Sempaisi Ne Kaiwo Mirarebanai

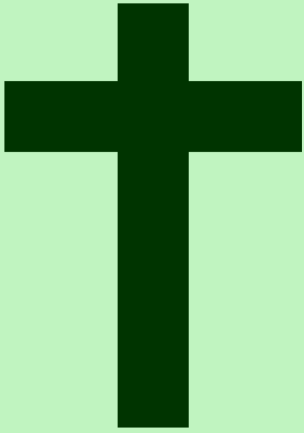

New Testament in Ambai

Sempaisi Ne Kaiwo Mirarebanai
New Testament in Ambai

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ambai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:
You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ambai

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
a4b461f1-cd72-5074-9be0-b39efea15ceb

Contents

Matiusi 1
Markusi 75
Lukasi 121
Yohanesi 194
Rasuli 246
Roma 312
1 Korintusi 346
2 Korintusi 380
Galatia 401
Efesusi 414
Filipi 426
Kolose 434
1 Tesalonika 442
2 Tesalonika 449
1 Timotiusi 453
2 Timotiusi 463
Titusi 470
Filemoni 474
Iberani 477
Yakobusi 502
1 Petrusi 511
2 Petrusi 520
1 Yohanesi 526
2 Yohanesi 535
3 Yohanesi 537
Yudasi 539
Wahyu 542

Kaiwo Mahikai Na Matiusi

Kaiwo dedung we Kaiwo Mahikai na Matiusi

Bukuo Matiusi soi nini, deikaririai we tata Kaiwo Mahikai kariri Yesusi we I mani Mananu Mamparirio Allai dereri foi dine. Na Yesusi nini, Allai dohong kariri fianai aino dererai kawuru na Kaiwo Areraio Mamo fo we ne inontaraifosara fo. Yesusi nini saubaunung weinontarai Yahudi tuti minohifo weinontarai Yahudi, wape Kaiwo Mahikaio deiriria fo wiro we inontarai Yahudi fosa tera kaha, mae we nunei sentenang.

Kaiwo Matiusi soi ninai sania mesi tonanai, amani reantenangfo kariri Yesusi ne saubaunungfo, mayeai kariri webaptisifo tuti kariri todoni Saminseni yurai we sofa wawerahi fo. Kontai soi kariri fianai Yesusi niari na nu Galilea foi fo, amani kiorang Kaiwo Mararebana fo na nanai, deunauai tuti niari inontarai emaninang fosa ebeng aha. Mayeai soi kontai kariri todoni Yesusi da na Galilea to Yerusalemi aha fo, tuti fianai aino Yesusi sodairai na minggu bo wefuiai pari na niayai na nunei fo, amani werea na mireha tuti suwi na mararehafoi aha fo.

Fio fubao Matiusi soi kaririai kontai fa mani, soi we Yesusi mani Mantaunau fiabai dine, andino deunau we Allai mani weMananu. Yesusi kontai ne mambiriu we deisaha kariri Kaiwo Musai soi fo weneung toa fo.

Yesusi ne aunaufo Matiusi deto kutuai we rabuang ring, amani:

1. Kaiwo kariri Yesusi kiorang na wiwoifoi fo, amani kariri todoni ohong toa fo, fianai aino taweinontarai Kristeni fo tanari fo, fio ambori tasobua fo, tuti kariri taminohi weinontarai Kristeni fo (robongno 5-7).
2. Kaiwo kariri fiainawiaio Yesusi dohonai we ne inontarai ewesuraya mandu fosa we etohong kariria fo (robong 10).
3. Kaiwo kariri fi netaweaio Yesusi medurai kariri todoni ambori Allai weMananufo (robong 13).
4. Kaiwo kariri Yesusi deunau kariri todoni tarariati fo (robong 18).
5. Kaiwo kariri Yesusi deunau kariri rahida kife nunei fo tuti kariri todoni Kaisung Inontarai foi daraberahi aha ma fo (robong 24–25).

Kaiwone deto kutuai tonina:

1:1-4 Kaiwo reantenang.
1:5-2:23 Yesusi saubaunungfo.
3:1-17 Fianai aino Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi niari fo.
4:1-4:13 Yesusi webaptisifo tuti Saminseni yurai we sofa wawerahi fo.
4:14-9:37 Yesusi fi niari rahang kaiwasa na nu Galilea foi fo.
9:38-19:27 Na Galilea Yesusi da to Yerusalemifo.
19:28-23:39 Yesusi fi niari na Yerusalemi tuti katai kefang na nana foi na minggu bo wefuiai pari foi.
24:1-51 Yesusi mireha suwi aha, deinawi ne taraifoi, tuti dautai to rorafaisi aha fo.

Yesusi ne ririafoi
(Lukasi 3:23-38)

1 Yesus Kristusi mani weriria na ne werengno Mananu Dauti tuti na ne werengno Abrahami ma. Ne ririafoi mani sonina:
2 Abrahami dawingno Isaki,

Isaki dawingno Yakupi,
Yakupi dawingno Yehudai,
tuti kaisung suraya mansiari fosa kontai.
3 Yehudai dawingno Peresi tuti Serahi.
Uinami dino Tamari.
Peresi dawingno Hesroni,
Hesroni dawingno Rami,
4 Rami dawingno Aminadapi,
Aminadapi dawingno Nahasoni,
Nahasoni dawingno Salmoni,
5 Salmoni dawingno Boasi,
tuti Boasi nini inang dino Rahapi.
Boasi dawingno Obeti,
tuti Obeti inang dino Ruti.
Obeti dawingno Isai,
6 Isai dawingno Mananu Dauti.
Dauti dawingno Salomoi,
tuti Salomoi nini inang dino Betsebai, Uriai ne wiwingfoi.
7 Salomoi dawingno Rahabiami,
Rahabiami dawingno Abiai,
Abiai dawingno Asai,
8 Asai dawingno Yosafati,
Yosafati dawingno Yorami,
Yorami dawingno Usiai,
9 Usiai dawingno Yotami,
Yotami dawingno Ahasi,
Ahasi dawingno Hiskiai,
10 Hiskiai dawingno Menaseri,
Menaseri dawingno Amoni,
Amoni dawingno Yosiai.
11 Yosiai dawingno Yakoniasi tuti kaisung maneiru kontai,
na rabuang bo Mananu Babeli kia kaiwasa Israeli foi to warang rorong fo.
12 Tuti ne riria na rabuang bo enai na nu Babeli foi mani, toninai:
Yakoniasi dawingno Sealtieli,
Sealtieli dawingno Zerubabeli,
13 Zerubabeli dawingno Abihuti,
Abihuti dawingno Eliakimi,
Eliakimi dawingno Asori,
14 Asori dawingno Zadoki,
Zadoki dawingno Akimi,
Akimi dawingno Elihuti,
15 Elihuti dawingno Elieseri,
Elieseri dawingno Matani,
Matani dawingno Yakupi,
16 Yakupi dawingno Yusupi.
Yusupi nini mani Mariai ne mang dine.
Tuti Mariai nini dino dawingno Yesusi mano ahui we Kristusifoi* ne.
17 Ampafe na Abrahami paria sobu Dauti mani, ne ririafoi suraya boa. Na Dauti paria sobu kaiwasa Israeli foi sawai to nu Babeli foi mani ne ririafoi

* **1:16** Wonongno Kristusi, nana mani, Mananu Mampariri dine.

kontai suraya boa toyari ne. Na rabuang bo Mananu Babeli kia kaiwasa Israeli foi to warang rorong fo paria sobu Kristusi Mananu Mampariri foi saubaunungfo kontaio ne ririafoi da suraya boa.

Yesus Kristusi saubaunungfo
(Lukasi 2:1-7)

18 Yesusi saubaunungfo mani tonina. Rabuang bo inangno Mariai da we
Yusupi fo, wiro une munu rorong siai kaharai mae, Mariai wearikang weia.
Weo Nuaninu Mirarebana foi dino wedayari wearikang tonana fo.
19 Yusupi nini mani inontaraio enerorong mesi dine, ampafe deyo deiaya
wiwingfoi na mamunggasai, ambori Mariaio wiro mimaya na kaiwasa
bitoya foi euremireafo fanai.
20 Wape Yusupi enetituai we deyo niari tonanai mae, dirua mani demiai.
Na ne amiai rorong foi deti Sempaisi ne wewai† manei medu wei deyo,
"Yusupe, Dauti ne ririane waune, dohonao mutai we ka Mariai we nemu
wiwing fanai. Weo arikangno doa wei wani mani, Nuaninu Mirarebana
faini andino wedaya tonana fe ne.
21 Ampafe i ambori minohi tuti kaisung manei, tuti kaisung nani bohoni
wonong fino Yesusi, weo i ambori feriri ne kaiwasanei weru ene sasarinei
ki."
22 Ne nanai kai kawariai tonanai ambori mai kariri fianai aino Sempaisi
medurai na ne nabifosara fo, amani,
23 "Kadawing sowaworua manei,
ambori wearikang tuti minohi tuti kaisung manei.
Kaisung nani esahui weo Imanueli."*
(Imanueli mani kaiwo Iberani fine, dotu tono, "Allai weriria tata.")
24 Yusupi denawa doara mani dohong kariri kaiwo Sempaisi ne wewaifoi
medura fo ampafe kia Mariai we ne wiwing.
25 Wape wiro dena riati kahai paria Mariai minohi tuti kaisungfoi. Tuti
Yusupi dohong wonong fino Yesusi.

2

Inontarai esawai etato awahafo (Majusi) era na do wanang murang foi ma

1 Yesusi saubaunung na bendari Betlehemi na nu Yudea foi, na rabuang
bo Herodesi wemananu fo. Na rabuang bonani, inontarai esawai etato we
awaha fosa, era na do wanang murang foi to bendari Yerusalemi ma.
2 Na nanai etutang mai kaiwasafosa we arikangfoi, eteyo, "Arikangno
arahi saubaunung we ambori wemananu we Yahudinesa fi didoni? Weo
amewati ne awaha bei na do wanang murang foi, deinawiai we amea,
dohona mani amera ma we amesomi wei."
3 Herodesi tarao kaiwofo nanai soiri we kaiwofo tuti enerorongfoi disani,
tuti kaiwasa na Yerusalemi foi sentenang kontai.
4 Mayeai demi imami baba fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa,
efanduhisa ma ainanaya dutansa deyo, "Na katai bodoni dino Mananu
Mampariri Allai dereri foi saubaunung nai ne?"
5 Eroa eteyo, "Na bendari Betlehemi, na nu Yudea foi, weo nabi manei soi
kaririai deyo,
6 'Betleheme wau na nu Yudea wai,

† **1:20** Wewai—Inontarai Allai demisa eha ne kaiwo na rorafaisi meu. Ea mani wiro inontarai batang saine kaha. * **1:23** Yesayai 7:14

wiro kotui na bendari baba na nu Yudea foi kaha.
Weo na wau ambori inontarai fuba manei dariai ki,
andino fiebai we yu nehu inontarai Israeli fesa ne.'*"
7 Ainanaya Mananu Herodesi sahu inontaraifosa ma, dutang berasa na mamunggasai we na rahida fiani ewati awahafoi ne. [Weo enerorong we miung Mananu weworu nani.]*
8 Ampafe demisa era to Betlehemi deyo, "Mera wa metutang sauarai we arikangwai na mai. Masino mesobui mani, mera aha ma, metei kaririai we yau, ambori yau kontai ira wa isomi wei."
9-10 Etarami kaiwofo kaia era wa. Era wa mani, ewati nari awaha raminde ewatioi na do wanang murang foi aha, ampafe emararising paria, tuti era ria awahafoi paria fiotourai tete katai arikangfoi wiatai nai foi.
11 Esuai to munufoi afui, ewati arikangfoi tuti inang Mariai. Ainanaya etisangkapa eawemibukafo tuti esomi wei. Tuti etaio fianggeng eha we etohonai wei fo, amani emasi, tuti fianggeng mirarebanaio niunsai mampori, ahui we kemenyani tuti muri fo.
12 Mayeai Sempaisi denawiai na amiai rorong wesa, we wiro era wa we eteisaharai we Herodesi ahang fanai. Ampafe ehidori na rang siai rowei to ene nufoi aha.

Yusupi itowawu itone tarai to nu Mesiri foi

13 Ainanaya inontaraifosa era wa, mayeai Sempaisi ne wewai manei medu we Yusupi na amiai rorong fo, deyo, "Herodesi enerorong we sera we arikangwai we miuni. Ampafe boabari wau, ka arikangwai tuti inana, muntowawu to Mesiri. Muntonayai na wanai paria imadu we wau aha."
14 Yusupi doabariri, diru nani kontaio kia arikangfoi tuti inanai itowawu to Mesiria.
15 Itonayai na wanai pariao Herodesi mireha. Ampafe fianai aino Sempaisi medurai ria ne nabifi kawariai kaririaia, deyo,

"Isahu nehu Kaisungnei da to boriai weru nu Mesiri foi."*

Herodesi miungno arikangfosa

16 Rabuang bo Herodesi deitawanai we inontarai esawai etato awaha fosa etofari nanai, kesoua dang wawerahi. Ainanaya demi ne rai mamuna fosa na tapapa deyo, "Arikang mangno ene defuina boru to kofa na Betlehemi tantenang tuti munue wa ruramai na nana fosa mani, memunsa weruai." Herodesi dohong kaiwo tonanai, weo titua kariri kaiwo mano esawai etato awaha fosa emadurai kariri rahida bo awahafoi kiawaria fo.
17 Finanai kawariai kariri fianai aino nabi Yeremiai meduraia fo, amani dotu tonina:
18 "Na bendari Rama taramio esaia etaidu paria.
Raheli sai ne arikangfosa,
miaya we waworiri kaha,
weo emarareha ampa."*

Yusupi itorarabera itoru na Mesiri to Israeli aha

19 Mayeai Herodesi mirehara, ainanaya Sempaisi ne wewai manei medu we Yusupi na ne amiai rorong foi, na nu Mesiri foi.

---

* **2:6** Mikha 5:2 * **2:7** [...] deinawiai weo kaiwo ming tuara fine. * **2:15** Hosea 11:1 * **2:18** Yeremiai 31:15

20 Medu deyo, “Inontaraio eteyo emungno arikangwai nanisa emarareha
ampa. Ampafe boa ka arikangwai tuti inanai, muntorarabera muntoru to
nu Israeli foi aha.”
21 Ampafe Yusupifo doabariri, kia arikangfoi tuti inanai itora to nu Israeli
foi.
22 Wape mayeai taraoai we Herodesi antungno Arkelausi dautai aha
yiwang tamanaifa we wemananu na nu Yudea foi, ampafe mitai we da to
wanaia. Manamo Sempaisi dohong kaiwo wei na amiai rorong aha, ampafe
da to nu Galilea foia.
23 Na wanai niayai na bendari wonong fino Nazareti. Ampafe na tonanane
kaiwo nabifosa emadu kariri Mananu Mampariri foi kawariai na mai,
amani,
“I ambori ahui we inontarai Nazareti dine.”

3

Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi wiuwu kaiwoariri
(Markusi 1:1-8; Lukasi 3:3-9, 15-17; Yohanesi 1:19-28)

1 Na rabuang bonani na katai wekamamiei minano foi na nu Yudea foi,
Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi da wiuwu kaiwofo deyo,
2 “Metarabera mea weru mene sasariwa, weo Seng da ma we wemananu
fe kikeu ampa.”
3 Yohanesi nini dino nabi Yesayai medu kariri deyo,
“Inontarai manei sahu pampang na katai wekamamiei minano foi deyo,
‘Memainenang rang beng feai we Sempaisi,
tuti menaria mimoya wei.’ ”*
4 Yohanesi mani ansung sensuna fo mani beng kaha mae na fiahung unta
nuwawuru toyari nabi na fafongfa fosa ene ansung etatara fo. Ne aikapuru-
foi na andowa rerawa. Ne fidangfo mani manggofuni tuti aniwa ne maing
terai.
5 Kaiwasa bitoya paria era wei ma, manea na bendari Yerusalemi, manea
kontai na nu Yudea foi sentenang tuti manea na katai watai kefang na waya
Yardeni foi.
6 Era ma eteiai ene sasarifo tuti webaptisisa na waya Yardeni.
7 Inontarai eweFarisi tuti Saduki bitoya kontai era weia ambori we-
baptisisa. Wape Yohanesi detisa nanafo, medu wesa deyo, “E, inontarai
mewarami aipaya di mea, mene tarai toyari tawai memuna, dohona mene-
mitituai we mera ma iwebaptisi mea terai tonanai ambori mekaharai weru
Seng Allai ne aiboi katu ma da ma fo fe?
8 Mae toyari aio webong beng, mea kontai meteinawiai na metohong toa
wa we metarabera mea weru mene sasariwa ampa.
9 Dohonao meteyo mea mani mene wereng di Abrahami ampafe ambori
mekaharai weru Allai ne aiboifo fe.* Mearomioai we Seng Allai mani mawa
arora wei we niari riria Abrahami na kamamieinei kontai.
10 Tamangfoi meinenang na ai newafoi we robani. Ampafe ai bodoni dino
webong kaha mani, robani tuti kabioi to adia rorong fo.
11 Iwebaptisi mea na mereha we fiainawiai we metarabera mea weru
mene sasarifi ampa, wape mano da tua yau ma foi fiebai sewa yau tuti we
irehu ne wai sapatu fo terai ki, wiro imai we inari finana kaha. Andino

* **3:3** Yesayai 40:3 * **3:9** Raminde nani mani, Yahudifosa enemitituai esobu mai ki weo eweriria na Abrahami, mano Allai dohong ne arerafo wei fo.

ambori webaptisi mea na Nuaninu Mirarebanai foi tuti na adia, amani niari mea memararebanai tarai.†
12 Ne sosirufi meinenang na warangfo ampa tuti kifa pafoi ambori mirarebanai ki. Pa taraifoi fianduhi afui wiatai na munu rorongfo, mae nukahaifoi ambori kebioia dansoi na adia wiro fefe naea kaha."

Yohanesi webaptisi Yesusi
(Markusi 1:9-11; Lukasi 3:21-22; Yohanesi 1:32-34)
13 Na rabuang bonani Yesusi da na nu Galilea foi to waya Yardeni we Yohanesia, tuti dutani we webaptisi i nai.
14 Manamo Yohanesi deo deiaya fi deyoa fo ampafe medu wei deyo, "Wau fino webaptisi yau fe. Wape todoni ro ma we iwebaptisi wau nina?"
15 Manamo Yesusi yoa wei deyo, "Towea kaha, weo na rang toninai turohong kariri fianai aino Allai dawi wea fo na mai." Ainanaya webaptisi Yesusia.
16 Webaptisi ia kai nanai, Yesusi dautai weru mereha rorong fo ayai. Na kutu siari nanai kontai rorafaisi tifai, tuti deti Allai Nuaninufoi ne tarai we muntung manei sea meu minohi sauwi.
17 Mayeai tarao Allai raofuifoi medu na rorafaisi meu deyo, "Nehu Kaisung enehuwawuti fi dinani, kia enehurorongnei."

4

Saminseni weanggari Yesusi we sawa
(Markusi 1:12-13; Lukasi 4:1-13)
1 Mayeai Allai Nuaninufoi wiwiaing Yesusi to katai wekamamiei minano feai, we ambori Saminseni weanggariri.
2 Yesusi niayai na nanai rahida piarua, wepuasa, wiro dampi kahai, ampafe wewisi paria.
3 Na nanai mano Weanggari foi da ma weanggariri, medu wei deyo, "Taraie, Allai ne Kaisung di wau mani, bemi kamamieiwa wefiang we bang."
4 Manamo Yesusi yoa wei aha deyo, "Na Sempaisi ne Kaiwofo dotu tonina:
'Inontarai eminohi etarang fo, na fiangfo titou kaha,
mae na ohong kariri Seng Allai ne Kaiwo kiai ne kontai.'*"
5 Mayeai Saminseni kia Yesusi to bendari mirarebanaio Yerusalemia, na wanai dohoni minohi na Sempaisi ne Munufoi kuruinafo.
6 Mayeai medu wei deyo, "Taraie Seng Allai ne Kaisung di wau mani, tawing wau tawai na ninai aweu, ambori wewaifosa esoru wau wori, tau aweu, mureha kaha. Weo Sempaisi ne Kaiwone rabuang bei dotu kariri wau tonina:
'Allai ambori demi ne wewaifosa etamang we wau,'
tuti,
'Etamang we wau na ewaramifo,
ampafe tau kofafea kaha.'*"
7 Wape Yesusi yoa wei aha deyo, "Na Sengnei ne Kaiwone medurai kontai tonina:
'Wiro meweanggari mene Mananu Seng Allai fanai.'*"

† **3:11** Tarahai, 'na adia' ne maksuti siai, amani dohong aiboi we mano etaraberasa weru ene sasarifo kaha fosa. * **4:4** Ulangan 8:3 * **4:6** Masmuri 91:11-12 * **4:7** Ulangan 6:16

8 Mayeai Saminseni kia Yesusi to uai dedai bei nuwowongfo aha, tuti na
nanai deinawi katai mananufo ewemananu naya fo kiai na nunei sentenang
tuti ne mahikai fuba niai nai foi sentenang wei.
9 Tuti medu wei deyo, “Tuang aweu womi we yaua mani, katai fuba botioi
tuti ne fianggeng finanai kiai, yohoni kiai we wau.”
10 Yesusi yoa wei aha deyo, “Saminseni, ro weru yau. Weo na Sempaisi ne
Kaiwone dotu tonina:
‘Mesomi terai we Allai mene Sengfoi
tuti metohong kariri ne Kaiwofo terai.’*”
11 Ainanaya Saminsenifo pisuhirai weru Yesusi tuti wewai rabuangfoi da
ma fiatari na fi dohong wea fo toyari fi we dang fo tonanai.

Na nu Galilea foi Yesusi yufi reantenang nai (Markusi 1:14-15; Lukasi 4:14-15)

12 Rabuang bo Yesusi taraoai we Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi,
etafuria wiatai na munu aitamu rorong fo nanai, daraberahi to nu Galilea
foia.
13 Da weru ne munue Nazareti, awa niayai na bendari Kapernaumi na
ruru Galilea foi dereungfo, amani na kataio weriria na Zebuloni tuti Naftali
uru ma foi.
14 Finanai kariri kaiwo nabi Yesayai medura fo, amani
15 deyo,
“Zebuloni ne kataifoi tuti Naftali ne kataifoi,
na rang bia to rurufoi arau fo,
na waya Yardeni dereungfo na nu Galilea foi,
amani kataio Yahudi kaha fosa bitoya enai naya fo.
16 Kaiwasa enayai na mamantiti rorong fo
ewati sambewarai fiebai bei ampa,
mano mamantitifoi tebungsa fosa,
Sambewarafoi dansaisa ampa.”*
17 Na rahida nanaifa aino Yesusi fioai borong medu deyo, “Metarabera
mea weru mene sasariwa, weo Allai da ma we weMananu fe kikeu ampa.”

Yesusi sahu manggaerang mana erariati (Markusi 1:16-20; Markusi 5:1-11)

18 Rahida bo Yesusi da na nafareng na ruru Galilea foi nani, detio mang-
gaerang mandu, mambetahatui suruine, amani Simoni mano ahui kontai
we Petrusi foi tuti ne tahatuio Andareasi. Umung erang na rurufoi.
19 Medu we suru deyo, “Mura ma, muraria yau, ambori mutafu diang
ahang kaha mae yeunau muru we mutafu inontarai we yau.”
20 Na tatofang kutu nanai kontaio uwaramipa erangfo watai mae urariati.
21 Yesusi da paria aha mani, deti mambetahatui mandu kontai aha, amani
Zebediusi ne arikang suruine, uwonomi fino Yakobusi tuti Yohanesi. Ukon-
tai une wawafoi itoria itone erangfoi na itone wafoi.
22 Yesusi sahu suru, tuti uru kontaio urutang riwanai ahang kaha mae,
utubapa utamamifoi tuti wa itomungfi nai foi, uraria Yesusi.

Yesusi deunau tuti niari kaiwasa emaninang bitoya ebeng (Lukasi 6:17-19)

* **4:10** Ulangan 6:13 * **4:16** Yesayai 9:1-2

23 Yesusi da wari nu Galilea foi tuti deunau na munu agama Yahudi fo. Deiriri Kaiwo Mahikai fo kariri todoni Allai ambori weMananu ki. Kontai niari kaiwasa emaninang fosa ebeng weru maninang bodoni konta foi.
24 Kaiwo kariri Yesusi fo dafai wariai na nu Siria foi sentenang, ampafe kaiwasa bitoya era ruhiai ma, eha inontarai fuba emaninang fosa tuti mano maninangfo wedaya esodai dadira fosa we Yesusi ma. Kaiwasa nuaninu karira dohonsa fosa, mano euremi marareha arora fosa, mano efaya fosa, kaiwasa fuba nani kiai Yesusi niarisa ebeng.
25 Kaiwasa bitoya paria era ria Yesusi na rabuang bonani. Manea era na Galilea ma, manea na Dekapolisi, manea na Yerusalemi, manea na Yudea tuti manea kontai na waya Yardeni dereung do murang foi.

Yesusi kiorang na wiwoi nuwowongfo (5:1-7:27)

5

Seng Allai mioangno inontarai enemirorong mesi fosa paria (Lukasi 6:20-23)

1 Rabuang bo Yesusi deti kaiwasa bitoya foi nanai, dautai to wiwoi nuwowongfo ayai minohi nayai, mayeai ne inontarai erariati fosa era wei ma,
2 ainanaya fioai borong medu deunausa deyo,
3 "Mano enumiruainso ene fieai ahang kaha tuti enemitawang te Allai fosa mani, esobu ne maifo ampa weo eaino eminohi we Seng Allai ne inontaraifosa na ne Mananu rorong fo ne.
4 Mano esaia etaidu fosa mani, esobu ne maifo weo Seng Allai ambori dufi euremikurufo ki.
5 Mano enemirorong tewawa fosa mani esobu ne maifo, weo Allai ambori dohong nunei wesa ki, kariri ne kaiwo arera fo.
6 Mano etohong weai paria we enemirorong mesi na Allai urengrea fosa mani, esobu ne maifo, we Allai ambori dohong kariri fi etohong weai nanai wesa ki, amani dohonsa enemirorong mesi kaririai.
7 Mano earomio inontarai siai fo mani, esobu ne maifo, weo eaino ambori Allai arosa kontai ki.
8 Mano enemirorong mirarebanai fosa, esobu ne maifo, weo ambori ewati Allai ki.
9 Mano eha manang we kaiwasao emamuna wawerasa fosa fo mani, esobu ne maifo, weo Allai ambori yoa wesa we ne arikang ki.
10 Mano kaiwasa enari kangganisa weo enemirorong mesi kariri Allai ne Kaiwone fosa, ea kontai esobu ne maifo, weo Allai mioansa weo eaino eminohi we Seng Allai ne inontaraifosa na ne weMananu rorong fo ne.
11 Mano inontarai eteibera mea, etei kanggani mea funomai, tuti mesodai dadirafea weo meraria yau ne mea mani, mesobu ne maifo.
12 Mefaraise tuti memararising, weo mesobu fiembaita fuba paria na Waidani. Mefaraise tonanai weo wiro memeiri mea mesodai dadirafo tonana kaha, weo mene tarai kariri nabi fafongfa fosa, weo mano enari kanggani mea ninisa ene werengfosa fafongfa enari kanggani nabifosa kontai tonanai kawuru ampa, ampafe finanai deinawiai we menari ne maifo, mai kariri nabi fafong fosa enari ne maifo."

Ai tuti sambewarai

13 “Mea mani mene tarai toyari aio indawang fi nai we nunei. Masino aifoi
meuwai ahang kaha mani, ohoni todoni wori meuwai aha ki? Nana mani
wefieai ahang kahaia finanai, mae kabioi terai tuti inontarai etatahari.
14 Mea kontai mene tarai toyario padamarangno we sambewa nunei.
Bendario wiatai na wiwoi nuwowongfoi mani todoni kontaio wati pari rai.
15 Tuti manei wiro kiai padamarang beia, mayeai yuai babeu beia tebung
weduari nai kaha. Mae yuai padamarangfoi ayai sawai parai, ambori
sambewa inontarai enayai na munu rorong fosa kiai.
16 Tonanai kontai we mea, na metohong toa wau ne tarai toyario padama-
rang denggararu we sambewa kaiwasa, ambori inontarai siai ewati mene
metohong toaio beng nana mani, etaparanding mene Dai na rorafaisi.”

Yesusi dohong kaiwoariri kariri Hukumi Musai soi fo

17 “Dohonao meteyo ira ma weo yeiaya Hukumio Musai soi fo tuti Kaiwo
nabifosa emadura fo fe. Bereri! Mae ira ma nina mani weo yeinawiaia kasau
we waitawanai kariri fianai aino kaiwo nanai dotu wea foa.
18 Tarai, imadurai we mea mau, we nunei tuti rorafaisi wiro wioru kaharai
mae hurupi kutu ketui todoni bei kontai ki, na Kaiwo Musai soi fo, wiro niai
kaha, pariao fi dotu wea fo mai kaririai.
19 Ampafe mandoni dino deiaya hukumi fo bei na Kaiwo Musai soi fo,
masino hukumi nani ketui todoni ki, tuti deunau inontarai siai we ea kontai
eteiaya hukumifoi kontai tonana mani, ambori atori we inontarai tewawa
pari dine na Allai ne weMananu rorong fo. Mae mandoni dino yoa weai,
dohong kaririai tuti deunau inontarai siai we etohong kaririai konta mani,
ambori atori we inontarai fuba na ne weMananu rorong fo ki.
20 Ampafe yeisaharai we mea, weo wiro menemirorong mesi sewa man-
taunau Kaiwo Musai soi fosa tuti Farisifosa kaha mani, todoni kontaio
mesuai to Allai ne weMananu rorong fo kaha rai.*”

Yesusi deunau kariri kasisoufo

21 “Metaramioai ampa kariri fianai aino Allai medurai we tane werengfos-
ara fo, amani deyo,
‘Memung inontarai funoma fanai,*
mandoni dino miung inontarai mani ambori sodai aiboifo ria Allai ki.’
22 Wape ninaia mani imadu mau yeyo, mandoni dino kesisou ne inontarai
doroi manei mani, ambori sodai aiboifo ria Allai ki. Tuti mandoni dino
deibera ne doroi manei mani, ambori kari to Majelisi Agama fosa we ehutu
kaiwo kariri ki. Tuti mandoni dino kesou deibera inontarai siai manei deyo,
‘Weinggowui’ mani, wenani waramipari to Sorohao Adia Rorong foi.
23 Ampafe masino manei na mea boyo bohong nemu korbani we Allai,
wape aromuoai we nemu doroifoi enerorong pirahai we wau,
24 nana mani tawingno nemu korbani nani wiatai na mesbao ohong
korbani nai foi, mae ro wa weboyari ria nemu doroifoi akawuru wo, ambori
barabera wau ma we bohong nemu korbanifoi we Allai ki.
25 Masino nemu aiteta manei deyo dapa wau to mangkutu kaiwo fosa
mani, wiro musobu mangkutu kaiwo nanisa kaharai mae na rang rabuang
kontaio rurai we weboyari riati aha. Bereri mani, tarahai warapa wau to
mangkutu kaiwo fosa rai. Tuti tarahai esoa wau to afai mamuna fosa tuti ea
mani esoa wau to aitamu rorong fo.

* **5:20** Enerorong mesi foi tonana mani, manei sobu te na yoaso Kristusi. * **5:21** Keluaran 20:13

26 Tuti aromuaifa: na aitamu rorong fo watai paria bai nemu fiwaifoi paria
kiai fino ro to borieife.”†

Kaiwo kariri ohong we wiwing siai fo

27 “Metaramio kaiwo ninai kontai ampa, amani dotu tono:
‘Menayai ria wiwing siai fanai.’*
28 Wape ninaia mani imadu we mea mau yeyo, mandoni dino deti wiwing
siai manei tuti enerorongfoi dohong we niai riati, nana mani dohong
sarawai, amani niai riati kawuru na enerorongfoi ampa.
29 Masino uremu domoya wai wedaya nari sasari mani, ketafatini kobioi
weru wau. Weo nemu taraiwai ne doni aino wedaya nari sasari nani kobioi
mani beng sewa weru borarati wape ambori nemu taraiwai sentenang
saukaha Soroha rorong foi ne.
30 Tuti masino waramu rufi nai wai wedaya nari sasari mani, ferang kutui
tuti kobioia. Weo nanai aino beng sewa borara nemu taraiwai ne doni aino
wedaya sasari wai, wape ambori nemu taraiwai sentenang saukaha Soroha
rorong foi fo.”

Aunau kariri mang dira wiwingfoi

31 “Aunaufo weai kontai dotu toninai:
‘Mandoni dino dira ne wiwingfoi mani
todoni kontaio niari surati bei kariri dirarifo
tuti dohoni we wiwingfoi.’*
32 Wape ninaifa mani imadu mau yeyo, mandoni dino dira ne wiwingfoi,
wape wiro wiwingfoi dohong sarawai ria mang siai kaha, mayeai wiwingfoi
ambori rirau siai aha mani, ne mang dirari foi wedayari dohong sara
Sengnei ne Kaiwone masi kariri sasario manei niai ria wiwing siai fo. Tuti
mandoni dino dau wiwing nani aha mani dohong sara Sengnei ne Kaiwo
tonana fo kontai.”

Kaiwo kariri fafora funoma fo

33 “Metaramioai kontai ampa, kariri kaiwo raminde Allai medurai we tane
werengfosara fo, deyo,
‘Wiro mefafora funoma fanai.
Mefafora na Sempaisi arongreafo we menari fiea mani,
finanai todoni kontai metohong karirai.’*
34 Wape ninaia mani imadu we mea mau yeyo, wiro mefafora fanai. Wiro
mefafora na rorafaisi fanai, weo rorafaisi mani katai Allai minohi naya fine.
35 Tuti dohonao mefafora kontai na nunei fanai, weo nunei mani katai
awengfo doa naya fine. Ete mefafora na Yerusalemi fe, weo Yerusalemi
mani, Mananu Fuba foi ne bendari dine.
36 Tuti dohonao mefafora na menumiwa fe, weo mano menari tonana ne
mea, mene mambiriufea kahai we menari menumirandaungwa kutu boyari
kontaio biua ete niumetang.
37 Ampafe fi meteyoai nani antu mani, memadu terai meteyo, ‘Yo,’ mae antu
kaha mani, memadu meteyo, ‘Bireri.’ Mae mefafora fanai weo nana mani,
Saminseni dino wedaya metohong sasari na tonana ne.”

Manei memuna we mea mani wiro memamuna wei ahang fanai

† **5:26** Ne maksuti mani toninai: Wiro Sempaisi dohong aiboi we wau kaharai mae, barabera wau weru sasariwa ahera. * **5:27** Keluaran 20:14 * **5:31** Ulangan 24:1 * **5:33** Imamati 19:12; Bilangan 30:2; Ulangan 23:21

38 “Metaramio kaiwo dotu tonina ne ampa:
‘Ureng yiwang ureng,
tuti dereng yiwang dereng.’*
39 Wape ninaia mani imadu we mea mau yeyo, masino inontarai kerira manei memuna we mane wau mani, dohonao bapai ahang fe. Tuti manei bioipa taramurei domoya wai mani, bohong taramurei dowei wai kontaia bioipari.
40 Tuti manei dapa wau to mangkutu kaiwo fosa we kia nemu ansung boriai wai mani, bohong nemu ansung siai wai wei kontai.
41 Masino manei dawi wau we wodua fieai ro riati kiro bei mani, ro paria ahao kiro boru.
42 Manei dedo wau we nemu fiea mani, bohong kaririaia. Tuti dohonao boiaya mano deyo kia fieai ria wau akawuru wori yiwang ahang foi fanai.”

Menemiwawu mene aitetafosa
(Lukasi 6:27, 32)

43 “Metarami kaiwo ninai kontai ampa, amani:
‘Menemiwawu mene doroifosa mae menemirireu mene aitetafosa.’*
44 Wape ninaia mani imadu mau yeyo, menemiwawu mene aitetafosa, mewenadi tuti mano enari kanggani mea fosa.
45 [Weo na menari tonana ne mani, metohong kariri fio mai we Allai ne arikangne mea metohong kariria fo.] Weo Dai nani dino enewawu mandoni kontai, doni dohong wofoi sambewa inontarai eharira fosa tuti mano ebeng fosa; tuti dohong metangfoi ming we inontarai enemirorong mesi fosa tuti mano enemirorong mesi kaha fosa kontai.
46 Weo masino menemiwawu te mano enemiwawu mea fosa kontai tera mani, fiembaitai fianai aino mesobua ne? Weo mano efanduhi pajaki we Kaisari fosa ahusa we inontarai eharira saine, wape ea kontaio enemiwawu kontai tonana. Ampafe todoni kontaio menemiwawufo fuba sewasa.
47 Tuti masino metohong mahikai we mene doroifosa tera mani, fibeng fianai aino menariao sewa kaiwasa bitoya foi ene enarifo ne? Weo kaiwasa na nu siaio etaroanso Allai kaha fosa kontaio enari tonana. Ampafe mea mani, todoni kontaio metohong beng we mene aitetafosa.
48 Tonana mani, todoni kontai memasi, mai kariri mene Dai na rorafaisi mesi paria fo.”

6

Aunau kariri ohong fi we fata inontarai ene pari fi fosa fo

1 Yesusi medu aha deyo, “Metanansiau, menari karirio ne bengfo ete ne wetaraifo mani, dohonao menari parai na kaiwasa bitoya foi euremireafo, we ambori ewati fi menari nanai we efiai mea fanai. Weo menari tonana mani wiro mesobu fiembaitafo ria mene Dai na rorafaisi kaha.
2 Ampafe metohong fieai we mefata inontarai ene pari fi fosa mani, dohonao menari kariri inontarai enari fayafayarai fosa we enari finani na kaiwasa bitoya euremirea fo fanai, weo ea mani esahu tuti fibeng enari fo ambori kaiwasafoi ewatisa. Weo inontarai nanisa efaraise enari tonanai na munu agama Yahudi fo tuti na rangfo ete na katai kaiwasa bitoya era naya fo, ambori kaiwasafosa etaparandinsa. Mearomioaifa we inontarai tonana

* **5:38** Keluaran 21:24; Imamati 24:20; Ulangan 19:21 * **5:43** Imamati 19:18

nesa esobu ene fiembaitafo na fi enari tonana fo ampa, amani na kaiwasa efiaisa tonana fo.
3 Wape mea mani masino metohong fieai we mefata inontarai ene pari fi
fosa mani, metohong worawai, dohonao mewarami dowei wai deitawang fi
mewarami domoya wai dohona fo fanai.
4 Todoni kontaio fi metohonai we mefata inontarai ene pari fi fosa naya fo,
metohong worawai, ambori mene Dai mano deti fio dadiwa fo biai fi menari
tonana fo ki.”

Yesusi deunau kariri tatutang Sempaisi ne (Lukasi 11:2-4)

5 “Masino metutanai we Sempaisi mani, dohonao metutang kariri inon-
tarai enari fayafayarai fosa fanai. Inontarai nanisa etutang Sempaisi mani,
enemirorong piraise we era wa etoari na munu agama Yahudi fo tuti na
rang borirufo, ambori kaiwasa ewatisa. Mearomioaifa we inontarai nanisa
esobu ene fiembaitafo na fi enari tonana fo ampa, amani na kaiwasa efiaisa
tonana fo.
6 Wape meteo metutang Sempaisi mani, mesuai to mene munu rorong fo
afui, mehafe mene rahutufo tuti metutang mene Dai wiro ati pari kahai nani.
Ambori mene Dai mano deti fi menari worawai nani dohong fiembaitafo we
mea.
7 Kontai metutang Sempaisi mani dohonao metutawawera kaiwo
memadura fo pampang kariri inontarai etaroanso Sempaisi kaha fosa
fanai. Weo ea mani enemitituaitai eteyo emadu kaiwo bitoya mani, wedaya
Sempaisi taraoai sewa tuti yoa we fi etutang wea fo ki.
8 Dohonao mene tarai karirisa fanai, weo fianai aino metutang weai nanai,
metutangna kaharai mae Dai deitawanai kawuru ampa.
9 Ampafe metutang tonina,
‘Amene Dai Wau na Waidani,
Kadono wonomuwai atori we mirarebanai,
10 Kadono nemu weMananuwa da ma,
tuti nemu awiaio etohong kaririai na Waidani wa,
ametohong kaririai na nunei kontai.
11 Bohong fiang demoyarai we amea na rahida bonini.
12 Boiai amene sasari ametohoni nei,
kariri amea kontaio ameteiai inontarai ene sarawaio etohonai we amea
fo.
13 Dohonao tua amea ametohong kariri fi sofao weanggari amea we amenari
sasarifo fanai,
tuti tawing amea ambori amekaharai weru mano Kerira foi.
[Weo Wauno Mananu wemambiriu paria,
mano ametato Wau we fitawafa.
Antu.]*’
14 Weo meteiai mano enari sarawai we mea wasa mani, mene Dai na
rorafaisi ambori deiai mene sasariwai kontai ki.
15 Wape wiro meteiai inontarai siai ene sarawai kaha mani, mene Dai
kontaio wiro deiai mene sasariwai kaha.”

Aunau kariri wepuasafo

16 “Meteo mewepuasa mani, dohonao mene tarai kariri inontaraio enari
fayafayarai fosa we meuremi to ung fanai. Ea mani etua euremifo

* **6:13** Na kaiwo asli pari fo mani, wiro obu kaiwo rabuang bonini kaha.

tonanai ambori etainawiai we kaiwasafoi we inontarai ewepuasa disa. Mearomioaifa we fi enari we inontarai ewatisa tonana fo, finanai wefiembaitai wesa ampa, amani na kaiwasa efiaisa tonana fo.
17 Wape mea mewepuasa mani meruai meuremiwa tuti merari menumiwa,
18 ambori manei wiro deitawang mea we mewepuasa wa fanai. Mae mene Dai na rorafaisi mano wiro ati pari kahai foi andi deitawanafo. Tuti Daio deitawang fio dadiwa fo nani ambori dohong fiembaitafo we mea ki."

Ra na Waidani

19 "Wiro mefanduhi ra na nunei karerai we mea fanai, weo ra nani ambori wohere dani, raima soi, tuti mananapi era ma etotafi ambori ehamananai.
20 Mae mefanduhi te ra na Waidani, weo na Waidani wohere dani kahai, raima soi kahai, tuti mananapi era wa etotafi ambori ehamananai kaha.
21 Weo na doni mene rafoi wiatai naya mani, na nanai kontai menemirorongwai niayai nai."

Padamarang we tane tarai (Lukasi 11:34-36)

22 "Tauremine mani wepadamarang we tane tarainei.† Ampafe masino meuremiwa mamarampoti mani, mene taraiwai sentenang dansairai.
23 Mae meuremiwa fayou mani, mene taraiwai memantiti sentenang kontai. Ampafe masino sambewaraio nayai na mea wa mamantitia mani, memamantitia tuti ne mamantitifo sewa aha.
24 Wiro inontarai manei wewoming we mananu mandu kaha. Weo nana mani ambori enewawu manei mae enerireu mano wei foi ki. Ete niari kariri manei ne kaiwofo mae kiobu tarang we mano wei foi nengfo ki. Tonanai kontaifa we mea, wiro mewewoming we Seng Allai tuti mewewomong we doi ruhia kaha."

Mearomikuayai kariri fio ambori da aha ma fo fanai (Lukasi 12:22-31)

25 "Ampafe yeikaririai we mea yeyo, dohonao mearomikuayai we meminohi toa wa fe, amani kariri fianai aino metang fo tuti metunung fo fanai. Tuti wiro mearomikuayai we mene taraiwai fanai kariri fiani aino mesansungna wa fe. Weo mene ansengwai mani dedai sewa fiang tuti mene taraiwai dedai sewa ansungno mesansungna fo.
26 Mewati kariri romufosa. Wiro etanang fi kahai, eteting fi kahai, tuti efanduhi fiang na munu etainunung fi naya fea kaha. Tonanai ki wape mene Dai na rorafaisi meinenang ene fiangfo wesa. Mea mani metadai sewa romufosa.
27 Na mea kiai mandoni dino na ne arohuayai we minohi toa fo, wemambiriu we yabi ne ansengfoia deuroi kuteai aha ne?
28 Tuti we fiani mearomikuayai we fi mesansungna fo wei ne? Mewati kariri kununumifoi we ne weainarifo. Ainari nani wiro dohong fi kaha, tuti sungfi kaha, wape Seng Allai niariri mahikai.
29 Wape yeisaharai we mea mau, Mananu Salomoi kontaio ne ra bitoya tonanai, wape ansung sensungna fo kontaio wiro wea mehikai kariri ainarifo nani kaha.

† **6:22** Tauremine mani kaiwo netaweai weo tanumianinune, tuti Kristusi andi dohoni sambewarai.

30 Ninoio weainaria denteng nani, rahida nini sifu wape aha mani ferami
aha we nunumi. Tonanai wape Allai miani mehikai paria. Nana mani, mano
meroasoai turura kaha ne mea, ambori Allai sensung mea kontai ki.
31 Ampafe dohonao mearomikuayai tuti memadu meteyo, ‘Fianai aino
ambori ametang ne?’ ete ‘Fianai aino ambori ametunung ne?’ Tuti, ‘Fianai
aino ambori amesansungna ne?’
32 Weo, fi tonana ne, inontarai mano etaroanso Sempaisi kaha fo ansaino
erurai esera wea ne. Wape mea mani, mene Dai na rorafaisi deitawanai
ampa we fi tonana ne metohong weai paria.
33 Wape mesera fafong we Allai ne weMananufo tuti we menemirorong
mesi toyari ne dawiafo. Nanaia mani fi metohong weai nanai ambori Allai
dohonai kontai ki.
34 Ampafe wiro mearomikuayai we fianai aino ambori mesobuai na
rahida sua ahang foi fanai. Weo dadirao rahida bonini demoyarai we rahida
bonini, wiro aromikuayai we rahida sua ahang foi fanai.”

7

Metinggai inontarai funoma fanai
(Lukasi 6:37-42)

1 “Wiro metinggai funong inontarai fanai ambori Seng Allai kontai wiro
kiutu kaiwo kariri mea kaha.
2 Weo fianai aino metinggairai we inontarai siai fo, ambori Allai kiutu
kaiwo kariri mea nai kontai ki. Tuti mene metitua inontarai siai na meting-
gaisa nana fo, Allai yu we titua mea nayai kontai ki.
3 We fianie ai nukahai niayai na mene doroifoi urengfo mewati pari, mae
airape niayai na meuremiwai mewatioi kahai nina?
4 Todoni fino metei we mene doroifosa meteyo, ‘Doroie, ro ma ikabi ai
nukahai niayai na uremuwai wo,’ wape airape niayai pampang na meure-
muwa wiro mewatioi we mehabioi kaha.
5 Inontarai menari fayafayarai ne meai ne, mehabio airape niayai na
meuremiwa akawuru wo, ambori mewatipa ai nukahai niayai na mene
doroifoi urengfo we mehabioai werui fe.”

Metohong Sempaisi ne fi mararebanaio dohonai we meara fo funomai we inontarai eharirao eteikaherawa fosa fanai

6 “Wiro metohongno fio mararebana fo we fiawerafosa fanai, weo nana
mani etaraberasa eharari mea aha. Tuti wiro mehabi mene mutiarafo we
fiaifosa fanai, weo nana mani ambori etaraberasa etaha titawanai aha.”

Tatutang we Allai, tasera wei, tuti taboi ne rahutufo pampang
(Lukasi 11:9-13)

7 “Metutang weai ambori ohonai ki; mesera weai ambori mesobuai ki;
meboi rahutufo ambori fai we mea ki.
8 Weo mano etutangna fosa ambori ohonai wesa ki; mano esera wea fosa
ambori esobuai ki; tuti mano eboi rahutu fosa ambori fai wesa ki.
9 Na mea kiai, mandoni dino ne arikangfoi dutang we roti mani dohong
kamiei wei ne?
10 Ete dutang we diang mani dohong tawai wei ne?
11 Ampafe mea mewarami aipaya tonanai ki, wape mewaitawang meto-
hong ne bengfo we mene arikangfosa. Nana mani mene Dai na Waidani ne
dohonafo sewa weru mea aha. I ambori dohongno ne beng sewa fo we mano
etutani fosa ki.

12 Na fifiani kontaio, menari sua inontarai siai fosa, mai kariri metawi
weai we ea kontai enari we mea fo. Weo Hukumi Musai soi fo tuti aunau
nabifosa etaunauwa fo, weneung naya finanai."

Rahutu wetarai fo

13 "Mesera we mesuai to Allai ne Mananu rorong fo mani, merurai we
mesuai na rahutu dadira fo. Weo rahutu tuti rang to ne karirafo mani tirera
tuti fiabai, tuti kaiwasa bitoya esuai nai.
14 Mae rahutu tuti rang to numainufo mani ketui tuti dedira, tuti inontarai
maneiru teai ansaino esobua ne."

Anansiau we nabi tarai kaha fosa

15 "Metanansiau we nabi tarai kahaio era we mea ma fosa. Ea mani, enari
we inontarai eroaso yau tuti enemirorong denteng toyari domba, wape tarai
we ea mani ene tarai toyari serigalao* memuna. 16 Ampafe metaroansosa
terai na fianai aino enari fo. Ne tarai kariri aibongfo, amani wai sirarami
nei wiro webong angguri kahai tuti boburainei wiro webong andori kaha.
17 Tonanai kontai we ai koi denteng foi mani, ne bongfoi denteng, mae ai
koi kerira foi mani ne bongfoi kerira.
18 Todoni kontaio, ai koi denteng foi wiro ne bongfoi kerira kaha, ete ai koi
kerira foi mani wiro ne bongfoi denteng kaha.
19 Mae ai koio ne bongfo denteng kaha foi, todoni kontaio robani tuti
kabioi to adiafoi.
20 Ne tarai kariri aifoi we aroansoi na ne bongfoi, tonanai kontai we nabi
tarai kahai nanisa ambori metaroansosa na fianai aino enari fo.
21 Wiro mano sahu we Yau deyo, 'Sengwa Wau, Sengwa Wau!' andino
ambori suai to Allai ne weMananufo na Waidani ne kaha, manta mano
dohong kariri Dai na Waidani ne awiafo tera foi.
22 Na rahida Allai kiutu kaiwo nai foi kaiwasa bitoya ambori emadu we
yau eteyo, 'Sengne Waune! Raminde nanai na wonomune ametairiri Allai
ne Kaiwone toyari nabi fafong fosa etairiria fo, na wonomune ametata
inggira bitoya nai, tuti na wonomune amenari fitantuma bitoya kontai nai
mae?'
23 Wape rahida bonani ambori imadu parai wesa aha yeyo, 'Wiro yeroang
mea na ea kaha, inontarai mano menari fi karira ne mea, mera weru
arohureane.' "

Fiyiwansoai kariri inontarai mandu unari munu
(Lukasi 6:47-49)

24 "Ampafe mano tarao nehu kaiwofe ninai kiai tuti dohong kaririai na mai
foi mani, ne tarai toyari inontaraio sewai niari ne munu doa na kamamieia
mutu.
25 Ampafe rahida bo metangfoi miung, foafoi dautai tuti dedukafoi bia
fo mani, wiro munufoi tibari kaha, weo sau tawang diri neungfoi na
kamamieia mutu fefe.
26 Mae mano tarao nehu kaiwone, wape dohong kariria kaha foi mani, ne
tarai toyari inontaraio webonggoi foi, i biaung ne munufoi dohoni wiatai
sauwai arora na ninuaing nuwowongfo.

---

* **7:15** Serigalanei mani andowa ahumi kaha. Ne tarai toyari fiawera, wape fiabai tuti memuna sewa. Era esera we etang andowa siai, tuti etang inontarai Yahudi fosa ene fiahung domba kontai. Yahudifosa ematai serigala fosa paria.

27 Ampafe rahida bo metangfoi miung, foafoi dautai tuti dedukafoi bia tete
munufoi mani, ambori sobariri. Tuti ne aikahiafoi kerirawa kiai aha."
28 Yesusi medua kai nana fo, kaiwasa bitoya etoari na nana fosa
epapuhung paria we deunau toa fo.
29 Weo Yesusi deunau kariri mano wemambiriu paria we deunau tonana,
wiro deunau toyari kaiwo batangno ene mantaunau Kaiwo Musai soi fosa
emadura fo kaha.

8

Yesusi niari inontarai meninang kusta manei denteng
(Markusi 1:40-44; Lukasi 5:12-16)

1 Yesusi biari na wiwoifoi meufo, kaiwasa bitoya paria era riati.
2 Na nanai inontarai meninang kusta manei da wei ma,* tuti disangkapao
awebukafo na awerengfo mae medu wei deyo, "Daie, wau wemambiriu ne,
maya mani, nari yau yenteng weru nehu maninangnei."
3 Ainanaya Yesusi suba warangfoa wa sauwi tuti medu wei deyo, "Yo,
imaya. Bonteng to!" Tatofang kutu nanai kontaio maninang kusta foi niai
werui tuti dentengna.
4 Ainanaya Yesusi medu wei aha deyo, "Aromuoaifa! Wiro boiriri fi inari
ninai weo inontarai siai manei fanai, mae ro to imamifoia tuti butani we
deti kariri nemu taraiwai we bontengna wa. Mayeai bohong korbanifeai we
Allai we nemu bontengna wa kariri fianai aino Musai soia fo. Nana mani
deinawiai we kaiwasa bitoya foi we bonteng ampa."

Inontarai fuba yu rai mamuna fosa manei ne yoasoafo fuba
(Lukasi 7:1-10; Yohanesi 4:46-53)

5 Rahida bo Yesusi da wa suai to bendari Kapernaumi fo, inontarai Yahudi
kaha manei, i mani inontarai fuba yu rai mamuna Roma fosa manei dine, da
wei ma, dutani deyo,
6 "Daie, fata yau wo, nehu womingfoi meninangnao fiaya, wiatai na nehu
munufi fo tuti sodai dadira paria."
7 Yesusi yoa wei deyo, "Yo ambori ira wa inariri denteng ki."
8 Manamo inontaraifoi yoa wei deyo, "Daie roa fanai, weo imai we yemang
we wau na nehu munufoi kaha. Ampafe modu kaiwofeai na waroi teraia,
nana mani nehu womingfoi ambori denteng kaririai ki.
9 Weo yau kontai nehu fuba isomi wei manei, tuti iru afai mamuna fea
kontai. Ampafe imadu we manei yeyo, 'Ro,' nana mani da kaririai, tuti
imadu we manei aha yeyo, 'Ro ma,' nana mani da kaririai ma. Ete we nehu
mangfatafoi yeyo, 'Nari fininai,' nana mani niari kaririai. Yeitawanai we Dai
Wau tonanai kontai. Fiani aino boyoa mani, kariria rai."
10 Yesusi tarao rai mamuna fuba foi medu tonanafo pepuhung paria.
Ainanaya medu we mano erariati fosa deyo, "Kei! Inontarai nini andiarana
ne. Na inontarai Israeli nesa kiai wiro iwati manei yoaso yau ne fuba kariri
tonina kaharai.
11 Yeisaharai we mea yeyo, kaiwasa bitoya ambori era na katai doni kontai
na rea diru foi tuti rea aha foi ma, efanduhisa ria Abrahami, Isaki tuti Yakupi
we etohong muniara na Allai ne weMananufo ki.

---

* **8:2** Fimaninang kusta nei mani kerira paria tuti mawa soiri we inontarai siai. Nanai wedaya mano meninang foi ketai waroi weru kaiwasafoi tuti da funoma kaha.

12 Wape inontarai mano katai wemananu nani eneni fosa†, ambori Allai
sosa to boriei weru ne weMananufo to katai memantiti foi. Na wanai ambori
esodai ne karirafo tuti esaia etamirai paria."
13 Ainanaya Yesusi medu we rai mamuna foi deyo, "Barabera waua, we
fianai aino roasoai nanai kaririai ampa." Na tatofang kutu nanai kontai ne
womingfoi dentengna.

Yesusi niari inontarai emaninang bitoya ebeng (Markusi 1:29-34; Lukasi 4:38-41)

14 Yesusi da wa sobu Petrusi ne munufoi fo, detio Petrusi niong wiwini we
meninang rirora wiatai na ne fatafoi.
15 Ampafe Yesusi warawa yu na warangfo, na tatofang kutu nanai kontaio
maninangfoi niai weruria. Mayeai wiwingfoi doari ayai wesarawiri we
Yesusi.
16 Wofoi sawaia de weayewia nanai, kaiwasa eha ene inontarai inggira
dohonsa bitoya we Yesusi ma. Tuti na kaiwo rabuang boyari kawuru mae
Yesusi data inggirafoi kiai tuti niari kaiwasa emaninang wei fosa kiai ebeng.
17 Fianai aino Yesusi niari nanai, mai kariri fio nabi Yesayai meduraia fo
deyo,
"Andino sodua tane tafanahangfe ne,
tuti sodua tane maninangfi ne."*

Todoni ra ria Yesusi fo (Lukasi 9:57-62)

18 Yesusi deti kaiwasa bitoya paria era ma etoawariri, ampafe medu we ne
inontarai ewesuraya mandu fosa demisa we etafai to ruru eneung dowei fo.
19 Mayeai mantaunau Kaiwo Musai soi fo manei da wei ma, medu wei
deyo, "Dai Mantaunaune waune, yeo ira ria wau to katai bodoni kontaio
dino ro oa fo."
20 Ampafe Yesusi medu wei deyo, "Wintumang kamirei rorong nei ne
kamirei we wiatai nai, tuti romunei kiai kontaio ne aisangging. Wape
Kaisung Inontarai nei ne pari katai we wiatai nayai."
21 Ainanaya Yesusi ne inontarai da riati manei kontai deyo, "Daie, boiai
yau ira wa kio dai mireha isarai akawuru wo."
22 Manamo Yesusi deyo, "Ro ria yau, mae tua mano eroaso yau kaha fosa
we esarai mano emarareha fosa ki."

Yesusi deikutu dedukafoi mering (Markusi 4:35-41; Lukasi 8:22-25)

23 Mayeai Yesusi dautai tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa to wafoi,
ainanaya etafai to ruru eneung bo dowei foia.
24 Etafaia mairabuang mayeai dedukafoi bia tantuma na rurufoi, an-
deisafoi dipuo wafoi tuti dutuwia adareti etaisui. Wape Yesusi wiata dena
na wa rorongfo.
25 Ampafe ne inontaraifosa era wafui ebauni eteyo, "Daie, boari miai fata
tata wo, tanai rai."
26 Ainanaya Yesusi yoa wesa deyo, "We fianie mematai nina? Todonie
meroasoa kahai nina?" Mayeai Yesusi doari ayai deikutu wanangfoi tuti
andeisafoi, ainanaya rurufoi mering na tantumara.

---

† **8:12** Nana mani, mano paria nanai Allai sahusa we ne inontarai disa fosa, amani inontarai Yahudi fosa. * **8:17** Yesayai 53:4

27 Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa epapuhung paria we fitantuma nanai. Ampafe emadu wawerasa eteyo, “Inontarai nini mani mandoni dine, donio sua wanangnei tuti andeisanei mani mering kaririai nina?”

Yesusi niari inontarai manduo inggira dohong suru fo suru ubeng
(Markusi 5:1-20; Lukasi 8:26-39)

28 Etafaia sobu ruru eneung dowei foi na Gadara nanai, inontarai inggira dohong suru mandu ura na fafofo we Yesusi ma. Inontaraifo suru umamuna paria, ampafe manei wiro wemambiriu we da kefang suru kaha.

29 Ura mae usahu ureyo, “Allai ne Kaisungne waune boyo nari auru tofino? Wiro rahidane mai kaharai mae, boyo ro ma we ru aiboio auru mung kanggani auru finina e?”

30 Waroi weru katai nani kahai mae, fiai rabuang bei enaya esung na nanai.

31 Ampafe inggirafosa etutang Yesusi paria eteyo, “Boyo bata amea to boriei mani, bemi amea amesuai to fino fiai rabuangfoia.”

32 Ainanaya Yesusi demisa, deyo, “Mera weruaia!” Ampafe inggirafosa era to boriei tuti esuai na fiai rabuangfoi. Ainanaya fiaifosa emito beyaria esea na katai kenatateraﬁo to rurufoi aweu tuti emarareha naya.

33 Mano ewaitawang wedua fiai fosa emito to bendarifoia, eteisaharai kariri fianai aino ewatioai kai nanai we kaiwasafoi tuti kariri fianai aino inontarai mandu inggira dohong suru fo suru usodaira fo.

34 Ampafe kaiwasa fuba na bendari fosa emito we Yesusia. Ewatioi mani etanggoari paria we da weru ene kataifoi.

9

Yesusi niari inontarai fiaya manei denteng
(Markusi 2:1-12; Lukasi 5:17-26)

1 Mayeai Yesusi dautai to wa etafai nai foi ayai, ainanaya etaraberasa etafai to ruru eneung dowei foi aha, amani to ne bendarifoi ahawaru.

2 Na wanai inontarai manea eha inontarai fiaya wiatai na andaung wowongfo we Yesusi ma. Yesusi detio enari tonanafo deitawanai we eroasoafo fuba paria, ampafe medu we inontarai fiaya foi deyo, “Kaisungne waune, tawang enemurorongwaia mitu. Yeiai nemu sasarifi ampa.”

3 Ampafe mantaunau Kaiwo Musai soi fo maneiru teaio enayai na nanai fosa esaimumung wawerasa eteyo, “Inontarai nini deibera Seng Allai.”

4 Wape Yesusi deitawang enemirorongfoi, ampafe medu wesa deyo, “We fianie menemitituai fi karira na menemirorongwai nina?

5 Doni aino mawa ne: imadu yeyo, ‘Yeiai nemu sasarifi ampa,’ ete yeyo, ‘Boabari wau, ka nemu andaungwai, tuti roa’?

6 Wape yeinawiai we mea, na yohong inontarainei denteng tonina ne, ambori mewaitawanai weo na nunei ninai, Kaisung Inontarai nei andino ne mambiriu we deiai sasari fine.” Ainanaya Yesusi medu we inontarai fiaya foi deyo, “Boabari wau, ruai nemu andaungwai, ro to nemu munufoia.”

7 Ainanaya inontaraifoi doabariri tuti daraberahi to ne munufoia.

8 Kaiwasa bitoya foi ewati fi kawariai nana fo ematai paria tuti etaparanding Allai eteyo, “Allai ne mambiriufo fuba paria! Tuti dohong ne mambiriu nanai we inontarainesa kawuru ampa.”

Yesusi sahu Matiusi we dariati
(Markusi 2:13-17; Lukasi 5:27-32)

9 Mayeai Yesusi da weru katai nani. Da wa mani detio inontarai fianduhi
doi pajaki we parenta Kaisari fo manei wonong fino Matiusi, minohi na
munu pajaki foi. Yesusi medu weia deyo, “Ro ria yau.” Anseung ahang kahai
mae Matiusi doabariri tuti da ria Yesusi.
10 Yesusi da wa minohi dampi na Matiusi ne munufoi nanai, inontarai
efanduhi pajaki we parenta Kaisari fo efau tuti inontaraio kaiwasa bitoya
foi esahusa we inontarai ewesasari fosa, era wa ewatai etampi ria Yesusi tuti
ne inontarai ewesuraya mandu fosa.
11 Inontarai eweFarisi maneiru ewati finanafo, etutang bera Yesusi ne
inontarai dirisa fosa eteyo, “We fianie mene mantaunaufoi dampi ruhiai ria
inontarai efanduhi pajaki we parenta Kaisari foi tuti inontarai ewesasari
fosa ninai?”
12 Yesusi tarao etutang tonanafo, yoa wesa deyo, “Inontarai etanteng nesa
mani etohong we manggarawangnei kaha, mae mano emaninang fosa.
13 Ampafe mera wa menemitituai sauarai kariri kaiwo rabuang dotu na
Kaiwofoi tonina ne:
‘Wiro yawi we inontarai etohong korbani fiahung we yau kaha,
mae fi yawi pari wea fo mani, earomio inontarai siai.’*
Weo wiro ira ma we isahu inontarai emararebana fosa kaha, mae ira we
isahu inontarai sasari fosa.”

Yesusi ne aunau waworu foi tuti koangno Yahudi ene agamafo wiro adoang ruhia fanai
(Markusi 2:18-22; Lukasi 5:33-39)

14 Mayeai Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi ne inontarai erariati fosa,
era ma emadu we Yesusi eteyo, “Todoni fino, amea tuti inontarai eweFarisi
nesa amewepuasa, wape nemu inontarai eraria wau nesa bireri nina?”
15 Yesusi yoa wesa deyo, “Tofino! Ne tarai kariri mandirau mang foi tuti
ne inontarai wenotisa to ne muniara mandirau foi. Na rahida mandirau
mang foi minohi riasa nanai enemirorongfoi fituaya rai e? Wape rahida we
mandiraufoi niayai na nanai riasa ahang kaha foi ambori da ma ki, rabuang
bonani dino ambori ewepuasa ki. [Tonanai kontai, nina mani inayai riasa
ampafe ewepuasa kaha, wape rahidao ambori ira werusa foi da ma ki,
rahida nanai aino ewepuasa ki.]
16 Manei ne ansung mamo feai tai mani wiro dawa kobuai na ireu abu-
rung waworu fea kaha, weo nana mani ireu aburung waworu fo yabi we
ansungfo ambori ansung mamo fo mayabu fo fuba aha.
17 Tonanai kontai we angguri waworu nei mani, wiro ariri to aderi sapi
rerawa memo bei kaha, weo angguri weworu foi ambori wiwua wedaya
aderi sapi rerawa memo foi tei. Nana mani anggurifo tibatara, aderi sapi
rerawa foi kerirawa. Wape angguri weworu foi ariri tono aderi sapi rerawa
weworu bei kontai, ambori aderi sapi rerawa foi tuti anggurifoi ubeng
ruhiai.”*

Yesusi niari Yairusi ne kamitungfoi denteng, tuti wiwingno denteng aha na warang disangso Yesusi
(Markusi 5:21-43; Lukasi 8:40-56)

* **9:13** Hosea 6:6 * **9:17** Yesusi deiriri fiyiwansoai toninai weo deunau weo ne kaiwo aunau waworu fo wiro mai kariri Yahudi ene koang agama fo kaha.

18 Yesusi doa medu we Yohanesi ne inontarai erariati fosa tonana rai mae,
inontarai wenunggamiei we munu agama Yahudi na kataifoi da wei ma.*
Disangkapa awebuka na awerengfo, tuti medu deyo, “Nehu kamitungfoi
arahio mireha. Wape yutang we wau roa ruai waramuwara wa sauwi
ambori suwi aha.”
19 Ainanaya Yesusi doabariri da riatia, tuti ne inontarai ewesuraya mandu
fosa era kontai.
20 Na rang rabuang, wiwing manei da ria Yesusi na kurufuifo, wiwing
nani meninangno rika defairi tuti maninangfoi sodairi defuina suraya boru
ampa. Da kefang Yesusia warangfoi disangso ne ansung awerengfo.
21 Weo enetituaitai deyo, “Warahunei disangso ne ansungfo terai ki,
ambori yenteng ki.”
22 Na kutu warangfo disangso Yesusi ne ansungfo nanai, kiaberahi deti we
wiwingfoi tuti medu wei deyo, “Kamitungne waune, tawang enemurorong-
waia mitu, weo nemu roaso yau wa wedaya bonteng ampa.” Na kutu nanai
kontaio wiwingfoi denteng.
23 Mayeai Yesusi da wa sobu mano wenunggamiei we munu agama foi ne
munufoia, na nanai deti inontarai ebui suling fosa tuti kaiwasa esai rayai
fosa.
24 Medu wesa deyo, “Mera to boriaia mehai, weo kamitungnei wiro mireha
kaha, manta dena.” Ampafe emarari Yesusi paria.
25 Data kaiwasa bitoya foi era to boriaia, mayeai Yesusi suai to rorong
arikangfoi wiatai nai foi afui tuti yu na warangfo, na kutu nanai kontai
kamitungfoi suwi aha.
26 Kaiwo kariri fitantuma Yesusi niari nanai defai wari nufoi sentenang.

Yesusi niari inontarai manduo uremifafa fo suru uwati

27 Ainanaya Yesusi da weru munu nani fai. Da wa rang rabuang mani,
inontarai uremifafa mandu ura riati mae usahu ureyo, “Dauti ne Kaisungwa
wau, aromuo auru!”†
28 Yesusi suai to munu rorongfo ampafe ura wei awafui, ainanaya dutang
suru deyo, “Muroasoai we inari muru mani muranteng rai e?” Ampafe uroa
ureyo, “Yo, Daie, auroasoai.”
29 Ainanaya Yesusi waratawang uremifo tuti medu deyo, “Kariri muroa-
soawa finanai kawariai kaririaia.”
30 Mayea mani uremifo tabau uwati nayai. Ainanaya Yesusi deretawang
suru na tapapa we ambori urairiri finanai we manei fanai.
31 Wape ura wa mani uwuwu Yesusi na katai nani sentenang.

Yesusi niari wetarang pararo manei tarang saha

32 Ainanaya inontaraifo suru ura wa mae inontarai manea eha weboro-
tamu inggira dohoni manei we Yesusia.
33 Ainanaya Yesusi data inggirafoi weruri. Na tatofang kutu nanai kontai
medu nari aha. Ampefe kaiwasa bitoya fosa epapuhing paria, tuti emadu
eteyo, “Wiro fitantuma nina tawatioai na nu Israeli nei kaharai.”
34 Wape Farisifosa emadu wawerasa eteyo, “Na mambiriu sobuai ria
inggirafosa ene mano wenunggamiai foi data inggirafosa nina.”

---

* **9:18** Markusi 5:22; Lukasi 8:41 † **9:27** Dauti Ne Kaisung mani, wangno fiabai we Mananu Mamparirio Allai dererai na ne Kaiwo fafong fo.

Yesusi aro kaiwasafoi tuti medu kariri mano erufi we Sempaisi fosa we wiro efau etamoyara kaha

35 Ainanaya Yesusi da wariai deunau na munu agama Yahudi na bendari
tuti munue nanaia kai. Deiriri Kaiwo Mahikai fo kariri Seng Allai da
weMananu ma fo. Kontai niari kaiwasa esodai maninang bodoni konta fosa
ebeng aha.
36 Yesusi deti kaiwasa bitoya foi nanai arosa paria, weo enemirorong
fituayai tuti emararosung, ene tarai toyario domba ene pari mantahung.
37 Ainanaya medu we ne inontarai ewesuraya mandu fosa deyo, “Aibong
etini foi bitoya, wape mano etetini fosa efau kaha,‡
38 ampefe metutanai we mano wenunggamiai we fi etini foi ambori
denatu mangfata efau we eteting aibongfo.”

10

Yesusi diri inontarai suraya mandu erariati
(Markusi 3:13-19; Lukasi 6:12-16)

1 Rahida bei Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa efanduhisa.
Ainanaya dohong mambiriu wesa, we etata nuaninu kerira tuti enari mano
emaninang fosa ebeng weru maninang esodairi foi tuti weru efanahangfo.
2 Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu dirisa we rasuli* fosa mani
ewonomi finina:
reantenang mani Simoni (mano sahui we Petrusi foi),
Andareasi (Simoni ne tahatuifoi),
Yakobusi (Zebedeusi ne kaisungfoi),
Yohanesi (Yakobusi ne tahatuifoi),
3 Filipusi,
Bartolomasi,
Tomasi,
Matiusi (mano fianduhi pajaki foi),
Yakobusi (mano Alfiusi ne kaisungfoi),
Tadeusi,
4 Simoni (mano biriu we inontarai Israeli fosa etoa siai weru Romafosa),
Yudas Iskariotio (mano ambori dewayang Yesusi foi).

Yesusi demi ne inontarai suraya mandu fosa era ewuwu ne Kaiwo Mahikai fo

(Markusi 6:7-13; Lukasi 9:1-6)

5 Yesusi demi ne inontarai suraya mandu fosa tuti deretawansa deyo,
“Mera to katai inontarai Yahudi kaha fosa eminohi naya wa fanai, tuti wiro
mesuai to bendari inontarai Samaria fosa fanai.
6 Wape mera we domba enai fosa, nana mani inontarai Israelisa.
7 Meteisaharai wesa weo Allai ne weMananufe kefang ampa.
8 Menari inontarai emaninang etanteng, metuwi inontarai emarareha
fosa esuwi aha, menari inontarai esobu fimaninang kusta fosa ebeng, tuti
metata nuaninu kerira fo. Mambiriuo mesobuai tonana fo yohonai arora
we mea, ampafe mea kontai menari tonanai arora we inontarai siai kontai.
9 Mera mani, dohona meha doi emasi, doi peraki, ete doi tambaga fea fe.

---

‡ **9:37** Ne maksuti mani, inontarai mano ete etarami Kaiwo Mahikai ne efau paria, manamo mano etairiri kaiwofo wesa etamoyara kaha. * **10:2** Amani Inong Anatu na Sempaisi saine.

10 Dohonao meha rotangfeai ria mea na mene rang rorong wa fanai, meha
ansung beru fanai, sapatu, tuti aitatohi fanai, weo mano erufi nesa mani,
todoni kontaio esobu fio etohong wea fo ria mano erufi wesa fosa.
11 Ampefe mera sobu bendari ete munuefea mani, mesera we inontarai
mei we demang we mea tonanafo manei, ambori meminohi riati paria sobu
mera nariai aha.
12 Mera wa mesuai to munu nani mani, meteyo, 'Kadeo Sengnei mioang
mea.'
13 Inontarai mano ne munufoi nani demang we mea mani, mahikai
moanai metohonai nanai nayai worusa. Wape efaraise we etamang we mea
kaha mani, mene mahikai moanaio metohonai tonana fo tawera we mea
nariai aha ma.
14 Tuti na munue ete na bendarifo manea etamang we mea kaha ete
emaya we etaramio mene kaiwofo kaha mani, mera werusa tuti mehafa titai
kangganangfo weru meawemiwa.
15 Mearomioaifa, weo rahida Seng Allai kiutu kaiwo kariri nunei fo, in-
ontarai na bendari Sodomi tuti Gomora fosa, aiboi dohonai wesa fo sayayai
sewa aiboi dohonai we mano wiro etamang we mea kahai nani sa fo."

Yesusi deretawang ne inontarai suraya mandu fosa kariri dadira ambori esodaira fo we etairiri wonongfe fo

16 "Metarami fininai; yemi mea mera we mewuwu wonohunei fo, mene
tarai toyari domba enayai rahang serigala rabuang; ampefe mesawai toyari
tawai tuti menemirorong mesi toyari muntung.
17 Tuti metanansiau weduarai, weo ambori inontarai etafu mea tuti eha
mea to Majelisi Agama fosara ambori eruba mea na wai na ene munu agama
Yahudi fo ki.†
18 Tuti ambori eha mea tono mano ewewafonia fosa tuti mananufosa
euremireafo, weo mea mani inontarai meraria yau di mea fefe. Nanaifa
mani, metairiri Kaiwo Mahikai kariri yau fo we ea tuti weo inontarai
etaroang Allai kaha fosa.
19 Wape eha mea we etutang bera mea mani dohona mearomikuai we
fiani aino memadura wa fe, ete todoni memadufo fe. Weo kaiwo fianai
aino ambori memadurai na rabuang bonani fo Allai dohonai we mea we
memadurai ki.
20 Weo na tonanafo wiro meaino memadu fo kaha, mae Dai Allai Nuanin-
ufoi andino medu na mea ne.
21-22 Rahidafo da ma mani, inontarainesa kiai ambori enemirireu mea weo
mea mani inontarai meraria yau di mea fefe. Ambori inontarai etawayang
ene doroi tera fosa we mano emunsa fosa ki, weo eraria yau fefe. Tuti
wawa manei dewayang ne arikangfoi ki weo arikangfoi daria yau, kontai
arikangfosa manea ambori etapa etamami einami fosa tuti etawayansa we
ene aitetafosa ambori emungsa ki. Wape mandoni dino kikatawanai paria
sobu werea naya fo mani, ambori kiaharai weru ne dadirafo ki.
23 Ampefe inontarai enari kanggani mea na bendarifea mani mera to
bendari siai feai aha. Yeisaharai we mea, wiro mera maino bendari na nu
Israeli foa kai kaharai mae Kaisung Inontarai nei da kawuru ma ne.
24 Inontarai sobu aunau nei wiro fiabai sewa ne mantaunaunei kaha. Tuti
mangfatanei wiro fiabai sewa ne mananunei kaha.

† **10:17** Majelisi Agama fosa tuti Yahudi enefonia fosa wiro eroaso Yesusi we Mananu Mampariri fo kaha tuti etapa mano ewuwui tonana fosa.

25 Mano sobu aunau foi ne tarai kariri ne mantaunaufoi mani demoyara
to, tuti womingfoi ne tarai kariri ne mano yufi wei foia mani demoyara to.
Mea mani mene Seng di Yau. Ampafe masino esahu Yau we iweBarsebuli‡
nana mani eteikanggani mea sewa aha."

Mematai Seng Allai, wiro mematai inontarai fanai
(Lukasi 12:2-7)

26 "Dohona mematai inontarai tonana nesa fanai. Weo fio adiwara ne kiai
ambori atioai ki, tuti fio ohonai we kaiwo werorong fo kiai kontai ambori
tarami parai ki.
27 Kaiwo imadurai we mea na dirufo, kaiwo nanai memadurai na rahidafo
aha, tuti ne isaimumunai to metaramiwa, kaiwo nanai mesahututirai na
kaiwasa bitoya foi aha.
28 Tuti dohona mematai inontaraife weo emung tane tarainei, wape ene
pari mambiriu we emung tanumianinunei. Mae mematiti dino Allai, weo
I mani wemambiriu we miung tane tarainei tuti tanumianinunei na Soroha
rorong foi ne.
29 Romu sinsumiri mandu mani awayang suru we doi seni bei, wape
manei wiro sau funomai to kahofa nuwowongfo meu na boriei weru Dai ne
dawiafo kaha.
30 Menumirandaungwai kiai kontai detori sentenang.
31 Ampefe mematai fanai, weo mea mani metadai sewa romu sinsumiri-
nesa."

Meroa tuti Kristusi na kaiwasa bitoya euremireafo
(Lukasi 12:8-10)

32 "Inontarai mandoni dino yoa na kaiwasa bitoya euremireafo we daria
yau mani, yau kontai iroa wei na Dai Allai na rorafaisi urengreafo.
33 Wape mandoni dino fefora na kaiwasa bitoya euremireafoa we daria
yau kaha, nana mani yau kontai ifaforai we Dai Allai na rorafaisi uren-
greafo."

Yesusi ne da ma fo wedaya manea erariati mae manea siai etapai na tapapa

34 "Dohona meteitarahio ira ma ninai ika mai we nunei fe, weo wiro ika
mai kaha mae ika mamunafo.
35 Weo ira ma ninai iwedaya wori:
'Kaisung manei dapa tamanai ki,
kamitung manei dapa inanai ki,
tuti urawing manei dapa niong wiwini ki.
36 Tuti mano eweaiteta fuba sewa fosa mani,
inontaraio na munurorong bonani fo mantaunsa.'*
37 Inontarai mandoni dino enewawu tamana ete inanai sewa yau mani
wiro mei we daria yau kaha. Tonanai kontai we mano enewawu ne
kaisungfoi ete ne kamitungfoi sewa yau foi, wiro mesi kontai we daria yau
kaha.
38 Tuti inontarai mandoni dino miaya we sodua ne aitabafoi tuti daria yau
kaha, amani wiro meinenang we eteiberahi, enari kanggani, tutu emuni
toyari yau kaha mani, wiro mei we daria yau kaha.
39 Mandoni dino derara mantauni ne ansengfoi sewa weru daria yau
fo mani ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai

‡ **10:25** Barsebuli mani, Saminseni wowong siai feai aine.
* **10:36** Mikha 7:6

enewawu yau awao wonohune wedaya tarahi mireha kontai ki, i ambori sobu numainufo ki."

Allai dohong fiembaitai we mano etamang we ne mangfatafosa

40 "Mandoni dino demang we mea mani, i kontai demang we yau, tuti mandoni dino demang we yau mani, ambori demang we Dai, mano demi yau nei ki.

41 Mandoni demang we nabi manei, weo i deitawanai we inontarai nani nabi dine, ambori sobu fiembaitafo mai kariri nabifo enengfo. Kontaio mandoni dino demang we inontarai enerorong mesi mani weo deitawanai we inontarai nani enerorong mesi dine ambori sobu fiembaitafo mai kariri inontarai enemirorong mesi fo enengfo.

42 Tuti mandoni dino dohong mereha danunanang kuteai ki we nehu inontarai katui nei we daria yau fo mani, tarai, imadurai we mea mau yeyo, ne fiembaitafo wiro nai weruri kahai ki."

11

Yesusi tuti Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi
(Lukasi 7:18-35)

1 Yesusi dohong kaiwo we ne inontarai ewesuraya mandu fosa tonanaia fo, da weru katai nani we deunau tuti wiuwu Kaiwofo na bendari bitoya wa na nana fo.

2 Rabuang bonani Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi niai na aitamu rorong fo tuti tarao kariri fianai aino Kristusi niari fo, ampafe demi ne inontarai maneiru teai itora wa itorutang bera Yesusi.

3 Itorutani itoreyo, "Wau mani Mananu Mamparirio ambori ro ma foi* di wau e, ete ametamang we inontarai siai manei e?"

4 Yesusi yoa we sitoru deyo, "Muntorarabera muntoru we Yohanesia muntoraikaririai wei kariri fianai aino muntotaramioa wa tuti muntowatioa wa.

5 Mano euremifafa ewati, mano efaya etoa era, mano emaninang kusta ebeng, mano etarami pararo fosa etaramiofi, mano emarareha esuwi aha, tuti mano ene pari fi fosa iwuwu Kaiwo Mahikai fo wesa.

6 Tuti mano wiro enemirorong soriru we yau kaha fosa, esobu ne maifo."

7 Yohanesi ne inontaraifo sitoru itora wa, ainanaya Yesusi medu kariri Yohanesi we kaiwasa bitoya foi deyo, "Raminde nanai mera to katai wekamamiei minano foi we mewati fiani nai, mewati ninoi wanamba sowawerahi foi e? Bireri, we i mani, inontaraio yu kaiwo mutu dine!

8 Ampafe mera wa we mewati fiani, mano sensuni na ansung kaiwewa denteng foi e? Bireri, weo inontarai esansunsa na ansung tonana fo mani enayai na munu mananu fo terai.

9 Ampafe mandoni dino mera we mewatioi ne? Nabi manei e? Tarai, wape yeikaririaifa we mea yeyo mano mera we mewatioi nani mani fiabai sewa nabinesa kiai.

10 Weo i mani andino Allai medu kaririai na ne Kaiwofo dotu tono:
'Mewati ma! Yemi nehu inontaraio kia nehu kaiwone manei,
da foni Wau.
I ambori meinenang nemu rangfoi we Wau.'*

11 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, na inontarai fuba saubaunung na nunei nini, manei wiro fiabai sewa weru Yohanesi mano webaptisi nini

* **11:3** Yesayai 9:5-6 * **11:10** Maliaki 3:1

kaha. Wape na ninai to fongna mani, inontarai mano ehatui sewa na Allai ne mananu rorong fo ansaino efabai sewa Yohanesi fo.
12 Na siario Yohanesi dariai we wiuwu Kaiwo Mahikai kariri Allai ne weMananufo paria sobu ninaifa ne, inontarai ewemambiriu na Sengnei etairiri Allai ne weMananufo na wemambiriu paria, tuti kaiwasa efau etapai mae, efau kontai eroasoai tuti era riatai, amani inontaraio raminde eharira tuti emamuna fosa.
13 Weo Yohanesi daria kaharai mae, na Hukumi Musai fo tuti Kaiwo nabifosa emadura fo, dotu kariri kawuru ampa we fi tonana ne ambori kawariai ki.
14 Tuti memaya we metaramioai mani, yeikaririai we mea we Yohanesi mano webaptisi kaiwasa nini mani, Eliai dine, andino na Kaiwo Mararebana fo dotu kariri we ambori kiawariai aha ma fo.
15 Mandoni dino wetarang mani, tarao kaiwo ninai."

16 Yesusi medu aha deyo, "Fiani andino iriwanso kariri inontarai rabuang bonini sa ne? Ea ene tarai toyari arikang eminohi na kondirora mae esahu wawerasa eteyo,
17 'Amerohi rarung mirising fo we mea,
manamo memahai kaha,
ameba kayowa
wape wiro mesai kaha.'
18 Weo Yohanesi nini da ma mani, wepuasa tuti dunung angguri kaha, manamo meteyo, 'I mani Saminseni niai nai.'
19 Ainanaya Kaisung Inontarai nei da ma mani dampi, dunung, tuti memadu meteyo, 'Mewati inontaraifoi denanggoing, meyeru biriu, tuti firao mano efanduhi pajaki we parenta Roma foi tuti inontarai sasari.' Wape Seng Allai sewai sewa. Mano esomi wei fosa etainawi ne awaifo nanai na fimai etohong toa fo."

Yesusi deikanggani bendari Israeli beiru teaio ne inontaraifosa eroasoa kaha fo
(Lukasi 10:13-15)

20 Yesusi niari fitantuma bitoya paria na bendari beiru teai, tonanai ki wape inontaraifosa wiro etaraberasa weru ene sasarifo kaha, wedaya deikangganisa deyo,
21 "Inontarai Korasimi mesobu ne karirafo rai! Tuti inontarai Betsaida ne mea kontai, mesobu ne karirafo konta rai. Weo fitantuma bitoyao inariri rahang mea tonina ne, masino inari na bendario boriai weru Israelinei, toyari Tirusi tuti Sidoni mani, inontarai na wana fosa etarabesa kawuru weru ene sasarifo tuti esansung ansung koya fo, eruai kangganangfoa watai na enumikamieifo ampa.
22 Wape imadurai we mea mau yeyo, rahida bo Allai kiutu kaiwo kariri nunei nai foi, mesobu aiboi maraba sewa inontarai Tirusi tuti Sidoni fosa.
23 Tuti mea na bendari Kapernaumi, menemitituai we metadai sewa paria sobu rorafaisi kontai ki, wape Allai ambori su mea beyari paria sobu katai Soroha rorong foi. Weo masino na Sodomi esobu fitantumafeai kariri ne inari rahang mea tonina fea mani, bendari nani wiro wioru kahai mae doari paria sobu ninai.
24 Wape imadurai we mea mau yeyo, rahida bo Allai kiutu kaiwo kariri nunei nai foi, mesobu aiboi maraba sewa inontarai Sodomi fosa."

Yesusi sahu we obu ne maifo riati
(Lukasi 10:21-22)

25 Rabuang bonani Yesusi wenadi deyo, “Dai, Seng mano ru rorawai tuti
nunei Wau, yohong mahikai we Dai Wau, weo finani kiaio bodiwarai weru
mano esawai tuti ewaitawang fi bitoya fosa, mae boinawiaia kasau we mano
ene tarai kariri arikangnesa.
26 Yo, tonanai, weo ne tonanane aino Dai enemuoa ne.”
27 Ainanaya Yesusi medu deyo, “Fi kiai na rorafaisi tuti na nunei, Dai
dohonai we yau ampa. Kaisungnei mani, manei wiro deroani na mai kaha,
manta Dai mantauni terai, tuti Dai kontai manei wiro deroani na mai kaha,
manta ne Kaisungnei mantauni terai tuti inontarai mano Kaisungnei dirisa
we deinawi Dai nani wesa fosa.
28 Mano meawemi mewarami tafa tuti mesodua maraba [na merurai
paria we metohong kariri Hukumifoi] wa mea, mera we Yau ma, Yau ambori
iwedaya mea meweandeisei ki.
29 Metohong kariri nehu kaiwone tuti mesobu aunau ria yau. Weo yau
mani imanang tuti enehurorong tewawa, ambori mesobu mai na menumi-
aninuwai tuti menemirorongwai weandeisei ki.
30 Weo nehu kaiwone miawa we metohong kaririai tuti fi yohonai we
mesoduata ne sayaiyai.”

12

Farisifosa etinggai Yesusi we niari fi na rahida Sabati fo
(Markusi 2:23-28; Lukasi 6:1-5)

1 Na rabuang bonani, na rahida Sabati bei, amani rahida Yahudi fosa erufi
nai kaha foi, teterai we Yesusi da riria romi potang fo. Ne inontarai erariati
fosa ewati potangfoi nanai eteting bongfoi we etani, weo ewawisi fefe.
2 Farisifosa ewati finana fo, emadu we Yesusi eteyo, “Botia, nemu inontarai
eraria wau wasa etohong roaing kaiwo dotu wedua tarufi na rahida Sabati
foi wanai.”
3 Manamo Yesusi yoa wesa deyo, “Finana mani ne tarai toyari fi mananu
Dauti niari na fafongfa na rahida bo i tuti ne mano erariati fosa ewawisi fo.
Metato kariri kaiwo nana kaha e?
4 Amani suai to Sempaisi ne Munufoi afui dangno roti etutang tutirai we
Allaia fo tuti dohonai we ne mano erariati fosa etang kontai. Wape finanai,
kariri hukum agama foi mani, imami erufi na Sempaisi ne Munufoi saino
etang tera ne.
5 Kontai, mewaitawanai we na rahida Sabati fo, imamifosa erufi na
Sempaisi ne Munufoi mani, wedaya ea kontai etohong roaing Sabatifoi
finana. Wape metatorai na hukum agama foi mani, wiro enari sarawa kaha.
6 Imadurai we mea mau yeyo, na ninai manei fiabai sewa Munu Seng foi.
7 Kaiwofea dotu toninai:
‘Wiro yawi we inontarai etohong korbani fiahung we yau kaha,
mae fi yawi pari wea fo mani, earomio inontarai siai.’*
Ampafe masino metafu Sempasi ne Kaiwofo nanai na mai mani, wiro
metinggai mano enari sarawa kaha nesa kaha.
8 Weo Kaisung Inontarai nei weSeng we rahida Sabati nei kontai, [ampafe
wemambiriu weo deiriri kariri fianai aino na rahida Sabati nei mani inon-
tarainesa enari fo, tuti fianai aino enari kaha fo].”

Na rahida Sabati bei Yesusi niari inontarai warang bei mireha foi denteng
(Markusi 3:1-6; Lukasi 6:6-11)

* **12:7** Hosea 6:6

9 Ainanaya Yesusi da weru katai nani mae da wa suai to ene munu agama
Yahudi bei.
10 Na nanai deti inontarai manei warang bei mireha. Inontarai eweFarisi
manea na nanai eteyo etinggai Yesusi we niari roaing Hukumi Musai soi fo,
ampafe etutani eteyo, “Kariri Hukumi Musai soi fo mani, tanari inontarai
etanteng na rahida Sabati ne konta ne?”
11 Yesusi yoa wesa deyo, “Masino na mea, manei ne domba manei da wa
saukaha kamirei berorong bei na rahida Sabati foi, nana mani fianai aino
niari ne? Nana mani, wiro yurai we yuaisi weru kamirei rorong foi kaha e?
Todoni kontaio yurai we yuaisi rai.
12 Tonanaifa mani, dombanei dino dedai sewa inontarai fine ne? Bereri.
Ampafe kariri Hukumifoi, nari ne bengfo na rahida Sabati foi mani, nana
mani fi beng fine.”
13 Ainanaya Yesusi medu we inontarai warang bei mireha foi deyo, “Wi
waramuwai ma.” Ainanaya inontaraifoi si warangfoi kaririaia, na tatofang
kutu nanai kontai warangfoi denteng kariri bo dowei foi aha.
14 Farisifosa ewati finanafo wiro eparaise kaha, mae era to boriei weru
munu agama foi tuti emadu ruhi kaiwo we ambori emung Yesusi.

Yesusi, Mano Allai demi ma dine
(Markusi 3:7-12)

15 Yesusi deitawang ene enemitituaitafo, ampafe da weru katai nani.
Kaiwasa bitoya paria era riati tuti inontarai emaninang fosa bitoya paria
niarisara etanteng aha.
16 Deretawang kaiwasa bitoya foi suasa na tapapa paria we wiro etaiririai
we inontarai siai kariri I we mandoni dine fo fanai.
17 Ambori na tonanane mai kariri fianai aino Allai medurai na nabi
Yesayai deyo,
18 “Nehu mangfata yiriri dinini,
Mano enehuwawuti tuti andino kia enehurorongnei.
Ambori yohong Nuhuaninunei wei we isansoni nai,
Tuti nehu ikutu kaiwo na masi ne,
deirirai we kaiwasanei kiai na nu bodoni konta foi.
19 I wiro sawa funomai tuti kiobu funoma kaha,
Tonanai kontai wiro tarami raofuifoi na rang bendari fo kaha.
20 Toyari wiro fio kiutu ninoi robong adareti tikai sawai foi kaha,
tuti wiro fefe padamarang denggararua de minong foi kaha,
I wiro tiapa inontaraio ewemambiriu kaha,
tuti manang we mano efanahang fosa,
Pariao ne weMananu tarai fo kiraikobu Saminseni ne wemananu mamantiti
fo.
21 Tuti na mantauni wonongfo,
kaiwasa na nunei sentenang enemitawanai ki.”*

Farisifosa eteibera Yesusi, eteyo sobu ne mambiriufo na Saminseni
(Markusi 3:20-30; Lukasi 11:14-23, 6:43-45)

22 Mayeai manea eha inontaraio nuaninu karira dohoni manei we Yesusi
ma. Inontarai nani inggira wedayaria ureng fafa tuti borotamu. Ainanaya
Yesusi niari weinggira dohoni nania denteng aha, ampafe medu tuti deti
aha.

* **12:21** Yesayai 42:1-4

23 Kaiwasa bitoya fosa epapuhing paria we fitantuma nanai tuti emadu eteyo, “Inontarai nini, dohonao Mano esahui we Dauti ne Kaisungfoi dinini fe?”
24 Wape Farisifosa etaramioaifa nanai emadu eteyo, “Na inggirafosa ene mananu Barsebuli wonongfo terai aino inontarai nini data inggirafosa.”
25 Yesusi deitawang Farisifosa enemitituaitafo, ampafe medu wesa deyo, “Negara bei wiro weboyari kaha mae ebabausa tuti eweaiteta wawerasa, nana mani negara nani wiro da waroi ahang kaha, mae ambori wioru ki. Tonanai kontai we bendari bei ete munu rorong bei eweaiteta wawerasa mani, bendari ete munu rorong nani wiro doa pampang kahai ki.
26 Tonanai kontai we Saminseni, masino Saminseni data Saminseni mantauni aha mani, deinawiai we Saminseni dapa bera mantauni tuti tiabau finanai. Nana mani ambori ne mananufo nayai mutu kaha mae wioru ki.
27 Memadu meteyo na Barsebuli ne mambiriufo aino yata nuaninu karira fosa nai ne. Tonana mani na mandoni ne mambiriufo mene inontarai eraria mea fosa etata nuaninu karira fosa nai ne? Na fianai aino enari nanai deinawiai we fio metinggai yau wea ne tarai kaha.
28 Wape yau mani yata nuaninu karira na Allai ne mambiriune, nana mani yeinawiai weo na yau mani, Seng Allai da ma we weMananu rahang mea ampa.
29 Nuaninu karira fosa ene tarai kariri we-wemambiriu manei minohi na ne munufoi. Tuti manei wiro suai to ne munufoi afui we wewu ne rafoi kaharai, mae wenani tefu mambiriufoia wiorahi akawuru wo, ambori wewu ne rafoi ki. Ampafe na yata nuaninu karira to boriai yeinawiai we ikaraikobu Saminsenia.
30 Manei sau we yau kaha mani, weaiteta we yau, tuti manei doa tuwa yau na ifanduhi inontarai fo kaha mani, wenani niari kanggani nehu fi inari ne weo kiataterai.
31 Ampafe imadurai we mea mau yeyo, sasari fuba inontaraine enariri nei kiai kontai eteibera Allai fo, sasari tonana nei Allai deiairi ki, wape sasario eteibera Nuaninu Mirarebana foi mani, todoni kontaio Allai deiairi kaha.
32 Tuti inontarai mano eteibera Kaisung Inontarai ne yau, ene sasari tonana foi Allai deiairi ki, wape eteibera Nuaninu Mirarebana foi mani, na todoni feai kontaio Allai deiai ene sasari tonana foi kaha, na nu bonini tuti nu weworu da aha ma foi kontai.
33 Ai koi denteng foi mani bongfoi denteng, mae ai koi kerira foi mani bongfo kerira, ampafe aifoi denteng ete kerira, waitawani na ne bongfoi ki.
34 Farisine meaine, inontarai mesaipaya di mea! Todonie, merurai we memadu kaiwo beng fo na meboromine, mae menemirorongfuisi kerira seipaya ninai? Weo fianai aino madurai na taboromi ne mani, finanai dariai na taenemirorongfuisi mandiei.
35 Inontarai mano denteng foi niarifo beng, we enerorongfoi denteng fefe. Wape inontarai mano kerira foi niarifo karira, weo enerorongfoi kerira.
36 Wape imadurai we mea mau yeyo, na rabuang bo Allai da ma we kiutu kaiwo weo kaiwasa nunei sentenang foi, inontarai mansiari-mansiari deiai kariri kaiwoariri medu funomi foi we Allai fo ki.
37 Weo Allai kiutu kaiwo kariri mea fo titua na kaiwo memadura fo, we metohong sarawai ete bereri, ambori mesobu aiboi ete mehasau e.”

Farisifosa etutang Yesusi we niari fitantumafea (Markusi 8:11-12; Lukasi 11:29-32)

38 Ainanaya mantaunau Kaiwo Musai soi fo maneiru teai tuti Farisifosa
etutang Yesusi eteyo, “Dai Mantaunaune waune, amefaraise we amewati
nari fitantuma bei.”
39 Wape Yesusi yoa wesa deyo, “Kaiwasa fuinini mesaipaya paria tuti
mehurumitare mene Sengfoi, ne tarai toyari mang manei kurutare ne
wiwingfoi tuti dohong we wiwing siai. Metutang we inari fitantumafeai we
fiainawiai we mea kariri yau. Wape wiro inari fitantuma siai fea we mea
kaha, mae fiainawiaio mewaitawanai na nabi Yunusia fo.
40 Toyari nabi Yunusi we niayai na diang fiabai foi enengfoi rahida botoru
diru botoru fo, tonanai kontai Kaisung Inontarai nei ambori niayai na
kahofa rorong fo rahida botoru diru botoru kontai ki.
41 Na rahida Allai kiutu kaiwo kariri nunei fo, inontarai Niniwe fosa
ambori esuwi ria mea, mano na rabuang bonini ne mea, tuti etinggai mea
kontai ki. Weo fafongfa nabi Yunusi medu wesa fo etaramioi, ampafe efotou
enari sasarifo tuti etaraberasa weru ene sasarifoi ampa. Wape na ninai,
na katai nini manei fiabai sewa nabi Yunusi ne, manamo wiro metaramioi
kaha.
42 Tonanai kontai we wiwing Mananuo na do wanangsai foi,* i ambori
suwi kontai ria inontarai mano na rabuang bonini ne mea we dinggai mea
kontai ki. Weo wiwing Mananu nini da pari na nunei rea naya fo ma we sobu
aunau mai na Mananu Salomoi mano sewai foi. Tuti na ninai, na katai nini
manei fiabai sewa Mananu Salomoi ne, manamo wiro metaramioi kaha.
43 Awao nuaninu kerira manei da to boriai weru inontarai manei mani, da
wariai funomai to katai karira sarahiai weo sera we katai niai nayai, wape
sobua kaha.
44 Nana mani enetituai deyo, ‘Yarabera yau to nehu munu arahi ira werui
foi aha.’ Tuti rahida bo daraberahia foi mani, sobuai we inontaraifoi ne tarai
toyari munuo wiatai arora, fantamia mesi mirarebanai.
45 Ainanaya daraberahi aha kia eweituo eharira sewa mantauni. Mayeai
esuai to inontaraifoi awafui enayai nai. Ampafe wedaya inontaraifoi ne
minohi toa fo kerira sewa reantenangfo aha. Kaiwasa na fuininai mesaipaya
ne mea, mesobu ne karira sewa fo tonana kontai ki.”

Yesusi inanai tuti ne tahatuifosa
(Markusi 3:31-35; Lukasi 8:19-21)

46 Yesusi medu ria kaiwasa bitoya foi tonana rai mae, inanai tuti ne
tahatuifosa era ma etoari na borieifo tuti eteyo emadu riati.
47 Ampafe inontarai manei medu wei deyo, “Daie, inamuai tuti nemu
tahatuifosa etamang na borieife fo eteyo emadu ria wau.”
48 Manamo Yesusi yoa we inontarai kia kaiwofo nani, deyo, “Mandoni dino
isahui we nehu ai tuti mandoni saino isahusa we nehu tahatui ne?”
49 Ainanaya Yesusi si warang deinawi ne inontarai erariati fosa deyo,
“Botia, nehu ai tuti nehu tahatui sai nina.
50 Weo inontarai mandoni niari kariri nehu Dai Allai na rorafaisi ne
dawiafo mani, andino isahui we nehu tahatui mang ne, nehu tahatui wiwing
ne tuti nehu ai ne.”

13

Fiyiwansoai kariri mangkafa aibong
(Markusi 4:1-9; Lukasi 8:4-8)

* **12:42** I mani Mananu Seba dine. Ato kaririai na 1 Mananufosa 10:1-13 tuti na 1 Tawarikhi 9:1-12.

1 Rahida bonani kontai Yesusi da weru munufoi, mae da wa minohi na
ruru Galilea foi dereungfo.
2 Kaiwasa bitoya era wei ma efanduhisa wariri, ampafe dautai to wafeai
awa dewohi nayai, mae kaiwasa bitoya foi minohi na reifo.
3 Ainanaya Yesusi deunausa fi bitoya na fiyiwansoai deyo,
"Weniari romi manei kia aibongfei da wa we sanami.
4 Da wa kifa aibongfoi nana mani, eai sawai na rangfoi, ampafe romufosa
esifo ma etania kiaia.
5-6 Eai kontai sawai na kahofa wekamamiei wowongfo. Aibongfoi sikera
sa rerorifoi tonanai meai, wape kameaia wofoi piara nanai siamorang aha,
weo kahofafo demoyarai we newafo so aweu kaha fefe.
7 Eai aha mani sawai na katai weninoi ababo foi, ampafe ninoi ababo foi
sifu tamui tuti kehepania memasara.
8 Wape aibongfeai aha mani sawai na kahofa beng fea, ampafe sifu
biriayai paria dohona mani webong bitoya paria, wei wepiaring (100), wei
kontai wepiatoru (60), wei aha mani wepiareiasura (30)."
9 Medu tuarai aha deyo, "Mewemetarami mani metaramioai."

We fiani Yesusi deunau na fiyiwansoai (Markusi 4:10-12; Lukasi 8:9-10)

10 Ainanaya Yesusi ne inontarai erariati fosa era kefani etutani eteyo, "We
fianie bounau kaiwasa bitoya foi mani bounau na fiyiwansoai nina?"
11 Ampafe yoa wesa deyo, "Mea mani Allai dohong awai we mea, we
mewaitawang kariri ne weMananu rorong fo tuti fi dediwara fo ampa, wape
ea mani bireri.
12 Weo mandoni dino sobu awaifo ria Allai kawurua fo, ambori sobuafo
fuba aha. Wape mano sobua kaha foi, ne kutu nayai nai fo kontai kia weruri
ki.
13 Kaiwo ninai dohona mani yeunausa na fiyiwansoai, ambori,
Ewatioai tonanai ki,
wape ene tarai toyari euremifafa.
Etaramioai,
wape ene tarai toyari wetarami kobu,
tuti etafura kaha.
14 Ampafe na kaiwasa nani fosa, mai kariri fianai aino raminde nabi Yesayai
medurai deyo,*
'Metaramioaia metarami wawurai,
wape mewaitawana na ea kaha,
Mewatioaia mewati wawurai,
wape metafurai na ea kaha.
15 Weo kaiwasa nini enemitituaitafo rehabu ampa,
ehobu etaramifo ampa,
tuti etabung wedua euremifo ampa.
Weo tonana kaha mani, tarahio euremifo ewati, etaramifo etaramioai,
tuti enumikamieifo enemitituaitaifa,
ambori etaraberasa weru ene sasarifoi we Yau aha ma,
tuti inarisa ebeng aha.' "
16 Ainanaya Yesusi medu we ne inontarai erariati fosa aha deyo, "Wape
mea mani mesobu ne maifo we meuremiwa tabau we mewati tuti
metaramiwa saha we metaramioai na mai.

* **13:14** Yesayai 6:9-10

17 Weo tarai, imadu we mea mau yeyo, na fafongfa nabi bitoya tuti
inontarai enemirorong mesi fosa efau enemirorong dohong paria we ewati
fiani aino mewatioai na kutu nina ne, wape wiro ewatioa kaha. Tuti we
etarami fianai aino metaramioa ne, wape wiro etaramioa kaha."

Yesusi medu bau kaiwo kariri fiyiwanso mangkafa aibong foi (Markusi 4:13-20; Lukasi 8:11-15)

18 "Metarami kariri fiyiwansoai kariri mangkafa aibong nei ne kaiwo tarai
ne ma.
19 Aibong sawai na rangfoi mani, yiwanso inontaraio etarami Sempaisi
ne Kaiwofo kariri todoni weMananufo, wape wiro etafu kaiwofo na mai
kaha. Ampafe Saminseni, amani mano kerira foi, da ma dewa Kaiwo kafarai
tonana fo weru enemirorongfoa.
20 Mae aibong sawai na kahofa wekamamiei wowongfo mani, yiwangso
mano etaramio Kaiwofo tuti na kutu nanai kontaio esobuai na enemirorong
mirising.
21 Wape Kaiwofo wiro wenewa na enemirorongfoi kaha, ampafe
etawansa tourai mae esodai dadirafeai kariri ene eroasoai tonana foa
mani, wiro etoaria mutu ahang kaha, mae esu to fuia.
22 Aibongno sawai na katai weninoi ababo foi mani, yiwanso mano
etaramio Kaiwofo, wape earomikuayai karerai we fi nunei tuti ra nunei sofa
enemirorongfoi awao sau weai, ampafe finani kepang Kaiwofo paria wiro
webong na sa ahang kaha.
23 Wape aibong sawai na kahofa beng fo mani, yiwanso mano etarami Kai-
wofo, etafurai tuti etonai afui naya mutu na enemirorongfoi. Na inontarai
tonana fosa mani Kaiwofo webong paria na ea, ne tarai toyari aibongfoi we
wetarai bitoya fo, wei awao we piaring (100), wei awa wepiatoru (60), tuti
wei kontai awa we piareiasura (30)."

Fiyiwansoai kariri ninoi sifu tamu potang

24 Yesusi deiriri fiyiwansoai bei we kaiwasa bitoya foi aha mani, deyo,
"Allai ne Mananu rorong fo ne tarai toyari finini; Weniari romi manei kifa
potang bongfoi na ne romifoi.
25 Wape denawa diru rabuangna mani ne aitetafoi dediwara kifa ram-
bongfoi na romifoi ria potang bongfoi, ainanaya da wa.
26 Na rahidao potangfoi sifua rerai we wetarai nanai, rambongfoi sifu
riataia dedai kontaia.
27 Ainanaya weniari romi foi ne womingfosa emadu wei eteyo, 'Daie,
aibong kufari foi mani denteng mae, todoni rambongfoi sifu tamui wana?'
28 Ainanaya wene romifoi yoa deyo, 'Inontarai weaiteta we yau manei
andino niari tonana ne.' Ampafe ne womingfosa etutani aha eteyo, 'Tonana
mani amera wa amefating rambongfoi weruaia ne?'
29 Manamo yoa deyo, 'Nana fanai, weo mefating rambongfoi mani, ambori
mefating tuti potangfoi konta rai.
30 Ampafe metawini sifu ria potangfoi kio rahida eting potangfoi nai foi
wo. Na rahida bonani dino ambori imadu we mano etetini fosa yeyo,
reantenangne mani mefanduhi rambongwai tuti meworahi we menunumi,
mae potangwai mefanduhi we mehari to nehu munu fanduhi fi nai foi afui
we wiatai nai.' "

Fiyiwansoai kariri Allai ne Mananufo we ambori fiabai sewa aha tuti ne inontaraifosa we ambori bitoya aha
(Markusi 4:30-32; Lukasi 13:18-21)

31 Yesusi deiriri fiyiwansoai bei kontai we kaiwasa bitoya foi aha mani medu deyo, “Allai ne Mananu rorong foi mani ne tarai toyari fiyiwansoai nini; Sawi bong bei, manei kiaria sanami na ne romifo.
32 Tawaitawanai we sawi bongnei mani, ketui sewa raung ete fitantanang tatanami na romifoi ne bongfoi kiai. Wape sifua mani, andino fiabai sewa ne, weo werobong tuti wearirawang, ampafe romufosa wea mani esifo ma enari aisangging na arirawangfo.”
33 Yesusi deiriri fiyiwansoai bei aha mani deyo, “Seng Allai ne Mananu rorong foi kontai ne tarai toyari fi dohong tepung dautai, amani ragi. Wiwing manei sariri aweu fiahi tamu tepung bitoya, wedaya tepungfoi dautai paria ketu loyang wiatai nai foi dereungfo.”
34 Yesusi deunau kaiwasa bitoya foi mani deunau na fiyiwansoai terai, tuti siai weru fiyiwansoafo mani wiro medu fieai wesa kaha.
35 Ambori finanai mai kariri fianai aino nabifo manei meduraifa deyo,
“Ifobai borohu imadu wesa na fiyiwansoafo ki,
Iwuwu fi dadiwao na siari Allai niari nunei paria sobu ninai manei deitawana kaharai fo.”*

Yesusi medu bau kaiwo kariri fiyiwanso rambong sifu tamu potangfoi fo

36 Mayeai Yesusi da weru kaiwasa bitoya foi tuti suai to munu bei, ampafe ne inontarai ewesuraya mandu fosa eraoia etutani eteyo, “Daie, boisaharai we amea kariri fiyiwanso rambongno sifu tamu potangnei.”
37 Yesusi yoa deyo, “Inontarai kifa aibong denteng foi mani Kaisung Inontarai nei.
38 Romifoi mani nunei dine, aibong denteng foi mani inontarai mano Allai sahusa we ne arikangno eminohi na ne weMananufoi fo saine, mae rambongfoi mani Saminseni ne arikangfo saine.
39 Mano weaiteta da sanang rambong bongfoi mani, Saminseni mantauni dine. Rahida eting potangfoi naya fo mani, rahida nunei werea naya fo dine, tuti mano etetingfi fosa mani wewaifo saine.
40 Toyari rambongfoi fanduhi tuti nunumi na adia rorong foi, tonanai kontai na rahida nunei werea naya fo.
41 Kaisung Inontarai nei ambori demi ne wewaifosa efanduhi mano eharira fosa tuti mano ewedaya inontarai enari sasari fosa, ehasa weru ne Mananu rorong fo.
42 Erusa esosa to adia rorong denggararu foi, na wanai esodai ne karirafo tuti esaia etamirai paria.
43 Rahida bonani dino inontarai enemirorong mesi fosa esobu mai paria, toyari ene taraifoi keiwewa kariri wofaisi na ene Dai Allai ne Mananu rorong fo ki. Mandoni dino wetarang mani taraoai.”

Fiyiwansoai kariri fi dadai sewa fo, amani tarurai we todoni Allai sahu tata we ne inontarai na ne Mananu rorong fo

44 “Allai ne Mananu rorong fo mani, ne tarai toyari ra dentengno dadiwa na kahofa rorong fo na romi bei. Inontarai manei sobu ra denteng nani, tuti sirayai na kahofa rorong fo nariai aha. Ainanaya piraise karerai we ra sobui

* **13:35** Masmuri 78:2

nani, ampafe daraberahia dewayang ne ra minohi tutira foi kiaia mae wiori kahofa dediwa ra denteng foi nai nani aha.

45 Kontai, Allai ne Mananu rorong fo mani ne tarai toyari inontarai dewayangfi manei sera we mutiarafo, amani mutiarao ne harga dedai fo.

46 Serawa sobu mutiara ne harga dedai sewa beia, da wa dewayang nefi minohi tutira foa kai, tuti wiori mutiarafoia.

Fiyiwanso erang tuti aunau waworu tuti ne mamo fo

47 Tonanai kontai Allai ne Mananu rorong fo ne tarai toyari erang kabioi na rawanangfo tuti miko mai diang bong foi.

48 Erangfoi mikoa sefangna mani, mano ehabioi fosa erabiti to rei arei. Ainanaya eminohi mae etiri diangfoi, diangno ebeng fosa esonisa to nawang rorong fo, mae ne eharira fosa ehabisa.

49 Tonanai kontai na rahida nunei werea naya fo. Wewaifosa era ma etiri inontarai eharira fosa weru inontarai mano enemirorong mesi fosa.

50 Ainanaya eso inontarai eharira fosa to adia rorong denggararu foi, na wana esodai ne karirafo tuti esaia etamirai paria."

51 Ainanaya Yesusi dutang ne inontarai ewesuraya mandu fosa deyo, "Metafu finana kiai to ne?" Eroa eteyo, "Daie, ametafurai ampa."

52 Ampafe medu wesa aha deyo, "Tonana mani, mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, mano etafu aunau kariri todoni Allai weMananu fo nana mani, etaunau kaiwo beng na Hukumi fafong foi tuti Kaiwo Mahikai waworu kariri nehu rang waworu nei, ne tarai toyari inontarai manei ne munu bei, we kia ra waworu fo tuti mamo fo to boriei weru katai watai nai fo."

Kaiwasa na munue Nazareti eteiaya Yesusi
(Markusi 6:1-6; Lukasi 4:16-30)

53 Yesusi deiriri kariri fiyiwansoaifoa kaia nanai, da weru katai nania.

54 Amani daraberahi to ne munuefo aha. Na nanai deunau na munu agama Yahudi fo, ampafe kaiwasa bitoya fosa epapuhing paria, emadu eteyo, "Inontarai nini sobu awai tuti mambiriu tonina ne na doni e, we deunau toninai tuti niari fitantuma ninai?

55 I mani Yusupi mano sewai na niari fi na aifoi ne arikang dine mae? Inana mani wonong fino Maria mae? Tuti tawaitawanai we ne tahatui saino Yakobusi, Yusupi, Simoni tuti Yudasi mae?

56 Tuti rorowingfo sitoru itominohi kontai na munuefe ninai mae? Ampafe sobu awai tuti mambiriu wanai kai na doni?"

57 Ampafe emaya wei kahai mae eteiayaria.

Wape Yesusi medu wesa deyo, "Nabinesa na doni kontai inontarai etatosa paria, mantao na ene munuefo tuti ene aruraraf osa teraio ansaino wiro etatosa kaha ne."

58 Ampafe Yesusi wiro niari fitantuma bitoya kahai na nanai, weo eroasoa kaha fefe.

14

Kaiwo kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mireha toa fo
(Markusi 6:14-29; Lukasi 9:7-9)

1 Na kutu Herodesi mano wemananu na Galilea foi tarao kaiwo kariri Yesusi we wewonong tonanaifa fo,

2 medu we ne inontarai erufi wei fosa deyo, “Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi andino suwi na marareha rorong fe aha ma nina, doni wemambiriu we niari fitantumafe nina.”
3 Herodesi enetituai tonanai, weo we beiru teaia fo demi ne inontarai etafu Yohanesi tuti eworahi etohoni afui wiatai na munu aitamu rorong foi, weo Yohanesi suari na rahida kia ne tafuai* Pilipusi binengno Herodiasi we ne wiwingfo.
4 Weo Yohanesi suari pampang deyo, “Rau nemu tafuai binengfoi tonana mani, nari roaing hukumifo paria tuti bohong sarawai paria.”
5 Ampafe Herodesi deo miung Yohanesi manamo mitai kaiwasa bitoya foi, we eteyo Yohanesi mani nabi dine fefe.
6 Wape rahida bo dohonsua ne rahida saubaunungkamiei naya foi, Herodiasi ne kamitungfoi mikai na kaiwasa bitoya eminohi na muniarafoi nani sa earomireafo tuti mikai beng paria, dohonaia Herodesi piraise paria.
7 Ampafe Herodesi dererai na fefora deyo, “Fianai aino butang weai we wobua fo mani ambori yohong kaririai ki.”
8 Ainanaya inang deunauwi ampafe da wa medu deyo, “Bohong Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi nunggamieifoi we yau, biaini na rewangguai timba bei.”
9 Herodesi tarao kaiwofe nanai enerorongfoi fituayai paria, manamo fefora kawuru na mano wenotisa fosa euremireafoa. Ampafe demi ne inontaraifosa enari kariri fianai aino kamitungfoi dawi wea fo.
10 Ainanaya demi ne inontaraifosa era wa eferangkutu Yohanesi rahanangfoi na aitamu rorong fo.
11 Ebiaing nunggamieifoi na rewangguai timba bei, ehari ma etohoni we kamitungfoi, ainanaya kiaria dohoni we inanai.
12 Mayeai Yohanesi ne inontarai erariati fosa era wa eha Yohanesi nehofoa esarayai, ainanaya era wa eteisaha finanai we Yesusi.

Yesusi dohong inontarai ewepiaura wering wering (5.000) etampi (Markusi 6:33-40; Lukasi 9:10-17; Yohanesi 6:1-13)

13 Yesusi tarao finanafo i tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa epusuhiai weru kaiwasa bitoya foi era wa etau wafeaia, etafai to katai minano bei. Wape kaiwasa bitoya foi etaramioai tonanafo, ea kontai era weru ene bendarifo era na rei ria Yesusi.
14 Etafaia sobu nafarengfo Yesusi biari arei mani, deti kaiwasa bitoya foi we era kawuru ma enayai na nanai, detisa tonanafo arosa paria ampafe niari mano emaninang fosara etanteng.
15 Ramindenara mani ne inontaraifosa eraoia etutani eteyo, “Ramindena ampa, katainei minano, ampafe mahikai mani Dai bemi inontarai ninisa etaraberasa to, ambori ewawori fiangfeai na munue wa kahefang na ninai weai we etang.”
16 Manamo Yesusi yoa wesa deyo, “Wiro era kaha, mae todoni kontaio meaino metohong fiang we etang.”
17 Ainanaya eroa we Yesusia eteyo, “Amene roti ring tuti diang mandu kawuru.”
18 Ampafe Yesusi medu deyo, “Meha rotiwa tuti diangwa suru we yau ma.”
19 Ainanaya demi kaiwasa bitoya fosa eminohi na ninoi wowong fo, mae kia roti ring fo tuti diang mandu fo, fioai ureng deti to rorafaisi tuti dutang

* **14:3** Ete ne tahatui.

tuti fiangfo we Allai. Mayeai fiobabau rotifo na warangfo dohong roti tuti diangfo we ne inontaraifosa ambori etatorai we kaiwasa bitoya foi.
20 Tuti kaiwasafoi dampiao memosi beyari. Mayeai Yesusi ne inontaraifosa efanduhi fiang seari foi aha mani, dangno bayai suraya boru sefang.
21 Kaiwasa fuba Yesusi dohoni dampi nani mani, ewepiaura wering wering (5.000) nana mani titou mangfosa tera finana, wiro ato tamu wiwing tuti arikang fosa kaha.

Yesusi da na mereha wowongfo na rurufoi
(Markusi 6:45-56; Yohanesi 6:14-21)
22 Mayeaia mani Yesusi demi ne inontarai ewesuraya mandu fosa etau wafo etafai fafong to ruru eneung dowei foi ahawaru, mae arahio demi kaiwasa bitoya foi daraberahi aha.
23 Kaiwasa bitoya foi era wa nanai, Yesusi meiri dautai to wiwoi bei na nanai ayai we wenadi nayai. Dirua mae Yesusi meiri na nana wo.
24 Mae ne inontaraifosa etafaia sobu rurufoi rabuangna mani, andeisafoi miung wafoi paria, weo etapa kare wanang fiabai foi fefe.
25 Dirufoi waroia rerai we aha rorong, tarahio araha ureng botoru, Yesusi bia da na mereha wowongfo wesara.
26 Na kutu ewatiaoi we da na mereha wowongfo wesa ma nanai, ematai paria tuti ebibe eteyo, “Wori di wani!”
27 Wape Yesusi sikahera medu wesa deyo, “Mematai fanai! Menemitawanai, we Yau ne!”
28 Ainanaya Petrusi medu deyo, “Sengne wau! Tarai wau aranane mani, bemi yau ira na mereha wowongne we wau mau.”
29 Yesusi yoa deyo, “Ro ma.” Ainanaya Petrusi bia weru wafoi, da na mereha wowongfo we Yesusia.
30 Wape Petrusi detioai we wanangfoi siayai weandeisa karerai nanai niuruainso wanangfoi we fibai karerai ampafe mitai, wedaya deisui aweu, tuti bibe deyo, “Sengne wau, fata yau!”
31 Na kutu nanai Yesusi si warangfoa yuti mae medu wei deyo, “Petruse, inontarai roasoai turura kaha di wau. We fianie enemurorongwai soriru we yau nina?”
32 Ainanaya urautai ruhiai to wafoi ayai, tuti wanangfoi meringna.
33 Ampafe ne inontaraifosa esomi aweu ewatai, mae emadu eteyo, “Tarai we wau mani, Allai ne Kaisung di wau.”
34 Ewoa sobu ruru eneung dowei foia mani, etarafui na nafareng Genesareti.
35 Kaiwasa bitoya fosa ewatioai we Yesusi dine, ampafe etanatu kaiwo to munue wa rurang bendarifo tantenang tuti eha inontarai emaninang fosa we Yesusia.
36 Tuti etutang Yesusi we kadono yoa wesa we ewaramifo disangso te ne ansung awerengfo ki, tuti inontarai emaninangno enari tonana fosa ebengna ehaia.

15

Koang Farisifosa esobuai na werengfosa foi wedaya kaiwasa niari roang Allai ne Hukumifoi
(Markusi 7:1-23)

1 Mayeai inontarai eweFarisi meneiru teai tuti mantaunau Kaiwo Musai
soi fosa, era na bendari Yerusalemi we Yesusi ma etutani eteyo,
2 "We fiani e nemu inontarai eraria wau nesa etohong sara tane koangno
weriria na tane werengfosa ma foi nina? Amani wiro eruai ewaramiwa
kariri tane koangfoi kahai mae, etampi tuti ewarami werarika nanaifa
nina?"
3 Manamo Yesusi yoa wesa aha deyo, "We fiani e mea kontai metohong
sara Allai ne Kaiwo demi mea we metohong kariria fo kontai nina, ambori
metohong kariri koangno weriria na mene werengfosa ma foi nina?
4 Weo Allai medu deyo,

'Mesomi we mene dai tuti ai,'*
tuti,
'Mandoni dino deikanggani ne dai ete ne ai mani sodai aiboi marareha
fo.'*

5 Wape mea mani metaunau fi siaio na mene koangfo, amani meteyo,
'Mandoni dino medu we ne dai ete ne ai deyo, "Fianai aino nehu ne, amani
fi we yerara dai tuti ai muru naya ne, yohonai kawuru we Allai ampa,"
6 inontarai tonana nei kesau weru somi we ne wawafo suru na ne niari
tonana fo.' Na metaunau tonana ne, menemitatura Allai ne Kaiwone mae
metohong kariri koangno mantaung mea menariri foi.
7 Mea mani inontarai menari fayafayarai di mea, fianai aino Allai medurai
ria nabi Yesayai kariri mea fo wetarai ampa,
8 amani medu deyo,
'Inontarai ninisa esomi we Yau na eboromirawa arora,
wape na enemirorongfoi niayai waroi weru Yaua.
9 Ene esomi we Yau fo wiro wefiea kaha,
aunau etaunau we kaiwasa etohong kariria fo mani,
inontarai nuneisa ene aunau fine terai,
wiro nehu aunau fine kaha.'*"
10 Ainanaya Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi ma medu wesa deyo,
"Metarami nari kaiwone tuti metafurai na mai.
11 Fiangno taukaharai na fino taboromine to taenemifuisi afui ne mani,
wiro kia rarika we tata ambori tamasi kahai na Allai arongreafo kaha,
mae ne kawariai na taborominei mandiei fo aino kia rarika ne tuti wedaya
tamasi kahai na arongreafo ne."
12 Ainanaya Yesusi ne inontarai erariati fosa era weia tuti emadu wei
eteyo, "Daie, boitawana kahai we kaiwo modura wa disang Farisifosa
paria?"
13 Yesusi yoa aha deyo, "Fitantanang kiaio Dai na rorafaisi sanang kaha fo
mani, todoni kontaio fiating tuti newafoi kiai rai, wiro kutea naya kaha.
14 Wiro menemititou we Farisifosa fanai, weo ea mani inontarai euremi-
fafao ewiwiaing kaiwasa saine. Masino inontarai urengfafa foi bingno
weurengfafa manei mani, ambori utau ruhiai tono kamirei bei ki."
15 Ainanaya Petrusi medu aha deyo, "Daie, boikariri bau fiyiwansoai nini
we amea."
16 Yesusi medu deyo, "Mea kontaio metafu fiyiwansoai nini konta kaharai
e?

* **15:4** Keluaran 20:12; Ulangan 5:16 * **15:4** Keluaran 21:17; Imamati 20:9 * **15:9** Yesayai 29:13

17 Wiro mewaitawana kahai we fianai aino taukaharai na taborominei
biari to taenemifuisi mani ambori takaheri sayarai aha ne ne? Finanai wiro
kia rarika na Allai urengreafo we tata kaha.
18 Wape fianai aino kawariai na taboromine, amani kaiwoariri fuba
tamaduri nei, finanai kawariai na taenemirorongfuisi mandiei. Tuti finanai
aino kia rarika we tata ne.
19 Weo na taenemirorongfuisi, taenemitituai ne karirafo, tatohong we
tamung inontarai, tanai ria wiwing ete mang siai, tamaninawa funomai,
tahamananapi, tapampamu, tuti tatairiri inontarai siai.
20 Fi tonana ne aino kia rarika we tata ne, wedaya tamasi kahai na Allai
arongreafo ne, mae tatampi tuti tawarami taruaisi kaharai fo wiro kia rarika
we tata kaha."

Wiwing Kanaani wiro Yahudi kahaio yoasoai na mai (Markusi 7:24-30)

21 Mayeai Yesusi da weru katai nani to katai na bendari Tirusi tuti Sidoni.
22 Na nanai wiwing Kanaani manei da we Yesusi ma, tuti medu wei sahu
deyo, "Sengne waune, Dauti ne Kaisungne waune, aromuo yau! Weo nehu
kamitungfoi nuaninu karira dohoni tuti dohonifo maraba paria."
23 Wiwingfoi sahu tonanai ki wape Yesusi fiobai borong kuteai wei kaha.
Ainanaya ne inontarai ewesuraya mandu fosa era kefania etutani eteyo,
"Daie bemi wiwingfoi da weru tatara. Weo i da ria tata mae kehobu paria
fefe."
24 Ampafe Yesusi yoa we wiwingfoi deyo, "Allai demi yau terai we inon-
tarai Israeli fosa, weo ene tarai toyario domba niai weru ne bitoyafoi."
25 Manamo wiwingfoi da kefang Yesusia tuti disang kapa awebuka mae
medu deyo, "Sengne waune, fata yau!"
26 Ainanaya Yesusi yoa wei deyo, "Beng kahai we ka rotio mainenamai we
arikangnesa we etangfo, ka aha kabioai we fiawerafosa aha fo."
27 Manamo wiwingfoi yoa aha deyo, "Sengne waune, tarai, wape fiawer-
anesa kontaio etang roti nukahaio tarirawai na mejafoi aweufo kontai."
28 Ampafe Yesusi medu wei aha deyo, "Wiwingwa wau, nemu roaso yau
we Mananu Mampariri wa fuba paria. Ampafe fianai aino butang wea wa
wobuai kaririai ampa." Tuti na tatofang kutu nanai kontaio ne kamitungfoi
denteng.

Yesusi niari kaiwasa emaninang bitoya ebeng (Markusi 7:31-37)

29 Yesusi da weru katai nanifo, da wa werurang na nafareng na ruru
Galilea foi. Tuti da wa dautai to wiwoi bei ayai minohi nai.
30 Ainanaya kaiwasa bitoya paria era wei ma, eha inontarai emaninang
bitoya, amani inontarai era esoberaha fosa, mano euremifafa fosa, mano
efaya fosa, mano eboromitamu fosa tuti mano emaninang siai wei fosa
kontai. Kaiwasa fuba nani kiai ehasara eminohi na Yesusi awerengreafo tuti
niarisa ebeng.
31 Ampafe kaiwasa fuba era ma nanisa epapuhung paria we ewati terai
na euremireafo we inontarai anta eboromitamu fosa emadu aha, mano
era esoberaha fosa era mimoya aha, mano efaya fosa etoa era, tuti mano
euremifafa fosa ewati aha. Ampafe etaparanding Allaio inontarai Israeli
fosa esomi wei foi.

Yesusi dohong fiang we inontarai ewepiaura wering webea (4.000) fosa etampi
(Markusi 8:1-10)

32 Mayeai Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosara, medu wesa deyo, “Arohuo kaiwasa bitoya nini paria, weo we rahida botorua fininai enayai na ninai pampang ria yau, tuti ene pari fiang we etang ampa. Ampafe imaya we yemisa etaraberasa na enemirorong kehabi to ene munu rorong fo aha kaha, weo nana mani ambori manea etawai na rang rabuang ki.”
33 Ainanaya Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa emadu wei aha eteyo, “Daie, na katai wewui tonina nei wori, tasobu fiangfeai fuba we demoya kaiwasa fuba nini rai e?”
34 Yesusi dutansa aha deyo, “Meha roti beiru wa?” Eroa wei eteyo, “Itu tuti diang katui kutu maneiru teai kontai.”
35 Ainanaya Yesusi demi kaiwasa bitoya foi eminohi na kahofa nuwowongfo.
36 Mayeai kia roti itufo tuti diangfo sitoru, dohong mahikai we Allai. Ainanaya fioabau rotifo tuti diangfo, mayeai dohonaio ne inontarai ewesuraya mandu fosa, tuti etatorai we kaiwasa bitoya foi we etang.
37 Kaiwasa bitoya foi etampi paria emamosi, mayeai ne inontarai ewesuraya mandu fosa efanduhi fiang sea foi aha mani dang nawang fiabai itu sefang aha.
38 Kaiwasa fuba dampi nani mani, ewepiaura wering webea (4.000) nana mani titou mangfosa tera finana, wiro ato tamu wiwing tuti arikang fosa kaha.
39 Mayeai Yesusi demi kaiwasa bitoya foi etaraberasa to ene munufo aha, mae I tuti ne inontarai suraya mandu fosa etautai to wafeai tuti etafai to katai watai kefang we bendari Magadania.

16

Farisifosa tuti Sadukifosa etanggoa Yesusi we niari fiainawia bei kariri mantauni
(Markusi 8:11-13)

1 Mayeai Farisi tuti Saduki manea era we Yesusi ma, we eweanggariri. Ampafe etutani we niari fiainawiai na rorafaisi bei wesa, ambori ewaitawanai we i mani da na Allai ma.
2 Wape Yesusi yoa wesa deyo, “Wofoi sawa mani mewati kafafe na rorafaisi berika, nana mani metaroanai meteyo kameai mani wo pia rai.
3 Tuti na kameaifo, wofoi dautai mewati rorafaisi berika tuti wekafafe paria, nana mani meteyo rahida nini weroharira rai. Mesawai paria we metaroang fi na rorafaisi tonanai, wape fi kawariai na rabuang bonini fo wiro mewaitawang metaroangna kaha.
4 Kaiwasa fuinini mesaipaya paria tuti mehurumitare mene Sengfoi, ne tarai toyari mang manei kurutare ne wiwingfoi tuti dohong we wiwing siai. Metutang we inari fitantumafeai we fiainawiai we mea kariri yau. Wape wiro inari fitantuma siai fea kaha, mae fianai aino mewaitawana na nabi Yunusia fo terai.” Yesusi medua kai nanai da weru sara.

Yesusi deunau ne inontaraifosa we etanansiau wedua Farisi tuti Sadukifosa ene aunaufo
(Markusi 8:14-21)

5 Na kutu etafaia sobu ruru eneung dowei fo nanai, Yesusi ne inontaraifosa
arahio earomioai we eha pari roti.
6 Na siari nanai kontaio Yesusi medu wesa deyo, “Mewaitawang weduarai
tuti metanansiau we ragio na Farisifosa tuti Sadukifosa foi.”
7 Yesusi ne inontaraifosa etarami medu tonanafo, emadu wawerasa eteyo,
“Tarahio deitawanai we taha pari rotine ampafe medu tonanai nina.”
8 Wape Yesusi deitawang kariri fianai aino emadura fo, ampafe medu
wesa aha deyo, “Inontarai meroasoai turura kaha di mea. We fianie
memadu wawera mea kariri meha pari rotife nina?
9 Metaroana kaharai e? Mearomiporo fitantuma raminde inari na roti
ring fo we kaiwasa ewepiaura wering wering fosa (5.000) etangfo ampa ne?
Tuti seafoi dang bayai beiru?
10 Tuti na roti itu fo we kaiwasa ewepiaura wering webea fosa (4.000)
etangfo ne? Tuti ne seafoi dang nawang fuba beiru?
11 Todoni fino metafu nehu kaiwone na mai kahai nina? Wiro rotifo aino
imadu kariria ne kaha, mae fi imadu kariria fo mani yeyo, metanansiau we
ragio na Farisifosa tuti Sadukifosa foi.”
12 Yesusi medu tonanai wesara fo, arahio ewaitawanai we fi deretawansa
wea fo mani, wiro we ragio nari roti naya foi kaha, mae we Farisi tuti Saduki
fosa ene aunaufo. [Weo etaunau we I mani wiro Allai demi we weMananu
kaha fefe.]

Petrusi meduairai kariri Yesusi mani, Mananu Mampariri dine (Markusi 8:27-30; Lukasi 9:18-21)

13 Mayeai Yesusi da weru katai nani to katai kefang we bendari Kaisarea
Filipi foi. Na nanai dutang bera ne inontarai erariati fosa deyo, “Kaiwasa
bitoya foi emadu eteyo Kaisung Inontarai nei mani, mandoni dine?”
14 Ampafe eroa wei eteyo, “Manea eteyo Yohanesi mano webaptisi kai-
wasa foi di wau, manea kontai eteyo nabio Eliai di wau, tuti manea kontai
aha mani eteyo nabi Yeremiai di wau ete nabi siai fo manei di wau.”
15 Ainanaya Yesusi dutang barisa deyo, “Wape na mantaung mea mani
meteyo mandoni di yau?”
16 Ampafe Simon Petrusi yoa wei aha deyo, “Daie! Wau mani Mananu
Mampariri fi di wau, Allai mano darang we fitawafa foi ne Kaisung di wau.”
17 Ainanaya Yesusi medu we Simoni aha deyo, “Simoni, Yonai antungne
wau ne, wobu ne maine paria. Weo fianai aino modurai ninai, wiro
inontarai batang manei dino deisaha kaiwo nanai we waune kaha, mae Dai
na rorafaisi andino deisahara ne.
18 Ampafe imadurai we wau yeyo, wau mani wonomu fino Petrusi, nana
mani neta we kamiei mitubaru. Ampafe kariri kamiei inontaraifosa enariri
we ebaung ene munufo sauwi fo ambori munufoi mitubaru, yau kontaio
ibaung nehu jematinei na kamiei bonani [amani na kaiwo tarai modura wa
nanai]. Ampafe mararehafoi ne mambiriufo kontai ki wape wedayari sawa
kaha.
19 Wauno ambori yohong rahutu to Allai ne Mananu rorong fo ne aisufo
we wau ne. Ampafe fiani aino boiayarai na nunei mani, Allai na rorafaisi
kontai deiayarai, tuti fianai aino roa weai na nunei mani, Allai na rorafaisi
kontaio yoa weai.”
20 Ainanaya Yesusi deretawansa we dohonao ewuwuai we kaiwasa siai foi
kariri i we weMananu Mampariri fo fe.

Reantenang pari Yesusi medu kariri ambori sodai dadirafo tuti mirehafo (Markusi 8:31-9:1; Lukasi 9:22-27)

21 Na rahida bonani to fongna fo, Yesusi meduraia kasau we ne inontarai erariati fosa weo todoni kontaio ambori da to Yerusalemi tuti sodai dadira bitoya ria mano ewewafonia fosa, imami baba fosa, tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa. Tuti ambori emunia mireha, wape werahida botoru aha mani, suwi na marareha rorong foi aha ki.

22 Manamo Petrusi yabi berahi to fui tuti suari deyo, “Sengne waune, kadono Allai warasaya ne tonanafo weru wau, ambori finanai wodaira fanai.”

23 Ampafe Yesusi deti berahai we Petrusi tuti suari deyo, “Ro weruai, wiro weSaminseni fanai. Weo nari toyari Saminsenie, rurai we weanggari yau ambori itawai tuti inari kariri Allai ne dawiane kaha fefe. Fianai aino enemutituaita ne, enemutituaitai kariri wau na weinontarai batang, wiro kariri fianai aino Allai enetituaita fo kaha.”

24 Ainanaya Yesusi medu we ne inontarai erariati fosa deyo, “Mandoni dino deyo daria yau mani, deiaya mantauni fi dohong weai na nunei fo, tuti sodua ne aitabafoi, amani meinenang we sodai dadira kariri yau, tuti daria yau pampang.

25 Weo mandoni dino de derara mantauni ne ansengfoi sewa weru daria yau mani ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai enewawu yau awao wonohune wedaya tarahi mireha kontai ki, i ambori sobu numainufo ki.

26 Weo manei yurai we sobu nunei sentenang, wape ambori nuaninufoi wioru tuti sobu numainufo kaha mani, we fianie yurai karerai nina? Tuti fianai aino dohonai we yiwang nuaninufoi nai aha fo?

27 Weo Kaisung Inontarai nei ambori daraberahi to nunei aha ma na Dai Allai ne sambewaraio dedai fo tuti ne wewai rabuangfoi ma ki. Rabuang bonani ambori dohong fiembaitafo we mansiari-mansiari kariri fi niari fo, beng ete karira.

28 Tarai, imadu we mea mau yeyo, na mano metoari na nina ne mea, manea wiro emarareha kahai paria ewati Kaisung Inontarai nei daraberahi weMananu na ne Mananu rorong fo ma.”

17

Sempaisi deparanding Yesusi na uai wowongfo (Markusi 9:2-13; Lukasi 9:28-36)

1 Werahida wonang aha mani, Yesusi kia Petrusi, Yakobusi tuti ne tahatui Yohanesi suru, itorautai to uai dedai bei nuwowongfo ayai. Na nanai itomeiri sitoru kawurua.

2 Ainanaya na tantuma Yesusi ne taraifoi yiwani siai aha na itouremireafo. Urengfo sambewarai toyari wo tuti ne ansung satara fo bua karofaria kaiwewa.

3 Mayeai na tantuma itowati Musai tuti Eliai uroa umadu riati.

4 Ainanaya Petrusi medu funomai we Yesusi deyo, “Sengne waune, mahikai paria we tanayai na katai nini. Ampafe maya mani, inari warumai botoru we muntoru, amani bei we Dai wau, bei we Musai, tuti bei we Eliai.”

5 Petrusi doa medu tonanai mae, na tantuma kafafe biua karofari bei sea ma sorusa. Na kafafe rorong fo rawafui bei medu deyo, “Nehu Kaisungno enehuwawuti fi dinini, andino kia enehurorong fine. Metaramididauwi.”

6 Yesusi ne inontarai kia sitorufo sitoru itotaramio rawafuifoi nanai itotau
aweu itorisang itorewomifo na kahofafo we itomatai paria fefe.
7 Ampafe Yesusi da we sitorua tuti suba warakehafoia disang sitoru mae
medu deyo, “Muntoroa bari muntoru, muntomatai fanai.”
8 Mayeai itofoai itouremi itowatia mani, itowati manei ahang kaha, mae
Yesusi meiri terai.
9 Itobiari na uai nuwowongfo aweufo nanai, Yesusi deretawang sitoru
deyo, “Fianai aino anta muntowatioai nanai, dohonao muntoraisaharai we
manei fe, mae nayai kio Kaisung Inontarai nei suwi na marareha rorong foi
aha ma akawuru wo.”
10 Yesusi ne inontarai kia sitoru fo itorutang berahi aha itoreyo, “Tonana
mani we fiani e mantaunau Kaiwo Musai soi fosa eteyo, todoni kontaio Eliai
da fafong ma akawuru wo?”
11 Ampafe Yesusi yoa we sitoru aha deyo, “Tarai, Eliai ambori da ma we
meinenang maino fifiani kontai ki.
12 Wape imadu mau yeyo, Eliai da kawuru ma ne, wape inontaraine
etaroansoi kaha tuti enari kanggani kariri ene etawiafo. Kaisung Inontarai
nei kontai ambori sodai dadira tonanai na ewarami rorong fo kontai ki.”
13 Yesusi medu tonanaia fo, arahio ne inontarai kia sitoru fo itowaitawanai
we fianai aino medura fo, medu kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi.

Yesusi niari arikang nuaninu karira dohoni manei denteng (Markusi 9:14-29; Lukasi 9:37-43)

14 Yesusi tuti ne inontarai kia sitoru fo itorarabera sitoru to kaiwasa bitoya
foia nanai, inontarai manei da we Yesusia tuti disangkapa awebukafo na
arongreafo.
15 Tuti medu wei deyo, “Sengne waune, aromuo nehu kaisungfoi wo,
i sodai maninangno kerira paria. Maninang ureng marareha arora foi
dohoni wana mani, ne taraifoi tiapa beyari tuti kawawuai tipu na borongfo.
Wedaya ea mani saukaha adia rorong fo tuti to mereha rorong fo.
16 Ikari kawuru to nemu inontarai eraria wau nesa ampa, wape wiro
ewemambiriu we enariri denteng kaha.”
17 Ampafe Yesusi medu we ne inontaraifosa deyo, “Meai arana ne?
Kaiwasa fuinini mea, tarai weinontarai meroasoa di mea kaha tuti mera
sarawai. Inai rahang mea tuti itawang yau we mea pari kidoni wori
meroasoai ki? Meha arikangwai ma.”
18 Na tapapa Yesusi sua nuaninu karira foi ambori da to boriei weru
arikangfoi, tuti na kutu siari nanai kontaio denteng.
19 Mayeai Yesusi ne inontarai erariati fosa titousa era weia, etutang bera
Yesusi aha eteyo, “Daie, todonie amebiriu we ametata nuaninu karira foi
kahai ninai?”
20 Yesusi yoa wesa deyo, “Fio wedaya mebiriu we metata nuaninu karira
nani kaha ne mani, wiro meroasoai turura kahai. Weo tarai, imadu we
mea mau yeyo, sawi bongnei mani ketui paria, wape masino meroasoawa
fuba kariri sawi bong bei mani, memadu we uai bei we tifatingna doari na
katai siai bei mani, nana mani kaririai ki. Tuti fitantuma todoni feai kontaio
menari ki. [
21 Wape nuaninu karira ne tarai tonina nei mani, metatari na mewenadi
tuti mewepuasa terai.”]*

* **17:21** Na reraung beiru teaio esoi riwanai kariri buku Matiusi fo obu arawangno 21 nini ne, wape tarahi na ne asli pari fo arawang bonini wiro obui kaha.

Yesusi deikariri kariri mirehafo aha
(Markusi 9:30-32; Lukasi 9:43-45)

22 Na rahida bo Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa efanduhisa na
Galileafo, medu wesa deyo, “Kaisung Inontarai nei ambori etawayani to
mano eharira fo ewarami rorong fo ki.
23 Tuti emuni mireha, wape rahida botoru foi ambori suwi aha ki.”
Ampafe ne inontarai erariati fosa enemirorong fituayai paria.

Yesusi biai doi pajaki we Sempaisi ne Munufoi

24 Na rahida bo Yesusi tutu ne inontarai erariati fosa era wa sobu ben-
dari Kapernaumi fo, na siari nanai mano efanduhi pajaki we Sempaisi ne
Munufoi manea, era we Petrusia etutang berahi eteyo, “Nemu Mantaunau-
foi biai pajaki we Sempaisi ne Munufoi ete bireri e?”
25 Ainanaya Petrusi yoa wesa deyo, “Yo, biai kontai.”
Ampafe na kutu Petrusi daraberahi to munu Yesusi minohi nai foia fo,
Yesusi dinteuwi deyo, “Simone, enemutituai tofino? Mandoni dino biai
pajaki ete barasteng we mananu nunei sa ne? Mananufo ene inontarai ene
katai na nana fosa ete inontarai aiseio enayai na nana fosa re?”
26 Petrusi yoa deyo, “Inontarai aisei nesa.”
Ampafe Yesusi yoa deyo, “Tonana mani mananufo ene inontarai bitoya
fosa wiro ebai kaha.
27 Wape ambori enemirorong pirahai we tata kaha mani, ro to ruru rausia
we tukai nai. Ro arau mani diang mano foti reantenang wai mani, doi
nayai na borongfe wa. Ampafe fobai borongwai tuti ka doi nanai ma we bai
pajakio etutang wea fo nayai. Doi nanai demoyarai we bai pajaki we wau
tuti yau nayai.”

18

Mandoni dino fiabai na Waidani ne
(Markusi 9:33-48; Lukasi 9:46-48, 17:1-2)

1 Na rabuang bonani Yesusi ne inontarai dirisa fosa era wei ma, etutani
eteyo, “Daie, mandoni dino fiabai sewa na nemu weMananu rorong fai ne?”
2 Ainanaya Yesusi sahu arikang katui manei ma tuti dohonia doari na
earomireafo.
3 Medu wesa deyo, “Tarai, imadu we mea mau yeyo, mandoni dino wiro
yiwang enerorongfoia ne tarai kariri arikang katui nini kaha mani, wiro
suai to Allai ne Mananu rorong fo kaha.
4 Tonana mani, mandoni dino yiwang enerorongfoi tewawa kariri arikang
katui nini mani, andino fiabai sewa na nehu Mananu rorong fai ne.
5 Mandoni dino demang we arikang tonina nesa na mai na wonohune
mani, wenanai demang we yau kontai.
6 Wape mandoni kontai, andino wedaya inontarai toyari arikang fininisa,
amani mano eroaso yau nesa manei, niari sasari, nana mani ne mahikai
sewa we wenani mani, kase kamiei fuba bei na rahanangfo tuti kabioi deisui
na rawanang rausi.
7 Karira pari we inontarai na nuneisa weo fi wedaya enari sasari fo bitoya
paria. Tarai, we finanai kawariai na nunei, wape mano wedaya inontarai
eroaso yau ahang kaha mani, sodai ne karirafo paria.
8 Masino waramuwa ete awemuwa wedaya sasari we wau mani,
ferangkutuai tuti kobioi weru wau. Weo ne beng sewa we wau fo mani,

wobu numainufo na waramu ete awemu kaburufo, weru waramu tuti awemu fo nayai masi wape taukaha Adia danggararu we fitawafa foi fo.
9 Tuti masino uremuwa wedaya sasari we wau mani, ketafatini kobioi weruai, weo ne beng sewa we wau mani wobu numainufo na uremu boyari fo weru uremufo unayai ruhiai wape ambori taukaha Sorohao Adia rorong foi fo."

Fiyiwansoai kariri domba niai (Lukasi 15:3-7)

10 "Metanansiau we dohonao mesahutawang inontarai katui ninisa manei fe, weo wewaio ewaitawang weduasa fosa enayaia mutu na Dai Allai urengreafo pampang. [
11 Weo Kaisung Inontarai nei da ma we feriri inontarai era saiworua fosa.]*
12 Menemitituai tofino? Manei ne domba ewepiaring, manamo manei da sarawai ampafe niai, nana mani dohong todoni rai? I wiro niayai deitawang ne domba ewemansiri konta reti piaring fosa ahang kaha, mae todoni kontaio sawing ne efaufosa enayai na wiwoifoi mae da sera we mansiario niai foi.
13 Tuti tarai, imadu we mea mau yeyo, masino sobui aha mani, piraisefo fuba sewa aha weru piraise we ne efauo enai kaha fosa.
14 Dai na rorafaisi kontai ne tarai tonana. Miaya we inontarai katui toyari arikangfesa ninisa manei niai werui kaha."

Tane doroi dohong sarawai we tata mani, tatohong fiani wei aha e?

15 "Mane nemu doroi manei niari sarawai we wau mani, ro wei tuti na titou muru teraio wuari boinawi we fi sarawaio niari nanai. Masino tarao wau mani, wobui we nemu doroi dine nariai aha.
16 Wape tarao wau kaha mani, ka nari inontarai itowemandu ete mantoru teai aha we ambori itomaduairai kariri ne kaiwo mumadura wa kontai ampafe na fifiani kontaio wiro enemiwawera weai ahang kahai, mae tarai dohong sarawai.
17 Mae masino tarao sitoru konta kaha mani, ka kaiwofo aha modurai na jemati earomireafo aha. Tuti masino taraosa konta kaha mani, wahui we i inontaraio deroanso Allai kaha dine, ete toyari wefianduhi pajaki we parenta Roma foi dine.
18 Tarai, imadu we mea mau yeyo, fianai aino na nunei meteyo enari fanai, Allai kontai yoa weai tonanai na rorafaisi. Tuti fianai aino meroa we enari na nunei, finanai Allai yoa weai kontai na rorafaisi.
19 Tuti meroasoai kontaifa weo, na nufi ninai uwemandu na mea uenemirorong boyari we fieai tuti uwenadi urutang tutirai we Dai na rorafaisi, nana mani todoni kontaio Dai yoa we une nadi nani ki tuti dohong kaririai ki.
20 Weo na doni kontai uwemandu ete mantoru itofanduhi itoru na wonohune mani, na nanai inayai rahansa kontai."

Fiyiwansoai kariri oiai inontarai siai ne sasarifo

21 Mayeai Petrusi da we Yesusi ma tuti dutani deyo, "Sengne waune, masino nehu doroi manei niari sarafieai pampang we yau, nana mani paria webeiru yeiai ne sarawai nana ne? Paria sobu we beitu e?"

* **18:11** Na kaiwo asli pari fo mani, wiro obu kaiwo rabuang bonini kaha.

22 Yesusi yoa wei deyo, “Bireri. Imadurai mau yeyo, wiro webeitu tera
kaha, mae wepiatorua sura webeitu aha tuti sewa nanai aha.
23 Weo Allai ne weMananufo mani, ne tarai kariri mananu manei deto
kariri ne doio ne mangfata baba fosa eha fo.
24 Rahida bo deto kariri ne doifo nanai, ne mangfata erufi wei fosa eha
mangfata mano kia ne doi foi ma doari na arongreafo. Wenani kia doi bitoya
paria (10.000 talenta†) wape wiro biaita kaharai.
25 Wemambiriu we yiwang ahang kaha ampafe mananufoi dohong kaiwo
we ehari tuti ne wiwing, ne arikang, tuti ne ra minohi tutiri foi kiai we
etawayanai, ambori doifo we yiwang ne doi kia fo nai aha.
26 Ainanaya mangfatafoi disangkapa awebuka na mananufoi arongreafo,
mae dutanai paria deyo, ‘Daie, kadeo bohong rahida we yau wo ambori
iriwang nemu doine ki.’
27 Mananufoi aroi ampafe deiairi we wiro yiwang ne doi kia fo ahang kaha
tuti sawini da wa.
28 Mangfatafoi da to boriei weru munu mananu foia nanai, tate ne
maniwowirio wemangfata kontai manei. Mangfata mano siai nani kia ne
doi fuba turura kaha, amani doi dinari‡ piaring (100 dinar) mae biaita
kaharai. Ampafe yutawang mangfata kia ne doi dinari piaring nani tuti
yukota rahanang mae medu wei deyo, ‘Bai kahai nehu doiwa.’
29 Ainanaya mangfata mano mandu foi disangkapa awebuka aweu wiatai
na arongreafo mae medu deyo, ‘Maniwowire, bomang kuteai ambori iri-
wang nemu doiwa ki.’
30 Manamo mangfata mano ne doifoi nani medu wei deyo, ‘Ye yemang aha
kaha.’ Ampafe demi ne inontarai eharia esoari to aitamu rorong foa wiatai
nai paria yiwang ne doifoa kai.
31 Fianai aino mangfatafoi niari tonanai we ne doroifoi nanai, mangfata
siaio erufi kontai we mananufoi manea ewatioai, ampafe enemitituai weai
paria dohona mani era wa eteisaharai we mananufoi kariri fianai aino ene
doroi mangfatafoi niari nanai.
32 Ainanaya mananufoi sahu ne mangfata niari tonana foi ma medu wei
deyo, ‘Wau mangfata woipaya di wau! Nehu doi bitoya paria ka fo yeiairai
we wiro baitai ahang kaha, weo ro ma womi na arohureane we yohong
rahida we waufo.
33 Todonie arohu wau tonanai, wape wiro aromu nemu doroifoi kariria
kahai nina?’
34 Mananufoi kesou paria ampafe demi ne mangfatafosa eha inontaraifoia
etohoni to mano eru aiboi fosa ewarami rorong foa, pariao biai bera ne doi
anta kiari kiai fo.”
35 Yesusi medua kai mani deituarai deyo, “Kariri fianai aino mananufoi
niari we mangfata seipaya foi nanai, mea kontai masino meteiai mene
doroifosa na menemirorong mesi kahai tonana mani, Dai Allai na rorafaisi
kontai ambori niari tonanai we mea kiai ki.”

19

Yesusi deunau kariri mang dira binengfoi
(Markusi 10:1-12)

† **18:24** Doi nanai wonong fino talenta, bei mani ne harga dedai paria kariri aderi bei sefang na emasi.
‡ **18:28** Doi dinari mani, doi mai we ne fiembaitai rahida bei.

1 Yesusi medu deunau kariri fi fuba nani kiaia nanai, da weru Galilea to
nu Yudea foi na waya Yardeni dereung dowei fo awaru.
2 Kaiwasa bitoya era riati, tuti na wana niari mano emaninang fosa ebeng
aha.
3 Ainanaya Farisifosa era kefang Yesusia we eweanggariri, amani etutani
ambori deiai Hukumi Musai soi fo. Ampafe etutani eteyo, "Kariri tane
hukumi agama nei mani, mangfoi dira binengfoi funomai tonana rai e?"
4 Yesusi yoa wesa deyo, "Metatorai na Sempaisi ne Kaiwofo kawuru ampa
we na reantenang Allai niari inontaraine tata fo, niari manei wemang tuti
manei wewiwing fo ampa.*
5 Tuti Allai kontai medu deyo,
'Nanai wedaya mangfoi ambori sawing inang tamang suru tuti weboyari ria
ne wiwingfoi,
ambori ne tarai toyari une tarai boyari.'*
6 Doni wiro uweboru ahang kahai mae uweboyari. Ampafe fianai aino Allai
fianduhiai weboyaria fo, wiro inontarai manei kia tateraifa fanai."
7 Ainanaya Farisifosa etutang bera Yesusi aha eteyo, "Tonana mani we
fianie Musai dohongno hukumi deyo, mang manei dira binengfoi mani
dohong te surati dirari foi we binengfoi tuti demi da werui nina?"
8 Yesusi yoa wesa deyo, "Musai dohong kaiwofo tonanafo mani, weo
deitawanai we menumikamiei mitubaru tuti dadira paria we metaramidi-
dau kaiwo aunau fo, ai wedaya mani Musai soi kaiwo kariri metira mene
wiwingfosa tonanafo nina. Wape na reantenang Allai niari inontaraine tata
fo, wiro tonana kaha.
9 Wape imadurai mau yeyo, mandoni dino dira binengfoi mae binengfoi
wiro dena ria mang siai kaha, ainanaya dau wiwing manei siai aha mani,
wenani niari sasari, amani sasario dena ria wiwing siai fo."
10 Ampafe Yesusi ne inontarai suraya mandu fosa emadu wei eteyo,
"Masino mang tuti binengfoi mani une tarai tonana mani, denteng sewa
mani tarirau fanai."
11 Yesusi yoa deyo, "Wiro inontarainesa kiai eroa we kaiwo memaduarai
nana kaha, manta mano Allai dirisa tonanai tera fosa ansaino enari kariria
ne.
12 Weo inontarainesa, manea wiro erirau kaha, weo etaubau enumi
ma fo ene tarai tonanai, wape manea aha mani, erirau kahai weo fieai
ete inontarai siai manea enarikanggani eawemi rorong fo ambori wiro
ewemambiriu we erirau kahai tonanai. Tuti manea aha mani erirau kahai
we mantaungsa ehutuai tonanaifa we wiro erirau kaha, ambori ehasau we
erurai erufi we Sempaisi na ne Mananu rorong fo terai. Mandoni dino
wemambiriu we tefu kaiwo nina mani, tefuraia."

Yesusi mioang arikang
(Markusi 10:13-16; Lukasi 18:15-17)

13 Ainanaya, inontarai manea eha ene arikang manea ma, weo eteyo
Yesusi yuai warangfoa wasausa tuti wenadi mioansa. Wape Yesusi ne
inontaraifosa esuasa.
14 Ampafe Yesusi medu we ne inontaraifosa deyo, "Metawing arikangwasa
era we yau ma, dohonao meteiweduasa fe, weo inontarai toyari arikangfesa
nini saino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ne."

* **19:4** Kejadian 1:27 * **19:5** Kejadian 2:24

15 Ainanaya yuai warangfo wasausa tuti mioansa. Mayeai da to katai bei siaia.

Yesusi deunau kariri inontarai ne ra bitoya tuti Allai ne Mananu rorong fo (Markusi 10:17-31; Lukasi 18:18-30)

16 Rahida bei inontarai manei da we Yesusia tuti dutani deyo, "Dai Mantaunaune waune, fi beng fianai aino inari we ambori isobu numainufo ne?"
17 Yesusi yoa deyo, "We fianie butang yau we fianai aino bengfo ninai? Mansiari kawuru andino denteng ne. Wape boyo wobu numainufo mani, bohong kariri te Allai ne Kaiwo dohonai we tatohong kariria fo."
18 Inontaraifoi dutang Yesusi aha deyo, "Kaiwo bo dotu todoni fo?"
Yesusi yoa wei aha deyo,
" 'Wiro mung inontarai fanai,
wiro bena ria wiwing siai fanai,
wiro komananapi fanai,
wiro binggai inontarai na kaiwo wetarai kaha fo fanai.
19 Womi we nemu dai tuti nemu ai,'*
tuti,
'Enemuwawu inontarai siai kariri enemuwawu bera wau wa.'*"
20 Baribоaifoi yoa deyo, "Kaiwoariri fuba nani yohong kaririai kawurua kai ampa, ne doni aino inari tara ne?"
21 Yesusi medu wei aha deyo, "Ampafe boyo mosi na munohi toa fo we wobu numainufo mani, ro wa bowayang nemu ra munohi tutira wara kai tuti doiwa bohonai we inontarai ene pari fi fosa, nanaia mani wobu ra na Waidania finanai. Tuti nari tonanaia mani ro ma ro ria yau."
22 Inontaraifoi tarao kaiwo Yesusi medurai wei tonana fo, wiro doari ahang kahai mae da weru katai nani na enerorongfoi fituayai paria, we ne rafoi bitoya paria fefe.
23 Ainanaya Yesusi medu we ne inontarai erariati fosa deyo, "Yeisaharai we mea weo mawa kahai we inontarai ne ra bitoya manei suai to Allai ne Mananu rorong fo ki.
24 Kontai yeisaharai we mea, weo mawa sewa we unta manei suai kaha aniai kamirei bei weru inontarai ne ra bitoya manei suai to Allai ne Mananu Rorongfe fo."
25 Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa etaramio kaiwofo nanai epapuhing paria, tuti emadu we Yesusi eteyo, "Tonana mani, mandoni dino mesi we sobu faririfo ne?"
26 Ainanaya Yesusi seitesa mae medu wesa deyo, "We inontarainesa, erurai na mantaungsa kontai mae esobua kahai arora wa, wape we Allai mani, fifiani kontaio mawa arora wei."
27 Ainanaya Petrusi medu deyo, "Daie, boti fifiani kontaio ametawinaifa tuti ameraria wau, ampafe fiani aino amesobuai ria wau ne?"
28 Yesusi medu wesa deyo, "Tarai, imadurai we mea mau yeyo, na rahida bo nu weworu Allai niariri aha foi da ma mani, Kaisung Inontarai nei ambori minohi na ne kadera mananuo sambewara dedai foi ki. Tuti mea kontai, nehu inontarai mewesuraya manduo meraria yau nini mea, ambori meminohi na kadera suraya boru fo kontai ria Kaisung Inontarai nei, tuti mehutu kaiwo kariri riria Israelio suraya boru fo ki.

* **19:19** Keluaran 20:12-16; Ulangan 5:16-20 * **19:19** Imamati 19:18

29 Tuti inontarai mandoni da weru ne munufoi ete ne doroi mang foi ete
doroi wiwing foi ete tamana ete inana ete ne arikangfosa ete ne kahofafo,
weo daria yau fo, ambori sobu fi sobuai ria Allai fo fuba webepiaring sewa
aha weru ne sobuai na nuneifo ki, tuti sobu numainufo.
30 Wape kaiwasa bitoyao na nunei ninai ewefonia fosa ambori enai to
kurumifui ki, mae mano na nunei ninai enai to kurumifui fosa ambori
ewefoniai ki.*"

20

Yesusi medu yiwansoai kariri weenari romi angguri

1 Yesusi medu aha deyo, "Allai ne Mananu rorong fo mani ne tarai toyari
fiyiwansoai nini. Inontarai manei ne romi angguri bei. Kameai kutung doari
da kameai sera we inontarai we erufi nai.
2 Sobu inontaraifo maneara, tuti medua futuai riasa we biai we mansiari
rahida bei mani, doi dinari bei, nana mani doi mai we ne fiembaitai rahida
bei. Ainanaya demisa era wa enari ne romi angguri foia.
3 Mayeai araha ureng indeatara mani, inontarai ne romi angguri foi da
nariai aha tuti deti inontarai manea enai funomai na kondirorafoi.
4 Ampefe medu wesa deyo, 'Mea kontai mera wa menari nehu romi
angguri foi, tuti ibai mea fianai aino mai kariri fi meru fo ki.'
5 Ampafe era wa. Mayeai araha ureng suraya boru tuti araha ureng botoru
aha, inontarai ne romifoi da sera we inontarai nariai aha.
6 Ramindena araha ureng ring mani da nariai aha to kondirorafoi tuti
deti inontarai siai manea enai nai wape enari fiea kaha, ampefe medu wesa
deyo, 'We fiani meru fiea kahai, mae meminohi funomai na kondiroranei
rahida bei sentenang nina?'
7 Emadu wei eteyo, 'Wiro manei dohong fieai we ameru kaha.' Ainanaya
medu wesa deyo, 'Tonana mani mea kontai mera wa merufi na nehu romi
angguri foi.'
8 Ramindenara mani mano ne romi angguri foi medu we ne mandorifoi
deyo, 'Wahu inontarai erufi we yau wasa ambori baisa, amani na mano erufi
wefuia wasa paria sobu mano erufi na kameai wasa.'
9 Ampefe mandorifoi biai doi dinari bosiawarai we inontarai erufi na
ramindena araha ureng ring fosa.
10 Ainanaya inontarai erufi na kameai fosa, ewaitarahio esobu doi fuba
sewa mano erufi na ramindena fosa, manamo ea kontai esobu doi dinari
bosiawarai.
11 Esobu ene doifo mani, ehasou tuti ehutu mano demisa erufi wei foi na
enemirorongfo.
12 Eteyo, 'Eh! Todoni fino amerufi maraba paria we rahida bei sentenang,
tuti wonei sina amea na kameaifa paria sobu ramindena, wape bai amea
mai kariri mano era wefuiai ma erufi we araha ureng boyari kawuru fosa
ninai?'
13 Manamo mano ne romi foi medu we inontarai nanisa manei deyo,
'Maniwowire! Wiro inari fisarawafeai we wau kaha. Weo tumadu ruhiai

* **19:30** Ne arti mani toninai: Inontarai reantenang etarami Sengnei ne Kaiwo fosa, amani inontarai Yahudi, wape wiro eroasoa kaha, esuai Allai ne Mananu rorong foi kaha ki. Wape inontarai etaramioai wefuiai, amani inontarai Yahudi kaha fosa, wape eroasoai, ansaino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ki.

kawuru ampa we rufi we yau ne, ambori ibai wau rahida bei mani doi dinari bei.
14 Ka nemu doiwa tuti ro wa. Weo yeyo ibai mano yufi wefuai pari nini doi
dinari bei kariri ibai wau ninai kontai.
15 Weo fianai aino nehu ne, nehu mambiriu we yeyo yohonai todoni, kariri
nehu awiafo. Ete enemurorong pirahai we warahu takahetuai funomai
tonanafo ne?' "
16 Ainanaya Yesusi medu tuarai aha, deyo, "Tonanai kontai inontarai
ewefonia fosa ambori enai to kurumifui ki, mae mano enai to kurumifui fosa
ambori ewefoniai ki."

Webetoru Yesusi medu kariri ne mararehafo (Markusi 10:32-34; Lukasi 18:31-34)

17 Rahida Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa era to bendari
Yerusalemi ayai fo, era wa mairabuang mani, fianduhisa mae medu wesa
deyo,
18 "Metarami ma. Nina mani, tara to Yerusalemi ayai finina. Na wanai
Kaisung Inontarai nei ambori manei dewayani we imami baba fosa tuti
mantaunau Hukumi Musai soi fosa ki. Tuti ambori etohong aiboi marareha
fo wei ki.
19 Kontai etohoni to inontaraio etaroangno Allai kaha fosa we ambori
eteiberahi, erarubati na wai, tuti epahui na aitabafoi. Wape rahida bo
botoru foi, ambori suwi aha ki."

Yakobusi tuti Yohanesi uinami dutang Yesusi we fieai (Markusi 10:35-45)

20 Mayeai Zebedeusi binengfoi tuti ne kaisungfo suru, amani Yakobusi tuti
Yohanesi, itora we Yesusia. Disangkapa awebukafo na Yesusi arongreafo tuti
dutani we fieai.
21 Yesusi dutang wiwingfoi deyo, "Aie, fianai butang wea ne?" Wiwingfoi
medu we Yesusi deyo, "Moduraia futuai we yau, we rahida ru wang Man-
anufo mani, bohong kataio mai fo we nehu kaisungne suru, amani manei
minohi na waramu domoya wai tuti manei na waramu dowei wai."
22 Yesusi yoa we suru deyo, "Muwaitawang fianai aino murutang weai
nina kaha. Weo mubiriu we murunung nano fi dadirao yunung nai nei e?
Mubiriu we musodai dadira ambori isodairi foi konta rai e?" Uroa ureyo,
"Aubiriu wea rai."
23 Yesusi medu we suru deyo, "Nehu dadira nani murunung nai kontai.
Nehu dadira nanai musodairi rai. Wape kariri mandoni dino ambori minohi
na enehung domoya nei tuti na enehung dowei nei mani, yau wiro ikutu
kaiwo kariri nana kaha. Katai nani Allai meinenami we inontarai kawuru
ampa, amani mano diri suru kawuru we uminohi na nanaia fo."
24 Yesusi ne inontarai ewesura mano wei fosa etarami finanai ampefe
ehasou mambetahatuifo suru paria.
25 Mae Yesusi sahu kipasa ma, medu wesa deyo, "Mewaitawanaifa weo
na kaiwasa etaroang Allai kaha fosa, amani Yahudi kaha fosa, mano ewe-
nunggamiei we ene parentanei enari kanggani ene kaiwasafoi. Tuti mano
ewewafoniai fosa etanggewa ene kaiwasafoi na tapapa.
26 Wiro mene tarai tonana kaha, mae mandoni dino deyo fiebai sewa na
mea fo mani, todoni kontaio wemangfata we mea.
27 Tuti mano deyo wefoniai na mea fo mani, todoni kontaio wewoming we
mea akawuru wo.

28 Toyari Kaisung Inontarai nei kontaio wiro da ma we mefatari kaha, mae
we fiata mea tuti we dohong ne taraifoi we feriri kaiwasa bitoya foi.”

Yesusi niari inontarai uremifafa mandu uwati
(Markusi 10:46-52; Lukasi 18:35-43)

29 Rabuang bo Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa era weru
bendari Yeriho fo mani kaiwasa bitoya era ria Yesusi.
30 Tete inontarai uremifafa mandu uminohi na rang dereungfo na katai
nani. Utaramioai we Yesusi da na nanafo usahu ureyo, “Sengno Dauti ne
Kaisungne wau, aromuo auru!”
31 Kaiwasa bitoya fosa esua suru we unemboru, manamo wiro utantu-
masa kaha, mae usahu mambiriu aha ureyo, “Sengno Dauti ne Kaisungwa
waune, aromuo auru!”
32 Ainanaya Yesusi doa ukai tuti sahu suru ura weia tuti medu we suru
deyo, “Fianai aino mureyo inari we muru ne?”
33 Inontaraifo suru uroa we Yesusi ureyo, “Daie, aureyo auwati.”
34 Yesusi aro suru paria ampefe yuai warangfo waratawang uuremifo, na
kutu nanai kontai uremifo tabau uwati. Ainanaya uraria Yesusia.

21

Yesusi suai to bendari Yerusalemi
(Markusi 11:1-10; Lukasi 19:28-38; Yohanesi 12:12-15)

1 Era wa kefang we Yerusalemi mani, esobu munue Betfage na wiwoi
Saituni eneungfo. Na nanai Yesusi demi ne inontarai dirisa fosa uwemandu
ura fafong.
2 Medu we suru deyo, “Mura to munue watai na taaromife wanai, mura
waroi afui kahai mae muwati manei tebuhi ne keledai manei doari na nanai
tuti antungfoi. Murehuwi ambori muka suru we yau ma.
3 Inontarai manei medu fieai we muru kariri fio munari nina mani,
mumadu wei mureyo, ‘Sengnei dino demi auru auka suru weia ne,’ tuti yoa
we muka suru ki.”
4 Finanai kawariai ambori Sengnei ne Kaiwo nabifoi meduraia fo wetarai,
amani,
5 “Boiririaifa we Kadawing Sioni foi,*
‘Mewati! Mene Mananufi da we mea ma ne,
I enerorong tewawa tuti dautai na keledai manei,
amani keledai antung dine.’ ”*
6 Ainanaya Yesusi ne inontaraifo suru ura wa tuti unari kariri Yesusi ne
kaiwo dererai we surua fo.
7 Uka keledaifoi tuti antungfoi we Yesusia mayeai ne inontaraifosa eto-
hongno ene ansung boriai feai awiai ebuaisai na keledai kuruinafo suru, tuti
Yesusi dautai ayai minohi sau keledai antungfoi.
8 Kaiwasa bitoya paria eha ene ansungfoa ehafarai na rangfoi, manea
kontai eharai ai totua fo tuti ehafarai kontai na rangfoi, ambori emaranding
rangno Yesusi da nai foi.
9 Kaiwasa bitoyao era na Yesusi arongfo tuti kurung fosa esahu eteyo,
“Hosana! Fiai fuba we Dauti ne Kaisungnei.
Moanafeai we Mano da na Sempaisi wonong ne!

---

* **21:5** Kadawing Sioni foi mani kaiwo neta weai we ‘kaiwasa na bendari Yerusalemi fo.’ * **21:5** Zakariai 9:9

Hosana! Fiaifeai we Allai na katai dedai!”*
10 Yesusi suai to bendari Yerusalemi afui nanai, bendarifoi niukuayai
paria na kaiwasafoi, etutang wawerasa we Yesusifo eteyo, “Inontarai man-
doni dinini?”
11 Kaiwasa bitoya foi eroa eteyo, “I mani, Yesusi, nabio na bendari Nazareti
na nu Galilea foi dine.”

Yesusi suai to Sempaisi ne Munufoi (Markusi 11:15-17; Lukasi 19:45-46; Yohanesi 2:13-16)

12 Ainanaya Yesusi suai to Allai ne Munufoi rofongfo tuti data kaiwasa
mano etawayangfi tuti mano ewaworifi na nana fosa. Bebari ene mejao
eriwang doi naya fo tuti kaderao mano etawayang muntung we korbani fosa
eminohi naya fo.
13 Tuti medu wesa deyo, “Na Allai ne Kaiwofo medu fieai, amani dotu
tonina:
‘Nehu Mununei ahui we munuo wenadi nai,’*
wape menariri wemunu mananapia.”
14 Inontarai euremifafa tuti esoberahai fosa era wei to Sempaisi ne
Munufoia, tuti niarisara ebeng.
15 Wape imami baba fosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa ewati kahai
fitantuma Yesusi niari fo, kontai etaramio arikangfosa esahu na Sempaisi
ne Munufoi eteyo, “Hosana! Fiaifeai we Dauti ne Kaisungne wau!” ampefe
enemirorongfoi kerira Yesusi paria.
16 Ainanaya emadu wei eteyo, “Taramuo arikangnesa kaiwo emadurai
nina e?”
Yesusi yoa wesa deyo, “Yo, tarahuoa to! Wape mea mani, metatorai na
Sengnei ne Kaiwofo kaharai e? Kaiwo dotu tono:
‘Na arikang eawemifang bararika fosa tuti arikang baba fosa,
Wau moinenang fiaifo na eboromifo kawuru ampa.’*”
17 Ainanaya Yesusi da werusa, da to munue Betania tuti dena na wanai.

Yesusi deikanggani ai urungfoi (Markusi 11:12-14, 20-26)

18 Kamiai kutungfo Yesusi daraberahi to Yerusalemi aha, tuti na rang
rorong fo wewisi.
19 Kefang we rangfoi nanai deti ai urung rowei, ampefe da wa detioi,
manamo aifoi webong kaha mae wereraung terai. Ampafe deikanggani
aifoi deyo, “Aine wau, wiro webong ahang kahai we fitawafa.” Na tatofang
kutu nanai kontaio aifoi reraung siamorang tuti memasara.
20 Yesusi ne inontaraifosa epapuhing paria we ewati fi Yesusi niari nana
fefe. Etutang wawerasa eteyo, “Todoni ai reraung siamorang tuti memasa
sikerawa nanai?”
21 Yesusi yoa wesa deyo, “Tarai, imadurai we mea mau yeyo, meroasoai
tarai tuti menemirorong soriru kaha mani, fianai aino inari we ai urung
fininai ambori menari kontai ki, tuti wiro nanai tera kaha, mae memadu
we uai nini meteyo, ‘Tuwera weru katai nini tuti taukaha rawanang rausi!’
nana mani finanai kaririai.
22 Meroasoa mani, fianai aino metutang weai na mewenadi we Allai fo,
mesobuai ki.”

---

* **21:9** Masmuri 118:26 * **21:13** Yesayai 56:7; Yeremiai 7:11 * **21:16** Masmuri 8:2

Mano ewefoniai we Yahudi fosa etutang bera Yesusi kariri ne mambiriu we niarifi fo
(Markusi 11:27-33; Lukasi 20:1-8)

23 Ainanaya Yesusi daraberahai to Allai ne Munufoi, amani suai awafui deunau na munu rofongfo. I doa deunau mae imami baba fosa tuti inontarai ewefoniai we Yahudi fosa era wei ma tuti etutani eteyo, “Na mandoni wonongne tuti ne mambiriune nari fi bitoya tonina fenina? Tuti mandoni dino yuai wau we nari fininaifa ne?”

24 Yesusi yoa wesa deyo, “Yau kontai yutang bera mea we fieai, tuti finana meteisaharai we yau mani, ambori yeisaharai kontai we mea kariri na mandoni dino yuai yau we inari fininaifa ne ki.

25 Meteisaharai we yau, weo Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mani, mandoni dino yuaisi we webaptisi kaiwasa tonana ne? Allai ete inontarai nunei manei e?”

Imami baba fosa tuti mano ewefoniai we Yahudi fosa emadu kaririai wawerasa eteyo, “Masino tateyo, ‘Allai dino yuaisi we niari finana ne,’ nana mani ambori dei we tata aha ma deyo, ‘Tonana mani, we fianie wiro meroaso Yohanesi kahai nina?’

26 Wape tateyo, ‘Inontarai batang manei andino yuaisi ne,’ nana mani tamatai kaiwasa bitoya foi we emamuna we tata ki, weo eroasoai we Yohanesi mani nabi manei dine fefe.”

27 Ampefe eroa we Yesusi eteyo, “Ameserawawerahai.” Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Tonana mani yau kontai wiro yeikaririai we mea kaha weo mantei dino yuai yau we inari fi bitoya nini faini.”

Fiyiwansoai kariri kaisung mandu

28 Yesusi medu deyo, “Menemitituai tofino: inontarai manei ne kaisung mandu. I da wa deisaharai we ne kaisung fuba foi deyo, ‘Kaisungne waune, rahida nini roa rufi na tone romi angguri foi.’

29 Arikangfoi yoa deyo, ‘Bereri, imarira,’ wape mayeai detua berahi paria we kaiwo medu we tamanai tonana fo tuti da wa yufi na romifoia.

30 Ainanaya wawafoi da we ne arikang fui foi aha medu wei deyo, ‘Kaisungne waune, rahida nini roa rufi na tone romi angguri foi.’ Arikang fui foi yoa we tamanai deyo, ‘Yo, Daie ira ki,’ wape wiro da kaha.

31 Na arikangfo suru mantei dino dohong kariri tamang ne kaiwofo ne?”

Eroa we Yesusi eteyo, “Mano fuba foi.”

Ampefe Yesusi medu wesa deyo, “Tarai, imadurai we me mau yeyo, inontarai efanduhi pajaki we Kaisari tuti wiwing diru nesa ansaino esuai fafong to Allai ne Mananu rorong fo, mae mea mani bireri rai.

32 Weo Yohanesi da ma we deinawiai we mea kariri rang mesi foi, tuti meroaso ne kaiwofo kaha. Wape mano efanduhi pajaki we Kaisari fosa tuti wiwing diru fosa eroasoi. Mewati tonanai ampa wape wiro metarabera mea weru mene sasariwai tuti meroasoi kaha.”

Yesusi medu fiyiwansoai kariri weenari romi angguri
(Markusi 12:1-12; Lukasi 20:9-19)

33 Yesusi medu paria aha soirio fiyiwansoai bei siai aha, amani medu deyo, “Metaramio fiyiwansoai siai nini kontai. Wene kahofa manei, niari romi angguri bei, sanamia kiaia tuti yu worefoi wari romifoi sentenang. Kontai sirai kamirei we katai ehua anggurifoi nai tuti biaungno katai ne tarai toyari yawa dedai bei we ewaitawang wedua romi angguri foi nai. Mayeai

sawing romifoi tono inontarai manea ewarami rorong fo, ambori anggurifoi wetarai mani, etato taraifoi maisa. Ainanaya mano ne romifoi dontai to nu siaia.
34 Tete rabuang bo romifoi wetarai fo, mano ne romifoi demi ne mangfata manea etontaia weo eha atorafo ria mano ewaitawang ne romi fosa.
35 Manamo mano eru romifoi sa etafusa, eboi manei, emung manei, tuti esotati manei na kamiai.
36 Mayeai mano ne romifoi demi nari ne mangfata manea aha, ea efau sewa mano fafong fosa, manamo mangfata nanisa kontaio eboisarao tafai kiasa, enari kangganisa toyarine.
37 Ainanaya mano ne romi foi demi ne kaisungfoi wesa, weo enetituai deyo, 'Nehu kaisungnei mani, esomi wei rai.'
38 Manamo we eru romifoi sa ewati ne kaisungfoi we da ma fo nanai, emadu wawerasa eteyo, 'Ne kaisung ambori sobu tamang fi minohi tutira fe andinini, ampafe tamunia mireha weruaia, ambori fianai aino tamang minohi tutira fo taha we tata.'
39 Etafuria tuti efafari to boriai weru romifoi awariai emuni nayai."
40 Ainanaya Yesusi bera imami baba fosa tuti inontarai ewefoniai we Yahudi fosa aha deyo, "Tofino mano ne romi foi daraberahi ma mani fifiani aino dohonai we mano eru romifoi sa fo?"
41 Eroa wei eteyo, "I ambori da ma tuti mingno inontaraio esaipaya nanisa weruai mae dohong romifoi we inontarai siai we eruti, amani mano tete rahida eteting angguri foi mani ambori etohong ne atorafo na mai weia fosa."
42 Yesusi medu wesa aha deyo, "Metato Sengnei ne Kaiwo arawang bo dotu tonina nei kaha rai e? Amani:
'Kamieio mano enari munu nesa ehabioi fi,
andi wekamiei reantenang we etang kamieifoi doa sauwi ampa.
Sengnei andino niari finina,
tuti fi mehikai paria na tauremine.'*"
43 Yesusi medu nari aha deyo, "Ampafe yeisaharai we mea, weo Allai kia ne Mananufo weru mea tuti dohonai we kaiwasa siai esomi wei tuti etohong kariri ne dawiafo sa ki.
44 Inontarai etawai na kamiei nani mani, eworu ki, tuti mantei dino kamiei nani sau kangguni mani ambori yoyaria wenukahai ki."†
45 Imami baba fosa tuti Farisifosa etaramioai, ewaitawanai we Yesusi ne fiyiwansoaio medura fo reng wesa kariri todoni eteiayari we Mananu Mampariri foi fo.
46 Ampefe erurai we etafuri, manamo ematai we enari tonanai, weo ewaitawanai we kaiwasa bitoya foi eroasoai we Yesusi mani nabi dine.

22

Fiyiwansoai we muniara mandirau (Lukasi 14:15-24)

1 Yesusi medu we kaiwasa bitoya foi aha na fiyiwansoai bei, medu deyo,
2 "Allai ne Mananu rorong fo mani ne tarai toyari fiyiwansoai nini; Mananu manei niari muniara bei we dohonsua ne kaisungfoi weriraufo.

* **21:42** Masmuri 118:22-23 † **21:44** Kamieifoi mani yiwanso Yesusi, tuti mano esobu karira na kamieifoi mani yiwanso mano eteiaya Yesusi we Mananu Mampariri Allai demi ma foi, toyari inontarai Yahudi fosa.

3 Rahida bo muniarafoi ne diru neungfo we niariri fo, demi ne mang-
fatafosa era we mano wenotisara fosa we era to muniarafoia, manamo
mano wenotisa fosa eteiaya mangfatafosa, we wiro era wa kaha.
4 Ainanaya mananufoi demi nari mangfata siai manea aha, tuti deyo
'Meteisaharai we mano iwenotisa fosa weo, "Imainenang fiang we mu-
niarafi ampa, amani sapi tuti sapi antung ebiriayai fesa imunsa ampa. Tuti
fi siai imainenang mai ampa. Ampafe mera to muniara mandirau ne ma to."
'
5 Wape mano wenotisa fosa wiro etantuma mangfatafo ene kaiwofo kaha,
mae era we mansiawarai to ene fi eru foa, amani manei da to ne romifoi,
manei siai aha da wa yufi siai.
6 Tuti mano wei fosa etafu mangfatafosa enari kangganisa tuti emunsa.
7 Mananufoi tarao finanane kesoua dang wawerahi paria ampefe denatu
ne afai mamuna fosa we emung inontarai nanisa tuti enunung ene bendar-
ifo.
8 Ainanaya sahu ne mangfatafosa, medu wesa deyo, 'Muniarafi imaine-
nami ampa, wape mano iwenotisa fosa emai we era to muniaranei ma kaha.
9 Ampafe mera kahairaia to rang fuba foi, weo mewenoti kaiwasa man-
doni saino mesobusa na nana fosa ambori era to muniaranei ma.'
10 Ampafe mangfatafosa era to rangfoia, eha inontarai esobusa na nana
fosa to muniarafoia, amani inontarai eharira fosa tuti inontarai ebeng fosa.
Ampefe munuo enari muniara nai foi sefang na kaiwasa wenotisa ma
nanisa.
11 Mayeai mananufoi da wafui we deti kaiwasafoi tuti deti inontarai manei
sensung ansung mai we muniarafoi kaha.
12 Ainanaya dutang berahi deyo, 'Maniwowire, todoni wonsung na ansung
mai feai kaha, wape wuai to muniara mandiraufi mampui nina?' Inontarai
nani medu fiea kaha, nemboru terai.
13 Mayeai mananufoi medu we ne mangfatafosa deyo, 'Mewora inontarai
nini aweng tuti warang, ambori mehabioi to boriai to katai mamantiti fo. Na
wanai inontaraifosa ambori esobu ne karirafo tuti esaia etamirai paria.' "
14 Yesusi kife ne kaiwo kariri fiyiwansoafoi deyo, "Inontarai wenotisa fosa
efau, wape mano irisa fo mani efau turura kaha, tonanai kontai kaiwasa
Allai wenotisa fosa bitoya, wape mano dirisa fosa bitoya kaha."

Yesusi medu kariri bai pajaki we mananu Kaisari (Markusi 12:13-17; Lukasi 20:20-26)

15 Mayeai inontarai eweFarisi fosa emadu ruhiai we todoni eweanggari
Yesusi ambori medu sara kaiwofea.
16 Ainanaya etemi ene inontarai erariasa fosa manea tuti Herodesi ne
inontarai manea era wa emadu we Yesusi eteyo, "Dai Mantaunaune waune,
amewaitawanai we wau mani inontarai enemurorong mesi di wau tuti
bounau ne wetaraifo kariri Seng Allai ne rangfo. Wiro tau funomai we
kaiwo inontarai emadura fo kaha weo wiro womi we mano ewewonomi
fosa kaha fefe.
17 Ampefe boisaharai we amea, kariri tane hukumifoi, mesi we tabai
pajaki weo Mananu Kaisari ete bireri e?"*

* **22:17** Etutani tonanai ambori ewedayari sawai na fi medura fo. Weo deyo mai we ebai pajaki we parenta Roma foi mani, Farisifosa ehasouwi tuti etinggairi na Majelisi Agama foi, mae deyo mai kaha mani, nana mani inontarai era ria Herodesi ehasouwi tuti etinggairi na parenta Roma foi.

18 Manamo Yesusi deitawang ene anggarifoi, ampefe medu deyo, “Inontarai menari fayafayarai di mea! We fianie meweanggari yau we metafu yau na nehu kaiwone nina?
19 Yo, tonana mani meteinawiai we yau doi mebai pajaki nai wai.” Ainanaya etohong doi dinari bei wei,
20 tuti dutang berasa deyo, “Mandoni dino yabani na doi finina, tuti mandoni dino wonongfe watai nai ne?”
21 Eroa wei eteyo, “Mananu Kaisari.” Yesusi medu wesa aha deyo, “Tonana mani metohonai we Mananu Kaisari fifiani aino Kaisari neng fo, tuti we Allai fifiani aino Allai neng fo.”
22 Etarami Yesusi medu fenanai, epapuhing paria dohona mani era werui anina.

Yesusi deunau kariri inontarai esuwi na marareha rorong fo
(Markusi 12:18-27; Lukasi 20:27-40)

23 Rahida nani kontai, inontarai maneiru teai na inontarai eweSaduki fosa era we Yesusia. Ea mani inontarai Yahudi saine, wape eroasoai we inontarai emarareha nesa wiro esuwi ahang kaha. Era wa weo etutang berahi,
24 eteyo, “Dai Mantaunaune waune, nabi Musai soi kaiwo ninai deyo, ‘Mang manei rirau wape sobu arikang kaharai mae mireha, nana mani ne tahatuifoi dau ne wiwingfoi aha, ambori dohong arikang we mano mireha nani ne ririafoi aha.’*
25 Ametaterai weo mambetahatui eweitu, mano fuba foi riraua, wape wiro une arikang kaharai mae mangfoi mireha weru wiwingfoia, ampafe mano suari foi dau ne wiwingfoi aha.
26 Ne tonanane, we ne tahatui mano suari foi, paria sobu mano fui pari foi kontai.
27 Ne fuiai pari fo wiwingfoi kontai mirehara.
28 Ampefe na rahida mansuwi-suwi foi mani, na mambetahatui eweitu nanisa, mantei dino wiwingfoi sahui we ne mang ne? Weo mambetahatui eweitu fosa erau wiwingfoi fefe.”
29 Yesusi yoa wesa deyo, “Menemitituai sarawai paria, weo wiro metafu Sengnei ne Kaiwofo tuti meroaso ne mambiriufo kaha.
30 Rahida bo mansuwi-suwi aha foi mani, kaiwasa wiro rirau ahang kaha, mae eminohi toyari wewai na Waidani.
31 Wape kariri inontarai emarareha ne esuwi ahang fo mani, metato kaiwo Allai medura fo kahai e? Weo Allai deyo,
32 ‘Yau mani Allaio mene werengno Abrahami, Isaki tuti Yakupi esomi wei foi di Yau.’*
Seng Allai nani mani wiro Seng we inontarai emarareha kaha, mae i mani Seng we inontarai etarang, tuti wiro inontarai emarareha fo saino esomi wei fo kaha, mae mano etarang fosa, ansaino esomi wei ne. Nanai deinawiai we Abrahami sitoru etarang aha na Waidani ampa.”
33 Kaiwasa bitoya foi pepuhing paria we etaramio Yesusi ne kaiwo aunau fo fefe.

Yesusi medu kariri kaiwo wereantenang na Hukumi Musai soi fo
(Markusi 12:28-34; Lukasi 10:25-28)

34 Farisifosa etaramioai we Yesusi ne kaiwofo wemambiriu paria dohona mani Sadukifosa emadu fiea ahang kaha, ampefe efanduhisa.

---

* **22:24** Ulangan 25:5-6 * **22:32** Keluaran 3:6

35 Manei na ea, i mani mantaunau Kaiwo Musai soi fo manei dine, da wa
dutang bera Yesusi, weo deo weanggariri fefe,
36 deyo, “Dai Mantaunaune waune, na Sempaisi ne Hukumine, kaiwo doni
aino fuba sewa ne?”
37 Yesusi yoa wei deyo,
“ ‘Enemuwawu Sempaisi, nemu Allai, na enemurorongwai sentenang, na
numuaninuwai sentenang, tuti na enemutituaitawa sentenang.’*
38 Kaiwo nana mani, kaiwo fuba na Hukumifoi tuti kaiwo reantenang foi
dinani.
39 Tuti hukumi boru foi mesi kariri nanai amani:
‘Enemuwawu inontarai siai kariri enemuwawu bera mantaung wau wa.’*
40 Kaiwo fuba Musai soi fo tuti nabifosa esoi fo, weneung na hukumi boru
ninai.”

Kaiwo kariri Yesusi, Mananu Mampariri dine fo
(Markusi 12:35-37; Lukasi 20:41-44)

41 Inontarai eweFarisi fosa efanduhisa na nanai ampefe Yesusi dutang
berasa deyo,
42 “Menemitituai fiani kariri Mananu Mampariri foi ne? Na mea mani, i
weriria na mandoni?” Eroa eteyo, “I mani Dauti ne Kaisung dine.”
43 Yesusi deyo, “Tonana mani, todoni Dauti mantauni, rahida bo Allai
sensoni na Nuaninu Mirarebana foi, sahui we ne Seng nina? Weo deyo,
44 ‘Seng Allai nei medu we nehu Sengnei deyo,
“Munohi na warahu domoya nei,
pariao iwedaya nemu aitetanesa taha tawangsa kiai na awe-
muwai.” ’*
45 Ampafe Dauti mantauni sahu Mananu Mampariri foi we ne Sengfoi
tonana mani, todonie i mani weriria terai na Dauti ma nina? Mae nanai
deinawiai we Sengno Mamparirifoi dedai sewa Mananu Dauti tuti ne riria
fo terai.”
46 Wiro manei wemambiriu we yoa wei ahang kahai. Tuti nano rahida nani
kontai inontarai ewearira we etutang Yesusi we fieai ahang kaha.

23

Yesusi deunau kariri Farisi fosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa tuti deiberasa we ene enari fayafayara fo
(Markusi 12:38-40; Lukasi 11:37-54, 20:45-47)

1 Ainanaya Yesusi medu we kaiwasa bitoya foi tuti we ne inontarai
ewesuraya mandu fosa deyo,
2 “Mantaunau Kaiwo Musai soi fosa tuti Farisifosa esobu mambiriu we
eteisaha Kaiwo Musai soi fo.
3 Ampafe kaiwo etaunauwai kariri Kaiwo Musai soi fo nanai, metaramioai
tuti metohong kaririai na mai, wape wiro metohong kariri ene etohong
toa fo fanai. Weo etaunau kariri kaiwofo, wape mantaunsa wiro etohong
kariria kaha.
4 Kaiwo dadira tuti maraba fo etohonai we inontarai siai, eteyo nari
wani, nari nini fanai, etemisa we esoduatai ete we etohong kaririai, wape
mantaunsa wiro ewaramiai inontarai nanisa kuteai we etohong kariria
kaha.

* **22:37** Ulangan 6:5 * **22:39** Imamati 19:18 * **22:44** Masmuri 110:1

5 Fi kiai enari fo, enari we ambori inontarai siai ewatisa terai we ea mani
inontarai eroasoai disa. Ehase kotakio soi Kaiwo Sengfo na erewomifo tuti
na ewarami raongfo, kontai enari ireu abirarung fo tiawai na ansung boriei
etatara fo, we deinawiai we ea mani inontarai efabai disa.
6 Ea kontai efaraise we na muniara bei mani, era wa eminohi na kadera we
mano wenotisa to muniarafoi na fong pari fo, tuti na munu agama Yahudi fo
mani esera we eminohi pari na kadera watai na fong pari fe fo.
7 Eparaise paria we na kaiwasa bitoya foi, toyari na kondirorafoi, kaiwasa
esomi wesa nayai tuti esahusa we 'Rabi* ete Mantaunau'.
8 Wape mea mani dohonao merurai we inontarai esomi we mea tuti esahu
mea we 'Mantaunau' fanai. Weo mene Mantaunau mansiari kawuru tuti
mea kiai mesahu mea we doroi.
9 Tuti wiro mesahu inontarai mandoni kontai na nuneisa na wang 'Dai'
fanai, weo mansiari terai andino we mene Dai ne, amani Dai na rorafaisi.
10 Tuti wiro inontarai manea esahu mea we meweNunggamiei fe, weo
inontarai mansiari andino wenunggamiei we mea ne, amani Mananu Mam-
pariri nei.
11 Inontarai mandoni dino fiabai we mea mani todoni kontai wemangfata
we mea wa.
12 Mandoni dino yuai ne taraifoia weinontarai dedai mani, Allai ambori
niariria tewawa ki, tuti mandoni dino niariria enerorong tewawa mani,
ambori Allai yuaisia dedai ki.
13 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea, weo
mekafe rahutu Allai ne Mananu Rorong foi ambori inontarai esuai nai fanai.
Mantaung mea wiro mesuai afui kaha, mae metaba wedua inontaraio ete
esuayai to Sempaisi ne Mananu rorong fo afui fosa kontai.
[
14 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea, weo
mepampamu wiwinafosa meha ene ra eminohi tutira fo. Tuti mewenadi
mani mene nadifoi dewariroi, mesera we ambori kaiwasa bitoya fosa etato
mea. Ampafe todoni kontaio mesodai aiboi maraba sewa fo rai.†]
15 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea, weo
metafai wari rawanang rausi, tuti mera na rei, to katai bodoni kontai, we
menari inontarai mansiari kawuru somi we Allai kariri mene metawiawa.
Wape inontarai nani, metaunauwi we da ria mea na mai, pariao niari
karirafo pari sewa mene menariwa, ambori sodai ne karirafo fuba sewa
weru mea aha na Soroha rorong foi.
16 Mano meuremifafao mewiwiang inontarai siai wa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Weo metaunau meteyo, 'Masino manei fefora na Sempaisi
ne Munufoi mani, ne fefora nanai wiro wefiea kaha, wape fefora na fio
emasio na Sempaisi ne Munufoi mani, ne feforafo todoni kontaio weworahi
rai.'
17 Mano mewebonggoi tuti meuremifafa ne meaine! Fiani dino dedai
sewa ne, emasifo ete Sempaisi ne Munuo wedaya emasi nani mirarebana
foi e?

---

* **23:7** Kaiwo *Rabi* fo mani neta we Mantaunau. † **23:14** Na kaiwo asli pari fo mani, wiro obu kaiwo rabuang bonini kaha.

18 Tuti metaunau inontarai kontai meteyo, ‘Manei fefora na Mesbao
nunung korbani nai foi mani, wiro ne fefora nani wefiea kaha, wape fefora
na korbanio ohonai we Sempaisi fo mani, ne fefora nani todoni kontaio
weworahi.’
19 Inontarai meuremifafa wa meaine, finai aino dadai sewa ne, korbanifo
ete mesbao wedaya korbanifoi mirarebana foi e?
20 Ampefe mandoni dino fefora na mesbafoi mani, i fefora na mesbafoi
tuti fianai aino watai nai fo.
21 Tuti mandoni dino fefora na Munu Seng foi mani, i fefora we Munu Seng
foi tuti Mano niai nai foi.
22 Kontai mandoni fefora na rorafaisi, nana mani fefora na Allai ne kadera
mananu minohi nai foi tuti na Mano minohi nai nani, amani Allai mantauni
wonongfo.
23 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea, weo
metohong kariri fi katui fo, wape fi fuba fo wiro metohong kariria kaha.
Toyari finunsai burayang fo tuti fi we indawang fi naya fo,‡ metohonai
we Sempaisi ne perpuluhanfo, mai kariri mene koangfoi. Wape fi fuba fo
kiai memarira we metohong karirai tonana, amani wiro mehutu kaiwo na
mesi kaha, mearomio inontarai kaha, tuti metohong kariri fi memadura fo
pampang kaha. Ne beng pari fo mani, metohong kariri fi fuba ninai mae
merurai we menari ne katuifo kontai.
24 Mano meuremifafao mewiwiaing inontarai siai wa mea, na merurai we
metohong kariri fi katui mae memarira we menari ne mai sewa fo mani, ne
tarai kariri mewati borarafui manei na mene merehawa ambori mehabioi,
wape unta fiabai manei metoni funomai. Nana mani merurai we metohong
kariri fi katui na Sempaisi ne Hukumifoi, wape ne fubao todoni kontaio
ohong kariria fo wiro metohong kariria kaha.
25 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea, weo
mene nofi metunung naya wa tuti rewangguai metampi naya wa, meruai
borieiwara mararebanai, wape ne rorongfo mani sefang na fi mai kaha fo,
amani meuremi fiabai we ra paria tuti metenanggoing funomai.
26 Farisi meuremifafa ne mea! Reantanang mani meruai rurang nofi
rorong wa tuti rewangguai rorongwa akawuru wo, ambori ne boriaiwa
mararebanai kontai ki!
27 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai
ne karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea,
weo mene tarai toyari fafo keri na ke bua ampefe boriaiwa bua karofaria
mahikai wape ne rorongwausi sefang na inontarai eneina tuti ne piraro
bitoya nai.
28 Na tonanane kontai na mene tarai boriei wai mani, wati mea weinon-
tarai menari ne wetaraifo di mea, wape na menemirorongwai mani, inon-
tarai menari fayafayarai tuti meharira paria di mea.
29 Mantaunau Hukumi Musai soi wa mea tuti Farisiwa mea, mesodai ne
karira pari fo rai. Mea kiai mani inontarai menari fayafayara di mea, weo
menari nabio na fafongfa emunsa fosa tuti inontarai enemirorong masi wei
fosa kontai ene fafofo, menaria mahikai,
30 tuti memadu meteyo, ‘Masino, rabuang bonanai ameaino, toyari amene
werengfosa, nana mani wiro amemung nabifosa kaha rai.’

‡ **23:23** Toyari kaung, kemiri, tuti fi bemining.

31 Mae fi menari wa deinawiai we mea mani meweriria na inontarai emung nabi fafong fasa. Ampafe na kaiwo memadurai tonanafo meteinawiaia kasau ampa, weo mea kontai meweriria na mene werengno emung nabi tonana fosa, amani mea kontai mehontai na memung nabi fafongfa sa, weo meweriria na mene wereng nanisa ma fefe.
32 Tonana mani, sasari ne seao mene werengfosao enari kaha fo, metohong kaririai to, pariao mai kaririaia.
33 Inontaraio mewarami aipaya di mea, mene tarai toyari tawai memuna! Inontarai meharira toyari fefa. Todoni meteyo mekaharai weru aiboi ambori mesodairi na Soroha rorong foi ki?
34 Yau ambori yemi nehu nabifo manea, inontarai esawai na Sempaisi ne Kaiwofo sa, tuti mantaunau Kaiwo Mahikai fosa we mea ma rai. Tuti inontarai nanisa, ambori manea memunsa tuti mepahusa na aitabafo, manea kontai merarubasa na munu agama Yahudi fo na wai weababo fo, tuti menumiaisa na bendari bei to bei we menari kangganisa.
35 Na tonanafo ambori mesuang inontarai emasio etohong sarawa kaha fosa ene rika fuba tibata nano nunei tibaurai ma fo, wereantenang na Habel inontarai enerorong mesi foi, paria sobu Zakariai, Berekyai ne kaisungfoi, mano memuni na Sempaisi ne Munufoi, amani na Rorong Mirarebana foi tuti mesbafoi ne katai ruhi fo.§ Mano enemirorong mesio emarareha na mewaramiwa tuti na mene werengfosa ewaramifo fosa kiai, na reantenangfo pariao ninaifa ne mani, ene rikafo tau we mea.
36 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, finana kai inontarai fuinini mea mesoduati kiai rai."

Yesusi enerorong fituayai weo inontarai Yerusalemi fosa weo wiro emaya wei kaha
(Lukasi 13:34-35)

37 "Yerusaleme! Yerusalemi wo! Nabifosa kiai memunsa! Inontarai Sempaisi demisa era we mea ma fosa, meru kamieio sara emarareha. Webeiru teai mauwa yohong weai paria we ikaruhi mea kiai we yewawu mea, toyari manggohei inangfoi we tebung wedua ne arikangfosa na warapemafo suru, manamo memaya kaha tuti meteiaya yau.
38 Mewati! Mene Munu Seng nei wiatai wewui ki, Allai wiro weriria mea ahang kaha.
39 Weo yeisaharai we mea mau, na kutu ninai wiro mewati yau ahang kaha pariao memadu meteyo, 'Moanafeai we mano ro na Sengnei wonongne wau.' "

24

Yesusi medu kariri Sempaisi ne Munufoi we ambori miru fo
(Markusi 13:1-2; Lukasi 21:5-6)

1 Yesusi da weru Sempaisi ne Munufoi mae ne inontarai erariati fosa era weia tuti emadu riati kariri Munu Seng foi ne mehikaifo.
2 Manamo Yesusi medu wesa deyo, "Mewati Munufoi we mehikai paria ne ne? Tarai, imadurai we mea mau yeyo; Munu Sengno menemikandori wani ambori inontarai manea emeiria misuhi kiai, kamiei boyari kontaio wiro doa na ne katai doa nai foi ahang kahai ki."

§ **23:35** Na Kaiwo Mamo foi, Habeli mani mano reantenang pari mireha weo niari kariri ne yoaso Allai fo, tuti Berekyai mani mano fui pari foi dine. Ato kaririai na bukuo 2 Tawarikhi 24:20-22.

Yesusi medu kariri rahida nunei werea naya fo
(Markusi 13:5-13; Lukasi 21:7-19)

3 Ainanaya da to wiwoi Saituni, da wa suki aweu minohi nanai, ne
inontarai erariati fosa titousa eraoia emadu riati na mantaunsa eteyo,
"Boikaririafa we amea, kidoni wori fi antanafa modurai nanai kawariai
ki, tuti fiainawiai fianai aino kawariai we amewaitawanai kariri rahida
barabera wau nai aha ma foi tuti rahida nunei werea naya fo ne?"
4 Yesusi yoa wesa deyo, "Metanansiau weduarai ambori dohona inontarai
etatofa mea fe.
5 Weo inontarai bitoya ambori era ma eteyo emadu we mea na wonohune
tuti eteyo, 'Mananu Mampariri metamang wei nei di yau.' Tuti na kaiwo
emadurai tonanane etatofa kaiwasa bitoya kontai.
6 Kontai ambori metarami mamunafei, tuti kaiwasa emamuna waw-
erasa, wape dohonao mematai fanai. Ne tonanane todoni kontaio kawaria
akawuru wo. Wape nanai wiro deinawiai we nunei werea nayai finana
kaha.
7 Tonanai kontai parentafei ambori memuna we parentafei ki, tuti man-
anu manei ambori memuna we mananu siai manei ki. Na doni kontai
ambori mundiei beba foi fio nai ki, tuti kaharifoi miung ki.
8 Ne nani kiai arahio fi reantenang finanai, ne tarai toyario wiwinsanaio
amaina pirahai tantuma we dawing.
9 Na rabuang bonani, inontarai eharira fosa etafu mea etohong mea tono
inontarai ewarami rorong fo ambori enari kanggani mea tuti emung mea,
tuti kaiwasa na nunei sentenang enemirireu mea weo mea mani inontarai
meraria yau di mea fefe.
10 Rabuang bo sonana nei mani inontarai bitoya eroaso yau ahang kaha
mae ehurumitare yau tuti inontarai etawayang wawerasa, kontaio ene-
mirireu wawerasa.
11 Nabi tarai kaha bitoya ambori ehawariai ki, tuti etatofa kaiwasa bitoya.
12 Inontarai enari ne karirafo bitoya sewa aha, wedaya kaiwasa bitoya
wiro enemiwawusa ahang kaha.
13 Wape mandoni dino doaria mutu paria sobu werea naya fo mani ambori
sobu faririfo ki.
14 Tuti Kaiwo Mahikai kariri Allai ne weMananufo, todoni kontaio
wuwuai wari nunei sentenang, ambori kaiwasa na doni konta foi taraoai.
Nanaia mani, nunei da wa sobu werea naya foa finanai."

Fi dadira fuba tuti mampariri tarai kaha fosa
(Markusi 13:14-23; Lukasi 21:20-24)

15 "Ampafe rahida bo mewati mano kerira pari tuti wedaya ne karira pari
fo foi, amani mano fafongfa nabi Danieli medu fafong kariria fo, mewatioi
doa na Rorong Mirarebana pari foi na Munu Seng foi mani, amani kataio
mesi we doa nai kaha foi, (kaiwo nani todoni kontai mano metatorai nini
wa mea metafurai),*
16 rabuang bonanai mani, inontarai enayai na Yudea fosa todoni kontaio
ewawu ahera, emito to katai weuai fo we etadiwa nayai.
17 Mano tete rabuang bonani niayai na ne munu refongfo wiro da wafui
we kia fieai na munu rorongfo fanai.

* **24:15** Toyari Yesusi medu fafong na kaiwo ninai, inontarai manei wonong fino Titusi, dewa Yerusalemi tuti sota Sempaisi ne Munufoi na fuina 70 AD.

18 Mano niayai na romifoi, dohonao daraberahi to ne munufoi we kia fieai
kontai fe.
19 Rahida nana fo, rahida karira paria we wiwinsanaifosa tuti wiwingno
etinsui ui, weo nana mani ewawu ahera kaha.
20 Mewenadi we dohonao mewawu tete danunang rorong fo ete rahida
Sabati fanai.
21 Weo na rabuang bonani, dadirao ming kaiwasafoi nani, ne dadira fuba
pari fine wiro kawariai na wea kaharai, na rahida reantenang nunei tibaura
fo paria sobu ninai, tuti wiro kawariai na eai ahang kaha.
22 Masino rahida nanai Allai fioukiraia tanang kaha mani, mansiari
kontaio wiro kiaharai weru karira nana kaha. Wape Allai enetituai we ne
inontarai dirisa fosa, wedaya fiouki rahida nanaia tanang.
23 Rabuang bonani manei medu we mea deyo, ‘Mewati! Mananu Mampar-
iri fi andinini!’ ete ‘Mewatia-andiwani!’ dohonao meroasoa fe.
24 Weo mampariri tarai kaha fosa tuti nabi tarai kaha fosa ambori
ehawariai ki. Ea ambori enari fi fuba bitoya paria tuti fitantuma bitoya we
enari we etatofa mano Allai dirisa fosa kontai, masino ebiriu we enarisa
tonanai.
25 Ampefe mearomioaifa, finanai kai wiro kawaria kaharai mae,
yeikaririai kawuru we mea kai ampa, ambori metawa fanai.
26 Ampefe inontaraifosa emadu mani eteyo, ‘Mewatia da ma niayai na
katai minano tuti wekamamiaife fo,’ nana mani mera wa fanai, ete emadu
eteyo, ‘Mewatioi na mununei, i niayai na rorong bo rorong pari fuisi,’ wiro
meroasoa fanai.
27 Weo Kaisung Inontarai nei ne da ma fo mani ne tarai toyari kaiwewa
keiwewa na rorafaisi, ne sambewarafoi sambewarai na do wanang murang
foi mani paria sobu do wanangfui foi.
28 Fi mireha piro fei wiatai na doni mani, atio korowei esifo etari katai
nani. [Toyari nanai kontai, rahida ira nai aha ma foi mani, ati pari ki, wiro
yediwa yau kaha.]”

Rahida Kaisung Inontarai nei daraberahi aha ma fo
(Markusi 13:24-27; Lukasi 21:25-28)

29 “Rabuang bo dadira fuba pari fo kiai mani, na tatofang kutu nanai
kontai,
‘Wofaisi ambori memantiti ki,
tuti embaifaisi sambewarai ahang kahai ki,
awahafaisi ambori tiafating na rorafaisi tuti sawai ki,
tuti fi wemambiriu na rorafaisi ambori dari babiaini ki.’*
30 Ainanaya fiainawiai kariri Kaisung Inontarai fo dariai na rorafaisi.
Kaiwasa na nunei sentenang ematai esai etaidu, we Kaisung Inontarai nei
ambori watioi we da na kafafefo na rorafaisi meu, ne tapapafo fuba paria
tuti ne sambewaraio dadai fo fiabai.
31 Tuti songgeri fuba foi dotu, ambori Kaisung Inontarai foi demi ne
wewaifosa we efanduhi ne kaiwasa diriri foi na do wanang murang foi paria
sobu do wanangfui foi, tuti na do wanangsai foi paria sobu do wanamba foi,
kontai na rorafaisi reafea pari sobu reafeai.”

Yesusi deinawi fiainawiai na ai urung
(Markusi 13:28-31; Lukasi 21:29-33)

* **24:29** Yesayai 13:10, 34:4

32 “Mesobu aunau na ai urung nei neo fiyiwansoanei, wati to aifoi we
wedahamia kai, rerorifoi kiawariai aha mani, nana mani waitawanai we
katu wori wemunudang ki.
33 Tonanai kontai we mewatio finani kiai kawariai mani, mewaitawanai
kontai we rahidafo kefang ampa.
34 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai na rabuang boninisa wiro
emarareharao ehai kaharai mae finanai kawariai kawurua.
35 Rorafaisi tuti nunei niai rai, wape nehu Kaiwone watai wenumainu.”

Tatanansiau tuti tatamang na mai weo taserawawera rahida Kaisung Inontarai foi da nai ma fo
(Lukasi 17:26-30, 34-36)

36 “Tonanai ki, wape kariri rahida tuti araha ureng beiru Kaisung Inontarai nei da nai ma fo, mandoni kontai deitawana kaha. Wewai na rorafaisa kontai ewaitawana kaha, Kaisung Inontarai nei kontai deitawana kaha, mae Dai mesiri andino deitawana ne.
37 Rahida bo Kaisung Inontarai nei da nai ma foi mani ne tarai toyari na rabuang bo Noaki na fafong nanai.
38 Weo rabuang bonani foafoi dautai kaharai mae kaiwasafosa etampi tuti etunung tuti erirau, tonanai paria sobu rahida bo Noaki suai to ne wa fiabai rorong fo,
39 tuti ewaitawang fianai aino ambori kawariafo kaha, paria foa fiabai foi dautai su foisa fo. Tonanai kontai we na rahida Kaisung Inontarai nei da nai ma fo.
40 Na rahida da nai ma foi nani mani, mang mandu unaya urohong romi mani kia manei tuti manei niayai.
41 Wiwing mandu utara ruhiai na anawahi bei, kia manei mae manei bereri.
42 Ampefe metanansiau, weo wiro mewaitawang rahida bo mene Sengnei da nai ma fo kaha rai.
43 Mearomi finina, masino mano ne munufoi deitawanai we diru araha ureng beiru mani mananapifoi da ma we kiamanana ne fi minohi tutira fo mani, todoni kontai wiro dena kaha mae detawang weduara rai, wiro sua mananapifoi suai to ne munufoi rorongfo kaha.
44 Tonanaifa, mea kontai memainenang metamang pampang, we Kaisung Inontarai nei da tantuma na rahida bo mewaitawana kaha foi ma ki.”

Mangfata mano mesi tuti mangfata mano mesi kaha
(Lukasi 12:41-48)

45 “Mandoni dino wemangfata mesi tuti sewai ne? Mandoni dino wemangfatao dohong kariri ne mambaisengfoi ne kaiwofo na mai, na rahida yuaisi wenunggamiai we mangfata mano wei fosa, ambori dohong fiang wesa na rahida neungfo ne?
46 Denteng paria we mangfatao niari kariri ne mambaisengfoi ne kaiwofo na mai, ambori rahida mambaisengfoi daraberahi ma mani, sobu ne mangfatafoi we dohong kariri kaiwo demi wea fo.
47 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, mambaisengfoi ambori yuaisi wenungkamiai we ne fianggeng minohi tutira fo kai ki.
48 Wape tarahai mangfatafoi kerira tuti enetituaitai na enerorongfoi deyo, ‘Nehu mambaisengfoi niaya waroi paria wiro daraberahi ahera ma kaha rai,’

49 ainanaya bioi mangfata mano siai fosa tuti dampi tuti dunung ria
inontarai emayeru fosa.
50 Mayeai mambaisengfoi daraberahi na rahida tuti araha ureng bo man-
anaioi foi, amani mangfatafoi wiro deitawana kaha foi.
51 Ampefe mambaisengfoi ambori miuni amani ferangkahutu mangfata
kerira nani tuti soari tono katai inontarai enari fayafayara fosa ewatai nai
fo. Na wanai ambori esodai ne karirafo tuti esaia etamirai paria ki."

25

Yesusi medu fiyiwansoai kariri kadawing ewesura fo

1 "Kaisung Inontarai nei rahida bo yarabera yau we iweMananu nai ma
foi mani ne tarai toyari fiyiwansoai nini ki: kadawing ewesura emainenang
ene oborifo, ambori era wa we etamang we mandiraufoi.
2 Kadawing nanisa ewering ewebonggoi tuti ewering esawai.
3 Kadawing ewebonggoi fosa eha ene oborifo, wape eha pari maning siai.
4 Mae kadawing esawai fosa eha ene oborifo tuti emainenang ene man-
ingfeai kontai.
5 Mandiraufoi da ahera ma kaha, ampefe kadawing ewesura fo euremi-
mamong ainanaya etenawa.
6 Diru rabuangna mani inontarai manei sahu deyo, 'Mandiraufi da ma to!
Mera ma tatamang wei.'
7 Kadawing ewesura fosa etoa barisa, ehai ene oborifo.
8 Kadawing ewebonggoi fosa emadu we mano esawai fosa eteyo, 'Meto-
hong maningfeai we amea, weo amene oborine deo fafe fefe.'
9 Kadawing esawai fosa eteyo, 'Bireri, weo amene maningne demoyarai
we ametatorai we mea konta kaha, ampefe mera wa mewori na mano
dewayang maning foi.'
10 Ainanaya kadawing ewebonggoi fosa era wa we ewori maningfo nanai,
mandiraufoi sobu kataifoia. Kadawing emainenang fosa esuai ria mandi-
raufoi to katai muniara foi tuti ehafe rahutufoia.
11 Waroi ahang kaha mae kadawing wei fosa era ma esahu eteyo, 'Daie,
Daine waune, fai rahutunei we amea!'
12 Manamo mandiraufoi yoa wesa deyo, 'Yeroanso mea kaha.' "
13 Yesusi medu kariri fiyiwansoaifoi awa kiai mani deyo, "Tonanaifa
ampefe metanansiau, weo wiro mewaitawang rahida bodoni ete araha
ureng beiru fo kaha."

Yesusi deiriri fiyiwansoai kariri mangfata mantoru
(Lukasi 19:12-27)

14 "Kaisung Inontarai nei rahida bo yarabera yau we iweMananu nai ma
foi mani ne tarai toyari fiyiwansoai nini kontai. Amani mang manei de
dontai to nu waroi. Donta kaharai mae sahu ruhi ne mangfatafosa, mayeai
deto ne doi minohi tutira fo wesa we etawayang nayai we esera we ne faufea.
15 Inontaraifoi dohonai we ne mangfatafosa kariri ene mambiriufo. Do-
honai we manei doi emasi aderi* ring sefang, manei aha mani dohongno
doi emasi aderi boru sefang, tuti manei aha mani dohongno doi emasi aderi
boyari sefang, ainanaya dontai to nu waroia.

* **25:15** Doi emasi nanai wonong fino talenta, bei mani ne harga dedai paria kariri aderi bei sefang na emasi.

16 Mangfata mano sobu doi emasi aderi ring fo kia doifoia dewayangna
mani, sobu doi emasi aderi ring nari aha.
17 Tonanai kontai mangfata mano sobu doi emasi aderi boru fo de-
wayangna doifoia mani sobu doi emasi aderi boru kontai aha.
18 Wape mangfata mano sobu doi emasi aderi boyari foi da wa sirai
kamirei bei, ambori dediwa doifoi nayai.

19 Waroi paria mayeai mambaisengfoi daraberahi aha ma, tuti dutang ne
mangfatafo sitoru we ne doi yoaso sitoru we itorurai nai fo.
20 Mangfata mano sobu doi emasi aderi ring fo kia ne doi emasi aderi sura
fo da wafui tuti medu we ne mambaisengfoi deyo, ‘Mambaisengne wau,
doi emasi aderi ring roaso yau yewayang naya fe ainina, boti ma, isobu doi
emasi aderi ring aha.’
21 Mambaisengfoi medu wei deyo, ‘Mahikai paria! Wau mani mangfata
mosi di wau, weo bohong kariri nehu yawiane na mai. Anta iroaso wau na
fi katui tuti nariri na mai, ampafe ninaia mani yohong fi fuba feai we wau
we rufi nai aha ki. Ro mampui naya puraise ria nemu mambaisengne yau.’

22 Ainanaya mangfata mano sobu doi emasi aderi boru foi da naria aha fui
tuti medu we mambaisengfoi deyo, ‘Mambaisengne wau, doi emasi aderi
boru roaso yau we yewayang naya fe ainina, boti ma, yewayanaia mani
isobu boru aha.’
23 Mambaisengfoi deyo, ‘Mahikai paria! Wau mani mangfata mosi di wau,
weo bohong kariri nehu yawiane na mai. Anta iroaso wau na fi katui tuti
nariri na mai, ampafe ninaia mani yohong fi fuba feai we wau we rufi nai
aha ki. Ro mampui naya puraise ria nemu mambaisengne yau.’

24 Ainanaya mangfata mano sobu doi emasi aderi boyari foi da naria aha
fui medu deyo, ‘Mambaisengne wau, yeitawanai weo wau mani inontarai
nemu kaiwo tapapa di wau, wau mani boting aibongfo mae tanami kaha,
tuti ka fi na katai wiro rurai nai kaha.
25 Nana mani, imatai, ampefe ira wa isarai kamirei ambori yediwa nemu
doine wa nayai. Ampafe boti ma, nemu doifi dinini.’

26 Mambaisengfoi medu wei deyo, ‘Wau mani mangfata korira tuti uremu
marira we rufi di wau. Todoni e, boitawanai weo yau wiro yeting aibong
mae itanang kaha tuti ika fi na katai wiro irurai naya fo kaha.
27 Tonana mani todoni kontai ka doiwaia wia na bangki ambori dawing
nayai, ambori yarabera yau tonina mani ika tamu antungfo.’
28 Mayeai mambaisengfoi medu we mangfata siai fosa aha deyo, ‘Ka doifo
werui tuti bohonai we mangfata mano ne doi emasi aderi sura foi.
29 Weo mano sobuai kawurua foi ambori sobuai fuba aha ki, ampafe
nengfo fuba aha, wape mano sobu kuteai manamo niari kaririai kaha foi
ne kutu nayai nai fo kontai ambori tafating werui ki.
30 Tuti mangfata mano kerira tonananei mani, mehabioi to boriai to katai
memantiti foi. Na wanai ambori sodai ne karirafo tuti saia damirai paria.’ ”

Rahida bo Kaisung Inontarai foi, amani Yesusi, kiutu kaiwo we inontarai eharira tuti inontarai emasi nesa nai foi

31 “Rahida bo Kaisung Inontarai nei daraberahi na ne sambewaraio dadai
fo ma we weMananu foi tuti ne wewaifoi kiai era tutiri ma fo, I ambori
minohi na kadera mananu foi na sambewaraio dadai na rorafaisi ki.

32 Amani kaiwasa na nunei sentenang fianduhi na arongreafo, tuti ambori detosa we rabuang boru, kariri inontarai dehung fiahung foi we deto dombafosa weru kambingfosa.
33 Dohong dombafosa, amani inontarai emararebanai fosa, enai na eneung domoya foi, tuti kambingfosa, amani inontarai eharira fosa, na eneung dowei foi.
34 Ainanaya Mananufoi medu we inontarai eminohi na eneung domoya fosa deyo, 'Mano nehu Dai mioang mea ne mea, mera ma, mesuai to Mananu rorong meinenang we mea na nufi tibau nai foi ma foi.
35 Weo rahida bo iwawisi foi metohong fiang we yau, tuti arohutataha mani, metohong mereha yunung, ira weinontarai aisei mau mani metohong katai we yau na mene munu rorong wai,
36 nehu pari ansung mani, mesansung yau, imaninang mani mefata yau, inai na aitamu rorong fo mani metuambawa yau.'
37 Ainanaya inontarai enemirorong mesi fosa eroa eteyo, 'Sengne waune, rahida bodoni amewati wau wowisi tuti ametohong fiang we wau, ete aromutataha ampefe ametohong mereha we bunung ne?
38 Rahida bodoni amewati wau weinontarai aisei, ampefe ametamang we wau ametohong katai we wau ne? Rahida bodoni amewati wau nemu pari ansung tuti amesansung wau ne?
39 Rahida bodoni amewati wau moninang ete wa na aitamu rorong ampefe amefata wau tuti ametuambawa wau ne?'
40 Mananufoi yoa wesa deyo, 'Tarai, imadurai we mea mau yeyo, fianai aino menari we nehu doroio ne fiea kahai arorawa foi mani, menari we yau kontai.'
41 Ainanaya Mananufoi medu we inontarai mano dowei fosa, deyo, 'Mera weru urehureane weo Allai fefora mea ampa, ampefe mea mesuai to Adia danggararu we fitawafa foi, amani katai Allai meinenami weo Saminsenifoi tuti ne wewaifosa nai foi.
42 Weo rahida bo iwawisi foi metohong fiang we yau kaha, tuti rahida bo arohutataha foi wiro metohong mereha we yunung kaha.
43 Iweinontarai aisei mae metamang we yau kaha, nehu pari ansung mani wiro mesansung yau kaha. Imaninang tuti inai na aitamu rorong foi mani, wiro mefata yau kaha.'
44 Ainanaya mani emadu eteyo, 'Sengne waune, rahida bodoni amewati wau wowisi, ete aromutataha, ete weinontarai aisei, ete tata ansung kaha, ete moninang tuti nai na aitamu rorong foi mani, wiro amefata wau kaha ne?'
45 Mananufoi yoa wesa deyo, 'Tarai, imadurai we mea mau yeyo, fianai aino wiro menari we nehu doroio ne fiea kahai arorawa foi mani, wiro menari we yau kahai kontai.'
46 Inontarai tonina nesa esuai to kataio odai ne karirafo naya fo we fitawafa, mae mano enemirorong mesi fosa mani esuai to numainufo."

26

Imamifosa eweboyari we emung Yesusi
(Markusi 14:1-2; Lukasi 22:1-2; Yohanesi 11:45-53)

1 Yesusi deunau fi fuba nani kiaia mani, medu we ne inontarai erariati fosa deyo,

2 “Mewaitawanai ampa, weo rahida boru aha mani tatohonsua rahida
Paska foi. Tuti inontarai manei dewayang Kaisung Inontarai nei we ne
aitetafosa ambori epahui na aitabafoi.”
3 Ainanaya imami baba fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa
efanduhisa na imami fuba Kayafasi ne munu fiabai foi.
4 Emadu ruhiai we etafu Yesusi na mamunggasai we ambori emuni.
5 Manamo emadu wawerasa eteyo, “Wiro tanari finanai na rahida Paska
foi fanai, weo nana mani kaiwasa bitoya foi ehuaya etohona rai.”

Na Betania wiwing manei sara Yesusi na maning niunsai mampori
(Markusi 14:3-9; Yohanesi 12:1-8)

6 Na kutuo Yesusi niai na Betania na Simoni, mano raminde nanai meni-
nang kusta foi, ne munufoi,
7 wiwing manei da wei ma. Wiwing nani kia maning niunsai mampori
botori bei, maning nani ne harga dedai paria. Yesusi wiata dampi mae
wiwingfoi sara bau nungkamiai na maning niunsai mampori fo.
8 Yesusi ne inontarai erariati fosa ewati finana ampefe ehasou eteyo, “We
fianie mei funong maning niunsai mampori foi wana?
9 Weo maning wani awayani mani ne harga dedai tuti doifo dohonai weo
inontarai ene pari fi fosa.”
10 Yesusi deitawang enumikamieifoi, ampefe deyo, “Metatawa wiwingnei
we fiani? I niari fio mahikai fo we yau.
11 Weo inontarai ene pari fi fosa mani, enayai rahang mea pampang na
rahida neungne, wape yau mani yau wiro inayai rahang mea waroi ahang
kahai ki.
12 I sara maning niunsai mampori nei na nehu tarainei tonina ne we
meinenang nehu tarainei we ambori esarai fo.
13 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, na nunei sentenang, na katai doni
kontai nehu Kaiwo Mahikai fo ewuwuai naya mani, fi wiwingfi niari ninai
kontaio etaiririai ki ambori earomio kariri i.”

Yudasi yoa we dewayang Yesusi
(Markusi 14:10-11; Lukasi 22:3-6)

14 Ainanaya Yudas Iskarioti, manei na Yesusi ne inontarai ewesuraya
mandu fosa, da we imami baba fosara.
15 Medu wesa deyo, “Metohong fiani we yau ambori yewayang Yesusi we
mea ne?” Ampefe ebaiti na doi peraki piareia sura.
16 Na rahida bonani to fongna fo Yudasi sera we rahida mai we dewayang
Yesusi nayai.

Yesusi dang fiang Paska ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa
(Markusi 14:12-26; Lukasi 22:7-23; Yohanesi 13:21-30)

17 Na rahida bo reantenang etohonsua muniara Roti Weragi Kaha foi,
Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa eraoia etutani eteyo, “Daie, katai
bodoni dino enemurorong niayai nai we amemainenang fiang Paska we
wau nai ne?”
18 Yesusi medu wesa deyo, “Mera wa mesuai to bendari Yerusalemi, we
inontarai manei, tuti memadurai wei meteyo, ‘Mantaunaufoi medu deyo;
Nehu rahidafe de kikeu to, ampefe yau tuti nehu inontarai eraria yau nesa
ametohonsua Paskanei ruhiai na nemu mununei.’ ”
19 Ampefe ne inontaraifosa enari kariri fiani aino demisa wea fo, era wa
emainenang fiang we Paskafoi.

20 Diru nanifai Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa ewatai na
mejafoi etampi.
21 Ewatai etampi mae Yesusi medu wesa deyo, “Tarai, imadurai we mea
mau yeyo, manei na mea ambori dewayang yau ki.”
22 Etarami kaiwo fenanai enemirorong fituayai paria, ainanaya mansiari-
mansiari dutang bari Yesusi aha deyo, “Daie, wiro yau kahai e?”
23 Yesusi yoa wesa deyo, “Inontarai dewayang yau nei dino soang ne rotifo
ria yau na rewangguai boyari ne.
24 Tarai, Kaisung Inontarai nei ambori mireha kariri fianai aino fafongfa
nabifosa esoi na Sempasi ne Kaiwofoa fo. Wape we mano dewayang Kaisung
Inontarai neia mani, ambori sobu ne karirafo ki! Ne mahikai sewa we
wenanifaini mani, wiro saubaunung to nunei ma fanai.”
25 Yudasi, mano ambori dewayang Yesusi foi medu wei deyo, “Dai, Rabie,
wiro yau kahai to?” Yesusi yoa deyo, “Yo, toyari wau boisaha bera mantaung
wau aha ne.”
26 Rabuang bo etampi foi, Yesusi kia rotifeai dutang Sempaisi dohong
mahikai wei. Ainanaya fioabau rotifoi na warangfo tuti dohonai we ne
inontaraifosa. Yu rotifo dohonai wesa tonanai mae medu wesa deyo,
“Mehari mau tuti metani, weo nehu taraifi dinini.”
27 Mayeai kia nofi soni angguri nai foi, dutang Sempaisi dohong mahikai
wei. Ainanaya dohong anggurifoi na nofifoi aha wesa tuti medu deyo,
“Metunung kiai na nofi nini.
28 Angguri nini mani nehu rika dine, rikao na Kaiwo Areraio Allai dohonai
we inontarainesara, rikao tiwowu we kaiwasa bitoya foi ambori Allai feriri
ene sasarifo.
29 Yeisaharaifa weo angguri nini wiro yunumi ahang kahai, paria yunung
angguri weworu ria mea na Dai Allai ne Mananu rorong foi.”
30 Ainanaya erohi rarung rowei we efiai Sempaisi, mayeai era to wiwoi
Saitunia.

Yesusi medurai we ambori Petrusi feforai ki (Markusi 14:27-31; Lukasi 22:31-34; Yohanesi 13:36-38)

31 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Diru bonini kontaio, mea kiai
ambori mewawu taterai weru yau ki. Weo na Allai ne Kaiwofo dotu tono:
‘Imung ne mantahungfoi,
tuti dombafosa ambori ewawu taterai ki.’*
32 Wape rahida bo isuwi aha foi mani, ambori ira foni meara isobu mea na
nu Galilea foi ki.”
33 Petrusi yoa deyo, “Bereri kontai. Tarahio mano wei nesa, mae yau mani
todoni kontaio iwawu weru wau kaha rai.”
34 Yesusi medu wei deyo, “Tarai, imaduarai we wau mau yeyo, diru nini
wiro manggohei bibe kaharai mae, fofora yau webetoru kawurua, amani
boyo wiro boroanso yau kaha.”
35 Petrusi yoa deyo, “Todoni kontai ki, paria imereha kontai ria wauo,
ifafora wau na wea kaha rai!” Tuti ne inontarai mano wei fosao, emadu
tonana kontai.

Yesusi wenadi na Getsemani (Markusi 14:32-42; Lukasi 22:39-46)

* **26:31** Zakariai 13:7

36 Ainanaya Yesusi tuti ne inontaraifosa era to katai bei wonong fino
Getsemani. Na katai nani medu wesa deyo, “Meminohi na nina mae itaha
tourai to wanaia iwenadi nai.”
37 Ainanaya kia Petrusi tuti Zebedeusi ne arikangfo suru, amani Yakobusi
tuti Yohanesi, itora ruhiai riati, na siari nanafo niuruainso enerorongfoi
fituayai tuti weansarai finanaya.
38 Ainanaya medu we sitoru deyo, “Enehurorongnei fituayai paria nehu
tarai toyari yeyo imereha. Ampafe muntonayai na ninai tuti muntorena
fanai mae muntowaitawang weduarai ria yau.”
39 Yesusi saha tourai waroi kuteai weru sitoru, ainanaya suki aweu kioha
boha arong tuti wenadi we Sempaisi, deyo, “Daie, wobu rangfeai mani,
kadeo ruai fi miraba fuba isodairi nini weru yau, wape wiro kariri nehu
yawiane fanai, mae kariri nemu bawiawa terai.”
40 Mayeai daraberahi we ne inontarai kia sitoru fo itoru aha, wape da
wa mani sobu sitoru we itorenawa itowaitawang mai kaha. Ampefe medu
we Petrusi deyo, “Wiro muntowemambiriu we muntowaitawang weduarai
araha ureng boyari ria yau kaha e?
41 Muntowaitawang weduarai tuti muntorutang Sempaisi, ambori Samin-
seni weanggari muntoru fanai. Tarai we muntonumianinuwa biriu we
dohong kariri ne bengfo, mae muntone taraiwa wemambiriu kaha.”
42 Yesusi da weberu wenadi tuti deyo, “Daie, masino dadira nini tiwera
weru yau kaha, mae todoni kontai isodairi mani, yo, kariri nemu bawiawa
terai.”
43 Ainanaya daraberahi we ne inontaraifo sitoru aha. Wape da wa mani
sobu sitoru we itorenawa, weo itouremi mamong paria fefe.
44 Ainanaya da weru itoru nari aha, nana mani webetoru we wenadi
finana, amani wenadi dafu kaiwo iari fo.
45 Ainanaya daraberahi aha tuti medu we ne inontaraifo sitoru deyo,
“Muntowatai muntorena nendai e? Muntowati! Rahidafe kikeu ampa
we Kaisung Inontarai nei, mano dewayani foi soari to inontarai sasari fo
ewaramirorongfo ampa.
46 Muntoroabari muntoru ambori tora. Weo muntowati, mano dewayang
yau fi da kawuru ma nina.”

Etafu Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa ewawu taterai (Markusi 14:43-50; Lukasi 22:47-53; Yohanesi 18:1-11)

47 Yesusi doa medu tonanai we sitoru mae, Yudasi da wei ma. Yudasi nini
mani Yesusi ne inontaraio ewesuraya mandu fo manei dine. Kaiwasa bitoya
era riati ma, eha sondu tuti aiboi. Kaiwasa nanisa mani, mano imami baba
fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa, ansaino etemisa ne.
48 Na antanafa, Yudasi mano dewayani foi medu wesara deyo, “Inontarai
mandoni dino inunahi fo mani, inontarai dinani, metafuri.”
49 Ainanaya Yudasi da bau Yesusia tuti medu deyo, “Bengfeai we Dai Rabio
Mantaunaune wau.” Mae suana niuna Yesusi.
50 Yesusi yoa wei deyo, “Maniwowire, fi ro weai we yau ma ne, nari kariria
to.*” Mayeai inontarai fau fosa etaha afong, eru tawani tuti etafuria.
51 Na kutu nanai inontarai daria Yesusi fo manei fiating ne sondufoi tuti
ferang kutu imami fuba Kayafasi ne womingfoi tarandaungfoia fituayai.

* **26:50** Ete, tarahai dotu tofino: We fiani e ro to ninai ma ne?

52 Yesusi medu wei deyo, “Tata nemu sonduwai nari aha fui, weo inontarai
mandoni dino memuna na sondu mani ambori sobu mai kahai, mae mireha
na ne tonana ne kontai ki.
53 Dohonao boitarahi yutang Dai Allai mani fiata yau kaha rai e? Imaya
mani yutani denatu wewai rabuang sewa weru rabuang suraya boru we
fiata yau.
54 Wape, Allai niari tonana mani, fianai aino medurai na ne Kaiwofo we
fininai ambori kawariafo, wiro kawariai kariria kahai ki.”
55 Na kutu nanai medu we kaiwasa bitoya foi deyo, “Mewaitarahio yau
mani inontaraio mamuna di yau e†, donio meha sondu tuti aiboi mera ma
we metafu yau nai nina e? Rahida neungne inayai yeunau pampang ria mea
na Sempaisi ne Munufoi rofongfo, mae wiro metafu yau kaha.
56 Wape fi fuba nini kiai kawariai ambori fianai aino nabifosa etoia fo,
mai kaririai.” Ainanaya ne inontarai erariati fosa kiai ewawu taterai werui
anina.

Yesusi doa na Majelisi Agama fo euremireafo (Markusi 14:53-65; Lukasi 22:54-55, 63-71; Yohanesi 18:12-14, 19-24)

57 Mano etafu Yesusi fosa ehari to imami fuba Kayafasi ne munufoi,
na nanai mantaunau Kaiwo Musai soi fosa tuti mano ewewafoniai we
Yahudi fosa efanduhisa kawuru na nanaia, amani mano esahusa we Majelisi
Agama.
58 Petrusifo da ria Yesusi na waroi paria suai kontai to imami fuba Kayafasi
ne munu dereungfo afui, tuti minohi ria inontarai ewaitawang munufoi sa,
weo deti kariri fi enari we Yesusia werea naya fo.
59 Imami baba fosa tuti Majelisi Agama fosa tantenang erurai paria we
esobu inontaraio epampamu etinggai Yesusi we dohong sarawai ambori
etohong aiboi marareha fo wei.
60 Kaiwasa bitoya era ma we etinggai funong Yesusi, manamo wiro esobu
kaiwo sarawa feai demoyarai we etohong aiboi marareha fo wei kaha.
Ainanaya inontarai mandu ura afong uroa na euremireafo,
61 tuti ureyo, “Inontarai nini mani medu deyo, ‘Ibiriu we itota Sempaisi ne
Munufoia kiai tuti ibauni na rahida botoru aha doa.’ ”
62 Ainanaya imami fuba foi doa tuti medu we Yesusi deyo, “Todonie
boromu tibau we kaiwo fuba etinggai wau weai nini kahai wei ne?”
63 Wape Yesusi fioai borong kutuea kahaia. Ainanaya imami fuba foi medu
wei deyo, “Na Allai Mano Darang foi wonongne, boisaharai we amea we wau
mani Mananu Mampariri foi, amani Allai ne Kaisungfoi di wau e?”
64 Yesusi yoa wei deyo, “Tonanai kariri modurawa, wape yeisaharai we
mea weo na rahida bowani mani mea kiai ambori mewati Kaisung Inontarai
nei we minohi na Allai Mano weMambiriu foi warang domoya fo tuti da na
kafafefo na rorafaisi meu.”
65 Ainanaya imami fuba foi kesou paria tuti fiosiabu ne ansungfo tuti
medu deyo, “Ee! Inontarai nini deibera Allai! Kasau we tata ampa. Mandoni
dino tatutani we medu kariri ne sarawafo aha ne? Weo metaramioai terai na
metaramine we deibera Allaifo ampa, weo deyo I mani Seng Allai ne Kaisung
dine.
66 Ampafe menemitituai tofino?” Eroa eteyo, “Inontarainei mesi we sobu
aiboi marareha to!”
67 Ainanaya ehandio urengfo tuti eboi. Manea kontai eboipa tararei,

† **26:55** Ete mananapi.

68 tuti emadu eteyo, “Mananu Mampariri ne wau, boroanai toyari nabi, boisaharai we amea mandoni dino bioi wau nei.”

Petrusi fefora we wiro deroanso Yesusi kaha
(Markusi 14:66-72; Lukasi 22:56-62; Yohanesi 18:15-18, 25-27)

69 Petrusi minohi na munu dereung boriei fo mayeai mangfata wiwing manei da ma tuti medu wei deyo, “Yesusi inontarai Galilea foi ne inontarai erariati fe manei di wau to!”
70 Wape Petrusi fefora na euremireafo deyo, “Yeitawang fi modura wa kaha.”
71 Ainanaya da to rahutu borongno esuai nai we munufoi afuifo nanai, mangfata wiwing siai manei detioi tuti medu we inontarai etoari na nana nesa deyo, “Inontarai nini kontai anta doari ria Yesusi inontarai Nazareti foi.”
72 Manamo Petrusifo fefora beyari nariai aha deyo, “Tarai, inontarai wani wiro yeroansoi kaha!”
73 Waroi ahang kaha mae inontarai etoari na nana nesa era we Petrusi tuti etutani eteyo, “Wiro bereri ahang kaha, mae wau mani inontarai ro ria Yesusife manei di wau, weo modune modu kariri ea fefe.”
74 Petrusi feforawa mutu beyari deyo, “Kaiwo metinggai yau weai ninai, iserawa iru na wa amangwau, yau yeroanso inontarai wani na ea kaha.” Na tatofang siari nanai kontaio manggohei bibe finana.
75 Ainanaya Petrusi aro fianai aino Yesusi medurai weia fo, deyo, “Wiro manggohei bibe kaharai mae, fofora yau webetoru kawurua.” Ampafe da to boriai weru katai nani tuti saia wiro denteng ahang kaha.

27

Inontarai ewenunggamiai we Yahudi fosa eha Yesusi we Pilatusia
(Markusi 15:1; Lukasi 22:66, 23:1; Yohanesi 18:28)

1 Kameai kutung mae imami baba fosa kiai tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa efanduhisa emadu ehutu kaiwo weo emung Yesusi.
2 Ainanaya era wa ewora Yesusi warangfo suru, eharia etohoni we Pilatusi gubernuri parenta Roma foi.

Yudasi mireha toa fo
(Rasuli 1:18-19)

3 Yudasi mano dewayang Yesusi foi detioai we etohong aiboi marareha fo we Yesusifo nanai, enerorong fituai paria, dohona mani kia doi peraki piareia surao imami baba fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa ebaiti naya fo da wa dohong ene nari aha.
4 Medu wesa deyo, “Inari sasari paria, weo yewayang inontaraio dohong sarawa kaha foi.” Manamo eroa weia eteyo, “Finana mani wiro fi we amea kaha, fi mantaung wau woduata fine.”
5 Yudasi tarao emadu tonanafo, so doi nani awafui watai na Munu Seng foia, tuti da wa soro kota rahanangfoi mireha anina.
6 Imami baba fosa eruru doi Yudasi soai afui fo, tuti emadu eteyo, “Doi nina mani doi sobuai we mung inontarai naya fine, ahuai we doi werika fine, ampefe kariri Hukumifoi mani wiro ohonai afui watai we Sempaisi ne Munufoi fanai.”

7 Ampefe emadu ruhiai we doifoa mani, etohonai we ewori kahofa aino
wonong fino *Kahofa Inontarai Niari Fi Na Kahofa Ura*. Kahofa nanai eto-
honai we inontarai aisei enai nana fosa manea emarareha mani esaraisa
nayai.
8 Nanai wedaya paria sobu rahida bonini inontarai esahuai we *Kahofa*
Rika.
9 Ne tonanane kawariai ambori nabi Yeremiai ne kaiwo medura fo wetarai
amani,
“Esobu doi peraki piareia sura,
amani harga na nu Israeli fosa ehutuai we ebaiti naya fo.
10 Tuti doi nanai etohonai we ewori kahofa inontarai niari fi na kahofa ura
foi nayai,
nanai aino Sengnei deinawiai we yaune ambori enari kaririai.”*

Pilatusi gubernuri we parenta Roma foi dutang bera Yesusi (Markusi 15:2-5; Lukasi 23:2-5; Yohanesi 18:29-38)

11 Yesusi doa na Pilatusi, gubernuri we parenta Roma foi arongreafo mani,
dutang berahi deyo, “Taraie, wau weMananu we inontarai Yahudi fesa ne
ne?” Yesusi yoa deyo, “Yo, tonanai kariri modurawa.”
12 Wape imami baba fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa emadu
ehikatawanai we etinggai Yesusi pampang, manamo medu sobu kaiwofea
kahaia.
13 Dohona mani Pilatusi medu wei deyo, “Etinggai wau we nari fikarira
bitoya tonina ne, wiro taramuoa kaha e?”
14 Wape Yesusi wiro fioai borong kutea kahaia, wiro yoa kariri fi etinggairi
naya fo bei kontai kahaia, wedaya Pilatusi pepuhung paria.

Yesusi sobu aiboi marareha (Markusi 15:6-15; Lukasi 23:18-25; Yohanesi 18:39-40, 19:16)

15 Na rahida fuba Paska foi neungfo mani, gubernurifoi ne koang we deiai
inontarai niai na aitamu rorong fo manei da to boriai, kariri kaiwasa bitoya
fo ene etawiafo.
16 Rahida bonani, inontarai wewonong na warang saipaya manei wiatai
na aitamu rorong fo, wonong fino Yesus Barabasi.
17 Kaiwasa bitoya fianduhi na wanai, ampafe Pilatusi dutang berasa deyo,
“Mandoni dino itawini we mea ne: Barabasi, ete Yesusi mano ahui we
Mananu Mampariri nei e?”
18 Pilatusi medu tonanaifa we deitawanai weo imamifosa tuti mano
ewewafoniai we Yahudi fosa enemirorong pirahai we Yesusi, donio ehari
ma nina.
19 Arahio Pilatusi da wa minohi na kadera kutu kaiwo nai foi we deo kiutu
kaiwo mae binengfoi denatu kaiwoariri wei ma deyo, “Bonansiau, wiro
bohong aiboifeai funomai we inontarai dohong sarawa kaha nani fanai.
Weo inontarai manani dohonaia diruafa yemiai karira paria fefe.”
20 Wape imami baba fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa ewawori
kaiwasa bitoya foi, dohona mani etutang we Pilatusi we ambori sawing
Barabasi mae dohong aiboi marareha we Yesusi.
21 Ainanaya Pilatusi dutang bera kaiwasa bitoya foi aha deyo, “Na inon-
tarai nini suru mandoni dino itawini we mea ne?” Manamo kaiwasa bitoya
foi sahu deyo, “Barabasi.”

* **27:10** Zakariai 11:12-13; Yeremiai 19:1-13, 32:6-9

22 Pilatusi deyo, “Tonanaifa mani fiani aino inari we Yesusi, mano ahui we
Mananu Mampariri nei ne?” Esahu ruhiai kai eteyo, “Pahui na aitabafoi.”
23 Ampafe dei aha deyo, “Wape fisarawaio todoni fino niari ne?” Manamo
esahu mambiriu nariai aha eteyo, “Pahui na aitabafoi!”
24 Arahio Pilatusi urengfo tabau we yurai todoni kontaio wiro dapa kai-
wasa bitoya foi aha kaha, kontai mimeatai we kaiwasa bitoya foi dohonao
ehuaia etohona fe. Ampefe kia merehafeai ma yuai warangfo suru nai na
kaiwasa bitoya foi euremireafo tuti medu deyo, “Yohong sarafieai kahai we
inontarai nini ne rikane, mantaung mea mesoduata ne.”
25 Ampefe eroa wei eteyo, “Yo, inontarai nini ne rikanei tau we amea tuti
amene arikangnesa ki!”
26 Ainanaya Pilatusi sawing Barabasi we kaiwasa bitoya foi, wape demi ne
afai mamuna fosa eruba Yesusi tuti dohoni eharia we epahui na aitabafoi.

Afai mamuna fosa emei kanggani Yesusi
(Markusi 15:16-20)

27 Mayeai Gubernuri ne afai mamuna fo manea eha Yesusi to ene munu
fiabai eminohi nai foi afui, ainanaya esahu ne afai mamuna fosa kiai we
efanduhisa na nanai wari Yesusi.
28 Etisu Yesusi ne ansungfo tuti etohong ansung barikao ne hargai dedai
feaia satarai, nana mani, ansung boriei toyari ansungno mano ewemananu
fosa esansunsa nai fo.
29 Etaya sapewi mananu weababo bei na ai arirawang weababo fo,
etohoni satarai na nungkamiaifoi, mayeai etohong aireafea yu weaita-
tohi mananu na warang domoya foi. Ainanaya etuang aweu etisangkapa
eawemibukafo tuti eteiberahi eteyo, “Inontarai Yahudi ne ene mananune
waune, amefiai wau!”
30 Ehandioi tuti eha aireafo werui aha, eboi bau nungkamiai nayai pam-
pang.
31 Emei kanggania kaia fo, etisu ansungfo werui mae etohong mantauni
ne ansungfo nari aha satarai, ambori ehari era we epahui na aitabafoi.

Yesusi epahui na aitabafoi
(Markusi 15:21-32; Lukasi 23:26-43; Yohanesi 19:17-24)

32 Ainanaya Yesusifo eharia. Na rang rabuang ehanggungno inontarai
manei arahio de suai to bendarifo, wonong fino Simoni, inontarai Kirene
dine, erutawani etemi sodua Yesusi ne aitabafoi.
33 Mayeai era sobu katai bei wonong na kaiwo Iberani mani Golgota, nana
mani wonong fino katai *Woming Nungkamiei*.
34 Na nanai etohoni dunung angguri enaririao pirandima, wape bororu-
aing anggurifoi nanai mani deiayari.
35 Mayeai epahu Yesusi na aitabafoi, eruaisi ayai sawai, mayeai efating
aikarai we etato ne ansungfoi maisa.
36 Etato ansungfo mai eara, eminohi ewaitawang Yesusi na aitabafoi
neungfo.
37 Tuti na aitaba sau nai foi nungkamiaifoi esoi kaiwo etinggairi naya fo
amani dotu tono, Yesusi, Mananu Inontarai Yahudi Dinini.
38 Na katai nani kontai epahu inontarai mananapi mandu, manei na
eneung dowei, manei na eneung domoya.
39 Kaiwasa fuba da na nana foi ehimi enumi tuti eteiberahi eteyo,

40 “E, inontarai boyo tota Sempaisi ne Mununei tuti rahida botoru ruaisi
aha ne waune, waramupa karira ninai weru wau. Allai ne Kaisung di wau
mani, bia weru aitabawai.”
41 Tonanai kontai imami baba fosa tuti mantaunau kaiwo Musa soi fosa
kontai mano ewewafoniai we Yahudi fosa eteibaberahi eteyo,
42 “I mani feriri inontarai siai, wape wemambiriu we feriri bera mantauni
kaha. I mani Mananu Israeli dine! Ha, tonana mani bia weru aitabafoi to,
nana mani taroasoi finana.
43 Yoaso Allai tuti medu deyo Allai ne Kaisung dine. Yo, tonana mani Allai
miaya mani, andino feriri na kutu nina fe.”
44 Na tonanane kontai, inontarai mananapi mandu epahu suru na nana
ne, ureiberahi kontai.

Yesusi ne mireha toa fo
(Markusi 15:33-41; Lukasi 23:44-49; Yohanesi 19:28-30)

45 Tete rahida rabuang araha ureng suraya boru, na tantuma kataifoi
memantiti sentenang paria sobu araha ureng botoru.
46 Tuti tete ramindena araha ureng botoru foi, Yesusi bibe fuba deyo, “*Eli,
Eli, lama sabaktani*?” nana mani deyo, “Dai Allai, Dai Allai, todoni tawing
yau nina?”*
47 Inontarai maneiru teaio etoa kefang na nana fosa etaramio Yesusi bibe
fo tuti eteyo, “Sahu we nabi Elia.”
48 Inontarai manei na kaiwasa nanisa sikaherawa kia mandafeai, yorang
na angguri sisasa feai, mayeai kia aifarang bei ma disanai nai, ainanaya
subarai to Yesusi borongfo ayai.
49 Wape inontarai mano wei fosa emadu eteyo, “Tawini! Tatamang
tawatioai we Eliai da ma suki weru aitabafoi rai ete bireri e.”
50 Ainanaya Yesusi bibe fuba beyaria aha na rawafui tapapa, mayeai
kiaharaia.
51 Na siari nanai kontaio ireu aburung sau wetaba na Sempaisi ne Munufoi
rorongfo miabu weberu, na yaifo paria sobu kofafo,* tuti mundiei fiabai bei
fio, wedaya kamirangfo tababau
52 tuti fafo tapapasa. Tuti inontarai emararebanaio emararehara fosa
esuwi aha.
53 Etariai na fafofo tonanai tuti inontarai nanisa kontai, rahida bo Yesusi
suwi na marareha rorong fo aha fo, ea kontai era wa esuai to bendari
Yerusalemi, na nanai kaiwasa bitoya ewatisa nayai.
54 Mano wenunggamiei we rai mamuna fosa tuti ne afai mamuna ewait-
awang wedua Yesusi fosa, epapuhing tuti ematai paria we ewati mundiai fio
fo tuti fifuba nani kiai fefe, amani emadu eteyo, “Tarai, inontarai nini Allai
ne Kaisung dine.”
55 Na nanai wiwing bitoya raminde era ria Yesusi na Galilea ma we efatari
fosa, etoa ewati kariri fi fuba kawariai nanai na waroi.
56 Na wiwing nanisa mani, Maria Makdalenai, tuti Mariaio Yakobusi tuti
Yusupi uinamifoi, tuti Zebedeusi ne arikangfo uinamifoi, itohontaifa.

Esarai Yesusi na fafofo
(Markusi 15:42-47; Lukasi 23:50-56; Yohanesi 19:38-42)

---

* **27:46** Masmuri 22:1 * **27:51** Na ireu aburung sau wetaba na Sempaisi ne Munufoi rorongfo miabu weberu ambori wedua Rorong Mirarebanai Pari foi ahang kaha mani, deinawiai we Yesusi ne mirehafoi fiai rang we inontaraine tata ne we tara pari to Seng Allai.

57 Dirua mani inontarai ne ra bitoya manei na bendari Arimatea dao
Pilatusia. Inontarai nani wonong fino Yusupi tuti i kontai inontarai daria
Yesusi manei dine.
58 Dao Pilatusia tuti dutani we Yesusi ne taraifoi, ampafe Pilatusi dohong
kaiwoariri we afai mamuna fosa, aninanaya etohong Yesusi ne taraifoi weia.
59 Mayeai Yusupi kia Yesusi ne taraifoi tuti sensani na ireu ne harga dedai,
amani ireu lineni dine.
60 Ainanaya dohong ne taraifoi wiatai na mantauni ne fafo waworu foi,
fafo mantauni dahi na wiwoi wekamiei fo. Dedoi kamiei fiabai bei awa wia
wedua fafo borongfoa akawuru wori da wa.
61 Maria Makdalena tuti Mariai mano siai foi uminohi na fafo borongfo.

Rai mamuna ewaitawang Yesusi ne fafofoi

62 Kameai aha mani, rahida Sabati dine, imami baba fosa tuti Farisifosa
era ruhiai we Pilatusia,
63 tuti emadu wei eteyo, “Mambaisengne wau ne, amearomioai we na
inontarai sofa biriu foi darangne, medurai deyo, ‘Rahida bo botoru foi mani,
isuwi aha ki.’
64 Ampefe bemi inontarai ewaitawang wedua fafofoi paria rahida bo
botoru foi. Dohona ne inontarai erariati fosa era wa ehamanana ne taraifoi
fe, nana mani etaiririai eteyo, Yesusi suwi na marareha rorong fo ampa.
Tatofa wefuiai nana mani, karira sewa ne fafong fo.”†
65 Pilatusi medu wesa deyo, “Meha nehu afai mamuna manea mera wa
ambori ewaitawang fafofoi na mai.”
66 Ainanaya eha afai mamuna fosa era to Yesusi ne fafofoia, ewora tawang
kamieifoi tuti etohong afai mamuna fosa etoa wari fafofoi.

28

Yesusi suwi aha
(Markusi 16:1-7; Lukasi 24:1-12; Yohanesi 20:1-10)

1 Rahida Sabati foi kiaia, na rahida Minggu kameai kutung Maria Makdale-
nai tuti Maria mano siai foi ura wa uwati fafofoi.
2 Mayeai na tantuma mundiai fuba bei fio mambiriu, weo Allai ne wewai
manei biari na rorafaisi meu, da to fafofoi dedoi kamiei wia kobu fafo
borongfo, tuti minohi saui.
3 Wewaifoi ne tarai dansairai toyari kaiwewa fenana, tuti ne ansungfo bua
karofari tantenang.
4 Afai mamuna ewaitawang fafofoi emataia erirorara tuti euremimakaha
etawai aweu.
5 Ainanaya wewaifoi medu we wiwingfo suru deyo, “Wiro mumatai fanai,
yeitawanai musera we Yesusi, mano epahui na aitabafoi.
6 I wiro wia na ninai ahang kaha, weo suwi ampa kariri medurai we meara
fo, mura ma muwati katai anta wia nai nei.
7 Tuti mura musaherawa muraiririai we ne inontarai erariati fosa, we i
suwi ampa, tuti da fafongna demang ea na Galilea, ambori na wana ewatioi
ki. Muaromio fi imadurai we muru ninai.”
8 Wiwingfosuru umito weru fafofoi, umito na umatai wape kontai umiris-
ing, ampefe umito usaherawa weo uraiririai we Yesusi ne inontarai erariati
fosa.

† **27:64** Kariri Farisifosa mani tatofa wereantenang fo mani Yesusi we Mananu Mamparirio Allai demi ma foi dine.

9 Mayeai na tantuma Yesusi dario wiwingfosuru tuti medu we suru deyo,
“Mahikaifeai.” Ainanaya ura kefania ufaung awengfo usomi wei.
10 Ainanaya Yesusi medu we suru deyo, “Mumatai fanai, mura wa mu-
raiririai we nehu doroifosa ambori era to Galilea, na wana ewati yau ki.”

Afai mamuna etairiri kariri fifuba nani kiai

11 Arahio wiwingfo suru ura mae, afai mamuna ewaitawang fafofoi
manea etaraberasa to bendarifo tuti etaiririai we imami baba fosa kariri
fifuba ewatioi nani kiai.
12 Ainanaya imami baba fosa era wa efanduhisa ria mano ewewafoniai we
Yahudi fosa, emadua ehutu kaiwo ruhiai, ampefe etohong doi bitoya paria
we ebai afai mamuna fosa nai.
13 Tuti emadu wesa eteyo, “Metaiririai mani meteyo ‘Yesusi ne inontarai
erariati fosa era diruai ma tuti ehamanana ne taraifi ampa, weo ametena
fefe.’
14 Tuti masino Gubernuri Pilatusi tarao kaiwo mewuwuai kariri metena
fo mani, ambori amemadu wei ki, ambori wiro mesobu aiboifea kaha.”
15 Ainanaya afai mamuna ewaitawang fafofoi eha doifoa tuti etohong
kariri fifiani aino imami baba fosa etarerai wesa fo. Nanai wedaya kaiwo
kairiri Yesusi we ne inontaraifosa era diruai ma ehamananai foi, kaiwo
nanai dafai wariai na inontarai Yahudi fosa paria sobu rahida bonini.

Yesusi demisa we ewuwu ne Kaiwo Mahikai fo

16 Yesusi ne inontarai ewesuraya mansiri fosa era to wiwoi bei na Galilea,
kariri ne kaiwo dererai wesara fo.
17 Na wanai ewati Yesusi ampafe esomi wei, wape kontai manea enemiro-
rong soriru we Yesusi dine ete bereri e.
18 Yesusi da kefangsara tuti medu wesa deyo, “Dai Allai dohong mambiriu
doni konta fo we yau, amani mambiriu kiai na rorafaisi tuti na nunei.
19 Ampefe mera wari nunei sentenang metaunau kaiwasa nunei kiai
ambori eraria yau, tuti mewebaptisisa na Dai Allai wonongne, Kaisung
Yesusi wonongne, tuti Nuaninu Mirarebana nei wonongne.
20 Metaunausa ambori etohong kariri fifiani aino yemiai we mea wa, tuti
mearomioai we iweriria mea pampang paria sobu nunei kiai naya fo.”

Kaiwo Mahikai Na Markusi

Kaiwo dedung we Kaiwo Mahikai na Markusi

Kaiwo Mahikai finina mani Seng Allai dohonai we manei wonong fino Markusi. Reantenang mani Markusi soio, “Kaiwo Mahikai kariri Yesus Kristusi Allai ne Kaisungfoi” finana. Na Kaiwo Mahikai nina mani deinawi kariri Yesusi we I mani inontarai yurai niari fi bitoya tuti wemambiriu. Ne mambiriufoi deinawiai na ne deunau toa wau tuti na ne mambiriu data nuaninu kerira wauni, tuti na ne feriri sasari wau. Yesusi deinawi ne taraifoi weKaisung Inontarai, I dohong ne taraifoi ambori inontarai ekaharai weru sasarinei.

Kaiwo kariri Yesusi na buku nini, soi kaririai na kasau tuti parai. Deisaha kariri fi bitoya Yesusi niari fo mae fi deyoa fo tuti deunau fo kutea terai. Reantenang mani, deisaha kutea kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi, kariri Yesusi webaptisifo, tuti kariri Saminseni weanggarifo. Buku Markusi nini, kaiwoariri fuba ne, deiriri kariri Yesusi fi dohona fo, amani kariri niari inontarai ebeng tuti kariri ne fi deunauwai. Markusi robong rea mani, deisaha kariri fi fuba Yesusi sodairai na ne minggu wefuiai na nunei nei. Fi fiabai mani, kariri sau na aitabafoi tuti suwi na marareha rorong fo aha ma fo.

Na arawang beiru na rea pari fo na buku nini mani finani kiai wiro mano soi buku Markusi dino soi neng kaha mae, inontarai siai dino soi ne.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-13 Kaiwo reantenang.
1:14–9:50 Yesusi da deunau tuti niari fi bitoya na inontarai Galilea fosa.
10:1-52 Yesusi da na Galilea to Yerusalemi.
11:1–15:47 Rahida minggu wefuiai na Yerusalemi tuti munue watai ru-rama fo.
16:1-8 Yesusi suwi na marareha rorong foi aha fo.
16:9-20 Yesusi dariai we ne inontaraifosa tuti dautai to rorafaisi.

Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi meinenang rang weo Yesusi (Matiusi 3:1-11; Lukasi 3:3-16; Yohanesi 1:19-28)

1 Kaiwo Mahikai kariri Yesus Kristusi, Allai ne Kaisungfoi, ainina.
2 Amani Allai medu we ne Kaisungfoi, tuti nabi Yesayai soi kaririaia, ampafe dotu tonina:
“Yemi nehu inontaraio kia nehu kaiwone manei,
da foni Wau.
I ambori meinenang nemu rangfoi we Wau.”*
3 “Inontarai nani da sahu pampang na katai wekamamiei minano foi,
deyo ‘Memainenang rang beng feai we Sempaisi,
tuti menaria mimoya wei.’*”
4 Kariri kaiwo nanai fa, Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi kiawariaifa na katai wekamamiei minano foi tuti wiuwu kaiwofo, deyo, “Metarabera mea weru mene sasariwa tuti mewebaptisi, ambori Allai feriri mene sasariwa.”

* **1:2** Maliaki 3:1 * **1:3** Yesayai 40:3

5 Kaiwasafoi kiai na nu Yudea foi tuti na bendari Yerusalemi era we
Yohanesia. Era ma eteiai ene sasarifo tuti webaptisisa na waya Yardeni.
6 Yohanesi nini ne ansung satara fo beng kaha, mae na fiahung unta
nuwawuru, tuti ne aikapurufoi na andowa rerawa, toyari nabi na fafongfa
fosa ene ansung etatara fo. Ne fidangfo mani manggofuni tuti aniwa ne
maing terai.
7 Neo kaiwo medura fininai, "Katu wori manei da tua yau ma. I fiebai sewa
yau tuti we irehu ne wai sapatu fo terai ki, wiro imai we inari finana kaha.
8 Iwebaptisi mea na mereha wape i ambori webaptisi mea na Nuaninu
Mirarebana foi ki."

Yohanesi webaptisi Yesusi
(Matiusi 3:13-17; Lukasi 3:21-23; Yohanesi 1:32-34)

9 Na rabuang bo Yohanesi medu we kaiwasa bitoya foi nani, Yesusi da na
bendari Nazareti na nu Galilea foi ma tuti Yohanesi webaptisi i na waya
Yardeni foi.
10 Na tatofang kutu Yesusi kiawariai na mereha rorongfe meai nanai,
deti rorafaisi tifai tuti Allai Nuaninunei ne tarai wemuntung manei sea na
rorafaisi meu minohi sauwi.
11 Mayeai tarao Allai raofuifoi medu na rorafaisi meu deyo, "Wau mani
nehu Kaisung enehuwawuti fi di Wau. Wau ka enehurorong fine."

Saminseni weanggari Yesus we sawa
(Matiusi 4:1-11; Lukasi 4:1-13)

12 Na tatofang kutu nanai kontaio Allai Nuaninufoi demi Yesusi da to katai
wekamamiei minano foi.
13 Niayai na nanai rahida piaru mae Saminseni weanggariri. Andowa fuba
ahumi kaha fosa enayai riati na nanai tuti wewai fiatari na fi dohong wea fo
na nanai.

Yesusi ne kaiwo reantenang
(Matiusi 4:12-17; Lukasi 4:14-15)

14 Mayeai Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi, etafuria wiatai na aitamu
rorong fo. Amani, Yesusi da to nu Galilea foi, tuti wiuwu Allai ne Kaiwo
Mahikai fo na nanai.
15 Yesusi medu deyo, "Rahida metamang wea fe mai ampa, rahidao Allai
da ma we weMananu fe kikeu ampa. Metarabera mea weru mene sasariwa
tuti meroaso Allai ne Kaiwo Mahikai ne."

Yesusi sahu manggaerang mana itorariati
(Matiusi 4:18-22; Lukasi 5:1-11)

16 Rahida Yesusi da na nafarengfo na ruru Galilea foi nanai, detio mang-
gaerang mandu, mambetahatui suruine, amani Simoni tuti Andareasi. Deti
suru we umung erangfoi we utafu diang.
17 Ainanaya Yesusi medu we suru deyo, "Mura ma, muraria yau, ambori
mutafu diang ahang kaha mae yeunau muru we mutafu inontarai we yau."
18 Na tatofang kutu nanai kontaio uwaramipa erangfo watai mae urariati.
19 Yesusi da paria aha mani, deti mambetahatui mandu aha, uminohi na
une wafoi mae uria une erangfo. Mambetahatui nani suru mani uwonomi
fino Yakobusi tuti Yohanesi, uru mani Zebedeusi ne arikang suruine.
20 Anseung ahang kahai mae Yesusi dutang suru kontai. Ampafe utubapa
utamamifoi tuti mano erufi we sitoru fosa na wa emungfi nai foi, uraria
Yesusi.

Yesusi data nuaninu karira manei weru inontarai manei na munu agama rorong fo
(Lukasi 4:31-37)

21 Yesusi tuti ne inontarai diri sitoru fo itora wa sobu bendari Kapernaumi foi. Na rahida Sabati da aha ma foi Yesusi da to Yahudifosa ene munu agama foia deunau Allai ne Kaiwo Mahikai foi we kaiwasa bitoya foi.
22 Kaiwasa etarami ne aunaufe nanisa epapuhung paria we deunau toa fo. Weo Yesusi deunau kariri mano wemambiriu paria we deunau tonana, wiro deunau toyari kaiwo batangno ene mantaunau Kaiwo Musai soi fosa emadura fo kaha.
23 Na siari nanai kontaio inontarai nuaninu karira dohoni manei suai to munu agama foi tuti bibe sahu deyo,
24 “Yesuse, inontarai Nazareti wa waune, bo nari fiani we amea ne? Ro ma weo bohong amea ameworua ne? Amewaitawanai we mandoni di wau, wau mani Mano Murarebanai, na Seng Allai ma fi di wau.”
25 Manamo Yesusi somara nuaninu karira foi deyo, “Nemuboru, ro to woriai weru inontarai nini.”
26 Ainanaya nuaninu karira foi dotapa inontaraifoi aweu wiatai tuti bibe mambiriu beyari mayeai da to boriei weruria.
27 Kaiwasa na nana foi kiai epapuhung paria we fi ewatioai nanai, ampafe etutang wawerasa eteyo, “Ke! Fianai ainina? Kaiwo aunau waworu fine. Na mambiriufo demi nuaninu karira fosa era to boriei tuti nuaninu karira fosa etohong karirai.”
28 Ampafe kaiwo kariri fianai aino Yesusi niari fo, anseung ahang kahai mae dafai wari nu Galilea foi sentenang.

Yesusi niari inontarai emaninang bitoya ebeng
(Matiusi 8:14-17; Lukasi 4:38-41)

29 Yesusi tuti ne inontarai diri sitoru fo itora weru munu agama Yahudi foi, itora to Simoni tuti Andareasi une munufoia. Yakobusi tuti Yohanesi ura kontai riatai.
30 Na munufoi Simoni niong wiwini meninang rirora wiatai na ne fatafoi. Na siari Yesusi tuti ne inontaraifo sitoru itora wafui nanai, inontarai manei deikaririai we Yesusi kariri wiwingfoi we meninangfo.
31 Ampafe Yesusi da wa yu na wiwingfoi warangfo tuti fiatari doabariria. Na tatofang kutu nanai kontaio maninangfoi niai, tuti wiwingfoi doabariri da wa wesarawiri wesa.
32 Wofoi sawaia de weayewia nanai, kaiwasa eha inontarai maninang bitoya tuti mano inggira dohonsa fosa we Yesusi ma.
33 Ampafe kaiwasa fuba na bendarifoi efanduhisa na munufoi refongfo.
34 Ainanaya Yesusi niari kaiwasa fuba esodai mai maninang bong foi nanisara ebeng tuti data nuaninu karira bitoya weru kaiwasa nuaninu karira dohonsa fosa. Kontai Yesusi yoa we inggirafosa emadu kaha, we ewaitawang kariri i mani mandoni dine fefe.

Yesusi kiorang mai bendari na nu Galilea foi
(Lukasi 4:42-44)

35 Kameai nanai mamantiti siarifo mae, Yesusi fiononami weru munufoi, da to katai manano na bendari dereung do boriei fo awa wenadi nayai.
36 Wape Simoni tuti ne maniwowirifosa etoari meai era esera riati.
37 Eserawa esobui nanai, emadu wei eteyo, “Daie, kaiwasanei kiai esera we wau.”

38 Manamo Yesusi yoa deyo, “Mera ma tara to fong kariri tara weafo to
bendari watai kefang na ninaifa ne, we ikorang nayai, weo finanai aino ira
weai ma ne.”
39 Ampafe Yesusi da mai katitai na nu Galilea foi tuti kiorang na munu
agama Yahudi fo, kontai data nuaninu karira bitoya weru inontarai nuaninu
karira dohonsa fosa.

Yesusi niari inontarai meninang kusta manei denteng
(Matiusi 8:1-4; Lukasi 5:12-16)

40 Ainanaya inontarai meninang kusta manei da we Yesusi ma,
disangkapa awebuka na Yesusi arongreafo, mae dutani deyo, “Daie, wau
wemambiriu ne, maya mani, nari yau yenteng weru nehu maninangnei.”
41 Yesusi aro inontaraifoi paria ampafe suba warangfoa wa sauwi tuti
medu wei deyo, “Yo, imaya. Bonteng to!”
42 Tatofang kutu nanai kontaio maninang kusta foi niai werui tuti den-
tengna.
43 Ainanaya Yesusi demi da wa tuti deretawani deyo,
44 “Aromuoaifa! Wiro boiriri fi inari ninai weo inontarai siai manei fanai,
mae ro to imamifoia tuti butani we deti kariri nemu taraiwai we bontengna
wa. Mayeai bohong korbanifeai we Allai we nemu bontengna wa kariri
fianai aino Musai soia fo. Nana mani deinawiai we kaiwasa bitoya foi we
bonteng ampa.”
45 Manamo inontaraifoi da wa deiririai we kaiwasafoi kariri fianai aino
sodairai nanai, paria wedaya kaiwasa bitoya era weia. Ampafe Yesusi da
parai to bendarifoi ahang kaha, mae niai na bendari dereung do boriei fo.
Tonanai wape kaiwasa bitoya na doni kontai era weia.

2

Yesusi niari inontarai fiaya manei denteng
(Matiusi 9:1-8; Lukasi 5:17-26)

1 Rahida beiru teai aha mani Yesusi daraberahi to bendari Kapernaumi.
Ampafe inontarai etaramioai we Yesusi da wa minohi na ne munu minohi
nai fi fo.
2 Ampafe kaiwasa bitoya era wa etira paraia wiro katai fea watai arora
kaha. Rahutu borong fo kontai wiro weai watai arora kaha. Ainanaya Yesusi
medu Allai ne Kaiwofo we deunausa nayai.
3 Yesusi doa medu tonanai mae, inontarai itowemana itoha wefiaya manei
we Yesusia.
4 Manamo kaiwasa bitoya karerai ampafe wiro itora kefang Yesusi afui
kaha. Ampafe itoha wefiayafoi itorautai tutiri na tehi to munu wowongfo
ayai. Ainanaya itotota munu nuwowongfo weai tete Yesusi doa naya fo,
mayeai itotu wefiayafoi tuti andaung wiatai nai foi aweu wiatai na Yesusi
arongreafo.
5 Yesusi detio enari tonanafo deitawanai we eroasoafo fuba paria, ampafe
medu we inontarai fiaya foi deyo, “Kaisungne waune, yeiai nemu sasarifi
ampa.” 6 Mantaunau Kaiwo Musai soi fo maneiru teaio eminohi na nana
fosa enemitituaitai na enemirorong eteyo,
7 “We fiani inontarai nini medu tonana? I deibera Allai, weo mandoni dino
biriu we deiai sasari fine? Seng Allai mantauni terai.”

8 Na kutu siari nanai kontaio Yesusi deitawang enemirorongfoi ampafe
medu wesa deyo, “Todonie menemitituaitai tonanai na menemirorongwai
nina?
9 Doni aino mawa ne: imadu yeyo, ‘Yeiai nemu sasarifi ampa,’ ete yeyo,
‘Boabari wau, ka nemu andaungwai, tuti roa,’ ne?
10 Wape yeinawiai we mea, na yohong inontarainei denteng tonina ne,
ambori mewaitawanai weo na nunei ninai, Kaisung Inontarai nei andino
ne mambiriu we deiai sasari fine.”
Ainanaya Yesusi medu we inontarai fiaya foi deyo,
11 “We wau mani, imadu mau yeyo, boabari wau, ruai nemu andaungwai,
ro to nemu munufoia.”
12 Na kutu nanai kontaio inontaraifoi doabariri, yuai ne andaungfoi tuti da
to boriei na kaiwasa bitoya foi euremireafo. Kaiwasa fuba ewati fitantumafe
nanisa kiai epapuhung paria, ampafe etaparanding Allai. Emadu eteyo, “Ke!
Fianai kawaria nina? Ne toninane wiro tawatioai na wea kaha rai.”

Yesusi sahu Lewi we dariati
(Matiusi 9:9-13; Lukasi 5:27-32)

13 Yesusi daraberahi to nafareng ruru Galilea foi aha. Na wanai kaiwasa
bitoya era weia tuti deunausa.
14 Mayea Yesusi da nariai aha mani deti inontarai fianduhi doi pajaki we
parenta Kaisari fo manei, minohi na munu pajaki foi, wonong fino Lewi. I
mani Alfiusi ne kaisung dine. Yesusi medu weia deyo, “Ro ria yau.” Anseung
ahang kahai mae Lewi doabariri tuti daria Yesusi.
15 Yesusi da wa minohi dampi na Lewi ne munufoi nanai, mano efanduhi
doi pajaki we parenta Kaisari fo efau paria tuti inontarai kaiwasa bitoya foi
sahusa we inontarai ewesasari fosa, efanduhisa ria Yesusi kontai na nanai.
Ewatai etampi ruhiai ria Yesusi tuti ne inontarai dirisa fosa weo kaiwasa
efau paria era riati fefe.
16 Mantaunau Kaiwo Musai soi fo maneiru teai, na Farisi rabuangfoi, ewati
Yesusi we minohi dampi ria inontarai nanisa fo, etutang bera Yesusi ne
inontarai dirisa fosa eteyo, “We fianie mene mantaunaufoi dampi ruhiai ria
inontarai efanduhi pajaki we parenta Kaisari foi tuti inontarai ewesasari
fosa ninai?”
17 Yesusi tarao etutang tonanafo, yoa wesa deyo, “Inontarai etanteng nesa
mani etohong we manggarawangnei kaha, mae mano emaninang fosa.
Wiro ira ma weo isahu inontarai emararebana fosa kaha, mae ira we isahu
inontarai ewesasari nesa.”

Yesusi ne aunau waworu foi tuti koangno Yahudi ene agamafo wiro adoang ruhia fanai
(Matiusi 9:14-17; Lukasi 5:33-39)

18 Rahida bei Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi ne inontarai mano
erariati fosa, tuti inontarai eweFarisi fosa ewepuasa. Ainanaya inontarai
manea era ma etutang bera Yesusi eteyo, “We fianie Yohanesi mano webap-
tisi kaiwasa foi ne inontarai erariati fosa tuti Farisifosa ewepuasa, wape
nemu inontarai eraria wau nesa bereri nina?”
19 Yesusi yoa wesa deyo, “Tofino! Ne tarai kariri mandirau mang foi tuti ne
inontarai wenotisa to ne muniara mandirau foi. Na rahida mandirau mang
foi minohi riasa nanai ewepuasa rai e?
20 Wape rahida we mandiraufoi niayai na nanai riasa ahang kaha foi am-
bori da ma ki, rabuang bonani dino ambori ewepuasa ki. [Tonanai kontai,

nina mani inayai riasa ampafe ewepuasa kaha, wape rahidao ambori ira werusa foi da ma ki, rahida nanai aino ewepuasa ki.]

21 Manei ne ansung mamo feai tai mani wiro dawa kobuai na ireu aburung waworu fea kaha, weo nana mani ireu aburung waworu fo yabi we ansungfo ambori ansung mamo fo mayabu fo fuba aha.

22 Tonanai kontai we angguri waworu nei mani, wiro ariri to aderi sapi rerawa memo bei kaha, weo angguri weworu foi ambori wiwua wedaya aderi sapi rerawa memo foi tei. Nana mani anggurifo tibatara, aderi sapi rerawa foi kerirawa. Wape angguri weworu foi ariri tono aderi sapi rerawa weworu bei kontai."

Farisifosa etinggai Yesusi we niari fi na rahida Sabati foi (Matiusi 12:1-8; Lukasi 6:1-5)

23 Na rahida Sabati bei, amani rahida Yahudifosa erufi nai kaha dine, teterai we Yesusi era riria romi potang bei, ampafe ne inontarai erariati fosa etetingno potangfoi, etani.

24 Ampafe Farisi manea emadu eteyo, "We fianie nemu inontarai eraria wau wasa enari fi tonana fo na rahida Sabati nei nina? Enari tonana mani etohong roaing kaiwo dotu weduara fo."

25-26 Ainanaya Yesusi yoa wesa deyo, "Finana mani ne tarai toyari fi Mananu Dauti niari na fafongfa na rahida bo Abiatari weimami fuba foi. Metato kariri kaiwo nana kaha e? Amani i tuti ne mano erariati fosa ewawisi fo, ampafe suai to Sempaisi ne Munufoi afui dangno roti etutang tutirai we Allaia fo tuti dohonai we ne mano erariati fosa etang kontai. Wape finanai, kariri hukum agama foi mani, imami erufi na Sempaisi ne Munufoi saino etang tera ne."

27 Ainanaya Yesusi medu aha deyo, "Rahida Sabati nei mani Allai niariri we fiata inontarainesa, wiro niari inontarainesa we etohong kariri rahida Sabati nei kaha.

28 Ampafe Kaisung Inontarai nei weSeng we rahida Sabati nei kontai, [ampafe wemambiriu weo deiriri kariri fianai aino na rahida Sabati nei mani inontarainesa enari fo, tuti fianai aino enari kaha fo]."

3

Na rahida Sabati bei Yesusi niari inontarai warang bei mireha foi denteng (Matiusi 12:9-14; Lukasi 6:6-11)

1 Na rahida Sabati bei Yesusi daraberahi to munu agama Yahudi foi aha. Inontarai warang bei mireha manei niayai na nana.

2 Tuti na nanai inontarai manea euremifo dingga Yesusi weo niari inontaraifoia denteng na rahida Sabati mani, ambori etinggairi, eteyo niari sarawai. Manamo Yesusi deitawang fi enemitituata fo.

3 Ampafe medu we mano warang bei mireha nani deyo, "Ro ma boari na fongne."

4 Ainanaya dutang bera inontarai etoari na nana fosa deyo, "Kariri Hukumi Musai soi fo mani, ne doni aino tanari na rahida Sabati fine, tanari ne bengfo ete ne karirafo ne? Tafata inontarai ambori etarang, ete tamunsa re?" Kaiwofo disang inontaraifosa, ampafe manei deiobu kaiwofeai ahang kaha.

5 Yesusi kesou, deti maino kaiwasafoi sentenang, wape enerorongfoi fituayai paria kontai we enumikamiei mitubaru fo. Ainanaya medu we

mano meninang foi deyo, “Wi waramuwai ma.” Inontaraifoi si warangfoi kaririaia, na tatofang kutu nanai kontai warangfoi dentengna.
6 Farisifosa ewati finanafo wiro eparaise kaha, mae era to boriei weru munu agama foi tuti emadu ruhiai ria Mananu Herodesi ne inontarai erariati fosa we ambori emungno Yesusi.

Kaiwasa bitoya foi eraria Yesusi

7 Na nanai Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa efusuhiai to ruru Galilea foia. Ampafe inontarai bitoya paria na Galilea era ria Yesusia. Wiro kaiwasa na nu Galilea foi tera kaha, mae na katai waroi fo kontai era ma, amani kaiwasa na nu Yudea foi,
8 tuti na bendari Yerusalemi, na nu Idumea foi, tuti kaiwasa na Yardeni dereung domurang foi. Kontai kaiwasa na katai watai kahefang na bendari Sidoni tuti Tirusi fo. Kaiwasa nani kiai era we Yesusi ma, we etaramio fianai aino niaria fo fefe.
9 Kaiwasafoi bitoya karerai, ampafe Yesusi demi ne inontaraifosa emainenang wafeai wei, weo mimeatai we dohonao kaiwasa bitoya foi esawaria doa mimoya kaha fe.
10 Weo na nanai niari kaiwasa bitoya ebeng, ampafe kaiwasa fuba meninang foi esawasa we ewarami disangso Yesusi ne taraifoi.
11 Tuti inontarai nuaninu kerira dohonsa fosa, na doni kontaio ewati Yesusi mani, etawai aweu etisangkapa eawemibuka na arongreafo, ebibe esahu, “Wau mani Allai ne Kaisung di wau.”
12 Wape na tapapa Yesusi sua nuaninu karira fosa we esahu tutiri fanai.

Yesusi diri inontarai ewesuraya mandu erariati (Matiusi 10:1-4; Lukasi 6:12-16)

13 Mayeai Yesusi dautai to wiwoi bei tuti sahu inontaraio enerorong dohong we dirisa fosa, tuti inontarai sahusa nanisa era weia.
14 Tuti diri ewesuraya mandu na sa we ewerasuli* fosa, dirisa we ewerirriati. Demisa era wa ewuwu Kaiwo Mahikai ne,
15 tuti dohong mambiriu wesa ambori etata nuaninu karira fosa.
16 Inontarai suraya mandu nanisa ewonomi fino, Simoni mano sahui we Petrusi foi,
17 Yakobusi tuti ne tahatui Yohanesi, uru mani Zebedeusi ne kaisung surui ne. (Inontarai nini suruino sahu suru kontai we Boargenesi amani netawe Kaisung Kadidu.)
18 Andareasi, Pilipusi, Bartolomasi, Matiusi, Tomasi, Yakobusi (Alfiusi ne kaisungfoi), Tadeusi, Simoni (mano biriu we inontarai Israeli fosa etoa siai weru Romafosa foi).
19 Tuti Yudas Iskariotio mano ambori dewayang Yesusi foi.

Farisifosa etinggai Yesusi we sobu ne mambiriu ria Barsebuli (Matiusi 12:24-32; Lukasi 11:14-23)

Mayeai Yesusi daraberahi to munu minohi nai foi aha.
20 Na nanai kaiwasa bitoya era aha ma efanduhisa nayai. Kaiwasafoi bitoya paria wedaya Yesusi tuti ne inontaraifosa esobu rahida we etampi kaha.
21 Yesusi ne terafosa etaramioai weo Yesus wiro dampi kaha, ampafe eteo era we ehari. Eteyo, “Yesusi toyari we fiauwo ampa.”

* **3:14** Amani Inong Anatu na Sempaisi.

22 Mantaunau Hukumi Musai soi fosa, mano era na Yerusalemia fosa,
emadu eteyo, “Yesusi mani, Barsebuli† amani inggirafosa ene mananufoi
donti, ampafe dohong mambiriu wei doni data inggirafosa nina.”
23 Ampafe Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi ma tuti deiriri fiyiwansoafeai
wesa. Deyo, “Tofino, Saminseninei data mantauni ne nuaninu karira ne rai
e?
24 Negara bei wiro weboyari kaha mae ebabausa tuti eweaiteta wawerasa,
nana mani negara nani doa pampang rai e?
25 Tonanai kontai na munu rorong bei, wiro eweboyari kaha mae
eweaiteta wesa pampang, nana mani ambori munu rorong bonani wiro doa
pampang kahai ki.
26 Tonanai kontai we Saminseni, masino Saminseni dapa bera mantauni
aha mani, ne munu rorong foi tiabau finanai. Nana mani ambori ne
mananufo nayai mutu kaha mae wioru ki.
27 Nuaninu karira fosa ene tarai kariri we-wemambiriu manei minohi
na ne munufoi. Tuti manei wiro suai to ne munufoi afui we wewu ne
rafoi kaharai, mae wenani tefu mambiriufoia wiorahi akawuru wo, ambori
wewu ne rafoi ki. Ampafe na yata nuaninu karira to boriai ne yeinawiai we
ikaraikobu Saminsenia.
28 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, sasari fuba inontaraine enariri nei
kiai Allai deiairi ki, tuti eteibera Allai konta fo, mae sasari tonana nei Allai
deiairi kontai.
29 Wape eteibera Nuaninu Mirarebana foi mani, na todoni feai kontaio
Allai deiai ene sasari tonana foi kaha. Weo sasari bonani mani sasario feriri
na wea kaha dine.”
30 Yesusi medu tonanai, we inontarai manea eteyo, “Nuaninu kerira foi
sensoni i fefe.”

Yesusi inanai tuti ne tahatuifosa (Matiusi 12:46-50; Lukasi 8:19-21)

31 Mayeai Yesusi inanai tuti ne tahatuifosa era wei ma. Etoari na borieifo,
mae etanatu kaiwo ariri we Yesusi afui, ambori da to boriei.
32 Na nanai kaiwasa bitoya paria eminohi wari Yesusi, tuti emadu wei
eteyo, “Daie, inamuai tuti nemu tahatuifosa etamang na borieife fo eteyo
emadu ria wau.”
33 Manamo Yesusi yoa wesa deyo, “Mandoni saino isahusa we nehu ai tuti
nehu tahatui ne?”
34 Ampafe seite kaiwasa eminohi wariri foi sentenang tuti medu wesa
deyo, “Botia, nehu ai tuti nehu tahatui sai nina.
35 Inontarai mandoni niari kariri nehu Dai Allai ne dawiafo mani, andino
isahui we nehu tahatui mang ne, nehu tahatui wiwing ne, tuti nehu ai ne.”

4

Fiyiwansoai kariri mangkafa aibong (Matiusi 13:1-9; Lukasi 8:4-8)

1 Na rahida bei Yesusi da wa deunau na ruru Galilea foi aha. Na nanai
kaiwasa katui ahang kaha era wa efanduhisa wariri, ampafe dautai to
wafeai awa dewohi nayai, mae kaiwasa bitoya foi minohi na reifo.
2 Ainanaya Yesusi deunausa na ne fiyiwansoai bitoya. Na ne aunaufo,
medu wesa deyo,
3 “Metarami ma. Weniari romi manei kia aibongfei da wa we sanami.

† **3:22** Barsebuli mani, Saminseni wowong siai feai aine.

4 Da wa kifa aibongfoi nana mani eai sawai na rangfoi, ampafe romufosa
esifo ma etania kiaia.
5-6 Eai kontai sawai na kahofa wekamamiei wowongfo. Aibongfoi sikera
sa rerorifoi tonanai meai, wape kameaia wofoi piara nanai siamorang aha,
weo kahofafo demoyarai we newafo so aweu kaha fefe.
7 Eai aha mani sawai na katai weninoi ababo foi, ampafe ninoi ababo foi
sifu tamui tuti kehepania memasara ampafe wiro webong kaha.
8 Wape aibongfeai aha mani sawai na kahofa beng fea, ampafe sifu
biriayai paria tuti webong beng, dohona mani webong bitoya paria, wei
wepiareiasura (30), wei kontai wepiatoru (60), wei aha mani wepiaring
(100)."
9 Yesusi deiriri fiyiwansoafoia kiaia nanai, deituarai aha deyo,
"Mewemetarami mani metaramioai."

Yesusi ne mano erariati fosa efeari kariri fiyiwansoaifoi
(Matiusi 13:10-15; Lukasi 8:9-10)

10 Kaiwasa bitoya foi era tateraia. Yesusi mesiri nanai, ne inontarai
ewesuraya mandu fosa tuti mano erariati fosa, etutani we deikariri kariri
fiyiwansoi nani mani medu kariri fifiani?
11 Ampafe Yesusi yoa wesa deyo, "Mea mani Allai dohong awai we mea,
we mewaitawang kariri ne weMananu rorong fo tuti fi dediwara fo ampa.
Wape inontarai siai fosa yeunausa na fiyiwansoai terai,
12 ambori, kariri kaiwo nabi Yesaiai soi fo, amani dotu tono:
'Ambori ewatioaia ewati wawurai,
wape etafura kaha.
Etaramioaia etarami wawurai,
wape ewaitawana kaha.
Kaiwone ne tarai tonanai,
ambori wiro etaraberasa we Allai ma
tuti feriri ene sasarifoi fanai.'*"

Yesusi medu bau kaiwo kariri fiyiwanso mangkafa aibong foi
(Matiusi 13:18-23; Lukasi 8:11-15)

13 Mayeai Yesusi medu wesa aha deyo, "Metafu fiyiwansoai nini kaha e?
Tonana mani fiyiwansoa siai wei fo ambori metafurai todoni ki?
14 Metarami ma. Mano da kifa aibong foi mani, wedeiriri Allai ne Kaiwofoi
dine.
15 Aibong sawai na rangfoi mani, yiwanso inontaraio etarami Sempaisi ne
Kaiwofo kariri todoni weMananufo. Wape Saminseni da ma dewa Kaiwo
etaramioa fo werusa.
16 Mae ne tarai tonanai kontai we aibong sawai na kahofa wekamamiei
wowongfo, amani yiwanso mano etarami Kaiwofo, tuti enemirorongfoi
mirising weai.
17 Wape Kaiwofo wiro wenewa na enemirorongfoi kaha, ampafe
etawansa tourai mae esodai dadirafeai kariri ene eroasoai tonana foa
mani, wiro etoaria mutu ahang kaha, mae esu to fuia.
18 Mae aibongno sawai na katai weninoi ababo fo mani, yiwanso mano
etarami Kaiwofo,
19 wape earomikuayai karerai we fi nunei tuti ra nunei sofa enemirorong-
foi ao sau weai, tuti fianggeng bitoya enemitituai wei foi suai to enemiro-
rongfoi afui, kepang Kaiwofo paria wiro webong na sa ahang kaha.

* **4:12** Yesayai 6:9-10

20 Mae aibong sawai na kahofa beng fo mani, yiwanso mano etaramio
Kaiwofo, etonai afui naya mutu na enemirorongfoi. Ne tarai toyari aibong-
foi wetarai bitoya fo, wei wepiareiasura (30), wepiatoru (60), tuti wepiaring
(100)."

Padamarang tabung weduari na babeu
(Lukasi 8:16-18)

21 Yesusi medu aha soirio fiyiwansoai bei aha deyo, "Tofino mewatioai
kawuru na weaifa we manei kiai padamarang bei tuti tebung weduari na
babeu bei ampa ne, ete dediwari na fata arowawahifeai fa ampa ne? Ete
padamarang nani yuaisi awiai sawai paraifa ne?
22 Weo fio adiwara ne kiai ambori atioai ki, tuti fio ohonai we kaiwo
werorong fo kiai kontai ambori tarami parai ki.
23 Ampafe mandoni dino wetarang mani taraoaifa."
24 Ainanaya Yesusi medu aha deyo, "Ampafe menemitituai saua weai
paria kariri fianai aino metaramioai ninai.
Ampafe mene metitua we inontarai siai fo mani, Allai yu we titua mea
nayai kontai ki, tuti ambori ne dohonai we mea fo fuba sewa aha ki.
25 Weo mandoni dino sobu awaifo ria Allai kawurua fo, ambori sobuafo
fuba aha. Wape mano sobua kaha foi, ne kutu nayai nai fo kontai kia weruri
ki."

Fiyiwansoai kariri patibuo sifu

26 Yesusi medu pari aha deyo, "Allai ne weMananu rorong ne mani ne tarai
toyario ninai: inontarai manei da wa sanang patibu na ne romifoi.
27 Sanamia kiai, mayeai daraberahi to ne munufoia, diru rahida firandeng
ne romifoi. Mae patibufoi sifu pampang paria wetarai. Ampafe wiro
deitawang kariri todoni sifu fo tuti awa wetaraifo kaha.
28 Kahofa sanami nai foi andino wedayari wetaraifo, reantenang mani sa
nenggaingfoi ariei, mayeai nebufoi, tourai aha mani ne bongfoi aha.
29 Tuti masino patibufoi miraia mani, inontaraifoi da wa detinia."

Fiyiwanso Allai ne Mananufo kariri sawi bong
(Matiusi 13:31-35; Lukasi 13:18-19)

30 Yesusi dutang berahai aha deyo, "Allai ne Mananu rorong foi mani ne
tarai todoni e? Ete tariwansoi na fiyiwansoi todoni bei ne?
31 Ne tarai toyari fiyiwansoi nini. Sawi bong bei, manei kiariao sanami
na ne romifoi. Tawaitawanai we sawi bongnei mani ketui sewa raung bong
ninia kiai.
32 Wape sifua mani, andino fiabai sewa ne, weo werobong tuti weari-
rawang, ampafe romufosa wea mani esifo ma enari aisangging na ari-
rawangfo."
33 Yesusi deunau inontaraifosa mani, deunau na fiyiwansoi bitoya kariri
fi ewaitawana fo.
34 Na doni kontai Yesusi deunau inontarai siai fosa mani, deunau na
fiyiwansoai. Wape medu we ne inontarai erariati fosa tera mani, deiriri
bauraia kasau wesa.

Yesusi deikutu dedukafoi mering
(Matiusi 8:23-27; Lukasi 8:22-25)

35 Na ramindena bonani kontaio, Yesusi medu we ne inontarai dirisa fosa
deyo, "Tawo to ruru eneung dowaruai."

36 Ainanaya ne inontarai ewesuraya mandu fosa etau ruhiai to wa Yesusi
dewohi nai foi tuti ebari arawing, etafai weru kaiwasafoi. Wa siai wei fo
kontai etafai riatai.
37 Waroi ahang kahai mae dedukafoi bia, andeisafoi dipuo wafoi tuti
dutuwia adareti etaisui.
38 Wape na wodo wafui foi Yesusi dena deirukang airukang bei. Ne
inontarai erariati fosa esahu ebauni, emadu wei eteyo "Dai Mantaunaune
waune, tanai rai, mae enemutituai towea kaha e?"
39 Yesusi doabariri somara wanangfoi, medu we rurufoi aweu deyo,
"Nemuboru fotou biane to." Ainanaya wanangfoi fiotou siafoa tuti rurufoi
mering na tantumara.
40 Ainanaya medu wesa deyo, "Todonie mematai nina? Tuti todonie
meroaso yau kahai nina?"
41 Ampafe ematai paria tuti emadu wawerasa eteyo, "Inontarai nini mani
mandoni dine antu ne, donio sua wanangnei tuti andeisanei mani mering
kaririai nina?"

5

Yesusi niari inontarai inggira dohoni manei denteng
(Matiusi 8:28-34; Lukasi 8:26-39)

1 Mayeaia mani Yesusi tuti ne inontaraifosa etarafuio nafarengfo na ruru
eneung dowei fo, na katai wonong fino Gerasa.
2 Yesusi arahio soa awengfo to kataifoi aweu rai mae, mangno inggira
dohonia wefiauwo manei kiawariai na fafo rorong fo da wei ma.
3 Inontaraifoi niayai na nanai, weo manei kontaio wiro wemambiriu we
yu weduari kaha. Worahi na wai besi fo tuti na forafo kontai mae mirari
finanai.
4 Weo kawurua ewora warang aweng na waia mutu tonanai, wape fi
eworahi nai nanai fiokahutuai tuti fiokahirairai. Wemambiriu paria ampafe
mandoni kontaio yu weduari kaha.
5 Diru rahida niayai dari funomai na fafofo tuti na wiwoifo. Da mae sahu
dohonai tuti tetuhing wawera ne taraifoi na kamamiei.
6 Niayai da tonanai, paria deti Yesusi na waroi nanai mitoa disangkapa
awebuka na arongreafo.
7 Ainanaya bibe na mambiriu deyo, "Yesuse, Allai mano dedai sewa nei ne
Kaisungne Waune, boyo bohong yau tofino? Na Allai wonongne yeyo mung
kanggani yau fanai."
8 (Inontaraifoi medu tonanai, weo Yesusi medu wei kawuru ampa, deyo
inggirane waune ro kahairai weru inontarai nini.)
9 Ainanaya Yesusi dutang berahi deyo, "Wonomu fidoni?" Yoa wei deyo,
"Wonohu fino *Raifi*, weo amefau paria fefe."
10 Dutang Yesusi pampang deyo, wiro data inggirafosa era weru kataifoi
fanai.
11 Kefang na kataifoi, na wiwoi tarareifo mani, fiai rabuangnei enaya
esung.
12 Ampafe inggirafosa etutang Yesusi paria eteyo, "Bomi amea amesuai to
fiai rabuangfoia."
13 Yesusi yoa we fi eteyoa fo ampafe inggirafosa era to boriei, tuti esuai na
fiai rabuangfoi. Wedaya fiai rabuangfoi, rerai we ewepiaura wesura (2.000),

mito beyaria sea na katai kenataterafo to rurufoi aweu, mirarehara kiai anina.
14 Mano ewaitawang wedua fiai fosa ewati fitantumafe nanafo emitoa etaiririai na bendarifoi tuti na munue watai ruramai na nana fo we kaiwasafoi. Ainanaya kaiwasa na munue fosa era wa ewati kariri finanai.
15 Era mao Yesusia nanai ewati inontaraifoi we rai inggira foi da weruia, mae minohi sensunia tuti medu funomai aha kaha. Ampafe ematai.
16 Mano ewati te fitantuma Yesusi niari we inontarai inggira dohoni foi, tuti fianai aino fiaifesa esodairai nana fo, eteikaririai kariri fianai aino ewati terai nanai we kaiwasa era ma fosa.
17 Ainanaya kaiwasa na kataifoi, ematai paria ampafe etutang Yesusi paria we dontai weru ene kataifoi.
18 Yesusi deyo dau to wafoi mani, inontarai rai inggira foi tifa weruia nani dutanai paria we dontai riati.
19 Manamo Yesusi deiayari deyo, “Barabera wau to nemu munufoi tuti to nemu terafosa mae boikaririaifa wesa kariri fianai aino Sempaisi niari we waua ninai, tuti kariri aroafo fuba funomai we waua wa.”
20 Ampafe inontaraifoi da wa, wiuwuo fianai aino sodaira fo tuti kariri fianai aino Yesusi niari wei fo na nu Dekapolisi foi sentenang. Tuti kaiwasafoi pepuhung paria we kaiwofo.

Yesusi niari Yairusi ne kamitungfoi denteng, tuti wiwingno denteng aha na warang disangso Yesusi
(Matiusi 9:18-26; Lukasi 8:40-56)

21 Ampafe Yesusi daraberahi to rurufoi eneung dowei foi aha. Na nafarengfo kaiwasa bitoya era ma eminohi wariri na nanai.
22 Mayeaia mani inontarai wenunggamiei we munu agama Yahudi manei da we Yesusi ma, i wonong fino Yairusi. Deti Yesusi nanai disangkapa awebuka na arongreafo,
23 tuti dutani na enetawani paria deyo, “Nehu kamitung mansiari foi meninangna adareti mireha. Wape yutang we wau roa ruai waramuwara wa sauwi ambori denteng aha tuti mireha fanai.”
24 Ampafe da riatia. Tuti kaiwasa bitoya era riati, ewaramisiayasa pariao ene tarai sopapari kontai.
25 Na kaiwasa bitoya nani, wiwing manei meninangno rika defairi. Sodai maninang nani defuina suraya boru ampa.
26 Ne ra minohi tutira fo dohonaia kai we biai manggarawangfosa nayai, ambori enariri denteng. Sodai dadira bitoya na ewaramifo, wape enaria tafai kiasa mae ne maninangfoi miraba aha.
27 Wiwingfoi tarao kaiwo bitoya kariri Yesusi ampa. Ampafe na kaiwasa bitoya foi nani, fiononami fantamai ria Yesusi na kurufuifo tuti warangfo disangso ne ansungfo.
28 Weo enetituaitai deyo, “Warahunei disangso ne ansungfo terai ki, ambori yenteng ki.”
29 Na kutu nanai kontaio rika defairi foi fiotouraia, tuti niuruainsoai we dentengna.
30 Na kutu siari nanai kontai Yesusi niuruainsoai we mambiriufea kawariai nai to boriei. Ampafe deti wari kaiwasa bitoya foi tuti dutansa deyo, “Mandoni dino warang disangso nehu ansungfi ne?”

31 Ampafe ne inontarai erariati fosa eberahi aha eteyo, “Daie, botioai we
kaiwasa bitoya nei esawasara adareti ro mimoya ahang kaha. Mae butanai
we mandoni dino warang disangso wau fe nina e?”
32 Manamo Yesusi miaya we taraoa kaha mae deti wari kaiwasa bitoya foi
we mandoni dino warangfe disangso ne ansungfe fo.
33 Wiwingfoi deitawanaifa we fianai aino sodairai nanai, tuti mitaia
rirora. Saha afong disangkapa awebuka na Yesusi arongreafo, mae deiai
kariri fianai aino anta niari fo.
34 Ainanaya Yesusi medu wei deyo, “Kamitungne waune, nemu roaso yau
wa wedaya bonteng ampa. Ampafe ro na maia. Tuti maninangfi kiai weru
wau ampa.”
35 Yesusi doa medu tonana rai mae, inontarai maneiru teaio etemisa era
na Yairusi, mano wenunggamiei we munu agama Yahudi foi, ne munufoi
ma fosa, emadu we Yairusi eteyo, “Daie, nemu kamitungfi mireha ampa.
Ampafe wiro ka anseung Dai Mantaunaunei ahang fanai.”
36 Yesusi kiobu tarang we ene kaiwofo, mae medu we Yairusi deyo, “Mutai
fanai, mae roasoai terai.”
37 Ainanaya Yesusi da paria, wape wiro yoa we manei da riati kaha, mae
kia te Petrusi, Yakobusi tuti ne tahatuio Yohanesi.
38 Era wa sobu mano wenunggamiei we munu agama foi ne munufoia
nanai, deti kaiwasa bitoya foi esaia etaidu paria.
39 Ainanaya Yesusi suai afui suasa deyo, “Fianang dino mehobu tuti mesai
wei ne? Arikangwai wiro mireha kaha, mae dena.”
40 Ampafe emarari Yesusi paria.
Mamano datasa kiai era to boriei, ainanaya kia mambewangfo suru tuti ne
inontarai kia sitoru fo sitoru, esuai to rorong arikangfoi wiatai nai foi afui.
41 Yu na arikangfoi warangfo medu wei deyo, “*Talita kum*,” nana mani
deyo “Kamitungne waune, boa to.”
42 Na kutu nanai kontaio kamitungfoi doabariri tuti da (weo ne defuina
suraya boru ampa). Mambewangfo suru tuti Yesusi ne inontaraifo sitoru
itowati fitantuma nana ampafe itopapuhung paria.
43 Wape na tapapa, Yesusi deipi sitoru we wiro itoraiririai we inontarai siai
fanai. Ainanaya dei we suru deyo “Murohong arikangwai dampi.”

6

Kaiwasa na munue Nazareti eteiaya Yesusi
(Matiusi 13:53-58; Lukasi 4:16-30)

1 Na katai nanai Yesusi daraberahi tuti ne inontarai dirisa fosa to ne
munuefo aha.
2 Na rahida Sabati foi, da wafui deunau na munu agama Yahudi foi.
Kaiwasa bitoya paria efanduhisa na nanai. Etarami Yesusi ne aunaufe nanai
epapuhung paria. Emadu wawerasa eteyo, “Inontarainei sobu aunau ria
mandoni weo deunau nina? Tuti awai todoni fino wedayari biriu ninai? Tuti
todoni niari fitantuma fenina?
3 Waitarahio i mani mano deitawang niarifi na aifi dine mae? Tuti Mariai
antungfi dine. I mani ne tahatui saino Yakobusi, Yosesi, Yudasi tuti Simoni
ea mae? Tuti rorowingfo sitoru itominohi kontai na munuefe ninai mae?”
Ampafe emaya wei kahai mae eteiayaria.
4 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Nabi manei na ne munuefo tuti na ne
arurarafosa mani etatori kaha, wape na katai siai mani etatori.”

5 Na katai nanai Yesusi niari fitantumafeai bitoya kaha, mae inontarai
itomaninang maneiru teai aino niari sitoru itobengfo, amani na yuai
warangfoa wasau sitoru tuti itobeng.
6 I pepuhung paria we todonie eroasoa kahai nina.

Yesusi demi ne inontarai suraya mandu fosa (Matiusi 10:5-15; Lukasi 9:1-6)

Mayeai Yesusi da wari munue watai na nana fo tuti deunau nayai.
7 Sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma, demisa wemandiru tuti
dohong mambiriu wesa we etata nuaninu karira fosa nayai.
8 Deretawansa deyo, "Dohonao meha fieai ria mea na mene rang rorong
ne fe, mae meha te mene aitatohiwa terai. Fiang, rotang tuti doi, fi tonanane
mani wiro meha fanai.
9 Metata te mene sapatuwa, wape wiro mesansung ansung beru fanai."
10 Tuti medu tuarai aha deyo, "Na munuefeai manei dutang mea we
meminohi riati na ne munufoi mani, meminohi na munu nani paria mera
weru munue nanai.
11 Wape mera wa munuefeai eteiaya mea tuti emaya we etarami mea
kaha mani, mera weru munue nanai, tuti mehafatitai kangganang niayai
na meawemiwa, we fianawiai wesa kariri Allai ambori deiayasa fo."
12 Ainanaya inontarai ewesuraya mandu fosa era wa. Era wa ewuwu
Kaiwo Mahikai fo we kaiwasafosa, we todoni kontaio esahera etauberasa
weru ene sasarifoi.
13 Na ene rang rorong fo nanai etata nuaninu karira bitoya, tuti esari man-
ing saituni na inontarai emaninang enenumikamieifo tuti enarisa ebeng.

Kaiwo kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mireha toa fo (Matiusi 14:1-12; Lukasi 9:7-9)

14 Kaiwo kariri fitantuma Yesusi tuti ne inontarai dirisa fosa enari fo dafai
wariai pariao mananu Herodesi taraoai kontai, weo Yesusi wewonong paria
fefe. Ampafe manea enemitituai we Yesusi eteyo, "I mani Yohanesi mano
webaptisi kaiwasa foi dine, andino suwi na marareha rorong fe aha ma nina.
Ampafe doni wemambiriu we niari fitantumafe nina."
15 Wape manea siai emadu eteyo, "I mani nabio Eliai dine." Manea siai
kontai eteyo, "I mani nabi kariri nabi fafong fasa manei dine."
16 Herodesi tarao kaiwofo nanai deyo, "Wiro manei siai ahang kahai mae,
Yohanesi mano raminde yemi ehutu rahanangfi dine. Andino suwi aha ma
nina."
17-19 Herodesi enetituaitafo tonina: Rahida beiru teai ampa, kia ne tafuai*
Pilipusi binengno Herodiasi ama dauti weruria fefe. Wedaya Yohanesi
suari pampang deyo, "Rau nemu tafuai binengfoi tonana mani, nari roaing
hukumifo paria tuti bohong sarawai paria." Ampafe kaiwo nanai wedaya
bineng Herodiasi enerong pirahai weo miung Yohanesi. Wape sobu rahida
we niari tonana kaha, weo ne mangno Herodesi suari fefe. Herodesi dino
demi etafu Yohanesi, eworahi wiatai na aitamu rorong foi weru Herodiasi.
20 Weo Herodesi deitawanaifa we Yohanesi mani inontarai denteng dine,
tuti Allai dino demi ma ne. Ampafe Herodesi mitai Yohanesi paria, dohona
mani demi ne rai mamuna ewaitawang weduari na aitamu rorong fo. Tarao
Yohanesi medu mani weansarai paria, wape piraise we ne kaiwofo kontai.

* **6:17-19** Ete ne tahatui.

21 Tonanai ki wape binengno Herodiasi sobu rahida kontai we miuni,
amani na rabuang bo Herodesi dohonsua ne rahida saubaunung nai foi
fo. Rahida bonani Herodesi dohong muniara we ne inontarai mano eru
wang dadai na katai fosa, afai mamuna baba fosa tuti mano ewewafoniai
we kaiwasa na nu Galilea fosa.
22 Na muniarafoi Herodiasi antuwingfoi da wa mikai dari na euremireafo.
Ne mikaifo kia enemirorongfoi paria, ampafe Herodesi medu wei deyo,
“Fianai aino butang weai ria yau ne mani, yohoni kiai ki.”
23 Ampafe, Herodesi fefora deyo, “Fianai aino butang weai we wobua fo
mani ambori yohong kaririai ki, pariao yohong nu iruti nini dowei we wau
kontaio yohong kaririai ki.”
24 Ainanaya kamitungfoi da wa dutang inana deyo, “Aie, fianai aino mai
we yutang weai fa ne?” Inang yoa wei deyo, “Fi butang weai fa mani
Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi nunggamieifoi.”
25 Tatofong kutu nanai kontai, kamitungfoi daraberahia medu we
Herodesi deyo, “Yeyo na kutu ninai kontaio bohong Yohanesi mano webap-
tisi kaiwasafoi nunggamieifoi biaini na rewangguai timba bei we yau.”
26 Herodesi tarao kaiwofe nanai enerorongfoi fituayai paria. Manamo
fefora kawuru na mano wenotisa fosa euremireafoa, ampafe wiro deiayari
ahang kaha.
27 Ampafe demi ne afai mamuna fo manei we kia Yohanesi nunggamieifoi
ma. Ainanaya afai mamuna foi da to munu aitamu foia, ferang kutu
Yohanesi rahanangfoi nayai.
28 Mayeai biaini na rewangguai timba bei, kiari ma dohoni we kamitung-
foi. Ainanaya kamitungfoi kiari aha dohoni we inana.
29 Yohanesi ne inontarai erariati fosa etarami fianai aino sodairai nanafo,
era wa eha nehofoa esarayaia.

Yesusi dohong inontarai ewepiaura wering wering (5.000) etampi (Matiusi 14:13-21; Lukasi 9:10-17; Yohanesi 6:1-13)

30 Mayeai Yesusi ne rasuli ewesuraya mandu fosa etaraberasa aha ma,
tuti efanduhisa ria Yesusi aha. Eteikaririaifa kariri fi fuba enari fo tuti
etaunauwa fo.
31 Kaiwasa bitoya paria ne da ma foi da ma, ne daraberahifoi daraberahi,
wedaya Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa ewawisi wape esobu
rahida we etampi kaha wo. Ampafe Yesusi medu we ne inontarai ewesuraya
mandu fosa deyo “Mera ma tara to katai wewui bei, ambori tameiri tata
mani metenasua mene taraiwa kuteai.”
32 Ainanaya etautai to wafeai etafai to katai wewui beia.

33 Wape etafai nanai, kaiwasa bitoya foi ewatisa we etafaifo, tuti ewait-
awang katai etafai wei foi. Ampafe kaiwasa bitoya na bendari nana fo emito
ewerurang reifo, etamang na katai etafai wei foia.
34 Etafaia sobu nafarengfo Yesusi biari arei mani, deti kaiwasa bitoya foi
we era kawuru ma enayai na nanai, detisa tonanafo arosa paria, weo ene
tarai toyariao domba ene pari mantahung. Ampafe deunau fi bitoya wesa.
35 Deunauwa ramindenawa mani, ne inontaraifosa emadu wei eteyo,
“Daie, katainei wewui tuti dirufi kefang ampa.
36 Ampafe mahikai mani bemi kaiwasanei etaraberasa aha, ambori ewa-
wori fiang na bendari tuti munue watai ruramai na nina ne we etang.”

37 Manamo yoa wesa deyo, “Todoni kontaio meaino metohong fiang we
etang.” Ainanaya emadu wei eteyo, “Ampafe amera wa amewori rotio harga
doi dinario† piaring weberu (200) ma we kaiwasa fuba nini etani e?”
38 Ampafe Yesusi dutansa aha deyo, “Meha roti beirua? Mera wa mewa-
tioai.” Ainanaya, era wa ewatioaia, tuti emadu we Yesusi eteyo, “Roti tarai
ring tuti diang mandu.”
39 Ainanaya Yesusi demi kaiwasafoi we eminohi weraibuang na ninoi
wowongfo.
40 Rabuang bei mani ewepiaring, manea aha mani ewepiarua sura, am-
pafe eminohifo weraibuang tonanai.
41 Mayeai Yesusi kia roti ring fo tuti diang mandu fo, fioai ureng deti
to rorafaisi tuti dutang tuti fiangfo we Allai. Ainanaya fioabau rotifo na
warangfo, ambori dohonai we ne inontaraifosa we etatorai we kaiwasa
bitoya foi. Niari we diangfo suru tonanai kontai.
42 Tuti kaiwasafoi dampi ao memosi beyari.
43 Mayeai ne inontaraifosa efanduhi fiang seari foi aha mani, dangno
bayai suraya boru sefang.
44 Wape kaiwasa fuba dampi foi mani, mangfosa terai ewepiaura wering
wering (5.000).

Yesusi da na mereha ruru wowongfo (Matiusi 14:22-33; Yohanesi 6:16-21)

45 Na kutu nanai kontai Yesusi demi ne inontarai ewesuraya mandu fosa
etau wafo etafai fafong to ruru eneung dowei foi ahawaru, amani to katai
wonong fino Betsaida foi. Mae mantauni niayaifa, demi kaiwasa bitoya foi
daraberahi aha.
46 Kaiwasa bitoya foi da wa kiaia, mayeai dautai to wiwoifoi ayai wenadi
nayai.
47 Dirua mani, ne inontaraifosa etafaia sobu ruru rabuangna. Wape
mantauni niayai na reifo wo.
48 Deti arau mani etohong rireusa beyari we etapa kare wanang fiabai foi
fefe. Dirufoi waroia rerai we aha rorong, tarahio araha ureng botoru, Yesusi
bia da na mereha wowongfo wesara. Da wa kefang wesa nanai, niari toyari
deyo da to fong werusa.
49 Na kutu ewatioai we da na mereha wowongfo nanai, ewaitarahio wori
dine.
50 Ampafe ematai ebibe. Weo ea kiai ewatiaoi tuti esoisa paria.
Wape Yesusi sikahera medu wesa deyo, “Mematai fanai! Menemitawanai,
we Yau ne.”
51 Ainanaya dautai to wa ewo nai foi ayai, tuti na kutu nanai kontaio
wanangfo mering. Ampefe, epapuhung paria we fitantuma nanai.
52 Epapuhung tonanai weo wiro ewaitawang tururai we Yesusi ne mam-
biriu we dohong kaiwasa bitoya etang roti tarai ring tuti diang mandu. Etafu
finana kaha weo enumikamiei mitubaru fefe.

Yesusi niari inontarai emaninang na Genesareti fosa ebeng (Matiusi 14:34-36)

53 Ewoa sobu ruru eneung dowei foia mani, etarafui na nafareng Gene-
sareti tuti etabuhi wafoi na nafarengfoi.
54 Na kutu ebiari aweu nanafo, kaiwasa na nana fosa etaroang Yesusi.

† **6:37** Dinari bei mani mai kariri manei ne fiembatai yufi rahida bei.

55 Ainanaya emito maino munue na katai nana foi, etaiririai we kaiwasafoi we Yesusi dontaifa fo. Ampafe kaiwasafoi erufafiei inontarai emaninang fosa na andaung wowong ewatai naya fo, ehasa we Yesusia.
56 Na katai doni kontai aino Yesusi daoa fo, na bendari ete na munuefo ne, na katai nanai kontaio eha inontarai emaninang fosa ewatai na katai kaiwasa fianduhi nai foi.
Tuti etutang Yesusi we kadono yoa wesa we ewaramifo disangso te ne ansung awerengfo ki, tuti inontarai emaninangno enari tonana fosa ebengna ehaia.

7

Koang Farisifosa esobuai na werengfosa foi wedaya kaiwasa niari roaing Allai ne Hukumifoi
(Matiusi 15:1-9)
1 Na rahida bei inontarai eweFarisi manea tuti mantaunau Hukumi Musai soi fo manea ebiari na Yerusalemi meu, efanduhisa ria Yesusi.
2 Ewati Yesusi ne inontarai erariati fosa etampi, wape eruai ewarami kariri ene koang Yahudi foi kaha.
3 Weo Farisifosa tuti inontarai Yahudi wei fosa etohong kariri koang nani na mai paria. Ampafe eruai ewaramifoa kariri koang Yahudi foi kaha mani, wiro eru fiangfo we etang kaha.
4 Tuti masino etaraberasa weru kondirorafoi mani wiro etampi funoma kaha, mae eruai ewarami kariri ene koangfoi akawuru wo. Tuti fi siai bitoya kontai na koangno weriria na ene werengfesa ma foi erutawania mitu kontai. Toyari, koang kariri ruai fi ampi naya tuti fi nunumpi naya, tuti fisiai tonana fo.
5 Ampafe donio Farisifosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa etutangbera Yesusi eteyo, “We fianie nemu inontarai eraria wau wasa wiro eruai ewarami kariri tane koang Yahudi nei kaha, mae etampi tuti ewarami werarika wa ninai? Tuti we fianie etohong kariri tane koang weriria na tane werengfosa ma foi kahai nina?”
6 Yesusi yoa wesa deyo, “Inontarai menari fayafayarai di mea, kaiwo fianai aino nabi Yesayai soi kariri mea ne wetarai ampa, amani, Allai medu deyo,
‘Inontarai ninisa esomi we Yau na eboromirawa arora,
wape na enemirorongfoi niayai waroi weru Yaua.
7 Ene esomi we Yau fo wiro wefiea kaha,
aunau etaunau we kaiwasa etohong kariria fo mani,
inontarai nuneisa ene aunau fine terai,
wiro nehu aunau fine kaha.’*
8 Tonanai kontai, Allai ne Kaiwo demi mea we metohong kariria fo, metohong kariria kaha, mae mene koang weriria na mene werengfosa aino merutawanaia mutu ne.”
9 Ainanaya Yesusi medu aha deyo, “Mesawai paria we meteiaya Allai ne Hukumifo, ambori merutawang mene koangfoi.
10 Weo Musai soi Kaiwofeai dotu tonina:
‘Mesomi we mene dai tuti ai,’*
tuti,
‘Mandoni dino deikanggani ne dai ete ne ai mani sodai aiboi marareha fo.’*

* **7:7** Yesayai 29:13 * **7:10** Keluaran 20:12; Ulangan 5:16 * **7:10** Keluaran 21:17; Imamati 20:9

11 Wape mea mani metaunau fi siaio na mene koangfo, amani meteyo,
‘Manei medu we ne ne dai ete ne ai deyo, “Fianai aino nehu ne, amani fi we
yerara dai tuti ai muru naya ne, yohonai kawuru wekorbani we Allai ampa”,’
12 inontarai tonana nei nana mani meteiairi we wiro fiata ne wawafo suru
ahang kaha finana.
13 Ampafe na mene aunau metohonai tonanai we mene inontaraifesa nanai,
deinawiai we meteiaya Allai ne Hukumifo. Tuti fio ne tarai tonana ne, wea
bitoya menari kontai.”

Fio kia sasari we inontarai (Matiusi 15:10-20)

14 Ainanaya Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi aha ma medu wesa deyo,
“Metarami nari kaiwone kiai tuti metafurai na mai.
15 Fianai aino tatonai na taborominei to taenemifuisi afui fo, wiro kia
rarika we tata ambori tamasi kahai na Allai arongreafo kaha, mae ne
kawariai na rorongfui to boriei ne aino kia rarika ne tuti wedaya tamasi
kahai na arongreafo ne.
16 Ampafe mewemetarami mani metaramioai.”

17 Mayeai Yesusi da weru kaiwasa bitoya foi to munu minohi nai foi,
arahio suki aweu minohi tonanai mae, ne inontarai erariati fosa eberahi we
fiyiwansoai anta deiriria fo aha.
18 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Ampafe mea kontai metafu fiyiwan-
soai nini konta kaharai e? Mewaitawana kahai we fianai aino na boriei ne
taukaharai to taenemifuisi mani wiro kia karira we tata kaha ne ne?
19 Mewaitawanai we fianai aino tatang ne mani taukaharai to taenemi-
wairifuisi, mayeai takaheri sayarai aha. Tuti fiang nanai wiro taukaharai
to taenemirorong taenemitituai nai foi kaha. (Na kaiwo medurai nanai
deinawiai we fiang ani ne kiai mani wiro tane wori wea ahang kaha, mae
tahasau we tatani kiai.)
20 Ampafe fianai aino kawariai na manei enerorong enetituaitai nai foi to
boriei ariei ne aino kia rarika wei ne.
21 Weo na enerorongfuisi, enetituai ne karirafo, meninawa funomai,
kiamananapi, miung inontarai, riraua mae niayai ria wiwing siai ete mang
siai,
22 ureng fiabai we ra, enetituai we ne karira fo, pempamu, meninawa
funomai na kaiwasa euremireafo, deimameatai, deiriri inontarai siai, bioi
arong, tuti webonggoi.
23 Fi fuba kerira nani, kiawariai na inontarai manei enerorongfuisi mani,
andino dohonia werarika na Allai urengreafo ne.”

Wiwing Kanaani wiro Yahudi kahaio yoasoai na mai (Matiusi 15:21-28)

24 Mayeai Yesusi da weru katai nani, da to katai kefang we bendari Tirusi.
Suai to munu bei na nana afui, tuti miaya we inontarai ewaitawani we niayai
na nanafo kaha. Manamo mawa we dediwa ne taraifoi weru kaiwasafoi
kaha.
25 Ainanaya, wiwing manei ne arikangfoi nuaninu kerira dohoni, tarao
Yesusi weda ma fo, ampafe da wa disangkapa awebuka na arongreafo.
26 Wiwingfoi mani, wiwing Yunani dine na nu Siro-Fenisia foi. I dutang
Yesusi paria we data nuaninu kerira foi weru ne arikangfoi.

27 Ainanaya Yesusi medu wei deyo, “Manamo arikangnesa emamoi
akawuru wo, weo ka ene fiangfo ohonai we fiawerafosa we etang mani, beng
kaha.”
28 Manamo wiwingfoi yoa wei aha deyo, “Daie, tarai! Manamo fiawera
ewatai na meja arowawahi nesa kontaio etang fiang nukahai tarirawai
aweu fo.”
29 Ainanaya Yesusi yoa wei aha deyo, “Barabera waua, weo kaiwo modura
wa deinawi nemu roasoawa fuba paria. Nuaninu kerira foi da to boriei weru
nemu arikangfoi ampa.”
30 Wiwingfoi daraberahi to ne munufoia mani, deti ne arikangfoi we
wiatai mamunggasai na fatafoi, tuti taraie nuaninu kerira foi da weruria.

Yesusi niari wetarang kiobu manei denteng

31 Mayeai Yesusi da weru bendari Tirusi, da paria werurang Sidoni we nu
Galilea foi aha. Da na rangno wewu rahang nu Dekapolisi foi.
32 Na nanai inontarai eha wetarang pararo manei we Yesusi ma, tarangfo
wedayaria borongfo maraba kontai. Etutang Yesui we yuai warangfoa
wasau wenani.
33 Ainanaya Yesusi kia wemeninangfoi utabera weru kaiwasa bitoya foia,
mayeai suba warakeha boru rarang tarahamireifo suru, mayeai kendio
warangfo tuti sa warakehafoi rarang borongfo afui, we waratawang ta-
perengfoi.
34 Ainanaya Yesusi fioai ureng deti to rorafaisi, mayeai fioanseng mam-
biriu tuti medu we inontaraifoi deyo, “*Efata*,” na ene kaiwo mani, “Tifaia!”
35 Ampafe wemeninangfoi tarangfo suru utafai tuti na kutu nanai kontaio
taperengfoi finahang we medu na mai.
36 Ainanaya Yesusi sua kaiwasafoi we dohonao ewuwuai funomai we
manei fe. Manamo Yesusi suasa tonanai pampang wape eafo ewuwuai
pampang kontai we kaiwasa siai foi.
37 Kaiwasa fuba etaramioai nanisa epapuhung paria. Emadu eteyo,
“Ke, fi kiai niari fo beng. Mano etarami pararo fosa etarami saha, mano
eboromitamu fosa emadu na mai.”

8

Yesusi dohong fiang we inontarai ewepiaura wering webea (4.000) etampi (Matiusi 15:32-39)

1 Na rabuang bonani kaiwasa maranding paria era ma etaramididau
Yesusi ne aunaufo. Enayai na nanai awa ene pari fiangna, ampafe Yesusi
sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma medu wesa deyo,
2 “Arohuo kaiwasa bitoya nei paria weo enayai na ninai rahida botoru
mau finina, tuti ene pari fiang ampa.
3 Yeyo yemisa etaraberasa to ene munufo, wape ewawisi. Dohona etawai
na rang rabuang fe. Weo manea era na katai waroi fo ma fefe.”
4 Ampafe Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa eroa wei eteyo, “Na
katai manano tonina ne, ambori amesobu fiangfeaifa na doni, we demoya
kaiwasa fuba nini ne?”
5 Manamo Yesusi dutansa aha deyo, “Meha roti beiru wa?” Eroa wei eteyo,
“Itu kawuru.”
6 Ampafe Yesusi demi kaiwasafoi minohi na kahofa nuwowongfo, mayeai
kia roti itu fo ma, dohong mahikai we Allai. Ainanaya fioabau rotifo na

warangfo, dohonai we ne inontarai dirisa fosa we etatorai we inontarai bitoya foi, ainanaya etohong karirıaia.
7 Tuti ene diang kutung maneiru teai kontai, ampafe Yesusi mioanai kontai mayeai demisa etatorai aha.
8 Ainanaya kaiwasafoi etampia emamosia, mayeai Yesusi ne inontaraifosa efanduhi seafoi aha. Ne sea efanduhi foi mani dang bayai itu sefang aha.
9 Kaiwasa bitoya dampi nani ewepiaura wering webea (4.000). Mayeai Yesusi demisa etaraberasa to ene munu rorong fo aha.
10 Mayeai i tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa etautai to wafeai, etafai to Dalmanutara.

Farisifosa etutang Yesusi we niari fiainawiai kariri I (Matiusi 16:1-4)

11 Farisi maneiru teai era we Yesusi ma tuti esawari. Enari tonana weo eweanggariri ambori niari fiainawiai na rorafaisi bei wesa ambori ewaitawanai we i mani da na Allai ma.
12 Yesusi enetituaitai paria na enerorongfoi kariri ene roasoa kaha fo, ainanaya yoa wesa deyo, “Kaiwasa fuinini mesaipaya paria tuti mehurumitare mene Sengfoi, ne tarai toyari mang manei kurutare ne wiwingfoi tuti dohong we wiwing siai. We fiani metutang we inari fitantumafeai we fiainawiai we mea kariri yau nina? Tarai, imadu we mea mau yeyo, we kaiwasa fuinini mea mani, todoni kontaio wiro inari fintantuma siai fea we mea kaha.”
13 Ampafe Yesusi da weru Farisifosara, dautai to wa foi tuti etafai to ruru eneung dowaruai.

Fi kariri ragio Farisifosa tuti Herodesi (Matiusi 16:5-12)

14 Yesusi ne inontaraifosa earomiporo eha rotio demoyarai riasa na wafoi. Eha roti tarai boyari kawuru.
15 Mayeai Yesusi deretawansa deyo, “Mewaitawang weduarai tuti metanansiau we ragio na Farisifosa tuti ne Herodesi foi.”
16 Ampafe ne inontaraifosa emadu wawerasa eteyo, “Dohonao medu tonanai weo tane pari rotine teai?”
17 Yesusi deitawang fianai aino emadu wea fo, ampafe feasa aha deyo, “We fianie memadu we meha pari rotife nina? Wiro metafurai tuti mewaitawana kaharai e? Menemirorongwa mitubaru paria ne?
18 Mewemeuremi wape todoni mewati kahai nina? Tuti mewemetarami wape todonie metaramioa kahai nina? Mearomiporohai ampa ne?
19 Mearomiporo roti tarai ringno raminde ifoabauraifa tuti yohonai we inontarai ewepiaura wering wering fosa (5.000) etang fea ampa ne? Tuti ne seafoi mefanduhi ma mani dang bayai beiru?” Eroa eteyo, “Bayai suraya boru.”
20 “Tuti we roti ituo ifoabaurai ambori yohonai we inontarai ewepiaura wering webea (4.000) fosa etangfo ampa ne? Tuti etampia kaifo mani, ne seafoi bayai beiru?” Eroa wei kontai aha eteyo, “Bayai itu sefang.”
21 Ainanaya Yesusi medu wesa aha deyo, “Todonie paria ninai metafu kahai nina?”

Yesusi niari weureng fafa manei denteng na Betsaida

22 Mayeai etafaia sobu Betsaidara, na nanai manea ebing weureng fafa
manei we Yesusi ma. Tuti etutani paria we yuai warangfoa wa sauwi ambori
denteng.
23 Yesusi yu na warangfo, binti ura to bendari dereung boriei fo. Mayeai
kendio urengfosuru tuti waratawang suru. Ainanaya dutani aha deyo,
“Botio fieaifa ete bireri e?”
24 Inontaraifoi fioai ureng detia, mayeai medu we Yesusi aha deyo, “Iwati
inontarai manea era, wape iwatisa ene tarai toyari ai.”
25 Mayeai Yesusi waratawang urengfo aha, nanaya mani deti na maia tuti
dentengna.
26 Ainanaya Yesusi medu wei deyo, “Barabera wau to nemu munufoi,
dohonao ro to bendarifoi afui fe.”

Petrusi meduairai kariri Yesusi mani, Mananu Mampariri dine (Matiusi 16:13-20; Lukasi 9:18-21)

27 Mayeai Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa era to munue watai na
bendari Kaisarea Filipi foia. Na rang rabuang dutang berasa deyo, “Kai-
wasanesa emadu eteyo mandoni di yau.”
28 Ampafe eroa wei eteyo, “Manea eteyo wau mani Yohanesi mano webap-
tisi kaiwasa fi di wau. Manea aha emadu eteyo nabio Eliai di wau. Manea
aha mani eteyo nabi na fafongfa manei di wau.”
29 Ainanaya dutang berasa aha deyo, “Wape na mantaung mea mani
meteyo mandoni di yau?” Petrusi yoa deyo, “Wau mani Mananu Mampariri
fi di wau.”
30 Ampafe Yesusi deretawansa we dohonao ewuwuai we kaiwasa siai fo
kariri i weMananu Mampariri fo fe.

Reantenang pari Yesusi medu kariri ambori sodai dadirafo tuti mirehafo (Matiusi 16:21-28; Lukasi 9:22-27)

31 Mayeai Yesusi deunau ne inontarai ewesuraya mandu fosa deyo,
“Todoni kontaio Kaisung Inontarai nei ambori sodai dadira bitoya ki. Mano
ewewafoniai we Yahudi fosa, imami baba fosa, tuti mantaunau Hukumi
Musai soi fosa, ambori eteiayari ki. Tuti emunia mireha, wape rahida botoru
aha mani suwi aha ki.”
32 Yesusi meduraia kasau we ne inontarai ewesuraya mandu fosa tonanai,
wape Petrusi yu bera Yesusi to fui tuti suari deyo “Modu tonana fanai!”
33 Ampafe Yesusi kiaberahi deti we ne inontaraifosa, mayeai sua Petrusi
na tapapa paria, deyo “Ro weruai, wiro weSaminseni fanai. Weo nemu
kaiwo moduraifa ne mani, kariri Saminseni ne kaiwofo. Weo fi enemu-
tituaita wa, wiro kariri Allai ne enetituaitafo kaha, wape kariri inontarai
batang.”
34 Mayeai Yesusi sahu kaiwasa bitoya foi tuti ne inontarai ewesuraya
mandu fosa, medu wesa deyo, “Mandoni dino deyo daria yau mani, deiaya
mantauni fi dohong weai na nunei fo, tuti sodua ne aitabafoi, amani
meinenang we sodai dadira kariri yau, tuti daria yau pampang.
35 Weo mandoni dino de derara mantauni ne ansengfoi sewa weru daria
yau mani ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai
enewawu yau tuti nehu Kaiwo Mahikai ne, awao wonohune wedaya tarahi
mireha kontai ki, i ambori sobu numainufo ki.
36 Ampafe manei yurai we sobu nunei sentenang, wape ambori nuaninu-
foi wioru tuti sobu numainufo kaha mani, we fianie yurai karerai nina?
37 Tuti fianai aino dohonai we yiwang nuaninufoi nai aha fo?

38 Kaiwasa fui nini mani, eroaso yau aha kaha tuti enari sasari bitoya,
toyari mano etohong we wiwing siai ete mang siai aha fo. Manamo mandoni
mimaya we yoa tuti yau tuti nehu Kaiwone, nana mani Kaisung Inontarai
nei kontai mimaya we yoa tutiri ki. Niari tonanai na rabuang bo daraberahi
na Dai Allai ne sambewaraio dadai fo to nunei aha ma. Na rahida bonani,
wewai rabuang emararebana fosa eweririati ki."

9

1 Yesusi medu aha deyo, "Tarai, imadu we mea mau yeyo, na mano metoari
na nina ne mea, manea wiro emarareha kahai paria ewati te Allai ne
weMananufo da na mambiriu ma fo."

Sempaisi deparanding Yesusi na uai wowongfo
(Matiusi 17:1-13; Lukasi 9:28-36)

2 Werahida wonang aha mani Yesusi kia Petrusi, Yakobusi tuti Yohanesi,
itora weru kaiwasa bitoya foi, itorautai to uai dedai bei ayai. Ainanaya na
tantuma Yesusi ne taraifoi yiwani siai aha na itouremireafo.
3 Ansung satara fo kontai bua karofaria kaiwewa tantenang. Inontarai
manei fia fieaia na soda kontaio wiro bua tonana kaha.
4 Mayeai na tantuma itowati Eliai tuti Musai uroa umadu ria Yesusi na
nanai.
5 Ainanaya Petrusi medu funomai we Yesusi deyo, "Dai Rabio* Mantau-
naune waune, mahikai paria we tonayai na katai nini. Mahikai mani
antonari warumai botoru, ambori bei we Dai wau, bei we Musai, tuti bei we
Eliai."
6 Petrusi medu tonanai we serawera kaiwo fiani aino medura fo, weo
itomatai karera fefe.
7 Ainanaya kafafe biua karofari bei sea ma sorusa, mayeai na kafafe
rorong fo rawafui bei medu deyo, "Nehu Kaisungno enehuwawuti fi dinini.
Metaramididauwi."
8 Rawafuifoi medua kaifo, itowati wawerahai na kataifoi tonanai amani,
itowati manei ahang kaha, mae itowati te Yesusi meiri we doa ne.
9 Ainanaya, itobiari weru uaifoi aweufo, Yesusi deretawang sitoru deyo,
dohonao itoraisaharai funongno fi anta itowatioa fo we inontarai siai manei
fe. Kio Kaisung Inontarai nei suwi na marareha rorong foi akawuru wo.
10 Ampafe itorohong kariri fianai aino Yesusi derera fo. Wape mantaung
sitoru itomadu kariri kaiwo Yesusi medurai kariri suwi na marareha rorong
foi aha ma fo.
11 Ainanaya itorutang bera Yesusi itoreyo, "We fianaie mantaunau Kaiwo
Musai soi fosa emadu eteyo, todoni kontaio Eliai dino da fafong ma akawuru
wori nina?"
12 Yesusi yoa deyo, "Tarai we Eliai da fafong ma akawuru wo, weo da
we meinenang fiani kontai.† Wape we fiani soi na Allai ne Kaiwofo kariri
Kaisung Inontarai nei,
'Ambori sodai dadira bitoya tuti kaiwasa enemirireuwi ki'?
13 Wape imadu mau yeyo, Eliai da kawuru ma ne, tuti kaiwasa emei
kanggani kariri fianai aino enemitituaita fo. Finanai kawariai karirio kaiwo
dotu na Allai ne Kaiwofo wei fo."

Yesusi niari arikang nuaninu kerira dohoni manei denteng
(Matiusi 17:14-21; Lukasi 9:37-43)

* **9:5** Kaiwo *Rabi* fo mani neta we Mantaunau. † **9:12** Botio Matiusi 11:13-14 tuti Matiusi 17:10-13.

14 Ainanaya Yesusi tuti ne inontarai mantoru fo sitoru itosobu mano fau fosara nanai, itowati kaiwasa bitoya etoawari inontarai indeata wei fosa. Mae mantaunau Hukumi Musai soi fo maneiru teai, esawasa we fieaifa.
15 Kaiwasa bitoya foi ewatio Yesusi nanai, epapuhung paria ainanaya emitoa etamang wei.
16 Yesusi dutang bera ne inontarai indeata wei fosa deyo, “Fiani dino mantaunau Hukumi Musai soi fosa era ma esawa mea wei ne?”
17 Manei na kaiwasa bitoya foi yoa wei deyo, “Dai Mantaunaune waune, nehu arikangnei nuaninu kerira dohoni awa borotamu, ampafe ikari we wau ma.
18 Nuaninufoi deyo dohoni mani, kifasayari aweu riroyari na kahofa nuwowongfo, kawawuaifoi tipu na borongfo, mae samu dorengnao mutu tuti ne taraifoi tiapara apai aha kaha. Yutang nemu inontaraifosa we etata nuaninu kerira foi. Enari wei, wape ebiriu kaha.”
19 Ainanaya Yesusi medu ne inontaraifosa deyo, “Meai arana ne? Kaiwasa fui nini mea, tarai we inontarai meroasoa di mea kaha. Inai rahang mea tuti itawang yau we mea pari kidoni wori meroasoai ki?” Mayeai medu wesa aha deyo, “Meha arikangwai ma.”
20 Ainanaya eha arikangfoi we Yesusia.

Wape nuaninufoi detia Yesusi nanai, fiokanggimi arikangfoi ne taraifoi beyari, wedaya sawai aweu riroyari na kahofa nuwowongfo, tuti kawawuaifoi tipu na borongfo.
21 Ainanaya Yesusi dutang bera arikangfoi tamanai deyo, “Nemu arikangnei sodai maninang nini waroi ampa ne?”

Wawafoi yoa deyo, “Maninang nini sodairi na siario ketuifa.
22 We beiru teai mauwa nuaninunei yurai we deyo miuni, ampafe kifa sayari to adia rorong fo ete to mereha rorong fo.” Ampafe dutang Yesusi aha deyo, “Daie masino biriu we fata auru mani, kadeo aromuo auru tuti fata auru.”
23 Yesusi medu wei aha deyo, “We fianie boyo masino ibiriu nina? Taramu ma, inontarai eroasoa nesa mani ebiriu we enari fifiani kontai.”
24 Na siari nanai kontaio mano ne arikangfi meninangfoi, sai deyo, “Sengne waune iroasoai, wape iroasoane fuba kaha, ampafe fata yau ambori iroasoia mutu.”
25 Yesusi deti kaiwasafoi we era riruhiai ma fo nanai, data nuaninu kerira foia, amani suari na tapapa deyo, “Nuaninu wedaya kaiwasa etarami pararo tuti eboromitamu ne waune, yemi wau we ro to boriei weru arikangnei tuti dohonao enemukahirai we wuai aha fui fe.”
26 Nuaninufoi bibe rireuwi tuti fiokanggimi arikangfoi ne taraifoi aha, mayeai da to boriei weru arikangfoia. Ainanaya arikangfoi miranding beyaria, ne tarai toyari mireha fenanai, ampafe kaiwasa bitoya fianduhi foi eteyo, “Arikangfi mireha ampa.”
27 Wape Yesusi yuna warangfo tuti biauni doa. Ampafe arikangfoi doaria.
28 Ainanaya Yesusi da to ne munu minohi nai foi afui, ne inontarai ewesuraya mandu fosa, titousa era wa etutani eteyo, “Todonie amebiriu we ametata nuaninu kerira foi kahai nina?”
29 Yesusi yoa wesa deyo, “Nuaninuo ne tarai tonana nei, nari fifiani kontaio wiro atari naya kaha, mae utang we Sempaisi tera reto.”

Yesusi medu kariri ambori mireha toa fo aha (Matiusi 17:22-23; Lukasi 9:43-45)

30 Ainanaya, era weru katai nanai tuti era paria era na nu Galilea foi.
Yesusi miaya we kaiwasa bitoya foi ewaitawang kariri era toa fo fanai.
31 Weo deunau ne inontarai ewesuraya mandu fosa fefe. Medu wesa
deyo, “Kaisung Inontarai nei ambori manei dewayani to inontarai ewarami
rorong fo we emuni ki, wape rahida bo botoru foi mani suwi aha ki.”
32 Ne inontaraifosa etafu fianai aino medura fo kaha. Tonanai ki, wape
ematai we etutang berahai aha.

Mandoni dino fiabai sewa fo
(Matiusi 18:1-5; Lukasi 9:46-48)

33 Mayeai era wa sobu Kapernaumia. Esuai to munufoi afui, mayeai Yesusi
dutang berasa deyo, “Fianang dino anta na rang rabuang mani mesawa mea
wei nanai?”
34 Wiro manei deiobu kaiwofeai we Yesusi ahang kaha, weo anta na rang
rabuangfo mani, esawasa we mandoni dino fiebai sewa fo fefe.
35 Yesusi suki aweu minohi, mayeai sahu ne inontarai ewesuraya mandu
fosa, medu wesa deyo, “Mano deyo andino ne fonia fo mani, todoni kontaio
ne fui ki tuti wemangfata we mandoni kontai.”
36 Mayeai Yesusi kia arikang katui manei ma, tuti dohong arikangfoi doari
na earomireafo. Ainanaya fiaung arikangfoi mae medu wesa deyo,
37 “Mandoni dino demang we arikang tonina nesa na mai na wonohune
mani, wenani demang we yau kontai. Tuti mandoni dino demang we yau
mani, wiro demang we yau tera kaha, mae we mano demi yau foi kontai.”

Mandoni dino dapa tata kaha mani sau we tata
(Lukasi 9:49-50)

38 Ainanaya Yohanesi medu we Yesusi deyo, “Dai Mantaunaune waune,
amewati inontarai manei data nuaninu kerira na wonomune. Ampafe
amesuari, weo i mani inontarai na tata manei dine kaha fefe.”
39 Manamo Yesusi deyo, “Wiro meteiweduari fanai, weo wiro manei niari
fitantumafeai na wonohune, na kutu nanai kontai deibera yau kaha.
40 Weo mandoni dino dapa tata kaha mani, wenani sau we tata.
41 Weo tarai, imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino dohong mereha
we metunung fo, weo inontarai meraria Mananu Mamparirinei di mea fefe,
ne fiembaitafo wiro nai weruri kahai ki.”

Yesusi ne kaiwoariri kariri enari sasarifo
(Matiusi 18:6-9; Lukasi 17:1-2)

42 “Mandoni kontai, andino wedaya inontarai toyari arikang fininisa,
amani mano eroaso yau nesa manei, niari sasari, nana mani ne mahikai
sewa we wenani mani, kase kamiei fuba bei na rahanangfo tuti kabioi deisui
na rawanang rausi.
43 Tuti masino waramuwai wedaya sasari we wau mani, ferang kutuia.
Weo nanai aino beng sewa borara nemu taraiwai ne doni aino wedaya sasari
wai, wape ambori nemu taraiwai sentenang saukaha tono Sorohao Adia
rorong foi, amani Adia danggararu we fitawafa foi fo.
44 Weo na Soroha rorong foi mani, adiafoi fefe na wea kaha tuti awatafoi
mireha na wea kaha.
45 Tuti masino nari sasari na awemuwa mani, ferangkutuai tuti kobioi
weruai. Weo ne mahikai mani, awemu bei keburu mae wobu numainu.
Mae dohonao awemu unai ruhiai wape wobu numainufo kaha, wape wobu
Soroha rorong foi fe.
46 Na wanai adiafoi fefe na wea kaha tuti awatafoi mireha na wea kaha.

47 Masino nari sasari na uremu bei mani, ketafatini kobioi weruai. Weo ne
mahikai mani, uremu bei kibe mae wobu Allai ne Mananu rorong fo. Mae
dohonao uremuwa suru ubeng ruhiai wape wuai to Soroha rorong foi fe.
48 Na wanai adiafoi fefe na wea kaha, tuti awata mireha na wea kaha.
49 Weo Allai dohongno adiafoi weo mansiari mansiari, toyari ai indawang
fiang nayai.
50 Ainei mani denteng, wape meuwai ahang kaha mani, todoni wori
ohoni meuwai aha ki? Ampafe todoni kontaio mene tarai tonana, amani
memeuwai, tuti meminohi ruhiai na mai."

10

Yesusi deunau kariri Kaiwo Musai soi kariri etira wiwingfo
(Matiusi 19:1-9)

1 Mayeai era weru katai nanai to waya Yardeni eneung dowei foi, amani
nu Yudea foi. Na nanai kaiwasa bitoya kontai era aha eminohi wari Yesusi.
Ampafe kariri fianai aino kaiwasa bitoya mani niari fo amani deunausa.
2 Tuti Farisi maneiru teai era kefani we eweanggariri, amani etutani
ambori deiai Hukumi Musai soi fo. Ampafe etutani eteyo, "Kariri tane
hukumi agama nei mani, mangfoi dira binengfoi rai e?"
3 Yesusi yoa wesa deyo, "Kaiwo fianai aino Musai deretawanai we mea fo?"
4 Eroa wei eteyo, "Musai yoa we mandoni dino dira ne wiwingfoi mani, soi
surati bei kariri dirarifo tuti dohoni we wiwingfoi ambori demi da weruia."
5 Ainanaya Yesusi yoa wesa deyo, "Musai soi hukumi nini tonanai, weo
deitawanai we menumikamiei mitubaru, metaramididau kaiwo aunau
kaha fefe.
6 Wape na reantenangfo, amani reantenang Allai niari nunei mani, kai-
wofo dotu tofino:
'Allai niari inontarainesa mang tuti wiwing.'*
7 'Nanai wedaya mangfoi ambori sawing inang tamang suru tuti weboyari
ria ne wiwingfoi,
8 ambori ne tarai toyari une tarai boyari.'*
Ampafe wiro uweboru ahang kahai mae uweboyari.
9 Ampafe fianai aino Allai fianduhiai weboyaria fo, wiro inontarai manei kia
tateraifa fanai."
10 Mayeai Yesusi ne inontarai dirisa fosa esuai to munu eminohi nai foi
afui, etutang berahi kariri fi anta medura fo.
11 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, "Mandoni dino dira binengfoi tuti
dau wiwing manei siai aha mani, wenani niari sasari we ne wiwing mano
fafong foi, amani sasario dena ria wiwing siai fo.
12 Tonanai kontai we wiwing dira ne mangfoi, mae dau mang siai ahang
foi, i kontai niari sasario dena ria mang siai fo."

Yesusi mioang arikang
(Matiusi 19:13-15; Lukasi 18:15-17)

13 Na nanai inontarai manea eha ene arikangfosa we Yesusi ma, we yuai
warangfoa wasausa tuti mioansa. Manamo Yesusi ne inontaraifosa esuasa.
14 Yesusi deti ne inontaraifosa enari tonanafo, kesousa, tuti medu wesa
deyo, "Metawing arikangwasa era we yau ma, dohonao meteiweduasa fe,

* **10:6** Kejadian 1:27 * **10:8** Kejadian 2:24

weo inontarai toyari arikangfesa nini saino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ne.
15 Tarai, imadu we mea mau yeyo, inontaraio wiro yoasoai tuti niari enerorongfoia tewawa kariri arikang kaha mani, wiro suai to Seng Allai ne Mananu rorong fo kaha ki."
16 Yesusi medu tonanaia kaifo fiaung arikangfosa, mayeai yuai warangfoa wasausa tuti mioansa.

Yesusi deunau kariri inontarai ne ra bitoya tuti Allai ne Mananu rorong fo (Matiusi 19:16-30; Lukasi 18:18-30)

17 Rabuang bo Yesusi tuti inontarai fosa ete era fo, inontarai manei mito we Yesusi ma. Inontarai nani suki aweu disangkapa awebuka na arongreafo tuti medu deyo, "Mantaunau bontengne waune, fianai aino inari we ambori isobu numainufo ne?"
18 Yesusi yoa deyo, "We fianai e wahu yau we yenteng ninai? Wiro manei denteng kahai, mae Allai meiri kawuru.
19 Allai ne Hukumi dohonai we tatohong kariria fo boitawanai ampa, amani:
'Wiro mung inontarai fanai,
bena ria wiwing siai fanai,
wiro komananapi fanai,
binggai inontarai na kaiwo wetarai kaha fo fanai,
wiro totofa manei we ka ne fianggengfo fanai,
womi we nemu dai tuti nemu ai.'*"
20 Inontaraifoi yoa wei deyo, "Dai Mantaunaune waune, kaiwoariri fuba nani yohong kariri kawuru na iwebariboaifa ampa."
21 Ainanaya Yesusi enewawu inontaraifoi seiteri tuti medu wei deyo, "Sea fi beyari bohong kariria kaharai, amani ro wa bowayang nemu ra munohi tutira wara kai, tuti doiwa bohonai we inontarai ene pari fi fosa, nanaia mani wobu ra na Waidania finanai. Tuti nari tonanaia mani ro ma ro ria yau."
22 Inontaraifoi tarao kaiwofo nanai, arokuayai paria, weo ne ra bitoya karera fefe, ampafe da weru kataifoi na enerorong fituayai.
23 Yesusi seite ne inontarai erariati fosa, medu wesa deyo, "Mawa kahai we inontarai ene ra bitoya nesa esuai to Seng Allai ne Mananu rorong fo ki."
24 Ne inontaraifosa epapuhung paria we kaiwo medurai tonana fo. Wape medu wesa aha deyo, "Arikangne meaine, tarai we mawa kahai we uai to Allai ne Mananu rorong fo.
25 Weo mawa sewa we unta manei suai kaha aniai kamirei bei weru inontarai ne ra bitoya manei suai to Allai ne Mananu rorong fe fo."
26 Kaiwo medura fo wedaya ea epapuhung paria, ampafe etutang berahi eteyo, "Tonana mani, mandoni dino mesi we sobu faririfo ne?"
27 Yesusi seitesa tuti medu wesa deyo, "We inontarainesa mani finanai wiro ene mambiruifea we enari kaha, wape we Seng Allai mani fifiani kontaio mawa arora."
28 Ainanaya Petrusi medu wei deyo, "Daie, boti fifiani kontaio ametawinaifa tuti ameraria wau!"
29 Yesusi medu wesa aha deyo, "Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai mandoni da weru ne munufoi ete ne doroi mang foi ete doroi

* **10:19** Keluaran 20:12-16; Ulangan 5:16-20

wiwing foi, ete ne wawafo suru, ete ne arikangfosa ete ne romifo, ambori
daria yau tuti wiuwu nehu Kaiwo Maihikai ne,
30 nana mani wenani ambori sobu fi bitoya na rabuang bonini ki, amani ne
munu, ne terafosa, inanai, ne arikang tuti ne romifo. Tuti dadirafo sodairai
kontai, mae rahida da ma wanai, ambori minohi we numainu.
31 Wape kaiwasa bitoyao na nunei ninai ewefonia fosa ambori enai to
kurumifui ki, mae mano na nunei ninai enai to kurumifui fosa ambori
ewefoniai ki.*"

Webetoru Yesusi medu kariri ne mararehafo
(Matiusi 20:17-19; Lukasi 18:31-34)

32 Etautai era pari to bendari Yerusalemi ayai. Yesusi sahara fituayai
fafong werusa, ambori ne inontaraifosa era tuari aha ki. Ne inontaraifosa
earomikuayai wei paria, tuti kaiwasa bitoya wei foi kontai mitai paria.
Mayeai Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma, deikaririai
wesa kariri fianai aino ambori sodaira fo.
33 Medu deyo, "Metarami ma. Nina mani, tara to Yerusalemi ayai finina.
Na wanai Kaisung Inontarai nei ambori manei dewayani we imami baba
fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa ki. Tuti ambori etohong aiboi
marareha fo wei, mayeai etohoni pari to inontaraio etaroangno Allai kaha
fosa ewarami rorong fo.
34 Inontarai nanisa ambori eteiberahi, ehandioi, erarubati na wai, tuti
emuni mireha. Wape rahida bo botoru foi ambori suwi aha ki."

Fio Yakobusi tuti Yohanesi urutang weai
(Matiusi 20:20-28)

35 Ainanaya Yakobusi tuti Yohanesi, amani Zebedeusi ne arikangfo suru,
ura wa umadu we Yesusi ureyo, "Dai Mantaunaune waune, aureyo nari fieai
we auru."
36 Dutang suru aha deyo, "Fianai aino mureyo inari we muru ne?"
37 Uroa wei aha ureyo, "Aureyo moduraia futuai we auru, we rahida ru
wang Mananu fo na nemu sambewaraio dadai fo mani, bohong kataio mai
fo we auru, amani manei minohi na waramu domoya wai tuti manei na
waramu dowei wai."
38 Wape Yesusi yoa we suru deyo, "Muwaitawang fianai aino murutang
weai nina kaha. Mubiriu we murununng nano fi dadirao yunung nai nei
tuti muwebaptisi kontai na dadirao isobu baptisi nai ne rai e? Mubiriu we
musodai dadira ambori isodairi foi konta rai e?"
39 Uroa wei ureyo, "Aubiriu wea rai." Ampafe Yesusi medu we suru deyo,
"Nehu dadira nani murununng nai kontai, tuti muru kontai muwebaptisi na
dadirao iwebaptisi nai nei. Nehu dadira nanai musodairi rai.
40 Wape kariri mandoni dino ambori minohi na enehung domoya nei tuti
na enehung dowei nei mani, yau wiro ikutu kaiwo kariri nana kaha. Katai
nani Allai meinenami we inontarai kawuru ampa, amani mano diri suru
kawuru we uminohi na nanaia fo."
41 Yesusi ne inontarai ewesura mano wei fosa etarami finanai ampefe
ehasou Yakobusi tuti Yohanesi suru paria.

---

* **10:31** Ne arti mani toninai: Inontarai reantenang etarami Sengnei ne Kaiwo fosa, amani inontarai Yahudi, wape wiro eroasoa kaha, esuai Allai ne Mananu rorong foi kaha ki. Wape inontarai etaramioai wefuiai, amani inontarai Yahudi kaha fosa, wape eroasoai, ansaino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ki.

42 Ampafe Yesusi sahu kipasa ma, medu wesa deyo, “Mewaitawanaifa
weo na kaiwasa etaroang Allai kaha fosa, amani Yahudi kaha fosa, mano
ewenunggamiei we ene parentanei, enari kanggani ene kaiwasafoi. Tuti
mano ewewafoniai fosa etanggewa ene kaiwasafoi na tapapa.
43 Wape wiro mene tarai tonana kaha, mae mandoni dino deyo fiebai sewa
na mea fo mani, todoni kontaio wemangfata we mea.
44 Tuti mano deyo wefoniai na mea fo mani, todoni kontaio wewoming we
mea akawuru wo.
45 Weo Kaisung Inontarai nei kontaio wiro da ma we mefatari kaha, mae
we fiata mea tuti we dohong ne taraifoi we feriri kaiwasa bitoya foi.”

Yesusi niari Bartemeusi mano urengfafa foi deti
(Matiusi 20:29-34; Lukasi 18:35-43)

46 Era wao sobu bendari Yeriho foi. Ainanaya Yesusi tuti ne inontarai
erariati fosa tuti kaiwasa bitoya kontai, era weru bendari Yeriho foia nanai,
esobu inontarai urengfafa manei minohi na rang dereung fo mae dedo we
fi. Inontaraifoi wonong fino Bartemeusi, amani Timeusi antung dine.
47 Na kutu taraoai we mano da ma nani mani Yesusi inontarai Nazaretifi
dine nana ne, sahu deyo, “Yesusio, Dauti ne Kaisungwa waune, aromuo
yau!”
48 Kaiwasa bitoya fosa esuari we nemboru, manamo tentumasa kaha, mae
sahu mambiriu aha deyo, “Dauti ne Kaisungwa waune, aromuo yau!”
49 Ampafe Yesusi doa ukai, medu deyo, “Mesahui ma.” Ainanaya esahu in-
ontarai urengfafa foi, emadu wei eteyo, “Tawang enemurorongwai, boabari
wau, weo Yesusi sahu wau.”
50 Weurengfafafoi tarao kaiwofe nanai, warapa ne ansung boriei foa
watai, mae soiri tuti mito we Yesusia.
51 Da wa kefangna, Yesusi dutang berahi deyo, “Fianai aino boyo inari we
wau ne?” Weurengfafafoi yoa wei deyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune,
yeyo iwati.”
52 Yesusi medu wei aha deyo, “Barabera wau to nemu munufoi. Nemu
roaso yau wa wedaya bonteng ampa.” Na tatofang kutu nanai kontaio
urengfo tabau deti. Ainanaya da ria Yesusi na ne rang rorong foa.

11

Yesusi suai to bendari Yerusalemi
(Matiusi 21:1-9; Lukasi 19:28-38; Yohanesi 12:12-15)

1 Era wa kefang we Yerusalemi mani, esobu munue Betfage tuti Betania
na wiwoi Saituni eneungfo. Na nanai Yesusi demi ne inontarai dirisa fosa
uwemandu ura fafong.
2 Medu we suru deyo, “Mura to munue watai na taaromife wanai, mura
waroi afui kahai mae muwati manei tebuhi ne keledai antung manei doari
na nanai. Keledai nani manei wiro dau nai kaharai. Murehuwi mukari ma.
3 Tuti masino manei dutang bera muru deyo, ‘Murehu keledaiwai we
fiani,’ nana mani muroa wei mureyo, ‘Sengnei andino demi auru we aukari
ne, wape ambori dohoni tibera ahera aha ma ki.’ ”
4 Inontarai mandu fo suru ura kariri fianai aino Yesusi demi suru ura wea
foa. Na wanai uwati keledai antung manei, wenengfoi tebuhiri doari na ne
munu refongfo, na rang dereungfo. Tuti urehu keledaifoia.
5 Inontarai etoari na nana fosa etutang bera suru eteyo, “Tofino! Murehu
keledai antungwai we fiani?”

6 Uroa wesa kariri fianai aino Yesusi medurai we surua fo. Ampafe
inontaraifosa eroa we ukaria.
7 Ukari ura wa sobu Yesusifo, etohongno ene ansung boriai feai awiai
ebuaisai na keledai kuruinafoi. Ainanaya Yesusi dautai ayai minohi sauwi.
8 Kaiwasa bitoya paria eha ene ansungfoa ehafarai na rangfoi, manea
kontai ebuai ai tutuba eha na romifo wa sau rangfoi, ambori emaranding
rangno Yesusi da nai foi.
9 Kaiwasa era foni Yesusi fosa tuti mano era na kurufui fosa, esahu kiai
eteyo,
"Hosana! Moanafeai we Mano da na Sempaisi wonong ne!
10 Moanafeai we tane werengno Dauti ne Mananu rorongno ambori da ma
ne ki!
Hosana! Fiaifeai we Allai na katai dedai!"
11 Yesusi suai to bendari Yerusalemi afui nanai, suai to Sempaisi ne
Munufoi afui. Deti kariri kataifoi tonanai, wape dirufoi kikeu, ampafe i tuti
ne inontarai ewesuraya mandu fosa etaraberasa to Betania aha.

Yesusi deikanggani ai urungfoi
(Matiusi 21:18-19)

12 Kameaia, na rabuangno era weru Betaniafoi mani, Yesusi wewisi.
13 Na waroi detiao ai urung rowei, sifu biriayai tuti reraungfoi kehe paria.
Ampafe da wa detioi we webong ete bireri e? Wape da wa sobu neungfo
mani, deti sobu bong kutu bei kahaia, mae reraungfoi terai. Weo rabuang
bonani mani wiro ne diru neung we niaya kaharai.
14 Ainanaya Yesusi deikanggani aifoi deyo, "Na rahida bonini to fongna
mani, wiro webong aha we manei dang nemu bongnei kaha." Yesusi ne
inontarai dirisa fosa etarami te kaiwo medurai nanai.

Yesusi suai to Sempaisi ne Munufoi
(Matiusi 21:12-13; Lukasi 19:45-48; Yohanesi 2:13-16)

15 Mayea mani era wa sobu Yerusalemia. Na nanai Yesusi suai to Sem-
paisi ne Munufoi rofongfo, tuti data kaiwasa mano etawayangfi tuti mano
ewaworifi na nana fosa. Bebari ene mejao eriwang doi naya fo tuti kaderao
mano etawayang muntung we korbani fosa eminohi naya fo.
16 Tuti wiro yoa we manei kia fiawayanai da rurang munu dereungfo
kaha.
17 Mayeai deunausa deyo, "Na Allai ne Kaiwofo medu fieai, amani dotu
tonina:
'Nehu Mununei ahui we munuo inontarai nunei kiai ewenadi nai dine,'*
wape menariri wemunu mananapia."
18 Imami baba fosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, etarami kaiwo
Yesusi medura fo, ampafe esera we rang we emuni. Wape emataiti we
kaiwasa bitoya epapuhung weo ne kaiwo aunau fo.
19 Dirufoi de kikeu mani, Yesusi tuti ne inontarai suraya mandu fosa era
weru bendarifoia.

Fiainawiai na ai urungfoi
(Matiusi 21:20-22)

20 Kameaia mani Yesusi tuti ne inontaraifosa era wa era rurang ai urung-
foi, wape ewatioi we memasa beyari na raindengfo paria sobu newafoi.

* **11:17** Yesayai 56:7; Yeremiai 7:11

21 Ampafe Petrusi aroo fianai aino Yesusi medu we aifoi na ramindenafa
tuti medu we Yesusi deyo, “Dai Mantaunaune waune, botia, ai urung
ramindenafa boikanggani fi memasa ampa.”
22 Yesusi yoa wesa deyo, “Meroaso Allai.
23 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino medu we uai nini
deyo, ‘Tuwera weru katai nini tuti taukaha rawanang rausi!’ mae enerorong
soriru kaha mae yoasoai na mutu, nana mani finanai karirriai wei.
24 Ampafe imadurai we mea mau yeyo, metutang we fieai ria Allai mani,
meroasoai we finanai mesobuai ampa, nana mani ambori mesobuai ki.
25 Tuti mewenadi metutang we Sempaisi, wape menemirorong pirahai we
manei mani, meteiai wenani akawuru wo, nana mani ambori mene Dai na
rorafaisi kontai feriri mene sasariwai.
26 Wape wiro meteiai inontarai siai ene sarawa kaha mani, mene Dai na
rorafaisi kontaio wiro deiai mene sasariwai kaha.”

Mano ewefoniai we Yahudi fosa etutang bera Yesusi kariri ne mambiriu we niarifi fo
(Matiusi 21:23-27; Lukasi 20:1-8)

27 Mayeaia mani era wa sobu Yerusalemia. Na siario Yesusi da na Allai ne
Munufoi rorongfo, na nanai imami baba fosa, mantaunau Hukumi Musai
soi fosa, tuti mano ewefoniai we Yahudi fosa era we Yesusi ma.
28 Etutang berahi eteyo, “Na mandoni wonongne tuti ne mambiriune nari
fi bitoya tonina fenina? Tuti mandoni dino yuai wau we nari fininaifa ne?”
29 Yesusi medu wesa deyo, “Yau kontai yutang bera mea we fieai, tuti
finanai meteisaharai we yau mani, ambori yeisaharai kontai we mea kariri
na mandoni dino yuai yau we inari fininaifa ne ki.
30 Meteisaharai we yau, weo Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mani,
mandoni dino yuaisi we webaptisi kaiwasa tonana ne? Allai ete inontarai
nunei manei e?”
31 Imami baba fosa tuti mano ewefoniai we Yahudi fosa emadu karirriai
wawerasa eteyo, “Masino tateyo, ‘Allai dino yuaisi we niari finana ne,’ nana
mani ambori dei we tata aha ma deyo, ‘Tonana mani, we fianie wiro meroaso
Yohanesi kahai nina?’
32 Wape dadira kontai we tateyo inontarai nunei manei dino yuaisi ne,”
weo ematai kaiwasa bitoya foi, we eroasoai we Yohanesi mani nabi tarai
dine.
33 Ampefe eroa we Yesusi eteyo, “Ameserawawerahai.” Ainanaya Yesusi
medu wesa deyo, “Tonana mani yau kontai wiro yeikarirriai we mea kaha
weo mantei dino yuai yau we inari fi bitoya nini faini.”

12

Yesusi medu fiyiwansoai kariri weenari romi angguri
(Matiusi 21:33-46; Lukasi 20:9-19)

1 Mayeai deiriri fiyiwansoai bei wesa aha, amani deyo, “Inontarai manei
sanang ne romi angguri bei, sanamia kiaia, ainanaya yu wore wariria.
Kontai sirai kamirei we katai ehua anggurifoi nai tuti biaungno katai ne
tarai toyari yawa dedai bei we ewaitawang wedua romi angguri foi nai.
Ainanaya dohoni we inontarai manea we ewaitawang weduari, ambori
romifoi wetarai mani etohong eai we mano ne romifoi tuti etato ei maisa.
Ainanaya mano ne romifoi dontai to nu siaia.

2 Niayaia tete rabuang bo romifoi wetarai fo, demi ne mangfata manei
dontai we kia ne atorafo ria mano ewaitawang ne romifoi fosa.
3 Manamo mano eru romifoi sa etafu mangfatafoi, eboia denteng kaha tuti
etatari daraberahi na warang arora aha.
4 Mayeai mano ne romifoi demi ne mangfata manei siai aha, manamo
mangfata nani kontai eboisabu nunggamiei tuti eteikanggani ne woria
denteng kaha, mayeai etatari daraberahi na warang arora aha.
5 Ainanaya mano ne romifoi demi nari mangfata mano mantoru foi aha,
manamo mangfata nani kontaio etouri kahai mae emunia mirehara. Enari
pampang tonanai we mangfata fuba, mano ne romifi demisa era wa nanisa.
Manea eboisa, wape manea kontai emunsara emarareha.
6 Demi ne mangfatafosara ehaia, titou ne kaisung mansiari enewawuti
foi terai, ampafe demi mae da aha weo enetituaitai deyo, 'Nehu kaisungnei
mani, esomi wei rai.'
7 Manamo we eru romifoi sa ewati ne kaisungfoi we da ma fo nanai,
emadu wawerasa eteyo, 'Ne kaisung ambori sobu tamang fi minohi tutira
fe andinini, ampafe tamunia mireha weruaia, ambori fianai aino tamang
minohi tutira fo taha we tata.'
8 Etafuria tuti emunia mayeai ehabioi ariei wiatai na romi dereungfo."

9 Ainanaya Yesusi bera imami baba fosa tuti inontarai ewefoniai we
Yahudi fosa aha deyo, "Tofino mano ne romifoi, fifiani aino ambori dohonai
we mano eru romifoi sa fo? Todoni kontaio ambori daraberahi ma tuti
miung mano yoasosa we eru ne romifoi sa ki, tuti dohong romifoi we
inontarai siai manea aha we ewaitawani ki."
10 Ainanaya Yesusi medu aha deyo, "Metato Sengnei ne Kaiwo arawang bo
dotu tonina nei kaha rai e? Amani:
'Kamieio mano enari munu nesa ehabioi fi,
andi wekamiei reantenang we etang kamieifoi doa sauwi ampa.
11 Sengnei andino niari finina,
tuti fi mehikai paria na tauremine.'*"

12 Ampafe mano ewefoniai we Yahudi fosa, etarami fiyiwansoi nani fo,
erurai we etafu Yesusi weo ewaitawanai we Yesusi ne kaiwo medura fo reng
wesa kariri todoni eteiayari we Mananu Mampariri foi fo. Manamo ebiriu
kaha, weo ematai kaiwasa bitoya foi fefe. Ampafe wiro etoari ahang kaha,
mae efononansa weru Yesusia.

Yesusi medu kariri bai pajaki we Mananu Kaisari (Matiusi 22:15-22; Lukasi 20:20-26)

13 Esera we rang we etafu Yesusi, ampafe rahida bei etemi Farisi maneiru
teai tuti Herodesi ne inontarai erariati fosa maneiru teai, era wa we eweang-
gari Yesusi na fi etutang wea fo.
14 Ampafe era wa etutang berahi eteyo, "Dai Mantaunaune waune, ame-
waitawanai we wau mani inontarai enemurorong mesi di wau. Amewait-
awanai kontai we bounau na mai kariri fianai aino Seng Allai medurai we
inontarainesa fo, wiro tau funomai we kaiwo inontarai emadura fo kaha
weo wiro womi we mano ewewonomi fosa kaha fefe. Ampafe kariri tane
hukumifoi, mesi we tabai pajaki weo Mananu Kaisari ete bireri e? Tatohonai
ete bireri e?"

* **12:11** Masmuri 118:22-23

15 Manamo Yesusi deitawang enemirorong kerira foi, ampafe medu wesa
deyo “We fianie meweanggari yau we metafu yau na nehu kaiwone nina?
Meteinawiai we yau doi mebai pajaki nai wai ambori yeti kaririai.”
16 Ampafe eteinawi doi dinari bei wei. Ainanaya Yesusi dutang berasa
deyo, “Mandoni dino yabani na doi finina, tuti mandoni dino wonongfe
watai nai ne?” Eroa eteyo, “Mananu Kaisari.”
17 Ainanaya Yesusi medu wesa aha deyo, “Tonana mani metohonai we
Mananu Kaisari fifiani aino Kaisari neng fo, tuti we Allai fifiani aino Allai
neng fo.” Mano eteyo eweanggari nanisa, epapuhung paria we ne kaiwofo.

Yesusi deunau kariri inontarai esuwi na marareha rorong fo (Matiusi 22:23-33; Lukasi 20:27-40)

18 Mayeai inontarai maneiru teai na inontarai eweSaduki fosa era we
Yesusi ma. Ea mani inontarai Yahudi saine, wape eroasoai we inontarai
emarareha nesa wiro esuwi ahang kaha. Era wa weo etutang berahi eteyo,
19 “Dai Mantaunaune waune, nabi Musai soi kaiwo ninai we tata, soi deyo,
‘Mang manei rirau wape sobu arikang kaharai mae mireha, nana mani ne
tahatuifoi dau ne wiwingfoi aha, ambori dohong arikang we mano mireha
nani ne ririafoi aha.’*
20 Ametaterai weo mambetahatui eweitu, mano fuba foi riraua, wape wiro
une arikang kaharai mae mangfoi mireha weru wiwingfoia.
21 Mayeai ne tahatui mano suari foi dauo ne wiwingfoi aha, manamo i wiro
ne arikang kaharai mae mireha kontai aha.
22 Ne tonanane we ne tahatui mano suari foi, paria sobu mano fui pari foi
kontai. Ea kiai erau wiwingfoi wape ene arikang kaharai mae emararehara.
Ne fuiai pari fo wiwingfoi kontai mirehara.
23 Ampefe na rahida mansuwi-suwi foi mani, na mambetahatui eweitu
nani fosa, mantei dino ne wiwingfoi ne? Weo mambetahatui itu fosa erau
ruhi wiwingfoi fefe.”
24 Yesusi yoa wesa deyo, “Menemitituai sarawai paria, weo wiro metafu
Sengnei ne Kaiwofo tuti meroaso ne mambiriufo kaha.
25 Weo rahida bo mansuwi-suwi foi mani, wiro inontarainesa erirau
ahang kaha mae eminohi toyari wewai na Waidani.
26 Wape kariri inontarai emarareha ne esuwi ahang fo mani, metato
Kaiwo Musai soi kariri ai yafui denggararu foi ete bireri e? Na kaiwo nanai,
Allai medu we Musai deyo,
‘Yau mani Allaio mene werengno Abrahami, Isaki tuti Yakupi esomi wei
foi di Yau.’*
27 Seng Allai nani mani wiro Seng we inontarai emarareha kaha, mae i mani
Seng we inontarai etarang, tuti wiro inontarai emarareha fo saino esomi wei
fo kaha, mae mano etarang fosa, ansaino esomi wei ne. Nanai deinawiai
we Abrahami sitoru etarang aha na Waidani ampa. Tarai, menemitituawa
sarawai paria.”

Yesusi medu kariri kaiwo wereantenang na Hukumi Musai soi fo (Matiusi 22:34-40; Lukasi 10:25-28)

28 Na nanai mantaunau Kaiwo Musai soi fo manei kontai da wa, doa mae
taradidau Yesusi tuti Sadukifosa kaiwo emadura fo. Mantaunau Kaiwo
Musai soi foi taraoai terai we Yesusi deisaha kariri fi etutang weai nanai

* **12:19** Ulangan 25:5-6 * **12:26** Keluaran 3:6

na mai paria. Ampafe i kontai dutang fea Yesusi aha deyo, “Na Sempaisi ne Hukumine, kaiwo fianai aino ne reantenang pari ne?”
29 Yesusi yoa wei deyo, “Kaiwo reantenang ne mani dotu tono:
‘Inontarai Israeline meaine, metarami ma,
Allai mani tane Seng dine,
tuti manei siai ahang kahai, mae meiri terai.
30 Enemuwawu Sempaisi, nemu Allai,
na enemurorongwai sentenang,
na numuaninuwai sentenang,
tuti na enemutituaitawa sentenang.’*
31 Hukumi sua aha mani,
‘Enemuwawu inontarai siai kariri enemuwawu bera mantaung wau wa.’*
Wiro kaiwofeai siai aha we sewa hukumi boru nina kaha.”
32 Ainanaya mantaunau Kaiwo Musai soi foi yoa we Yesusi deyo, “Dai Mantaunaune waune, tarai paria. Fianai aino modurai nanai antu, weo Seng Allai mani, meiri kawurua tuti wiro seng manei siai ahang kaha.
33 Tuti todoni kontaio, inontarainesa enemiwawu Seng Allai na enemirorongfoi sentenang, na ene mambiriufo tantenang tuti enemitituaitafo. Tuti ea kontai enemiwawu inontarai siai kariri enemiwawu berasa fo. Finanai aino beng sewa korbanio nunumi foi tuti korbani siai weo ohoni we Allai foi ne.”
34 Yesusi taraoai we mantaunau Hukumi Musai soi foi ne kaiwofo sewai pariara fo, ainanaya medu wei deyo, “Ninaia mani, adareti moinenang wuai to Seng Allai ne Mananu rorong fo.”
Yesusi medu kaiwofoa kai tonanafo, wiro manei wemang we dutani we fieai siai ahang kaha.

Kaiwo kariri Yesusi, Mananu Mampariri dine fo (Matiusi 22:41-46; Lukasi 20:41-44)

35 Yesusi doa mae deunau na Allai ne Munufoi rorongfo tonanai, mayeai dutang bera kaiwasa etaramididauwi fosa deyo, “Todonie mantaunau Hukumi Musai soi fosa eteyo Mananu Mampariri nei Dauti ne Kaisung dine nina?
36 Weo Dauti mantauni, Allai Nuaninunei sensoni mani medu kariri deyo,
‘Seng Allai nei medu we nehu Sengnei deyo,
“Munohi na warahu domoya nei,
pariao iwedaya nemu aitetanesa taha tawangsa kiai na awemuwai.” ’*
37 Ampafe Dauti mantauni sahu Mananu Mampariri foi we ne Sengfoi tonana mani, todonie i mani weriria terai na Dauti ma nina? Mae nanai deinawiai we Sengno Mampariri fo dedai sewa Mananu Dauti tuti ne riria tera fo.” Kaiwasa fianduhi na Sempaisi ne Munufoi nanisa eparaise paria we etarami Yesusi deunaufo.

Anansiau we mantaunau Hukumi Musai soi fosa (Matiusi 23:5-7; Lukasi 20:45-47)

38 Medu wesa deyo, “Metanansiau we mantaunau Kaiwo Musai soi fosa. Ea mani emirising we esansung ansung dewariroi, era tutirai na kaiwasa bitoya foi earomireafo, toyari na kondirora, ambori kaiwasa bitoya nani esomi wesa.

* **12:30** Ulangan 6:5 * **12:31** Imamati 19:18 * **12:36** Masmuri 110:1

39 Emirising we etoa na katai mahikai na munu agama Yahudi fo rorongfo
tutu na muniara bei mani, emirising we etiri katai mahikai na fong fo we
eminohi nayai.
40 Epampamu wiwinafosa we eha fi eminohi tutira fo, tuti ewenadi mani
ene nadifoi dewariroi, ambori kaiwasa bitoya fosa etatosa we inontarai
ebeng disa. Inontarai nanisa aiboi esobuai ria Sempaisi fo mani, maraba
pari sewa rai."

Wiwina manei ne doio dohonai we Sempaisi
(Lukasi 21:1-4)

41 Na Sempaisi ne Munufoi fo, Yesusi minohi arong we katai efanduhi doi
we Sempaisi nai fo tuti seite kaiwasa ehabi doi to buruao efanduhi doi nai
foi. Inontarai ene ra bitoya fosa bitoya etohong doi fuba.
42 Ainanaya wiwina ne pari fi manei da wa, kia ne doi seni boru, kiara
soniai na buruao efanduhi doi nai foi. Doi seni nani suru une hargafo katui
paria.
43 Ampafe Yesusi sahu ne inontarai ewesuraya mandu fosa ma, medu
wesa deyo, "Tarai, yeisaharai we mea mau yeyo, wiwina nini faini fi dohonai
we Sempaisi fo fuba sewa kaiwasa fuba wei foi kiai ene etohonafo.
44 Weo ea kiai etohonai na ene ra bitoya foi, wape wiwinanei ne pari fi
tonanai ki, wape dohong doi kutu wiatai we wiori fidang naya fo awa kiai."

13

Yesusi medu kariri Sempaisi ne Munufoi we ambori miru fo
(Matiusi 24:1-2; Lukasi 21:5-6)

1 Rabuang bo Yesusi era weru Sempaisi ne Munufoi fo, ne inontarai dirisa
fosa manei da ma medu wei deyo, "Dai Mantaunaune waune, botia Sempaisi
ne Munufoi denteng paria. Kamiei etana fo maihikai paria."
2 Ainanaya Yesusi medu wei aha deyo, "Mewati Munufoi we mehikai
paria ne ne? Munu Sengno menemikandori wani ambori inontarai manea
emeiria misuhi kiai, kamiei boyari kontaio wiro doa na ne katai doa nai foi
ahang kahai ki."

Yesusi medu kariri rahida nunei werea naya fo
(Matiusi 24:3-14; Lukasi 21:7-19)

3 Mayeai Yesusi dautai to wiwoi Saituni ayai minohi na katai wiatai arong
we Sempaisi ne Munufoi fo. Ainanaya Petrusi, Yakobusi, Yohanesi tuti
Andareasi itora siaia itomadu riati.
4 Itorutani itoreyo, "Boikaririafa we amea, kidoni wori fi antanafa modu-
rai nanai kawariai ki, tuti finanaifa kawaria mani ne fiainawiafo todoni?"
5 Yesusi yoa we sitoru deyo, "Metanansiau weduarai ambori dohona
inontarai etatofa mea fe.
6 Weo inontarai bitoya ambori era ma eteyo emadu we mea na wonohune
tuti eteyo, 'Mano metamang wei nei di yau.' Tuti na kaiwo emadurai
tonanane etatofa kaiwasa bitoya kontai.
7 Kontai ambori metarami mamunafei, tuti kaiwasa emamuna waw-
erasa, wape dohonao mematai fanai. Ne tonanane todoni kontaio kawaria
akawuru wo. Wape nanai wiro deinawiai we nunei werea nayai finana
kaha.
8 Tonanai kontai parentafei ambori memuna we parentafei ki, tuti man-
anu manei ambori memuna we mananu siai manei ki. Na doni kontaio
ambori mundiei beba foi fio nai ki, tuti kahari miung ki. Ne nani kiai arahio

fi reantenang finanai, ne tarai toyari wiwinsanaio amaina pirahai tantuma we dawing.

9 Metanansiau, weo inontarai siai ambori etafu mea tuti efafa mea to
Majelisi Agama fosa ki, kontai ambori eboi mea na munu agama Yahudi
fo ki. Kontai ambori efafa mea to mano ewewafonia fosa tuti mananufosa
earomireafo ki, weo meroaso yau tuti meraria yau fefe. Tuti na kutu nanai
mesobu rahida we memadu kariri yau wesa finana.
10 Weo todoni kontaio nehu Kaiwo Mahikai fo wuwuaifa we kaiwasa na
nunei sentenang akawuru wo.
11 Tuti masino etafu mea tuti eha mea to mano ehutu kaiwo fosa mani,
dohonao mearomikuayai we kaiwo ariri fianai aino ambori memadura fo fe.
Mae fianai aino menemitituaitai we memadura fo mani, memaduraia. Weo
kaiwo ariri memadurai nanai, wiro mantaung meaino menemitituaitawa
kaha, mae Allai Nuaninu Mirarebana nei andino deisahara ne.
12 Inontarai ambori etawayang ene doroi tera fosa we inontarai siai
we emunsa ki. Ne tonanane ambori kawariai kontai we wawa mangfoi
dewayang ne arikangfoi ki, tuti arikangfoi ambori dapa ne wawafosuru tuti
dewayang suru we inontarai siai we emung suru ki.
13 Kaiwasanei kiai ambori enemirireu mea we meraria yau fefe. Wape
mandoni dino doaria mutu paria sobu werea naya fo mani ambori sobu
faririfo ki.”

Fi dadira fuba tuti mampariri tarai kaha fosa (Matiusi 24:15-28; Lukasi 21:20-24)

14 “Rahida bo mewati mano kerira pari tuti wedaya ne karira pari fo foi
doari na katai mesi we doa nai kaha foi ki, ambori wedaya Sempaisi ne
Munufoi mesi kahai ki. (Kaiwo nani todoni kontai mano metatorai nini
wa mea metafurai.) Rabuang bonani mewati fi karira nani mani, inontarai
enayai na Yudea fosa todoni kontaio ewawu ahera, emito to katai weuai fo
we etadiwa nayai.
15 Mano tete rabuang bonani niayai na ne munu refongfo wiro da wafui
we kia fieai na munu rorongfo fanai.
16 Mano niayai na romifoi, dohonao daraberahi to ne munufoi we kia fieai
konta fe.
17 Rahida nana fo, rahida karira paria we wiwinsanaifosa tuti wiwingno
etinsui ui fosa, weo nana mani ewawu ahera kaha.
18 Mewenadi we dohonao finanai tete danunang rorong fo fanai.
19 Weo na rabuang bonani, dadirao miung kaiwasafoi nani, ne dadira fuba
pari fine wiro kawariai na wea kaharai, na rahida reantenang Allai niari
nunei fo paria sobu ninai, tuti wiro kawariai na eai ahang kaha.
20 Masino rahida nanai Allai fioukiraia tanang kaha mani, mansiari
kontaio wiro kiaharai weru karira nana kaha. Wape Allai enetituai we ne
inontarai dirisa fosa, amani ne inontarai yuaisa fosa, wedaya fiouki rahida
nanaia tanang.
21 Rabuang bonani manei medu we mea deyo, ‘Mewati! Mananu Mampar-
iri fi andinini!’ ete ‘Mewatia-andiwani!’ dohonao meroasoa fe.
22 Weo mampariri tarai kaha fosa tuti nabi tarai kaha fosa ambori
ehawariai ki. Ea ambori enari fi fuba bitoya paria tuti fitantuma bitoya we
enari we etatofa mano Allai dirisa fosa kontai, masino ebiriu we enarisa
tonanai.

23 Ampafe metanansiau. Finanai kai wiro kawaria kaharai mae,
yeikaririai kawuru we mea kai ampa, ambori metawai fanai."

Rahida Kaisung Inontarai nei daraberahi aha ma fo
(Matiusi 24:29-31; Lukasi 21:25-28)

24 "Rabuang bo esodai dadira fuba pari fo kiai mani,
'Wofaisi ambori memantiti ki,
tuti embaifaisi sambewarai ahang kahai ki,
25 awahafaisi ambori tiafating na rorafaisi tuti sawai ki,
tuti fi wemambiriu na rorafaisi ambori dari babiaini ki.'*
26 Finanaifa kawariai akawuru wori, Kaisung Inontarai nei ambori watioi
we da na kafafefo na rorafaisi meu, ne tapapafo fuba paria tuti ne sambe-
waraio dadai fo fiabai.
27 Ambori demi ne wewaifosa we efanduhi ne kaiwasa diriri foi na do
wanang murang foi paria sobu do wanangfui foi, tuti na do wanangsai foi
paria sobu do wanamba foi, kontai na rorafaisi reafea pari sobu reafeai."

Yesusi deinawi fiainawiai na ai urung
(Matiusi 24:32-35; Lukasi 21:29-33)

28 "Fiyiwansoai kariri ai urung nei deinawi aunaufeai fa, amani wati to
aifoi we wedahamia kai, rerorifoi kiawariai aha mani, nana mani wait-
awanai we katu wori wemunudang ki.
29 Tonanai kontai we mewatio finani kiai kawariai mani, mewaitawanai
kontai we rahidafo kefang ampa.
30 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai na rabuang boninisa wiro
emarareharao ehai kaharai mae finanai kawariai kawurua.
31 Rorafaisi tuti nunei niai rai, wape nehu Kaiwone watai wenumainu."

Tatanansiau tuti tatamang na mai weo taserawawera rahida Kaisung Inontarai foi da nai ma fo
(Matiusi 24:36-44)

32 "Tonanai ki, wape kariri rahida tuti araha ureng beiru Kaisung Inon-
tarai nei da nai ma fo, mandoni kontai deitawana kaha. Wewai na rorafaisa
kontai ewaitawana kaha, Kaisung Inontarai nei kontai deitawana kaha, mae
Dai mesiri andino deitawana ne.
33 Ampafe todoni kontaio mewaitawang weduarai tuti metanansiau pam-
pang, weo rahidafoi mewaitawana kaha fefe.
34 Finanai ne tarai toyario, inontarai dontai to katai waroi. Donta kaharai
mae, demi ne mangfatafosa we ewaitawang weduari, tuti deto fi eru fo
maisa we enari. We mano deitawang wedua rahutu borongfoi deretawani
we deitawang beng.
35 Ampafe metanansiau, weo wiro mewaitawang kidoni mano ne
munufoini da nai ma fo kaha. Tarahio da na ramindenafo, ete diru
rabuangfo ete rerai aha buafo, ete wofoi dauta fo te.
36 Ambori masino daraberahi tantuma mani, dohonao memainenang
kaha fe.
37 Fianai aino imadurai we me mau ninai, imadurai kontai we kaiwasane
kiai, amani metanansiau pampang."

* **13:25** Yesayai 13:10, 34:4

14

Imami baba fosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa esera we emung Yesusi
(Matiusi 26:1-5; Lukasi 22:1-2; Yohanesi 11:45-53)

1 Rahida boru aha mani, etohonsua muniara fuba inontarai Yahudi fosa
etang Roti Weragi kaha foi, tuti rahida esahui we rahida Paska foi. Na
rabuang bonani, imami baba fosa tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa
esera we rang we etafu Yesusi na mamunggasai we ambori emuni.
2 Manamo emadu wawerasa eteyo, “Wiro tanari finanai na rahida Paska
foi fanai, weo nana mani kaiwasa bitoya foi ehuaya etohona rai.”

Na Betania wiwing manei sara Yesusi na maning niunsai mampori
(Matiusi 26:6-13; Yohanesi 12:1-8)

3 Na kutu nanai Yesusi niai na Betania na Simoni, mano raminde nanai
meninang kusta foi, ne munufoi. Rabuang bo itorampi foi, wiwing manei
da weia. Wiwingfoi kiao maning niunsai mampori botori bei, maning nani
ne harga dedai paria. Bioi karai botori rahanang foia, tuti yuai maningfoi
sara Yesusi nungfo nai.
4 Inontarai maneiruo eminohi kontai na nana fosa ewati fi niari nana
fo ehasouwi, ampafe emadu wawerasa eteyo, “We fianie wiwingfoi mei
funong maning ne harga dedai tonina finina?
5 Ne mahikai mani, maningfoi dewayani tuti doifo dohonai we mano
ene pari fi fosa. Weo maningfoi ne hargafo dedai paria amani doi dinario
wepiaring webetoru (300) teai.” Ampafe ehasowi paria.
6 Wape Yesusi medu wesa deyo, “Metawinia! We fianie metatawari
tonanai nina? Fiani aino niari we yau ninai, fi mahikai fine.
7 Weo inontarai ene pari fi nesa mani, enayai rahang mea pampang na
rahida neungne, ampafe masino memaya mani rahida neungne kontaio
mefatasa ki. Wape yau wiro inayai rahang mea waroi ahang kaha ki.
8 Wiwing nini niari fio mai wei we niari we yau fo. I sara maning niunsai
mampori nei na nehu tarainei tonina ne we meinenang nehu tarainei we
ambori esarai fo.
9 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, na nunei sentenang, na katai doni
kontai nehu Kaiwo Mahikai fo ewuwuai naya mani, fi wiwingfi niari ninai
kontaio etaiririai ki ambori earomioai.”

Yudasi yoa we dewayang Yesusi
(Matiusi 26:14-16; Lukasi 22:3-6)

10 Ainanaya Yudasi Iskarioti, manei na Yesusi ne inontarai ewesuraya
mandu fosa, da we imami baba fosara we dewayang Yesusi wesa ki.
11 Rabuang bo imamifosa etarami kaiwo fenana fo, eparaise paria tuti
etarerai we ambori ebai Yudasi ki. Ampafe Yudasifo sera we rahida mai we
dewayang Yesusi.

Yesusi dang fiang Paska ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa
(Matiusi 26:17-30; Lukasi 22:7-23; Yohanesi 13:21-30)

12 Na rahida bo reantenang etohonsua muniara Roti Weragi Kaha foi,
amani na rahida Yahudifosa emung domba we fiang Paska foi, Yesusi ne
inontarai ewesuraya mandu fosa etutani eteyo, “Daie, katai bodoni dino
enemurorong niayai nai we amemainenang fiang Paska we wau nai ne?”

13 Ainanaya Yesusi demi uwemandu na ea, medu we suru deyo, “Mura to
bendarifoia, na wanai ambori musobu mang manei we kia babeu bei, sefang
na merehara, mura riatia.
14 Munu da wa suaioi foi mani, mura wa musuai nai kontai tuti mumadu
we mano ne munufoi mureyo, ‘Dai Mantaunaufoi deyo, “Rorong bodoni
dino yau tutu nehu inontarai eraria yau nesa ametang fiang Paska nai ne?”
’
15 Inontarai nani ambori deinawi rorong fiebai bei na yai fo we muru.
Rorong nani meinenang ampa. Mumainenang fiang Paska na nanai we
tata.”
16 Ainanaya inontarai mandu fosuru ura to bendarifoia. Na wanai fianai
aino usobua fo, mai kariri fi Yesusi medurai we surua fo. Ampafe na katai
nani umainenang fiang Paska foi we ea naia.
17 Dirua mani Yesusi tuti ne inontarai ewesuraya mandu fosa era to
munufoia.
18 Era wa eminohi etampi tonanai, mayeai Yesusi medu wesa deyo, “Tarai,
imadurai we mea mau yeyo, manei na mano tatampi ruhiai nini tata ambori
dewayang yau ki.”
19 Etarami kaiwo fenanai enemirorong fituayai paria, ainanaya mansiari-
mansiari dutang bari Yesusi aha deyo, “Daie, wiro yau kahai e?”
20 Yesusi yoa deyo, “Inontarai nini mani, inontarai suraya mandu ne mea
manei dine, amani andino soang ne rotifo ruhiai ria yau na rewangguai
boyari ne.
21 Tarai, Kaisung Inontarai nei ambori mireha kariri fianai aino fafongfa
nabifosa esoi na Sempasi ne Kaiwofoa fo. Wape we mano dewayang Kaisung
Inontarai neia mani, ambori sobu ne karirafo ki! Ne mahikai sewa we
wenanifaini mani, wiro saubaunung to nunei ma fanai.”
22 Rabuang bo etampi foi, Yesusi kia rotifeai dutang Sempaisi dohong
mahikai wei. Ainanaya fioabau rotifoi na warangfo, tuti dohonai wesa. Yu
rotifo dohonai wesa tonanai mae medu wesa deyo, “Mehari mau tuti metani,
weo nehu taraifi dinini.”
23 Mayeai kia nofi soni angguri nai foi, dutang Sempaisi dohong mahikai
wei. Ainanaya dohong anggurifoi na nofi foi aha, we etunumi.
24 Mayeai Yesusi medu wesa deyo, “Angguri nini mani nehu rika dine,
rikao na Kaiwo Areraio Allai dohonai we inontarainesara fo, rikao tiwowu
we kaiwasa bitoya foi.
25 Tarai, yeisaharai we mea mau yeyo, angguri nini wiro yunumi ahang
kahai, paria yunung angguri weworu na Dai Allai ne Mananu rorong foi.”
26 Ainanaya erohi rarung rowei we efiai Sempaisi, mayeai era to Wiwoi
Saitunia.

Yesusi medurai we ambori Petrusi feforai ki (Matiusi 26:31-35; Lukasi 22:31-34; Yohanesi 13:36-38)

27 Na rang rorong era to wiwoifoia fo, Yesusi medu wesa deyo, “Mea kiai
ambori mewawu taterai weru yau ki. Weo na Allai ne Kaiwo dotu tono:
‘Imung ne mantahungfoi,
tuti dombafosa ambori ewawu taterai ki.’*
28 Wape rahida bo isuwi aha foi mani, ambori ira foni meara isobu mea na
nu Galilea foi ki.”

* **14:27** Zakariai 13:7

29 Manamo Petrusi yoa deyo, “Bereri kontai. Tarahio mano wei nesa, mae
yau mani todoni kontaio iwawu weru wau kaha rai.”
30 Yesusi yoa wei aha deyo, “Tarai, imaduarai we wau mau yeyo, diru nini
wiro manggohei bibe weberu kaharai mae, fofora yau webetoru kawurua,
amani boyo wiro boroanso yau kaha.”
31 Manamo Petrusi kikatawanai deyo, “Todoni kontai ki, paria imereha
kontai ria wau, ifafora wau na wea kaha rai!”
Tuti mano wei fosao, emadu tonana kontai.

Yesusi wenadi na Getsemani
(Matiusi 26:36-46; Lukasi 22:39-46)

32 Ainanaya Yesusi tuti ne inontaraifosa era to katai bei wonong fino
Getsemani. Na katai nanai Yesusi medu wesa deyo, “Meminohi na ninai mae
itaha tourai to wanaia iwenadi nai.”
33 Ainanaya kia Petrusi, Yakobusi tuti Yohanesi itora ruhiai riati. Na siari
nanafo nuruainso weansarai tuti enerorong fituayai finanaya.
34 Ampafe medu we sitoru deyo, “Enehurorong fituayai paria nehu tarai
toyari yeyo imereha. Ampafe muntonayai na ninai tuti muntorena fanai
mae muntowaitawang weduarai.”
35 Yesusi saha tourai waroi kuteai weru sitoru, ainanaya disangkapa
awebukafo tuti dutang Sempaisi. Dutanai deyo todoni mani wiro sodai ne
dadira rorong fo fanai.
36 Wenadi deyo, “Daie,* Wau nari fiani kontai mawa arora. Kadeo ruai fi
miraba fuba isodairi nini weru yau, wape wiro kariri nehu yawiane fanai,
mae kariri nemu bawiawa terai.”
37 Mayeai daraberahi we ne inontarai kia sitoru fo itoru aha, wape da wa
mani deti sitoru we itorenawa itowaitawang mai kaha. Ampafe medu we
Petrusi deyo, “Simone bena e? Yemi wau we bena fanai mae boitawang
weduaraifa araha ureng tarai boyari kawuru, wape wiro wemambiriu wea
kaha.”
38 Ainanaya medu aha deyo, “Muntowaitawang weduarai tuti muntoru-
tang Sempaisi, ambori Saminseni weanggari muntoru fanai. Tarai we
muntonumianinuwa biriu we dohong kariri ne bengfo, mae muntone
taraiwa wemambiriu kaha.”
39 Mayeai Yesusi da wa dutang Sempaisi aha we kaiwo anta dutang wea fo.
40 Dutanai kaifo daraberahi we ne inontaraifo sitoru aha. Wape da wa
mani sobu sitoru we itorenawa, weo itouremi mamong paria fefe. Ampafe
itoserawawera fianai aino itore itomadurai we Yesusi ahang fo.
41 Rabuang bo Yesusi daraberahi we sitoru webetoru fo, medu deyo,
“Muntowatai muntorena nendai e? Mainanaya. Rahidafe kikeu ampa
we Kaisung Inontarai nei, mano dewayani foi soari to inontarai sasari fo
ewarami rorong fo ampa.
42 Muntoroabari muntoru ambori tora. Weo muntowati, mano dewayang
yau fi da kawuru ma nina.”

Etafu Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa ewawu taterai
(Matiusi 26:47-56; Lukasi 22:47-53; Yohanesi 18:1-11)

43 Yesusi doa medu tonanai we sitoru mae, Yudasi da wei ma. Yudasi nini
mani Yesusi ne inontaraio ewesuraya mandu fo manei dine. Kaiwasa bitoya
era riati ma, eha sondu tuti aiboi. Kaiwasa nanisa mani, imami baba fosa,

* **14:36** Na Yahudifosa ene kaiwo Iberani mani, Abba.

mantaunau Hukumi Musai soi fosa tuti mano ewenunggamiei we Yahudi fosa, ansaino etemisa ne.
44 Na antanafa, Yudasi mano dewayani foi medu wesara deyo, “Inontarai mandoni dino inunahi fo mani, inontarai dinani, metafuri. Metafuri tuti mehari, wape mewaitawang weduaria.”
45 Na kutu Yudasi da ma nanai, da bau Yesusi tuti medu wei deyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune,” mae suana niuna Yesusi.
46 Ainanaya eru tawang Yesusi tuti etafuria.
47 Wape inontarai etoa na nana fo manei fiating ne sondufoi, doara waru ferang kutu imami fuba Kayafasi ne womingfoi tarandaungfoia fituayaia.
48 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Mewaitarahio yau mani inontaraio mamuna di yau e,† donio meha sondu tuti aiboi mera ma we metafu yau nai nina e?
49 Rahida neungne inayai yeunau pampang ria mea na Sempaisi ne Munufoi rofongfo, mae wiro metafu yau kaha. Wape todoni kontaio menari tonanai, ambori mai kariri fianai aino dotu na Sempaisi ne Kaiwofea fo ne.”
50 Ainanaya Yesusi ne inontarai erariati fosa ewawu taterai weruria.
51 Na nanai baribOai manei da ria Yesusi na kurufui fo, i sensang wedua ne taraifoi terai na ireu lineni bei, amani ireu ne harga dedai dine.
52 Raifosa eteyo etafuri kontai, ampafe warapa ireufoi erutia mae mito arora wa.

Yesusi doa na Majelisi Yahudi fosa earomireafo (Matiusi 26:57-68; Lukasi 22:54-56, 63-71; Yohanesi 18:12-14, 19-24)

53 Mayeai eha Yesusi to imami fuba foi ne munufoia. Na nanai imami baba fosa, mano ewewafoniai we Yahudi fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa efanduhisa kiai na nanaia, amani mano esahusa we Majelisi Agama.
54 Petrusifo weriria Yesusi na waroi, paria suai kontai to imami fuba foi ne munu dereungfo afui. Na nanai deti inontarai ewaitawang munufoi sa eminohi eharuru adia, ampafe da wa minohi keruru adia kontai ria sa.
55 Imami baba fosa tuti Majelisi Agama fosa tantenang erurai paria we esobu inontaraio epampamu etinggai Yesusi we dohong sarawai ambori etohong aiboi marareha fo wei. Manamo wiro esobu ne sarawafea kaha.
56 Esahu inontarai bitoya kontai ma we etinggai funong Yesusi wape fianai aino emadurai nanai wiro emadu robong boyari kaha, ampafe wedaya etapa wawerasa.
57 Ainanaya manea siai etoaria emadu funong kaiwo kariri Yesusi,
58 eteyo, “Ametarami inontarai nini medu tonina, ‘Itota Sempaisi ne Munu inontarai enariri ninia kiai, wape rahida botoru aha mani iruai bei siai aha doa, amani bo wiro inontarai enariri kaha.’ ”
59 Wape kaiwo emadurai nanai kontaio wiro emadu robong boyari kaha, ampafe kaiwofo dapa wawerahai kontai.
60 Ampafe imami fuba foi doari rahangsa kiai awiai tuti dutang Yesusi deyo, “Todonie boromu tibau we kaiwo fuba etinggai wau weai nini kahai wei ne?”
61 Manamo wiro Yesusi medu sobu kaiwofea kahai mae nemboru terai.
Ainanaya imami fuba foi dutang berahi aha deyo, “Wau mani Mananu Mamparirio, Kaisung Allai mano Dedai Mirarebana fi di wau e?”

† **14:48** Ete mananapi.

62 Yesusi yoa deyo, “Yau aranane, tuti mea kiai ambori mewati Kaisung
Inontarai nei we minohi na Allai mano weMambiriu foi warang domoya fo
tuti da na kafafefo na rorafaisi meu.”
63 Ampafe imami fuba foi kesou paria tuti fiosiabu ne ansungfo tuti medu
deyo, “Kasau we tata ampa. Mandoni dino tatutani we medu kariri ne
sarawafo aha ne?
64 Weo metaramioai terai na metaramine we deibera Allaifo ampa, weo
deyo I mani Seng Allai ne Kaisung dine. Ampafe memadu todoni?” Ea kiai
emadu beyari we eteyo Yesusi dohong sarawai, ampafe sobu aiboi marareha
fo.
65 Ainanaya inontarai maneiru teai etoaria ehandioi. Tuti etabung wedua
urengfo, ambori eboi mae eteikanggani, eteyo, “Nabine waune, bento,
boroanai toyari nabi, boisaharai we mandoni dino bioi wau nei.” Mano
ewaitawang weduari fosa kontai eboi.

Petrusi fefora we wiro deroanso Yesusi kaha
(Matiusi 26:69-75; Lukasi 22:56-62; Yohanesi 18:15-18, 25-27)

66 Petrusi doa wawerahai na munu dereungfo tonanai, wiwingno fiata
imami fuba foi manei da rurami.
67 Deti Petrusi we minohi keruru adiafo nanai, deroang wei na mai paria,
tuti medu wei deyo, “Yesusi inontarai Nazareti foi ne inontarai erariati fe
manei di wau to.”
68 Manamo Petrusi fefora deyo, “Iserawawerahi tuti iwaitawang fi modu-
rai nina kaha.” Ainanaya Petrusi dari weru katai nani da to rahutu borong
fuba foi aha. [Na kutu siari nanai kontaio manggohei bibea.]‡
69 Mangfata wiwing foi deti Petrusi aha, ainanaya medu we mano etoari
na nana fosa, deyo, “Inontaraio eraria Yesusi fe manei dinini.”
70 Manamo Petrusi fefora toyarine. Mayeai inontarai etoari na nana fosa
emadu we Petrusi aha eteyo, “Wiro bereri ahang kaha, mae wau mani
inontarai ro ria Yesusife manei di wau, weo inontarai Galilea di wau fefe.”
71 Ainanaya Petrusifo doaria feforawa mutu deyo, “Kaiwo metinggai yau
weai ninai, iserawa iru na wa amangwau, yau yeroanso inontarai mano
meteoi nani kaha.”
72 Na tatofang siari nanai kontaio, manggoheifoi bibe weberua. Ainanaya
Petrusi aro kaiwo Yesusi medurai kawuru weia fo. Medurai deyo, “Wiro
manggohei bibe weberu kaharai mae fofora yau webetoru kawurua.” Am-
pafe Petrusifo saia denteng ahang kahai we fio niaria fo.

15

Yesusi doari na Pilatusi arongreafo
(Matiusi 27:1-2, 11-14; Lukasi 23:1-5; Yohanesi 18:28-38)

1 Kameai kutung, mano ehutu kaiwo we Yahudi fosa kiai, amani imami
baba fosa, mano ewewafoniai we Yahudi fosa, tuti mantaunau Hukumi
Musai soi fosa, esahera emadu ruhi kaiwo, ainanaya ewora Yesusi warangfo
tuti eharia etohoni we Pilatusia.
2 Na wanai Pilatusi dutang bera Yesusi deyo, “Taraie, wau weMananu
we inontarai Yahudi fesa ne ne?” Yesusi yoa wei deyo, “Yo, tonanai kariri
modurawa.”
3 Imami baba fosa etinggai Yesusi na fi bitoya paria.

‡ **14:68** Na kaiwo asli pari fo mani, wiro obu kaiwo rabuang bonini kaha.

4 Ainanaya Pilatusi dutani aha deyo, “Maya we fobai boromuwai kaha e?
Taramu fi inggairai bitoya paria eru eso wau nai mau ne kaha e?”
5 Manamo Yesusi wiro medu sobu kaiwo kuteai ahang kaha, wedaya
Pilatusi pepuhung paria.

Yesusi sobu aiboi marareha foi
(Matiusi 27:15-26; Lukasi 23:13-25; Yohanesi 18:38-19:16)
6 Na rahida fuba Paska foi neungfo mani, Pilatusi ne koang we sawingno
inontarai ewatai na aitamu rorong fo manei da to boriei, kariri kaiwasa
bitoya foi etiriafo.
7 Inontarai manei wonong fino Barabasi, wiatai na aitamu rorong fo, weo
miung inontarai kontai na rabuang bo emamuna we parenta Roma foi ne.
8 Ampafe kaiwasa bitoya foi era ma we etutangno Pilatusi we sawingno
mano ewatai na aitamu rorong fo manei, kariri fianai aino na fafongfo
niaria fo.
9 Ainanaya Pilatusi dutansara deyo, “Memaya we itawingno Mananu
Yahudi nei we mea re?”
10 Weo Pilatusi deitawanaifa we imami baba fosa enemirorong pirahai we
Yesusi ampafe doni ehari ma nina.
11 Manamo imami baba fosa eha we kaiwasa bitoya foi enemirorongfoi
ambori etanggewa Pilatusi we sawingno Barabasi wesa.
12 Ampafe Pilatusi medu we kaiwasa bitoya foi aha deyo, “Tonana mani
inari fiani we inontaraio mesahui we Yahudinesa ene Mananufi ne?”
13 Ebibe kiai tantenang beyari eteyo, “Pahui na aitabafoi.”
14 Pilatusi berasa aha deyo, “Wape fisarawaio todoni fino niari ne?”
Manamo esahu mambiriu nariai aha eteyo, “Pahui na aitabafoi!”
15 Pilatusi niari we sona kaiwasa bitoya foi enemirorongfoi ampafe saw-
ingno Barabasi wesara. Mayeai demi inontarai eruba Yesusi, ainanaya
dohoni wesara we epahui na aitabafoi.

Pilatusi ne afai mamuna manea emei kanggani Yesusi
(Matiusi 27:27-31; Yohanesi 19:2-3)
16 Mayeai Pilatusi ne afai mamuna fo manea eha Yesusi to ene munu
fiabai eminohi nai foi afui, ainanaya esahu ne afai mamuna fosa kiai we
efanduhisa na nanai wari Yesusi.
17 Ainanaya esansung Yesusi na ansung kehe rawanderio ne hargai dedai
feaia satarai, nana mani, ansung boriei toyari ansungno mano ewemananu-
fosa esansunsa nai fo. Tuti etaya fi na ai arirawang weababo fo bei wesapewi
mananu ambori etatari na nungfoi.
18 Mayeai enari anggari we esomi wei eteyo, “Inontarai Yahudi ne ene
mananune waune, amefiai wau!”
19 Eboi Yesusi nunggamieifoi na aitatohi tuti ehandioi, ainanaya eti-
sangkapa eawemibuka mae esomi wei.
20 Emei kanggania kaia fo, etisu ansung kehe rawanderi fo werui mae
etohong mantauni ne ansungfo nari aha satarai. Mayeai ehari to boriei weru
munufoi we epahui na aitabafoi.

Epahu Yesusi na aitabafoi
(Matiusi 27:32-44; Lukasi 23:26, 33-43; Yohanesi 19:17-24)
21 Na rang rorong era to katai epahu Yesusi nai foi, ehanggung inontarai
manei na rang rabuang, inontarai nani arahi da na munuefeai to bendarifoi
aha. Wonong fino Simoni, i inontarai Kirene dine, amani Aleksanderi tuti

Rufusi utamami dine. Na nanai afai mamuna fosa erutawani etemi sodua
Yesusi ne aitabafoi.
22 Ainanaya eha Yesusi to katai wonong fino Golgota, nana mani, *Woming
Nungkamiei*.
23 Na nanai eteyo etohong anggurio etadoanai na murifeai* awa dunung,
manamo Yesusi dunung kaha.
24 Mayeai epahu Yesusi na aitabafoia, tuti ehabi onde we etato ne ansungfo
maisa.
25 Nanaya mani, kameai araha ureng indeata, epahu Yesusi na aitabafoi.
26 Na aitaba nunggamieifoi esoi kaiwofea kariri fi etinggairi wea fo, amani
dotu tono Mananu Inontarai Yahudi Dinini.
27 Epahui sau rahang inontarai ukamananapi mandu, manei sau na
eneung domoya foi tuti manei sau na eneung dowei foi.
28 Na tonanane mai kariri Sempaisi ne Kaiwo dotu tono:

"I esahui kontai we inontarai niari fi karira."*
29 Kaiwasa fuba da na nana foi ehimi enumi tuti eteiberahi eteyo, "E,
inontarai boyo tota Sempaisi ne Mununei tuti rahida botoru ruaisi aha ne
waune.
30 Into wemambiriu tonana mani biari weru aitabawai tuti waramuira
karira ninai weru wau."
31 Imami baba fosa tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa eteibera
Yesusi kontai. Emadu wawerasa eteyo, "I mani feriri inontarai siai, wape
wemambiriu we feriri bera mantauni kaha."
32 Tuti eteyo, "Masino i mani Israeline tane Mananuo weMananu Mam-
pariri fi dine mani, tonana mani bia weru aitabafoi to, ambori tawati teraifa
mani taroasoai." Inontarai mandu epahu suru kontai fo suru urei kanggani
Yesusi kontai.

Yesusi ne mireha toa fo
(Matiusi 27:45-56; Lukasi 23:44-49; Yohanesi 19:28-30)

33 Tete rahida rabuang araha ureng suraya boru, na tantuma kataifoi
memantiti sentenang paria sobu araha ureng botoru.
34 Tuti tete ramindena araha ureng botoru foi, Yesusi bibe fuba deyo, "*Eloi,
Eloi, lama sabaktani?*" nana mani deyo, "Dai Allai, Dai Allai, todoni tawing
yau nina?"*
35 Inontarai maneiru teaio etoa kefang na nana fosa etaramio Yesusi bibe
fo tuti eteyo, "Metaramia sahu we nabi Eliai."
36 Inontarai manei na kaiwasa nanisa sikaherawa kia mandafeai, yorang
na angguri sisasa feai, mayeai kia aifarang bei ma disanai nai, ainanaya
subarai to Yesusi borongfo ayai. Mae medu deyo, "Tatamang tawaitawanai
we Eliai da ma suki weru aitabafoi rai ete bireri e?"
37 Ainanaya Yesusi bibe fuba beyaria aha na rawafui tapapa, mayeai
kiaharaia.
38 Na siari nanai kontaio ireu aburung sau wetaba na Sempaisi ne Munufoi
rorongfo miabu weberu, na yaifo paria sobu kofafo.
39 Rai mamuna ene mano wenunggamiei doari na nana foi, deti terai
todoni Yesusi mireha toa fo nanai, medu deyo, "Tarai, inontarai nini Allai
ne Kaisung dine!"

---

* **15:23** Muri mani, rawang weo ne tarai patite mani, wiro nuruaino pirahai kaha. * **15:28** Yesayai 53:12 * **15:34** Masmuri 22:1

40 Na nanai wiwing maneiru teai etoari na waroi ewati kariri fianai aino
Yesusi sodaira fo. Wiwingfosa mantoru itowonomi fino Salome, Maria
Makdalenai, tuti Maria Yakobusi mano katui tuti Yosesi uinamifoi.
41 Wiwing nini sitoru na raminde Yesusi niayai na nu Galilea foi mani itora
riati tuti itofatari ne. Tuti wiwing siai bitoya kontai efanduhisa na nanai.
Wiwing nanisa era ria Yesusi kawuru ma enayai na bendari Yerusalemi
ampa.

Esarai Yesusi na fafofo
(Matiusi 27:57-61; Lukasi 23:50-56; Yohanesi 19:38-42)

42 Wofoi rerai we sawaia tuti nana mani rerai we rahida Sabati foi finana.
Weo rahida bonani mani rahida mainenang fi we rahida Sabati foi fefe.
43 Ampafe inontarai manei wonong fino Yusupi, i inontarai na bendari
Arimatea dine, da ma. I kontai yuo wang Majelisi Agama fo tuti kaiwasa
esahu suari, tuti i yoasoa tuti demang na mai paria we rahida bo Allai
weMananufo. Kia ne tarai da wa dutang Pilatusi we kia Yesusi ne taraifoi
ambori sirai.†
44 Pilatusi taraoai we Yesusi mirehara fo nanai, pepuhung. Ampafe demi
inontarai manei da wa sahu mano wenunggamiei we afai mamuna fosa ama
dutang berahi we tarai e Yesusi mireha ampa ne.
45 Mano wenunggamiei we afai mamuna fosa deikariri kariri ne mireha
toa fo kai we Pilatusia, ampafe yoa we Yusupi ne kaiwo dutang wea foa.
46 Ainanaya Yusupi wiorio ireu lineni (ne harga dedai) beia, mayeai da wa
su Yesusi na aitabafoi meu, sensani nayai. Mayeai kiaria dohoni wia na fafo
dahi na wiwoi wekamiei dereung fo. Ainanaya, dedoi kamiei fiabai beia wia
kobu fafo borongfoa.
47 Maria Makdalenai tuti Mariai mano Yosesi inanai uwati te katai esarai
nai foi kontai.

16

Yesusi suwi aha
(Matiusi 28:1-10; Lukasi 24:1-12; Yohanesi 20:1-10)

1 Rahida Sabati foi kiaia fo, Maria Makdalenai, Mariai mano Yakobusi
inanai tuti Salome, itowaworio finunsai mampori fo, itoha itora to fafo foi
we itosara Yesusi ne taraifoi nai.
2 Ampafe kameai kutung na rahida bo reantenang, amani rahida Minggu
foi, wofoi arahio fioairi, mae wiwingfo sitoru itora to fafofoia.
3 Na rang rabuang itomadu wawera sitoru itoreyo, “Mandoni dino awa
mani fiata totoru we dedoi kamieifoi weru fafo borongfo ne?”
4 Weo kamieifoi fiabai paria fefe. Itomadu tonanai, mae itofobera
itouremi itowatia mani, kamieifoi dedoia wia siai weru fafo borongfoi.
5 Ainanaya itosuai to fafofoi afui mani itowatio bariboai manei, ansung
satara fo dewaroi bua karofari paria, minohi na eneung domoya fo. Ampafe
itosoi sitoru paria.
6 Bariboaifoi medu we sitoru deyo, “Muntomatai fanai, iwaitawanai we
muntosera we Yesusi inontarai Nazareti mano epahui na aitabafoi nani.
Manamo wiatai na ninai kaha, weo suwi ampa. Muntowati te katai etohoni
wiatai nai fi dinini.

† **15:43** Na Hukumi Yahudi foi esarai inontarai marareha na rahida Sabati fanai. Mae na rahida bo fafong foi, wofoi sawai kaharai mani, esaraia.

7 Ampafe muntora wa muntoraikaririai we ne inontarai erariati wasa,
kontai Petrusi. Muntoraikaririai muntoreyo, ‘Da foni meara demang mea
na nu Galilea fi fo. Na wanai ambori mewatioi ki, kariri kaiwo medurai we
meara fo.’ ”
8 Ainanaya itora to boriei weru fafofoi nanai, itowawu, we itomataia
itorirora fefe. Itowawua fo wiro itoraisaha sobu kaiwofo we manei ahang
kaha, we itomatai karera fefe.

*Yesusi deinawi ne taraifoi we Maria Makdalenai**
(Yohanesi 20:1-2)

9 Rahida Minggu kameai kutung Yesusi suwi na marareha rorong fea fo,
dare deinawi ne tarai we ne inontaraifosa. Reantenang mani we Maria
Makdalenai (Mariai nini andino raminde Yesusi data nuaninu kerira itu
werui ne).
10 Ainanaya Mariai da wa deikaririai we Yesusi ne inontarai erariati fosa.
Ea mani, enemirorong fituayai, esai we Yesusia.
11 Etaramioai we Yesusi suwi na marareha rorong foi ampa tuti deinawi
ne tarai we Mariai, wape wiro eroasoa kaha.

Yesusi deinawi ne tarai we uwemandu na ne inontarai erariati fosa
(Lukasi 24:13-35)

12 Mayeai Yesusi deinawi ne tarai siai aha we ne inontarai mandu ura to
munuefea fo.
13 Ampafe urarabera suru we mano efau fosa aha, we ureikaririai kariri
Yesusi wesa. Manamo eroasoa kahai kontai.

Yesusi deinawi ne tarai we ne inontarai ewesuraya mansiri fosa
(Lukasi 24:36-49; Yohanesi 20:19-29)

14 Yesusi ne inontaraifosa eminohi etampi tonanai, mayeai na tantuma
Yesusi kiawariaiosa. Suasa we eroasoai turura kahai tuti enumikamieifoi
mitubaru paria. Weo kaiwo etaramioai ria inontarai mano ewati te Yesusi
we suwi ahang fosa fo wiro eroasoa kaha.
15 Ainanaya medu wesa deyo, “Mera wariai to nunei sentenang, we
mewuwu nehu Kaiwo Mahikai we kaiwasafoi sentenang.
16 Mandoni dino yoasoa kaha mani ambori sobu Sorohafoi, mae mandoni
dino yoasoai tuti webaptisi mani ambori kiaharai weru Sorohafoi.
17 Fiainawiai kariri eroasoafo mani, inontarai eroasoai nanisa ambori
etata nuaninu kerira fosa na wonohune, tuti ambori emadu na inontarai siai
ene kaiwofo.
18 Kontai ambori eru tawaifosa wape esodai ne karirafea kaha tuti etu-
nung fi memu foi wape memusa kaha. Tuti eruai ewaramifoa wasau
inontarai emaninang fosa mani, ambori ebeng ki.”

Yesusi dau to rorafaisi
(Lukasi 24:50-53; Rasuli 1:9)

19 Seng Yesusi medu riasara kaifo, dautai to rorafaisia. Na nanai minohi
na Seng Allai warang domoya foi.
20 Ampafe ne inontarai fosa etaraberasa tuti ewuwu ne Kaiwo Mahikai fo
to katai doni kontai na nunei sentenang. Tuti Sengnei kontai sawing warang

* **16:8** Naskah Yunani fiabai bitoya esoi arawang 9-20, mae naskah Yunani fafong pari, wetarai pari, wiro soi arawang nani kaha. Ahli Alkitapi fosa efau eroa we kaiwo nanai wiro Markusi dino soi neng kaha, mae inontarai siai dino soi ne. Tarahio Markusi soi paria sobu arawang 8 terai, ete kaiwo siai soi fo nai ampa.

kaha, mae yufi riasa, deinawi ne tonanane na fitantuma fuba niari na sa fo. Antu.

Kaiwo Mahikai Na Lukasi

Kaiwo dedung we Kaiwo Mahikai na Lukasi

Kaiwo Mahikai finina mani Seng Allai dohonai we inontarai manei, wonong fino Lukasi, ambori soi kaririai. Lukasi mani manggarawang dine tuti yoaso Yesusi.

Lukasi soi fininai we inontarai fuba manei, wonong fino Teopilusi, ambori deitawanai na mai fio Seng Yesusi medurai tuti niari na nuneia fo, kontai we dohong rang we inontarai siai, Yahudi tuti Yahudi kaha fosa, ambori eroaso Yesusi mani eroasoaia mutu. Kontai de deretawansa ambori era etairiri Seng Allai ne Kaiwo Mahikai kariri Yesusi ne, we inontarai na nunei sentenang.

Kaiwo na bukunei deto kutuai toninai:

1:1-4 Kaiwo kariri bukunei.
1:5-2:52 Kariri Yohanesi tutu Yesusi utaubau unumikamiei fo pariao ufabaifo.
3:1-20 Kariri Yohanesi mano webaptisi kaiwasafo.
3:21-4:13 Yesusi webaptisifo tutu sobu anggari.
4:14-9:50 Yesusi deunau kaiwasa na nu Galilea.
9:51-19:27 Yesusi na rang rabuang na nu Galilea to bendari Yerusalemi.
19:28-22:46 Yesusi na Yerusalemi tuti na katai kefang na nana fo.
22:47-23:56 Etafu Yesusi etohoni sau na aitabafoi.
24:1-53 Yesusi suwi aha, medu we ne inontaraifosa, tuti dau to rorafaisi.

1 Wau, Teopilusi inongwa di wau, yau Lukasi yenatu kaiwoariri we Dai
wau. Inontarai efau enemitituaitai erurai we etoi etang kaiwo kariri Seng
Yesus Kristusi tuti fi niari rahang tata kawurua fo,
2 masi karirio fio mano wemangfata we Kaiwo Mahikai fo, amani mano
na reantenang ewati teri fosa, fi etaiririai we tata fo.
3 Mantaung yau kontaio irurai we iwaitawang kariri finanai kai na masi,
na reantenang pari fo, ampafe enehutituaitai mai we yau kontai we isefa
kaiwone na mai we Dai bohi Teopilusi wau mau.
4 Ambori wau boitawanai weo kaiwoariri etaunauwai we wau wa mani
tarai antu.

Kaiwoariri kariri Yohanesi ne dariafo

5 Rabuang bo Herodesi wemananu na Yudea fo, imami manei wonong
fino Zakariai, nano Abiai ne imami rabuangfoi. Binengfoi kontai weriria na
imami Haruni, wonong fino Elisabeti.
6 Uru mani umai nano Seng Allai urengreafo, urohong kariri ne Hukumi-
foi tuti ne kaiwo pondoaia fo na mai.
7 Wape une pari arikang, weo Elisabeti kirawahi, tuti uweinonggutung
ampa.
8 Na rahida bei Abiai ne imami rabuangfoi enari fi imami fo, amani
Zakariai niari kontai weo Seng Allai.
9 Mayeai ehabi onde, kariri imamifosa ene koang, weo mandoni dino da
to Rorong Mirarebana foi na Munu Seng foi weo niunung finunsai mampori
we Seng Allai. Aweu mani tatera fino Zakariai.

10 Zakariai da afui niunung finunsai mampori fo mae kaiwasa bitoya
efanduhisa na boriaifo tuti ewenadi.
11 Mayeaia mani Zakariai detio Sempaisi ne wewai manei doa na mesbao
niunung finunsai mampori naya fo eneung domoya fo.
12 Zakariai detioi fo soiri tuti mitai.
13 Manamo wewaifoi medu wei deyo, “Zakariae, mutai fanai. Weo nemu
nadiwai Sempaisi taraoi tuti dohong kariri ampa. Binemu Elisabeti ambori
minohi tuti kaisung manei ki. Bohong te wonong fino Yohanesi.
14 Wau murarising tutu puraise rai, kontai kaiwasa bitoya wai emararising
weo arikangwai,
15 weo weinontarai fuba na Sempaisi urengreafo. I mani wiro dunung
angguri ete ye kaha. Arikang nini inang minohi tutiri kaharai mae Sempaisi
Nuaninu Mirarebana foi sensoni kawuru na inang enemanabufoia.
16 Arikang manani mani wedaya inontarai Israeli bitoya etarababerasa we
Seng Allai, ene Mananufoi.
17 I mani da foni Sempaisi, wemambiriu kariri nabi Eliai. Ampafe dohong
wawa enemirorong sawai we ene arikangfosa, tuti dohong inontarai era
saiworuai etarababerasa we rang mesio inontarai emararebana fosa era nai
foi. Nanaia mani deunau kaiwasafo ampafe emainenang etamang we ene
Sengfoi.”
18 Ainanaya Zakariai medu we wewaifoi deyo, “Todoni iroaso finanai?
Weo iweinonggutung ampa, tutio nehu wiwingfoi wewiwinggutung ampa.”
19 Wewaifoi yoa wei aha deyo, “Modu tonana fanai. Wewai Gabrieli di
yau. Yauno diru rahida yoa na Seng Allai arongfo ne, amani demi yau ma
yeikariri kaiwo mahikai ninai we wau.
20 Fi yeoai nina mani wetarai rai, manamo roasoa kaha, ampafe boromu-
tamu rai. Modu fiea kaha pariao kaiwo ninai wetarai na ne rahida derera
fo.”
21 Kaiwasa demang we Zakariai na boriai foi enemitituaitai paria, weo
niayai waroi karerai na Rorong Mirarebana foi.
22 Mayeaia mani da to boriai, manamo borongfoi tibau wesa kaha, niari
kaririai na warangfo terai. Arahio ewaitawanai weo deti fiainawiai bei na
Rorong Mirarebana foi. Mae borotamu pampang wo.
23 Mayeaia mani fi niari na Munu Seng foi kai finanaya, ainanaya tiwera
tono ne munu rorong fo aha.
24 Waroi aha kaha mae binengno Elisabeti doama, ampafe dediwari na
munu rorongfo we embai ring.
25 Deyo, “Ikarawahi pariao iwewiwinggutung, ampafe kia mamaya we
yau. Wape nina mani ikarawahi ahang kaha. Seng Allai niari finini we yau.
Dohong ne bengfo arora we yau ampafe imamaya na kaiwasa earomireafo
ahang kaha.”

Wewai Gabrieli deisaharai we Mariai kariri Yesusi dedariafo

26 Elisabeti doama ne embai wonang mani, Seng Allai demio ne wewai
manei, wonong fino Gabrieli, da to munuefeai na nu Galileai, wonong fino
Nazareti.
27 Da we kadawing sowaworua manei, wonong fino Mariai. Mariai nini da
we mang manei wonong fino Yusupi, weriria na ne wawafoi, ene mananu
Dauti.

28 Mayeai wewaifoi da ma sobu Mariai tuti medu wei deyo, “Mahikaifeai
we wau, wobu ne bengfo ampa. Sempaisi niai na wau.”
29 Mariai tarao kaiwofo nanai, soiri weai, enetituai na enerorongfoi we
mahikai fianai aino wewaifi deyoa fo.
30 Mayeai wewaifoi medu wei deyo, “Mariae, wau mutai fanai! Weo wobu
bengfo ria Seng Allai ampa.
31 Wau boama rai, ambori munohi tuti kaisung manei. Bohong te wonong
fino Yesusi.
32 Arikang manani mani fiebai wefuba, ahui we Sengno Dedai Mantaung
ne Kaisung, tuti Seng Allai ambori yuaisi we Mananu fuba na ne wereng
Dauti ne mananu rorong fo.
33 I ambori yu wemananu fuba we Yakupi ne ririafoi sentenang. Ne
mananufo wiro werea na ea kaha.”
34 Ainanaya Mariai yoa we wewaifoi deyo, “Wape irirau kaharai mae,
todoni e, boyo ambori iwearikang nina?”
35 Wewaifoi medua deyo, “Sempaisi Nuaninufoi bia woru wau, ne tapapa
nai woru wau, ampafe arikang munohi tutiri wai mani mirarebanaifa, tuti
ahui weo Seng Allai ne Kaisung dine.
36 Aromuo nemu tafuai Elisabeti, wewiwinggutung ampa. Eteyo ki-
rawahia finana, wape ambori dawingno arikang manei ki, we ninaia mani
doama to ne embai wonang ampa.
37 Weo fifianai aino Seng Allai de niari fo mani, miawa arora wei.”
38 Mariai deya deyo, “Yau mani, Sempaisi ne woming di yau. Deyo fiani
mani, yohong kaririai, ampafe fianai aino niari we yau ne mani tarai kariri
boyoawara.” Ainanaya wewaifoi da werui anina.

Mariai suambawa Elisabeti

39 Waroi aha kahai mae Mariai sikera beyari da to munuefea na katai
weuai, wa na nu Yudea foi.
40 Da to Zakariai ne munufoi, da wa suai afui, dohong mahikai we
Elisabeti.
41 Elisabeti tarao Mariai dohong mahikaifo, arikang niai nano enem-
anabufoi dota dohonai we piraise fefe, tuti Sempaisi Nuaninu dong Elisabeti.
42 Ainanaya sahu tutirai deyo, “Mariai! Wauno wobu mai fuba sewa
wiwingne ameane, tuti arikang bawini wai mani sobu mai fuba rai.
43 Tuti inontarai fuba di yau kaha mae, nehu Mananunei inangno da ma
suambawa yau nina e?
44 Aweo bohong mahikai ma tarahuoai nanane arikang niai nano enehu-
manabufuini piraisefe dota dohonai.
45 Wau wobu ne bengfo paria weo roaso fiani aino Sempaisi deyoai ria
wewaifoi fo wetarai rai.”

Mariai ne rarung fiai Seng Allai

46 Ainanaya Maria deyo,
“Yeparanding Sempaisi na enehurorongnei,
47 tuti imararising na nuhuaninunei we Seng Allai,
nehu Mamparirifoi.
48 Weo andino aro yau,
tuti urengfo nai na ne womingno enehurorong tewawa ne yaune.
Tarai weo na ninai to fongna mani,
kaiwasanei kiai sentenang ambori esahu yau we mano isobu mai ne,

49 weo Seng Allai,
mano weMambiriu sewa,
niari fibeng fuba we yau ne.
Wonongfo mani mararebanai.
50 Riria bia we riria,
Sempaisi aro inontarai mano emataiti fefe eroasoi fosa.
51 Niari fi fuba paria na warang wemambiriru fo,
Waraepa mano etawa fosa,
ampafe fi enemitituaita fo etohong kariria kaha.
52 Su mananufosa weru ene kadera mananu fo to kofara,
mae yuaio inontarai enemirorong tewawa fosa.
53 Dohong fiang beng weo inontarai ewawisi fosa ambori emamosi,
mae datao inontarai ene ra fosa era arora,
era ewarami era eawemi.
54-55 Fiata ne womingno Israeli foi kawuru ampa,
tuti aroporo Abrahami tuti ne ririane tata kaha,
mae aro ne kaiwasa Israeline tata paria, aro tata wefitawafa,
kariri dererai we tane werengfosara fo."
56 Mariai minohi ria Elisabeti na nanai we embai botoru teai, arahio daraberahi to ne munufoi aha.

Yohanesi ne dariafo

57 Elisabeti ne rahidafo maia, minohi tutio kaisung manei.
58 Mano munu warareng ruhia fosa tuti ne terafosa etaramioai weo Sempaisi deinawiai we aro Elisabeti paria, ampafe ea kontai eparaise riati.
59 Arikangfoi neo rahida indeatorua mani, efanduhisa weo ewesunati kariri Yahudifosa ene koang, tuti ete etohoni wononso tamangno, Zakariai.
60 Manamo inang medua deyo, "Bireri! Tatohoni wonong fino Yohanesi."
61 Emadu wei eteyo, "Manamo na nemu ririanei ma mani, wiro manei wonong tonana kaha."
62 Ampafe ehamang karirai na ewaramifo we Zakariai, weo borotamu ampafe etutang berahi we wang fiani aino de dohonai we ne arikangfoi fo.
63 Zakariai dutang we kamiai toi nai bei, ainanaya soi aweu mani, "Wonong fino Yohanesi." Kaiwasafoi pepuhung sentenang beyari.
64 Na kutu iyari nanai, borongfoi tibau, medu aha, tutu fiai Seng Allai.
65 Mano munu warareng ruhia fosa ematai tantenang beyari, ainanaya kaiwoarirafo etaiririai wario munuefo tantenang na katai weuai na Yudea.
66 Kaiwasa etaramioa fosa enemitituai weai na enemirorong, tutu eteyo, "Arikang wani fiabai mani, wefiani rai?" Weo Sempaisi ne tapapa weririati.

Zakariai ne rarung fiai Seng Allai

67 Zakariai, arikangfoi tamana, andino Allai Nuaninu Mirarebanai donti, ampafe medu kariri Allai deyoafo, deyo,
68 "Fiaifeai we Seng Allai,
Seng we inontarai Israeli ne tata,
Weo da ma we feriri ne kaiwasanei ampa.
69 Demi Mananu Mampariri wemambiriu manei da we tata,
na ne womingno Dauti ne ririafoi.
70 Na fafongfa Sempaisi dohong Kaiwo Arerai kawurua,
watai ria ne nabi mano dirisa fosa,
71 weo sawing tata ambori takaharai weru tane aitetafosa,

tuti weru mano enemirireu tata fosa ewaramirorongfo.
72 Weo deinawi ne aroafo we tane werengfosa,
tuti dohong kariri ne Kaiwo Arerai mararebanai nanai ki.
73 Fefora we Abrahami, tatamamifoi,
74 tuti dererai weo wara-ai tata weru tane aitetafosa,
ambori tatohong kariri tuti tasomi wei na tamatai kaha,
75 na taenemirorong mararebanai tuti taenemirorong mesi,
na arongreafo na rahidao taminohi na nunei kiai ne."
76 Ainanaya Zakariai medu we ne arikangfoi, deyo, "Nehu arikangwa wau, ambori esahu wau wenabi na Seng Allai mano Dedai Mantaung. Weo ro foni Sempaisi, weo bora rang wei, ambori bounau kaiwasanei ampafe emainenang etamang wei.
77 Ambori boisaharai we Seng Allai ne inontarai Israeli nesa, we ambori feririsa ki, weo deiai ene sasarifo ki.
78 Weo Allai tane Sengnei mani aro tata na enerorong denteng foi, ampafe demi Mananufaini da ma we feriri tata nina. Toyari wo dautai na katai dedai,
79 Sambewarai weo sambewa inontarai enayai na mamantiti rorong fo tuti na marareha rorong fo, tuti weo wiwiang tata ambori tara na ne rangno kia mai we tata fo."
80 Zakariai antungfoi fiabai to yai tuti enerorongfoi wemambiriu. Niayai na katai wekamamiei minano foi, pariao rahida deinawi ne tarai we inontarai Israeli fosa weo deiriri Sengnei ne Kaiwofo wesa.

2

Yesusi ne dariafo
(Matiusi 1:18-25)

1 Na rahida bonani Kaisari Agustusi, mananu fuba we katai bitoya foi, mano niai na Roma foi, i dohong kaiwoariri weo kaiwasa na ne nufoi sentenang. Demisa weo era to ene katai siai weo etoi karirio ewonomifo we deto kariri.
2 Arahi we beiri reantenangno deto ne kaiwasafoi finana, (nana mani Kireniusi wegubernuri na Siria).
3 Ambori Kaisari Agustusi ne kaiwasa etaraberasa wemansisiayawai to ene kataifoi weo etoi ewonomifo.
4-5 Yusupi tuti Mariai kontai ura wiru bendari Nazareti na Galilea to Yudea. Ura to bendari Betlehemi, kataio fafongno Mananu Dauti inanai minohi tutiri naya fo. We Yusupi mani wewereng na Mananu Dauti. Ambori Yusupi soi uwonomifo. Mariai wiwing da wei foi rabuang bonani mani, doama finana.
6-7 Usobu Betlehemi mae katai bereri we itoru na munufo, ampafe uminohi na munu fiahungfosa. Mayeai, Mariai ne rahidafo mai we minohi. Ainanaya minohi tuti arikang mang manei, arikang reatenang dine. Sensani na ireu abirarung tuti dohoni wiatai na katai fiahung etampi nayai.

Mantahung fiahung esobu Yesusi

8 Na nanai, kefang we Betlehemi mani, katai webuayai bei. Na katai nani inontarai manea enai wedua ene fiahungfosa na diru.
9 Mayeai Sempaisi ne wewai manei da ma doa ruransa, tuti Sempaisi ne sambewaraio dadai foi doa worusa tantenang, ampafe ematai beyari.

10 Ainanaya wewaifoi medu wesa, deyo, “Mematai fanai, weo yeisaha
kaiwo mirising weo mea kiai na nunei sentenang.
11 Diru nini Mananu Mampariri manei dariai na Betlehemi. I mani, ahui
we Kristusi, Seng dine.
12 Yeikaririai we mea ambori mera wa mesera wei. Mera to Betlehemi
mesera wei, mewatioi sensani na ireu abirarung tuti wiatai na katai fiahung
etampi nayai. Nana mani, andine.”
13 Na kutu nanai Seng Allai ne wewai rabuangnei ebia meu ehontai mano
reantenang foi efiai Seng Allai eteyo,
14 “Sambewaraio Dadai feai we Dai Allai na katai dedai,
tuti na nunei mano eha enemurorongwai
esobu nemu maiwa.”
15 Sempaisi ne wewaifosa etaraberasa to rorafaisia, ainanaya mantahung
fiahung fosa etutang wawerasa eteyo, “Mera ma, tara to Betlehemi we
tawatio fianai aino Sempaisi deinawiai na wana fo, toyari deisaharai we
tatara ne.”
16 Mayeai etahareniai awao esobu Mariai tutu Yusupi itoru aninai, ewati
arikangfoi we wiatai na katai fiahung etampi naya fo.
17 Era wa ewatioia nanai, ainanaya era wariai eteisaha kariri fianai aino
etaramioai karirio arikangfoi fo,
18 tuti kaiwasa etaramioa fosa epapuhung paria we fianai aino mantahung
fiahung fosa etaisahara fo.
19 Mae Mariai enetituai na enerorongfoi kariri finani kiai tuti yutawania
mutu na enerorongfoi.
20 Mayeai mantahung fiahung fosa etaraberasa tuti efiai Seng Allai we
fianai aino etaramioai tuti ewatioa fo, tarai karirio Seng Allai ne wewaifoi
deisaharai wesara fo.

Uka Yesusi to Sempaisi ne Munufoi

21 Arikangfoi ne rahida indeatorua mani, ewesunati tutu etohoni wonong
fino Yesusi, wangno wewaifoi deisaharai we inanai nano doa wei ma kaha
fo.
22 Mariai ne rahida piaru we ruairuramifo mai, kariri fi Musai soi fo mani,
Yusupi tutu Mariai uka une arikangfoi ura to Yerusalemi weo uroa tuturi we
Sempaisi.
23 Weo Kaiwo Sempaisi dohonai we Musai fo dotu tonina,
“Arikang mang reantenang fosa mani, ohonsa we Sempaisi.”*
24 Uru kontaio ureo urohong romu muntung mandu ete afurang antung
mandu weo mung suru wekorbani kariri Kaiwo Allai dohonai we Musai fo.
25 Na rabuang bonani na Yerusalemi mani, inontarai manei wonong fino
Simioni. I mani inontarai mesi dine, tuti dohong kariri Sempaisi ne Kaiwofo.
Kontai demang we rahida bo Seng Allai sawing kaiwasa Israeli fosa weru
mano etaha tawansa fosa.
26 Sempaisi Nuaninu Mirarebana foi niayai nai, tutu deikaririai wei weo
i mani mireha ahera kaha pariao detio Mananu Mampariri foi, kariri
Sempaisi dererafo.
27 Sempaisi Nuaninu Mirarebana foi wiwiaing Simioni da to Allai ne
Munufoi refongfo. Na iyari nana mani, Yusupi tutu Mariai uka Yesusi we
uroa tuturi we Sempaisi, kariri fi Musai soi fo.

* **2:23** Keluaran 13:2, 12

28 Ainanaya Simioni kia arikangfoi ma yuti mae fiai Seng Allai, deyo,
29 “Sengwa wau,
bohong kariri nemu kaiwo arera fe ampa,
ampafe ka yau na mai mau.
30 Weo Mampariri da na wau ma nei
yeti teri na urehune ampa.
31 Mampariri nini mani
bohoni we kaiwasa nunei sentenang.
32 I mani soyari fidansairai we kaiwasa Yahudi kaha fosa
ambori sambewa rangno esobu faririfo nayai.
Tutuo andi wesambewaraio dedai
we kaiwasa Israeli ne ameane.”
33 Tamang inang suru utaramio kaiwo Simioni medurai kariri une arikangfoi fo mani, upapuhung paria.
34 Mayeai Simioni medu kaiwo moang weo itoru tutu medu we Mariai deyo, “Seng Allai yuai arikang nini weo wedaya inontarai na Israeli manea etawai, tuti manea siai yuaisa esobu mai. I mani, inontarai bitoya etapai,
35 ambori kaiwasanei sentenang ewaitawanai weo fi inontaraifosa enemi-tituaita fo mani kerira paria. Tuti Maria wau, enemurorongwai fituaiyao ne tarai toyari sonduo disang enemuaibongfuisi.”
36-37 Na nanai kontai wiwing nabi manei, wonong fino Anai. Tamana mani Fanueli nano riria Aseri. Anai mani, wewiwinggutung paria, ne defuina piarara boa (84). Riraua defuina itu mani, ne mangfoi mireha werui, minohi wewiwina, rirau ahang kaha. Diru rahida da weru Munu Seng foi kaha, mae somi we Seng Allai pampang. Wenadi tutu wepuasa ampafe ne nadifo mutu.
38 Na kutu nanai da mao itoru, ainanaya fiai Seng Allai, tutu medu kariri arikangfoi we kaiwasa bitoya, mano etamang weo rahida bo ewati Israelifosa ene Mananu Mampariri da na Seng Allai meu fo, deyo, “Mewati ma! Andinini, mano tatamang wei na Seng Allai meu nei.”
39 Yusupi tutu Mariai urohong kariri Kaiwo Allai dohonai we Musai fo kaia, amani uka arikangfoi uroa tutiri we Sempaisi we mioani. Ainanaya itorarabera itoru to itone bendari Nazareti na nu Galilea foi.
40 Arikangfoi fiabai to yai tutio tiapa, kontai i mani sewai sewa, tutu Seng Allai ne bengfo nayai nai.

Yesusi na Munu Seng foi

41 Defuina neungne mani Yesusi ne wawa fo suru ura to Yerusalemi weo etohonsua rahida Paska foi, rahida fubao earomio Seng Allai fafongfa kia Israelifosa to boriai weru nu Mesiri foi.
42 Yesusi ne defuina suraya borua mani, itora we itorohonsua rahida fuba foi, toyari ne etohonai fafongna fo.
43 Etohonsua rahida fuba foi kaia mani, itorarabera itoru, wape Yesusi da riata kaha, niai na Yerusalemi. Inang tamang usera wawerahi,
44 mae umananaiyoai ureitarahio da ria kaiwasa bitoya eraruhia fosa. Ura wa kio ramindena wori, ambori usera wei ki, ria itone terafosa tuti ararurafosa.
45 Manamo usobui kaha, ampafe ururabera uru to Yerusalemi aha, usera wei nayai.
46 We rahida botoru wori usobui na Munu Seng foi refongfo ki. Minohi ra-hang mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, taradidausa tuti dutang wawerasa.

47 Inontaraifosa etaramio Yesusi medu tutu dafu babau kaiwofo aha ma,
ampafe epapuhung we ne awaifo.
48 Ne wawafo suru uwatioifo upapuhung parai. Mayeai inang medu
wei deyo, “Kaisungne wau, nari auru todoni finana? Tamamuai tutu yau
auweansarai we wau fefe ausera paria.”
49 Yesusi yoa we suru, deyo, “We fiani musera we yau nina? Muwaitawana
kahae weo yau mani iminohi na Dai ne mununei rai?”
50 Manamo utafu turu kaiwo Yesusi medura fo kaha.
51 Ainanaya Yesusi da ria suru itorarabera itoru to Nazareti, tuti taradidau
suru. Fianai aino medurai tutu niari fo, inangno detioai ampafe soniai na
enerorongfoi.
52 Yesusi fiabai to yai tuti sewai sewa aha, kontai Seng Allai enewawu
Yesusi, tuti inontarai eparaiseri.

3

Yohanesi mano webaptisi kaiwasa dohong kaiwoariri
(Matiusi 3:1-12; Markusi 1:1-8)

1 Defuina bo suraya ring na rabuang bo Kaisari Tiberiusi wemananu
fo, amani Pontiusi Pilatusi wegubernuri na Yudea, tutu Herodesi Antipasi
wemambaiseng na Galilea, ne tahatui Pilipusi wemambaiseng na Iturea
tutu Trakonitisi, mae Lisaniasi wemambaiseng na Abilene.
2 Mano uru wang imami fuba fo suru mani, Anasi tutu Kayafasi. Na
defuina bonani andino Seng Allai medu we Zakariai antungno Yohanesi na
katai minano wekamamiei.
3 Ainanaya Yohanesi da to kataifoi sentenang rurang waya Yardeni, tutu
wiuwu kaiwofo deyo, “Metarabera mea weru mene sasariwa, mewebaptisi,
ambori Allai feriri mene sasariwa.”
4 Nana mani wetarai kariri kaiwo nabi Yesayai soi fo, dotu tonina:
“Inontarai manei sahu pampang na katai wekamamiei minano foi deyo,
‘Memainenang rang beng feai we Sempaisi,
tuti menaria mimoya wei.
5 Weenangwa tautawanaia mai,
uai tuti wiwoi naria maikaburu.
Rang takahapa naria mimoya,
rang sangganggging araraya kasisau.
6 Kaiwasa nunei sentenang ambori ewati
Seng Allai feriri inontarainesa rai.’ ”*
7 Kaiwasa bitoya era we Yohanesi ma weo webaptisisa. Yohanesi medu
wesa deyo, “E, inontarai mewarami aipaya di mea, mene tarai toyari tawai
memuna, dohona menemitituai we mera ma iwebaptisi mea terai tonanai
ambori mekaharai weru Seng Allai ne aiboi katu ma da ma fo fe?
8 Mae toyari aio webong beng, mea kontai meteinawiai na metohong toa
wa we metarabera mea weru mene sasariwa ampa. Dohonao meteyo mea
mani mene wereng di Abrahami ampafe ambori mekaharai weru Allai ne
aiboifo fe.* Mearomioai we Seng Allai mani mawa arora we I we niari riria
Abrahami na kamamieinei kontai.
9 Tamangfoi meinenang na ai newafoi we robani. Ampafe ai bodoni dino
webong kaha mani, robani tuti kabioi to adia rorong fo.”

* **3:6** Yesayai 40:3-5 * **3:8** Raminde nana mani, Yahudifosa enemitituai esobu mai ki weo eweriria na Abrahami, mano Allai dohong ne arerafo wei fo.

10 Ampafe kaiwasafoi etutang bera Yohanesi eteyo, “Tonana mani amenari todoni?”
11 Yohanesi yoa wesa deyo, “Inontarai manei ne ansung beru mani, dohong eai we mano ne pari foi, tuti mano ne fiang foi deto we mano ne pari fiang foi.”
12 Mano efanduhi pajaki we Mananu Kaisari, ea kontai era we Yohanesi ma we webaptisisa. Ētutani eteyo, “Mataunaune wau ne, amenari todoni?”
13 Yohanesi yoa wesa deyo, “Mefanduhio pajaki mani, wiro fuba sewa Mananu Kaisari demi wea fo fanai.”
14 Mano eru fimamuna fosa kontai etutani eteyo, “Amea mani, amenari todoni?” Yohanesi yoa wesa deyo, “Dohonao metohong tati inontaraifosa mewawu ene ra, tuti dohonao metohong babusa ambori meha ene doifo, mae mesobu doi ria mene babafosara mani, ainana to.”
15 Kaiwasa bitoya foi enemitawanai tutuo etamang weo ene Mananu Mampariri foi, ampafe ewatioai tuti etarami fi Yohanesi deyoa foa nanai, enemitituaitai eteyo, “Dohonao Mananu Mampariri foi dine.”
16 Manamo Yohanesi medu wesa deyo, “Yau mani iwebaptisi mea na mereha terai, mae manei datuwa yau, i mani fiabai sewa yau tuti we irehu ne wai sapatu fo terai ki, wiro imai we inari finana kaha. I mani webaptisi mea na Nuaninu Mirarebana foi tuti na adia, amani niari mea memararebanai tarai.†
17 Ne sosirufi meinenang na warangfo ampa we kifa pafoi ambori mirarebanai. Pa taraifoi fianduhi afui wiatai na munu rorongfo, mae nukahaifoi ambori kebioia dansoi na adia wiro fefe naea kaha.”
18 Yohanesi dohong kaiwo aunau fiabai tuti deiriri kariri Kaiwo Mahikai fo we kaiwasa bitoya foi.
19 Manamo mayeaia mani deiua Herodes Antipasi, mano wemambaiseng na Galilea foi, weo dauo ne tafuai‡ binengno Herodiasi ampa, tuti weo ne wara aipaya siai fo kontai.
20 Ampafe Herodesi kesou mambiriu aha, ainanaya demi ne raifosa etohong Yohanesi to aitamu rorong foa.

Yohanesi webaptisi Yesusi
(Matiusi 3:13-17, Markusi 1:9-11; Yohanesi 1:32-34)
21 Wiro Herodesi samuo Yohanesi na aitamu rorong kaharai, mae Yohanesi webaptisi kaiwasafoi, tuti na iyari nanai Yesusi kontai da ma we Yohanesi webaptisi. Yesusi webaptisi mae wenadi, na kutu nanai mae rorafaisi tifai,
22 tuti Sempaisi Nuaninufaisi, ne tarai toyari muntung manei, sea meu minohi sau Yesusi. Mayeai tarao Allai raofuifoi medu na rorafaisi meu deyo, “Wau mani nehu Kaisung enehuwawuti fi di Wau. Wau ka enehurorong fine.”

Yesusi ne ririafo
(Matiusi 1:1-17)
23 Na reantenang Yesusi deunau tuti deiriri Sempaisi ne Kaiwofoa mani, ne defuina piareya sura teai. Inontaraifosa enemitituaitai weo i mani tamang di Yusupi,
Yusupi tamangno Eli, 24 Eli tamangno Matati,

† **3:16** Tarahai, ‘na adia’ ne maksuti siai, amani dohong aiboi we mano etaraberasa weru ene sasarifo kaha fosa. ‡ **3:19** Ete ne tahatui.

Matati tamangno Lewi, Lewi tamangno Marki,
Marki tamangno Yanai, 25 Yanai tamangno Yusupi,
Yusupi tamangno Matatiasi, Matatiasi tamangno Amosi,
Amosi tamangno Nahumi, Nahumi tamangno Esiri,
Esiri tamangno Nagai, 26 Nagai tamangno Mati,
Mati tamangno Matatiasi, Matatiasi tamangno Semei,
Semei tamangno Yoseki, Yoseki tamangno Yodai,
27 Yodai tamangno Yoanani, Yoanani tamangno Resai,
Resai tamangno Zerubabeli, Zerubabeli tamangno Sealieri,
Sealieri tamangno Neri, 28 Neri tamangno Marki,
Marki tamangno Adi, Adi tamangno Kosami,
Kosami tamangno Ermadami, Ermadami tamangno Eri,
29 Eri tamangno Yesuai, Yesuai tamangno Erieseri,
Erieseri tamangno Yorimi, Yorimi tamangno Matati,
Matati tamangno Lewi, 30 Lewi tamangno Simioni,
Simioni tamangno Yehudai, Yehudai tamangno Yusupi,
Yusupi tamangno Yonami, Yonami tamangno Eriakimi,
31 Eriakimi tamangno Mereai, Mereai tamangno Mina,
Mina tamangno Matatai, Matatai tamangno Natani,
Natani tamangno Dauti, 32 Dauti tamangno Yesi,
Yesi tamangno Obeti, Obeti tamangno Boasi,
Boasi tamangno Salmoni, Salmoni tamangno Nahasoni,
33 Nahasoni tamangno Aminadapi, Aminadapi tamangno Adimini,
Adimini tamangno Arni, Arni tamangno Eseroni,
Eseroni tamangno Peresi, Peresi tamangno Yehudai,
34 Yehudai tamangno Yakupi, Yakupi tamangno Isaki,
Isaki tamangno Abrahami, Abrahami tamangno Terai,
Terai tamangno Nahori, 35 Nahori tamangno Seruki,
Seruki tamangno Rehui, Rehui tamangno Perehi,
Perehi tamangno Eberi, Eberi tamangno Serahi,
36 Serahi tamangno Kenani, Kenani tamangno Afahati,
Afahati tamangno Semi, Semi tamangno Noaki,
Noaki tamangno Lameki, 37 Lameki tamangno Metusaraki,
Metusaraki tamangno Henoki, Henoki tamangno Yereti,
Yereti tamangno Mahalaleri, Mahalaleri tamangno Kenani,
38 Kenani tamangno Enosi, Enosi tamangno Seti,
Seti tamangno Adami, Adami tamangno Seng Allai.

4

Saminseni weanggari Yesusi we sawa
(Matiusi 4:1-22; Markusi 1:12-13)

1 Allai Nuaninu Mirarebana foi suai afui niai na Yesusi, ainanaya Yesusi daraberahi na waya Yardeni. Nuaninu Mirarebana foi wiwiaini to katai wekamamiei minano fea,
2 niai na kataifoi we rahida piaru mae Saminseni weanggariri pampang. Rahida piaru fo mani dang fiea kaha, ampafe rahidafo kaia mani wewisi.
3 Ainanaya Saminseni medu we Yesusi deyo, “Taraie Allai ne Kaisung di wau mani, bemi kamieiwai wefiang.”
4 Manamo Yesusi yoa wei aha deyo, “Na Sempaisi ne Kaiwofo dotu tonina: ‘Inontarai eminohi etarang fo,

na fiangfo titou kaha.’*”
5 Mayeaia mani Saminseni kia Yesusi to uai dedai bei nuwowongfo, tutu
tatofang kaha mae Saminseni deinawio katai mananufo ewemananu naya
fo kiai na nunei sentenang wei.
6 Tuti medu wei deyo, “Yohong wemananu tutuo fianggeng mehikai botioi
nani we wau ki, weo finana mani ohonai we yau ampa, ampafe yohonai we
inontarai mandoni dino enehurorong niai nai fo.
7 Ampafe womi we yau mani yohonai tantenang mau nemu.”
8 Manamo Yesusi yoa weia deyo, “Sempaisi ne Kaiwo dotu toninai:
‘Mesomi terai we Allai mene Sengfoi,
tuti metohong kariri ne Kaiwofo terai.’*”
9 Ainanaya Saminseni kia Yesusi to Yerusalemia, dohoni minohi na Sem-
paisi ne Munufoi kuruinafo. Mayeai medu wei deyo, “Taraie Seng Allai ne
Kaisung di wau mani, tawing wau tawai na ninai aweu, ambori wewaifosa
esoru wau wori, tau aweu, mureha kaha. 10 Weo Sempaisi ne Kaiwone
rabuang bei dotu kariri wau tonina:
‘Allai ambori demi ne wewaifosa etamang we wau,
tuti ewaitawang wau ki.’
11 ‘Etamang we wau na ewaramifo,
ampafe tau kofafea kaha.’*”
12 Manamo Yesusi yoa weia deyo, “Na Sengnei ne Kaiwofo dotu tonina:
‘Wiro meweanggari mene Mananu Seng Allai fanai.’*”
13 Saminseni ne anggari bitoya niariri foi kai finanaya, ainanaya pisuhi ne
tarai ahao, sera we rahida siai weo weanggariri aha.

Yesusi daraberahi to nu Galileai tuti kaiwasa na bendari Nazareti eteiaya (Matiusi 4:12-17, 13:53-58; Markusi 1:14-15, 6:1-6)

14 Yesusi daraberahi to nu Galilea tutu wemambiriu, weo Nuaninu Mi-
rarebanai niai nai. Tutu wonongfoi defai wari kataifoi sentenang.
15 Yesusi deunau Kaiwo Seng na Yahudifosa ene munu agama fo, ampafe
kaiwasa bitoya efiai i.
16 Yesusi daraberahi to Nazareti, ne munue fiabai naya fo. Toyari ne finiari
na rahida Sabati neungfo da to munu agama Yahudi foi afui, ainanaya doa
weo deto Kaiwo Seng fo.
17 Etohong buku reraung kafariao nabi Yesayai soi fo weia. Fiorerawi
aweu mani deti rabuang bo Yesayai soi tonina:
18 “Sempaisi Nuaninu niai na yau,
we andi deinawi yau we yeikariri Kaiwo Mahikai we kaiwasa ene pari
fi,
tutu demi yau weo yeisaharai we kaiwasa tamui foi itawinsa,
tutu kaiwasa euremifafa fosa,
warahururang euremifo ambori ewati,
tutu iruai kaiwasa tahatawansa fosa weru mano etohonsafo ea.
19 Tutu yeisaharai weo Sempaisi ne rahida weo deinawi mano feriri kaiwasa
foi
da ma ne.”*
20 Mayeai kiafa bukufoi dohoni tiwera we mano da wa kiarioi ma foi,
tutu suki aweu minohi. Kaiwasa bitoyao minohi na munu agama Yahudi

* **4:4** Ulangan 8:3 * **4:8** Ulangan 6:13 * **4:11** Masmuri 91:11, 12 * **4:12** Ulangan 6:16 * **4:19** Yesayai 61:1-2

fo rorongfoi ewati kai weia. 21 Ainanaya deunausa deyo, “Na rahida bonini
mani, kaiwo rabuangno metaramioai ninai wetarai ampa.”
22 Kaiwo deyoa fo mahikai paria ampafe epapuhung wape emadu waw-
erasa eteyo, “Inontarai wani mani Yusupi antung dine mae? Todoni fino
sahui weo i mani mano mampariri dine nina?”
23 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Ambori memadu kaiwo netawea
ne we yau, meteyo, ‘Ametaramio wau nari fitantuma bitoya na munue
Kapernaumi. Tonana mani, nari na ninai kontai, na mantaung wau nemu
munuene. Manggarawang di wau to. Wau nari inontarai ebeng ampa.
Tonana mani, nari bera wau ambori bonteng ki.’ ”
24 Dei tuwarai aha deyo, “Mearomioai. Kaiwasa na katai siai eroao nabi
manei na mai, wape na mantauni ne munuefo wiro eroaoi kaha.
25 Tarai tofino, na fafong nabi Eliaifa, amani wiro wemetang kaha, waroio
defuina botoru aburung fea, ampafe kahari dohong nunei sentenang. Na
rabuang bonani mani wiwina bitoya kontai na nu Israeli.
26 Tonanai mae Seng Allai wiro demi Eliai da we yufata wiwina na nu
Israeli kaha, mae da terai weo wiwina mansiari na munue Sarafati, na nu
Sidoni. Wiwina nani mani wiro riria na Israeli kaha.
27 Na rabuang bo nabi Elisai fo kontai, na nu Israeli mani inontarai bitoya
emaninang kusta, manamo wiro Elisai niari inontarai Israeli nansa ebeng
kaha. Mae niari inontarai mansiari terai denteng, amani Namani, inontarai
Siria dine, wiro riria na Israeli kaha.”
28 Inontarai Yahudi na munu agama foi etaramioafo ehasou beyari.
29 Etoabarisa erutawang Yesusi efafari to boriai weru munuefo, ehari era
wa weo ehabioi na katai kenatatera fo.
30 Manamo Yesusi daraberahi da abu kaiwasafoi, da werusa anina.

Yesusi data inggira weru inontarai (Markusi 1:21-28)

31 Ainanaya Yesusi bia to munue Kapernaumi na nu Galileai, na wana
mani deunau inontarai na rahida Sabati na munu agama foi.
32 Epapuhung we ne aunaufo weo kaiwo medura fo mani kaiwo wemam-
biriu fine.
33 Na munu agama Yahudi foi mani inontarai manei inggira etohoni,
ampafe sahu dohonai, tutu inggirafosa emadu eteyo,
34 “Ee! Yesuse, inontarai Nazareti wa waune, bo nari fiani we amea ne? Ro
ma weo bohong amea ameworua ne? Amewaitawanai we mandoni di wau,
wau mani Mano Murarebanai, na Seng Allai ma fi di wau.”
35 Manamo Yesusi somara inggirafosa deyo, “Menemboru, mera to woriai
weru inontarai nini.” Ainanaya inggirafosa etotapa inontaraifoi aweu,
wiatai nano kaiwasa bitoya foi euremireafo, mae era weruia, wape enari
kanggani kaha.
36 Kaiwasa na nana foi kiai epapuhung paria we fi ewatioai nanai, tutu
emadu wawerasa eteyo, “Kaiwone siai paria! Na ne mambiriufo tuti na
tapapa demi nuaninu karira fosa era to boriei tuti nuaninu karira fosa
etohong kaririai.”
37 Ainanaya Yesusi wonongfoi defai wari kataifoi sentenang.

Yesusi niari inontarai emaninang bitoya ebeng (Matiusi 8:14-17; Markusi 1:29-34)

38 Mayeaia Yesusi da na munu agama Yahudi foi to Simon Petrusi ne
munufoi. Simoni niongno wiwini meninang rirora, ampafe ne terafosa
eteikaririai we Yesusi.
39 Yesusi da wa doa rurang wiwingfoi, mayeaia data fimaninangfoi weruia
dentengna. Ainanaya doa meai wesarawiri ne terafosa tutu Yesusi.
40 Wofoi sawaia de weayewia nanai, kaiwasafoi eha ene inontarai emani-
nang fimaninang bodoni konta foi, ehasa erao Yesusi ma. Dohong warangfo
waratawansa ampafe ebengna.
41 Tutu mano emaninang fo manea inggira dohonsa, ampafe inggirafo era
to boriai kontai, tutu esahu eteyo, “Seng Allai ne Kaisung di wau!” Manamo
Yesusi datasa tutu dei weduasa, deyo, “Menemboru!” Weo ewaitawanai we
i mani Mananu Mampariri dine.

Yesusi kiorang na munue siai
(Markusi 1:35-39)

42 Ahafo buara mani, Yesusi da weru munuefo to katai minano bei.
Manamo kaiwasafosa esera awao esobuia. Ainanaya etei weduari eteyo,
“Wiro ro weru amea fanai!”
43 Manamo dei wesa deyo, “Bereri. Yau ye ira to munue siai fo kontaio weo
yeiriri kariri Seng Allai ne Kaiwo Mahikai ne, weo aiwedaya mani Seng Allai
demi yau ma nina.”
44 Tutu deiriri kariri Kaiwo Mahikai nano munu agama Yahudi fo na nu
Yudea foi.

5

Yesusi sahu ne inontarai reantenang fosa
(Matiusi 4:18-22; Markusi 1:16-20)

1 Rahida bei mani Yesusi doa nano ruruo Genesareti nafarengfo. Kaiwasa
bitoya foi ewati we Yesusi. Ewatioi ewarami siayasa weo ete etaramio Seng
Allai ne Kaiwofo.
2 Yesusi deti wa roworu urawohi na nafarengfo, manamo mamung diang
fosa ebia weru wafosuru tono nafarengfo ambori esonihing erangfo.
3 Yesusi dautai to wafo rowei, Simoni, mano ahui we Simon Petrusi, ne
wa dine, tuti dutang we Simoni deyo, “Tuba wanei kuteai weru nafarengnei
awarau.” Ainanaya Yesusi minohi na wafoi mae deunau kaiwasa bitoya foi
awarei.
4 Deunaua kaya mani dei we Simoni deyo, “Wo to katai behuru foa muna
erangwai nayai.”
5 Simoni yoa we Yesusi deyo, “Daie, diruafa awao kameai anina antomung
ao antosobu fiea kaha. Manamo Dai bemi yau fefe imuna erangnei aha.”
6 Itorohong kaririaia nanane, itomung diang katui kaha, bitoya beyari,
awao erangfoi adareti mesiabu.
7 Ampafe itosahu we mano emung diang ruhia fosa na wa koiwei foi,
esahusa eteyo, “Ee! Mewo ma. Tarabi ruhi erangnei.” Ampafe esoni diangfoi
na wa roworu fo paria adareti uraisui.
8-9 Simon Petrusi tuti mamung diang fosa epapuhung beyari weo emung
diangfoia bitoya sonanai. Simoni detioai nanafo da wa disang kapa awe-
buka na Yesusi arongfo, mayeai medu wei deyo, “Seng di wau, ro weru yau,
weo inontarai sasari di yau.”

10 Yakobusi tutu Yohanesi, Zebedeusi ne arikangfosuru, uruino ukontai
Simonine, upapuhung kontai. Manamo Yesusi medu we Simoni deyo,
“Mutai fanai! Na ninai to fona mani yohong wau mung wedua inontarai.”
11 Simoni tutu mano emung diang ruhia fosa etuai wafo to reia, itorohong
itone fianggengfoi sentenang suanaiya, mae itora ria Yesusi.

Yesusi niari inontarai meninang kusta manei denteng (Matiusi 8:1-4; Markusi 1:40-45)

12 Na rahida bei Yesusi niai na munuefea. Na nana mani inontarai manei
maninang kusta foi sinsung ne rerawafoi sentenang. Deti Yesusifo disang
kapa awebuka na arongfo mae dutani deyo, “Daie, wau wemambiriu ne,
maya mani, nari yau yenteng weru nehu maninangnei.”
13 Yesusi suba warangfoa wa sauwi tuti medu wei deyo, “Yo, imaya.
Bonteng to!” Tatofang kutu nanai kontaio maninang kusta foi niai werui tuti
dentengna.
14 Yesusi deretawani deyo, “Aromuoaifa! Wiro boiriri fi inari ninai weo
inontarai siai manei fanai, mae ro to imamifoia tuti butani we deti kariri
nemu taraiwai we bontengna wa. Mayeai bohong korbanifeai we Allai we
nemu bontengna wa kariri fianai aino Musai soia fo. Nana mani deinawiai
we kaiwasa bitoya foi we bonteng ampa.”
15 Wape kaiwoariri etairiri kariri Yesusi fo defai pari aha wari kataifoi,
ampafe kaiwasa bitoya era ma weo etaramio medufo tuti weo niarisa ebeng
weru ene fimaninangfo.
16 Ampafe eaia mani da to katai minano we wenadi nayai.

Yesusi niari inontarai fiaya manei denteng (Matiusi 9:1-8; Markusi 2:1-12)

17 Na rahida bei Yesusi deunau, amani inontarai eweFarisi tuti mantaunau
Kaiwo Musai soi fosa eminohi kontai na nanai. Era na fino Yerusalemi tuti
munue watai nano nu Galilea tuti na nu Yudea fo. Sempaisi ne mambiriufo
nayai na Yesusi weo niari inontarai emaninang ebeng.
18 Na rahida bonani mani inontarai manea eha inontarai fiaya wia na
andaung wowong manei, erao Yesusi ma. Ete ehari era to munu rorongfo
afui etohoni wiatai na Yesusi urengreafo,
19 manamo kaiwasa bitoya kareraia dadira. Ampafe ehari etautai na tehi
boriai to munu nuwowongfo ayai. Ainanaya ebai munu nuwowongfoi etuki
tuti ne andaung wiatai nai foi aweu rahang kaiwasa bitoya foi, na Yesusi
urengreafo.
20 Yesusi detio enari tonanafo deitawanai we eroasoafo fuba paria, am-
pafe medu we inontarai fiaya foi deyo, “Waune, yeiai nemu sasarifi ampa.”
21 Manamo mantaunau Kaiwo Musai soi fosa tuti Farisifosa enemitituaitai
na enemirorongfo, “Mandoni dino deibera Seng Allai nina? Mandoni dino
biriu we deiai sasari fine? Seng Allai mantauni terai!”
22 Manamo Yesusi deitawang enemirorongfoi kawurua ampafe medu
wesa deyo, “Todonie menemitituaitai tonanai na menemirorongwai nina?
23 Doni aino mawa ne: imadu yeyo, ‘Yeiai nemu sasarifi ampa,’ ete yeyo,
‘Boabari wau, ka nemu andaungwai, tuti roa’?
24 Wape yeinawiai we mea, na inari inontarainei denteng tonina ne,
ambori mewaitawanai weo na nunei ninai, Kaisung Inontarai nei andino
ne mambiriu we deiai sasari fine.” Ainanaya Yesusi medu we inontarai

fiaya foi deyo, “We wau mani, imadu mau yeyo, boabari wau, ruai nemu andaungwai, ro to nemu munufoia.”
25 Na kutu nanai kontaio inontaraifoi doabariria doa na kaiwasafoi euremireafo, mayeai yuai ne andaungfoi, da to ne munu rorong foa mae deparanding Seng Allai.
26 Kaiwasafoi epapuhung tantenang beyari, ampafe etaparanding Seng Allai. Tuti enemirorong mitai, ampafe emadu wawerasa eteyo, “Fitantuma fino tawatioai na rahida bonini nina!”

Yesusi sahu Lewi we dariati
(Matiusi 9:9-13; Markusi 2:13-17)
27 Mayeaia Yesusi da weru munuefoa, deti inontarai manei wonong fino Lewi. Lewi mani inontarai fianduhi doi pajaki we parenta Kaisari dine, minohi na munu pajaki foi. Yesusi medu weia deyo, “Ro ria yau.”
28 Anseung ahang kahai mae Lewi doabariri tuti sawing fi yu fo tantenang, da ria Yesusi.
29 Ainanaya Lewi dohong muniara fiabai paria bei weo Yesusi na ne munufoi. Inontarai efanduhi doi pajaki we parenta Kaisari fo efau paria, tuti inontarai siai kontai ewatai etampi ruhiai.
30 Manamo Farisifosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa enemioa kaha, ampafe emadu we Yesusi ne inontarai erariati fosa eteyo, “We fianie metampi tuti metunung ruhiai ria inontarai efanduhi pajaki we parenta Kaisari foi tuti inontarai ewesasari fosa ninai?”
31 Mae Yesusi yoa wesa deyo, “Inontarai etanteng nesa mani etohong we manggarawangnei kaha, mae mano emaninang fosa.
32 Wiro ira ma weo isahu inontarai emararebana fosa kaha, mae we isahu inontarai ewesasari, ambori etaraberasa weru ene sasarifoi.”

Yesusi ne aunau waworu foi tuti koangno Yahudi ene agamafo wiro adoang ruhia fanai
(Matiusi 9:14-17; Markusi 2:18-22)
33 Na nanai kontaio inontarai eparaise Yesusi kaha manea, etutang berahi, eteyo, “Mano eraria Yohanesi tuti mano eraria inontarai eweFarisi nesa, wea mani ewepuasa ampafe ene nadifo mutu. Manamo mano eraria wau wasa etampi etunung, mae esera wawera ewepuasa.”
34 Yesusi yoa wesa deyo, “Tofino! Ne tarai kariri mandirau mang foi tuti ne inontarai wenotisa to ne muniara mandirau foi. Na rahida mandirau mang foi minohi riasa nanai ewepuasa rai e?
35 Wape rahida we mandiraufoi niayai na nanai riasa ahang kaha foi ambori da ma ki, rabuang bonani dino ambori ewepuasa ki. [Tonanai kontai, nina mani inayai riasa ampafe ewepuasa kaha, wape rahidao ambori ira werusa foi da ma ki, rahida nanai aino ewepuasa ki.]”
36 Ainanaya Yesusi deiriri fiyiwansoai wesa deyo, “Wiro manei eneaya ansung waworu feai weo kiutu aha dawa kobu ansung mamo fo ne masabufo naya kaha. Weo kiutu ansung waworu fo, kontaio ansung waworu fo ne tarai kariri ansung mamo fo kaha.
37 Tonanai kontai we angguri waworu nei mani, wiro ariri to aderi sapi rerawa memo bei kaha, weo angguri weworu foi ambori wiwua wedaya aderi sapi rerawa memo foi tei. Nana mani anggurifo tibatara, aderi sapi rerawa foi kerirawa.
38 Wape angguri weworu foi todoni kontaio ariri tono aderi sapi rerawa weworu bei kontai.

39 Kontaio mano dunung angguri mamo foi miaya weo dunung angguri
weworu kaha, weo deyo, ‘Angguri memo nei andi denteng sewa.’ ”

6

Farisifosa etinggai Yesusi niari fi na rahida Sabati
(Matiusi 12:1-8; Markusi 2:23-28)

1 Na rahida Sabati bei, rahida Yahudifosa erufi nai kaha, teterai we Yesusi
da riria romi potang bei, ampafe ne inontarai erariati fosa eteting potangfoi,
awa esikoyari na ewaramifo, ambori etani.
2 Ampafe Farisi manea emadu eteyo, “We fiani menari fi tonana fo na
rahida Sabatinei nina? Weo nana mani metohong roaing kaiwo dotu
weduara fo.”
3 Ainanaya Yesusi yoa wesa deyo, “Finana mani ne tarai toyari fi Mananu
Dauti niari na fafongfa na rahida bo i tuti ne mano erariati fosa ewawisi fo.
Metato kariri kaiwo nana kaha e?
4 Amani suai to Sempaisi ne Munufoi afui dangno roti etutang tutirai we
Allaia fo tuti dohonai we ne mano erariati fosa etang kontai. Wape finanai,
kariri hukum agama foi mani, imami erufi na Sempaisi ne Munufoi saino
etang tera ne.”
5 Yesusi dei aha deyo, “Kaisung Inontarai nei wemananu weo deiriri kariri
fifianai aino inontaraifo enari tutu enari kaha fo na rahida Sabati.”

Na rahida Sabati bei Yesusi niari inontarai warang bei mireha foi denteng
(Matiusi 12:9-14; Markusi 3:1-6)

6 Na rahida Sabati siai bei mani, Yesusi da wa deunau na munu agama
Yahudi bei. Na nana mani inontarai manei, warang bo domoya foi mireha.
7 Farisifosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa euremi dingga Yesusi,
weo niari inontaraifoia denteng na rahida Sabati mani, ambori etinggai,
eteyo niari sarawai.
8 Manamo Yesusi deitawang fi enemitituaita fo. Ampafe medu we inon-
tarai warang mireha foia deyo, “Ro ma, boa na fongne.” Ampafe doabariria,
doa na fongfo.
9 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Yutang bera mea. Kariri fi Musai soi
fo mani, ne doni aino tanari na rahida Sabati fine? Tanari ne bengfo ete ne
karirafo ne? Tafata inontarai ambori etarang, ete tatuasa ao eworua ne?”
10 Yesusi deti maino kaiwasafoi sentenang, ainanaya medu we inontarai
meninang foi, deyo, “Wi waramuwai ma.” Inontaraifoi si warangfoi kariri-
aia, na tatofang kutu nanai kontai warangfoi dentengna.
11 Wape Farisifosa tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fo ehasou fuba paria,
ainanaya emadu ruhi kaiwo weo fiani aino enari kanggani Yesusi naya fo.

Yesusi diri inontarai ewesuraya mandu erariati
(Matiusi 10:1-4; Markusi 3:13-19)

12 Na rahida bei Yesusi da tono wiwoi bei we wenadi nai. Wenadi we Seng
Allai na diru nani sentenang.
13 Kameai nani sahu ne inontarai erariati fosa eraoi ma, ainanaya diri
ewesuraya mandu na sa. Inontarai ewesuraya mandu fosa sahusa weo
rasuli, amani Inong Anatu na Sempaisi.
14 Ewonomi finina; Simoni mano sahui we Petrusi, tuti ne tahatui Andar-
easi, Yakobusi tuti Yohanesi, Pilipusi tutio Bartolomasi,

15 Matiusi tuti Tomasi, Alfiusi antung Yakobusi, tuti Simoni (mano biriu we
inontarai Israeli fosa etoa siai weru Romafosa),
16 Yakobusi antung Yudasi, tuti Yudas Iskarioti, mano ambori dewayang
Yesusi foi.

Yesusi deunau tuti niari kaiwasa emaninang bitoya ebeng
(Matiusi 4:23-25)

17 Mayeaia mani Yesusi tuti ne inontaraifosa ebia na wiwoifo to katai we-
buaya bei. Na katai nani mani kaiwasa siaio era riati fe manea etamang wei,
kontai kaiwasa bitoya paria na nu Yudea foi tantenang, bendari Yerusalemi,
tuti munue beru na nafareng rau, Tirusi tuti Sidoni.
18 Era ma weo etaramio Yesusi deunaufo tuti waraira ene fimaninang,
kontai mano inggira dohonsa fosa ambori ebeng.
19 Ampafe kaiwasafoi kiai, esera we eru na ne taraifoi, weo mambiriufei
dari nai mandiai, ambori ebeng.

Mano esobu mai ampa tuti mano esobu karira ki
(Matiusi 5:1-12)

20 Mayeai Yesusi seite ne inontarai erariati fosa aha kawuru, ambori dei
wesa deyo, “Mano mene pari fiwa mea, mesobu ne maifo ampa weo meaino
meminohi we Seng Allai ne inontaraifosa na ne Mananu rorong fo ne.
21 Mano na ninai mewawisi ne mea, mesobu ne maifo, weo ambori
memamosi ki.
Mano na ninai mesai ne mea, mesobu ne maifo, weo ambori memiri ki.
22 Mano meraria Kaisung Inontarai ne yau, wedaya inontarai enemirireu
mea, etata mea, etei babera mea, tuti eteiaya mewonomiwa weo esahuai we
fikarira fine, mea mani mesobu ne maifo.
23 Enari tonana mani, mefaraise tuti memararising to, weo tarai tofino,
mesobu fiembaitafo fuba paria na Waidani. Mefaraise tonanai weo wiro
memeiri mea mesodai dadirafo tonana kaha, weo mene tarai kariri nabi fa-
fongfa fosa, weo mano enari kanggani mea ninisa ene werengfosa fafongfa
enari kanggani nabifosa kontai tonanai kawuru ampa, ampafe finanai
deinawiai we menari ne maifo, mai kariri nabi fafong fosa enari ne maifo.
24 Mano mene fiwa mea mani, mesobu ne karira rai, weo mesobu mararis-
ing na nunei ampa.
25 Mano nina mani memamosi ne mea, mesobu ne karira rai, weo ambori
mewawisi ki.
Mano nina mani memiri ne mea, mesobu ne karira rai, weo ambori
mearomikuayai tuti mesai ki.
26 Mano mesobu fayai ria kaiwasa bitoya foi, mesobu ne karira rai, weo na
fafongfa ene werengfosa efiai nabi tarai kaha fosa tonanai kontai.”

Menemiwawu mene aitetafosa
(Matiusi 5:38-48)

27 “Manamo yeisaharai we mea mauo, yeyo; Menemiwawu mene
aitetafosa. Metohong beng we mano enemirireu mea fosa.
28 Metohong mahikaifo we mano etei kanggani mea fosa; mewenadi we
mano etarikang mea fosa.
29 Manei bioipa metaramirei domoya wa mani, metohong metaramirei
dowei wa kontaia bioiparai. Tuti manea etawa mene ansung boriai wa mani
metohong mene ansung siai wa kontai.

30 Manei dedo mea we mene fiea mani, metohong kaririaia. Tuti manea
etawa mene fieai mani, metutang weai aha fanai.
31 Na fifiani kontaio, menari sua inontarai siai fosa, mai kariri metawi
weai we ea kontai enari we mea fo.
32 Masino menemiwawu te mano enemiwawu mea fosa kontai tera mani,
fiembaitai fianai aino mesobua ne? Weo inontarai sasari fosa kontaio
enemiwawu inontarai mano enemiwawusa fosa. Ampafe todoni kontaio
menemiwawufo fuba sewasa.
33 Tuti metohong beng weo mano etohong beng we mea fosa terai, nana
mani mesobu imbaitai fiani rai? Weo inontarai sasari fosa enari tonanai
kontai.
34 Metohong fieai, ra ete doi, we inontarai mano menemitawansa we
eriwang aha. Nana mani mesobu fiembaitai fiani rai? Weo inontarai
sasari fosa kontai, etohong fianggeng we inontarai mano enemitawansa
fosa, ambori eriwang mani fuba kaririai aha.
35 Wiro tonana kaha. Mae mea menemiwawu mene aitetafosa tuti meto-
hong beng wesa. Metohong fieai wesa mani, wiro menemitawanai weo
eriwang we mea aha ma fanai. Nanaya mani mene fiembaitafo fuba, tuti
ambori ahu mea we Seng Mano Dedai Mantaung ne arikang dino mea. Weo
Seng Allai mani, enewawu inontarai mano etohong mahikai kaha fosa, tuti
mano ewarami aipaya fosa kontai.
36 Ampafe menemiwawu wawera mea, karirio metamamifaini enewawu
kontai.”

Metinggai inontarai funoma fanai (Matiusi 7:1-5)

37 “Wiro metinggai finong inontarai fanai, ampafe Seng Allai kontai kiutu
kaiwo kariri mea kaha. Tuti wiro metohong maraba we inontarai siai
fanai, ampafe Seng Allai dohong aiboi we mea kaha. Mae meteiai inontarai,
ambori Seng Allai deiai mea kontai.
38 Metohong finong fi we inontarai siai, ambori Seng Allai dohong finong
fi we mea ki, ambori mesobu fiohonia fiabai fei ki, andino tituatia mikeu we
mea. Weo mene metitua we inontarai siai fo mani, Allai yu we titua mea
nayai kontai ki.”
39 Mayea mani Yesusi deiriri kaiwo yiwansoa fo tonina, “Inontarai ure-
ngfafa manei, bing mano urengfafa manei kontai, nana mani ambori utau
rarang kamirei bei ki.
40 Inontarai sobu aunau ne wiro fiabai sewa ne mantaunaune kaha.
Wape arikangfosa esobu aunau na mai pampang mani, ene tarai toyari ene
mantaunaufoi.
41 We fianie ai nukahai niayai na mene doroifoi urengfo mewati pari, mae
airape niayai na meuremiwai mewatioi kahai nina?
42 Todoni fino metei we mene doroifosa meteyo, ‘Doroie, ro ma ikabi ai
nukahai niayai na uremuwai wo,’ wape airape niayai pampang na meure-
muwa wiro mewatioi we mehabioi kaha? Inontarai menari fayafayarai
ne meai ne, mehabio airape niayai na meuremiwa akawuru wo, ambori
mewatipa ai nukahai niayai na mene doroifoi urengfo we mehabioai werui
fe.”

Ai tuti bongfoi (Matiusi 12:33-35)

43 Ai koi denteng foi mani, ne bongfoi denteng, mae ai koi kerira foi mani
ne bongfoi kerira.
44 Aifoi mani aroansoi na bongfoi. Wai sirarami nei wiro webong angguri
kaha tuti boburainei wiro webong urung kaha.
45 Inontaraine tata tonanai kontai. Inontarai mano denteng foi niarifo
beng, we enerorongfoi denteng fefe. Wape inontarai mano kerira foi niarifo
karira, weo enerorongfoi kerira. Weo fifiani aino dotu na borongfoi mani,
finanai dari na enerorongfuisi mandiai.

Fiyiwansoai kariri inontarai mandu unari munu
(Matiusi 7:24-27)

46 "We fianie mesahu yau we mene Seng, wape wiro metohong karirio
fiani aino yeisaharai we mea ne nina kaha?
47 Mano da ma tarao nehu kaiwo aunau ne, dohong kaririai na mai foi,
amani yeisaharai we mea mau, mano nani mani ne tarai kariri mano niari
munu.
48 Niari ne munufoi mani, sirai aweu berorong ambori sau titawangno
diri neungfo na kamamiai. Ampafe rahida bo wayafoi wefoa, foafoi dautaia
sobu munufoi mani, deda bariri kaha, weo inontaraifoi niari amangfoi
pepayai fefe.
49 Wape inontarai mano tarao nehu kaiwone, mae dohong kariria kaha,
i mani ne tarai kariri inontarai mano niari ne munufoi, niariri sau kahofa
wowongfo terai. Foafoi sobuifo, deda bariria sawaia, ampafe aikahiafoi
kerirawa kiaya."

7

Inontarai fuba yu rai mamuna fosa manei ne yoasoafo fuba
(Matiusi 8:5-13; Yohanesi 4:46-53)

1 Yesusi medu we kaiwasa bitoya foia kaia fo, da werusa suai to munue
Kapernaumi afui.
2 Na wana mani inontarai fuba yu rai mamuna manei, amani Mananu
Kaisari ne inontarai Roma manei dine. Ne woming manei mani niari sauari
paria. Womingfoi meninang ao adareti mireha.
3 Inontarai fuba yu rai mamuna foi tarao Yesusi nanafo, demio inontarai
ewewafong weo Yahudi fo manei itoru, itora we Yesusia, itorutani weo da
wa ambori niari womingfoia denteng.
4 Era wa esobu Yesusia, ainanaya etutani weo da riasa weo waraira
maninangfoi weru womongfoi, eteyo, "Todoni mani waramuai inontaraio
fuba yu rai mamuna foi,
5 weo i mani enewawu Yahudine tata, tuti andino niari munu agama foi
we ameane."
6 Ainanaya Yesusi da ria eara. Rerai we munufoia mani, inontarai fuba
yu rai mamuna foi demi ne maniwowirifosa era ma eteisaharai we Yesusi
eteyo, "Deyo, 'Daie, wiro ro anseunai to nehu mununei ma fanai. Yau mani
imai kaha weo yemang we Dai wau na nehu mununei.
7 Ai wedaya mani mantaung yau irao Dai wau ma kaha. Ampafe modu te
kaiwofeaia, ambori nehu womingfoi denteng ki.
8 Weo yau kontai nehu fuba isomi wei manei, tuti iru afai mamuna fea
kontai. Ampafe imadu we manei yeyo, "Ro," nana mani da kaririai, tuti
imadu we manei aha yeyo, "Ro ma," nana mani da kaririai ma. Ete we nehu

mangfatafoi yeyo, “Nari fininai,” nana mani niari kaririai. Yeitawanai we Dai Wau tonanai kontai. Fiani aino boyoa mani, kariria rai.’ ”
9 Yesusi tarao rai mamuna fuba foi medu tonanafo pepuhung paria. Deti berahai tuti medu we kaiwasa bitoya era riati fosa deyo, “Kei! Inontarai nini andiaranane. Na inontarai Israeli nesa kiai wiro iwati manei yoaso yau ne fuba kariri tonina kaharai.”
10 Ainanaya inontarai mano demi ea fosa, etaraberasa to munufo aha mani, womingfoi dentengna.

Yesusi medu beiri bariboai mireha foi darang aha

11 Waroi ahang kaha mae, Yesusi da to munue wonong fino Naini. Ne inontarai suraya mandu fosa tuti kaiwasa siai kontai era riati.
12 Da wa rerai we rahutu borong munue nanai, tete kaiwasa na munuefo eha bariboai mireha manei ariai we esarai. I mani, wiwina manei ne arikang dine, tuti meiri kawuru andinania. Kaiwasa nani era ria wiwinafoi.
13 Mayeai Seng Yesusi detiao wiwinafoi, enerorongfoi sawai wei, aroi. Ainanaya medu wei deyo, “Wai fanai.”
14 Mayeai da wa waratawang fatafoi. Ainanaya inontarai ehari fo efotousa etoa, Yesusi medua deyo, “Bariboaiwa waune, yemi wau, boabari wau.”
15 Na tatofang kutu nanai bariboai nani doa bariria minohi, tuti medu wesa. Ainanaya Yesusi dohoni we inanaia.
16 Kaiwasa fuba nani ematai tuti esomi we Seng Allai, etaparandini eteyo, “Nabi fuba manei da woru tata. Allai da kawuru ma weo dohong mai we ne kaiwasanei.”
17 Ainanaya Yesusi wonongfo etaiririai wari nu Yudea foi kontai munue watai waria fo tantenang.

Yesusi tuti Yohanesi mano webaptisi kaiwasa (Matiusi 11:2-19)

18 Mano eraria Yohanesi fosa etei kaririai we Yohanesi na aitamu rorong, kariri fiani aino Yesusi niari fo. Amani Yohanesi sahu ne inontaraifo mandu,
19 ambori demi uru urao Yesusia urutani tonina, “Wau mani Mananu Mamparirio ambori ro ma foi* di wau e, ete ametamang we inontarai siai manei e?”
20 Ampafe Yohanesi ne inontarai mandu fo ura we Yesusi tuti umadu wei ureyo, “Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi demi auru ma aurutang bera Dai wau, wauno mano ambori ro ma rai, kariri Seng Allai ne kaiwo arerafo, ete ametamang weo inontarai siai manei e?”
21 Na rahida nani mani, Yesusi niari inontarai emaninang finomai bitoya ebeng, data inggira, tuti niari mano euremifafa ewati aha.
22 Ampafe Yesusi yoa deyo, “Murarabera muru we Yohanesi, murai kaririai wei, kariri fiani aino mutaramioai tuti muwatioa ne, mano euremifafa ewati, mano efaya etoa era, mano emaninang kusta ebeng, mano etarami pararo fosa etaramiofi, mano emarareha esuwi aha, tuti mano ene pari fi fosa iwuwu Kaiwo Mahikai fo wesa.
23 Tuti mano wiro enemirorong soriru we yau kaha fosa, esobu ne maifo.”
24 Yohanesi ne inontaraifo ura wa, ainanaya Yesusi medu kariri Yohanesi we kaiwasa bitoya foi, deyo, “Raminde nanai mera to katai wekamamiei minano foi we mewati fiani nai, mewati ninoi wanamba sowawerahi foi e? Bireri, we i mani, inontaraio yu kaiwo mutu dine!

* **7:19** Yesayai 9:5-6

25 Ampafe mera wa we mewati fiani, mano sensuni na ansung kaiwewa
denteng foi e? Bireri, weo inontarai esansunsa na ansung tonana fo tuti ene
fi bitoya fosa mani enayai na munu mananu fo terai.
26 Ampafe mandoni dino mera we mewatioi ne? Nabi manei e? Tarai,
wape yeikaririaifa we mea yeyo mano mera we mewatioi nani mani fiabai
sewa nabinesa kiai.
27 Weo i mani andino Allai medu kaririai na ne Kaiwofo dotu tono:
‘Mewati ma! Yemi nehu inontaraio kia nehu kaiwone manei,
da foni Wau.
I ambori meinenang nemu rangfoi we Wau.’*”
28 Yesusi medu aha deyo, “Tarai, imadurai we mea mau yeyo, na inontarai
fuba saubaunung na nunei nini, manei wiro fiabai sewa weru Yohanesi nini
kaha. Wape na ninai to fong mani, inontarai mano ehatui sewa na Allai ne
Mananu rorong fo ansaino efabai sewa Yohanesi fo.”
29 Kaiwasa sentenang, kontai mano efanduhi pajaki we parenta Roma foi
fosa etarababerasa weru ene sasarifoi ampa, ampafe Yohanesi webaptisisa
ampa. Ampafe donio rabuang bo Yesusi medu fimai kariri Yohanesi mani,
eroaoai paria.
30 Wape inontarai eweFarisi tuti mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, ea
etarababerasa weru ene sasarifoi kaha, etaramididau kaiwo Yohanesi
medura fo kaha, tuti wiro emaya we Yohanesi webaptisisa kaha. Ampafe
donio fi Yesusi medu kariri Yohanesi fo mani, eroaoa kaha.
31 Ainanaya Yesusi medu aha deyo, “Fiani andino iriwanso kariri inon-
tarai rabuang bonini sa ne? Etoyari fiani ne?
32 Ea ene tarai toyari arikang eminohi na pasari mae esahu wawerasa
eteyo,
‘Amerohi rarung mirising fo we mea,
manamo memahai kaha,
ameba kayowa,
wape wiro mesai kaha.’
33 Weo Yohanesi mano webaptisi nei nini da ma mani, wepuasa tuti
dunung angguri kaha, manamo meteyo, ‘I mani Saminseni niai nai.’
34 Ainanaya Kaisung Inontarai nei da ma mani dampi, dunung, tuti
memadu meteyo, ‘Mewati inontaraifoi denanggoing, meyeru biriu, tuti firao
mano efanduhi pajaki we parenta Roma foi tuti inontarai sasari.’
35 Wape Seng Allai sewai sewa. Mano esomi wei fosa etainawi ne awaifo
nanai na fimai etohong toa fo.”

Na Betania wiwing manei sara Yesusi na maning niunsai mampori

36 Farisi manei, wonong fino Simoni, wenoti Yesusi weo da wa dampi na
ne munufoi. Yesusi da wao Farisifoi ne munufoia, ampafe minohi dampi.
37 Na munue nana mani wiwing manei, dohong sasari fiabai. Taraoai weo
Yesusi dampi na Farisifoi ne munufoi, ampafe da oi ma, amani kiao maning
ninsai mampori botori bei.
38 Doa na Yesusi kurufuifo, rurang awerengfo mae sai, ampafe kifa ure-
hurufo to Yesusi awerengfoa wawasa tantenang. Awa kawuru wori dufi
Yesusi awerengfoa sarahiai nano nurandaungfoi, mayeai ninahai tuti sara
na maning ninsai mampori foi. Niari tonana weo enewawu Yesusi, weo
deitawanai ne sasari niaririfi Sempaisi deiairi ampa.

* **7:27** Maliaki 3:1

39 Inontarai weFarisi wenoti Yesusi foi deti finanafo, dei na enerorong, deyo, “Inontarai nini nabi dine mani, deitawangno wiwingfoi mandoni dine, andino niariri tonanane. Weo i mani wiwing sasari dine.”
40 Manamo Yesusi medu weia deyo, “Simone, ye imadu kaiwofea we wau.” Simoni yoa deyo, “Daie, moduraia.”
41 Yesusi yiwanso kaiwofea deyo, “Inontarai mandu, amani uka doi ria mano ne doi manei. Manei kiao doi dinari* piaring bering (500), tuti manei aha mani kia doi dinari piarua sura.
42 Uru ruhiai, wiro ubiriu weo ubai doi uka fo kaha, ampafe mano nengfoi yabang sayarai. Mandoni, na inontarai mandu fosuru, andino enewawu mano ne doi foi sewa ne?”
43 Simoni yoa weia deyo, “Yau mani, yeo mano kia doi fuba sewa foi andino enewawu mano ne doi foi sewa ne.” Yesusi yoa aha deyo, “Antu! Enemutituaitawa tarai.”
44 Ainanaya Yesusi deti we wiwingfoia tuti medu we Simoni deyo, “Boti wiwing nini to ne? Ira to nemu mununei ma, amani bohong merehafea damang we iruai awehune kaha, wape wiwing nini yuai awehune na urehurune, tuti dufi aha sarahiai na nurandaungnei.
45 Wau mani wiro bomang we yau weo nuna yau kariri tane koangnei kaha, wape wiwing nini wiro fiotou niuna awehurengne kaha, na iari antanafa ira to ninai ma ne.
46 Wau mani wiro wara nuhunei na maningfea kaha, wape wiwing nini sara awehurengne na maning ninsai mampori.
47 Tarai! Ne enewawufo fuba, weo ne sasari fuba niariri fi Sempaisi deiairi ampa. Wape mano oiairi fuba kaha mani, enewawufo fuba kahai kontai.”
48 Ainanaya Yesusi medu we wiwingfoia deyo, “Nemu sasarifi yeiairi ampa.”
49 Inontarai siai mano eminohi etampi ruhiai ria Yesusi fosa emadu wawerasa eteyo, “Mandoni dinini, doni deiai sasarifi nina?”
50 Manamo Yesusi dei we wiwingfoia deyo, “Weo wau roaso yau, ampafe wobu fariri ampa. Ro na maia.”

8

Wiwing manea efata Yesusi

1 Waroi kaharai mae, Yesusi da wariai na bendarifo tuti munuefo, deiriri Kaiwo Mahikai ne kariri Seng Allai da weMananu ma fo. Ne inontarai suraya mandu fosa erariati.
2 Kontaio wiwing manea erariati, mano niari eara ebeng weru fimaninang finomai tuti inggirai. Ea mani, Mariai mano ahui we Makdalenaifoi (data inggira itu werui ampa);
3 kontai Yohanai, mano ne mang Kusai mano yufi weo Herodesi na munu mambaiseng foi; Sosanai, tuti wiwing siai bitoya kontai. Wiwingnesa efata Yesusi tuti mano erariati nesa, na mantaunsa ene fifo.

Fiyiwansoai kariri mangkafa aibong
(Matiusi 13:1-23; Markusi 4:1-20)

4 Kaiwasafoi da mutu we Yesusi ma, na munue finomai. Ampafe kaiwasafoi bitoya fianduhi na nanaiya, mayeai Yesusi deiriri fiyiwansoi bei we ea mani sonina,

* **7:41** Doi dinari mani, doi mai we ne fiembaitai rahida bei.

5 “Weniari romi manei kia ne aibongfei da wa we sanami. Da wa kifa
aibongfoi nanai mani eai sawai na rangfoi. Ampafe inontarai etaha riroyari
tuti romu etani.
6 Eai kontai sawai na katai wekamamiei. Sa rerorifoi, wape siamorang
aha, weo kahofafo sarahiai karerai.
7 Eai aha mani sawai na katai weninoi ababo foi, ampafe ninoi ababo foi
sifu tamui tuti kehepania memasara.
8 Wape aibong fei aha mani sawai na kahofa beng fea, ainanaya sifu
ampafe niayaia bongnei bitoya, pariao piaring (100).” Yesusi deiriri fiyiwan-
soafoia kiaia mani, deya deyo, “Mewemetarami mani metaramioai!”
9 Mano eraria Yesusi fosa etutang berahi we fiyiwansoai nani kariri fifiani.
10 Yesusi yoa deyo, “Mea mani Allai dohong awai we mea, we mewait-
awang kariri ne weMananu rorong fo tuti fi dediwara fo ampa. Wape
inontarai siai fosa yeunausa na fiyiwansoai, ambori,
‘Ewatioai tonanai ki,
wape ene tarai toyari euremifafa.
Etaramioai,
wape etafura kaha.’*
11 Fiyiwansoafo ne kaiwo tarai finana: Aibongfoi mani yiwanso Seng Allai
ne Kaiwone aine.
12 Aibong sawai na rangfoi mani, riwanso inontarai mano etaramio Kai-
wofoa. Wape Saminseni da ma, dewa Kaiwofo weru enemirorongfo ambori
eroasoa fanai, ampafe esobu faririfo kaha.
13 Tuti aibong sawai na kahofa wekamamiei wowong fo mani, riwanso
mano etaramio Kaiwofo, esobuai na enemirorong mirising. Wape Kaiwofo
wiro wenewa na enemirorongfoi kaha. Eroasoai tourai, mae fieai da ma
sofara mani, esu to fuia.
14 Tuti aibong sawai na katai weninoi ababo foi mani, riwanso mano
etaramio Kaiwofo, wape earomikuayai karerai we fi nunei tuti ne rafo tuti
ambori eminohi na mai na nunei fo. Ampafe finani kepang kaiwofo paria
ne bongfoi wiro wetarai nariai na sa ahang kaha.
15 Aibong sawai na kahofa beng fo mani, riwanso mano etaramio Kai-
wofo, ainanaya etonai afui nayai na enemirorongno beng tuti mai fo. Ea
erutawanai tuti kaiwofo wedayasa etohong beng na etawansa na mai, ne
tarai kariri kahofa beng fea wedaya aibong sifu wetarai bitoya.”

Padamarangno tabuni na babeu (Markusi 4:21-25)

16 “Wiro inontarai manei kiai padamarang bei, ainanaya tebuni na babeu,
ete dohoni wiatai na fata arowawahifo kaha. Mae yuai padamarangfoi
ayai sawai parai, ambori inontaraio era to munu rorongfo afui mani ewati
sambewarafoi.
17 Weo fio adiwara ne kiai ambori atioai ki, tuti fio ohonai we kaiwo
werorong fo kiai kontai ambori tarami parai na kasau ki.
18 Ampafe menemitituai saua weai paria kariri fianai aino metaramioai
ninai. Weo mandoni dino sobu awaifo ria Allai kawurua fo, ambori sobuafo
fuba aha. Wape mano sobua kaha foi, ne kutuo enetituaitai we nengfo kontai
kia weruri ki.”

* **8:10** Yesayai 6:9

Yesusi inana tuti ne tahatuifosa
(Matiusi 12:46-50; Markusi 3:31-35)

19 Yesusi inanai tuti ne tahatuifosa eraoi ma, wape era kefani ma kaha, weo
kaiwasa bitoya karerai.
20 Ampafe inontarai manei medu we Yesusi deyo, “Daie, inamuai tuti
nemu tahatuifosa etamang na borieife fo erurai we ehanggung wau.”
21 Wape Yesusi yoa wei deyo, “Inontarai mano etaramio Seng Allai ne
Kaiwofo tuti etohong kaririai, eaino isahusa we nehu ai tuti nehu tahatui.”

Yesusi deikutu dedukafoi mering
(Matiusi 8:23-27; Markusi 4:35-41)

22 Rahida bei mani Yesusi tuti mano erariati fosa etau wa rowei. Yesusi
medu wesa deyo, “Tawo to ruru eneung dowaruai.” Ainanaya ewo anina.
23 Etafai mae Yesusi wiata dena. Mayeai dedukafoi bia tantuma na rurufoi.
Merehafoi dau wafoi, awao adareti etaisui.
24 Mano eraria Yesusi fosa era wa ebauni. Emadu wei eteyo, “Daie, Daie,
tanai rai!” Yesusi doari meai, ainanaya medua sua wanangfoi tuti andeisa
peperami foi. Wanangfoi tuti andeisafoi meringna, ainanaya rurufoi mer-
ing na tantumara.
25 Ainanaya Yesusi medu we mano erariati fosa deyo, “Todonie wiro
meroaso yau kahai nina?” Ea epapuhung tuti ematai. Ampafe emadu
wawerasa eteyo, “Inontarai nini mani mandoni dine, doni sua wanangfoi
tuti andeisafoi mani, mering kaririai.”

Yesusi niari inontarai inggira dohoni manei denteng
(Matiusi 8:28-34; Markusi 5:1-20)

26 Yesusi tuti ne inontarainesa etafai finanaya paria sobu katai Gerasa na
ruru Galilea eneung dowaruai.
27-29 Na katai nani inontarai inggira dohoni manei. Inontaraifoi mani na
munue nana. We beiru teai ampa mani inggira dohoni, ampafe warangfo
tuti awengfo wora na wai besi tuti na fora tuti waitawang weduaria papayai,
wape kehutui kontai, ambori inggirafoi kiari to katai manano fea. Tuti waroi
ampa wiro sensuni kaha, tuti miaya we minohi na munufo kaha. Mae deo
niayai terai na we winsaburungno etohonai we kubirifo.
Yesusi bia da warei mani, inontarai inggira dohoni foi daoi ma. Detia
Yesusifo bibe, mayeai sawaia disang kapari wiatai na Yesusi awerengfo.
Mayeai Yesusi demi inggirafoi da to woriai werui, ampafe sahu, deyo,
“Yesuse, Allai mano dedai sewa nei ne Kaisungne Waune, boyo bohong yau
tofino? Todoni kontaio wiro mung kanggani yau fanai.”
30 Yesusi dutang bera inontaraifoi deyo, “Wonomu fidoni?” Ampafe
inggirafosa eroa, eteyo, “Amewonomi fino *Raifi*,” weo inggira bitoya paria
enayai nai fefe.
31 Inggirafosa etutang Yesusi paria, eteyo wiro datasa to Soroha rorong foi
fanai.
32 Kefang na kataifoi, na wiwoi tarareifo mani, fiai rabuang nei enaya
esung. Inggirafosa etutang Yesusi paria eteyo miaya mani, demisa esuai na
fiaifosa. Ampafe Yesusi yoa we fi etutana fo.
33 Ainanaya inggirafosa era to boriai tuti esuai na fiaifosa. Ampafe fiaifosa
emito beyari esea na katai kenatatera fo to rurufoi aweu, emarareha naya.

34 Mano ewaitawang wedua fiai fosa ewati fitantumafe nana fo emitoa etaiririai na bendarifoi tuti na munue watai ruramai na nanafo we kaiwasafoi.
35 Ainanaya kaiwasa na munue fosa era wa ewati kariri finanai. Era mao Yesusi amani ewati inontaraifoi rai inggira foi da weruia, mae minohi rurang Yesusi awerengfo sensunia tuti medu finomai aha kaha. Ampafe ematai.
36 Mano ewati te fitantuma Yesusi niari we inontarai inggira dohoni foi, eteikaririai kariri fianai aino ewati terai nanai we kaiwasa era ma fosa.
37 Ainanaya inontarai Gerasa fosa kiai, ematai tantenang paria, ampafe etutang Yesusi weo da weru ene kataifoi. Ainanaya Yesusi dautai to wafoi aha, we ete etafai.
38 Mayeai inontarai rai inggira foi tifa weruia nani dutang Yesusi paria weo dontai riati. Manamo Yesusi demi da wa medu wei deyo,
39 "Barabera wau to nemu munufoia tuti boiriri kariri fiani aino Seng Allai niari we wau ne." Ampafe inontaraifoi da wa, wiuwuo fianai aino sodaira fo tuti kariri fianai aino Yesusi niari wei fo wari bendarifoi sentenang.

Yesusi niari Yairusi ne kamitungfoi denteng tuti wiwingno denteng aha na warang disangso Yesusi
(Matiusi 9:18-26; Markusi 5:21-43)
40 Yesusi daraberahi to ruru eneung dowarui aha mani kaiwasafoi piraise, weo enaya etamang wei fefe.
41 Mayeaia mani inontarai wenunggamiai na munu agama Yahudi bei na kataifoi, da we Yesusi ma. Wonong fino Yairusi. Disang kapa awebuka na Yesusi arongfo tuti dutani nano enetawanai beyari, ambori Yesusi da to ne munufoia.
42 Weo ne kamitung tarai mansiari kawuru, fiabai ne defuina suraya boru ampa, meninangna adareti mireha. Ainanaya da to Yairusi ne munufoi mae kaiwasa na kataifoi sentenang da sawari ene tarai sopapari, weo efau fefe.
43 Na kaiwasa bitoya nani, wiwing manei meninangno rika defairi. Sodai maninang nani defuina suraya boru ampa. Manggarawangfosa kontaio, wiro manei biriu we niariri denteng kaha.
44 Wiwingfoi da kefang we Yesusi na kurufuifo, tuti warangfoi disangso ne ansung awerengfo. Na kutu nanai kontaio rika defairi foi fiotouraia.
45 Yesusi dutang deyo, "Mandoni dino warang disangso yau ne?" Kaiwasafoi sentenang mani emadu eteyo, "Amea ma bereri." Ainanaya Petrusi medua deyo, "Daie, kaiwasanei bitoya soru wari wau ampafe manta esawa wau."
46 Wape Yesusi deyo, "Wape manei warang disangso yau. Yeitawanai, weo nuhuruainsoai we mambiriufeai dariai na yau mau wa."
47 Wiwingfoi deitawanai weo Yesusi deitawang fi antanafa niari fo, ampafe mitaia rirora beyari, da ma disang kapa awebuka na Yesusi arongfo. Arahio deiririai na kaiwasa bitoya foi urengreafo, weo todonie dohong warangfoia disangso Yesusifo tuti ne maninangfoi wedenteng na kutu iari nana fo.
48 Yesusi medu weia deyo, "Kamitungne waune, nemu roaso yau wa wedaya bonteng ampa. Ampafe ro na maia."
49 Yesusi doa medu tonana rai mae, inontarai etemi manei da na Yairusi, mano wenunggamiei we munu agama Yahudi foi, ne munu foi ma fo, medu

deyo, “Daie, nemu kamitungfi mireha ampa. Ampafe wiro ka anseung Dai Mantaunaunei ahang fanai.”
50 Yesusi taraoai nanafo medu we Yairusia deyo, “Mutai fanai, mae roasoai terai, tuti nemu kamitungfoi denteng ki.”
51 Awao Yairusi ne munufoia mani, Yesusi datapio kaiwasafoi manei da riati afui fanai, mae manta Petrusi, Yohanesi, Yakobusi tuti arikangfoi inang tamang suru, itoru terai.
52 Kaiwasafoi kiai saia deidu we arikang mireha foi. Manamo Yesusi medu deyo, “Mesai fanai, weo arikangwai mireha kaha, mae dena.”
53 Ampafe emarari Yesusi paria, weo ewaitawanai we kamitungfoi mireha kawuru ampa.
54 Mayeai Yesusi yu na arikangfoi warangfo tuti medu wei deyo, “Arikangne wau, boa to!”
55 Arikangfoi ne ansengfoi daraberahi wei aha ma, ainanaya doabariria nina. Awa kawuru wori Yesusi demisa weo etohong fidangfea we dang.
56 Ne wawafo suru upapuhung beyari. Manamo Yesusi deipi suru weo wiro uraisaha finiarifo we manei fanai.

9

Yesusi demi ne inontarai suraya mandu fosa
(Matiusi 10:5-15; Markusi 6:7-13)

1 Yesusi sahu ne inontarai suraya mandu fo efanduhisa, ainanaya dohong tapapa tuti wemambiriu we ea, ambori etata inggira tuti enari fimaninang.
2 Mayeaia mani demi ea era we enari inontarai maninang tuti etairiri kariri Seng Allai ne Mananu rorong fo.
3 Yesusi medu we ea deyo, “Wiro meha fieai ria mea na rang rorong wa fanai. Wiro meha aitatohi, ete rotang, ete fiang, ete doi, ete ansung beru kaha.
4 Na munu bodoni, etutang tawang mea mani, menayai nai paria mera weru munue nana.
5 Wape na munuefea, eteiaya mea mani, awao mera weru munue nana mani, mehafa titai kangganang niayai na meawemiwa, we fiainawiai wesa kariri Allai ambori deiayasa fo.”
6 Yesusi ne inontaraifosa era finanaya, era na munuefeai to munuefeai weo etairiri kariri Kaiwo Mahikai fo tuti enari we emaninang ebeng na kataifoi sentenang.

Mambaiseng Herodesi dohona serawawerahai
(Matiusi 14:1-12; Markusi 6:14-29)

7 Herodesi Antipasi mano wemambaiseng na nu Galilea foi, tarao fi Yesusi niariri na kataifoi sentenang, ampafe dohona serawawerahai. Weo manea eteyo Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi suwi na marareha rorong fe aha nina.
8 Manea kontai eteyo nabi Eliai suwi aha ma nina. Manea siai kontai eteyo, nabi manei nafino nabi fuba fafong faini kiai andino suwi aha nina.
9 Herodesi deyo, “Yohanesi mani yemi nehu inontarai eferang kutu rahanangfi ampa. Wape inontarai nini mandoni dine? Tarahuo kaiwo bitoya beyari kariri i ampa.” Ampafe Herodesi sera we deti Yesusi.

Yesusi dohong inontarai ewepiaura wering wering (5.000) etampi
(Matiusi 14:13-21; Markusi 6:30-44; Yohanesi 6:1-14)

10 Yesusi ne inontarai suraya mandu fosa, amani ne rasulifosa, etaraberasa tuti etaiririai we Yesusi kariri fiani aino enari ampa. Yesusi dutansa we era riati, ainanaya era ruhiai to munue Betsaida weo enayai futuai na wana.
11 Manamo, mayeai kaiwasafoi ewaitawang katai bo Yesusi daoi foi, ampafe enumi riati. Demang wesa era ma, ainanaya medu kariri Seng Allai ne Mananu rorong fo wesa tuti niari inontarai emaninang fo ebeng.
12 Wofoi de sawaia mani, ne inontarai suraya mandu fo era Yesusi ma emadu wei, eteyo, "Daie, katainei minanai. Ampafe mahikai sewa mani, Dai bemisa era, ambori esera we fietang tuti katai etena naya fea, na bendari tuti munue watai riruramai na ninane."
13 Wape Yesusi yoa wesa, deyo, "Todoni kontaio meaino metohong fiang we etang." Yesusi ne inontaraifosa eteyo, "Tane roti ring kawuru tuti diang mandu, mae amera wa amewori fiang we kaiwasanei reto."
14 Manamo Yesusi medu we ne inontaraifosa aha deyo, "Metemi inontarainesa eminohi werabuang, ewepiarua sura teai rabuang bei." Mang titou mani piaura wering wering (5.000) teai.
15 Yesusi ne inontaraifosa etohong kariri fiani aino deyoai we ea fo, etemi kaiwasa eminohi tonanai.
16 Ainanaya Yesusi kia roti ring fo tuti diang mandu fo, fioai ureng deti to rorafaisi tuti dutang tuti fiangfo we Allai. Mayeaia mani fiobabau roti tuti diangfo na warangfoa kawuru wori, dohoni ne inontarai erariati fosa weo etatorai we kaiwasa bitoya foi.
17 Tuti kaiwasafoi dampi ao memosi beyari. Mayeai Yesusi ne inontaraifosa efanduhi fiang seari foi mani, bayai suraya boru.

Petrusi meduairai kariri Yesusi mani, Mananu Mampariri dine (Matiusi 16:13-28; Markusi 8:27-9:1)

18 Rahida bei mani, Yesusi mesiri wenadi we Sempaisi, mayeai ne inontaraifosa era wei ma. Yesusi dutang wesa deyo, "Kaiwasa bitoya foi emadu eteyo mantei di yau?"
19 Ne inontaraifosa eroa wei eteyo, "Manea eteyo Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi di wau. Manea kontai eteyo nabi Eliai di wau, tuti manea kontai eteyo wau mani nabi manei nano fafongfa suwi aha ma nina."
20 Yesusi dutansa aha deyo, "Wape na mantaung mea mani meteyo mandoni di yau?" Petrusi yoa deyo, "Daie! Wau mani Mananu Mampariri fi di wau."
21 Ainanaya Yesusi deretawansa, demisa we dohonao ewuwuai we kaiwasa siai fo kariri i weMananu Mampariri fo fe.
22 Mayeai medu aha deyo, "Kaisung Inontarai nei ambori sodai dadira bitoya ki. Imami baba fosa, tuti mantaunau Hukumi Musai soi fosa, ambori eteiayari ki. Tuti ambori emunia mireha, wape werahida botoru aha mani, suwi na marareha rorong foi aha ki."
23 Ainanaya dei we kaiwasa fuba wani, deyo, "Mandoni dino deyo daria yau mani, deiaya mantauni fi dohong weai na nunei fo, tuti rahida neungne sodua ne aitabafoi, amani meinenang we sodai dadira kariri yau, tuti daria yau pampang.
24 Weo mandoni dino de derara mantauni ne ansengfoi sewa weru daria yau mani ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai enewawu yau awao wonohune wedaya tarahi mireha kontai ki, i ambori sobu numainufo ki.

25 Ampefe manei yurai we sobu nunei sentenang, wape ambori nuaninufoi wioru tuti sobu numainufo kaha mani, we fianie yurai karerai nina?
26 Mandoni mimaya we yoa tuti yau, tuti nehu Kaiwone, nana mani Kaisung Inontarai nei kontai mimaya we yoa tutiri ki, na rahida bo da na ne sambewarai dadai fo, kontai Dai ne sambewarai dadai fo tuti wewaifosa.
27 Ampafe yeoai na kaiwo tarai we mano metoari na nina ne mea, manea wiro emarareha kahai paria ewati Seng Allai weMananu ki."

Sempaisi deparanding Yesusi na uai wowongfo (Matiusi 27:1-8; Markusi 9:2-8)

28 Yesusi deunau kaiwasafoia kawuru, werahida indeatoru aha mani, dau to uai bei aweai weo wenadi we Sempaisi, kia Petrusi, Yohanesi, Yakobusi.
29 Dutanaia mayea urengfo siaiya tuti ne ansungfo bua karofari awa kaiwewa tantenang.
30-31 Mayeai inontarai mandu uroa na sambewarai riati, umadu wei. Inontarai mandu nansuru mani, Musai kontai Eliai, nabi na fafongfa mandu aine. Itomadu karirio Yesusi weo da wa, mireha na Yerusalemifo, toyari nabifosa esoi kariria fo.
32 Ainanaya Petrusi konta mandu itora fo itoru itouremi mamong paria. Itoroabari itoru na mamong rorong foi, itowati Yesusi ne sambewaraio dedai foi awao keiwewa, tuti inontarai mandu uroa rurami.
33 Inontarai mandu fo ure ura wiru Yesusi, mayeai Petrusi deyo, "Daie, mahikai paria we tanayai na katai nini. Mahikai mani antonari warumai botoru, ambori bei we Dai wau, bei we Musai, tuti bei we Eliai." (Wape Petrusi enetituai kaiwo medura fo kaha.)
34 Medu tonanaifara, mayeai kafafe biua karofari bei sea ma sorusa kiai awafui enai na kafafe rorong fo awa Petrusi, Yohanesi tuti Yakobusi itomatai beyari.
35 Mayeai na kafafe rorong fo rawafui bei medu deyo, "Nehu Kaisung yiriri dinini. Metaramididauwi."
36 Raofuifoi dotu tuti kaiwofo kaiya, itowatia mani Yesusi meiri doa siai. Na rahida nani itonemboru mamunggasai, wiro itoreisaha obu fi kuteai we manea ahang kaha pariao waroi.

Yesusi niari arikang nuaninu karira dohoni manei denteng (Matiusi 17:14-21; Markusi 9:14-29)

37 Kameaia mani Yesusi tuti ne inontarai mantoru fo itobia na uaifoi meu. Mayeai kaiwasa bitoya foi dao Yesusi ma.
38 Mang manei sahu abu kaiwasa bitoya foi deyo, "Daie, boti nehu kaisungnei wo. Nehu arikang tarai kutu mansiari andiaranane.
39 Awao inggirafoi dohoni ma mani, bibe tantuma, tuti ne tarai fiotatouri pariao urengfo baibuara, tuti borong kawawuai tipu. Inggirafoi wiro sawini na ea kaha, mae adareti dohoni pampang.
40 Kawuruao yutang Dai nemu inontaraiwasa we etata inggirafoi, manamo ebiriu kaha."
41 Yesusi yoa deyo, "Meai aranane? Kaiwasa fuinini mea, tarai weinontarai meroasoa di mea kaha tuti mera sarawai. Inai rahang mea tuti itawang yau we mea pari kidoni wori meroasoai ki? Ka nemu kaisungwai to ninai ma!"
42 Arikangfoi da we Yesusi ma rai mae, inggirafoi biariri aweu tutu dohoni fiotatou ne taraifoi. Manamo Yesusi data inggirafoi to boriai, ampafe arikangfoi dentengna. Ainanaya dohoni tiwera we tamanai aha.

43 Kaiwasafoi sentenang epapuhung we ewati Seng Allai ne mambiriufo fuba fefe.

Yesusi deikariri kariri mirehafo aha
(Matiusi 17:22-23; Markusi 9:30-32)

Kaiwasafoi pepuhung we fi Yesusi niari fo rai mae, Yesusi medu we ne inontaraifosa deyo,
44 “Mewati kaririai na mahikai tuti mearomiporo kaiwo yeoa ne fanai. Kaisung Inontarai nei ambori etohoni to mano ewarami aipaya fosa ewarami rorong fo ki.”
45 Manamo mano eraria Yesusi fosa wiro enemitituai sobu kaiwo deyoa fo kaha. Fi nanai dohonai we kaiwo werorong we ea ambori enemitituai sobua fanai. Tuti ea kontai ewearira we etutang kariri kaiwofo we Yesusi.

Mantei dino fiabai sewa ne
(Matiusi 18:1-5; Markusi 9:33-37)

46 Yesusi ne inontaraifosa esawasa weo mantei dino fiabai na sa fo.
47 Yesusi deitawang fi enemitituaita fo, ampafe kia arikang manei ma dohoni doa rurami.
48 Ainanaya medu we ne inontaraifosa deyo, “Mandoni dino demang we arikangnei na mai na wonohune mani, wenani mani demang we yau kontai. Tuti mandoni dino demang we yau mani, demang we mano demi yau foi kontai. Weo mano ketui sewa nano mea kiai foi andino fiabai sewa ne.”

Mandoni dino dapa tata kaha mani sau we tata
(Markusi 9:38-40)

49 Yohanesi deyo, “Daie, amewati inontarai manei data nuaninu kerira na Dai wonomune, ampafe ametei weduari, weo i mani wiro na tata kaha.”
50 Wape Yesusi deyo, “Wiro meteiweduari fanai. Weo mandoni dino dapa mea kaha mani, wenani sau we mea.”

Munuefeai na Samaria deiaya Yesusi

51 Yesusi ne rahida neungfo rerai we dautai to Waidani, amani deiya futuai weo da to Yerusalemi.
52 Ampafe demi ne inontarai era foni i. Mano demisa fosa era wa esuai na munuefeai na nu Samaria, weo emainenang fieai we Yesusi.
53 Manamo inontarai na munue nanai emaya weo etamang we Yesusi kaha, weo ewaitawanai weo medua futuayai weo da to Yerusalemi fefe.
54 Yesusi ne inontaraifo mandu, Yakobusi tuti Yohanesi uwaitawanafo, umadu weia ureyo, “Daie, maya mani, tatutang we adia na rorafaisi meuo, kaso inontaraifosara eworua ne?”
55 Yesusi deti berahai, mae sua suru.
56 Mayeaia mani, era to munue siai feaia.

Todoni ra ria Yesusi fo
(Matiusi 8:19-22)

57 Yesusi tuti ne inontaraifosa era finanaya, mayeaia inontarai manei medu we Yesusi deyo, “Daie, yeo ira ria wau to katai bodoni kontaio dino ro oa fo.”
58 Yesusi medu wei deyo, “Wintumangne mani ne kamirei we wiatai nai, tuti romunei kiai kontaio ne aisangging. Wape Kaisung Inontarai nei ne pari katai we wiatai nayai.”

59 Mayeai Yesusi medu we inontarai manei siai aha deyo, “Ro ria yau.”
Manamo inontaraifoi deyo, “Daie, boiai yau ira wa kio dai mireha isarai
akawuru wo.”
60 Wape Yesusi yoa deyo, “Ro ria yau, mae tua mano eroaso yau kaha fosa
we esarai mano emarareha fosa ki. Wape wau, roa mani boisaha kariri Seng
Allai ne Mananu rorong fo, weo Seng Allai wemananu ampa.”
61 Manei siai kontai deyo, “Daie, ye ira ria wau, manamo boiai yau ira wa
yutang we nehu terafosa akawuru wo.”
62 Yesusi medu we inontaraifoia deyo, “Manei de daria yau mani, aroporo
fi nunei, mae de daraberahi aro fi nunei mani, wenani mai we niarifi we
Seng Allai ne Mananu rorong fo kaha.”

10

Yesusi demi ne inontarai piatorua sura

1 Mayeaia mani Yesusi diri inontarai piatorua sura aha (70), ainanaya
demisa era we mandirutiai, erafoni i to munue de daoa fo tantenang.
2 Yesusi deya deyo, “Aibong etini foi bitoya, wape mano etetini fosa efau
kaha,* ampefe metutanai we mano wenunggamiai we fietini foi ambori
denatu mangfata efau we eteting aibongfo.
3 Yo, mera to! Metarami finina; yemi mea mera we mewuwu wonohunei
fo, mene tarai toyari domba enayai rahang serigala rabuang.
4 Wiro meha aderi ete rotang ete sapatu fanai. Meha kaiwone mera wa
amani mera to fong terai, wiro mewati beraha fanai.
5 Mera wa mesuai munu bei mani memadu fafong tonina, kadono
mahikaifeai we mea na munu bonini.
6 Na munu bonani manei enerorong denteng mani, mene mahikai beng
metohona fo ambori nayai nai, mae inontarai denteng manei niayai na nana
kaha mani, mahikai metohona fo nayai na inontaraifosa na munu bonani
kaha.
7 Menayai na munu boyari foi terai. Wiro metato na munu bei to munu
bei aha fanai. Metang fiang fiani aino etohonai na nanai we mea fo, weo
inontarai mano yufi foi mani sobu fiembaitai.
8 Awao, mera wa munuefea, etutang tawang mea na mahikai mani,
metang fiang fiani aino etohonai we mea na nana fo.
9 Menari inontarai mano emaninang na munue nanaya ebeng, tuti
meteisaharai we inontaraifosa, weo Seng Allai waroi kaha mae ambori da
ma we wemananu we ea ki.
10 Wape, mera wao munuefea, emaya weo etamang we mea kaha, eteiaya
mea, nana mani, mera wa rangfoi ambori memadu tonina,
11 ‘Abu saha na ameawemi rengne na mene munuefi, amehafa titai, we
kaiwoariri we mea, ampafe metanansiau, weo mea meteiaya Sempaisi ne
Kaiwoaririfo. Wape mewaitawanai weo rahida neungfe kefang ampa, weo
Seng Allai ambori wemananu we mea ki!’
12 Imadurai we mea mau yeyo, rahida bo Allai kiutu kaiwo kariri nunei
nai foi, Seng Allai kesoufo fuba we inontarai nanisa, fuba sewa ne kasou
dohonai na fafongfa we inontarai Sodomi fosa.”

* **10:2** Ne maksuti mani, inontarai mano etamang we etarami Kaiwo Mahikai ne efau paria, manamo mano etairiri kaiwofo wesa etamoyara kaha.

Munue wiro eroasoa kaha
(Matiusi 11:20-24)

13 "Inontarai Korasimi mesobu ne karirafo rai! Tuti inontarai Betsaida ne
mea kontai, mesobu ne karirafo konta rai. Weo fitantuma bitoyao inariri
rahang mea tonina ne, masino inari na bendario boriai weru Israelinei,
toyari Tirusi tuti Sidoni mani, inontarai na wana fosa etaraberasa kawuru
weru ene sasarifo tuti esansung ansung koya fo, eruai kangganangfoa watai
na enumikamieifo ampa.
14 Wape rahida bo Allai kiutu kaiwo kariri nunei nai foi, mesobu aiboi
maraba sewa inontarai Tirusi tuti Sidoni fosa.
15 Tuti mea na bendari Kapernaumi, menemitituai we metadai sewa paria
sobu rorafaisi kontai ki, wape Allai ambori su mea beyari paria sobu katai
Soroha rorong foi."
16 Mayeaia Yesusi medu we mano erariati fosa deyo, "Manei tarao mea
mani, tarao yau. Mae deiaya mea mani, deiaya yau. Tuti mano deiaya yau
foi mani, deiaya mano demi yau foi kontai."

Inontarai piatorua sura fo etaraberasa
(Matiusi 11:25-27, 13:16-17)

17 Inontarai piatorua sura fosa (70), etaraberasa, na mararising aha ma.
Emadu we Yesusi eteyo, "Daie, inggirafo etaramio amea weo ametemisa era
to boriai weru inontarai, na Dai wonomune fefe."
18 Yesusi yoa deyo, "Yeti Saminseni sawai na rorafaisi toyari kaiwewa.
19 Mewaitawanai weo mea kiai, yohong mambiriu we mea ampa, ambori
mea, metaha tawang tawai tuti amafiahi, kontaio meharai kahobu Samin-
seni, tane aitetafoi ne mambiriufo, nano fi kerira fei sobu mane wau kaha.
20 Tonanai wape dohona meparaise weo metata inggirafosa mani,
etaramio mea fo fe. Mae ne beng pari mani, meparaise weo mewonomine
Seng Allai soi na ne buku na Waidani ampa."
21 Na siari nanai kontai, Yesusi mirarising weo Nuaninu Mirarebana fo
donti, ampafe deyo, "Dai, Seng mano ru rorawai tuti nunei Wau, yohong
mahikai we Dai Wau, weo finani kiaio bodiwarai weru mano esawai tuti
ewaitawang fi bitoya fosa, mae boinawiaia kasau we mano ene tarai kariri
arikangnesa. Yo, tonanai, weo ne tonanane aino Dai enemuoa ne."
22 Ainanaya Yesusi medu deyo, "Fi kiai na rorafaisi tuti na nunei, Dai
dohonai we yau ampa. Kaisungnei mani, manei wiro deroani na mai kaha,
manta Dai mantauni terai, tuti Dai kontai manei wiro deroani na mai kaha,
manta ne Kaisungnei mantauni terai tuti inontarai mano Kaisungnei dirisa
we deinawi Dai nani wesa fosa."
23 Mayeai Yesusi deti berahai we ne inontarai erariati fosa ambori medu
we ea siai deyo, "Mea mani mesobu ne maifo we meuremiwa tabau we
mewati te fininaia.
24 Weo, imadu we mea mau yeyo, na fafongfa nabi bitoya tuti mananufosa
efau enemirorong dohong paria we ewati fiani aino mewatioai na kutu nina
ne, wape wiro ewatioa kaha. Tuti we etarami fianai aino metaramioa ne,
wape wiro etaramioa kaha."

Yesusi yiwanso inontarai Samaria enewawufo fuba

25 Mayeaia mani mantaunau Hukumi Musai soi fo manei doari ayai
dutang fea Yesusi, weo deo weanggariri fefe. Dutani deyo, "Dai Mantau-
naune waune, inari fiani, ambori isobu mai na rahida fui tuti iminohia
numainufo?"

26 Yesusi yoa deyo, “Fiani aino etoi na Seng ne Kaiwone? Botori mani
sodoni?”
27 Inontaraifoi yoa deyo, “Yetori mani sonina:
‘Enemuwawu Sempaisi, nemu Allai, na enemurorongwai sentenang, na
numuaninuwai sentenang, tuti na enemutituaitawa sentenang.’*
Tuti yetori sonina kontai:
‘Enemuwawu inontarai siai kariri enemuwawu bera mantaung wau
wa.’*”
28 Yesusi deyo, “Modurawa tarai. Bohong karíriai, angfino munohia
numainu.”
29 Manamo mano deunau fi Musai soi fo niari tofino i mani niari karíriaia
mai ampa. Ampafe dutang Yesusi aha deyo, “Mandoni dino enehuwawuti
ne?”
30 Yesusi medu dohong rang wei, deyo, “Inontarai Yahudi manei, bia na
Yerusalemi to Yeriho. Na rang rabuang mani, inontarai mamuna manea
eboia adareti mireha, tuti etawa ne fianggengfoa kaia niai arora, era weruia
mae wiatai na rangfoi tuti fari beba foi.
31 Teterai weo, imami manei da na rang koinani kontai. Detiao inon-
taraifoi fo, tiberawa da na rangfoi eneung dowei. Ampafe da weruia.
32 Mangfata imami fosa manei, weriria na Lewi, i kontai da na katai nani.
Detiao inontaraifoi fo, da afuio de detioi, manamo kia bariri to rang eneung
dowei foa, da weruia.
33 Mayeaia mani inontarai Samaria manei, wiro Yahudi dine kaha, i da na
nanai kontai. Detia inontaraifoi fo aroi fuba beyari.
34 Da afui inontaraifoia, ainanaya yuai rurang fari beba foi na angguri
ambori dohong maning soaifa, awa kawuru wori fiau weduarai ki. Mayeai
yuai inontaraifoi to ne keledaifoi ayai wia sauwi, mae kiari da to munu
ebaitai bei, weo niariri nayai. 35 Kameaia mani kia doi dinari† boru, da wa
dohonaio mano ne munu foi, mae deyo, ‘Nariria denteng, mae boyo bohong
fiani wei kontai mani, yarabera yau aha ma wori, ibaitai ki.’ ”
36 Ainanaya Yesusi deiriri fi airiri foia kiaya mani, dutania deyo, “Nano in-
ontarai mantoru ne itoru mani, enemutituai we mandoni andino enewawu
inontarai mano inontarai mamuna eboi foi ne?”
37 Mantaunau Kaiwo Musai soi fo deyo, “Inontarai mano aro tutu fiata
inontarai etohong fari oi foi.” Yesusi deya deyo, “Yo, roa mani bohong
karíriai tonanai kontai.”

Yesusi suambawa Martai tuti Mariai

38 Mayeaia mani Yesusi tuti ne inontaraifosa era pari aha esobu munue-
feai. Na nana mani, wiwing manei wonong fino Martai, wenoti Yesusi to ne
munufoia.
39 Martai ne tahatui manei wonong fino Mariai. Mariai nini minohi rurang
Yesusi mae taradidau ne aunaufo.
40 Wape Martai dohona urewa beyari na munu rorongfo. Ampafe dao
Yesusia tuti medu deyo, “Daie, wiro Dai boti Mariai kahai mae, sawing yau
inari fi siai e? Bomi ma yufata yau wo!”
41 Yesusi yoa deyo, “Martae, Martai wo! Wau mani enemumameatai
ampafe bohona uremuwa towana, tonina.

---

* **10:27** Ulangan 6:5 * **10:27** Imamati 19:18 † **10:35** Doi dinari mani, doi mai we ne fiembaitai rahida bei.

42 Manamo fi wenoti yau weai ma ne mani, boyo taramu yeiriri Kaiwo
Sengne. Ampafe Mariai diri siri ne bengfe ampa, neo wiro ka werui aha
kaha."

11

Yesusi deunau kariri tatutang Sempaisi ne
(Matiusi 6:9-13, 7:7-11)

1 Na rahida bei Yesusi dutanai weo Sempaisi na katai bei. Dutanaia kai, ne
inontarai erariati fosa manei dutania deyo, "Dai Waune, bounau amea we
ametutanai we Sempaisine toyario Yohanesi deunau ne inontarai erariati
fosa nana."
2 Ainanaya Yesusi dei wesa deyo, "Awao metutangna mani, metutang
tonina:
'Daie,
Kadono wonomuwai atori we mirarebanai,
Kadono nemu weMananuwa da ma.
3 Bohong fiang demoyarai we amea na rahida neungne,
4 tuti boiai amene sasari ametohoni nei,
kariri amea kontaio ameteiai mandoni kontai ene sarawaio etohonai we
amea fo,
tuti dohona tua amea ametohong kariri fi sofao weanggari amea amenari
sasarifo fanai.' "
5 Yesusi medu we inontarai erariati fosa ampafe ewaitawanai ewenadi
pampang, deyo, "Manei na mea, ro to nemu maniwowirifoi ne munufoi, diru
rabuang mae butani boyo, 'Maniwowirife, bohongno taung botoru teai yau
ma wo.
6 Weo nehu maniwowiri manei arahi da na waroi ma, da sobu yau na nehu
munufoi, manamo yohong fiangfea watai we dang kaha.'
7 Wape maniwowiri mano ro oi foi, tarahio medu na munu rorongfo
mandiai deyo, 'Ro ma totawa yau fanai! Ikafe rahutua tuti nehu arikangfe
ametena ampa. Wiro imaya weo yoa aha kaha we yohong fieai we wau.' "
8 Yesusi medu pari aha deyo, "Tofino ne maniwowiri di wau ki, wape
miaya we doari miai dohong fieai we wau kaha. Manamo wau butani mutu,
ampafe doari miaio dohong fi butang wea fo ki.
9 Ampafe yei mau yeyo; Metutang weai ambori ohonai ki, mesera weai
ambori mesobuai ki; meboi rahutufo ambori fai we mea ki.
10 Weo mano etutana fosa ambori ohonai wesa ki; mano esera wea fosa
ambori esobuai ki; tuti mano eboi rahutu fosa ambori fai wesa ki.
11 Na mea kiai mani, wawa mandoni dino ne arikangfoi dutang we diang
mani, dohong tawai ne?
12 Ete dutang we manggohei aibong, wape tamang dohong amafiyahi
manei ki? Bereri!
13 Ampafe mea mewarami aipaya tonanai ki, wape mewaitawang meto-
hong ne bengfo we mene arikangfosa. Nana mani Dai na Waidani ne
dohonafo sewa weru mea aha. Ambori dohongno Nuaninu Mirarebana foi
weo mano etutani fosa ki."

Yesusi tuti Barsebuli
(Matiusi 12:22-30; Markusi 3:22-27)

14 Na rahida bei Yesusi data inggira manei weru weborotamu manei.
Inggirafoi da to woriaia, ainanaya inontaraifoi medua nina. Kaiwasa bitoya
foi pepuhung,

15 wape manea eteyo, “I mani data inggira weo sobu mambiriu na Barsebuli* fefe; inggira ene mananufoi.”
16 Inontarai siai fe manea kontai eweanggari Yesusi, ampafe etutani weo niari fiainawiaifea, ambori ewaitawang kanggunai weo Yesusi mani da na Seng Allai ma.
17 Manamo Yesusi deitawang fi enemitituaita fo. Ampafe medu wesa deyo, “Negara bei wiro weboyari kaha mae ebabausa tuti eweaiteta wawerasa, nana mani negara nani wiro da waroi ahang kaha, mae ambori wioru ki. Ampafe munu rorong bei sonanai kontai. Eweaiteta wawerasa mani munu rorong bonani wioru ki.
18 Tonanai kontai we Saminseni, masino Saminseni dapa bera mantauni mani tiabau finanai. Nana mani ambori ne mananufo nayai mutu kaha mae wioru ki. Mea kiai meteyo yata inggira weo nehu mambiriu na Barsebuli fefe.
19 Wape tonana kaha. Ampafe tonana mani na mandoni ne mambiriufo mene inontarai eraria mea fosa etata nuaninu karira fosa nai ne? Na fianai aino enari nanai deinawiai we fio metinggai yau wea ne tarai kaha.
20 Wape yau mani yata nuaninu karira na Allai ne mambiriune, nana mani yeinawiai weo na Yau mani, Seng Allai da ma we weMananu rahang mea ampa.
21 Inontarai tiapa manei, tuti ne fimamunafo masi, ambori demang wedua ne munufoi, nana mani mananapi wiro eha manana ne fianggeng minohi tutira fo kutea kaha.
22 Wape mano tiapa sewari manei miuni awao saha tawani, nana mani ambori mano tiapa sewari foi wewu ne fimamuna deparandina fo, tuti deto tate ne fianggeng minohi tutira fo.
23 Manei sau we yau kaha mani, weaiteta we yau, tuti manei doa tuwa yau na ifanduhi inontarai fo kaha mani, wenani niari kanggani nehu fi inari ne weo kiatateraí.”

Inggirafoi daraberahi (Matiusi 12:43-45)

24 “Awao nuaninu kerira manei da to boriai weru inontarai manei mani, da wariai funomai to katai karira sarahiai weo sera we katai niai nayai, tuti sobua kaha. Tonanaya mani deyo, ‘Yarabera yau to nehu munu arahi ira werui foi aha.’
25 Tuti bo daraberahia foi mani, sobuai we inontaraifoi ne tarai toyari munuo fantamia mesi mirarebanai.
26 Ainanaya daraberahi aha kia eweituo eharira sewa mantauni. Mayeai esuai to inontaraifoi awafui enayai nai. Ampafe wedaya inontaraifoi ne minohi toa fo kerira sewa reantenangfo aha.”

Mano esobu mai

27 Yesusi medua kai tonanaya, mayeai wiwing manei na kaiwasa bitoya foi medu wei deyo, “Taraie, wiwing mano dawing wau tuti dohong uio wau wai, andi sobu mai ne.”
28 Manamo Yesusi yoa wei deyo, “Yo! Wape mano sobu mai sewa mani, mano tarao Seng Allai ne Kaiwone tuti dohong kaririai.”

Etutang Yesusi niari fitantuma (Matiusi 12:38-42)

* **11:15** Barsebuli mani, Saminseni wonongfeai ne.

29 Inontaraifosa etoa wari Yesusi, mae medu mutu deyo, “Kaiwasa fuinini
warang aipaya paria. Metutang we inari fitantuma ambori mewaitawanai
kanggunai weo yau mani ira na Seng Allai ma. Wape wiro inari fitantuma
siai fea we mea kaha, mae fiainawiaio mewaitawana na nabi Yunusia fo.
30 Toyario nabi Yunusi wefiainawiai we inontarai na munue Niniwe,
tonanai kontai Kaisung Inontarai nei ambori wefiainawiai we kaiwasa
fuinini ki.
31 Na rahida Allai kiutu kaiwo kariri nunei fo, wiwing mananuo na do
wanangsai foi,† i ambori suwi kontai ria inontarai mano na rabuang bonini
ne mea we dinggai mea kontai ki. Weo wiwing mananu nini da pari na nunei
rea naya fo ma we sobu aunau mai na Mananu Salomoi mano sewai foi. Tuti
na ninai, na katai nini manei fiabai sewa Mananu Salomoi ne, manamo wiro
metaramioi kaha.
32 Tonanai kontai, na rahida Allai kiutu kaiwo kariri nunei fo, inontarai
Niniwe fosa ambori esuwi ria mea, mano na rabuang bonini ne mea, tuti
etinggai mea kontai ki. Weo fafongfa nabi Yunusi medu wesa fo etaramioi,
ampafe efotou enari sasarifo tuti etaraberasa weru ene sasarifoi ampa.
Wape na ninai, na katai nini manei fiabai sewa nabi Yunusi ne, manamo
wiro metaramioi kaha.”

Dansairai tuti mamantiti

33 “Wiro inontarai manei kiai padamarang bei, ainanaya tebuni na babeu,
ete dohoni wiatai na fata arowawahi fo kaha. Mae yuai padamarangfoi
ayai sawai parai, ambori inontaraio era to munu rorongfo afui mani ewati
sambewarafoi.
34 Meuremiwa mani wepadamarang we mene taraiwai.‡ Ampafe masino
meuremiwa mamarampoti mani, mene taraiwai sentenang dansairai. Mae
meuremiwa fayou mani, mene taraiwai memantiti kontai.
35 Tonana mani metanansiau, we dohona dansairai nai na mea wa fafe fe,
ampafe mamantiti.
36 Tofino nemu taraiwai sentenang sambewarai, mae wiro kuteai maman-
titi kaha, nana mani nemu taraiwai sambewarai toyari padamara dansai
wau.”

Yesusi deiua inontarai eweFarisi tuti mantaunau fi Musai soi fosa (Matiusi 23:1-36; Markusi 12:38-40)

37 Yesusi medua kaiya, mayeaia mani Farisi manei, wenoti weo dampi na
ne munufoi. Ampafe Yesusi da wa dampi na nana.
38 Farisifoi pepuhung weo deti Yesusi dampi, manamo wiro yuai warangfo
kariri Yahudi ene koang kaha.
39 Ampafe Yesusi medu wei deyo, “Farisine mea mani, menari koang
bitoya. Ne tarai kariri mene nofi metunung naya wa tuti rewangguai
metampi naya wa, meruai borieiwara mararebanai, wape na do rorong
niaya werarika nendai. Ne tonanane kontai we mea, mea mesera we memai
na kaiwasa euremireafo, wape menemirorongfuisi mani sifayara denteng
kahai tuti meuremi fiabai we doi.
40 Mewebonggoi! Meteitarahio Seng Allai niari do woriai wa mani niari
do rorong wa konta kaha e?
41 Manamo fifuba meneng mani, metohonai we inontarai ene pari fi fosa.
Nana mani mea memararebanai kiai.

† **11:31** I mani Mananu Seba. Ato kaririai na 1 Mananufosa 10:1-13 tuti na 1 Tawarikhi 9:1-12.
‡ **11:34** Tauremine mani kaiwo netaweai weo tanumianinune, tuti Kristusi andi dohoni sambewarai.

42 Farisine mea, karirafo we mea! Weo menari fikatui na mai, wape
fifuba menariri kaha. Weo mene fitantanang wetarai mehari, toyari kaung,
marisani, tuti fisisasa, metohong we Sempaisi ne perpuluhanfo, mai kariri
mene koangfoi. Kaung buai sura mani ohong buai bei, tonanai kontai
marisani tuti fisisasa. Finana mani fuba kaha wape menari kaririai. Mae
fifuba sewa, toyari menemiwawu Seng Allai, tuti mehutu kaiwo na mesi, ne
nanai menari kariria kaha. Ne beng pari fo mani, metohong kariri fi fuba
ninai kiai mae merurai we menari ne katuifo kontai.
43 Farisine mesobu ne karira rai! Weo mea mani mesera we mewe
mewonomi, toyari na munu agama Yahudi fo mani mesera we meminohi
pari na kadera watai na fong pari fe fo. Kontai meteyo kaiwasa esomi we
mea na kaiwasa bitoya euremireafo, toyari na kondirora.
44 Mesobu ne karira rai! Weo mene tarai toyari kubirio ne pari munu,
ampafe inontarai etataharai, tuti esera wawerahi weo rorongfuisi mani
piro."
45 Mantaunau Kaiwo Musai soi fo manei medu Yesusi deyo, "Dai Mantau-
nanune waune, modu tonana mani, boi kanggani amea finanai kontai!"
46 Yesusi yoa deyo, "Yo! Mea kontai mesobu ne karira rai! Metohong kaiwo
dadira tuti maraba we inontarai siai, meteyo nari wani, nari nini fanai,
metemisa we esoduatai ete we etohong kaririai, wape mantaung mea wiro
mewaramiairai weo inontarai mano ete etohong kaririai fosa kaha.
47 Mantaunau Kaiwo Musai soi wa mea, mesobu ne karira rai! Weo menari
riwang munu we nabifosa ene fafofo, mano mene werengfosa emunsa fo.
48 Ampafe na menari tonana fo, mantaung mea metainawiai we meroa-
soai tuti meroao fi mene werengfosa enaria fo; weo eaino emungno nabifosa
tuti meaino menari riwang ene munu fafo fo.
49 Nanai aino Seng Allai medu na ne awaifo, deyo, 'Ambori yohong nabife
manea tuti rasulio yemisa fe manea era wa; wape ambori kaiwasa emung
manea, tuti enari kanggani manea ki.'
50-51 Seng Allai niari tonanai, ambori mesuang nabifosa ene rika fuba
tibata nano nunei tibaurai ma fo, wereantenang na Habeli, paria sobu
Zakariai, mano memuni na Sempaisi ne Munufoi, amani na Rorong Mi-
rarebana foi tuti mesbafoi ne katai ruhi fo.§ Ampafe yei we mea mau yeo,
inontarai fuinini meaino mesuang mirabafoi ne.
52 Mantaunau Kaiwo Musai soi ne mesobu ne karira rai! Weo meaino
meru Sempaisi ne kaiwo aunau fo. Manamo mantaung mea wiro metohong
kariria kaha. Mae metohong wedua mano ete esera we ewaitawana fosa
kontai."
53 Mayeai Yesusi da weru kataifoia mae, mantaunau Kaiwo Musai soi fosa
tuti Farisifosa enumi riati, mae emadu tatofari ambori Yesusi niaya medu
pampang.
54 Ete etofa wei medu, ambori etafu kaiwo medu sarawa feai riati.

12

Kaiwoariri we inontarai enari fayafayarai
(Matiusi 10:26-27)

§ **11:50-51** Na Kaiwo Mamo foi, Habeli mani mano reantenang pari mireha weo niari kariri ne yoaso Allai fo, tuti Berekyai mani mano fui pari foi dine. Ato kaririai na bukuo 2 Tawarikhi 24:20-22 tuti Matiusi 23:35.

1 Kaiwasafoi piaura wesura, ewarami siayasa, awao manea etaha siau
manea eawemine. Kaiwasafoi da ruhiai mae, Yesusi medu we ne inontarai
erariati fosa deyo, “Metanansiau weo ragio na Farisifosa, amani enari toa fo,
weo enari fayafayarafo.
2 Wape fiani aino etadiwara fo ambori atioai ki, tuti fiani aino etohonai we
kaiwo werorong ambori taramioai ki.
3 Neo madurai na diru fo, ambori taramioai na rahida fo ki, tuti neo
aimumunai na rorong kafe weduara fo ambori ahu tuturai ki.”

Matai te Seng Allai
(Matiusi 10:28-31)

4 “Maniwowirife mearomioa! Dohona mematai mano emung te mene
taraiwai, wape wiro ebiriu we enari fieai kontai ahang kaha.
5 Mahikai fefe yeinawiai we mea, weo mandoni dino mematiti ne.
Mematai Seng Allai. Weo i mani miung, tuti biriu weo kebioai to Soroha
rorong fo. Meroasoai, weo andino mematai teri ne.
6 Romu sinsumiri ewering, awayansa weo doi seni boru. Tonanai mae
wiro Seng Allai aroporo dewawu manei kaha.
7 Menumirandaungwai kiai kontai detori sentenang. Ampefe mematai
fanai, weo mea mani metadai sewa romu sinsumirinesa.”

Meroa tuti Kristusi na kaiwasa bitoya euremireafo
(Matiusi 10:32-33, 10:19-20)

8 “Mearomioai ninariai; Inontarai mandoni dino yoa na kaiwasa bitoya
euremireafo we daria yau mani, Kaisung Inontarai nei kontaio yoa tutiri na
Seng Allai ne wewaifosa euremireafo ki.
9 Wape mandoni dino fefora na kaiwasa bitoya euremireafoa we daria yau
kaha, yau kontaio ifaforai na Seng Allai ne wewaifosa euremireafo ki.
10 Tuti inontarai mano eteibera Kaisung Inontarai ne yau, ene sasari
tonana foi Allai deiairi ki, wape eteibera Nuaninu Mirarebana foi mani, na
todoni feai kontaio Allai deiai ene sasari tonana foi kaha.
11 Awao eha mea to munu agama Yahudi fo weo etinggai mea nayai, nano
parentafoi ete mano eru mananu fosa, nana mani dohona mearomikuai we
fiani aino menari fo ete memadura fo fe.
12 Weo fiani aino memadura fo mani, ambori Seng Allai Nuaninu Mi-
rarebana foi deunau mea nayai na ne rahida neungfo ki.”

Yesusi yiwanso kaiwo inontarai wenefi

13 Inontarai manei na kaiwasa bitoya foi medu we Yesusi deyo, “Mantau-
naune waune, boisaharai weo nehu tafuai ambori biau aune fianggengne
dohongno eai we yau.”
14 Manamo Yesusi medu wei deyo, “Mantei di yuai yau yoa rahang muru
we yeto mune fianggengfe wa?”
15 Mayeai Yesusi medu we kaiwasafoi deyo, “Metanansiau weo menemi-
titawang fiwa, weo manei ne fianggengfoi bitoya ki, wape fianggeng nani
kia mahikai wei kaha.”
16 Ainanaya Yesusi deiriri fiyiwansoai bei deyo, “Inontarai wene kahofa
manei tuti ne roweangfoi bitoya paria.
17 Ainanaya enetituaitai na enerorongfoi deyo, ‘Fianai aino inari aha ne,
weo nehu pari katai fiabai weo ifantang roweangnei sisuanai nayai.’

18 Mayea enetituaitai aha deyo, ‘Ira ma inari finina. Itota nehu munu
aikahia sisuanai naya ne weo ketui, inaria fiabai aha, ambori ifantang nehu
roweangnei tuti nehu aikahianei afui sisuanayai.
19 Nana mani enehutituaitai na enehurorongnei aha yeyo, “Nehu aikahi-
anei bitoya sisuanai we fuina wedediru, ampafe iminohi, yampi, yunung,
imararising.” ’
20 Wape Seng Allai medu deyo, ‘Wera wawerahai, boitawang fiea kaha!
Diru nini mureha rai, aikahia fuba funtamia sisuanai nani we mandoni rai?’
21 Tonanaifa weo inontarai mano fianduhi ne aikahiafoi bitoya wei na
nunei, wape dohong kariri Sempaisi ne Kaiwone kaha foi.”

Meroaso Seng Allai
(Matiusi 6:25-34)

22 Ainanaya Yesusi medu we mano erariati fosa deyo, “Ampafe yeikaririai
we mea yeyo, dohonao mearomikuayai we meminohi toa wa fe, amani
kariri fianai aino metang fo, tuti wiro mearomikuayai we mene taraiwai
fanai kariri fiani aino mesansungna wa.
23 Weo mene ansengwai mani dedai sewa fiang tuti mene taraiwai dedai
sewa ansungno mesansungna fo.
24 Menemitituai kariri romu raweifosa. Wiro etanang fi kahai, eteting fi
kahai, tuti wiro ene munu etainununng fiang naya fea kaha. Tonanai ki wape
Seng Allai meinenang ene fiangfo wesa. Mea mani metadai sewa romufosa.
25 Na mea kiai mandoni dino na ne arohuayai we minohi toa fo, wemam-
biriu we yabi ne ansengfoia deuroi kuteai aha ne?
26 Mebiriu weo menari fi katui tonana ne kaha mani, we fiani
mearomikuayai weo fi siai fo nina?
27 Mewati kariri kununumifoi we ne weainarifo. Ainari nani wiro dohong
fi kaha tuti sunungfi kaha, wape Seng Allai niariri mahikai. Wape yeisaharai
we mea mau, Mananu Salomoi kontaio ne ra bitoya tonanai, wape ansung
sensungna fo kontaio wiro wea mehikai kariri ainarifo nani kaha.
28 Ninoio weainaria denteng nani, rahida nini sifu wape aha mani ferami
aha we nunumi. Tonanai wape Allai miani mehikai paria. Nana mani
ambori Allai sensung mea kontai ki, mano meroasoai turura kaha ne mea!
29 Ampafe, wiro mearomikuayai weo fi metang, tuti fi metunung wa fanai.
30 Weo, fi tonanane, inontarai mano etaroanso Sempaisi kaha fo ansaino
erurai esera wea ne. Wape mea mani, mene Dai na rorafaisi deitawanai
ampa we fi tonana ne metohong weai paria.
31 Wape mesera fafong we Allai ne weMananufo, nana mani fi metohong
weai nanai ambori Allai dohonai kontai ki.”

Ra na Waidani
(Matiusi 6:19-21)

32 “Mano mefau kahai ni mea, mematai fanai! Weo Seng Allai mirarising
weo dohongno moang we mea na ne Mananu rorong fo, weo meroasoa fefe.
33 Metawayang mene fi meminohi tutira wa ambori metohong ne doiwa
we inontarai ene pari fi wasa. Nana mani mene ra suanai na Waidani, ra
nani mani wiro mananapi eha mananai kaha, tuti wohere dani kaha.
34 Weo na doni mene rafoi wiatai naya mani, na nanai kontai menemiro-
rongwai niayai nai.”

Mangfata mano denansiau pampang
(Matiusi 24:43-44)

35 “Metanansiau pampang. Ne tarai toyario mesansung tuti mene
padamarawa danggararu pampang.
36 Nana mani memainena toyari mangfata mano emainena etamang we
ene mambaisengfoi, daraberahi na muniara mandirau foi. Mambaisengfoi
daraberahi ma dutanai tuti bioi rahutufoi mani, mangfatafosa esahera efai
rahutufoi wei.
37 Mangfata mano etanansiau etamang wei fosa esobu mai ria mam-
baisengfoi. Tarai tofino, mambaisengfoi ambori demi mangfatafosa emi-
nohi mae mantauni fiatasa aha.
38 Mangfata mano etanansiau etamang fosa esobu mai weo mambaisen-
gfoi sobusa etamang wei. Da na diru rabuang ete, rerai aha ete, wape
emainenang pampang.
39 Mearomi finina, masino mano ne munufoi deitawanai we diru araha
ureng beiru mani mananapifoi da ma we kiamanana ne fi minohi tutira fo
mani, todoni kontai wiro da to boriai kaha mae deitawang weduara rai, wiro
sua mananapifoi suai to ne munufoi rorongfo kaha.
40 Tonana mani mea kontai memainenang metamang pampang, we
Kaisung Inontarai nei da tantuma na rahida bo waitawana kaha foi ma ki.”

Mangfata mano mesi tuti mangfata mano mesi kaha
(Matiusi 24:45-51)

41 Petrusi dutanai deyo, “Sengne wau, firiwansoawa dotu we amea ete we
kaiwasa bitoya nei e?”
42 Sengfoi yoa deyo, “Mandoni dino wemangfata mesi tuti sewai ne?
Mandoni dino wemangfatao dohong kariri ne mambaisengfoi ne kaiwofo
na mai, na rahida yuaisi wenunggamiai we mangfata mano wei fosa, ambori
dohong fiang wesa na rahida neungfo ne?
43 Denteng paria we mangfatao niari kariri ne mambaisengfoi ne kaiwofo
na mai, ambori rahida mambaisengfoi daraberahi ma mani, sobu ne mang-
fatafoi we dohong kariri kaiwo demi wea fo.
44 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, mambaisengfoi ambori yuaisi
wenungkamiai we ne fianggeng minohi tutira fo kai ki.
45 Wape tarahai mangfatafoi kerira tuti enetituaitai na enerorongfoi deyo,
‘Nehu mambaisengfoi niaya waroi paria wiro daraberahi ahera ma kaha
rai,’ ainanaya bioi mangfata mano siai fosa, mang tutu wiwing, tuti dampi
tuti dunung ria inontarai emayeru fosa.
46 Mayeai mambaisengfoi daraberahi na rahida tuti araha ureng bo
mananaioi foi, amani mangfatafoi wiro deitawana kaha foi. Ampefe mam-
baisengfoi ambori miuni amani ferangkahutu mangfata kerira nani tuti
soari tono katai inontarai enari kariri Allai ne Kaiwo kaha fosa ewatai nai
fo.
47 Mangfata mano deitawang mambaisengfoi ne dawiafo wape meinena
kaha, tuti dohong kariri mambaisengfoi ne dohong wea fo kaha, ambori
rubati fuba ki.
48 Wape mangfata mano sera wawera mambaisengfoi ne dawiafo, mae fui
aha mani dohong sarawai ampafe rubati, nana mani rubati fuba kaha. Weo
inontarai mandoni dino ohonafo fuba wei mani, ka riati fo fuba kontai. Tutu
mandoni dino ainawiafo fuba wei mani utang wea fo fuba kontai.”

Wiro mai kaha mae aiteta
(Matiusi 10:34-36)

49 Yesusi medu kaiwo netawea fo deyo, “Ira ma weo iso adiafo to nunei
meu we kesoi. Denteng mani adiafoi denggararu ampa, wape bereri rai.
50 Isodua maraba fuba bitoya ki, ne tarai toyari iwebaptisi na dadira
rorong, ampafe enehurorongnei iweansarai fafong pariao finani kiai ki.
51 Ampafe meteitarahio ira ma nina ika mai to nunei e? Bireri, mai kaha,
mae aiteta.
52 Na ninai to fong mani, munu rorong bei, ewering mani, ambori etapa
wawerasa amani mantoru we mandu, ete mandu we mantoru.
53 Eweboyari aha kaha. Tamang ambori dapa ne kaisungfoi, tutu kaisung-
foi dapa tamanai ki. Inang ambori dapa ne kamitungfoi, tuti kamitungfoi
dapa inanai ki. Niongno ambori dapa urawingfoi, tutu urawingfoi dapa
niong wiwini ki.”

Aroanso fiainawiai na maring bonini

54 Yesusi dei kontai we kaiwasa bitoya foi deyo, “Mewatio kafafe doa na do
fui fo, amani meteyo, ‘Ambori wemetang ki!’ I wemetang kaririai.
55 Menumiruainso wanang siayai na do wanansai foi, amani meteyo,
‘Ambori maninggapoi ki.’ I maninggapoi kaririai.
56 Inontarai menari fayafayara di mea! Metafu kariri wanang, metang,
maring, mewatioa na rorafaisi tuti nunei. Tonana mae, todonie, fi kawariai
na rabuang bonini fo wiro mewaitawang metaroangna kaha?”

Metarabera mea weru karira metohoni fo ambori mesobu aiboi kaha

57 “Todonie metohong kariri ne mai ne kaha?
58 Inontarai manei dinggai wau mani, wiro musobu mangkutu kaiwo
nanisa kaharai mae na rang rabuang kontaio rurai we weboyari riati aha.
Bereri mani, tarahai yabi wau to mangkutu kaiwo fosa rai. Tuti tarahai esoa
wau to afai mamuna fosa tuti ea mani esoa wau to aitamu rorong fo.
59 Tuti aromuaifa: na aitamu rorong fo watai paria bai nemu fiwaifoi paria
kiai fino ro to borieife.”*

13

Metarabera mea weru mene sasariwai kaha mani, mesobu karirafo

1 Na nanaifa inontarai manea era we Yesusi meai. Etaiririai we Yesusi
karirio inontarai Galilea maneiruo, eha fiahung ne rika* we etohonai we
Allaifo kariri ene koang, na Sempaisi ne Munufoi. Manamo Pilatusi demi
ne rai mamuna fosa, emunsa.
2 Yesusi tefu aiririafoi, medu wesa aha deyo, “Menemitituai todoni weo
fi inontarai Galilea fosa esobuai nanai? Mewaitarahio inontarai Galilea
emarareha nansa, emarareha tonanane deinawiai we ene sasari fiabai sewa
inontarai Galilea fuba wei foini fe?
3 Bireri kontai! Wape mearomioaifa, weo metaraberahai weru sasari
metohoni wai kaha mani, mea kiai ambori memarareha kariri ea tonanai
ki.
4 Tofidoni kontai we inontarai suraya indeatoruo emarareha na Siloami,
na rahida bo menarafoi sautawansa fo? Mewaitarahio nana mani deinawiai
kontai weo, ewesasari sewa inontarai siai enayai na Yerusalemi fosa re?
5 Bereri kontai! Yeoai nari aha mau we metauberahai weru sasari meto-
honi wai kaha mani, mea kiai ambori memarareha kontai kariri ea ki.”

---

* **12:59** Ne maksuti toninai: Rahidao Sempaisi dohong aiboi we wau kaharai mae, barabera wau weru sasariwa ahera wo. * **13:1** Amani, rika weo wekorbani.

Fiyiwansoai we ai urungno webong kaha

6 Mayeai Yesusi deiriri fiyiwansoai nini kontai, deyo, “Inontarai manei
ne ai urung rowei sifu na ne romifoi. Rahida bei da wa sera we aibongfoi.
Manamo boyari kontaio wiro sobui kaha.
7 Ampafe medu we mano deitawang ne romi foi deyo, ‘Boti defuina
botorua fininai, ira ma isera we urung bong na ai urungfoi, manamo boyari
kontai wiro isobui kaha. Ampafe robang aifoi weruaia. I kia fiang mahikai
weru kahofa wausinia kiai funomaia.’
8 Mano deitawang romifoi yoa wei deyo, ‘Daie, tawini doa defuina bonini
ahang wo. Yau ambori itara wari kahofa doa naia fo tutu yohong fi indoaing
kahofa feai aha.
9 Tarahio defuina da aha ma wani webong. Mae bireri aha mani, yo,
robani ki.’ ”

Yesusi waraira fimaninang weru wiwing amaina tikapa na rahida Sabati

10 Na rahida Sabati bei Yesusi deunau na munu agama Yahudi bei.
11 Na nanaifa wiwing meninang amaina tikapa manei minohi na munu
agama foi. Wiwingfoi meninangno defuina suraiya indeatoru kawurua,
weo fikahai dohong ririwani, ampafe wiro da tirai ahang kaha.
12 Na rabuang bo Yesusi deti wiwingfoi fo, medu wei deyo, “Wiwingne
waune, rahida nini kontaio fimaninangwai da weru wau.”
13 Ainanaya Yesusi yuai warangfoa wasau wiwingfoi, na kutu nanai
kontaio wiwingfoi dentengna, doa tirai, mayeai fiai Seng Allai.
14 Mano wenungkamiei we munu agama foi kesou paria, weo Yesusi
waraira maninangfoi weru wiwingfoi na rahida Sabati fefe. Ampafe medu
we wiwingfoi tutu kaiwasa na munu agama rorongfoi deyo, “Na Kaiwo
Musai soi fo deyo rahida wonang Allai dohonai we tanari fi nayai, mae
rahida itu, Sabati mani, tafoai fitanarifo, tafiai te Sengnei. Ampafe mera na
rahida wonang nanaifa ma weo waraira mene maninangwai nayai, wiro na
rahida Sabati nei fanai.”
15 Sengnei yoa deyo, “Mano mewenungkamiei na munu agama ne mea,
mantaunau fi Musai soi fo mea, inontarai meweFarisi tutu mano mewewa-
foniai na inontarai Yahudi ne mea, mea kiai mepararasa webeyari. Weo
metaunau we kaiwasa bitoya wiro enari fi na rahida Sabati nei fanai. Wape
mea metohong kariri mene kaiwofo kaha. Mae na rahida Sabati fo, meha
mene fiahungnesa weru wore rorong etoa naya fo, metohonsa etunung
mereha tutu etampi.
16 Wape na rahida bonini wiwing manei weriria na Abrahami ma, Samin-
seni dohoni meninang waroi kawuru mauwa, ete ne tarai toyari tebuhiri,
defuina suraya indeatoru fininai. Tofino i wiro iforehu Saminseni ne
amitabuhiri nani weru wiwingnei na rahida Sabati nei fanai e?”
17 Yesusi ne kaiwo medura fo dohong ne aitetafosa emamaya paria, wape
inontarai fiau wei foi kiai eparaise we ewati Yesusi fitantuma niari fo.

Fiyiwanso Allai ne Mananufo kariri sawi bong
(Matiusi 13:31-32; Markusi 4:30-32)

18 Yesusi dutang bera kaiwasa bitoya foi aha deyo, “Allai ne Mananu
rorong fo mani ne tarai todoni? Na fifiani ambori iriwansoi ne?
19 Ne tarai toyari fiyiwansoai nini: Sawi bong bei, manei kiariao sanami
na ne romifoi. Sawi kamieinei mani ketui pari sewa raung ete fitantanangno

tatanami na romi rorong nei kiai. Wape sifua fiebai weai, fiabai demoya we romu enari aisangging na arirawangfo.”

Fiyiwanso Allai ne Mananufo kariri ragi
(Matiusi 13:33)

20 Yesusi dutang berahai nariai aha, “Allai ne Mananu rorong fo mani, na fifiani kontai iriwansoi ne?
21 Ne tarai toyari fi dohong tepung dautai, amani ragi. Wiwing manei sariri aweu fiahi tamu tepung bitoya, wedaya tepungfoi dautai paria ketu loyang wiatai nai foi dereungfo.”

Rahutu dedira

22 Na rang rorong Yesusi da to Yerusalemi fo, da maino bendari tutu munuefo mae deunau nayai kontai.
23 Mayeai inontarai manei dutang berahi deyo, “Tofino rabuang bo Sengnei wemananu nani fai mani, inontarai manea efau esobu mai ete bireri e?”
24 Yesusi yoa deyo, “Mesera we mesuai to Allai ne Mananu rorong fo mani, merurai we mesuai na rahutu dadira fo. Weo mearomuoaifa, inontarai bitoya erurai we esuai na rahutu nani manamo esobua kaha.
25 Na rahida bo mano ne munu foi doaria kife rahutufoi, metoa na boriefo meboi rahutufoi mae meteyo, ‘Daie, fai rahutunei we amea ambori amera to rorong!’ Manamo yoa we mea ma deyo, ‘Yeroanso mea kaha. Mea mera na doni ma?’
26 Ambo meroa wei aha meteyo, ‘Daie, boroanso amea kawuru ampa! Weo tatampi, tatunung mereha ruhiai kawuru ampa mae, kontaio bounau kawuru na fino amene munuefe ampa.’
27 Manamo mano ne munu foi medu aha deyo, ‘Yeroanso mea kaha. Mea mera na doni ma? Mera kahai weru ninaifa, inontarai menari sasarine mea.’
28 Na rahida bonani mewatio Abrahami, Isaki, Yakupi, kontai nabifosa kiai eminohi efaraise na fino Allai ne Mananu rorong foi. Wape mea ambori mesodai ne karirafo tuti mesaia metamirai paria, weo Allai data mea to boriei fefe.
29 Kaiwasa bitoya ambori era na katai doni kontai na rea diru foi, na rea aha foi, na do wanamba foi tuti na do wanansai foi, efanduhisa we etohong muniara na Allai ne weMananufo ki.
30 Anture, inontarai maneiruo na nunei ninai ewefonia fosa ambori enai to kurumifui ki, tuti maneiruo na nunei ninai enai to kurumifui fosa ambori ewefoniai ki.[†]”

Yesusi enerorong fituayai weo inontarai Yerusalemi fosa weo wiro emaya wei kaha
(Matiusi 23:37-39)

31 Na rahida bonani kontai Farisi maneiru teai era we Yesusi ma emadu wei eteyo, “Nayai na nina fanai! Ro ahera to katai bei siai, weo Mambaiseng Herodesi deyo ming wau fefe.”
32 Yesusi yoa deyo, “Mera wa meteikaririai we inontarai kerira nani, yeitawang fikerira de niari we yau fo, mae rahida beiru da aha ma wanai

[†] **13:30** Ne arti mani toninai: Inontarai reantenang etarami Sengnei ne Kaiwo fosa, amani inontarai Yahudi, wape wiro eroasoa kaha, esuai Allai ne Mananu rorong foi kaha ki. Wape inontarai etaramioai wefuiai, amani inontarai Yahudi kaha fosa, wape eroasoai, ansaino esuai to Allai ne Mananu rorong fo ki.

yata fikahai kontai inari inontarai emaninang ebeng, akawuru wori, fifiani aino ira weai we inari ne mani, inaria kai ki.
33 Tonanai ki wape, rahida bonini kontai rahida beiru da aha ma wanai, nehu rang rorong iraoai to Yerusalemi ne iraoaia mai. Weo na Yerusalemi fafong nanai emung nabifosa nayai. Ampafe yauo emung yau nai konta rai.
34 Yerusaleme! Yerusalemi wo! Nabifosa kiai memunsa! Inontarai Sempaisi demisa era we mea ma fosa, meru kamieio sara emarareha. Webeiru teai mauwa yohong weai paria we ikaruhi mea kiai we yewawu mea, toyari manggohei inangfoi we tebung wedua ne arikangfosa na warapemafo suru, manamo memaya kaha tuti meteiaya yau.
35 Mewati! Mene Munu Seng nei mani, Allai wiro weriria mea nai ahang kaha. Tuti yeisaharai we mea mau, na kutu ninai wiro mewati yau ahang kaha pariao memadu meteyo, 'Moanafeai we mano ro na Sengnei wonongne wau.' "

14

Yesusi niari inontarai manei denteng na rahida Sabati

1 Na rahida Sabati bei Yesusi da wa dampi ria Farisifo manei na ne munufoi, inontarai ne wafonia dine kontai na inontarai eweFarisi fosa. Na nanai inontaraifosa euremi nayai nai na mai kariri fifiani aino Yesusi niari fo.
2 Mayeai inontarai bebara manei, fimaninangfoi dohong warang aweng wemereha na rorongfui, da we Yesusi ma.
3 Ainanaya Yesusi dutang berahai we mantaunau Kaiwo Musai soi fosa tutu Farisi eminohi nana fosa, deyo, "Na Kaiwo Musai soi we tata fo mani tofino? Na rahida Sabatinei mani, tanari inontarai emaninang we ebeng nai, ete nana fanai e?"
4 Mantaunau Kaiwo Musai soi fosa tutu Farisifosa emadu fiea kaha mae enemboru terai. Mayeai Yesusi sahu inontarai meninang foi ma, yuai warangfoa wasau inontarai meninang foia, waraira maninangfoi weruria, mayeai demi da wa.
5 Mayeai Yesusi medu we Farisifosa tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa aha deyo, "Tofino we mea, manei na mea ne sapi manei saukaha kamirei wemereha bei, toyari sumuri, na rahida Sabati foi. Mano ne fiahung sawa foi minohi suati ete sikaherawa yuaisi na kutu iari nanai konta ne? Tawaitawanai weo yuaisi rai."
6 Manamo wiro manei yoa we Yesusi kariri fi medura fo aha kaha.
7 Na nanai Yesusi deti inontarai notisa manea na munufoi mani, etiri katai mahikai sewa fo we eminohi nayai. Ampafe doni deiriri fiyiwansoai ninai wesa, deyo,
8 "Manei wenoti mea we muniara mandirau bei mani, dohonao mera wa mani metiri fatao mahikai sewa watai na fongfo weo meminohi naya fe. Weo tarahio mano ne muniara foi wenoti inontarai wewonong manei kontai to muniarafoi fe.
9 Nana mani ambori mano ne muniarao wenoti muru ruhiai nani, da we wau mau deyo, 'Waune, katai nini imainenami we mano iwenoti mambani.' Nana mani ambori mumaya paria boabari wau ro ahao munohi nano katai fui pari foi.
10 Ampafe manei wenoti mea mani, metiri katai fui pari fo we meminohi nayai, ambori mano ne muniara foi da ma deti mea mani medu we mea

deyo, ‘Maniwowire, ro ma munohi na kataio mehikai nini.’ Ampafe kaiwasa esomi we mea na bitoyafoi euremireafo.
11 Weo mandoni dino yuai ne tarai dedai mani ambori tewawa ki, wape mandoni dino niariri ao tewawa mani ambori dedai ki.”
12 Mayeai Yesusi medu we Farisi mano ne munu foi deyo, “Boyo nari muniara bei wenoti inontarai we metampi, na rahida ete diru ete, wiro wenoti nemu maniwowiri ete arurarai, ete mano meminohi ruhiaio ene fianggeng bitoya fosa fe. Weo nana mani ambori ea ewenoti wau kontai tonanai ki, ne tonanane bai wawerahai na finari nanaya.
13 Ampafe boyo nari muniara bei mani, wenoti inontaraio ene pari fi, inontaraio ene taraifo mesi kahai, inontaraio eawemi fananahang tutu inontaraio euremifafa.
14 Nana mani wobu moang rai, weo inontarai nanisa wiro ebai nemu mahikai bohonai nana kaha. Mae nemu mahikai nanai ambori Allai biaitai ki, na rahida bo inontarai emai fosa esuwi na marareha rorong foi fo.”

Fiyiwansoai we muniara fuba (Matiusi 22:1-10)

15 Inontarai manei dampi ruhiai kontai ria Yesusi na nana foi, tarao kaiwoariri Yesusi medura fo, ampafe medu deyo, “Inontarai mano ambori etampi ruhiai ria Seng Allaifoi na ne Mananu rorong fo, esobu mai paria!”
16 Manamo Yesusi medu we inontaraifoia deyo, “Na rahida bei, inontarai manei niari muniara fiabai bei, tutu wenoti inontarai bitoya paria we ne muniarafoi.
17 Rahida bo muniarafoi ne diru neungfo mai we nariri fo, inontaraifoi demi ne mano fiatari foi, da we mano wenotisara fosa, medu wesa deyo, ‘Mera ma, we fianggengfe mainenang ampa.’
18 Manamo mano wenotisa fosa kiai, na manei to manei eteiaio mangfatafoi. Mano reantenang foi medu we mangfatafoia deyo, ‘Yau arahio iwori nehu kahofafeai tutu ira we ye iwatioa fininai. Kosou yau fanai.’
19 Mano sua ahang foi medu deyo, ‘Arahio iwori sapi ewesura ma fininai we efata yau na nehu romifoi, tutu ira we yeo inari karirisa fininai. Ampafe kosou yau fanai.’
20 Manei aha mani deyo, ‘Yau arahio irirau ninai ampafe wiro ira mau kaha rai.’
21 Mangfatafoi daraberahi aha deikaririai we mano ne muniarafoi, kariri fifiani aino mano wenotisa fosa emadura fo. Ampafe mano ne muniara wenotisa foi kesou paria, medu we mangfatafoi deyo, ‘Ro kahairai to rang dereung, to katai ruhi na bendari fo. Ka inontarai ene pari fi, inontarai ene tarai mei kaha, inontarai euremifafa, tutu inontarai eawemi fananahang.’
22 Mangfatafoi da wa dohong kaririaia daraberahi aha ma deyo, ‘Daie, nemu kaiwofe yohong kaririai kawuru ampa, manamo katai bitoya wiatai arora nendai.’
23 Mano ne muniarafoi medu aha deyo, ‘Ro nariai aha to rang baba, tutuo rang ai rorong, na bendari dereung boriai fo, boa biaing inontaraiwasa era ma ambori nehu mununei sefang na kaiwasa.
24 Aromuoaifa weo inontarai fuba iwenoti kawurua foi mansiri kontai wiro dang nehu fiangno muniara finini kaha.’ ”

Manei de daria Yesusi mani, enetituai sauwarai na mai akawuru

25 Ainanaya Yesusi dao ne rang rorong daoa fo aha, tuti inontarai bitoya paria era ruhia riati. Yesusi daraberahi medu we ea deyo,

26 “Manei de daria yau, wape enewawu inanai, tamanai, ne wiwing, ne
arikang, ne tahatui, ne tafuaisa, kontai ne tarai bo neng foi terai sewa yau
mani, wiro daria yau kaha.
27 Inontaraio mandoni dino miaya we sodua ne aitabafoi tuti daria yau
kaha, amani wiro meinenang we eteiberahi, enari kanggani, tutu emuni
toyari yau kaha mani, wiro daria yau kaha.
28 Ne tarai kariri finina. Inontarai manei na mea de biaung munu bei,
wiro beyari nana mani niariri kaha, mae minohi deto kariri ne doi we niari
munufoi nai foi akawuru wo. Tarahai ne doifo mai we niari ne munufoia
kiai ete bireri e.
29 Weo enefunomi niari amangfoi kawurua, wape ne doifo kaia, ampafe
niari paria kiai kaha. Nana mani ambori inontarai fuba ewati fi niariri foia
ambori emarari ki.
30 Eteyo, ‘Tofino, inontarai nini biaung munu amangnei ao wia funomai
tonanaia, wape wiro wedaya we niariria kiai kaha.’
31 Ete, ne tarai kariri finina kontai. Mananu manei ne rai mamuna
ewepiaura wering wesura (10.000), de era we emamuna we mananu siai
manei. Wape mananu siai nani ne rai mamuna efau weberu sewa aha.
Mananufoi wiro enefunomi kahai, minohi mae enetituai sauwarai we ne rai
mamuna fosa, ewemambiriu weo emamuna we ene aiteta efau sewa fosa ete
bireri e?
32 Mae deitawanaifa weo ewemambiriu kaha mani, ne aitetafosa enai
waroi mae demi manea kawurua etutang berahai we mananu siai nani.
Etutanai we fifianai aino enetituaitaifa medurai we fio ambori mananu ne
rai mamuna efau kaha foi dohong kaririai, ambori uenemirorong boyari.”
33 Ampafe Yesusi deyo, “Tonanai kontai we mea. Manei de daria yau mani
enetituai sauwarai akawuru wo. Manei wiro sawing pari fi niari fo kai,
kontai aroporoha kaha mani, wiro daria yau kaha.”

Aio meuwai ahang kaha

34 “Ainei mani mehikai we indawang fi nai, wape meuwai ahang kaha
mani, ohoni todoni wori meuwai aha ki?
35 Denteng ahang kahaia finana weo nari fifiani nai kontai aha. Ampafe
kabi teri reto. Mewemetarami mani metarami saua kaiwo fino imadurai
nina!”

15

Domba niai
(Matiusi 18:12-14)

1 Na rahida bei, inontarai efanduhi pajaki we Mananu Kaisarifoi manea,
tutu inontaraio siai bitoya kontai, era ma etaramididau Yesusi. Inontarai
nansa, Yahudifosa esahusa we inontarai ene sasari fiabai disa.
2 Ampafe inontarai eweFarisi tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa
ewatisa nana fo emadu wawerasa paria. Eteyo, “Is! Inontarai nini minohi
ria inontaraio ebeng kahai tutu dampi ruhiai ria sa.”
3 Yesusi tarao emadu tonana ne ampafe deiriri fiyiwansoai nini.
4 “Tofino na mea, manei ne domba ewepiaring, manamo manei da sarawai
ampafe niai, nana mani dohong todoni rai? I wiro niayai deitawang ne
domba ewemansiri konta reti piaring fosa ahang kaha, mae todoni kontaio
sawing ne efaufosa enayai na katai minano foi mae da sera we mansiario
niai foi paria sobui.

5 Kontai sera wa sobui aha mani piraise paria, ampafe yuaisia wia sau
warabiawafoi, kiari daraberahi aha.
6 Mayeai sahu ruhi ne maniwowirifosa tutu mano ene munu wariruhia
fosa, medu wesa deyo, ‘Mera ma tafaraise weo nehu dombafi niai ampa,
manamo isobui kawuru aha ma ne.’
7 Na Waidani kontaio tonana, inontarai sasari manei daraberahi weru
ne sasari rorong foi mani, Seng Allai piraise fuba paria, piraise sewao
ewemansiri konta reti piaring mano eteyo ene pari sasari fosa.”

Yesusi yiwanso doio niai

8 “Ete, toyario fiyiwansoai nini kontai. Wiwing manei ne doi peraki* sura.
Doi peraki sura nana mani we ne gajio rahida sura finanai. Mayeai bei niai.
Fifiani aino niari fo? I ambori kiai padamarang bei sambewa munufoi, tutu
fintang aikahia munufoi, sera wei paria sobui aha.
9 Na rahida bo sobu doifoi nani, sahu ruhio ne maniwowirifosa kontai
mano ene munu wariruhia fosa, medu wesa deyo, ‘Mera ma tafaraise weo
nehu doi niai fi isobui aha ma ne.’
10 Tonanai kontai inontarai seipaya manei daraberahi weru ne sasari foi
mani, Allai ne wewai rabuang faisi efaraise fuba pari beyari.”

Arikang niai

11 Yesusi medu aha deyo, “Wawa manei, amani ne kaisung mandu.
12 Mano fui foi medu we tamanai deyo, ‘Daie, nemu rao munohi tutirai fa,
awao mureha mani auratorai mai we auru wa, rahida nini kontaio botoraifa
bohong nehuwa ma.’ Ainanaya tamang deto rao minohi tutira fo weberu
maino ne kaisungfo suru.
13 We rahida beiru teai aha mani, arikang mano fui foi dewayangno
nengfo we doia, mayeai dong to nu waroi. Na wanai sifai ne doifoi we dampi,
dunung, piraise, niari fi mai kahai kontai.
14 Pariao rahida bo ne doifo kai foi, tete kahari fiebai pari beyari ming
na kataifoi tentenang. I fo mayeai sodai ne dadirafo, dampi na mai kahai,
sensung ansung mai aha kahai.
15 Ainanaya, da wa niari fi we inontarai na munuefo manei, amani wenani
demi da wa, deitawang ne fiai rabuang foi na katai fiai etoa nai foi.
16 I wewisi paria ampafe deyo dang fiai ene fietang fo wea, weo wewisia
tonanai wape wiro manei aroi dohong fiea dang kaha fefe.
17 Mayeai arahio urengfo tabau, we deroanso fifiani aino niaria fo, ampafe
medu deyo, ‘Inontarai bitoya erufi we dai fosa esobu fianang bitoya, wape
yau na ninai adareti iwawisi ao imereha.
18 Rahida bonini kontaio yarabera yau ira we dai aha. Na dai arongreafo
imadu wei yeyo, “Daie, yohong sasari fiebai we Seng Allai tutu wau kawu-
rua.
19 Ampafe wiro imai we wahu yau we nemu arikang ahang kaha. Yau ira
ma weo nehu tarai toyario nemu inontaraio erufi we wau wasa.” ’
20 Ainanaya daraberahi da we tamanai aha. Tamang doa na itone
munufoi, na waroi detiaoi kawurua. Tamang aroi paria deti kahutu urehuru
mae mito wei, awa sobui mayeai fiauni tutu ninahi.

---

* **15:8** Doi peraki ninai wowong fino drakma, ne harga mai kariri inontarai yufi we rahida bei ne fiembaitafo.

21 Arikangfoi medu we tamanai deyo, ‘Daie, yohong sasari fiebai kawuru
we Seng Allai tutu wau ampa. Ampafe wiro imai we wahu yau we nemu
arikang ahang kaha.’
22 Manamo tamang medu kutu ne kaiwofo, sahu inontarai erufi wei fosa
deyo, ‘Mesahera meha ansung mahikai sewa feai ma mesansuni nayai,
araha mehikai bei we metatari na warakehanei, tutu sapatu mahikai feai
we metatarai na awengne.
23 Menari kariri ne nanai amani, meha sapi ne arikangno biriayai manei,
ama memuni. Rahida bonini kontaio tatohong muniara fuba, tatampi
tafaraise.
24 Weo nehu arikangnei mireha ampa, manamo suwi nari aha ma ninai, i
niai ampa manamo isobui nari aha.’ Mayeai ea etohong muniarafoi.
25 Wape arikang mano fuba foi mani niai nano romi. Mayeai ramindena
ampafe daraberahi to munufo aha, da pariao kefang munufoi, tara to
munufoia mani, tarapao musiki dotu fo tutu kaiwasa mikai foi eraomifuifoi.
26 Ainanaya sahu tamang ne mangfatafosa manei ma dutang berahi deyo,
‘Fifiani dino menariri na munufoi wana?’
27 Mangfatafoi medu wei deyo, ‘Nemu tahatuifi daraberahi aha ma ne.
Ampafe tamamuo anta demi amea amemung sapi antung biriayai manei,
we tatohong muniara fuba, weo sobu antungfoi daraberahi na mai aha ma
fefe.’
28 Arikang mano fuba foi tarao kaiwofo nana ne kesou paria, ampafe
miaya we suai munufoi kaha. Mayeai tamang taraoi we doa na boriaifo,
ampafe dari ariei weworiri ambori da to rorong.
29 Manamo kesou medu we tamanai deyo, ‘Bo! Rahida neungne iminohi
ria wau na defuina to defuina, irufi ao imereha we wau, modu kaiwofea
mani yohong kaririai. Manamo fifiani aino bohonai we yau ne? Kambingne
arora ki, wape wiro bohong sobu manei we inari muniara ria nehu mani-
wowiri sa kaha.
30 Antumu mesi kahai nani dewayang fi munohi tutura wa we doi, kia doi
nani dong to katai doboriai fo niai nayai, na wanai mei doifo na wiwing
diru paria kai, mayeai daraberahi ma, wape wau mungno sapi antung fiebai
biriayai weo bohong muniara fuba wei!’
31 Manamo tamang medu wei aha deyo, ‘Kaisungne waune, wau munohi
pampang ria yau na ninai. Fifiani aino nehu ne nemu fi fine kontai.
32 Wape nina mani nemu tahatuinei toyari mireha ampa, manamo suwi
nariai aha ma ne. I niai ampa, manamo tasobui nari aha ma ninai, ampafe
todoni kontaio tatohong muniara taparaise.’ ”

16

Fiyiwansoai kariri mangfatao sewai

1 Yesusi medu we ne inontarai erariati fosa deyo, “Inontarai ne ra bitoya
manei, ne mangfata manei, yuaisi we deitawang ne rafoi, yurai tuturi sera
weo ne faufo kontai aha. Manamo na rahida bei inontarai ne ra bitoya foi
sobu kaiwoariri weo mangfatafoi sifai ne rafoi.
2 Ampafe sahu ne mangfatafoi ma, mayeai dutang berahi deyo, ‘Tarahuoai
weo wiro nari sua nehu ranei na mai kaha, mae wufai funomi. Rahida nini
kontaio bohonai we yau fi woi kariri nehu ranei we bohoni toa ne, kontaio
fotourai weru boitawang nehu ranei.’

3 Ampafe mangfata deitawang ne rafoi enetituaitai, ‘Fiani aino inari na
kutu ninaifa ne? Weo mano ifatai foi deiai yau weru fi yoasoaio yau we inari
ne fefe. Inari romi nehu mambiriufea kaha, ira yedo weo fi na rang dereung
imamaya.’
4 Mayeai enetituai obu mano eha fi riati fosa manamo wiro ebaita kaharai.
Ampafe medu deyo, ‘O! Enehutituai rang bei, ambori ifotourai weru fi inari
ne mani, nehu maniwowiri bitoya, kontaio emirising we iminohi ria ea, na
ene munufo.’
5 Ampafe mangfatafoi sahu mano ehao inontarai ne ra bitoya foi ne rafo,
manamo ebaita kaharai fosa. Sahusa wemansiawarai ma dutang berasa.
Medu we mano reantenang foi deyo, ‘Nemu fi baita kaharai beiru we mano
ifatai foi?’
6 Inontaraifoi yoa deyo, ‘Maning ora babeu piaring (100).’ Mangfatafoi
dohongno surati fi baita kaha foini we inontaraifoi aha, medu wei, deyo,
‘Munohi na nanaifa, wukahera woi riwangno fiwoi we maning ora babeu
piaring na surati nani faini wa, weo babeu piarua sura (50).’
7 Mayeai medu we inontarai mano sua aha foi deyo, ‘Wau nemu fi baita
kaharai beiru?’ Inontaraifoi yoa wei deyo, ‘Patibu karung piaura wering
(1.000).’ Mangfatafoi dohongno surati fi baita kaha foini we inontaraifoi aha,
medu wei, deyo, ‘Nemu surati kariri fi baita kaha wai dinini. Woi riwangno
fiwoi we patibu karungno piaura wering na surati nani, riwani we karung
piaura wera (800).’
8 Mano ne ra bitoya foi tarao kariri finiarifo, ampafe fiai ne mangfatafoi
weo ne enetituaitafo, weo i sewai paria, we sera we rang weo ne maifo, na
rahida bo fioairai weru fi yu fong fo. Weo inontarai eroaso Allai kaha nesa,
esera we ra na nunei mani esawai paria, sewao inontarai eroasoa fosa, na
esera weo rao Sempaisine.”
9 Mayeai Yesusi medu aha deyo, “Metarami ma! Fianggengno Sengnei
dohoni we mea na nu finini, menari suari na mai we mefata inontarai siai
nai, karirio Seng Allai dawiafo. Ambori rahida bo mansuwi-suwi foi mani,
fianggeng nunei kiai niai, wape mea mesobu mai na Waidani.
10 Inontarai manei niari fi katui fo na mai mani, ambori yuaisi we niari fi
fuba fo ki. Wape inontaraio niari fi katui fo na mai kaha mani, wiro yuaisi
we niari fi fuba fo kahai kontai.
11 Ampafe na ra nunei wiro inontarai eroaso mea weo menari suari na mai
kaha mani, mantei dino de yoaso rao tarai na Sengnei we mea ne?
12 Kontaio manei siai ne fieaifa, yoasoaio mea we menari sua neng,
manamo wiro menari suarai na mai kaha, nana mani Allai wiro dohong fieai
we menari suarai ahang kaha.
13 Wiro inontarai manei wewoming we mananu mandu kaha. Weo nana
mani ambori enewawu manei mae enerireu mano wei foi ki. Ete niari kariri
manei ne kaiwofo mae kiobu tarang we mano wei foi nengfo ki. Tonanai
kontaifa we mea, wiro mewewoming we Seng Allai tuti mewewomong we
doi ruhia kaha.”

Kaiwoariri Yesusi medurai

14 Farisifosa etaramio fifiani aino Yesusi yiwansoaia fo. Manamo emarari
Yesusi ne kaiwofo, weo inontarai euremi fiebai we doi disa fefe.
15 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Mea mani inontarai merurai paria,
ambori kaiwasafoi ewati fi menari wa tutu enemitituai weai, eteyo mea
mani inontaraio metohong karirio Sengnei ne Kaiwo na mai di mea. Wape

Allai deitawang menemirorongwai. Weo fifiani aino inontarai nuneisa esahuai we fi dedai tutu esomi weai fa, Allai eneoa kaha tutu sahuai we fi mai kaha.
16 Hukumi Musai soi fo tutu kaiwo nabifosa emadura fo mani, wemambiriu pampang paria sobu rabuang bo Yohanesi deunau fo. Mae na nanai to fong ma mani, Kaiwo Mahikai kariri todoni Allai weMananu na demi Mananu Mampariri nei ma fo aino aiririai pampang ne. Kontai kaiwasa bitoya erurai we Sengnei yuaisa we ambori eminohi na Sempaisi ne Mananu rorong fo ki.
17 Wape Seng Allai ne Kaiwo Musai soi fo tutu nabifo emadura fo wemambiriu wefitawafa, wiro hurupi kutu bei kontai oiayari kaha.
18 Ampafe mandoni dino dira binengfoi tuti dau wiwing manei siai aha mani, wenani niari sasari, amani sasario dena ria wiwing siai fo. Tuti mandoni dino dau wiwing anta ne mangfoi dirari nani aha mani i kontai niari sasario dena ria wiwing siai fo."

Inontarai ne ra fiebai tutu Lazarusi inontarai ne pari fi

19 "Inontarai ne ra bitoya manei, sensuni na ansungno ne harga dedai paria, tutu rahida neungne dampi na mai kontai, wiro sobu dadirafea kaha.
20 Na rahutu borong da nai to ne munu rorong foi afuifo, inontarai ne obu fiea kaha manei minohi fefiei derewawa, dedo we fiang nayai, wonong fino Lazarusi. Inontarai nani kahai bosi-bosi suang wari ne taraifoi sentenang, ampafe ne mambiriufeai ahang kaha.
21 Ifo, minohi na rahutu borongfo finanaia, we demang we tarahio inontarai ne ra bitoya foi dang ta fieai fa ete nukahaifea tarirawai aweu, etiri to borie ariei mani ambori yuru dang. Inontarai nani faini kontaio, fiawerafosa era erare kahai fuba suang na ne taraifoi nani.
22 Waroi kahai mae inontarai ne obu fiea kaha foi mireha, mayeai wewaifosa eha ne nuaninufoi to katai mei, awa minohi na fata dedai rurang Abrahami. Inontarai ne ra bitoya foi kontaio mayea mani mireha kontai aha, ne inontarai esarai enari suari na mai.
23 Wape na Soroha rorong fo sodai ne dadirafo paria. Na katai nani fioai ureng deti to yai awiai mani, detio Abrahami na katai waroi, kontai deti Lazarusi we minohi rurang Abrahami.
24 Inontarai ne ra bitoya foi sahu we Abrahami deyo, 'Dai Abrahame! Aromuo yau kite! Bomi Lazarusi yorang warakehawai na merehafeai, kia da ma ao wawasao rahukanangnei wo. Weo isodai ne dadira ne pari beyari na adia rorong nei fefe.'
25 Wape Abrahami yoa wei deyo, 'Nehu kaisungwa wau, aromuoaifa, weo raminde munohi barang na nuwausi mani wobu ne bengfo paria. Wape Lazarusi sobu ne karirafo paria. Ampafe na ninaifa mani, i piraise we sobu mai na katai nini, tutu wau wobu ne karirawa na nanai.
26 Kontaio katai nai nai wai tutu katai amenai nai nei, kenatateraio fiebai berorong paria, kiutu tata. Ambori wiro amea na ninai amera mau kahai, tutu mea na nanai wiro mera ma kahai.'
27 Inontarai ne ra fiebai foi medu we Abrahami aha deyo, 'Daie, tonana mani yutang wau na mai mau weo, bemi Lazarusi da to dai ne munufoinia.
28 Weo nehu tahatui ewering eminohi na dai ne munufi fo. Bomi Lazarusi dei karirai wesa ambori ea kontaio wiro esobu katai kerira isobui nini konta fanai.'

29 Abrahami yoa wei deyo, ‘Ea ene Kaiwo Musai soi fo tutu kaiwo nabifo
esoi fo ampa. Ampafe etohong kariri te fifiani aino deinawiai tutu deunau
karirіaia fo.’
30 Manamo inontarai ne ra fiebai foi yoa we Abrahami aha deyo, ‘Dai
Abrahame! Kaiwo nanai tera mani demoyara kaha, wape inontarai mireha
manei suwi na marareha rorong foi, da wa medu wesa mani, ambori
etaraberasa weru sasari rorong etohoni foi ki.’
31 Wape Abrahami medu aha deyo, ‘Ea emaya we etarami Kaiwo Musai soi
fo tutu nabifosa emadura fong kaha, tutu etohong kariria kaha mani, manei
suwi na mararehafoi da wa medu wesa kontaio eroasoa kahai kontai ki.’ ”

17

Yesusi deunau kariri mano wedaya inontarai niari sasari sobu fiani

1 Yesusi medu we ne inontarai erariati fosa deyo, “Na nunei mani fi
bitoya wedaya inontarai we enari sasari. Wape inontarai manei wedayarao
inontarai siai enari sasari nani fai mani, ambori sobu ne karirafo rai.
2 Inontarai mano wedaya inontarai siai enari sasari mani, ne mahikai
sewa we wenani mani, kase kamiei fuba bei na rahanangfo tuti kabioi deisui
na rawanangrausi. Weo inontaraifoi ambori sobu aiboi maraba fuba sewari
aha ria Seng Allai.
3 Ampafe metanansiau!
Mane nemu doroi manei dohong sasari mani, mesua wenani. Detua
wawerahi we sasari dohonia nani mani, mefariri ne sasarifoi.
4 Manei dohong sarafieai fa we mea pampang, toyari na rahida bei we
beitu, wape wenani da mauo mea deiai ne sasari dohoni we mea nani, deyo,
‘Yetua we sasari yohonia fo’, mea kontaio mefariri ne sasarifoni.”

Yesusi deyo tarahai taroasoaine katui, mae wedaya tanari fifuba ki

5 Rasuli ewesuraya mandu fosa, emadu we Seng Yesusi, eteyo, “Sengne
waune, bohong amea ameroasoaia mutu, ambori amea kontai amenari fi
toyari wau nari wa.”
6 Sengnei yoa wesa deyo, “Sawi bongnei mani ketui paria, wape mene
meroasoawa fuba kariri sawi bong nani mani, mea kontai ambori menari
fitantuma ki, toyario meteia ai rowei tifating tutu newa, awarauo doa na
rawanangrau, ai nani tifating karirіai.”

Fio mano ewewoming enari

7 Yesusi medu we ne inontaraifosa aha, deyo, “Na mea manei ne woming
manei. I da wa niai na romi ete deitawangno fiahung na kafa paria
ramindena. Womingfoi daraberahi to munufo aha ma mani, mano ne
womingfoi wiro medu wei deyo, ‘Fotou finariwa, munohi, bampi.’
8 Wape medu wei deyo, ‘Tata ansung mararebana feai, moinenang nehu
fiyangwa tutu fata yau mae yampi paria kai wo. Ainanaya finariwa kai wori,
bampi ki.’
9 Womingfoi niari kariri fifianai aino ne mano wewoming wei foi medura
fo. Wape wiro fiai womingfoi kaha, weo inontarai yufi wei dine terai.
10 Tonanai kontai we mea. Metohong kariri fifianai aino Seng Allai
medurai we meara wa mani, memadu meteyo, ‘Manta ametohong kariri
fifianai aino Sengnei demi amea amenari fo.’ ”

Yesusi waraira ewesurao emaninang kusta

11 Na Yesusi ne rang rorong da to Yerusalemifo, Yesusi da wa sobu katai
rabuang na nu Samaria tutu nu Galilea.
12 Da wa de suai munuefeai na nana fo mani, inontarai ewesura emani-
nang kusta fo, era we Yesusi ma. Etoari na waroi
13 esahu we Yesusi eteyo, “Dai Yesuse, aromuo amea to!”
14 Na kutu siario Yesusi detisa nana fo medu wesa deyo, “Mera wa
meteinawi mene taraiwai we imamifosa, tutu metutansa ewati kariri mene
taraiwai.”* Na rang rorong era we imamifosa foi, ea kiai ene fimaninangfoi
niai werusa.
15 Inontarai mansiri na ewesura nanisa, deti bera ne taraifoi deitawanai
we fimaninangfoi niai weruri ampafe dentengna. Ainanaya daraberahi we
Yesusi aha, piraise fiai Seng Allai.
16 Na Yesusi arongreafo disang kapa awebuka, dohong mahikai wei.
Inontarai nani fai mani, inontarai Samaria dine, wiro Yahudi kaha.
17 Mayeai Yesusi medu deyo, “Tofino! Yeitarahi anta inontarai ewesura
inarisa ebeng mae? Ewemansiri konta reti sura fe saidoni ampa?
18 Todoni fino inontarai Yahudi kaha nini faini, andino daraberahi terai
aha ma deparanding Seng Allai ninai?”
19 Ainanaya medu we inontaraifoi deyo, “Boabari wau, roa. Weo roaso yau
ampafe bonteng ninai.”

Rabuang bo Allai da ma we wemananu (Matiusi 24:23-28, 36-41)

20 Inontarai eweFarisi maneiru teai etutang bera Yesusi eteyo, “Kidoni
wori Allai da ma we wemananu we tata ki?” Yesusi yoa wesa deyo, “Rabuang
bo Allai da ma we wemananu mani, wiro waitawanai na fiainawiaio atioai
na nunei ete na rorafaisi kaha.
21 Ampafe wiro inontarai ambori emadu eteyo, ‘Mera ma mewati an-
dinini!’ ete ‘Andiwani!’ Weo Seng Allai wemananu rahang mea kawuru
ampa.”
22 Ainanaya Yesusi medu we mano erariati fosa deyo, “Ambori na rabuang
bo da aha ma wani, merurai paria we mewati Kaisung Inontarai nei niai
woru mea, na rahida boyari kontai ki, manamo mesobua kaha.
23 Ambori inontarai emadu we mea ki eteyo, ‘Mewatia niai na wanai,’ ete
‘Mewati ma niai na ninai!’ Wape dohonao meroasoaifa mera mesera wei fe.
24 Weo Kaisung Inontarai nei ne rahida arera fo mai we da aha ma mani, ne
tarai toyario kaiwewao keiwewari na rorafaisi, sambewarai na rearei paria
sobu rearei.
25 Wape reantenangfo mani, sodai ne karirafo bitoya paria, tutu inontarai
na rabuang bonini eteiayari ki.
26 Rabuang bo Kaisung Inontarai nei da aha ma weo wemananu foi mani,
ne tarai kariri na rabuang bo Noaki na fafong nanaia fo.
27 Amani rahida neungne inontarai etampi, etunung, erirau, paria sobu
rahida bo Noaki suai to ne wa fiabai rorong fo, foa fubaterehai dautai sufoi
nunei kontai inontaraifoi mirareha webuai kiai beyari.
28 Kontai kariri rabuang bo Loti fa. Inontarai etampi, etunung, etawayang
ewori fi, enari romi, enari munu.
29 Wape rahida bo Loti da weru munue Sodomi fo mani, na kutu siari nanai
kontaio adia tutu kamiei adia bia na rorafaisi meu, kaso bendarifoia wioru
tutu inontaraifosa ehai beyari.

* **17:14** Na Yahudifosa ene koang, imamifosa terai ansai eteisaharai we inontarai wedenteng ampa.

30 Ne tarai tonanai fa konta rai na rahida bo Kaisung Inontarai nei
kiawariai aha ma fo.
31 Toyarine, kaiwasanei esobu karira tantuma rai. Ampafe na rahida
bonani inontarai manei minohi na ne munu refongfo mani, dohonao da
wafui we kia ne fianggengfo na munu rorongfo fe, wape mito weru katai
nani. Manei niayai na romifoi, dohonao daraberahi we ne fianggengfo to ne
munufoi fe, wape mito weru katai nani.
32 Mearomio fifianai aino Loti binengfoi sodairaia fo, [weo enerorong
dohong we ne munu tutu ne kataifoi weo ne maifo nai naya finanai. Ampafe
deti berahai we kataifoinia, ainanaya wekamiei doaria].
33 Mandoni dino derara mantauni ne ansengfoi sewa weru daria yau
fo mani ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai
enewawu yau awao wonohune wedaya tarahi mireha kontai ki, i ambori
sobu numainufo ki.
34 Meroasoaifa! Na diru bonani, inontarai mandu uwa na fata bei mani,
Sengnei yuai manei mae manei wiatai.
35 Wiwing mandu utara ruhiai na anawahi bei, kia manei mae manei
bireri.
36 Mang mandu unai na romi, kia manei, manei bireri."
37 Mano eraria Yesusi fosa eberahi aha eteyo, "Sengne waune, finanai
dariai na doni rai?" Yesusi yoa wesa deyo, "Fi mireha piro fei wiatai na doni
mani, atio korowei esifo etari katai nani. [Toyari nanai kontai, rahida ira nai
aha ma foi mani, ati pari ki, wiro yediwa yau kaha.]"

18

Yesusi deiriri fiyiwanso wiwina tutu wekiutu kaiwoariri ampafe ne inontaraifosa ewaitawanai ewenadi pampang

1 Mayeai Yesusi deiriri fiyiwansoai nini we deunauo ne inontarai erariati
fosa, ambori etutang Sempaisi we fiea mani enemitawanai, tarahi etutanai
waroia manamo esobua kaharai, nana mani dohonao ewarami mururang
ahera fe.
2 Yesusi deyo, "Na bendari bei, inontarai manei eruaisi we andino kiutu
kaiwo ne. Inontarai nani fai mani wiro mitai Seng Allai kahai, tutu i mani
wiro tarao inontarai siai kaha kontai.
3 Na nanai wiwina manei sodai kaiwoaririfeai. Ampafe wiwinafoi
deikaririai we mano kiutu kaiwoariri foi, weo medu kariri neng, manamo
wiro dohong kaririai ahera kaha. Ampafe wiwinafoi da weduari pampang,
medu wei deyo, 'Fata yau, modu we mano weaiteta we yau foi.'
4 We beiru teaia, manamo mano kiutu kaiwo foi miaya we dohong kariri
fi wiwinafoi deyoa fong kaha. Wape mayeai enetituaitai deyo, 'Yau wiro
imatai Sengnei kahai tutu wiro tarahuo sobu manei ahang kahai.
5 Manamo wiwinanei da wedua yau pampang we ne kaiwofo, ampafe ne
mahikai mani yohong kariri fifianai aino deyoa foa. Bireri ki mae ambori da
tetawa yau pampang, dohong yaua isera wawera yohong toai ki.' "
6 Ainanaya Sengnei deyo, "Menemitituai we kaiwo mano kiutu kaiwoariri
mesi kaha fi medura fo.
7 I wiro inontarai mesi kaha dine, wape niari ne bengfo we wiwinafoi.
Nana mani Seng Allai ne mahikaifo sewari aha. I ambori fiata ne inontarai esodai ne dadirafo tutu etutani pampang kameai ramindena weo fi
esodairai nana fo ki.

8 Meroasoaifa! Allai ambori sikahera fiata ne inontaraifosa weru ne
karirafo ki. Wape Kaisung Inontarai nei daraberahi to nunei aha ma mani,
sobu inontarai eroasoa fea rai ete bireri e?”

Fiyiwansoai kariri Farisi tutu mano fianduhi pajaki we mananu Kaisari foi

9 Yesusi deiriri fiyiwansoai nini aha, deiriri fo mani reng we mano esahu
inontarai siai we emai kaha, mae ene tarai bo eneng foi di mei sewa fo.
10 Yesusi deyo, “Na rahida bei, inontarai mandu ura taterai to Sempaisi
ne Munufoi we uwenadi nai. Inontarai nani suru mani, Farisi manei tutu
inontarai fianduhi pajaki we Mananu Kaisari foi manei.
11 Na Sempaisi ne Munufoi rorong fo, Farisifoi doa futuayai siai na fong
pari fo, mae wenadi deyo, ‘Seng Allae yohong mahikaifeai we wau, weo
yau wiro nehu tarai kariri inontarai siaio esera we ene ra bitoya fosa kaha,
etatofa biriu, ete emaninawa fosa kaha. Yohong mahikai kontai we nehu
tarai kariri mano fianduhi pajaki we Mananu Kaisari foi wani kaha.
12 Yau weminggu bei mani, iwepuasa weberu, tutu yohong fi isobuai feai
na fi inari wau, we wau.’
13 Wape mano fianduhi pajaki we Mananu Kaisari foi mani, doari waroi
na munu warabuka refui fo, waratawang arongfo tutu ureng toung ambori
medu we Seng Allai deyo, ‘Seng Allae aromuo yau inontarai sasari karira
nini yau.’ ”
14 Yesusi deyo, “Yeisaharai we mea mau, inontarai nani suru uwenadi
kai mani, inontarai fianduhi pajaki we Mananu Kaisari foi, andino Allai
detori we beng riati aha ne, wiro Farisifoi kaha. Weo mandoni kontaio yuai
ne taraifoia weinontarai dedai mani, Allai ambori niariria tewawa ki, tuti
mandoni dino niariria enerorong tewawa mani, ambori Allai yuaisia dedai
ki.”

Yesusi mioang arikang
(Matiusi 19:13-15; Markusi 10:13-16)

15 Yesusi doa deunau kaiwasa bitoya foi mae, inontarai manea eha ene
arikang marareha manea, ehasa ma weo ete ambori Yesusi yuai warang
wasausa tutu mioansa. Yesusi ne inontaraifosa ewati arikangfosa nana fo,
ehasou ene wawafosa tuti esuasa.
16 Manamo Yesusi sahu arikangfosa ma, mayeai medu we ne inontarai
erariati fosa deyo, “Metawing arikangwasa era we yau ma, dohonao metei-
weduasa fe, weo inontarai toyari arikangfesa nini saino esuai to Allai ne
Mananu rorong fo ne.
17 Tarai, imadu we mea mau yeyo, inontaraio wiro yoasoai tuti niari
enerorongfoia tewawa kariri arikang kaha mani, wiro suai to Seng Allai ne
Mananu rorong fo kaha ki.”

Yesusi deunau kariri inontarai ne ra bitoya tuti Allai ne Mananu rorong fo
(Matiusi 19:16-30; Markusi 10:17-31)

18 Inontarai wenungkamiei we inontarai Yahudi fosa manei, ne ra bitoya,
i dutang bera Yesusi, deyo, “Mantaunau bontengne waune, fianai aino inari
we ambori isobu numainufo ne?”
19 Yesusi yoa deyo, “We fiani e wahu yau we yenteng ninai? Wiro manei
denteng kahai, mae Allai meiri kawuru.
20 Allai ne Hukumio dohonai we tatohong kariria fo boitawanai ampa,
amani:
‘Wiro bena ria wiwing siai fanai,

mung inontarai fanai,
wiro komananapi fanai,
binggai inontarai na kaiwo wetarai kaha fo fanai,
womi we nemu dai tuti nemu ai.'*"
21 Inontaraifoi yoa wei deyo, "Kaiwoariri fuba nani yohong kariri kawuru
na iwebariboaifa ampa."
22 Yesusi tarao inontarai ne ra bitoya foi medu tonana ne, ampafe medu
wei aha deyo, "Sea fi beyari bohong kariria kaharai, bowayang nemu ra
munohi tutira wara kai, tuti doiwa bohonai we inontarai ene pari fi fosa,
nanaia mani wobu ra na Waidania finanai. Tuti nari tonanaia mani ro ma
ro ria yau."
23 Manamo inontaraifoi tarao kaiwo Yesusi medurai wei fo, enerorongfoi
fituayai webeyari, weo ne rafoi bitoya fefe.
24 Yesusi deitawanai we inontaraifoi enerorong dohong we ne rafoi kar-
erai, ampafe medu deyo, "Mawa kahai we inontarai ene ra bitoya nesa esuai
to Seng Allai ne Mananu rorong fo.
25 Weo mawa sewa we unta manei suai kaha aniai kamirei bei weru
inontarai ne ra bitoya manei suai to Allai ne Mananu rorongfe fo."
26 Inontarai etaramioai we Yesusi medu tonana fo, etutang berahi aha
eteyo, "Tonana mani, mandoni dino mesi we sobu faririfo ne?"
27 Yesusi yoa deyo, "Fifianai aino inontaraine ene mambiriufea we enari
kaha fo, wape we Allai mani finanai mawa arora."
28 Ainanaya Petrusi medu wei deyo, "Daie, boti amene munu rorong fo
kontaio ametawinaifa tuti ameraria wau!"
29 Yesusi deyo, "Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai mandoni da
weru ne munufoi, ete ne wiwing ne arikang, ne tahatui ne tafuai, ete ne
wawafo suru, ambori yufi we Allai ne Mananu rorong fo, toyari mea ninai,
30 inontarai nanisa ambori sobu fi sobuai ria Allai fo fuba pari sewa aha
weru ne sobuai na nuneifo ki, tuti sobu numainufo."

Webetoru Yesusi medu kariri ne mararehafo (Matiusi 20:17-19; Markusi 10:32-34)

31 Yesusi fianduhi ne inontarai ewesuraya mandu fosa siai, mayeai medu
wesa deyo, "Metarami ma. Nina mani, tara to Yerusalemi ayai finina.
Na wanai fi fuba nabifosa esoi kaririai we Kaisung Inontarai nei, ambori
sodairai ki.
32 I ambori manei dewayani we inontarai etaroangno Allai kaha fosa,
ambori eteiberahi, enemirireuwi, tutu ehandioi.
33 Ambori erarubati na wai, tuti emuni mireha. Wape rahida bo botoru foi
mani, ambori suwi aha ki."
34 Fifianai aino Yesusi medura fo ne inontarai ewesuraya mandu fosa,
ewaitawang sobu kutea kahaia. Kaiwo neung fo medu baurai wesa kaha.
Ampafe esera wawera kaiwo medu wea fo.

Yesusi niari inontarai urengfafa manei deti (Matiusi 20:29-34; Markusi 10:46-52)

35 Rabuang bo Yesusi tutu ne inontaraifosa era wa rerai we bendari Yeriho
foi mani, inontarai urengfafa manei minohi dedo we fi na rang dereung fo.

* **18:20** Keluaran 20:12-16; Ulangan 5:16-20

36 Inontaraifoi tarao kaiwasa bitoya era ria Yesusi fosa etohong kataifoi
niukuayai paria, ampafe dutang berahai deyo, “Fiea to, donio kataifi
niukuaiyai karerai nina?”
37 Inontarai na nana fosa emadu wei eteyo, “O, Yesusi inontarai Nazareti
foi da na ninai ma.”
38 Ainanaya weurengfafafoi sahu deyo, “Yesuse! Dauti ne Kaisungwa
waune, aromuo yau!”
39 Inontarai era fonia fosa ehasouwi tutu etemi nemboru. Manamo
tentumasa kaha mae sahu fo mambiriu aha, deyo, “Dauti ne Kaisungwa
waune, aromuo yau!”
40 Yesusi taraoai nanai doa ukai, tutu demi inontarai maneitoru itobing
weurengfafafoi weia. Da wa kefangna, Yesusi dutang berahi deyo,
41 “Fianai aino boyo inari we wau ne?” Inontarai urengfafa foi yoa wei
deyo, “Daie! Yeyo iwati.”
42 Yesusi medu wei aha deyo, “Yo, tonana mani, boti to! Nemu roaso yau
wa wedaya bonteng ampa.”
43 Na tatofang kutu nanai kontaio urengfo tabau deti. Ainanaya da ria
Yesusi tutu deparanding Seng Allai. Inontarai bitoya na nana fosa ewati fi
Yesusi niari we mano urengfafa foi nana ne, ea kiai efiai Allai.

19

Yesusi tutu Zakeusi

1 Yesusi da wafui bendari Yeriho foi, de da pari ria bendarifoi pari to
Yerusalemi.
2 Na bendari nani mani, inontaraio wenungkamiei we mano efanduhi
pajaki we Mananu Kaisari foi fosa, wonong fino Zakeusi. I mani, inontarai
ne ra bitoya dine.
3 I dohong we deti inontaraio esahu we Yesusi foi, manamo kaiwasa bitoya
etoa weduari, kontai i inontarai tewawa dine.
4 Ampafe mito foni kaiwasa bitoya foi, awa dautai na ai rowei na rang
dereung fo we deti Yesusi, we katu mani da na nanaifa ma.
5 Mayeai Yesusi da wa sobu katai nani, deti ayaioi tuti medu wei deyo,
“Zakeuse, bia kahairai! Weo rahida nini kontaio ye ira to nemu munuwaini
mau.”
6 Zakeusi tarao kaiwo fenana fo, toyario turu pari wei na ai raingfo meu
fe, tutu piraise paria we sobu Yesusi.
7 Inontarai fuba ewatioai we Yesusi minohi ria Zakeusi na ne munufo,
ampafe euremitaterai paria, emadu wawerasa, eteyo, “Is! I da wa minohi
ria inontarai kerira.”
8 Mayeai Zakeusi, na ne munufoi, doaria medu we Yesusi deyo, “Sengne
waune, nehu ra iminohi tuturaifa ne, ambori yohong dowei we mano ene
pari fi fosa, tutu inontarai itofasa ika ene doifeai kawurua mani, ambori ibai
webea wesa aha.”
9 Ainanaya Yesusi deyo, “Abrahami ne riria di wau. Weo fi anta moduraia
nana mani, na rahida bonini kontaio wau tutu nemu munu rorong ne,
mesobu ne maifo ria Allai.
10 Weo Kaisung Inontarai nei da ma weo sera we inontarai eraiworuai na
sasari rorong fosa tutu feririsa.”

Yesusi deiriri fiyiwansoai kariri mangfatafosa
(Matiusi 25:14-30)

11 Kaiwasafoi etoa etaramididau Yesusi we medufo, mayeai deiriri fiyi-
wansoai bei. Weo rabuang bonani mani da kefang we Yerusalemi, ampafe
kaiwasafoi ewaitaraihio katu wo Allai da ma we wemananu we ea na nunei.
12 Ampafe Yesusi deyo, “Inontaraio wewafonia manei, deyo dong to nu
waroi we eruaisi we mananu, ambori daraberahi aha ma weo wemananu
na katai nanai ki.
13 Donta kaharai mae, sahu ruhi ne mangfata ewesura fosa ma, mayeai
dohonai wesa doi minasi* boantenang. Medu tua fi dohonai nanai deyo,
‘Metawayang na doi yetorai we meara ninai, we mesera we ne faufo aha,
paria sobu yarabera yau aha ma.’
14 Wape kaiwasa na katai nanai enemirireu inontaraifoi, ampafe dontai
fafongna mae, etemi manea etong tuari aha emadu we ene mano fuba pari
foi eteyo, ‘Amemaya we inontarai nini wemananu we amea kaha.’
15 Manamo ene mano fuba pari foi kiobu tarang, mae yuasi we mananua,
mayeai daraberahi to ne kataifoi aha ma. Ainanaya sahu ne mangfatafosa
ma, weo etei kaririai wei doi beiru aino esobuai ahang fo.
16 Mangfata mano reantenang foi da wa medu wei deyo, ‘Daie, doi minasi
boyari bohoni we yau nani, irurai tuturi tutu isobu sura aha.’
17 Mananufoi medu wei deyo, ‘Mahikai paria! Wau mani mangfata mosi
di wau. Weo na fi katui iroaso wau, ampafe iruai wau we wenungkamiei we
bendari sura.’
18 Mangfata mano sua foi da ma medu wei aha deyo, ‘Daie, doi boyari
bohoni wai, irurai tuturia mani isobu ring.’
19 Mananufoi medu we ne mangfatafoi deyo, ‘Wau ambori wenungkamiei
we bendari ring.’
20 Mangfata mano fui foi da aha ma medu deyo, ‘Daie, nemu doifi dinini,
ikafa tawania mitu na ireu bei yediwari na nehu munufoi.
21 Weo imatai wau. Weo wau mani, inontaraio nemu kaiwo tapapa di wau.
Wau mani nemu te fiea kahai mae ka finanai, tutu wau mani tanang te fiea
kahai mae roa beting finanai.’
22 Mananufoi medu wei deyo, ‘Wau mani mangfata korira di wau! Kariri
nemu kaiwoariri modura wa, yohong aiboi we wau. Wau boitawanai we
inontarai nehu kaiwo tapapa di yau, ika fi wiro nehu tera kahai, tutu yeting
fi itanang tera kahai.
23 Boitawanai tonana mani, ka doiwaia bohoni wia na bangki ambori
dawing nayai. Ambori yarabera yau tonina mani ika tamu ne antungfo
kontai. Wape wau nari tonana kaha.’
24 Mayeai mananufoi medu we inontarai etoari na nana nesa deyo, ‘Meha
doifoi werui tutu metohoni we mangfata mano ne doi minasi sura foi.’
25 Manamo inontaraifosa eteyo, ‘Daie, i ne sura ampa mae?’
26 Mananufoi yoa wesa deyo, ‘Yeisaharai we mea mau yeyo, weo mano
sobuai kawurua foi ambori sobuai fuba aha ki, ampafe nengfo fuba aha,
wape mano sobu kuteai manamo niari kaririai kaha foi ne kutu nayai nai
fo kontai ambori tafating werui ki.
27 Tutu na ninaifa kontaio meha nehu aitetao emaya we iwemananu wesa
kaha wasa ma. Memung kahai sa na urehureane!’ ”

Yesusi suai to bendari Yerusalemi
(Matiusi 21:1-9; Markusi 11:1-10; Yohanesi 12:12-15)

* **19:13** Doi minasi mani, mai kariri manei ne fiembaitai we yufi we embai botoru.

28 Yesusi medu kaiwofoa kai fo, i da foni sa to Yerusalemi.
29 Era wa kefang munue Betfage tutu Betania na wiwoio Saituni, demi ne
inontarai erariati fosa uwemandu, ura fafong.
30 Medu we suru deyo, “Mura to munue watai na taaromife wanai, mura
waroi afui kahai mae muwati manei tebuhi ne keledai antung manei doari
na nanai. Keledai nani manei wiro dau nai kaharai. Murehuwi mukari ma.
31 Masino manei dutang bera muru deyo, ‘Murehu keledaiwai we fiani?’
muroa wei mureyo, ‘Sengnei andi demi auru aukari ne.’ ”
32 Inontarai mandu fo suru ura wa, fi usobua fo kariri fifianai aino Yesusi
medurai we suru fo.
33 Ainanaya uroa urehu keledai antungfoi, mayeai mano neng foi dutang
bera suru deyo, “Murehu keledaiwai we fiani?”
34 Uroa we mano neng foi ureyo, “Sengnei dino demi auru aurehui aukari
wei ne.”
35 Ainanaya uka keledai antungfoi we Yesusia. Mayeai etohongno ene
ansung boriai feai awiai ebuaisai na keledai kuruinafoi, tutu efata Yesusi
dautai ayai minohi sauwi.
36 Ainanaya Yesusi dautai na keledaifoi to Yerusalemia. Na rang rorong
da naia fo, kaiwasa era riati fosa eha ene ansungfeai ehafarai na rangfoi,
emaranding rangfoi ambori Yesusi da nai.
37 Yesusi rerai we suai Yerusalemifo, na rang bia na wiwoi Saituni aweu fo,
kaiwasa fuba era riati fosa esahu na eraomifui fiabai, esahu efiai Seng Allai
tutu etohong mahikai wei, weo fitantuma fuba ewatioai na euremireafoa fo.
38 Ea esahu eteyo,

“Moanafeai we Mananuo da na Sengnei wonongne!*
Mai na Waidani tutu sambewaraio dedai feai we Allai na katai dedai!”

39 Inontarai eweFarisi maneiru teaio era ria kaiwasafoi, ehasou etarami
kaiwasafo esahu Yesusi we Mananu dine, ampafe emadu we Yesusi eteyo,
“Dai Mantaunaune waune, bemi nemu inontarai era ria wau wasa enem-
boru.”
40 Yesusi yoa deyo, “Meroasoaifa! Inontarai ninisa enemboru mani,
kamamiei nini ambori sahu tutu kaiwone ki.”

Yesusi sai we Yerusalemi

41 Yesusi da wao arong wao Yerusalemi tutu deti bendarifoi fo, sai we
bendarifoi.
42 Medu kariri kaiwasa Yerusalemi fo deyo, “Aroo! Tofino rahida bonini
ewaitawang fifanai aino kia ne maifo ma ne mani, mahikai paria. Manamo
ninaifa mani wiro ewatio ne maifo kahai.
43 Ea ambori esodai rabuang bo ene aitetafosa enari fi kahobu bendarifo,
esorui, etata wahisa.
44 Ea ambori emei bendarifo we dorang kuru watai, tutu emung kai-
wasafosa ki, tutu kamiei boyari kontaio wiro etuati wia sau ne katai wia nai
foi kaha. Weo Seng Allai da kawuru ma weo feriri kaiwasa Yerusalemi fosa
ampa, manamo emaya we etoaroansoi kaha.”

Yesusi suai to Sempaisi ne Munufoi
(Matiusi 21:12-13; Markusi 11:15-18; Yohanesi 2:13-16)

45 Yesusi suai to Sempaisi ne Munufoi rofongfo, mayeai data mano et-
awayangfi na nana fosa.

* **19:38** Masmuri 118:26

46 Mae medu wesa deyo, “Na Allai ne Kaiwofo medu fieai, amani dotu tonina:
‘Nehu Mununei mani we munuo wenadi nai,’* wape menariri wemunu mananapia.”
47 Rahida neungne Yesusi deunau na Sempaisi ne Munufoi. Imami baba fosa, mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, tutu mano ewenungkamiei we inontarai Yahudi fosa, etohong we emuni weruai.
48 Manamo esobu rangfeai we etohong kariri fi enemitituaitai nana kaha. Weo kaiwasa bitoya etaramioi pampang, tutu enemirorongfoi sau we ne kaiwoaririfo.

20

Mano ewefoniai we Yahudifosa etutang bera Yesusi kariri ne mambiriu we niarifi fo
(Matiusi 21:23-27; Markusi 11:27-33)
1 Na rahida bei Yesusi deunau tutu deiriri Kaiwo Mahikai na Allai fo, we kaiwasafosa na Allai ne Munufoi refongfo. Imami baba fosa, mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, tutu mano ewefoniai we Yahudi fosa, era ma emadu we Yesusi eteyo,
2 “Boi kaririai we amea, na mandoni wonongne tuti ne mambiriune nari fi bitoya tonina fenina? Tuti mandoni dino yuai wau we nari fininaifa ne?”
3 Yesusi yoa deyo, “Yau kontai yutang bera mea we fieai. Meteisaharai we yau,
4 weo Yohanesi mano webaptisi kaiwasa foi mani, mandoni dino yuaisi we webaptisi kaiwasa tonana ne? Allai ete inontarai nunei manei e?”
5 Mano ewenunggamiai we imami fosa tuti mano ewefoniai we Yahudi fosa emadu kaririai wawerasa eteyo, “Masino tateyo, ‘Allai dino yuaisi we niari finana ne,’ nana mani ambori dei we tata aha ma deyo, ‘Tonana mani, we fianie wiro meroaso Yohanesi kahai nina?’
6 Wape tateyo, ‘Inontarai batang manei andino yuaisi ne,’ nana mani ambori kaiwasa fuba eroaso kaiwo medura fo tutu etohong kariria fosa, eru kamieio tata ki. Weo ea eroasoaifa weo Yohanesi mani nabi manei dine.”
7 Ampafe eroa we Yesusi eteyo eserawawerahai, mantei dino yuaisi fo.
8 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Tonana mani yau kontai wiro yeikaririai we mea kaha weo mantei dino yuai yau we inari fi bitoya nini faini.”

Yesusi medu fiyiwansoai kariri weenari romi angguri
(Matiusi 21:33-46, 22:15-22; Markusi 12:1-17)
9 Yesusi deiririai we kaiwasa fuba fianduhi nana foi fiyiwansoai nini, deyo, “Inontarai manei sanang ne romi angguri bei, sanamia kiaia, dohoni inontarai manea ewaitawani, ambori romifoi wetarai mani, taraifoi etatori mai sa ki. Ainanaya mano ne romi foi dontai to nu siai, tutu awa niai waroi na wanai.
10 Tete rabuang bo romifoi wetarai fo, mano ne romifoi demi ne mangfata manei dontaia weo kia ne atorafo ria mano ewaitawang ne romifoi fosa. Manamo mano eru romifoi sa etafu mangfatafoi, eboia denteng kaha tuti etatari daraberahi na warang arora aha.

* **19:46** Yesayai 56:7

11 Ainanaya mano ne romi foi demi nari ne mangfata manei siai nariai
aha, manamo mangfata nani kontaio eboia tafai kiari, eteikanggani ne
woria denteng kahaia, mayeai etemi daraberahi warang arora nariai aha.
12 Mayeai mano ne romi foi demi nari mangfata mano mantoru foi aha.
Manamo mangfatafoi da wa, eboi, toyari ne ahao tafai kiari, eruti esoi to fino
romi dereung boriei fo ariei wia nayai.
13 Ainanaya mano ne romi foi deyo, 'Fianai aino inari aha ne? O! Tonana
mani yemi nehu kaisung teraio enehuwawuti neia. Weo i da wa mani,
tarahai esomi wei rai.'
14 Manamo we eru romifoi sa ewati ne kaisungfoi we da ma fo nanai,
emadu wawerasa eteyo, 'Ne kaisung ambori sobu tamang fi minohi tutira
fe andinini, ampafe tamunia mireha weruaia, ambori fianai aino tamang
minohi tutira fo taha we tata.'
15 Etafuria tuti efafari to boriai weru romifoi awariai emuni nayai."

Ainanaya Yesusi bera kaiwasafoi aha deyo, "Tofino mano ne romi foi,
fifiani aino ambori dohonai we mano eru romifoi sa fo?
16 Todoni kontaio ambori daraberahi ma tuti miung mano yoasosa we
eru ne romifoi sa ki, tuti dohong romifoi we inontarai siai manea aha we
ewaitawani ki."

Kaiwasafosa etarami kaiwo Yesusi medura fo nanai, emadu wei aha eteyo,
"Todoni kontaio nana fanai!" weo ewaitawanai weo Yesusi deinawiai we
ene tarai kariri inontarai ewaitawang romi angguri fosa.
17 Yesusi seitesa akawuru wo medu wesa deyo, "Tonana mani Sengnei Ne
Kaiwo arawang bonini mani weneung todoni? Amani:

'Kamieio mano enari munu nesa ehabioi fi,
andi wekamiei reantenang we etang kamieifoi doa sauwi ampa.'*

18 Inontarai etawai na kamiei nani mani, eworu ki, tuti mantei dino kamiei
nani sau kangguni mani ambori yoyaria wenukahai ki."*
19 Mantaunau Kaiwo Musai soi fo tutu imami baba fosa, ewaitawanai
we Yesusi ne fiyiwansoai medura fo reng wesa kariri todoni eteiayari we
Mananu Mampariri foi fo. Ampafe etohong we etafuri na kutu nanai kontai,
manamo ematai kaiwasa bitoya foi weo kaiwasafoi eparaise na fi Yesusi
meduraia fo.
20 Ampafe esera we rahida mai we etafuri. Ebaio inontarai manea, ambori
enari parari weinontaraio etohong kariri Sengnei ne Kaiwofo, kontaio etemi
inontarai nanisa eweanggari Yesusi na fi etutang wea fo. Ambori Yesusi
yoa medu fi sara kaiwoariri na parenta Roma foi mani, etafuri na ne kaiwo
nanai, tutu ehari to inontarai mano wegubernuri, na parenta Roma foi na
katai nani, we i mani wemambiriu weo kiutu aiboi.
21 Ampafe inontaraio esobu fiembaitafo emadu we Yesusi eteyo, "Dai
Mantaunaune waune, amewaitawanai weo kaiwoariri fuba modurai tutu
bounau wai nanai wetarai. Amewaitawanai kontai we bounau na mai kariri
fianai aino Seng Allai medurai we inontarainesa fo tuti wiro womi we mano
ewewonomi fosa kaha fefe.
22 Ampafe kariri tane hukumifoi, mesi we tabai pajaki weo Mananu
Kaisari ete bireri e?"
23 Manamo Yesusi deitawang ene anggarifoi, ampafe medu deyo,

---

* **20:17** Masmuri 118:22-23 * **20:18** Kamieifoi mani yiwanso Yesusi tuti mano esobu karira na kamieifoi mani yiwanso mano eteiaya Yesusi we Mananu Mampariri Allai demi ma foi, toyari inontarai Yahudi fosa.

24 “Meteinawiai we yau doi mebai pajaki nai wai. Mandoni dino yabani
na doi finina, tuti mandoni dino wonongfe watai nai ne?” Eroa wei eteyo,
“Mananu Kaisari.”
25 Yesusi medu wesa aha deyo, “Tonana mani metohonai we Mananu
Kaisari fifiani aino Kaisari neng fo, tuti we Allai fifiani aino Allai neng fo.”
26 Tuti na inontarai bitoya euremireafo, esobu obu fi sarawai kuteai ria
Yesusi kaha. Ampafe enemboru terai mae epapuhung paria we ne kaiwofo.

Yesusi deunau kariri inontarai esuwi na marareha rorong fo
(Matiusi 22:23-33; Markusi 12:18-27)

27 Inontarai maneiru tea na inontarai eweSaduki fosa era we Yesusi ma. Ea
mani inontarai Yahudi saine, wape eroasoai we inontarai emarareha nesa
wiro esuwi ahang kaha.
28 Era wa weo etutang berahi eteyo, “Dai Mantaunaune waune, nabi Musai
soi kaiwo ninai we tata, soi deyo, ‘Mang manei rirau wape sobu arikang
kaharai mae mireha, nana mani ne tahatuifoi dau ne wiwingfoi aha, ambori
dohong arikang we mano mireha nani ne ririafoi aha.’*
29 Ametaterai weo mambetahatui eweitu, mano fuba foi riraua, wape wiro
une arikang kaharai mae mangfoi mireha weru wiwingfoia.
30 Mayeai mano suari foi dau ne wiwingfoi aha, manamo wiro une arikang
kaharai mae mangfoi mireha kontai.
31 Ne tonanane, we ne tahatui mano sua foi, paria sobu mano fui pari foi
kontai. Ea kiai erau wiwingfoi wape ene arikang kaharai mae emararehara.
32 Ne fuiai pari fo wiwingfoi kontai mirehara.
33 Ampefe na rahida mansuwi-suwi foi mani, na mambetahatui eweitu
nanisa, mantei dino ne wiwingfoi ne? Weo mambetahatui eweitu fosa erau
ruhi wiwingfoi fefe.”
34 Yesusi yoa wesa deyo, “Inontarai na nunei ninisa erirau,
35 wape inontarai eroasoai donio emasi na Allai arongreafo fosa esuwi na
marareha rorong foi tutu eminohi na rabuang bo da aha ma wani faini mani,
wiro erirau ahang kaha.
36 Ene tarai toyario wewai, tutu wiro emarareha ahang kaha. Ea mani
Seng Allai ne arikang disa, weo Allai duwisa na marareha rorong foi fefe.
37 Musai mantauni medurai tatarami paraifa weo inontarai emarareha
nesa ambori esuwi aha ki. Na kaiwo soi karirio ai yafui denggararu foi fo,
i sahu Sengnei we Allai Abrahami, Allai Isaki, tutu Allai Yakupi.
38 Tonana mani, Seng Allai nani mani wiro Seng we inontarai emarareha
kaha, mae i mani Seng we inontarai etarang, tuti wiro inontarai emarareha
fo saino esomi wei fo kaha, mae mano etarang fosa, ansaino esomi wei ne.
Nanai deinawiai we Abrahami sitoru etarang aha na Waidani ampa. Weo
we Allai, inontarainei kiai etarang, na nunei kontai na rorafaisi.”
39 Mantaunau Kaiwo Musai soi fo maneiru teai eteyo, “Daie, nemu kaiwo
modura wa mahikai paria!”
40 Ampafe wiro ewemang we etutang bera Yesusi we fieai ahang kaha.

Kaiwo kariri Yesusi, Mananu Mampariri dine fo
(Matiusi 22:41-46; Markusi 12:35-37)

41 Yesusi dutang berahai wesa deyo, “Todoni e, inontarai eteyoai we
Mananu Mampariri nei mani Dauti ne Kaisung dine?
42 Weo Dauti mantauni soi na bukuo Masmuri deyo,

* **20:28** Ulangan 25:5-6

‘Seng Allai medu weo nehu Sengnei deyo,
“Munohi na warahu domoya nei,
43 pariao iwedaya nemu aitetanesa taha tawansa kiai na awemuwai.” ’*
44 Ampafe Dauti mantauni sahu Mananu Mampariri foi we ne Sengfoi tonana mani, todonie i mani weriria terai na Dauti ma nina? Mae nanai deinawiai we Sengno Mampariri foi dedai sewa Mananu Dauti tuti ne riria tera fo ne.”

Anansiau we mantaunau Kaiwo Musai soi fosa
(Matiusi 23:5-7; Markusi 12:38-40)
45 Kaiwasafoi etaramio Yesusi medufo tonanai mae, i medu we ne inontarai erariati fosa aha deyo,
46 “Metanansiau we mantaunauo Kaiwo Musai soi fosa. Ea mani emirising we esansung ansung dewariroi, era tuturai na kaiwasa bitoya foi euremireafo, toyari na kondirora, ambori kaiwasa bitoya nanai esomi wesa. Emirising we etoa na katai mahikai na munu agama Yahudi fo rorong tutu na muniara bei mani, emirising we etiri katai mahikai na fong fo we eminohi nayai.
47 Ea epampamu wiwinafosa weo eha fi eminohi tutura fo, tuti ewenadi mani ene nadifoi dewariroi, ambori kaiwasa bitoya fosa etatosa we inontarai ebeng disa. Inontarai nanisa aiboi esobuai na Sempaisi fo mani maraba pari sewa rai.”

21

Wiwina manei ne doi dohonai we Sempaisi
(Markusi 12:41-44)
1 Na Sempaisi ne Munufoi rorongfoi, Yesusi deti inontaraio ene ra bitoya fosa etohong doi to kataio efanduhi doi we Sempaisi nai foi.
2 Yesusi deti wiwina ne pari fi manei kontai, kia ne doi seni boru, dohong suru na buruao efanduhi doi nai foi.
3 Ainanaya Yesusi medu deyo, “Tarai, yeisaharai we mea mau yeyo, wiwina nini faini fi dohonai we Sempaisi fo fuba sewa kaiwasa fuba wei foi kiai.
4 Weo ea kiai etohonai na ene ra bitoya foi, wape wiwinanei ne pari fi tonanai ki, wape dohong doi kutu wiatai we wiori fidang naya fo awa kiai.”

Yesusi medu kariri Sempaisi ne Munufoi we ambori miru fo
(Matiusi 24:1-2; Markusi 13:1-2)
5 Yesusi ne inontarai manea emadu kaririai we Allai ne Munufoi wedentengfo, emarandini na kamiai marandinaio mehikai tutu na fianggengno kaiwasa etohonai we Seng Allai fo.
6 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Ne rahidafe naya ne, weo fi mewatioai ninai kai, ambori inontarai boriai etotawi, ampafe misuhia kiai ki, wiro kamiei boyari kontaio wiro doa na ne katai doa nai foi ahang kahai ki.”

Yesusi medu kariri rahida nunei werea naya fo
(Matiusi 24:3-14; Markusi 13:3-13)
7 Yesusi ne inontarai erariati fosa etarami ne kaiwofe nanisa, eberahai aha eteyo, “Dai Mantaunaune waune, kidoni wori fi antanafa modurai nanai kawariai ki, tuti finanaifa kawaria mani ne fiainawiafo todoni?”

* **20:43** Masmuri 110:1

8 Yesusi deyo, “Metanansiau weduarai ambori dohona inontarai etatofa
mea fe. Weo inontarai bitoya ambori era ma eteyo emadu we mea na
wonohune tuti eteyo, ‘Mananu Mampariri metamang wei nei di yau. Nehu
rahida arera fe mai ampa doni ira kaririai ma nina!’ Dohonao meroaso ene
kaiwofo tutu meraria sa fe.
9 Kontaio metarami kaiwo we kaiwasa enemirorong boyari kahai tutu
emamuna wawerasa mani, dohonao mematai fe. Ne tonanane todoni
kontaio kawariai akawuru wo. Wape nanai wiro deinawiai we nunei werea
nayai finana kaha.”
10 Ainanaya Yesusi medu ne kaiwofo pampang deyo, “Parentafei ambori
memuna we parentafei ki, tuti mananu manei ambori memuna we mananu
siai manei ki.
11 Na doni kontaio ambori mundiai beba foi fio nai ki, kahari tutu fimani-
nang ming ki. Ambori na rorafaisi, fi fuba mantaungno dohong kaiwasafoi
mitaia mirareha foi ambori atioi ki.
12 Wape wiro fifuba nani kiawaria kaharai mae, mea ambori inontarai siai
erutawang mea, tutu enari kanggani mea ki. Etafu mea, eha mea to munu
agama Yahudi fo ambori etutang wawera mea, tutu esoa mea to aitamu
rorong fo. Kontaio ambori inontarai eha mea tono mananufosa, tutu mano
ewewafonia fosa earomireafo, weo etutang bera mea tutu enari kanggani
mea nai ki. Weo meroaso yau tuti meraria yau fefe.
13 Nanaifa mani, rabuang mahikai we mea weo metairiri Kaiwo Mahikai
na Allai fo finanai.
14 Dohonao mearomikuayai we kaiwo fianai aino ambori memadura fo fe,
mae menemitawanai.
15 Weo imeiri yauno ambori yohonai fa we mea, kaiwoariri fianai aino
memadura fo tutu sewaifo we mea, ampafe inontarai manei kontai na mene
aitetafosa wiro esawa tutu esahu fora kaiwo memadurai nana kaha.
16 Mea ambori mene wawafosa, mene terafosa, tutu mene maniwowiri-
fosa, etawayang mea to mene aitetafosa ki. Na mea, manea ambori emunsa
ki.
17 Kaiwasanesa kiai ambori enemirireu mea weo meraria yau fefe.
18 Tonanai ki, wape menumirandaung rowei kontaio wiro niai kaha.
19 Wape mehikatawanaia mutu tuti metawang mea mani, ambori mesobu
ne maifo ki.”

Yesusi medu kariri Yerusalemi wemirufo (Matiusi 24:15-21; Markusi 13:14-19)

20 “Mewati Yerusalemi weo rai mamuna fea etoa wariria mani, mewait-
awanai weo bendari nanai waroi ahang kahai mae ambori emeiria wioru
ki.
21 Na rahida bonani mani inontarai enayai na Yudea fosa todoni kontaio
ewawu ahera, emito to katai weuai fo we etadiwa nayai. Mano enai na
bendari Yerusalemi rorong fosa, todoni kontaio emito weru bendarifoi, tutu
mano enai boriei weru bendarifoi, wiro era afui fanai.
22 Weo rahida nanaifa mani, rahidao Sempaisi su aiboifo we Yerusalemi
finanai, ambori mai kariri fifianai aino wa na Sempaisi ne Kaiwofia fo.
23 Rahida nana fo, rahida karira paria we wiwinsanaifosa tuti wiwingno
etinsui ui, weo nana mani ewawu ahera kaha. Nu bonini ambori sodai ne
dadira fuba pari fo, tutu Sempaisi yu aiboio kaiwasa nini.
24 Manea ambori emunsa na fimamuna, manea kontai ambori etafusa
ehasa we inontaraio aitamu to nu waroi siai, tutu inontarai Yahudi kaha fosa

ambori eru bendari Yerusalemi paria rahida Sempaisi dohonai wesara fo kai kaririaia.”

Rahida Kaisung Inontarai nei daraberahi aha ma fo
(Matiusi 24:29-31; Markusi 13:24-27)

25 “Ambori na wofaisi, embaifaisi, tutu awahafaisa, ambori ati fiainawiafeai nai ki. Na nunei kaiwasanei kiai ambori emataitutu enemirorong fituayai we dobarai pinang mantaung wiro atioi na wea kaharai, dohong rawanangrausi nikuayai paria.
26 Inontarai ambori emataia emarareha weo fifianai aino ambori kiawariai sentenang na nunei ne, weo fi wemambiriu na rorafaisi ambori dari babiaini ki.
27 Na rahida bonani faini dino atio Kaisung Inontarai nei, ambori watioi we da na kafafefo na rorafaisi meu, ne tapapafo fuba paria tuti ne sambewaraio dedai fo fiabai.
28 Finanai de kawariafo mani, metoabari mea tutu meruai meuremiwa, weo katu mani mea ambori mesobu ne faririfo.”

Yesusi deinawi fiainawiai na ai urung
(Matiusi 24:32-35; Markusi 13:28-31)

29 Ainanaya Yesusi deiriri fiyiwansoai nini aha deyo, “Meuremifo nai na ai urung tutu ai siai wei fo.
30 Aifo wedahami, rerorifoi kiawawariai aha mani, nana mani fiainawiaio katu wo wemunudang ki. Ampafe mewati finanai, mewaitawanai weo na katai bonini, nana mani rerai weo wemunudang finanai.
31 Tonanai kontai, mewatio fiainawiai kiawawariaifa na rorafaisi mani, mewaitawanaifa weo rerai we Seng Allai da ma we wemananu finanai.
32 Tarai, imadurai we mea mau yeyo, inontarai na rabuang boninisa wiro emarareharao ehai kaharai mae finanai kawariai kawurua.
33 Rorafaisi tuti nunei niai rai, wape nehu Kaiwone watai wenumainu.”

Tatanansiau tuti tatamang na mai weo taserawawera rahida Kaisung Inontarai foi da nai ma fo

34 “Mewaitawang mene taraiwai, dohonao meuremiwa karerai we metohong muniara tutu metunung ye fe, ete menemitituai karerai weo meminohi toa wau tutu fi meneni wausi fe. Weo finanai wedaya mea ambori wiro metohong kariri ne maifo kaha. Weo mene tarai karira tonanaifa mani, na rahida bonani mani memainenang kaha, tuti mesoi mea paria.
35 Weo rahida bonani mani, kaiwasanei na nunei kiai ewatioai.
36 Mewaitawang weduarai tutu mewenadi we Sempaisi pampang, ambori mesobu mambiriu we metawang mea na ne dadirao ambori mesobua fo na mai. Ambori mea kontaio memai na Kaisung Inontarai nei arongreafo.”
37 Na rahidafo mani Yesusi deunau na Allai ne Munufoi, mae diru mani da to Yerusalemi boriaifo, da to wiwoi Saituni we niai nayai.
38 Kamiai neungne, kaiwasafoi da to Allai ne Munufoi, weo etaramididauo Yesusi we deunaufo.

22

Yudasi yoa we dewayang Yesusi
(Matiusi 26:1-5, 14-16; Markusi 14:1-2, 10-11; Yohanesi 11:45-53)

1 Rahida fubao Inontarai Yahudi etang roti weragi kahai, esahui we rahida Paska, kefang we etohonsuari.

2 Imami baba fosa tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, esera we emung
Yesusi na mamunggasai, weo ematai kaiwasa bitoya foi fefe.
3 Mayeai Saminseni sensoni Yudasi mano esahui kontai we Iskarioti foi, i
mani Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fo manei dine.
4 Ampafe donio Yudasi da wa medu ria imami baba fosa tutu mano ewe-
nungkamiei we ewaitawang Sempaisi ne Munufoi, kariri todoni i dewayang
Yesusi wesa fo.
5 Etaramioai nanai efaraise paria tutu etarerai we ambori etohong doi wei
ki.
6 Yudasi kontaio yoa we fi eteoa fo, tutu sera we rahida mai we dewayang
Yesusi wesa na mamunggasai, wiro manei deitawana kaha.

Emainenang fiang we rahida Paska
(Matiusi 26:17-19; Markusi 14:12-16)

7 Rahida fuba Yahudio esahui we rahida Roti Weragi Kaha, ne diru neung
mai we etohonsuari, tutu domba we fiang Paska foi muni wekorbani.
8 Ampafe Yesusi medu we Petrusi tutu Yohanesi deyo, “Mura wa mumaine-
nang fiang Paska we tata.”
9 Ainanaya ubera Yesusi aha ureyo, “Na katai bodoni dino enemurorong
niai nai we aumainenamai nai ne?”
10 Yesusi yoa deyo, “Mutarami ma! Mura wa musuai bendarifoi mani,
muwatio inontarai mang manei, kia babeu bei, soni mereha kawuru nai, da
to munu bei. Mura ria wenani to munufoia,
11 mumadu we mano ne munu foi mureyo, ‘Mantaunaufoi deyo, “Rorong
bodoni dino yau tutu nehu inontarai eraria yau nesa ametang fiang Paska
nai ne?” ’
12 Inontarai nani ambori deinawi rorong fiebai bei na yai fo we muru.
Rorong nani meinenang ampa. Mumainenang fiang Paska na nanai we
tata.”
13 Ainanaya Petrusi tutu Yohanesi ura wa, mayeai usobu fi Yesusi deyoa fo
kai na mai. Urufo umainenangno fiang Paska foi.

Yesusi dang fiang Paska ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa
(Matiusi 26:20-29; Markusi 14:17-25; Yohanesi 13:21-30)

14 Diru neungfo mai we etang fiang Paska foi, Yesusi minohi ria ne
rasulifosa na katai etampi nai foi.
15 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Wiro isodai ne dadirafo kaharai
mae, yohong weai paria we yang fiang Paska nini ria mea!
16 Meroasoaifa! Weo yang fiang Paska nini ahang kahai pariao Allai kia ne
kaiwasafo esuai to ne Mananu rorong fo ki. Nana mani fiang Paska ne dotu
wea fo mai kaririaia finana.”
17 Ainanaya Yesusi yuai kibi angguri foi, dutang Sempaisi dohong mahikai
we Allai, mayeai medu deyo, “Meha anggurinei metatori,
18 weo mewaitawanai, na ninai to fona mani wiro yunung angguri nini
ahang kahai pariao Allai ne Mananu Rorong fo atioi ki.”
19 Mayeai Yesusi kia rotifoi, dutang Sempaisi dohong mahikai wei, fioabau
rotifo na warangfo, mayeai dohonai wesa tutu medu deyo, “Nehu taraifi
dinini. Nehu taraio yohoni we mea weo ifariri mea nai fi dinini. Menari
kariri fininai we mearomio yau.”
20 Etampi kaia, dohong nofi angguri foi wesa aha deyo, “Angguri nini mani
Allai ne Kaiwo Arerai waworuo tebuhirai na nehu rikanei, rikao tiwowu we
feriri mea.

21 Wape mewati! Inontaraio dewayang yau fi minohi na ninai kontai ria
yau ne!
22 Kaisung Inontarai nei anture mireha rai, kariri Allai meduraia fo, wape
mano dewayani foi mani sobu ne karirafo ki."
23 Ainanaya etutang wawerasa, weo mantei na ea andino niari tonanane.

Inontarai ewesuraya mandu fosa esawasa we mantei dino fiebai wesa fo

24 Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa esawasa we mantei dino
esahui we fiebai wesa fo.
25 Yesusi medu wesa deyo, "Yahudi kaha fosa, amani kaiwasao etaroang
Allai kaha fosa, ene mananufosa eru ene raifosa na kaiwo tapapa. Tonanai
wape mano ewenungkamiei nanisa esahusa we mano etaba wedua raifoi.
26 Wape mea mani wiro tonana fanai. Mae mantei dino fiebai we mea
mani todoni kontaio niariria ketui, tutu mano wenungkamiei foi mani
todoni kontaio ne tarai toyario mangfata.
27 Mantei dino fiebai sewa ne, mano minohi dampi na mejafoini ete, mano
wesarawiri foini e? Tawaitawanai we mano minohi na mejafoi. Yau mesahu
yau we mene fuba di yau, wape inai rahang meane iwemangfata.
28 Na dadira rorong isodaira kawurua fo, menai ria yau pampang.
29 Toyario Dai yuai yau we iwemananu, tonanai kontai, yau ambori iruai
mea ambori mewemananu ki.
30 Ampafe mea ambori metampi metunung ria yau na rabuang bo iwe-
mananu foi ki. Kontaio mea ambori meminohi na kadera suraya boru fo
kontai ria Kaisung Inontarai nei, tuti mehutu kaiwo kariri riria Israelio
suraya boru fo ki."

Yesusi medurai we ambori Petrusi feforai ki
(Matiusi 26:31-35; Markusi 14:27-31; Yohanesi 13:37-38)

31 "Simone, Simoni wo, taramu ma! Saminseni sobu rang we ambori
weanggari mea ki, toyario patibu iriri weru rerawafoi, ampafe ne denteng-
foi iriri siai weru ne kerirafoi.
32 Wape yutang Sempaisi we Simone wau kawuru ampa, ambori roasoawa
dawohi fanai. Kontaio barabera wau kawuru we yau aha ma mani, wau
kontai bohong kaiwo we nemu doroiwasa ambori eroasoai kontai."
33 Petrusi yoa deyo, "Sengne waune, yau imainenang we isuaio aitamu
rorong fo tutu imereha ria wau!"
34 Yesusi yoa deyo, "Petruse, imadurai we wau mau yeyo, diru nini wiro
manggohei bibe kaharai mae, fofora yau webetoru kawurua, amani boyo
wiro boroanso yau kaha."

Ka doi, aderi ete sondu

35 Mayeai Yesusi medu wesa deyo, "Raminde yemi mea mera fa, yeo mea re
wiro meha doi, ansung tutu sapatu siai kaha, nanaifa ne metari we fi metang
ete ansung we mesansunai fa ne?" Eroa wei eteyo, "Bereri."
36 Yesusi medu wesa aha deyo, "Wape ninaifa mani, mante wauno nemu
doifea mani ka, ete aderi ansung bei mani kari, tutu mante wauno nemu pari
sondu mani, bowayang nemu ansung siai fea weo wori sondu nai.
37 Tonanai weo Sempaisi ne Kaiwo arawang bo dotu kariri yau toninanei:
'I esahui kontai we inontaraio kerira.'*

* **22:37** Yesayai 53:12

Kaiwo kariri yau ninai, ambori wetarai karíriai ki. Weo fifianai aino esoi na Sempaisi ne Kaiwo fi kariri yau ne, isodairai kawuru maninai."
38 Yesusi ne inontarai suraya mandu fosa emadu wei aha eteyo, "Sengne waune, boti sondu abururu ne." Yesusi yoa wesa deyo, "Demoyarai."

Yesusi wenadi na wiwoi Saituni
(Matiusi 26:36-46; Markusi 14:32-42)
39 Kariri rahida beirua fo, Yesusi deunaua kai na rahidafo, mae diru mani da to wiwoi Saituni. Ne inontarai ewesuraya mansiri fosa era riati.
40 Era wa sobu wiwoifoia mani medu wesa deyo, "Mewenadi we Allai, ambori mesobu Saminseni ne anggarifo mani, wiro metawai metohong sasari kaha."
41 Mayeai da waroi werusa kuteaia, waroifo toyari o kamieia sau naya fo, ainanaya disang kapa awebuka, wenadi we Seng Allai, deyo,
42 "Daie, maya mani, kadeo ruai fi miraba fuba isodairi nini weru yau, wape wiro kariri nehu yawiane fanai, mae kariri nemu bawiawa terai."
43 Wewai na rorafaisi manei da wei ma, dohong mambiriu wei.
44 Yesusi nuruainso sodai ne marabafo fuba beyari na enerorongfoi, ampafe wenadifo werorong mambiriu aha. Amayafoi ne tarai toyario rika fenanai, tipu na ne taraifoi, deda to kofafo aweu.
45 Yesusi wenadia kai, daraberahi we ne inontaraifosa aha. Da wa mani detisa we etenawa emarareha, weo euremimamong paria, weo enemirorongfoi fituaya fefe.
46 Ainanaya medu wesa deyo, "Todonie metena ninai? Metoabari mea mewenadi we Sempaisi, ambori Saminseni weanggari mea fanai."

Etafu Yesusi
(Matiusi 26:47-56; Markusi 14:43-50; Yohanesi 18:1-11)
47 Yesusi doa medu we ne inontaraifosa tonanai mae, rai manea era wei ma. Rai nanisa Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa manei dino kiasa ma ne, wonong fino Yudasi. Mayeai Yudasi da we Yesusi awa ninahi.
48 Wape Yesusi medu wei deyo, "Yudase, nemu nuna yau ninai ambori boyo bowayang Kaisung Inontarai nei e?"
49 Yesusi ne inontarai ewesuraya mansiri enai na nana fosa, ewati finanaifara fo, emadu eteyo, "Amemamuna wesa na fimamunara ne?"
50 Ainanaya inontarai manei na sa, fiating ne sondufoi doa awaru ferang kutu imami fuba ne woming manei tarandaungfoia fituayai.
51 Wape Yesusi deyo, "Nana fanai!" Ainanaya waratawang imami ne womingfoi tarandaungfoi tutu niariri denteng aha.
52 Mayeai Yesusi medu we imami baba fosa tutu rai mamuna ewaitawang wedua Allai ne Munufoi, kontaio mano ewenungkamiei we Yahudi fosa deyo, "Mewaitaraihio yau mani inontarai mamuna* di yau e, doni mera tutu fimamuna ma weo metafu yau nina e?
53 Rahida neungne inai ria mea na Allai ne Munufoi, wiro metafu yau kaha. Wape dirufo mai we metohona fininai, diruo Saminseni deinawi ne mambiriufo."

Petrusi fefora we wiro deroanso Yesusi kaha
(Matiusi 26:57-58, 69-75; Markusi 14:53-54, 66-72; Yohanesi 18:12-18, 25-27)

* **22:52** Ete mananapi.

54 Raifosa etafu Yesusi tutu ehari to Kayafasi imami fuba pari foi ne
munufoi. Petrusi da riatai na waroi.
55 Na munu dereungfo, manea eminohi eharuru adia bei na nanai, ampafe
Petrusi kontaio da wa minohi keruru adiafoi ria sa.
56 Mangfata wiwing manei deti Petrusifo urengfo nai nai, deroang wei,
ainanaya medu deyo, “Inontarai nini kontaio anta doa ria Yesusi na wanai.”
57 Manamo Petrusi fefora deyo, “Wiwingwa wau, yau yeroanso sobu
inontarai nani kahai arorawa.”
58 Tourai aha mani inontarai manei siai deti Petrusi, ampafe medu deyo,
“Wau kontai Yesusi ne inontarai manei di wau.” Manamo Petrusi yoa aha
deyo, “Bereri, yau mani bereri.”
59 Tarahio we araha ureng bei teai aha mani, inontarai manei siai aha
medufo kika tawanai beyari deyo, “Antu inontarai nini, inontarai da ria
Yesusi manei dine, weo i inontarai Galilea manei dine fefe.”
60 Manamo Petrusi yoa wei deyo, “Fianai aino modura wa? Fi modurai
nanai iserawa iru na wa amang wau we beyari!” Na tatofang kutu Petrusi
medu nanai, manggoheifoi bibea.
61 Yesusi fiobera ureng deti rarang Petrusi urengfo. Ainanaya Petrusi aro
fianai aino Seng Yesusi medurai weia fo, deyo, “Diru nini aha rorong, wiro
manggohei bibe kaharai mae, fofora yau webetoru kawurua.”
62 Ainanaya Petrusi dari weru katai nanai tutu saia wiro denteng ahang
kaha.

Emei kanggani Yesusi kontai eboi
(Matiusi 26:63-68; Markusi 14:60-65)

63 Inontaraio ewaitawang Yesusi fosa, emei kanggani tutu eboia tafai kiari.
64 Etabung wedua urengfo ambori etutang berahi eteyo, “Hai! Boyo nabi
di wau ampafe bafu weaifa, mantei na amea andino bioi wau ne?”
65 Kaiwo oiberahai bitoya beyari eru esoai rufang Yesusi.

Yesusi doa na Majelisi Yahudi earomireafo
(Matiusi 27:1; Markusi 15:1; Yohanesi 18:19-24)

66 Kameaia mani eha Yesusi to Majelisi Agama efanduhisara fosa. Ea mani
mano eruaisa na mano ewenungkamiei we Yahudi fosa, imami baba fosa,
tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa.
67 Etutang berahi eteyo, “Boi kaririaifa we amea, wau mani Mananu
Mampariri di wau e?” Yesusi yoa wesa deyo, “Yeikaririai we mea kontaio
wiro meroasoa kaha.
68 Tutu yutang bera mea kontaio, wiro metei kariri fieai we yau kaha rai.
69 Wape na ninai to fongna mani, Kaisung Inontarai nei ambori minohi na
Seng Allai mano weMambiriu sewa pari foi eneung domoya fo ki.”
70 Ea kiai emadu wei eteyo, “Tonana mani, wau mani Allai ne Kaisung di
wau e?” Yesusi yoa wesa aha deyo, “Yo! Tonanai kariri memaduwa.”
71 Ampafe emadu eteyo, “Kasau we tata ampa. Mandoni dino tatutani
we medu kariri ne sarawafo aha ne? Weo tatarami terai na borong nengfi
ampa.”

23

Yesusi doa na Pilatusi arongreafo
(Matiusi 27:1-2, 11-14; Markusi 15:1-5; Yohanesi 18:28-38)

1 Majelisi Yahudi fosa kiai eha Yesusi to Pilatusi, gubernorifoi aha.*
2 Na nanai etinggai Yesusi. Eteyo, “Amesobu inontarai nini deunau
kaiwasa bitoya foi we ne karirafo. I deunau kaiwasa we wiro ebai pajaki
we Mananu Kaisari fanai. Tuti i deyo, i mani Kristusi, Mananu dine.”
3 Ampafe Pilatusi dutang bera Yesusi deyo, “Taraie, wau weMananu we
inontarai Yahudi fesa ne ne?” Yesusi yoa wei deyo, “Yo, tonanai kariri
modurawa.”
4 Ainanaya Pilatusi medu we imami baba fosa tutu kaiwasa bitoya foi
deyo, “Yutang bariria manamo isobu fi kuteai we dohong sarawa kaha.”
5 Wape eafo etoabiainai eteyo, “Deunau kaiwasa fuba na Yudea fosa we
enari ne karirafo. Reantenang mani deunau na Galilea, manamo ninaia
mani paria sobu katai boninia ninai.”

Yesusi doa na mambaiseng Herodesi arongreafo

6 Pilatusi tarao kaiwofo, berasa aha deyo, “Ampafe inontarai nini mani,
inontarai Galilea dine ne?”
7 Pilatusi taraoai ria sa we Yesusi mani na Galilea, kataio Mambaiseng
Herodesi yu naia fo kontai, ainanaya Pilatusi demisa eha Yesusi we Herode-
sia. Teteo nana mani niai na Yerusalemi finanai.
8 Herodesi deti Yesusi nanafo mirarising karira, weo waroia tarao Yesusi
we fi fuba niariri foi, kontai dohong we detioi paria. Enetawanaifa weo
ambori Yesusi niari fitantumafeai detioai ki.
9 Aiwedaya mani Herodesi bera Yesusifo bitoya paria, manamo Yesusi
wiro fioai borong kutea kahai arorawa.
10 Imami baba fosa tutu mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, era wa etoa
kontai na nanai, tutu etinggai Yesusifo ehikatawanai beyari.
11 Herodesi tutu ne rai mamuna fosa emei kanggani Yesusi tutu ene-
mirireuwi, esansuni na ansungno we inontarai fuba, mayeai demisa ehari
we Pilatusi aha.
12 Herodesi tutu Pilatusi uru, raminde nana mani uweaiteta, manamo na
rahida bonani kontaio uweboyari aha.

Yesusi sobu aiboio marareha
(Matiusi 27:15-26; Markusi 15:6-15; Yohanesi 18:38-19:16)

13 Pilatusi fianduhi imami baba fosa, mano ewewafonia fosa, tutu kaiwasa
na nana foi kiai,
14 medu wesa deyo, “Meha inontarai nini we yau ma tutu meteyo i
deunau kaiwasa bitoya we ne karirafo. Na mearomireane iberahia tonanai,
manamo isobu fi metinggairi wea ne kutea kahaia.
15 Herodesi kontaio medu tonanai, weo i kontaio denatu Yesusi nani
toninai we tata ma. Inontarai nini wiro niari fi sarawa feai weo ambori sodai
aiboio marareha fo kaha.
16 Ampafe irubati teraia mayeai itawinia da wa.”
17 Medu tonana weo rahida fuba Paskao inontarai Yahudi fosa etohon-
suari, na defuina neungfo mani, Pilatusi deiai inontarai niai na aitamu fo
manei, da to boriai we kaiwasa bitoya foi aha.
18 Manamo kaiwasa fuba etoari na nana fosa ehuayai, esahu eteyo, “Muni
weruai! Tawing Barabasi we amea!”
19 Barabasi mani, etafuri etohoni niai na aitamu rorong fo weo i wedaya
kaiwasa bitoya foi emamuna na bendarifoi. Kontai i miung inontarai.

* **23:1** Ehari to Pilatusi gubernuri foi tonanai weo i terai wemambiriu we kiutu kaiwo aiboi marareha.

20 Pilatusi deo sawing Yesusi, ampafe medu we kaiwasa bitoya foi aha.
21 Manamo kaiwasa bitoya foi ehuayai esahu mambiriu aha eteyo, “Pahui
na aitabafoi! Pahui na aitabafoi!”
22 Ainanaya webetoru finanai Pilatusi medu wesa aha deyo, “Wape fis-
arawaio todoni fino niari ne? Yau wiro isobuai we dohong sarawaio ambori
sobu aiboi marareha fo kaha! Ampafe yau irarubati terai, mae itawini da
wa.”
23 Manamo nana mani arahio ehubisa mantaung finanai, weo todoni
kontaio Yesusi epahui na aitabafoi. Donio fi etohong wea fo Pilatusi dohong
kaririai.
24-25 Ainanaya Pilatusi kiutu kaiwofo we Yesusi sobu aiboi marareha foi,
kariri kaiwasa bitoya foi ene awiafo, tutu sawing Barabasi wesa kariri ene
etohong wea fo. I mani inontaraio etafuria wiana aitamu rorong fo weo
wedaya kaiwasa emamuna tutu ming inontarai. Ampafe Pilatusi dohongno
Yesusi we ne rai mamuna fosa weo enari kanggani karirio fianai aino
kaiwasafosa enemitituaita fo.

Epahu Yesusi na aitabafoi
(Matiusi 27:33-44; Markusi 15:22-32; Yohanesi 19:17-24)

26 Ainanaya Yesusifo eharia. Na rang rabuang ehanggungno inontarai
manei, arahio da na munuefeai de suai tono bendarifoi, wonong fino
Simoni, inontarai Kirene dine. Erutawani etawi mae sodua aitabafoi da ria
Yesusi na kurufuifo.
27 Kaiwasa bitoya era ria Yesusi na kurufuifo. Na kaiwasa bitoya nani,
wiwing maneiru teai era riatai kontai. Wiwing nanisa esaia etaidu we
Yesusi.
28 Manamo Yesusi deti berahi wesa, medu deyo, “Wiwing Yerusalemiwa
meaine! Mesai yau fanai, mae mesai mene tarai bo meneng wai tutu mene
arikangwasa.
29 Weo rabuang bo inontarai emamuna we Yerusalemi, nani faini dino
ambori da ma ki. Na rabuang bonani faini dino inontarai emadu eteyo,
‘Denteng sewa weo wiwingno eharawahio esobu arikang kaha fosa, tutu
mano wiro earomi ui kaha fosa.’
30 Na rabuang bonani faini dino,
‘Inontarai ambori emadu we uaifo eteyo,
“Tirutawang amea!”
tutu we wiwoifo,
“Biritawang amea!”*,
31 Weo we ai darama nei, inontarai enari toninaia, nana mani ai memasa nei
mani, waitawang enariri toa ne ahang kaha! [Ete, we yau inontarai nehu
pari sasari, wape emung yau, enari kanggani yau toninai. Nana mani we
mea inontarai mewesasarine mea, mesobu aiboi fuba sewa paria!]”
32 Inontarai siai mandu kontai, inontarai umamuna suruine, eha suru
kontai we emung surua umereha kontai ria Yesusi.
33 Era wa sobu kataio esahui we *Woming Nungkamiei* (nana mani, esahui
we Golgota dine), epahu Yesusi tutu inontarai mamuna fosuru nayai, manei
na dowei, manei na domoya, Yesusi na rabuang.
34 Ainanaya Yesusi wenadi deyo, “Daie, waramuai ene sasarifoi! Weo
eserawawera fifianai aino enari ne.”

* **23:30** Hosea 10:8

35 Rai mamuna fosa, ehabi onde we etato Yesusi ne ansungfoi mai sa. Kaiwasa etoari na nana esairi, mae mano ewenungkamiei we inontarai Yahudi fosa eteibera Yesusi eteyo, “I mani deyo feriri inontarai siai, tonana mani feriri bera mantauni to, tarai we i mani Mananu Mampariri Allai diriri ma!”
36 Rai mamuna fosa kontai eteiberahi. Era wa etohong angguri sisasa feai wei,
37 tutu emadu eteyo, “Wau inontarai Yahudi ene Mananu di wau mani, foriri bera mantaung waua!”
38 Na aitaba Yesusi sau nai nungkamieifoi, esoi kaiwo ninai, Mananu Inontarai Yahudi Dinini.
39 Inontarai mamunao epahu suru na nana fo suru, manei deibera Yesusi. I medu deyo, “Boe! Yeitarahi wau mani Mananu Mampariri di wau mae? Tonana mani foriri bera wau tutu auru kontai!”
40 Manamo inontarai mamuna mano wei foi sua ne maniwowirifoi deyo, “Mutai Allai kaha e? Wau kontaio emung wau mureha kariri i.
41 Manamo aiboi tusobua ne karirio fikarira fianai aino tunaria fo. Wape i mani, wiro dohong sarafiea kahai kontai.”
42 Ainanaya medu we Yesusi deyo, “Yesuse, aromuo yau, na rabuang bo ro wemananu ma foi!”
43 Yesusi medu wei deyo, “Roasoaifa, rahida bonini wau ambori munohi ria yau na katai denteng foi ki.”

Yesusi ne mireha toa fo
(Matiusi 27:45-46; Markusi 15:33-41; Yohanesi 19:28-30)
44 Tarahio araha ureng suraya boru rahida rabuang batang, na tantuma kataifoi memantiti sentenang paria sobu araha ureng botoru,
45 weo wofaisi wiro sambewarai ahang kaha. Ireu aburung sau wetaba na Sempaisi ne Munufoi rorongfo miabu weberu.
46 Ainanaya Yesusi bibe mambiriu beyari deyo, “Daie! To waramu rorong wa mampui, itawing nuhuaninunei!” Medua kaifo, kiaharaia.
47 Rai mamuna fosa ene mano wenungkamiei foi, deti finanai terai na urengreafo, fiai Allai, tuti medu deyo, “Tarai, inontarai nini mani, inontarai mesi dine!”
48 Kaiwasa fubao da ma seiri Yesusi fo, ewatio fio dariai na nana fo, ea kiai etaraberasa to ene munufo aha na enemirorong fituayai.
49 Tutu Yesusi ne inontaraifosa, kontai wiwingno era ria Yesusi na Galilea ma fosa, etoa na waroi ewati fi fuba nani kiai.

Esarai Yesusi na fafofo
(Matiusi 27:57-61; Markusi 15:42-47; Yohanesi 19:38-42)
50-51 Inontarai manei wonong fino Yusupi, i mani na bendari Arimatea na nu Yudea. I mani, inontarai enerorong denteng dine, kaiwasa esahu suari kontai, tutu inontaraio demang we rahida bo Allai ne Mananu rorong fo ambori atioi fo. I kontaio yuo wang Majelisi Agama fo, wape wiro yoa we kaiwo ne maniwowirifosa ehutua fo tuti fi kangganiaio enari we Yesusi fo kaha.
52 Yusupi nini da wao dutang Pilatusi, ambori dohongno Yesusi ne taraifoi wei.
53 Mayeai suo Yesusi ne taraifoi weru aitaba epahui nai foi, ainanaya sensani na ireuo lineni ne harga dedai. Mayeai i dohoni wiatai na fafo o mantauni dahi na wiwoio wekamiai, fafofoi wiro esarai manei nai kaharai.

54 Rahida bonani mani rahida Jumati dine, tutu wofoi de sawai ampafe
rerai we rahida Sabati foi.
55 Wiwingno era ria Yesusi na Galilea ma fosa, era ria Yusupi tutu ewati
fafofoi. Ewatioai kontai weo dohong Yesusi wiatai toa fo na kamirei fafo
rorong foi.
56 Mayeai etaraberasa aha, ainanaya emainenang fininsai burayang tuti
maning niunsai mampori weo esariai na Yesusi ne taraifoi.
Wo sawaia, nana mani rahida Sabati foi finana, ampafe efotourai weru fi
enari fo, weo etohonsua kariri Sempaisi ne Hukumi Musai soi fo.

24

Yesusi suwi aha
(Matiusi 28:1-10; Markusi 16:1-8; Yohanesi 20:1-10)
1 Na rahida Minggufoi, kamiai kutung, wiwingfosa eha fininsai burayang
tuti maning nunsai mampori emainenangna fo, era to fafofoi.
2 Na fafofoi ewatioai we kamiei etadoiria wedua kamirei borongfo, dedoi
weru kamireifoi anina.
3 Ainanaya esuai to fafo rorong foi afui, wape wiro ewatio Seng Yesusi ne
taraifoi na nana kaha.
4 Masio etoari na nanai fo tutu enemitituaitai paria mae, inontarai mandu,
na tantuma mao uroa ruransa. Amani une ansungfo toyari kaiwewa
fenanai.
5 Wiwingfosa ematai karira, ainanaya esomi ao ewatai, mae inontarai
mandu fo suru umadu wesa ureyo, “Todoni e, mesera we inontaraio darang
nei na kataio inontarai emarareha fesa ninai?
6 I wiro wia na nina kaha, weo suwi ampa! Mearomio fifianai aino
medurai we mea kawurua fo na rabuang bo niayai na Galileafoi,
7 deyo, ‘Kaisung Inontarai nei, etohoni to mano ewarami aipaya fosa
ewarami rorong fo ki. Emuni sau na aitabafoi, tutu rahida bo botoru foi
wori, ambori suwi aha ki.’ ”
8 Ainanaya wiwingfosa arahio earomio Yesusi ne kaiwoariri medurai
kawurua fo.
9 Etaraberasa weru fafofoi fo, etairiri karirio fifianai aino ewatioai kai fo
we inontarai ewesuraya mansiri fosa tutu we inontarai siaio eraria Yesusi
fosa.
10 Wiwingno eteikariri fi fuba ewatioai nanai we Yesusi ne rasulifosa,
amani; Maria Makdalenai, Yohanai tutu Yakobusi inangno Mariai, kontai
wiwing siaio era riasa fosa.
11 Manamo eroaso kaiwo wiwingfosa etairiria fo kaha, eteyo wiwingfosa
emadu funomai.
12 Wape Petrusi doa bariri mito to fafofoi. Suang mae deti kariri kamirei
fafo foi afui, ainanaya detio ireuo ansang Yesusi naya fosuru, ansuruino
uwatai tera ne. Petrusi kiri tapereng beyari, ainanaya daraberahi aha, mae
enerorongfoini berahai beyari we fi fianai aino detioa fo na fafofoia.

Na rang rabuang to Emausi
13 Na rahida bonani kontaio inontarai eraria Yesusi fosa, uwemandu
ura to munue Emausi. Emausi mani, tarahio kiro suraya boyari terai na
Yerusalemi.
14 Na rang rorong fo umadu kariri Yesusi ne mararehafoi tuti fi fubao
kawariai ampa.

15 Ura umadu kaririai tutu usewa weai to nanai mae, Yesusi mantauni da
ma da ria suru.
16 Uwati Yesusi we da ria surufo manamo fieai sau wedua uremifo ampafe
uraroansoi kaha.
17 Ainanaya Yesusi medu we suru deyo, “Mura murairiri fiani na rang
finina?” Uroaukai mae uremi toung.
18 Ainanaya manei na suru wonong fino Keliopasi, fia Yesusi aha deyo,
“Dai wau mani, tarahio inontarai waworu na katai nini di wau fe? Weo wau
wiro boitawangno fi enari kawuru na Yerusalemia fo kaha e?”
19 Yesusi berahai aha deyo, “Fifianai aine?” Uroa wei ureyo, “Fio enari we
Yesusi, inontarai na Nazareti foi. I mani nabi dine, kaiwo medura fo tutu fi
niari fo wemambiriu paria. I mani, mai na Allai urengreafo, kontai mai na
inontarai euremirea ne.
20-21 Ameafo amenemitawanai paria weo, andino ambori feriri Yahudine
tata weru tane aitetafosa. Wape imami baba fosa tutu mano ewenungkamiei
we inontarai Yahudi ne tata fosa, etohoni we rai mamuna Roma fosa, ampafe
etohong aiboi marareha wei. Ambori epahui sau na aitabafoi ao mirehara.
Kontaio, rahida bonini mani rahida botorua finanai na ne mararehafoi.
22 Kontaio wiwing maneiru teai na amea, etohong amea amesioi amea
paria. Weo kameai kutung fa era to ne fafofoia,
23 wape wiro esobu inong marareha foi kaha. Ainanaya etaraberasa aha
ma, eteyo, ‘Amewatio wewai mandu, umadu ureyo, Yesusi suwi ampa.’
24 Ainanaya maneiru teai na amea era to fafofoia, awa mani esobuaifa
karirio fi wiwingfosa emaduraia fo, mae wiro ewati Yesusi kaha.”
25 Ainanaya Yesusi medu we suru deyo, “Muru mani anture muserawaw-
erahai paria. We fiani e wiro muroaso fi nabifosa etoi fo kaha nina?
26 Weo tarai tofino, Mananu Mampariri foi sodai ne marabafo akawuru
wo Seng Allai yuaisi dohongno ne sambewaraio dedai fo wei ki.”
27 Mayeai Yesusi deisaharai we suru, fifianai aino esoi na Sempaisi ne
Kaiwofo kiai kariri ne tarai bo neng foi fo, amani na fio Musai soi fo, tutu
na fi nabifosa esoi fo.
28 Tonanai mae itora kefangno munue itora wea foa. Yesusi niari toyario
de da paria,
29 manamo urei weduari. Umadu wei ureyo, “Diru fi kefang ampa, katu
mani manantiti fine, ampafe torena na ninai ki aha wo.” Ampafe Yesusi suai
munufoi afui weo dena na nanai.
30 Dirua mani, minohi we dampi ria suru na nanai. Ainanaya kia rotifo
dutang Allai dohong mahikai wei, tuti fioabau rotifo na warangfo, dohonai
we suru.
31 Mayeai arahio uremifo tabau, uraroansoai we Yesusi dinani. Manamo
na kutu nanai kontaio niai weru uremireafo anina.
32 Ainanaya umadu wawera suru ureyo, “Tarai! Antanafa na rangfoi
ma fo, medu deisaha kaiwoariri na Sengne ne Kaiwofo we turu nana fo,
tuenemirorong mirising weai paria.”
33 Na kutu iyari nanai kontaio, uroa bari suru, urarabera suru usahera to
Yerusalemi aha. Na nanai usobuai weo inong anatu ewesuraya mansiari
fosa efanduhisa ria kaiwasa fuba wei foi kiai.
34 Emadu eteyo, “Taraito! Sengnei anture suwi aha ma ne! I deinawi ne
taraifoi we Simoni.”

35 Ainanaya Yesusi ne inontarai mandu arahio ura aha ma nansuru,
urairiri karirio fifianai aino usobuaifa na rang rorong ura naia fo, kontai
tofino uraroanso Yesusi na kutu fioabau rotifo we itorang fo.

Yesusi deinawi ne taraifoi we ne inontarai erariati fosa
(Yohanesi 20:19-23)

36 Eminohi esewa we fi ewatioai tutu etaramioai nanai mae, na tantuma
Yesusi mantauni doa rahansa tutu medu deyo, “Mararebanafeai we mea.”
37 Esioisa tutu ematai, weo ewaitarahio ewati romoaninu.
38 Manamo Yesusi medu wesa deyo, “We fiani e, mematai ninai? We fiani
e, menemirorongwai soriru ninai?
39 Mewati warahune tutu awehune weo matatine. Mewaitawanai weo
yau aranane. Mewarami kariri nehu tarainei, tutu mewati nariai, weo
romoaninunei mani ne pari tarai tutu neina, toyari ne mewatioai na yau
ninai.”
40 Yesusi medu tonanai wesa mae deinawio warangfo tutu awengfo wesa.
41 Kontaio kature eroasoa kahai, weo efaraise karerai tutu ehiri ewarami.
Yesusi dutang berasa deyo, “Mene fiangfea e?”
42 Ampafe etohong diang ora tarai bei we Yesusi.
43 Yesusi kia diangfo ainanaya dani na euremireafo.
44 Mayeai medu wesa deyo, “Fio raminde inai ria mea mani, imadurai
kawuru we meara fo aininai. Weo fifianai aino toi na fi Musai soi fo, nabifosa
tutu na Masmuri kariri yau fo kawari kaririai nina.”
45 Mayeai Yesusi fiai ene enemitituaitafo, weo ewaitawangno fianai aino
Sengne ne Kaiwofo medura fo.
46 Medu wesa deyo, “Na Sengnei ne Kaiwofo soi weo, Mananu Mampariri
nei todoni kontaio sodai ne marabafo, tutu suwi na mararehafoi na rahida
botoru foi.
47 Kontaio na Mananu Mampariri nei yau wonohunei, todoni kontaio
aiririai we kaiwasa fuba na nunei kiai weo etaraberasa weru ene sasarifoi,
tutu weo Allai waraira sasari. Tutu kaiwo ninai aiririai na nunei sentenang,
reantenang mani na Yerusalemi.
48 Meaino mera metairiri kariri fi mewatioai ninaifa ne.
49 Tutu mantaung yauno ambori yenatuai we mea fianai aino nehu Dai
dererai kawurua fo. Wape mea metamang pampang na bendari nini pariao
Sempaisi ne tapapafo bia na rorafaisi meu niai woru mea.”

Yesusi dau to rorafaisi

50 Mayeai Yesusi kiasa era to boriai weru bendarifoi, paria kefang we
munue Betania. Na nanai yuai warangfo mioansa.
51 Niari fi nanai mae dau to rorafaisi awao ketai werusara.
52 Ea esomia emarareha wei, mayeai etaraberasa to Yerusalemi na ene-
mirorong mirising paria,
53 tutu efiai Sempaisi pampang na Allai ne Munufo.

Kaiwo Mahikai Na Yohanesi

Kaiwo dedung we Kaiwo Mahikai na Yohanesi

Na Kaiwo Mahikaio Yohanesi soi mani soi kariri Yesusi, we I mani Kaiwo na Allaio werea na ea kaha foi dine. I da ma weinontarai batang tuti niayai rahang tata. Kaiwo ninai Yohanesi soi we deikaririai we tata we ambori taroasoai we Yesusi mani Mananu Mamparirio Allai dereri foi dine, I mani Allai ne Kaisung dine, tuti Mano Allai yuaisi weMananu fuba pari dine, tuti taroaso Yesusi nini mani, tasobu numainufo.

Yohanesi soi kontai kariri todoni Yesusi Kaiwofoi nani fitantuma fuba niariri foi. Na fitantuma niariri tonana foi deinawiai we I mani Kristusi dine, amani Mananu Mamparirio Allai dereria foi dine, kontai I mani Allai ne Kaisungfoi dine. Na fitantuma niariri tonana foi, inontarai manea eroasoi tuti erariati, wape manea kontai etapai tuti emaya we eroasoi kaha.

Na robong suraya botoru (13) paria suraya itu (17) dotu kariri todoni Yesusi weboyari ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa na diru bo afai mamuna fo eteyo etafuri fo, tuti todoni meinenansa tuti niari enemirorongfoi mitubaru na diru bonani fo.

Bukunei ne robong wefuia fo, Yohanesi soi kariri todoni Yesusi etafuria ehutu kaiwo kariri fo, kariri todoni epahui na aitabafoi, mireha tuti suwi na marareha rorong foi aha, tuti kariri todoni deinawi ne taraifoi we ne inontarai erariati fosa na rahida suwi na marareha rorong foi aha nani fo.

Kaiwo fuba Yohanesi soi na bukunei mani kariri fio Allai dohonai na Yesus Kristusi we tata fo, amani taminohi tatarang we numainufo. Numainu Allai dohonai nanai tasobuai kawuru na nunei ampa, tuti mano taroaso Yesusi we I mani werang we Allai, we andino deinawi Allai we tata fo tuti andino wedaya inontaraine tata tatarang ne.

Yohanesi soi kariri fianai aino Yesusi medurai na kaiwo netawea fo kariri todoni ne wetaraifo, toyari mereha, roti, sambewarai, mantahung fiahung tuti dombafosa, wai angguri tuti ne bongfoi fo.

Kaiwone deto kutuai tonina:

1:1-18 Kaiwo reantenang: Yesus Kristusi mani Kaiwofo dine.
1:19-51 Yohanesi webaptisi kaiwasafo tuti Yesusi ne inontarai reantenang erariati fosa.
2:1-12:50 Yesusi fi niari rahang kaiwasafoi fo.
13:1-17:26 Rahida wefuiai Yesusi yufi na Yerusalemi tuti katai kefang na nanai fo.
18:1-19:42 Yesusi sodai aiboi marareha fo.
20:1-31 Yesusi suwi na marareha rorong fo tuti da deinawi ne taraifoi fo.
21:1-25 Kaiwo kafe: Yesusi na Galilea.

Kaiwofoi weinontarai batang, amani Yesus Kristusi

1 Na reantenang pari nunei kaharai mae,
Kaiwofoi niayai kawurua.
Kaiwo nani niayai kawuru ria Allai ampa,
tuti I mani Allai dine.
2 Na reantenang pari fo niayai kontai ria Allai.
3 Fi fuba nini kiai, Allai niariri na Kaiwofoi nani,
tuti na fi fuba niayai kiai nini,

boyari kontai wiro Allai niariri boriei weru I kaha.
4 Kaiwofoi mani, ansengnei weneung nai,
tuti ansengfoi dohong Sambewarafo we inontarainesa.
5 Sambewarai nani dansairai na mamantitifo,
tuti mamantitifoi wiro niariri fefe kaha.
6 Inontarai Allai demi foi manei da ma, wonong fino Yohanesi.
7 I da ma we deiriri kariri fianai aino deti teri na urengfo kariri Sambewarai nani, ambori na i kaiwasanei kiai taraoai tuti yoasoai.
8 Mantauni wiro Sambewarafoi dine kaha, mae manta da ma we deiriri kariri te Sambewarai nani.
9 Kaiwofoi mani Sambewarai taraio sambewa inontarainesa kiai enemirorongfoi dine tuti da to nunei ma finanai.
10 I niayai na nunei, tuti andino Allai niari nunei nai ne, wape nunei deroansoi kaha.
11 Da to ne kataifoi terai ma, wape ne inontaraifosa etamang wei kaha.
12 Tonanai ki, wape we mandoni saino etamang wei tuti eroaso wonongfo mani, yuaisa esobu mambiriu we ahusa we Allai ne arikang disa.
13 Amani arikangno wiro etaubau enumi na inontaraine eriraufo kaha tuti kariri ene etawiafo kaha, ete kariri mang manei ne dawiai we ambori sobu arikangfo kaha, mae etaubau enumi we Allai ne arikang disa na Allai mantauni terai.
14 Kaiwofoi weinontarai batang ampa tuti niayai rahang tata. Amewatio ne sambewaraio dedai fo ampa, sambewarai dedaio Allai dohonai wei we ne Kaisung Mansiari dine fo. Tuti I mani Kaisungno da na Dai Allai na ne wetaraifo tuti ne bengno dohonai arora fo.
15 Yohanesi da ma we deisaha kariri Kaiwofoi we mandoni dine fo we tata tuti sahu deyo, “Inontaraio imadu kariri yeyo, ‘Ambori inontarai manei datua yau aha ma ki, wape inontarai nani fiabai sewa yau, we wiro ira ma kaharai mae, I mani niayai kawuru ampa.’ Inontarai imadu kariri tonana foi andinini.”
16 Weo I mani dohong ne bengfo fuba sewa ampa, tuti na ne bengno fuba sewa nanai, mioang tata pampang.
17 Weo Sempaisi ne Hukumifoi tasobuai ria Musai. Wape Allai ne beng sewa fo tuti ne wetaraifo tasobuai ria Yesus Kristusi.
18 Mandoni kontaio wiro deti Allai na ea kaha rai, mae Dai ne Kaisung Mansiario ne tarai kariri I tuti weboyari riati foi terai. Meiri andino deinawi Dai Allai we tata ne.

Yohanesi deisaha kaririai we i mani mandoni dine fo (Matiusi 3:1-12; Markusi 1:1-8; Lukasi 3:3-6, 15-17)

19 Nini mani, kaiwo taraio Yohanesi medu kariri mantauni tuti kariri Yesusi fo na rabuang bo mano ewenunggamiei we Yahudi fosa na Yerusalemi etemi imami manea tuti inontarai Lewi manea, era we Yohanesia we etutang berahi eteyo, “Wau mani mandoni di wau?”
20 Yohanesi feforawa kahai, mae deikariri parai wesa deyo, “Yau mani Mananu Mampariri foi* di yau kaha.”
21 Ainanaya etutang berahi aha eteyo, “Tonana mani, mandoni di wau? Eliai di wau e?” Manamo medu wesa deyo, “Bereri.” Mayeai etutani aha

* **1:20** Na kaiwo Yunani mani ‘Kristusi’, tuti ne maksuti mani Mananu Mampariri na Allai dine.

eteyo, “Ampafe mandoni di wau? Nabio ambori da ma foi* di wau e?”
Yohanesi yoa wesa aha deyo, “Bereri.”
22 Ampafe etutang berahi nariai aha eteyo, “Tonana mani boikarirriai we
amea we mandoni di wau. Weo todoni kontaio ameteisaharai we mano
etemi amea amera ma fosa, we wau mani mandoni di wau fo. Fianai aino
modurai kariri mantaung wau ne?”
23 Ampafe Yohanesi yoa wesa na kaiwo nabi Yesayai fafongfa medura fo
deyo, “Yau mani, mano isahu pampang na katai wekamamiei minano foi
yeyo,
‘Memainenang rang beng feai we Sempaisi,
Tuti menaria mimoya wei.’ ”*
24 Inontarai mano era ma nanisa mani, inontarai eweFarisi maneiru teai
kontai ampafe etutani eteyo,
25 “Masino wau mani Mananu Mampariri foi di wau kaha, Eliai di wau
kaha, tuti Nabifoi di wau kaha, tonana mani webaptisi inontarai we fiani?”
26 Yohanesi yoa deyo, “Iwebaptisi na mereha, wape manei doa rahang mea
wa, inontarai nani wiro metaroani kaha.
27 Andino da tua yau ma, wape we irehu ne wai sapatu fo terai ki, wiro
imai we inari finana kaha.”
28 Finani kai kawariai na Betania, waya Yardeni eneung dowaruai, katai
Yohanesi webaptisi nai foi.

Yohanesi deinawi kariri Yesusi, Allai ne Domba Antungno feriri kaiwasa foi

29 Kameaia mani, Yohanesi deti Yesusi da weia. Ainanaya Yohanesi medu
deyo, “Mewati, Allai ne Domba Antungno ohonai wekorbani we yiwang
inontarainesa ambori feriri sasari nunei fi di wani.
30 Andino imadu kariri yeyo, ‘Ambori manei da tua yau ma ki, tuti fiabai
sewa yau, weo itaubau nuhu kaharai mae, I mani niayai fitawa kawurua.’
31 Yau kontaio reantenangne mani wiro yeroansoi weMananu Mampar-
irio imadu kariria fo dine kaha. Wape ira ma we iwebaptisi inontarainesa
na mereha ambori inontarai Israeli nesa kiai ewatioi tuti etaroansoi.”
32 Yohanesi medu kontai tonina kariri fi deti teri foi, deyo, “Iwati Nuaninu
Mirarebana foi ne tarai toyari muntung manei, biari na rorafaisi meu
minohi sauwi pampang.
33 Rabuang bonani yau kontaio yeroansoi weMananu Mampariri foi dine
kaha, wape Allai mano demi yau iwebaptisi na mereha foi medu kawuru we
yaua deyo, ‘Masino boti Nuaninu Mirarebana foi biari meu tuti minohi sau
manei mani, wenani dino ambori webaptisi na Nuaninu Mirarebana foi ne.’
34 Iwati teri ampa, tuti yeisaha kariri yeyo, I mani Allai ne Kaisung dine.”

Yesusi ne inontarai dirisa reantenang fo

35 Rahida sua aha foi mani Yohanesi doari na katai nani aha, doa tuti ne
inontarai erariati fo uwemandu.
36 Tuti na kutu detia Yesusi we da nana fo medu we suru deyo, “Muwatia!
Allai ne Domba Antungfi diwani.”
37 Yohanesi ne inontarai mandu fo suru utarami medu tonana fo, uroari
ahang kahai mae ura ria Yesusia.

---

* **1:21** Ulangan 18:15 * **1:23** Yesayai 40:3

38 Yesusi fiobera ureng deti afui mani, deti suru we ura riati fo, ainanaya dutang suru deyo, “Fianang dino musera wei ne?” Manamo umadu wei aha ureyo, “Rabie, munohi maidoni?” (Kaiwo *Rabi* fo mani neta we Mantaunau.)
39 Ainanaya Yesus medu we suru nariai aha deyo, “Mura ma, ambori muwati katai iminohi naya fo ki.” Ampafe ura wa ura riati tuti uwati kataio minohi naya fo. Rabuang bonani mani araha ureng boa tuti uminohi riati na nanai paria rahida bonani kiaia.
40 Na inontarai manduo utarami Yohanesi ne kaiwofo tuti ura ria Yesusi nani suru mani, manei wonong fino Andareasi, i mani Simon Petrusi ne tahatui dine.
41 Andareasi nini sikera paria da sera we ne tafuaio Simonia tuti medu wei deyo, “Ausobu Mesiasi ampa!” (Mesiasi mani wang we Kristusi dine, amani Mananu Mamparirio Allai demi ma we yu fi kiai ne.)
42 Ampafe kia Simoni we Yesusia.
Yesusi seite Simoni mayeai medua wei deyo, “Simoni, Yonai antung di wau. Wau ambori esahu wau we Kefasi ki.” (Kefasi na kaiwo Iberani mani, masi we Petrusi na kaiwo Yunani, amani: Kamiei.)

Yesusi sahu Pilipusi tuti Natanieli urariati

43 Kameai roainai aha mani, Yesusi kiutuai we da to Galileara. Da wa kaharai mae sobu Pilipusi tuti medu wei deyo, “Ro ria yau!”
44 Pilipusi nini ne munue na Betsaida, katai Andareasi tuti Petrusi unayai nai foi kontai.
45 Pilipusi da wa sobu inontarai manei aha, amani Natanieli tuti medu wei deyo, “Amesobui ampa, amani mano Musai deikariri na ne Kaiwo soi fo nani, tuti nabifosa etoi kariri foia fo. I mani Yesusi na Nazareti, Yusupi antungfoi.”
46 Wape Natanieli medu deyo, “O! Fi bengfo da na Nazareti mae?” Ampafe Pilipusi medu wei deyo, “Ro ma boti teri.”
47 Yesusi deti Natanieli da weia nanai, medu deyo, “Inontarai Israeli tarai fi diwani, inontaraio tatofane kuteai tataha nai kaha dine.”
48 Ampafe Natanieli medu we Yesusi aha deyo, “Na todonie boyo boroanso yau tonanai nina.” Yesusi yoa wei deyo, “Pilipusi sahu wau kaharai mae, iwati wau we munohi na ai urung neungfo.”
49 Ainanaya Natanieli medu deyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune, boroang yau tonana mani Allai ne Kaisung di wau! Israeli amene Mananu di wau!”
50 Yesusi medu wei aha deyo, “Roasoai weo fitantumao yeyoai we iwati wau kawuru na ai urung arowawahi foi fo ne? Fi fuba sewa weru ninai ambori botioai ki!”
51 Ainanaya medu aha deyo, “Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, ambori mewati rorafaisi tifai tuti Allai ne wewaifosa etautai ebia we Kaisung Inontarai nei ki.”

2

Yesus niari merehafo weangguri denteng na muniara mandirau na bendari Kana

1 Rahida boru aha mani, inontarai manei niari muniara mandirau bei na bendari Kana na nu Galilea foi, tuti Yesusi inang niayai na muniarafoi kontai.
2 Mano niari muniara foi wenoti Yesusi tuti ne inontarai erariati fosa kontai to muniarafoia.

3 Muniarafoi da pariao mayeai ene anggurifo kai, ainanaya Yesusi inang
medu wei deyo, “Ene anggurife kai ampa.”
4 Yesusi yoa we inanai deyo, “Aie, we fiani butang weaifa ria yau tonana?
Weo wiro rahida we yeinawi mandoni di yau fo kaharai.”
5 Manamo Yesusi inang medu we mansarawiri na muniara fosa deyo,
“Fifianai aino medurai we mea wa menari kaririai.”
6 Babeu wonang watai kefang na nanai,* babeu nanai we ambori esoni
mereha soai we eruai ea nayai kariri ene koang Yahudi foi. Babeufo bei mani
kia mereha literi piaring rai (100).
7 Yesusi medu we mansarawirifosa deyo, “Mesoni babeunea sayefang na
mereha.” Ampafe esoniaia sefang na mereha kaririai.
8 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Into metutu merehawa kuteai meha
we mano wenunggamiei we muniaraneia.”
Ampafe eha merehafo kuteai we mano wenunggamiei we muniara foia,
9 tuti inontaraifoi bororuainso kariri merehao Yesusi yiwani weangguri-
foia nanai, serawera angguri nani na doni ma, manta mansarawirifo saino
ewaitawang tera ne. Ainanaya sahara medu we mandirau mangfoi deyo,
10 “O, siai paria! Na doni kontai, na muniara tonina foi mani, angguri ne
bengfo aino etohonai fafong we kaiwasafoi dunung ne, akawuru wori ne
beng turura kaha fo ki. Wape nina mani, bohong angguri ne beng ninai
watai paria arahi bohonai wefuiai mandiei nina!”
11 Fitantuma nanai Yesusi niari na Kana na nu Galilea foi, wefitantuma
reantenang pari na ne fiainawiai fuba niariri foi kiai. Na fitantuma nanai
deinawi kariri ne sambewaraio dedai fo tuti ne inontarai erariati fosa
eroasoi finanaia.
12 Mayeai Yesusi da to bendari Kapernaumi ahaweu, inanai, ne tahatu-
ifosa tuti ne inontarai erariati fosa era ruhiai to katai nani aha. Enayai we
rahida beiru teai na bendari nani.

Yesusi data kaiwasa etawayangfi na Sempaisi ne Munufoi rorongfo fosa (Matiusi 21:12-13; Markusi 11:15-17; Lukasi 19:45-46)

13 Na rabuang bo Yahudifosa ene rahida fuba Paska foi rerai we etohon-
suari fo, Yesusi dautai to Yerusalemi aweai.
14 Na wanai, na Allai ne Munufoi rofongfo, deti inontaraio etawayang sapi,
domba tuti romu muntung fosa eminohi etawayang na nanai, kontai mano
eriwang doi fosa eminohi eriwang doi na Munu rorongfoi kontai.
15 Ampafe niari wai rarubatai bei, mayeai datasa weru Allai ne Munufoi;
mano etawayang andowa fosa tuti ene sapi tuti domba fosa kontai, tuti mano
eriwang doi fosa kifasiaya ene doifo to kahofa wowongfo aweu tuti bebari
meja eminohi eriwang naya fo.
16 We mano etawayang muntung fosa medu wesa deyo, “Meruai fi met-
awayanai ninai weru katai nini, wiro menari nehu Dai ne Mununei we katai
awayangfi nai fanai.”
17 Ampafe Yesusi ne inontarai erariati fosa earomio kariri kaiwo dotu
na Kaiwo Mararebana fo, amani kaiwo Mananu Dauti tuti nabifosa emadu
fafong kariri fi arahi Yesusi niari fo, amani dotu deyo,
“Yohong we Dai Allai nemu Munuwai wedaya niunung enehurorongnei.”*

* **2:6** Babeu wape Yahudifosa enariri na kamiei, wiro na kahofa ura kaha. * **2:17** Masmuri 69:9

18 Mano ewewafoniai we Yahudi fosa etapa Yesusi eteyo, “Todonie enemutituai we nemu mambiriu we batasa tonanai? Fitantuma fianai aino boinawiai we amea, we nemu mambiriu we nari toninaifa ne?”
19 Ampafe Yesusi yoa wesa deyo, “Metota Sempaisi ne Mununeia wioru, tuti na rahida botoru kawuru mae ibauni aha mesi nariai aha.”
20 Ainanaya Yahudifosa emadu wei eteyo, “Defuina piarua wonang (46) ambori Sempaisi ne Munu nini ebaunia kiai ki, wape boyo bauni na rahida tarai botoru kawuru e?”
21 Wape Sempaisi ne munu Yesusi medu kariri foi mani, mantauni ne taraifoi.
22 Ampafe na fui, rahida botoru suwi na marareha rorong foi aha ma fo, arahio ne inontarai erariati fosa earomioaifa we finanai medurai kawuru kaririai ampa. Ampefe eroaso fianai aino dotu na Kaiwo Mararebana fo tuti fianai aino Yesusi medura fo.
23 Rahida beiru teai niayai na bendari Yerusalemi na rahida Paska foi nanai, kaiwasa bitoya eroasoi, we ewati fitantuma bitoya niariri fo.
24 Wape Yesusi mantauni wiro yoaso ea kaha, weo deroanso inontarainesa kiai enemirorongfoi fefe.
25 Weo mandoni kontaio wiro medu kariri inontarainesa wei kaha, weo deitawang kariri inontaraine enemirorongfoini fefe.

3

Yesusi medu we Nikodemusi kariri todoni saubaununggamiei riwanai aha

1 Farisi manei wonong fino Nikodemusi, i mani Yahudi ene Majelisi Agama fo manei dine, amani wenunggamiei kontai na agama Yahudi foi.
2 Da diruai we Yesusi ma tuti medu wei deyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune, amewaitawanai we wau mani Allai dino demi wau ma ne tuti ro wemantaunau ma. Weo mandoni kontaio wiro niari fitantuma nari nina kaha, Allai weriria wenani fino niari finana fe.”
3 Yesusi yoa deyo, “Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, mandoni kontai wiro suai tono Allai ne weMananu rorong fo kaha, mae wenani saubaununggamiei riwanai akawuru wo.”
4 Ampafe Nikodemusi medu we Yesusi aha deyo, “Nana mani inontarai fiabai kawurua foi saubaununggamiei riwanai ahang rai e? Todoni wori suai to inang enemanabufoi afui we minohi tutiri riwanai aha ki?”
5 Manamo Yesusi yoa deyo, “Tarai antu. Imadurai we mea mau yeyo, masino inontarai manei saubaununggamiei na mereha baptisi foi tuti na Allai Nuaninufoi kaha mani, wenani wiro suai to Allai ne Mananu rorong fo kaha ki.
6 Inontaraine, weinontarai batangfo mani, saubaununggamiei na ne wawafo suru, wape na Sempaisi mani saubaununggamiei weworu na Allai Nuaninufoi.
7 Dohonao popuhung we kaiwo imadurai yeyo, ‘Todoni kontaio metaubau menumikamiei riwanai ahangfo,’ fanai.
8 Wanangnei siaya to katai doni deyo defai wea fo tuti taramuoi we nukuayafo, wape wiro boitawang siayai na doni ma fo kaha tuti siayai to doni fo kaha. Mano saubaununggamiei na Allai Nuaninufoi tonanai kontai, todoni saubaununggamieia weworu tonana fo tawaitawana kaha, nanai na Allai Nuaninufoi terai.”
9 Ainanaya Nikodemusi medu we Yesusi aha deyo, “Finanai kawariai todoni rai?”

10 Ampafe Yesusi yoa wei aha deyo, “Wau mani mantaunau Israeli di wau,
wape todoni fino boitawang finana kahai nina?
11 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, amemadu kariri fianai aino
amewaitawana fo, tuti ametairiri kariri fianai aino amewati teri fo, wape
wiro meroaso fi amemadurai tonana fo kaha.
12 Yeiriri kariri finunei we mea, wape meroasoa kahai. Nana mani, yeiriri
kariri fi na rorafaisi we mea fo, meroasoai todoni ki?
13 Weo wiro inontaraine manei dautai to rorafaisi kaha, manta mano
ibiari na rorafaisi meu ne yau, amani Kaisung Inontarai ne yau.
14 Tuti ne tarai kariri fafongfa Musai yuai tawai tembaga foia dedai na
katai wekamamiei fo ambori mano tawai ehirisa nanisa etarang,* tonanai
kontai Kaisung Inontarai nei todoni kontaio ruaisi dedai,
15 ambori mandoni kontaio yoasoi mani sobu numainufo.
16 Weo Allai enewawu nunei fuba paria, doni dohongno ne Kaisung
Mansiari foi, ambori mandoni dino yoasoi mani wiro wioru kaha, mae
sobuo numainufo.
17 Weo Allai demi ne Kaisungfoi meufo wiro we kiutu kaiwo kariri nunei
kaha, mae we feriri nunei na I.
18 Mandoni dino yoasoi mani wiro sodai aiboifo kaha, mae mandoni dino
yoasoi kaha mani, wenani aiboi sobua fo mani Allai kiutuai kariri ampa, weo
wiro yoaso ne Kaisung Mansiari foi kaha fefe.
19 Weyoasoa kahai nani, fi dapai we sobu aiboifo ainina: Sambewarafoi
da kawuru to nunei ma ne, wape inontaraine etohong we mamantiti rorong
fo sewa weru Sambewarafoi, weo enari ne karirafo fefe.
20 Weo mandoni kontai andino niari ne karirafo mani, enerireu Sambe-
warafo, tuti wenani miaya we da to Sambewarafo kaha, weo mitai ne karira
niari nanai kawariai ati para rai fefe.
21 Wape mandoni dino niari kariri ne wetaraifo mani da to Sambewarafo,
ambori wati parai we fianai aino niari nanai niari na Allai.”

Yohanesi medu kariri Yesusi we ne inontarai erariati fosa

22 Mayeai Yesusi da tuti ne inontarai erariati fosa na bendari Yerusalemi
to boriai awa enayai tourai na nu Yudea foi nani, tuti ewebaptisi kaiwasao
eteyo erariati fosa na nanai.
23 Mae Yohanesi kontai webaptisi kaiwasa na Ainoni kefang we Salimi,
weo mereha bitoya na nana fefe. Inontarai era weia we webaptisisa nayai,
24 weo rabuang bonani wiro etafu Yohanesia wiatai na aitamu rorong foi
kaharai.
25 Rahida bei Yohanesi ne inontarai erariati fosa tuti inontarai Yahudi
manei esawasa kariri todoni koangno eruairurangsarao emararebanafo
kariri agama Yahudi fo.
26 Ainanaya era we Yohanesia tuti emadu wei eteyo, “Dai Rabio Man-
taunaune waune, inontarai mano raminde doa ria wau na waya Yardeni
eneung dowarua foi tuti boinawi kariri nani, ninaifa mani webaptisi kontai
tuti kaiwasanei kiai era wei pampang.”
27 Yohanesi yoa wesa deyo, “Inontarai manei sobu mambiriufeai we niari
fieai mani, nanai na Allai na rorafaisi teraifa.
28 Mantaung mea metaramioai ampa weo, raminde imadu yeyo, ‘Yau mani
Mananu Mampariri nei di yau kaha, manta inontaraio Allai demi yau we ira
foni foi di yau.’

* **3:14** Bilangan 21:4-9

29 Mandirau wiwing foi mani, mandirau mang foi dino neni ne. Mandirau
mang foi ne maniwowirio weririati foi mani doa demang wei, tuti tarao
medu mani, firaise paria we tarao raofuifoi. Nehu tarai toyari ne maniworiri
nani ampafe yau kontai ifaraise tonanai, tuti ninaia mani ifaraisefo fuba
pari ampa weo inontarai efau era weia fefe.
30 Andino todoni kontaio fiabai wewonong aha, tuti yau mani ambori
iweinontarai katui tuti iwewonohu ahang kaha.
31 Yesusi, mano da na dadaifo meu amani na rorafaisi meu mani, dedai
sewa fifiani kontai. Mano da na nunei mani, inontarai nunei dine, tuti ne
kaiwo medura fo dotu kariri fi nunei terai. Mano biari na rorafaisi meu mani
ne yai sewa fi nunei kiai.
32 Wenani meduairai kariri fianai aino deti teri fo tuti taraoa fo, wape
manei wiro yoaso kaiwo medura fo kaha.
33 Mae mandoni dino tarao kaiwo medura fo tuti yoasoa mani, wenani yoa
weai we Allai mani wetarai.
34 Weo Mano Allai demi mani, wenani dino deiriri Allai ne Kaiwofo ne,
weo Allai dohong Nuaninufoi weia wiro werea na ea kaha.
35 Dai enewawu ne Kaisungfoi tuti dohong fi kiai tono warang rorong fo
ampa.
36 Mandoni dino yoaso Kaisung nani mani, ambori sobu Waidani tuti
minohi wenumainu. Wape mandoni dino deiaya Kaisungfoi mani, wenani
sobu numainufo kaha, mae Allai ne kesou fuba fo nayai worui pampang we
fitawafa."

4

Yesusi medu ria wiwing Samaria manei

1 Farisifosa etaramioai we Yesusi sobu inontarai erariati bitoya tuti we-
baptisisa weru Yohanesi.
2 (Wape Yesusi mantauni webaptisi kaha, mae ne inontarai erariati fos-
aino ewebaptisi ne.)
3 Ampafe Yesusi deitawanai we Farisifosa etaramio finanafo, da weru nu
Yudea foi daraberahi to nu Galilea foi aha.
4 Na ne rang rorong da to nu Galilea foi nani, da riria nu Samaria foi.
5 Ainanaya Yesusi da wa sobu bendari bei wonong fino Sikhari, katai nani
kefang we katai fafongfa Yakupi dohoni we antung Yusupi foi.
6 Yakupi ne kamirei mereha sirai foi wiatai na katai nani. Yesusi aweng
tafa paria we era waroi fefe, ampafe da wa minohi na merehafoi dereungfo.
Rabuang bonani rahida rabuang, tarahio araha ureng suraya boru rai.
7-8 Yesusi ne inontarai erariati fosa era pari to bendarifoia we ewori fiang.
Mayeai wiwing Samaria manei da ma we dutu mereha na mereha Yakupi
sirai foi. Yesus medu wei deyo, "Bohong merehafeai we yau we yunung."
9 Wiwing Samaria foi pepuhung tuti yoa wei deyo, "Dai wau mani inon-
tarai Yahudi di wau mae, todoni fino butang inontarai Samaria ne yau, we
mereha ninai?" (Weo inontarai Yahudi nesa wiro efarao inontarai Samaria
nesa kaha.)
10 Manamo Yesusi yoa wei deyo, "Masino boitawang fianai aino Allai
dohona fo tuti mandoni dino dutang wau we bohong mereha we dunung
nina mani, ambori butani we mereha ki tuti i ambori dohong mereha darang
fo we wau ki."

11 Ampafe wiwingfoi medu wei deyo, “Daie! Nemu pari fi utu mereha nai,
tuti kamirei mereha nei berorong paria. Na doni wobu mereha darang fo
nanai?
12 Dai wau mani wiro fobai sewa amene werengno Yakupi e? Andi dohong
kamirei mereha nini we amea tuti mantauni kia mereha we dunung nai,
i kontai ne arikangfosa tuti ne fiahungfosa. Mae boyo fobai sewa Yakupi
todoni e?”
13 Yesusi yoa wei deyo, “Mandoni kontai, mano dunung mereha nini,
rahanang tataha aha ki.
14 Wape mandoni dino dunung mereha ambori yohonai wei fo mani, wiro
rahanang tataha na eai ahang kaha. Mae mereha yohonai nanai, ambori
wemereha ureng deda sabi pampang we numainufo.”
15 Ampafe wiwingfoi medu wei deyo, “Daie, bohong mereha nanai we yau,
ambori rahukanang tataha ahang fanai, tuti wiro ira to ninai pampang aha
ma we yutu mereha ahang kaha.”
16 Ainanaya Yesusi medu wei aha deyo, “Roa wahu wamuai, kari mu-
rarabera muru toninai ma.”
17 Manamo wiwingfoi yoa wei deyo, “Yau mani nehu pari mang.” Ampafe
Yesusi medu wei deyo, “Kaiwo modura kariri nemu pari mangwa mani tarai,
18 weo rau mang ringna fininai, tuti mangno minohi ria wau nani mani
wiro nemu mang dine kaha. Na fininai, modu tarai nei.”
19 Ainanaya wiwingfoi medu deyo, “Daie! Nina mani kasau we yau ampa
we wau mani nabi di wau!
20 Inontarai Samaria ne amea, amene werengfosa esomi we Allai na
uai nini, wape Yahudiwa mea meteyo, inontarai tasomi we Allai mani na
Yerusalemi terai.”
21 Yesusi medu aha deyo, “Roaso yau, we rahidafo ambori da ma ki, we
inontaraine mesomi we Dai fo wiro na uai nini kaha, tuti wiro na Yerusalemi
kaha.
22 Inontarai Samaria ne mea mesomi we fi wiro metaroansoa kaha foi,
wape Yahudine amea mani amesomi we mano ametaroansoi foi, weo Allai
dererai we neo faririfo da na inontarai Yahudi ne amea.
23 Wape rahidafo ambori da ma ki, tuti da kawuru ma ne, weo mano tarai
esomi we Dai Allai esomi na Nuaninu Mirarebana foi tuti esomi na mai. Weo
inontarai esomi wei tonana fosaino Dai dawi weai tonanai.
24 Weo Allai mani Nuaninu dine, tuti mandoni kontaio somi wei mani,
somi na Allai Nuaninufoi ne mambiriufo tuti somi na tarai wei.”
25 Wiwingfoi medu wei deyo, “Iwaitawanai we Mananu Mamparirio ahui
we Kristusi foi ambori da ma ki. Da ma mani ambori deikariri kariri finini
kiai karirriai we amea ki.”
26 Yesusi medu deyo, “Mano boyoi nini mani, Yaune, mano yoa imadu ria
wau nina!”
27 Na kutu nanai Yesusi ne inontaraifosa etaraberasa na bendarifoi ma.
Epapuhung paria we ewati Yesusi medu ria wiwingfoi fo, wape na ea
manei wiro dutang bera wiwingfoi deyo, “Fianai aino butani wea fo.” Ete
etutangbera Yesusi eteyo, “We fiani modu ria wiwingfoi.”
28 Ampafe wiwingfoi sawingno babeu kiari foi wiatai mae mito to bendar-
ifoia deikarirriai we inontarai na nana fosa,
29 medu deyo, “Mera ma mewati inontaraio deikarirriai we yau kariri fi
kiaio raminde inariri foi. Tarahio i mani Mananu Mampariri foi dine fe.”
30 Ampafe inontaraifosa era weru bendarifoi to boriei we Yesusia.

31 Na siari nanai kontai Yesusi ne inontarai erariati fosa etutani we etampi,
eteyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune, bampi.”
32 Manamo yoa wesa deyo, “Nehu fiangfea ne, fiang nanai wiro mewait-
awana kaha.”
33 Ampafe ne inontaraifosa etutang wawerasa eteyo, “Manei kia fiangfeai
wei ma re?”
34 Ainanaya Yesusi medu deyo, “Nehu fiangne mani yohong kariri fianai
aino mano demi yau foi dawi wea fo, tuti inari kariri fio demi yau we inari
foa kai.
35 Memadu meteyo, embai boa aha mani rahida we tateting fitatanangfo.
Wape imadu we mea mau yeyo, mewati wari katai metoari naya wa tuti
mewati to romifoa, fitantanangfi bioangna kiai ampa tuti meinenang we
metetini ampa.
36 Na ninaifa kontaio mano eteting fi fosa esobu ene fiembaitafo, tuti
efanduhi fi etetinai nanai we esobu numainufo. Ampafe mano eteting fi fosa
tuti mano anta etanang fosa efaraise ruhiai.
37 Weo na fi toninane wetarai kariri kaiwo neta weai ninai amani, ‘Manei
sanang fi tuti manei siai andino detinai.’
38 Yemi mea mera we meteting fio wiro metanang kaha fo, inontarai siai
ansaino etanang tuti erurai nai, tuti mera wa we metetingno fi wetarai nano
ene fi eru fo nanai.”
39 Inontarai Samaria bitoya na bendarifoi eroaso Yesusi, weo kaiwo wi-
wingfoi medurai fa deyo, “Fianai aino raminde nanai inaria fo, inontarai
nini deisaha kaririaia kai beyari.”
40 Ampafe inontarai Samaria fosa era wa esobu Yesusi nanai, etutani we
niayai na nanai riasa, ampafe Yesusi niayai na nanai rahida boru.
41 Kaiwasa bitoya aha eroasoai we etarami te Yesusi mantauni ne kaiwo
aunau medurai wesa fo fefe.
42 Tuti emadu we wiwingfoi eteyo, “Ninaia mani ameroasoai ampa, wape
wiro we kaiwo modurai we amea fo tera kaha, mae we mantaung amea
ametarami terai we medufo tuti amewaitawanai we inontarai nani mani
tarai Mananuo feriri nunei dine.”

Yesusi niari inontarai fuba yufi na munu mananu foi ne arikangfoi denteng (Matiusi 8:5-13; Lukasi 7:1-10)

43 Yesusi ne rahida boru na Samariara nanai, mayeai da pari to nu Galilea
foi aha.
44 Weo mantauni raminde medurai kawuru ampa deyo, “Nabi manei na
ne katai saubaunung nai foi, ne inontaraifosa wiro etatori kaha.”
45 Ampafe na rahida da wa sobu nu Galilea foi nanai, inontarai na wana
fosa etamang wei na enemirorong mirising, weo ewati te fitantuma fuba
raminde niariri kiai na bendari Yerusalemi na rahida fuba Paska foi fo weo
ea kontai anta era to wanai we etohonsua rahidafoi nai fefe.
46 Ampafe da paria sobu Kana na nu Galilea foi aha, kataio raminde niari
merehafoia weangguri denteng pari fo. Na bendarifoi inontarai fuba na
munu mananu foi manei, ne arikangfoi meninang na bendari Kapernaumi.
47 Taraoai we Yesusi da na nu Yudea foi to Galilea foi ma nanai, da wei
tuti dutani paria we da riatia niari ne arikangfoia denteng, weo meninangna
adareti mireha fefe.
48 Ampafe Yesusi medu we inontaraifoi aha deyo, “Todoni e? Masino
mewati fitantumafea tuti fiainawiaifea kaha mani, wiro meroasoai na ea
kaha nina.”

49 Wape inontarai fuba foi medu we Yesusi deyo, “Daie, ro na nehu
arikangfi wiro mireha kahai wanaia.”
50 Yesusi medu wei aha deyo, “Roa, nemu arikangfoi darang ki.”
Inontaraifoi yoaso Yesusi ne kaiwofo, ainanaya da wa.
51 Na rang rabuang, ne mangfatafosa era weuwi ma eteisaharai wei eteyo,
“Daie, nemu arikangfoi darang fo.”
52 Ainanaya dutang berasa deyo, “Araha ureng beiru mani denteng?” Eroa
wei eteyo, “Ramindenafa, tarahio araha ureng boyari rahida rabuang mani
ne tarai meninggapoi denunangfo niai.”
53 Ainanaya inontaraifoi arooaifa we na araha ureng bonani dino Yesusi
medu wei deyo, “Nemu arikangfoi darang ki.” Ampafe i tuti ne munu rorong
foi sentenang eroaso Yesusi.
54 Finana mani, fitantuma weberuo Yesusi niari na nu Galilea foi na
rabuang bo daraberahi na nu Yudea foi ma fo ainana.

5

Yesusi niari inontarai manei denteng na rahida Sabati foi, na Kuru Betesdai

1 Webeiru teai aha mani, rahida fuba Yahudi bei, ampafe Yesusi da to
bendari Yerusalemi awiai.
2 Na Yerusalemi kefang we kataio wonong *Rahutu Domba foi*, na nanai
kuru mereha fiabai bei, na kaiwo Iberani mani wonong fino Betesda. Na
rurang kuru mereha Betesda nani ne refongfo ring.
3 Inontarai emaninang bitoya ewatai na munu refong nanai, manea eu-
remifafa, manea era esoberasa, tuti manea kontai efaya. [Inontarai nanisa
kiai ewatai etamang we mereha na kurufoi wedohifo.
4 Weo wea mani Sempaisi ne wewai manei biari na rorafaisi to kurufoi
meu we nihing merehafoi. Tuti inontarai meninang mano saukaha mere-
hafoi reantenang mani, ne maninangfoi niai weruri, maninang sodoni fei
kontai ki.]*
5 Na katai nani, mang manei meninangfo defuina piareia sura suraya
indeatoru ampa (38).
6 Yesusi detioi we wiatai na nanafo, tuti deitawanai we meninang tonana
fo waroi ampa, ampafe dutang berahi deyo, “Boyo bonteng ne?”
7 Inontarai meninang foi yoa wei deyo, “Daie, wiro manei minohi kefang
na ninai we merehanei dohi mani, su yau to kurufoi aweu kaha. Tuti irurai
we isawaya to kurufoia, wape manei ne fafong kawurua saukaharia.”
8 Yesusi medu wei aha deyo, “Boabari wau ruai nemu andaungwai tuti
roa.”
9 Na kutu nanai kontaio inontaraifoi denteng tuti yuai ne andaungfoi tuti
da.
Wape rahida bonani mani, rahida Sabati dine.
10 Ampafe mano ewenunggamiei we Yahudi fosa emadu we mano arahi
denteng nani eteyo, “Rahida nini mani rahida Sabati dine. Tonana mani
kariri hukumi na tane agamane mani wodua nemu andaungwai ro fanai.”
11 Manamo inontaraifoi yoa wesa deyo, “Mano anta niari yau yenteng foi,
andino medu we yau deyo, ‘Ruai nemu andaungwai tuti ro.’ ”
12 Ampafe etutang berahi eteyo, “Mano demi wau ruai nemu andaungwai
tuti ro nani mani, mandoni dine?”

* **5:4** Kaiwo na tanda [...] toninai wiro obuai na kaiwo asli ete reantenang pari fo kaha.

13 Manamo inontarai dentengna nani wiro deitawang mandoni dino niariri denteng tonanafo kaha, weo Yesusi fiononami na kaiwasa bitoya foia fefe.
14 Waroi aha kaha mae Yesusi sobu inontaraifoi na Sempaisi ne Munufoi rorongfo aha tuti medu wei deyo, “Ninaia mani bonteng ampa, ampafe wiro nari sasari ahang fanai, ambori wiro wodai ne karira pari sewa fo ahang kaha.”
15 Ainanaya inontaraifoi da wa deikaririai we mano ewenunggamiei we Yahudi fosa, we Yesusi dino niariri denteng tonana ne.
16 Tuti na tonanane wedaya mano ewenunggamiei we Yahudi fosa erurai we enari kanggani Yesusi, weo niari fi tonana fo na rahida Sabatifoi fefe.
17 Wape Yesusi medu wesa deyo, “Nehu Dai yufi paria sobu ninai, tuti yau kontai irufi kontai.”
18 Yesusi ne kaiwo medurai nanai wedayasa erurai mambiriu aha we emuni. Enari tonanafo wiro we dohong sara fi dotu na Hukumi Musai soi fo [hukumi na ene agamafo] kariri rahida Sabatifoi tera fo kaha, wape kontai we medu deyo Allai mani tamang dine fo, weo na tonanane yuaisi we ne tarai kariri Allai.

Yesusi medu kariri ne mambiriufo

19 Nanai wedaya Yesusi yoa wesa medu toninai deyo, “Tarai antu, imadurai we mea mau yeyo, Kaisungfoi wiro biriu we niari fieai na mantauni kaha, mae fio detioai ria Tamanai we niari fo fine. Weo fianai aino Tamang niari fo, finanai kontai aino Kaisungfoi niari ne.
20 Weo Tamang enewawu ne Kaisungfoi tuti deinawi fi fuba mantauni niariri foi wei kiai. Tuti Tamanai kontai ambori deinawi fi niario fuba sewa weru ne nanaifa fo wei aha ki, nanai wedaya mea mepapuhung pari aha.
21 Weo kariri Dai we duwi inontarai emarareha fosa tuti dohonsa etarang ahang fo, tonanai kontai we Kaisungfoi, mandoni dino eneoi we duwiri aha darang ahang fo ambori niariri darang tonanai ki.
22 Dai wiro kiutu kaiwo kariri inontarai manei kaha, mae mambiriu we kutu kaiwo kariri inontarai tonanafo dohonai we Kaisungfoi ampa,
23 ambori kaiwasanei kiai esomi we Kaisungfoi kariri esomi we Daifo. Mandoni dino somi we Kaisungfoi kaha mani, wiro somi we Dai mano demi Kaisungfoi da ma foi kaha.
24 Tarai antu, imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino tarao nehu kaiwone tuti yoaso Mano demi yau foi mani, sobu numainufo ampa tuti wiro sodai aiboifo konta kaha, weo wenani tiwera weru mararehafoi to arangfo ampa.
25 Tarai antu, imadurai we mea mau yeyo, rahidafo ambori da ma ki, tuti da kawuru ma ne, we inontarai emarareha fosa ambori etarami Allai ne Kaisungfoi raofuifoi. Tuti mano etaramioi fosa ambori etarang ki.
26 Weo Dai mantauni mani arangfoi weneung nai, tonanai kontai we I ambori dohongno mambiriu dohong arangfo nani we ne Kaisungfoi, ampafe arangfoi weneung nai kontai.
27 Tuti dohong mambiriu kontai we ne Kaisungfoi we kiutu kaiwo, we I mani Kaisung Inontarai foi dine.
28 Wiro mepapuhung we fi metaramioai nina fanai, weo rahidafo ambori da ma ki, inontarai emararehara fosa kiai ambori etarami raofuifoi,

29 tuti era to boriai weru ene fafo rorong fo, mano enari ne bengfo ambori
etoabarisa we etarang we numainufo, wape mano enari ne karira fosa,
ambori etoabarisa we esobu aiboifo."

Yesusi medu kariri fi kiaio deinawi kariri I fo

30 "Yau mani wiro iwemambiriu we inari fieaifa na mantaung yau nehu
awiafo kaha. Ikutu kaiwo kariri fianai aino tarahuai na Allai fo. Tuti fianai
aino ikutuai tonana fo mai, weo wiro yohong we ikutu kaiwo kariri nehu
awiafo kaha, mae kariri Dai mano demi yau foi ne awiafo.
31 Masino mantaung yau yeiririai yeisaharai we Allai andino demi yau ma
ne, fi imaduairai nanai wiro wefiea kaha.
32 Wape inontarai siai manei dino meduairai kariri yau ne, tuti iwait-
awanai we fi medurai kariri yau nanai wetarai.
33 Metemi inontarai we Yohanesia we etutang berahi tuti meduairai kariri
ne wetaraifo.
34 Fi medurai tonana ne, wiro isera we yeyo inontarai emaduairai kariri
yau kaha, wape we ambori meroaso ne kaiwofo ambori mesobu faririfo.
35 Yohanesi nini ne tarai kariri padamarangno denggararu tuti sambe-
warai. Tuti mefaraise menayai na sambewarai nani tourai fa.
36 Wape fiainawiai kariri yau ne fuba sewa Yohanesi medura fo, amani fi
kiaio Dai dohonai we yau we ambori inari kariria ne. Finanai kontai aino
inari ninai, tuti finanai wefiainawiai kariri yau we Dai demi yau.
37 Tuti Dai mano demi yau nei, andino meduairai kariri yau ne. Wiro
metarami raofuifoi na ea kaha rai, urengfo terai kontaio wiro mewatioai na
ea kaha rai,
38 tuti ne Kaiwofo wiro metanamai na menemirorongwai kaha, weo mano
demi ma nini mani, wiro meroasoi kaha fefe.
39 Merurai paria we metato Kaiwo Mararebana fo we ambori mewait-
awanai na mai, weo mewaitarahio mesobu numainufo na Kaiwo nanai. Tuti
Kaiwo Mararebanai nani medu deinawi kariri yau tonanai ki,
40 wape wiro memaya we mera we yau ma we mesobu arangfo kaha.
41 Yau mani wiro isera we inontaraine mefiai yau kaha.
42 Weo mea mani yeroanso mea, iwaitawanai we wiro menemiwawu Allai
na menemirorongwai kaha.
43 Ira kawuru ma ne na Dai wonongfo ampa, tuti wiro metamang we
yau kaha. Wape inontarai siai manei da na mantauni wonongfo ma mani,
wenani metamang wei na mai.
44 Ampafe masino meparaise we mantaung mea mefiai bera mea, mae
wiro mesera we Allai mano Mansiri foi we fiai mea kaha, nana mani ambori
meroasoai todoni?
45 Wape dohonao mewaitarahio yauno ambori yinggai mea na Dai aron-
greafo fe. Mae mano ambori dinggai mea mani Musai, mano menemitawani
foi.
46 Weo masino meroaso Musai tarai mani, todoni kontaio meroaso yau
konta rai. Weo fianai aino Musai soi fo mani soi kariri yau.
47 Wape masino meroaso fianai aino Musai soi fo kaha mani, todoni
meroaso nehu kaiwo imaduraifa ne ki?"

6

Yesusi dohong inontarai ewepiaura wering wering (5.000) etampi
(Matiusi 14:13-21; Markusi 6:32-44; Lukasi 9:10-17)

1 Mayeai Yesusi da to ruru Galilea foi eneung dowaruai, amani ruruo
esahui we Rawanangno Tiberiasi foi.
2 Kaiwasa bitoya paria na katai nani era riati, weo ewati fitantuma bitoyao
Yesusi niariri foi, amani niari inontarai emaninang fosara ebeng fo.
3 Yesusi dautai to wiwoifoi ayai minohi na nanai ria ne inontarai erariati
fosa.
4 Rabuang bonani mani rerai we rahida fuba Yahudi fosa esahui we rahida
Paska foi.
5 Yesusi fioai ureng deti wari katai doa nai foi tonanaia fo, deti kaiwasa
bitoya paria era wei ma. Ampafe medu we Pilipusi deyo, "Tawori fiangfeai
na doni we tatohong inontarai fuba nini kiai dampi ne?"
6 (Yesusi medu tonanafo we titua kariri Pilipusi ne yoasoafo, weo Yesusi
mantauni deitawang fianai aino ambori niari fo ampa.)
7 Pilipusi yoa wei aha deyo, "Roti ne harga doi dinari* piaring weberu (200)
kontaio wiro demoya inontarai fuba ninisa kaha, masino ene we marirahi
kontai ki."
8 Yesusi ne inontarai erariati fo manei wonong fino Andareasi, i mani
Simon Petrusi ne tahatuifoi dine, medu we Yesusi deyo,
9 "Kaisung manei na ninaifa ne, ne roti ring tuti diang mandu ne. Wape
kutu tonanane we fiani rai we kaiwasa fuba tonina fine?"
10 Yesusi medu deyo, "Metemi kaiwasawai minohi." Katai nani weninoi
ampafe kaiwasafoi minohi na kahofa nuwowongfo, kaiwasa nani titou
mangfosa tera mani ewepiaura wering wering (5.000).
11 Ainanaya Yesusi kia rotifo ma dutang tutirai we Allai, dohong mahikai
wei, ainanaya fioabau rotifo tuti detorai we kaiwasa bitoya foi. Niari tonanai
kontai we diangfo tuti dohonsa etampi pariao emamosi paria.
12 Kaiwasafoi dampia memosi beyari tonanaia, Yesusi medu we ne in-
ontarai erariati fosa deyo, "Mefanduhi fiang sea wai, dohonao wea watai
funoma fe."
13 Ainanaya efanduhi ne searifo na roti ring etani nani mani, bayai fuba
suraya boru sefang.
14 Rabuang bo kaiwasa bitoya foi deti fitantuma Yesusi niariri tonana foi
nanai emadu eteyo, "Tarai inontarai nini mani, Nabio taenemitawani we da
to nunei ma fi dine!"
15 Yesusi deitawanai we kaiwasafoi da ma we etanggoari we eruaisi we
mananu wesa, ampafe kidori ne taraifoi werusa to uaifoi aha.

Yesusi da na mereha wowongfo na rurufoi (Matiusi 14:22-33; Markusi 6:45-52)

16 Dirua mani ne mano erariati fosa ebiari to rurufoi aweu,
17 tuti etauo wafeai etafai wanambafoi to Kapernaumia. Dirufoi waroi
ampa wape Yesusi wiro da wesa ma kaharai.
18 Etafai tonanai mayeai dobarafoi bia na rurufoi wedaya rurufoi wean-
deisa paria.
19 Ewo touraia meirabuang, tarahio kiro ring ete wonang teai weru reifo
tonanai, mayeai ewati Yesusi da na ai wowongfo wesa to ene wafoia. Ewatioi
nanai ematai paria.
20 Wape Yesusi medu wesa deyo, "Mematai fanai, yaune!"

* **6:7** 200 dinari mani, mai toyari manei ne fiembaitai yufi we embai indeatoru fo.

21 Ainanaya na enemirorong mirising etamang wei we dautai to ene wafoi,
tuti na tatofang nanai kontai ene wafoi fong suba katai etafai wei foia.

Kaiwasa bitoya esera we Yesusi

22 Kameaia mani, kaiwasa bitoyao niayai na ruru eneung dowei foi nani,
ewatioai we wafeai na nanai konta kaha, mae wa rowoyario anta inontarai
ewesuraya mandu fosa etauoi foi terai, tuti ewaitawanai we Yesusi wiro
dautai riasa kaha, mae titou ne inontarai ewesuraya mandu fosa terai.
Ampafe enemitituaitai paria.
23 Mayeai wa roweiru teai dafai na bendari Tiberiasi kefang to katai
ramindenafa Seng Yesusi dohong mahikai we Allai we rotifo tuti dohonaia
kaiwasa bitoya foi etangfo.
24 Rabuang bo kaiwasa bitoya foi ewatioai we Yesusi tuti ne inontarai
erariati fosa enayai na nana kaha fo, ea kontai etautaio wa anta dafai ma
nanai tuti etafai to bendari Kapernaumi we esera we Yesusi nayai.

Yesusi mani rotio wedaya kaiwasa etarang we fitawafa dine

25 Na kutu kaiwasa bitoya foi esobu Yesusi na ruru eneung dowei fo nanai,
etutang berahi eteyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune, araha ureng beiru
wobu katai nini?”
26 Yesusi yoa wesa deyo, “Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, mesera
we yaune wiro we metafu fitantuma inari fo na mai kaha, wape we yohong
mea metampia memamosia fo.
27 Dohonao merufi we mesobu fiangno ambori kai tuti karira fo fanai,
mae merufi we fiangno watai we fitawafa fo tuti dohong mea mesobu
numainufo. Fiang nanai ambori Kaisung Inontarai nei dohonai we mea
ki. Weo I mani, Dai Allai yuaisi we sobu ne mambiriufo tuti na tonanane
deinawiai we yoa wei paria.”
28 Ainanaya etutang berahi eteyo, “Amenari fiani ambori ameru fio Allai
dawi wea fo tonana ne?”
29 Yesusi yoa wesa deyo, “Fi Allai dawiai we meru ne mani, meroaso mano
Allai demi ma nei.”
30 Ampafe eroa wei aha eteyo, “Tonana mani fitantuma fiani aino bo-
honaifa we fiainawiai we amea ambori amewatioai tuti ameroaso wau ne?
Fianai aino nari ne?
31 Bohongno fiang we amea, amani fiang mannao amene werengfosa
fafongfa etang na katai wekamamiei minano fo. Kariri kaiwo dotu kariri
Musai fo deyo,

‘Dohongno roti na rorafaisi we etani.’*”

32 Ainanaya Yesusi yoa wesa aha deyo, “Tarai antu! Imadurai we mea mau
yeyo, wiro Musai dino dohong roti na rorafaisi we meafo kaha, mae Dai
andino dohong rotio tarai fo na rorafaisi meu ne.
33 Weo Allai ne rotifo mani, rotio biari na rorafaisi meu fine tuti dohong
arangfo we nunei.”
34 Etaramio Yesusi medu tonanafo, etutani aha eteyo, “Dai Mantaunaune
waune, bohongno roti nanai we amea pampang.”
35 Ampafe Yesusi medu wesa deyo, “Yauno iwerotio dohong inontaraine
mea metarang ne. Mandoni kontai andino da we yau ma mani wiro wewisi
ahang kahai we fitawafa, tuti mandoni kontai andino yoaso yau mani, wiro
arongtataha na weai ahang kaha.

* **6:31** Keluaran 16:4, 15; Masmuri 78:24

36 Wape toyari anta yeisaharai we meara nanai, mewati yau kawuru
ampa, tonanai ki mae meroasoa kaha ne rai.
37 Kaiwasa fuba Dai dohonsa we yaua fosa ambori era we yau ma ki. Tuti
mandoni kontaio andino da we yau ma fo, wiro ikabioi kaha.
38 Weo ibiari na rorafaisi meu ne wiro we yohong kariri nehu awiane
kaha, mae we yohong kariri mano demi yau foi, amani Allai, ne awiafo.
39 Tuti mano demi yau foi ne awiafo ainina: ambori na kaiwasa fuba
dohonsa we yau ma nanisa, manei wiro wioru fanai, wape ambori yuwisara
esuwi aha na Rahida Wefuiai pari foi.
40 Weo Dai ne dawiafo ainina, amani ambori mandoni kontai andino deti
Kaisungfoi tuti yoasoi mani, sobu numainufo tuti ambori yuwiri aha na
Rahida Wefuiai pari foi."
41 Inontarai Yahudi fosa ehutu Yesusi na enemirorong, weo medu deyo,
"Yau mani rotio ibiari na rorafaisi meu di yau fo."
42 Ampafe emadu eteyo, "Tofino? Mano medu nini mani Yesusio Yusupi
antungfoi dine mae, inang tamang suru mani tataroanso suru ampa? Todoni
fino medu deyo i mani roti biari na rorafaisi meu dine nina?"
43 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, "Mehutu yau fanai.
44 Mandoni kontaio wiro wemambiriu we da we yau ma kaha, mae Dai,
mano demi yau ma foi, kia wenani we yau ma reto, tuti mandoni dino da ma
mani, ambori yuwiria suwi na Rahida Wefuiai pari foi ki.
45 Na kaiwo nabifosa esoi fo dotu tonina:
'Tuti ea kiai ambori Allai deunausa ki.'*
Mandoni kontaio taraoai tuti sobu aunaufo ria Dai fo, da we yau ma.
46 Na tonanafo wiro deinawiai we manei deti Dai kawuru ampa kaha. Weo
manei wiro deti Dai kahaia, manta mano da na Allai ma foi terai, andino deti
Dai ne.
47 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino yoaso yau mani,
sobu numainufo.
48 Yau mani rotio dohong inontarai etarang foi di yau.
49 Mene werengfosa fafongfa etangno manafoi na katai wekamamiei
minano foi mae emarareha ampa.
50 Wape rotio biari na rorafaisi meu ne andinini, tuti mandoni dino
dangno roti nini mani, wenani wiro mireha kaha.
51 Yauno roti darangno biari na rorafaisi meu ne, amani rotio dohong
arang foi. Mandoni dino dang roti nini mani ambori minohi we numainu.
Roti nini mani nehu tarainei dine, tuti nehu tarainei, yohoni ki, ambori
inontarainesa na nunei etarang."
52 Inontarai Yahudi fosa etaramio Yesusi medu tonanafo, esawa wawerasa
tuti emadu eteyo, "Todoni fino inontarai nini deyo dohong ne taraifoi we tata
we tatani nina?"
53 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, "Tarai antu! Imadurai we mea mau
yeyo, masino wiro metang Kaisung Inontarai nei ne taraifoi tuti metunung
ne rikafoi kaha mani, wiro metarang tarai kaha.
54 Inontarai mano dang nehu tarainei tuti dunung nehu rikanei mani
darang we numainu tuti ambori yuwiri na Rahida Wefuia foi ki.
55 Weo nehu tarainei mani tarai fiang fine, tuti nehu rikanei mani tarai
fiunung fine.

* **6:45** Yesayai 54:13

56 Inontarai mano dang nehu tarainei tuti dunung nehu rikanei mani,
weboyari ria yau pampang, tuti yau kontai iweboyari riati.
57 Toyari Dai mano darang we fitawafa nani, demi yau, tuti yau kontai
iminohi yarang na I, tonanai kontai we mano dang nehu tarainei, ambori
na yau minohi darang.
58 Roti biari na rorafaisi meu foi dinani, wiro roti kariri mene werengfosa
fafongfa etani foi tuti emararehafo kaha. Mandoni dino dang roti nini mani
ambori minohi darang we fitawafa."
59 Finanai kai Yesusi medurai na Kapernaumi, na rahida deunau na munu
agama Yahudi foi fo.

Na Galilea kaiwasa eraria Yesusi fosa bitoya esu to fui

60 Etaramio Yesusi ne kaiwofo tonanaia fo, Yesusi ne inontarai erariati
fosa bitoya emadu eteyo, "Kaiwone maraba paria we tata. Mandoni dino
wemambiriu we taraoa ne!"
61 Yesusi mantauni deitawanai we ne inontarai erariati fosa ehutuwi na
enemirorongfoi we kaiwo medurai tonana fo, ampafe medu wesa deyo,
"Meparaise we kaiwo anta imadura nana kaha e?
62 Tonanaifa mani, todoni we mea rai e, na rahida mewati Kaisung
Inontarai nei dautai to ne katai raminde biari nai meu foi ki?
63 Allai Nuaninufoi andino dohong arangfo we nunei ne, inontarai nunei
ene mambiriufo wiro wefiea kaha. Kaiwo imadurai we mea mau nina mani,
kaiwo na Allai Nuaninufoi aine tuti kaiwo dohong arangfoi fine.
64 Tonanai ki wape na mea manea wiro eroasoa kaha." Yesusi medu
tonanai, we na reantenangfo deitawanai kawuru we mandoni dino yoasoa
kaha fo, tuti deitawanai kontai we mandoni dino ambori dewayani fo ampa.
65 Ainanaya medu aha deyo, "Nanai wedaya anta yeisaharai we mea yeyo:
Mandoni kontaio wiro da we yau ma kaha, mae Dai kiari we yau ma reto."
66 Na rahida bonani to fongna fo, inontarai erariati fosa bitoya esu to fui
tuti wiro erariati ahang kaha.
67 Ainanaya Yesusi dutang bera ne inontarai ewesuraya mandu dirisa fosa
deyo, "Mea kontai, meteyo mera weru yau tonana e?"
68 Simon Petrusi yoa we Yesusi deyo, "Sengwa wau, mandoni dino amera
wei aha ne? Nemu kaiwone terai aino dohong inontaraine tata tatarang we
numainufo ne.
69 Ameroasoai tuti amewaitawanai tarai we wau mani Mano Murarebanai
na Allai di wau."
70 Yesusi medu wesa deyo, "Imesiri yauno yiri mano mewesuraya mandu
nini mea ne, tonanai ki wape manei na mea mani, weSaminseni dine."
71 Mano Yesusi medu kariri tonanai foi mani Yudasi, Simon Iskarioti
antungfoi. Weo Yudasi nini mani manei na inontarai ewesuraya manduo
Yesusi dirisa fosa dine, wape andino ambori dewayang Yesusi ki.

7

Yesusi ne tahatuifosa etanggoari we da to Yerusalemi ambori kaiwasafoi ewatioi

1 Mayeai Yesusi da wari nu Galilea foi, weo miaya we da wa niayai na nu
Yudea foi aha kaha, weo na wanai mano ewenunggamiei we Yahudi fosa
erurai we emuni fefe.
2 Rabuang bonani mani rerai we inontarai Yahudi fosa ene rahida fuba
esahui we Rahida Warumai fo.

3 Ampafe Yesusi ne tahatuifosa emadu wei eteyo, “Munohi pampang na
ninai fanai, mae ro to nu Yudea foia, ambori nemu inontarai eraria wau fosa
ewati fianai aino nari fo.
4 Weo inontarai manei deyo ambori wewonong na kaiwasa bitoya foi
mani, wiro fi niari fo niari worawa kaha. Masino nari fi tonana fo mani,
boinawi nemu taraiwai we nunei we deitawanai!”
5 Weo ne tahatuifo mantaunsa kontai wiro eroasoi weMananu Mampariri
foi dine fo kaha.
6 Manamo Yesusi medu wesa deyo, “Nehu rahida we yeinawi yau fo mai
kaharai, wape we mea mani rahida fiani kontai mai we mea.
7 Weo nunei wiro enerireu mea kaha, wape yau mani nunei enerireu yau,
weo imadurai pampang kariri nunei we fi niari fo mani, fi karira fine.
8 Ampafe mera to Rahida fuba nania. Yau mani wiro ira riata kaharai, weo
wiro nehu rahida mai kaharai.”
9 Yesusi medu tonanai we ne tahatuifosara, tuti mantauni niayai na nu
Galilea foi.
10 Wape Yesusi ne tahatuifosa era fafongna, mayeai mantauni na ma-
munggasai da riasa to Rahida fuba foi na Yerusalemi aha ambori kaiwasafoi
wiro deitawana kaha.
11 Na rahida etohonsua rahida fuba nani fo, mano ewenunggamiei we
Yahudi fosa esera wei tuti etutang wawerahaifa eteyo, “Andi doni?”
12 Tuti kaiwasa bitoya esaimumung wawerasa kariri i, manea eteyo, “I
mani inontarai denteng dine.” Manea kontai eteyo, “Bereri! I sofa wawera
kaiwasanei.”
13 Tonanai ki wape manei wiro wemang we medu parai kariri i kaha, weo
ematai mano ewenunggamiei we Yahudi fosa fefe.

Yesusi deunau na Rahida Warumai foi

14 Etohonsua Rahida fuba foia meirabuang, mayeai Yesusi suai to Allai ne
Munufoi afui, tuti deunau kaiwasafoi.
15 Mano ewenunggamiei we Yahudi fosa epapuhung wei paria tuti emadu
eteyo, “Inontarai nini sobu aunau na ea kaha, wape todoni fino deitawang fi
bitoya paria kariri Sempaisi ne Kaiwofo nina?”
16 Yesusi yoa wesa deyo, “Fio yeunauwai ninai wiro na mantaung yau
kaha, mae na I, mano demi yau foi.
17 Mandoni kontai deyo dohong kariri Allai ne dawiafo mani,
deitawanaifa we nehu aunau ninai na Allai ete na mantaung yau e.
18 Inontarai mano medu na mantauni foi mani, wenani sera we we-
wonong. Wape mano sera we mano demi foi ambori wewonong foi mani,
inontarai nani mesi, wiro tetofa kaha.
19 Allai ne Hukumifoi raminde Musai dohoni we mea ampa. Tonanai ki,
wape na mea manei wiro dohong kariri Hukumi nana kaha. We fianie
merurai we memung yau nina?”
20 Kaiwasa bitoya foi eroa we Yesusi eteyo, “Wefiauou ampa! Mandoni
dino deyo yurai we miung wau ne?”
21 Yesusi yoa wesa aha deyo, “Inari fitantuma beyari na rahida Sabati foi,
tuti wedaya mea kiai mepapuhung wea.
22 Musai dohong kaiwofoa watai we todoni kontaio mewesunati. Mae
tarai we sunati nani wiro na Musai ma kaha, mae na wawao ene fafongna
fosa. Tuti arikang manei ne rahida we wesunati foi tete rahida Sabati bei

mani, menemitituai towea kaha mae mewesunati na rahida Sabati nani kontai.
23 Mewesunati arikang na rahida Sabati tonanai we ambori wiro metohong sara Kaiwo Musai soi kariri sunati foi fanai, tonana mani we fianie mehasou yau we inari inontarai manei ne taraifoi sentenang denteng na rahida Sabati foi nina?
24 Wiro mehutu kaiwo kariri inontaraine kariri fio watioa fo ahang fanai, mae mehutu kaiwo mani na mai to."

Inontarai esawasa kariri tarai Yesusi mani Mananu Mampariri dine ete bereri e

25 Mayeai inontarai Yerusalemi maneiru teai emadu eteyo, "Inontarai nini dino esera wei we emuni ne mae?
26 Wape mewati, doa medu na kaiwasa bitoya foi euremireafo na wiro mitai kahai, tuti manei wiro medu sobu kaiwofeai wei kaha! Tarahio tane mano ewenunggamiei we tata nesa ewaitawanai we I mani Mananu Mampariri dine foa fe?
27 Wape inontarai nini tawaitawang kariri ne katai da nai ma fo ampa. Tuti tawaitawanai we Mananu Mampariri foi da ma mani, mandoni kontaio deitawang ne katai da nai ma fo kaha."
28 Yesusi doa deunau na Sempaisi ne Munufoi tonana fo, sahu na raofui fiabai deyo, "Tarai yau mani metaroanso yau tuti mewaitawang nehu katai ira nai ma fo. Wape wiro ira na mantaung yau nehu awiafo kaha, mae Mano wetarai foi andino demi yau ira ma ne, amani Mano metaroani kaha foi.
29 I mani yeroani, weo ira na I ma tuti andino demi yau ne."
30 Na siari nanai kontai erurai we etafuri, manamo manei wiro warakehafo disansoi kaha, weo wiro ne rahida we etafuri kaharai.
31 Wape na kaiwasa fuba fianduhi nani, inontarai efau kontai eroasoi tuti emadu eteyo, "Mananu Mampariri foi da ma mani, niari fitantuma bitoya sewa weru fitantuma inontarai nini niari ninaifa ne?"

Farisifosa erurai we etafu Yesusi

32 Farisifosa etaramioai we kaiwasa bitoya esaimumung kaiwo nanai kariri Yesusifo, ampafe ehontai imami baba fosa, etemi mano ewaitawang wedua Sempaisi ne Munufoi maneiru teai era wa we etafu Yesusi.
33 Ampafe Yesusi medu we kaiwasa bitoya foi deyo, "We rahida beiru teaifa inaya na ninaifa ria mea, tuti rahida nanai kaia mani ambori yarabera yau we Mano demi yau foi aha.
34 Ambori mesera we yau wape wiro mesobu yau kaha, tuti katai ambori inayai naya fo mani, wiro mera wa kaha rai."
35 Ainanaya mano ewenunggamiei we Yahudi fosa emadu wawerasa eteyo, "Inontarai nini deyo da to katai bodonie doni tasobui kahai nina? Ete deyo dontai to katai waroi to inontarai Yahudio enayai na katai siai fo ria inontarai Yunani fosa we deunau inontarai Yunani fosa naya ne?
36 Fianai medurai kontai deyo, ambori tasera wei wape wiro tasobui kaha tuti wiro tara to katai niayai nai foi kahai nina?"

Nuaninu Mirarebana foi ne tarai kariri mereha wedaya numainufo

37 Na rahida bo wefuia foi, amani ene rahida fuba foi na Rahida Warumai nani, Yesusi doa na Sempaisi ne Munufoi tuti sahu deyo, "Mandoni dino arongtataha mani, da we yau ma we dunung.

38 Mandoni dino yoaso yau mani, sobu fio na Kaiwo Mararebana fo dotu
kariri fo tonina, ‘Na enerorongfoi, mereha wedaya numainufo ambori deda
pampang nai ki.’ ”
39 (Na kaiwo nani Yesusi medu kariri Nuaninu Mirarebanaio ambori
inontarai eroasoa fosa esobui foi. Weo pariao nanai Allai wiro dohong Nu-
aninu Mirarebana foi ma kaharai, weo wiro yuai Yesusia dedai sambewarai
kaharai.)
40 Inontarai maneiru teai na kaiwasa bitoya etarami Yesusi ne kaiwofo
nanisa emadu eteyo, “Inontarai nini tarai Nabio ambori da ma foi dine.”
41 Manea kontai emadu eteyo, “I mani Mananu Mamparirio Allai demi ma
foi dine.” Wape manea aha mani eteyo, “Bereri, Mananu Mampariri nei
wiro da na nu Galilea foi ma kaha!
42 Weo kariri Kaiwo Mararebana fo mani, Mananu Mampariri nei mani
weriria na Dauti ne ririafoi ma tuti na bendari Betlehemi, amani Dauti ne
munue saubaunung nai fo.”
43 Ampafe kaiwasa bitoya foi esawasa kariri Yesusi.
44 Manea na sa eteyo etafuri, manamo manei wiro warakehafoi disansoi
kaha.

Nikodemusi medu tuti Yesusi

45 Rabuang bo mano ewaitawang wedua Sempaisi ne Munufoi,
amani mano imami baba fosa tuti Farisifosa etemisa we etafu Yesusi fo
etaraberasara nanai, mano etemisa fo etutang berasa eteyo, “We fianie wiro
mehari ma kahai nina?”
46 Manamo emadu eteyo, “Oh, wiro amewati manei medu kariri i na ea
kaha rai!”
47 Ampafe Farisifosa emadu aha eteyo, “Tofino, inontarai nani sofa waw-
era mea konta ne?
48 Mewatio mano ewenunggamiei we tata nesa manei yoasoi ampa ne? Ete
Farisinesa kontai manei yoasoi ampa ne? Bereri!
49 Wape kaisawa bitoya ninisa etaroanso Kaiwo Musai soi fo kaha, tuti
todoni kontaio inontarai nanisa Allai deikangganisa ampa.”
50 Inontarai manei na inontarai eweFarisi fosa wonong fino Nikodemusi, i
mani raminde da kawuru we Yesusi ampa. Nikodemusi nini medu we Farisi
mano wei fosa deyo,
51 “Kariri tane hukuminei mani, inontarai manei wiro utang berahi we
taramioai tuti waitawang ne sarawafo kaharai mae ohong aiboifo fafong
wei kawurua ne?”
52 Ampafe Farisi mano wei fosa emadu wei eteyo, “Wau kontai inontarai
Galilea di wau e? Boto Kaiwo Mararebana fo! Na nanai ambori boitawanai
we nabi manei wiro da na Galilea ma kaha!”

Wiwingno esobui we niari maninawa dena ria mang siai, ehari we etafu Yesusi na medu fisarawaio kariri wiwingfoi sobu aiboi fiani rai fo

53 *[Emadu tonanaia kaia fo, ea kiai etaraberasa to ene munufoa.

8

1 Wape Yesusi da to uai Saituni.

* **7:53** Kaiwo ninai na 7:53 pariao 8:11 wia na tanda [...] toninai weo na kaiwo asli ete reantenang fo, wiro obu kaiwo ninai kaha, nana mani deinawiai weo kaiwo ninai manei dohonai kontai kawuru ampa wiatai na injil Yohanesi nei nina.

2 Kameaia wofoi dautaia nanai, Yesusi doari kawuru na Sempaisi ne
Munufoi aha, tuti kaiwasa bitoya era weia. Yesusi minohi na wanai mae
deunausa.
3 Na siari nanai mae mantaunau Kaiwo Musai soi fo manea tuti Farisi
manea eha wiwing manei ma, wiwing nani esobui we niari maninawa dena
ria mang siai. Etohoni doari rahansa,
4 ainanaya emadu we Yesusi eteyo, “Mantaunaune waune, wiwing nini
amesobui we niari maninawa dena ria mang siai.
5 Na Kaiwo Musai soi fo medurai we wiwing tonina nei mani todoni
kontaio ru kamiei soi paria mireha. Ampafe enemutituai todoni?”
6 Etutang tonanaifa we esera we ambori Yesusi medu sarawa mani eting-
gairi we niari sarawai. Wape Yesusi suang terai, tuti soi kaiwo na kahofafo
na warakehafo.
7 Manamo etanggewari pampang, ampafe doaria doa tirai tuti medu wesa
deyo, “Na mea kiai mandoni dino ne pari sasari mani, andino reantenang
pari so wiwingnei na kamiei.”
8 Yesusi medu tonanai mae, suang nariai aha soi kaiwo na kahofa nu-
wowongfo na warakehafoi.
9 Etaramio Yesusi we medu tonanaifa nanai, mano etinggai wiwingfoi
nanisa efouhisa wemansiawarai weru kataifoia, reantenang mani na mano
fuba foi paria ehai weru kataifoia. Era wa ehaia sea Yesusi tuti wiwingfoi we
doari na katai siari doa nai foi fo.
10 Ainanaya Yesusi doaria doa tirai tuti medu we wiwingfoi deyo, “Wi-
wingne wau, inontarai fuba anta nanisai doni ampa? Manei wiro dohong
aiboifea tau we wau kaha e?”
11 Wiwingfoi yoa we Yesusi deyo, “Daie, bereri.” Yesusi medu wei aha
deyo, “Yau kontaio wiro yohong aiboifea tau we wau kaha. Ampafe roa,
wape na ninai to fongna mani wiro nari sasarifo ahang fanai.”]

Yesusi wefisambewarai we nunei

12 Yesusi medu we kaiwasa bitoya foi aha deyo, “Yau mani iwefisambe-
warai we nunei. Mandoni dino daria yau mani da na mamantitifo aha kaha,
wape sobu samberawaio kia arangfo.”
13 Farisifosa emadu wei eteyo, “Oh! Moduairai kariri mantaung wau terai,
nemu kaiwowa wetarai kaha.”
14 Yesusi yoa wesa deyo, “Masino imaduairai kariri mantaung yau terai
ki, wape kaiwo imadurai ninai wetarai, weo iwaitawang na doni ira nai
ma fo tuti to doni ira wea fo. Wape mea mani meserawawerahai paria,
mewaitawang na doni ira nai ma fo ete to doni ira wea fo kaha.
15 Mehutu kaiwone kariri todoni inontaraine menenemitituaitafo. Yau
mani wiro ikutu kaiwo we inontarai manei kaha.
16 Wape masino ikutu kaiwo we inontarai manei mani, kaiwo ikutuai
nanai wetarai, weo imeiri yau kaha, mae Dai mano demi yau foi dino kiontai
yau ne.
17 Na mene Kaiwo Musai soi fo dotu tonina, ‘Uwemandu uwati te fieai tuti
umadu kariria mani, kaiwo nanai ahuai we kaiwo wetarai fine.’
18 Yauno imaduairai kariri mantaung yau ne tuti Dai mano demi yau nei
kontai meduairai kariri yau.”
19 Ainanaya emadu we Yesusi aha eteyo, “Tamamu niai na doni?” Yesusi
yoa wesa deyo, “Yau ete Dai, wiro metaroanso auru kaha. Weo masino
metaroanso yau mani, metaroanso Dai kontai.”

20 Kaiwo nanai Yesusi medurai na Sempaisi ne Munufoi, kefang we katai
doi korbani fo watai nai fo. Medu tonanai wape manei wiro tefuri kaha, weo
wiro ne rahida mai we etafuri kaharai.

Yesusi wiro na nunei kaha

21 Ainanaya Yesusi medu wesa nariai aha deyo, "Ambori ira weru mea, tuti
mesera we yau ki, tuti ambori memarareha na mene sasariwai. To katai ira
wei foi kontaio, wiro meraoia kaha rai."
22 Ampafe mano ewenunggamiei we Yahudi fosa emadu eteyo, "Tarahio
deyo ming berahi fe, doni medu deyo, 'To katai iraoi foi wiro mera wa kahai
nina.' "
23 Ainanaya Yesusi medu wesa aha deyo, "Mea mani mera na kofane ma,
wape yau mani ibiari na yaifai meu. Mera na nunei nini ma, wape yau mani
wiro na nunei kaha.
24 Nanai wedaya anta imadu we mea mau yeyo, memarareha na
mene sasariwa ki; weo masino meroasoai we 'Yau mani mano ahui we
YauNe*25 Ainanaya etutang berahi aha eteyo, "Wau mani mandoni di wau
tarai ne?" Yesusi medu wesa deyo, "Yau mani, mano kariri fianai anta
imadurai na reantenangfo kawuru we meara fo di yau.
26 Kaiwo bitoya paria yeyo imadurai kariri mea tuti ikutuai kariri mea.
Wape Mano demi yau nei mani Mano mesi we taroasoi dine, tuti fianai aino
tarahuoai riati fo, nanai aino imadurai we nunei ne."
27 Ewaitawana kaha we fianai aino Yesusi medurai tonana fo kariri Dai.
28 Ampafe Yesusi medu wesa deyo, "Kio meruai Kaisung Inontarai neia
dedai wori, mewaitawanai we YauNe fo ki, tuti ambori mewaitawanai we
fi fuba inariri na nufi nini, wiro na mantaung yau kaha. Manta imadu te
kariri fianai aino Dai deunauwai we yau fo.
29 Tuti Mano demi yau foi weriria yaune, wiro sawing yau imeiri yau kaha,
we inari fio eneoa fo pampang fefe."
30 Yesusi medu finanaia kai fo, kaiwasa bitoya eroasoi.

Mano wetarai wedaya kaiwasa etafaresua foi

31 Mayeai Yesusi medu we inontarai Yahudio eroasoia fosa deyo, "Masino
metoaria mutu na nehu kaiwone mani, nehu inontarai di mea tarai,
32 tuti ambori metaroanso ne wetaraifoi, tuti ne wetarai nani ambori
wedaya mea mehasau ki."
33 Ainanaya emadu wei eteyo, "Amea mani Abrahami ne riria di amea,
wiro amewewoming we manei na ea kaha! Ampafe todonie modu we amea
boyo, ambori amehasau nina?"
34 Yesusi medu wesa deyo, "Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo,
mandoni kontaio niari sasari foi mani, wewoming we sasarifoi.
35 Tuti woming manei wiro ne katai na mano yuti foi ne munu rorong fo
kaha, wape mantauni ne kaisungfoi mani, ne katai we fitawafa na munu
rorong fo.
36 Ampafe masino Kaisungfoi wedaya mea mehasau mani, mehasau tarai
tonanai.
37 Iwaitawanai we mea mani Abrahami ne riria di mea, wape merurai we
memung yau, weo nehu kaiwone ne katai na menemirorongwai kaha fefe.

---

* **8:24** YauNemani, YHWH, amani wang we Allai mantauni, dohonai we Musa na Keluaran 3:14.[YHWH] foi dine' kaha mani, ambori memarareha na mene sasariwai ki."

38 Fianai iwatioai ria Dai fo, finanai aino imadura ne. Tuti tonanai kontai we mea, metohong kariri fianai aino metaramioai ria mene daifoia fo."

39 Ainanaya eroa wei eteyo, "Amene dainei mani Abrahami dine!"

Yesusi medu wesa nariai aha deyo, "Masino mene dai dino Abrahami mani, na todoni kontaio menari fianai aino Abrahami niari fo.

40 Wape mea mani meteyo memung yau, amani mano imadu kaiwo wetarai itarahuoai ria Allai fo we mea mau ne yau. Abrahami wiro niari fi karira tonana ne kaha!

41 Mea mani menari fianai aino mene daifoi niari fo terai."

Inontarai Yahudi fosa emadu wei aha eteyo, "Amea mani wiro arikang ninoi di amea kaha. Amene Daifoi mani mansiari amani Allai mesiri."

42 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, "Masino Allai mene Dai dine mani, menemiwawu yau rai, weo ira na Allai ma tuti inayai na ninai nina. Kontai wiro ira na mantaung yau ma kaha, mae andi demi yau ma ne.

43 Metafu nehu kaiwo imadura ne kaha, weo wiro mewemambiriu we metaramio nehu kaiwone kaha.

44 Mea mani na mene daifoi ma, amani Saminseni, tuti memirising we metohong kariri mene daifoi ne fi dohong wea fo. Andino wemiung inontarai dine na reantenang parifoa ne tuti wiro dohong kariri ne wetaraifo kaha, weo na i mani wiro obu ne wetaraifeai nai kaha. Medu tetofa mani, finani medurai na mantauni ne taraifoi, weo i mani mano tetofa dine tuti tatofafoi weneung nai.

45 Imadu ne wetaraifo tonanai ki, wape wiro meroaso yau kaha.

46 Na mea mandoni wauno nemu fiainawiaifeai kariri yau we inari sasari ne? Masino imadu kariri ne wetaraifo mani, we fianie meroaso yau kahai nina?

47 Allai ne inontarainesa mani, etaramio kaiwo Allai medura fo. Wape mea mani wiro Allai ne inontarai di mea kaha, nanai wedaya memaya we metarami ne kaiwofo kahai nina."

Yesusi fiabai sewa Abrahami

48 Inontarai Yahudi fosa emadu wei eteyo, "Kasau ampa we kaiwo anta amemadurai kariri wau nanai kaiwo wetarai fine, amani inontarai Samaria kerira di wau. Tarai, inggirai dohong wau."

49 Yesusi yoa wesa deyo, "Wiro inggirai dohong yau kaha. Yau mani isomi we Dai tuti wiro mesomi we yau kaha.

50 Wiro isera we inontarai etaparanding yau kaha. Mae Manei andino dawiai we iwewonohu tonanafo ne, tuti I mani Mano kiutu kaiwo dine.

51 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, mano dohong kariri nehu kaiwofo mani, wiro sodai mararehafoi kahai we fitawafa."

52 Ainanaya inontarai Yahudi fosa emadu eteyo, "Nina mani amewaitawanai we wau mani tarai inggirai dohong wau! Weo Abrahami mantauni mireha ampa, tonanai kontai we nabifosa kiai. Wape modu boyo, 'Inontarai mano dohong kariri nehu kaiwofo mani, wiro mireha na ea kaha.'

53 Oh! Wiro fobai sewa Abrahami, mano mirehara foi, kaha fe? Nabifosa kiai kontaio emararehe ampa. Tonana mani mandoni dino titua wau nai ne?"

54 Yesusi yoa wesa deyo, "Masino yeparanding bera mantaung yau mani, finanai wefieai we yau kaha. Mano deparanding yau foi mani Dai, Dai nini dino mesahui we mene Allai dine nanai.

55 Wiro metaroansoi kaha tonanai ki, wape yau mani yeroani. Tuti masino imadu yeyo wiro yeroansoi kaha, nana mani yau mani inontarai ipampamu paria di yau, ne tarai kariri mea. Yeroani tuti yohong kariri ne kaiwofo.
56 Mene Dai Abrahami piraise paria we deti nehu rahidanei, tuti detioi kawuru ampa tuti mirising wei."
57 Ainanaya inontarai Yahudi fosa emadu we Yesusi eteyo, "Wiro nemu defuina piarua sura kahai kontai, tuti boti Abrahami e?"
58 Yesusi medu wesa aha deyo, "Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, wiro Abrahami saubaununggamiei kaharai mae, YAUNE kawuru ampa."
59 Ainanaya inontarai Yahudi fosa eha kamiei we eteyo esoi, manamo Yesusi dediwa werusa, ainanaya da weru Sempaisi ne Munufoia.

9

Yesusi niari inontarai urengfafa manei deti aha

1 Yesusi da wa mani deti inontarai manei, inontarai nani urengfafa na siari saubaununggamieifo.
2 Yesusi ne inontarai erariati fosa etutang berahi eteyo, "Dai Rabio Mantaunaune waune, mandoni dino niari sasario wedaya inontarai nini urengfafa na siario saubaununggamieifo nina? Mantauni ete ne wawafo suru re?"
3 Yesusi yoa wesa deyo, "Urengfafa tonana fo wiro mantauni ne sasarifoi ete ne wawafo une sasarifo wedaya tonanafo kaha, mae ambori Allai deinawi ne mambiriufo na i.
4 Todoni kontaio tanari Mano demi yau nei ne finiarifo na rahidafo. Weo dirufoi ambori da ma, tuti mandoni kontaio wiro yufi kaha.
5 Rahida inayai na nufi nina mani, yauno isambewa nufi ne."
6 Yesusi medu tonanaia fo mayeai, kendi to kahofa nuwowongfo aweu, tuti fia kandifoi na kahofafo eai, yuaisai ayai piso inontaraifoi urengfo nayai, ainanaya medu wei deyo,
7 "Roa ruai uremuwa na kuru Siloami." (Siloami nana mani *Mano Demi*.) Ampafe inontaraifoi da wa yuairurang urengfo na kurufoi. Niari tonanaia kai daraberahi ma fo, detia.
8 Ne ruramafosa tuti inontarai mano na fafong ewatioi we minohi dedo na rang dereung fosa, emadu kai eteyo, "Oh! Inontarai nini dino raminde minohi dedo we fi na rang dereung fo ne mae?"
9 Manea eroa tubarai eteyo, "Tarai andi aranane." Wape manea kontai eteyo, "Bereri, inontarai nini ureng kariri terai."
Wape mantauni medu wesa deyo, "Yau arana ne."
10 Ampafe emadu wei eteyo, "Todonie boti aha nina?"
11 Yoa wesa aha deyo, "Inontarai mano wonong Yesusi foi fia kahofa kuteai na ne kandifoi, ainanaya yuaisai ma piso na urehune tuti medu deyo, 'Roa ruairurang uremuwa na kuru Siloami.' Ainanaya ira wa tuti iruairurang urehufo nayai nanai, iwati aha."
12 Etutani eteyo, "Inontarai nani andi doni?" Manamo yoa wesa deyo, "Isera wawerahai."

Farisifosa esera we ewaitawang kariri todoni inontaraifoi denteng toa fo

13-14 Rahida Yesusi niari kahofa fo, piso inontaraifoi urengfo naya deti nani mani, rahida Sabati dine. Ampafe inontarai arahi deti nani ehari to inontarai eweFarisi fosara.

15 Farisifosa kontai etutang berahi kariri todonie deti aha nanai. Ampafe yoa wesa deyo, “Inontaraifoi piso kahofafeai na urehune, mayeai iruai ruramaia tuti iwati aha ninai.”
16 Farisifo maneiru teai emadu eteyo, “Inontarai nani wiro da na Allai ma kaha, weo wiro dewawu rahida Sabati foi kaha fefe.”
Manamo mano siai wei fosa emadu eteyo, “Inontarai wesasari manei niari fitantuma tonina fea rai e?” Ainanaya esawa wawerasa kariri.
17 Ampafe etutang bera mano anta urengfafa foi aha eteyo, “Fifianai aino enemutituaitaifa kariri inontarai nani faini ne? Weo wauno niari uremuwa beng tonanai.” Mano detia foi deyo, “I mani nabi dine.”
18 Manamo mano ewenunggamiei we Yahudi fosa emaya we eroasoai we inontarai nani mani tarai mano raminde urengfo fafa na siari saubaununggamieifo tuti ninaia mani denteng aha foi dine kaha. Ampafe esahu ne wawafo suru ma,
19 tuti etutang bera suru eteyo, “Taraie mune arikangno urengfafa na siari saubaununggamieifo andi nini e? Todoni fino deti aha ninai?”
20 Ne wawafo suru umadu ureyo, “Ne auwaitawana mani, tarai aune arikang dine, tuti urengfo fafa na siari saubaununggamieifo.
21 Wape todoni deti aha ninaifa mani, auwaitawana kaha. Tuti mandoni dino niariria deti toninai aha ne mani, auwaitawana kahai kontai. Metutang bera mantauni teraifa, fiabai ampa, ampafe mantauni ambori deikaririaifa ki.”
22 Wawafo suru umadu tonanai we umatai mano ewenunggamiei we Yahudi fosa, weo ehutuai ampa we mandoni dino meduairai Yesusi weMananu Mampariri dine mani, wenani wiro da to munu agama Yahudi fo afui ahang kaha.
23 Nanai wedaya mani wawafo suru umadu ureyo, “Fiabai ampa, metutang teri.”
24 Ainanaya esahu mano detia nani aha ma, esahui weberu finanaia, tuti emadu wei eteyo, “Fofora na Allai wonongfo* we fianai moduraifa fo, modu te ne wetaraifo. Amewaitawanai we inontarai nani mani wesasari.”
25 Inontaraifoi yoa wesa aha deyo, “Wesasari ete bereri ete, iwaitawana kaha. Wape fi beyari iwaitawana mani, raminde nanai urehufafa, wape nina mani iwati ampa.”
26 Ainanaya emadu wei nariai aha eteyo, “Niari fiani we wau? Niari uremuwa todoni e boti aha ninai?”
27 Inontaraifoi medu wesa aha deyo, “Yeikaririai kawuru we mea ampa, wape memaya we metaramioa kaha. We fianie meteyo metaramioai nariai aha nina? Tarahio meteyo merariati konta fe?”
28 Ainanaya eteiberahi paria tuti eteyo, “Wau ro riati ne. Amea mani bereri! Amea mani inontarai ameraria Musa di amea.
29 Amewaitawanai we Allai medu we Musai ampa. Wape kariri inontarai nani mani amewaitawang da nayai ma fo kaha.”
30 Inontaraifoi medu aha deyo, “Nanai siai paria, dohong yau imarari paria. Weo meteyo mewaitawang katai da nai ma fo kaha, mae andi niari yaua iwati ampa.
31 Tawaitawanai we wiro Allai tarao inontarai sasari fosa kaha, mae tarao te mano esomi wei tuti etohong kariri ne awia fosa.

* **9:24** Ene maksuti mani, na deparanding Allai.

32 Na reantenang nunei tibaurai ma fo, wiro tataramio inontarai manei
niari weurengfafa na siario saubaunungfo deti kaha rai.
33 Masino inontarai nani na Allai ma kaha mani, wiro niari fiea kahai
kontai."
34 Eroa wei eteyo, "Sasarine sefang na wau na siari taubau numuwai paria
sobu ninai, mae boyo bounau amea re?" Ampafe na siari nanai to fongna fo
eteiayari we wiro da to munu agama foi aha fui kaha.
35 Yesusi taraoai we mano ewenunggamiei we Yahudi fosa eteiaya inon-
taraifoi we wiro da to munu agama Yahudi foi aha kaha. Ampafe sera we
inontaraifoia sobui tuti medu wei deyo, "Roaso Kaisung Inontarai nei e?"
36 Inontaraifoi bera Yesusi aha deyo, "Daie, mandoni dine? Boikariri we
yau ambori iroasoi."
37 Yesusi yoa wei deyo, "Inontarai nani mani botioi ampa, tuti andino doa
medu ria wau nina."
38 Inontaraifoi medu wei aha deyo, "Sengne waune iroasoai," tuti somi
wei.
39 Ainanaya Yesusi medu deyo, "Ira to nunei ma ninai we ikutu kaiwo,
ambori mandoni kontaio urengfafafoi deti, tuti mano deti foi urengfafa."
40 Farisi maneiru teaio enayai na nana fosa etaramio kaiwo Yesusi medu-
rai tonana fo, ampafe emadu we Yesusi aha eteyo, "Ampafe boyo amea
kontai ameuremifafa e?"
41 Yesusi yoa wesa deyo, "Masino meuremifafa mani, mewesasari kaha
weo mewaitawang ne wetaraifo kaha fefe. Wape meteyo mewati, ampafe
tonana mani mene sasariwai niayai pampang."

10

Fiyiwansoai kariri domba tuti mantahung foi

1 Yesusi medu aha deyo, "Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo,
inontarai mandoni dino suai to rorong fiahung dombafo enayai nai foi afui,
wape wiro suai na rahutufoi kaha, mae dautai kutuai na katai siai, wenani
mani inontarai mananapi tuti dewa fi dine.
2 Wape mano suai na rahutufoi to rorongfoi afui mani, wenani dino
wemantahung we dombafosa ne.
3 Inontarai tonana nei, mano deitawang wedua rahutufoi fiai rahutufoi
wei tuti ne dombafosa etaramio raofuifoi. Sahu ne dombafosa mansiari-
mansiari kariri ewonomifo tuti wiwiainsa to boriei.
4 Dombafosa era to borieia ehaia mani, mantauni da fonisa mae dom-
bafosa era riati na kurufuifo, weo etaroanso raofuifo fefe.
5 Wape weinontarai aisei nei mani, dombafosa emaya we era riati kaha,
kontai emito werui, weo etaroanso inontarai tonana fosa eraomifuifoi kaha
fefe."
6 Yesusi deiriri fiyiwansoai nani wesa, wape etafu fianai aino yiwansoai
tonanai wesa fo kaha.
7 Ampafe Yesusi medu nariai aha deyo, "Tarai antu! Imadurai we mea mau
yeyo, yau mani rahutu we dombafosa foi di yau.
8 Mano era foni yau kawurua fosa mani, ea kiai mananapi tuti mantawa fi
saine, mae dombafosa wiro etarami eraomifuifo kaha.
9 Yau mani rahutu di yau. Mandoni dino suai na yau mani, ambori sobu
faririfo ki, i ambori suayai dariai tuti sobu ninoi kehe foi.

10 Mananapinesa era terai ma we ehamananapi, we emung tuti we emei fi pariao woru. Wape yau mani ira ma we ambori esobu arangfo tuti esobuai na bitoya funomai.
11 Yau mani mantahung denteng foi di yau. Mantahung denteng foi dohong ne taraifoi we ne dombafosa.
12 Mae inontarai mano yufi we sobu fiembaitai tuti wiro ne te dombafosa kaha foi, serigala manei mito ma we mingno dombafosa mani, ambori mito weru dombafosa tuti serigalafoi mingsa tuti kiatatesa.
13 Inontarai nani mito weru dombafosa, weo i mani yufi terai we sobu fiembaitafo tuti wiro enetituai we dombafosa aha kaha.
14-15 Yau mani mantahung denteng foi di yau. Yeroanso nehu dombafosa tuti nehu dombafosa etaroanso yau, ne tarai toyari Dai we deroanso yaufo tuti yau kontai yeroanso Dai. Tuti yohong nehu tarainei we nehu dombafosa.
16 Wape yau kontai nehu domba siai fea kontai, domba nanisa wiro na domba rabuangno enayai na wore rorongfe ninisa kaha; domba nanisa todoni kontaio iwiwiainsa kontai tuti ambori etarami raohufuinei. Ea kiai ambori ewerabuang boyari ria ene mantahungnei.
17 Dai enewawu yau we yohong nehu tarainei imireha ambori isobui aha fefe.
18 Mandoni kontaio wiro kia nehu taraifoi weru yau kaha, mae yohong nehu taraifoi imireha tonanafo kariri mantaung yau nehu awiafo. Nehu mambiriu we yohoni tonanai tuti nehu mambiriu kontai we ikari aha. Finana mani fio Dai demi yau weai we inari fine."
19 Yesusi medu tonanafo wedaya Yahudifosa wiro eweboyari ahang kaha mae esawasa.
20 Bitoya na sa emadu eteyo, "Inggira dohoni tuti wefiauwou ampa! Ampafe tataramioi we fiani?"
21 Manamo manea kontai emadu eteyo, "Inontaraio inggira dohoni nei mani wiro medu tonana kaha! Inggiranei niari inontarai urengfafa manei denteng rai e?"

Inontarai Yahudi fosa eteiaya Yesusi we weMananu Mampariri

22 Waroi ahang kahai mae, tete rahida inontarai Yahudi fosa etansua Sempaisi ne Munufoi na bendari Yerusalemi. Na rabuang bonani mani tete danunanangfo ne diru neung finana.
23 Yesusi niayai da wawerahai na Allai ne Munufoi refongfo, amani refong esahuai we Refong Salomoi fo. 24 Ainanaya inontarai Yahudi fosa era etoa wari Yesusi. Emadu wei eteyo, "Tua amea amenemiwawera we wau kidoni wo? Masino Mananu Mampariri foi di wau mani, boikaririaia kasau we amea tonanai."
25 Yesusi medu wesa deyo, "Yeisaharai kawuru we mea ampa wape meroasoa kaha. Fio inari na Dai wonongfo kai, finanai wefiainawiai we mea kariri yau ampa.
26 Wape meroasoa kaha weo wiro mehontai na nehu domba rabuangfoi kaha fefe.
27 Nehu domba nanisa etaramio raohufuinei, tuti yeroansosa tuti era ria yau.
28 Yohongno numainufo wesa tuti wiro esobu ne karirafo ahang kahai we fitawafa. Mandoni kontaio wiro dewasa weru warahune kaha.

29 Dai mano dohonsa we yau foi, fiabai sewa mandoni kontai, tuti mandoni
kontaio wiro dewasa weru Dai warangfo kaha.
30 Dai tuti yau mani auwemansiari."
31 Ainanaya inontarai Yahudi fosa eha kamieifo aha we eteyo eso Yesusi.
32 Manamo Yesusi medu wesa deyo, "Fitantumao na Dai ma fo aino bitoya
yeinawiai we mea ne. Na fi bitoya yeinawiai tonana fo, doni aino wedaya
mea meteyo meru kamieio yau weai nina?"
33 Inontarai Yahudi fosa emadu wei eteyo, "Ameteyo ameru kamieio wau
toninafo, wiro we fi bengno nari fo kaha, mae we boibera Allai fo. Wau mani
inontarai batang di wau, wape boyo wau mani Allai di wau."
34 Ainanaya Yesusi medu wesa aha deyo, "Na mene Kaiwo Mararebana foi
dotu kariri mene wawafosa, amani na kaiwo rabuangno Allai medu deyo,
'Isahu mea kiai weseng di meara.'*
35 Tawaitawanai we fianai dotu na Kaiwo Mararebana fo mani, kaiwo nanai
wiro wioru kaha. Ampafe masino Kaiwo Mararebana fo deyo, 'Seng di mea,'
tonanai we mano esobu kaiwo nani fosa mani, todoni kontai yau tonanai
kontaia!
36 Weo yau mani Dai Allai diri yau we mantauni nengfoi di yau, tuti demi yau
to nunei meu. Tonana mani we fiani metinggai yau we yeibera Allai nina, na
nehu kaiwo imadurai yeyo Allai ne Kaisung di yau fo nina?
37 Masino inari kariri fianai aino Dai demi yau weai we inari fo kaha mani,
wiro meroaso yau fanai.
38 Wape masino inari kariri fio Dai demi yau wea fo tuti memaya we meroaso
yau kaha, tonana mani meroaso te fianai aino inari nanai. Ambori na
tonanane mewaitawanai tuti metafurai we Dai niayai na yau tuti yau kontai
inayai na Dai."
39 Ampafe erurai nariai aha we etafu Yesusi manamo kiaharai weru
ewaramifoa.
40 Yesusi daraberahi to waya Yardeni dereung dowei fo, to katai raminde
Yohanesi webaptisi nai foi tuti niayai na nanai.
41 Na nanai kaiwasa bitoya era weia. Emadu eteyo, "Yohanesi wiro niari
fitantuma kutu boyari kahaia, wape fi kiaio medurai kariri inontarai nini fo
wetarai ampa."
42 Tuti kaiwasa bitoya na nana fosa eroaso Yesusi we Mananu Mampariri
na Allai dine.

11

Lazarusi ne mirehafo

1 Inontarai manei wonong fino Lazarusi, minohi ria rorowingno Mariai
tuti Martai suru na munue Betania na nu Yudea foi. Inontarai nani meni-
nang.
2 Mariai nini mani wiwingno raminde sari maning nunsai mampori foi
mae sara Yesusi awengfo tuti dufi na nurandaungfo foi dine. Tuti roromang
dino Lazarusi mano meninang nani.
3 Ampafe rorowingfo suru uranatu kaiwo we Yesusia uraikaririai wei
ureyo, "Sengwa waune, mano enemuwawuti nei meninang."
4 Yesusi tarao kaiwofo nanai medu deyo, "Fimaninang nani wiro kia
marareha kaha, wape ambori deinawi Allai ne sambewaraio dedai fo, weo
na maninang nani wedaya inontaraine etaparanding Allai ne Kaisungfoi."

* **10:34** Masmuri 82:6-7

5 Yesusi tarai enewawu Martai, Mariai tuti Lazarusi.
6 Wape, tarao kaiwofo we Lazarusi meninang nanai, da ahera wa kaha,
mae niayai rahida boru aha.
7 Wape mayeaia mani medu we ne inontarai erariati fosa deyo,
“Tatarabera tata to nu Yudea foi aha.”
8 Ampafe eroa wei eteyo, “Dai Rabio Mantaunaune waune! Ararafanai
ninai, inontarai Yahudi fosa eteyo eru kamieio wau, tonanai mae boyo
barabera wau to wanai aha nina e?”
9 Manamo Yesusi yoa wesa deyo, “Mewaitawana kahai we na wofoi
dautafo paria sobu sawafo mani, araha ureng suraya borufo ne? Mandoni
dino da na rahidafo mani, wiro sodai kaha, weo deti fio sambewa nufi nini
fefe.
10 Wape da na dirufo mani sodai, weo sambewarafo nayai na i kaha.”
11 Yesusi medu tonanai, mayeai medu aha deyo, “Tane maniwowirio
Lazarusi dena ampa, wape ambori ira wa we ibauni ki.”
12 Ampafe ne inontarai erariati fosa emadu eteyo, “Sengne waune, masino
Lazarusi dena mani, ambori denteng ki.”
13 Weo etafu sara Yesusi kaiwo medu tutirai we deyo, Lazarusi denafo,
ewaitarahio dena tarai tonanai, wape Yesusi medu tonanafo mani deyo
Lazarusi mireha.
14 Nanai wedaya Yesusi medu parai deyo, “Lazarusi mireha ampa.
15 Wape ifaraise kontai weo wiro inayai na wanai tete ne tonanafo kaha
fo. Weo nana mani beng paria we mea ambori meroasoai. Ampafe tara we
Lazarusia.”
16 Tomasi, mano ahui kontai we *Didimusi* foi medu we ne maniwowiri
eraria Yesusi fosa deyo, “Tara riati kontai, ambori tamarareha riati.”

Yesusi mani Mano duwi inontarai emarareha tuti dohonsa etarang aha dine

17 Rahida bo Yesusi sobu katai nani fo, Lazarusi mireha esaraia we rahida
boa na fafo rorong foa.
18 Betania mani watai kefang we bendari Yerusalemi, waroifo tarahio kiro
botoru rai.
19 Inontarai Yahudi bitoya era wa etuambawa Martai tuti Mariai uru,
we enari unemirorongfoi mitubaru aha weo unemirorongfoi fituayai we
ururomifoi fefe.
20 Martai taraoai we Yesusi da wa nanai, dari weru munufoi da weu
Yesusia, mae Mariai mani minohi na munu rorongfo.
21 Martai medu we Yesusi deyo, “Sengne waune, masino nayai na nina fea
reti, rorohunei wiro mireha kahai ki.
22 Tonanai ki wape nina mani iwaitawanai we Allai ambori dohongno
fianai kontai aino butani wea fo ki.”
23 Yesusi medu we Martai deyo, “Roromuwai ambori suwi nariai aha ki.”
24 Martai yoa wei aha deyo, “Iwaitawanai we na rahida Sempaisi kife
nuneifo mani, Lazarusi ambori suwi aha ki.”
25 Yesusi yoa wei aha deyo, “Yauno yohong anseng we kaiwasanei tuti
yuwi inontarai emarareha nesara esuwi aha ne. Mandoni dino yoaso yau
mani, mireha ki wape ambori darang aha.
26 Tuti mano etarang nesa, amani mano eroaso yau fosa, wiro emarareha
kahai we fitawafa. Roaso fininaifa ne?”

27 Martai yoa wei deyo, “Yo, Sengne waune, iroasoai we wau mani Mananu
Mampariri foi di wau, Allai ne Kaisungno dererai na fafongfa we ro to nunei
ma foi di wau.”
28 Martai medu tonanaia fo, mayeai da wa sahu ne tahatuio Mariai,
seimumung wei deyo, “Dai mantaunaufoi niayai na wanafo, dutang we
wau.”
29 Mariai tarao kaiwofo nanai, sikahera doa bariri tuti da we Yesusia.
30 Rabuang bonani mani, Yesusi wiro da to munuefo afui kaha wo, mae
minohi na katai anta sobu Martai naya fo.
31 Inontarai Yahudio efanduhisa ria Mariai we etohong kaiwo wawori wei
fosa, ewati Mariai doabariri tuti sikahera da to boriei tonanafo, ea kontai era
riati. Weo ewaitarahio da to fafofo we sai nayai.
32 Mariai da wa sobu katai Yesusi minohi nai foi tuti detioi nanai, sau aweu
wiatai na awerengfo tuti medu deyo, “Sengne waune! Masino nayai na nina
fea reti, rorohunei mireha kahai ki.”
33 Yesusi deti Mariai we saifo tuti inontarai Yahudi era riatia fosa kontai
we esaifo nanai, enerorongfoi fituayai paria.
34 Ampafe dutang berasa deyo, “Metohoni wiatai na doni?”
Eroa wei aha eteyo, “Sengne waune, ro ma botio katai wiatai nai foi.”
35 Ainanaya Yesusi saia.
36 Ampafe inontarai Yahudi fosa emadu eteyo, “Mewatia, enewawu
Lazarusi fuba paria.”
37 Wape manea kontai emadu eteyo, “I mani inontaraio niari mano ure-
ngfafa foi deti aha, todoni fino wemambiriu we dirapa marareha foi ambori
wiro Lazarusi mireha kahai nina?”

Yesusi duwi Lazarusi na marareha rorong foi aha

38 Yesusi enerorongfoi fituayai nariai aha, da sobuo fafofoa. Fafofoi mani
kamirei kamiei dine, tabung wedua borongfo na kamiei fiabai.
39 Medu deyo, “Metadoi kamieinei weruai!” Lazarusi mano mireha foi
rorowingno Martai medu we Yesusi deyo, “Manamo, Sengne waune, piro
ampa, weo araia ne rahida boa finina.”
40 Manamo Yesusi medu we Martai aha deyo, “Taramuo kaiwo anta
imadurai we wau yeyo, roasoa mani ambori boti Seng Allai ne sambewaraio
dedai fo ki e?”
41 Ampafe mano era wa fosa etadoi kamieifoi weru kamirei borongfoa.
Mayeai Yesusi fioai urengfo deti to rorafaisi tuti medu deyo, “Daie, yohong
mahikai we wau weo taramuo yau ampa fefe.
42 Iwaitawanai we taramuo yau pampang, wape na ninai kaiwasa bitoya
etoawari yau ampafe yeyo imadu tonanai, ambori eroasoai we wauno bemi
yau ma ne.”
43 Yesusi medu tonanaia kai fo, sahu na raofui fiabai deyo, “Lazaruse, ro
to boriei mandiei!”
44 Na tatofang kutu nanai, inontarai mirehara nani darang aha tuti ki-
awariai ariei, wape wiro da kifadei kaha, weo ne taraifoi ansania mutubaru
na ireu biua fo rai fefe. Tuti urengfo tabung weduarai na ireuo fanahang
tuti sayaha. Ainanaya Yesusi medu we kaiwasa fiau foi deyo, “Merehu ireu
ansang ne taraifoi naya wa tuti ne tabung wedua urengfe naya wa, tuti
metawini da wa.”

Mano ewenunggamiei we Yahudi fosa emadu ruhi kaiwo we emung Yesusi (Matiusi 26:1-5; Markusi 14:1-2; Lukasi 22:1-2)

45 Ampafe inontarai Yahudi bitoyao era wa efata Mariai fosa ewati te
fitantuma Yesusi niari tonana fo, ne faufosa eroaso Yesusi we ene Seng dine.
46 Wape maneiru teai na sa era wa eteikaririai we Farisifosa kariri fitan-
tuma Yesusi niari nanai.
47 Ainanaya imami baba fosa tuti Farisifosa esahu Majelisi Agama fosa ma
efanduhisa tuti emadu eteyo, “Fianai aino tanari ne, we inontarai wani niari
fitantuma tuti fiainawiai bitoya paria.
48 Weo masino tatuati niari pampang tonana mani, ambori kaiwasa bitoya
eroasoi. Tuti finanai wedaya inontarai Roma fosa era ma we emei Allai ne
Munu Mirarebanai na Yerusaleminei tuti enari inontarai Israeli ne tatara
taworu ki.”
49 Manamo manei na sa amani Kayafasi, imamio na defuina bonani mani
weimami fuba foi, medu wesa deyo, “Mewaitawang fiea kaha,
50 tuti mewaitawana kahai we mansiari mireha we kaiwasa bitoya foi,
nanai beng sewa weru tane rai na nu Israeli ne emarareha tantenang fo ne.”
51 Kayafasi medu tonanafo, wiro medu na mantauni kaha, mae medu na
wangno imami fuba yu na defuina bonani fo. Medu toyari nabi manei we
ambori Yesusi mireha we inontarai na nu Israeli foi,
52 tuti wiro we nu Israeli foi tera kaha, mae we fianduhi Allai ne arikangno
enayai tatera fosa kiai ambori fianduhisa weboyari na Allaifo.
53 Ampafe na rahida bonani to fongna fo emadu ruhiai eweboyari we
emung Yesusi.
54 Ampafe Yesusi wiro kiawari parai na kaiwasa bitoya foi na inontarai
Yahudi fosa euremireafo ahang kaha, wape dontai na nanai to katai kefang
we katai sarahiai wewui fo, amani to bendario Efraimia. Niayai na wanai
ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa.
55 Rabuang bonani mani, rerai we inontarai Yahudi fosa ene rahida Paska
foi. Ampafe wiro etohonsua rahida Paska foi kaharai mae, kaiwasa bitoya
na munuefo era kawurua to Yerusalemia we eruairuransara emararebanai
kariri ene koangfoi.
56 Na wanai kaiwasa nanisa esera we Yesusi tuti etoari na Allai ne Munufoi
rorongfo mae emadu wawerasa eteyo, “Menemitituai tofino, Yesusi da
kontai to rahida Paska nei ma rai e?”
57 Tuti imami baba fosa tuti Farisifosa, etohong kaiwo pondoayai kawurua
we mandoni dino deitawang Yesusi we niayai na doni mani, todoni kontaio
deikaririai wesa ambori era wa etafuri.

12

Mariai sara Yesusi na maning ne harga dedai na Betania
(Matiusi 26:6-13; Markusi 14:3-9)

1 Rahida wonang aha werahida Paska foi, Yesusi da to munue Betania,
amani Lazarusi mano raminde Yesusi duwiria suwi na marareha rorong foi
ne munuefo.
2 Na nanai Lazarusi itorohong muniara bei we etamang we Yesusi na
munufoi. Martai wesarawiri wesa tuti Lazarusi tuti mano wenotisa fosa
ewatai etampi ruhiai ria Yesusi.
3 Ainanaya Mariai kia maning niunsai mampori literi mairabuang feai ma.
Maning nani mani enariri na ai newao niunsai mampori tuti ne harga dedai
paria. Sari maningfoi to Yesusi awengfo aweu, ainanaya dufi na mantauni
nurandaungfo aha. Maningfoi ne niunsai mampori fo wedaya munufoi
sentenang niunsai mamporia.

4 Wape Yudasi Iskarioti, Yesusi ne inontarai dariatio katu mani dewayani
foi medu deyo,
5 “We fianie maning ne harga dedai tonana nei wiro awayani obu doi
dinari piaring webetoru (300)*, tuti doi nanai ohonai we mano ene pari fi
fosa kahai nina?”
6 Yudasi medu tonanafo, wiro weo urengfo nayai na mano ene pari fi fosa
kaha, wape we i mani mananapi dine. Weo wea mani kia doio watai na ene
kasifoi, doi nani andino yuti ne.
7 Wape Yesusi medu deyo, “Metawing wiwingnei niari kariri fianai aino
deyo niari ninai, weo fio niari tonina ne, meinenang yau we rahida imereha
foi.
8 Weo inontarai ene pari fi fosa mani, rahida neungne enayai ria mea,
wape yau mani wiro inayai ria mea pampang kaha rai.”
9 Inontarai Yahudi bitoya etaramioai we Yesusi niayai na Betania, ampafe
era weia. Era wa fo wiro we ewati Yesusi tera kaha, mae we ewati Lazarusi
kontai we Yesusi duwiria suwi na marareha rorong foi aha fo.
10 Ampafe imami baba fosa emadu ruhiai we emung Lazarusi kontai.
11 Weo na i, inontarai Yahudi bitoya era werusa tuti eroaso Yesusi aha.

Yesusi suai to bendari Yerusalemi tuti kaiwasa bitoya foi etaparandini (Matiusi 21:1-11; Markusi 11:1-10; Lukasi 19:28-38)

12 Kameaia mani, kaiwasa bitoyao da kawurua we dohonsua rahida Paska
foi etaramioai we Yesusi da to bendari Yerusalemia nanai,
13 eha kafadei baya fo, ainanaya era wa etamang wei. Yesusi da wa
kiawariai nanai esahu na eraomifui fiabai eteyo,
“Hosana! Tafiai Sempaisi!
Moanafeai we Mano da na Sengnei wonong ne ma,
Moanafeai we Mananu Israeli ne!”
14 Yesusi sobu keledai antung manei, tuti dautai nai, ampafe mai kariri
Sempaisi ne Kaiwo dotu deyo,
15 “Kadawing Sioni† wa waune, mutai fanai!
Botia, nemu Mananufoi da ma ne,
dautai na keledai antung manei!”*
16 Rahida nanai, Yesusi ne inontarai ewesuraya mandu fosa etafu kaiwo
dotu tonanafo na mai kaharai. Wape kio Allai yuai Yesusi dedai sambe-
warai na rahida suwiri na marareha rorong fo wori, arahio earomioai we
fianai aino inontaraifosa enari we Yesusi nanai, Allai soi kawuru na Kaiwo
Mararebana fo kariri ampa.
17 Inontaraio raminde enayai na wanai ria Yesusi na rahida sahu Lazarusi
na marareha rorong fo mandiei fosa, emadu kariri finanai pampang.
18 Nanai wedaya kaiwasa bitoya foi da we Yesusia, weo etaramioai we
andino niari fitantuma nana ne.
19 Ampafe Farisifosa emadu wawerasa eteyo, “Tawefieai ahang kaha! Weo
tawatioai we nunei sentenang erariati ampa!”

Inontarai Yunani manea esera we Yesusi, tuti Yesusi medurai we ambori mireha ki

20 Na kaiwasa era wa we etohonsua rahida Paska foi nanisa mani, inon-
tarai Yunani maneiru teai ehontai.

* **12:5** 300 dinari mani, mai toyari manei ne fiembaitai yufi we fuina bei fo. † **12:15** Kadawing Sioni foi mani kaiwo neta weai we ‘kaiwasa na bendari Yerusalemi fo.’ * **12:15** Zakariai 9:9

21 Inontarai Yunani nanisa era wa emadu we Pilipusi eteyo, “Doroi waune, ametohong weai paria we amemadu ria Yesusi.” (Pilipusi nini mani na bendari Betsaida na nu Galilea foi.)
22 Ampafe Pilipusi da wa deikariri kaiwofo we Andareasi, tuti mayeai ura wa uraikarirai we Yesusi.
23 Wape Yesusi medu deyo, “Rahidafe mai ampa we Kaisung Inontarai nei Allai yuaisia dedai sambewarai.
24 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, masino patibu bong bei wiro memasa kahai tuti tanami toyari arai inontarai marareha na kahofafo kaha mani, weboyari pampang tonanai. Wape patibu bong boyari nani memasa tuti arai na kahofafoi mani, ambori tifu aha tuti wedaya bong bitoya aha.
25 Mandoni dino enewawu mantauni ne ansengfoi ambori ne ansengfoi wioru ki, mae mandoni dino na nufi ninai wiro enewawu ne ansengfoi kaha, nana mani wenani dewawu ne ansengfoi we ambori sobu numainufo.
26 Mandoni dino deyo wemangfata we yau mani, todoni kontaio da ria yau, tuti inayai na doni mani, mangfata nani niayai na nanai kontai. Mandoni dino fiata yau mani, Dai na rorafaisi somi we wenani.
27 Enehurorongnei fituayai paria, wape yeyo imadu fiani? Imadu yeyo, ‘Daie, ka yau weru fi dadira ninaifa,’ ne? Wiro tonana kaha, weo we isodai dadira ninaifa aino wedaya ira weaifa ma ne.
28 Daie, nari wonomuwai ao dedai sambewarai!”
Ampafe raofui bei sahu na rorafaisi meu deyo, “Inari wonohune dedai sambewarai ampa, tuti inariri dedai sambewarai nariai aha.”
29 Kaiwasa bitoyao etoari na nana fosa etarami raofuifoi, ampafe emadu eteyo, “Kadidu dine!” Wape manea kontai emadu eteyo, “Bereri! Wewai dino medu wei ne!”
30 Ainanaya Yesusi medu wesa deyo, “Raofui nani medufo, wiro we yau kaha, mae we mea.
31 Ninaia mani rahidafe mai we Allai kiutu kaiwo kariri nunei to. Tuti ninaifa kontaio Allai ambori so mananu nunei foi, amani mano kerira pari foi, to boriei.
32 Tuti rahida eruai yaua itawai yedai na nunei fo mani, ambori irabi kaiwasanei kiai da we yau ma ki.”
33 Yesusi medu tonanafo we deinawiai we todoni ambori mirehafo.
34 Ainanaya kaiwasa bitoya foi emadu wei eteyo, “Na Kaiwo Musai soi fo, amewaitawanai we Kristusio ahui we Mananu Mampariri foi mireha kahai mae minohi darang we fitawafa, ampafe todoni fino boyo, ‘Kaisung Inontarai nei todoni kontaio yuaisia dedai,’ nina? Tuti Kaisung Inontarai nei mani mandoni dine?”
35 Yesusi medu wesa aha deyo, “Sambewaranei niayai ria mea na ninai we rahidafeai waroi aha kaha. Ampafe Sambewaranei niayai rahang mea nina ne rai mani, mera nai, bereri mani mamantitifoi soru mea rai. Weo mano da na mamantitifo mani, wiro deitawang da weafo kaha.
36 Meroaso Sambewaranei na rahida Sambewara nani niayai rahang mea nina ne, ambori mewearikangno Sambewarai.”
Yesusi medua kai tonanafo, da wa dediwa werusara.

Inontarai Yahudi fosa wiro eroaso Yesusi we Mananu Mampariri foi kaha ne rai

37 Yesusi niari fitantuma bitoya paria na inontarai Yahudi fosa eu-remireafo, tonanai ki wape wiro eroasoi kaha.

38 Finanai ambori mai kariri Sempaisi ne Kaiwo nabi Yesayai medurai deyo,
“Sengne waune,
toyari manei wiro yoaso kaiwo amemadura ne kahaia.
Tuti boinawi nemu mambiriufo wesa tonanai ki,
mae eroasoa kaha ne rai.”*
39 Nanai wedaya wiro ewemambiriu we eroasoa kahai, weo Yesayai medurai kawuru kontai ampa deyo,
40 “Allai medu deyo,
‘Yau inari euremifoa kabe tuti enemirorongfoia mitubaru,
ambori wiro ewati fi inari nanai na euremifo fanai,
tuti etafurai na enemitituaitafo fanai.
Ambori wiro etaraberasa we yau ma we inarisa ebeng fanai.’ ”*
41 Yesayai medu tonanai we deti Yesusi ne sambewaraio dedai fo kawuru ampa tuti medu kariri Yesusi tonanai.

42 Tonanai ki wape mano ewenunggamiei we Yahudi fosa bitoya eroasoi kontai. Wape wiro eteiai ene eroasoai nanai para kaha, weo ematai Farisifosa we dohonao na tonanane etatasa weru munu agama fo fe.
43 Weo mano ewenunggamiei we Yahudi nanisa esera terai we inontarai etaparandinsa, sewa weru Allai deparandinsa fo.

Yesusi ne kaiwo medura fo dinggai nunei tuti kiutu kaiwo kariri

44 Ainanaya Yesusi sahu deyo, “Mandoni kontaio yoaso yau fo mani, wiro yoaso yau tera kaha, mae yoaso Mano demi yau foi,
45 tuti mandoni dino deti yau fo mani, wenani kontaio deti Mano demi yau ma foi.
46 Weo ira to nunei ma nina ne we iweSambewarai, ambori mandoni saino eroaso yau fo mani, wiro enayai na mamantitifo aha fanai.
47 Mandoni dino tarao nehu kaiwofo wape wiro dohong kariria kaha mani, wiro ikutu kaiwo kariri kaha. Weo wiro ira ma we ikutu kaiwo we nunei kaha, mae ira ma we ifariri nunei.
48 Mandoni dino deiaya yau tuti wiro tarao nehu kaiwofo kaha mani, sobu aiboifo rai, weo nehu kaiwo imadura fo aino dinggairi tuti kiutu kaiwo kariri wenani na rahida Sempaisi kife nunei nai foi ne.
49 Weo wiro imadu na mantaung yau kaha, wape Dai, mano demi yau foi, andino demi yau we imadu fianai aino todoni kontaio imadurai we meafo ne.
50 Tuti iwaitawanai we ne kaiwo pondoai we inontarainesa fo dohonsa eminohi we numainu. Ampafe fianai aino imaduraifa fo, imadurai kariri kaiwo Dai demi yau we imadura fo.”

13

Yesusi yuairurang ne inontarai ewesuraya mandu fosa eawemifo we deunausa we ewewoming wawera wesa

1 Rerai we rahida Paska foi, Yesusi deitawanai we ne rahidafo mai we da weru nunei, daraberahi we Dai aha. Yesusi enewawu ne inontaraifosa paria, amani ne inontarai eroasoi enayai na nunei ninisa, tuti enewawusa pampang paria werea naya fo.

* **12:38** Yesayai 53:1 * **12:40** Yesayai 6:10

2 Yesusi minohi dampi diruai ria ne inontarai ewesuraya mandu fosa
tonanai, tuti Saminseni weanggariri Yudas Iskarioti, Simoni antungfoi
kawurua, medu wei na enerorongfoi we ambori dewayang Yesusi.
3 Yesusi deitawanai we Dai na rorafaisi dohongno mananufo wei ampa
we yu fifiani kontai, tuti deitawanai kontai we da na Allai ma tuti ambori
daraberahi we Allai aha.
4 Ainanaya doari ayai, disu ne ansung boriei foi, tuti yu ireu aburung feaia
wiora na enerabuangfo,
5 mayeai wiowu merehafeai na loyang bei tuti da mae yuairurang ne in-
ontarai ewesuraya mandu fo eawemifo, tuti dufi eawemifo na ireu aburung
wiorahi na enerabuangfo nanai.
6 Niari finanai paria sobu Simon Petrusia mani, Simon Petrusi medu wei
deyo, “Sengne waune, wiro ruairurang awehune kaha fe?”
7 Ampafe Yesusi medu wei deyo, “Fianai aino inari ninai wiro boitawana
kaharai, wape ambori boitawanai ki.”
8 Petrusi medu wei deyo, “Nana fanai, todoni kontaio wiro ruai awehune
fanai!”
Wape Yesusi medu wei deyo, “Masino iruairurang wau kaha mani, wiro
kontai yau kaha.”
9 Ampafe Simoni medu wei deyo, “Sengne waune, tonana mani wiro
ruairurang awehune tera fanai, mae warahu tuti nuhukamieinei kontai!”
10 Yesusi medu wei aha deyo, “Mandoni dino deriaia fo mani, mirarebanai
kiai ampa, ampafe wiro yuairurang ne taraifoi ahang kaha, mae awengfo
terai aino yuairurama ne. Tuti memararebanai ampa, wape wiro mehai
tonana kaha.”
11 (Yesusi deitawang mandoni dino ambori dewayani fo ampa, doni medu
deyo, “Wiro meara mehai memararebana kahai” nina.)
12 Yesusi yuairurang eawemifoa kaia, mayeai yuai ne ansung boriei fo aha
sensuni tuti daraberahi to ne katai minohi nai foi aha. Ainanaya medu wesa
deyo, “Mewaitawang fi arahi inari we mea ninaifa ne?
13 Mesahu yau we Mantaunau tuti Seng, tuti kaiwo memadurai tonana fo
tarai, weo yau mani Mantaunau tuti Seng di yau.
14 Ampafe masino yau mene Mantaunau tuti Seng di yau, tuti iruairurang
meawemiwa weo iwewoming we mea tonana mani, mea kontai na todoni
feai kontaio meruairurang wawera meawemiwa tonanai, amani mewe-
woming wawerahai we mea tonanai.
15 Weo yohong fiainawiai nanai we mea ampa, ambori mea kontai menari
kariri fianai aino inari we mea tonanaia fo.
16 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, woming manei wiro dedai
sewa mano yufi wei foi kaha, tuti mano emi foi wiro dedai sewa mano demi
foi kaha.
17 Mewaitawang fininai na mai ampa, ampafe metohong karirıaia mani,
mesobu ne maifo rai.”

Yesusi medu kariri todoni Yudasi dewayani fo (Matiusi 26:21-25; Markusi 14:18-21; Lukasi 22:21-23)

18 Yesusi medu aha deyo, “Fianai aino imadurai ninai wiro kariri mea kiai
kaha, weo iwaitawang mandoni saino yirisara fo. Wape fianai aino dotu na
Kaiwo Mararebana fo todoni kontaio karirıai, amani:
‘Mano kionta yau dang nehu rotine mani,

wenani ambori biari nehu rewangguainei ki.'*
19 Finanai wiro kawaria kaharai mae yeikaririai fafong we mea, ambori
finanai kariria mani, meroasoai we yau mani mano ahui we YAUNE foi dine.
20 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, mandoni dino demang we
mano yemi foi na mai mani demang we yau kontai. Tuti mandoni dino
demang we yau mani, demang we Mano demi yau foi."
21 Yesusi medu tonanaia kai fo, enerorongfoi fituayai paria tuti medu deyo,
"Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, manei na mea ambori dewayang
yau ki."
22 Ne inontarai erariati fosa ewati wawerasa na enemitituai paria we
mandoni dino Yesusi deyoi tonanafo.
23 Manei na ne inontarai ewesuraya mandu nanisa, amani mano Yesusi
enewawuti foi, wiatai na eneung domoya fo sauo Yesusi.
24 Ampafe Simon Petrusi urekamani deyo, "Butang berahi, we mandoni
dino deyoi tonanai nina!"
25 Ainanaya mano wiatai sauo Yesusi nani deti we Yesusi tuti medu wei
deyo, "Sengne waune, mandoni dino boyoi tonanai nina?"
26 Yesusi yoa wei deyo, "Inontarai nani mani, andino irorang rotifoa tuti
yohonai wei ne." Medu tonanaia mayeai kia rotifo yorang na rewang-
guaifoa, ainanaya dohonai we Simon Iskariotio antungno Yudasia.
27 Yudasi yu roti Yesusi dohonai tonanai weia fo nanai, enerorongfoi
Saminseni sensonia. Ainanaya Yesusi medu wei deyo, "Fianai aino boyo nari
wa mani, nari kahairaia."
28 Yesusi medu tonanai wape manei na ne inontarai eminohi etampi
ruhiai nanisa wiro tefu fiani aino medurai tonanai we Yudasifo kaha.
29 We Yudasi yu ene kasi doi foi, ampafe mano etampi ruhiai nanisa
ewaitarahio Yesusi demi we wiori fieai we rahida Paska foi ete demi we
dohong fieai we inontarai ene pari fi fosa.
30 Yudasi yu rotifo ria Yesusia nanai, mayeai doabariri tuti da to boriai
sikaherawa. Rabuang bonani mani, diru kawurua.

Yesusi dohongno kaiwo pondoai waworu

31 Yudasi da wa nanai, mayeai Yesusi medu we ne inontarai wei fosa deyo,
"Ninaia mani Kaisung Inontarai nei, Allai yuaisi dedai sambewarai ampa,
tuti na I wedaya inontaraine etaparanding Allai we dedai tuti mirarebanai.
32 Masino na Kaisung Inontarai nei wedaya inontaraine etaparanding
Allai mani, na I kontai wedaya Allai deparandini tonanai. Kontai Allai yuaisi
dedai tuti mirarebanai ahera tonanai.
33 Nehu arikangne meaine, wiro inayai waroi ria mea ahang kaha. Ambori
mesera we yau ki, wape kariri fianai aino raminde imadurai we mano
ewenunggamiei we Yahudi fosara nanai, tonanai kontai imadurai we mea
aha, amani yeyo: To katai ira wei foi, todoni kontaio mane ro weia kaha rai.
34 Yohong Kaiwo Pondoai waworu feai we mea amani: Menemiwawu
wawera mea. Toyari yau we enehuwawu meafo, mea kontai menemiwawu
wawera mea tonanai.
35 Na tonanane, ambori kaiwasanei kiai ewaitawanai we nehu inontarai
meraria yau di mea, amani na menemiwawu wawera mea fo."

Yesusi medurai we ambori Petrusi feforai ki (Matiusi 26:31-35; Markusi 14:27-31; Lukasi 22:31-34)

* **13:18** Masmuri 41:9

36 Simon Petrusi dutang bera Yesusi deyo, “Sengne waune, boyo ro
todoni?” Yesusi yoa wei deyo, “To katai iraoi nini, na ninaifa mani wiro ro
ria yau kaha rai, wape akawuru wori ro ria yau ki.”
37 Simon Petrusi dutang berahi aha deyo, “Sengne waune, we fiani na nina
mani ira ria wau kahai nina? Imainenang we imereha we wau!”
38 Yesusi medu wei aha deyo, “Tarai we moinenang we mureha we yau e?
Tarai antu! Imadurai we wau mau yeyo, wiro manggohei bibe kaharai wape
fofora yau webetoru kawurua!”

14

Yesusi mani weRang we Dai Allai

1 Yesusi medu paria aha deyo, “Wiro meweansarai fanai. Meroaso Allai,
meroaso yau kontai.
2 Na Dai ne munu rorong fo mani, katai bitoya we meminohi nai. Masino
tonana kaha mani, todoni kontaio yeikaririai we mea ki. Weo ira to wanaia
we imainenang katai we mea.
3 Tuti ira to wanaia tuti imainenang kataifeai we meara mani, ambori
yarabera yau we mea aha ma tuti ika mea to nehu kataifoia, ambori na katai
doni inayai nai nana mani, mea kontai menayai na nanai.
4 To katai bodoni ira wei mani, mewaitawang rangfoi.”
5 Ainanaya Tomasi medu we Yesusi deyo, “Sengne waune, amewaitawang
to katai bodoni ro wei foi kaha, ampafe amewaitawang rang nani todoni?”
6 Yesusi medu wei aha deyo, “Yauno iweRangne, mano iweTarai di yau,
tuti mano Yohong Ansengfoi di yau. Mandoni kontaio da we Dai mani wiro
na rang siai bei kaha, mae na yau terai.
7 Masino metaroanso yau mani, metaroanso Dai kontai. Na ninai to
fongna mani metaroani tuti mewatioi ampa.”
8 Pilipusi dutang Yesusi aha deyo, “Sengne waune, boinawi Dai we amea,
nana mani demoyara we ameara finanai.”
9 Ampafe Yesusi medu wei deyo, “Pilipuse, waroi mau wa inayai rahang
mea, wape metaroanso yau kaharai e? Mandoni kontai andino deti yau
mani, deti Dai kontai ampa, ampafe todonie modu boyo, yeinawi Dai nani
we mea ninai?
10 Roasoa kahai we Dai niayai na yau tuti yau kontai inayai na Daine ne?
Fianai aino imadurai we mea ne, wiro imadurai na mantaung yau kaha, mae
na Dai mano niayai na yaunei. Andino niari ne fi yu fo kai na yaune.
11 Meroasoaifa we Dai niayai na yau tuti yau kontai inayai na I. Ete tonana
kaha mani, kadono meroasoai weo mewati fitantumao inaria fo.
12 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, mandoni kontai andino yoaso
yau mani, ambori niari fianai aino inari ne kontai ki, tuti nanai tera kaha
mae niari fi fuba sewa ne nanafo kontai ki. Weo ira we Dai aha.
13 Tuti fianai aino metutang weai na wonohune mani, ambori inari
kaririai ki, inari kariri finanai ambori iwedaya inontaraine etaparanding
Dai.
14 Masino metutang we fiani kontai we yau na wonohune mani, ambori
yohong kaririai ki.”

Yesusi dererai we ambori dohongno Nuaninu Mirarebana foi we fiata tata ki

15 “Masino menemiwawu yau mani, ambori metohong kariri nehu kaiwo
pondoaia nanai.

16 Yau ambori yutang Dai tuti I ambori dohong Mangfata siai manei we
mea aha ma, ambori weriria mea we fitawafa.
17 Mangfata nani mani Allai Nuaninufoi dine, I mani Nuaninuo deinawi ne
wetaraifo. Nunei wiro demang wei kaha, weo wiro detioi kaha tuti deroani
kaha. Wape mea mani metaroani, weo weriria mea tuti niayai na mea ki.
18 Wiro itua mea meweawata kaha, mae ambori yarabera yau we mea aha
ma ki.
19 Waroi ahang kahai mae nunei ambori deti yau ahang kaha, wape mea
mani ambori mewati yau. Yarang ampafe mea kontai ambori metarang ki.
20 Na rahida bonani dino ambori mewaitawanai we iweboyari ria Dai, tuti
meweboyari ria yau, tuti iweboyari ria mea.
21 Mandoni kontai andino yu nehu kaiwo pondoaia ne tuti dohong kariria
mani, wenani dino enewawu yaune. Tuti mandoni kontai andino enewawu
yau, wenani Dai ambori enewawuti kontai ki, tuti yau kontai ambori
enehuwawuti tuti yeinawi nehu tarainei wei ki."
22 Yudasi (wiro Yudas Iskarioti kaha) dutang bera Yesusi deyo, "Sengne
waune, we fianie boyo boinawi nemu taraiwai we wau mani Mananu
Mampariri foi di wau we amea terai mae wiro we nunei sentenang kahai
nina?"
23 Yesusi yoa wei deyo, "Masino inontarai manei enewawu yau mani, in-
ontarai nani dohong kariri nehu aunaune. Wenani Dai ambori enewawuti,
tuti Dai tuti yau ambori aura weia tuti auminohi riati.
24 Mandoni kontaio enewawu yau kaha mani, wiro dohong kariri nehu
aunaune kaha. Aunauo metaramioai ria yau ninai, wiro na yau kaha, mae
na Dai mano demi yau nei.
25 Finanai kai imadurai we mea na inayai na nunei ria mea nina.
26 Wape Mano Fiata foi, amani Nuaninu Mirarebana foi, andino Dai demi
na wonohune ma we fiata mea. Nuaninu nani dino ambori deunau fikiai
doni konta foi we meane, tuti ambori deretawang mea we fianai aino
imadurai kawuru we meara fo.
27 Ne maifo yohonai watai ria mea. Nehu maine yohonai we mea, tuti
fianai aino yohonai ninai, wiro ne tarai kariri ne maio nunei dohonai we
mea fo kaha. Dohona meweansarai tuti mematai fanai, mae meminohi na
mai na nehu maine.
28 Metaramioai we imadu yeyo, ira weru mea, wape yarabera yau we mea
aha ma ki. Masino menemiwawu yau mani, mefaraise we ira ne. Weo ira
we Dai, weo I mani fiabai sewa yau.
29 Wiro fininai kawaria kaharai mae, imadurai fafong tonanai we mea,
ambori finanai kawaria mani meroasoai.
30 Wiro imadu kaiwofeai bitoya we mea ahang kahai, weo rahida mai we
mananuo wenunggamiei we nunei da ma ne. I wiro ne mambiriufeai we
yau kaha,
31 wape todoni kontaio finanai kawariai ambori nunei deitawanai we
enehuwawu Dai tuti fiani kontai aino Dai demi yau wea fo yohong kaririai
na mai.
Into, metoabari mea tara weru katai nini."

15

Yesusi mani toyari wai robong tarai tuti mano erariati fosa ene tarai toyari ne arirawangfo

1 Yesusi medu aha deyo, “Yau mani wai angguri robong tarai di yau, tuti
Dai dino ne romi angguri foi ne.
2 Angguri arawang sobaurai na yau foi, bodoni dino webong kaha mani
ferangkutui tuti arawang bo webong foi derari ambori webong bitoya aha.
3 Nehu aunau yeunauwai we mea ne wedaya mea memararebanaia mehai
ampa.
4 Todoni kontaio menayai na yau pampang, tuti yau kontai inayai na mea
ki. Weo angguri arawangfoi siaia mani wiro webong kaha, mae sobaurai na
robongfoi fino webong fe. Tonanai kontai we mea, masino menayai na yau
kaha mani mewebong kaha.
5 Yau mani wai angguri robong di yau tuti mea mani arawang di mea.
Mandoni kontaio niayai na yau tuti yau kontai inayai na i mani, webong
bitoya. Weo menayai boriei weru yau mani, wiro menari fiea kaha.
6 Mandoni kontai wiro niayai na yau kaha mani, wenani kabioi to boriei
ne tarai toyari arawangfoi ambori memasa, mayeai fanduhi tuti kabioi to
adiafoi we kesoi.
7 Masino menayai na yau tuti nehu aunaufo nayai na mea, nana mani
fifiani kontai aino metutang wea fo, mesobuai.
8 Masino mewebong bitoya mani wedaya inontarai etaparanding Dai
paria tuti na tonanane kontai metainawiai we nehu inontarai meraria yau
di mea.
9 Toyari Dai we enewawu yau fo, yauo enehuwawu mea kontai tonanai.
Menayaia mutu na nehu enehuwawufo nana to.
10 Masino metohong kariri nehu kaiwo pondoaia fo mani, ambori
menayai na nehu enehuwawufo, toyari yau we yohong kariri Dai ne kaiwo
pondoaia fo tuti inayai na enewawufo nanai.
11 Fininai kai yeikariria we mea tonanai, ambori nehu imirisingfo nayai
na menemirorongwai, tuti memararisingwa mai.
12 Nehu kaiwo pondoai we mea finina: Menemiwawu wawera mea, kariri
yau we enehuwawu mea fo.
13 Mano enewawufo fuba sewa ne mani, inontarai mano dohong ne
taraifoi mireha we ne maniwowirifosa foi. Wiro enewawufeai fuba sewa
ne tonana fo kaha.
14 Masino metohong kariri nehu kaiwo pondoai we mea fo na mai mani,
nehu maniwowiri di mea.
15 Wiro isahu mea we woming ahang kaha, weo womingfoi wiro
deitawang fio ne inontarai yufi wei foi fi niari fo kaha. Wape isahu mea we
nehu maniwowiri, weo fi kiaio tarahuoi ria Dai foi, yeisahari kiai we mea
ampa.
16 Wiro meaino metiri yau ne kaha, mae yauno yiri mea ne, tuti iruai mea
we ambori mera tuti mewebong bitoya paria, tuti mene bong nanai wiro
wioru kaha, mae niayai waroi. Na tonanane fianai aino metutang weai we
Dai na wonohune mani, ambori dohonai we mea ki.
17 Nehu kaiwo pondoai we metohong kariria fo aininai: Menemiwawu
wawera mea.”

Yesusi meduraifa we nunei ambori enerireu mano erariati nesa ki

18 Yesusi medu aha deyo, “Masino nunei enerireu mea mani, mearomioai
we ne tonanane enerireu yau fafong ampa, akawuru wori mea ki.

19 Masino nunei ne inontarai di mea mani, enewawu mea rai. Wape yiri
mea weru nunei ampa, ampafe wiro nunei ne mea ahang kaha. Nanai
wedaya nunei enerireu mea ninai.
20 Mearomio fianai aino anta imadurai kawuru we meara fo amani, 'Wom-
ingnei wiro fiabai sewa mano yufi wei foi kaha.' Masino enari kanggani
yaua mani, ambori enari kanggani mea, mano merufi we yau ne mea kontai
ki. Masino etohong kariri nehu kaiwofo mani, ambori etohong kariri mene
aunaufo kontai ki.
21 Wape wonohunei wedaya enari kanggani mea tonanai, amani weo
meraria yau fefe, weo nunei wiro deroanso Mano demi yau foi kaha fefe.
22 Masino ira ma tuti imadu wesa kaha, nana mani wiro ewaitawanai we
ewesasari kaha, wape ira ma imadu wesa ampa ampafe ninaia mani wiro
ehidori weru ene sasari nani ahang kaha.
23 Mandoni kontaio enerireu yau mani, wenani kontai enerireu Dai.
24 Inari fitantuma bitoya na euremireafo ampa, fitantumao manei siai
wiro niari na wea kaha rai. Masino inari tonanai rahangsa kaha mani,
ewesasari kaha. Wape ninaia mani ewatio fitantumao inari fo tonanai ki,
wape enemirireu yau tuti Dai kontai.
25 Wape ne tonanane kawariai ambori mai kariri kaiwo dotu na ene Kaiwo
Mararebana foi deyo,

'Inari sarafiea kahai, wape enemirireu yau funomai.'*
26 Mangfata ambori yemi da ma foi, amani Nuaninu Mirarebanai We-
taraio kewariai na Dai ma foi mani, I ambori meduairai kariri yau ki.
27 Tuti mea kontaio memaduairai kariri yau, weo meweriria yau na
reantenangfo paria sobu nina fefe."

16

1 "Fininai kai yeikaririai we mea tonanai ambori wiro metawa fanai.
2 Ambori mano ewenunggamiei fosa etata mea weru munu agama Yahudi
fo ki. Tuti ambori mano emung mea fosa enemitituai we enari tonanafo
deinawiai we esomi we Allai tarai finanai. Rabuang bo inontarai enari
tonanafo ambori kawariai ki.
3 Enari tonanai we mea, weo wiro etaroanso Dai kontai yau kahaia.
4 Wape imadurai fafong we mea tonanai ambori fininai kawariai aha
mani, mewaitawanai we imadurai kawuru we mea ampa."

Yesusi medu kariri Nuaninu Mirarebana foi fi niari fo

Yesusi medu aha deyo, "Fininai wiro imadurai we mea na reantenangfo
kaha, weo inayai rahang mea ne rai.
5 Wape ninaia mani, ira we Mano demi yau ma foi aha, tuti wiro manei na
mea dutang deyo, 'Ro todoni?'
6 Wape kaiwo imadurai toninaifa we mea ne wedaya menemirorongwai
fituayai.
7 Tonanai ki, wape kaiwo imadurai ninai tarai, amani masino ira weru
mea mani, finanai kia bengfo sewa we mea. Weo ira wa kaha mani,
Mangfatafoi da we mea ma kaha, wape ira wa fino yemi Mangfatafoi da we
mea ma fe.
8 Mangfata nani da ma mani, ambori wedaya nunei deroanai we niari
sasari, deinawiai we nunei kariri ne masifo tuti nunei deitawanai we
ambori Sempaisi kiutu kaiwo karirisa ki.

* **15:25** Masmuri 35:19

9 Mangfata nani deinawi kariri ene sasarifoi weo eroaso yau kaha,
10 deinawi kariri ne masifo weo ira we Dai aha tuti wiro mewati yau ahang kaha,
11 tuti kariri Sempaisi we kiutu kaiwo kariri nuneifo weo Saminseni, mananu nunei, sobu aiboifo.
12 Fi bitoya kontai yeyo imadu kariri we mea, wape nina mani wiro mewemambiriu we metamang wei kaharai.
13 Wape Nuaninu nani, amani Nuaninu Mirarebanaio Wetarai foi, ambori wiwiaing mea we metaroanso ne wetaraifo. Wiro medu na mantauni kaha, mae fianai aino taraoaia fo aino medura ne, tuti ambori deikaririai we mea kariri fianai aino ambori kawariai na rahida fui wanai ahang fo.
14 I ambori deparanding yau, weo ambori medurai we mea fianai aino sobuai ria yau fo.
15 Fi kiaio Dai neni foi, yau kontai nehu fi fine. Nanai wedaya imadu yeyo, I ambori medu fi kiaio sobui ria yau foi we mea ki."

Yesusi ne inontaraifosa enemirorong fituaya rai, wape ne nanai ambori yiwang na efaraisefo aha ki

16 Yesusi medu aha deyo, "Katu mani mewati yau ahang kaha, tuti katu aha mani mewati yau aha ki."
17 Ne inontarai ewesuraya mandu fosa etarami kaiwofo nanai, emadu wawerasa eteyo, "Kaiwo todoni fino medurai deyo, 'Katu mani mewati yau ahang kaha tuti katu aha mani ambori mewati yau aha nina'? Tuti deyo, 'Ira we Dai aha nina'?
18 Fianai aino medurai deyo, 'Katu aha nina'? Tatafu kaiwo medurai tonana fo kaha."
19 Yesusi deitawanai we eteyo etutang berahi we kaiwofo, ampafe medu wesa deyo, "Kaiwo anta imadurai yeyo, 'Katu aha mani wiro mewati yau ahang kaha, tuti katu aha mani ambori mewati yau aha ki'. Kaiwo nanai aino mesewa weai nina e?
20 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, ambori mesai tuti metaidu, wape nunei ambori mirising. Ambori menemirorong fituayai, wape menemirorong fituayai nanai ambori yiwani na memararisingfo aha ki.
21 Wiwinsanai manei ne rahidafo maia mani, amaina pirahai tuti arohuayai, wape minohi tuti arikangfoia kasaua mani, aroporo ne pirahafo tuti arohuayai nanaia, weo mirising we arikang manei saubaunung gamiei to nunei fefe.
22 Tonanai kontai we mea, ninaifa mani menemirorong fituayai, wape ambori isobu mea aha ki, ampafe wedaya memararising aha, tuti mandoni kontaio wiro wedaya memararising nanai nai weru mea kaha.
23 Na rahida bonani mani, wiro metutang we fieai we yau ahang kaha. Imadurai na kaiwo tarai we mea ne, fiani kontai aino metutang weai na wonohune we Dai fo, finanai ambori Dai dohonai we mea ki.
24 Paria sobu rahida bonini wiro metutang we fieai na wonohune we Dai kaharai. Ampafe metutanaia, ambori finanai mesobuai ki, ambori memararisingfo mai.
25 Fi imadurai kai tonina ne, imadu na kaiwo netawea fo. Wape rahidao ambori imadu na kaiwo kasau beyari we mea foi ambori da ma ki. Rahida bonani wiro imadu na kaiwo netawea fo ahang kaha, mae imadua kasau we mea kariri Dai.
26 Na rahida bonani ambori mewenadi na wonohune we Dai. Tuti wiro imadurai we mea yeyo yutang Dai we fieaifa we mea kaha.

27 Weo Dai mantauni enewawu mea, weo menemiwawu yau ampa tuti
meroasoai we ira na Allai ma fefe.
28 Tarai we ira na Dai ma tuti ira to nunei ma. Wape ninaia mani, ira weru
nunei aha tuti ira we Dai aha."
29 Ainanaya Yesusi ne inontaraifosa emadu wei aha eteyo, "Ninaia mani
wiro modu na kaiwo netawea fo ahang kaha, mae modu parai ampa.
30 Ninaia mani amewaitawanai we fifiani kontaio boitawanaia kai tuti
wiro manei bera wau we fieai ahang kaha. Nanai wedaya ameroasoai we
wau mani ro na Allai ma."
31 Yesusi medu wesa aha deyo, "Ampafe meroasoai taraia finina e?
32 Mearomioaifa! Rahidafo ambori da ma ki, tuti da kawuru ma ne, weo
inontarai ewedaya mea mewawu taterai to mene kataifo tuti mewawu weru
yaua imesiri yau. Tonanai ki wape wiro imesiri yau kaha, weo Dai weriria
yau fefe.
33 Fininai kai imadurai we mea tonanai, ambori menumiruainso ne maifo
we meweboyari ria yau fefe. Na nunei ninai mesobu dadirafo we inontarai
enari kanggani mea, wape metawang meara mutu, weo ikaraikobu nunei
ampa!"

17

Yesusi wenadi we mantauni

1 Yesusi medu tonanaia kaifo, fioai ureng deti to rorafaisi tuti medu
deyo, "Daie, rahidafe mai ampa. Ruai nemu Kaisungnei dedai sambewarai,
ambori nemu Kaisungnei kontai wedaya wonomuwa dedai sambewarai
kontai.
2 Toyari bohong mananufo wei we yuo inontarainesa kiai fo ampa, to-
nanai kontai we I ambori dohong numainufo we mano Dai bohonsa weia
fosa kontai.
3 Minohi arang we numainufo ainina: Inontaraine etaroanso Dai wau, we
mesiri wauno Allai tarai di Waune. Tuti etaroanso Yesus Kristusi mano Dai
bemi ma nei. Nana mani minohi arang we numainufo ainanai.
4 Inari Dai wonomuwai dedai tuti sambewarai na nunei ampa, amani na
yohong kariri fianai aino Dai bemi yau weai we inari fo na maia fo.
5 Tuti ninaifa mani, Daie, ruai yau yedai imararebanai na mantaung wau
aromureawa, na sambewarai dedaio raminde nehu kawurua fo na nunei
wiro tamui kaharai fo."

Yesusi wenadi we ne inontarai erariati fosa

6 "Yeinawi Dai wau kawuru we inontarai nunei ninisa ampa, amani
inontaraio bohonsa we yaua fosa. Inontarai nanisa mani, nemu inontarai
saine tuti bohonsa we yau ampa tuti etohong kariri nemu Kaiwowa ampa.
7 Ninaifara mani, ewaitawanai we fi kiaio bohonai we yau ne, finanai na
Wau ma.
8 Weo nemu Kaiwo bohonai we yau fo, imadurai kai wesa ampa tuti
etamang weai na mai ampa. Ewaitawanai tarai we yau mani ira na Dai wau
ma tuti eroasoai we wauno bemi yau ne.
9 Iwenadi wesa. Wiro iwenadi we nunei kaha mae wesa terai, amani mano
bohonsa we yau ma nesa, weo ea mani nemu inontarai saine.
10 Tuti mandoni kontai saino nehusa ne nemusa kontai, tuti mandoni
kontai saino nemu sa wa nehu sa kontai. Tuti na tonanafo etaparanding
wonohune dedai tuti sambewarai.

11 Ninaifa mani ira we wau mau ne, wiro inayai na nunei ahang kaha,
wape ea mani enayai na nunei ne. Daio murarebanawa Wau! Bowawusa na
wonomu wemambiriu wa, amani wonomu wemambiriuo bohonai we yau
kawurua wa, ambori eweboyari kariri turu we tuweboyari ne.
12 Na siario inayaifa riasa na nunei ninai, yewawusa na wonomuwa amani
mambiriuo bohonai we yau ma fo, yewawusa kawuru ampa tuti manei wiro
niai kaha. Mano niai foi mani, mano kutuai kawuru kariri we ambori niai,
tuti finanai ambori mai kariri kaiwo dotu na Kaiwo Mararebana foa fo.
13 Ninaifa mani, ira we Dai wau aha mau tuti fininai kai imadurai na inayai
na nunei nina, ambori emirising na mararising tarai yohonai wesa fo.
14 Dai nemu Kaiwone yohonai kawuru wesa ampa tuti nunei enerireusa,
weo ea mani wiro na nunei kaha, toyari yau we wiro na nunei kaha ne.
15 Yutang wau ninai wiro we ambori kasa weru nunei kaha, mae we
ambori borarasa weru mano kerira pari foi.
16 Ea mani wiro na nunei kaha, toyari yau we wiro na nunei kaha fo.
17 Narisa emararebanai na ne wetaraifo; Ne wetaraifo mani, nemu Kaiwo
Mararebana fo.
18 Ne tarai toyari bemi yau to nunei ma fo, yau kontai yemisa to nuneia.
19 We ene maifo wedaya yohong nehu tarainei we wau terai, amani
yohong kariri nemu awiawa, ambori na tonanane ea kontai ruaisa we nemu
inontarai emararebanai."

Yesusi wenadi we inontarai eroasoi nesa kiai ne

20 "Wiro iwenadi tuti ea tera kaha. Mae iwenadi kontai we inontarai
ambori eroaso yau fosa, amani inontarai ninisa ansaino ewuwu kaiwo
kariri yau wesa fo.
21 Iwenadi ambori ea kiai eweboyari, kariri Dai wau weboyari ria yau tuti
yau kontai iweboyari ria wau ninai. Tuti ambori eweboyari ria turu, ambori
na tonanane nunei deitawanai we Dai wauno bemi yau to nunei ma ne.
22 Ne sambewarai dedaio Dai bohonai we yaua nanai, yohonai kawuru
wesa ampa ambori ea kontai eweboyari kariri turu we tuweboyari nina.
23 Yau iweboyari riasa tuti Dai wau weboyari ria yau, ambori eweboyari
tarai. Na tonanane nunei ambori deitawanai we Dai wauno bemi yau ne tuti
enemuwawusa kariri enemuwawu yau ninai.
24 Daie, yohong weai paria we ambori mano bohonsa we yaua ninisa,
eminohi ria yau na katai bodoni dino inayai nai fo, ambori ewatio nehu
sambewaraio dedai fo, amani dadai mirarebanaio bohonai we yaua nanai,
weo nari nunei kaharai mae, enemuwawu yau kawurua.
25 Daio mosi wa waune! Nunei wiro deroanso wau kaha, wape yau mani
yeroanso wau tuti inontarai ninisa ewaitawanai we Dai wau bemi yau ma
ne.
26 Tuti yeiriri wonomuwai wesa ambori etaroanso wau ampa tuti yeiririai
pampang wesa tonanai, ambori Dai nemu enemuwawu yau wa nayaia mutu
na enemirorongfoi tuti yauo iweboyari riasa pampang."

18

Etafu Yesusi
(Matiusi 26:47-56; Markusi 14:43-50; Lukasi 22:47-53)

1 Yesusi wenadi tonanaia kaia fo, i tuti ne inontarai ewesuraya mansiari
fosa era to waya sirarang Kidroni eneung dowei foia. Romi bei wiatai na
nanai, ampafe Yesusi tuti ne inontaraifosa esuai to romifoi afui.

2 Yudasi, mano dewayang Yesusi foi, deitawang katai nani kontai, weo
Yesusi tuti ne inontarai suraya mandu fosa wea mani era to katai nania fefe.
3 Ampafe Yudasi da to katai nania, kia afai mamuna Roma fosa manea
tuti mano ewaitawang wedua Sempaisi ne Munufoi na Yerusalemifo manea,
amani inontaraio imami baba fosa tuti Farisifosa etemisa fosa. Inontarai
nanisa eha fimamuna, pelita tuti obori.
4 Yesusi deitawang fi kiaio ambori sodaira fo, ampafe dariaia da weu
inontarai nanisara tuti dutang berasa deyo, "Mandoni dino mesera wei ne?"
5 Eroa wei aha eteyo, "Yesusi, inontarai Nazareti foi." Ampafe Yesusi medu
wesa aha deyo, "Yau nina." Yudasi mano dewayani foi kontai doari na nanai
riasa.
6 Na kutu Yesusi medu deyo, "Yau nina," tonanafo esu to fuia ehai beyari
tuti etawai aweu ewatai na kahofa nuwowongfo.
7 Ainanaya Yesusi dutang berasa nariai aha deyo, "Mandoni dino mesera
wei ne?" Ampafe emadu wei aha eteyo, "Yesusi, inontarai Nazareti foi."
8 Yesusi medu wesa aha deyo, "Anta imadurai ampa we yeyo, yaune.
Masino yauno mesera we yaune mani, metawing nehu inontarainesa era
wa."
9 Na tonanane ambori masi kariri kaiwo anta medurai deyo, "Inontaraio
bohonsa we yau nesa, wiro itua manei sodai ne karirafo kaha."
10 Ainanaya Simon Petrusi kia sondu aburuei, ampafe fiatini doa awaruo
imami fuba foi ne womingfoi tarandaung domoya foi nanai fituayaia.
Imami ne woming nani mani wonong fino Malkusi.
11 Ampafe Yesusi medu we Petrusi deyo, "Tata nemu sonduwai na ne
kataiwai aha! Weo todoni kontaio yunung anggurio deinawi kariri dadirao
Dai dohoni we yau ma nei rai."

Yesusi doari na Hanasi arongreafo, tuti Petrusi fefora Yesusi (Matiusi 26:57-75; Markusi 14:53-72; Lukasi 22:54-71)

12 Ainanaya afai mamuna Roma fosa tuti ene mano wenunggamiei wesa
foi kontai Yahudio mano Farisi fosa tuti mano ewenunggamiei we imami
fosa etemisa fosa, etafu Yesusi tuti eworahi.
13 Reantenang mani ehari to Hanasia, weo Hanasi mani Kayafasi nyong
dine. Defuina bonani mani Kayafasi dino weimami fuba ne.
14 Andino raminde deunau mano ewenunggamiei we Yahudi fosa deyo,
"Ne beng sewa mani, inontarai mansiari mireha we kaiwasanei sentenang."
15 Simon Petrusi tuti manei siai na Yesusi ne inontaraifosa ura ria Yesusia.
Inontarai mano siai nani mani imami fuba foi deroansoi, ampafe suai kontai
ria Yesusi to imamifoi ne munu refongfo afui.
16 Mae Petrusi mani doari na rahutu borong boriei fo. Mano siai nani
dariai ahariei tuti medu we wiwingno deitawang wedua rahutu borongfo
nania, ainanaya kia Petrusi usuayai to rorongfo afui.
17 Wiwing deitawang wedua rahutu borongfoi medu we Petrusi deyo,
"Wau mani, mano etafuri wani ne inontarai erariati fosa manei di wau to?"
Petrusi yoa wei deyo, "Yau mani, bereri."
18 Rabuang bonani mani, danunangfo ne diru neungfo ampafe mang-
fatafosa tuti mano ewaitawang wedua Sempaisi ne Munufoi na Yerusalemi
fosa, eruru adia bei kawuru na nanai we eharuruwi. Petrusi kontai da wa
doari riasa na nanai we keruru adiafoi kontai.
19 Na siari nanai kontai, imami fuba foi dutang bera Yesusi kariri ne
inontarai erariati fosa tuti kariri ne aunaufo.

20 Yesusi yoa wei deyo, “Imadu parai na kaiwasa bitoya foi urengreafo. Yeunau pampang na munu agama Yahudi fo tuti na Sempaisi ne Munufoi na Yerusalemi, kataio inontarai Yahudi fosa kiai efanduhisa naya fo, wiro imadu wora fiea kaha.
21 Ampafe we fianie butang bera yau ninai? Butang bera mano etarami yau yeunau tonana fosa. Inontarai nanisa todoni kontaio ewaitawang fianai aino yeunauwai nana rai.”

22 Yesusi medu tonanaifara fo, inontarai ewaitawang wedua Sempaisi ne Munufo manei biari awaru bioipa Yesusi tararei tuti medu wei deyo, “Imami fuba nei mani madu wei tonanaifa ne?”
23 Yesusi medu we mano bioi foi deyo, “Masino kaiwo imadura ne imadu sarawa mani, boinawi kariri ne imadu sarawai nanai. Mae kaiwo imadura ne wetarai mani, we fianie boipa tarahurei nina?”
24 Ainanaya Hanasi denatu Yesusi to Kayafasi, imami fuba foi, na warangfo eworahia.

25 Simon Petrusi doari mae keruru adiafoi na nanaifa wo. Ainanaya inontarai na nana fosa emadu wei eteyo, “Wau mani, inontarai wani ne inontarai erariati manei di wau to?” Petrusi fefora deyo, “Bereri, yau mani bereri.”
26 Ainanaya imami fuba foi ne mangfata manei, i mani imami ne womingno anta Petrusi ferangkutu tarangfoi ne tera dine, medu wei aha deyo, “Antanafa iwati wau we nayai kontai na romifoi riati to?”
27 Mayeai Petrusi fefora aha deyo, “Bereri.” Na tatofang kutu nanai kontaio manggoheifoi bibe.

Yesusi doari na Pilatusi arongreafo (Matiusi 27:1-2, 11-14; Markusi 15:1-5; Lukasi 23:1-5)

28 Kameai kutungna mani, eha Yesusi na Kayafasi ne munufoi to gubernuri Roma foi ne munufoi aha. Inontarai Yahudi fosa wiro esuai to gubernuri ne munufoi afui kaha, weo ematai nana mani, kariri ene hukumifoi mani wedayasa ewerarika, weo eteyo etangno fiang Paska foi fefe.*
29 Ampafe Pilatusi dariai ariei medu wesa na munufoi dereung boriei fo tuti dutang berasa deyo, “Fifianai aino metinggai inontarai nini wea ne?”
30 Emadu we Pilatusi eteyo, “Masino inontarai nini dohong sarawa kaha mani, wiro amehari to aromureane ma kaha.”
31 Ampafe Pilatusi medu wesa aha deyo, “Meharia, mehutu kaiwo kariri i, kariri mene hukumi Yahudi wai.” Manamo inontarai Yahudi fosa emadu wei eteyo, “Mae kariri mene hukumi Roma wa mani amene pari haki we amehutu kaiwo we maneia sodai aiboi marareha fo.”
32 Ampafe na tonanane ambori mai kariri kaiwo Yesusi meduraia fo, amani medurai we deikariri kariri todoni mireha toa fo.

33 Ainanaya Pilatusi suai to ne munufoi afui tuti sahu Yesusia dutang berahi deyo, “Taraie, wau weMananu we inontarai Yahudi fesa ne ne?”
34 Yesusi medu we Pilatusi aha deyo, “Kaiwo butanai tonina ne mani, kaiwo tabau na enemurorongfuisi mandiei fine ete mano siai etaisaharai we wau e?”

---

* **18:28** Esuai to inontarai Yahudi kaha manei ne munufoi mani wedayasa ewerarika kariri ene agamafoi, ambori wiro emai we etohonsua rahida Paska foi kaha.

35 Pilatusi kesou medu wei aha deyo, “Ampafe inontarai Yahudi di yau e? Mano etafu wau eha wau we yau ma nesa mani, nemu inontarai mene nu boyari fosa tuti imami baba fosa. Fisarawai fianai aino nari ampa ne?”
36 Yesusi medu wei aha deyo, “Nehu mananune wiro na nunei kaha, weo masino na nunei mani, ambori na toninane nehu inontaraine erurai we emamuna tuti yau, ambori Yahudifosa wiro etafu yau kahai ki. Manamo tarai we nehu mananune wiro na nunei kaha!”
37 Ampafe Pilatusi dutang berahi aha deyo, “Aa! Tonana mani Mananu di wau e?” Yesusi medu wei aha deyo, “Moduwa tarai we boyo yau mani mananu di yau ne. Ne nanai wedaya itaubau nuhukamiei to nunei ma ninai tuti ira to nunei ma ninai, ambori imaduairai kariri ne wetaraifo. Tuti mandoni kontaio da na ne wetaraifo nani tarao yau.”
38 Pilatusi medu wei aha deyo, “Ne wetarai fianai aino boyoa ne?”

Yesusi sobu aiboi marareha fo
(Matiusi 27:15-31; Markusi 15:6-20; Lukasi 23:13-25)

Ainanaya Pilatusi kiawariai na munu refongfo ahariei, medu we inontarai Yahudi fosa deyo, “Iberahia manamo wiro isobuai we dohong sarafiea kaha.
39 Wape kariri fianai aino inari we mea na defuina neungne na rahida Paska tonina nei, amani yeiai inontaraio ewatai na aitamu rorong ne manei. Ampafe meteyo itawing mano ahui weMananu we inontarai Yahudi nei we mea re?”
40 Manamo kaiwasa bitoya foi ebibe eteyo, “Bereri, wiro inontarai nani fanai, mae Barabasi!” (Barabasi mani, raminde nanai yurai na rabuangno etapa parenta Roma foi paria, tuti inontarai niari ne karirafo dine.)

19

1 Mayeaia Pilatusi suai afui kia Yesusi ariei tuti demi ne afai mamuna fosa erubati.
2 Afai mamuna fosa etanung sapewi weababo bei na ai arirawang we-ababo foi, tuti etatari na Yesusi nunggamieifoi. Esansuni na ansung borieio kehe rawanderi tuti ne harga dedai fo,
3 mae etaha afong webeiru teai we emarari esomi wei eteyo, “Inontarai Yahudi ne ene mananune waune, amefiai wau!” Ainanaya eboipa Yesusi tarareia.
4 Mayeai Pilatusi kiawariai nariai ahariei tuti medu we kaiwasa bitoya foi aha deyo, “Mewati! Ikari mandiei yohoni we mea, ambori mewaitawanai we wiro isobuai we dohong sarafi kutuea kahaia.”
5 Yesusi kiawariai ariei, na nunggamieifoi sata sapewi weababo foi tuti sensung ansung borieio kehe rawanderi tuti ne harga dedai fo. Mayeai Pilatusi medu wesa aha deyo, “Mewatia inontaraifoi.”
6 Na kutu imami baba fosa tuti mano ewaitawang wedua Sempaisi ne Munu fosa ewatia Yesusi nanai, ebibe eteyo, “Pahui na aitabafoi! Pahui na aitabafoi!”
Pilatusi medu wesa aha deyo, “Meharia tuti mantaung mea mepahui na aitabafoi, weo wiro isobu fisarawafeai na i kaha fefe.”
7 Inontarai Yahudi fosa emadu we Pilatusi aha eteyo, “Amene hukumi, tuti kariri hukumi nani mani, todoni kontaio sobu aiboi marareha fo, weo medu deyo i mani Allai ne Kaisung dine fefe.”
8 Rabuang bo Pilatusi tarao kaiwofo nanai, mitaifo fuba pari aha,
9 tuti suai to rorongfo ahafui demi eha Yesusi ahafui dutang berahi aha deyo, “Wau mani na doni ma?” Manamo Yesusi wiro yoa wei kaha.

10 Ampafe Pilatusi medu wei aha deyo, “Maya we roa we yau kaha e? Boitawana kahai we nehu mambiriu we ikutu kaiwo kariri waufo ne? Weo masino yeyo kosau weru aiboi nini mani karíriai, tuti yeyo wobu aiboi marareha fo mani, finanai karíriai.”
11 Yesusi medu wei aha deyo, “Masino Sempaisi dohong mambiriu we wau tonana kaha mani, wiro wemambiriu we kutu kaiwo kariri yau kaha. Ampafe yeikaríriai we wau, we mano soa yau to waramurorongfe ma nini mani, ne sasarifoi fiabai sewa wau.”
12 Pilatusi tarao Yesusi we medu tonanafo, yurai paria we sawing Yesusi. Manamo inontarai Yahudi fosa ebibe mambiriu eteyo, “Masino tawing inontarai nani weru aiboi marareha mani, wiro wemaniwowiri we Kaisari kaha. Mandoni dino deyo i mani mananu dine mani, wenani weaiteta we Kaisari.”
13 Pilatusi tarao emadu tonanafo, demi eha Yesusi ariei, mae minohi na kadera eminohi nai we ehutu kaiwo foi na kataio wonongno Litrostotosi (Nang Kamiei) ete na kaiwo Iberani mani esahui we Gabatafoi.
14 Rahida bonani mani, rahida mainenang we kameaia mani rahida Paska foi, kontai tete araha ureng suraya boru rahida rabuang. Pilatusi medu we inontarai Yahudi fosa deyo, “Mewati mene mananunei!”
15 Manamo ebibe mantaung eteyo, “Muni weruai! Muni weruai! Pahui na aitabafoi!” Ainanaya Pilatusi medu wesa deyo, “Masi we ipahu mene mananunei na aitabafoi e?” Imami baba fosa eteyo, “Amene mananu siai manei kaha, mae Kaisari mesiri kawuru!”
16 Ampafe Pilatusi dohong Yesusi wesara we epahui na aitabafoia.

Yesusi epahu na aitabafoi
(Matiusi 27:32-38; Markusi 15:21-27; Lukasi 23:26, 33-43)

Ampafe eha Yesusi ria Pilatusia.
17 Yesusi mantauni sodua ne aitabafoi, da to boriei to kataio wonong fino *Woming Nungkamiei*, na kaiwo Iberani mani esahui we Golgota.
18 Na katai nani epahui na aitabafoi. Inontarai siai mandu kontai epahu suru riati, amani manei na domoya manei na dowei, mae Yesusi ne rabuang.
19 Pilatusi demisa etata kaiwofeai na aitabafoi nunggamieifo. Kaiwo nanai dotu tono, Yesusi Inontarai Nazareti, WeMananu We Inontarai Yahudi.
20 Inontarai Yahudi bitoya etato kaiwofo, weo katai epahu Yesusi nai foi kefang we bendarifoi tuti kaiwofo esoi na kaiwo Iberani, kaiwo Latini, tuti na kaiwo Yunani fefe.
21 Ainanaya imami baba we Yahudi fosa emadu we Pilatusi eteyo, “Wiro woi boyo, ‘WeMananu we inontarai Yahudi’ fanai, mae woi boyo, ‘Medu deyo: Yau mani, inontarai Yahudi ene Mananu di yau.’ ”
22 Manamo Pilatusi medu wesa aha deyo, “Fianai aino isoia fo, manei wiro yiwang ahang kaha.”
23 Afai mamuna fosa epahu Yesusia kai na aitabafoia fo, mayeai eha ne ansungfoa etatorai webea maisa, mansiari-mansiari sobu beyari tuti eha ne ansung boriei foi kontai. Ansung nani wiro etawari kaha, mae esairi na nungfo paria sobu awerengfo.
24 Nanai wedaya emadu wawerasa eteyo, “Wiro tasabu ansungnei fanai, mae tahabi onde wei we mandoni dino sobui ne.” Enari tonanafo ambori mai kariri fianai aino dotu na Kaiwo Mararebana fo deyo,
“Etato nehu ansungfo maisa,

tuti ehabi onde we nehu ansung boriei foi.”*
Finanai, afai mamuna fosa ansaino enari ne.
25 Kefang we Yesusi ne aitabafoi, Yesusi inangno doari na nanai tuti
wiwing manei kontai, amani inangno ne tahatui dine. Na nanai kontai
Mariai Klopasi binengfoi tuti Maria Makdalenai uroari kontai.
26 Yesusi fioai ureng detiao inanai tuti ne inontarai dariatio enewawuti
foi doari rurang inanai nanafo, medu we inanai deyo, “Aie, nemu arikangfi
andinani!”
27 Mayeai medu we ne inontarai dariati foi deyo, “Inamu dinani!” Na siari
nanai to fongna fo, Yesusi ne inontarai dariatio enewawuti foi kia Yesusi
inanaia minohi riati na ne munufoi.

Yesusi ne mirehafo
(Matiusi 27:45-50; Markusi 15:33-37; Lukasi 23:44-46)

28 Mayeai Yesusi deitawanai we fikiaio soduati foi kiai ampa, tuti ambori
fianai aino dotu na Kaiwo Mararebana fo kaririai, doni medu deyo, “Aro-
hutataha.”
29 Na nanai nofi bei sefang na anggurio sisasa suanai. Ampafe erorangno
mandafeai na anggurifoa, tuti etubarai na ai esahui we hisopifoi to Yesusi
borongfo ayai.
30 Yesusi sisu anggurifoa kaifo medu deyo, “Kai ampa.” Ainanaya Yesusi
kirai rahanangfoi to kofa tuti sawing nuaninufoi we Sempaisi.

Etisang Yesusi na ne urangfo

31 Rahida bonanai mani rahida emainenang fi kiai we rahida Sabati
foi, katu wofoi sawaia mani rahida Sabati foi da ma finanai. Tuti mano
ewefoniai we Yahudi fosa wiro eroa we na rahida Sabati foi mani mano
emarareha na aitaba fosa etawai na aitabafoi kaha. Kontai rahida Sabati
bonani tete rahida fuba Yahudifosa etohonsuari bei dine. Ampafe mano
ewefoniai we Yahudi fosa era we Pilatusia tuti etutani we ambori afai
mamuna fosa eharaikobu mano itosobu aiboi marareha fo nani sitoru
itoawemifoa ambori itomarareha ahera tuti etu sitoru weru aitabafoi we
esarai sitoru weruai.
32 Ampafe afai mamuna fo era wa eharaikobu inontarai manduo epahu
suru na une aitabafo ria Yesusi fo uawemifo fafong.
33 Mayeai eteyo etabera we Yesusia mani, ewatioi we mireha kawurua.
Ampafe wiro eharaikobu awengfo kaha.
34 Wape afai mamuna fo manei disang ti Yesusi eneungfo na wombua
aburuei, tuti rika tuti mereha deda na kahaifoi ariei.
35 Inontarai mano deti finanai terai na urengfo, andino soi kariria ne tuti
meduai kariri kaiwofo ne, tuti deitawanai we kaiwo meduairai nanai kaiwo
tarai fine, ambori mea kontai meroasoai.
36 Weo finanai kawariai tonanai ambori mai kariri kaiwo dotu na Kaiwo
Mararebana foa fo, amani:
“Wiro neinafo bei tikai kaha.”*
37 Tuti Kaiwofeai dotu kontai tono:
“Esaite mano etisani foi ki.”*

Eha Yesusia esarai
(Matiusi 27:57-61; Markusi 15:42-47; Lukasi 23:50-56)

* **19:24** Masmuri 22:18 * **19:36** Keluaran 12:46; Bilangan 9:12; Masmuri 34:20 * **19:37** Zakariai 12:10

38 Yesusi mirehara fo, mayeai Yusupi inontarai Arimatea foi da wa dutang
Pilatusi we yoa wei we kia Yesusia sirai. (Yusupi nini mani Yesusi ne
inontarai dariati manei dine, manamo mitai mano ewefoniai we Yahudi fosa
ampafe wiro daria Yesusi para kaha.) Pilatusi yoa we fio dutani wea fo,
ampafe da wa kia Yesusi ne taraifoi.
39 Nikodemusi, mano raminde da diruai ma dutang Yesusi foi kontai da
riatai. Nikodemusi nini kia maning nunsai mampori fo, amani maning
enariri na muri tuti na gaharu foi. Maning nani mirabafo tarahio kiro
piareia sura rai.
40 Uka Yesusi ne taraifoia, usansani na ireuo ne harga dedai foi tamu
finunsai mampori fo, kariri koangno Yahudi foi we manei mireha mani
enariri tonana fo.
41 Kefang we katai epahu Yesusi na aitabafoi nani mani, romi bei tuti na
romi nani fafo waworuo wiro arai manei nai kaharai bei na nanai.
42 Rahida bonani rahida Yahudifosa emainenang fi we rahida Sabati foi
dine tuti katu mani wofoi sawai werahida Sabati foi aha, tuti fafofoi wiro
waroi kaha, ampafe eha Yesusi ne taraifoia etohoni wiatai na nanai.

20

Yesusi suwi aha
(Matiusi 28:1-10; Markusi 16:1-8; Lukasi 24:1-12)

1 Na rahida bo reantenang foi amani rahida Minggu foi, kameai kutung,
rerai we ahafoi fiorarisi, Maria Makdalenai da to fafofoia. Deti kamiei
etadoiria wiatai wedua kamirei borongfo dedoi weru kamirei borongfoa.
2 Ampafe mitoa sera we Simon Petrusi tuti Yesusi ne inontarai mano
enewawuti foi, tuti medu we suru deyo, “Eha Sempaisi ne taraifoi weru
fafofoi ampa, tuti amewaitawana kahai we eharia etohoni wiatai na doni
fo.”
3 Ainanaya Petrusi tuti mano Yesusi enewawuti nani, umito to fafofoa.
4 Umito ruhiaia, wape mano Yesusi enewawuti foi ne fafong weru Petrusi
awa sobu fafofo.
5 Detikaha fafofo afui tuti deti ireu esansang Yesusi nai foi wiatai na fafo
rorongfo, wape suai afui kaha.
6 Simon Petrusi nefui ma suai to fafofo afui. Deti ireu esansang Yesusi nai
foi wiatai na kataifoi,
7 tuti ireuo eworabau nunggamiei nai foi, dedoia wiatai siai.
8 Mayeai mano anta ne fafong weru Petrusi to fafofoa foi suai kontai afui,
detioai tuti yoasoai.
9 (Paria sobu rahida bonani wiro etafu fianai aino dotu na Kaiwo
Mararebana fo we i ambori suwi na marareha rorong foi aha fo kaha.)
10 Ainanaya Yesusi ne inontarai urariati fo suru, urarabera suru aha.

Yesusi deinawi ne tarai we Maria Makdalenai

11 Wape Maria Makdalenai wiro da kahai, mae doari na fafo borongfo mae
sai we Yesusi. Sai tonanai mae suang deti to fafo rorongfo afui,
12 tuti deti wewai mandu, usansung ansung buakarofari, uminohi na katai
etohong Yesusi wiatai nai foi, manei na nunggamieifo, manei na awerengfo.
13 Wewaifo suru urutang berahi ureyo, “Aie, wai we fiani e?” Mariai yoa
we suru deyo, “Nehu Sengnei ehari ampa, tuti iwaitawana kaha we etohoni
wiatai na doni ne.”

14 Medu tonanaia, mayeai fiobera ureng deti to kurufui afui mani, deti
Yesusi we doari na nanai. Wape deroani we Yesusi dine kaha.
15 Yesusi dutani deyo, “Aie, fiani wai wei ne? Mandoni dino wera wei ne?”
Mariai deitarahio mano deitawang wedua romifoi dine, ainanaya dutang
bera Yesusi aha deyo, “Daie, masino wau kari ne mani, boikaririai we yau
we bohoni wiatai na doni, ambori ira wa ikari.”
16 Yesusi medu we Mariai deyo, “Mariae!”
Mariai kia bariri deti we Yesusia, ainanaya medu na kaiwo Iberani deyo,
“Rabunie!” (Nana mani, Mantaunau.)
17 Yesusi medu wei deyo, “Wiro ru yau fanai, weo wiro yarabera yau we
Daia kaharai fefe, wape ro wa boikaririai we nehu doroiwasa tuti modurai
wesa boyo, ninaia mani yarabera yau we nehu Dai tuti mene Daifoi, we nehu
Seng Allai tuti mene Seng Allai foi.”
18 Ampafe Mariai da wa deikaririai we Yesusi ne inontarai erariati fosa,
deyo, “Iwati Sempaisi ampa,” tuti deisaharai wesa kariri fi kiaio medurai wei
fo.

Yesusi deinawi ne taraifoi we ne inontarai erariati fosa (Lukasi 24:36-39, 47-49)

19 Na rahida Minggu siari nani, amani dirua, Yesusi ne inontarai erariati
fosa efanduhisa na munu bei tuti ehafe rahutufoa marareha, weo ematai
mano ewefoniai we Yahudi fosa fefe. Na tantuma Yesusi da wa doari
rahansa tuti medu wesa deyo, “Mararebanafeai we mea.”
20 Medu wesa tonanaia fo, mayeai deinawi warafangfo tuti eneungfoi
wesa. Ewati Sempaisi tonanafo emirising paria.
21 Ainanaya Yesusi medu wesa nariai aha deyo, “Bengfeai we mea. Toyari
Dai demi yau fo, tonanai kontai we yemi mea.”
22 Medu wesa tonanaia, mayeai fiurarang ansengfoi wesa tuti medu wesa
aha deyo, “Mesobuo Allai Nuaninu Mirarebana nei mau.
23 Masino meteiai inontarai manei ne sasarifoi mani, sasari nani kontaio
Allai deiairi. Mae wiro meteiai manei ne sasarifoi kaha mani, Allai kontai
deiari kaha.”

Yesusi deinawi ne taraifoi aha we Tomasi kontai

24 Wape rahida bonani mani, Tomasi, Yesusi ne inontarai suraya mandu
fosa manei, mano esahui kontai we Didimusi foi, wiro kiontaisa na kutu anta
Yesusi kiawariaio sa nana kaha.
25 Ampafe Yesusi ne inontarai erariati mano fau fosa emadu wei eteyo,
“Amewati Sengnei ampa.”
Manamo Tomasi medu wesa deyo, “Masino iwati warafang epahu fo kaha
tuti isa warahukehane naya kaha, kontai wiro isa warahune na eneung
etisang na wombua fo kaha mani, todoni kontaio wiro iroasoa kaha.”
26 Rahida minggu bei aha mani, Yesusi ne inontarai erariati fosa efan-
duhisa nariai aha na katai nani tuti Tomasi kiontai riasa. Rahutufo ehafea
marareha, wape Yesusi da wafui doari rahansa. Medu wesa deyo, “Bengfeai
we mea.”
27 Mayeai medu we Tomasi deyo, “Tomase! Boti warahufangne tuti tata
waramukehawai na nina. Tuti tuba waramuwa ma tatarai na enehuungnei.
Tuti enemurorong soriru ahang fanai, mae roasoai!”
28 Ainanaya Tomasi medu we Yesusi aha deyo, “Nehu Sengne wau, nehu
Allai wau!”
29 Ampafe Yesusi medu wei deyo, “Boti te yau na uremune, ampafe roasoai
nina. Mahikaifeai we mano ewatioa kahai, wape eroasoa fosa.”

Fio wedaya oi kaiwone wea fo

30 Fitantuma bitoya kontaio Yesusi niariri na ne inontarai erariati fosa
earomireafo, wape wiro finani oia kiai na bukunei kaha.
31 Wape finini kiai oi ne mani, we ambori meroasoai we Yesusi mani,
Kristusi dine, amani Mananu Mamparirio da na Allai ma foi dine, Allai ne
Kaisung dine, tuti na meroasoifo metarang na tarai tuti mesobu numainufo
na wonongfo.

21

Yesusi deinawi ne taraifoi aha we eweitu na ne inontarai erariati fosa na nafareng Tiberiasi

1 Mayeai aha mani, Yesusi deinawi ne taraifoi aha we ne inontarai erariati
fosa na ruru Tiberiasi. Finanai kawariafo tonina.
2 Rahida bei mani, Simon Petrusi, Tomasi mano esahui we Didimusi foi,
Natanieli na bendari Kana na nu Galilea foi, Zebedeusi ne arikangfo suru,
tuti ne inontarai erariati fo mandu siai kontai, efanduhisa.
3 Simon Petrusi medu wesa deyo, “Yeyo ira we imung erang.” Mano wei
fosa emadu wei eteyo, “Amera riatai.” Ampafe era wa etautaio wafoa. Wape
diru nania kameai mani, wiro esobu diang mansiari kahaia.
4 Wofoi deo dautai nanai, Yesusi doari na nafarengfo, wape etaroani we
Yesusi dine fo kaha.
5 Yesusi medu wesa deyo, “Nehu arikangwa meaine, mesobu diang manea
re?” Eroa wei eteyo, “Bereri.”
6 Yesusi medu wesa deyo, “Mehabi erangwai to domoyawa aha, ambori
mesobu diang manea ki.” Ainanaya ehabi erangfoi na domoyafoa, wape
wiro ewemambiriu we erabiti ahang kaha, weo miko diang bitoya karera
fefe.
7 Ainanaya Yesusi ne inontarai mano enewawuti foi medu we Petrusi
deyo, “Sengnei andi reisi!” Rabuang bo Simon Petrusi taraoai we Sengfoi
andinani fo, sata ne ansungfo (weo anta disu ne ansungfo we miung we
diang fefe) ainanaya yobuia.
8 Yesusi ne inontarai mano wei fosa fo ewo riatai to nafarengfo arei. Katai
emung nai foi to nafarengfo arei mani waroi kaha, tarahio meteri piaring
tea rai, tuti erabi erangno sefang na diangfoi nani arei.
9 Na kutu ewo arei esobu reifo nanai, ewati adia bei werahisengfo dedoria
tonanai tuti na adia rahiseng nani, keso diang manea nai tuti rotifeai.
10 Yesusi medu wesa deyo, “Meha diangno arahio metafusa nani manea
ma.”
11 Ainanaya Simon Petrusi dautai to wafoi ayai tuti yabi erangfoi arei.
Erangfoi sefang na diang beba, ne fiaufo piaringna piarua sura suraya
mantoru (153), tuti bitoya tonanai ki wape erangfoi wiro miabu kaha.
12 Mayeai Yesusi medu wesa aha deyo, “Mera ma tuti metampi.” Yesusi
medu tonanai wesa fo, wiro ne inontaraifosa manei wiro dutang berahi aha
deyo, “Mandoni di wau?” nanai ahang kaha, weo ewaitawanai we i mani
Sengnei dine.
13 Yesusi saha tourai afong kia rotifo dohonai wesa, ainanaya niari tonanai
na diangfo kontai.
14 Yesusi deinawi ne taraifoi wesa tonana, na rahida suwi na marareha
rorong foi aha ma fo, paria sobu rahida bonani mani we betoru finanai.

Yesusi medu we Simon Petrusi we dehung ne domba rabuangfoi

15 Etampi ao kai tonanaia fo, Yesusi medu we Simon Petrusi deyo, “Simoni,
Yohanesi ne kaisungne waune, enemuwawu yau fuba sewa weru inontarai
ninisa re?” Simon Petrusi yoa wei deyo, “Yo, Sengne wau boitawanai we
enehuwawu wau.” Yesusi deyo, “Bowawu nehu dombafosa.”
16 Yesusi dutang Simoni weberu aha deyo, “Simoni, Yohanesi ne kaisungne
waune, tarai we enemuwawu yau e?” Simon Petrusi yoa wei aha deyo, “Yo,
Sengne wau boitawanai we enehuwawu wau.” Ainanaya Yesusi medu wei
aha deyo, “Bowawu nehu domba rabuangnei.”
17 Mayeai Yesusi dutang bariri webetorufo aha deyo, “Simoni, Yohanesi
ne kaisungne waune, tarai we enemuwawu yau e?” Simon Petrusi taraoai
we Yesusi dutani tonanai we betorufoa nanai saia. Tuti medu we Yesusi
aha deyo, “Sengne waune, wau mani boitawang maino fifiani kontai.
Boitawanai we enehuwawu wau.” Ampafe Yesusi medu wei aha deyo,
“Bowawu nehu domba rabuangnei.
18 Tarai antu! Imadurai we mea mau yeyo, tarai we raminde webari-
boaine mani, mantaung wau wora kota enemurabuangwa, tuti ro to katai
bodoni kontaio boyo ro wei foi. Wape weinongtawara mani, ambori tuba
waramuwa we inontarai siaia tuti wenani wiora wau tuti kia wau to kataio
maya wei kaha foi ki.”
19 Yesusi medu kaiwo nanafo we deinawi kariri Petrusi, todoni ambori
mireha we wedaya inontarai etaparanding Allai na mireha nana foi. Mayeai
medu we Petrusi aha deyo, “Ro ria yau.”

Yesusi ne inontarai mano enewawuti foi

20 Petrusi deti berahaia mani, deti Yesusi ne inontaraio ewesuraya mandu
fo mano Yesusi enewawuti foi we da ria suru. (Yesusi ne inontarai nini
dino raminde eminohi etampi ruhiaifa mani, sauo Yesusi tuti andino dutang
berahi deyo, “Sengne waune, mano dewayang wau nei mani mandoni
dine?” fo.)
21 Na kutu Petrusi deti Yesusi ne inontaraifoi nanai, medu we Yesusi deyo,
“Sengne waune, inontarai nini fianai aino ambori sobuaifa ne?”
22 Yesusi yoa wei deyo, “Masino yeyo ambori minohi darang paria
yarabera yau aha ma mani, wiro nemu fieai we modu wea kaha. Wape wau
mani, ro ria yau.”
23 Ampafe nanai wedaya Yesusi ne inontarai mano wei fosa emadurai
na sa we eteyo mano Yesusi enewawuti nani wiro mireha kaha. Wape
Yesusi wiro deisaharai we wiro mireha kaha, mae medu deyo, “Masino yeyo
ambori inontarai nani minohi darang paria yarabera yau aha ma mani, wiro
nemu fieai we modu wea kaha.”
24 Inontarai nani dino meduairai kariri fininai kai ne, tuti andino soi
kariria ne tuti tawaitawanai we fianai aino medurai nanai tarai.

Kaiwo kafe

25 Fi bitoya paria Yesusi niari kontai, wape finanai kai oi kariria mesi
kiai mani, enehutituai tarahio nunei wiro demang we buku fuba oi kariri
fi Yesusi niariri nani fo kaha.

Fi Rasulifosa Enari

Kaiwo dedung we Fi Rasulifosa Enari

Buku nini mani, buku wefuiaio na Lukasi. I soi kariri Kaiwo Mahikai na Allai fo. Fi fuba kawariai na buku nini mani, soi karirio Yesusi ne rasuli suraya mandu fosa tutira fino Allai Nuaninufoi fiatasa fo, ampafe ewuwu Kaiwo Mahikai kariri Yesusi fo na bendari Yerusalemi, na nu Yudea foi sentenang, na nu Samaria, pariao sobu nunei rea naya fo.

Buku nini kontai medu karirio rabuang bo erurai tuti Yesusi fi deunau fo pariao fi deunau nanai wedaya esodai dadira bitoya tuti manea kontai awa emarareha. Na bukunei kontai, Lukasi yurai we deisaha karirai we mano etatora fosa we rang Kristeni nei mani, rang weworu na agama Yahudi foi dine, wiro fi kia karira we dapa parenta Roma foi kaha.

Fi fuba kontai na bukunei mani, watioaia kasau we todoni Nuaninu Mirarebana foi dohong mambiriu we mano ewuwu Kaiwo Mahikai kariri Yesusi fo tuti todoni agama Kristeni nei we wewu to fong na nu siai weru Yerusalemi fo.

Kaiwo na bukunei deto kutuai toninai:

1:1-26 Emainenang we etairiri Kaiwo Mahikai fo.
1:1-14 Yesusi demisa tuti dohong kaiwo arera.
1:15-26 Etiri manei we yiwang Yudasi.
2:1-8:3 Etairiri Kaiwo Mahikai fo na Yerusalemi.
8:4-12:25 Etairiri Kaiwo Mahikai fo na Yudea tuti Samaria.
13:1-28:31 Paulusi yufi.
13:1-14:28 Paulusi dontai na reantenang fo.
15:1-35 Rasulifosa efanduhisa emadu na Yerusalemi.
15:36-18:22 Paulusi dontai weberu ne.
18:23-21:16 Paulusi dontai webetoru ne.
21:17-28:31 Etafu Paulusi ehari to Roma.

Lukasi ne kaiwoariri fafong ne

1 Teofilus inong mano bontengwa wau. Na nehu buku bo reantenang wai
yeiririai we wau kawurua kai ampa, kariri fi Yesusi niari tuti deunauwaia
fo,
2 na reantenang kutu yuai fi niari fo, paria sobu rahida bo dau to rorafaisi
fo. Wiro dau to rorafaisi kaharai mae, na mambiriuo Seng Allai Nuaninu
Mirarebana foi dohong kaiwoariri we ne rasuli* dirisa fosa, kariri fianai
aino enari fo.
3 I mani mireha na aitabafoi kawuru ampa, mae na rahida bo suwi nai nani
paria rahida piaru da re deinawi ne taraifoi we rasulifosa tuti niari fi na
euremireafo, ambori ewaitawanai weo anture suwi na marareha rorong foi
ampa. Ewatioi, kontai medu wesa kariri todoni Allai weMananufo.
4 Tuti rabuang bo i minohi etampi ruhiaifa mani, demisa deyo, “Mera weru
Yerusalemi fanai, wape metamang na ninaifa pariao Dai dohongno fifianai
aino dereraia fo, amani aino yeikaririai kawuru we meara nanai.
5 Weo Yohanesi webaptisi kaiwasa na mereha terai, wape rahida beiru teai
aha mani Seng Allai webaptisi mea na Nuaninu Mirarebana foi, amani
sensoni mea ki.”

* **1:2** Amani neo Inong Anatu fosa.

Yesusi dau to rorafaisi

6 Ampafe rahida bo rasulifosa efanduhisa ria Yesusi nana fo, etutang bera
Yesusi eteyo, “Sengne waune, tofino? Boyo bohong Yahudine amea we
ametoa siai weru Romafosa, mano eru amea nesa finina e?”
7 Medu wesa deyo, “Nanane mani, wiro fi weo mea mewaitawana fine
kaha. Weo Dai meiri andino medu kiutu kaiwofo na ne mambiriufo ne.
8 Wape mea, Nuaninu Mirarebana foi da we mea ma mani, ambori mesobu
mambiriu ki. Ampafe fio mewati yau inari ne tuti fi yeunauwi we mea mani,
metaiririai na bendari Yerusalemi nei, kontai na nu Yudea nei sentenang,
tuti na nu Samaria foi, tuti katai siai paria sobu nunei werea naya fo.”
9 Yesusi medu kaiwofoa kai nanafo, Seng Allai yuaisi to rorafaisi na
euremireafo, tutu kafafe weduari weru eara ampafe wiro ewatioi ahang
kaha.
10 Na siario etoa esairaria Yesusi dau to rorafaisi nana fo, tatofang kutu
nanai kontaio, inontarai uwemandu uroa riasa. Ansung usansuna fo bua
karofari webeyari.
11 Umadu wesa ureyo, “Inontarai Galilea wa meaine, we fiani e metoari
na katai kutu siari nani mae mewati we rorafaisi wei ne? Yesusi, mano
mewatioi dau to rorafaisi na meuremirea fenani, ambori daraberahi aha
ma ki. Daraberahi aha ma fo mani, na kafafe rorong, ne tarai mai kariri
mewatioi dau to rorafaisi nanai.”

Etiri Matiasi we yiwang Yudasi

12 Mayeai rasulifosa etaraberasa weru wiwoi Saituni to bendari
Yerusalemi aha. Wiwoifoi wiata waroifo tarahi kiro bei teai weru
Yerusalemi.
13 Na Yerusalemi era to munu bo eminohi nai foi, ainanaya etautai
to rorong bo yai pari foi. Rasulifosa mani, Petrusi, Yohanesi, Yakobusi,
Andareasi, Pilipusi, Tomasi, Bartolomasi, Matiusi, Yakobusi mano Alfiusi
ne arikangfoi, Simoni (mano biriu we inontarai Israeli fosa etoa siai weru
Romafosa), tutu Yudasi mano Yakobusi ne kaisungfoi.
14 Rasulifosa kiai, konta Mariai (Yesusi inanai), ne tahatuifosa, kontai
wiwing maneiru teai (mano eraria Yesusi fosa), enemirorong boyari efan-
duhisa ewenadi pampang.
15 Mano eroasoai efanduhia fosa mani ewepiaringnao piarei (120) teai.
Rahida bei aha mani Petrusi doa rahansa medu wesa,
16-17 deyo, “Nehu doroi bohi ne meaine! Fiani aino fafongfa Nuaninu
Mirarebana foi medu na Mananu Dauti, tuti Dauti soi kaririai na Sengnei ne
Kaiwofo, kariri Yudasifo, nana mani mai kaririai ampa. Yudasi nani mani,
tane inontarai manei dine, tuti i kontaio Sengnei diriria weo niari fi tanari
ne kontai. Wape i mano kia inontaraio etafu Yesusi fosa dine.
18 Yudasi nini sobu fiembaitai ria imamifosa weo fikarira pari niari fo,
amani dewayang Yesusi fefe. Doi etohonai we fiembaitai nanai wiori
kahofafeai nayai. I sawai, mireha, saupori eneng awa enewairifoi tirurang
kiai to boriaia wia nayai.
19 Kaiwasa fuba eminohi na Yerusalemi fosa ewaitawangno Yudasi ne
mireha toa fo. Ampefe katai Yudasi wioriri nani, esahui na kaiwo ene
etohoni wonongno Akeldama, nana mani *Kahofa Rika*.
20 Ne tonanane kai kariri kaiwo Dauti soi fo, na buku Masmuri, amani dotu
toninai:
‘Ne katai minohi naya ne watai wawui,

wiro manei minohi naya fanai.'*
Ampefe soi toninai kontai:
'Ne fi yu fo bento, manei yu siaiya.'*"
21-22 Petrusi medu aha deyo, "Ampefe rahida nini tatiri manei we yiwang
Yudasi weo kiontai rasuline amea, we ametaiririai we kaiwasa bitoya nei
weo Yesusi amewati teri na ameuremireane weo suwi na marareha rorong
fi ampa. Mano tatiriri nei mani, manei na inontaraio tararia Seng Yesusi
pampang ne tata to katai doni daoa fo, na rahida bo Yohanesi webaptisia
fo, paria sobu dau to rorafaisi weru tata naya fo."
23 Amani mano efanduhisa nanisa, etainawi uwemandu, amani Yusupi,
mano esahui we Barsabasi (esahui kontai we Yustusifoi), tutu manei aha
mani, wonong fino Matiasi.
24 Ainanaya ewenadi, eteyo, "Sengne waune, wau boitawang kaiwasa
enemirorongnei kiai ne. Rahida nini boinawiai we amea, na inontarai
mandu nini suru, mantei dino biriri
25 weo werasuli yiwangno Yudasine. Weo Yudasi sawai weru rasulife
ampa tuti mireha ampa."
26 Mayeai ehabi onde weo inontarai mandu fo suru, amani tetera fino
Matiasi. Ampefe eruaisi we rasuli kiontai ria ewesuraya mansiri fosa.

2

Nuaninu Mirarebana foi bia meu na rahida Pentakosta

1 Rahida fuba Yahudi bei, amani Yahudifosa esahui weo rahida Pentakosta
dine, amani inontarai eroasoa fosa efanduhisa na munu bei.
2 Mayeai etaramio fiei dotu tantuma na rorafaisi, nikuayai toyario dobarai
fenana. Ne nikuayafo bia meu kenggingno munu eminohi nai foi sentenang.
3 Mayeai ewatio fi ne tarai toyario adia ureng fenanai tibohawai wari katai
eminohi nai foi, tutu awao sioiriosa.
4 Sengnei Nuaninu Mirarebana foi sensoni ea kiai tutu dohonsa emadu na
kaiwo aisei bitoya paria, amani kaiwo ewaitawana kaha.
5 Na rabuang bonani mani, inontarai Yahudi bitoya na nunei sentenang
enayai na Yerusalemi. Ea inontarai eroaso Seng Allai.
6 Rabuang bo etarami fi dotu foi nana fo, kaiwasa bitoya paria era ma
efanduhisa. Ea kiai ehababerasa we etarami rasulifosa emadu na kaiwasa
fuba da ma nani ene kaiwofo fefe.
7 Epapuhung tuti enemiwawera weai, emadu eteyo, "Inontarai emadu
ninsa mani, ea kiai inontarai Galilea saine mae!
8 Tonana mani todonie tatarami terai weo emadu na tane kaiwofe kiai
ninai?
9-11 Tata inontarai na nu Partia, Media, Elami, Mesopotamia, Yudea,
Kapadokia, Pontusi, Asia, Frigia, Pamfilia, na Mesiri tutu katai na Libia
kefang we bendari Kirene, na nu Kreta tutu na Arapi, manea kontai na
bendari Roma. Tata mani inontarai Yahudi tuti wiro inontarai Yahudi kaha,
wape tata kiai tane agama Yahudi. Tataramioai we emadu na tane kaiwone
kiai, emadu kariri fitantuma Allai niari fo."
12 Ea kiai epapuhung paria, etutang wawerasa, eteyo, "Fitantuma tawa-
tioai ninai, taserawawerahai paria!" 13 Wape manea eteiberahaifa eteyo,
"Ah! Emayeru, ampefe emadu funomai."

Kaiwo Petrusi kioramai

* **1:20** Masmuri 69:25 * **1:20** Masmuri 109:8

14 Ainanaya Petrusi doari ria Yesusi ne inontarai mano ewesuraya mansiari wei fosa, mayeai medu we kaiwasa bitoya foi na rawafui fiebai deyo,
“Doroi bohi Yahudine meaine, tuti mano menayai na Yerusalemine meaine.
Mefobibi metaramiwa we metarami nariaifa, weo yeyo yeikaririai we mea
kariri fifianai aino rahida bonini mewatioai ninai.
15 Inontarai ninisa wiro emayeru kariri meteyoawa kaha, weo kameaine
rai arahio araha ureng indiata ninai.
16 Wape fianai aino rahida bonini mewatioai ninai, Seng Allai medurai
kawuru na fafongfa ria nabi Yoweli ampa.
17 Amani Allai medu deyo,
‘Rerai we rahida Sengnei kife nunei foi mani,
ambori yenatu Nuhuaninu Mirarebana nei we kaiwasanei sentenang
ki.
Ampafe mene arikangnesa, wiwing tuti mang,
ambori emadu fio yohonai wesa we emadura fo,
amani kariri fio ambori kawariai fo.
Bariboaiwasa ambori ewati fiainawiaio yeinawiai wesa we ewatioa fo.
Wawafosa ambori etamiei kariri amieio yohoni wesa foi ki.
18 We nehu womingnesa kontai, wiwing tuti mang,
ambori yenatu Nuhuaninu Mirarebana nei na rahida bonani we sen-
sonisa.
Ambori emadu fio yohonai wesa we emadura fo,
amani kariri fio ambori kawariai fo.
19 Ambori yeinawi fitantuma bitoya na rorafaisi,
tuti fitantuma fiebai na kofa na nunei,
toyari atio rika tuti adia, tuti riraung dautai tikahipa kontai ki.
20 Wiro Rahida Fiebai Mirarebana foi,
amani rahida Sengnei daraberahi nai ma foi kaharai mae,
wofaisi ambori memantiti ki,
tuti embaifaisi ambori berika kariri rika ki.
21 Rabuang bonani mandoni dino sahu Sempaisi wonongfo mani
ambori kiaharai weru ne karirafo.’*
22 Doroi bohi inontarai Israeli ne meaine. Metaramio kaiwo fianai aino
imadurai ninai kariri Yesusi na Nazareti foi. Na fitantuma fuba Seng Allai
niari rahang mea na Yesusi, deinawiai kasau we mea weo yuaisi, demi biari
we mea meu. Ne nanai mewaitawanai ampa.
23 Kariri mantauni ne enetituaitafo kiutuai we dohong Yesusi we mea meu,
wape memuni, amani metua inontarai eharira fosa epahui na aitabafoia
mireha.
24 Wape Seng Allai duwiri suwi na marareha rorong foi aha. Mararehafoi
kiari, wape Allai fioresuwi weru warangfo, weo todoni kontaio mararehafoi
yu weduari kaha rai.
25 Yesusi nini dino raminde Dauti medu kariri kontai deyo,
‘Iwati Sengnei doari pampang na arohune,
Da ria yau na warahu domoya nei,
ampafe fiani kontaio dohong yau irirora kaha.
26 Nanai wedaya enehurorongnei mirising,
ifiai Sempaisi na borohunei,
tuti iminohiwau enehutawang Sempaisi pampang.
27 Weo wiro tua nuhuaninunei wiatai na marareha rorong foi kaha,

* **2:21** Yoweli 2:28-32

tuti wiro tua nemu Mano Mirarebana ne yau inaia iworu na fafo rorong
fo kaha.
28 Boinawiai we yau ampa rangno da to numainufo.
Ambori bohong yau ifaraise katui ahang kaha,
weo weriria yau pampang fefe.'*
29 Doroi bohine mea, tawaitawanai ampa weo tane werengno Dauti
mireha ampa tuti esarai ampa, paria sobu rahida bonini ne fafofoi wia
rahang tatane, ampafe fi medu kariri ne taraifoi we wioru kaha fo mani dotu
we mantauni kaha, wape kariri manei siai.
30 Wape nabi dine, ampafe deitawanai weo Seng Allai dereraia fefora
tutirai, weo ambori yuai manei na ne riria rabuang foi we wemananu ki.
31 Donio deti to fong medu kaririaifa weo Mananu Mampariri Seng Allai
dereria foi ambori suwi na marareha rorong foi aha ki, amani medu deyo,
'I wiro Seng Allai suati wiatai na marareha rorong foi kaha, tuti ne taraifoi
wiro niaya wioru kaha.'
32 Yesusi nini mani Seng Allai duwiri na marareha rorong fi ampa. Finanai
mani amewati terai na ameuremireane.
33 Seng Allai yuaisia minohi na warang domoya fo, tuti sobu Nuaninu
Mirarebana foi riati, ampafe denatui we amea meu kariri dereraia fo, donio
rahida bonini Nuaninu Mirarebanai nani mewati teri na meuremine tuti
metarami teri na metarami feninai.
34 Tarai Yesusi mani Seng dine, weo Dauti mantauni wiro dautai to
rorafaisi kaha, wape medu kaririai deyo,
'Seng Allai medu we nehu Sengnei deyo,
"Munohi na warahu domoya ne,
35 pariao inari nemu aitetawausa etawaia ehai tuti esomia ehai we
wau."*'
36 Ampafe nanai aino inontarai Israeline mea kiai todoni kontaio mewait-
awang kepanai na mai we Yesusi mano mepahui sawai na aitaba finani,
andino Allai yuaisi we Seng tuti we Mananu Mampariri ne."
37 Na kutu etarami kaiwo fenanai, etatua wawerasa paria. Ainanaya
etutang bera Petrusi tuti rasuli mano wei fosa eteyo, "Tonana mani ambori
ametohong todoni ki?"
38 Petrusi yoa wesa deyo, "Metauberahai weru mene sasariwai. Tuti
mansiari-mansiari wau webaptisi na Yesus Kristusi wonongne, ambori Seng
Allai deiai mene sasariwai, tuti ambori mesobu Nuaninu Mirarebana foi
riati.
39 Weo Seng Allai ne dererai ninai dohonai we mea, mene arikangfosa tuti
we mano enai na nu waroi fosa kiai, amani inontarai kiaio ambori Seng
Allai, tane Sengnei, sahu ruhisa we erariati ma fosa."
40 Petrusi deikaririai wesa tonanai, tuti na kaiwoariri siai bitoya meduri
foi kontai, deretawansa tuti deunausa we eroasoai, deyo, "Metanansiau,
weo inontarai eharira fosa esobu aiboi maraba ki."
41 Kaiwasa bitoya eroaso fiani aino Petrusi medura fo, ainanaya ewebap-
tisi. Ampafe na rahida bonani kaiwasa eroasoa fosa efau ehontai aha, amani
ewepiaura wering wetoru (3.000).
42 Efanduhisa pampang we esobu aunaufo ria rasulifosa, we etampi ruhiai
tuti we ewenadi ruhiai, tuti eweboyari riasa pampang.

Inontarai eroasoa fosa eminohi toa fo

* **2:28** Masmuri 16:8-11 * **2:35** Masmuri 110:1

43 Seng Allai niari fitantuma bitoya paria ria rasulifosa, ampefe kaiwasa
bitoya na Yerusalemi fosa ematai tutu esomi wei.
44 Inontarai eroasoa fosa kiai eweboyari pampang. Fianai aino eneng fo
esahuai we fi ene ruhiai.
45 Ene ra eminohi tutira fo etawayanai, doifo etatorai mai sa kiai kariri
fianai aino mansiari-mansiari ewepararura fo.
46 Na rahida neungfo efanduhisa pampang na Allai ne Munufoi refongfoi,
we ewenadi wei, kontai na ene munu rorong fo etampi ruhiai na enemiro-
rong mei tuti mirising.
47 Efiai Seng Allai pampang, tuti kaiwasafoi kiai enemirorong mirising
wesa. Rahida neungfo Sempaisi sahu kaiwasa siai bitoya we ehontaisa,
amani inontaraio arahi feririsa weru ene sasarifoi.

3

Petrusi tutu Yohanesi unari inontarai fiaya doabariri da

1 Na rahida bei araha ureng botoru, amani rahida we Yahudifosa ewenadi.
Ampefe Petrusi tuti Yohanesi ura to Sempaisi ne Munufoi we uwenadi nai.
2 Na wanai, inontarai mang manei, fiaya na siario saubaununggamiai fa.
Rahida neungne ne maniwowiri manea eharia minohi na rahutu borong
esahuai we *Rahutu Mehikai* weo dedo we doi ria inontarai esuayai to
Sempaisi ne Munufoi afuifo.
3 Na kutu siario inontaraifoi deti Petrusi tuti Yohanesi ure usuayai to
Sempaisi ne Munufoi fo, dutang suru we urohong doi wei.
4 Ampefe usaite inontaraifoi, mayea Petrusi medu wei deyo, “Boti we auru
ma.”
5 Ainanaya inontaraifoi seiraria suru, enetawanai weo ambori sobu fieai
ria suru.
6 Manamo Petrusi medu wei deyo, “Nehu sobu doi bei kahai arorawa,
wape fianai aino nayai ria yau ne, nanai aino ambori yohonai we wau. Na
Yesus Kristusi inontarai Nazareti foi ne mambiriufo, boa ro!”
7 Ainanaya Petrusi yu na inontarai fiaya foi warang domoya foi tuti fiataria
doabariri. Na tatofang kutu nanai kontai awengfo tuti aweng kamiei neung
fo suru umutubaru.
8 Ainanaya i soiria doa tuti da towana toninai, mayeai da ria Petrusi tutu
Yohanesi to Sempaisi ne Munufoi refongfo afui, da tutu sioiri fiai Seng Allai.
9 Kaiwasa na nana fosa kiai ewatioi we da tutu fiai Seng Allaifo.
10 Ainanaya etaroansoi we i mani inontaraio fiaya minohi dedo we fi na
rahutu borong *Rahutu Mehikai* foi na Sempaisi ne Munufoi. Ampefe ehiri
ewarami paria tutu esomi, weo ewati inontarai fiaya foi dentengna fefe.

Petrusi kiorang na Sempaisi ne Munufoi refongfo

11 Inontarai nani weriria suru pampang, itosuai to Sempaisi ne Munufoi
refongfo afui. Itoroari na refongno esahuai we *Refong Salomo* foi. Kai-
wasafoi kiai na nanai emito kiai ma etoa wari sitoru weo epapuhung paria
fefe.
12 Petrusi deti kaiwasa bitoya foi nanai, medu wesa deyo, “Inontarai
Israeline meaine. We fiani e mepapuhung kareraifa tuti mesaite antoru
pampang ninai? Mewaitarahio na aune mambiriune ete na aurohong kariri
Allai ne Kaiwone aino wedaya inontarai nini doabariri da nina e?
13 Bireri, mae Allai mano tane werengfosa esomi wei foi, Allai Abrahami,
Allai Isaki tuti Allai Yakupi, Allai nani dino yuai ne womingno Yesusia dedai

sambewarai mantaung. Yesusi nani dino raminde metohoni to mano eru mananu fosa we emuni, tuti meteipari na Pilatusi arongreafo, amani na rabuang bo deyo sawini weru aiboifoi fo.
14 I mirarebanai tuti mei wape metapai tuti metanggewarai pampang ampafe Pilatusi sawini kaha, mae sawingno weming inontarai manei we mea.
15 I mani andino dohong anseng we tata kiai tuti tasobu numainufo riati, manamo memuni. Wape Allai duwiria suwi kawuru na marareha rorong fi ampa, ne nanai amewati terai na ameuremine tuti amemadu karirai.
16 Rahida bonini mewati terai na meuremine kiai kariri fifianai aino inontarai nini sodaira ne. I awengne mutubaru, wemambiriu we doa da aha nina ne, weo auroasoai na Yesusi wonongfo. Na Yesusi wonongfo nanai wedaya denteng na meuremirea feninai.
17 Doroi meaine. Ninaifa amani iwaitawanai we fianai aino mea tuti mene mano ewewafoniai we mea wasa, fi menari we Yesusi nanai meserawawerahai.
18 Wape na ne toninane donio, fianai aino Allai medurai kawuru na fafongfa ria ne nabifesara fo, weo Mananu Mampariri foi todoni kontaio sodai dadirafo ki, kaiwo nanai aino kawariai anina weo Allai andino wedaya tonanai.
19 Ampafe doroi mea kiai, metarabera mea weru mene sasariwai, mera we Allai aha ambori waraira mene sasariwai tuti dohong maifo we mea ki, amani Nuaninu Mirarebana foi dohong mea mearomiwa fanahang.
20 Tuti ambori demi Yesusi da we mea aha ma, weo yuaisi kawuru we weMananu Mampariri we mea ampa.
21 Yesusi nani minohi na rorafaisi terai paria Seng Allai niari fianggeng fuba nini kiai weworu aha, kariri fianai aino fafongfa medurai na ne nabi emararebana fosara foi.
22 Yesusi nani Musai medurai kawuru kontai ampa deyo,

‘Allai, mene Sengfoi, ambori denatu Nabi manei na mene nu Israeli nei we mea mau ki, kariri denatu yau ninai. Fianai aino medura fo todoni kontaio metaramididauwi. 23 Mandoni dino taradidau Nabifoi kaha mani, wenani ambori Allai warapari weru ne inontaraifosa tuti sodai karirafo.’*

24 Tarai, nabi fubao emadu kariri Sempaisi ne Kaiwofe kawurua fosa, amani na nabi Samueli tuti nabi siaio era tuari aha ma fosa, ea kiai emadu kariri rabuang bonini.
25 Sempaisi ne Kaiwo Areraio nabifesa emaduri nani, amani we mea. Na Allai ne Kaiwo Areraio meduri we mene werengno Abrahami mani dotu toninai:

‘Na nemu ririanei ambori imoang kaiwasanei kiai na nunei ki.’*

Kaiwo arerai nanai we mea kontai.
26 Ampafe doni Allai yuai ne womingfoi, we demi da we Yahudine mea fafong ma, ambori mioang mea, amani dohong mea metarabera mea weru mene karira metohona fo.”

4

Petrusi tuti Yohanesi uroa na Majelisi Agama earomireafo

* **3:23** Ulangan 18:15, 18-19 * **3:25** Kejadian 22:18, 26:4

1 Petrusi tuti Yohanesi uroa umadu ria inontaraifosa tonana rai mae,
imamifosa tuti mano wenunggamiei weo mano ewaitawang wedua Sem-
paisi ne Munufoi fo, kontai inontarai eweSaduki fosa, era rufang uru ma.
2 Ehasou paria we umadurai weo kaiwasafosa weo, Yesusi suwi na
marareha rorong fi ampa. Umadurai wesa ureyo, ne tonanane deinawiaifa
we inontarai emarareha fosa ambori esuwi aha ki.*
3 Ampafe etafu rasulifo suru eha suru to aitamu rorong fo, manamo diru
ampefe uwa na aitamu rorong fo paria sobu kameai.
4 Wape kaiwasa etarami rasulifo suru une aunaufo, bitoya paria eroasoa
ampefe kaiwasa eroaso Seng Yesusi efau aha, tarahio ewepiaura weura
wering teai (5.000).
5 Ahara mani Majelisi Agama fosa efanduhisa na Yerusalemi. Ea mani
mano ewenunggamiei weo Yahudi fosa, mano ewewafoniai fosa tuti man-
taunau Kaiwo Musai soi fosa.
6 Efanduhisa ria imami fuba Hanasi, kontai Kayafasi, Yohanesi, Alek-
sanderi tutu mano ene fami boyari ria imami fuba foi.
7 Mayeai eha Petrusi tutu Yohanesi awa uroari na earomireafo etutang
bera suru eteyo, “Muraikaririai we amea, todonie munari inontarai fiaya
fi denteng nina? Na mambiriu fiani tuti na mandoni wonongne munari
finanai?”
8 Ainanaya Seng Allai Nuaninu Mirarebana foi sensoni Petrusi, ampefe
medu wesa deyo, “Dai mea, mano mewenunggamiai tutu mewewafoniai ne
mea.
9 Na rahida bonini auroari na meuremireane, metutang bera weo aunari fi
mahikai weo aufata inontarai fiaya foi, tutu weo meteo mewaitawang kariri
todonie aunariri denteng toa fo!
10 Tonana mani metarami ma, mea kiai tuti inontarai Yahudi na nu Israeli
ne tata kiai, todoni kontai mewaitawanai weo inontarai nini mewatioi we
dentengna, doari na meuremireafe nina mani, na Yesus Kristusi inontarai
Nazareti foi ne mambiriufo tutu wonong mananu fo. Yesusi nini mani, mea
kiai mepahui na aitabafoi mireha, wape Allai dohoni suwi aha.
11 Yesusi nini dino Sengnei ne Kaiwo arawang bonini dotu wei ne:

‘Kamieio mano menari munune mea, mehabioifi,
andino wekamiei reantenang metang kamiei doa sauwi ampa.’†

12 Weo Yesusi mesiri andino weMampariri we feriri inontaraife tatane.
We na inonotarai fuba nunei sentenang wiro manei siai sobu mambiriu na
Allai weo feriri tata kaha.”
13 Majelisi Agama fosa ewaitawanai weo Petrusi tutu Yohanesi suru mani
inontarai usewai kaha tutu usobu aunau dadai fea kaha, wape ewati suru
mani umadu na mai tutu umatai kaha, nanafo epapuhung paria. Ainanaya
ewaitawanai weo uru mani inontarai eraria Yesusi fe mandu aine.
14 Wape wiro emadu fieai ahang kaha, weo inontarai ufataria denteng foi
doari ria suru na euremireafo fefe.
15 Ampefe etemi rasulifo suru ura to boriei weru rorong eminohi nai foi,
ainanaya emadu kariri fifianai aino enari we suru fo.

---

* **4:2** Sadukifosa mani inontarai Yahudi maneaine, wape eroasoai we inontarai emarareha wiro esuwi ahang kaha. Metatori kontai na Lukasi 20:27-40. † **4:11** Masmuri 118:22-23. Botio na Lukasi 20:17 Yesusi medu kariri mantauni toyarine fo.

16 Emadu eteyo, “Tanari fiani we inontarai nini suru? Weo kaiwasa na
Yerusalemi nesa kiai ewaitawanai kawuru ampa we uru unari fitantuma
fiebai paria. Fi unariri nani wiro tafaforai kaha.
17 Wape ambori kaiwoaririne wuwuai na kaiwasa bitoya foi kaha mani,
tahasou suru tutu tafafora wedua suru weo wiro urairiri Yesusi we manea
ahang fanai.”
18 Ampefe esahu rasulifo suru mampui, etaretawang suru weo dohonao
umadu tutu uraunau na Yesusi wonongne ahang fanai.
19 Manamo Petrusi tutu Yohanesi uroa wesa ureyo, “Mantaung mea men-
emitituai weai, we fianai aino wetarai na Allai urengreafo ne; aurohong
kariri mene kaiwone, ete aurohong kariri Seng Allai ne Kaiwone ne?
20 Weo wiro amefotou amemadu kariri fifianai aino ametaramioai tutu
amewati terai na ameuremireane, kariri fianai aino Yesusi medurai tutu
niari fo.”
21 Majelisi Agama fosa etaretawang surufo mamboni paria, ainanaya
etawing uru ura wa. Weo eserawawerahai etohong aiboi fiani we suru, weo
kaiwasafoi efiai tutu etaparanding Sempaisi paria we fitantuma unari fo.
22 Inontarai mano sobu fitantuma fuba paria denteng nani ne defuina
piaru ampa.

Inontarai eroasoai ewenadi we Sempaisi dohong mambiriu wesa ambori etairiri Yesusi wonongfo pampang

23 Etawing Petrusi tutu Yohanesi ura to boriei nanafo, urarabera uru we
une maniwowirifosa aha, urairiri fifianai aino imami baba fosa tutu mano
ewenunggamiei we Yahudi fosa eteyoa fo.
24 Etarami kaiwo fenana fo, ea kiai ewenadi we Sempaisi na enemirorong
boyari. Ewenadi eteyo, “Mananu Sengne Wau, Wauno nari rorafaisi, airausi
tutu reireisi, kontai fi niai nai foi sentenang ne.
25 Na Numuaninu Mirarebana wai fafongfa modu kawuru ria amene
werengno Dauti, nemu womingfoi, modu kariri kaiwasa ambori eweaiteta
we Seng Yesusi, boyo,
‘Todonie inontarai Yahudi kaha fosa ehasou?
Todonie kaiwasa fuba nunei enemitituai ne beng kaha fo ninai?
Fio enari fo wiro wefiea kaha.
26 Mananu na nunei sentenang emainena we emamuna,
tutu mananufosa eweboyari we eweaiteta we Sengnei tutu Mananu
Mampariri foi.’*
27 Weo antu, Mananu Herodesi tutu Pontiusi Pilatusi ufanduhi inontaraio
Yahudi kaha nesa, amani inontarai Roma nesa, tutu inontarai Israeli nesa
kontai. Efanduhisa na bendari bonini eweboyari eweaiteta weo Yesusi
nemu Mangfatao mei mirarebana foi, andino ruaisi weMananu Mampariri.
28 Eweboyari we enari maino fisarawai, weo fafongfa wau na nemu
mambiriuwa, modurai weo finanai ambori kawariai ki. Ampafe tarai,
arahio kawariai ampa!
29 Sengne wau boti ma, taramuo todoni etohong tati amea nina. Ampafe
bohong mambiriu we amea, ambori ametairiri nemu kaiwone na mai tutu
wiro amematai kaha.
30 Bohong nemu mambiriuwa weo amea ambori amenari inontarai
emaninang ebeng tutu amenari fitantuma siai bitoya we inontarai nunesa

* **4:26** Masmuri 2:1-2

na Yesusi, nemu arikangno mei mirarebana foi, ne mambiriufo tutu na wonongfo.”
31 Ewenadia kai nanafo, ne tarai toyari mundiai fenanai, fio rirou katai eminohi nai foi. Ea kiai Nuaninu Mirarebana foi sensonisa ampafe esobu mambiriu paria tutu ematai kahai we etairiri Allai ne Kaiwo kariri Yesusi fo.

Fianai aino mansiari neng fo, etohonai we ene fi ruhiai

32 Kaiwasa fuba eroasoai nanisa enemirorong boyari eminohi na mai. Na ea kiai manei ne fiea mani sahuai we ne fisiai kaha, mae fianai aino esobua fo esahuai we ene ruhiai.
33 Na mambiriu fuba Allai dohonai we rasulifosa etaiririai we kaiwasa bitoya foi weo Seng Yesusi suwi weru marareha rorong fe ampa. Ampafe Allai mioang ea paria.
34 Na ea kiai manei wiro sobu dadirafea kaha, weo wea mani, mano ene kahofa ete munu fosa etawayanai, ambori doi etawayang weai nanai ehara
35 etohonai we rasulifosa. Mayeai rasulifosa etato doi nanai we mano ene pari fi fosa.
36 Yusupi kontai tonanai. I mani inontarai weriria na Lewi dine, na nu Siprusi. Rasulifosa esahui kontai weo Barnabasi ete *Arikang Kia Mirising*.
37 I dewayang ne kahofafo, ainanaya doi dewayang wea fo kiara dohonaio rasulifosa.

5

Ananiasi tutu Sapirai utofa rasulifosa ampafe usobu aiboi marareha na Sempaisi

1 Inontarai manei wonong fino Ananiasi, ne wiwing wonong fino Sapirai. Urawayang une kahofafeai.
2 Doi urawayang wea fo, unemirorong boyari we urato kutuai weberu. Weai ma unemitawanai watai we uru, mae weai kiara dohonaio rasulifosa we etatorai. Medu wesa deyo, “Doi aurawayang wea fei nina kai.”
3 Ampafe Petrusi medu wei deyo, “Ananiasie, todoni fino tua Saminsenie sensoni enemurorongwai, paria doni totofa Allai Nuaninu fininai? Na mamunggasai boaria enemutawang doi bowayang weai na kahofa fenanai, bohong weaia watai we wau.
4 Todoni fino enemutituai ne karira ninai na enemurorongwai meai we totofa tonanai ninai? Kahofafo nemu kahofa fine, bowayanai we doiwa nemu doi fine kontai. Ampafe bohong eai ete bereri ete, nanafo wiro totofa fanai. Boitarahio inontarai nune amea manei dino totofari ne ne? Wape Allai dino totofari ne!”
5 Ananiasi tarao kaiwofe tonanafo, na tatofang kutu nanai kontaio sau aweu mirehara. Kaiwasa fuba etarami fio Ananiasi sodairi nana fo ematai karira.
6 Ainanaya bariboaifosa era ma esansangno Ananiasi, mayeai eruaisi to boriai ariei eharia esaraia.
7 Tarahio araha ureng botoru teai aha mani, binengfoi da aha mampui. Wape i deitawangno fianai aino arahi ne mangfi sodaira fo kaha.
8 Petrusi medu wei deyo, “Boikaririai we yau, doio wamu murawayang kahofa wea fo ne harga fininai beyari e?” Sapirai yoa deyo, “Yo! Ayaranane.”
9 Ainanaya Petrusi medu wei aha deyo, “Todoni fino wau tuti nemu mangfoi muweanggari Sempaisi Nuaninu Mirarebana fininai? Taramu ma!

Bariboaio esarai wamua fesa etaraberasa kawuru ma ne, wau kontai eha wau esarai wau ahang fininai."

10 Tatofang kutu nanai kontaio, Sapirai mireha sau aweu wia na Petrusi arongreafo. Bariboaifosa era mampui ewatioi we mireha wiata fo, ampafe eruaisi ehari to borieia esarai rurang ne mangfoi.

11 Ampafe inontarai eroasoa fosa tutu kaiwasa siai etarami fi karira Ananiasi bineng Sapirai usodairai nana fo, ematai karira.

Rasulifosa enari inontarai efau ebeng

12 Rasulifosa enari fitantuma bitoya paria na kaiwasa bitoya foi eu-remireafo. Inontarai eroasoa fosa, enemirorong boyari efanduhisa na Sempaisi ne Munufoi refong esahuai we Serambi Salomoni fo.

13 Kaiwasa siai emataisa paria ampafe wiro era wa efanduhisa ria mano eroasoa fosa ahang kaha. Tonanai ki, wape kaiwasa bitoya foi esahu suasa paria.

14 Tuti rahida yiwang rahida inontarai bitoya paria, wiwing tuti mang, eroaso Sempaisi, ampafe ehontai riasa.

15 Kontai awa kaiwasa eruai inontarai emaninang fosa tutu andaung ete fata ewa naya fo, ehasa to rangfoia, ewa nai. Weo enemitituaitai eteyo, "Ambori Petrusi da na nanaifa mani, nuaninufoi tete inontarai emaninang nanisa, ambori ebeng ki."

16 Kaiwasa siai bitoya kontai era na bendari watai kefang we bendari Yerusalemi fo. Eha inontarai emaninang bitoya tutu mano inggira dohonsa fosa. Tutu inontarai emaninang nanisa, ea kiai rasulifosa enarisa ebeng.

Enari kanggani rasulifosa

17 Ainanaya imami fuba foi tuti mano erariati fosa, amani inontarai eweSaduki na katai nani saine, enemirorong pirahai we rasulifosa paria.

18 Ampafe etemi afai manea we etafu rasulifosa, tuti esoasa to aitamu fuba rorong fo.

19 Wape diru nani Sempaisi ne wewai manei fiai rahutu aitamu fo, ainanaya kiasa to borieia, medu wesa deyo,

20 "Mera wa metoari na Sempaisi ne Munufoi refongfo tuti metaiririai na mai we inontarainesa kariri Allai ne Rang Weworu nei, amani rangno kia arangfo nei."

21 Ampafe etohong kariri wewaifoi ne kaiwo arera fo. Kameai kutu era to Sempaisi ne Munufoi refongfoa etoa etaunau nayai. Kameai iari nanai kontai imami fuba foi tuti mano erariati fosa era to katai bei na Sempaisi ne Munufoi tuti esahu mano ewenunggamiei we Yahudi fosa efanduhisa, nana mani ahusa we Majelisi Agama. Mayeai etemi ene afai mamuna manea era wa eha rasulifosa na aitamufoi weo awa etutang berasa.

22 Mano era wa fosa esuai tono munu aitamufoi afui, wape wiro ewati sobu rasulifosa kaha. Ampafe etaraberasa aha eteikaririai we Majelisi Agama fosa.

23 Emadu eteyo, "Amera wa sobu munu aitamufoi mani, amewati rahutufo kafe na mai, tuti mano ewaitawang wedua mano ewa na aitamu rorong fosa etoari na rahutu borongfo ewaitawanai na mai. Wape rabuang bo amefai rahutufoi afui fo mani, amewati sobu manei ubong neung kutea kahaia."

24 Na kutuo mano wenunggamiei we mano ewaitawang Sempaisi ne
Munufoi fosa tuti imami baba fosa etarami kaiwo fenana fo, eserawawera
kaiwo emadurai fa tuti enemitituai paria.
25 Mayeai tutuba inontarai manei da ma kia kaiwo nina, deyo, "Wawa
bohine meaine, metarami ma. Inontarai mano meru aitamuosa nanisa etoa
etaunau kaiwasa bitoya foi na Mununei refongfe fo."
26 Ampafe mano wenunggamiei we deitawang Sempaisi ne Munufoi fo tuti
ne arombawahifosa era wa eha rasulifosa to Majelisi Agama fosa aha. Wape
wiro ehasa na tapapa kaha mae eha suasa, weo ematai kaiwasa bitoya foi,
dohonao eru kamieio sa fe.
27 Ehasa afui etohonsa etoa na Majelisi Agama euremireafo. Ainanaya
imami fuba foi dutang berasa, deyo,
28 "Amefafora wedua mea kawurua weo wiro metaunau kaiwasa na
inontarai nani wonongfo ahang fanai. Tonanai ki wape metohong kariria
kaha! Mene aunauwai metairiri na bendari Yerusalemi sentenang, kontai
metoaria metinggai amea weo ameaino ametohona mani inontarai nani
mireha ne."
29 Petrusi tuti rasuli wei fosa eroa eteyo, "Todoni kontaio ametohong kariri
te fianai aino Allai deyoa fo terai wiro ametohong kariri inontarai manei
kaha.
30 Yesusi mano memunia mireha sau na aitaba finani, Allai mano tane
werengfosa esomi wei foi, duwiria suwi na marareha rorong fi ampa.
31 Kontai Allai yuaisi to warang domoya foi tuti dohoni we Mananu tuti
Mampariri, ambori inontarai Israeline tata kiai todoni kontaio tatarabera
tata weru tane sasarinei tuti Sengnei deiai tane sasarinei.
32 Ne nanai kiai amewati terai na ameuremireane ampafe ametairiri
kaririai, tuti Nuaninu Mirarebanaio Allai dohoni we inontaraio etohong
kariri ne Kaiwofo deinawiai we finanai kaiwo tarai fine."
33 Majelisi Agama fe etarami kaiwo fenana fo, erirora awao etang waw-
erasa beyari we emungno rasulifosa.
34 Wape na Majelisi Agama fosa, Farisi manei wonong fino Gamalieli,
mantaunau Kaiwo Musai soi fo manei dine, i kaiwasa etatori kontai. Doari
ayai, demi rasulifosa era wariei etoa tourai na borieifoa kawuru wo.
35 Ainanaya medu we Majelisi Agama fosa deyo, "Nehu inontarai bohi
Israeline meaine. Menemitituai sauaraifa weo fianai aino ambori menari
we inontarai ninisa ne.
36 Weo raminde nanai inontarai manei wonong fino Teudasi, i niariri
weinontarai fuba, tuti ne inontaraio erariati fosa tarahio ewepiaura weru
(400) tea rai. Wape afai Roma fosa emuni ampafe ne mano erariati fosa era
tateraia tuti ne finiarifo wefieai ahang kaha.
37 Tourai aha mani, na rabuang bo eha kariri kaiwasa Yudea ewonomi we
etato kaririai nani, amani inontarai Galilea manei, wonong fino Yudasi. I
kontai deiaya fifianai aino parenta Roma fosa enari fo tuti wedaya kaiwasa
bitoya erariati. Wape i emuni kontai tuti ne inontarai erariati fosa ewawu
taterai wemansiawaraia.
38 Ampafe fianai aino rasulifesa enari nina mani, nehu kaiwo aunau fini-
naifa we mea. Fi enari fo tuti ene aunaufo da na Seng Allai ete na inontarai
nunei terai e? Taserawawerahai! Ampafe tatamang tawati kaririai ki. Wiro
menari fi karira feai wesa fanai! Metawinsa era wa! Weo fi enari ninai tuti
ene aunaune na inontarai nunei mani, finanai nai rai!

39 Wape ne nanai da na Seng Allai ma mani mebiriua todoni kontaio fi
enari fo nai kaha. Mae tarahio nana mani memamuna weo Allai."
Majelisifosa eroao Gamalieli ne aunaufo.
40 Esahu rasulifosa afui, etemi manea siai erarubasa tuti efafora weduasa
weo wiro etaunau na Yesusi wonongfo ahang fanai. Mayeai etawinsa era
wa.
41 Rasulifosa era weru Majelisi Agama fosa wape eparaise paria, weo na
Allai urengreafo emai we esodai dadirafo weo eraria Yesusi fefe.
42 Wape rahida yiwang rahida, na Sempaisi ne Munufoi refongfo tuti na
inontarai ene munufo, etaiririai tuti etaunau Kaiwo Mahikai fo pampang
kariri Yesus Kristusi, we i mani Mananu Mampariri dine.

6

Etiri inontarai eweitu weo efata rasulifosa

1 Rahida yiwang rahida kaiwasa eraria Yesusi fosa bitoya pari aha. Ea
mani inontarai Yahudi saine kiai, wape manea emadu te kaiwo ambe, amani
kaiwo Yunani, manea emadu na ene kaiwo Iberani fo. Wape mano emadu
na kaiwo Yunani fosa enemirorong tiawera we mano emadu kaiwo Iberani
fosa eteyo, "Fianang tatohonai fa na rahida neungne weo fiata mano ene
pari fi nesa mani, amene wiwinanesa wiro esobu ea kaha."
2 Ampafe doni rasuli ewesuraya mandu fosa efanduhi kaiwasa eraria
Yesusi fosara ehai, tuti emadu wesa eteyo, "Doroi bohine meaine, fiangne
wedaya ameuremiwa weai we ametatorai awa wiro ametairiri nari Allai ne
Kaiwone na mai kaha, nana mani beng kaha.
3 Ampafe metiri doroi eweitu na mea, amani inontaraio mewaitawansa
weo Allai Nuaninufoi sensonisa, kontai esawai, ambori ansaino tatemisa we
enari finanai,
4 weo amea amene fino, amewenadi tuti ametairiri te Allai ne Kaiwone."
5 Kaiwasafoi kiai eroa na fi rasulifosa eteyoa fo. Ainanaya etirio Stefanusi
inontaraio yoaso kanggung Yesusi tuti Nuaninu Mirarebana foi sensoni.
Kontai Pilipusi, Perkorusi, Nikanori, Timoni, Permenasi, tuti Nikolasi mano
na bendari Antiokia; i mani inontarai Yahudi kaha, wape weagama Yahudi
waroi kuteai ampa.
6 Eteikariri inontarai eweitu fosa we rasulifosa, ainanaya rasulifosa ewe-
nadi we Sempaisi, tuti ewarami tawansa ambori Sempaisi mioansa we fi
enari fo.
7 Ampafe Seng Allai ne Kaiwone dafai wariai, tuti na bendari Yerusalemi
fo kaiwasa bitoya aha eraria Yesusi, tuti imami bitoya kontai eroaso Yesusi.

Etafu Stefanusi etinggairi na Majelisi Agama fosa euremireafo

8 Stefanusi nani mani, Allai dohong ne bengfo arora wei paria tuti dohong
ne mambiriufo wei, ampafe niari fitantuma bitoya paria na kaiwasa bitoya
euremireafo.
9 Wape inontarai manea emamuna wei. Ea mani mano na munu agama
Yahudi bei maneaine, amani esahui we *Munu Agama Yahudio Kaiwasa
Wewoming Ahang Kaha*. Inontarai na munu agama nanisa mani inontarai
Yahudi na bendari Kirene tuti Aleksandria, kontai inontarai Yahudi na nu
Kilikia tuti Asia. Ea kiai eruhisa we Stefanusi.
10 Wape fianai aino Stefanusi medura fo, emadu sobu kaiwofeai ahang
kaha, weo Allai Nuaninufoi sensoni dohoni sewai paria.

11 Ampafe ebai inontarai manea na mamunggasai we epampamu etinggairi eteyo, “Ametaramio Stefanusi nani deibera nabi Musai tuti Allai.”
12 Eha weinontarai enemirorongfo, tuti mano ewenunggamiei we Yahudi fosa kontai mantaunau Kaiwo Musai soi fosa. Ainanaya era wa etafu Stefanusi tuti ehari to Majelisi Agama fosa.
13 Eha inontarai mano epampamu etinggai Stefanusi fosa kontai. Mano etinggai fosa emadu eteyo, “Inontarai nini wiro fiotou deibera Sempaisi ne Munu Mirarebana nei tuti Seng Allai ne Kaiwo Musai soi fo kaha.
14 Weo ametaramioai kawuru ampa weo medu deyo, ‘Yesusi inontarai Nazareti foi ambori sota Sempaisi ne Mununei, tuti yiwang pario tane koangno weriria na Musai ma ne.’ ”
15 Majelisi Agama fosa eminohi esaite Stefanusi. Tuti na kutu siari nanai urengfo sambewaraia toyari wewai ureng fenanai.

7

Stefanusi kiorang na Majelisi Agama earomireafo

1 Ainanaya imami fuba foi dutang Stefanusi deyo, “Kaiwo inontaraifi medura fo wetarai e?”
2 Stefanusi meduai kaiwo etinggairi wea fo, deyo, “Dai mea tuti doroi meaine, metarami ma. Wiro tane werengno Abrahami da wa ne katai na bendari Harani kaharai mae, na rabuang bo minohi na nu Mesopotamia foi, Allai mano Dedai Sambewara foi da wa medu wei
3 deyo, ‘Ro weru nemu katainei tuti nemu teranesa. Ro to kataio ambori yeinawi we wau foi.’*
4 Ampafe Abrahami yuai aweng weru nu inontarai Kasdimi foi, deunaung to nu Harani foia. Minohi na nanai awa tamangno mireha, ainanaya Allai demi da weru Harani to katai nini ma, amani katai dino doroi tuti dai mea kiai meminohi nai nini.
5 Rabuang bonani wiro Seng Allai dohong kahofafeai fa wei we sahuai fa we fine kaha, kahofa aburung kuteai kontaio wiro dohonai wei kaha. Na rabuang bonani mani Abrahami ne pari arikang, wape Allai dereraia mareha we ambori nu nini dohoni wei ki tuti we ne ririafosa ki.
6 Kaiwo ninaifa aino medurai we Abrahami deyo,

‘Nemu ririanei ambori eminohi siawai na inontarai siai ene kataifoi ki. Inontarai nanisa ambori enari kangganisa tuti etohonsa we ewewoming wesa defuina piaura weru ki. 7 Wape inontarai siai nanisa iru aiboiosa, tuti ambori ika nemu ririafosa to boriei werusa ambori esomi we yau na ninai ki.’*

8 Ainanaya dohong Kaiwo Arera kariri sunatifo we Abrahami tuti medu wei deyo, ‘Mewesunati mene arikang mang wausa kiai. Menari tonana mani metainawiai we yau weo mea mani nehu inontarai di mea, tuti metohong kariri nehu Kaiwone.’ Ampafe rahida bo Isaki saubaununggamiei foi awa ne rahida indeatoru fo tamang Abrahami wesunati karirai. Mayeai Isaki kontai wesunati ne kaisungno Yakupi. Tuti Yakupi kontai wesunati ne kaisung ewesuraya mandu fosa, amani ansaino ewewereng we Yahudife tata ninai.
9 Na rabuang bonani tane wereng nanisa enemirorong pirahai we Yusupi, ampafe etawayania wewoming na nu Mesiri foi. Wape Allai weririati

* **7:3** Kejadian 12:1 * **7:7** Kejadian 15:13-14

10 donio kiaharai weru dadira fuba sodairi foi, tuti Allai dohong awai wei
tuti dohoni biriu paria na rabuang bo da wa doari na Firauni* Mesiri foi
arongreafo. Ampafe Firauni dohong ne bengfo arora wei donio yoasoi tuti
yuaisi we gubernuri we nu Mesiri foi tuti wenunggamiei we ne istanafoi.
11 Mayeai kahari fiebai bei ming na nu Mesiri foi tuti na nu Kanani nei,
ampafe kaiwasafoi kiai esobu dadira paria. Tane werengfosa kontai kahari
minsa.
12 Ampafe rahida bo Yakupi taraoai we na Mesiri mani etawayang patibu
naya fo, demi ne arikangno ewewereng we tata fosa era wa, amani era
wereantenang pari finanai.
13 Rabuang bo era weberu fo arahio Yusupi deikaririai wesa weo i mani
ene tahatuifi dine tuti rahida bonani kontai Firauni Mesiri foi deitawang
kariri Yusupi ne terafosa.
14 Mayeai Yusupi denatu kaiwo we tamangno Yakupi we da tuti ne
arikangfosa, amani Yusupi ne terafosa we era to Mesiri ma. Ea kiai efau fo
ewepiatorua sura suraya ring (75).
15 Ampafe Yakupi yuai aweng to Mesiri tuti niai na wanai paria i tuti tane
werengfosa emarareha nayai.
16 Ene ririafosa eha ene neinafo to bendari Sikemi aha ma, tuti esarayai
na fafo Abrahami fafongfa biaiti na doi katui kahai ria Hemori ne arikang
rabuang foi na bendari Sikemi.
17 Rabuang eai aha, amani rerai we Allai dohong kariri ne kaiwo dererai
we Abrahami fo, tane werengfosa etawing separai bitoya pampang aha na
nu Mesiri foi.
18 Mayeaia mani Firauni siaio deroanso Yusupi kaha manei yu na nu
Mesiri foi aha.
19 Firauni weworu nani mei kanggani tanengfosa tuti tiapasa. Dawisa
ehabi ene arikang marareha arahio etaubau enumi fosa we ewa funomaia
emarareha.
20 Rabuang bonani dino Musai saubaunungne, ne wawafo suru uwatioi
we denteng paria, ampafe uradiwari embai botoru na une munu rorongfo.
21 Ainanaya rahida bo ukabioi foi Firauni antuwingfoi sobui ampafe kiari
dehumi we ne arikang terai.
22 Ampafe Musai sobu aunau bitoya paria kariri aunau Mesiri foi, donio i
wemambiriu paria na medufo tuti yufifo.
23 Rabuang bo Musai ne defuina piaru fo, enerorongfoi tibau mandiei we
da wa deti ne doroi inontarai Israeli fosa kariri eminohi toa fo.
24 Ainanaya deti nengfo manei we inontarai Mesiri fo manei niari kang-
gani kareri, ampafe doa rufang inontarai Mesiri foia miuni paria mirehara.
25 Niari tonanafo deitarahio ambori nengfosa etaroang kaririai we Allai
yuaisi we fiatasa kiasa weru ne karirafo. Manamo etaroang kariria kaha.
26 Kameaia mani da aha deti inontarai Israeli mandu umung suru aha,
ainanaya yurai we kia ruhi suru aha, deunau suru deyo, ‘Doroi murui ne.
Muru mani aisei di muru kaha, ampafe wiro mumung muru fanai!’
27 Wape mano bioi ne doroi foi suang saya Musai to boriei, mae medu wei
deyo, ‘Mandoni dino yuai wau we mananu tuti wemangkutu kaiwo we amea
ne?

* **7:10** Firauni mani, wang dine, wang we mananu Mesiri dine, wiro inontarai wonong fine kaha.

28 Tarahio nari we boyo mung yau kariri ramindenafa mung inontarai
Mesiri foi e?'
29 Na kutu Musai tarao fianai aino nengfi medurai wei nana fo mitai paria,
ampafe wewu weru Mesiri, awa minohi waroi na nu Midiani. Na wanai
rirau sobu ne kaisung mandu.
30 Defuina piaru da aha ma, mayeai Sempaisi ne wewai manei da wei ma
na katai wekamamiei wowong fo kefang we uai Sinai. Wewaifoi da ma na ai
denggararu foi rorongfoi.
31 Musai pepuhung paria we fi detioai nanai ampafe da kefanai we detioi
na mai, ainanaya tarao Sengnei raofuifoi medu wei deyo,
32 'Yau mani mene werengfosa ene Sengfi di yau, amani mene werengno
Abrahami, Isaki tuti Yakupi itone Sengfoi.' Ampafe Musai mitai karira, paria
wiro fioai ureng deti we kataifoi ahang kaha.
33 Mayeai Sengnei medu wei aha deyo, 'Fatingno sandari tatara wa, weo
kahofa boa nayai nanai, kahofa mararebana fine.
34 Iwatioai tuti urehu nayai kawuru na nehu inontaraifosa ene dadira
rorong fo paria na nu Mesiri foi ampa. Tarahuo erawamifui esai foi tuti
ene dadirafe nanai kawuru ampa, tuti ibiari meu we itawinsa weru ene
dadirafo. Ampafe ro ma, yau ambori yemi wau we barabera wau to Mesiri
aha we fatasa.'
35 Yo, Musai nini mani, Musaio Israelifosa eteiayari na kaiwo emadurai
eteyo, 'Mandoni dino yuai wau we mananu tuti we mangkutu kaiwo we
amea ne?' Tonanai wape andino Allai mantauni demi we wenunggamiei tuti
wemampariri wesa, amani na rahida bo Allai demi ne wewaifoi darioi na ai
denggararu foi rorongfo.
36 Musai nani kia inontarai Israeli fosa to boriei weru nu Mesiri foi na
fitantuma fuba niariri foi na wanai, kontai na Rawanang Berika foi tuti na
katai wekamamiei wowong fo paria defuina piaru fo.
37 I kontai Musai mano medu we Israelifosa deyo, 'Allai ambori diri Nabi
manei rahang mea na mene ririanei we mea ma, ne tarai kariri diri yau fo.'*
38 Musai dino wiwiaing kaiwasa Israeli fosa, amani tane werengfosa, na
katai wekamamiei wowong fo, kontai wewaifoi da ma medu riati na uai
Sinai nuwowongfo. Tuti andino sobu Kaiwo Kia Mai we tata fo ria Allai, we
medurai we tata ne.
39 Tonanai ki wape tane werengfosa emaya we etaramioi kaha, mae
eteiayari tuti enemirorongfoi dohong we etaraberasa to Mesiri aha.
40 Emadu we Haruni eteyo, 'Nari aririwang manea we amesomi wesa we
amene seng, ambori seng nani saino ewiwiang amea. Weo Musai nini we-
nunggamiei we amea kia amea na Mesiri ma, wape ninaifa amewaitawana
kahai we fianai aino sodaira fo.'
41 Ainanaya na siari nanai enari aririwangno sapi ne arikang manei,
mayeai emung fiahung we etohonsa we korbani we aririwangfoi tuti eto-
hong muniara we efiai mantaunsa fi enari nanai.
42 Ampafe Allai sawing warang werusa tuti suasa esomi we awaha na
rorafaisi. Nanai kariri fianai aino mayeai mani nabifosa esoi ahang fo,
amani dotu toninai:

'Inontarai Israeline meaine. Defuina piarue mera na katai wekamamiei
wowong fo mani, fiahung memunsa metohonsa we korbanifo mani
menari we yau e? 43 Enehutituai menari fieai we yau kaha, mae

* **7:37** Ulangan 18:15

ne tarai karirio meriria munu seng Moloki tuti aririwang awaha
Refani na mene rang rorong fo. Adareti toyari uru mani aririwang
menari suru we seng we mesomi we suru. Ampafe, ambori iso mea
waroi to inontarai eharira na nu Babeli foi we etaha tawang mea
nai.'*"

44 Stefanusi medu pampang, medu kariri Sempaisi ne Munufoi, deyo,
"Fafongfa, rabuang bo tane werengfosa enai na katai wekamamiei wowong
fo mani, Allai demi Musai niari munu bei wei ambori esomi wei nai. Munu
bonani mani era todoni kontaio eriati. Munufoi deinawiai weo Allai niayai
rahangsa finanai. Enariri kariri fianai aino Allai deinawiai we Musaia fo.
45 Tuti munu nani tane werengfosa eriati pampang, paria rabuang bo
Yosuai kiasa eha katai taneni nini weru kaiwasa siai fosa ene mambiriufo,
amani Allai data kaiwasa nanisa na tane werengfosa earomireafo. Munu
nani wiatai na nanai paria rabuang bo Dauti yu mananu fo.
46 Allai, mano Yakupi somi wei foi, deinawi ne bengfo arora we Dauti,
ampafe Dauti dutani we biaung munu bei wei.
47 Wape Allai ne Munufoi Mananu Salomoi andino biauni ne.
48 Tonanai, wape Allai mano Dedai Sewa foi wiro minohi na munu inon-
taraine tanariri nei kaha, weo nabi manei soi kaririai deyo,
49 'Rorafaisi mani katai iminohi naya finanai tuti nunei mani katai we
awehu doa naya fine. Munu fianang dino meteyo menariri we
yaune tuti katai todoni dino ambori iminohi ukai nai ne?
50 Yeitarahio na mantaung yau warahune, inari fianggeng fuba nini kiai
ne mae?'*"
51 Medu aha deyo, "Mea mene tarai kariri inontarai siaio ene pari seng
fosa. Menumikamiei mitubaru tuti mehobu metarami we Allai ne Kaiwone.
Mea mene tarai kariri mene werengfosa, metapa Allai Nuaninu Mirarebana
nei pampang.
52 Na nabi rabuang fosa mandoni dino wiro mene werengfosa enari
kanggani kaha ne? Kontai etoari aha emung inontarai mano fafongfa Allai
demisa we emadu kariri Mano Mirarebana foi we da ma fo ne. Tuti na
ninaifa inontarai nani da we mea ma, wape metawayani to mano eharira
fosa, tuti memuni.
53 Mesobu Allai ne Kaiwo Musai sobuai ria wewaifosa fo kawuru ampa,
wape wiro metohong kariria kaha."

Eru kamieio Stefanusia mireha

54 Majelisi Agama fosa etaramio kaiwoariri fuba meduri foi nanafo, eha-
soua ehika ederemi wei.
55 Wape Stefanusi mano Allai Nuaninu Mirarebana foi sensoni foi, deti we
rorafaisi. Deti Allai ne sambewaraio dadai fo tuti Yesusi doa na Seng Allai
warang domoya fo.
56 Stefanusi medu deyo, "Mewati, iwati rorafaisi tifai tuti Kaisung Inon-
tarai nei doari na Seng Allai warang domoya fo!"
57 Majelisi Agama fosa ebibe ehobu wedua kaiwo medura fo tuti ehobu
etarami weai. Na kutu nanai kontai eruhisa emamuna wei.
58 Efafari to boriei weru bendarifoi, mayeai eru kamiei oi. Inontarai mano
antao epampamu etinggairi nanisa etisu ene ansung boriei fo, etohonaia wa

* **7:43** Amosi 5:25-27 * **7:50** Yesayai 66:1-2

ria bariboai manei wonong fino Saulusi, ambori ene taraifo kesau we eru kamiei oi.†
59 Na siari eru kamiei oi nana fo, dutanai deyo, “Seng Yesuse, ka nuhuaninunei mau.”
60 Ainanaya sau aweu disang kapa awebuka, sahu mambiriu deyo, “Sengne waune, sasari enariri nini, dohonao bohoni sau wesa fe!” Medu kaiwofoao kai tonanafo i kiaharaia.

8

1 Tuti Saulusi doa kontai na nanai, yoa we Stefanusi we emunifo.

Saulusi niari kanggani mano eroasoa fosa ambori ewawu taterai

Rahida kutu siari nani kontaio enari kanggani inontarai eroasoai enai na Yerusalemi fosa finanaya, ampafe ewawu taterai we mansiawaraia, manea esinsung nu Yudea foi tuti manea na nu Samaria foi, mae rasulifo saino bireri ne.
2 Mae Stefanusi nani mani, inontaraio ematai Allai manea, esaia etaidu wei tuti eharia esarai.
3 Wape Saulusifo yurai we niari kanggani inontarai eroasoa fosa pampang ambori wedayasa eraria Yesusi ahang kaha. I suai mai munu bong we sera we inontarai eroasoa fosa, wiwing tuti mang, we tefusa, fiafasa to munu aitamu foi.

Pilipusi deiriri Sengnei ne Kaiwo Mahikai fo na nu Samaria

4 Na doni kontaio inontaraio eroasoaio ewawu taterai nanisa era wariai etairiri Kaiwoariri Mahikai fo.
5 Pilipusi biari to bendari na nu Samaria foi tuti deiririai we inontarai nanisa kariri todoni Yesusi mani Mananu Mampariri dine.
6 Kaiwasao etarami Pilipusi ne kaiwofo tuti ewati fitantuma niari fo, bitoya na ea enemirorong sau we kaiwo medura fo,
7 weo inontarai bitoya inggira dohonsa fosa, inggirafo ebibe mantaung tuti era to boriei werusa. Inontaraio efaya tuti esoberaha fosa kontai efau paria niarisa ebeng.
8 Ampafe kaiwasa na bendari nani fosa efaraise paria.

Simoni mano wesulapi dine tarao Kaiwo Mahikai fo

9 Na bendari nani kontai inontarai wesulapi manei, wonong fino Simoni. Waroi ampa ne sulapi niari fo wedaya kaiwasa bitoya na nu Samaria foi epapuhung wei. I bioi arong deyo wiro inontarai funoma dine kaha.
10 Ampafe kaiwasa fubao na bendarifoi, inontarai fuba tuti inontarai katui, etau we ne kaiwofo tuti etaparandini eteyo, “Inontarai nini mani Allai ne mambiriufi dine, wewonong weo *Mambiriu Fuba*.”
11 Waroi paria ne sulapifo wedaya kaiwasa bitoya foi epapuhung, donio erariati.
12 Wape Pilipusi deiriri Kaiwo Mahikai fo wesa kariri todoni Allai weMananufo tuti kariri Yesus Kristusi Mampariri foi, donio eroasoai, ainanaya webaptisisa, wiwing tuti mang.
13 Simoni mantauni kontai yoasoai tuti Pilipusi webaptisi. Na rahida bonani, da riati pampang. Fitantuma fubao Pilipusi niari fo dohoni pepuhung paria.

† **7:58** Na ene koangfo mani mano etinggairi fosa ansaino eru kamiei oi reantenangne.

14 Na kutuo rasulifosa na Yerusalemi etaramioaifa weo inontarai Samaria
fosa eroaso Sempaisi ne Kaiwofe kawurua fo etemi Petrusi tuti Yohanesi ura
wesara.
15 Na kutu siario usobusa fo, uwenadi wesa ambori Nuaninu Mirarebana
foi sensonisa,
16 weo ea kiai mansiari kontaio wiro sobu Nuaninu Mirarebana foi ka-
harai, ea arahio Pilipusi webaptisisa terai na Yesus Kristusi wonongfo.
17 Ainanaya Petrusi tuti Yohanesi uruai uwaramifo awa wasau ea, donio
esobu Nuaninu Mirarebana foi anina.
18 Simoni deti kahairaifa weo rasulifosuru uruai uwaramifoa wasau in-
ontaraifosa, amani Nuaninu Mirarebana foi sensonisa. Ampafe donio de
dohong doi we suru,
19 deyo, “Murohong mambiriu nanai weai we yau kontai ambori iruai
warahua wasau manei mani, wenani sobu Nuaninu Mirarebana foi kontai.”
20 Manamo Petrusi yoa wei deyo, “Wau tuti nemu doiwa woru weruai!
Weo boitarahio Allai fi dohona fo mani wori na doi e?
21 Enemurorongwai mei we Allai kaha, ampafe nemu hakifeai we wiro
kontai amea na fi ameru ne kaha.
22 Ampafe barabera wau, tawing pario nemu karira enemutituaitawa, tuti
butangno Sempaisi ambori tarahai waraira numukamiei kerira nani.
23 Weo iwaitawanai we wau enemukadatai pampang tuti wau wewoming
we sasari.”
24 Ainanaya Simoni medu we suru deyo, “Mufata yau muwenadi we
Sempaisi ambori fi mumadurai nanai kiai wiro isodai sobu kutea fanai.”
25 Petrusi tuti Yohanesi umadu kariri Yesusi tuti uraiririri kariri Sempaisi ne
Kaiwofoa, ainanaya ururabera suru to Yerusalemi aha. Tuti na rang rorong
fo uraiririri kariri Kaiwo Mahikai fo na munue bitoya na nu Samaria.

Pilipusi sobu inontarai fuba na Etiopia manei tuti deunauwi kariri Yesusi

26 Sempaisi ne wewai manei medu we Pilipusi deyo, “Pilipuse, ro! Ro to
do wanansai to rangno bia na Yerusalemi tono Gasa foi.” (Rangfoi wewui
wekamamiei wowong sirahiai.)
27 Ampafe Pilipusifo da wa. Na wana sobu pegawai fuba manei na nu
Etiopia, i na rang rorong wa daraberahi to ne kataifoi aha. Inontarai nani
andi yufi we Kandake mananu wiwing na Etiopia foi, wenunggamiei we ne
rafoi ne. Inontarai nani defai to Yerusalemia we somi we Allai
28 tuti arahi daraberahi aha. I minohi na ne oto kuda umito riwui
rorongwa defai fantamai mae deto buku nabi Yesayai.
29 Allai Nuaninufoi medu we Pilipusi deyo, “Ro we otofoia, ro riati.”
30 Ainanaya Pilipusi da kefang otofoia, amani tarao inontaraifoi deto
buku nabi Yesayai. Pilipusi dutang berahi deyo, “Daie! Fi botorai nanai
boitawanaia?”
31 Inontaraifoi yoa wei aha deyo, “Yeitawanai todoni, manei deikaririai we
yau fino?” Ampafe dutani dau to oto rorong fo ayai minohi riati.
32 Sempaisi ne Kaiwo rabuangno pegawaifoi detora fo ainina:
“I ne tarai toyario dombao etafuri,
erabitia we emuni,
ne tarai toyario domba ne arikangno ehutu nuawurufo mani bibe kaha,
tonanai i wetamui beyari.
33 I emei kanggani
tuti wiro manei niariri na mai kaha.
Ne ansengfoi efatini weru nunei,

ampafe wiro ne ririafei aha weo manei kontaio deiriri kariri kaha.”*
34 Pegawaifoi dutani deyo, “Boikaririai we yau, mandoni dino nabifi medu
kariri ninai? Medu kariri mantauni ete manei siai e?”
35 Ampafe Pilipusifo fioai borong medu, i kia kaiwo aririo pegawaifoi
fidetorafo we kaiwo reantenang we deiriri Kaiwo Mahikai kariri Yesusi fo
wei.
36 Urafaia sobu kuru bei na rang rabuang, pegawaifoi medu wei deyo,
“Botia mereha di wani! Fianai aino masi kahai we webaptisi yau ne?” [
37 Pilipusi yoa deyo, “Roaso Yesusi tarai na enemurorongwai mani, iwe-
baptisi wau.” Pegawaifoi deyo, “Iroasoai tarai we Yesus Kristusi mani Allai
ne Kaisung dine.”]*
38 Ainanaya demi mano kia ne otofoi weo fiotouri, ubiari to kurufoi aweu,
ainanaya webaptisia.
39 Na kutuo urau weru merehafoi fo, Allai Nuaninufoi kia Pilipusi na
tatofang kutu nanai weru kataifoi, ampafe pegawaifoi wiro detioi ahang
kaha, mae i defai to ne kataifoi na enerorong mirising paria.
40 Tatofang tonanai mae Pilipusi niai na bendari Asdotia, tuti ne rang
rorong daoa fo deiriri Kaiwo Mahikai kariri Yesusi na bendari fubao da maia
fo paria sobu bendari Kaisarea rausi.

9

Saulusi daraberahi weru ne karirafo tuti daria Yesusi

1 Na rabuang bonani Saulusi dei kahera inontarai eraria Seng Yesusi fosa,
meduraifa deyo minsa. I da we imami fuba foi
2 we dutani niari surati yoasoi bei, we da to mano ewenunggamiei we
munu agama Yahudi watai na bendari Damsiki fosa, ambori sobu inontarai
era na Rang Yesusi fe manea na nana mani, wiwing ete mang, tefusa tuti
kiasa to Yerusalemi.
3 Na ne rang rorong da to Damsikifo, da wa rerai we bendarifoi, tatofang
kutu nanai sambewara bei na rorafaisi meu tibohawai wariri. 4 I sau aweu
wiatai na kahofa nuwowongfo, ainanaya tarao manei rawafuifea medu wei
deyo, “Sauluse, Saulusi wo! We fiani e nari kanggani yau ninai?”
5 Saulusi yoa aha deyo, “Sengne waune, mandoni di wau?” Rawafuifoi
medu wei aha deyo, “Yau Yesusi mano nari kanggani fi di yau.
6 Wape nina mani boabari wau roa wuaio bendarifoi. Na wanai ambori
wobu kaiwoariri kariri fianai aino ambori nari ne.”
7 Inontarai era ria Saulusi fosa esoisa, epapuhung paria wiro emadu obu
kaiwofeai ahang kaha, weo etaramio rawafuifoi wape wiro ewati sobu
manei kahaia.
8 Ainanaya doabariri tuti fiobau urengfo we deti, manamo urengfafara
wiro deti fieai ahang kaha. Ampafe eru na warangfo tuti ebinti esuai to
Damsiki.
9 Rahida botoru wiro deti kaha, tuti dampi kaha, kontaio mereha arora ne
dunung sobu kutea kahaia.
10 Na Damsiki inontarai manei wonong fino Ananiasi, i inontarai daria
Yesusi dine. Detio Seng Yesusi medu wei deyo, “Ananiase!” Ananiasi yoa
wei deyo, “Sengne waune, yau ninai.”

* **8:33** Yesayai 53:7-8 * **8:37** Fafongfa manei soi kariri Sengne ne Kaiwone amani kaiwo rabuang ninai mantauni dohonai we kaiwo ming tuarai.

11 Sempaisi medu wei deyo, “Boabari wau, ro to rangno wonong fino Rang
Mimoya, to Yudasi ne munufoi. Butanaifa na nanai we inontarai Tarsusi
manei wonong fino Saulusi, we i wenadi we yaufo,
12 tuti na ne nadi rorong fo deti mang manei wonong fino Ananiasi, da
weia tuti yuai warangfo wa sauwi ambori deti aha.”
13 Manamo Ananiasi yoa wei aha deyo, “Sengne waune, tarahuo kai-
woariri bitoya kariri inontarai nani tuti ne niari fo, toyari niari kangganio
nemu inontarai emararebanai na Yerusalemi fosa.
14 Tuti andi nina mani kia surati bei ria imami baba fosa, da kawuru ma
weo tefu inontarai ameroaso wau ne amea kiai.”
15 Manamo Sempaisi medu wei aha deyo, “Tonanai ki, wape roa, weo
inontarai nani mani yiriri kawuru ampa weo wewoming we yau, ambori
deiriri wonohunei we kaiwasa siaio wiro Yahudi kaha fosa, tuti weo ene
mananufosa, kontai weo inontarai Israeli nesa.
16 Tuti yau ambori yeinawiai wei kariri ne maraba ambori sodaira fo weo
deiriri wonohunei fefe.”
17 Donio Ananiasifo da to munufoia da wafui. Yuai warangfo sau Saulusi
medu wei deyo, “Sauluse, nehu doroi bohine waune. Seng Yesusi, mano
botioi na rang rabuang na rahida bo ro nai ma nani, andi demi yau ira we
wau ma nina, ambori boti aha, tuti Nuaninu Mirarebana foi sensoni wau.”
18 Na tatofang kutu nanai kontaio fi niai kobu na urengfo, ne tarai toyario
diang neuna fenanai, tifasa weru urengfo ampefe deti na mai aha. Ainanaya
doa bariri, mayeai Ananiasi webaptisi.
19 Tuti dampi aha ampafe ne taraifoi mitubaru aha.

Saulusi deunau kariri Yesusi na bendari Damsiki

Saulusi niai na Damsiki rahida beiru teai aha ria mano eraria Yesusi fosa.
20 Ifo da finanaya to munu agama Yahudi fo tuti deiririaifa na nanai we
Yesusi mani Allai ne Kaisung dine.
21 Kaiwasa na nana fosa ehiri ewarami paria weo etaramioi medu tonana
fo. Eteyo, “Waitarahio inontarai nini faini dino mingno inontarai eraria
Yesusi fesa na Yerusalemifo mae? Kontai da to ninaifa ma ne mani, da wea
fino tefu inontarai eroasoai na nina nesa weo kiasa to imami baba fosa
mae?”
22 Wape rahida yiwang rahida Saulusi kaiwo medura fo wemambiriu pari
aha. Kaiwoariri medura fo deinawiai weo Yesusi tarai Mananu Mampariri
dine, paria Yahudi enai na Damsiki fosa etaperemi tinang we beyari we
kaiwofo.
23 Rahida bitoya da wa, amani inontarai Yahudi fosa ehasou Saulusi we
yoaso Yesusi fefe, ampafe eteiruhi kaiwo weo emuni.
24 Ampafe diru rahida etamang wedua rahutu bendari borong fo. Man-
amo ene enarifo taraoaifa ampafe deitawanaia.
25 Ampafe diru bei Saulusi ne inontarai erariati fosa ehari, etuki na fino
nawang bei, etuki roaino wore kamiei eruti wedua bendarifoi nai foi aweu.

Saulusi daraberahi to Yerusalemi

26 Saulusi da to Yerusalemia, i niari we kiontaio Yesusi ne inontarai erariati
fosa, manamo ea kiai emataiti weo eroaso tururi kahai, weo dohonao i mani
inontaraio daria Yesusi tarai dine kaha fe.
27 Wape Barnabasi yoasoi ampafe kiari ura we rasulifosara, tuti deiririai
wesa kariri todoni Saulusi deti Sempaisi na rang rabuang fo, tuti kariri medu

wei fo. Deikaririai kontai kariri todoni Saulusi mitai kaha deiriri Yesusi wonongfo na Damsikifo.
28 Donio Saulusi niayai riasa tuti kiorang Sempaisi wonongfo na mitai kahai wari bendari Yerusalemi tantenang.
29 Kontai medu ria inontarai Yahudi mano emadu na kaiwo Yunani fosa kariri Yesusi awa esawasa, wape ea erurai we emuni.
30 Doroio eroasoa fosa etaramioai we Yahudifosa ete emuni ampafe ewawuri to bendari Kaisarea arau, mayeai etanatui pari to bendari Tarsusi.
31 Ampafe donio jemati na nu Yudea foi sentenang, nu Galilea foi tuti Samaria foi eminohifo ematai Sempaisi tuti eminohi na mai, manea enari kangganisa ahang kaha. Allai Nuaninu Mirarebana foi fiatasa dohong enemirorongfoi fiabai, ampafe ewemambiriu aha, kontai efau aha.

Na Lida Petrusi niari Eneasi denteng

32 Petrusi da wariai suambawa mano eroasoa fosa na kataifoi sentenang. Na rahida bei i suambawao Sempaisi ne inontarai emararebana fosa na bendari Lida foi.
33 Na wanai sobu inontarai mang manei wonong fino Eneasi, inontarai nani fiaya defuna indeatorua finanai. I wia terai na ne fatafoi.
34 Medu wei deyo, “Enease, Yesus Kristusi waraira maninangwai weru wau. Boabari wau tuti funtang fatao wa nai wai.” Na kutu nanai kontai Eneasi doabariri.
35 Kaiwasa fuba eminohi na Lida tuti Saron fosa ewati Eneasi we dentengfo ampafe ea kiai eroaso Sempaisi.

Na Yope Petrusi duwi Tabitai

36 Na bendari Yope wiwing manei wonong fino Tabitai (wonong na kaiwo Yunani mani *Dorkasi*, neta we rusa). I mani inontarai daria Yesusi, tuti niari fi beng bitoya pampang tuti fiata inontarai ene pari fi fosa.
37 Na rabuang bonani fai i meninang pariao mireha. Ainanaya wiwing mireha nani etohoni deriaia, eruaisi ao wiatai na rorong bo yai foi.
38 Yope wiro waroi tururai weru Lida kaha, donio Yesusi ne inontarai erariati fosa na Yope etaramio Petrusi niai na Lida, ampafe etemi uwemandu ura weia, urutani ureyo, “Wukahera ro we amea ma.”
39 Ampafe Petrusi doabariri da ria suru. Itora wa sobu kataifoi ainanaya eha Petrusi to rorong bo yai foi. Wiwina na nana fosa kiai etoa wariri mae esai etainawi ansung dawa wesa fo wei.
40 Petrusi demisa era wa ehai to boriei, ainanaya disang kapa awebuka tuti wenadi. Mayeai daraberahi arong we wiwing mireha foi tuti medu wei deyo, “Tabitae, boabari wau!” Ainanaya ureng tabau detia Petrusifo doabariri beyaria minohi.
41 Ainanaya Petrusi yu na warangfo tuti fiataria doa, mayeai sahu mano eroasoai tuti wiwina fosa, ainanaya dohong mano suwi na marareha rorong foi wesa aha.
42 Kaiwoariri kariri fitantuma nanai dafai wari bendari Yope tantenang, ampafe inontarai bitoya eroaso Yesusi.
43 Petrusi niai na nanai we rahida beiru teai ria inontarai manei wonong fino Simoni, i mani inontarai niari andowa rerawa we fisiai aha.

10

Korneliusi dere we Petrusi da wei ma

1 Na Kaisarea inontarai Roma manei wonong fino Korneliusi. I mani afai
mamuna dine, ne pangkatio kapteni. I tuti ne raifosa afai mamuna Italia
disa.
2 I tuti ne munu rorong fosa kiai ematai Allai tuti esomi wei, kontai fiata
inontarai Yahudi mano ene pari fi fosa bitoya paria, tuti wenadi pampang
we Allai.
3 Na rahida bei wofoi tiwerawa tarahio araha ureng botoru teai, detioai
terai na urengfo weo Allai ne wewai manei da ma tuti dutani deyo, “Kor-
neliuse!”
4 Korneliusi seite wewaifoi mitai paria, mae medu wei deyo, “Daie,
tofino?” Wewaifoi medu wei deyo, “Allai tarao nemu nadiwa ampa tuti detio
enemurorong denteng we kaiwasa wai. Finari tonanane ne tarai we korbani
we Allai, ampafe piraise we wau.
5 Ampafe na kutu iari ninai kontaio bemi inontarai maneitoru itora to
Yope we itosahu Simoni we da ma, i wonong siai feai aino Petrusi.
6 Minohi ria inontarai manei wonong fino Simoni, mano niari andowa
rerawa we fi siai ahang foi na ne munufoi. Ne munufoi wiana wenafareng
fine.”
7 Na kutu siario wewaifoi da werui nanai, sahu ne mangfata na munufoi
uwemandu tuti afai mamunao somi we Allai manei, amani mano weririati
pampang foi.
8 Deiriri kariri fianai aino detioa foa kai we itoru, ainanaya demi itoru
itora to Yopea.

Petrusi deti fi ria Sempaisi

9 Kameai weroa naia mani, rahida rabuang teaia, mano itorafo itoru itora
wa rerai we munue Yope tonanai, Petrusi dau to munu minohi nai foi
nuwowongfo ayai we wenadi.
10 Ainanaya wewisi paria tuti deo dampi. Ampafe fiangfo emainenamai
tonanai mae, mayeai mani detio fiainawiaifeai ria Sempaisi.
11 Detio rorafaisi tifai tuti detio fi ne tarai toyario ireu fiebai tirera Allai
suki to nunei meu, sawai na warabuka boa fo.
12 Na ireu rorong fo andowa Yahudifosa ene wori wea fo, na rabuang
botoru, amani andowao eawemi boa, kontai ne efafa na earomi fo,* tuti
romufosa.
13 Ainanaya tarao manei raofuifeai medu wei deyo, “Petruse, boa! Muni
ambori bani!”
14 Petrusi yoa deyo, “Sengne waune, nana fanai! Weo fiang amene wori
weai ninai, yang eai na wea kaha rai, weo fimai kaha fine fefe.”
15 Manamo Sengnei medu wei aha deyo, “Fianai aino inaria
mararebanaifa tuti mai we metang fo mani, wiro mesahuai we fimai
kaha fine fanai.”
16 Fi detioai nani Allai medu wei webetoru, mayeai ireufoi dau to rorafaisi
aha.
17 Petrusi weraia kerira, enetituai paria weo fi detioi foi. Masi minohi
enetituai weai tonanai mae, mano Korneliusi demi sitoru itoroari kawuru
na wore rahutu borong foa.
18 Ainanaya itosahu inontarai manei ma itorutang berahi itoreyo, “Inon-
tarai mano wonongno Simon Petrusi nei minohi na nina e?”

* **10:12** Ne tarai toyario tawai, fiwaradi, ananaui, wanggori tuti fisiai tonanai.

19 Petrusi masi minohi enetituai we fi detioa fo tonanai mae, Allai Nuanin-
ufoi medu wei deyo, “Petruse, inontarai mantoru itora ma itosera we wau
fo.
20 Ampafe wukera bia tuti dohonao enemuwawera weo ro ria itoru wa fe,
weo yauno yemi itoru wa.”
21 Donio Petrusi biari aweu tuti medu we itoru deyo, “Yauno muntosera
we yau ne. Muntosera we yau we fiani?”
22 Itoroa wei itoreyo, “Kapteno Korneliusi andi demi antoru antora ma
ne. I inontarai enerorong mesi dine tuti mitai Allai, kontai inontarai Yahudi
nesa kiai etatori paria. Allai ne wewai mirarebana manei da wa medu wei,
weo demi we wau ma weo ro wei to ne munufoia ambori tarao fianai aino
modurai wei fo.”
23 Ampafe Petrusi dutang sitoru itorena riati diru bonani na nanai.

Petrusi deiriri Yesusi we Korneliusi

Kameaia Petrusi doari meai tuti da ria itoru. Doroi eroasoai na Yope fea
kontai era riatai.
24 Era na rahida bonani paria kameai aha arahio era sobu Kaisarea. Na
nanai Korneliusi tuti ne terafosa kontai ne maniwowiri wenotisara fosa
efanduhisa etamang wei kawurua.
25 Petrusi da to munufoi afui, Korneliusi detiaoi na kutu siari nanai da
weui tuti suki aweu disang kapa awebuka somi wei.
26 Wape Petrusi yuna warangfo yabiti aweai doa tuti medu wei deyo,
“Boabari wau, weo yau kontaio inontarai siari fe yau ne.”
27 Medu wei tonanai mae usuai pari to munufoi afui. Na rorongfo detio
kaiwasa bitoya efanduhisa kawurua.
28 Ainanaya medu wesa deyo, “Mewaitawanai weo na Kaiwo Musai soi fo,
medu weduarai weo inontarai Yahudi nesa wiro ameweboyari ria inontarai
siaio Yahudi kaha fosa, toyari mea kontai. Wape Allai deinawiai kawuru we
yau ampa weo wiro imameatai we inai we kaiwasa siai fanai, weo ea kontai
wiro isahusa we inontarai emai kaha saine ahang fanai.
29 Ai wedaya bemi weo yau we ira ma mani wiro imadu riwana kaha.
Ampafe yeo iwaitawang fianai aino bemi we yaua ira weai ma ne.”
30 Korneliusi yoa deyo, “Rahida botoru da wa fo, tarahio ramindena
toninai, araha ureng botoru, iwenadi na munu iminohi nai nei. Na tantuma
kutu nanai, mang manei doari na arohureane. Ansung sensuna fo kaiwewa
paria.
31 Medu we yau deyo, ‘Korneliuse, Allai yoa we nemu nadiwai ampa tuti
deitawang todoni enemuwawu mano ene pari fi fosa ampa.
32 Ampafe bemi maneitoru itora to Yope, awa itosahu inontarai manei,
wonong fino Simon Petrusi. I minohi sau ria inontaraio niari andowa
rerawa, wonong fino Simoni, ne munufoi wiatai na wenafareng fine.’
33 Aino wedaya mani isahera yemi inontarai we itora mau itosahu wau.
Tuti wau enemurorong denteng paria we ro ma. Nina mani amea kiai
amefanduhi amea na Allai urengreane weo ametarami kariri fianai aino
Allai demi wau moduri kiai we amea ne.”
34 Ainanaya Petrusi medu deyo, “Arahio ninai amani yeitawanaifa weo
fianai aino Allai niari weo inontarainesa kiai ne amani masi.
35 Inontarai da na nu bodoni kontai ki, Yahudi tuti wiro Yahudi kaha,
wape mitai Seng Allai tuti dohong kariri ne bengfo amani Allai sahui we ne
arikang kontai.

36 Mea kiai mewaitawangno kaiwo neung kutu Seng Allai fafongfa medurai weo inontarai na nu Israeli fosa. Kaiwoariri nana mani deiriri karirio Kaiwo Mahikai kia mai we tata na Yesus Kristusi, amani i weSeng we inontarai fuba nini kiaia.
37 Tuti mewaitawangno fifianai aino kawariai na nu Yudea foi sentenang, amani wereantenang na Galilea na rabuangno Yohanesi deiriri kariri baptisifo kaia fo.
38 Nana mani kariri Yesusi inontarai Nazareti foi, Allai yuaisi tuti sensoni na Nuaninu Mirarebana foi tuti na ne mambiriufo. Kontai Yesusi nani da niari bengfo mai katitaifoa kai. Inontarai fuba Saminseni dohonsa fosa, niarisa ebeng, weo Seng Allai weririati.
39 Ameaino inontarai amewati terai na ameuremireane kariri fi niariri kiai foi na nu Yahudi foia tuti na bendari Yerusalemi. Tonanai ki wape emuni etohoni sau na aitabafoi.
40 Wape werahida botoru Seng Allai duwiri na marareha rorong foi tuti deinawi we inontarainesa.
41 Wiro inontarai fuba nini kiai ewatioi kaha, mae mano Allai diri amea fafong weo ametairiri wonongfo, ameaino amewatioi tera ne. Weo suwi na marareha rorong foi mani ametampi ruhiai riati.
42 Tuti Yesusi demi amea ametairiri kaiwo nanai weo inontarainesa, tuti ametaiririai kontai weo andino Seng Allai yuaisi we mano kiutu kaiwo weo inontarai fuba minohi darang nei tuti inontarai fuba mirehara foi ne, ambori na rahida kife nunei Yesusi deto tatesa kiai, amani mano ambori esobu mai fosa siai tuti mano ambori esobu ne karira fosa siai.
43 Andino nabifosa kiai emadu kariri eteyo, inontarai mandoni kontaio yoaso Yesusi mani, ambori Yesusi feriri ne sasarifoi na ne wonongfo ki."

Inontarai Yahudi kaha nesa esobu Allai Nuaninufoi

44 Na kutu siari Petrusi doa medu wesa nanai, Nuaninu Mirarebana foi biari meu tuti sensoni mano Yahudi kahaio etarami kaiwofe nanisa kiai.
45 Inontarai Yahudi eroaso Yesusio era ria Petrusi na Yope ma fosa, ea kiai epapuhung paria, weo ewati Allai dohong Nuaninu Mirarebana foi we inontarai siai konta fefe.
46 Weo etarami terai weo inontarai nanisa emadu na kaiwo siai bitoya tuti efiai Seng Allai.
47 Ainanaya Petrusi medu deyo, "Mewati inontarai ninisa esobu Nuaninu Mirarebana foi kontai mai kariri Yahudine tata ampa. Ampafe iwebaptisisa na mereha mani manei medu weduasa rai e?"
48 Ampafe demisa weo ewebaptisi na Yesusi Kristusi wonongfo. Mayeaia mani etutani weo minohi riasa rahida beiru teai aha.

11

Petrusi fi medura fo we mano eroasoa fosa na Yerusalemi

1 Rasulifosa tuti doroi eroasoai na nu Yudea foi sentenang etaramioai weo inontarai siaio Yahudi kaha fosa kontai etarami Allai ne Kaiwofo tuti eroasoai.
2 Ampafe rahida bo Petrusi da to Yerusalemia foi, inontarai Yahudi mano eroasoaia fosa ewekaiwo wei eteyo,
3 "Todonie ro to inontaraio ewesunati kaha fosa ene munufoa wei ne? Kontai boaria bampi riasa nariai aha."
4 Ampafe donio Petrusi deikaririai wesa na mai, karirio fi fuba sodaira fo pari na reantenangfo.

5 Medu deyo, “Rahida bei na munue Yope iwenadi, amani iwati fieai. Fi
iwatioa fo mani ne tarai toa fino ireu aburung tirera Allai suki na rorafaisi
meu, sau na warabuka boa fo rurang yau.
6 Na kutu siari iwati afui oi nanai, iwati andowa mano eawemi boa fosa,
tuti mano ahumi kaha fosa, tutio mano efafa na earomi fosa, tuti romuo
yuainsowang kaha foi.
7 Ainanaya manei raofuifeai medu we yau deyo, ‘Petruse, boa! Muni
ambori bani.’
8 Wape iroa wei aha yeyo, ‘Sengne waune, nana fanai. Weo fiang amene
wori weai ninai, wiro yang eai na wea kaha rai weo fimai kaha fine fefe.’
9 Manamo raofuifoi medu na rorafaisi aha meu deyo, ‘Fianai aino inaria
mararebanaifa tuti mai we metangfo mani wiro mesahuai we fimai kaha
fine fanai.’
10 Fi iwatioai nanai iwatioai pari we betoru, ainanaya dau to rorafaisi
weru yaua.
11 Na kutu iari nanai kontai tete etemi inontarai itowemantoru itora na
Kaisarea we yau ma, itosobu munu iminohi nai foi.
12 Ainanaya Seng Allai Nuaninufoi demi yau ira ria itoru na wiro ene-
huwawerahai ahang kaha. Doroio eroasoai ewewonang ninisa era ria yau
to Kaisarea, tuti amea kiai amesuai to Korneliusi ne munufoia.
13 Mayeai deiririai we amea kariri todoni deti wewai manei doa na ne
munufoi rorongfo tuti medu deyo, ‘Bemi maneitoru itora to Yope itosahu
inontarai manei wonong fino Simon Petrusi.
14 I ambori deikaririai we wau kariri todoni Allai ambori feriri wau tuti
nemu munu rorong wai kiai ne.’ ”
15 Petrusi medu pampang deyo, “Tuti na kutuo imadu kaiwofo tonana fo,
Nuaninu Mirarebana foi bia aweu sensonisa, ne tarai toyari reantenangfe
sensoni tata kawurua nanai.
16 Arahio arohuoai weo, Sengnei raminde medurai kawuru ampa deyo,
‘Yohanesi webaptisi kaiwasa na mereha, wape ambori Seng Allai webaptisi
mea na Nuaninufoi, amani sensoni mea ki.’
17 Ampafe tarai ampa weo Nuaninu Mirarebanaio Allai dohonai we tatara
fo na rabuang bo taroaso Seng Yesus Kristusi fo, dohonai mai kontai we
inontarai Yahudi kaha fosa. Ampafe tonana mani ambori isua Seng Allai e?”
18 Etarami kaiwo fenana fo, emadu awarai ahang kaha, mae efiai Allai.
Eteyo, “Oh, tarai! Tonana mani inontarai Yahudi kaha fosa kontaio Allai
dohong rang wesa weo etaraberasa weru ene sasarifoi ambori esodai ne
maifo.”

Jemati na bendari Antiokia

19 Rabuang bo Majelisi Agama fesa emung Stefanusi nanai, inontarai
eroaso Yesusi fosa etawisa ewawu tateraia. Manea ewawu paria sobu nu
Fenisia, manea kontai ewawu paria sobu nu Siprusi tuti bendari Antiokia.
Na katai ewawuoai nanai etairiri Allai ne Kaiwofo we inontarai Yahudi fosa
terai. 20 Wape na inontarai eroasoai nanisa, amani inontarai Siprusi tuti
Kirene, manea etontai to Antiokia tuti na nanai etairiri Kaiwo Mahikai kariri
Seng Yesusi we inontarai Yahudi kahai emadu kaiwo Yunani fosa.
21 Sengnei warang mananu fo weririasa ampafe kaiwasa bitoya eroasoai
tuti etaraberasa we Sengnei aha.
22 Kaiwo kariri nanai dafai paria sobu jemati na Yerusalemi fosa
etaramioai kontai, ampafe etemi Barnabasi dontai to Antiokiara we detisa.

23 Rahida bo dontaia sobu kataifoi, detio Allai dohong ne bengfo arora
tuti mioang inontarai eroasoai na nana fosa ne, piraise paria tuti deunausa
kontai we eroasoaia mutu.
24 Barnabasi nini mani inontarai enerorong denteng dine tuti Nuaninu
Mirarebana nei sensoni. Kontai yoaso Sengnei na mai ampafe wedaya
kaiwasa bitoya eraria Sengnei.
25 Mayeai dontai to bendari Tarsusi awa sera we Saulusi.
26 Na wanai sobui kiari to Antiokia aha ma. Unayai ria jemati na nana
fosa defuina bei sentenang, tuti uraunau jematifosa tuti kaiwasa siai bitoya
kontai. Na Antiokia nanai aino inontarai eroaso Yesusi fosa ahusa we
inontarai Kristeni reantenang pari.
27 Rabuang bonani nabi manea era na Yerusalemi to Antiokiara.
28 Na ea manei wonong fino Agabusi. Na Nuaninu Mirarebana foi ne
mambiriufo doari aweai medu deyo, “Na nunei sentenang ambori kahari
fiebai bei ming ki.” (Fi medurai nanai tarai kaririai, amani na rabuang bo
Klaudiusi yu Mananu Kaisari fo.)
29 Ampafe inontarai eraria Yesusi na nana fosa kiai, emadu ruhiai we
efanduhi doi, etanatuai we doroio eroasoai na nu Yudea fosa, mansiari-
mansiari dohonai kariri fianai aino sobua fo.
30 Fi emadurai nanai etohong kaririai, ainanaya etemi Barnabasi tuti
Saulusi uka fi etohona fo, ukara urohonai we mano ewenunggamiei we
jemati na nu Yudea fosa.

12

Rasulifosa esobu dadira fuba aha

1 Na rabuang bonani kontaio Mananu Herodesi tefu inontarai eroasoa
manea we de niari kangganisa.
2 Demi afai mamuna emungno Yakobusi, i mani Yohanesi ne tafuai dine,
emuni na sondu.
3 Na kutuo detioai we Yahudifosa enemirorong piraise weo fi niari fo
nanai, demi ne afai mamuna etafu nari Petrusi aha. Petrusi etafuri fo mani
tete rahida fuba Yahudifosa esahuai we *Rahida Roti Weragi Kaha* fine.
4 Etafuria mayeai ehari to munu aitamu rorong foi. Afai mamuna fosa
etatosa werabuang boa, we ewaitawang wedua Petrusi na nanai. Rabuang
bei mani ewemana. Herodesi enetituaitai weo rahida Paska foi kiai wori,
dutang wawera Petrusi na kaiwasa bitoya foi euremireafo ki.
5 Ampafe Petrusifo eru aitamuoi wiana munu aitamu foi, wape mano
eroasoa fosa ewenadifo mambiriu wei paria we Allai.

Petrusi da to boriei weru munu aitamu foi

6 Diru bo kameai ma weo Herodesi sahu Petrusi weo dutang wawerahi
fo, diru nani Petrusi dena, wape warang awengfo eru aitamuoai tuti afai
mamuna mandu uroa wahi. Na rahutu borong fo manea kontai ewaitawang
weduari nayai.
7 Tatofang nanai Sempaisi ne wewai manei doari na nanai, tuti sambe-
wara bei ma sambewa rorong foi sentenang. Wewaifoi nihingno Petrusi
paria doabariri, ainanaya medu wei deyo, “Boabari wau ahera!” Na kutu
nanai kontaio wai besio ewora warangfe nai foi tiparesuai. 8 Mayeai we-
waifoi medu wei aha deyo, “Tata nemu ansungwa tuti sapatuwa.” Ainanaya
niari kaririai. Wewaifoi medu nariai aha deyo, “Wonsung nemu ansung
boriai wai tuti ro ria yau.”

9 Ainanaya Petrusi da ria wewaifoi to boriai weru munu aitamu foi, wape
deitarahio fifianai aino wewaifoi niari nanai wiro antu kaha, mae manta
demiei arora.
10 Ura weru mano ewaitawang weduari fosa, mano reantenang fosa
mayea mani mano sua fosa aha, ainanaya ura sobu rahutu besio wia to
bendarifoi fo. Rahutufoi tifai na mantauni, ainanaya ura to boriei tuti ura
ria rang bei paria rea fo. Tatofang kutu nanai wewaifoi niai weruia.
11 Mayeai arahio Petrusi deitawangno fianai aino sodaira fo, ainanaya
medu deyo, "Oh, ninaia mani arahio yeitawanai weo Sengnei taraie demi ne
wewai manei kawuru ma weo waraira yau weru Herodesi ne mambiriufo
tuti fikarira fuba kiaio Yahudifosa enemitawanaifa weo ambori isodairaifa
ne."
12 Doae enetituaitai tonanai, mayeai da to Mariai, Yohanesi mano esahui
kontai we Markusi foi inang, itone munufoia. Na nanai inontarai eroasoa
bitoya efanduhisa ewenadi we Sempaisi.
13 Petrusi bioi rahutu boriei foi, mangfata wiwing manei wonong fino
Rodei, da we fiai rahutufoi.
14 Awa mani deroanso Petrusi rawafuifoi weriwang beyari. Wape pi-
raise karerai ampafe fiai rahutufoi kaha, mae sikahera daraberahi ahafui,
deikaririai wesa deyo, "Petrusi doari na borieife fo."
15 Wape etei wei eteyo, "Mata wefiauwou fe." Manamo Rodei kika tawanai
we beyari weo anture Petrusi dine. Doni emadu eteyo, "Tarahi ne wewaio
deitawani fi dine."
16 Esawasa tonanai mae, Petrusifo doa mae bioi rahutufoi pampang.
Donio awa efai rahutufoi tuti ewatioi nanai ehiri ewarami webeyari.
17 Petrusi kiamang tawansa na warangfo ambori enemboru, mayeai
deiriri kariri todoni Sempaisi kiari weru munu aitamu foi fo. Ainanaya
deyo, "Meteikariri fininai we Yakobusi* tuti tane doroi manoei wasa."
Mayeaia mani da weru katai nanai to katai siai aha.
18 Kameaia mani afai ewaitawang weduari fosa emadu kariria. Enemiti-
tuaia kai na wea kaha we fianai aino Petrusi sodaira fo.
19 Ainanaya Herodesi demi ne afaifosa era esera we Petrusi na mai,
manamo wiro esera sobui kaha. Ampafe Herodesi sahu afai ewaitawang
weduari fosa ma dutang berasa, ainanaya demi manea emunsa. Mayeaia
mani Herodesi da weru nu Yudea tuti niai na Kaisarea waroi kutea.

Herodesi mireha

20 Na rabuang bonani Herodesi kesou inontarai Tirusi fosa tuti inontari
Sidoni fosa paria. Ampafe donio ea ruhiai era wei etoari na arongreafo.
Reantenang mani ewawori we Balastusi mano wenunggamiei we munu
Herodesi foi, ampafe i sau wesa. Mayeai era wa etoari na Herodesi aron-
greafo, ainanaya etutani we eweboyari aha, weo nu eminohi nai foi eha
fiang na Herodesi ne kataifoi fefe.
21 Na rahida bo wenotia foi, Herodesi sensuni na ne ansung mananu fo,
ainanaya minohi na ne kadera mananu foi, kiorang we ne rai bitoya foi.
22 Ne rai fuba etarami didauwi fosa ebibe tutiri eteyo, "Mano medu nini
mani seng dine wiro inontarai batang kaha."

* **12:17** Wiro Yakobusi mano Herodesi miuni foi kaha, mae Yesusi ne tahatui dine.

23 Na kutu nanai kontaio Sempaisi ne wewai manei bioi weo enerorongfoi
dedai we sobu fiai na sa, kontai wiro somi we Allai kaha fefe. Ampafe kauboi
dani pariao mireha.
24 Donio Sempaisi ne Kaiwone dafai wariai to katai bitoya tuti efau
eroasoaifa.
25 Barnabasi tuti Saulusi unari fi unari fo kai,† urarabera suru na
Yerusalemi, tuti uka Yohanes Markusi kontai da ria suru.

13

Allai diri Barnabasi tuti Saulusi tuti demi suru

1 Na inontarai eroasoai na Antiokia fosa, na wanai nabifea tuti mantau-
naufea, toyari Barnabasi, Simeoni mano wonong tatawa fino Kumetani,
Lukiusi na Kirene, Menahemi (i mani Herodes Antipasi tamangno yuti
kontai), tuti Saulusi.
2 Na rabuang bo ewenadi we Sempaisi tuti ewepuasa fo, Nuaninu Mi-
rarebana foi medu wesa deyo, “Metiri Barnabasi tuti Saulusi metohong suru
terai we yau, ambori unari fi yohonai kawuru we surua fo.”
3 Ewepuasa tuti ewenadia kai fo, eruai ewaramia wasau suru, ewenadi we
suru tuti etemi suru ura wa.

Barnabasi tuti Saulusi ura to nu Siprusi

4 Allai Nuaninu Mirarebana foi demi Barnabasi tuti Saulusi ampafe urong
to bendari Seleukia arau. Na nanai urafai to nu Siprusi.
5 Na rabuang bo usobu bendari Salamisi fo, urairiri Allai ne Kaiwofo na
Yahudifosa ene munu agama fo. Yohanesi mano ahui we Markusi dontai
kontai ria suru we fiata suru.
6 Itora wari nufoi sentenang paria sobu bendari Pafosi. Na wanai itosobu
inontarai Yahudi manei, wonong fino BarYesusi, ete na kaiwo Yunani esahui
kontai we Elimasi. I inontaraio wesulapi dine tuti nabi wetarai kaha,
7 i kontai mangfata we gubernorifoi. Gubernuri yu na nufoi nani wonong
fino Sergius Paulusi, i inontarai sewai dine. Sahu Barnabasi tuti Saulusi
urua, weo enerorongfoi dohong we tarao Allai ne Kaiwofo.
8 Wape Elimasi, mano wesulapi nani, yurai paria we pempamu gubernu-
rifoi ambori wiro yoaso Yesusi fanai.
9 Ainanaya Saulusi mano esahui kontai we Paulusi foi, Nuaninu Mi-
rarebana foi sensoni, ampafe seite Elimasi tuti medu wei deyo,
10 “Ne, Saminseni ne arikang di wau! Wau weaiteta we ne bengne, tuti
pararasa webeyari. Todoni fino wiro fotou nari kanggani fibeng Allai niari
we feriri inontaraifesa ninai?
11 Ninaifa mani boti, Sengnei ambori bioi wau! Ambori uremuwa fafa
tourai, paria wiro boti wofaisi ahang kaha.”
Na kutu nanai kontaio Elimasi nuruainso toyari ayewi tuti mamantiti bei
ma wedua urengfo, ampafe da warafafarai sera we inontarai we binti.
12 Gubernurifoi deti teraifa na urengreafo weo fianai aino Elimasi sodairai
nana fo, yoaso Yesusi, weo Sempaisi ne Kaiwofo dohoni pepuhung paria.

Paulusi tuti Barnabasi na bendari Antiokia na nu Pisidia

13 Paulusi tuti ne maniwowirifosa itorafai na bendari Pafosi to bendari
Perga na nu Pamfilia. Na nanai Yohanes Markusi dontai weru sitoru,
daraberahi to Yerusalemi aha.

† **12:25** Botio Fi Rasulifosa Enari 11:30.

14 Na Perga itora paria aha to Antiokia na nu Pisidia. Mayeai na rahida
Sabati foi itora wa itominohi na munu agama Yahudi foi.
15 Na rabuang bo etato Kaiwo Musai soi fo tuti nabifosa esoi foa kai
fo, mano ewenunggamiei we munu agama foi etemi inontarai na nana
fosa etutang Paulusi tuti ne maniwowirifosa eteyo, “Amene doroi bohine
muntorune, masino muntone kaiwo aunau feai we muntofata inontarai
ninisa mani muntomadurai.”
16 Ainanaya Paulusifo doari ayai, yuai warang wesa mayeai medu deyo,
“Nehu doroi inontarai Israeli tuti mano Yahudi kahai na nu siaio mesomi
we Allai ne meaine. Metarami nehu kaiwone wo.
17 Allaio Israelifosa ene Sengfoi, diri tane werengfosa kawuru ampa tuti
niarisa etawing separai fuba paria na rabuang bo enayai we inontarai aisei
na nu Mesiri fo. Mayeai na ne mambiriufo kiasa to boriei weru Mesiri.
18 We defuina piarua fo, na katai wekamamiei wowong fo, enari fimai
kahai pampang wape sawani wesa.
19 Kaiwasa siao ewerabuang itu ene katai na Kanani fosa, Allai minsa tuti
deto ene kataifoi we kaiwasa Israeli fosa, ambori esahu katai nanai we enefi
terai.
20 Ne nanai kiai dao defuina piaura weru awa piarua sura (450).

Etato nu Kanani foi wesa akawuru, mayeai Allai yuai mangkutu kaiwo*
wesa, paria rabuang bo nabi Samueli daria fo.
21 Mayeai etutang we esobu mananu manei, ampafe Allai dohong Kisi an-
tungno Sauli na Benyamini ne ririafoi, we wemananu wesa. I yu mananufo
defuina piaru.
22 Sauli yu mananufo defuina piaru foa, mayeai Allai wara sayari weru
ne mananufo. Ainanaya yuai nari Dauti, yiwani we mananu wesa aha.
Tuti Dauti nini Allai medu kariri kawuru deyo, ‘Isobu Isai antungno Dauti
kawuru we inontarai enehuoi dine kawuru ampa. Andino ambori niari
kariri fi yawi wea fo na mai.’
23 Na Dauti nani ne ririafoi, Allai yuai Mananu Mampariri manei we
inontarai Israeli nesa kariri ne kaiwo dereraia fo, amani Yesusi andino
weMananu Mampariri ne.
24 Wiro Yesusi niari fi na nunei kaharai mae, Yohanesi sahu kawuru we
inontarai Israeli nesa we etaraberasa weru ene sasarifoi tuti webaptisisa.
25 Tuti Yohanesi rerai we yufia kai nana fo, medu we kaiwasafosa deyo,
‘Menemitituaitai we mandoni di yau e? Yau mani wiro mano metamang wei
fi di yau kaha. Bireri! Wape i ambori da tua yau aha ma ki, tuti we irehu ne
wai sapatu fo terai ki, wiro imai we inari finana kaha.’
26 Doroi bohi meweriria na Abrahami ma ne mea, tuti mano Yahudi kahaio
mematai Allai ne meaine, we tataino kaiwo kariri Allai feriri tata fo dohonai
kawuru meu ne.
27 Weo kaiwasa enayai na Yerusalemi fosa tuti ene mano ewenunggamiei
fosa, ewaitawana kahai we Yesusi mani Mananu Mampariri dine, ampafe
eteiayari tuti emuni. Ampafe kaiwo nabifosa emadurai na fafongfa nanai,
amani kaiwo na Sabati neungfo etaramioaifa fo, wetarai kaririaia, na rahida
bo emuni foi.
28 Wiro esobu fi sarawa feai riati we sodai aiboi marareha fo kaha, tonanai
ki wape etanggewa Pilatusi we dohong aiboi marareha fo wei.

* **13:20** Mangkutu kaiwo ninisa wiro ne tarai kariri mangkutu kaiwo na fui nini kaha, mae ne tarai kariri mambaiseng. Na rabuang bonani Israelifosa ene mananu kaha, mae ene mangkutu kaiwo terai.

29 Tuti enari kariri fianai aino na kaiwo mararebana fo esoi kariria kai fo,
etu ne taraifoi weru aitabafoi tuti eharia wiatai na fafo rorong fo.
30 Wape Allai duwiria suwi na marareha rorong foi aha,
31 tuti rahida beirua fo deinawi ne taraifoi we ne inontarai mano erariati
kawuru na Galilea to Yerusalemi ma fo. Inontarai nani saino ninaifa mani
etairiri kaririai we kaiwasa Israeli fine.
32 Ampafe na ninaifa ametairiri Kaiwo Mahikai nanai kontai we mea,
amani fianai aino Seng Allai dererai kawuru we tane werengfia fo,
33 finanai niari kawuru we tane werengfosa ene ririane tata, amani na
duwi Yesusi na marareha rorong foi aha ne. Kariri kaiwo dotu na Masmuri
bo boru foi deyo,
'Wau mani nehu Kaisung di wau,
tuti na rahida bonini yeinawiai we kaiwasanei we yau mani tamamu di
yau.'*
34 Allai duwiri kawuru na marareha rorong fi ampa, tuti ne taraifoi wiro
wioru kaha. Ne tonanane Allai medu kaririai kawuru deyo,
'Fi kiaio mirarebanai tuti wiatai wenumainufo
amani fafongfa yereri we Mananu Dautia foi,
ambori yohonai we wau ki.'*
35 Na kaiwo siaio Dauti medurai kontai toninai,
'Wau wiro tua nemu Mano Mirarebana ne yau inaya iworu na fafo rorong
fo kaha.'*
36 Dauti niari kariri fianai aino Allai demi niari fo na mai ampa, paria i
mireha kontai ria ne werengfoi tuti esarai. Tuti ne taraifoi wioru ampa.
37 Wape Yesusi mano Allai duwiri na marareha rorong foi, ne taraifoi
wioru kaha.
38 Ampafe doroi bohine mea, todoni kontaio mewaitawanaifa weo tane
sasarinei Yesusi nini dino feriri ne. Nanai aino yeisaharai we meane.
39 Weo Hukumi Musai soi fo wiro demoyara kaha we feriri sasarinei.
Wape mandoni dino yoaso Yesusi mani, wenani beng ria Allai aha finanaia.
40 Ampafe meuremi nai nayai na mai, weo dohonao mesodai kaiwo
nabifesa emadurai eteyo,
41 'Inontarai menemikadatai biriu ne meaine,
meuremi nai nayai.
Mea ambori mepapuhung paria we fi inari ne,
wape memarareha.
Weo na rabuang bonini inari fifuba,
finani mani manei deisaharai we mea kontai,
wiro meroasoa kaha.'*"
42 Rabuang bo Paulusi tuti Barnabasi ura to boriei weru munu agama foi
fo, inontarai efanduhisa na munu agama fi nanisa etare suru aha weo rahida
Sabati bo da aha ma foi mani ururabera suru aha ma, we urairiri Allai ne
Kaiwofo wesa nari aha.
43 Era to boriei, inontarai Yahudi tuti mano Yahudi kaha fosa mae
eweagama Yahudi, bitoya paria era ria suru, ampafe uraunausa ambori eru
tawang Seng Allai ne bengnea mutu.
44 Na rahida Sabati da aha ma foi, adareti kaiwasa na bendarifoi kiai da
ma weo etarami Sengnei ne Kaiwone.

* **13:33** Masmuri 2:7 * **13:34** Yesayai 55:3 * **13:35** Masmuri 16:10 * **13:41** Habakuki 1:5

45 Na kutuo mano ewenunggamiei we Yahudi na nana fosa ewati kaiwasa
bitoya foi nana fo, enemirorong pirahai paria. Eteibera Paulusi tuti etapa
kaiwoariri fuba umadura fo.
46 Wape Paulusi tuti Barnabasi urufo, umadu kaiwofo na umatai kaha,
mae umadu parai we ea, ureyo, “Allai demi auru auka ne Kaiwoaririne we
Yahudi mea akawuru wo. Wape memaya we meroasoa kaha, ampafe man-
taung meaino meteiayarai, weo wiro memai we mesobu maring Waidani
kaha. Ampafe na ninai kontaio aura weru mea to kaiwasa siai, amani
inontarai Yahudi kaha fosa.
47 Weo Sengnei dohong kaiwo pondoai we tata, amani medu toninai,
‘Yau isahu wau weadia weo sambewa inontarai siai Yahudi kaha fosa,
ambori ka mai tuti foriri kaiwasa we nunei sentenang.’*”
48 Na kutuo inontarai Yahudi kaha fosa etaramioai nanai efaraise karira,
tuti eteyo Sempaisi ne Kaiwo kariri Yesusi fo mahikai paria. Tuti inontarai
Allai na fafongfa dirisa we esobu ne maifo tuti Waidanifo, inontarai nanisa
eroasoai.
49 Sempaisi ne Kaiwofo dafai wariai na katai nani sentenang.
50 Wape inontarai Yahudi fosa eweanggari inontarai baba na bendarifoi
tuti wiwingfosa, mano na inontarai dedai na bendarifoi ambori eweaiteta
we Paulusi tuti Barnabasi, tuti etata suru weru ene kataifoi.
51 Ampafe rasulifo suru ukafasefa kangganang niai na uawemifo we
urainawi kariri esobu ne karirafo ki. Ainanaya ura to bendari Ikoniumia.
52 Mano eraria Yesusi na Antiokia fosa efaraise paria tuti Nuaninu Mi-
rarebana foi sensonisa.

14

Paulusi tuti Barnabasi na bendari Ikoniumi

1 Na Ikoniumi Paulusi tuti Barnabasi usodai fianai aino usodairai na
bendari Antiokia fo. Na nanai kontai ura to munu agama Yahudi foi,
ukorang Sengnei ne Kaiwone na mai paria, donio wedaya Yahudi tuti Yahudi
kaha fosa bitoya eroaso Yesusi.
2 Wape Yahudi mano emaya we eroasoa kaha fosa, ewuwu kaiwo karira
kariri kaiwasa eroasoa fosa, ambori ewedaya kaiwasa Yahudi kaha fosa
enemirorong kerira doroio eroasoa fosa.
3 Tonanai ki wape Paulusi tuti Barnabasi unayai waroi kutea na nanai, tuti
ukorang kariri Sempaisi na wiro umatai kahai wesa. Ampafe Sengnei kontai
dohong mambiriu we suru we unari fitantuma bitoya. Finanai deinawiai we
kaiwo ukoramai kariri ne beng fenanai, kaiwo wetarai fine.
4 Wape kaiwasa na bendarifoi esawa wawerasa, ampafe manea etau we
inontarai Yahudi fosa tuti manea kontai etau we rasulifo suru.
5 Ainanaya Yahudifosa kontai Yahudi kaha fosa tuti mano ewenunggamiei
wesa fosa, enemirorong boyari we enari kanggani suru tuti eru kamieio
suru.
6 Wape uwaitawang enari toa fo, ampafe uwawu une tarai to bendari na
nu Likaonia foi, amani bendari Listra tuti Derbe, tuti to katai wa kahefang
na nana fo.
7 Na nanai urairiri Kaiwo Mahikai fo kontai nayai.

Na Listra tuti Derbe

* **13:47** Yesayai 49:6

8 Na bendari Listra inontarai mang manei, awengfo fananahang ao fiaya
beyari na siari saubaunung fo, ampafe wiro doa da kaha.
9 I minohi na wanai taradidau saua Paulusi we medu fo tuti yoaso ne kai-
wofo paria. Ampafe Paulusi seite inontaraifoi tuti deitawanai we yoasoafo
fuba we niariri denteng.
10 Ampafe na rawafui fiebai deyo, “Boari ayai, boa tirai.” Ainanaya
inontaraifoi awengfo mutu soiria doa tirai tuti da.
11 Na kutu kaiwasafoi ewatio fianai aino Paulusi niari nanai, ebibe esahu
kai na kaiwo Likaonia eteyo, “Tane sengfesa enari riwansa weinontarai
batang, ebiari to nufi meu ne.”
12 Ampafe Barnabasi esahui we seng Zeusi mae Paulusio we seng Hermesi
we andino medu ne fefe.
13 Seng Zeusi ne munu esomi wei foi wiana bendari refongfoi, ampafe
mano weimami wei foi da kontai ma kia sapi mang manea tuti fi maranding
enari na ainari feai, kia to bendarifoi ne rahutu borong fo. Weo i deyo
kiontai kaiwasa bitoya foi emung sapifosa we etohong korbani we suru.
14 Wape na kutu Paulusi tuti Barnabasi utaramio fianai aino kaiwasafosa
eteyo enari we suru nanai, ukasou paria ufosiabu une ansungfo mae umito
we kaiwasa bitoya foia, ubibe usahu wesa ureyo,
15 “Eh! We fiani e menari fininai ninai? Auru inontarai batang di auru
kariri mea. Aunai na ninaifa ne we aurairiri Kaiwo Mahikai ne we mea,
ambori metarabera mea metawingno fi karira mesomi weai ninai, mera we
Allai mano meiri kawuru weSengfoi aha. I andino niari rorafaisi tuti nunei,
rawanangrausi tuti fi niai nai foi kiai ne.
16 Rabuang bo fafong nanai, Allai sua kaiwasanei kiai na nunei etohong
kariri fianai aino mantaunsa enemitituaita fo.
17 Wape wiro aroporo dohong fiainawiai kariri ne bengfo kaha. Deinawi
ne bengfo we dohong metang ming na rorafaisi meu tuti dohong rahida we
fi kainuing wetarai. Kontai dohong roweang bitoya we mea tuti dohong
menemirorong mirarising.”
18 Umadu paria tonanai ki, wape mawa kahai we urohonsa etawing
korbani erurai we enari fo.
19 Ainanaya Yahudi maneiru teai era na bendari Antiokia na nu Pisidia
foi tuti na bendari Ikoniumi foi to Listra ma, eha we kaiwasa bitoya foi
enemirorongfoi, ampafe etau wesa. Ainanaya eru kamieio Paulusia, mayeai
efafari to bendari deraung boriei fo ariei, we ewaitarahio mireha ampa.
20 Era weruia, wape mano eraria Yesusi fosa era wa etoa wariri nanai, doa
bariri tuti suai to bendarifoi aha. Kameaia kiontai Barnabasie ura to Derbe
aha.

Paulusi tuti Barnabasi urarabera uru to Antiokia

21 Na Derbe Paulusi tuti Barnabasi urairiri Kaiwo Mahikai fo tuti inontarai
bitoya eroaso Yesusi. Ainanaya urarabera suru to bendari Listra, mayeai na
Listra urontai to Ikoniumi urong pari to bendari Antiokia na nu Pisidia.
22 Na bendari nanai uraunau inontarai eraria Yesusi fosa, tuti
uraretawansa ambori eroaso Yesusi mutu. Uraunausa ureyo, “Tateo tasuai
to Sempaisi ne Mananu rorong mahikai fo mani, tasodai dadira bitoya
akawuru wo.”
23 Kontai Paulusi tuti Barnabasi uruai inontarai manea we
ewenunggamiai we jemati nanai na bendari uraoa fo. Ainanaya uwenadi

tuti uwepuasa we urohong inontarai eroasoai nanisa we Sempaisi ampafe dewawusa.
24 Mayeai mani Paulusi tuti Barnabasi urao une rang rorong fo pari, na nu
Pisidia pari to nu Pamfilia.
25 Tuti na bendari Perga urairiri Sengnei ne Kaiwofo nayai, ainanaya ura
pari to Atalia.
26 Na nanai urabera suru urafai to bendari Antiokia na nu Siria aha.
Bendari nani fai dino na siari nanai etohong suru we Allai ne bengfo, ambori
unari fianai aino unari fo amani unari kawurua kai anina.
27 Rabuang bo urontaia sobu bendari Antiokia foi fo, ufanduhi kaiwasa na
jematifoi, ainanaya urairiri kariri fianai aino Allai niari na suru we kaiwasa
na bendari siai fo. Uraiririai kontai kariri todoni Allai fiai rang we inontarai
Yahudi kaha fosa ambori eroaso Yesusi kontai.
28 Na bendarifoi Paulusi tuti Barnabasi unayai waroi ria inontarai eroasoa
fosa.

15

Emadu na Yerusalemi kariri Yahudi kaha fosa we ewesunati raie

1 Inontarai Yahudio eroaso Yesusi maneiru teai na Yudea era to Antiokia
tuti na nanai etaunau doroi eroasoai na Antiokia fosa kariri kaiwo mai kaha,
amani eteyo, “Yahudi kaha ne meaine, mewesunati kariri Kaiwo Musai soi
fo kaha mani, wiro Allai feriri mea kaha ki.”
2 Ampafe Paulusi tuti Barnabasi usawasa tuti ureipa pari ene aunaufo.
Ampefe doni inontarai eroasoa fosa emaduruhiai ehutu kaiwo ambori
Paulusi tuti Barnabasi kontai inontarai maneiru kontai na Antiokia era to
Yerusalemi weo emadu ria rasulifosa tuti mano ewenunggamiai na nana
fosa. Emadu kariri mano Yahudi kahaio eroasoa fosa, we wepararu ewe-
sunati ete bireri e.
3 Jematifosa etemisa era wa, ampafe rasulifo suru tuti mano era ria suru
fo ewerurang nu Fenesia foi, esoi ea to nu Samaria foi. Na nanai etaiririai
we inontarai eroasoai na nana fosa kariri todoni inontarai Yahudi kaha fosa
eroaso Yesusi fo, tuti kaiwo nani dohonsa emararising paria.
4 Rahida bo etontai sobu Yerusalemi fo, jemati na nana fosa, rasulifosa, tuti
mano ewenunggamiai we jemati fosa etamang wesa na mahikai. Ainanaya
uraiririai wesa kariri fi fuba Seng Allai niariri we kaiwasa Yahudi kaha fosa
ria suru fo.
5 Wape inontarai eroasoai maneiru teai na mano Farisi fosa, etoabarisa
emadu eteyo, “Inontarai Yahudi kahaio eroasoai kawurua nanisa todoni
kontaio ewesunati tuti etohong kariri Kaiwo Musai soi fo ambori Allai
feririsa ki.”
6 Ainanaya rasulifosa tuti mano ewenunggamiei fosa efanduhisa we
emadu kariri kaiwo nanai.
7 Eminohi esewa we kaiwofo waroi paria, ainanaya Petrusi doari ayai
medu deyo, “Doroi bohine meaine. Mewaitawanai weo rahida da wa fo Allai
diri yau rahang mea, we yeiriri Kaiwo Mahikai fo we inontarai siaio Yahudi
kaha fosa, ambori etaramioai tuti eroasoai.
8 Tuti Allai mano deitawang taenemirorongfuisi, deinawiai kawuru we yu
kepansa ampa, amani finanai deinawiai na dohong Nuaninu Mirarebana foi
sensonisa mai kariri dohoni kawuru we tatara fo.

9 Allai fi niari wesa fo wiro siai weru fi niari we tata fo kaha, weo ea
eroasoai ampafe yuairurang enemirorongfoi mai kariri niariri we tata ne
kontai.
10 Meteyo Yahudi kahaio eroaso Yesusi fosa etohong kariri kaiwo maraba
metohonai nanai, nana mani mewedua fianai aino Allai niari wesa fo. Weo
kaiwoariri marabao Musai dohonai nanai, tane werengfosa pari ma tata
kontai wiro tawemambiriu we tatohong kariria kaha.
11 Bireri kontai, mae taroasoai weo na Seng Yesusi ne bengno dohonai
arora fo terai aino feriri tata ne, tonanai kontai we ea."
12 Ainanaya mano efanduhisa na nana fosa enemborua ehai beyari weo
etarami Barnabasi tuti Paulusi urairi kariri fitantuma fuba Allai niari na
suru rahang kaiwasa siaio Yahudi kaha fosa.
13 Umadua kaifo Yakobusi deyo, "Doroi bohine meaine, metarami ma.
14 Simoni arahio dei kaririaifa kariri todoni na reantenangfa Allai deinawi
ne mahikaifo we inontarai Yahudi kaha fosa, amani na diri inontarai manea
na sa, ambori sahusa we ne kaiwasa.
15 Tonana mani mahikai paria weo Yahudi kaha fosa eroaso Yesusi ria
tatane, nanai kariri nabifesa emaduraia fo. Weo esoi kaiwofeai toninai,
amani Sengnei deyo,
16 'Mayeai akawuru wori ira aha ma ki.
Ira ma we ibaung Dauti ne munuo sawaia foi aha ki,
tuti iriwangno ne tawafo,
iruaisia doa aha,
amani ira ma we imoang kaiwasa mano Dauti wemananu wesa fosa ene
ririafoi,
17 ambori inontarai nunei kiai esera we yau ki,
wiro Dauti ne ririafosa tera kaha.
Sengnei medu tonanai,
18 tuti niari mai kariri fi deikaririai kawuru na fafong nanaia fo.'*"
19 Yakobusi medu aha deyo, "Ampafe nehu enehutituaitane toninai; inon-
tarai ewesunati kaha fosa amani Yahudi kaha fosa, mano etaraberasa we
Allai erariati fosa, wiro tanari dadirafo wesa fanai.
20 Wape tasoi surati bei wesa, tataunausa we wiro etang fiangno ohonai
kawuru we saminseni ete aririwangfo fe, ehatai weru maninawawausi,
etang andowa taraio munia mireha ne rika deda kaha foi fe, tuti etang rika
fanai.
21 Mae eteyo enari kariri Musa ne Kaiwofo bitoya aha mani, mantaunsa,
weo kaiwo nanai ehoramai na bendarifo tantenang, na fafongfa pariao
rahida bonini, tuti na rahida Sabati neungne etatorai na munu agama
Yahudi fo kiai."

Kaiwo anatu we Yahudi kahaio eroasoa fosa

22 Ainanaya rasulifosa tuti mano ewenunggamiai fosa tuti jematifoi kiai
emadu ruhiai we etiri maneiru teai na ea, ambori etemisa to Antiokia ria
Paulusi tuti Barnabasi. Ampafe etiri Silasi tuti Yudasi, mano esahui kontai
we Barsabasi foi. Uru mani, mano unewafoniai kontai na doroi eroasoai na
Yerusalemi.
23 Etanatu kaiwo anatu feai ria sa, amani dotu toninai:
Weo bohiwa mea kiai amani Yahudi kaha wa mea na Antiokia, Siria, tuti
Kilikia,
Na mene doroio taroasoai ruhia ne, amani rasuli tuti wafonia ne amea,

* **15:18** Amosi 9:11-12

Mahikaifeai we mea.
24 Ametaramoai we inontarai maneiru teai na amea, era kawuru we
mea mau tuti etaunau mea, na aunau wetarai kaha, wedaya mea
meserawawera kaiwo memadurai. Wape wiro ametemisa we enari
tonana kaha.
25 Nanai wedaya amemadu ruhiai tuti ameroa kiai we ametiri inontarai
maneiru teai we ametemisa we mea mau, ambori era ria Barnabasi tuti
Paulusi, mano amenemiwawu suru ne.
26 Inontarai nini suru mani inontarai urawayang une tarainei we Seng
Yesus Kristusi ampa.
27 Ampefe ametemi Yudasi tuti Silasi suru we mea mau. Ansuruino
ambori uraiririai terai we mea kontai kariri kaiwo ametanatuai we mea
mau nina.
28 Allai Nuaninu Mirarebana foi yoaoai tuti amea kontai ameroaoai,
ambori mea wiro menari ete metohong kariri fi maraba karerai weru fi kofa
fenina fe.
29 Amani: Dohonao metang fiang ohonai wekorbang kawuru we samin-
seni ete aririwang fe. Metang rika fanai, metang andowa munia mireha ne
rika deda kaha foi fe, tuti mehatai weru maninawawausi. Mehatai weru ne
tonanane amani metohong kariri ne bengfoa finanai. Mainanaia wo.
Mahikaifeai.
30 Etohong mahikaia, mano etemisa fosa etontai to Antiokiara. Na wanai
esahu ruhi jematifoi, ainanaya etohongno suratifoia.
31 Jematifosa etato kaiwo anatu fenanai, eparaise paria, we kaiwo mahikai
nanai dohong enemirorongfoi mitubaru fefe.
32 Yudasi tuti Silasi uru kontai nabi di suru, amani inontaraio umadu fio
Allai dohonai we suru we umadura fo. Umadu we doroifosa waroi paria,
uraunausa urohong kaiwo wesa ambori eroaso Yesusia mutu.
33 Yudasi tuti Silasi unayai na Antiokiara rabuang eai, mayeai doroi na
nana fosa etemi suru ururabera suru na mai aha we mano etemi suru fosa.
[
34 Wape Silasi medu we de niayai na Antiokia.]*
35 Paulusi tuti Barnabasi uru unayai rabuang eai na Antiokia. Na nanai
uru tuti inontarai siai bitoya etaunau tuti etairiri Sengnei ne Kaiwo Mahikai
ne.

Paulusi tuti Barnabasi ukatate suru

36 Waroi ahang kaha mayeai Paulusi medu we Barnabasi deyo, “Ro ma
turarabera turu, tutuambawao tane doroi eroaso Yesusi na bendari raminde
turairiri Sempaisi ne Kaiwofe nayai nana, ambori tuwati kariri eminohi toa
fo.”
37 Barnabasi deyo kia Yohanesi mano ahui kontai we Markusi foi ria suru,
38 manamo Paulusi enetituai weai amani beng we ukari kaha weo ra-
minde dontai weru suru na Pamfilia tuti wiro miaya we yufi ria suru
pampang kaha.
39 Ampafe ukasisou suru paria, donio ukatate suru aninai. Barnabasifo
kia Markusi tuti urontai to nu Siprusi.
40 Mae Paulusi diri Silasi we da riati tuti wiro uronta kaharai mae doroi na
nana fosa ewenadi tuti suru, etohong suru we Sempaisi ne bengfo.

---

* **15:34** Arawangno bonini ne tarai toyari kaiwo na 8:37, amani fafongfa manei soi kariri Sengne ne Kaiwone amani kaiwo rabuang ninai mantauni dohonai we kaiwo ming tuarai.

41 Urufo urontai wari nu Siria kontai Kilikia, na wanai uraretawang mano eroasoai na nana fosa.

16

Timotiusi dontai ria Paulusi tuti Silasi

1 Paulusi tuti Silasi urontai pari to Derbe, mayeai to bendari Listra. Na nanai inontarai daria Sempaisi manei, wonong fino Timotiusi. Inana mani inontarai Yahudio yoaso Yesusi dine, wape tamana mani inontarai Yunani dine.
2 Na inontarai fuba eroasoai na bendari Listra tuti Ikoniumi fosa, Timotiusi nini mani wewonong we inontarai denteng dine.
3 Paulusi enerorong we kia Timotiusi dontai riati ampafe donio wesunati. Niari finanai ambori inontarai Yahudi na katai nani fosa wiro eteiaya Timotiusi fanai, weo ea kiai ewaitawanai ampa weo tamana mani inontarai Yunani dine.
4 Na bendari itoraoa fo, itoraikariiriai we inontarai eroasoa fosa kaiwoariirio rasulifosa tuti mano ewenunggamiai we jemati na Yerusalemi fosa ehutuaia fo, ambori etohong kariiriai.
5 Ampafe jematifosa eroasoafo mambiriu aha tuti rahida neungfo kaiwasa bitoya kontai eroasoa.

Paulusi deti fieai kariri Makedonia

6 Paulusi tuti ne inontaraifosa itora wari nu Frigia foi tuti Galatia foi weo Nuaninu Mirarebana foi wedua sitoru weru itorairiri ne Kaiwofo na nu Asia foi fefe.
7 Rahida bo itora sobu nu Misia reafo, itorurai we itora to nu Bitinia, manamo Yesusi Nuaninufoi sua itoru kontai we itora wa fanai.
8 Ampafe itora ria Misia paria to bendari Troasi arau.
9 Diru nani Paulusi deti fieai. Deti inontarai Makedonia manei doari na arongreafo kontai dutani paria, deyo, “Muntorontai to nu Makedonia nei ma, muntofata amea.”
10 Paulusi deti finanaia fo antorufo* antomainenang we antorontai to nu Makedonia, weo antoroasoai we Allai dino demi antoru we antorairiri ne Kaiwo Mahikai fo we inontaraifosa na nana ne.

Na bendari Filipi Lidiai yoaso Yesusi

11 Ainanaya antorafai weru Troasi, antohutu beyari to nu Samotrake, kameaia ametafai pari to bendari Neapolisi.
12 Na nanai antora to bendari Filipi arei. Filipi nini mani Romafosa ene bendari bei dine, esahui we bendari fuba pari na nu Makedonia foi. Na nanai antonayai rahida beiru teai.
13 Na rahida Sabati foi antora to waya dereung fo na bendari dereung boriai fo, weo antoenemitituaitai we tarahio inontarai Yahudi fosa ene katai ewenadi nai bei na nanai. Ainanaya antominohi antomadu ria wiwingno efanduhisa na nana fosa.
14 Wiwing manei na ea wonong fino Lidiai, na bendari Tiatira. I wiwingno dewayang ireu kehe rawanderi ne harga dedai na Tiatira. I wiro Yahudi dine kaha mae somi we Seng Allai kontai, tuti Sengnei fiai enerorongfoi ambori yoaso kaiwo Paulusi deunauai wei fo.
15 Antowebaptisi Lidiai tuti ne munu rorong foi sentenang. Mayeai wenoti antoru, deyo, “Muntoenemiruaing weai we iroaso Seng Yesusi tarai

* **16:10** “antoru” deinawio Lukasi mano soi kaiwonei kiontai.

mani, muntora ma muntominohi ria yau." Ainanaya boroai antorua we antorohong kariri fi deyoa fo.

Eru aitamuo Paulusi tuti Silasi na Filipi

16 Na rahida bei antora to katai nadi foi, antora sobu wiwing manei, amani wiwing woming dine. Wiwing nani mani nuaninu kerira manei sensoni, dohong mambiriu wei we medu kariri fi ambori dariai na rahida da ma wanai. Na fi medurai tonana fo wiwingfoi kia doi bitoya paria we mano wewoming wesa foi.

17 Wiwingfoi da ria Paulusi tuti antoru kontai bibe sahu deyo, "Inontarai nini sitoru mani Seng Allai mano Dedai Sewa foi ne woming sitoru ne! Itora ma we itoraikaririai we mea kariri rang bo mera nai weo Allai feriri mea foi!"

18 We rahida beiru teaia bibe sahu pampang tonanaia. Ampafe Paulusi sawania tuaraia, ampafe deti berahai we wiwingfoia, medu we nuaninu kerira niai nai foia deyo, "Na Yesus Kristusi wonongne, yemi wau ro to boriai weru wiwingnei!" Na kutu siari nanai kontaio nuaninu kerira foi da wiru wiwingfoi.

19 Rabuang bo wiwingfoi ne mano wewoming wesa fosa ewaitawanai we ene rahida we esobu doi naya fo naia, ampafe etafu Paulusi tuti Silasi, tuti efafa suru to kondirorafoi awa uroa na mano ewenunggamiai na nana fosa earomireafo.

20 Eha suru to mano ehutu kaiwo fosara, mayeai epampamu etinggai suru eteyo, "Inontarai nini suru mani inontarai Yahudi suruine. Uwedaya kaiwasa na tane bendarinei kiai ehuayai etohonai.

21 Uraunau we tatohong kariri koangno wiro mai we inontarai Roma ne tane hukuminei kaha. Koang nani wiro tamaya wei tuti tatohong kariri kaha."

22 Kaiwasa bitoya foi kontai ehasou emadu suru, tuti mano ehutu kaiwo fosa etemi manea efosiabu ansung usansuna fo tuti eruba suru.

23 Eruba surua ubeng ahang kahai tonanai, mayeai eru suru esoa suru to aitamu rorong fo afui tuti etemi mano wenunggamiai we munu aitamu foi we deitawang wedua suru na mai.

24 Kaiwo etare tawani tonana fo wedaya kia pari suru afui, kife wedua suru na rorong pari fo, tuti yu aitamu uawemifosuru na airape na rorongfoi.

25 Tarahi diru rabuang, Paulusi tuti Silasi uwenadi we Seng Allai urohi ufiai. Inontarai siai ewa na aitamu rorong fo kontai etaramio fi unari fo.

26 Mayeai na tantuma, mundiai fuba bei fiorirouai paria munu amangfoi kontai rirora sentenang. Na kutu nanai kontai rahutufo tapapasa kiai wai besio eru aitamuo inontaraifosa nai fo kontaio tafaresuai werusa.

27 Mano wenunggamiai we munu aitamu foi kipatetahi doa bariri tuti detiao rahutufo we tapapasa nana ne, fiating ne sondufoi deyo ming berahi, weo deitarahio inontarai ewa na aitamu fosa ewawu ehai ampa.†

28 Manamo Paulusi bibe deyo, "Eh! Mung bera wau fanai! Ameai ninai kiai."

29 Inontaraifoi dutang we padamarang bei ma, ainanaya mito afui, mitaia denteng kaha disang kapa awebuka na Paulusi tuti Silasi uaromireafo.

30 Mayeai kia suru to rorong bo boriai foi ariai, dutang bera suru deyo, "Dai muruine, inari fiani ambori ikaharai weru ne karirane ki?"

† **16:27** Weo enetituai ambori sodai aiboi marareha foi, toyari Herodesi ne rai mamuna fosa na kaiwo rabuangno 12:18-19.

31 Uroa wei ureyo, “Roaso Seng Yesusi ambori feriri wau ki, wau tuti nemu
munu rorong wai!”
32 Ainanaya Paulusi tuti Silasi urairiri Sengnei ne Kaiwone wei tuti mano
eminohi riati fosa.
33 Na diru siari nani kontai kia suru awa yuairurang une kahaifo. Na kutu
nanai kontai uwebaptisi, i tuti ne munu rorong fosa kiai.
34 Mayeai kia suru to ne munufoia dohong fiang we suru. I tuti ne munu
rorong fosa eparaise karira, weo ninaia mani eroaso Seng Allai ampa.
35 Kameaia mano ehutu kaiwo fosa etemi mano erufi na parentafo to
munu aitamu foi, eteikaririai we ambori etawing Paulusi tuti Silasi ura to
boriai ki.
36 Mano wenunggamiai we aitamu foi deikariri kaiwofo we Paulusi deyo,
“Dai muruine, mano ehutu kaiwo fosa etohong kaiwo ma weo etawing
muru. Ampafe mura na maia. Mahikaifeai.”
37 Wape Paulusi medu mano era ma nanisa deyo, “Suwo! Ehutu kaiwo
kariri fi etinggai auru wea fo kaha mae eruba auru kawuru na kaiwasa
bitoya euremireafo. Kontai esoa auru funomai tono aitamu rorong ne.
Wape auru mani inontarai Roma di auru. Ampafe nana mani enari kariri
tane kaiwo hukumi Roma ne kaha. Kontai, na ninaia eteyo etemi auru aura
na mamunggasai e? Nana mani aumarira! Metemisa era terai ma weo era
tutu auru na mai to boriai.”
38 Mano nanisa etaikariri kaiwofo we mano ehutu kaiwo fosa tuti na kutu
etaramioai we Paulusi tuti Silasi uru mani inontarai Roma di suru nana ne,
ematai paria.
39 Ampafe era wa eteiai ene etehong sarawai we surua fo, mayeai era tuti
suru to boriai weru aitamu rorong fo kontai etutang suru we ambori ura
weru bendarifoi.
40 Ura weru aitamu rorong fo, ura to Lidiai ne munufoi. Ura wa ukonta
doroio eroasoa fosa efanduhisa tuti uraretawansa ambori eroasoai mutu.
Mayeai urontaia.

17

Paulusi tuti Silasi uru na Tesalonika

1 Ainanaya Paulusi tuti Silasi ura riria bendari Amfipolisi tuti Apolonia
awa usuaio bendari Tesalonika. Na nanai inontarai Yahudi fosa ene munu
agama bei.
2 Ampafe Paulusi da to munu agama foia, kariri ne niari na doni kontai na
munu agama Yahudi fo. Da wa sewa we Sempaisi ne Kaiwofo ria Yahudio
efanduhisa na nana fosa. Niari tonanai titua pampang na rahida Sabati
botoru fo.
3 Na Sengnei ne Kaiwofo deiririai tuti deinawiai na mai wesa kariri
Mananu Mampariri Allai dereria foi, we todoni kontaio sodai dadirafo tuti
suwi na marareha rorong foi aha. Deyo, “Yesusi mano yeiriri we mea nini
andino weMananu Mampariri ne.”
4 Yahudifosa maneiru teai ansaino eroasoa ne, kontai inontarai Yunani
katui ahang kahai ematai Allai fosa, tuti wiwing ewewafoniai na katai nani
fosa, ea kiai era ria Paulusi tuti Silasi.
5 Wape Yahudifosa enemirorong pirahai paria, ampafe era wa ebai inon-
tarai eharirao rahida neungne efanduhisa eminohi funomai na kondirora
fosa, ambori eweaiteta we Paulusi tuti Silasi. Ainanaya kaiwasa nanisa

ehuayai etohonai na bendarifoi sentenang tuti enumikuayai rufang inontarai yoasoai manei wonong fino Yasoni to ne munufoi we esera we suru nayai, we efafa suru to boriei to kaiwasa bitoya foi earomireafo.
6 Wape esobu suru kaha ampafe efafa Yasoni tuti doroi maneiru teai siai na nana fosa to mano eru wang mananu fosa na bendarifoi. Efafasa mae esahu tutisa eteyo, “Inontarai ninisa na katai doni kontai na nunei sentenang, ewedaya kaiwasanei we ehuayai etohonai. Ninaifa mani enari na tane bendarifi kontai aha ninai.
7 Tuti Yasoni fiatasa meinenang ne munufoi we eminohi nai. Ea kiai etapa fianai aino Kaisari Roma nei medura fo, we etaiririai eteyo mananu fuba siai manei aha mani wonong fino Yesusi.”
8 Na kaiwo etinggai funomai tonana fo wedaya bendarifoi nikuayai na kaiwasa bitoya foi tuti mano ewenunggamiei na bendari fosa.
9 Ampafe mano ewenunggamiei fosa etemi Yasoni tuti mano siaio eroasoa fosa we etohong doifeai we fiainawiai we parentafoi ambori Paulusi tuti Silasi wiro unari fieai na nanai ahang fanai, pariao unari kariri ene kaiwofoa mani etohong Yasoni tuti ne maniwowirifosa ene doifo aha, ainanaya etawinsa era wa.

Inontarai efau na Berea eroaso Paulusi Kaiwo Mahikai medura fo

10 Dirua mani inontarai eroasoai na bendari nani fosa etemi Paulusi tuti Silasi ura to Berea. Ura wa sobu bendarifoi fo, ura to Yahudifosa ene munu agama foi.
11 Inontarai Berea fosa enemirorong denteng sewa weru inontarai Tesalonika fosa. Na enemirorong mirising etarami kaiwoariri kariri Yesusi, tuti rahida neungfo etato Sempaisi ne Kaiwofo weo ambori ewaitawanai we Paulusi ne aunaufo wetarai ete bireri e.
12 Na nanai Yahudifosa efau eroaso Yesusi, kontai wiwing Yunani mano ewewafonia fosa tuti mangfea efau eroasoai.
13 Na rahida bo inontarai Yahudi na Tesalonika fosa etaramioai we Paulusi deiriri Sengnei ne Kaiwofo na Berea, ea kontai era to Berea tuti enari kaiwasafosa ehasou tuti enemirorong weansarai paria.
14 Doroi na Berea fosa esahera etanatu Paulusi to nafarengfo, mae Silasi tamuo Timotiusi unayai na bendarifoi.
15 Mano era ria Paulusi fosa, era tutiri paria sobu Atena, mayeai etaraberasa to Berea aha, tuti Paulusi dere riasa we Silasi tuti Timotiusi weo urontai ahera riati ma.

Paulusi kiorang na Atena

16 Paulusi niayai demang we suru na Atenafo enerorong fituayai paria weo deti bendarifoi sefang na aririwang.
17 Ampefe na munu agama Yahudi foi sewa we Sengnei ne Kaiwofo ria inontarai Yahudi tuti inontarai Yahudi kahaio esomi we Seng Allai fosa. Tonanai kontai na kondirorafoi, rahida neungne sewa weai ria inontarai kenggunsa na nana fosa.
18 Mantaunau etaunau Epikorusi ne aunau fosa tuti mano esomi we aunau Stoa fosa,* esawari kontai. Manea eteyo, “Inontarai nini deitawang fiani? Borong fiabai finomai!” Manea siai aha mani eteyo, “Tarahio deiriri kariri aririwang na nu siai.” Emadu tonanai weo Paulusi deiriri Kaiwo Mahikai kariri Yesusi tuti mansuwi-suwi ahang fo.

* **17:18** “Stoa” botio na Kaiwofea na Daftar Kaiwo.

19 Ainanaya ehari to mano efanduhisa na wiwoi Aropagusi. Na nanai
emadu wei eteyo, “Ameteo ametarami kariri aunau waworuo moduri nani.
20 Weo boiriri fio ametaramioa mani siai paria. Ampafe ameteyo modu
bau kaiwowa ma amewaitawanai.”
21 (Weo inontarai Atena fosa kiai tuti inontarai siaio enai na nana fosa
emirising paria we ene rahidafo etohonai kai we etaramididau kariri kai-
woariri waworu).

22 Ainanaya na wiwoi Aropagusi Paulusi dautai ayai, doari na kaiwasa
efanduhisa fosa earomireafo tuti medu wesa deyo, “Inontarai Atenane
meaine. Iwatioaifa we na fifiani kontai mesomi we seng bitoya paria.
23 We na rabuang bo ira wari mene bendari fine tuti urehu nayai na
mene munu mesomi naya fo, iwati mesbao menunung korbani nai bei mani,
mesoi toninai, *Weo Seng Mano Aroansoi Kaha foi.* Yo, ampafe Seng mano
mesomi wei wape metaroansoi kahai nani andino ikorang kariri we mea
ninai.

24 Allai mano niari nunei tuti fi niai nai foi sentenang, andino weSeng we
rorafaisi tuti nu fine. I wiro niai na munu omi naio inontaraine enariri foi
kaha.
25 I kontai wiro demang we tafatari na fiea kahai, ne tarai toyario we ne
pari fi fenana kaha. Weo andino dohong ansengfi we tatane tuti fi fuba nini
kiai we tatane.
26 Na inontarai mansiari kawuru, Allai niari kaiwasanei kiai, ambori
etawing separai eminohi tatirai na nunei sentenang tuti dohong katai maisa
we eminohi nayai. I kontai andino na reantenangfo kiutuaifa kariri rahida
tuti kataio mananufosa eru naya fo tuti rahida bodoni ambori etawai ki.
27 Allai niari tonanaifane ambori inontaraine tata tasera wei, paria kadeo
tasobui, wape wiro minohi waroi weru tata kaha.
28 Kariri na kaiwofeai eteyo, ‘Na mantauni terai taminohi tauremi barika,
tarurai towana toninai.’ Kontai kariri mene inontarai erohi manea ene
rarungfo eteyo, ‘Tata kiai mani ne arikang di tata.’

29 Ampafe tarai Allai ne arikang di tata, tonana mani dohonao tateyo Allai
mani ne tarai toyari aririwangno inontarai esawai ne enariri na emasi ete
na peraki ete na kamiei fe.
30 Rabuang bo taserawawerahaifa foi wedaya tatohong sasari amani
tasomi we aririwangfi. Finanai Allai deti weai ahang kaha, wape ninaifa
mani demi kaiwasanei kiai na nunei we todoni kontaio etaraberasa weru
ene sasarinei.
31 Weo meduraifa futuayai weo rahida bei, ambori kaiwasa nunei sente-
nang etoari na arongreafo ki weo kiutu kaiwo karirisa na enerorong mesi
foi. Finanai inontarai mano Allai diriria foi andino niari fo. Tuti Allai duwiri
suwi na marareha rorong fi ampa, ambori deinawiai we kaiwasanei kiai
weo ne nanai tarai karirriai ki.”

32 Rabuang bo inontaraifosa etaramioai weo mansuwi-suwi aha nana,
manea emarari Paulusi. Manea kontai eteyo, “Ameteyo modu riwang kaiwo
ninai we ametaramioai aha.”
33 Ainanaya Paulusi da werusa.

34 Wape manea na ea etau we Paulusi ne kaiwofo tuti eroaso Yesusi, amani;
Donesiusi, i mani inontarai fuba na Aropagusi manei dine, tuti wiwing
manei wonong fino Damarisi, tuti manea siai kontai.

18

Paulusi na bendari Korintusi

1 Mayeai Paulusi dontai weru bendari Atena to bendari Korintusi.
2 Na nanai sobu inontarai Yahudi manei wonong fino Akwilai, tuti ne
wiwingno Persekilai. Akwilai mani inontarai Pontusi dine, mae arahio
urontai na nu Italia to bendari Korintusi ma, weo Kaisario Klaudiusi data
inontarai Yahudi fosa kiai weru bendari Roma foi fefe. Paulusi da wa
suambawa suru,
3 tuti minohi ria suru, yufi ria suru na nanai, weo fi uru na rahida neungfo
mai kariri Paulusi ne fi yu fo, amani unario tenda.
4 Wape rahida Sabati neungfo mani, da to munu agama Yahudi foi deiriri
Sengnei ne Kaiwofo nayai, yurai paria ambori Yahudifosa kontai Yunanifosa
eroaso Yesusi.
5 Rabuang bo Silasi tuti Timotiusi urontai na Makedonia ma fo, Paulusi
niari fisiai kaha, mae rahida neungfo kiorang terai we Yahudifosa kariri
Yesusi, weo i mani Mananu Mamparirio Seng Allai dereria fi dine.
6 Wape inontaraifosa eteipa ne kaiwofo tuti etei kanggani ne wori, ampafe
Paulusi kifa titai kangganang niayai na ne ansung sensuna fo we fiainawiai
kariri ene sarawafo, deyo, “Mesobu ne karirafo mani iruai warahu, weo
mantaung mea mene sarawa fine. Ampafe na ninai to fongna mani ira
yeiriri Kaiwo Mahikai nei we inontarai Yahudi kaha fosa terai.”
7 Ainanaya Paulusi da werusa na munu agama Yahudi foi, da awaru
minohi na munu wiatai kefang munu agama foi. Mano ne munu foi mani
wonong fino Titius Yustusi. I mani Yahudi kaha dine wape yoaso Seng Allai.
8 Wape Krispusi, mano wenunggamiai we munu agama foi tuti ne munu
rorong fo tantenang eroaso Seng Yesusi. Inontarai Korintusi manea siai
kontai, efau etarami kaiwo Paulusi medura fo, eroaso Yesusi ampafe ewe-
baptisisa.
9 Na diru bei Paulusi deti fieai. Na fi detioai nanai Sempaisi medu wei deyo,
“Pauluse, mutai fanai! Modu pampang, nemuboru fanai.
10 Weo iweriria wau. Wiro manei warangfo tataha wau tuti niari kanggani
wau kaha rai, weo inontarai bitoya na bendari nini nehu inontarai saine.”
11 Ampafe donio Paulusi niayai na Korintusi defuina bei aburung feai,
deunau Seng Allai ne Kaiwo kariri Yesusi fo wesa.
12 Rabuang bo Galioi wegubernuri we nu Akhaya foi, inontarai Yahudi
eweboyari we eweaiteta we Paulusi, tuti ehari to gubernuri arongreafo we
kiutu kaiwofo.
13 Etinggairi eteyo, “Inontarai nini wedaya inontarai bitoya ambori esomi
we Seng Allai na rang siai, wiro kariri Kaiwo Musai soi fo kaha.”
14 Paulusi fiobai borong we medu, manamo Galioi kiutu ne kaiwofo medu
we Yahudi fosa deyo, “Yahudine meaine, dohong sara fikarira fuba fea kariri
hukumi Roma ne mani, yemang we tarahudidauo mene inggairai nini.
15 Wape nina mani meweaiteta karirio kaiwo tuti wang kontai tuti mene
Kaiwo Musai soi wa. Ampafe metairiri weai siaia. Yau wiro imadu kariri fi
ne tarai tonana neng kaha.”
16 Ampafe datasa to boriai.
17 Ainanaya etaurufang Sostenesi, mano wenunggamiai we munu agama
Yahudi foi, eboi na Galioi urengreafo. Wape wiro Galioi dohong fiea wesa
kaha.

Paulusi daraberahi to Antiokia

18 Paulusi niaya waroi kuteai aha na Korintusi. Mayeai da weru doroi na
nana fosa, Persekilai tuti Akwilai urontai riati itorafai to Siria. Paulusi defai
kaharai mae, na bendari Kengkrea dei nungfo kariri ne areraio meduri we
Sempaisi kawurua foi.*
19 Itorontai sobu Efesusia Persekilai tuti Akwilai unai na nanai mae
Paulusi meiri andi dontai to Siria. Donta kaharai mae da to munu agama
foia, medu ria Yahudi na nana fosa kariri Sempaisi ne Kaiwofo.
20 Etutani we ambori minohi waroi riasa, manamo merira.
21 Tonanai ki wape rahida bo donta foi, medu wesa deyo, "Masino Sengnei
miaya mani, yarabera yau aha ma ki." Medu wesa tonanai kai fo, dontai
weru Efesusia.
22 Dontaia biari na Kaisarea, mayeai da to Yerusalemia weo dohong
mahikaifeai weo jemati na nana fosa, ainanaya da pari to Antiokiara.
23 Niayai na Antiokia waroi kuteai, ainanaya dontai aha da wari nu Galatia
tuti Frigia weo suambawa mano eraria Yesusi fosa, deretawansa ambori
eroasoaia mutu.

Apolosi kiorang na Efesusi tuti Korintusi

24 Na rabuang bonani kontai inontarai manei, wonong fino Apolosi, da to
Efesusi aha. I Yahudi dine wape saubaununggamiai na Aleksandria. Sewai
paria tuti deitawangno Sengnei ne Kaiwofo na mai.
25 Sobu aunau kariri Sempaisi kawurua ampafe medua sabi, deunau
kariri Mananu Mampariri tuti todoni ambori da ma fo. Wape deitawang te
Yohanesi mano webaptisi foi ne aunaufo.
26 Na wiro mitai kaha kiorang na munu agama Yahudi foi. Persekilai tuti
Akwilai utarami ne aunaufo nana ne, urutani da ria suru to munu uminohi
nai foia. Na nanai urairiri nariai na mai wei kariri Allai ne Rangno feriri
inontarainei kiai, amani Yesusi andino Mananu Mampariri foi.
27 Mayeai Apolosi enerorong we dontai to nu Akhaya, ampafe doroi na
nana fosa eroaoai tuti etoi kaiwo anatu feai we mano eraria Yesusi na
Akhaya fosa, ambori etamang wei na mai. Dontai sobu Akhayafo, ne
aunaufo fiata pari mano Seng Allai dohong ne bengfo arora we eroasoaia
fosa, ambori eroasoai mutu.
28 Weo Apolosi sawao Yahudifosa paria na kaiwasa bitoya foi euremireafo,
tuti deinawiai na Sengnei ne Kaiwofo kariri Yesus Kristusi weo andino
Mananu Mamparirio Seng Allai dereria fi dine.

19

Paulusi na Efesusi

1 Na rabuang bo Apolosi niai na Korintusi fo, Paulusi dontai riria reitahafoi
paria sobu Efesusi. Na nanai sobu inontarai eraria Yesusia fo meneiru teai.
2 Dutang berasa deyo, "Bohine meaine, meroaso Yesusi neo mesobu Allai
Nuaninu Mirarebana fi kontai ampa ne?" Eroa eteyo, "Bireri. Weo wiro
ametaramioai konta kahai we Allai Nuaninu Mirarebana manei kaha."
3 Berasa aha deyo, "Tonana mani, mewebaptisine kariri mandoni ne
baptisifo?" Eroa wei aha eteyo, "Kariri Yohanesi ne baptisifo."

* **18:18** Yahudifosa ene koang tonana. Manei ne arerafeai we Sempaisi, rahida bo dei nungfo deinawiai we ne arerai we Sempaisi niari karirıaia mai finanaya.

4 Ainanaya Paulusi medu kaririai wesa deyo, “Yohanesi webaptisi kaiwasa
fo mani, deinawiai weo inontarai nanisa etaraberasa weru ene sasarifi
ampa. Wape na siari nanai kontai deikaririai we inontarai Israeli fosa
weo, todoni kontaio eroaso inontaraio ambori da tuwari aha ma foi, amani
Yesusi.”
5 Na kutu etarami kaiwo fenanai, webaptisisa na Seng Yesusi wonongfo.
6 Tuti na kutu Paulusi yuai warangfo awa wasausa fo, Nuaninu Mi-
rarebana foi sensonisa, ainanaya emadu na kaiwo siai, kontai eteikariri
kaiwoariri Seng Allai dohonai wesa na Nuaninu Mirarebana foi.
7 Ea kiai efaufo tarahio ewesuraya mandu rai.
8 Weembai botoru Paulusi medu na wiro mitai ahang kaha we kaiwasa na
munu agama Yahudi fosa tuti medu deikairiri todoni Allai yu Mananufo.
9 Wape maneiru tea na ea enumikamiai mitubaru, emaya we eroasoa
kaha, tuti na kaiwasa efanduhisa na nana fosa euremireafo eteibera Sem-
paisi ne Rangno feriri kaiwasanei na Yesusi fo. Ai wedaya da werusa, kia
mano eraria Yesusia fosa da to Tiranusi ne munu deunau nai foi. Na nanai
rahida neungne deunausa kariri Sengnei ne Kaiwonei.
10 We defuina boru niari finanai pampang, ampafe kaiwasa fuba eminohi
na nu Asia foi, inontarai Yahudi kontai inontarai siai ea kiai etaramio
Sengnei ne Kaiwofo.

Skewai ne arikangfosa eteyo etata inggira na Yesusi wonongfo

11 Seng Allai niari fitantuma bitoya paria ria Paulusi,
12 ampafe inontaraifosa eha ne fi satarai toyari lenso ete ireu, awa
etohonaia wa sau mano emaninang nanisa mani, ebeng tuti inggirafosa
ehawari weru sa.
13 Mangketu Yahudi maneiru teai era mai katai na doni kontai, weo etata
inggira weru kaiwasa, erurai we enari kariri Paulusi kontai, ampafe eteyo
etata inggira na Seng Yesusi wonongfo. Emadu we inggirafosa eteyo, “Na
Yesusi mano Paulusi deiriri foi wonongne ametata mea!”
14 Imami baba manei wonong fino Skewai, ne arikang eweitu ansaino
enari tonana ne.
15 Manamo inggirafoi medu wesa deyo, “Yeroanso Yesusi, tuti Paulusi
yeitawani, wape menemitituai inontarai fuba todoni di mea re, donio mete
metata yau nina?”
16 Ainanaya mano inggira dohoni foi soiri rufansa awa miuntatisa, kirama
siabu ene taraifoi awa ewekahai, fiosiabu ene fiawawafo, ampafe emito
kahabirai weru munufoi tuti rika deda siabu ene taraifoi.
17 Inontarai Yahudi fosa kiai tuti inontarai siaio enayai kiai na Efesusi fosa
etarami finana fo ematai karira. Ampafe kaiwasa bitoya efiai Seng Yesusi
wonongfo pampang.
18 Inontarai bitoya eroaso Yesusi fosa era ma eteiaio ene sasari etohoni
kawuru na fafongna foi na kaiwasa bitoya foi euremireafo.
19 Tuti mano enari sulapi fosa efanduhi ene buku sulapi fo kiai, tuti
enunumi na inontarai bitoya foi euremireafo. Buku sulapi enunung ruhi
nani etato wei na doi mani ne harga dedai paria, tarahio demoyarai we
etampi nayai fa defuina sura.
20 Na rang tonana fo Sengnei ne Kaiwo kariri Yesusi fo dafai wariai tuti
efau aha eroasoai.

Kaiwasa bitoya ewekaiwo na Efesusi

21 Ne nanaia kaia mani Paulusi deyo dontai to Makedonia tuti Akhaya kontai ambori dontai pari to Yerusalemi. Medu deyo, “Yontaia mani yontai to bendari Roma kontai.”
22 Demi ne mano efatari fosa mandu, amani Timotiusi tuti Erastusi weo urontai fafong to Makedonia, wape mantauni niayai waroi kuteai na nu Asia.

23 Tarahio rabuang bonani faini dino kaiwasa bitoya ewekaiwo fuba na Efesusi weo kaiwo aunau kariri Seng Yesusi ne Rangfo.
24 Weo na bendari nani inontarai manei wonong fino Demetriusi, i mani sewai we niari fi siai na peraki, andino niari munu aririwang weo aririwang wiwing wonong fino Artemisi, mano esahui we ene sengfoi. Fi yu nanai wedaya doi bitoya wei tutu mano eru fi kariri fosa, we inontarai efau eworio munu aririwang fo we esomi weai fefe.
25 Ampafe donio fianduhisa tuti inontarai siai esawai enari fisiai na peraki konta fosa, ainanaya medu wesa deyo, “Bohine meaine. Mewaitawanai weo tasobu doi bitoya na fi taru ninai.
26 Wape ninaia mani mewatioai tuti metarami terai fiani aino inontarai mano wonongno Paulusi niari fo. I medu deyo, ‘Aririwangno inontaraine enariri esomi wei foi mani wiro seng dine kaha.’ Ampafe ne aunau kerira nanai wedaya kaiwasa bitoya etau weai, wiro na bendari Efesusi nei tera kaha mae, adareti na nu Asia nei sentenang.
27 Ne tonanane ambori wedaya fi taru ne tawonomi karira tutirai ki. Nanai tera kaha, wape munu aririwangno Artemisi, mano dedai nei, kontai ambori esahui we fi tarai kaha, kontai seng Artemisi mantauni ambori wiro esomi wei kahai ki. Wape i aririwang fuba tasomi wei, weseng na nu Asia nei sentenang dine.”

28 Etarami kaiwo meduri foia kiai tonanafo, ehasoua etang wawerasa, ehuayai esahu eteyo, “Artemise meiri wau kawurua, wau weseng we kaiwasa na Efesusi fine!”
29 Ampafe ea tuti kaiwasafoi kiai era wari bendarifoi sentenang esahu etohonai. Mayeai etafu Gayusi tuti Aristarkusi, uru inontarai Makedoniao ura ria Paulusi na ne rang rorong to Efesusi ma di suru. Efafa suru eha suru to munu fiabaio kaiwasa na bendarifoi fianduhi nai foi.
30 Paulusi deyo suai to munufoi afui kontai, we medu we kaiwasafoi, manamo mano eraria Yesusi na nana fosa eweduari.
31 Kontaio Paulusi ne maniwowiri maneiru teai, ea inontarai efabai na nu Asia foi, etemi inontarai esuari ambori wiro dario kaiwasa bitoya foi fanai.

32 Na kutu siari nanai kontaio, kaiwasa fianduhi na munu fiabai foi, ehuayai etohonai pariao eserawawerahai paria. Manea ebibe funomai towanaia tuti manea ebibe esahu funomai toninai ma, weo kaiwasafoi fubaei eserawawera fianai aino wedayasa etohong wei ne.
33 Inontarai Yahudi fosa ewarami tuba inontarai manei to fona fong, wonong fino Aleksanderi, weo meduai Yahudifosa kaririai we kaiwasafoi. Ampafe kiamang tawansa we enemboru ambori de medu wesa.
34 Manamo ewatioi we Yahudi dine, ampafe ebibe kiai tantenang beyari awao araha ureng boru teai, efiai ene aririwangfoi eteyo, “Artemise meiri wau kawurua, wau weseng we kaiwasa Efesusi fine!”

35 Ainanaya sekertarisi we bendarifoi sua kaiwasafoi we enemboru. Medu wesa deyo, “Inontarai Efesusine meaine. Mantei na nu bodoni kontai

deitawanaifa weo bendari Efesusi meiri andino dewawu munu seng wiwing Artemisi tuti ne aririwang biari na rorafaisi meu fine.
36 Mantei kontaio wiro sahu forawa kaha. Ampafe menemboru wiro metohong funong mea fanai.
37 Meha inontarai nini suru to ninai ma ne, wiro ukamanana fi na seng Artemisi ne munufoi ete ureibera tane sengnei kaha.
38 Mae Demitriusi tuti mano erufi toyari i fosa etinggai manei mani, tonana mani eha kaiwoariri nanai to mano ehutu kaiwo fosa. Kantorio kiutu kaiwo foi tuti ne mano ehutu kaiwo fosa emainenang etamang.
39 Wape menemitituai kaiwofeai siai konta mani, meha kaiwo nanai awa memadu weai na mano parentafoi yoasosa we ehutu kaiwo kontaia fosa.
40 Weo fianai aino menari na rahida bonini, ambori kia ne karirafo we tata kontai ki. Tarahio parentanei ambori dinggai tata we tahuayai tatohonai ki, nana mani tamadu fiani, weo fi tatohong weai ninai tupa dawohi arorawa.”
41 Medu kaiwofoa kai wesara, ainanaya demisa etaraberasa to ene munu rorong fo aha.

20

Paulusi da to nu Makedonia tuti nu Yunani

1 Kaiwasa na Efesusi fosa efoairai weru etohonafoa, mayeai Paulusi fianduhi inontarai eraria Sempaisi na nana fosa, tuti deunausa we enemirorongfoini mitubaru na Sempaisi. Ainanaya dohong mahikaifeai wesa tuti da to Makedonia.
2 Da suambawa katitai na nu Makedonia foi, tuti dohong kaiwo aunau bitoya we inontarai eroaso Yesusi na nana fosa, ambori enemirorong mitubaru na Sempaisi. Mayeai da sobu nu Yunani foi.
3 Ne embai botoru na nanai, ainanaya rahida bo meinenang we dontai to nu Siria foi, taraoai we inontarai Yahudi fosa eteiruhi kaiwo we emuni. Ampafe enerorongfoi disangbariri beyari we daraberahi dontai riria nu Makedonia foi aha.
4 Inontarai manea etontai riati, amani Pirusi na Berea antungno Sopateri, Aristarkusi tuti Sekunderi uru na Tesalonika, Gayusi na fino Derbe, kontai Timotiusi, Tikhikusi tuti Trofimusi ea na nu Asia.
5 Eweitu nanisa etong foni antoru* etamang we antoru na Troasi.
6 Rabuang bo etohonsua rahida fuba esahui we Rahida Roti Weragi Kaha fo awao kiai fo, antorafai weru bendari Filipi. Rahida ring aha mani amefanduhi amea kiai ria ea na Troasi. Amene rahida itu na nanai.

Na Troasi Etikusi sawai aweu mireha mae suwi aha

7 Rahida Sabtui diru mano ameroaso Yesusifo amea amefanduhi amea we ametang ruhi rotio deinawi kariri Yesusi ne taraifoi. Paulusi kiorang we inontarai efanduhisa na nana fosa paria diru rabuang, weo enerorong we kameai amani donta fefe.
8 Na munu rorong bo yaio amefanduhi amea nai foi mani padamarang bitoya paria.
9 Bariboai manei wonong fino Etikusi minohi na jendelafoi. Paulusi medu waroi karerai paria wedaya bariboaifoi ureng mamong ampafe dena. Denawa kifa bariri sawai na rorong bo botoru ne yai pari foi aweu wiana kahofa nuwowongfo. Inontaraifosa emito aweu eruaisia mani mirehara.

* **20:5** “antoru” deinawio Lukasi mano soi kaiwonei kiontai.

10 Wape Paulusi biari aweu fiauni derirorai ria bariboaifoi ne taraifoi, duwiri weru marareha rorong fo aha. Medu wesa deyo, “Mearomikuayai fanai, darang ampa.”
11 Mayeai Paulusi daraberahi ayai, fioabau rotifoi dohonai etang ruhiai. Etampia kai Paulusi medu pari ahao aha foi fiorarisi, ainanaya dontaia.
12 Mae bariboaifoi darang kaiwasafosa era tutiri to ne munufoia, tuti enemirorongfoi mirarising aha.

Paulusi dontai na Troasi to Miletusi

13 Ametautai to kaparifoi, ametafai fafong to bendari Asosi, ametamang we Paulusi nayai, weo i sang ne rang rorong fo mai we da na rei.
14 Na Asosi, kenggung amea, ametafai ruhiai to bendari Mitilene.
15 Kameaia ametafai pariao nu Kiosi arau, tuti kameai roainai aha mani amesobu nu Samosi. Kameai nari aha mani amesoa na bendari Miletusi.
16 Weo Paulusi medua futuayai we wiro ametafai tawangno Efesusi kaha, ambori wiro ne rahidafo kai funomai na nu Asia foi fanai. Weo yurai paria we rahida fuba Pentakosta foi kaharai mae sikaherawa niai kawuru na Yerusalemi.

Paulusi ne kaiwo arerai we mano ewenunggamiei we jemati Efesusi fosa

17 Na Miletusi Paulusi dere we mano ewenunggamiei we jemati na Efesusi fosa we era ma.
18 Rahida bo era ma esobui fo, medu wesa deyo, “Doroi bohine meaine, mewaitawanaifa ampa kariri fianai aino inari rahang mea na nu Asia fine, na rahida bo isi awehuo katainei paria sobu rahida bo ye iruai awehu weru katai fi aha ne.
19 Isodai dadira na Yahudifosa weo eteiruhi kaiwo we enari kanggani yau tuti ete emung yau. Tonanai ki wape irurai we yeiriri Sempaisi ne Kaiwofo pampang na enehurorong tewawa tuti rayai nai na urehu.
20 Mewaitawanaifa kontai weo fi mai we mea fo yediwarai weru mea kaha. Ne nanai kiai yeiririai we mea tutu yeunau mea na rabuang bo tafanduhi tata ruhia foi tuti na mene munu rorong wa.
21 Yeiririai we inontarai Yahudi fosa tuti Yahudi kaha fosa, yeunausa we etaraberasa weru ene sasarifoi, era we Allai aha kontai eroaso Seng Yesusi.
22 Tuti na ninaifa mani yontai to Yerusalemi weo Nuaninu Mirarebana fi demi yau tonana fefe. Kontai iwaitawang fianai aino isodairai na wana fo.
23 Ne iwaitawanaifa mani, na bendari iraoa fo, Nuaninu Mirarebana nei deikaririai we yau we isodai dadirafo tuti eru aitamuo yau.
24 Tonanai ki wape imatai wedua imerahafo kaha, mae Seng Yesusi fi demi yau wea fo irurai paria we inariao kai na mai, amani yeiriri Kaiwo Mahikai fo kariri Allai ne bengfo paria sobu imereha.
25 Ira mai mea kiai na mene munuewa ampa, tuti yeiriri kariri todoni Allai yu Mananufo. Wape na ninai to fongna mani yeitawanai we mewati urehu ahang kaha.
26 Ai wedaya rahida bonini imaduraia tapapa we mea, we rahida da ma wanai manei kontai sobu ne karirafo mani, wiro yau nehu sarawa fine kaha.
27 We wiro iwawu fi iru ne na rahida bei kaha, mae yeiririai awa kasau we mea kariri fianai aino Allai enetituaiti tuti niariri kiai fo.
28 Mewaitawang wedua mea tuti kaiwasa fuba Nuaninu Mirarebana fi dohonsa ma weo mewaitawansa fo, weo Allai yuai mea weo mewenunggamiai

wesa fefe. Mewaitawansa toyari mantahungno deitawang wedua ne domba rabuang foi, weo Allai mantauni feririsa na Yesusi ne rikafo.

29 Weo iwaitawanaifa weo yontai weru meara nina mani, wiro bireri kahai mae ambori inontarai karira fea esuai we enai rahang mea we enari kanggani mea, ne tarai toyari serigalao etawio dombafosa weo etansa.

30 Kontai na mantaung mea ambori manea ewemantaunau kaiwo karira ki. Enari tonanai we ewedaya mea mano meroasoaia wa mea we mera sarawaifa tuti mera riasa.

31 Ampafe metanansiau weduaraifa! Mearomioaifara waroi we defuina botoru mau wa rayai nai na urehu, irurai pampang na diru rahida we yeretawang mea.

32 Ninaifa amani itawing mea to Seng Allai ambori dewawu mea tuti merua mutu na Allai ne Kaiwofo kariri ne bengno dohonai arora fo. Kaiwo nanai kia mambiriu we mea tuti Allai mioang mea tuti fi kiaio dohonai we ne arikangfosa, dohonai we mea kontai ki.

33 Na irurai tuti Sengnei ne Kaiwofe ne wiro enehutawanai we ambori isobu doi ete ra fuba ria mea kaha.

34 Mewaitawanai we mantaung yau irurai we iru fi siai fo we isobu doi tuti fiang demoyarai we yau tuti mano era ria yau nesa.

35 Na fifiani kontai iwekasinai we mea na rurai mambiriu we rufi tonina ne, ambori tafata inontarai ewemambiriu kaha fosa. Weo taromio fianai aino Seng Yesusi mantauni meduraia fo, medu deyo, ‘Tatohong fi we tafata inontarai siai mahikai sewa inontarai etohong fi we tata ne.’ ”

36 Paulusi medua kai wesa fo, disang kapa awebuka riasa tuti wenadi.

37 Ewenadia kaifo efauni, esaia ehai beyari wei tuti enunahi.

38 Enemirorongfoi fituayai paria, weo kaiwo Paulusi medura fo deyo, na rahida bonani to fongna mani wiro ewati ureng ahang kaha. Ainanaya era tutiri pari arau dautai na kaparifoi.

21

Paulusi da to bendari Yerusalemi

1 Na amenemirorong fituayai amehatai weru mano ewenunggamiei we jemati na Efesusi fosa, ainanaya ametautai to kaparifoi ametafai werusara. Ametafai beyari to nu Kosi. Kameaia mani amesuaio nu Rodasi, na nanai ametafai pari beyari amesoa na Patara.

2 Na Patara amesobu kapari rowei de defai to nu Fenisia, ampafe amesoi ameao kapari bonani tuti ametafai,

3 ametafaia amewati bera nu Siprusi to rei, mae amehutu bau bendari Tirusi na nu Siria foi. Ametafaia amesoa na nanai we deunaung fi kia fo nayai.

4 Na nanai amera wa ametuambawa inontarai eraria Yesusi fosa, kontai ameminohi riasa ari minggu bei. Allai Nuaninufoi deinawiai wesa ampafe etaunau Paulusi we wiro da to bendari Yerusalemi fanai.

5 Manamo amene rahida na nana kaifo, ametawinsa tuti ametafai pari. Era kiai tuti ene wiwing ene arikang era tuti amea paria bendari rea fo. Na nanai na nafarengfo amea kiai ametisang kapa ameawemibuka amewenadi.

6 Ainanaya ameru na amewaramifoa kai, ametautai to kaparifoi tuti ea etaraberasa to ene munu rorong fo aha.

7 Ametauoai na Tirusi amewerurang paria bendari Petolomaisi. Na nanai amera wa ametuambawa doroi eroasoai na nana fosa, weo ametohong mahikai wesa, kontai ameminohi riasa rahida bei.
8 Kameaia mani, ametafai aha amesoa na bendari Kaisarea. Na nanai amera we inontarai deiriri Kaiwo Mahikai manei wonong fino Pilipusi, i mani manei na eweituo etirisa na Yerusalemi we efata rasulifosa manei dine. Ameminohi riati na ne munufoi rahida beiru teai.
9 Ne kamitung itowemana amani Allai dohong mambiriu we itoru we itomadu kaiwo dohonai we kaiwasafoi.
10 Rahida beiru teaifa mani, inontarai manei wonong fino Agabusi da na Yudea ma. I mani wenabi, inontaraio Seng Allai medu nai, kariri fio ambori kawariai ki, weo kaiwasafo.
11 I da ma kia Paulusi ne aikapurunei, yuti aha wiora mantauni aweng tuti warangfo nayai, ainanaya medu deyo, “Nuaninu Mirarebana foi medu toninai, ‘Mano ne aikapurunei inontarai Yahudi na Yerusalemi fosa eworahi kariri ninai ki, tuti esoari to inontarai Yahudi kaha fosa ewarami rorong fo aha.’ ”
12 Na kutu ametaramio kaiwofe nanai, amea tuti amene doroi na Kaisarea fosa, amemadu wedua Paulusi ameteyo wiro dontai to Yerusalemi fanai.
13 Manamo medu we amea aha ma deyo, “Todoni mesai wedua yau ninai, metohong enehurorongnei fituayai funomaia. Mewaitawanai weo imainenang ampa, amani wiro we etafu yau fo tera kaha, mae we imereha na Yerusalemi we Seng Yesusi kontai.”
14 Paulusi kiobu tarang we amea ampafe amefotou amemadu weduari fo. Ameteyo, “Bento, todoni kontaio kariri Sengnei ne dawiafoa.”
15 Amenai tourai na nanaia, mayeai amefantang amene fianggengfo, amera to bendari Yerusalemi arei.
16 Amene doroi maneiru teai na Kaisarea fosa era tuti amea to inontarai Siprusi manei, wonong fino Menasoni, weo ameminohi riati na ne munufoi. Menasoni nini daria Yesusi na siari Yesusi niai na nunei.

Paulusi suambawa Yakobusi

17 Rahida bo amesobu bendari Yerusalemi fo, amene doroi na nana fosa, etamang we amea na enemirorong mirising.
18 Kameaia mani Paulusi tuti amea amera we ametuambawa Yakobusi. Na nanai mano ewenunggamiei we jemati na nana fosa efanduhisa kontai.
19 Ametohong mahikai wesa ameru na amewaramia kai, mayeai Paulusi deiririai na mai wesa, kariri fifianai aino Seng Allai niariri kiai na inontarai Yahudi kaha fosa fo.
20 Etaramididau Paulusi kaiwo medura foa kai fo, ea kiai efiai Seng Allai. Mayeai emadu we Paulusi aha eteyo, “Amene doroi bohine waune. Boitawanaifa weo inontarai Yahudi katui ahang kaha, eroaso Yesusi ampa. Ea kiai mani inontarai enemirorong dohong we etohong kariri Kaiwo Musai soi fo na mai saine.
21 Wape na fui etaramio kaiwo wetarai kaha kariri wau. Etaramioaifa weo bounau inontarai Yahudi mano enai na nu Yahudi kaha fosa we etohong kariri Kaiwo Musai soi fo fanai, tuti enemitituaio bounausa we wiro ewesunati ene arikangfosa fanai, ete etohong kariri koangno Yahudi nei fanai.
22 Inontarai Yahudi eroasoai enai na nina nesa, todoni kontaio ambori etaramioai we bontai kawuru ma we nayai na ninaifa ne, tuti tarahio eteyo enari kanggani wau ki.

23 Nana mani tatohong fiani e? Tonana mani, nari kariri amene aunaune,
ambori ewaitawanai weo kaiwo etaramioai kariri wau nanai wiro tarai
kaha. Amani na ninai inontarai itowemana, itorohong kaiwo arerai we
Sempaisi ampa.
24 Ro riasa we mewenadi, we meruairurang mea, tuti bai weduasa na
nemu doifea ambori etohong kariri ene kaiwo arerai etohoni nani na mai,
tuti ambori metei menumiwa. Ambori fi nari nanai deinawiai we inontarai
Yahudi eroasoa fosa kiai we kaiwo etaramioai kariri wau nanai wetarai
kaha, tuti ewaitawanai weo wau kontai bohong kariri Kaiwo Musai soi fo.
25 Mae kariri inontarai Yahudi kahaio eroaso Yesusia fosa mani,
ametanatu kaiwo wesa kawuru ampa kariri kaiwo amehutuaia fo, weo
wiro etang fiangno ohonai we saminseni ete aririwangfoi fanai, etang rika
fanai, etang andowa munia mireha ne rika deda kaha foi fanai, tuti wiro
emaninawa funoma fanai."
26 Ampafe kameaia mani Paulusi da ria itowemanafo sitoru, awa enari
ruhi nadio eruairuransa foi. Esuai Sempaisi ne Munufoi we eteikaririai we
rahida beiru aha ambori nadio eruairuransa foi kiai tuti fiwai etohona fo
etohonai ki.

Yahudifosa etafu Paulusi na Sempaisi ne Munufoi

27 Rabuang bo rahida itu fo rerai we kai fo, inontarai Yahudi maneiru teai
na Asia ewati Paulusi na Sempaisi ne Munufoi. Ainanaya eha weinontarai
bitoya foi enemirorongfoi, mayeai era wa erutawang Paulusi,
28 mae esahu tuturi eteyo, "Inontarai Israeline meaine, memito ma mefata
amea wo. Inontarai da mai katitaine kiai mae deunau kaiwasanei we
eweaiteta we nu Israeli nei, Kaiwo Musai soi fo, tuti Sengnei ne Mununei,
andinini! Na ninai doari aha kia inontarai Yahudi kaha manea esuai to
Sempaisi ne Munufoi rorongfoi kontai aha fui, ampafe enariri werarika.*"
29 (Emadu tonanai we antanafa ewati Trofimusi inontarai Efesusi foi da ria
Paulusi na bendarifoi. I mani Yahudi kaha dine, tuti enemitituai we Paulusi
kiari kawuru to Sempaisi ne Munu rorongfe afui fo, mae bireri.)
30 Ampafe bendarifoi nikuayai sentenang tuti tatofang kutu nanai kontai
kaiwasafoi mito ma fianduhi wari Paulusi. Etafuri efafari to boriei weru
Sempaisi ne Munufoi. Na kutu nanai kontai ehafe Sempaisi ne Munufoi.
31 Kaiwasafosa erurai we emung Paulusi tonanai, mae inontarai manei
mitoa deikaririai we afai Roma fosa ene komandangfoi, weo bendari
Yerusalemi sentenang nikuayai na kaiwasa etohona fosa.
32 Na kutu nanai kontai komandangfoi kia perwira maneiru teai tuti afai
manea, era esahera to katai etohong nai foi. Kaiwasafo ewati afai mamuna
fosa nanai arahio efotou eboi Paulusi fo.
33 Komandangfoi da wa tefu Paulusi tuti wiora tate warangfo suru ria afai
mamuna mandu uwaramifo na wai besi. Mayeai dutang bera kaiwasafosa
kariri Paulusi we i mani mandoni dine tuti fianai aino niari sarawaifa fo.
34 Manamo kaiwasa bitoya foi emadu boyari kaha, manea eteyo dohong
sara fininai, manea aha eteyo dohong sara fiwanai. Ehobu tuti ene kaiwofoa
komandangfoi urewara kerira, tuti sobu kaiwoariri mai kariri fi wedaya
emung Paulusi wea fo kaha. Ampafe demi afai mamuna fosa we ehari to
markasifoi aha.

---

* **21:28** Kariri agama Yahudifosa, Yahudi kaha manei suai tono Sempaisi ne Munufoi mani, dohong Munufoi werarika.

35 Na rabuang bo eha Paulusia sobu tehifoi fo, kaiwasa etohona fosa
etohong mambiriu paria aha we emuni, ampafe afaifosa esoduatia.
36 Kaiwasa bitoya foi era ria Paulusi tuti afaifosa na ehurumifo mae ebibe
eteyo, “Muni wiruai!”

Paulusi medu we kaiwasa bitoya foi kariri fi etinggairi wea fo

37 Rerai we ete esuai to markasifoi afuifo Paulusi medu we komandangfoi
deyo, “Daie, yeo imadu ria wau ararafanaifa.” Komandangfoi yoa wei aha
deyo, “Boitawang modu kaiwo Yunani nei e?
38 Tonana mani wau ma wiro inontarai Mesiri di wau kaha fe. Yeitarahi
wau mani inontarai Mesirio raminde nanai fianduhi inontarai ewepiaura
wering webea (4.000) emainenang na fimamuna emamunara, mayeai kiasa
ewawu to katai wemereha kaha foi.”
39 Paulusi yoa aha deyo, “Yau mani inontarai Yahudi di yau, na bendari
Tarsusi, bendario wewonong na nu Kilikia foi. Fata yau bohong rahida we
yau we imadu we mano emamuna we yau fosa.”
40 Ainanaya komandangfoi dohong rahida we medu, ampafe Paulusi doari
na tehifoi yuai warang we kiamang tawansa we enemboru. Ainanaya medu
wesa na kaiwo Iberani.

22

1 Medu deyo, “Dai tuti doroi bohine meaine. Metaramididau kariri nehu
kaiwo yeiai fifianai aino metinggai yau wea ne.”
2 Etaramio Paulusi we medu na ene kaiwo Iberani fenanai, fiei sawa mani
yu na enumifo.
Ampafe Paulusifo medu pari wesara,
3 deyo, “Yau mani inontarai Yahudi di yau, itaubau nuhukamiei na ben-
dari Tarsusi foi na nu Kilikia foi, wape ifiebai na Yerusalemi ninai, tuti
isobu aunau ria mantaunau fubao Gamalieli na mai kariri Kaiwo Musai soi
dohonai we tane werengfesa foi. Ne tarai kariri mea na rahida bonini faini
ninai, yau kontai enehurorong dohong we iruraifa paria, inari fi kariri mea
ninai we Allai.
4 Inontarai eraria Rang Weworu nanisa kiai, wiwing mang, itafusa imun-
sara emarareha, isoasa to aitamu rorong fo.
5 Imami fuba foi tuti Majelisi Agama fosa emaduairai we kaiwo yeoai ninai
we itofa kaha. Weo ansaino etohong surati bei we yau we ikaria yeinawi
we inontarai Yahudi na bendari Damsiki ne. Ambori na surati nani itafu
inontarai eroaso Rang Weworu nani tuti ikasa to Yerusalemi we esobu aiboi
nayai.”

Paulusi medu kariri todoni Seng Yesusi sahui fo

6 “Rahida bo ira wa nanai, ira paria rerai we bendari Damsiki tete rahida
rabuang, na tatofang kutu nanai sambewara bei na rorafaisi meu tibohawai
wari yau.
7 Itawai aweu iwatai na kahofa nuwowongfo, mayeai tarahuo raofui bei
medu deyo, ‘Sauluse, Saulusi wo! We fiani e nari kanggani yau ninai?’
8 Ainanaya iroa wei aha yeyo, ‘Daie, mandoni di wau?’ Manamo medu we
yau aha ma deyo, ‘Yau Yesusi inontarai Nazareti mano nari kanggani fi di
yau.’
9 Inontarai era ria yau fosa ewati sambewarafoi, wape kaiwo raofuifoi
medurai we yau foi, eserawawerahai.

10 Ainanaya yutang bariri aha yeyo, ‘Sengne waune, fianai aino inari ne?’
Sengnei yoa deyo, ‘Boabari wau tuti wuai to bendari Damsiki afui. Na wanai
ambori wobu kaiwoariri kariri fikiaio Allai deyo nari fo.’
11 Sambewarafoi dang kai urehu wedaya urehufafa, ampafe nehu mani-
wowirifosa ebing yau amesuai to Damsiki.

12 Na wanai inontarai manei wonong fino Ananiasi. I mano dohong kariri
Kaiwo Musai soi fo na mai tuti Yahudi fuba eminohi na nana fosa etatori
paria.
13 Da ma suambawa yau, doari na enehung dowei medu deyo, ‘Sauluse,
nehu doroi bohine waune. Fobai uremuwa boti aha!’ Na kutu nanai kontaio
ifoai urehu iwatiaoi.
14 Mayeai medu we yau deyo, ‘Allai mano tane werengfosa esomi wei foi
diri wau kawuru ampa ampafe boitawang fi dawi wea fo tuti boti Yesusi
Mano Mirarebana foi tuti taramuo te raofuifoi.
15 Wau ambori weinontaraio boiririai pampang we kaiwasanei kiai kariri
fianai aino botioai tuti taramuoaia fo.
16 Wiro bomang waroi ahang fanai, mae na kutu ninai kontaio boabari
wau tuti webaptisi. Butang we Sempaisi ambori waraira nemu sasariwai na
wonongfo.’

17 Yarabera yau to Yerusalemi tuti na kutu iwenadi we Sempaisi na ne
Munufoi nanai, Allai deinawi fi we yau.
18 Iwati Sempaisi medu we yau deyo, ‘Wukera ruai awemu weru
Yerusalemi, weo inontarai ninisa ambori emarira we etaramio kaiwo modu
kariri yau wa fefe.’
19 Wape imadu aha yeyo, ‘Oh! Sengne waune, eroaso yau rai, weo ewait-
awang kepanaifa weo isuai mai munu agama Yahudi fo we itafu inontarai
eroaso wau fosa we irubasa tuti isoasa to aitamufoi.
20 Tonanai kontai we rahida bo nemu woming Stefanusi emuni fo mani,
yauo yoari na nanai, iroa we emunifo kontai. Nanai tera kaha mae yauno
iwaitawang wedua mano emuni fosa ene ansungfo ne.’
21 Manamo Sengnei medu we yau aha ma deyo, ‘Modu riwana fanai mae
roa, weo ambori yemi wau ro to katai waroi we Yahudi kaha fosa.’ ”

Paulusi deikaririai we i mani Roma dine

22 Kaiwasafosa etaramididau Paulusi we medufo, wape paria kaiwo
medurai wefuia fo, amani kariri de da we Yahudi kaha fosa fo, ebibe na
mambiriu eteyo, “Inontarai tonana nei mani muni wiruaia, wiro mei we
minohi ureng barika ahang kaha!”
23 Ebibe, ehafa ene ansungfo towana tonina, tuti ehafung kangganangfoi
ehafari to yai, weo ehasoua emarareha we Paulusi medu tonana fefe.
24 Ampafe afai mamuna Roma fosa ene komandangfoi demi eha Paulusi
to ene markasifoi, ambori etutang berahi na tapapa we ewaitawang fianai
aino wedaya Yahudifosa etohong karerai wei nina.
25 Wape na kutu ewora Paulusi we erubati na ene wai weababo fo, medu
we perwirafoi deyo, “Tofino na tane hukumi Roma nei mani tarai kariri
metohona ne, weo inontarai Roma manei wiro metutang berahi kariri fi
metinggairi wea fo kaharai mae meru aiboi soi e?”
26 Perwirafoi tarao kaiwofe nanai, da we ene komandangfoia deyo, “Daie!
Bohong todoni e nari toninai nina? Inontarai wani mani Roma dine!”

27 Ampafe komandangfoi da wa dutang bera Paulusi deyo, “Boikaririai we
yau, weo taraie wau mani Roma di wau e?” Paulusi yoa wei aha deyo, “Tarai
inontarai Roma di yau.”
28 Komandangfoi medu wei aha deyo, “Oh! Raminde nanai ibai doi fuba
paria akawuru wo iweinontarai Roma ki.” Paulusi yoa wei aha deyo, “Yo!
Ayaranane, wape yau itaubau nuhukamiei weinontarai Roma. Nana mani
wemambiriu sewa.”
29 Na kutu nani kontai afai mamuna ete etutang berahi fosa ene tarai
toyario isang tuhing ufu doa na iareng. Komandangfoi kontai mitaia
denteng kahai weo Paulusi Roma dine, mae anta demi ne afai mamuna fosa
ewora funomi fefe.

Paulusi doa na Majelisi Agama fosa earomireafo

30 Wape komandangfoi dohong weai paria we deitawang kariri fianai
aino wedaya Yahudifosa etinggai Paulusi wei fo. Donio kameaia mani sahu
imami baba fosa tuti Majelisi Agama fosa kiai we efanduhisa. Ainanaya afai
mano ewaitawang wedua Paulusi fosa etisu wai besi foi weruri tuti ehari ma
doa na earomireafo.

23

1 Paulusi seite Majelisi Agama fosa, mayeai medu wesa deyo, “Doroi
meaine. Paria rahida bonini na enehurorong ketui fuisi iwaitawanaifa weo
Sengnei ne awiafo inari kaririai na mai.”
2 Na kutu medu tonana ne, imami fuba Ananiasi demi mano doa rurang
Paulusi foi bioikobu borong.
3 Ampafe Paulusi medu we imami fuba foi aha deyo, “Wau inontarai
taparemu sobaurai weberu di wau. Allai ambori bioi wau ki, weo munohi na
nanai binggai yau kariri Musai Kaiwo soi fo, wape mantaung wauno bohong
kariri Kaiwo nana kaha wa, mae bohong sarawaifa, amani bemi inontarai
bioi yau.”
4 Mano eminohi na nana fosa etei wei eteyo, “Eh! We fiani boi bera Allai
ne imami fuba fininai?”
5 Paulusi yoa aha deyo, “Oh! Doroi meaine, iserawerahai we i mani imami
fuba dine. Tarai na Sengnei ne Kaiwone, rabuang bei dotu toninai:

‘Dohonao meteibera mano ewenunggamiei we kaiwasanei fe.’*”

6 Paulusi deitawanaifa weo mano eminohi na Majelisi Agama fosa nana
mani, Saduki manea tuti Farisi manea. Ampafe medu wesa deyo, “Doroi
meaine, yau mani Farisi di yau, nehu ririafo kontai na Farisi. Metinggai yau
na nina ne, we iroasoaifa weo inontarai emarareha fosa ambori esuwi aha
ki.”
7 Na kutu etaramioai we medu tonanane, Sadukifosa tuti Farisifosa
esawasa pariao wiro eweboyari ahang kaha.
8 (Weo Sadukifosa eroasoaifa weo wiro mansuwi-suwi kahai, wewai
bireri, tuti nuaninu bireri, wape Farisifosa eroaso ne tonanane kai.)
9 Ampafe etawisa fuba beyari. Farisi maneiru teaio ewemantaunau Kaiwo
Musai soi fosa etoabarisa etapa Sadukifosa eteyo, “We amea mani inontarai
nini wiro niari sara fi kutea kahaia. Tarahai anture nuaninu te, wewai te
manei dino medu wei ne!”

* **23:5** Keluaran 22:28

10 Ehiwasa fuba beyari ampafe komandangfoi mitai dohonao eruhisa
emung Paulusi fe. Ampafe demi ne afai mamuna fosa ehari weru katai nani
to markasifoi aha.
11 Diru aha ma foi Seng Yesusi doa rurang Paulusi medu wei deyo, “Tawang
enemurorongwaia mitu! Weo toyari modu kariri yau kawuru na Yerusalemi
ampa, ambori modu kariri yau aha na bendari Roma foi kontai ki.”

Yahudi manea eteiruhi kaiwo we emung wora Paulusi

12 Kameaia, inontarai Yahudi fosa manea efanduhisa emadu ruhi kaiwo
we emung wora Paulusi. Efafora beyari na Allai wonongne weo wiro etampi
ete etunung mereha kaha pariao emuni akawuru wo.
13 Mano enari tonana nesa ewepiarua sea rai.
14 Era we imami baba fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa, emadu
eteyo, “Amefafora ruhiai ampa weo wiro ametampi kaha pariao amemung
Paulusi akawuru wo.
15 Ampafe mea tuti mano meminohi na Majelisi Agama fosa mesoi kaiwo
anatu feai we afai mamuna fosa ene komandangfoi, weo metutani kiari ma
weo toyari meteo metutang berahi na mai aha. Nana mani da ma sobu mea
kaharai mae amemainenang kawuru na rang rabuang we amemunia.”
16 Manamo Paulusi anomang tera manei tarao kaiwofo, ampafe da to
markasifoia, deikaririai we Paulusi.
17 Ainanaya Paulusi sahu perwira manei ma deikaririai wei deyo, “Ka
bariboai nini we komandangfoia, weo deyo deikariri fieai wei fefe.”
18 Ampafe perwirafoi kia bariboaifoi we komandangfoi deyo, “Paulusi
mano wiana aitamufoi sahu yau tuti dutang yau we ika bariboai nini we Dai
wau ma, weo deyo deikariri fieai we wau.”
19 Komandangfoi yu na bariboaifoi warangfo utabera siai we dutang
berahi deyo, “Fianai aino boyo boikaririai we yau ne?”
20 Bariboaifoi yoa wei aha deyo, “Yahudifosa emadu ruhi kaiwo kawurua
weo etutang wau we aha kameai mani ka Paulusi we Majelisi Agama fosara,
we toyari eteyo etutang berahi na mai aha.
21 Wape Daie, dohonao roa we ene kaiwofo fe, weo ewepiarua sea etamang
na rang rabuang we etoapi ki. Ea kiai efafora na Allai wonongne weo
wiro etampi ete etunung mereha kaha pariao emung Paulusi akawuru wo.
Na ninai kontaio emainenang kawuru ampa, etamang terai we roao ene
kaiwofo.”
22 Komandangfoi deretawang bariboaifoi deyo, “Oh, tonana mani tarahu
kaiwo boyoai we yau fe ampa. Dohonao boikaririai funomai we manei
ahang fe.” Ainanaya demi bariboaifoi da wa.

Etanatu Paulusi we Gubernuri Feliksi to bendari Kaisarea

23 Ainanaya komandangfoi sahu ne perwira mandu, medu we suru deyo,
“Mumainenang afai mamuna manea we era tuti Paulusi to Kaisarea diru
bonini kontai araha ureng indeata. Amani ewepiaura (200) esiru sondu,
ewepiaura kontai eha wombua, tuti ewepiatorua sura (70) etau na kuda.
24 Mumainenang kuda kontai we Paulusi dau nai. Mehari na mai paria
sobu Gubernuri Feliksi.”
25 Ainanaya komandangfoi soi surati bei amani dotu toninai:
26 We inong Gubernuri Felikse wau, na Kaisarea,
Na yau komandang Kladius Lisiasi,

27 Inontarai nini mani Yahudinesa etafuri kawuru ampa tuti kutea reti
emunia weraimuna, manamo fiei deyo isahera tuti nehu afai ma-
muna nesa, nanai doni weinontarai ninai, weo tarahuoai we i mani
Roma dine fefe.
28 Enehurorongnei dohong weai paria we yeitawang kariri fianai aino
etinggairi wea fo, ampafe ikari to ene Majelisi Agama fosara.
29 Manamo awa mani wiro dohong sarafiea kariri tane hukumi Roma ne
kahai weo sodai aiboi marareha fo ete we eru aitamuoi. Fi etinggairi wea fo
mani reng we ene Kaiwo Musai soi fo terai.
30 Mayeai tarahuoai we eteiruhi kaiwo we emung worai. Ampafe doni
isahera yenatui we Dai Gubernuri wau mau ninai. Kontai na ninai yemi
mano etinggairi fosa we eha ene kaiwo etinggairi wea fo we wau mau.

Nehu kaiwone werea tonanai.

Mahikaifeai.

31 Ampafe afai mamuna fosa etohong kariri kaiwo komandangfoi deyoa
fo. Diru nani kontaio eha Paulusi paria sobu bendari Antipatrisi.
32 Na Antipatrisi kameaia mani etawing mano etau na kuda fosa era tuti
Paulusi paria, mae ne fiau era na eawemi fosa etaraberasa to markasifoi aha.
33 Mano era tutu Paulusi na kuda fosa era paria sobu Kaisareara arau, eha
kaiwo anatu fo we gubernurifoi, tuti etohong Paulusi kontai weia.
34 Gubernurifoi deto kaiwo anatu foa kaia, mayeai dutang bera Paulusi we
i mani na nu bodoni. Paulusi deikaririai we i mani na nu Kilikia foi,
35 ampafe medu wei deyo, “Yo! Rahida bo mano etinggai wau fosa era ma
sobu ninaifa, ambori ikutu kaiwone ki.” Ainanaya demisa eha Paulusi to
munu Mananu Herodesia we ewaitawani nayai.

24

Yahudifosa etinggai Paulusi na Gubernuri Feliksi arongreafo

1 Rahida ring aha mani imami fuba Ananiasi tuti mano ewenunggamiei
we Yahudi fosa ebia to Kaisarea arau. Eha inontarai sewai na hukumi Roma
foi manei, wonong fino Tertulusi, ebaiti we medu tuti ene kaiwofo. Era to
gubernurifoia we etinggai Paulusi.
2 Ampafe eha Paulusi ma, ainanaya Tertulusi doari ayai medu we Feliksi
deyo, “Inongwa Dai Gubernure, ru wang gubernurife waroi maua, donio
ameminohi na mai wiro amesobu dadirafea kaha, weo Dai wau wewai
paria. Tuti nari fiwaworu bitoya ampafe Yahudine amea amene nunei
denteng pari aha.
3 Ne nanai kiai na doni kontaio ametato wau, ametohong mahikaifeai
pampang.
4 Wape ambori wiro nemu rahidane kai funoma kaha mani, todoni mani
taramuo amene kaiwo fininai, amene kaiwone werea arora.
5 Inontarai nini kerira paria, na doni kontai amesobui we wedaya ma-
muna bitoya ria Yahudinesa tuti i wenunggamiei kontai we mano etau we
inontarai Nazareti foi ne aunaufo.
6 I kontai niari fi werarika we Allai ne Munufoi kawuru ampa, ampafe
ametafuri. [Amenemirorong we amehutu kaiwo kariri Kaiwo Musai soi we
amea fo,

7 wape komandanio Lisiasi sikahera kiari weru amea na tapapa, tuti demi
amea amera we wau ma.]*
8 Ampafe mantaung wau butang berahi mani ambori taramuoaifa wetarai
kariri kaiwo fuba ametinggairi weai ninai ki.”
9 Yahudi fuba eminohi na nana fosa kontaio eroa tuba kaiwo Tertulusi
medura fo.

Paulusi meduai kariri fi Yahudifosa etinggairi wea fo

10 Mayeai gubernurifoi urekamang Paulusi we medu. Ampafe medu deyo,
“Iwaitawanaifa weo Dai wau mani inontarai kutu kaiwo na nu Yahudi nei
waroi ampa. Aiwedaya mani ifaraise paria we yoa na aromureane we
imaduai kariri kaiwo etinggai yau weai ninai.
11 Dai mantaung wau ambori wera weai we boitawang karirai ki, weo
wiro rahidafeai waroi kaharai, arahio rahida suraya boru da wa wanai,
amani ira to Yerusalemi we iwenadi nayai.
12 Amani wiro Yahudinesa esobu yau we imamuna we manei na Sempaisi
ne Munufoi ete ifanduhi kaiwasa we amehuayai ametohonai na munu
agama fo ete na katai siai na bendarifoi kaha.
13 Ea kontai wiro ebiriu we etohong fiainawiafea we Dai wau kariri fi
etinggai yau weai nina kaha.
14 Imadu tarainei weo isomi we Allai mano amene werengfosa esomi wei
foi, amani kariri Rang Weworuo esahuai we wetarai kaha fo. Wape yau
kontaio iroaso Kaiwoariri fubao Musai tuti nabifesa esoi kiai foi.
15 Ne tarai toyari ea ninai, yau kontai enehutawanai we Allai weo kaiwasa
fuba mireha nei kiai, mano ebeng fosa tuti mano eharira fosa, ambori esuwi
aha ki.
16 Nanai wedaya mani, irurai pampang na mai ambori enehurorong ketui
fuisi mirarebanai we Allai tuti inontaraine kiai.
17 Tuti yari wariai defuina beiru teaia, ampafe yarabera yau to Yerusalemi
aha, ika doi fata fo we nehu inontarai Yahudi na nana fosa, mano ene parifi
fosa, tuti we yohong korbani we Seng Allai na ne Munufoi kariri Kaiwo
Musai soi fo.
18 Rahida bo ewati yau na Sempaisi ne Munufoi we inari finana fo mani,
iruai yaua imararebanai kawurua kariri Kaiwo Musai soi fo ampa. Kontai
manea efau etoari na nanai ria yau kaha tuti iwedaya moroafeai na nana
kaha.
19 Mae rahida bonani na nanai Yahudi maneiru teai na nu Asia foi etinggai
yau. Tarai yohong sara fieaifa mani, inontarai nani saino todoni mani
rahida bonini faini etinggai yau na Dai aromureane reto.
20 Ete bento mae mano ninisa emadu kariri fi kerira fiani dino esobuai na
yau we inari ne na rahida bo Majelisi Agama fesa ehutu kaiwo fenanai fa ne.
21 Tarahi fi esobu teraifa mani kaiwo rabuang beyario imadurai fa wesa
yeyo, ‘Metinggai yau ma yoari na ninaifa ne, weo iroasoaifa we inontarai
emarareha ne ambori esuwi aha ki.’ ”
22 Feliksi wiro yoaso Yesusi kaha, wape deitawang kepang Seng Yesusi ne
Rang Weworu foi, ampafe tarao Paulusi medu tonanane kife kaiwofo deyo,
“Metamangnao komandani Lisiasi da ma akawuru wo ikutu kaiwone ki.”

---

* **24:7** Ne tarai toyari kaiwo na 8:38, amani fafongfa manei soi kariri Sengne ne Kaiwone amani kaiwo rabuang ninai mantauni dohonai we kaiwo ming tuarai.

23 Ainanaya demi perwirafoi kia Paulusi aha we deitawang weduari, wape
dohong rahida wei kontai we ne maniwowirifosa era ma etuambawari tuti
efatari.

Paulusi deiriri kariri Yesusi we Feliksi bineng Dursilai uru

24 Rahida beiru teai aha, Feliksi binengno Dursilai, i mani wiwing Yahudi
dine, ura to kataifoi aha ma. Feliksi demi we Paulusia ehari ma doa na
uaromireafo tuti utaramididauwi medu kariri todoni taroaso Yesus Kristusi
fo.
25 Wape rabuang bo Paulusi medu kariri todoni taenemirorong mesi na
Seng Allai urengreafo, tatawang tata weru fi mai kaha fo, tuti aiboio we
mano enari fikarira fosa ambori esodairai na rahida Sengnei daraberahi
nai aha ma foi nana ne, Feliksi mitai paria ampafe medu wei deyo, “Oh!
Nemuboru mainanaya mae barabera wau aha wo, kio nehu rahida aha wori
isahu wau aha ki.”
26 Kontai na nanai enetawanai paria we Paulusi biaiti na doifeai ambo
sawini da. Ampafe demi we ehari pampang ma weo medu riati.
27 Wape we defuina boru aha, Perkius Festusi yiwang Feliksi weo wegu-
bernuri na nanai. Tuti Feliksi deyo kia we Yahudifosa enemirorongfoi,
ampafe sua Paulusi niai pampang na munu aitamu foi.

25

Paulusi medu we kia ne kaiwofo dautai to Kaisari

1 Na rahida bo gubernuri Festusi si aweng so bendari Kaisarea foi, rahida
botoru aha mani dautai to Yerusalemi arei.
2 Na nanai imami baba fosa tuti mano ewewafonia we Yahudi fosa, eha
kaiwo etinggai Paulusi wea fo wei aha.
3 Etutani paria we dohonsa enemirorong mirising, amani demi we Paulusi
we ehari to Yerusalemi ma. Etutani tonana weo na mamunggasai emaine-
nang we emung worai na rang rabuang.
4 Manamo yoa wesa aha deyo, “Wape i eru aitamuoi na Kaisarea tuti yau
kontaio katu mani yarabera yau to wanai aha.
5 Ampafe dohong sarafieai fa mani, ne mahikai mani metemi mene mano
ewewafonia wasa era ria yau to wanaia weo etinggairi nayai.”
6 Festusi ne rahida sura teai na Yerusalemi mayeai daraberahi bia to
Kaisarea aha. Kameaia mani deyo kiutu kaiwofo ampafe demi eha Paulusi
to arongreafoa.
7 Na kutu ureng kawariaio sa fo, Yahudio era na Yerusalemi ma fosa esoru
wariri, mae etinggairi we fi maraba paria. Wape fi etinggairi weai nanai
wiro etohong fiainawiafeai we deinawiai we kaiwo tarai kaha.
8 Ampafe Paulusi medu kariri fi etinggairi wea fo deyo, “Wiro yohong
sarafieai we Yahudi amene Kaiwo Musai soi fo ete we Allai ne Munufoi ete
we Mananu Kaisari kaha, mae etinggai funong yau.”
9 Wape Festusi de kia we Yahudifosa enemirorongfoi, ampafe medu we
Paulusi aha deyo, “Maya we ro to Yerusalemia we ikutu nemu kaiwone naya
ne?”
10 Paulusi yoa wei aha deyo, “Bereri kontai! Na Mananu Roma foi
wonongfo na katai nini kontai kutu kaiwo Yahudifesa etinggai yau wea ne.
Weo boitawanai ampa weo wiro yohong sarafieai we Yahudinesa kaha.
11 Mae taraie inari sarafieai kariri eteyoafo we isobu aiboi marareha fo
mani imainenang we imereha karirai. Wape etinggai yau funoma mani,

mantei kontaio wiro biriu we dohong yau wesa kaha. Ampafe todoni kontaio yutanaifa we yautai to Kaisari Roma foi we kiutu nehu kaiwone nayai."

12 Ainanaya Festusi medu ria ne mano efatai we etohong kaiwo aunau wei fosara, mayeai medu wei aha deyo, "Butang we ka nemu kaiwone to Kaisari, ampafe todoni kontaio ro we Kaisari rai."

Paulusi doa na Mananu Agripai tuti Bernikei uaromireafo

13 Rahida beiru teai aha mani, Mananu Agripai tuti Bernikei ura na wang mananu fo we uwati Festusi.

14 Une rahida beiru na nana fo, ampafe Festusi deikaririai we suru kontai kariri Paulusi we Yahudifosa etinggairifo. Medu deyo, "Na ninai inontarai manei wiana munu aitamu foi na raminde Feliksi wegubernurifa paria iriwani aha ninai.

15 Rahida bo ira to Yerusalemia foi fo, imami baba fosa tuti mano ewewafoniai we Yahudi fosa, eha ene kaiwo etinggairi fo we yau ma tuti eteyo yohong aiboifeai wei.

16 Manamo imadu wesa aha yeyo, 'Yo! Wape na hukumi Roma nei mani, inggai manei we dohong sarafieai, wiro ohoni tono ne aitetafosa ewarami rorong fo funoma kaha, mae i tuti mano etinggairi fosa emadu weai na mano ehutu kaiwo fosa akawuru wo.'

17 Ampafe rahida bo era ma foi, wiro yemang aha kaha, mae kameaia mani ifanduhisa tuti yemi we Paulusia ehari ma doari na arohureane.

18 Na kutu Yahudifesa emadu kariri kaiwo etinggairi wea foa kai fo, yeitarahio etinggairi we fi sarawa feai, manamo bireri.

19 Mae fi etinggairi wea fo mani kariri ene agamafoi tuti kariri inontarai mano wonongno Yesusi foi. Yesusi nini mireha ampa, wape Paulusi nunggamiei mitubaru beyari we suwi ahangfa.

20 Iserawerahai weo todoni wori isobu kaiwoariri kariri fi etinggairi wea fo ki, ampafe yutang berahi aha yeyo, miaya wori da to Yerusalemi we ikutu ne kaiwofo nayai.

21 Wape Paulusi kiming nung beyari, dutang we kia ne kaiwofo dau we dadaifo aha, demang we Mananu Kaisari kiutu kaiwofo. Donio yemi afai mamuna fosa ehurumi na munu aitamu foi, paria isobu rahida we yenatui to Kaisari."

22 Ainanaya Agripai yoa we Festusi deyo, "Yau kontai ye tarahuoi." Festusi yoa aha deyo, "Mahikai, tonana mani aha wori taramuoi ki."

23 Kameaia mani etadung Agripai tuti Bernikei suru kariri wang mananu fo ma, usuai to munu emadu nai foi ria afai mamunao baba fosa tuti mano ewewafoniai na bendari fosa. Mayeai Festusi demia we eha Paulusi ma.

24 Ainanaya Festusi doari ayai medu deyo, "Mananu Agripa wau, tuti nehu inontarai bohine mea kiai. Yahudinesa kiai na mano na Yerusalemi fosa tuti na Kaisarea nesa etinggai inontarai nini we yau ma, tuti etawiai pampang, ebibe eteyo mei we minohi ureng barika kaha.

25 Wape wiro isobu fi dohong sarawai kutea kahai we sobu aiboi marareha fo. Tuti mantauni dawiai we kia ne kaiwone dau to Kaisari, ampafe iroa kontai kawuru ampa we yenatui to wanaia.

26 Wape wiro isobu kaiwo mai feai kariri fi etinggairi weai ninai we isoi karirai ambori yenatuai tutiri tono Kaisari kaha. Aiwedaya ikari to mearomireafe ma ninai. Enehutawang mea paria, reantenang mani we

Mananu Dai Agripa wau, weo rahida bonini ambori isobu kaiwo mai feai kariri inontarai nini na ne kaiwo etinggairi wea ne ki.
27 Weo enehutituaitaifa weo anatu funong inontarai ru aitamuoi manei awiai, wape wiro oi kariri fi dohong sarawa fo kaha, nana mani beng kaha."

26

Paulusi medu kariri kaiwo etinggai wea fo na Agripai arongreafo

1 Ainanaya Agripai medu we Paulusi deyo, "Bento, modu kariri fi etinggai wau wea wa." Ampafe Paulusi yuai warang we dohong mahikai wesa mayeai deyo,
2 "Inongwa Mananu Agripae. Enehutituai isobu mai paria we rahida bonini imadu kariri fi kiaio Yahudifosa etinggai yau wea ne na aromureafe ne,
3 reantenang mani weo wau boitawang kepanai na mai kariri Yahudinesa ene koangwausi tuti kaiwoariri etohona fo. Ampafe enehutawanaifa, tawang wau we taramudidau saua nehu kaiwone.
4 Yahudinesa kiai ewaitawanaifa na mai kariri fifianai aino raminde iwebariboai kaharai mae inari, reantenang na nehu katai itaubau nuhukamiai naya fo, paria inai rahansa na Yerusalemi.
5 Wiro arahio iwaworu wesa nina kaha. Tarahio emaya fea reti, ea kontai emadu kariri yau, weo na reantenangfo yau mani Farisi di yau. Farisinesa mani enemirorong dohong we enari kariri Kaiwo Musai soi fo na mai paria, sewa mano siai fosa. Yau kontai tonana.
6 Kontai rahida bonini yoa na mearomireafe ninai, tutira fino iroaso kaiwo Allai dererai kawuru we amene werengfia foi.
7 Ne kaiwo dererai nanai kontai aino inontarai Israeli rabuangno suraya boru foi kiai etamang weai, diru rahida erurai we enarifi we Seng Allai pampang ninai. Dai mananune waune, kaiwo dererai nanai iroasoai kontai, aiwedaya Yahudinesa etinggai yau nayai ninai.
8 Wape we fianie Yahudine wiro meroasoai we Allai duwi inontarai emarareha fesa kahai ninai?
9 Raminde nanai mantaung yau kontai enehurorong tonanai we irurai we inari fifiani kontai we inari kanggani Yesusi inontarai Nazareti foi wonongfo.
10 Ne nanai kontai aino raminde inari na bendari Yerusalemi ne. Rahida bo isobu surati yoasoai bei ria imami baba fosa foi, isoa kaiwasa eraria Yesusi fo bitoya paria. Nanai tera kaha, mae rahida ehutu kaiwo we esobu aiboi marareha fo mani, yau kontai iroa weai.
11 Na munu agama Yahudi bong fo kontai inari kangganisa bitoya paria tuti yawisa weo etawing ene eroasoafo tuti eteibera Yesusi. Enehurorongnei wiuwu paria ampafe nuhuaisa to bendari siai na nu siai kontai."

Paulusi kiorang kariri todoni Seng Allai sahui fo

12 Paulusi medu pampang, deyo, "Dai mananune waune, enehurorong nani wedaya ika surati yoasoai bei na imami baba fosa na ene mambiriufo we ira to bendari Damsiki.
13 Ampafe na nehu rang rorong fo tete rahida rabuang, iwati sambewara bei na rorafaisi meu wape sambewarai nani fiabai sewa wofaisi, tibohawai wari yau tuti mano era ria yau fosa.

14 Ametau kiai aweu amewatai na kahofa nuwowongfo, mayeai raofui bei
medu we yau na kaiwo Iberani meu deyo, ‘Sauluse, Saulusi wo! We fiani e
nari kanggani yau ninai? Boiaya nehu kaiwo iwiwiang wau nai ne mani,
ambori maraba we wau.’
15 Ampafe yutani aha yeyo, ‘Daie! Mandoni di wau?’ Sengnei yoa we yau
aha ma deyo, ‘Yau Yesusi mano nari kanggani fi di yau.
16 Wape yeyo boabari waua boa tiraifa, weo rahida bonini yeinawi yau we
waune mani, yeo iruai wau wewoming we yau ambori boiriri kariri fianai
aino rahida bonini botioaifa kariri yaune tuti kairiri fifianai aino ambori
yeinawiai ahang fo.
17 Yau yerara wau weru nu Israeli nei sentenang, tuti weru inontarai
Yahudi kaha fosa na nu siai fo. Yemi wau ro wesa.
18 Ro wesa weo fobai euremifo, amani kasa weru mamantitifo to sambe-
warane ma, tuti nano Saminseni ne mambiriufo tono Allai wararorongne
aha, ambori eroaso yau, tuti Allai waraira ene sasarifo tuti yuaisa we ne
inontarai.’ ”

Paulusi kiorang kariri fi yu fo

19 “Ampafe Mananu Agripa waune, irurai paria we inari kariri fi iwatioai
ria Sempaisi nanai na mai we beyari.
20 Imadurai we kaiwasanei kiai we todoni kontaio etaraberasa weru
ene sasarifoi, era we Allai aha ma tuti eteinawiaifa na eminohi toa wau
weo anture etaraberasa weru ene sasarifi ampa. Kaiwo ninai imadurai
reantenang na bendari Damsiki mayeai na bendari Yerusalemi tuti na nu
Yudea foi sentenang, we Yahudifosa tuti we Yahudi kaha fosa na nu siai fo
kontai.
21 Nanai aino wedaya Yahudinesa etafu yau na Sempaisi ne Munufoi, tuti
erurai we emung yaua imereha.
22 Wape paria rahida bonini Seng Allai sawing warang we yau kaha, mae
derara yau pampang, donio yoari na ninaifa imadu kaririai we kaiwasanei
kiai, inontarai fuba tuti inontarai katui. Fianai aino imadurai ninai wiro
kaiwo siai fea kaha, mae Kaiwo nabifosa tuti Musai emadurai kawurua fo
aine,
23 amani Mananu Mampariri Allai dereria foi, todoni kontaio sodai
dadira ria inontaraine tata, mireha tuti andino wereantenang pari suwi na
marareha rorong foi ne, ambori na ne mambiriu nanai, kia sambewarafo
we Yahudine tata tuti Yahudi kaha fosa, amani feriri tata.”
24 Paulusi kiorang kariri fi niari fo paria mai nana fo, Festusi bibe mam-
biriu wei deyo, “Wefiauwo ampa! Aunau fuba wobui nani kiai dohong
wauwa wouwou!”
25 Wape Paulusi yoa wei aha deyo, “Inongwa Dai Festuse! Wiro iwefiau-
wou kaha, kaiwo imadurai ninai tarai, tuti wiro dadira kaha.
26 Mananu Agripai kontai deitawang kaiwo imadurai ninai na mai, donio
imatai we imadu worawa kaha mae imadu parai na arongreafe ninai.
Iroasoai we Mananu Agripai wiro sera we wea kaha, weo fi imaduri nini kiai
wiro fi dadiwa fea kaha, mae fi kaiwasa bitoya ewati para fine.
27 Mananune waune roaso kaiwo nabifesa emadurai ninaifa ete bireri e?
Yeitawanai roasoaifa.”
28 Ainanaya Agripai dei wei aha deyo, “Boitarahio mawa arora we wau
wedaya yau weo iweKristeni ahera toninane ne?”
29 Manamo Paulusi yoa wei aha deyo, “Ahera ete waroi ete, iwenadi
we Allai ambori Mananune wau tuti Dai mea kiai, mano rahida bonini

metarami yau we imadu feninai, ambori mene tarai kariri yau ki, tarahio aitamu isodairi nini."
30 Ainanaya Mananu Agripai, gubernuri tuti Bernikei kontai kaiwasa fuba fianduhi na nana foi kiai etoabarisa era to borieia.
31 Etoari na borieifo emadu wawerasa eteyo, "Inontarai nini wiro dohong sarafieai we sodai aiboi marareha fo ete we ru aitamuoi."
32 Ainanaya Agripai medu we Festusi deyo, "Inontarainei dawi we kia ne kaiwone to Kaisari, bireri fea reti rahida bonini kontaio da to boriei weru munu aitamu nei."

27

Paulusi dontai to Roma

1 Emaduraia futuayai we ametafai to Italiafo, etohong Paulusi tuti mano siaio ewatai na aitamu rorong fosa, etohonsa to perwira Yuliusi mano wenunggamiei we afai mamuna rabuangno esahui we ewonomi fino *Afai Mamuna Kaisari* fosa warang rorong fo we deitawansa.
2 Ainanaya ametauo kapari rowei, mayeai ametafai. Kapari nani defai na bendari Adramitiumi ma, tuti de defai soa maino bendari watai na nu Asia foi. Aristarkusi dontai ria amea* kontai, i mani inontarai Makedonia dine na bendari Tesalonika.
3 Diru nania kameai mani amesoa na bendari Sidoni. Yuliusi niari sua Paulusi na mai paria, ampafe dohong rahida wei we da wa suambawa ne maniwowirifosa na nanai, ambori efatai na fianai aino enererongfoi dohong weai we sobua fo.
4 Na nanai ametauoai ametafai pari, wape wanang kiobu amene wa fongfo, ampafe amehutu rurang nu Siprusi eneung to rei taha foi.
5 Mayeai ametubapa nufoi, ameweruranggno rawanang nu Kilikia foi tuti Pamfilia foi uaromi weai mandau fo, paria amesoa na bendari Mira na nu Likia foi.
6 Na nanai perwirafoi sobu kapari rowei defai na Aleksandria ma, de defai to nu Italia. Ampafe kia amea to kapari nani aha.
7 Ameweruranga kataifoi manamo amesahera kaha, paria rahida beiru teai arahi amesobu bendari Kinidusi. Wape wanangfoi wiro mering na wea kaha, ampafe wiro ametafai mimoya kariri ametafai wea fo kaha, mae amefoberahai bau nu Kreta foi rea do wanansai foi arau. Ametari urefang Salmone we ambori wedua amea weru wanangfoi.
8 Wanangfoi ming ameara amebeng kahai wari urefangfoi, paria mayeai amesoa na katai bei wonong fino *Raing Mahikai*, kataifoi kefang we bendari Lasea.
9 Rabuang bonani mani amene rahida bitoya naia, paria rahida Yahudifesa ewepuasa nai fi da wa, ampafe rahida we ametafai na mai ne mani bireri ampa. Nanai wedaya Paulusi deunausa deyo,
10 "Doroi bohine meaine. Enehutituaitai we meteo tatafai pari, wape nana mani ambori tawao ne karirafo, amani kaparinei, fianggeng tahari nei, tuti inontaraine tata kontai."
11 Wape perwirafoi taraoi kaha, mae tarao te kapteni tuti mano ne kaparifoi fo.
12 Kaiwasa na kaparifoi bitoya eroa kontai we ametafai weru kataifoi, weo nafareng amesoa nayai nanai wiro denteng we danunanangfo ne diru

* **27:2** Lukasi mano soi kaiwone dong kontai.

neungfo mani kaparifoi dewohi mimoya naya kaha. Ampafe enemitawanai we ametafai ahera wa amesoa na bendari Feniksi, ambori amenai nai pariao rabuang bo danunanangfoi ne diru neungfo kai. Feniksi mani katai weraing na nu Kreta foi dine, katai denteng we deduka mani kapari dewohi nai, kataio wiata miara to do wanangfui foi.

Dedukai ming kaparifoi

13 Rahida bonani wanansai marirahi bia. Ampafe mano kapari fosa ewaitarahio maringfoi wiwiainsa we etafai finanai. Ampafe esahera erabi kamutufoi, mayeai ametafai amewerurang nafareng Kreta foia.
14 Wape ametafai tourai, mayea mani dedukai wanang murang siai na amenemiung dorei nei,
15 ampafe tebao kaparinei, ming kaparineia denteng kaha. Kaparifoi wiro wemambiriu we dapa wanangfoi ahang kaha, ampafe ametawing amea wanangfoi kia te ameara.
16 Ametadaria tete nu katui bei, wonong fino Kauda, mandau, ampafe wedua amea kuteai. Na nanai fiatasa kuteai we erabi wa anduai fo to kaparifoi awiai.
17 Erabiai awiai, mae kaparifoi mantauni kontai efautawania mitubaru na wai. Kontai ematai dohonao saya amea na sayari pinangno wiatai kefang we rawanang Libia foi fe, ampafe etisu arawingfo to kofa mae wanangfoi kia te ameara.
18 Wanangfoi bia pampang tuti andeisafoi ming kaparifoi pampang ampafe kameaia mani, fianggeng kaparifoi esoari to rawanangfoi finanaya.
19 Rahida sua aha foi, wanangfoi siai mambiriu aha, ampafe mano eru fi na kapari fosa esoa nari fianggeng amehari foi wei aha.
20 Rahida beiru pampangna fo, wiro amewati sobu wofaisi tuti awaha kutu bei aha kaha. Wanangfoi wiro finahang na weai aha kaha, mae biriu pampang na diru rahida, donio dohong amea pariao amenemirorong fituayai we amesobu maine mani bireria.
21 Rahida beirua fo wiro etampi kaha, ampafe Paulusi da wa doa rahansa, medu wesa deyo, “Doroi meaine. Raminde metaramio nehu aunaune ne, wiro tatafai weru Kreta kaha reti, tasodai karira toninane kahai ki.
22 Wape yeunau mea we dohonao mematai fe. Weo mea kiai wiro manei kontaio niai kaha, mae kaparinei terai.
23 Weo diruafa Allai mano ne yau nei tuti isomi wei nei, ne wewai manei da ma doari ria yau.
24 Medu we yau deyo, ‘Pauluse, mutai fanai. Weo boari na Kaisari arongreafo we kiutu kaiwo we wau rai. Tuti na Sempaisi ne enewawufo, yoa we nemu nadiwai, ampafe kaiwasa fuba metafai ruhiai ninisa ambori manei niai kaha, mae ekaharai weru ne karirafo ki.’
25 Ampafe mematai fanai mae menemitawanai, weo iroaso Allai, we fianai aino medura ne wiro sofa kaha, mae ambori finanai kaririai ki.
26 Wape wanangnei ambori kia tatarao sotaba tata na nu bei ki.”

27 Diru bo suraya boa foia mani, wanangfoi so amea na rawanang Adria foi towana toninai. Rerai we diru rabuang mani inontarai erufi na kapari fosa enumiruainsoai we kaparifoi rerai we reifo.
28 Ampafe etu maraing bei aweu we etitua kariri rawanangfoi berorongfo. Etituara mani berorongfo rerai meteri piaru. Touraia etitua aha mani berorongfo rerai we meteri piarea surawa.

29 Ematai we dohonao kaparifoi defai ubahai na kamirang fe, ampafe etu
kamutu boa na kapari fui fo, mae enemitawanai we kadono ahafoi sikera
kameai.
30 Mano erufi na kapari fosa enari we efononansa weru kaparifoi, ampafe
etu wa anduai fo aweu, mae enari anggari we ete etu kamutu na kapari
fongfo aha.
31 Wape Paulusi medu we perwirafoi tuti afai mamuna fosa deyo, “Mano
erufi na kaparife ninisa, enayai na kaparinei kaha mani, mea kiai ambori
menai ki.”
32 Ampafe afai mamuna fosa etoaria eferang kutu wai anduai foi, tuti
anduaifoi dedaria.
33 Wiro ahafoi tibau kaharai mae, Paulusi dutansa we etampi, deyo,
“Rahida suraya boa mau fininai, wiro metang fiea kaha, mae metamang
terai na menemirorong weansarai paria.
34 Ampafe yeyo, ambori meweinontarai mani wepararu metampi kuteai.
Mematai fanai weo mane wau kontai wiro numurandaung kutu bei niai
kaha rai.”
35 Medua kai tonanafo, kia rotifo wenadi tutirai we Allai na earomireafo,
ainanaya fiobabau rotifoa tuti dang.
36 Ampafe ea kiai enemirorong wemambiriu aha tuti etampi kontai.
37 Kaiwasa fuba na kaparifoi amewepiaurawa piatorua sura suraya wo-
nang (276).
38 Ametampi pariao amemamosi, mayeai ehabi patibu amehari na kapari-
foi to rawanangfoi, ambori kaparifoi seayai.

Kaparifoi sayari

39 Ahafoi fiorarisia mani, inontarai kapari fosa ewati arei reifo, ewati
raing bei tuti ne nafafoi deuroi, wape ewaitawana kahai we katai bodoni
dine. Ampafe enemirorong we etafai arei we saya kaparifoi na nanai.
40 Ainanaya eferang kutu wai kamutu fo daisui to kofara, kontai etisu wai
ewora tawang ne bo irua foi nai foi, mayeai eruai arawingfoi na kapari
fongfo we defai kaparifoi to nafarengfo arei.
41 Manamo kaparifoi defai tourai arei, mayeai fongfoi sayaria pepayai na
nafa wiatai arau, mae fuifoi andeisa biohaia wenukahai beyari.
42 Afai mamuna fosa enemitituaitai we emung mano eru aitamusa fosa,
weo ematai dohonao manei deriai arei nafarengfo wewu fe.
43 Manamo perwirafoi suasa, enerorong we ambori Paulusi sodai
mararehafo konta fanai. Ainanaya demi mano eteri naria fosa erobusa eteri
fafong to rei.
44 Mae mano eteri rirewa fosa erutawang na wonggang abirarungno
kaparifoi, we eteri nai to rei kontai. Na rang tonanane amea kiai amesobu
reifo na mai.

28

Paulusi na nu Malta foi

1 Ameteri arei ametoari kai na reifoa, arahio amewaitawanai we nu
ametoari nai nani mani wonong fino Maltai.
2 Kaiwasa na nu nanisa, etohonsua amea fo mahikai pari beyari. Etamang
we amea na mai tuti enari adia we amea we ameharuruai, weo metangfoi
ming, tuti kataifoi denunanang paria.

3 Paulusi da kehafung ruhi aimasa we dohonai to adiafoi arau we ameharuruai. Niari tonanayao adiafoi data karerai ampafe tawai memuna manei dariai na kutu siari nanai mandiei kiria mutu na Paulusi warangfoi.
4 Na kutuo kaiwasa nu fosa ewatioai we tawaifi sawai na Paulusi warangfi nana fo, emadu wawerasa eteyo, “Inontarai nini, tarahi weming inontarai dine, donio kiaharai weru dedukarausi to rei mandei, wape tane seng mano kiutu kaiwo na mai nei sawini kaha, mae demi tawainei kirifi, ambori mireha.”
5 Wape Paulusi kifasaya tawaifoi weru warangfoi to adia rorong fo arau, mae mantauni wiro niuruainso pirahai kutea kahaia.
6 Kaiwasa nu fosa enemitituaitai we katu wori warangfoi bebara tuti mireha sau tantuma. Wape etamangna manamo wiro sodai karirafea kaha, ampafe enemitituaitai aha eteyo tarahi i mani seng dine.
7 Inontarai fiebai na nufoi wonong fino Publiusi, ne kahofafeai wiatai kefang na nanai. Na enerorong denteng wenoti ameara ameminohi riati rahida botoru.
8 Rabuang bonani mani tamang wia na fatafoi terai we ne tarai meninggapoi tuti amasori. Paulusi da wa wenadi wei, yuai warangfoa wa saui ampafe denteng.
9 Fi Paulusi niari we mano meninang finani, wedaya kaiwasa fuba meninang na nu foi era we Paulusi ma tuti niarisa ebeng.
10 Kaiwasa nanisa etato amea paria tuti etohong mahikai paria we amea, kontai rahida bo ameteyo ametafai foi, efata amea eha fianggeng bitoyao amewepararui foi we ameha ria amea na kapari wowongfo.

Paulusi dontai na nu Malta foi to bendari Roma

11 Amene embai botorua kai na nu Malta foi, mayeai ametafai to Roma aha. Kapari ametontai nai foi mani defai na Aleksandria ma, tete danunangfo ne diru neungfo ampafe dewohi na nanai. Na kaparifoi fongfo, eraraio aririwang seng, amani arikang tantamuruio uwonomi fino Kastori tuti Poluksi.
12 Ametafaia amesoa reantenang na bendari Sirakusi, ametawohi na nanai rahida botoru.
13 Na nanai ametafai aha amesoa na bendari Regiumi. Kameaia mani wanang sai bia, ampafe sotuba amea amesahera paria donio rahida botoru kawuru mae, amesoa na bendari Putioli na nu Italia foi anina.
14 Na nanai amesobu doroi eraria Yesusi manea tuti ewenoti ameara ameminohi riasa na nanai ari minggu bei. Na tonanane amera wa amesobu bendari Roma foia. 15 Inontarai na Romao eroaso Yesusi fosa etarami kaiwo kariri amea, ampafe era ma etamang we amea. Manea etamang na katai Hotel Botoru foi, mae manea era pari ma etamang we amea na Kondirora Apiusi. Rabuang bo Paulusi sobusa nana fo, enerorongfoi mitubaru aha, tuti wenadi dohong mahikai we Allai.

Paulusi kiorang na bendari Roma

16 Rahida bo amesobu bendari Roma foi fo, parenta Roma fosa etohong Paulusia minohi siai na munu bei, mae etohong afai mamuna manei deitawani.
17 Rahida botorua, Paulusi sahu ruhi mano ewewafoniai we Yahudi enai na nana fosa. Efanduhisa ma medu wesa deyo, “Doroi meaine, wiro yohong sarafieai we kaiwasa Yahudi nesa kahai, ete we tane koangno weriria na

tane werengfesa ma foi kaha. Tonanai ki wape Yahudifosa etafu yau na Yerusalemi tuti etohong yau to inontarai Roma nesa ewarami rorong ne.
18 Rahida bo emadu kariri nehu kaiwone nai foi, wiro esobu fisarawaifeai ria yau we isobu aiboi marareha fo kaha, tuti mano ehutu kaiwo fosa eteyo etawing yau.
19 Manamo Yahudifosa etapa kare yau, ampafe donio yawiai we ika nehu kaiwone yau to Kaisari Romafi ma ninai. Inari toninane wiro nehu fieai we yinggai inontarai Yahudi nesa kaha.
20 Nanai aino wedaya mani yutang mea ma we imadu ria mea ninai, weo eru aitamu yau nina mani, tutira fino Mamparirio inontarai Israeli ne taenemitawani we da ma feriri tata foi."
21 Ainanaya emadu wei aha eteyo, "Pariao rahida bonini kontaio wiro amesobu surati bei kariri wau na Yudea ma kaha, tuti tane doroi era na wanai ma fosa wiro manei deikariri fieaifa ete medu kaiwo karira feai kariri wau kaha.
22 Wape ameteyo ametarami kariri nemu roasoawa, weo amea kiai ametaramioai kawurua we na doni kontai, inontarai eteibera aunau roasoi nani."
23 Ampafe emadu ruhi rahida bei we efanduhisa nai. Rahida bo etareri nani kaiwasa bitoya era ma efanduhisa na Paulusi munu minohi nai foi. Na kameaifo paria sobu ramindena medu kaririai wesa kariri todoni Allai weMananufo. Na Kaiwo Musai tuti nabifosa esoi fo, Paulusi yurai paria we deunausa ambori eroasoai weo Yesusi mani Mananu Mampariri dine.
24 Manea eroaso kaiwo medura fo wape manea kontai eroasoa kaha.
25 Ampafe wiro enemirorong boyari ahang kaha, esawasa tuti era weru kataifoi, donio Paulusi medu kaiwo ninai deyo, "Fianai aino Nuaninu Mirarebana fi medurai na nabi Yesayai we mene werengfia fo tarai kaririai ampa.
26 Medurai deyo,
'Roa modurai we kaiwasa ninisa boyo,
"Metaramioai pampang wape metafu kahai ki;
Meuremifo nai nayai pampang wape meseraweaifa ki."
27 Weo kaiwasa nini enemitituaitafo rehaibu ampa,
ehobu etaramifo ampa tuti etabung wedua euremifo ampa.
Weo tonana kaha mani,
tarahio euremifo ewati, etaramidaungfo etaramioai, tuti enumikamieifo enemitituaitaifa,
ambori etaraberasa weru ene sasarifoi we yau aha ma tuti ifaririsa.'*"
28 Ampafe Paulusi medu wesa deyo, "Metarami ma! Mea kontai mene tarai tonana kariri fi nabifosa emadurai nanai. Ampafe Allai denatu ne Kaiwo Mahikai kariri feriri tata ne tono inontarai Yahudi kaha fosa, tuti ea etaramioai tuti etohong kaririai ki." [
29 Paulusi medu tonanaifara kai fo, Yahudifosa esawa wawerasa tuti era weru kataifoia.]*
30 Paulusi niai na bendari Roma defuina boru, minohi na ne munu mantauni biaiti foi, tuti piraise paria we kaiwasa bitoya paria era ma etuambawari na ne munufoi fo.

---

* **28:27** Yesayai 6:9, 10 * **28:29** Arawangno 28:29 ne tarai toyari kaiwo na 8:38, amani fafongfa manei soi kariri Sengne ne Kaiwone amani kaiwo rabuang ninai mantauni dohonai we kaiwo ming tuarai.

31 Manea wiro etohong weduari kaha, donio na wiro mitai kahai kiorang
kariri todoni Allai weMananufo tuti kariri Seng Yesus Kristusi.

Kaiwo Anatu Paulusi Soi We Jemati Na Roma

Kaiwo dedung we surati Roma nei

Bendari Roma mani bendari fiabai paria, tuti na rahida nani Mananu Kaisari Roma foi yuo nunei sentenang. Rasul Paulusi soi ne kaiwo anatu nei we Kristusi ne jemati na Roma foi weo meinenansa weo ambori dontai suambawasa. Enetituai we yufi na mano eroasoa fosa na wanai kuteai, akawuru wori efatari dontai pari to Spanyoli.

Na suratinei, reantenang mani Paulusi dohong mahikai we jemati na Roma foi tuti deikaririai wesa kariri todoni dutang tutisa pampang we Sempaisi fo. Akawuru wori deisaha ne kaiwoariri fuba sewa foi, amani Kaiwo Mahikai na Allai fo deinawi todoni niari inontaraine tata tabeng riati aha, nana mani na taroaso Seng Yesus Kristusi terai, wiro na tatohong kariri Allai ne Hukumi dohoni we Musai foi kaha, ete na fi bengno tanari fo kaha, mae manta na taroasoi tera fo.

Ainanaya Paulusi medu bitoya aha kariri finana. Kaiwasane kiai, Yahudi tuti Yahudi kaha nesa, tabeng ete taweboyari ria Allai kaha, tata kiai tanai na sasari rorong fo, tuti sasarifo yu tata kiai. Wape tabeng ria Allai aha na taroaso Yesus Kristusi fo. Tuti na taweboyari ria Kristusi fo mani Allai niari riwang tata ambori tatarang waworu aha tuti tabeng ria Allai aha. Mano taroasoi ne tata ne mani taminohi na mai ria Allai tuti Nuaninu Mirarebana foi sawing tata weru sasari rorong fo tuti weru marareha rorong fo une mambiriufo.

Na robong ring (5) pariao indeatoru (8) Paulusi medu kariri Allai ne Hukumifoi tuti kariri Allai Nuaninufoi ne mambiriu na tata fo. Medu kariri Allai ne enetituaitafo we inontarai Yahudi tuti Yahudi kaha fosa, tuti kariri ne dawiafo wesa kiai. Deyo Allai enetituai fafong ambori Yahudi fosa bitoya eteiaya Yesusi ambori wedaya kaiwasa na nunei kiai nesa esobu rang weo ehahefang Allai na Yesus Kristusi. Mae deyo yoasoai we Yahudifosa kontai, waroi ahang kaha mae, eteiaya Kristusi ahang kaha mae eroasoi tuti erariati ki. Kontai soi kariri todoni taminohi weinontarai Kristeni ne, tuti todoni taenemiwawu wawera tata, tarufi we Allai na mai, tatato parentanei, tafata wawera tata, tuti fi siai wei fo. Na fui pari fo denatu mahikaifeai we inontarai maneiru teai na Roma fosa tuti fiai Sempaisi wesa.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-17 Kaiwo fafong tuti ne kaiwo fuba sewa ne.
1:18-3:20 Todoni kontai inontaraine esobu fariri weru ene sasarifo.
3:21-4:25 Allai dohong rang we esobu fariri fo, amani na Kristusi.
5:1-8:39 Todoni inontarai eminohi etarang waworu na Kristusi.
9:1-11:36 Allai ne enetituaitafo we Israelifosa.
12:1-15:13 Inontarai Kristeni ne taminohi toa fo.
15:14-16:27 Kaiwo kife suratinei tuti dohong mahikaifeai we inontaraifosa.

Paulusi dohong mahikai we jemati na bendari Roma

1 Kaiwo anatu nei na yau Paulusi, mano iwewoming we Kristusi Yesusi ne
yau. Allai diri yau kawuru ampa we iwerasuli* tuti yuai yau we iwuwu ne
Kaiwo Mahikai fo.
2 Kaiwo Mahikai nanai Allai dererai fafong kawuru ampa ria ne nabifosa,
tuti esoi kaririai na ne Kaiwo Mararebana fo na Buku Mamo foi ampa,
3 amani kariri ne Kaisungfoi. Watioai na weinontarai batang ne mani,
weriria na mananu Dauti ma,
4 wape na Nuaninu Mirarebana foi ne mambiriufo mani, deinawiai we Al-
lai ne Kaisung dine, tuti finanai deinawiai na mambiriuo suwi na marareha
rorong foi aha ma fo; nana mani Yesus Kristusi, tane Sengfoi.
5 Na Yesus Kristusi nani, Allai dohong ne bengfo arora we yau we iwera-
suli, ambori iwiwiaing kaiwasa na nu bodoni konta foi, we eroaso Kristusi
ambori etohong kariri, ambori eruai wonongfo dedai.
6 Tuti mea na Roma wa mea, mea kontai mehontai inontarai Allai sahusa
tuti yuaisa we Yesus Kristusi ne inontarai disara fo.
7 Isoi kaiwo ninai we mea kiai na jemati Roma wa mea, mano Allai
enewawu mea wa tuti sahu mea we ne inontarai memararebanaia wa mea.
Kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong une bengfo arora
we mea tuti urohong mea menumiruainso ne maifo.

Paulusi de dontai we deti mano eroasoai na Roma fosa

8 Fi reantenang mani, yohong mahikai we nehu Seng Allai ria Yesus
Kristusi we mea kiai, weo nunei sentenang etaramioai we meroaso Kristusi
na mai paria.
9 Na nehu nadi yutang Allai fo, arohuporo mea kaha, mae yutang tuti mea
pampang wei. Fianai imadurai tonina ne itofa kaha. Allai deitawang kaiwo
imadurai ninai wekaiwo wetarai fine. Allai nini mani Allaio irufi wei na
enehurorongfuisi sentenang, amani na iwuwu Kaiwo Mahikai fo kariri ne
Kaisungfoi fo.
10 Yutang tuti Allai we mea pampang, tuti yutani paria we kadono, yoa we
yau we na ninai kontaio dohong rang we ira mau iwati mea.
11 Weo yawi weai paria we ira we mea mau, ambori ifata mea na yohong
Fi Maio Nuaninu Mirarebana foi dohonai arora fo we mea,† ambori memu-
tubaru na meroasoawa.
12 Amani, mea tuti yau, tata kiai tafata wawera tata na taroaso Kristusi ne,
ambori tawemambiriu aha.
13 Doroi meaine, yohong weai paria we dohonao meserawawerahai kariri
todoni irurai pampang paria we yontai mau iwati mea, manamo isobu
dadira pampang. Yohong weai tonanai we ambori fi iru we mea, na iwuwu
Kristusi we mea kiai, wetarai na mea, amani na mano wiro eroasoai kaharai
fosa ambori erariati, mai kariri wetarai na Yahudi kahai siai fosa na katai
siai fo ampa.
14 Weo todoni kontaio irufi we Kristusi rahang kaiwasa na nu bodoni konta
fosa, amani mano Yunani fosa konta mano Yunani kaha fosa, mano esawai
fosa konta mano ewebonggoi fosa.

---

* **1:1** Rasulinei mani, siai weru pendeta nei. Rasuli mani, mano ewati te Kristusi na euremifo tuti Allai yuaisa we ewuwu Kristusi nani tuti ne Kaiwo Mahikai kariri fo, ne tarai toyari Paulusi, Petrusi tuti mano siai wei fosa. Weaifa mani ahui we inong anatu kontai. † **1:11** Nana mani, fi weo fata jemati nai, toyari fio oikaririai na 1 Korintusi 12 tuti 13. Fi Mai nanai toyari madu na kaiwo siai, Fi Mai we nari inontarai emaninang fosa ebeng, tuti ne siai wei fo kontai.

15 Nanai wedaya yohong weai paria we iwuwu Kaiwo Mahikai fo we mea
mano menayai na bendari Roma wai mea kontai ninai.‡

Kaiwo weneung we kaiwo anatu ne

16 Imamaya tuti Kaiwo Mahikai fo kaha, weo Kaiwo Mahikai fo mani, Allai
ne mambiriufo aine we feriri inontarai eroaso Kristusi nesa kiai, reantenang
mani inontarai Yahudi fosa, tuti sua aha mani, Yahudi kaha fosa.
17 Weo na Kaiwo Mahikai nanai aino Allai deinawi kariri todoni inontarai
emasi na arongreafo; amani emasi na eroasoifo, tuti na eroasoifo na reante-
nang pariao we rea fo. Nanai kariri kaiwofo dotu tono:

"Inontarai mano mesi dine, darang na ne yoasoafo."*

Inontarai mandoni kontai, Yahudi ete Yahudi kaha nesa kiai, enari sasari, ampafe emasi na Allai urengreafo kaha (1:18–3:20)

*Allai dohong aiboifo we inontarai wiro etaroansoi kaha fosa, weo ewait-
awanai we seng manei, wape eteiayari tuti esomi wei kaha*

18 Na rorafaisi, Allai deinawi ne kesoufo we inontaraine ene sasarifoi kiai
tuti we ene karirafo kai. Weo fi kerira inontarai etohong kariri Allai kaha
fosa enariri tonana foi wedayasa etaha tawang aunau wetarai fo.
19 Weo eroaso Allai kaha mae fianai aino ewaitawanai kariri I fo, finanai
kasau wesa ampa. Weo Allai mantauni dino deinawiaia kasau wesa ne.
20 Weo na rahida Allai niari nunei tuti rorafaisi fo pariao ninai, neo
mambiriu werea kaha fo, tuti ne weSengfo, ne mirarebanafo, ne enerorong
beng fo, wiro wati parai kaha, wape watioai kontai ampa, amani waitawanai
kasau paria na fi kiaio niariri nini ampa. Ampafe mandoni kontaio wiro
wemambiriu we medu deyo, "Iwaitawang Allai ne mambiriu weSeng fo
kaha."
21 Inontaraine ewaitawang seng manei wape etaroansoi tuti etatori we
weSengfo kaha, tuti etohong mahikai wei kaha. Mae enemitituaitafo wefieai
ahang kaha, tuti enemirorong webonggoi foi memantiti ampa.
22 Eteyo esawai, wape wiro tonana kaha mae, ewebonggoia,
23 weo wiro Seng Dedai Sambewaraio minohi wenumainu foi dino esomi
wei fo kaha, mae aririwangno ne tarai kariri fidarangfoi, amani fio ambori
wioru foi andino esomi wei ne, amani aririwang toyari inontarai, romu,
andowa, tuti tawai foi.
24 Nanai wedaya Allai sawinsa kariri enemirorong wesasari foi, sawinsa
we enari fi kerirao enemirorong dohong we enari fo, donio enari mani-
nawao werarika fo tuti fio kia mamaya wawerasa fo paria.
25 Allai mano wetarai foi, eriwani na fio wiro wetarai kaha fo. Tuti wiro
Mano niari fi fuba nini kiai foi dino esomi wei kaha tuti etohong kariri ne
kaiwofo kaha, mae fio niari nanai aino esomi wea tuti etohong kariria ne.
Wape Mano niari finini kiai foi andino tafiai we fitawafa ne. Antu!
26 Na inontaraine ene enari tonana fo, wedaya Allai sawinsa etohong
kariri epaing funomaio kia mamaya paria fo. Wiwingfosa kontai wiro

‡ **1:15** Ne fuba paria we Paulusi niari fo mani, wiuwu Kaiwo Mahikai kariri Yesusi we Yahudi kaha fosa, mano etaramioai kaharai fosa, akawuru wori we Yahudifosa kontai. Tuti na bendari Roma foi mani, Yahudi manea, wape ne faufosa mani Yahudi kaha saine. Na jemati Roma foi mani tonanai kontai.

* **1:17** Habakuki 2:4

etohong we mangfosa kariri todoni tonanafo kaha, mae eriwang ne nanai na etohong wesa wawerahai, nana mani wiwing epaing we wiwing siai fosa.
27 Mangfosa kontai tonanai, wiro etohong we wiwingfosa we erausa kaha, mae epaingfo niunung enemirorongfoi ampafe etohong we emaninawa we mang siai fosa aha. Ampafe enari fi werarika kia mamaya paria fo wawerasa tonanai, tuti wedaya esodai fiembaitai kerira foi kariri fi kerira enariri nani.
28 Tuti inontarainesa emaya we enemitituai kariri Allai ahang kahai nanai, wedaya Allai sawinsa enari kariri enumikamieio kerirara foi, ampafe enari fi wiro mai we nari fo kaha.
29 Enemirorongfoi sefang na fi karira tuti fi poro doni konta fo, euremi fiabai we ra, tuti enemitituaitafo mai kahai ampa. Ehasou we kaiwasa ne fi, etawiai we emung inontarai, emamuna, etatofa, enemirorong pirahai we inontarai, etairiri inontarai siai.
30 Eteibera inontarai siai, enemirireu Allai, ene kaiwo karira we inontarai siai, enemirorong dedai tuti eboromi fiabai funomai, esawai paria we esera we rang waworu we enari ne karirafo nayai, etapa ene wawafosa,
31 ewebonggoi, etohong kariri kaiwo emadura fo kaha, ene pari enemiwawu, tuti earomi inontarai siai kaha.
32 Inontarai mandoni dino niari ne karira nanai mani, Allai ne Hukumio mesi nei dotu deyo wenani mai we sobu aiboi marareha fo. Ewaitawang tonanai ki, wape enumiairai we enari fi kerira nani pampang. Tuti fi kerira sewa aha mani, eroa we inontarai siai we enari kontai.

2

Allai kiutu kaiwo na masi we inontarai mandoni kontai, kiutu kaiwo we inontarai Yahudio enemitituai we etohong kariri ne Hukumifo na masi kontai

1 Ampafe tonana mani, imadu we mano enai rahang mea ne tuti enemitituai we ea mani emasi ampa weo etohong kariri Allai ne Hukumifoi, imadu we mea mau yeyo inontaraine waune nemu pari mambiriu we wahu mantaung wau we enemurorongwai mesi ne. Ampafe inontarai todoni di wau e, doni kutu kaiwo we inontarai siai we ansaino etohong sarawai ninai? Weo masino kutu kaiwo we inontarai siai tonanai, nana mani nari aiboifo tau we mantaung wau aha, weo kutu kaiwo karirisa tonanai wape mantaung wau kontai nari sarawai tonanai karirisa.
2 Tawaitawanai we Allai kiutu kaiwo we inontarai etohong sarawai tonana fosa mani, fianai aino Allai kiutuai nanai kaiwo wetarai fine.
3 Wape inontaraine waune, kutu kaiwo kariri inontarai siai we enari sarawa fo, mae mantaung wau kontai nari tonanai, boitarahio ambori kaharai weru aiboi Allai dohona fo rai e?
4 Ete boyo enemurireu Allai ne enerorong denteng we tata fo tuti ne sawang enerorongfoi mae demang we tata fo ne? Boitawana kahai e we niari tonanai we wau fo, tuti deinawi enerorong denteng foi we wau, we ambori wiwiaing wau barabera wau weru nemu sasariwai.
5 Wape numukamiei mitubaru, tuti wiro barabera wau kaha. Na tonanane mantaung wau nari aiboifoa maraba we wau, na rahida Allai deinawi ne kasoufo tuti ne aiboi mesi fo we nunei fo.
6 Weo Allai ambori biai mansiari-mansiari kariri fi niari fo ki.
7 Amani, we mano etawansa na enari ne bengfo, amani na esera we esobu sambewaraio dadai fo, wang dadai na rorafaisi fo, tuti etarang we fitawafa fo mani, dohongno numainufo wesa ki.

8 Wape mano ewati we mantaunsa tera fo tuti eteiaya kaiwo wetarai fo,
tuti etohong kariri ne karirafo, inontarai nanisa Allai kesousa tuti dohong
aiboi wesa ki.
9 Mandoni dino niari ne karirafo mani, ambori sodai dadira pari fo,
reantenang mani inontarai Yahudi fosa, sua aha mani inontarai Yahudi
kaha fosa.
10 Wape mano enari ne beng fosa mani, ambori esobu sambewaraio dadai
fo, wang dadai na rorafaisi fo, kontai enumiruainso ne maifo. Finanai
reantenang mani we Yahudifosa, sua aha mani we Yahudi kaha fosa.
11 Weo fianai Allai niari we inontaraine tata fo masi kai, wiro deto manei
siai weru manei kaha.
12 Inontarai Yahudi kaha fosa ewaitawang Hukumi Yahudi foi kaha, tuti
etohong sasari mani, esodai aiboifo eworu ki. Tuti inontarai Yahudi fosao
ewaitawang Hukumifoi kawurua fosa, etohong sasari mani esobu aiboifo
kariri Hukumifoi.
13 Weo wiro inontarai ewaitawang Hukumi fosa ansaino emasi na Allai
urengreafo kaha, mae mano etohong kariria fosa ansaino Allai detosa we
ebeng riati aha ki.
14 Inontarai Yahudi kaha fosa wiro etaroang Hukumi Yahudi foi kaha.
Tonanai ki wape weaifa mani, fianai aino enari fo masi kariri fio dotu na
Hukumifoi nani. Ampafe enemirorongno niari kariri Hukumio etaroani
kaha foi nani mani, finanai deinawiai weo ewaitawang ne karirafo weru ne
bengfo kawuru ampa, kariri fianai aino dotu na Hukumifoi nani.
15 Fianai aino enari nanai deinawiai we kaiwo dotu na Hukumi Yahudi
foi we ohong kariria fo nani, soi na enemirorongfoi kontai. Enemirorong
ketui foi deinawiai kontai kariri finanai, tuti enemitituaitafo dinggaisa we fi
sarawaio enari fo mae yoa we fi wetarai enari fo.
16 Fi tonana ne ambori kawariai na rahida Allai dereria foi. Na rahida
bonani, kariri Kaiwo Mahikai iwuwuaifa ne mani, Allai, na Yesus Kristusi,
ambori kiutu kaiwo kariri fio dadiwa na taenemirorongfuisi tuti taenemiti-
tuaitanei kiai ki.

Yahudifosa eru Hukumifoi, wape nanai feririsa kaha

17 Wape ninaifa mani, enemutituai tofidoni we mantaung wau ne? Tara-
hai boyo Yahudi di wau. Nana mani rutawang Hukumi Allai dohonai we
Musai foi mitu tuti boi aromu we weboyari ria Allai fo.
18 Boyo boitawang kariri Allai ne dawiafo tuti biri ne doni aino beng sewa
fo, weo wobu aunau na Hukumifoi ampa.
19 Roasoai we wau mani inontarai wiwiaing we-euremifafa fosa di wau,
tuti wepadamarang we sambewa inontarai enayai na mamantiti rorong fo
di wau.
20 Enemutituai inontarai bounau mano eserawaweraha fosa di wau, tuti
inontaraio bounau mano ewaitawang kariri Allai turura kaha fosa di wau.
Weo roasoai we na mene Hukumi Yahudi foi, boitawang fi bitoya tuti wobu
aunau wetarai fo.
21 Ampafe mano bounau inontarai siai tonanane wau mani, we fianie
bounau bera mantaung wau kahai nina? Mano bounau inontarai we
ehamananapi fanai wa wau, mantaung wau komananapi kaha e?
22 Bounau inontarai erirau fosa we enayai ria wiwing ete mang siai fanai,
wape mantaung wau kontaio moninawa ria wiwing siai e? Enemurireuo

aririwangfo tuti womi wesa kaha, wape ka fi na mamunggasai weru munu aririwang fo kaha e?
23 Boi aromu we Hukumio Musai soi foi, wape wiro bohong mamaya Allai
na fianai aino Hukumifoi dei weduara fo kaha e?
24 Kaiwofeai dotu tonina:
“Meaino mewedaya inontarai Yahudi kaha fosa eteibera Allai wonongfe
ne.”*
25 Sunatinei mani, wefiainawiai we Yahudifosa we Allai ne inontarai disa.
Masino bohong kariri Hukumi Allai dohonai we Musai wai na mai mani,
nemu sunati kariri Hukumifoi nani kia mai we wau rai. Wape bohong sara
Hukumifoi mani, nemu sunati nani wefieai we wau ahang kaha, ne tarai
toyari wesunati kaha.
26 Ampafe masino inontarai Yahudi kaha manei, amani inontarai wiro
wesunati kaha, dohong kariri kaiwo dotu na Allai ne Hukumifoi mani,
inontarai tonana nei Allai sahui we ne tarai kariri weinontaraio wesunati
kariri ne Hukumifoi dine.
27 Tuti inontarai ewesunati na ene taraifoi kahai mae etohong kariri Huku-
mifoi nanisa, ambori etinggai mano meweYahudi ne mea we metohong
sarawai, amani mano meteyo mene Hukumi Allai dohonai we Musai foi tuti
sunatifoi, wape metohong sara Hukumifoi ne mea.
28 Weo mano Allai sahui we Yahudi tarai foi mani, wiro inontaraio saubau-
nungfoi weinontarai Yahudi tera kaha, tuti mano wesunati tarai foi mani,
wiro mano wesunati na ne taraifoi kariri koang Yahudi foi tera kaha.
29 Bereri! Mae Yahudi tarai foi mani, inontaraio na enerorongfoi tarai
weYahudi, tuti sunati tarai foi mani, na enerorongfoi tarai. Sunati tonana
nei, Allai Nuaninufoi dino niariri ne, wiro na kaiwo ariri arora oi na buku
kaha. Inontarai tonana nei mani inontarai siai fosa wiro efiai kaha, mae
Allai andino fiai ne.

3

Allai niari sua ne inontarai Yahudi fosa na mai

1 Tonana mani, inontarai eweYahudi ne, esobu fiani mai sewa inontarai
siai fosa, tuti enari kariri sunatifoi mani we fiani wesa?
2 Esobu fi bitoya paria na finanai. Reantenang mani, we inontarai Yahudi
nesa ansaino Allai yoaso ne Kaiwofo wesa ne.
3 Yoaso ne Kaiwofo wesa tonanai, wape manea eroasoai ahang kaha
ampafe, ne tonanane wedaya Allai dohong kariri ne kaiwo arera fo wesa
ahang kahai e?
4 Todoni kontaio bereri! Weo masino inontarainesa kiai etatofa, wape
Allai mani wetarai pampang. Kariri kaiwo dotu tonina fo:
“Ambori atioai we Wau wetarai na kaiwo modura wa,
tuti kutu kaiwo mani, manei dapa nemu kaiwowa kaha.”*
5 Ampafe, ne karira tanari fo wedaya Allai enerorong mesi foi wati pari
kasau paria, tuti denteng paria we Allai enerorong mesi foi wati pari tonana.
Ne tarai toyari na tanari sasari fo tawedaya bengfo kontai. Tonana mani,
masino Allai dohong aiboifo we tata we tawesasari tonana fo, Allai wiro
doa rahana kaha e? (Finanai manta imadu kariri inontarai enemitituaitafo
terai.)

* **2:24** Yesayai 52:5 * **3:4** Masmuri 51:4

6 Todoni kontaio tonana kaha, weo masino Allai doa rahana kaha mani,
kiutu kaiwo kariri nunei todoni ki?
7 Wape masino fi inari wetarai kaha fo wedaya Allai ne wetaraifo tuti
ne sambewaraio dadai fo wati parai, ambori kaiwasa efiai, nana mani we
fianie, kiutu kaiwo kariri yau weinontarai sasari di yau fo nina? Weo ne
tarai toyari yohong sasari fo ifatari tonanaia.
8 Tuti we fianie, wiro tamadu tateyo, "Masino tonana mani, ne mahikai
mani tanari ne karirafo, ambori ne bengfo kawariai na ne karira tanariri
nanai? Amani tanari sasari ambori kaiwasa ewati we Allai mani inontarai
mesi dine." Tarai inontarai manea eteibera yau eteyo imadu tonana kawuru
ampa. Inontarai tonana nesa mai we esobu ene aiboifo ria Allai.

Inontarai mandoni kontai wiro mesi na Allai urengreafo kaha

9 Ampafe tofino? Yahudine ameaino amebeng sewa weru Yahudi kaha
fosa e? Todoni kontaio bereri! Weo toyari anta imadurai ampa, inontarai
Yahudi fosa ete inontarai Yahudi kaha fosa, ea kiai enayai na sasari ne
mambiriufo.
10 Kariri kaiwo dotu tono:
"Inontaraine mandoni kontaio wiro enerorong mesi kaha,
tarai, wiro manei mesi kaha.
11 Wiro manei deitawang ne wetaraine kaha,
tuti wiro manei sera we Allai kaha.
12 Inontarainesa kiai ehurumitare Allai,
ea kiai ewefieai ahang kaha,
Mandoni kontaio wiro niari ne bengfo kaha,
tarai, manei sonana kaha.*
13 Kaiwo kawariai na eboromi rorong fo toyari kubirio tibau;
etaperemifo sofa biriu,
tuti eboromi rawa fo sefang na tawai memuna ne memufoi.*
14 Eboromifo sefang na kaiwo eteiberahai fo
tuti na enemirorong piraha fo.*
15 Eawemifo sahera we emamuna tuti emung inontarai.
16 Na katai doni kontai eraoa fo,
eha karira tuti enari dadira paria fo.
17 Rang mai fo etaroana kaha,
18 tuti ematai we Allai kaha.*"
19 Wape tawaitawanai fi kiai na Allai ne Hukuminei reng we mano
erutawang Hukumifoi nanisa. Ambori mandoni kontaio wiro sobu rang
we medu fieai ahang kaha, tuti Allai dohong aiboi we nunei sentenang, we
Yahudifosa kontai.
20 Weo inontaraine manei wiro atori we denteng ria Allai na dohong kariri
Hukumi Allai dohonai we Musai fo kaha, weo wiro manei wemambiriu we
dohong karirai na mai pari kaha. Mae Hukumi nani wedaya tataroang tane
sasarinei.

Inontarainesa tamasi na Allai urengreafo na taroaso Yesus Kristusi

21 Wape ninaia mani, rang siai bei kewariai we ambori tamasi na Allai
urengreafo, wape wiro na tatohong kariri Hukumi Musai fo kaha. Rang nani

* **3:12** Masmuri 14:1-3, 53:1-3; Pengkhotbah 7:20 * **3:13** Masmuri 5:9, 140:3 * **3:14** Masmuri 10:7 * **3:18** Yesayai 59:7-8; Masmuri 36:1

Musai deinawi kaririai na Hukumi soi foi, tuti nabifosa kontai etoi weo rang nani wetarai.
22 Nana mani, Allai deiai inontarainesa we emasi na urengreafo na eroaso Yesus Kristusi fo terai. Tuti niari tonanafo we inontarainesa kiai, amani mano eroaso Kristusi nesa. I wiro deto kariri inontarainesa manei mesi sewa manei kaha.
23 Weo inontarainesa kiai ewesasari tuti ehatai waroi weru Allai ne sambewaraio dadai fo ampa.
24 Tuti na ne beng dohonai arora fo, wedaya inontaraine ebeng ria Allai aha, amani na Kristus Yesusi feririsa.
25 Allai dohong Kristus Yesusi we wekorbani, ambori ne rikafoi werang we tahasau weru Allai ne kasoufo na taroasoafo. Allai niari tonanafo, we deinawi ne doa rahana fo. Weo na fafongfa, i kontai sawani we inontaraifosa ene sasarifoi, ampafe wiro esobu aiboifo riati kaharai.
26 Niari tonanafo, we deinawi kariri ne doa rahana fo na rabuang bonini, ambori inontaraine ewaitawanai we i mani mano doa rahana dine, tuti ambori deiai inontarainesa ebeng riati na eroaso Yesusi fo.
27 Ampafe tonana mani taboi taaromi we fi tasobuaifa nana e? Bereri, wiro tonana kaha! Wape we fiani tonana kahai nina? Weo tanari kariri Allai ne Hukumifoi fo ne? Nanai kontai bereri. Wape we taroasoa fefe.
28 Weo tane kaiwone weneung tonina: Allai deto inontaraine manei denteng riati aha fo wiro na wenani dohong kariri Hukumifoi kaha, mae na yoaso Kristusi fo terai.
29 Ete, Allai mani weSeng we Yahudinesa terai, mae inontarai siai mani bereri e? Bireri, wiro tonana kaha, mae ne wetaraine mani weSeng we inontarai siaio Yahudi kaha fosa kontai.
30 Weo Allai mansiari kawuru, andino deiai inontarai Yahudi fosa we ebeng ampa we eroaso Yesusifo. Allai nani kontai andino deiai inontarai siaio Yahudi kaha fosa kontai we ebeng konta fo, we eroasoai konta fefe.*
31 Ampafe tonana mani, Hukumi Musai soi fo tahabioaifa we taroaso Yesus Kristusfoa fo ne? Todoni kontaio wiro tonana kaha! Mae na taroasoai tonana fo wedaya taroa we Hukumifoi na mai.

4

Abrahami wefiainawiai; i mani mesifo na ne yoasoafo, wiro na fibeng niari fo kaha

1 Tonana mani fianai aino tamadurai kariri tane werengno Abrahami kariri fi sobua fo ne?
2 Masino fianai aino mantauni niari fo wedaya Allai detori we inontarai beng dine riati, nana mani wemambiriu we bioi arongfo. Wape wiro ne rangfeai we bioi arong na Allai urengreafo kaha.
3 Na Kaiwo Mirarebana fo rabuang bei dotu tonina:
“Abrahami yoaso Allai tuti na ne yoasoafo terai,
Allai detori we inontarai enerorong mesi dine.”*
4 Masino manei yufi mani sobu fiembaitafo, tuti fiembaitai sobuai nanai wiro ahuai we fi sobuai arora fine kaha, mae ne mambiriu we sobuai tonana.

* **3:30** Amani, inontaraio ewesunati ampa (Yahudifosa), tuti inontaraio ewesunati kaha fosa (Yahudi kaha fosa). * **4:3** Kejadian 15:6; Galatia 3:6

5 Mae masino manei yufi kaha, wape yoaso Allai mano deiai inontarai
sasari fosa we ebeng riati fosa, nana mani na ne yoasoai tonana fo Allai
detori weinontarai mesi dine.
6 Mananu Dauti kontai medu tonanai, na rabuangno medu kariri inon-
taraio Allai mioansa paria, amani detosa we inontarai enemirorong mesi
disa, detosa tonana fo wiro na fibeng mantaunsa enari fo kaha. Medu deyo,
7 "Inontaraio Allai deiai ne sarawafo,
tuti mano Allai dufisaya ne sasarifoia mani,
na tonanafo sobu moanafo paria.
8 Inontarai mano ne sasarifoi Sempaisi detori ahang kaha foi,
na tonanafo wenani sobu moanafo paria."*

Allai deiai Abrahami weinontarai mesi dine, weo ne yoasoafo, wiro na sunatifo kaha

9 Kaiwo moanai tonana fo dotu terai we mano ewesunati nesa, amani
Yahudinesa, ete we mano ewesunati kaha nesa konta ne? Tamadu kawuru
ampa, we Allai deto Abrahami we inontarai mesi dine fo nanai, weo Abra-
hami yoasoai.
10 Ampafe, na rabuang bodoni Allai deto Abrahami tonanafo ne, na rahida
wesunati kawurua fo, ete na rahida wesunati kaharai fo ne? Tawaitawanai,
wiro na rahida wesunati kawurua fo kaha, mae na rahida wiro wesunati
kaharai fo.
11 Tuti sobu sunati nanai we fiainawiaifa we Allai detori we inontarai
mesi dine, we yoaso Allai fefe, na rabuang bo wesunati kaharai fo. Ampafe
Abrahami nini mani, wedai we mandoni kontaio yoasoa ne, amani mano
wiro ewesunati kaha fosa kontai, ambori na eroasoafo nanai wedaya Allai
detosa kontai we inontarai emasi disa.
12 Abrahami kontai wedai we mano ewesunati fosa kontai.* Wedai
tonanai wesa fo, wiro na etohong kariri sunatifoi tera fo kaha, mae na eroaso
Allai fo kariri tane Dai Abrahami we yoasoi na rabuang bo wiro dohong
kariri sunatifoi kaharai fo.

Tasobu Allai ne kaiwo arera fo we taroasoa fefe

13 Allai dererai we Abrahami tuti ne ririafosa ampa, we dohong nunei wei
ki. Dererai tonanafo wiro we Abrahami dohong kariri Allai ne Hukumifoi
kaha, mae weo Allai detori we inontarai mesi dine, finanai weneung na ne
yoasoafo fefe.
14 Weo masino inontarai etohong kariri Hukumi Musai soi fo ansaino
esobu Allai ne kaiwo derera fo, nana mani roasoafo wiro wefieai ahang
kaha, tuti Allai ne kaiwo derera fo kontai wefieai ahang kaha.
15 Weo Hukumi Musai soi fo kia Allai ne kesou fuba fo we inontaraine tata.
Wape Hukumi bereri mani, ohong roaina fo kontai bereri.
16 Ampafe dohong ne kaiwo derera fo nanai weo taroasoi, ambori tasobu
ne dererafo na ne bengno dohonai arora fo, tuti ne kaiwo derera fo nanai
dotu we Abrahami ne ririafoi kiai, wiro we mano etohong kariri Hukumi
Musai soi fo sa tera kaha, mae we mano eroaso Allai kariri Abrahami we
yoasoi fosa. Weo Abrahami mani tane dai dine kiai.
17 Kariri Allai ne kaiwo medurai we Abrahami tonina:
"Iruai wau weDai we nu bitoya foi."*

* **4:8** Masmuri 32:1-2 * **4:12** Amani, inontaraio Yahudi fosa. * **4:17** Kejadian 17:5

Abrahami nani, na Allai urengreafo mani, tane dai dine, tuti yoasoi. I mani Allaio wemambiriu mantaung dine, Mano duwi inontarai emarareha fosa etarang aha dine, tuti Allaio dei beyaria mani, finini kiai kawariai.
18 Masino kaiwo areraio dotu tonanafo paria adareti wetarai ahang kaha tonanai ki, wape Abrahami enetawanaia mutu tuti yoasoai. Nanai wedaya sobuai wedai we kaiwasa bitoya foi, mai kariri kaiwo dotu deyo,
"Toyari awahafaisi bitoya fo,
nemu ririawai ambori bitoya ki."*
19 Rabuang bonani Abrahami deitawanai we weinongkutungna adareti kahofa diri tawani ampa. Weo ne defuina adareti piaring ampa, kontai binengno Sarai kirawahi ampa. Wape yoasoafo wiro mikeu kaha.
20 Yoasoaia mutu tuti wiro enewawera we Allai ne kaiwo derera fo kaha, mae enerorong wemambiriu aha na ne yoasoafo tuti deparanding Allai.
21 Yoasoai tarai we Allai wemambiriu we ambori dohong kariri fianai aino dereria fo.
22 Nanai wedaya kaiwofo dotu tonina,
"Allai deto Abrahami we inontaraio mesi dine."
23 Kaiwo rabuang dotu we 'detori we inontarai mesi dine' nana fo, wiro dotu terai we Abrahami meiri kaha,
24 wape dotu we tata kontai. Tata kontai Allai ambori deto tata we inontarai tamasi di tata ki, amani tataino taroaso Allai mano duwi Yesusi, tane Sengfoi, na marareha rorong foi.
25 Yesusi nini, Allai dohoni meu, mireha we tane sasarine, tuti Allai duwiri aha, ambori na I, tabeng ria Allai aha.

5

Tabeng ria Allai aha na Yesus Kristusi

1 Ninaia mani tabeng ria Allai ampa, weo taroasoaia fefe, ampafe tanayai na Allai ne maifo. Tasobu ne tonana ne ria Yesus Kristusi tane Sengfoi.
2 Taroaso Yesus Kristusi fo wedaya tasobu rang we tasuai to Allai ne beng dohonai arora fo, tuti na ne beng dohonai arora nanai tatoaria mutu nayai, tuti tamararising weo taenemitawanai we ambori tawati Allai ne sambewaraio dadai fo ki.
3 Nanai tera kaha mae, fi sewa aha mani tamararising kontai na tane dadira rorong tasodaira fo. Weo tawaitawanai we dadira rorong tasodaira fo wedaya tatawang tata.
4 Tuti na tatawang tata fo wedaya Allai yoao tata, tuti na yoao tata nanai dohong tata taenemitawanai.
5 Tuti taenemitawanai tonana ne wiro dohong tata tamamaya kaha. Weo Allai soni enewawufo na taenemirorongnei ampa. Niari finanai we tata tonanafo na Nuaninu Mirarebanaio dohoni we tatara foi.
6 Weo tete rahidafo maia, amani rahida Allai kiutuaia fo, na rabuangno tawemambiriu kaha fo we sasari wewora tata fo, Kristusi mireha we inontarai wesasari ne tata.
7 Mawa kahai we obu manei dohong ne taraifoi mireha we inontarai mesi manei, tarahai we inontarai denteng manei reto, wape dadira kontai.
8 Wape Allai deinawi mantauni ne enewawu tata fo na fininai: rabuang bo taweinontarai sasari nendai fo, Kristusi mireha we tata.

* **4:18** Kejadian 15:5

9 Ninaia mani, tabeng ria Allai aha na Kristusi ne rikafoia, ampafe nanai
deinawiai we todoni kontaio na Kristusi takaharai weru Allai ne kasoufo
konta rai.
10 Weo, masino na rabuang bo taweaiteta we Allai fo, ne Kaisungfoi
fianduhi tata taweboyari riati aha na ne mararehafoi, tonana mani na
taweboyari ria Allai aha ninai, todoni kontaio na Kristusi ne darang aha fo
takaharai weru ne karirafo rai.
11 Tuti nanai tera kaha mae, tata kontai tamararising na Allai na tane
Sengno Yesus Kristusi fo. Weo na Kristusi, ninaia mani taweboyari ria Allai
ampa.

Adami wedaya mararehafoi, mae Kristusi wedaya inontarainesa etarang aha

12 Ampafe, inontarai mansiari wedaya sasarine suai to nunei ma, tuti na
sasari nani kia mararehafoi. Na tonanane wedaya mararehafoi sinsung
inontarainesa kiai na nunei, weo inontarainesa kiai enari sasari fefe.
13 Hukumi Musai soi fo wiro Sempaisi dohona kaharai mae, sasarifoi
niayai kawuru na nunei ampa. Wape Allai wiro deto sasari nanai kaha, weo
rabuang bonani wiro Hukumifei we ohong sarawi kaha.
14 Tonanai ki wape na rahida Adami minohi darang fo paria sobu Musai fo,
rabuang bonani mararehanei yutawang inontarainesa kiai. Tuti inontarai
mano wiro etohong sasari we Allai kariri sasari Adami niariri foi, amani
na dohong roaing Allai ne hukumi dohoni wei fo, inontarai nanisa kontaio
enayai na marareha rorong foi kontai.
Adami mani wefiainawiai kariri mano ambori da aha ma foi.
15 Wape inontarai mandu nini suru wiro umasi kaha, weo ato wea mani,
ne bengno Yesus Kristusi niari fo, fuba sewa fisarawaio Adami niari fo. Weo
na mansiari niari sarawai wedaya kaiwasa bitoya foi emarareha. Wape fi
fuba sewa aha mani, na inontarai mansiari ne bengfo, amani Yesus Kristusi,
Allai dohong ne bengfo arora we kaiwasa bitoya foi kontai.
16 Tuti Allai ne fi beng dohona fo, wiro masi kariri inontarai mansiari nani
ne sasarifo kaha, weo sasari boyari kia aiboifo, wape Allai ne beng dohona fo
waraira sasari bitoya fo. Weo sasari boyario inontarai mansiari nani niariri
foi wedaya Allai kiutuai we dohong aiboifo. Wape inontarai bitoya nesa
enari sarawa bitoya tonanai kontai ki, wape Allai ne bengno dohonai arora
fo wedaya niarisa ebeng riati aha.
17 Weo masino na inontarai mansiari ne sarawafo wedaya mararehafoi*
tirerawai nai to katai doni konta fo, nana mani todoni kontaio inontaraio
esobu Allai ne bengno dohonai arora fo fuba paria, tuti esobu fi beng fo
riati, amani sahusa weinontarai emasi na urengreafo sa, todoni kontaio
inontarai tonana fo saino eru wang mananu fo etarang wenumainu ki.
Finanai esobuai na inontarai mansiari, amani na Yesus Kristusi.
18 Ampafe kariri na fisarawai boyario Adami niariri foi, wedaya kaiwasa
bitoya foi esobu aiboifo, tonanai kontai na fi masi boyario Yesusi niari fo,
inontarainesa ebeng ria Allai aha, wedaya ea kiai etarang na tarai.
19 Weo kariri inontarai mansiario wiro dohong kariri Allai ne Kaiwofo
kaha foi wedaya kaiwasa bitoya foi eweinontarai sasaria, tonanai kontai

* **5:17** Kariri mararehafoi, Adami ne sarawafoi wedaya tata kiai tane tarainei mireha, tuti tanumianinunei kontai mireha, nana mani tanumianinunei ketai waroi weru Allai tuti sodai dadirafo wefitawafa.

we na inontarai mansiario dohong kariri Allai ne dawiafo wedaya kaiwasa bitoya foi emasi na Allai urengreafo aha.

20 Hukumi Musai foi, Allai dohonai we inontarainesa we etohong kaririai. Hukumi nani wedaya inontarainesa kiai ewaitawanai we enari sarawai bitoya paria. Wape na sasari bitoya inontaraine enariri aha foi nani, Allai dohong ne bengfo arora we inontarainesa fuba sewa aha.

21 Ampafe kariri sasarifoi wemambiriu we yutawang inontarainesa tuti wedayasa emarareha fo, tonanai kontai we Allai ne beng dohona fo, ambori wemambiriu we yutawang tata tuti dohong tata tamasi aha, ambori tatarang wenumainu, na Yesus Kristusi, tane Sengfoi.

6

Tamarareha weru sasari ne mambiriufoi ampa, tuti tatarang na Kristusi aha

1 Ampafe tonana mani tamadu fiani kariri finanai? Tanari sasarifo pampang ambori Allai dohong ne bengfo arora we tata fuba aha ne?

2 Todoni kontai bereri! Weo na taweboyari ria Kristusi fo tamarareha weru sasari ne mambiriufo. Tonana mani mai we tanayai na sasari rorong fo pampang aha kaha.

3 Ete mewaitawana kahai we rahida tawebaptisi fo, finanai deinawiai we taweboyari ria Kristusifo ne? Na tonanane, nana mani taweboyari kontai na ne mararehafoi amani tata kontai tamarareha riati.

4 Na baptisi nani deinawiai kontai we esarai tata kontai ria Kristusi, weo tamarareha riati fefe, ambori kariri Kristusi we suwi na marareha rorong foi na Dai Allai ne sambewaraio dadai fo, tonanai kontai tatarang aha tuti taminohi weinontarai weworu aha. Ampafe todoni kontai wiro tanayai na sasari rorong fo ahang kaha.

5 Masino taweboyari ria Kristusi kawurua na ne mararehafoi mani, nana mani todoni kontai ambori taweboyari kontai riati na ne suwi aha foi, amani tata kontai tasuwi kariri I.

6 Weo tawaitawanai we tane tanari toaio memo nei, epahuai kontai ria Kristusi na aitabafoi ampa, ambori tane tarai wesasari nanai wefiea aha kaha, ambori wiro tawewoming we sasarifoi tuti tanayai na sasari rorong foi aha fanai.

7 Weo mandoni dino mireha mani wenani kesau weru sasarifoi.

8 Ampafe masino tamarareha ria Kristusia mani, taroasoai we tata kontai ambori tatarang riati aha.

9 Weo tawaitawanai we Kristusi Allai duwiri suwi na marareha rorong foi aha fo, wiro mireha aha kaha; mararehafoi wiro wemambiriu we yutawani ahang kaha.

10 Marareha Kristusi sodairi nani mani, mireha we kiraikobu sasari ne mambiriufoi. Sodai ne tonanane we beyari kawuru we fitawafa, wape darang aha, amani minohi darang we Allai.

11 Mea kontai todoni kontai metato mea tonanai, amani memarareha we sasarifoi ampa, wape metarang we Allai aha na meweboyari ria Kristus Yesusi fo.

12 Ampafe wiro metua sasarifoi yutawang mene taraio ambori wioru wai fanai, ambori wiro metohong kariri menemirorongno kerira wai kaha.

13 Dohonao metohong mene taraiwai kontai we sasarifoi we niari fi karira fo fanai. Wape metohong mea we Allai we inontaraio raminde nanai

memararehara wape ninaia mani metawera weru mararehafoi to arangfo aha. Tuti metohong mene taraiwai sentenang we Allai ambori niari mea we menari fi masi fo.
14 Weo sasarifoi wiro wenunggamiei we yutawang mea ahang kaha, weo wiro menayai na Hukumi Musai foi ne mambiriufo aha kaha, mae ninaia mani Allai ne bengno dohonai arora fo yutawang mea ampa.

Wiro mewewoming we sasarinei ahang kaha, mae mewewoming we Allai ne dawiafo

15 Tonana mani tatohong todoni? Tarahai tarurai we tanari sasari aha e, weo Hukumi Musai soi foi ne mambiriufo wiro yutawang mea ahang kaha, mae Allai ne beng dohonai arora fo ne mambiriufo aino yutawang meara. Todoni kontai tanari tonana kaha!
16 Mewaitawanaifa we masino metohong mene taraiwai we manei we menari kariri ne dawiafo, nana mani mewewoming we wenani. Amani mewewoming we sasario kia mea we mararehafoi fo, ete mewewoming we metohong kariri Allai ne dawiafo tuti na tonanane memasi na Allai urengreafo.
17 Wape tafiai Allai tatohong mahikai wei, weo raminde nanai mewewoming we sasarifoi, wape ninaia mani na menemirorong boyari metohong kariri aunau wetarai mesobuai tuti meroasoaia fo.
18 Kristusi feriri mea mehasau weru sasarifi ampa, tuti ninaia mani mewewoming we Allai ne awiafo, we ambori menari fi masi fo terai.
19 Mene metafu kaiwo na Allai fo masi kaharai, ampafe imadu we mea na kaiwo riwansoai kariri inontarai ewewoming fo, ambori ahera metafu. Raminde nanai metohong mene taraifoi sentenang wewoming we fi werarika fo tuti fi karira fo we menari ne karirafo sewa aha. Tonanai kontai we ninaifara mani, todoni kontaio metohong mene taraiwai wewoming we Allai ne dawiafo, we menari fi masi fo terai, ambori memararebanai ki.
20 Rahida mewewoming we sasarifoi mani, mehasau weru Allai ne masifo.
21 Rabuang bonani fi mai fianio mesobuafa na fio ninaia mani dohong mea memamaya wea fo ne? Weo finanai kia maifea kahai, mae kia te mararehafo.
22 Wape ninaia mani mehasau weru sasarifoi tuti mewewoming we Allai ampa. Fi bengno mesobuai na ne tonanane mani, meminohi memararebanai, tuti finanai wedaya metarang we fitawafa tuti meminohia numainu.
23 Weo mararehanei mani sasarifoi ne fiembaita finana, wape arang we fitawafa tuti we numainufo ria Kristus Yesusi tane Sengfoi mani, fio Allai dohonai arora fine.

7

Fiyiwansoai kariri riraufo, deinawiai kariri tane fi tasobuai na Kristusi

1 Doroi meaine! Mea kiai mewaitawang kariri Hukumi Musai soi fo ampa. Ampafe mewaitawanai we Hukumi nani wemambiriu we manei dohong karirifo, na rabuang bo wenani minohi darang fo terai.
2 Weo ne tarai kariri wiwing riraua manei, na rahida ne mangfoi minohi darang fo wiwing nani hukumi rirau foi tebuhiri ria ne mangfoi. Wape mangfoi mirehara mani, wiwingfoi kesau weru hukumi rirau nania.
3 Ampafe masino mangfoi minohi darang mae wiwingfoi rirau siai aha mani, wiwing nani ahui wewiwing niari sasari maninawa fo ria mang siai

dine. Wape masino ne mangfoi mirehara mani, wiwingfoi kesau weru hukumi rirau foi ne mambiriuo yutawani tonanai ria ne mangfoi fo. Ampafe dau mang siai manei kontaio, niari sarawa kaha.

4 Doroi meaine, tonanai kontai we mea! Na meweboyari ria Kristusi ne mararehafoi fo wedaya memarareha we Hukumi Musai soi fo ampa, ambori Hukumifoi wiro yutawang mea aha kaha. Ambori Kristusi, mano suwi na marareha rorong foi aha nani, ne mea ampa, ambori taminohifo tahasau we tanari fi beng bitoya we Allai.

5 Weo raminde nanai tatohong kariri tanenemirorong wesasario yutawang tata foi. Fikarirao Hukumifoi deiweduara fo mani, finanai sahu tata paria we tanariri, weo Hukumifoi neo deiweduarafo mani wedaya taenemirorong dohong we fikarira nanai. Weo Hukumifoi mani ne tarai tonanai. Tuti nanai wedaya tasobu fiembaitaio marareha fo.

6 Wape ninaia mani, Hukumi Musai foi wiro wiora tata ahang kaha. Tamarareha we finanai ampa, ampafe wiro wemambiriu we tata ahang kaha. Tuti wiro tarufi kariri fafong nanai, amani kariri fio soi na buku Hukumi foi, ahang kaha, mae tarufi we Allai na fi waworu kariri fianai aino Nuaninu Mirarebana foi deinawiai we tata we tanari fo.

Na tatohong sara Hukumi Musai foi mani, deinawiai kasau ampa we taweinontarai sasari

7 Ampafe tonana mani fianai aino tamadurai kariri Hukumi Musai soi fo ne? Hukumi nani sasarifi dine ne? Bereri, wiro sasarifi dine kaha. Mae Hukumi nani dino deunau yau kariri sasarifi mani fifiani dine fo. Weo Hukumi nani bireri mani, iserawawera sasario ahui we ohong we inontarai siai ene fi fo. Weo Hukumifoi medurai deyo, “Wiro bohong we inontarai ene fi fanai.”* Mae medurai tonana kaha mani iserawerahai kontai we todoni yohong we inontarai ene fi fo sasari fine.

8 Wape na Hukumi Allai dohonai we tatohong kaririai nanai, sasarifi sobu rang we yuai fi kerirao enehurorong dohong wea fo kai, toyari yohong we inontarai siai ene fi fo. Weo Hukumi nani bereri mani sasarifoi kontai mireha, amani ne pari mambiriu.

9 Raminde nanai yarang iminohi fo wiro kariri Hukumifoi kaha, weo iserawawera Hukumifoi. Wape rahida isobu Hukumifoi nanai, sasarifoi darang na yau

10 tuti imereha finanaia, amani ikatai waroi weru Allai. Ampafe Hukumio todoni kontai wedaya yau yarang fo, wiro kaririai tonanai kaha, mae kia mararehafo we yau.

11 Weo sasarifoi sobu rang na Hukumifoi we sofa yau, tuti na Hukumi nani kontai ming yau nai.

12 Ampafe, Allai ne Hukumifoi mirarebanai, tuti ne Kaiwo dohonai we tatohong kaririai fo mani, mirarebanai, masi tuti beng.

13 Ampafe na tonanane, deinawiai we Allai ne fi beng fo, amani ne Hukumifoi, kia mararehafo we yau e? Todoni kontaio bereri! Weo sasarifoi dino kia mararehafoi ne. Wape Hukumi Allai dohonai we tatohong kariria fo mani, sasarifoi niariri we rang we kia mararehafo we yau, amani niari yau ikatai weru Allai. Nanai kawariai ambori deinawiai kasau we sasarifoi niayai na enehurorongnei, tuti ambori atioai we kasau we sasarifoi mani fi karira paria fine.

* **7:7** Keluaran 20:17; Ulangan 5:21

Tawemambiriu we tatohong kariri Allai ne Hukumifoi kaha, weo sasari niai na tata pampang fefe

14 Tawaitawanai we Hukumi Allai dohonai we Musai foi, fi da na Nuaninu Mirarebana foi ma fine, wape yau mani inontarai batang di yau, inontarai iwewoming we sasarinei di yau.
15 Weo fi inari ne mantaung yau kontai iserawawerahai. Fio beng yohong weai we inari fo, finanai wiro inari kahai, mae fio enehurireuwa fo aino inari ne.
16 Ampafe masino inari fi karirao wiro enehurorong dohong wea kaha fo, nana mani iroa weai we Hukumi Musai soi fo mani denteng.
17 Masino tonana mani wiro yauno inari fi karira fo nana kaha, mae sasario wemambiriu na yau foi andino niariri ne.
18 Weo iwaitawanai we na yau, amani na yau iweinontarai sasari nei, wiro fi beng feai niai na yau kaha. Weo enehurorongnei dohong we inari ne bengfo paria, wape iwemambiriu we yohong kariria kaha.
19 Wiro fi bengno yohong wea fo aino inari fo kaha, mae fi karirao imaya we inari kaha fo aino inari pampang ne.
20 Ampafe masino inari fi imaya we inari kaha fo, finanai deinawiai we wiro yauno inari fo aha kaha, mae sasario wewora yau foi andino niari ne.
21 Ampafe isobuaifa we fi kawariai pampang toninai. Na kutuo yeo inari ne bengfo mani ne karirafo aino kawariai na yau ne.
22 Weo na enehurorongfuisio Nuaninu Mirarebana foi niariao weworu nei ifaraise paria we Allai ne Hukumifoi.
23 Wape na nehu tarainei iwati mambiriu siai bei kontai, amani sasarifoi yurai we dapa Hukumio enehurorong ketui fuisi yoa wei foi. Tuti mambiriu siai nani wewora yau inayai na sasari rorong fo ne tarai toyari inai na aitamu rorong.
24 Inontarai kerira paria di yau! Mandoni dino ambori feriri yau weru nehu taraio kia yau to mararehafoi nini ne?
25 Ifiai Allai, yohong mahikai paria wei. Weo I feriri yaua, na Yesus Kristusi, tane Sengfoi, tuti dohong yau ikaharai weru sasari ne mambiriufoi.

Ampafe mantaung yau na enehurorong ketui nei, iwewoming we yohong kariri Allai ne Hukumifoi, wape kariri na nehu tarainei mani, enehurorong wesasari nei wedaya yau iwewoming we inari kariri hukumi sasari foi.

8

Taminohi kariri todoni Allai Nuaninufoi sensoni tata fo

1 Tonana mani, ninaia mani mano eweboyari ria Kristus Yesusi nesa mani, Allai wiro dinggaisa ahang kaha, tuti esodai aiboifo ahang kaha.
2 Weo na taweboyari ria Kristus Yesusi fo, Nuaninu Mirarebanaio dohong arang foi, ne mambiriufoi fiorehu tatara tahasau weru sasari tuti marareha foi ne mambiriufo ampa.
3 Weo fianai aino Hukumi Musai soi fo wemambiriu we niari kaha fo, amani wiro fiorehu tata weru sasarifoi ne mambiriufo kaha fo, weo mantaung tata tawemambiriu we tatohong kariria kaha fefe, finanai Allai niari ampa. Amani na denatu mantauni ne Kaisungfoi meu, weinontarai batang kariri inontarai tawesasari ne tata, ambori dohong ne taraifoi mireha we dufiira tane sasarinei. Tuti na tonanane Allai kiraikobu sasarinei ne mambiriu niayai na tata foi.

4 Allai niari tonanafo, ambori ninaia mani tamasi na urengreafo, toyari
Hukumifoi dereraia foi. Weo tatohong kariri taenemirorong wesasari
nei aha kaha, mae ninaia mani taminohi weinontaraio tatarang na Allai
Nuaninufoia fo.
5 Inontarai mano eminohi kariri enemirorong wesasari fo fosa, enemi-
tituai terai we fianai aino mantaunsa enemirorong wesasari nani dohong
wea fo. Mae mano etohong kariri Allai Nuaninufoi sa mani, enemitituai
pampang kariri fianai aino Allai Nuaninufoi dohong wea fo.
6 Masino enetituaitawa niayai na enerorong wesasari foi mani, ambori
sodai mararehafo. Wape masino enetituaitawa Allai Nuaninufoi yutawani
mani, sodai ne maifo, amani darang na tarai tuti minohi na mai.
7 Inontarai mano enetituaitafo kariri sasari foi mani, wenani weaiteta we
Allai. I wiro dohong kariri Allai ne Hukumifoi kaha, tuti miaya kontai ki
wape ne mambiriufeai we dohong kariria kaha.
8 Mano eminohi kariri enemirorong wesasari fo fosa mani, Allai eneosa
kaha.
9 Wape mea mani wiro meminohi kariri menemirorong wesasari wai
kaha, mae meminohi kariri Allai Nuaninufoi ne dawiafo. Masino Allai Nu-
aninufoi niayai na menemirorongwai tarai, nana mani meminohi tonana.
Mandoni dino sobu Kristusi Nuaninufoi kaha mani, wenani wiro Kristusi
neni kaha.
10 Wape masino Kristusi niayai na mea mani, masino sasarinei wedaya
mene taraiwai mireha ki, wape na Allai Nuaninufoi metarang aha, weo Allai
deto mea memasi na arongreafo ampa.
11 Allai duwi Kristusia suwi na marareha rorong foi na Nuaninu Mi-
rarebana foi ne mambiriufoi. Tuti masino Allai Nuaninu nani niayai na
mea kontai mani, mene taraiwai mireha kontai ki, wape Allai ambori duwi
mene taraiwai ambori metarang aha, na Nuaninuo niayai na mea nani fai
ne mambiriufoi ki.
12 Ampafe, doroi meaine, tata mani wiro inontaraio tahasau funoma di
tata kaha, weo todoni kontai tatohong kariri Allai. Wape tahasau weru
tatohong kariri taenemirorong wesasari nei tuti taminohi kariria fo.
13 Weo metohong kariri menemirorong wesasari wai tonanafo mani,
ambori memarareha ki. Wape masino na Allai Nuaninufoi ne mambiriufo,
mehabi pari mene menari toaio kia sasari we mea fo pampang mani ne tarai
toyari memung sasario niayai na mea nani, nana mani ambori metarang ki.
14 Weo inontaraio Allai Nuaninufoi wiwiainsa fosa mani, ea mani Allai ne
arikang saine.
15 Weo Allai Nuaninu mesobui foi mani wiro dohong mea mewewoming
ahang kaha, ampafe wiro mematai ahang kaha. Mae Nuaninu mesobuia
nani mani, Nuaninuo Allai dohoni we inontaraio yuaisa we ne arikangfosa.
Tuti na Allai Nuaninu nani ne mambiriufo terai, tasahu Allai tateyo, “Daie,
Dai wo!*”
16 Allai Nuaninufoi deikaririai wetarai kontai we tanumianinunei we tata
mani Allai ne arikang di tata.
17 Ampafe Allai ne arikang di tata tonana mani, tane mambiriu kontai we
tane tarai toyari arikangno ambori sobu wawafoi ne rafo, amani tata kontai
tasobu fio Allai dererai we dohonai we ne arikangfosara fo. Tuti tasobu fio
Allai meinenamai we Kristusi fo kontai riati ki, weo tasodai dadirafo ria

* **8:15** Na Yahudi ene kaiwo Iberani mani, Abba.

Kristusi mani, ambori Allai dohong tata tasobu neo sambewaraio dedai fo riati kontai ki.

Dadirao tasodairi nini wiro ne tarai kariri fi sambewarai tuti dadaio ambori tasobua fo kaha

18 Iroasoai we fi dadira tasodairi na nunei nini sayaiyai arora, masino titua weai na fi sambewarai tuti dadaio ambori Allai deinawiai we tata fo.
19 Allai ne warawauanei sentenang, amani nunei tuti fi kiaio niai nai nei, ne tarai toyari sai rahanang demang we rahida Allai deinawi mano sahusa we ne arikangfosa.
20-21 Weo nunei tuti fi kiaio Allai niariri nei, Allai suatia doni wefieai ahang kaha, na rahidao Adami dohong sasarifoi. Finanai wiro kariri nunei ne awiafo kaha, mae Allai dino suati sodai ne tonanafo ne. Tonanai ki, wape nunei tuti fi kiai nani enetawanai we rahida bei wori Allai fiorehui weru ne wewoming we karirafo tuti kenggung tonana fo ki, yuaisi ambori kesau tuti dedai sambewarai mai kariri Allai ne arikangfosa esobua fo.
22 Weo tawaitawanai, nunei tuti fi kiai niai nai nei sodai dadira karira bitoya paria. Ampafe paria ninai, finanai disani sai tuti pepirahai paria, ne tarai toyari wiwinsanaio pepirahai demang we katu mani minohi fo, amani demang we rahidao Allai niari finini kiai weworu ahang fo.
23 Tuti wiro nunei meiri dino sodai ne tonana ne kaha, mae tata kontai, mano tasobu Allai Nuaninu Mirarebana foi wefiainawiai reantenang foi, deinawi kariri fi beng kiaio ambori tasobua fo ki. Tata kontai taenemirorongnei disang tata tasai tuti tapapirahai, tatamang weai paria we Allai fiorehu tata tuti yuai tata we ne arikang, amani feriri tane tarainei.
24 Na rahida takaharai weru tane sasarifi paria ninai, taenemitawanai pampang we ambori tasobu finani kiai nano Allai. Wape fianai taenemitawana fo, tasobuai kawurua mani, finanai wiro fi taenemitawana fine ahang kaha. Weo mandoni dino enetawang fi sobuai kawurua fo ne?
25 Wape masino taenemitawangno fi tasobua kaharai fo mani, finanai tatamang weai na tatawang tata.

Nuaninu Mirarebana foi fiata tata tatutang we Allai

26 Tonanai kontaifa, Allai Nuaninufoi fiata tata na tane tafanahangfo. Weo taserawera todoni tawenadifo, wape Nuaninu nani mantauni doa rahanai dutang tuti tata we Allai, sai na enerorong pepirahai paria, dutang na kaiwo taramioa kaha fo.
27 Tuti Allai mano deti bau inontaraine taenemirorongfuisi, deitawangno Nuaninu Mirarebana foi ne enetituaitafo, weo doa rahanai dutang tuti inontarai tamararebana ne tata we Allai, tuti dutanafo kariri Allai ne dawiafo.

Na fifiani kontaio, Allai dohong beng we tata

28 Tuti tawaitawanai we Allai kiontai yufi na fifiani kontai, we wedaya ne bengfo we inontaraio enemiwawuti nesa, amani inontaraio sahusa kariri ne dawiafoa nesa.
29 Weo na reantenangfo Allai deitawangno mandoni dino ambori ne inontarai disa fo, ampafe dirisa kontai we ambori ene tarai kariri ne Kaisungfoi, amani Yesus Kristusi. Ambori na tonanane wekaisung fuba na ne tahatui bitoya fosa.
30 Tuti mano dirisa na reantenangfoa nanisa, sahusa kontai. Tuti mano sahusara nanisa, deiaisa kontai we ebeng riati. Tuti mano deiaisa we ebeng riati nani sa, ansaino yuaisa tono ne sambewaraio dedai rorong fo konta ne.

Fifiani kontai wiro wemambiriu we dirapa tata weru Allai ne enewawu tata na Yesus Kristusi fo

31 Ampafe tonana mani, fianai tamadurai kariri finanai kai ne? Masino
Allai kiontai na do tata mani, mandoni dino wemang we dapa tata ne?
32 Weo ne Kaisungfoi mantauni kehiwari kaha, mae sawini we mireha we
tata kiai, tonana mani todoni kontaio fi siai wei fo dohonai arora we tata rai.
33 Allai ne inontarai diri tatara di tata. Ampafe mandoni dino wemang we
dinggai tata ne? Allai mantauni deiai tata we tabeng riati.
34 Mandoni dino wemang we dinggai tata tuti deyo tasobu aiboi ne? Weo
Kristus Yesusi doa rahanai tuti medu tuti tata. Andino raminde mireha we
tatane, tuti wiro mireha tera kaha mae, suwi na marareha rorong foi tuti
minohi na Allai warang domoya foi, medu tuti tata pampang.
35 Fianai aino wemambiriu we dewa tata weru Kristusi ne enewawu tata
fo ne? Dadirafo ne? Ete dadira doni konta fo, ete inontarai enari kanggani
tata fo, ete kaharifo, ete tane pari fi fo, ete fi memuna fo, ete inontarai emung
tata fo ne? Wape finani kiai wiro dewa tata weru Kristusi ne enewawu tata
fo kaha.
36 Weo na Kaiwofo weai dotu toninai:
“Rahida neungne kaiwasa enari kanggani amea,
pariao adareti emung amea amemarareha,
weo ameraria Sengwa wau fefe.
Ewati amea toyari dombao emainenang we emunsa.”*
37 Wape na finanai kai, tatawai kahai mae taharai kobuai na Kristusi, mano
enewawu tata foi.
38 Weo iroasoai paria we fifiani kontai, amani mararehafoi ete arangfoi,
wewaifosa ete nuaninu karira fosa, fio kia dadira fo we tatafo na ninai ete
na rahida da aha ma fo, ete mambiriu siai wei fo,
39 fio na rorafaisi tuti na nunei, ete fifiani kontai ki, finanai wiro wemam-
biriu we dewa tata weru Allai ne enewawu tata fo kaha, amani na enewawu
tata na Kristus Yesusi tane Sengfoi.

9

Paulusi sai we Yahudi efau fosa weo eroaso Kristusi, Mananu Mampariri foi, kaha

1 Fianai aino imadurai ninai mani, imadu tarai na Kristusi, wiro itofa
kaha. Enehurorong ketuio Allai Nuaninufoi wiwiainia foi, medurai kontai
we kaiwo imadurai ninai wetarai.
2 Enehurorongnei fituayai tuti arohukuayai pampang,
3 we nehu doroio amene nu boyari fosa paria, weo eroaso Yesusi we-
Mananu Mampariri fo kaha. Imainenang we itawing yau pariao Allai
deikanggani yau tuti ikatai weru Kristusi we nehu doroi nanisa masino
nanai wedaya esobu faririfo.
4 Weo ea mani inontarai Israelio Allai dirisa tuti yuaisa we ne arikangna
fo saine, tuti esobu ne sambewaraio dadai fo. Eaino ene Kaiwo Arerai ria
Allai tuti Allai dohong ne Hukumifoi ria Musai wesa. Deikaririai wesa kariri
todoni esomi wei fo tuti dohong kaiwo dererai siai wei fo wesa ampa.
5 Ea mani eweriria na Abrahami, Isaki nanisa ma, tuti Kristusi mantauni,
na weinontarai batang fo mani, weriria na ene werengfosa kontai ma.

* **8:36** Masmuri 44:22

Kristusi mani Allai dine, dedai sewa fifiani kontai, tuti tafiai we fitawafa. Antu!

Abrahami ne ririafosa, wiro ea kiai Allai dirisa we mioansa na kaiwo arera fo kaha

6 Fiani anta imadurai kariri Yahudi ne ea kiai wiro ehontai Allai ne arikangfosa kahai nanai, finanai wiro deinawiai we Allai wiro dohong kariri ne kaiwo arerai we inontarai Israeli fosa kaha. Wape Allai tarai dohong kariri ne kaiwo arera fo nana rai! Weo inontarai etaubau enumi we Israeli fosa Allai wiro sahu ea kiai we ne inontarai dirisa disa kaha.
7 Kontai wiro Abrahami ne ririafoi sentenang Allai sahui we Abrahami ne arikang tarai dine sentenang kaha. Weo Allai medu toninai we Abrahami deyo, “Isaki ne ririawai terai ansaino ahusa we nemu arikang ne.”*
8 Nana mani wiro mano eweriria kiai na Abrahami ma fosao ahusa we Abrahami ne arikang disa kai kaha, mae manta mano eweriria na arikang mano saubaunung kariri Allai ne kaiwo derera foi terai.
9 Weo Allai ne kaiwo derera fo dotu deyo, “Na rahida ikutuaia foi, amani rahidao ira aha mau ki, ambori Sarai minohi tuti ne kaisung manei kawurua.”*
10 Wiro nanai tera kaha, mae ne kasau aha mani, watioai na Isaki tane werengfoi binengno Ripikai. Weo minohi tuti ne arikang tantamurui mang mandu fo une dai mansiri, amani Isaki.
11-12 Weo arikangfo suru wiro utaubau unumi kaharai mae, Allai medurai kawuru kariri mandoni dino diriri fo ampa. Allai diriai tonanafo wiro kariri fianai aino inontaraine enari fo kaha, mae kariri mantauni deo sahu mandoni fo kariri ne dawiafo. Weo rahida bo arikangfo suru wiro uwaitawang unari fi bengfo ete karirafo kaharai mae, Allai medu kawuru we Ripikai deyo, “Mano fuba foi ambori wewoming we mano katui foi ki.”*
13 Kariri ne kaiwofo dotu deyo, “Yakupi na reantenangfo paria ninai, enehuwawuti, wape Esauwi enehurireuwi.”*
14 Ampafe na diri manei mae manei bereri tonana fo tateyo Allai enerorong mesi kaha e? Bereri kontai!
15 Weo Allai medu we Musai tonina:
“Yau ambori yeinawi nehu enehurorong denteng nei
we mandoni dino enehurorong denteng wei fo,
tuti arohuo mandoni dino yeyo arohuoi fo.”*
16 Ampafe Allai kiutuai we diri mandoni fo, wiro kariri inontaraine ene etawiafo ete erurai toa fo kaha, wape kariri ne aro inontaraine tata fo.
17 Weo na ne kaiwofo rabuang bei dotu kariri medu we mananu Firauni na nu Mesiri foi fo. Amani medu tonina:
“Iruai wau we wemananu Firauni ne mani,
we fi beyari terai yawi weai,
amani na wau yeinawi nehu mananune
tuti inari Yau iwewonohu na nunei sentenang.”*
18 Ampafe Allai deinawi ne aroafo we mandoni dino deyo dohonai tonanai wei fo, tuti niari manei nunggamiei mitubaru fo, finanai kariri mantauni deyo niari wenani tonana fo.

* **9:7** Kejadian 21:12 * **9:9** Kejadian 18:10, 14 * **9:11-12** Kejadian 25:23 * **9:13** Maliaki 1:2-3
* **9:15** Keluaran 33:19 * **9:17** Keluaran 9:16

Allai ne haki we deinawi ne kasoufo we mandoni dino diriri we sodai ne tonana fo, tuti deinawi ne enerorong denteng foi we mandoni dino diriri we sobu finana fo

19 Nanaia mani mane wau modu boyo, “Masino Allai niari tonana mani,
we fianie dinggai inontaraine tata we tatohong sarawai nina? Weo inontaraine mandoni dino wemambiriu we dirapa Allai ne dawiafo ne?”
20 Wape inontaraine waune, mandoni di waue we modu tonanai we Allai nina? Wau mani inontarai arora di wau, ampafe we fiani modu tonanai boyo finiarifo mai kahai nina? Tofino, manei niari fiea mani, finiarifo dutang berahi deyo, “We fiani nari yau toninai wei ne?” tonana rai e?*
21 Todoni kontaio mano niari fi na kahofa ura foi ne haki we samu babeu bei na kahofa nanai we fio mai pari fo, tuti weai kontai we fi mayewa fo, nana mani kariri mantauni ne dawi wea fo terai.
22 Tonanai kontai we fianai aino Allai niari fo. I ne haki we niari sua inontarainesa kariri ne dawiafo terai. Enerorong we niari kariri ne kasoufo we inontarai ewesasari fosa tuti deinawi ne mambiriufo. Tonanai ki, wape i kontai sikera we dohong aiboi wesa kaha mae sawani we inontarai mano emasi we ambori esobu aiboio eworu fo nani sa.
23 Niari tonanai weo de deinawi ne sambewaraio dadai bitoya paria fo na inontaraio arosa fosa, amani inontarai siaio na reantenangfo niarisa tuti meinenansa we esobu ne sambewara dadai fo.
24 Amani tata kontai mano sahu tata kawurua ne tata, wiro na Yahudifosa tera kahai, wape na kaiwasa siaio wiro Yahudi kaha fosa kontai.
25 Weo na kaiwo nabi Hoseai soi foi Allai medu toninai:
“Mano wiro nehu inontarai disa kaha fo,
ambori isahusa we ‘Nehu Inontarai’ ki;
tuti mano raminde enehuwawusa kaha fosa,
ambori isahusa we ‘Mano Enehuwawusa’ ki.”*
26 Tuti Hoseai medu aha,
“Tete na nu siaio etarami kaiwo deyo,
‘Mea mani wiro nehu inontarai di mea kaha,’
Na katai nanai kontai ki, ambori esobu wangno,
‘Allaio Darang Wefitawa fo ne arikangfosa’.”*
27 Tuti nabi Yesayai sahu kariri inontarai Israeli fosa deyo,
“Inontarai Israeli fosa bitoya toyari ninuaing na nafareng,
tonanai ki wape efau kaha ansaino ambori esobu faririfo ne,
28 Weo Sengnei ambori sawing ne aiboifo to nunei ki,
niaria kai, tuti ahera.”*
29 Tuti toyari fafong nanai Yesayai medurai kontai deyo,
“Masino Seng Allai mano Wemambiriu Mantaung nei wiro sawing riria we Yahudine tata kaha mani,
tata kiai tane tarai kariri Sodomi,
tuti tane tarai toyari Gomorafoi ampa.”*

Yahudifosa eteiaya eroaso Yesusi fo, donio paria ninai kontai wiro emasi na Allai urengreafo kaha

30 Tonana mani fianai aino tamadurai aha ne, mae kaiwo finina; Inontarai Yahudi kaha fosa wiro erurai esera we ambori emasi na Allai arongreafo

* **9:20** Yesayai 29:16, 45:9 * **9:25** Hosea 2:23 * **9:26** Hosea 1:10 * **9:28** Yesayai 10:22-23
* **9:29** Yesayai 1:9

kaha. Wape esobuai ampa. Na ene eroasoafo terai Allai niarisa emasi na arongreafo ampa.
31 Wape Inontarai Israeli fosa mani etawiai paria we etohong kariri Allai
ne Hukumifoi ambori emasi na arongreafo, wape esobua kaha.
32 We fiani esobua kahai tonanai? Weo esera we emasi na Allai arongreafo
wiro na eroaso Kristusi fo kaha, mae na enemitawang te fi mantaunsa enari
fo. Ampafe kamiei odairi foi esodai eawemifo nai, amani Kristusi, tuti
etawai.
33 Toyari na Sempaisi ne Kaiwofo rabuang bei dotu karíriai tonina:
“Mewati! Nano Sioni yohong kamiei bei wiatai nai ampa,
kamiei nani ambori wedaya inontarai esodairi,
amani kamiei fubao manei sodairi mani wedayari sawai.
Wape mandoni dino yoasoi mani,
wiro sobu mamaya kaha.”*

10

1 Doroi meaine! Enehurorong dohong weai paria, we ambori nehu doroi
amene nu boyari fosa Allai feririsa. Tuti yutanai paria we Allai wesa.
2 Imadu karíriai kariri sa we enemirorongfoi niununsa paria na ene esomi
we Allai fo, wape Allai ne rang wetarai foi ewaitawana kaha.
3 Weo ewaitawang kariri todoni emasi ria Allai fo kaha, amani rangno
Allai dohoni we inontarainesa, amani Kristusi. Etawiai we eru tawang
mantaunsa ene rang siai, tuti emarira we ehontai Allai na ne rang dohoni
we ambori emasi riati foi nani.
4 Hukumi Musai foi mani, Kristusi niari ambori we reng ahang kaha.
Ampafe inontarai mandoni dino yoaso Kristusi mani, wenani mesi na Allai
arongreafo.

Na roasoafo terai wedaya mandoni kontai Allai feriri

5 Weo Musai soi deyo, mandoni dino deo mesi na Allai arongreafo na
dohong kariri Hukumifoi mani, wenani minohi darang nano ne dohong
karíriai na mai pari fo.*
6 Wape kariri todoni inontaraine emasi na Allai arongreafo na eroasoafo,
Musai ne kaiwo rabuang bei dotu tonina:
“Dohonao enemutituai boyo,
‘Mandoni dino dautai to rorafaisi ne?’*
[Weo nanai mai kaha weo ne tarai kariri boyo ka Kristusi biari meu ne,]
7 ete, ‘Mandoni dino biari to marareha rorong foi aweu ne?’*
[Weo nanai kontai mai kaha weo ne tarai kariri tata taha Kristusi dautai
weru marareha rorong foi meai ne.]”
Weo roasoane mani, ne tarai tonana kaha.
8 Wape fiani aino kaiwone dotu kariria fo mani tonina:
“Allai ne kaiwofo waroi weru mea kaha,
mae kefang we mea paria,
nayai na meboromiwa tuti na menemirorongwai.”*
Kaiwo nanai aino amewuwuaifa ne, amani kaiwo we inontaraine eroasoai.
9 Weo masino memadurai na meboromiwa we “Yesusi mani Seng dine,” tuti
meroasoai na menemirorongwai we Allai duwiria suwi na marareha rorong
foi aha fo mani, Allai feriri mea ki.

* **9:33** Yesayai 8:14, 28:16 * **10:5** Imamati 18:5 * **10:6** Ulangan 30:12 * **10:7** Ulangan 30:13
* **10:8** Ulangan 30:14

10 Weo na taenemirorongfoi taroasoai, ampafe Allai deto tata we inontaraio
tabeng riati aha. Tuti tamadurai na taboromine we Yesusi mani Seng dine,
ampafe Allai feriri tata.
11 Toyari Sempaisi ne Kaiwofo weai dotu tonina:
“Mandoni dino yoasoi mani,
fiea dohoni mimaya kaha.”*
12 Kaiwo nanai dotu we inontarainesa kiai, weo inontarai Yahudi fosa tuti
Yahudi kaha fosa emasi kiai, wiro manei siai weru manei kaha weo ea
kiai esobu fariri na eroaso Kristusi fo terai. Weo Seng mansiari foi mani,
weSeng we kaiwasanei kiai, tuti inontarai mandoni kontaio eroaso Kristusi
tuti esahu na wonongfo mani, mioansa fuba paria.
13 Weo Kaiwofeai dotu deyo,
“Inontarai mandoni kontaio esahu Sengnei ne wonong fosa mani ambori
feririsa ki.”*
14 Wape masino eroasoai kaharai, nana mani esahu we Sempaisi we
feririsa todoni? Tuti todoni ambori eroaso mano etaramio kaiwo kariri I
kaharai fo? Kontai todoni ambori etaramioai, masino manei wiuwui wesa
kaha?
15 Tuti todoni ambori inontarai ewuwu kariri, masino manei demisa
kaha? Toyari na Kaiwofo weai dotu tonina:
“Inontaraio era ma eha Kaiwo Mahikai fo fosa mani kaiwasa demang
wesa.”*
16 Wape Israelifosa, wiro ea kiai eroaso Kaiwo Mahikai fo kaha. Weo
Yesayai medu toninai deyo,
“Sengne waune,
toyari manei wiro yoaso kaiwo amemadura ne kahaia.”*
17 Ampafe roasoafo kawariai na fianai aino etaramioa fo, tuti fianai
etaramioai nanai weneung na kaiwo ewuwua fo, amani Kristusi ne kaiwofo.
18 Wape yutang berahai, tarai we etarami kaiwo kariri Kristusi kaharai e?
Todoni kontai etaramioai kawuru ampa! Weo na Sempaisi ne Kaiwofo weai
dotu deyo,
“Erawamifuifoi dotu wari nunei sentenang ampa,
tuti ene kaiwofo dafai wariaia sobu nunei rea naya fo ampa.”*
19 Yutang berahai nariai aha mau wo, tarai we inontarai Israeli fosa etafu
kaiwofo kaharai e? Todoni kontai etafu kawuru ampa! Weo kaiwone Musai
medu kaririai fafong, medu we Israelifosa, deyo,
“Allai medu tonina,
‘Inari mea we ambori menemirorong pirahai
na imoang inontarai na nu siai fo,
tuti inari mea mehasou inontaraio
na nu eserawaweraha fosa.’ ”*
20 Yesayai medurai raisa aha deyo,
“Allai ne Kaiwo finina,
‘Inontarai mano esera we yau kaha fosa esobu yau ampa,
tuti yeinawi yau we mano wiro etutang we yau kaha fosa.’ ”*
21 Wape kariri inontarai Israeli fosa, Yesayai medu tonina,
“Allai medu deyo,

* **10:11** Yesayai 28:11 * **10:13** Yoweli 2:32 * **10:15** Yesayai 52:7 * **10:16** Yesayai 53:1 * **10:18** Masmuri 19:4 * **10:19** Ulangan 32:21 * **10:20** Yesayai 65:1

‘Rahida neungne isi warahu we inontarai na nuo etapa yau tuti etohong
kariri nehu kaiwofo kaha fosa.’ ”*

11

Allai enerorong denteng we inontarai eweriria na Israelifoi ma

1 Ampafe yutang berahaifa aha, we na toninane deinawiai we Allai kebi ne
inontarainesa ete deiayasa ampa ne? Bereri kontai. Mantaung yau kontai
inontarai Israeli iweriria na Abrahami ma di yau, tuti na riria Benyamini.
2 Yeikaririaifa we wiro tonana kaha. Allai wiro kebi ne inontaraio na
reantenangfo dirisa kawurua fosa kaha. Mewaitawang kariri fianai aino
dotu na Kaiwo Mararebana ne kariri Eliai fo ampa, amani kariri rahida bo
dinggai inontarai Israeli fosa we Allai fo. Eliai medu deyo,
3 “Sengne Waune, inontaraine emung nemu nabifesa ampa tuti emei
mesbao nunung korbani we Wau nai fi kerirawa kiai ampa. Sea
imeiri yau tuti ninaia mani esera we emung yau kontai.”*
4 Allai medu fiani we Eliai ahang fo? Medu deyo,
“Inontarai ewe-7.000 yerarasa we Yau ampa. Inontarai nanisa wiro esomi
we Baali, mano weseng tarai kaha foi kaha, mae esomi terai we
Yau.”*
5 Tonanai kontai we na ninai, inontarai Israeli efau fosa eroasoa kaha, wape
maneiru teaio Allai dirisa na dohong ne bengfo arora wesa ampa, ambori
eroaso Yesusi kontai.
6 Dirisa tonanafo kariri ne beng dohonai arora fo terai, wiro kariri inon-
taraifo ene erurai we enari beng fo kaha. Weo masino Allai dirisa tonanafo
kariri ene enarifo mani, ne bengno dohonai arora fo nanai wiro ahuai we
ne beng fine aha kaha.
7 Ampafe tonana mani, fi inontarai Israeli fosa esera wea pari fo, amani
ebeng ria Allai aha fo, wiro esobua kaha. Maneiru teai na sa ansaino
esobua ne, amani mano Allai dirisara fosa. Mae bitoya na sa enumikamieifoi
mitubaru.
8 Weo na Sempaisi ne Kaiwofo, wea dotu tonina:
“Allai niarisa toyari euremimamong
pariao enumiruainso fiea ahang kaha,
tuti wedaya euremifo toyari kabe
ampafe wiro ewati ahang kaha,
tuti niari etaramifoa etarami fi ahang kaha,
pariao rahida nini kontai.”*
9 Dauti medurai karirisa kontai deyo,
“Kadono ene fiang eparaise nai fo,
ne tarai wewaitepari we tipa berasa nariai aha,
toyari erang miko diangfo,
tuti ne tarai toyari bare wesa,
ambori ene karirafo tau wesa nariai aha.
10 Kadono mamantitifoi tebung wedua euremifo,
ambori wiro ewati kaha,
tuti kadono ehurumifo tahapa we fitawafa.”*

* **10:21** Yesayai 65:2 * **11:3** 1 Mananufosa 19:10, 14 * **11:4** 1 Mananufosa 19:18 * **11:8** Ulangan 29:4; Yesayai 29:10 * **11:10** Masmuri 69:22-23

Ninaia mani Yahudifosa etawai waroi weru Allai ampa, wape Yahudi kaha fosa esobu faririfo

11 Ampafe tonana mani yutang berahaifa we, inontarai Israeli fosa etawai tonanafo, ambori wedayasa eworu we fitawafa ne? Todoni kontaio bereri! Wape we etohong roaina fo, wedaya inontarai Yahudi kaha fosa Allai feririsa. Ambori finanai wedaya Yahudifosa enemirorong pirahai we Yahudi kaha fosa.
12 Weo masino Yahudifosa ene etohong roaina fo wedaya Allai mioang nunei, tuti na ewaramitafufirafo wedaya inontarai na nu siai esobu moanafo, nana mani fi sewa aha mani, na etaraberasa we Allai aha fo, waitawang turu moanai fuba toai esobua fo aha kaha. Masino ne karirafo kia ne moanafea mani, todoni kontaio ne bengfo kia moanafo fuba sewa aha.
13 Ninaifa mani imadu we doroio Yahudi kaha wa mea. Na iwerasuli we Yahudi kaha ne mea fo, fio Allai dohonai we inari we iwerasuli fo, finanai yohonai ne foniai sewa fifiani kontai.
14 Enehutawanai paria we na fi inari tonana fo, wedaya nehu inontarai Yahudi fosa enemirorong pirahai weai pariao ea kontai emaya we eroaso Seng Yesusi, ambori na tonanane iwedaya manea na sa esobu faririfo.
15 Weo masino na Allai deiayasa to boriei fo wedaya nunei weboyari ria Allai aha, nana mani masino Allai kiasa nariai aha mani, fi fuba sewa aha. Nana mani ne tarai toyari inontarai manei mirehara wape suwi darang aha.
16 Masino roti rea reantenang fo ohonai we Allaia mirarebanai, nana mani rotifoi sentenang mirarebanai kontai. Tuti masino ai newafoi mirarebana mani, arirawangfo kontai mararebanai.
17 Ai saituni foi arirawangfeai ferang kahutuai ampa, amani inontarai Yahudi manea ehatai weru Allai. Ea ene tarai toyari ai arawangfo we ferang kahutuai weru robongfoia fo. Tuti na katai ferang kutuai naya fo, Allai kia ai saitunio tifu funoma feai arawangfeai ma samu riwani na katai nanai aweu, amani doroio Yahudi kaha wa mea. Allai sahu mea na nanai ambori mea kontai menumiruainso fiang mahikai we Yahudifosa fo, amani fiang da na ai saituni newa foi meai fo.
18 Mearomioaifa we mea mani ai arawang di mea tuti kaiwasa Yahudi fosa mani ene tarai kariri ai newafoi we mea. Meaino metohong fiang we ai newafoi kaha, mae newafoi dino dohong fiang we mea. Ampafe wiro mesahutawang mano Allai deiayasa to boriei toyari ferangkutusa weru ai robongfoia nanisa fanai.
19 Wape tarahio memadu meteyo, “Yo, wape ne arirawang fafong fo ferangkahutuaifa ampa ambori Allai samu riwang amea na robongfoi!”
20 Tarai, wape Allai ferangkutusa tuti kebisafo we eroasoa kaha, mae mea mani Allai kia mea ma fo we meroasoafo terai. Ampafe dohonao menemirorong dedai we finana fe, mae todoni mani mematai we dohonao mea kontai mene tarai tonana fe.
21 Weo masino Allai wiro kehiwao Yahudifosa kaha, amani mano ene tarai we ai arawang sobaurai beyari na ai robongfoi mandiei fosa, tonana mani dohonao mewaitaraihio menari sarawa mani, ambori kehiwa mea fe.
22 Ampafe na fininai tawati kariri Allai ne enerorong denteng fo tuti kariri ne tapapafo. Niarifo tapapa we mano etawa fosa, wape enerorongfoi denteng we mea, kutu na fino meminohi na enerorong denteng nanai pampang. Bereri mani, mea kontai ambori ferangkutu mea tuti kebi mea rai.

23 Tuti kariri inontarai Yahudi fosa mani, masino efotourai na ene eroasoa
kaha fo mani, Allai ambori samu riwansa na ai robongfoi aha ki. Weo Allai
ne mambiriu we kia ea nariai aha ma we eweboyari riati aha.
24 Weo, doroio wiro Yahudi kaha ne mea, mene tarai toyari ai arawang na
saituni sifu funoma foi. Tonanai ki wape Allai kia mea tuti samu mea tono ai
saituni mehikai sanami foi, amani ne inontaraifosa. Ampafe todoni kontai
miawa arora wei we kia ne arirawang tera fo, amani Yahudifosa, tuti samusa
aha na ai denteng anta nani, amani ne inontaraifosa.

Allai enewawufo dohonai we inontaraine tata kiai, Yahudifosa tuti Yahudi kaha fosa kontai

25 Doroi meaine, yohong weai paria we dohonao meserawawerahaifa,
kariri fi fafongfa Sempaisi dediwarai nanai. [Fi dediwarai nanai mani,
Allai demang we Yahudi kahaio dirisara fosa eroasoai tuti weo Yahudifosa
wiro enumikamiei mitubaru aha kaha, akawuru wori, Allai kia Yahudifosa
aha ma feririsa ki.] Weo tarahai na meserawawerahai nanai wedaya mea
mewaitarahio mewaitawang maino fifiani kontaifara ne. Amani, kariri
todoni Yahudi bitoya enumikamiei mitubaru, wiro etohong kariri Allai ne
Kaiwofo kaha. Wape ene tarai tonana fo paria inontarai Yahudi kahaio Allai
dirisa fosa kiai era wei ma tuti eroaso Yesusi akawuru wo.
26 Tuti ne tonanafoa kawuru, inontarai Yahudi fosa kiai ambori Allai
feririsa, toyari kaiwofea dotu deyo,
"Mamparirinei da na bendari Sioni ma,
I ambori dufisira riria Yakupi ene karira enari fo ki.
27 Tuti nehu Kaiwo Arerai riasa fo, yohong kariri ki,
amani yeiai ene sasarifoi fo."*
28 Inontarai Yahudi fosa eteiaya Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo, ampafe
eweaiteta we Allai, tuti na rang tonanane doroi inontarai Yahudi kaha wa
mea mesobu mai nayai. Wape Allai dirisa kawuru ampa, ampafe todoni
kontaio Allai enewawusa, weo aro ene werengfosa.
29 Weo masino Allai diri maneia tuti mioang wenania mani, wiro fiouki fi
niari nanai ahang kaha.
30 Raminde nanai wiro metohong kariri Allai kaha, wape ninaia mani Allai
aro mea ampa, weo Yahudifosa etohong kariria kaha fefe.
31 Tonanai kontai we inontarai Yahudi fosa. Ninaifara mani wiro etohong
kariri Allai kaha, wape na tonanane Allai aro mea, tuti nanai ambori wedaya
ea kontai Allai arosa kontai ki.
32 Weo Allai sawing inontarainesa kiai enai na sasari rorong fo, ambori na
tonanane deinawi we aro tata kiai na feriri tata fo ki.

Fiaifea we Allai

33 Oh! Tarai paria, we Allai fianai aino neng fo werorong paria,
Ne awaifo tuti ne biriufo fuba paria!
Ne kiutu kaiwo fo manei tefu kaha,
Tuti ne yufi toa fo manei wiro deti maia kaha.
34 "Mandoni dino deitawang Sempaisi enetituaitafo ne,
Ete mandoni dino dohong kaiwo aunau weia ne?"*
35 "Mandoni dino dohong fieai kawuru wei ne,
Ampafe yiwang fi dohonai wei tonana fo aha ne?"*

* **11:27** Yesayai 59:20-21, 27:9; Yeremiai 31:33-34 * **11:34** Yesayai 40:13 * **11:35** Ayupi 41:11

36 Weo Allai meiri niari finini kiai ne.
Tuti fi kiai nini da na I ma, tuti we I kontai.
Sambewaraio dadai feai we Allai we fitawafa! Antu!

12

Taminohiwau we Kristusi terai

1 Doroi meaine, Allai ne aroafo fuba paria we tata. Nanai wedaya yutang mea paria we todoni kontaio na meminohiwa metohong mene taraiwai terai we Allai, ne tarai toyari korbani darang tuti mirarebanaio metohoni terai we Allai fine tuti kia enerorongfo. Fio menari tonana fo, nana mani mene omi mesi dinani.
2 Dohonao metohong kariri fi nunei aha fanai, mae metawing mene taraiwai we Allai we niariria weworu, na meriwang menemitituaitawara waworu aha. Na tonanane mewemambiriu we mewaitawang na mai kariri Allai ne awiafo, amani ne awiaio bengno kia enerorongfo tuti masifo.
3 Na Allai ne beng fuba pario dohonai arora we yau ne, yeunau doroi mea kiai, dohonao menemitituai we metadai sewa fe. Mae todoni kontaio metitua we mantaung mea na menemirorong tewawa, mansiari-mansiari wau titua bera wau kariri mene meroasoafo, amani mesobu mambiriu we meroasoafo fuba ete katui.
4 Weo tata mani, tane tarai bei, tuti tane tarai nani wewarang, aweng, nunggamiei tuti ne siai wei fo. Tuti finanai kiai wiro masi kaha. Mae waramifo we rufi nai, awemifo we ra nai, tuti ne siai wei fo tonanai.
5 Tonanai kontai we tata na Kristusi. Tafau tonanai ki, wape tata kiai tane tarai boyari na Kristusi. Tuti tata kiai manei doa siai weru mano wei foi kaha, mae ne tarai toyari tatamuriruhiaifa, manei ria manei.
6 Mansiari-mansiari na tata, tasobu Nuaninu Mirarebana foi ne Fi Mai fo ria Allai we tafata inontarai naya fo. Fi Mai nanai wiro masi kaha mae mansiari-mansiari sobu nengfo siai, kariri Allai ne bengno dohonai arora fo. Ampafe todoni kontaio tanari kariri Fi Mai tasobuai nanai. Mano sobu Fi Mai we wenabi ambori wiuwu kaiwo Allai deinawiai wei kariri fio kawaria kaharai fo, todoni kontaio niari finanai kariri ne yoasoafo.
7 Mano sobu Fi Mai we fiata inontarai siai mani, niari kariri finanai na mai we fiata inontarai siai. Mano sobu Fi Mai we deunau mani, wenani yurai we deunau na mai.
8 Mano sobu Fi Mai we niari inontarai siai enemirorong mitubaru foi mani, yurai we niari tonanai na mai kontai. Mano sobu Fi Mai we deto ne ra sobua fo we inontarai siai fo mani, yurai we niari tonanai na warang takahetuai funomai tuti na enerorong mirising. Mandoni dino sobu Fi Mai we wenunggamiei we yu kaiwasa mani, yurai we yusa na mai. Tuti mandoni dino sobu Fi Mai we aro inontarai siai mani, niari kariri finanai na enerorong mirising kontai.

Meteinawi mene menemiwawu inontarai siai fo na meminohi toa wa tuti na menari suasa

9 Menemiwawu inontarai na menemirorong mesi. Menemirireu ne karirafo tuti merutawang te ne bengfo.
10 Doroi meaine, todoni kontaio menemiwawu wawera mea na mai, toyari mambetahatuio ene wawa mansiari, tuti merurai we mene fafong metato wawera mea.
11 Meuremi maya, wiro meuremi marira fanai. Merufi we Sempaisi na meuremi mirising, na mirisingno Allai Nuaninufoi dohona fo.

12 Menemitawang te Sempaisi na menemirorong mirising, metawang mea
na dadira rorong fo, tuti metutang Sempaisi pampang.
13 Merurai we mefata doroi Kristenio ene pari fi fosa ambori esobu fi, tuti
memainenang metamang we inontarai siai na mene munuwa.
14 Memoangno mano enari kanggani mea wasa, memoansa, wiro
meteikangganisa fanai.
15 Memararising ria mano emararising fosa, tuti mesai ria mano esai fosa.
16 Meweboyari na meminohi toa wa. Wiro menemirorong dedai fanai,
mae mefarao mano etawawa fosa, amani wiro mewati tutisa fanai. Tuti
dohonao meteyo meaino mesawai sewa ne fe.
17 Manei niari karirafeai we mane wau mani, dohonao baitai nari ne
karirafo tonanai wei aha fanai. Mae merurai paria we menari te fianai aino
masi na kaiwasanei euremireafo.
18 Meruraifa paria na fifiani kontai we meminohi na mai ria kaiwasanesa
kiai.
19 Mano enehuwawu mea wa meaine, dohonao mebai ne karirafo aha we
mano enari karira we mea fo fanai, mae finanai metawinai we Allai, ambori
andino biaitai na ne kasoufo ki. Weo na Kaiwofo weai dotu tonina:
“Sempaisi medu deyo,
‘Bai mano niari ne karirafo mani,
yau nehu nana ne.
Yauno ambori ibaitai ki.’ ”*
20 Wape,
“Masino nemu aitetafoi wewisi mani,
bohong fiang wei;
arongtataha mani,
bohong mereha wei we dunung.
Weo na nari tonana fo,
ambori bohoni mimaya pariao serawera katai we dediwa urengfo
nayai.”*
21 Dohonao metua ne karirafo kiraikobu mea fe, wape meharaikobu ne
karirafo na ne bengfo.

13

Kaiwo kariri todoni tatato parentanei fo

1 Mandoni kontaio taradidau parentanei we dohong kariri, weo parenta
nunei kiai sobu mambiriufo ria Allai ma, wiro bei beriri kaha. Tuti parentao
yu tata nini, eru ene kaiwasane na mambiriuo sobuai ria Allai fo.
2 Nanai wedaya mandoni dino deiaya parentanei mani, deiaya fianai aino
Allai kiutuaia fo. Tuti mano enari tonana fosa ambori esobu aiboifo ki.
3 Weo masino manei niari ne bengfo mani, wenani wiro mitai parentanei
kaha, mae mano niari ne karirafo andi mitaiti ne. Memaya we wiro mematai
parentanei kaha mani, menari ne bengfo ambori mesobu fiaifo.
4 Weo parentanei mani Allai ne mangfatao dohoni we yufi we mene
bengfo dine. Wape mane nari karirafo mani, todoni kontaio mutai
parentafoi rai, weo ne mambiriu sobuai we dohong aiboifo wiro ne tarai
we fimaranding we miranding ne taraifoi tera kaha. Weo i mani Allai

* **12:19** Ulangan 32:50 * **12:20** Amsali 25:21-22

ne mangfata dine, niari kariri Allai ne kesoufo, ampafe ne mambiriu we dohong aiboifo we mano enari ne karira fosa.

5 Nanai wedaya yeyo metaramididau parentanei, wiro we ambori mekaharai weru aiboifo tera kaha, wape kontai we ambori menari ne maifo kariri menemirorong ketui wai.

6 Finanai wedaya kontai doni we fiani mebai pajaki finina, weo mano erufi na parenta nesa mani, Allai ne inontarai erufi wei saine, tuti etohong ene rahidafo kai we efata na parentanei.

7 Ampafe fianai aino masi we mebaitai we inontarai mandoni konta fo, mebaitai tonana; pajaki tuti barasteng we mano esobu pajaki tuti barasteng fosa, metato mano todoni kontai atosa fosa, tuti mesomi we mano todoni kontai omi wesa fosa.

Taenemiwawu, weo rahidafo kikeu ampa

8 Fio todoni kontai mebaita fo mani, dohonao metuatai pampang fe, mae mebaitai kariri ne rahidafo. Wape fi beyario todoni kontai mebaitaia kiai na wea kaha fo, nana mani mene menemiwawu wawera mea pampang wa. Weo mandoni dino enewawu inontarai siai mani, wenani dohong kariri Hukumi Musai soi foa mai ampa.

9 Weo Hukumifoi dotu deyo, wiro nai ria wiwing siai fanai, wiro mung inontarai fanai, wiro komananapi fanai, wiro bohong we inontarai ene fi fanai, finanai kiai kontai fi siai wei fo, dawi ruhiai na hukumi boyari amani, “Enemuwawu inontarai siai kariri enemuwawu bera wau wa.”

10 Inontarai mano enewawu foi mani, wiro niari karirafo we inontarai siai kaha. Ampafe taenemiwawu mani, tatohong kariri Hukumifo na mai finanai.

11 Tuti todoni kontai menari tonanai, na mewaitawang rabuang bonini. Amani rahidafe da kawuru we mea ma weo metoari weru metenawa. Weo ninaia mani rahida Allai feriri tata nai fi kefang sewa weru rahida taroasoa foi ampa.

12 Dirufi waroi ampa, rerai we aha to, ampafe tafotourai weru tanari fi mamantiti fo to, tuti tamainenang tane tarainei na fimamunao sambewara fo.

13 Tanari maifo terai kariri ne inontarai enari na rahidafo, dohonao metohong muniara mai kaha fo fanai, tuti memayeru fanai. Dohonao menari maninawa kerira fo fanai ete menari fi werarika fo fanai. Dohonao mesawa wawera mea fanai ete, menemirorong pirahai we mea fanai.

14 Mae meru Seng Yesus Kristusi ma niaya mutu na mea, tuti na tonanane dohonao menemitituaitai kariri todoni mesobu rang we metohong kariri fi karirao menemirorong wesasari fo dawi wea fo fe.

14

Metinggai mene doroi eroasoai konta wasa fanai

1 Inontarai mano ne yoasoafo mutu kahai foi, wiro meteiayari fanai, mae metamang wei na mai kontai. Dohonao metapai we fi enetituaitawa fe.

2 Inontaraine manea na ene eroasoafo mani etang maino fiang bong fo kai. Wape inontarai manea kontai eroasoafo mutu kaha, ampafe etang raung terai.

3 Inontaraio metampi fiani konta wa mea mani, dohonao mesahutawang mano etang te raung tera wasa fanai. Tuti mano metang te raung wa mea

dohonao metinggai mano etampi fiani konta wasa fanai, weo wenanisa Allai sobusa we nesa kontai ampa.

4 Mandoni di waue boyo binggai Sempaisi ne womingfoi nina? Wenani doaria mutu ete sawaifa te, nanafo Mano wewoming wei foi andino detioi ki. Wape doari pampang rai weo Sempaisi wemambiriu we deitawani we doari pampang.

5 Inontarai manea na eroasoafo mani enemitituaitai we rahidafo masi kai kaha, bei mirarebanai sewa ne wei fo. Wape manea aha na ene eroasoafo mani eteyo rahidafo masi kai. Ampafe na toninane, mansiari-mansiari wau kutuai kaririai na enemurorongwai.

6 Mandoni dino enetituai we rahidafo bei mirarebanai sewa rahida wei fo mani, niari tonanai we somi we Sempaisi nayai. Tonanai kontai na ampifo, mano dang andowa taraifoi, niari tonanai we Sempaisi, tuti dohong mahikai wei. Tuti mano wiro dang andowa tarai kaha foi, niari kontai tonanai we Sempaisi kontai, tuti i kontai dohong mahikai we Sempaisi na finanai.

7 Weo na tata kiai manei wiro minohi darang we mantauni kaha, tuti manei wiro mireha we mantauni konta kaha.

8 Taminohi tatarang mani, tatarang we Sempaisi, tuti tamararehara mani, tamarareha we Sempaisi kontai. Ampafe taminohi tatarang ete tamarareha fo, tata mani Sempaisi ne tata.

9 Weo nanai wedaya Seng Kristusi mireha tuti suwi aha, ambori weSeng we mano emarareha fosa tuti we mano etarang fosa.

10 Ampafe doroi meaine, we fianie metinggai mene doroi eroasoai konta fosa nina? Ete we fianie mesahutawang mene doroi eroasoa fosa nina? Weo tata kiai todoni kontai tatoari na Allai arongreafo we kiutu kaiwo kariri tata rai.

11 Weo kaiwofo dotu tonina:

“Sengnei fefora na wonongfo deyo,
‘Mandoni kontaio ambori disangkapa awebukafo na arohureane ki,
tuti mandoni kontai ambori deyoai we yau mani Seng Allai di yau.’ ”*

12 Ampafe mansiari-mansiari na tata todoni kontaio deiai kariri mantauni finiarifo we Allai rai.

Wiro mewedaya mene doroi yoasoai konta foi dohong sarawa fanai

13 Ampafe tonana mani, wiro tatinggai wawera tata aha fanai. Mae ne mahikai mani menemirorong tonina, wiro tane tarai toyari kamiei we wedaya tane doroi sodairi sawa fanai.

14 Na iweboyari ria Seng Yesusi fo, iwaitawanai tuti iroasoai we fiang tatang ne masi kai, wiro wea ahuai we werarika kaha. Wape mandoni dino sahu fiangfeai we werarika, nana mani finanai werarika we mantauni.

15 Masino wedaya nemu doroifoia ne yoasoafo dohi we fiang bang wa mani, wiro bohong kariri taenemiwawufo kaha, ampafe bang fi tonana fanai. Wiro nari nemu doroiwai, amani inontaraio Kristusi mireha kontai wei foi, wioru na fiang bang wa fanai.

16 Ampafe fiea menemitituai we fibeng fine, wape masino finani wedua inontarai siai mani, denteng sewa mani menari finana fanai, ambori wenani ne yoasoafo dohi kaha, tuti inontarai siai wiro etinggai mea na kaiwo oiberaha fea we menari karirafo fanai.

* **14:11** Yesayai 45:23

17 Weo Allai ne Mananufo mani, wiro we fiangfo tutu fiunungfo kaha,
mae we tamasi na taminohi toa ne, taminohi na mai, tuti tamararising na
Nuaninu Mirarebana foi.
18 Weo mandoni dino fiata Kristusi na ne tonanafo mani, wenani Allai
eneoi tuti inontaraine eroa wei.
19 Ampafe tarurai we tanari te fio wedaya tata taminohi na mai fo, tuti
fio wedaya tafata wawera tatara taenemirorongnei mitubaru aha na tane
taroasoafo.
20 Dohonao fiangne wedaya menari fio Allai niaria foa woru fanai. Fi-
angne mani masi kai we ang, wape fio metang nanai wedaya inontarai siai
etawai tono sasari rorong fo mani, menari sarawa finanai.
21 Ne tarai tonana mani, ne mahikai mani, wiro metang andowa taraifoi
kaha, ete metunung anggurifoi kaha, ete wiro menari fifiani kontaio wedaya
mene doroifoi niari sasarifo kaha.
22 Fianai aino meroasoaia fo, metohong kaririai na Allai arongreafo we
mantaung mea terai. Mandoni dino niuruainso wiro dohong sarawa kaha,
na fio sahuai we fi wetarai fo, wenani mani Allai mioani ampa.
23 Wape inontarai mano enewawera we fiangfo, mayeai dang fiang nanai
aha fo, inontarai nani sobu aiboifo, weo wiro niari kariri ne yoasoaio kariri
fio doni aino wetarai fo tuti doni aino sarawa fo kaha. Tuti fifiani kontai aino
wiro na roasoafo kaha, finana mani fi sasari fine.

15

Tafata inontarai siai fosa, wiro tawati terai we mantaung tata fanai

1 Mano taroasoaia mutu ne tata, todoni kontaio tatawang tata we tafata
mano eroasoa mutu kaha fosa. Wiro tasera we ambori tafaraise siai fanai.
2 Mansiari mansiari na tata yurai we fiata tane doroifosa we ene bengfo,
ambori eroasoafo mutu aha.
3 Weo Kristusi kontai wiro sera we fio dohong mantauni piraisera fo kaha,
wape niari kariri kaiwo dotu tono:
“Kaiwo karirao inontarai eteibera Seng Allai Wau fo,
isodairai kontai ampa.”*
4 Weo kaiwo ariri fuba esoi kiai na Kaiwo Mararebana fo na fafongfa nani, oi
we deunau tata nai, ambori aunau tasobui tonana foi dohong tata tatawang
tata tuti taenemirorong mitubaru, ampafe taenemitawanai we Allai.
5 Kadono Allai mano wedaya inontarai etawansa tuti dohonsa enemiro-
rong mitubaru foi, fiata mea we menemirorong boyari, kariri Kristus Yesusi
ne minohi toa fo.
6 Ambori na menemirorong boyari tuti merawamifui boyari metaparand-
ing Allai, amani tane Seng Yesus Kristusi tamana.

Metamang wawera mea toyari Kristusi sobu mea, weo Kristusi feriri tata kiai, Yahudi tuti Yahudi kaha ne tata kiai ruhiai

7 Ampafe todoni kontaio metamang wawera mea, kariri Kristusi kontai
demang we tata fo. Ambori na tonanane kaiwasafoi etaparanding Allai.
8 Weo, yeyo yeikaririaifa we mea we Kristusi da ma wewoming we
inontarai Yahudi fosa kawuru ampa. Niari tonanafo we deinawiai wesa we
ewaitawanai, we Allai mani dohong kariri ne kaiwo derera fo na mai, amani
na kaiwo dereraio dohonai we ene riria fafong fosa fo.

* **15:3** Masmuri 69:9

9 Tuti we niari inontarai na nu siai, amani ne Yahudi kaha fosa, kontaia
etaparanding Allai we ne arosa fo. Toyari na Kaiwofo rabuang bei dotu
tonina:
“Ampafe yau ambori ifiai wau rahang kaiwasa Yahudi kaha fosa kontai,
ambori irohi rarung fiai fo we ifiai wonomuwai.”*
10 Rabuang bei dotu kontai aha tonina:
“Kaiwasa Yahudi kaha wa mea,
memararising kontai ria Allai ne inontarai dirisara fosa!”*
11 Tuti rabuang bei aha mani dotu kontai tonina:
“Kaiwasa Yahudi kaha wa mea kiai, mefiai Sempaisi,
todoni kontaio kaiwasanei kiai efiai!”*
12 Tuti nabi Yesayai medurai kontai deyo,
“Ambori Isai* ne bitiri sanami foi,
ureng bei soparimai kiawariaia fiabai,
amani manei na Isai ne ririrafoi,
kiawariai we yu nu bodoni kontai ki,
tuti kaiwasa Yahudi kaha foi enemitawang te I.”*
13 Kadono Allai mano taenemitawani foi, dohong mea memararising
pampang tuti wedaya mea menumiruainso ne maifo, na meroasoi pampang
fo. Ambori na Nuaninu Mirarebana foi ne mambiriufo, menemitawanafo
fuba paria.

Paulusi deisaha kariri we fiani soi suratinei fo

14 Doroi meaine. Iroasoai we mea mani, menari kariri ne bengfo bitoya
paria, tuti mewaitawang maino fifiani kontai tuti mewemambiriu we
metaunau wawera mea kontai.
15 Wape fieai wedaya anta iwemambiriu we isoi kaiwone we mea, we
yeretawang mea, weo Allai dohong ne bengfo arora we yau ampa,
16 amani yuai yaua iwemangfata we Kristus Yesusi ampa, we ifata Yahudi
kaha fosa na nu bodoni konta foi. Tuti dohong yau nehu tarai weimami we
yeiriri Kaiwo Mahikai na Allai fo, ambori inontarai Yahudi kaha fosa eroaso
Seng Yesusi ambori ewekorbani mesi we Allai, we Nuaninu Mirarebana foi
yuairuransa awa emararebanaia fefe.
17 Ampafe iboiwawa arohu na Kristus Yesusi we fi iru we Allai fo.
18 Imaya we imadu kariri fi siai fea kaha, manta kariri fianai aino Kristusi
niari na yaua fo, amani we iwiwiaing Yahudi kaha fosa na kaiwo imadura fo
tuti na yohong toa fo, ambori eroaso Yesusi tuti na tonanane mani etohong
kariri Allai ne dawiafo.
19 Tuti iwiwiansa we Allai tonanai na iwemambiriu we inari fiainawiai
tuti fitantuma fo, amani fio inari na Nuaninu Mirarebana foi ne mambiri-
ufoi. Doni Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo iwuwuaifa na masi wariai mai
kataifo kai, na bendari Yerusalemi paria sobu nu Irilikumi foi.
20 Na iwuwu Kaiwo Mahikai ne tonanafo, yawiai paria we iwuwuai terai
na kataio etaramio Kristusi kaharai fo, ambori na tonanane wiro ibaung fi
iru fo sau fio manei siai niari kawurua wataia fo fanai.
21 Wape kariri fianai aino dotu na kaiwofo:
“Inontaraio wiro esobu kaiwo kariri I kaha fo,
ambori ewati,

* **15:9** 2 Samueli 22:50; Masmuri 18:49 * **15:10** Ulangan 32:43 * **15:11** Masmuri 117:1 * **15:12** Isai mani Mananu Dauti tamanai. * **15:12** Yesayai 11:10

tuti mano wiro etaramioa kaha fosa,
ambori etafu.”*

Paulusi enetituai we ambori dontai to Roma

22 Nehuo irurai we iwuwu Kaiwo Mahikai fo na katai etaramioa kaha
fo akawuru wo nani, wedua yau pampang we yontai mau we ituambawa
meawa nina.
23 Wape ninaia mani, wiro katai siai feai we irufi nai na ninai ahang kaha
weo Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo wuwuai maino katai nini kiai ampa.
Tuti defuina beiru mau wa yohong weai paria we ituambawa mea,
24 ampafe enehutawanaifa we rahida yontai to nu Spanyoli foi mani,
yontai mauo mea na nanai, tuti imirising ria mea tourai na nanai ki. Mayeai
enehutawanai we mefata yau ambori yontai to Spanyoli aha.
25 Wape nina mani yeyo yontai to Yerusalemine weo yeo ifata Yesusi ne
inontarai emararebana fosa na wana fo.
26 Ika fio jemati na nina nesa efanduhiai we efatasa nai, weo jemati kiai
na nu Makedonia nei tuti na nu Akhaya foi, ehutuai we etohong fi we efata
tane doroio ene pari fi na bendari Yerusalemi fosa.
27 Na enemirorong mirising ehutuai we enari finanai, tuti todoni kontaio
masi paria we enari tonanai we efata tane doroi na Yerusalemi fosa tonanai.
Weo inontarai Yahudi fosa ewedaya inontarai Yahudi kaha fosa esobu
moanaio ra mai fo ria Allaia fo, amani na esobu Kaiwo Mahikai fo konta
fo. Ampafe todoni kontaio Yahudi kaha nesa efata tane doroio inontarai
Yahudio eroaso Yesusi fosa na moanai nuneio esobuai ria Allaia fo, nana
mani na ene doifo.
28 Ampafe yohong kariri finanafo kai, tuti yohongno fio efanduhiai we
efata tane inontaraio enayai na Yerusalemi fosara nana mani, ambori yontai
to Spanyoli, tuti na nehu rang rorong fo nani ituambawa mea mau kontai ki.
29 Iwaitawanai we yontai mau ituambawa mea mani, yontai tuti moanai
bitoya na Kristusi.
30 Doroi meaine. Na tane Seng Yesus Kristusi tuti na enemiwawuo Allai
Nuaninufoi dohona fo, yenggoa mea, kadono merufi meweboyari ria yau
na metutanai kontai tuti yau we Allai.
31 Metutanai ambori Allai derara yau weru inontarai eroaso Kristusi
kahaio na nu Yudea foi sa, tuti ambori fianai aino ika yontaia ninai, Allai
ne inontarai emararebana fosa etamang weai na mai.
32 Ambori na Allai ne yoa weai nanai, yontai we mea mau na enehurorong
mirising ambori nuhuruainso enehurorongnei mitubaru tuti mirising kon-
tai aha rahang mea.
33 Kadono Allai, mano dohong inontarai enumiruainso ne mai foi, weriria
doroi mea kiai. Antu.

16

Paulusi denatu mahikai we jematifosa

1 Yutang mea we mewati we tane doroi Febei na mai. I mani wiwingno
wemangfata na jemati Kengkrea foi dine.
2 Na Sengnei wonongfo metamang wei na mai, toyari masi we metamang
we ne inontarai emararebanai siai fosa. Masino deyo mefatari na fiea mani,
mefatari tonanai, weo mantauni kontai fiata kaiwasa bitoya ampa tuti fiata
yau kontai ampa.

* **15:21** Yesayai 52:15

3 Metohong mahikaifea we Persekilai tuti Akwilai, nehu maniwowirio
amerufi ruhiai we Kristus Yesusi wa suru.
4 Ururai we ufata yau ikaharai weru ne karirafo, wedaya adareti
umarareha. Yohong mahikai we suru we fi unari we yau fo tuti imeiri yau
kaha, wape jemati na nu Yahudi kaha fosa kontai etohong mahikai we suru
kontai.
5 Meteisaharai kontai we jemati efanduhisa na une munuwai sa, we
yenatu mahikai wesa kontai.
Mahikaifeai we Epenatusi, inontaraio enehuwawuti wai. Na nu Asia foi
mani andino yoaso Kristusi reantenangne.
6 Yenatu mahikai kontai we Mariai, mano yufi mamboni paria we meara
foi.
7 We nehu doroio Adronikusi tuti Yuniasi amene nu boyari wa suru, amani
uweinontarai Yahudi kariri yau, yenatu mahikai we suru kontai. Uru mani
rasuli ato suru di suru, tuti raminde uwatai na aitamu rorong fo kontai ria
yau ampa. Uruino uroaso Kristusi fafong weru yau ne.
8 Mahikaifeai we Ampliatusi, inontaraio enehuwawuti na Sengnei.
9 Mahikaifeai we Urbanusi, tane maniwowirio yufi kontai we Kristusi wai.
Tuti mahikaifeai kontai we Stakisi mano enehuwawuti wai.
10 Mahikaifeai we Apelesi, inontaraio deinawiai na dohong toa fo we daria
Kristus na mai wai. Kontai mahikaifeai we Aristobolusi ne munu rorong
wasa,
11 tuti we Herodioni, nehu maniwowirio aune nu boyari wai. Kontai
mahikaifeai we tane doroio eroasoai konta wasa na Narkisusi ne munu
rorong fo.
12 Mahikaifeai we Trifenai tuti Trifosai suru. Uru mani urufi mamboni
paria we ufata Sempaisi. Tuti mahikaifeai kontai we Persisi, maniwowirio
enehuwawuti wai. I kontai yufi mamboni paria we Sempaisi.
13 Mahikaifeai we Rufusi inontaraio Sempaisi diriri wai. Kontai we Rufusi
inanai, i mani niari yau toyari ai tera dine.
14 Mahikaifeai kontai we Asinkritusi, Flegoni, Hermesi, Patrobasi, Her-
masi tuti doroi eroasoaio eminohi riasa wasa.
15 Mahikaifeai kontai we Filalogusi tuti Yuliai, tuti we Neurusi tuti ne
rorowing, we Olimpasi, tuti inontarai emararebana eminohi riasa wasa
kontai.
16 Metohong mahikai wawera mea na menemirorong mesi kariri inon-
tarai Kristeni ne tane koangne. Kristusi ne jematine kiai na ninai etanatu
mahikai we mea kiai.

Kaiwo areraio wefuiai

17 Doroi meaine. Yeretawanai na tapapa paria we mea, we metanansiau
we inontaraio eha aiteta we mea ewedaya meweboyari aha kaha wasa tuti
ewedua mea weru meroasoai na mai wa. Finanai wiro masi kariri fianai
aino raminde ametaunauwai nana kaha. Ampafe mehatai werusa.
18 Weo inontarai tonana nesa mani, wiro erufi we tane Seng Kristusi kaha,
erurai we etohong kariri te fianai aino enemirorongfoi dohong wea fo terai.
Na kaiwo miaing we taramioa fo, eboromi wemereha we ewawori kaiwasa
enemirorong mesi fosa, etofasa we etawai.
19 Mene metohong kariri Allai wa, kaiwasa bitoya etaramioai ampa. Tuti
imirising paria we finanai. Wape yawiai paria we todoni mani mesawai we
fi beng fo, tuti mehatai weru fi kia karira fo mae menemirorongwai mesi.

20 Allai mano dohong inontarai tanumiruainso ne mai foi, sikera saha
kanggung Saminsenia mingganggung na meawemi reng wa.
Kadono tane Seng Yesusi ne bengfo weriria mea kiai. Antu.
21 Nehu maniwowirio Timotiusi mano yufi we Kristusi ria yau ne, denatu
mahikaifeai we mea. Tonanai kontai we Lukiusi, Yasoni tuti Sosipateri,
mano antone nu boyari fo sitoru, itoranatu mahikai kontai we mea.
22 Yau Tertiusi, mano isoi Paulusi ne kaiwo anatu fe nini yau, yenatu
mahikai we mea na Sengnei kontai.
23 Gayusi kontai denatu mahikai we mea. I mani fiata yau iminohi riati
na ne mununei, tuti fiata jematinei ewenadi nai kontai. Erastusi mano
wenunggamiei we yu doi na bendarinei, denatu mahikai we mea kontai.
Tonanai kontai we tane doroi Kwartusi.
24 [Kadono tane Seng Yesus Kristusi dohong ne bengfo arora we mea kiai.
Antu.]*

Kaiwo kafe

25 Tataparanding Allai! Andino wemambiriu we niari mea meroasoai
mutu, kariri ne Kaiwo Mahikaio ikoramai we meara fo, tuti kariri kaiwo
iwuwuai kariri Yesus Kristusi fo, amani fianai aino Allai dediwarai na
fafongfa wata fo waroi ampa pariao na fuininai arahio deinawiai kasaua fo.
26 Wape ninaia mani Allai ne Kaiwo dediwarai nanai, deinawiai tuti ati
parai na kaiwo Allai dererai we nabifosa etoi karirіaia fo. Kaiwo nanai, Allai,
mano minohi wenumainu foi, dohonai we wiwiang Yahudi kaha fosa kiai we
eroasoi ambori etohong kariri.
27 Mesiri kawuru andino tasahui we tane Allai ne, andino sewai sewa ne.
Andino tataparandini we fitawafa na Yesus Kristusi! Antu.

* **16:24** Arawangno 24, wiro tarai na Paulusi ne suratinei kaha, mae mano esoi karirіai aha fosa, ansaino esoi kaiwo rabuang nini kontaifa aha ne.

Kaiwo Bo Boyari Paulusi Soi We Jemati Na Korintusi

Kaiwo dedung we 1 Korintusi

Bendari Korintusi mani, raminde nanai bendari fiabai sewa na nu Akhaya foi. Kaiwasa na Korintusi foi etaroanso Seng Allai kaha, tuti eweagama siai bitoya; efau esomi we seng wetarai kaha fo. Paulusi kiorang Kaiwo Mahikai kariri todoni Seng Yesus Kristusi feriri inontaraine tata na ne mirehafoi, tuti manea nasa eroasoai. Dontai werusara mani, Apolosi dontai to Korintusi aha, fiatasa aha ambori eroaso Kristusi mutu.

Embai beiru teai aha mani, mano eroasoai na Korintusi fosa etanatu surati bei we Paulusi. Nanai wedaya Paulusi soi surati bonini wesa aha. Deisaha kariri fi etutani wea fo tuti deretawansa weo fi masi kahai enari fo bitoya. Weo eweboyari kaha mae esawasa, manea eteyo eraria Apolosi, manea aha ria Paulusi. Kontai deunausa kariri rirau tuti maninawafo.

Kontai medu kariri Kristenifosa we fiang ohonai wekorbani we aririwang beia fo, etang ete nana fanai. Tuti maneiru teai nasa enemitituai we ene doroifosa kaha mae enemirorong dedai, tuti eteyo esobu Fi Maio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo beng sewa weru mano siai wei fosa. Medu kariri rangno enemiwawufo, na robong suraya botoru (13), tuti kariri todoni kontaio inontarai emararehara fosa ambori Allai duwisa aha fo. Fi siai bitoya kontai deunau wesa.

Kaiwo na suratinei deto kutuai tonina:

1:1-9 Paulusi denatu mahikaifea tuti dohong mahikai we Allai.
1:10-6:20 Paulusi deretawang mano eroaso Yesusi na Korintusi fosa, weo esawasa tuti enari fikarira bitoya.
7:1-40 Deunausa kariri rirau.
8:1-11:1 Deunausa kariri fiang ohonaia we omi we aririwangfo nai.
11:2-16 Koang kariri wiwingfosa na nadi rorong fo.
11:17-34 Kariri todoni etohonsua perjamuangfoi, etang roti tuti etunung anggurifo we ambori earomio Seng Yesusi ne mireha wesa fo.
12:1-14:40 Deunau kariri Fi Maio tasobuai ria Nuaninu Mirarebana foi fo.
15:1-58 Deunau kariri mansuwi-suwi aha foi.
16:1-4 Kariri ene etohong doi we Kristeni ene pari fi fosa na nu Yudea foi.
16:5-24 Kaiwo wefuiai tuti dohong mahikaifeai wesa.

Paulusi urohong mahikai we jemati na bendari Korintusi

1-2 Weo doroio Allai ne jematiwa mea na bendari Korintusi, amani inontaraio memararebanai na Kristus Yesusi ne mea, tuti Allai sahu mea we meminohi weinontarai memararebana wa mea, mai kariri sahu ne inontarai na doni konta fosa ambori eminohi emararebanafo, amani mano eroaso tane Seng Yesus Kristusi, mano weSeng wesa tuti weSeng we tata konta foi.

Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, na Seng Allai ne dawiafo, yuai yau we Kristus Yesusi ne rasuli, tuti kaiwone na imeiri yau kaha mae na tane doroi Sostenesi kontai.

3 Auenemitawanaifa kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong une bengfo arora we mea tuti urohong mea menumiruainso ne maifo.

Paulusi fiai Allai tuti dohong mahikai wei, we ne mahikai deinawia fo na ne inontarai na Korintusi fosa

4 Yohong mahikai pampang we Allai, we fio niariri pampang we mea na
Kristus Yesusi wa, amani dohong ne bengfo arora we mea fo.
5 Meweboyari ria Kristus Yesusi wa wedaya Allai dohong mea mewemam-
biriu na fifiani kontai. Dohong mea mewaitawang kariri ne mahikaifo tuti
mesawai we memadu kaririai kontai.
6 Na tonanane deinawiai we amene kaiwo kariri Kristusi fo, mesoniaia
mai na menemirorongwai ampa.
7 Ampafe fi kariri taminohi weinontarai Kristeni fo mesobuai mai ria Allai
Nuaninufoi ampa, tuti metamang we rahida tane Seng Yesus Kristusi da nai
ma foi, amani rahida kaiwasa fuba nunei kiai ewatioi we da ma fo.
8 Allai mantauni ambori dohong mea mewemambiriu pampang, ampafe
meroasoaia mutu, paria rahida tane Seng Yesus Kristusi da nai ma foi.
Ambori paria rahida nani sobuai we menari sarawafea kaha.
9 Allai mani meroasoi tarai, we dohong kariri ne kaiwo arera fo na
mai. Andino sahu mea ma meweboyari ria Kaisungno Yesus Kristusi, tane
Sengfoi ne.

Paulusi sua jematifosa we esawasa

10 Doroi meaine, na Seng Yesus Kristusi wonongne, yutanai na tapapa
we mea paria, we mesawa mea fanai. Mae menemirorong boyari, tuti
meweboyari pampang, na fi memadura wa tuti na fi menemitituaita wa.
11 Weo Klui ne arikangfosa, eteisaharai we yau eteyo wiro meweboyari
ahang kahai mae mesawa wawera mea paria.
12 Fianai aino imadurai mau ninai mani, manea meteyo mene mano
wenunggamiei we mea mani Paulusi. Manea aha mani meteyo meneng dino
Apolosi, manea kontai aha mani meteyo meneng dino Petrusi, tuti manea
kontai aha mani meteyo meneng dino Kristusi.
13 Manamo Kristusi ne taraifoi wiro tababauri tonana kaha. Kontai
mewaitawanai weo, wiro imereha na aitabafoi we mea kaha, ete mewebap-
tisi na wonohu Paulusi ne kaha.
14 Yohong mahikai we Allai, weo na mea kiai wiro iwebaptisi mane wau
kaha, mae Krispusi tuti Gayusi umeiri uru terai.
15 Ampafe na toninane, wiro manea meteyo iwebaptisi mea na wonohune
ambori meraria yau fanai.
16 (Oh! Arohuoai kontai we Stefanusi ne munu rorong fosa mani, yauno
iwebaptisisa konta ne. Wape enehutituai, tarahai wiro manei siai ahang
kaha.)
17 Weo Kristusi demi yau we iwebaptisi kaiwasa kaha, mae we iwuwu
Allai ne Kaiwo Mahikai ne. Kontai kaiwo iwuwuai nanai, wiro iwuwuai na
kaiwo awai nunei kaha, weo imaya we Kristusi ne marareha na aitabafoi ne
mambiriufo wefiea kaha fanai.

Allai ne awaifo tuti ne mambiriufo tawaitawanai na Kristusi, wiro na awai nunei kaha

18 Tatairiri Kaiwo Mahikai kariri Kristusi we mireha na aitabafoi we
feriri inontaraine tata fo. Kaiwasa ambori esodai aiboi fosa, amani mano
eteiayara fosa mani, eteyo kaiwo nanai kaiwo webonggoi paria fine. Wape
weo mano Allai feriri tatara ne tata mani, tataramioai mani taroasoai tuti
tateyo, “Kaiwo ninai mani Allai ne Mambiriufi dine!”
19 Weo na Sempaisi ne Kaiwone rabuang bei dotu tonina:

“Ambori mano eteyo ewaitawangfi disa
ambori ene ewaitawanafo wioru,
tuti mano esawai fosa enemitituaitafo,
inaria nai werusa ki.”*
20 Sempaisi ne Kaiwone dotu tonana mani ambori tamadu fiani kariri
mano esawai fosa, ete mantaunau Kaiwo Musai soi fosa, tuti mano esawai
esawa tuti fi nunei fosa ne? Tateyo esawai tuti esobu aunau dedai paria,
wape na Allai arongreafo mani, enemitituaitafo webonggoi paria. Weo Allai
deinawiaia kasau ampa, we inontarai nunesa ene awaio enemitawana fo
tupa dawohi arorawa.
21 Weo Allai na ne awaifo wedaya ambori mandoni kontai, sewaia todoni
ki, wape wiro deroanso Allai na ne awai nunei nani kaha. Wape Allai piraise
we feriri inontarai eroasoi fosa na kaiwo amewuwuaifa kariri Kristusi fo,
amani na kaiwo inontarai eroasoa kaha nesa esahuai we kaiwo webonggoi
fo.
22 Inontarai Yahudi nesa etawiai we ewati te fitantumafeai we fiainawiai
kariri kaiwo amewuwuwa fo, akawuru wori eteyo eroasoai. Tuti inontarai
Yunani fosa mani, esera tuti te ene awaifo.
23 Wape tata mani, tawuwu te Kristusi wemireha na aitabafoia fo. Kaiwo
tawuwuai tonana fo disang inontarai Yahudi fosa enemirorongfoi paria, tuti
Yahudi kaha fosa kontai esahuai we kaiwo webonggoi fine.
24 Wape we mano Allai sahusara fosa, amani na Yahudi fosa ete na
Yunani fosa, kaiwo kariri Kristusi we mireha na aitabafoi, deinawi Allai ne
Mambiriufo tuti ne Awai Fuba fo.
25 Weo inontaraine etaparanding ene awaifo, wape ene awai nanai wiro
wefiea kaha, mae tawawa sewa Allai ne bonggoifo. Tuti etaparandingno ene
mambiriufo, wape ene mambiriu nanai wiro fuba kaha, mae fanahang sewa
Allai ne finahangfo.

Allai sahu inontarai ehatui fosa eroasoai

26 Doroi meaine, mearomi kariri mea we raminde Allai sahu mea we
meraria Kristusi fo. Rahida nanai, na inontarai nunei euremireafo, na
mea mano mesawai wa mea mefau kaha, tuti mano mewemambiriu ete
mewewafoniai wiro mefau kaha, tuti mano meweriria na riria mananufe
ne kontai mefau kaha. Eteyo mea mani inontarai mesawai turura kaha, tuti
mewemambiriu kaha, ete meweinontarai funomai di mea.
27 Tonanai ki, wape Allai deo diri mano inontarai esahu kaherasa ewe-
bonggoi fosa, we ambori na ea, dohong mamaya mano eteyo esawai fosa.
Tuti diri mano efanahang fosa, we ambori na ea, dohong mamaya mano
eteyo ewemambiriu fosa.
28 Tuti diri mano inontarainesa etatosa kaha fosa, enemirireusa fosa tuti
esahusa we ewefiea kaha fosa, we na ene eroaso Kristusi fo mani Allai
dirasaya mano nunei detosa fosa.
29 Ambori na tonanane, mandoni kontaio wiro bioi arong na Allai aron-
greafo kaha. Wiro manei biriu we deyo, “Yau mani, isawai paria wedaya
Allai diri yau ninai.”
30 Allai mantauni dino niari mea meweboyari ria Kristus Yesusine. Tuti na
Kristusi mewati Allai ne awaifo, amani Kristusi andino niari tata tamasi na
Allai urengreafo, tamararebanai tuti andino feriri tata.
31 Ampafe kariri fianai aino dotu na ne Kaiwofo amani:

* **1:19** Yesayai 29:14

“Mandoni dino bioi arong we fiea mani,
wenani bioi arong we Sempaisi terai.”*

2

Kaiwo kariri Kristusi wemireha na aitabafoi fo

1 Doroi inontarai Kristeni wa meaine! Na rahida ira mau iwuwu Allai
ne Kaiwo wetarai fo we mea nai nani, wiro imadurai kariri mantaung yau
nehu awaine kaha, ete imadu we mea na kaiwo sariati ne feai we iwawora
menemirorongwai naya kaha.
2 Weo imaduraia futuayai ampa, we rahida inayaifa na nanai ria mea wa,
wiro imadu kaiwo siai fea kaha, mae imadu kariri Yesus Kristusi terai, amani
kariri Kristusi mano mireha na aitabafoia foi.
3 Tuti rabuang bonani nehu mambiriufea kaha tuti nuhuruainso imatai
paria, adareti yeyo iwawu weru fi iru fo.
4 Kaiwo Mahikai ikoramaifa we mea nana fo, wiro ikoramai kariri man-
taung yau nehu awaine kaha, ete na kaiwo wedaya kaiwasa efaraise we
etaramioafo kaha, mae na enehutawang te Nuaninu Mirarebana foi ne
mambiriufo terai.
5 Inari tonanafo mani we ambori mewaitawanai we na Allai ne Mambir-
iufo terai aino wedaya meroaso Kristusifo, wiro na inontaraine ene awaifo
kaha.

Nuaninu Mirarebana foi deunau tata kariri Allai na ne awaifo

6 Tonanai ki, wape we mano eroaso Kristusi na mai fosa mani, kaiwo
amemaduraifa sewai paria. Awai nani wiro na awai nunei kaha, tuti wiro
awai nano mananu nunei fosa kaha, amani parentao ambori eworu foi
kaha.
7 Wape awaio amemaduri wesa nani mani Allai ne awai dediwari foi
fine. Awai nani nunei deitawani kaha, weo dediwari werusa fefe, wape
rahidao niari nunei kaharai fo Allai meinenami kawuru ampa, we dohong
ne sambewaraio dadai fo we tata nai.
8 Mano ewemananu na nufi ninisa, manei wiro deitawang kariri awai
nani kaha. Weo ewaitawang awai nani fea reti, wiro epahu Sengno dedai
sambewara foi na aitabafoi kahai ki.
9 Wape fininai kariri fianai aino dotu na ne Kaiwofo deyo,
“Fio tawatioai na tauremine na wea kahai,
tataramioai na tataramine na wea kahai,
tuti taenemitituai weai na wea kaha,
finanai kiai Allai meinenamai we mano enemiwawuti fosa ne.”*
10 Wape Allai deinawiai we tata na Nuaninu Mirarebana foi ampa, weo
Nuaninufoi mani deitawang maino fiani kontai, paria Allai enerorong ketui
pari foi kontaio deitawani.
11 Weo mandoni kontaio wiro deitawang inontarai manei enerorongfoi
kaha, mae wenani mantauni nuaninufoi reto. Tonanai kontai we Allai,
mandoni kontaio wiro deitawang enerorongfoi kaha, mae Allai Nuaninufoi
mantauni dino deitawani ne.
12 Tuti tata mani, wiro taenemitituaitafo ete tatafu kaiwo fo wiro kariri
inontarai nunesa ene etafurafo kaha. Mae Allai denatu Nuaninufoi we tata
ma we fiata tata, ambori fianai aino dohonai we tata meu fo, tatafu na mai.

* **1:31** Yeremiai 9:24 * **2:9** Yesayai 64:4

13 Ampafe, kaiwo amemadura ne, amemadurai wiro kariri kaiwo na
inontaraine ene awaifo kaha, mae na kaiwo Allai Nuaninufoi deunauwai
we amea we amemadura fo, ambori ameteikariri fi na rorafaini, amani fio
wetarai fo.
14 Wape mano esobu Allai Nuaninufoi kaha fosa mani, wiro ebiriu we
esobu fio Allai Nuaninufoi dohona fo kaha. Weo finanai esahuai we fi
webonggoi fine, tuti wiro ewaitawang sobu finana kahaia. Weo fi tonanane,
mano sobu Allai Nuaninufoi dino tefurai na mai ne.
15 Wape inontaraio esobu Allai Nuaninufoi sa mani, ewemambiriu we
etaroang maino fifiani kontai, ampafe ehutuai we doni aino bengfo tuti doni
aino karirafo. Wape we mantaunsa mani, inontarai siai etaroansa we ehutu
kaiwo kariri sa kaha.
16 Weo na Kaiwofo, arawang bei dotu deyo,
“Mandoni kontaio wiro deitawang Allai enetituaitafo kaha,
tuti wiro wemambiriu we deunauwi kaha.”*
Wape inontarai taroasoa ne tata mani, Kristusi enetituaitafo nai na tata
ampa.

3

Paulusi deunau jematifosa we wiro esawasa fanai, mae enemirorong boyari tuti eraria Kristusi terai

1 Doroi meaine, raminde iminohi ria meawa nanai, wiro imadu na kaiwo
mai we madurai we inontarai etohong kariri Nuaninu Mirarebana foi kaha
fosa. Mae imadu na kaiwo miawa we inontaraio era ria nunei tuti wiro
etohong kariri Nuaninu Mirarebana foi kaha fosa etafura fo, amani we
inontaraio ewearikang marereha na ene eroaso Kristusi fosa.
2 Raminde nana mani kaiwo imadurai we mea fo, ne tarai toyari yohong
ui we mea, amani fiang we arikang marareha, wiro fiang we inontarai
fuba kaha. Yeunau mea tonana weo wiro mewemambiriu we mesobu
fiang mutubaru fo kaharai, amani kaiwo mai we inontaraio etohong kariri
Nuaninu Mirarebana fosa esobua fo. Tuti paria ninai, wiro mewemambiriu
we mesobu fi tonana fong kaha.
3 Weo na fi menari wa, ne tarai toyario meweinontarai mera ria nunei
di mea. Weo menemirorong pirahai wawera mea tuti meweaiteta wawera
mea. Fianai aino menari tonana ne, deinawiai we mea mani, inontarai mera
ria nunei di mea terai.
4 Weo masino manea meteyo, “Yau mani, Paulusi ne inontaraio irariati di
yau,” mane mea aha mani meteyo, “Yau mani, Apolosi ne inontarai irariati
di yau.” Mewaitawana kahai e, we na mene menari tonana wa deinawiaia
kasau ampa we nana mani meweinontarai nunei di mea terai ne?
5 Menari tonanai wape, yutang bera mea mau we Apolosi mani mandoni
dine? Tuti Paulusi mani mandoni dine? Auru mani mangfata arora di auru.
Allai yuai auru tonanai we ambori auwiwiaing mea we meroaso Kristusi.
Mansiari-mansiari niari kariri fianai aino Sempaisi dohonai we auru we
aunari fo.
6 Ne tarai toyari mano erufi na romi, yau mani weo itanang aibong, mae
Apolosi dino sara weduara ne. Wape Allai meiri andino dohong aibong nani
tifu ne.

* **2:16** Yesayai 40:13

7 Ampafe mano sanang foi wiro wefiea kaha, tuti mano sara weduara foi
kontai wiro wefiea kaha, mantao Allai andino atori ne, weo andino niari
aibong nani tifu ne.
8 Mano sanang foi tuti mano sara weduara foi, uru mani umasi, wiro
manei dedai sewa manei kaha. Tuti mansiari-mansiari ambori sobu ne
fiembaitafo, kariri fianai aino niari nanai ki.
9 Weo auru mani inontarai aurufi ruhiai we Allai di auru, tuti mea mani,
mene tarai toyari Allai ne romi aurufi nai di mea.
Tuti mea mani Allai ne munu di mea kontai.
10 Na ne bengno Allai dohonai arora we yau ne, nehu tarai toyari inontarai
sewai we niari munu, inari munu amangfoia mitu ampa, tuti inontarai siai
manei biaungno munufoi nai. Amani imadu Kaiwo Mahikai fo we mea
ambori meroasoaia, tuti manei siai deunau mea ambori metoa mutu na
mene meroasoai nani. Wape mandoni dino biaung munufoi mani, enetituai
sauarai we todoni biaung munufoi sauwifo.
11 Weo Allai mantauni dohongno Yesus Kristusi meiri kawuru we munu
amang, tuti inontarai siai manei wiro niari munu amang siai bei we biaung
munu sauwi kaha, mae na Kristusi terai.
12 Inontarai ebaung munu sau munu amang nini sa, tarahio manei niari
munufoi na emasi, ete manei niari na peraki, ete manei siai aha mani na
kamiei ne harga dedai, amani etairiri kaiwo wetaraifo na mai we jematifoi.
Tarahio manea siai kontai enariri na ai ete ninoi memasa ete na ai nukahai.
Nana mani ewuwu kaiwo we jematifo na mai kaha.
13 Fianai aino enari nanai, na rahida Kristusi daraberahi nai aha ma foi
ambori wati kariri mansiari-mansiari fi niari fo ki, we finanai masi ete bireri
e. Weo rahida bonani mani, Kristusi da tuti ne adiafoi we titua inontaraine
tane fi tanari fo nayai we masi ete bireri e.
14 Masino fi enari munu nai nanai, manei nengfo adiafoi kaso tuparai
mani, wenani ambori sobu fiembaitafo ki.
15 Mae fi niari fo adiafoi kesoaia mani, sobu dadirafo paria, we ne fieai
ahang kaha fefe. Ne tarai toyari inontaraio kiaharai weru adia rorong foi,
kuteai kontai adia kasoi, wape ne fi minohi tutira fo kai nai werui.
16 Mewaitawana kahai we Sempaisi ne Munu di mea, tuti Allai Nuaninu
Mirarebana foi niayai na meawa ne? Nana mani ne tarai toyari ne Munu
Minohi Nai foi di mea.
17 Mandoni dino niari Allai ne Munu Minohi Nai foi wioru na fi kerira
niariri foi mani, Allai ambori miung wenani wioru ki. Weo Allai ne Munu
Minohi Nai foi mani mirarebanai, tuti meaino sahu mea we ne Munune.
18 Dohonao metatofa bera mantaung mea fe. Mandoni dino enetituai
wei mani sewai na inontarai euremireafo mani, todoni kontaio niariri we
webonggoi na inontarai euremireafo, ambori sobu awai tarai fo na Allai.
19 Weo awaio inontaraine etaparandini foi mani, na Allai urengreafo
mani, awai nani webonggoi paria. Weo na ne Kaiwofo rabuang bei dotu
tono:
“Inontarai esawai fosa ene awai nani,
Allai niariri toyari wai tepari we tefusa nai aha.”*
20 Tuti rabuang bei dotu toninai kontai:
“Sempaisi deitawanai we inontarai esawai fosa enemitituaitafo mani
wiro wefiea kaha ki.”*

* **3:19** Ayupi 5:13 * **3:20** Masmuri 94:11

21 Ampafe tonana mani, dohonao mane boi aromu tuti inontarai ro riati foi
fanai. Weo fio metawi wea fo, Allai dohonai kawuru we mea.
22 Allai dohongno fiani kontai we fiata mea, amani yau Paulusi, Apolosi,
Petrusi, Allai dohong amea kiai we amefata mea. Kontai metarang ete,
memarareha, finanai ambori kia mai we mea. Tuti nunei nini, fio na
rabuang bonini, tuti ne ambori kawariai aha ma fo, fi fuba nani kiai niariri
we mea, tuti dohong finani kiai we fiata mea nayai.
23 Tuti mea mani, Kristusi dino ne mea ne, tuti Kristusi mani, Allai andino
neni ne.

4

Paulusi, mano yufi we Kristusi foi, denggoasa ambori eboi earomifo fanai, tuti etato mano ewewafoniai wesa fosa, tuti etohong kariri fi maio i tuti Apolosi unari fo

1 Ampafe todoni kontaio amea mani, mewati amea we inontaraio amewe-
woming we Kristusi di amea. Ameaino Allai yoaso ne Kaiwo dediwara fo we
amewuwuaifa ne.
2 Ampafe fi reantenang we woming tonana nesa mani, todoni kontaio
erufi na mai, wiro ewawu weru fi eru fo kaha.
3 We yau mani, manei na mea ete mandoni kontai ki, enetituai fieai kariri
yau, toyari deyo irufi we Kristusi na mai kaha, wiro enehutituai we wenani
kaha. Tuti yau kontaio wiro ikutu kaiwo kariri mantaung yau ete nehu fi iru
fo kaha kontai.
4 Weo na enehurorongnei iwaitawanaifa we na fifiani kontaio wiro inari
sarafiea kaha. Tonanai ki, wape finanai wiro deinawiai we inontarai
imararebanai di yau kaha. Weo Sempaisi meiri andino ne mambiriu we
kiutu kaiwo kariri yau ne.
5 Tonana mani wiro mesahera mehutu kaiwo kariri inontarai fanai, toyari
kariri ene fi eru fo mai ete bereri. Weo wiro ne rahida kaharai, ampafe
metamang ao Sempaisi daraberahi ma akawuru wo. Weo rahida bonani
mani fianai aino inontaraine enari worawai na mamantiti fo kontaio ambori
deinawiaia wati parai ki. I kontai ambori sefa fianai aino kaiwasa enemititu-
aitaifa na enemirorongfoia kasau ki. Rahida bonani faini dino ambori Allai
dohong fiembaitai we mansiari-mansiari ki.
6 Doroi meaine, fianai aino imaduaraia nanai, yeo imadurai kariri yau
tuti Apolosi tonanai, ambori mesobu aunau kariri fianai aino beng sewa fo,
ambori meruai inontarainesa karera fanai. Imadu kariri auru tonanai we
ambori auwekasinai we mea ambori mewaitawang kariri kaiwo rabuangno
dotu deyo,
“Merutawang te kaiwo rabuangno wataia ninai,
wiro menari seru weai konta fanai.”
Ambori na tonanane wiro boi aromu tuti manei mae wahu tawang mano
wei foi fanai.
7 Weo mandoni dino yuai mea metadai sewa inontarai siai ne? Mewait-
awanai we fifiani kontai aino meneng wa, finanai Allai dino dohonai we
mea ne. Ampafe we fianie meboi mearomi we fi mesobua wa ninai? Menari
toyari mesobu finanai na mantaung mea mene mebiriuwa fenanai.
8 Mene pari wefieai ahang kaha, fifiani kontaio mesobuaia mai ampa, mae
amea mani bereri. Tuti mewemananu ampa mae amea mani bereri! Wape
taraia fino, ambori amea kontai ameru wang mananu fo kontai ria meafe.

9 Weo enehutituai weaia mani, mano amewerasuli ne amea mani, Allai
dohong amea ametawawa sewa weru inontarai siai nesa kiai. Amene tarai
toyario inontaraio ene fiea kahaio esobu aiboi marareha fosa. Ea mani,
ambori inontarai emung funonsa na rapangan na kaiwasa earomireafo.
Kaiwasa na doni kontai era ma esai amea, inontarai nunei esai amea tuti
wewaifosa kontai esai amea.
10 Todonie, inontarai esahu amea we amewebonggoi we amewuwu Kris-
tusi fo, wape mea mani meteyo inontarai mesawai di mea? Tuti amefana-
hang, mae meteyo meaino mewemambiriune, tuti kaiwasa etato mea mae
esahu tawang amea.
11 Paria sobu rahida nini kontaio, amewawisi tuti amearomitataha. Ame-
sansung ansung karira. Inontarai enari kanggani amea paria tuti amene
pari katai we ameminohi nayai.
12 Amerurai paria we amerufi we fi ameneng. Inontarai eteikanggani
amea wape amemoansa. Tuti enari kanggani amea wape ametawang amea.
13 Eteibera amea, wape ametohong kaiwo mai fo wesa. Paria sobu rahida
bonini kontaio inontaraine ewati amea toyari amene tarai toyari aikahia
kerira.
14 Isoi kaiwone we mea mau ninai, wiro we ambori yohong mamaya
mea naya kaha, mae we yeretawang mea nayai, toyari nehu arikang terai
enehuwawu meawa.
15 Weo tarahio meweinontarai Kristeni wa, mesobu mantaunau bitoya
pari ampa, wiro atoafonsosa kaha, wape manea efau mesahusa we mene
wawa kaha. Imeiri yau kawuru, yauno na Kristus Yesusi iwewawa we mea
ne, weo yauno ika Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo ma iwuwuai we mea ne.
16 Ampafe yutanai na tapapa paria we mea we metohong kariri yohonane.
17 Nanai wedaya yemi Timotiusi dontai we mea mau. Timotiusi nini
mani, ne tarai toyari nehu arikang teraio enehuwawuti dine. Tuti i mani
arikangno taroasoi dine, weo daria Kristusi na mai paria. I ambori da mau
we deretawang mea we metohong kariri nehu yohong toa ne na Kristusi
Yesusifo, amani kariri fio yeunawai na doni kontai na jemati iraoa foa fo.
18 Maneiru teai na mea ewaitarahio wiro ira aha mau we iwati mea ahang
kahaia finanai, ampafe eboi earomi paria.
19 Wape masino Sempaisi yoa weaifa mani, waroi ahang kahai mae
ambori ira we mea mau rai. Na rahida bonani ambori iwatio fianai aino
inontarai eboi earomi nanisa enari wa ki, we tarai ene mambiriu we enari
fieai kariri emadurafo ete manta eboromi fiabai funoma ne?
20 Imadu tonanai weo Allai deinawi ne Mananufo na manei mani, wiro
watioai na kaiwoariri arora wenani medura fo kaha, mae na mambiriuo
wenani niari fo.
21 Ampafe ne doni aino menemioa ne, meteo ambori ira mau we yeunau
mea na tapapa, ete na kaiwo manang fo tuti enehuwawu mea re?

5

Paulusi medu kariri inontarai Kristenio meninawa foi we jematifosa ehatai werui

1 Tarahuo kaiwasa bitoya emadurai paria weo na mea manei niari man-
inawa kerira foi, amani kia tamang ne wiwing fui foi sahui we ne wiwing
tuti dena riati, nana mani fikerira paria. Maninawa tonanane kaiwasa
etaroanso Sempaisi kaha fosa kontai ki wiro enari tonana kaha.

2 Mewaitawang fisarawai tonanane ampa, wape meboi mearomi nendai.
Ne mai mani, menemirorong fituayai paria we ne tonanane tuti metata
mano niari maninawa tonana foi weru mea.
3 Mewaitawanai weo nehu tarainei mani tarai niayai na ninai waroi weru
mea, wape enehurorongfuisi mani niayai kefang ria mea na nana wa. Nanai
doni ikutu kaiwo kariri mano niari maninawa kerira tonana foi ampa, yeyo;
Na Seng Yesus Kristusi wonongne, todoni kontaio inontarai tonana nei sobu
aiboifo!
4 Ampafe mefanduhi mea mani, mewaitawanai we yau kontai na ene-
hurorongnei ifanduhi yau ria mea, ampafe na tane Seng Yesusi ne mambir-
iufo tuti ne wonongfo,
5 metawing inontarai nani to Saminseni warang rorong foa, ambori
enerorong kerira wesasari foi sobu ne karirafo, pariao daraberahi weru ne
sasarifoi, ambori nuaninufoi sobu mai ki, na rahida Sengnei daraberahi nai
ma foi.
6 Meboromiwai fiebai funomai mani, beng kaha. Mewaitawana kahai
e, kariri kaiwo netaweai dotu tofino, “Ragi kutu fuba kahai, wape wedaya
tepungno fiati foi dautai sentenang.” Nana mani inontarai manei dohong
sasari, mae kia karirafo we mea na jematiwai kiai.
7 Na rahida fubao esahui we rahida Paska foi mani, inontarai Yahudi
fosa ehabi ragifo kiai weru ene munufo, tuti emung domba antung fo.
Tonanai kontai mehabi inontarai dohong maninawa foi weru mea, ambori
mewaworu aha tuti mene taraiwai toyari roti weragi kaha. Weo tarai, mene
tarai kariri roti weragi kaha nani, tuti memararebanai. Weo Kristusi andino
ne tarai wedomba antung Paska foi emuni wekorbani we tata ampa.
8 Ampafe mera ma toyari tatohonsua tane rahida fuba nani na tama-
rarebanai. Tatohong suari na roti weworuo deinawi kariri taenemiro-
rongno mirarebanai tuti wetarai fo. Dohonao tanari suari na roti memo
weragi foi fe, amani ragio deinawi kariri taenemirorong kerira wesasari foi
fe.
9 Na nehu kaiwo anatu raminde yenatuai fafong we mea mau wa,
yeikaririai kawuru we mea ampa we wiro mefarao mandoni kontaio niari
sasari maninawa fo fanai.
10 Fianai aino imadurai tonana ne, wiro imadu kariri inontarai siai weru
jematiwai kaha tuti mano wiro etaroanso Allai kaha fosa kaha. Ea mani
efau enari sasari toyari emaninawa funomai, ete euremi fiabai we rafoi, ete
etatofa we ehamananapi, ete esomi we aririwang. Inontarai eweKristeni
kaha nani saino wiro yeretawang mea we mehatai werusa kaha, weo
masino merurai we mehatai weru inontarai tonana fosa mani, ne tarai
toyari menayai na nunei aha kaha.
11 Mae mano imadu karirisa weo mehatai werusa nesa mani, inontaraio
eteyo ea mani eroaso Kristusi disa tuti ahusa we tane doroi na jematiwai
disa, wape enari maninawa kerira foi, euremi fiabai we rafoi, esomi we
aririwang, etairiri inontarai, emayeru biriu, ete etatofa we ehamananapi.
Inontarai eweKristeni tonana nesa mani, dohonao mekahefansa fanai.
12-13 Weo taraie inontarai siao eroasoa kaha fosa mani, nehu mambiriufeai
we ikutu kaiwo karirisa kaha. Allai meiri andino ne mambiriu tonana ne.
Wape we mene inontaraio na jematiwai mani, todoni fino mantaung mea
mehutu kaiwo karirisa kahai nina? Mene pari mambiriu tonana e? Todoni
kontaio mehutu kaiwo karirisa! Na Sempaisi ne Kaiwofo, rabuang bei dotu
deyo,

“Inontaraio enari fi karira fo, metatasa weru mea.”*

6

Paulusi deunau inontarai Kristeni fosa we wiro etinggai ene doroifosa we mangkutu kaiwo eweKristeni kaha fosa fanai

1 We fiani e, manei na mea wekaiwo we ne doroi inontarai Kristeni manei,
dinggairi to mangkutu kaiwo wiro deroanso Allai kaha foi nina? We fiani e,
wiro dinggairi tono ne doroi emararebana fosa ambori ehutu kaiwo kariri
suru kahai nina?
2 Mewaitawana kahai we Allai ne inontarai emararebana nesa mani
ambori esobu mambiriu we ehutu kaiwo kariri nufi ne rai e? Ampafe
masino mesobu mambiriu we menari tonana mani, we fianie menemitituai
wiro mewemambiriu we mehutu kaiwo kariri kaiwo wiro maraba tonana
kaha fo nina?
3 Mewaitawanai we wewainesa kontaio tane mambiriu we ambori tahutu
kaiwo karirisa. Tonana mani kaiwo arora na nunei mani, wiro fi maraba
fine kaha.
4 Ampafe masino kaiwoariri tonana feai kawaria mani, we fianie meha
kaiwo nanai we mangkutu kaiwo etaroanso Allai kaha fosa wei ne? Ea mani
ene pari mambiriu na jematiwai we ehutu kaiwo kariri mea.
5 Metohong mamaya paria. Tofino! Masino tane doroi Kristeni wasa
manea ewekaiwo wesa mani, manei na mea wiro sewai we kiutu kaiwo
karirisa kahai e? Wiro bireri sea kaha fe, todoni kontaio maneiru teai na
mea esawai tonana rai!
6 Wape menari tonana kaha, mae manei wekaiwo we ne doroifoi mani,
doaria dinggai ne doroifoi to mangkutu kaiwo deroanso Allai kaha foi aha
nina. Tuti niari tonanai na kaiwasa eroaso Kristusi kaha fosa earomireafo.
7 Meweaiteta we mea fo teraio deinawiai we mene mambiriufeai aha kaha
tuti metawai ampa. Wape ne beng sewa mani, manei niari ne karirafeai we
mea, ete sofa mea we kiamanana mene fifo mani, menemboru terai.
8 Wape meaino metoari aha menari inontarai siai tonanai, amani menari
karirafo wesa tuti metofasa. Tuti fininai tera kaha mae, menari we mene
doroi inontarai Kristeni wasa.
9 Mewaitawanai kahai e, weo inontarai eharira fosa mani, wiro esobu
katai na Allai ne Mananu rorong fo kaha? Dohonao menemitituai sarawa fe!
Inontarai emaninawa funoma fosa, mano esomi we aririwang fosa, mano
eriraua mae enayai ria wiwing ete mang siai nariai aha fosa, mang mano
meninawa we mang siai tuti wiwingno meninawa we wiwing siai fosa,
10 mano ehamananapi fosa, mano euremi fiabai we ra fosa, mano
emayeru biriu fosa, mano efaraise we etairiri kaiwasa siai fosa, mano
etatofa we ehamananapi fosa, inontarai ninisa kiai wiro esobu katai na Allai
ne Mananu rorong fo kaha.
11 Tuti inontarai maneiru teai na mea, raminde nanai mene tarai tonana.
Wape ninaia mani Allai yuairurang meara memararebanai na urengreafo
ampa, tuti wedaya mea mebeng riati ampa. Finanai kiai tane Dai Allai
niariri na Seng Yesus Kristusi wonongfo, tuti na Allai Nuaninufoi ne mam-
biriufo.

*Paulus deretawansa we ewaitawang wedua ene taraifoi weru sasari man-
inawa foi*

* **5:12-13** Ulangan 13:5, 17:7

12 Inontarai manea eteyo Allai feriri tata weru aiboi tasobui weo fikarira
tanariri fo, donio emadu eteyo, “Inari fifiani kontai, ne bengfo ete karirafo,
finanai mai we yau kontai.” Wape wiro finani kiai kia mai kaha. Tuti eteyo,
“Inari fifiani kontaio, mai we yau.” Wape we mantaung yau mani, imaya we
itua nehu tarainei we niari maino finani kiai kaha.
13 Tuti emadu kontai eteyo, “Fiangne mani we taeneminei, tuti taeneminei
we fi tatani nei.” Wape fi ani nani tuti taeneminei, Allai niaria wioru rai.
Allai wiro niari tane tarainei we tanari maninawa kerira foi nai kaha, mae
we Sempaisi terai. Tane tarainei mani, Sempaisi ne fi dine, tuti Sempaisi niai
na tane tarainei.
14 Allai duwi Seng Yesusia suwi aha na marareha rorong fo. Tuti Allai nani
kontaio, na ne mambiriufo, ambori duwi tata tasuwi na marareha rorong foi
aha ki.
15 Doroi meaine, mewaitawanai we mene taraiwai mani, Kristusi ne
taraifoi weai aine, amani meweboyari riati. Tonana mani masi we tatohong
Kristusi ne tarai nani weai we ambori weboyari ria wiwing diru fosa rai e?
Todoni kontaio bereri rai!
16 Mewaitawanai we mandoni dino niai ria wiwing diru manei mani,
wenani weboyari riati, amani une taraifo weboyaria finana. Weo Sempaisi
medu deyo,

“Wiwing manei tuti mang manei, urirau mani uweboyari.”*
17 Wape mandoni dino weboyari ria Sempaisi mani, Sempaisi Nuaninufoi
tuti inontaraifoi nuaninufoi uweboyari.
18 Mehatai weru maninawafoi, mewawu mea weruai. Weo sasari fuba
nariri na nunei mani karira paria, wape sasari maninawa nei dino kia karira
pari sewa ne we tane tarainei. Mandoni dino niari sasari tonana foi mani,
wedaya ne taraifoi sodai karirafo paria.
19 Mewaitawanai ampa, we mene taraiwai mani, Allai Nuaninu Mirarebana
foi ne Munu Minohi Nai dine, toyari Munu Omi we Allai nai dine. Allai
mantauni dino dohong Nuaninu nani we mea ne. Tuti mene taraiwai mani,
mene fi dine kaha, mae Allai dino neni ne.
20 Weo Allai wiori kutu meara futuayai ampa. Ampafe menari sua mene
taraiwai we metaparanding Allai nai.

7

Paulusi medu kariri fio jematifosa emadurai wei kariri tariraufo

1 Fi imadurai aha mau nina mani, kariri fianai aino mesoi na mene kaiwo
anatu fe we yau ma ne. Ampafe imadu mau yeyo, tarai, mang manei dena
ria wiwing manei kaha mani, nanai denteng.
2 Wape inontaraine wea mani etawansa kaha, mae enemirorongfoi sau
we enari ne karirafo toyari maninawafo, ampafe ne mahikai mani eriraua,
ambori mangfoi deitawang te ne wiwingfoi tuti wiwingfoi kontai deitawang
te ne mangfoi.
3 Mangfoi todoni kontaio meinenang we dohong ne taraifoi we ne wiwing-
foi, tuti wiwingfoi kontai tonanai we ne mangfoi.
4 Wiwingfoi wiro meiri wemambiriu we ne taraifoi kaha, mae ne mangfoi
kontai. Tonanai kontai we mangfoi, wiro meiri wemambiriu we ne taraifoi
kaha, mae ne wiwingfoi kontai.

* **6:16** Kejadian 2:24

5 Dohonao ukatai wawera uru we uwemambewangfo waroi fanai. Masino
ureo ambori une rahida we uwenadi pampang we Sempaisi mani, yo, ukatai
wawera uru tourai tonanai. Wape mayea mani ukahefang suru aha, ambori
Saminseni sobu katai we wedaya unari sasarifea kaha. Weo tarahio wiro
mewemambiriu we metawang meara waroi tonana kaha.
6 Fianai aino imadurai tonina ne, wiro yemi mea we ambori mehatai
wawera mea kaha, mae manta imadurai we mea terai tonana, masino
metohong kariria mani, mahikai.
7 Tarai we ifaraise paria we yeyo todoni mani kaiwasanesa erirau kahai
kariri yau. Yeo imadu tonanai wape, iwaitawanai we mambiriuo Allai do-
honai we mansiari-mansiari fo masi kaha, amani manei sobu mambiriufo
we na minohifo rirau, tuti manei aha mani sobuai we na minohifo rirau
kaha. Manei Allai dohong mambiriu toninai wei, manei aha mani sobuafo
siai.
8 Ampafe we mano wiro merirau kaha wa mea, tuti wiwinawa mea mani,
yeunau mea yeyo ne mahikai mani, wiro merirau kahai, kariri yau.
9 Wape masino metawang mea na metohong we wiwing ete mang wa kaha
mani, meriraua. Weo meriraune mahikai sewa weru merirau kahai wape
menemirorong niunung mea we metohong we mang ete wiwing aha fo.
10 Tuti we mano meriraua wa mea mani, imadu we mea tonina, wape wiro
nehu kaiwo fine kaha mae Sempaisi dino dohong kaiwo nina ne. Amani,
wiwingno riraua foi, dohonao dira ne mangfoi fanai.
11 Wape masino diraria mani, dohonao rirau siai ahang fanai, ete daraber-
ahi we ne mangfoi aha reto. Tuti mang manei wiro dira ne wiwingfoi fanai.
12 Mae we mano siai wa mea mani nehu aunaufi nina, wiro Sempaisi
kaha. Masino mang manei yoasoaia, wape ne wiwing dautia foi wiro yoasoa
kaha, mae ne wiwingfoi yoa we minohi riati pampang, nana mani wenani
dohonao dira wiwingfoi fanai.
13 Tuti wiwingno yoasoa manei, ne mangno dautia foi yoasoa kaha, mae
mangfoi yoa we minohi riati pampang, nana mani wiro wiwingfoi dirari
fanai.
14 Weo mangno yoasoa kaha foi, Allai detioi we mirarebanai weo weboyari
ria ne wiwingno mirarebanaia foi, we yoasoa fefe. Tuti wiwingno yoasoa
kaha foi, Allai detioi we mirarebanai kontai, weo weboyari ria ne mangno
mirarebanaia foi. Weo tonana kaha mani, une arikangfosa ahusa we
arikangno ene pari Seng disa. Wape na wawafo manei yoasoai tuti niari
kariri finanafo, nana mani arikangfosa emararebanai na Allai arongreafo.
15 Wape masino weyoasoa kahai nani deo dira ne mangfoi ete ne wi-
wingno yoasoa foi, nana mani mang ete wiwingno roasoa wa wau, tawini
niari kariri fianai aino enetituaitafoa. Weo na mano yoasoa kaha foi dirari
tonanane, mang ete wiwing yoasoa foi ketai weruri, tuti ne taraifoi kesau.
Wape, Allai sahu tata we na tariraufo taminohi ruhiai na mai.
16 Weo wiwingno roasoaia wa wau, todoni fino boitawanai we wiro
foriri nemu mangwai kahai nina, amani fatari we yoaso Kristusifo kaha e?
Tonanai kontai we mangno roasoaia wa wau, todoni fino boitawanai we
wiro foriri nemu wiwingwai kontai tonana kahai nina?

Meminohi kariri todoni reantenang Allai sahu meara fo

17 Fianai aino mesobuai na Allai na reantenang fo, amani na rahida
meroaso Kristusi kaharai fo, dohonao merurai karerai we meriwang ne
tonanane fanai. Weo Sengnei dohongno manea we merirau, manea

bereri, manea mewewoming, manea mewewoming kaha. Ne nanai kiai metararatai na mai. Kaiwo imadurai tonina ne, wiro we mea tera kaha, mae kaiwo ninai imadurai we jematinei kiai sentenang we todoni kontaio ambori etohong kaririai.

18 Ampafe masino manei na reantenang Allai sahui we yoaso Yesusi mani, wenani weYahudi tuti wesunatia mani, dohonao yurai we weYahudi ahang kaha fe. Tonanai kontai we mano weYahudi kaha foi, dohonao yurai we wesunati ambori weYahudi finana fe.

19 Weo manei wesunati ambori weYahudi, ete bireri ete, wiro wefiea kaha. Fi fuba sewa mani, ohong kariri te Allai ne Kaiwofo.

20 Ampafe todoni kontaio mansiari-mansiari na minohifo titua kariri fianai aino sobuaia fo na mai, tuti dohonao yurai kareraifa we yiwang fi tonana ne fe.

21 Masino na reantenang Allai sahu wau tuti roaso Yesusi fo, rahida nanai wau wewoming mani, dohonao aromukuayai we ne tonanane fanai, mae munohi wewoming pampang to (tonanai ki, wape masino wobu rang we tawingno wewomingfo mani, rurai we bohong kaririai na mai).

22 Weo woming manei Sempaisi sahui ambori yoaso Yesusi mani, tarahai atorai na nunei mani wewoming pampang, wape na tarai, inontarai wenani wiro wewoming we sasarifoi ahang kaha, mae kesau ampa we weboyari ria Sempaisi. Tuti inontarai wiro wewoming kahai, rahida Sempaisi sahui we yoasoi mani, rahida nani kontai i wewoming, amani wewoming we Kristusi.

23 Allai wiori mea ampa tuti biaikutu meara futuayai ampa. Ampafe dohonao metohong mene taraiwaia wewoming we inontarai manei fanai.

24 Doroi meaine, na rahida reantenang Allai sahu mea we meroaso Yesusi fo, rahida nanai memasi kahai. Manea mewewoming, manea bireri, manea meweYahudi, manea bireri, tuti fi siai wei fo. Ampafe na todoni feai kontaio, na meminohifo, mansiari-mansiari wau munohi kariri fianai aino wobuai na Allaia nanai.

Aunau we mano erirau kaharai fosa; we denteng mani erirau fanai, mae bereri mani eriraua

25 Kaiwo yeyo imadurai aha mau nina mani, yeyo imadu kariri mano mantoa wasa, amani mano erirau kaharai wasa. Ea mani wiro isobu kaiwofeai ria Sempaisi karirisa kaha. Tonanai ki wape, na Sempaisi aro yau fo, yuai yau we inontaraio yoasoi di yau, ampafe kariri riraufo yohong kaiwo aunau kaririai toninai.

26 Enehutituai we dadira fubao tasodairi na nufi nina, ampafe ne mahikai mani, meminohi kariri fianai aino mesobuaifara wa.

27 Masino mane wau riraua mani, dohonao bira nemu wiwingwai fe. Mae mano rirau kaha wai mani, dohonao wera we wiwing fanai.

28 Tonanai ki wape mano merirau kaha wa mea, amani bariboai ete kadawingwa mea, masino manei rirau mani, ne tonanane wiro niari sasari kaha. Wape anta imadu tonanane mani, yeyo ambori mekaharai weru dadirafo. Weo na fuinina mani mano erirau nesa ambori esobu dadira bitoya rai.

29 Doroi meaine! Fianai aino imadurai nina mani, enehutituai tonina: Tane rahidafeai fau ahang kaha. Ampafe na ninai to fongna mani, mano riraua foi, niari toyario ne pari wiwing.

30 Tuti mano saia deidu foi niari toyari wiro sai kaha, mano firaise foi niari toyari firaise kaha, mano wiori fi foi niari toyari wiori finani we mantauni kaha,

31 mano urewa na fi nunei, niari toyari wiro enetituai kariri fi nunei ahang
kaha. Weo waroi ahang kahai mae, nuo tawatioi nini ambori niai ki.
32 Yohong weai we mearomikuayai we fi nunei fanai. Mano rirau kaha
nei mani ambori enetituai terai we fio na Sempaisi, ampafe yurai te we na fi
niari fo Sempaisi eneoi.
33 Wape mano riraua foi mani enetituai we fi nunei, amani yurai we niari
kariri fianai aino wiwingfoi eneoa fo.
34 Tuti nanai dohoni urewara wedaya enerorongfoi weboyari we Sempaisi
kaha. Tonanai kontai we wiwingfosa. Wiwing mano rirau kaha foi ete
kadawing sowaworua foi, i mani ambori enetituai terai we fio na Sempaisi,
weo enetituai we ambori mesi, na ne taraifoi tuti na nuaninufoi, na Allai
arongreafo. Wape wiwingno riraua foi mani, enetituai bitoya we fi nunei,
weo yurai we ambori ne mangfoi eneoi.
35 Fianai aino imadu kariri kiai tonana foi, wiro we yei wedua mea weru
meriraufo kaha, mae imadu we mene bengfo terai, ambori na meminohi toa
fo memasi tuti ambori meraria Sempaisi na menemirorong boyari.
36 Wape masino bariboai manei enetituai we wiro niari mai turura kaha
we ne wiwing da wei foi, tuti katu mani ambori wiwing nani wewiwing
tawa, ete wiro sawani wei ahang kaha, ampafe enetituai we todoni mani
urirau, nana mani, niari kariri fianai aino enetituaitai tonana foa. Weo na
tonanafo wiro niari fi sasarifo kaha.
37 Wape mano rirau kaha foi enetituai na mantauni enerorong ketui foi
kiutuai we wiro rirau kaha, tuti wemambiriu we sawani wiro dohong sasari
kaha, inontarai nani kontai niari ne bengfo.
38 Ampafe tanang tofino, manei rirau mani beng, mae rirau kaha mani,
nanai beng sewa aha.
39 Wiwingno riraua foi mani wiro kesau kaha, weo weboyari pampang
ria ne mangfoi fo rai. Mae masino mangfoi mireha weruia mani, wiwingfoi
kesau finanaia. Ampafe eneo mang manei we dauti aha mani towea kaha.
Kutu na fino rirau kariri fianai aino Sempaisi dawi wea fo, amani dau
mangno yoaso Yesusi manei.
40 Wape we yau mani, wiwing nani rirau ahang kaha mani, piraise sewa
rai. Mantaung yau enehutituaitai tonana. Wape enehutituaitai we fianai
aino imadurai ninai, Sempaisi Nuaninufoi dino sensoni yau we enehutituai
tonana ne.

8

Kaiwo kariri fiangno ohonai we aririwangfoi, tatani ete nana fanai

1 Ninaifa mani, yeo imadu kariri fiangno inontaraine etohonai we ariri-
wangfoi fo. Meteyo, “Tawaitawanai weo tata kiai tasewaia tahai ampa.”
Wape awai tonana nei wedaya inontarainesa enemirorong dedai. Mae
taenemiwawufo aino dohong inontarai ewemambiriu tuti etoaria mutu.
2 Mano enetituai we deyo deitawang maino fifiani konta foi, wenani dei
funomai weo wiro deitawanaia mai kaharai.
3 Wape mano enewawu Allai tarai foi, Allai deroanso wenani.
4 Ampafe kariri fiangno ohonai we aririwangfoia fo mani, tawaitawanai
we aririwang nanisa, deinawi fio wetarai kaha tuti anture watioi kaha fo.
Weo tawaitawanai ampa we Allai mani mansiari kawuru, wiro seng siai
manei ahang kaha.

5 Tarai, seng tarai kaha foi bitoya paria. Bitoya pariao inontaraifosa
esahusa we ene seng we esomi wesa, manea na rorafaisi tuti manea kontai
na nunei.
6 Tonanai ki wape, we tata mani, tane Allai mansiari kawuru, amani
andino tasahui we Dai ne. Andino niari fifuba nini kiai ne, tuti taminohi
tatarang nina mani we meiri kawuru. Tuti tane Sengnei kontai mansiari,
amani Seng Yesus Kristusi. Na Seng Kristusi nini dino Allai niari fifuba nini
kiai ne, tuti andino wedaya mani taminohi tatarang nina.
7 Kaiwone tonanai, wape inontarai taroasoa ne tata, manea ewaitawanai
mai tonana kaha. Manea raminde nanai esomi we aririwangfoi, ampafe
paria ninai enemitituaitai eteyo, fiangno ohonai we aririwangfoi we omi
wei nai fo mani, aririwangfoi ne fiang fine. Ampafe etani aha mani
enumiruainso na enemirorong ketui fuisi toyari enari sasari, weo eroasoafo
mutubaru kaharai fefe.
8 Wape tawaitawanai we wiro fiangne aino wedaya taweboyari ria Allai
ne kaha. Ampafe tatang ete bireri teaio wiro finanai kia fieai we tata kaha.
9 Tonanai ki, wape metanansiau kontai, we dohonao na meroasoaia mutu
tonana fo, wedaya menari fio ambori ne tarai wewaitepari we tipa tane
doroi eroasoai turura kaha fosa, we enari sasarifo fe.
10 Weo enehutituai tonina, tarahai mene doroio yoasoai mutu kaharai
manei, amani mano deitawang rang Kristusi na mai kaharai foi, deti mano
mewaitawanai na mai wa mea meminohi metampi na munu kaiwasa esomi
we aririwang nai foi, tuti na tonanane wedayari dang fiang tonana fo kontai.
Tuti na tonanane, enerorong ketui fuisi disani toyari dohong sasari fenanai,
weo na enerorong ketui foi enetituai ang fiang tonana mani, sasari fine.
11 Nana mani na tonanane, mano meroasoaia mutu wa mea mewedaya
mano yoasoaia mutu kaharai foi, amani mene doroi mano Kristusi mireha
wei konta foi, sodai karira pari fo.
12 Masino menari fisarawai tonana feai we mene doroi eroasoaia mutu
kaharai fosa, tuti mewedaya enemirorong ketui foi wekahai, nana mani
metohong sasari we Kristusi.
13 Ampafe we yau mani, yang funomai wiro kia sasari we yau kaha mae,
masino fiang yang fo wedaya nehu doroifoi sawai to sasari rorong foi mani,
wiro yangno andowa taraifoi ahang kaha, ambori iwedaya nehu doroifoi
sawai to sasari rorong foi fanai.

9

Paulusi medu tutiri kariri werasulifo tuti kariri ne mambiriu na werasuli nana

1 Tofino, yau mani, rasuli di yau kaha e, ete ikasau na Sengnei kaha e, tuti
wiro iwati Yesusi, tane Sengfoi, na urehureane kaharai e? Bereri kontai kai!
Weo tarai iwati Yesusi tuti yuai yau we ne rasuli ampa. Weo na fio iru we
Sempaisi fo, wedaya meroasoai ampa.
2 Masino inontarai siai etato yau we iwerasuli wesa kahai kontai ki, wape
iwaitawanai we mea mani meroa we yau tonana rai. Weo meroasoai
ampa, ambori mewefiainawiai kariri yau we mandoni kontai, we yau mani,
Sempaisi ne rasuli di yau.
3 Masino inontarai maneiru teai na nana wa esahufora yau mani, nehu
kaiwo imadu tutu yau finina.

4 Tofino, rasuline amea mani, wiro amene mambiriufeai we amesobu
mereha unung tuti fiang ria mea na fi ameru ne kaha e?
5 Tuti tofino, amene mambiriufeai we amerau wiwing Kristeni tuti ame-
riasa na rang rorong ameraoa fo kaha e? Weo rasuli siai fosa, toyari Seng
Yesusi ne tahatuifosa tuti Petrusi enari tonanaia. Ampafe amea mani siai
werusa re?
6 Ete tarahi menemitituai meteyo, na rasulinesa kiai, yau tuti Barnabasi
aumeiri auruino wiro ausobu fiang ria jematine fanai, mae aurufi siai fo we
ambori ausobu fiang demoyarai we auru fo ne?
7 Tofino, afai mamuna nesa etontai we emamuna mani, mantaunsa ebai
berasa we etontai emamuna fo rai e? Tuti mano niari romifoi wiro dangno
fisanang nana kaha e? Tonanai kontai we mano dehung sapi ka ne uifoi, i
kontai ambori dunung ui nani konta kaha e?
8 Fianai aino imadurai tonina ne, kaiwo inontaraine emadurai tera fine
kaha, mae Hukumio Allai dohonai we Musai foi kontaio dotu tonanai.
9 Weo na Sengnei ne Kaiwone soi toninai:

“Sapio fiata inontarai yufi na romifoi fo mani*,
dampi kontai, wiro kobu wedua borongfo fanai.”*

Kaiwo dotu tonanane, sapifoi dino Allai urengfo nayai nai ne ne?
10 Ete kaiwo nanai dotu we tata re? Tarai kaiwo nanai dotu we tata. Weo
mano yufi na romi patibu foi tuti mano diri patibufoi weru nenggaingfoi,
urufi tonanafo todoni kontaio unemitawanai we ambori usobu fianai aino
unari nanai weai ki.
11 Ne tarai toyari aibongno ikafari na romifoi tifu webong ampa. Tonanai
kontai Kaiwo Mahikai fo amehafarerawai we mea ampa tuti meroaso
Kristusi ampa. Nanai deinawiai weo todoni kontai amene mambiriufeai
we amesobu fieai ria mea, weo amewuwu Kaiwo Mahikai fo we mea fefe.
Ampafe masino amesobu fieai ria mea we mefata amea nayai, toyari fiang
ete fi siai wei fo, nana mani amenari marabafo karerai we mea re?
12 Masino mangfata siai ene mambiriu we etutang mea we fi tonana fo, nana
mani amea kontaio amene mambiriufo fuba sewa aha we ametutang mea
we fi tonana fo kontai.
Wape wiro amenari ne tonanafo kaha. Na dadira doni kontai amesodaira
fo ametawang amea terai, wiro ametutang we fi toyari fiang na mea kaha.
Amenari tonanai weo dohonao na fi ametutang weai ria mea nanai wedua
mea weru meroaso Kristusi ne Kaiwo Mahikai fo fe.
13 Mewaitawanai ampa, weo mano erufi na Allai ne Munufoi sa mani,
esobu ene fiangfo na fi eru na ne Munufoi nanai. Tuti mano erufi na mesbao
nunung korbani we Allai nai foi mani, esobu fi korbani nanai kuteai we ene
fiangfo tonanai kontai.
14 Tonanai kontai na fianai aino amenari nina. Sempaisi kiutuai ampa
we mano amewuwu Kaiwo Mahikai fo amea mani, todoni kontaio amesobu
amene fiangfo na inontaraio amewuwu Kaiwo Mahikai fo wesa nanisa.
15 Tonanai ki, wape nehu haki we isobu fi ria mea wa mani, wiro yohong
kariri kutea kaharai. Tuti fianai aino isoi tonina ne, wiro enehurorong we
ambori mefata yau toyari isobu doi ria mea kaha. Weo fio enehukandoria
fo mani, paria ninai iwuwu Kaiwo Mahikai fo arora, wiro yutang mea we
fieai ete doi kaha. Mae mebai yau weo iwuwu Kaiwo Mahikai fo we meafo

* **9:9** Amani, ‘sapio sahariroya patibu we taraifoi tifating weru nenggaingfoi’. * **9:9** Ulangan 25:4

mani, fi enehukandoria fo nanai nai weru yau, tuti enehutituai nana mani ne mahikai sewa we yau mani, imerehara.

16 Wape na iwuwu Kaiwo Mahikai fo ninai, nehu fieai we iboiwawa arohu wea kaha. Weo finanai Allai dino demi yau inari ne, ambori todoni kontai iwuwu teri. Mae iwuwu Kaiwo Mahikai fo kaha mani, isobu ne karirafo paria.

17 Weo masino mantaung yauno yawiai we iwuwu Kaiwo Mahikai fo tonana ne, nana mani enehutawanai we ambori isobu fiembaitafo na fi inari nanai. Wape iwuwu Kaiwo Mahikai fo nanai, wiro na mantaung yau nehu awiafo tera kaha, mae finanai fio Allai sahu yau weai we inariri ne. Ampafe imaya ete imarira teaio, todoni kontai inariri.

18 Tonana mani, fiembaitai fianai aino isobua ne? Fi Allai dohonai we fiembaitai we yau mani, demi yau we iwuwu ne Kaiwo Mahikai fo arora, wiro isobu fieai na inontarai manei we fiembaitai we yau kaha.

19 Yau mani woming di yau kaha tuti inontarai manei ne yau kaha. Tonanai ki, wape inari yaua iwewoming we kaiwasanei kiai ampa, ambori na tonanane ika kaiwasa bitoya we Kristusi.

20 Ampafe we inontarai Yahudi fosa mani, inari yau toyari Yahudi, ambori na tonanane ikasa we eroaso Kristusi. We mano etohong kariri Hukumio Allai dohonai we Musai fo na mai fosa mani, inari yau kontai toyarisa we yohong kaririai na mai kontai (wape tarai to, Hukumi nanai wiro wemambiriu we yu yau ahang kaha). Inari tonanafo ambori ika inontarai nanisa we eroaso Kristusi.

21 Tuti we Yahudi kaha fosa mani, inari yau toyarisa, amani inari toyari wiro yohong kariri Hukumi Musai foi kaha, ambori na tonanafo ikasa we eroaso Kristusi. (Wape na inari tonanafo, dohonao manei deitarahio yohong kariri Allai ne Kaiwofo kaha fe, yau yohong kaririai na mai, amani kariri Kristusi ne Kaiwofo.)

22 Tonanai kontai we mano ene eroasoafo mutu kaharai fosa, inari yau toyarisa, amani wiro inari fio tarahai dohonsa etawai tono sasari rorong fo kaha. Ambori na tonanane ifatasa we eroaso Kristusi. Ampafe, tanang tofino, we mandoni kontai, na eminohi toa fo, inari yau toyarisa, ambori na rang todoni kontaio inari fo, wedaya inontarai maneiru teai nasa eroaso Kristusi.

23 Fi inariri kiai tonana foi, inariri we Kaiwo Mahikai na Allai fo, ambori efau eroasoai, tuti yau kontai ambori isobu moanafo riasa kontai.

24 Mewaitawanai ampa, weo kaiwasa bitoyao emito pisa fosa mani, mansiari kawuru andino sobu fiembaitafo ne. Ampafe mandoni wau kontaio rurai we muto na mai, ambori wobu fiembaitafo.

25 Inontarai emito pisa fosa, tuti inontaraio ewawoai na fi siai wei fo konta fosa, mansiari-mansiari yurai we sobu aunau kariri fianai aino ehutuai kariri todoni ewawoai toa fo. Mano enari tonana fosa, enemirorong we ambori esobu fiembaitafo, amani fiembaitaio katu mani woru fo. Wape tata mani tarurai we tasobu fiembaitaio wiro woru na wea kaha fo.

26 Tonana mani irurai we imito na mai, wiro toyari manei mito funoma kaha. Tuti irurai toyari mano ewawoai na etuhung fosa, yau kontaio wiro ituhung funoma kaha.

27 Ampafe irurai paria we itawang nehu tarainei tuti yeunauwi na tapapa paria, inariri wewoming we yau we dohong kariri fiani aino yawi wea fo, paria dohong kaririai na mai. Inari tonanai we imatai dohonao irurai paria

we iwuwu Kaiwo Mahikai fo we inontarai siai, wape mantaung yau wiro isobu fiembaitafo ria Allaifo kaha fe.

10

Paulusi deunau jematifoi kariri fi karira fafongfa Yahudifosa esodairia foi, na fi karira enariri fo

1 Ampafe, doroi meaine! Yeo todoni kontaio wiro meserawawera kariri fianai aino raminde tane werengfosa era ria Musai fo esobuaia fo na rahida ewawu weru nu Mesiri foi. Aisiyang kafafe foi wiwiainsa tuti era kutu rawanangfoi na katai sirahia foi.

2 Ne tarai kariri tata, we na tawebaptisifo taweboyari ria Kristusi tuti tarariati, ea kontai, na fianai esodairai nanai, amani na kafafe wiwiainsa foi tuti na era kutu rawanangfoi, deinawiai we ea kiai eweboyari ria Musai tuti era riati.

3 Ea kiai Allai mantauni dohong fiang masi fo wesa we etang,

4 tuti dohong mereha masi fo kontai we etunung, amani mereha deda na kamiei mirarebanai weririasa foi. Kamiei nani mani Kristusi mantauni dine.

5 Tonanai ki, wape ne efaufosa Allai firaise wesa kaha, nanai wedaya emarareha na rang rabuang tuti ene taraifoi wiatai na rang rorong era naya fo na katai sirahiai wekamamiei nani.

6 Finanai we fiainawiai we tata, we deretawang tata ambori fi kerira enariri tonana foi wiro tatohong wei we tanariri fanai.

7 Ambori wiro tata kontai, tasomi we aririwang kariri tane riria Israelifosa manea fi enaria fo fanai. Kariri kaiwo rabuang bei dotu deyo,

“Ainanaya kaiwasafosa eminohi etampi etunung tuti emahai we esomi we aririwangfoi.”*

8 Dohonao tanari toyari efau nasa we emaninawa funoma fo fanai. Weo na emaninawa funomai nanai wedaya ewe-23.000 emarareha na rahida boyari.

9 Tata kontai dohonao tateyo tatitua we Sempaisi karirisa fanai, weo mano enari tonanai wedaya tawai emamuna ehararisa tuti emararehara.

10 Tuti wiro tahutu Sengnei na taenemirorongne kariri manea nasa fo fanai, weo enari tonanafo wedaya wewaio kia marareha foi miunsa.

11 Fi kiaio esodairi nani we fiainawiai we tata kiai, tuti finanai esoi kaririai kontai ambori wefiainawiai we tata tuti deretawang tata, amani mano tanayai na nufi rerai we kiai nai fe nini tata.

12 Ampafe mandoni wauno enemutituai we boaria mutua mani, wenani wau bonansiau ambori wiro tawa fanai.

13 Wiro meiri wau wodai fi weanggari wau tonana fo kaha, mae inontaraine tata kiai, fi weanggari tata we tanari sasarifoi bitoya tasodairi tonanai. Tuti Allai dohong kariri ne Kaiwofo na mai, ampafe wiro sua fi weanggari tata fo fuba sewa tane mambiriufo kaha rai. Wape na rabuang bo mane wobu fi weanggari wau we tawa foi mani, rabuang bonani kontai Allai ambori dohong rang we wau, ampafe wemambiriu we tawang wau na ne tonanafo ambori boaria mutu ki.

Meweboyari ria Allai terai, wiro ria aririwangfo konta fanai

* **10:7** Keluaran 32:6

14 Ampafe doroi enehuwawu meawa meaine, todoni kontaio wiro mesomi
we aririwangfo fanai.
15 Imadu we mea mau ninai, imadu we mea kariri inontarai esawai, weo
iwaitawanai we mesawai fefe. Ampafe fianai aino imadurai we mea mau
ninai menemitituai kaririai.
16 Rahida tatunung angguri na perjamuangfoi we taaromio kariri Kristus
ne rikao tiwowu we tata na aitabafoi nanai, tatohong mahikai we Allai tuti
tatunumi ruhiai. Nanai deinawiai weo tata mani Kristus ne inontarai di tata,
inontaraio feriri tata na ne mararehafoi. Tuti na tababau rotifo tuti tatang
ruhiai nanai, taaromio kariri Kristusi we mireha na aitabafoi nanai.
17 Rotifoi boyari kawuru andino tatani ne, amani kariri Kristusi ne
taraifoi. Finanai deinawiai we tata tafau, wape taweboyari na Kristusi.
18 Mewati inontarai Yahudi fosa re? Amani mano etohong fi we korbani
we Allai na mesbafoi tuti etani fosa, tuti na tonanafo eweboyari ria Allai tuti
esomi wei.
19 Metafu fianai aino imadurai we mea mau nina e? Fiang ohonai
wekorbani we aririwangfoi, ete aririwangfoi mantauni, finanai wiro wefiea
kaha.
20 Tonanai ki, wape fianai aino mano esomi we aririwangfoi, korbani
etohonai we aririwang esomi wei foia mani, tarai ampa we finanai etohonai
we nuaninu karira fosa, wiro we Allai kaha. Tuti imaya we meweboyari ria
nuaninu karira nanisa kaha.
21 Mea kontai, wiro metunung Sempaisi ne angguri mirarebana foi tuti
metunung nuaninu karira fosa ene fifo konta kaha. Tuti wiro metang
Sempaisi ne rotifoi tuti nuaninu karira fosa ene fiangfo konta kaha. Ampafe
todoni e metampi tuti metunung ria inontarai na ene fio esomi we nuaninu
karira fosa, akawuru wori meteyo mesomi we Allai?
22 Ete memaya we tanari Sempaisi enerorongfoi pirahai na fisiaio taene-
mirorong dohong wea fo ne? Ete tarahai taenemitituai weo tawemambiriu
sewari e?

Aunau kariri todoni ang fiangno ohonai we aririwangfosara fo

23 Inontarai manea eteyo Allai feriri tata weru aiboi tasobui weo fikarira
tanariri fo, donio emadu eteyo, “Inari fifiani kontai, ne bengfo ete karirafo,
finanai mai kontai.” Wape wiro finani kiai kia mai kaha. Tuti eteyo, “Inari
fifiani kontaio, mai.” Wape wiro finani kiai fiata wawera tata kaha.
24 Dohonao mansiari-mansiari wau rurai terai we mantaung wau fanai
mae, rurai we fata inontarai siai kontai.
25 Andowa tarai doni kontai meworiri na kondirorafoi, metani ki. Tuti
menemiwawera weai mani, dohonao metutang berahai we finanai etohonai
kawuru we aririwangfo ete bereri e, ambori wiro metani na mearomikuayai
na menemirorong ketui wai kaha.
26 Weo,

“Nunei tuti fi kiai niayai nai foi mani Sempaisi ne fi dine.”*

27 Masino inontarai yoasoa kaha manei wenoti mane wau we bampi riati,
tuti roa we ne noti nani, nana mani fianai aino meinenamai we murang fo
bangna. Wiro aromukuayai na enemurorong ketuio denteng wai tuti wiro
butang wawerahaifa we kia fiang nanai na doni ma fo fanai, toyari etohonai
kawuru we aririwangfosa ete bereri e.

* **10:26** Masmuri 24:1

28 Wape masino manei deikaririai we wau deyo, “Fiang ninai fiangno
ohonai kawuru we aririwangfoia fine,” nana mani wiro bang fanai, weo
enemutituai kariri mano deikaririai nani ne yoasoafo tuti enerorong ketui
foi.
29 Imadu tonanafo, wiro we wauno enemurorong ketui wea ne kaha, mae
we mano deikaririai we wau wai enerorong ketui foi terai. Weo we tata mani
tatani ete bereri e, wiro wefiea kaha.
Mae, tarahio inontarai manei medu deyo, “Na Kristusi ikasau we inari
fibeng funomai. Tonana mani we fianie inontarai siai enerorong ketui foi
wedaya wiro inari fi beng fo funomai kariri iroasoane kahai nina?”
30 Tuti deyo, “Masino ifiai Allai yohong mahikai wei we fiangfeai, tuti yang
fiang nanai, we fianie inontarai siai dinggai yau we fiang yang fo nina?
Weo fiang nanai yohong mahikai tutirai we Sempaisi ampa.” Tarahai manei
medu tonana.
31 Ampafe yeyo toninai, metampi ete metunung, ete fifiani aino menari
wa, finanai kiai menari na mai, ambori inontarai siai etaparanding Allai.
32 Metitua we fi menari wa ambori mewedaya inontarai siai etawai tono
sasari rorong fo fanai, amani we inontarai Yahudi fosa ete we inontarai
Yahudi kaha fosa, ete we Allai ne jematifosa re.
33 Na fi tonana ne merurai we menari kariri yau, weo yau mani, irurai we
na fi mai inari fo, wedaya kawasafoi kiai efaraise. Weo wiro irurai we isera
we finehu kaha, mae fi isera wea mani ambori mandoni kontaio sobu mai,
amani sobu faririfo ria Allai.

11

1 Ampafe metohong kariri inari toa ne. Weo yau kontaio yohong kariri
Kristusi niari toa fo fefe.

Kaiwo kariri wiwingnesa fi enari kariri ene koangfoi na rahida ewenadi

2 Ifiai mea weo na fifiani kontai mearomio yau tuti metohong kariri nehu
kaiwo aunau kariri koang jematio yohonaifa we mea wa fefe.
3 Wape yeyo mewaitawang fieai kontai aha, amani mano wenunggamiei
we mangnesa kiai mani Kristusi. Tuti mano wenunggamiei we wiwingfoi
mani ne mangfoi. Kontai mano wenunggamiei we Kristusi mani Allai.
4 Mang manei wenadi ete medu Kaiwo Sempaisi dohonai wei fo na
kaiwasa bitoya foi earomireafo tuti sensang wedua nungfo mani, wenani
dohong mamaya mano wenunggamiei wei foi, amani Kristusi.
5 Tonanai kontai we wiwingfoi, masino wenadi ete medu Kaiwo Sempaisi
dohonai wei fo na kaiwasa bitoya foi earomireafo, wape sensang wedua
nungfo kaha mani, wiwing nani dohong mamaya mano wenunggamiei wei
foi, amani ne mangfoi. Niari tonana mani karira paria, ne tarai toyari dei
nungfoa fenanai.
6 Weo wiwing manei na ne tonanane wiro yoa we sensang wedua nungfo
kaha mani, todoni kontaio kepang pariaia tawawa. Wape we wiwingnesa
manei dei nungfo ete kepangna tawawa mani, finanai kia mamaya wei
paria. Ampafe ne mahikai mani sensang wedua nungfo terai.
7 Wape mangnesa mani esansang wedua enumifo fanai. Weo mangnesa
mani eteinawi kariri Allai mantauni tuti ne sambewaraio dadai fo. Wape
wiwingfosa mani Allai dohonsa we ene mangfosa ene sambewaraio dadai
fo.

8 Weo mangnei wiro Allai niariri we wiwingnei kaha, mae niari wiwingnei
we mangfoi.
9 Tuti mangnei mani wiro Allai niariri we wiwingfoi kaha, mae andino
wedaya Allai niari wiwingfoi wei ne.
10 Ampafe nanai wedaya wiwingfoi todoni kontaio etabung wedua enu-
mifo, weo finanai wefiainawiai kariri mano wenunggamiei wei foi, amani
ne mangfoi. Kontai weo wewai ewati meu fosa ewaitawanai we wiwingfoi
deto ne mangfoi na mai.
11 Tonanai ki, wape mano taroaso Sempaisine tata mani, tawaitawanai
wiro wiwingfoi siai tuti mangfoi siai kaha.
12 Weo kariri reantenang pari fo, wiwingfoi Allai samui na mangfoi, tuti
mayea mani mangnei saubaununggamiei na wiwingfoi. Tuti fininai kiai na
Allai ma.
13 Mantaung mea menemitituai kaririai, wiwing manei wenadi we Allai
na kaiwasa bitoya foi arongreafo, wape wiro sensang wedua nungfo kahai
tonana mani, mai ete bireri e?
14 Kariri fianai aino tata kiai tawaitawanaia fo, amani kariri tane koangnei
mani, mangnesa etua enumifoa dawariroi mani, mai kaha mae kia mamaya
wei paria.
15 Wape we wiwingnesa enumirandaungfo dawariroi mani, kia sambe-
waraio dedai wesa. Weo enumirandaungfo dewariroi tonana mani, Allai
niari we wedua enumikamieifo.
16 Masino manei yoa we kaiwo nina kaha mani, fio yeo yeyoaifa mani, yau
tuti Allai ne jematinei kiai wiro amemadu kaiwo siai feai ahang kaha, weo
fininai aino kariri tane koangnei tanari ne.

Fisarawaio jematifosa enari na perjamuangfoi

17 Kariri fio yeyo imadurai aha mau nina ne mani, wiro ifiai mea kuteai
konta kaha. Weo mefanduhi mea we mewenadi mani, fi menari na nana fo
kia mai kaha mae kia karira bitoya paria.
18 Weo ne fuba sewa ne mani, na mefanduhi mea we mewenadi tonana,
meweboyari kaha, amani manea siaia, manea kontai siaia. Kaiwo tarahuoai
tonina ne, enehutituai tarahai kaiwo tarai fine.
19 Tarai ampa weo meweboyari kahai tonanai, ambori waitawanai na mai
we mandoni meaino metohong kariri ne maifo tuti Allai eneo mea.
20 Na rabuang bo mefanduhi mea we mearomio Seng Yesusifo na metu-
nung angguri tuti metang rotifoi nanai, wiro menari na mai tuti tarai kaha.
21 Weo metang perjamuangfoi nanai, wiro metamangna metatorai na mai
kaha, mae mansiari-mansiari wau biriu we mantaung wau ka fiangfo siai.
Wedaya manea esobu fiang kaha ambori ewawisi, wape manea kontai awa
emayeru we etunung angguri bitoya fefe.
22 We fianie menari tonanai nina? Mene pari munu we metampi tuti
metunung nai e? Ne mahikai mani metampi na mene munufo akawuruwo,
ambori mera wa we metang perjamuangfoi ki. Ete fianai aino menari to-
nana fo, merurai we menemirireu Allai ne jematifoi tuti metohong mamaya
inontarai ene pari fi na mea fosa re? Na toninane yeyo imadu fiani we mea
aha mau? Ifiai mea ete bereri e? Todoni kontaio ifiai mea kaha!
23 Weo fianai aino isobuai ria Sempaisi mantauni fo, finanai yeunauwai
we mea ampa, amani na diru bo Seng Yesusi manei dewayani fo, kia rotifo

24 tuti dohong mahikai tutirai we Allai, mayeai fiobabau rotifo tuti medu deyo, “Nehu tarainei dinini, nehu tarai nini dino yohoni we mea ne; menari kariri fininai pampang we mearomio yau.”
25 Tonanai kontai we anggurifo, etampia kaifo kia nofio esoni angguri nai foi, medu deyo, “Angguri nini mani Allai ne Kaiwo Arerai Waworuo tebuhiri na nehu rikanei dine, amani rikao tiwowu we mea nei. Metunumi. Menari fininai pampang we mearomio yau.”
26 Weo rahida bodoni kontaio metang ne rotifo tuti metunung ne anggurifo tonana mani, metainawi kariri Sempaisi ne mirehafo finanai, paria daraberahi nai aha ma fo.
27 Ampafe mandoni dino dang rotifo tuti dunung anggurifo na enerorong mesi kaha mani, wenani dohong sasari we Sempaisi, amani Sengno dohong ne taraifoi tuti ne rikafoi we feriri inontaraine tata foi.
28 Ampafe mansiri-mansiri wiro da wa dang rotifo tuti dunung anggurifo kaharai mae, titua kariri mantauni akawuru wo, weo niari finanai na masi ete bireri e.
29 Weo mandoni dino dang rotifo tuti dunung anggurifo funomai, amani wiro enetituai sauarai we finanai deinawi kariri Sempaisi ne taraifoi kaha mani, wenani ne tarai toyari dang tuti dunung Sempaisi ne aiboifo.
30 Ne tonanane wedaya maneiru teai na mea emaninang ete efanahang, tuti manea kontai emarareha.
31 Wape wiro tatang rotifo tuti tatunung anggurifo kaharai mae, tatitua kariri tata akawuru wo, nana mani tasobu aiboifo ria Allai kaha.
32 Wape Allai dohong aiboifeai we tata mani, finanai we deunau tuti fiata tata, ambori wiro tasobuo aiboio meinenamai we bioi nunei nai foi kaha.
33 Ampafe doroi meaine, masino mefanduhi mea we metang rotifo tuti metunung anggurifo mani, metamang wawera mea, wiro manea metampi fafong weru manea fanai.
34 Masino mane wowisi mani, bampi na nemu munufoi akawuru wo, ambori mefanduhi mea metang rotifo tutu metunung anggurifo na mai, tuti na tonanane wiro kia aiboifo we mea kaha.
Kariri fisiai wei fo mani, kio yontai mau wo, ambori yeisaharai we mea ki.

12

Paulusi medu kariri Fi Maio Nuaninu Mirarebanai dohonai we inontarai taroaso Yesusi ne tata ambori tabiriu we tarufi wei (robong 12-14)

1 Doroi meaine, fianai aino yeo imadu kaririai aha mau nina mani, kariri Fi Maio Allai Nuaninufoi dohonai arora we mano taroaso Yesusi ne tata. Fi Mai nanai irurai we ambori wiro meserawawera kariri ne wetaraifo fanai.
2 Mewaitawanaifa weo raminde metaroanso Allai kaharai fo mani, metau funomai we aririwangno ene pari anseng fosa we mera riasa.
3 Nanai wedaya yeo yeikaririai we mea, ambori mewaitawanai weo Allai Nuaninufoi sensoni manei mani, todoni kontaio wenani wiro deikanggani Yesusi, toyari deyo, “Karira we Yesusi,” tonana kaha rai. Tonanai kontai we mandoni dino Allai Nuaninufoi sensoni kahai, wenani wiro biriu we deyo, “Yesusi mani Seng dine,” tonana kaha.
4 Fi Maio Allai dohona fo masi kai kaha, wape finanai na mansiari, amani Nuaninu Mirarebana foi.
5 Fi bitoya inontaraine tanari we tafata Sempaisi naya fo masi kai kaha, wape finanai kai we tafata Seng mansiari, amani Seng Yesusi.

6 Tuti mambiriuo tata kiai tasobuai we tarufi we Sempaisi fo bitoya, wape
mano dohong mambiriu tonana foi kiai, na Seng mansiari, amani Allai.
7 Mae we mansiari-mansiari na tata, Nuaninu Mirarebana foi sensoni tata
tuti dohong ne Fi Mai fo we tafata mano tararia Kristusi ne tata kiai.
8 We manei mani, Nuaninu Mirarebana foi dohong mambiriu wei we
medu mani, ne kaiwofo sewai paria. Tuti we manei siai mani Nuaninu
Mirarebanai nani kontai dohong awai wei ambori deitawang kariri Allai ne
Kaiwofo na mai.
9 Nuaninu Mirarebanai siari nani kontai dohong mambiriu we inontarai
manei siai aha ambori yoasoai na mutu ambori Allai niari fi wemambiriu
paria. Mae we manei siai aha mani Nuaninu nani dohong Fi Mai wei ambori
wemambiriu we niari kaiwasa ebeng weru ene maninangfo.
10 Mae we manea siai aha mani, dohong Fi Mai siai kontai wesa amani,
manei sobu mambiriu we niari fitantumafo, manei aha mani wenabi am-
bori medu kariri Allai ne dawiaio deinawiai weia fo. Manei siai kontai aha
mani sobu mambiriu we deitawang kariri fianai aino na Allai Nuaninufoi
tuti doni aino na nuaninu kerira foi fo. Manei siai aha mani sobu mambiriu
we medu kaiwo aisei fo, tuti manei siai kontai sobu mambiriu we deisaha
kariri kaiwo aisei nanai.
11 Fi fuba nanai kai Nuaninu Mirarebana foi mesiri dino dohong Fi Mai
tonana fo we inontarai nanisa esobua ne. Dohonai tonanai we mansiari-
mansiarifo kariri Nuaninufoi ne dawiafo terai.

Kaiwasa na Kristusi ne jematinei mani, ne tarai toyari Yesusi ne tarai dine, amani weboyari wape ne ureng, warang, aweng tuti fi siai wei fo

12 Tane tarainei mani, boyari, wape ne aweng, warang, ureng tuti ne tarai
siai wei fo. Tane tarainei bitoya tonanai, wape weboyari kawuru, amani
ahui we tane tarai. Ampafe Kristusi ne tarai tonanai kontai.
13 Tata kiai, amani Yahudinesa, kontai Yahudi kaha nesa, mano ewewom-
ingnesa, kontai mano bereri nesa, tata kiai tasobu baptisifo na Nuaninu
Mirarebana foi ampa tuti sensoni tata kiai kontai ampa, ampafe taweboyari
na Kristusi, amani tataino Kristusi ne taraifoi di tata.
14 Tane tarainei mani wiro werobong beyari tonana kaha, ete wewarang
tera kaha, mae weureng, weaweng tuti ne tarai siai wei fo.
15 Masino taaweminei medu deyo, “Yau mani warang di yau kaha, ampafe
ikontai na fino ne tarainei kaha,” wape anture taaweminei mani wiro tane
tarainei weai aine kaha e?
16 Tuti masino tataramindaungnei deyo, “Yau mani ureng di yau kaha,
ampafe wiro ikontai na ne tarainei kaha.” Nanai kontai wiro tarai we
tataramindaungnei mani wiro kiontai na ne tarainei kaha?
17 Weo masino tane tarainei sentenang weureng terai, nana mani ambori
tarao fi todoni? Ete tane tarainei sentenang wetarang, nana mani niunafi
todoni?
18 Wape tawatioai we Allai samu tane taraineia mesi tonanai, amani
tauremine na ne kataifo, tataramine na ne katai, tuti siai wei fo nayai na ne
kataifoa masi, finanai niari kariri ne dawiafo.
19 Weo tane tarainei masino weureng terai, nana mani tasahui we tane
tarai dine todoni?
20 Ampafe tane tarainei mani boyari, wape ne tarai bitoya, toyari weureng,
wetarang, tuti ne siai wei fo.

21 Ampafe wiro taureminei dohonao medu we tawaraminei deyo,
“Iwepararu wau kaha,” fe, tuti tanumikamieinei dohonao medu we
taawemine deyo, “Iwepararu wau kaha.”
22 Wiro tonana kaha, wape todoni kontaio na tane tarainei, doni aino
finahangfo, ne nanai aino tawepararurai sewa ne.
23 Tuti tane tarainei ne tatatorai turura kaha fo, nanai tauremifo nayai
nai sewa aha, tuti tane tarainei neo kia mamaya fo, amani tane mamayafo,
tawaitawang weduari pari sewa aha we tasansung weduarai na mai, ambori
wiro kia mamaya we tata kaha.
24 Mae tane tarainei ne mai we watioai funoma fo wiro tauremifo nayai
nai karera kaha. Wape Allai niari tane taraineia mesi tonanai, ambori tane
tarainei ne tatatorai turura kaha fo, niariri we ambori tauremifo nayai nai
sewa.
25 Ambori na tonanane tane tarainei sentenang wiro ato babauri kaha
mae weboyari, mae fiata wawerahi.
26 Masino na tane tarainei sentenang, weai sodai dadirafo mani, tane
taraifoi sentenang sodai dadira. Mae masino weai sobu fiai mani, tane
taraifoi sentenang mirarising riati kontai.
27 Mea kiai na jematiwai mani, Kristusi ne taraifoi di mea. Tuti mansiari-
mansiari na mea mene tarai wewarang, aweng, ureng tuti ne tarai siai wei
fo di mea.
28 Tonanai kontai na Kristusi ne jematinei, Allai yuai mansiari-mansiari
kawuru we erufi wei ampa, reantenang mani yuai manea we ewerasuli,
sua aha mani manea we ewenabi, sua aha mani manea we ewemantaunau.
Manea kontai yuaisa we enari fitantumafo, manea kontai esobu mambiriu
we enari inontarai emaninang fosa ebeng, manea we efata inontarai siai,
manea we ewenunggamiei we inontarai siai, manea kontai we emadu kaiwo
aisei fo.
29 Ea kiai wiro ewerasuli tera kaha, ete nabi, ete mantaunau tera kaha.
Tuti wiro esobu mambiriu kiai we enari fitantumafo kaha.
30 Ete we enari inontarai emaninang fosa ebeng kaha, ete we emadu na
kaiwo aisei fo, ete we eteisaha kariri kaiwo aisei nana kaha.
31 Ampafe merurai paria we mesobu fi dedai sewa fo na Fi Mai kiaio
Sempaisi dohonai na Nuaninu Mirarebana foi fo.
Tuti ninaifa mani, yeo yeinawiaifa we mea, kariri rang beng pari fo.

13

Rang kariri enemiwawufo

1 Masino imadu na kaiwo fuba nufi nini kiai, tuti na wewaifosa ene
kaiwofo kontai ki, wape enehuwawu kaha mani, iwefiea kaha, tuti kaiwo
fuba imaduri nani kiai ne tarai toyari fikainotu dotu terai, wiro wefiea kaha.
2 Masino isobu mambiriu we iwenabi ambori imadu kaiwo Allai dohonai
we yau we imadura fo, tuti isawai tuti iwaitawang fi werorong fo kiai, tuti
nehu iroasoane fuba paria, donio wedaya yeia uai bei tifatingna suanai na
katai siai ki, wape enehuwawu kaha mani, iwefiea kahai kontai.
3 Tuti masino yohongno fianai aino iminohi tutira nea kai we mano ene
pari fi fosa, tuti yohong nehu taraineia adia kasoi kontai ki weo iraria Seng
Yesusi fefe, wape enehuwawu kaha mani, finanai kiai kia fiea we yau kahai
kontai.
4 Inontarai enewawu foi mani, sawani tuti enerorong denteng we inon-
tarai siai. Wiro deimameatai kaha, bioi arong kaha, tuti tewa kaha.

5 Enerorong sopuaya kaha, deti terai we mantauni kaha, kesou funoma kaha, tuti manei dohong sarawai wei mani, wiro yutawang ne kasoufo we wenani na enerorongfoi kaha.
6 Inontarai enewawu nei mani, enerireu ne karirafo mae piraise we fi wetarai fo.
7 Sawani pampang we fifiani kontai sobua fo, yoaso inontarai ene bengfo, enetawanaia mutu we ne bengfo, tuti sawani na dadira rorong fo pampang.
8 Taenemiwawune werea na wea kaha. Wape mano ewenabi emadu kaiwo Allai dohonai wesa fosa, kaiwo nanai werea ki, tuti mano emadu kaiwo aisei fosa ambori efotou emadufo ki, kontai fi kiaio inontarainesa ewaitawana ne mani ambori werea ki.
9 Weo tane tawaitawanane wiro mai kaha, tuti tamadu kaiwo Allai dohonai we tamadura fo wiro mai pari kaharai.
10 Wape rabuang bo ne masia fo kawaria mani, ambori ne masi kahai nanai niai ki.
11 Raminde iwearikang marareha fo, imadu kariri arikang marareha, nuhuruaing kariri arikang marareha, tuti enehutituai kariri arikang marareha. Ninaia mani ifabai ampa, ampafe nehuo iwearikang marareha nanai ikabioai ampa.
12 Weo ninaifa mani, tane tarai toyari wedeti ureng na kasinai, wape kasau we deti urengfo naria kaha. Tonanai kontai we tata, we tawati Allai fo wiro kasau pari we tawatioi kaharai. Wape ambori tawatioi pari na tauremine ki. Na ninaifa mani wiro yeroanso Allai na mai pari kaharai, wape rahidafo mai wori yeroansoi na mai ki, kariri Allai deroanso yau na mai fo.
13 Ampafe ninaifa mani fi betoruo tanari, amani taroaso Allai, taenemitawania mutu, tuti taenemiwawu inontarai siai. Na fi betoru ninai, ne fuba pari mani taenemiwawufo.

14

Kaiwoariri kariri Fi Maio Allai Nuaninufoi dohona fo

1 Meruraifa we menemiwawu inontarai siai tuti merurai kontai we mesobu Fi Maio Allai Nuaninufoi dohona fo, reantenang mani mambiriuo Allai Nuaninufoi dohonai we madu kaiwo Allai dohonai we madurai we inontarainesa fo, amani wenabifoi.
2 Weo inontarai mano medu na kaiwo aiseio Allai Nuaninufoi dohona fo mani, wenani wiro medu we inontarainesa kaha, mae medu we Allai. Weo kaiwo medura fo inontaraine manei wiro deitawana kaha, mae Nuaninu Mirarebana foi dino wedayari medu kaiwo nana ne tuti Allai meiri andino deitawana ne.
3 Wape mano medu kaiwo Allai dohonai we medura fo mani, medurai we inontarainesa, ambori na kaiwo nanai esobu mambiriu, enemirorong mitu aha, tuti ambori enumiruainso Allai ne bengfo.
4 Mano medu na kaiwo aisei fo, wenani wedaya mambiriu we mantauni terai, wape mano medu kaiwo Allai dohonai we medura fo, fiata jematifoi we ewemambiriu.
5 Masino mea kiai memadu na kaiwo aiseio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo mani, enehutituai nanai mahikai paria we mea. Wape ne mahikai pari sewa aha mani, mesobu Fi Mai na Nuaninu Mirarebana foi we memadu kaiwo Allai dohonai we memadura fo. Weo mano medu kaiwo Allai dohonai we medura fo mani, wenani dedai sewa mano medu na kaiwo aisei fo. Mae masino mano medu na kaiwo aisei nani deisaha kariri kaiwo medura fo we

jematifoi, ambori esobu mambiriu naya mani, wenani kontai Allai detori we dedai kontai.

6 Ampafe doroi meaine, masino ira we mea mau tuti imadu na kaiwo aisei fo we mea, nana mani kaiwo nanai wedaya fiani we mea rai? Wiro wefiea kaha. Mae masino imadu fianai aino Allai dohonai we imadura fo, ete yeisaha fi kariri Allai fo, ete yeisaharai we mea kariri fi dadiwa Allai deinawiai we yau fo, ete yeunau mea tea reto, nana mani mesobu maifo.

7 Weo ne tarai toyari fianggengno boi ete bui we dotu foi, toyari suling tuti musikio esahui we kecapifoi. Fianggeng nani ne pari anseng, wape masino mano biui foi ete bioi foi, wiro biui ete bioi kariri rarung bei we dotu toa fo kaha mani, ambori waitawang rarungfoi todoni ki?

8 Tuti toyari songgerinei, masino afai mamuna manei biui funomi, wiro biui kariri emamunafo kaha mani, nana mani afai mamuna fosa wiro emainenang we emamuna kaha.

9 Tonanai kontai we mano memadu kaiwo aisei na jematiwai mea, masino memadu na kaiwo kaiwasa ewaitawana kaha fo mani, etafu kaiwofo todoni? Nana mani kaiwo memadurai nanai toyari wanang siai terai, wiro tafu dotu toa fo kaha.

10 Na nunei kaiwo bitoya paria, wape na kaiwo fuba nani kiai mano emadura fosa etafu wawera ene kaiwo emadura fo na mai.

11 Wape masino manei medu we yau tuti itafu ne kaiwofo kaha, nana mani mano medu we yau nani inontarai aisei dine we yau, tuti i deti yau kontai weinontarai aisei di yau.

12 Tonanai kontai we mea. Mea mani iwaitawanai we metawiai paria we mesobu Fi Maio Allai dohonai na Nuaninu Mirarebana foi fo. Ampafe fi reantenang pari mani, menemirorongwai dohong we mesobu Fi Maio Allai dohonai we mefata jematiwai nai wai, ambori etoaria mutu aha.

13 Tonana mani mano medu na kaiwo aiseio wiro waitawana kaha foi mani, dutang Sempaisi ambori dohong mambiriu wei we deisaha kariri fianai aino medurai nanai, ambori fiata jematifoi kontai.

14 Weo masino iwenadi na kaiwo aisei wiro waitawana kaha fo, nana mani nuhuaninunei dino medu ne, wape fianai aino imadurai nanai wiro enehutituai kariria kaha.

15 Tonana mani, inari todoni ki? Fi inari mani, iwenadi na nuhuaninunei, amani na kaiwo aisei fo, wape iwenadi kontai na enehutituaitane, nana mani na kaiwo aitawana ne. Irohi na nuhuaninunei, wape irohi kontai na enehutituaitane.

16 Weo masino mane wenadi butang Allai, fiai tuti bohong mahikai na numuaninuwai terai, tuti manea siai wiro etafu kaiwo na Nuaninu Mirarebana foi nana kaha, nana mani todonie wenanisa eroa tuba nemu nadiwai ete eteyo, “Tarai, antu!” Weo wiro ewaitawang kaiwo fianai aino butang Allai wea fo kaha fefe.

17 Masino nemu nadi bohong mahikai we Allai nani denteng todoni ki, wape nadi nani kia fieai we inontarai siaio etaramioai nanisa kahaia.

18 Yohong mahikai we Allai weo imadu na kaiwo aiseio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo bitoya sewa mea kiai.

19 Wape na jematifosa efanduhisa we esomi we Sempaisifo mani, imaya we imadu kaiwo bitoya na kaiwo aisei fo kaha, mae ifaraise we imadu kaiwo rabuang beiru teai we yeunau jematifoi nai, wape kaiwo nanai ewaitawanai.

20 Doroi meaine! Kariri fi toninane mani, menemitituai kariri inontaraio yoasoai na mai, wiro menemitituai kariri arikang marareha aha fanai. Wape kariri ne karirafo mani, mene tarai toyari arikang mararehao deitawang niari ne karirafo kaha foi.
21 Na Allai ne Hukumi dohonai we Musai foi arawang bei dotu tonina, Sempaisi medu deyo,
“Yau ambori imadu na inontarai mano emadu na kaiwo aisei fosa
tuti inontarai aisei fosa eboromifo
we nehu inontarai Yahudi nesa ki.
Tonanai ki,
wape emaya we etarami yau kaha.”*
22 Ampafe madu na kaiwo aiseio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo mani, wefiainawiai we inontarai eroaso Kristusi kaha fosa, wiro we inontarai eroasoa fosa kaha. Mae madu kaiwo ariri Allai dohonai we madura fo mani, wefiainawiai we inontarai eroasoa fosa, wiro we inontarai eroasoa kaha fosa kaha.
23 Ampafe masino jematiwa mea mefanduhi mea we mewenadi, tuti na nadi rorong wai memadu na kaiwo aiseio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo, tuti inontarai siaio wiro ewaitawang kariri kaiwo tonana fo kaha manea eminohi kontai na nanai, ete inontarai eroasoa kaha fo manea esuai kontai afui, etarami memadu tonanai, nana mani enemitituai todoni we mea rai e? Todoni kontai enemitituai eteyo, “Mewefiauwou ampa!”
24 Wape masino mea kiai memadu kaiwo Allai dohonai we memaduarai we jematiwasa fo, ainanaya inontarai siaio ewaitawana kaha ete mano eroasoa kaha fosa era ma nanisa etaramioai, nana mani fio memadurai nanai deinawi ene sasarifo, tuti wedayasa etaroanso ene sasarifo. Etaramio kaiwo nanai eteyo, “Tarai, inontarai sasari di yau.”
25 Tuti kaiwo nanai wedaya mano etaramio kaiwo nana fosa, fio etadiwarai na enemirorongfoi ambori kawariai, wedaya etawai aweu etisangkapa eawemibukafo esomi we Allai tuti emadu eteyo, “Antu! Allai tarai niai rahang mea!”

Na rahida jematifosa efanduhisa we ewenadi fo todoni kontai eweboyari, wiro enari funomai fanai

26 Ampafe doroi meaine tonana mani todoni ki? Mefanduhi mea we mesomi we Sempaisi mani, manea merohi rarung fiai fo, manea metaunau, manea meteisaha kariri fi dadiwa Allai deinawiai we mea fo, manea memadu na kaiwo aiseio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo, tuti manea meteisaha kariri kaiwo aisei nanai. Finanai kai menari we mefata jematiwai ambori eroasoafo mutu.
27 Masino manea eteo emadu na kaiwo aiseio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo, nana mani dohonao jematifoi sentenang medu fanai, mae uwemandu ete mantoru teai ansitoruno itoriwang sitoru we itomadu. Tuti todoni kontaio manei deisaha kariri kaiwo itomadurai nanai.
28 Wape manei we deisaha kariri kaiwo itomadurai nana kaha mani, mano itomadu na kaiwo aisei fo nani sitoru todoni kontaio wiro itomadu para fanai. Mae itomadu mani itomadu terai we Allai na itoenemirorong.
29 Mae kariri nabio itomadu kaiwo Allai dohonai we itomadurai we jematifosa mani, todoni mani uwemandu ete mantoru teai ansitoruno itomadu kaririai, mae ne fiaufoi etaramioai tuti enemitituai sauarai kaririai, we tarai na Allai ete bereri e.

* **14:21** Yesayai 28:11-12

30 Tuti masino inontarai siaio minohi na nanai foi sobu fi dadiwao Allai
deinawiai wei we deisaharai fo, nana mani mano medu fafong foi, todoni
kontaio fiotou medufo.
31 Na tonanane mea kiai, amani mansiari-mansiari wau wobu rahida
we modu kaiwo Allai dohonai we modurai nanai, ambori jematiwai kiai
mesobu aunau tuti mene meroasoafo mutu aha.
32 We mano esobu Fi Mai na Nuaninu Mirarebanai we ewenabi, amani
emadu kaiwo Allai dohonai wesa fo mani, ewemambiriu kontai we etitua
we kaiwo emadurai nanai.
33 Weo Allai dawiai we fiea kawariai funomai kaha, mae kawariai na mai
tuti kariri ne rahidafo. Na jematine tafanduhi tata we tasomi we Allai fo
tonanai kontai, amani Allai dawiai we wiro tatohong funoma kaha. Finanai
mai kariri fianai aino kawariai na jemati bodoni kontaia fo.

34 Kontai, na mefanduhi mea we mewenadi wa mani, wiwingwasa eto-
hong kaiwo fanai mae enemboru terai. Weo na Allai ne Hukumi dohonai we
Musai foi dohong kaiwoarerai we wiwingfosa ambori etato ene mangfosa
tuti etaramididausa terai.
35 Masino eteo ewaitawang kariri fiea mani, finanai etutang ene mangfosa
kaririai na ene munufo. Weo wiwing manei medu fieai na jematifoi efan-
duhisa nanai mani, dohong mamaya paria.

36 We fiani e maneiru teai na inontarai Korintusi wa mea memaya we
metohong kariri finana kahai nina? Mewaitarahi meaino reantenang pari
mewuwu Kaiwo Mahikai fo ne? Ete mewaitarahio Kaiwo Mahikai fo
madurai terai we mea re?
37 Masino mane enemutituai wenabio modu kaiwo Allai dohonai we
modura wa di wau mani, ete numuruainsoai weo wobu Fi Mai siai feai ria
Allai Nuaninufoi mani, wenani wau todoni kontaio roa weai we fianai aino
anta isoi nanai mani, Sempaisi dino medura ne.

38 Wape manei wiro dohong kariri kaiwone kaha mani, metaramioi fanai.

39 Ampafe nehu doroi meaine, merurai we mesobu Fi Maio memadu
kaiwo Allai dohonai we memadura fo. Tuti dohonao mesua inontarai mano
emadu kaiwo aisei fosa fo fanai.
40 Wape finanai kai menari na funoma kaha mae menari kaririai na mai.

15

Kaiwo kariri Kristusi suwi na marareha rorong foi aha fo

1 Doroi meaine, kaiwo imadurai aha nina mani, yeo mearomio kariri
Kaiwo Mahikai na Allai kariri Kristusio raminde ikoramai we meara nanai.
Kaiwo nanai mesoniaia mutu na menemirorongwai tuti meroaso Kristusi
na mai ampa.
2 Na meroaso Kaiwo Mahikai kariri Kristusio ikoramai we meara nanai
mesobu faririfo ampa, masino merutawanai mutu pampang tonanai. Bereri
mani, meroasoafo kia fieai we mea kaha.
3 Weo fianai aino isobuai kawurua fo, finanai imadurai we mea we fio fuba
sewa fine, amani Kristusi mireha we tane sasarinei ampa, mai kariri fianai
aino fafongfa dotu na Allai ne Kaiwofoa fo.
4 Esarai tuti rahida bo botoru foi mani Allai duwiri na marareha rorong
foi aha, kariri fianai aino dotu na Sempaisi ne Kaiwofo kontaia fo.
5 Tuti dario Petrusi, mayeai we ne inontarai ewesuraya mandu fosa aha.

6 Mayeai dario ne inontarai erariati fosa kiparai beyari, inontarai nanisa adareti ewepiaring wering sea (500+). Inontarai nanisa bitoya etarang paria sobu nina ne, mae maneiru teai ansaino emarareha ampa.
7 Mayeai aha mani dario Yakobusi tuti tourai aha mani we ne rasulifosa kiparai beyari.
8 Tuti wefuiai pari mani dario yau kontai, amani tefu yau na tantuma we iwerasuli wei. Rabuang bonani wiro nehu tarai kariri rasuli wei fosa kaha, wape yau mani nehu tarai toyari arikangno ne rahida mai we saubaunungamiai kaha. Weo Yesusi tefu yau tuti yuai yau we iwerasuli na tantuma na dario yau tonana fo.
9 Weo na Seng Yesusi ne rasulinesa kiai, yau mani ne rasulio itawawa sewa di yau, tuti imasi we ahu yau we rasuli kaha, weo raminde iroaso Yesusi kaharai fo inari kanggani Allai ne jematineia fefe.
10 Wape Allai dohong ne bengfo arora we yau wedaya nehu tarai tonina. Tuti Allai ne bengno dohonai arora nanai isobuai na mai tuti wetarai ampa. Weo na rasuline amea kiai mani, yauno irurai pari tuti ne Kaiwo Mahikai ne sewa ne. Wape tonanafo wiro na nehu mambiriune inari finana kaha, mae na Allai ne bengno dohonai arora we yau fo aino weriria yau mani inari tonanane.
11 Ampafe Kaiwo Mahikai ne mesobuai ria mandoni kontai ki, na yau ete na rasuli siai fosa te, nanai wiro wefiea kaha. Fi fuba sewa mani, fianai aino amewuwuai we meara nanai, meroasoai.

Kaiwo kariri inontaraine tasuwi na marareha rorong foi aha fo

12 Ampafe masino amewuwuai we Kristusi suwi na marareha rorong foi ampa, tonana mani we fianie na mea manea eteyo inontarai emarareha nesa wiro esuwi na marareha rorong foi kahai nina?
13 Weo masino tarai we inontarai emarareha nesa esuwi ahang kaha, nana mani Kristusi kontaio wiro Allai duwiri na marareha rorong foi ahang kahai kontai.
14 Tuti masino Kristusi wiro suwi na marareha rorong foi kaha, nana mani kaiwo amewuwua ne, amewuwuai funomai tuti mene meroasoawa meroasoai funomai kontai. Weo wiro wefiea kahai konta fefe.
15 Wiro nanai tera kaha mae, tonana mani, kasau ampa we fianai aino amemadurai kariri fi Allai niari fo nanai wiro mai kaha. Weo amewuwuai we Allai duwi Kristusi suwi na marareha rorong fi ampa fefe. Wape masino tarai we Allai duwi inontarai emarareha fosa kaha mani, tonana mani duwi Kristusi kahai kontai.
16 Weo masino inontarai emarareha fosa esuwi kaha mani, nana mani Kristusi kontai wiro suwi na marareha rorong foi kahai kontai.
17 Tuti masino Kristusi wiro suwi kaha mani, fianai aino meroasoai kariri fo kia fieai we mea kaha, tuti nana mani menayai na sasari rorong fe nendai.
18 Finanai deinawiai kontai we inontarai eroaso Kristusio emararehara fosa kontai eworu ampa.
19 Masino taenemitawanai we fianai aino Kristusi niari we tatane werea terai na nunei, nana mani na inontarai nunei kiai mani tataino taenemirorong fituayai sewa ne.
20 Wape wiro tonana kaha mae ne wetarai mani, Kristusi suwi na marareha rorong fe ampa. Finanai wefiainawiai fafong we inontarai emarareha nesa kontai ambori Allai duwisa na marareha rorong foi kontai ki.

21 Weo inontarai manei wedaya mararehanei ma sinsung nufi nina. To-
nanai kontai we na inontarai manei kontai, Allai duwi inontaraine tata na
marareha rorong foi.
22 Weo toyari fafongfa Adami wedayara inontaraine tamarareha weo
taweboyari riati fefe, tonanai kontai we tasuwi na marareha rorong foi
ahang fo, weo taweboyari ria Kristusi fefe.
23 Wape mansiari-mansiari kariri ne rahidafo; reantenang mani Kristusi,
i mani Allai duwiri kawuru ampa. Mayeai ne inontarai feriri tata ne tata aha
ki, amani na rahida da aha ma foi.
24 Ne nanaia mani, mayeai Sengnei kife nunei. Rahida bonani Kristusi
ambori kirai kobu ne aitetafosa kiai, amani mananu na doni konta fosa tuti
mambiriu na doni konta fo, ainanaya dohong ne mambiriu wemananu fo
we tane Dai Allai.
25 Weo todoni kontaio Kristusi yu wang mananu fo paria saha tawang ne
aitetafosa kiai na awengfo.
26 Ne aiteta wefuiai pari kirai kobui mani, mararehafoi.
27 Weo rabuang bei dotu toyari:

"Saha tawang fi kiai na doni konta foi na awengfo."*
Fio ahuai we fi kiai na doni konta foi nani mani, kasau ampa we wiro Allai
mantauni konta kaha, we andino dohong Kristusi wemananu we fi kiai nani
kiai ne.
28 Allai niariri tonanaia mani, mayeai Kristusi mantauni disangkapa awe-
bukafo we Allai, mano niariri wemananu we fi kiai na doni konta foi.
Ampafe Allai mantauni ambori wemananu we fi fuba nani kiai.
29 Masino inontarai emarareha nesa Allai duwisa na marareha rorong
foi ahang kaha, nana mani we fianie inontarai manea ewebaptisi we
eriwangno inontarai mano emararehara fesa nina? Masino inontarai
emarareha nesa esuwi ahang kaha mani enari ene koang nanai we fiani?
30 Tuti masino tonana kaha mani, we fianie rahida neungne amemaine-
nang we amesodai dadirafo, tarahai pariao amemarareha kontai, na
amewuwu Kristusi ne ninai?
31 Doroi meaine, rahida neungne nehu fi iru ne, amani iwuwu Kristusi
fo, wedaya kaiwasa enari kanggani yau pariao adareti imereha. Yo, finanai
tarai! Wape fi siai yeoai nini tarai kontai! Amani enehukandorio mea, weo
na nehu fi iru nani kontai, amani iwuwu Kristusi we mea fo, meroaso tane
Seng Kristus Yesusi tuti merariati ampa.
32 Masino enari kanggani yau, amani enari yau parari toyari yapa andowa
memuna na bendari Efesusi nini mani, tuti isodai finanai weo irurai we fi
nunei ete fi inontaraine enemitituaita fo teraifa mani, kia fiani we yau rai?
Weo inari tonanai mae inontaraine ambori tasuwi na marareha rorong foi
ahang kaha, nana mani kia fieai we yau kahai arorawa. Ampafe masino
mansuwi-suwi kaha mani,
"Tatampi tuti tatunung tamararising,
weo aha tea mani tamararehara ninai mae."*
33 Dohonao metua inontaraio enari ne karira fosa etofa wawera mea fe,
weo mandoni dino firao inontarai niari ne karirafo mani, ambori ne bengfo
nai werui mae dohong kariri wenani ne karira niari fo ki! Toyarine, mefarao
mano eteyo wiro mansuwi-suwi kaha fosa mani, tourai aha mae mene tarai
toyari ea kontai.

* **15:27** Masmuri 8:6 * **15:32** Yesayai 22:13

34 Metarabera mea we menemitituai kariri ne maifo aha tuti menari
sasari aha fanai. Weo na mea manea wiro etaroanso Allai kaha, ampafe
memamaya tuti ne tonanane.

Paulusi medu na fiyiwansoafo kariri tane tarainei we suwi na marareha rorong foi aha fo

35 Tarahio manea etutang berahai eteyo, "Na todoni wori Allai duwi
inontarai emarareha fosa esuwi na marareha rorong foi aha fo? Tuti Allai
duwisara mani ene tarai todoni?"
36 Oh! Mano metutang tonanane mea mani mewebonggoi paria! Mewait-
awanaifa weo aibongno tanami foi mani, fitatahueri ne tarai toyari mire-
hara, akawuru wori kiabauraifa we sifu ki.
37 Tuti aibong tanami nani, patibu bong ete aibong siai wei foi kontai
ki, wape wiro sifu tuti robong sentenang nani kaha, mae ne bongfoi terai
andino sifu ne.
38 Tuti Allai mantauni niari aibong sifu nani robongfoi mesi we aibongfoi
kariri ne dawiafo. Weo aibong tifu nei kiai, Allai niari ne robongfoi siai
kariri ne dawiafo.
39 Fi kiai darang nei ne taraifoi wiro mesi kiai kaha. Inontaraine ene
taraifoi siai, andowanesa ene taraifoi siai, romufosa kontai ene taraifoi siai,
tuti diangfosa kontai tonana.
40 Tonanai kontai we fi na rorafaisi tuti na nunei. Fi na rorafaisi ne taraifoi
mesi kariri fi na nunei kaha. Fi na rorafaisi ne mehikaifo siai weru fi na
nunei nengfo.
41 Wofoi ne mehikaifo siai weru embaifoi. Awahafoi kontai ne mehikaifo
siai kontai weru wofoi tuti embaifoi. Tuti awahafosa kontai bei ne mehikaifo
siai kontai weru bei.
42 Tonanai kontai we inontarai emararehao Allai duwisa weru marareha
rorong foi aha fosa. Ene tarai arai na kamirei rorong foi mani, ene tarai
misuhia wekahofara dine. Wape ene taraio Allai duwiri aha foi mani, ene
taraio wiro misuhi kaha dine.
43 Rahida bo tane tarainei saukaha kamirei rorong foi mani kerira tuti
finahang; wape rahida bo Allai duwiri suwi aha fo mani dedai sambewarai
tuti wemambiriu.
44 Tane tarai arai nani mani tane tarai tamui na kahofa dine, wape tane
tarai suwi aha foi mani tane taraio darang na Nuaninu Mirarebana foi dine.
Ampafe kariri na nufi ninai tane tarai bei ne, tonanai kontai we ambori
tane tarai bei na rorafaisi kontai aha.
45 Kariri kaiwofeai dotu deyo,
"Inontarai mano reantenang foi, amani Adami,
i mani Allai niariria weinontarai,"*
wape Adami mano wefuia foi mani, amani Kristusi, i mani nuaninuo
wedaya kaiwasa etarang dine.
46 Fio da reantenang fo mani fi na nunei fine wiro fi rorafaisi kaha. Wape ne
da wefuiai ma fo aino fi na rorafaisi ne.
47 Inontarai mano reantenang foi mani Allai samui na kahofa. Wape mano
mandu foi, amani Kristusi, i mani na rorafaisi.
48 Inontarai nunesa mani ene tarai toyari Adami mano reantenang foi,
amani Allai samusa na kahofa tuti emararehara rai, wape inontarai eroasoa
nesa mani, ene tarai toyari Kristusi we etarang we fitaiwariafa.

* **15:45** Kejadian 2:7

49 Tata kontai tonanai, amani na ninai tane tarai toyari Adamio Allai samui
na kahofa foi, ampafe ambori tane tarai kariri inontarai mano na rorafaisi
foi ki, amani Kristusi.
50 Doroi meaine! Fio yeo imaduraifa we mewaitawana ne mani tonina,
tane taraio na rika tuti tarai nini mani wiro suai to Allai ne weMananu
rorong fo kaha, tuti tane taraio misuhi nei wiro suai to numainu nana kaha.
51 Metarami ma! Yeikariri fio dadiwa feai kontai we mea we mewait-
awanai, amani wiro tamararehara tahai kaha, wape Sempaisi ambori yi-
wang tatara tahai ki.
52 Fininai ambori kawariai na tantuma, na rahida tatarami songgeri
wefuiai pari foi dotu fo. Weo na rahida bo songgerifoi dotu nanai, Allai
ambori duwi inontarai emarareha fosa aha na ene taraio wiro misuhi ahang
kaha foi, tuti tata kiai Allai yiwang tane tarainei kiai aha.
53 Weo tane taraio misuhi nini, todoni kontaio Allai yiwani na tane tarai
weworuo wiro misuhi na wea kaha foi, tuti tane tarai na nunei yiwani na
tane tarai na rorafaisi.
54 Tane taraio misuhi nini yiwani na tane tarai wiro misuhi na wea kaha
foi, tuti tane taraio na nunei yiwani na tane tarai na rorafaisia mani, na
rahida bonani fianai aino dotu na Sempaisi ne Kaiwofo wetaraia finanai,
amani kaiwo dotu tonina:
“Mararehafoi, Allai kiraikobui ampa!”*
55 “Eeh! Mararehane waune,
nemu mambiriufei doni?
Mararehane waune,
nemu momufei doni?”*
56 Mararehafoi ne memufoi mani sasarifoi dine, amani inontarainesa kiai
tane sasari wedaya tamarareha ki. Na tatohong sasari nani tasobu aiboi
mararehafoi weo tatapa Allai ne Hukumifoi fefe.
57 Wape tatohong mahikai we Allai, weo wiro tasodai fi tonana fo ahang
kaha, we taharaikobu fi kiai nani na tane Seng Yesus Kristusi ampa!
58 Ampafe, doroi enehuwawu meawa mea, tonana mani todoni kontaio
metoaria mutu, wiro metau towana-tonina fanai. Metawing mene taraiwai
sentenang we Sempaisi we merufi wei! Ampafe metoaria mutu weo mewait-
awanai we fi kiaio menari we Sempaisi fo, finanai ambori wetarai ki.

16

Kaiwo kariri todoni jematifosa etohong fi we efata jemati na Yerusalemi fo

1 Fio yeo imadurai aha nina mani, kariri doio meteo metohonai we mefata
tane doroio inontarai Kristeni fosa naya fo. Kariri finanai yeyo menari kariri
fianai aino yeyoai we jemati kiai na Galatia fosa enari kariria fo.
2 Amani rahida bo reantenang foi na ari minggu neungne, mansiari-
mansiari wau na fianai aino wobuaia fo, ru bera weaia watai na nemu
munuwai. Dohonao metamang paria ira mau wori mefanduhi finanaifa
fanai.
3 Kio ira mau wori yenatu inontarai maneiru teaio meroasosa wasa tuti
inari kaiwo anatu bei karirai we eha doi mefanduhiai nanai to Yerusalemia
ki.
4 Masino wati karirai maia mani yauno yontai tuti etontai kontai ria yau
ki.

* **15:54** Yesayai 25:8 * **15:55** Hosea 13:14

Paulusi deisaha kariri todoni deyo dontai to bendari Korintusi fo

5 Yeo yontai mau iwati mea ki, wape enehurorong we yontai riria nu
Makedonia foi to Korintusi mau.
6 Yontai mau isobu mea mani, tarahai inayai tourai ria mea na nanai
akawuru wo, tarahio paria danunanangfo ne diru neung fo kai. Mayeai
mefata yau yontai pari to katai siai yontai wea fo aha.
7 Weo imaya we yontai mau ituambawa mea tourai tonanai mae yontai
weru mea ahang kaha. Enehutawanai paria we Sempaisi eneoa mani inayai
waroi ria mea na nanai akawuru wo.
8 Enehutituai tonanai, wape na ninaifa mani inayai na bendari Efesusi
ninai paria rahida ohonsua rahida Pentakosta foi.
9 Weo na ninai isobu rang bitoya tafifai we yau we inari fi fuba fo, finanai
wedaya isodai dadira bitoya kontai ki na inontarai efau, wape enehutituai
towea kaha, weo fi iru ne mani wetarai bitoya.

Timotiusi tutu Apolosi

10 Masino Timotiusi dontai mau niayai rahang mea mani, metamang wei
na mai ambori wiro niuruainso weansarai fanai. Weo i mani ne tarai kariri
yau yufi we Sempaisi kontai.
11 Dohonao mane wahu tawani fanai. Mae mefatari ambori dontai na mai
kariri ne rang rorong dontai wea fo, paria daraberahi aha ma sobu yau na
mai. Weo yemang wei tuti doroi siai wei fosa kontai.
12 Mae kariri tane doroi Apolosi mani, yenggoari paria we dontai ria doroi
mano siai fosa we etontai mau etuambawa mea. Wape niuruainso wiro mai
we dontai mau kaharai, ampafe kio sobu rahida mai wei mani ambori dontai
mau ki.

Kaiwo arerai wefuiai

13 Metanansiau! Metoaria mutu na mene meroasoawa. Todoni kontaio
mewemambiriu we metapa fifiani kontai, dohonao mewewiwing fanai.
14 Fifianai aino menari fo, menari na menemiwawu.
15 Yeyo menari fieai kontai, amani kariri Stefanusi. Mewaitawanai ampa
weo i tuti ne munu rorong fo mani, ansaino reantenang pari eweKristeni na
nu Akhaya wai ne. Ea etohong ene taraifoi paria we erufi we efata Allai ne
inontarai emararebana nesa. Ampafe, doroi meaine, yenggoa mea kontai,
16 todoni kontaio metaramididau inontarai tonana nesa, tuti mandoni
kontaio yufi paria riasa tonana fo, na fi eru we Sempaisi fo.
17 Ifaraise paria we Stefanusi, Fortunatusi tuti Akhaikusi we itora ma ne.
Itoru mani, itone tarai toyari itoriwang mea we itofata yau na ninai.
18 Weo itonari yau ifaraise tuti enehurorongnei wemambiriu aha, kariri
mea kontai we itowedaya mea menemirorongwai wemambiriu aha wa.
Inontarai tonana nesa mani atosa kontai.

Etanatu mahikai we jemati Korintusi

19 Jemati na nu Asia nesa etanatu mahikai we mea. Akwilai tuti Persekilai,
kontai jemati efanduhisa na une munufoi, etanatu mahikaifeai na efaraise
paria we mea kontai.
20 Tane doroi enayai na nina nesa kiai etanatu mahikai kontai we mea.
Metanatu mahikai wawera mea na menemirorong mesi toyari inontarai
Kristeni.
21 Yenatu mahikaifeai kontai we mea, mantaung yau isoi na warahu nehu
ne terai amani; Mahikai na yau, Paulusi.

22 Mandoni dino enewawu Sempaisi kaha mani, wenani sodai ne karirafo
weruai! Maranatha! Sengwa wau, ro ahera ma!
23 Kadono Seng Yesusi dohong ne bengfo arora we mea.
24 Enehuwawu mea kiai na Kristus Yesusi. Antu.

Kaiwo Bo Boru Paulusi Soi We Jemati Na Korintusi

Kaiwo dedung we 2 Korintusi

Na rabuang bo Paulusi soi kaiwo anatu nei we jemati na Korintusi fo, eweboyari riati kaha. Manea etairiri Paulusi tuti eteiayari eteyo wiro rasuli dine kaha. Ampafe Paulusi denatu Titusi dontai tono bendari Korintusia, kia ne kaiwo tapapa paria wesa. Mayeai daraberahi sobu Paulusi na Makedonia aha, deisaharai wei kariri jemati na Korintusi efau fosa etaraberasa weru eteiayari fo tuti earomioi aha. Mae manea eteiayari pampang.

Donio Paulusi soi suratinei wesa. Soi deisaharai wesa kariri ne fi yu we Kristusi fo. Deyo enewawusa paria tuti todoni piraise weo etaraberasa weru eteiayari fo. Akawuru wori dutansa ambori efanduhi doi we etohonai we ene doroi ene pari fi na Yudea fosa. Tuti na wefuiai aha mani, deyo todoni kontai Yesusi ne rasuli dine, tuti na kaiwo tapapa deretawang maneiru teaio ewerasuli wetarai kaha fosa na wanai.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-11 Kaiwo fafong.
1:12-7:16 Paulusi deisaha kariri ne enetituai we dontai wesa fo, deiriri kariri todoni wiuwu Kristusi ne Kaiwo Mahikai fo, tuti dutansa ambori eweboyari riati aha.
8:1-9:15 Dohong kaiwoariri kariri etohong doi we efata mano ene pari fi na Yudea fosa nai.
10:1-13:10 Paulusi medu kariri mantauni, wetarai werasuli we Yesusi dine, tuti deretawang inontaraio eteiaya ne mambiriuo werasuli fo.
13:11-14 Kaiwo kife.

Mahikaifea

1 Weo doroi Allai ne jematiwa mea na bendari Korintusi tuti Allai ne inontarai memararebana wa mea kiai tantenang na nu Akhaya wai.

Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, na Seng Allai ne dawiafo terai yuai yau we Yesus Kristusi ne rasuli, tuti na tane doroi Timotiusi kontai.

2 Kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong une bengfo arora we mea tuti urohong mea menumiruainso ne maifo.

Allai dohong tata taenemirorong mitubaru na dadira rorong tasodaira ne

3 Tafiai Allai, mano tane Seng Yesus Kristusi tamanai. I mani Dai mano aroai sewa dine tuti Allaio dohong inontaraine taenemirorong mitubaru foi dine.

4 Andino dohong amenemirorongnei mitubaru aha na dadira amesodairi fi kiai ne, ambori na amenemirorong mitubaru amesobuai ria Allai tonana fo, amea kontai amefata inontaraio enemirorong fituaya fosa kontai ao enemirorongfoi mitubaru aha.

5 Weo dadira bitoya Kristusi sodairia foi, amea kontai amesodairi, ampafe na tonanane kontai, Kristusi, mano dohong inontarai enemirorong mitubaru foi, dohong amenemirorongnei mitubaru fuba aha.

6 Amesodai dadirafo mani, finanai werang we amefata mea menemirorongwai mitubaru aha tuti ambori mekaharai weru ne karirafo ki. Tuti Allai fiata amea amenemirorongnei mitubaru aha mani, finanai we ambori

menemirorongwai mitubaru aha kontai ki, wedaya metawang mea na dadira rorong toyari dadira amesodairi nini.
7 Tuti amenemitawanai paria we metoaria mutu, wiro amenemiwawera we mea kaha, weo amewaitawanai we mesodai dadirafo kariri ameara fo, tonanai kontai Kristusi dohong menemirorongwai mitubaru kariri niari we ameara fo.
8 Doroi meaine, ametohong weai paria we dohonao meserawawera kariri dadirao raminde amesodairi na nu Asia fi wani fe. Dadira nani fiabai tuti miraba paria, wedaya amenemirorongnei fituayai, wiro amenemitawanai we ametarang ahang kaha.
9 Tarai, amenumiruainso toyari aiboi marareha fo watai wawu amea ampa. Wape finanai amesodairai ambori amenemitawang amene mambiriune fanai, mae amenemitawang te Allai mano duwi inontarai emarareha foi ne mambiriufo.
10 Andino feriri amea weru dadira fuba amesodairi nani, donio amemarareha ahang kaha, kontai andino feriri amea tonana rai. Andino amenemitawani teri we ambori feriri amea weru ne karirafo pampang ki,
11 mai kariri mefata amea na mene nadi mewenadi we amea wai. Na tonanane kaiwasa bitoya metutang tutu amea we Allai, ambori Allai mioang amea, donio mefau mefiai Allai metohong mahikaifeai wei ki.

Paulusi deisaharai we fiouki ne rahida dontai to Korintusia fo

12 Fio dohong amea ameboi amearomi weai fa mani, na amenemirorong ketui nei, amewaitawanai we fi kiai amenari na nunei nini, reantenang mani na todoni ameweboyari ria mea fo, finanai amenari na amemararebanai tuti na amenemirorong mesio Allai dohoni foi, wiro na awai nunei kaha, wape kariri Allai ne bengno dohonai arora fo.
13-14 Weo fianai aino amesoi we mea mau ne, amesoi kariri fio mawa we metatorai tuti metafura fo. Ninaia mani, metafu fio ametawi wea fo kutea terai, wape enehutawanai we ambori metafuraia mai pari ki. Na tonanane, na rahida bo Seng Yesusi daraberahi nai aha ma foi, ambori meboi mearomifo we amea ki, kariri amea kontai ameboi amearomine we mea fo.
15 Na iroasoai tonanafo wedaya raminde enehutituai we yontai mau ituambawa mea weberu, ambori moanafo mesobu weberu beyari.
16 Enehutituai we yeyo, na yontai to Makedoniafo, yontai mau ituambawa mea akawuru wo, ambori yontai pari to Makedonia ki, tuti yarabera yau na nu Makedonia foi aha ma mani, ituambawa mea nariai aha, ambori mefata yau yontai pari to nu Yudea foi aha.
17 Reantenangfo enehutituai tonanai, akawuru wori enehutituai siai aha. Ampafe imadu tonana mani, menemitituai we enehutituai sauara kaha e? Ete rahida enehutituai kariri fi inari fo, enehutituai na mantaung yau e? Doni katu mani imadu yeyo, “Yo,” mayea mani imadu aha yeyo, “Bereri.”
18 Wape, mai kariri Allai we dohong kariri fi medura fo, amene kaiwo amewuwuai we mea fo nani wiro amemadurai na amenemirorong boru kaha, amani ameteyo “Yo,” tuti “Bereri.” Wiro tonana kaha.
19 Weo Yesus Kristusi Allai ne Kaisungfoi mani, wiro we enerorong soriru we fiea dine kaha. Mae Yesusi nani dino, yau Paulusi, Silasi, tuti Timotiusi, antowuwui we mea ne, tuti I mani, ne enetituaitafo wiro yiwani kaha. I wiro medu deyo, “Yo,” tuti “Bereri,” kaha, mae deyo, “Yo,” pampang.

20 Weo andino Allai ne kaiwo derera fo kai kawariai nai ne, na Kristusi
Allai medu deyo, “Yo,” finanaia. Nanai wedaya tataparanding Allai, tamadu
na Yesus Kristusi wonongfo tateyo, “Antu.”
21 Allai meiri andino niari amea tuti mea tatoaria mutu na Kristusi ne. I
kontai andino diri tata wei tera ne,
22 yuai tata kawurua we ne tata, tuti sensoni taenemirorongnei na Nu-
aninu Mirarebana foi, wefiainawiai ambori tawaitawanai we dohongno
fianai aino dereri kiaia foi we tata ki.
23 Raminde nanai wiro yontai to Korintusi aha mau kaha, weo imaya we
menemirorong fituaya kahai na metarami nehu kaiwo tapapa paria we mea
fo fanai, amani kaiwo isua mea na tapapa kariri mano anta dohong sasari
kerirara foi nani.* Imadurai tonina ne, itofa kaha, weo Allai deitawang
enehurorongnei.
24 Wiro ametanggoa mea kariri mene meroasoawa kaha, weo meroaso
Kristusia mutu ampa. Manta ameteyo amerufi ria mea ambori memararis-
ing paria aha.

2

1 Nanai wedaya na rabuang bonani ikutuai we wiro yontai we mea mau
kaha, weo nana mani wedaya menemirorongwai fituaya ahang fefe.
2 Weo masino yohong menemirorongwai fituayai, nana mani mandoni dino
sona enehurorongnei mitubaru aha ne? Manea siai esona enehurorongnei
kaha, mae mea terai, mano inari menemirorongwai fituayai nani mea.
3 Ampafe raminde nanai isoi kaiwo anatu nanai we mea mau ambori
rahidao yontai mau ituambawa mea mani, wiro metohong enehurorongnei
fituaya kaha, mae metohong enehurorongnei mirising tuti mitubaru, weo
finanai mai we menari tonana. Weo iroasoai we masino imirising mani, mea
kontai mefaraise.
4 Isoi kaiwo nanai we meafo, isoi na enehurorong fituayai tuti miraba pariao
isai, wiro we inari mea mesai kaha, wape we ambori mewaitawanai we
enehuwawu mea fuba paria.

Todoni kontaio oiai mano dohong sarawa foi

5 Kariri inontaraio anta dohong sasari foi nani, tarai, i niari yau isai,
wape ne fuba sewa aha mani, niari mea menemirorongwai sawai mesai
paria, we ne sasari anta niariri tonana fo. Ete tarahio imadu tonana mani,
imadu tapapa karerai, ambori tarao nehu kaiwone tapapa karera fanai
mani, imadu yeyo wedaya maneiru teai na mea terai menemirorong sawai.
6 Na mea mefau metohong aiboi wei ampa, tuti aiboi sodairi nani, demo-
yara to.
7 Mae ninaifa mani, fio menari wei mani, meteiai ne sarawafo tuti menari
enerorongfoi mitubaru aha, ambori wiro enerorong fituayai karera fanai.
8-9 Weo raminde nanai isoi kaiwo anatu kariri metohong aiboi wei nanaifa
we mea mau we ititua kariri mea we metohong kariri kaiwo yohonai we
mea wa kiai ete bereri e. Ampafe ninaia mani, yutang mea paria we ambori
meteinawiaifa wei aha we tarai menemiwawuti.
10 Weo masino meteiai inontaraio dohong sarawai we mea waia mani, yau
kontai yeiai wenani. Tuti, tarai anta dohong sarawa mani, yeiairi ampa.
Fianai aino yeiairai tonana mani, yeiairai na Kristusi urengreafo, tuti nanai
we mene bengwa.

---

* **1:23** 1 Korintusi 5:1

11 Inari tonanaifa fo, ambori Saminseni sobu rang we weanggari tata pariao wedaya tata tatawa fanai, we wiro taserawawera ne enetituaitafo kaha.

Paulusi weansarai we Titusi na Troasi

12 Rahida bo yontaia sobu bendari Troasi we iwuwu Kaiwo Mahikai kariri Kristusi naya fo, iwatioai we Sempaisi fiai rang we yau we irufi na wanai.

13 Wape enehurorongnei mesi pari kaha, weo isobu tane doroi Titusi na wana kaha. Enehutawanai dontai weru mea to Troasi kontai, kia kaiwo kariri todoni mesobu nehu kaiwo anatu anta nani. Ampafe yontai, yohong mahikaifeai we inontarai na wana fosa tuti yontai to Makedonia aha ma.

Na Kristusi Allai niari Paulusi weniunsai mampori we kaiwasanei

14 Wape yohong mahikai we Allai, weo na ameweboyari ria Kristusi fo, tefu amea we ne fi tuti kia amea pampang we amererariati na ne rang rorong etaparandini we inong wemambiriu foi. Allai kia amea tonanai we ambori na amea, kaiwo kariri Kristusi fo dafai wariai to doni kontai toyari finiunsai mampori we ne niunsaifoi sefarai to katai doni konta fo.

15 We amea mani, amene tarai toyari finiunsai mamporio Kristusi niunumi we Allai foi. Toyari finiunsai mampori fo ameha kaiwo kariri Kristusi we mano ambori feririsa fosa, kontai we mano ambori esobu ne karira fosa.

16 We mano ambori eworu fosa amene tarai toyari finiunsai piro toyari fi mirehara weo ametaiririai wesa kariri ambori eworu fo, mae we mano ambori esobu mai fosa amenunsai mampori wesa, weo kaiwo amewuwuai wedayasa etarang. Tuti mandoni dino mesi we niari finana na mantauni ne mambiriufo ne?

17 Wiro amene tarai kariri inontarai siai bitoyao etairiri Allai ne Kaiwofo toyari fianggeng etawayanai we esera we ra naya fo kaha. Mae amea mani, amewuwuai na Kristusi wonongfo, tuti na amenemirorong mesi na Allai arongreafo, weo Allai demi ne inontaraine amea we amenari tonanai.

3

Korintusifosa ene tarai kariri fiainawiai todoni Paulusi itoru itowerasuli wetarai we Kristusi

1 Amemadu toninafo, tarahio menemitituai meteyo amefiai bera mantaung amea ahang fe, wiro tonana kaha. Ete, toyari inontarai siai fosa, amea kontai ametohong weai we amesobu surati fiai amea bei tonanai, surati nani soi we mea ete na mea ma e? Wape wiro tonana kaha.

2 Meaino mene tarai wekaiwo anatu deinawiai we amea mani rasuli di amea fo, weo meroaso amene kaiwo amewuwuai we meara fo. Finanai toia mutu na amenemirorongnei tuti mandoni kontai ewatioai tuti etatorai.

3 Ne tarai kariri amene kaiwo amewuwua fo webong kawuru ampa, amani webong paria na mea. Na tonanane metainawiai we mea mani mene tarai wekaiwo anatuo Kristusi soi di mea, tuti kaiwo anatu nani wiro soi na dawati kaha, mae na Allai mano darang foi Nuaninufoi, kontai wiro soi na kamiei timba toyari Hukumio soi we Musai foi kaha, mae soi na inontaraine taenemirorongnei.

4 Amemadu kariri amea tonanai weo na Kristusi ameroaso Allai tarai.

5 Wiro ametohong fieai we fiainawiai we mantaung amea amewemambiriu we amenari finana kaha, wape Allai dino dohong mambiriu we ameane.

6 Andino niari amea amewemambiriu we amewemangfata we Kaiwo
Arerai Waworu bei. Kaiwo Arerai nani weneung na Allai Nuaninunei,
wiro na Hukumifoi kaha. Weo Hukumi nani wedaya mararehafoi wape
Nuaninufoi dohong tata tatarang wefitawafa.

Allai ne Kaiwo Arerai Waworu nei mahikai sewa Kaiwo Areraio Musa soi fo

7 Fafongfa Allai dohong ne Hukumifoi we Musai, amani ne Kaiwo Ar-
eraio biui na kamieifo, tuti Kaiwo Arerai Mamo nani kia marareha we
inontarainesa we inontarai manei wiro wemambiriu we dohong kariria na
mai kaha. Kaiwo nanai Allai dohoni na ne sambewaraio dadai fo, wedaya
Musai urengfo sambewarai. Tuti sambewarai nani adareti de niai wape ne
sambewarafoi wedaya inontarai Israeli fosa euremifoa wiro ewemambiriu
we ewati Musai urengfo nariai ahang kaha.
8 Tonana mani todoni kontaio Kaiwo Arerai Waworuo Allai Nuaninufoi
dohoni foi da na sambewaraio dadai sewa aha.
9 Masino Kaiwo Arerai Mamo kia aiboi we inontarai foi sambewarai
tonanai, nana mani Kaiwo Arerai Waworuo wedaya inontarai enemirorong
mesi na Allai urengreafo aha fo ne sambewaraio dadai fo fuba sewa aha.
10 Weo tarai we fianai aino fafongfa sambewaraifa fo, titua weai na
sambewaraio dadai sewao fuinini mani, wedayaria sambewarai ahang
kahai ampa.
11 Weo masino Kaiwo Areraio woru fo sambewarai tonanaia, nana mani
Kaiwo Areraio wiro woru na wea kaha fo ne sambewaraio dadai fo fiabai
sewa aha.
12 Amenemitawanai tonanai paria ampafe wiro amematai we amemadu
kariri finana kaha.
13 Wiro amene tarai kariri Musai we tebung wedua urengfo na ansung
aburung ambori inontarai Israeli fosa wiro esaiteo Sempaisi ne sambe-
waraio adareti de niai weru urengfo nana kaha.
14 Wape enemitituaitafo rahaibu ampa, weo paria rahida bonini kontaio
fi tebung wedua Israeli fosa nani tebung weduasa pampang ne, na rabuang
bo etato Kaiwo Areraio fafong foi fo. Etaramioai mae esobuai kaha. Weo fi
tebung weduarai nani niai terai na taweboyari ria Kristusi fo.
15 Paria ninai kontaio na etato Kaiwo Musai soi fo, fi weduarai nani tebung
wedua enemirorongfo rai.
16 Wape na doni kontaio manei enerorongfoi tiwera we Sempaisi mani, fi
tebung weduari nani Sempaisi yuaisi weruri.
17 Weo Sempaisi mani Allai Nuaninufoi diarana ne, tuti Nuaninufoi niayai
na mandoni mani, wenani kesaua.
18 Tuti ninaia mani, mano taroasoa ne tata, tahasau weru fi tebung
wedua tauremi fo, tuti Seng Yesusi ne sambewaraio dadai fo keiwewa na
tauremine. Sempaisi, amani Allai Nuaninufoi, yiwang tata tane tarai kariri
mantauni ne taraifoi, na ne sambewaraio keiwewa pari aha foi.

4

Ra Waidani, amani Kaiwo Mahikai fo, nayai na babeu tamui na kahofafo

1 Tonana mani, na Allai ne aro amea ne, dohong amea amewuwu ne Kaiwo
Arerai Woworu ne, ampafe wiro amenemirorong fituaya kaha.
2 Ampafe amehurumitare fio mamunggasai tuti fio kia mamaya fo,
amepampamu kaha, tuti wiro amebariwera Allai ne Kaiwofo kaha. Mae

na ametaikariri kaiwo wetarai fo ao kasaua fo, amenemitawanai we kaiwasane kiai, na enemirorong ketui foi mani ewatioai we amemasi na Allai urengreafo.
3 Masino Kaiwo Mahikai kariri Yesusio amewuwua fo, wiro manea etafura kaha, toyari fi tabung wedua euremifo, nana mani mano ambori eworufo ansaino etafura kahai tonana ne.
4 Weo inontarai wiro eroasoa kaha fosaine, inontarai nanisa Saminseni, mano weseng we fui karira nini, kiobu enemitituaitafo ampa toyari niarisa euremifafara. Ampafe wedayasa wiro ewati Kaiwo Mahikai fo ne sambewarafo ahang kaha, amani Kaiwo Mahikai kariri Kristusi ne sambewaraio dadai fo. Andino wefiainawiaio kasau kariri Allai ne.
5 Weo kaiwo amehoramai ninai wiro kariri amea kaha, wape kariri Yesus Kristusi we weSengfo. Tuti amemadurai we amea mani, amewewoming terai we mea, kariri ne dawiafo.
6 Weo Allai medu deyo,
"Na mamantiti rorong fo,
Sambewarafo kawariai ma!"*
Allai nani kontai Andino niari ne sambewaraia nani dansairai na taenemirorongfi ne, ambori nano ne sambewarai nani tawaitawang kariri Allai ne sambewaraio dadai fo dansairai na Kristusi urengfe fo.
7 Wape amea mani, amene tarai kariri babeu mesi kahaio Allai samui na kahofa, mae na amene tarai wemambiriu kahai nini ameha ra dedai pari feai, amani Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo. Ambori na tonanane kasau we mambiriu fiabai niai na amea nini na Allai ma, wiro na amea kaha.
8 Dadira bitoya na fifiani kontai yua amea paria, wape amemangganggung kaha. Fi bitoya wedaya amea amesera wera amenari fi todoni, wape amenemirorongnei fituayai kaha.
9 Inontarai enari kanggani amea wape Allai sawing amea kaha. Eboi ameara ametawai, wape ameworu kaha.
10 Yesusi sodai dadira pariao mirehara, tuti fi tonana fo amesobuai pampang kontai na rahida neungne amemainenang we amemareha toyari I. Amesobu dadira tonana mani, ambori inontarai siai ewatioai we Yesusi darang na amea tuti wedaya ametarang na tarai.
11 Weo na ameminohi na nufi ninai, mararehafoi wiro waroi weru amea kaha, mae inontarai erurai we emung amea pampang we amewuwu Yesusi fefe. Ambori na tonanane, inontarai siai ewati we Yesusi darang na amene taraio ambori wioru nini ki.
12 Ampafe na tonanane, amewuwu Kristusi fo tarahai wedaya amemarareha, wape amehutuai we amesodai tonanai kontai, ambori werang we metarang we fitawafa.
13 Na Kaiwofo weai dotu tonina:
"Iroasoai, ampafe imadu."*
Na ameroasoai tonana fo kontai, wedaya amemadu kontai.
14 Weo amewaitawanai we Allai mano duwi Seng Yesusia suwi na marareha rorong foia foi, ambori duwi amea kontai ria Yesusi tuti kia mea tuti amea awa tatoari na arongreafoa ki.
15 Fi amesodairi kiai nini kia beng we mea rai, ambori Allai ne beng dohonai arora we inontaraine tatara fo, kaiwasa eroasoai bitoya ahang fosa esobuai fuba aha tuti wedaya etohong mahikai we Allai tuti etaparandini.

* **4:6** Kejadian 1:3 * **4:13** Masmuri 116:10

Taenemirorongnei fituaya kaha, weo na taroasoai terai we Yesusi tauremi-inei niayai terai na fi maio tasobua rai fo

16 Nanai wedaya wiro amenemirorong fituayai na wea kaha. Rahida neungne amene tarainei sodai ne karirafo, tuti firurung pampang we wioru ki, wape rahida yiwang rahida amenumianinunei Allai yiwani weworu pampang aha.
17 Weo fi amesodaira ne maraba paria, wape ambori wedaya amesobu mirising fuba tuti sambewarai dedaio watai we numainufo. Tuti watioai na mirising fiabai nanai mani, dadira amesodairai nanai wiro ene waroi kaha tuti seiayai.
18 Ampafe wiro ameuremifo nayai na fio watioai na tauremi fo kaha, mae na fio watioai kaha fo. Weo ne watioa fo mani watai waroi kaha, wape ne watioa kaha fo aino watai wefitawafa ne.

5

1 Weo tawaitawanai we tane yawanei, amani tane taraio na nufi nini, mitota mani, Allai mantauni ambori meinenang munu bei na Waidani we tata ki, amani munuo wiatai wenumainu, munuo wiro inontaraine enariri kaha.
2 Taminohi na yawa tasobui na nufi nini, taenemirorongnei disang tata tasai tuti tapapirahai weo taenemirorong dohong we tasansung tane tarai na munu waworuo tasobui na Waidani foi.
3 Weo tasansung tata na tane munu waworu na Waidani foi mani, wiro tane tarainei niai arora ahang kaha.
4 Tarai we taminohi na yawa na nunei nini, taenemirorongnei disang tata tasai tuti tapapirahai we ne maraba tasoduata ne. Tanumiruainso tonanafo, wiro taenemirorong we tahatai weru tane tarai nunei nini ambori tanai arora kaha, mae tatohong weai we tasansung tane tarai weworu na munu Waidani nani. Ambori tane tarai weworuo Waidani nani yiwangno tane taraio mireha nei aha.
5 Allai mantauni dino meinenang tata we finana ne, tuti dohong Nuaninu Mirarebana foi we fiainawiai we tata kariri fi kiaio meinenami we tata nani, deinawiai we todoni kontaio dohona rai.
6 Finanai wedaya amenemirorong wemambiriu pampang. Amewaitawanai we ameminohi na amene tarai na nufi nini, amenayai waroi weru munuo ambori ameminohi nai ria Sempaisi fo.
7 Weo ameminohi ninai amenemitawang te ameroaso amene Mananu Yesusi ne, wiro amenemitawang fianai aino amewatioa fo kaha.
8 Nanai wedaya amenemirorong wemambiriu tuti amefaraise paria we ameteyo ametawing amene tarai nini, ambori ameminohi na amene kataifoi wani ria Sempaisi.
9 Ampafe amerurai paria we ambori Seng Yesusi eneo amea, na amenayai na nunei nini ete ametawera werui.
10 Weo tata kiai todoni kontaio ambori tatoari na Kristusi arongreafo, na rahida kiutu kaiwo kariri tata fo, ambori mansiari-mansiari sobu fiembaitafo kariri fianai aino niaria na nufi nini, niari ne bengfo ete niari ne karirafo ne.

Allai niari inontaraine tata tabeng riati aha na Kristus Yesusi

11 Amewaitawanai todoni kontaio tamatai Sempaisi, amani tasomi wei na tarai tuti maifo. Ampafe nanai wedayao, amerurai paria we ambori amewiwiang mandoni kontai wei. Allai deitawang amenemirorongnei tarai

tonanai tuti enehutawanai we mea kontai mewaitawang amea tonanai kontai, na menemirorong ketui wai.

12 Na toninafo, wiro amefiai bera amea we mea ahang kaha. Wape ameteyo ametohong rang beng fo we mea we meboi mearomi tuti amea. Ambori na tonanane mewaitawang todoni memadu we inontaraio eboi earomi we fi watioa fo, amani fio kariri Hukumi Musai soi fo, wiro kariri fio niayai na taenemirorongnei, amani taroasoafo, kaha.

13 Masino eteyo amewefiauwou ampa, nana mani amewefiauwou na euremifo we amerurai paria we ameraria Allai, wape masino amemadu na amenemitituaitaio mai fo mani, finanai we mene bengwa.

14 Weo Kristusi enewawufo aino wedaya amenari tonanafo, weo amewaitawanai we manei mireha we inontarainesa kiai ampa, tuti finanai deinawiai we inontaraine tata tamarareha kai ampa, amani tanai na mamantiti rorong fe fo.

15 Tuti Kristusi mireha we kaiwasanei kiai, ambori mano eminohi etarang fosa wiro etarang we etohong kariri mantaunsa ene etawiafo aha kaha, mae we etohong kariri Kristusi ne dawiafo terai, amani Kristusio mireha tuti suwi wesa aha fo.

16 Ampafe ninai to fongna mani, wiro ametitua we manei kariri todoni inontarai nunei sa etituasa kariri ene fi toa fo ahang kaha. Tarai raminde ametitua Kristusi toyari inontarai batang tonanai, wape ninaia mani, ametitua tonana ahang kaha.

17 Ampafe, mandoni dino weboyari ria Kristusi mani, wenani Kristusi niariri weworu ampa. Ne mamofo nai ampa, mae ne waworufo da kawuru ma ne.

18 Finanai kai Allai dino niari ne. Na Kristusi, Allai niari tatara taweboyari riati aha, tuti demi tata we tanari finanai, amani we tafata inontarai siai ambori esobu beng nanai kontai.

19 Amewuwuai we na Kristusi, Allai niari inontaraine taweboyari riati ampa tuti wiro deto we sasari tanariri foi ahang kaha. Tuti kaiwo kariri taweboyari riati aha nanai Allai yoaso amea we amewuwuai tonana kontai.

20 Ampafe amea mani, Kristusi ne inontarai demi amea we ameriwani amemadu ne kaiwofo di amea, ne tarai toyari Allai medu na amea dutanai paria we mea we mera weia. Na Kristusi wonongfo, ametanggowa mea we meweboyari ria Allai aha.

21 Weo Kristusi dohong sasarifea kaha, wape Allai niariri sodua tane sasarinei kiai, ambori na Kristusi nani taenemirorong mesi na Allai arongreafo ki.

6

1 Amea mani Allai ne maniwowiri amerufi wei di amea, ampafe ametanggoa mea we wiro metua Allai ne bengno dohonai arora we mea wa na ne Kaiwo Arerai Warowu wa, pariao nai weru mea funoma fanai.

2 Weo medu toninaia deyo,

“Na rabuang bo enehurorong denteng foi, tarahuo wau,
tuti rahida bo ifariri kaiwasafoi, ifata wau.”*

Mewati ma, rabuang bonini mani, rabuang bo enerorong denteng foi dine. Rahida bonini mani rahida deyo feriri mea foi dine.

Na fifianai kontai Paulusi etainawiai we Kristusi ne mangfata mesi disa

* **6:2** Yesayai 49:8

3 Na fifiani kontaio, amerurai we ambori amewedua inontarai weru eraria
Kristusi fo fanai, ambori kaiwasa wiro eteibera fi ameru we Kristusi fo kaha.
4 Mae ametainawiai na fifiani kontai we Allai ne mangfata amerufi wei
na mai di amea. Ametainawiai tonanai na dadira todoni fieai kontaio,
ametawang amea pampang naya fo,
5 kontai na rabuang bo inontarai eruba amea fo, esoa amea to aitamu
rorong fe fo, eroya amea fo, amerufi mamboni paria fo, wiro ametena naria
kaha fo, tuti amene pari fi ametang fo,
6 na amenemirorong mirarebana fo, na amewaitawanafo, na ametawang
amea fo, tuti amenemirorong denteng fo. Na fi tonanane kiai ametainawiai
we amea mani Allai ne mangfata di amea. Kontai na Nuaninu Mirarebana
foi sensoni amea fo, tuti na amenemiwawu na amenemirorong mesi fo,
7 kontai na amewuwu kaiwo wetarai fo, tuti na Allai ne mambiriufoi fo.
Ametainawiai tonanai kontai na todoni amerutawang Allai ne enerorong
mesi fo na amewarami dowei nei tuti na amewarami domoya nei, wefima-
muna we amea. Ambori na ameminohi na amenemirorong mesi tonana ne
amemainenang we ameharaikobu ne karirafo nano amenemirorong mesi
nani.
8 Kontai na inontarai etato amea tuti esahu tawang amea konta fo, na
etairiri amea tuti efiai amea fo, na amemadu na tarai wape esahu amea we
ametatofa fo,
9 na amewe amewonomi we kaiwasa bitoya foi wape esahu tawang amea
konta fo, na adareti amemarareha wape ametarang nendai fo, na eruba
amea wape amemareha kaha fo,
10 na enari ameara amenemirorongnei fituayai wape amemararising
pampang fo, na amene tarai toyari inontarai ne pari fi wape amewedaya
kaiwasa bitoya ene fi fo, tuti na amene sobu fieai ahang kaha mae amene
maino fifiani konta fo.
11 Doroi inontarai Korintusi wa meaine, fifiani kontaio amemaduraia
kasau we mea ampa, wiro ametadiwa fieai we mea kaha. Mewati todoni
amenemiwawu mea ampa.
12 Wiro amehafe anemirorongnei we mea kaha, manta meaino mehafe
menemirorongwai we ameane.
13 Ninaifa mani yeyo imadu we mea toyari imadu we nehu arikang terai,
amani yeyo, mefai menemirorongwai kontai we amea.

Paulusi deretawansa we eweboyari ria inontarai eroasoa kaha fosa fanai

14 Dohonao meweboyari ria inontaraio wiro eroaso Yesusi kaha fosa fanai,
finanai masi kaha. Weo ne masifo weboyari ria ne karirafo rai e? Tuti
sambewarafo weboyari kontai ria mamantitifo rai e?
15 Kristusi weboyari ria Beliari* rai e? Ete inontarai yoaso Kristusi nei tuti
inontarai yoasoa kaha foi umasi na uroasoafo rai e?
16 Tuti Sempaisi ne Munu Omi Wei Nai foi weboyari ria aririwangfosa
rai e? Weo tata mani Allai Mano Darang foi ne Munu di tata. Toyari Allai
mantauni medu ria ne nabi fafong fosa deyo,
“Yau ambori iminohi rahansa
tuti inayai riasa,
tuti esahu Yau we ene Seng Allai,
tuti isahusa we nehu inontarai.”*

* **6:15** Beliari, nana mani deinawio Saminseni dine.
* **6:16** Imamati 26:12; Yeremiai 32:38

17 “Allai deyo,
‘Ampafe, mera to boriai weru inontaraio etaroanso Yau kahai nanisa
tuti mehatai werusa.
Wiro mewaramikeha disanso fi werarika fo fanai,
ambori ika mea ma.*
18 Yau ambori iweDai we mea
tuti mea kontai nehu arikang di mea ki, ambori isahu mea we nehu
kaisung tuti kamitung.’
Sengno weMananufaisi ne kaiwo finanai.”*

7

1 Doroi enehuwawu meawa meaine, na ne Kaiwo Arerai Waworu ne Allai dererai tonanai we tata ampa. Ampafe todoni kontai taruairurang tatara tamararebanai weru fio kia rarika we tane tarainei tuti we tanumianinunei fo, amani tahatai weru fi werarika tonana fo kiai. Todoni kontaio tamararebanai na taminohi na nufi ninai weo tasomi we Allai na mai fefe.

Paulusi piraise paria, weo Titusi dontai na Korintusi ma deisaharai we Korintusifosa etohong we eweboyari riati aha

2 Metohong katai we amea na menemirorongwai. Weo wiro ametohong sarafieai we manei na wea kaha rai, amewedaya manei dohong karirafea kaha rai, tuti wiro ametofa manei na weai we ameha ne rafo weruri kaha.
3 Imadu tonanafo wiro enehurorong we yinggai mea we menari sarawa kaha. Weo, kariri fianai aino imadurai kawurua fo, we amenemiwawu mea paria tuti mea mani mene katai na amenemirorongnei ampa, ampafe tatarang ete tamarareha mae tawemaniwowiri pampang.
4 Iroaso mea paria tuti enehurorongnei dedai we mea paria. Amesodai dadira bitoya ki, wape metohong enehurorongnei mitubaru tuti mirising paria.
5 Rabuang bo amesi ameawemi na nu Makedonia nei kontaio, wiro amesobu rahida kuteai we ameminohi uka kaha. Dadirafo nayai woru amea, inontarai na boriei weru jematinei emamuna we amea, na amenemirorongfuisi kia matai we amea kontai.
6 Wape Allai Mano niari inontarai enemirorong fituaya fosara enemirorongfoi mitubaru ahang foi, niari amenemirorongnei mitubaru aha kontai weo Titusi dontai ma fefe.
7 Amenemirorongnei mitubaru tonanafo, wiro na dontai ma fo tera kaha, mae na deikaririai we amea we todoni metohoni enerorong mitubaru fo. Deikaririai kontai we metohong weai paria we mesobu yau aha fo, we metatua mea paria we fianai aino raminde menari fo, tuti nina mani memainenang we memadu tuti yau na menemiwawu yau fo. Fininai kai dohong yau imirising paria aha.
8 Tarahai kaiwo anatu tapapao raminde yenatuai we mea mau nanai dohong menemirorongwai fituayai, wape wiro yetua wea kaha. Tarai we rabuang bonani yetua kuteai we mea weo iwatioai we menemirorongwai fituayai kuteai, mae wiro ene waroi kaha.
9 Wape ninaia mani ifaraise ampa, wiro we menemirorong fituaya wa kaha, mae we na menemirorong fituayai nanai wedaya metarabera mea weru mene metohong toa wara wa. Weo menemirorong fituayai nanai Allai dawi weai tonanai. Ampafe wiro amewedaya mea mesobu dadirafea kaha.

* **6:17** Yesayai 52:11 * **6:18** 2 Samueli 7:8, 14

10 Weo taenemirorong fituayai kariri Allai ne dawiafo tonanane wedaya
tatarabera tata weru tane sasarinei tuti kia faririfo we tata. Tuti mandoni
kontai wiro detua we fi tonana fo kaha. Wape taenemirorong fituayaio
kariri nunei ne dawiafo kia mararehafo we tata, amani taminohi na mamantiti rorong fo.
11 Into mewati kariri todoni menemirorongfoi fituayai kariri Allai ne dawiafo ne! Finanai wedaya mea merurai na mamboni paria we meruairurang
mene taraiwai tuti menari ne wetaraifo, menemirireu sasario inontarai
nani niari fo, mematai Sempaisi, menemirorong dawi we mesobu yau,
mefaraise paria we fi merurai wea wa, tuti memainenang we metohong
aiboifo we mano dohong sarawa foi. Na fininai kai meteinawiai ampa we
menari fisarawafea kaha.
12 Ampafe isoi surati nani we mea mau fo, wiro mano anta dohong sarawai
nani dino wedaya isoi ne kaha, ete we mano sodai dadirafo na fi sarawai
tonana foi kaha. Mae isoi surati nani fo we ambori mewaitawanaia kasau
we memainenang we mefata amea na Allai arongreafo.
13 Nanai wedaya amenemirorongnei mitubaru aha.
Tuti wiro amenemirorongnei mitubaru tera kaha, mae amemirising kontai sewa aha we amewatio Titusi we mirisingfo, weo mea kiai metohoni
enerorongfoi mitubaru aha fefe.
14 Tarai we raminde Titusi dontai we mea kaharai mae yeparanding
mea paria wei, tuti wiro metohong mamaya yau kaha. Toyari fikiaio
raminde amewuwuai we mea fo mani kaiwo wetarai fine, tonanai kontai
metainawiai we Titusi we fi bengno amemadurai wei na amefiai mea fo,
wetarai tonanai kontai.
15 Ninaia mani enewawu mea pari aha, weo aroai kariri todoni raminde
mea kiai wiwiaing mea mani metaramididauwi fo tuti kariri todoni metamang wei na mai tuti metatori na mematai fo.
16 Ifaraise paria weo iroaso mea na fifiani konta fefe.

8

Paulusi dutansa we efanduhi doi we efata ene doroi esobu dadirafo na Yerusalemifo

1 Doroi Korintusiwa meaine, ninaia mani ameteyo ameteikaririai we mea
ambori mewaitawang kariri Allai ne bengno dohonai arora we jematinesa
na nu Makedonia nei ne.
2 Ea esobu dadira fuba paria. Wape na dadira fuba esodairi nani, emirising
paria donio ene pari fi arorawa tonanai ki, wape na ewarami takahetuai
paria fo etohong doi kontai we efata inontarai siai.
3 Yeyo imadu kaririaifa kontai we fianai aino etohonai nanai, etohonai
kariri fiani aino esobua fo, tuti etohonaia sewa ne esobuafo nanai kontai.
Wiro manei demisa kaha, mae mantaung saino enemitituai tonanane,
4 tuti etanggoa amea paria we ea kontaio efata Yesusi ne inontarai
emararebana fosa na nu Yudea foi na fianai aino esobua fo.
5 Tuti fi etohona fo, fuba sewa ne amenemitituaitafo. Reantanang mani
etohong ene taraifoi we Sempaisi we etohong kariri ne dawiafo, mayeai we
amea kontai. Enari tonanafo, enari kariri Allai ne dawiafo.
6 Nanai wedaya ametutang we Titusi we daraberahi to Korintusi we mea
aha mau. Weo andino anta fiata mea na mefanduhi doi we metanatui we

mefata tane doroi na Yudea fosa. Ampafe ametutani we fiata mea menariri
kiai ao meinenang, mai kariri mene menemirorong denteng fo.
7 Na fifiani kontaio mene fong pari; na meroasoafo, na memadufo, na
mewaitawang fi mai fo, na merurai tarai fo, tuti na menemiwawu amea fo.
Ampafe yutang mea we todoni kontaio mene foniai na fi beng ninai kontai.
8 Imadu tonanafo wiro yere we mea we metohong kariri nanai kaha.
Mae imadu kariri inontarai Makedonia nesa we todoni enemiwawu fuba
tonana fo ambori iwati mea kontai we menemiwawu inontarai siai fosa na
metohong doi we mefatasa nai mani fuba todoni.
9 Weo mewaitawanai na mai ampa we tane Seng Yesus Kristusi todoni
dohong ne bengfo arora fuba paria we tata fo ampa. Weo I ne ra bitoya paria,
wape sawing ne fi fuba nani kiai, mae niariria ne pari fi, ambori na ne pari
fi nanai wedaya tata tane ra bitoya na Allai arongreafo.
10 Kariri doio fanduhiai we fata inontarai naya fo, enehutituaitane toninai,
amani denteng sewa we mea we metohong kariri mene menemitituaitaia
fo. Tarai defuina bo fafongna foi meaino reantenang pari mefanduhi
doi we mefatasa tuti nanai tera kaha, mae meaino reantenang pari we
menemitituai we menari finana ne.
11 Ampafe ninaia mani, metawina fanai mae menaria kiai ki na fi
mesobuai demoyara fo. Todoni kontai menari fininai na menemirorong
mirising, kariri raminde nanai memirising we menemitituai kariria fo.
12 Weo masino fi metohonai nanai na menemirorong mesi mani, Allai
ambori demang we finanai. Weo Allai demang we fianai aino metohonai
na fio mesobua fo, wiro fi sewao mesobua fo kaha.
13 Wiro yawiai we iwedaya mesodua ne marabafeai na mene pari fi arora
wa, mae inontarai siai fosa etawing ene marabafo kiai tuti esobu sayayafo
kaha, manta enehutituaitai ne beng sewa ne mani, tata kiai tamasi.
14 Na ninaifa mani, mene fi mesobuai sewa wa, metohonai we fiata fio
esobua kaha fo, ambori na rahida siai wori, fianai aino esobuai sewa fo fiata
fio mesobua kaha fo, ambori na tonanane memasi na fi mesobua fo.
15 Toyari soi na kaiwofo:
“Mano fianduhi bitoya foi,
wiro ne fia bitoya karera kaha,
tuti mano fianduhi katui foi,
wiro ne pari fi kaha.”*

Paulusi denatu Titusi itoru tono Korintusi we itofata jematifoi efanduhi ene doi etohona fo nanai

16 Ametohong mahikai paria we Allai, weo niari Titusi enerorong boyari
ria amea, amani niariri yurai paria kariri amea we fiata meawa.
17 Weo wiro yoa we fianai aino ametutani wea fo tera kaha, wape man-
tauni kiutuai terai we da we mea mau, tuti de yurai paria we fiata mea ki.
18 Tuti wiro meiri kahai, mae ametemio tane doroi manei riati, doroi nani
mani jematinei kiai etatori kontai weo fianai aino niari fo, amani wiuwu
Kaiwo Mahikai na Allai kariri Kristusi fo.
19 Tonanai tera kaha mae, inontarai nini mani, jematinesa etiriri we
kiontai amea na amene rang rorong ne na rahida ameha fi mefanduhiai
we tane doroifosa fo nanai. Fi mai metohona fo nanai, ameha ametohonai

* **8:15** Keluaran 16:18

ambori Sempaisi mantauni wonongfo dadai sambewarai nayai, tuti ambori deinawiai we taenemirorong dohong we tafatasa tonana.
20 Amenemitituaitane we ametemi tane doroi nani dontai ria Titusi ne mani, weo ametanansiau weai paria ambori wiro inontarai manei dinggai amea we amenari sarafieai na fi fubao fanduhiai tonina nei kaha.
21 Amerurai we amenari fio mai pari fo terai, tuti nanai wiro mai na Allai urengreafo tera kaha, mae na inontaraine earomireafo kontai.
22 Amea kontai ametanatu tane doroi siai manei kontai ria Titusi suru. Inontarai nini ametitua wei we beiru teai ampa tuti amewatioia mani, inontarai ureng maya paria dine. Tuti ninaifa mani yurai paria we fiata mea we yoaso mea fo fuba paria, we fi metohonai tonana fo.
23 Mae we Titusi mani, nehu maniwowirio yufi ria yau dine we aufata mea. Tuti tane doroi manduo urontai riati ne suru mani, inontaraio jematinei kiai etemi suru di suru tuti uminohi toa fo wedaya Kristusi wonongfo sambewarai dedai aha.
24 Ampafe amenemitawanai we meteinawi menemiwawuwa we sitoru, ambori jematinei kiai ewaitawanai we menemiwawu sitoru tuti ewatioai we fianai aino ametaparandinai kariri mea fo wetarai.

9

Paulusi dutang we jemati na Korintusi fosa emainenang fi etohonai we efata jemati na Yerusalemifo

1 Kariri fianai aino metohonai we mefata inontarai emararebanai na Yerusalemi fo, wiro yeyo imadu karirai we mea ahang kaha.
2 Weo iwaitawanai we memirising we mefata tane doroifosa, tuti yeparanding mea karirai we inontarai na nu Makedonia nei ampa. Yeikarirai wesa, we na defuina bo da wa foi paria ninai, doroio na nu Akhaya wai mea memainenang kawuru ampa we mefanduhi doi we mefata tonanai ampa. Tuti mene memirising we menari finana fo wedaya bitoya na sa efaraise we enari tonanai kontai ampa.
3 Wape yemi doroine sitoru mau ninai ambori fianai aino ametaparandinai kariri mea fo dohonao manta kaiwo ariri arora tera fanai, wape todoni kontaio memainenang finanai kawurua watai. Weo imadurai wesa kawuru ampa we memainenang we mefata tonanai ampa.
4 Imameataifa we masino rahida bo yontai mau wai inontarai Makedonia manea etontai ria yau, tuti ewatioai we wiro memainenang finana kaharai, nana mani amemamaya paria. Tuti mea kontai nana mani memamaya sewa aha. Weo imadurai kawurua we mea mani ameroaso mea ampa.
5 Nanai wedaya nuhuruainsoai mai we yemi doroi nini sitoru we mea fafong mau, we itomainenang fio metarerai we metohona wa. Inari tonanafo we ambori rahida bo ira mau wai mani, fi metohonai nanai mainenang kawurua. Ambori na tonanane deinawiaia kasau we fianai aino metohonai tonana fo, metohonai na mewarami takahetuai funomai, wiro manei denggoa mea wea kaha.

Tatohonai na tawarami rirora ne mani, Allai mioang tata rai

6 Mearomio fininai! Inontaraio kifa aibong bitoya kaha foi, ambori fi detingna fo kontai bitoya kaha. Wape mano kifa aibong bitoya foi, ambori fi detingna fo kontai bitoya ki.
7 Mansiari-mansiari wau bohong fifo kariri fianai aino kutuai na enemurorongwai, wiro morira ete numuruainso toyari manei denggoa wau we

bohona fanai. Weo Allai enewawu mano dohong fi na enerorong mirising foi.
8 Tuti Allai ne mambiriu we dohong ne bengfo fuba funomai we mea,
ambori fifiani kontaio mene pari na wea kaha, tuti awa mesobuafo fuba we
metohong ne bengfo fuba pari aha.
9 Kariri kaiwo dotu na Kaiwo Mararebana fo kariri Allai deyo,
“I deto funong fi we inontarai ene pari fi fosa,
ne enerorong denteng fo nayai wefitawafa.”*
10 Allai andino meinenang aibong we mangkafa aibong foi tuti fiang we tata,
I kontai ambori meinenang aibong bitoya pari aha we mea tuti mioang mene
aibong mehafarai na menemirorong mesi foi nanai ambori wetaraifo fuba
sewa aha ki.
11 Na tonanane na fifiani kontaio Allai mioang mea nayai fuba paria, ambori
mewemambiriu we metohong fi na mewarami takahetuai funoma wa.
Tuti fi metohonai tonanai ma ametatora fo wedaya inontarai efau etohong
mahikai we Allai ki.
12 Weo fi bengno menari ninai, wiro we dohong Allai ne inontarai
emararebana fosa esobu fi demoyara tera kaha, wape kontai we ambori
wedaya kaiwasa bitoya etohong mahikai fuba paria we Allai fo.
13 Tuti na fibengno meteinawiai nanai, inontarai efau ambori etaparanding
Allai, weo ewati mene metohong kariri Kaiwo Mahikai kariri Kristusi, mano
merariati foi. Kontai efiai Allai we mewarami takahetuaio metato fi we ea
tuti we mandoni konta fo.
14 Ampafe ea kontai ambori etutang tuti mea na enemirorongno enemi-
wawu mea foi, we Allai dohong ne bengfo arora we mea fuba paria fefe.
15 Todoni kontaio tatohong mahikai we Allai we ne bengno tatatoafonsoa
kahaio dohonai we tata fo!

10

Paulusi medu na tapapa kariri todoni ne mambiriufeai we werasuli we Kristusi fo

1 Ninaifa mani yau Paulusi, yeyo yutang mea we fieaifa. Inontarai manea
etei we yau eteyo, iwemambiriu paria tuti nehu kaiwofo tapapa na inayai
waroi weru mea fo, wape ikefang meara mani iwewiwing tuti nehu kaiwofo
fanahang arorawa. Wape na Kristusi mano enerorong denteng tuti ne kaiwo
manang foi wonongfo,
2 yutang mea paria we dohonao meteiaya yau we iwerasuli ne tonana
wedaya nehu kaiwofo tapapa we mea na rahida yontai we mea mau fo
fe. Weo todoni kontaio imadu na tapapa we mano eteyo amea mani
ameminohifo kariri fi nunei fosa rai.
3 Tarai we amea ameminohi na nunei ne, wape wiro amerurai na mamuna
rorong nini kariri fi nunei kaha.
4 Weo amene fimamuna ameha na fi amerurai tutirai ninai, wiro fima-
muna nunei fine kaha, mae Allai ne mambiriufo aino wefimamuna we
ameane. Na fimamuna nanai ameharai kobu aitetafosa ene katai enariria
mitubaru we etadiwa tuti emamuna nai foi.
5 Fianai aino inontarai enemirorong dedai fosa emadurai funomai we
etapa Allai ne kaiwo wetarai fo, finanai ameharai kobuai, amenaria wefieai
ahang kaha. Tuti ene katai etaparandini we mitubaru wesa, ebaunia dedai

* **9:9** Masmuri 112:9

we ambori ewedaya inontaraifosa etaroanso Allai kaha foi, ametotawi ao misuhi. Inontarai enemitituaitafo kiai ameru aitamuosa tuti amenarisa etohong kariri Kristusi ne dawiafo terai.

6 Tuti masino metohong kaririai na maia mani, amemainenang we ametohong aiboifo we mano etohong kariri amene kaiwofo kaha fosa ki.

7 Todoni kontaio mewaitawang kariri fianai aino mewatioai na meuremifea nanai! Masino manei yoasoai we i mani Kristusi ne inontarai dine, nana mani todoni kontai enetituaitai we amea kontaio Kristusi ne inontarai di amea kariri i.
8 Weo masino iboiwawa arohune karerai kontai mae, wiro imamaya weai kaha. Weo fio iboiwawa arohune weai ne mani, todoni Sempaisi dohong ne mambiriufo we amea we amebaung mene meroasoawa, tuti wiro we amenari mea meworu kaha.
9 Dohonao menemitituai we na itoi nehu kaiwo anatu yenatuai we mea wa nini irurai we inari mea mematai fe.
10 Weo inontarai manei medu deyo, “Paulusi ne kaiwo anatu ne maraba tuti tapapa, wape dontai ma niayai rahang tata mani, inontaraifoi mantauni finahang tuti ne kaiwofo wefiea kaha!”
11 Wape todoni kontai mano medu tonana foi, deitawanai we masino ametoari na meuremireawa mani, fianai aino amesoi tapapa na amene kaiwo anatu fe ninai ne, ametohong kaririai kontai na tapapa na rahida amenai ria mea wa ki.

12 Tarai we wiro amebiriu we ameha amene tarainei ete ametitua amea we amemasi kariri inontaraio etaparanding berasa fosa kaha. Weo etitua berasa we efiai mantaunsa tuti ewati karirisa tonanai mani, ewebonggoi paria.
13 Wape amea mani wiro tonana kaha. Ameboi amearomi mani ametitua kariri fi ametaparanding amea wea fo, ambori ametaparanding amea terai we katai Allai dohonai we amerufi naya fo, amani na ameha ne Kaiwo Mahikai fo. Tuti katai nani mani, mea kontai.
14 Tuti amene mambiriu we ametaunau mea toninai, weo ameha Kaiwofo we mea mau nanai, wiro waroi karerai ete na boriai weru amene katai amerufi nai fo kaha, weo tarai amesobu mea tuti amewuwu Kaiwo Mahikai kariri Kristusi nanai we mea ampa.
15 Kontai wiro ameboi amearomi we fi inontarai siai enari na katai wiro amerufi naya fo kaha. Mae amenemitawanai we na mene meroaso Kristusi fo mutu aha mani, amene fi ameru na mea bitoya sewa kontai aha ki.
16 Pariao na tonanane amesobu rang kontai we amewuwu Kaiwo Mahikai fo na nu siaio waroi na wanai weru mea. Weo amemaya we ameboi amearomine we amerufi na inontarai siai ene katai erufi nai fea kaha, mae na katai mantaung amea amerufi naya tera fo.

17 Wape toyari na Kaiwo Mararebana fo weai dotu deyo,

“Mandoni dino bioi arong we fiea mani,
wenani bioi arong we Sempaisi terai.”*
18 Weo wiro na tafiai bera mantaung tata tera fo deinawiai we Sempaisi yoa we tata ne kaha, mae na Sempaisi mantauni fiai tata fo.

* **10:17** Yeremiai 9:24

11

Paulusi medu na tapapa kariri rasuli tarai kaha fosa na jemati Korintusi foi

1 Inari yau toyari iwebonggoi, amani yeyo imadu ifiai bera yau, ampafe yutang mea we metawang mea we nehu inari tonana fo. Mae iwaitawanai we metawang mea tonanai we yau ampa.
2 Yohong we mea paria, kariri Allai mantauni dohong we meafo tuti ikasou mano erurai we eha mea weru yau fo. Mea mani yauno yere mea ampa we merau mang manei, amani Kristusi, we ambori yohong mea toyario kadawing sowaworua mirarebanai wei.
3 Wape imameatai paria we dohonao manea ewawori mea eha mea weru mene meroaso Kristusi na mai tuti na menemirorong mesi foi fe, ne tarai toyari Hawai fafongfa we tawaifoi sofari we sawai na ne kaiwo sewai karira fo nana fe.
4 Weo iwati mea mani mefaraise we metamang we mano era mau we etaunau kariri Yesusi manei siai, wiro Yesusi mano amewuwui we mea foi kaha. Tuti memainenang kontai we mesobu nuaninu siai weru mano raminde mesobui foi, amani Allai Nuaninufoi. Kontai mefaraise we mesobu kaiwo mahikai siai fo weru Kaiwo Mahikaio mesobuai ria ameara fo.
5 Wape we yau mani, nuhuruainso wiro iwerasuline itawawa weru inontarai mesahusa we mene rasulio ewemambiriu sewa nanisa kaha.
6 Tarahio na imadufo mani isawai turura kaha, wape na waitawang fi wetarai fo mani isawai paria. Finanai na fifiani kontaio ametainawiaia kasau we mea ampa na kaiwo amemadura ne tuti na ameminohi toa ne.
7 Na rabuang bo iwuwu Kaiwo Mahikai kariri Kristusi we mea fo, wiro yutang mea we mebai yau kaha. Na tonanane inari nehu taraineia tewawa, ambori inari mea metadai. Ampafe inari tonanaifa mani inari sarawaifa ne?
8 Rabuang bo irufi we mea nanai, jemati siaifo ansaino ebai yaune. Ampafe ne tarai toyari yewa jemati na katai siai, we isobu doi riasa we ifata mea.
9 Tuti masino rabuang bonani nehu pari fi, wape wiro yohong marabafeai we mane wau we fata yau kaha, weo fianai aino nehu pari wea fo isobuai mai ria doroio era na nu Makedonia mau fosa ampa. Yeitawang weduarai na fifiani kontai, ambori wiro iwedaya mesobu marabafeai we yau fanai, tuti irurai we iwaitawang weduarai pampang tonanai.
10 Ifafora na Kristusi ne Kaiwo wetarai nayai na yau ne, we mandoni kontai na nu Akhaya wai wiro kiutu wedua yau na iboi arohune kariri todoni wiro iwedaya mea we mebai yau we iwuwu Kaiwo Mahikai fo we mea fo kaha.
11 We fianie imadu tonanai we yeyo, wiro iwedaya mea mesobu marabafeai we yau fanai wei ne? Weo enehuwawu mea kahai e? Bereri! Allai deitawanai we enehuwawu mea!
12 Fianai aino inari ninai, amani irufi we Kristusi na yutang we doi we fiembaitai we yau kaha ne, inari pampang ki, ambori rasuli siaio wetarai kaha wasa esobu rang we etaparandinsa kariri amea fanai, ambori wiro ewemambiriu we eteyo emasi kariri amea na erufifo tutu esobu doi nayai kaha.
13 Inontarai tonana nesa mani rasuli tarai disa kaha. Ea mani inontaraio erufi na mai kahai, amani etofa wawera kaiwasafosa enarisa toyari Kristusi ne rasuli saine.

14 Inontarai tonana nesa, wiro tapapuhung wesa kaha, weo Saminseni
mantauni kontaio tetofa niari ne taraifoi we wewaio sambewara dine!
15 Ampafe Saminseni ne mangfatafosa eweanggari we enarisa we etohong
kariri Allai ne dawiafo na enemirorong mesi fo mani, finanai tapapuhung
wea fanai weo fi waworu fine kaha. Inontarai tonana nesa ambori esobu
ene fiembaitafo kariri fi karira fianai aino enari nanai ki.

Paulusi bioi arong kariri todoni werasulifo wedayari sodai dadirafo

16 Yeyo imadu riwanai aha, dohona mane enemutituaitai we iwebonggoi
fe. Wape masino mea kontai menemitituai tonanai we yau mani, meroa we
yau metawang mea we yau kontai we iboi arohu kuteai toyari inontarai siai
wasa.
17 Fio yeyo imadurai aha nina mani, yeyo ifiai bera yau tuti iboi arohu wea
ne. Wape imadu tonanafo wiro imadu kariri Sempaisi medufo kaha. Mae
imadu terai kariri inontarai webonggoi.
18 Kaiwasa bitoya efiai berasa kariri fi nunei, etaparandinsa we fi enari
na mantaunsa ene mambiriufo, ampafe yau kontai yeyo yeparanding yau
kuteai kontai.
19 Oh, menari mea toyari inontarai mesawai paria di mea fenana, donio
mefaraise we metawang mea we inontaraio ewebonggoi fosa ninai.
20 Weo mesawaie, donio metawang mea kontai we inontarai eharirao
enari mea toyari womingfosa, we mano eru mea we eha mene ra wasa, we
mano etaparandinsa we inontarai etadai sewa mea disa fosa, tuti we mano
ehandio mea fosa.
21 Tofino! Amea mani wiro amenari ne karirafeai tonana we mea kaha!
Tarahai amene mambiriune demoyara kahai we amenari mea tonanai e?
Oh, imamaya paria weo wiro amenari mea tonana kaha!

Wape toyari inontarai siai wasa eboi earomi we fiea mani, yau kontai
inari yau we iwemambiriu we iboi arohu weai kontai. O tarai, imadu toyari
inontarai webonggoi paria manei finanai.
22 Eweinontarai Iberani disa e? Ha! Yau kontai Iberani di yau! Inontarai
Israeli disa e? Yau kontai Israeli di yau! Abrahami ne riria disa e? Yau kontai
ne riria di yau!
23 Kristusi ne mangfata disa e? Wape yau mani Kristusi ne mangfata
isewasa di yau! (Eh! Tarai, imadu toninane toyari inontarai wefiauwou.)
Weo yau mani, irufi we Kristusi mamboni sewa, inontarai esoa yau to
aitamufoi bitoya sewa, eruba yau maraba sewa na wai rubata fo, tuti bitoya
paria mararehafoi dawawu yau.
24 We bering inontarai Yahudi fosa eraruba yau fo, amani we beyari mani
eruba yau we boyari konta reti piaru.
25 Webetoru Romafosa eboi yau na aitatohi, webeyari kaiwasa eru
kamieio yau. Webetoru yeisui na rawanangrau na wa defai, tuti webeyari
yewohi na aiwowongfo na rawanangrau rahida bei diru bei.
26 Bitoya paria ira iwuwu Kaiwo Mahikai fo, tuti na rang rorong nanai
isodai fi karira bitoya kontai wedaya adareti imereha. Nana mani isodai
foafoi, inontarai eharira fosa etawa yau, nehu inontarai amene nu boyari
fosa, amani Yahudifosa, emamuna we yau, inontarai Yahudi kaha fosa
kontai emamuna we yau. Isodai ne karira tonanafo na bendarifo, na
airorongfo, tuti na rawanangrau. Tuti isodai finanai na doroi Kristeni tarai
kaha fosa ewaramifo kontai.

27 Irufi mamboni tuti maraba paria, tuti rahida neungne adareti yena
naria kaha, weaifa mani iwawisi tuti arohutataha, kaharifoi ming yau, nehu
ansung demoyara kahai adareti nehu tarainei niai arora tuti yenunanang.
28 Fi bitoya isodairi tonana foi tera kaha, mae rahida neungne nuhuru-
ainso maraba kontai we todoni yewawu jematinei kiai fo.
29 Mandoni di finahang mae wiro ifanahang riati kahai ne? Masino manei
sawai to sasari rorong foi mani, yau kontai enehurorongnei fituayai wei.
30 Ampafe masino awa iboi arohu we fieaifa mani, iboi arohu we fio
deinawiai we iwemambiriu kaha fo.
31 Allai, amani tane Seng Yesus tamanai, deitawanai we itofa kaha. Tafiai
wonongfo wefitawafa.
32 Rahida bo inayai na bendari Damsiki fo, Mananuo Aretasi ne gubernuri
mano wenunggamiei na nana foi, demi ne afai mamuna fosa we ewait-
awang wedua bendarifoi we etafu yau.
33 Wape nehu maniwowirifosa etu yau na nawang bei, na kamirei bei na
wore kamiei foi to kofafo aweu. Ampafe ikaharai weru warangfoa.

12

Kaiwo kariri fio Allai deinawiai we Paulusi we detioa fo

1 Tarai we taboi taaromine kia fieai we manei kahai kontai. Wape yeyo
iboi arohune kutea aha we fi Sempaisi deinawiai we yau we iwatioa fo tuti
yeitawana fo.
2 Na kaiwo bonini imadu kariri mantaung yau wape toyari imadu kariri
manei siai. Amani, yeroanso inontarai manei, inontarai nani mani in-
ontarai daria Kristusi dine, defuina suraya boa dawa fo Allai yuaisi to
katai dedai na Waidani. (Yeitawana kahai we ne taraifoi dino Allai yuaisi
tonanaifa ete nuaninufoi e, Allai mantauni dino deitawanaifa ne.)
3-4 Imadurai aha we, yeitawanai we inontarai nani Allai yuaisi to ne katai
mirising pari foi. (Yuai ne taraifoi ete nuaninufoi, Allai mantauni dino
deitawanaifa ne.) Na wanai inontarai nani tarao fio mahikaio inontarainesa
wiro ebiriu we emadura kaha fo tuti Allai wiro yoa weai we inontaraine
emadura kahai kontai.
5 Inontarai nani dino yeyo iboi arohu wei ne, wiro iboi arohu parai kariri
mantaung yau kaha. Kariri yau mani, fio deinawi nehu ifanahangne aino
yeyo iboi arohu wea ne.
6 Mae masino yeyo iboi arohu we fieai konta mani, wiro iweinontarai
borong beinseng kaha, weo fi wetarai fo aino imaduraifa ne. Wape itawang
yau, ambori wiro manei deto yau we isewa fianai aino deti inaria fo ete tarao
imaduraia fo fanai.
7 Wape ambori wiro enehurorong dedai tuti borohu fiabai we fi mahikai
sewa fubao anta Allai deinawiai we yau nanai fanai mani, Allai sua isodai fi
maraba feai na nehu tarainei, ne tarai toyari ababo we disang yau, amani
fi karirao Saminseni demi ma we niari kanggani yau nai. Ambori wiro
enehurorong dedai fanai.
8 Webetoru yutang Sempaisi we ambori yuai fi isodairi tonana foi weru
yau.
9 Wape yoa we yau deyo, “Wodai pirahawai tonanai ki, wape nehu beng
yohonai arora we wau fo demoyarai we wau. Weo na nemu funahangwa,
nehu mambiriufo kasau tuti mesi na wau wa.” Nanai wedaya todoni

kontaio ifaraise sewa we iboi arohu we nehu ifanahangfo, ambori Kristusi deitawang wedua yau na ne mambiriufo.
10 Ampafe ifaraise tuti nehu ifanahangne. Ifaraise we na iraria Kristusi fo wedaya inontarai eteibera yau, isobu dadira, etawi yau we emung yau, tuti isodai dadira karira pari fo. Weo ifanahang mani, nanai iwemambiriu tarai.

Paulusi enetituai we inontarai Korintusi fosa

11 Tarai we inari toyari inontarai webonggoi, wape meaino menari yau nehu tarai tonana ne. Wape ne antu mani, mefiai yau. Weo iwefiea kahai ki, wape titua weai na mano mesahusa we mene rasulio ewemambiriu sewa nanisa mani, wiro esewa yau kaha.
12 Fio deinawio inontarai we werasuli tarai fi dine mani, amani fiainawiai, fitantuma tuti fieai na Allai ne mambiriufo, finani kiai inari rahang mea na itawang yau na rahida inayai ria mea fo.
13 Weo na fi kiaio inari we jemati siai fosa, finanai inari kontai we mea ampa. Wiro inari ta fieai we mea kaha. Fio tarahio inari tara mani, na iwuwu Kaiwo Mahikai ne, wiro yutang mea we mesodua ne maraba kuteai na mefata yau na doifea kaha. Tarahio menemitituai we tarai inari sarawai tonanai e? Oh, bereri paria!
14 Ninaifa mani imainenang we yontai aha mau ituambawa mea webetoru fininai. Tuti iwedaya mea mesodai marabafea kaha rai. Weo fi yawi wea fo mani, fi meminohi tutira wa kaha, mae inontarai tarai mea ambori menemiwawu yau. Weo wiro arikangne ansaino esera we emainenang doi we wawafosa kaha, mae wawafosa ansaino esera we doi we arikangfosa ne.
15 Nanai wedaya iparaise we fifiani kontaio itawini kiai we mea, awa nehu tarainei kontai itawini we mea kontai. Masino enehuwawu mea tonana mani, we fianie menemiwawu yau mayeai nina?
16 Meroa weai ampa we wiro inari marabafeai we mea kaha. Tonanai ki wape emadu eteyo inontarai borong beinseng di yau tuti ifarao mea we itofa mea ika mene doiwa.
17 Tofino, inontarai mano raminde yemi sitoru itorontai mau wa sitoru, yemi sitoru we itoha mene doifeai we yau e? Bereri kontai!
18 Tarai we raminde yemi Titusi dontai mau suambawa mea tuti yemi tane doroi manei dontai riati kontai. Rahida bonani Titusi kia fieai ria mea re? Mewaitanai we auru mani, aurufi wea fo masi na auenemirorong mesi nei tuti aurohong toa fo masi kontai.
19 Tarahai pariao ninai menemitituai we itoi finini kiai we ambori amemadu tutu amea na meuremireawa, we todoni rasuli tarai di amea fo ne? Bereri, mae na Allai urengreafo amemadurai terai we inontarai ameweboyari ria Kristusi di amea. Tuti fio amenariri nei kiai mani we mea, amani doroi amenemiwawu mea wa mea, we ambori mene meroasoawa mutu aha.
20 Weo imameataifa we rahida bo yontai mau ituambawa mea wai mani, dohonao isobu mea we wiro mene tarai kariri fianai aino enehutawana fo kaha fe. Tuti mea kontai wiro mewati yau we nehu tarai kariri fio menemitawanai weai nanai konta kaha fe. Imamea we dohonao mesawa mea, menemirorong pirahai we mea, mehasisou mea, mehatate mea, meteibera inontarai, metairiri kaiwo mai kaha, menemirorong dedai tuti memamuna funomai.
21 Imameatai we dohonao rahida bo ira mau wai, Allai niari yaua itawawa na mearomireawa, tuti isai we inontarai bitoya na mea raminde nanai enari sasarifo, wiro etaraberasa tuti efotou enari ene sasarifo nanai kaha, amani

ene werarikafo, ene maninawafo, tuti ene epaingfo. Weo isobu fikarira tonanai na nehu arikangno irufi wesa fosa mani, wedaya yau imamaya tuti fi iru fo.

13

Paulusi ne kaiwo arerai wefuia fo

1 Yontai aha mau we ituambawa mea ninaifa mani, yontai webetoru we mea finanai. Mearomioaifa, na Kaiwofo dotu deyo,

"Sasarifea mani, sasari nanai inontarai mandu ete mantoruo itowati tera fo itoroa tubarai reto, ambori kaiwo nani ayaranane fe."*

2 Raminde yontai weberu mau fo, isua mea we mano enari sasari fosa ampa. Ninaifara mani, na inayai waroi weru mea ninai kontaio, isua mea nariai aha. Rahida bo yontai mau wai mani, mano raminde etohong sasari fosa konta mano siai fosa wiro ekaharai weru aiboi yohonai wesa fo kaha.

3 Metutang we mesobu fiainawiaio deinawiai we Kristusi tarai medu na yau. Mewati mea! Ira mau mani, ambori mewatioai kasaua we Kristusi wiro finahang niari fi na mea kaha, mae wemambiriu paria na mea.*

4 Tarai we rahida bo epahui na aitabafoi ne mani, finahang. Wape na Allai ne mambiriufo darang aha. Amea kontai amefanahang toyari raminde nanai Kristusi finahangfo, wape Allai ne mambiriufo wedayao ameweboyari ria Kristusi ambori amewemambiriu we amerufi na mea.

5 Metitua bera mantaung mea we na meminohi toa wa, we meroaso Kristusi tarai ete bireri e? Todoni kontaio mewaitawanai we Kristus Yesusi niayai na mea, mae meroasoai tarai kaha mani, bereri.*

6 Tuti enehutawanai we mewati amea mani, kasau we mea ampa weo inontarai ameroasoai tuti Kristusi ne rasuli tarai di amea.

7 Ninaia mani amewenadi we Allai ambori wiro metohong sarawa kaha. Amenari tonanafo, wiro ambori deinawiai we amea mani rasuli tarai di amea fo kaha, mae ambori menari ne wetaraio Allai dawi wea fo, masino manea etitua amea we rasuli tarai di amea kahai ki.

8 Weo wiro amenari fieai we dapa ne wetaraifo kaha, mae fi amenari fo mani we fi wetarai fo terai.

9 Masino amefanahang mae mewemambiriu mani, amefaraise, tuti amewenadi we Allai kontai ambori niari meara memasi.

10 Nanai wedaya isoi kaiwo anatu ninai na rabuang bo inayai waroi weru mea foi nina. Ambori na tonanane, yontai mau mani, iru nehu mambiriuo Sempaisi dohonai we yau ne we inari mea na tapapa fanai. Weo mambiriu nanai Sempaisi dohonai we ibaung mea nayai, wiro we itota meara meworu naya kaha.

Paulusi dohong mahikai

11 Doroi meaine, wefuiaine mani, todoni kontaio memirising to, merurai we ambori memasi na Allai urengreafo, metaramio nehu aunaune, mene-mirorong boyari, tuti meminohi na mai. Tuti Allai mano enemiwawufo tuti ne maifo weneung nai foi weriria mea.

12 Metohong mahikai wawera mea na mai weinontarai Kristeni.

13 Allai ne inontarai emararebana nesa kiai na ninai etohong mahikai kontai we mea.

---

* **13:1** Ulangan 19:15 * **13:3** Rasuli 13:6-11 * **13:5** Matiusi 7:15-20

14 Kadono Seng Yesus Kristusi dohong ne bengfo arora we mea, Allai enewawu mea, tuti Nuaninu Mirarebana foi weriria mea kiai.

Kaiwo Anatu Na Paulusi We Jemati Na Galatia

Kaiwo dedung we Galatia

Kaiwo anatu ne Paulusi soi weo jemati na nu Galatia fosa. Ea mani inontarai Yahudi disa kaha tuti raminde nanai esomi we sengno tarai kaha fosa. Wape rahidao Paulusi dontai ao wiuwu Yesus Kristusi wesa fo, manea eroasoai, ampafe ansaino ewejemati na nu Galatia foi.

Paulusi dontai werusara nana mani, inontarai siai etontai to Galatiafoi tuti etaunau fi siai we jematifosa. Eteyo eroaso Seng Yesusi terai mani demoyara kaha, mae todoni kontai etohong kariri Allai ne Hukumi dohonai we Musai foi, tuti ewesunati kariri Yahudi ene Hukumi nani. Eteyo na etohong kariri nana fo Allai feririsa ki.

Wape Paulusi tarao etaunau tonana fo mani, kesoua dang wawerahi, weo kaiwo aunau nanai sarawai paria. Na ne surati nini medu we jematifosa deyo, na taroaso Seng Yesus Kristusi tera fo, Allai feriri tata weru tane sasarine, wiro na tatohong kariri Hukumi Musai foi na mai fo kaha. Ne tarai toyari medu wesa deyo, “Raminde nanai yau mani nehu tarai tonanai. Iweinontarai Yahudi, ampafe iroasoai weo na yohong kariri Hukumi Musai foi Allai feriri yau weru nehu sasarine. Wape enehutituai sarawai paria! Na ninaifa mani iwaitawanai weo na iroaso Seng Yesusi tuti irariati tera fo Allai feriri yau. Anta yohong kariri Hukumi Musai foi kia fieai we yau kaha.” Ampafe denggoasa weo ewesunati fanai mae eroaso Yesusi terai tuti erariati.

Kontai deyo taroaso Yesusi fo mani wedaya tamasi na Allai urengreafo ampafe na tonanane Allai sahu tata we Abrahami ne riria di tata. Tuti na tonanane tasobuo fi mai fo ria Allai, amani fi maio dererai we Abrahami we dohonai weia fo.

Kaiwo na suratinei deto kutuai tonina:

1:1-10 Kaiwo fafong.

1:11-2:21 Paulusi medu kariri wang tuti fi yuo sobuai na Seng Kristusi fo.
Wangno Paulusi sobuai we Yesusi ne rasuli fo nanai, wiro sobuai na inontarainesa kaha, tuti Kaiwo Mahikai kiorama fo wiro kaiwo na nunei fine kaha, mae finani kiai sobuai na Seng Yesusi terai.

3:1-4:31 Paulusi deunau inontarai eroasoa fosa na Galatia.
Tata kiai, Yahudi ete Yahudi kaha te, tamararebanai na Allai arongreafo, wiro na tatohong kariri Allai ne Hukumi dohonai we Musai fo na mai fo kaha, mae na taroaso Yesusi, mano feriri tata foi, terai.

5:1-6:10 Paulusi deretawansa.
Deyo, tawewoming we Allai ne Hukumi dohonai we Musai fo ahang fanai, weo Yesusi sawing tata weru tarurai we tamararebanai na tatohong kariri Hukumi nani. Wape tatohong karira funomai kahai kontai. Mae tatohong kariri Nuaninu Mirarebana foi wiwiang tata fo.

6:11-18 Kaiwo kife.

1-3 Doroi mea kiai na jemati na nu Galatia wai mea. Yau Paulusi, tuti tane doroi Kristenio enayai na ninai ria yau nesa, amenemitawanai kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi, urohong une bengfo arora we mea tuti uwedaya mea menumiruainso ne maifo.

Wiro inontaraine saino ewedaya iwerasuline kaha, ete ansaino eruai yau iwerasuline kaha, mae Yesus Kristusi tuti Dai Allai, mano duwi Yesusi na marareha rorong foi, uruino uruai yau iwerasuli we Kristusi ne.
4 Na Kristusi dohong kariri tane Dai Allai ne dawiafo, dohong ne taraifoi mireha we tane sasarinei, ambori takaharai weru rabuang bo fui kerira nini.
5 Sambewaraio dadai feai we Dai Allai we fitawafa! Antu.

Kaiwo Mahikai ne beyari kawuru

6 Doroi meaine, metohong yau ipapuhing paria! Weo Allai sahu mea yuai mea we ne inontarai, weo Kristusi dohong ne bengfo arora we mea ampa. Wape nina mani mesahera metarabera mea mekurumitare Allai, tuti metohong kariri kaiwo wetarai kahaio mesahuai we kaiwo mahikai siai fo.
7 Wape kaiwo nanai wiro kaiwo mahikai fo aine kaha. Manta inontarai ewuwua fosa ebariwawera Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo we mea, ambori ewedaya mea meserawawerahai paria tuti metau we ene kaiwo sarawai nanai.
8 Wape yeisaharai we mea, mandoni dino wiuwu kaiwo mahikai siai feai weru Kaiwo Mahikai amewuwuai nana, masino wenani na amea manei, ete na wewai na rorafaisi manei te, mano niari tonana foi, wenani sobu aiboi maraba pari fo wefitawafa.
9 Raminde ametaisaharai kawuru ampa, tuti yeisaharai nariai aha nina, weo, mandoni dino wiuwu kaiwo siai feai weru Kaiwo Mahikaio mesobuai ria amea kawurua wa mani, todoni kontaio sobu aiboi maraba pari fo wefitawafa.
10 Ampafe tofino! Na fianai imadurai tonana fo, deinawiai we isera we inontarai efiai yau e? Bereri! Fi yawi wea mani, we ambori Allai di fiai yau ne. Ete tarahio meteyo manta irurai we yohong kariri fi inontaraine etawi wea fo tera ne? Wape masino inari kariri fi inontarai eparaise wea fo mani, wiro Kristusi ne woming di yau kaha.

Paulusi deisaha kariri todoni werasulifo, amani Kristusi andi yuaisi ne, wiro na inontarai nunesa kaha

11 Doroi meaine, todoni kontaio yeikaririaifa we mea ambori mewait-awanai, weo Kaiwo Mahikai iwuwuai kariri Yesusi we feriri inontaraine tata fo, wiro da na inontarai nunesa ma kaha.
12 Kontai Kaiwo Mahikai nanai isobuai ria inontarai manei kaha, tuti wiro inontarai manei dino deunauwai we yaune kaha. Tonana kaha, mae Yesus Kristusi mantauni andino deinawi parai we yau ne.
13 Metarami kariri nehu iminohi toa fo ampa, na raminde iroaso Kristusi kaharai fo. Raminde nanai iweagama Yahudi, amani iroasoai we Allai feriri yau na fi beng inariri na yohong kariri ne Hukum Musai soi fo. Metaramioai kontai we irurai we yohong kariri agama Yahudi foi na mai paria fo, wedaya inari kanggani Allai ne jematio eroaso Kristusi fosa tuti irurai paria we inarisara eworu.
14 Watioai na ohong kariri agama Yahudi foi fo mani, isewa Yahudi bitoyao amemai fosa. Tuti ifaraise paria we yohong kariri koang Yahudio weriria na amene werengfosa ma foi.
15 Wape na Allai ne beng dohonai arora we yau fo, diri yau kawurua na wiro itaubau nuhu kaharai fo, tuti kariri ne dawiafo sahu yau we irufi wei.
16 Tuti deinawi ne Kaisungfoi we yau ambori, Kaiwo Mahikai kariri todoni Kaisungfoi feriri kaiwasane nani, iwuwuai we inontarai Yahudi kaha fosa. Rabuang bonani wiro ira wa yutang inontarai manei kariri finana kaha.

17 Kontai wiro ira wa yutang mano ewerasuli kawurua fosa, na
Yerusalemi, we etaunau kariri Yesusi ne rang waworu ne we yau kaha.
Wape na siari nanai ira to nu Arapi foi, tuti ambori yarabera yau to Damsiki
aha.
18 Defuina botoru aha mani, yautai to Yerusalemi we iru na fino Petrusi
warangfo. Inayai na nanai riati rahida suraya ring.
19 Na nanai wiro isobu rasuli siai manei kaha, mae Yakobusio Seng Yesusi
ne tahatuifoi mesiri.
20 Fianai isoi ninai, kaiwo tarai fine, Allai deitawanai we itofa kaha.
21 Mayeai yontai to nu Siria foi tuti nu Kilikia foi.
22 Paria sobu nanai jemati Kristeni na nu Yudea foi wiro ewati yau kaharai.
23 Etaramioai teraifa we inontarai eteisaharai wesa eteyo, “Inontarai
raminde niari kanggani inontarai taroaso Kristusi ne tata fi, ninaia mani
wiuwuo Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo, kaiwo raminde yurai we niaria
woru nanaia fo.”
24 Ampafe etaparanding Allai we yau.

2

Seng Yesusi ne rasulifosa na Yerusalemi eroatuba we Kaiwo Mahikai Paulusi deunau foi

1 We defuina suraya boa aha mani, yarabera yau ria Barnabasi to bendari
Yerusalemi aha. Ika Titusi dontai kontai.
2 Ira wa fo weo na fiainawiaifeai Allai deinawiai we yau we todoni
kontaio yontai to bendari Yerusalemi aha. Isobu Yerusalemia, mano ewe-
nunggamiei we mano eroaso Yesusi na wana fosa, amefanduhi amea siai tuti
yeisaharai wesa kariri Yesusi ne Kaiwo Mahikai fo ikoramai we inontarai
Yahudi kaha fosara fo. Arohukuayai imatai weo maneiru teai na wana
fosa tarahi eteiaya nehu aunaufoi, pariao fianai aino raminde nanai irurai
tutiraia fo na iwuwu Yesusi ne Kaiwo Mahikai fo we Yahudi kaha fosa fo,
wiro wefiea kaha, donio imadu we mano ewenunggamiei fosa terai.
3 Titusio dontai ria yau nini, inontarai Yunani dine, wiro inontarai Yahudi
dine kaha. Tonanai ki wape wiro enumiruainso we ewesunati kariri
Hukumi Musai deyoa fo kaha.
4 Tarai inontarai manea etanggoarai paria we dohong kariri sunatifoi
toyari Hukumi Musai deyoa fo. Inontarai nanisa mani inontaraio etadiwa
ma ehontai tata tuti enari ea we tane doroi na Yesusi disa. Mae epampamu,
weo na mamunggasai esera we ewaitawang kariri todoni Kristus Yesusi
sawing tata ambori tawaworu tuti tahasau weru tatohong kariri Hukumi
Musai foi. Erurai we ambori ewedaya tata tatohong kariri Hukumi Musai
soi foi aha tuti tatohong sunatifoi, ambori na tonanane tawewoming we
Hukumi nani kariri fafongno taroaso Yesusi kaharai fo aha.
5 Wape amesu to fui kuteai wesa kaha, amerurai pampang we ambori
Kaiwo Mahikai kariri Yesusi fo, amani kaiwo wetarai mesobuai nanai,
tuanaia mutu na menemirorongwai.
6 Tuti we mano na jematifoi atosa we inontarai fuba fosa, wiro etanggoa
yau we yeunau fi waworu fea kaha. (Tarahai eweinontarai fuba disa, wape
we yau mani mano atosa fosa ete mano bereri fosa, emasikaburu, manei
sewa manei kaha, weo we Allai mani tamasi kiai, i wiro deto inontarai kariri
ene tarai todoni fo kaha.)
7 Inontarai atosa nanisa, wiro emadu tuba fieai we nehu aunaufo kaha,
mae eroa weaifa we Allai yoaso yau we iwuwu Kaiwo Mahikai kariri Yesusi

fo we inontarai Yahudi kaha fosa, kariri Petrusi we Allai yoasoi we wiuwu Kaiwo Mahikai nanai we inontarai Yahudi fosa fo.
8 Weo Allai dino dohong mambiriu we Petrusi we werasuli we Yahudifosa ne ambori wiuwu Yesusi wesa, i kontai dohong mambiriu we yau we iwerasuli we Yahudi kaha fosa ambori ika ne kaiwo nanai wesa.
9 Yakobusi, Petrusi, Yohanesi, mano itoweaisiyang we jematifosa foi, itowatioai terai we Allai dohong ne bengfo arora we yau, we iwerasuli tonanafo. Ampafe itoramang we yau na mai tuti itoru na warahune tuti Barnabasi warangfo, we fiainawiai we ameweboyari tonanai. Ainanaya ameroa ruhiai we auru mani auka Kaiwo Mahikai kariri Yesusi fo, aura wa aurufi we kaiwasa Yahudi kaha fosa, mae itoruno itorufi we Yahudifosa.
10 Mantao fio itorutang wea mani, todoni kontaio amewati we inontarai ene pari fi fosa kontai. Tuti finanai kontai enehurorong dohong weai we amenariri konta fo.

Paulusi deisaha kariri todoni sua Petrusi we fisarawai niari fo

11 Rahida bo Petrusi dontai to Antiokia ma foi, isuari parai na urengreafo, weo niari fi sarawa fefe.
12 Na reantenangfo mani, niari ne bengfo, amani wiro deto we mano eroasoa fosa Yahudi ete Yahudi kahai, tuti minohi dampi ria mano Yahudi kaha fosa kontai. Wape Yakobusi ne inontarai demisa fosa era ma sobu kataifoi mani, Petrusi niari we ketai weru inontarai Yahudi kaha fosa tuti miaya we fianduhi riasa ahang kaha, weo mitai mano etawiai we ohong kariri te Hukumi Musai soi foi tuti sunatifoi sa fefe.
13 Doroi Yahudi wei fosa kontai etaperemi sobaurai kariri Petrusi tonanai. Ewaitawanai we koang kariri sunatifoi denteng kaha, wape enari karirai kontai, ampafe ewedaya Barnabasi kontai sau wesa we niari kontai tonanai riasa.
14 Iwatioai we wiro enari kariri Kaiwo Mahikai wetarai ne kahai nana ne, isua Petrusi na euremireafo, yeyo, “Wau mani inontarai Yahudi di wau, wape kutu ninai mau mani munohi toyari inontarai Yahudi ahang kaha. Ampafe todoni fino na ninai rurai we bonggoa inontarai eweYahudi kaha fosa we enari kariri koangno Yahudi nei nina?”

Inontarai Yahudi tuti Yahudi kaha fosa, Allai feririsa we eroaso te Kristusi, wiro we etohong kariri Hukumi Musai foi kaha

15 Kariri tataubau tanumi ma fo mani, tarai we Petrusi tuti yau mani inontarai Yahudi di auru, wiro inontarai wesasario ewaitawang kariri Hukumifoi kaha fosa di auru kaha.
16 Tonanai ki wape auwaitawanai we inontaraine ebeng ria Allai aha fo mani, wiro na etohong kariri Allai ne Hukumi dohonai we Musai foi kaha, mae na eroaso Yesusi Kristusi fo terai. Ampafe auru kontai auroaso Kristus Yesusi ambori na auroaso Kristusi nanai wedaya aubeng ria Allai, wiro na aurohong kariri Hukumi Musai fo kaha. Weo na ohong kariri Hukumi Musai foi mani, mandoni kontaio wiro denteng ria Allai ahang kaha.
17 Ampafe Yahudi mano ameweKristenia ne amea, ameroasoai we amebeng ria Allai aha fo, na ameroaso Kristusi fo, wiro na ametohong kariri Hukumi Musai foi ahang kaha. Weo na tonanafo kasau we amea ampa, kariri amea kontai amewesasari toyari Yahudi kahaio ewaitawang kariri Hukumifoi kaha fosa. Tonana mani Kristusi dino wedaya sasari nani we amea fo ne? Bereri kontai!

18 Masino itawingno nehuo yohong kariri Hukumi Musai foi nania, wape
tourai aha yarabera yau ambori irurai we inari kariri Hukumi nani aha,
nana mani inari sasari paria.
19 Hukumi Musai foi wedaya inontarai mano etohong karira kaha fosa
emarareha ki. Ampafe ne tarai kariri Hukumi nani wedaya yau imerehara.
Ninaia mani ikasau weru Hukumifoi tuti iminohi yarang we ambori Allai
piraise ria yau.
20 Ampafe, raminde nanai epahu Kristusi na aitabafoi, we Allai mani deti
we epahu yau na aitabafoi riati. Ampafe ninaia mani, wiro mantaung yau
iminohi yarang toninane kaha, mae Kristusi dino darang na yaune. Tuti
nehuo iminohi yarang ninai, iminohi yarang we iroaso Allai ne Kaisungno
enewawu yau foi tuti dohong ne taraifoia mireha we yau fo.
21 Allai wedaya tata tamasi na arongreafo ampa, na ne bengno dohonai
arora we tata fo, amani na Kristusi mireha we tata fo. Masino manei
denteng ria Allai fo na dohong kariri Hukumi Musai foi, nana mani Kristusi
ne mirehafoi wefiea ahang kaha. Wape tonana kaha! Ampafe yeiaya ne
bengno dohonai arora we yau nana kaha.

3

Tabeng ria Allai fo na taroaso Kristusi, wiro na tatohong kariri Hukumi Musai foi kaha

1 Doroi inontarai Galatia wa meaine! Mewebonggoi paria! Fiani dino dari
riwang mea ne, doni metohong kariri aunau wetarai fo ahang kahai nina?
Weo Yesus Kristusi ne mireha na aitaba foi yeikarириai kasau kawuru we mea
ampa.
2 Into, meteikarириai we yau kariri fininai; mesobu Nuaninu Mirarebana
foia fo mani, na meroaso Kristusifo na rahida metarami Kaiwo Mahikai foi,
ete na metohong kariri Hukumi Musai foi e? Tarai ampa, mesobui weo
metarami Kaiwo Mahikai fo tuti meroaso Kristusifo.
3 Todonie mewebonggoi tonanai nina? Reantenang meroaso Yesusi fo,
Nuaninu Mirarebana foi dohong mea mewaworu ampa. Wape todoni
fino metawing ne nanai aha we menemitawangno mantaung mea mene
mambiriufo aha ninai?
4 Fi kiaio mesodairia nani, ambori wefiea kahaia ne? Wiro tonana kaha!
5 Allai dohong Nuaninufoi we mea ampa tuti niari fitantuma bitoya na
mea ampa. Allai niari finanafo we metohong kariri Hukumi Musai foi ete
we metarami Kaiwo Mahikai fo tuti meroaso Kristusifo ne?
6 Mearomio Abrahami na fafongfa, kariri fianai dotu na Allai ne Kaiwone
tonina:
“Abrahami yoaso Allai tuti na ne yoasoai nanai,
Allai detori we inontarai enerorong mesi dine.”*
7 Ampafe mewaitawang finina, mano eroaso Kristusifo ansaino Abrahami
ne riria disa tera ne.
8 Na fafongfa Allai enetituaitai ampa we ambori niari inontarai Yahudi kaha
fosa ebeng riati aha na eroasoa fo. Nanai wedaya na Kaiwo Mararebana fo,
Allai medu Kaiwo Mahikai fo fafong we Abrahami, deyo,
“Na wau ambori imoangno kaiwasa fuba nunei kiai ki.”*
9 Abrahami inontarai yoaso Allai dine, ampafe Allai mioani. Tonanai kontai
we inontarai eroasoa nesa kiai, we ambori Allai mioansa ria Abrahami ki.

* **3:6** Kejadian 15:6 * **3:8** Kejadian 12:3

10 Inontarai enemitawang Hukumi Musai fosa mani, inontarai nanisa
esodai ne karirafo weruai. Weo na Kaiwo Mararebana fo dotu deyo,
“Inontaraio dohong kariri fianai aino dotu na buku Hukumi Musai foi na
mai kaha mani,
sodai ne karirafo weruai.”*
11 Ampafe kasau ampa we wiro Allai deto manei denteng riati aha na dohong
kariri Hukumi Musai foi nani kaha, weo kaiwofo dotu tofino:
“Inontarai mano mesi dine,
minohi darang na ne yoasoafo.”*
12 Wape mano yurai we mesi na Allai arongreafo na dohong kariri Hukumi
Musai foi mani, enetawang te na fi mantauni niari fo terai, wiro na yoaso
Kristusi fo kaha. Mae na Kaiwofo dotu deyo,
“Mandoni dino enetawang na dohong kariri Hukumi Musai foi
we ambori wedayari mesi na Allai arongreafo mani,
i minohi darang nano ne dohong karirai na mai pari fo.”*
Mae mandoni kontai wiro wemambiriu we niari karirai na mai kaha.
13 Tata kiai tamai we tasobu aiboio karira paria fo na Allai, weo tatohong
kariri ne Hukumifoi na mai kaha fefe. Tonanai ki wape Kristus feriri
tata, amani kia aiboi kerira pari nani weru tata tuti mantauni sodairi.
Na tonanane Kristusi feriri tata ambori takaharai weru aiboi mararehao
Hukumifoi deinawi foi. Weo Kaiwofo dotu kariri Kristusi ne sobu aiboi we
tata foi, deyo,
“Mandoni kontaio sawai mireha na aifoi mani,
wenani sodai ne karira pari foi.”*
Ampafe na rahidao Kristusi sawai mireha na aio aitaba foi, yiwang tata we
sodai aiboio tasobuai na Allai fo.
14 Kristus Yesusi feriri tata tonanai, ambori na i, moangno Allai deretawanai
we Abrahamia fo, inontarai Yahudi kaha fosa esobuai kontai. Na tonanane
mano taroasoai we Kristusi feriri tata ne, tasobu Nuaninu Mirarebanaio
Allai dereraia fo.

Allai ne Hukumi dohonai we Musai fo wiro wedaya kaiwo Allai dererai we Abrahamia fo nai kaha

15 Doroi meaine! Fio yeyo imadurai aha ninai, iriwansoai na fio tasobuai
na rahida neungfe ne. Amani tonina: masino manea eroa ruhiai we fiea tuti
ene eroa ruhiai nanai enari na surati bei, ehamang karirai tuti ewecapi na
maia. Nana mani mandoni kontaio wiro wemambiriu we deiaya ne kaiwo
arerai tonana fo kaha ete medu tuba weai ahang kaha.
16 Allai ne dererafo, mantauni dino niari ne, tuti dohonai we Abrahami
tuti ne ririafoi ne. Mewati! Na Kaiwo Mararebana fo, wiro soi deyo, “...tuti
we Abrahami ne ririafosa,” nana mani we ne ririafoi sentenang. Wiro soi
tonana kaha, mae soi deyo, “...tuti we ne ririafoi.” Ampafe we ne riria
mansiari, amani Kristusi.
17 Fi imadurai nani mani tonina: Allai ne Kaiwo Arerai nanai niari
kawurua wecapi tuti watai ampa. Paria defuina piaura weru awa piareya
sura (430) akawuru wori arahio dohong ne Hukumifoi ria Musai fo aha ki.
Wape Hukumi nanai wiro wemambiriu we deiaya ne kaiwo derera fafong
fo ete fiating ne kaiwo dereraio niariria wiatai nani kaha. Bereri mae, ne
Kaiwo Arerai we Abrahami nani todoni kontai wetarai ki.

* **3:10** Ulangan 27:26 * **3:11** Habakuki 2:4 * **3:12** Imamati 18:5 * **3:13** Ulangan 21:23

18 Weo masino Abrahami ne ririafosa todoni kontaio etohong kariri Allai
ne Hukumi dohonai we Musai foi na mai ambori esobu moang nanai mani,
finanai wiro weneung na kaiwo derera fo ahang kaha mae na Hukumifoi
terai. Wape tonana kaha mae, Allai dohong ne bengfo arora we Abrahami,
amani mioani tuti ne ririafosa na ne kaiwo derera fo.
19 Tonana mani we fianie, Allai dohong Hukumi nani we Musai e? Huku-
mifoi dohoni we ambori na Hukumi nani deinawiai kasau we inontaraine
tata weo tatohong roaing Hukumifoi. Ampafe Hukumi nani wemambiriu
paria sobu Kristusi, amani Abrahami ne ririao Allai dereai weia foi. Tuti
Hukumifoi mani Allai demi wewaifosa etohoni we Musai, tuti Musai nani
doa rahang Allai tuti inontarainesa we dohong ne Hukumifoi we kaiwasafoi.
20 Ampafe rabuang bo Allai dohong ne Hukumi we kaiwasa ne mani,
dohoni ria mano doa rahangna manei, wape rabuang bo dohong ne kaiwo
arera fo we Abrahami fo, wiro sera we medurai ria inontarai manei kaha,
mae mantauni dino medurai terai we Abrahami ne.
21 Ampafe tonana mani, Hukumio Allai dohonai we Musai foi nani wiro
dapa Allai ne kaiwo dererai we Abrahamia foi kaha. Mae yoa weai paria.
Weo masino Hukumifoi wemambiriu we feriri inontarainesa mani, inon-
taraine emasi ria Allai aha fo na etohong kariri te Hukumifoi, wiro na
eroasoafo kaha.
22 Wape kariri soi na Kaiwo Mararebana fo deyo: Inontarainesa enayai kai
na sasari rorong foi, ne tarai kariri enayai na aitamu rorong. Ampafe fianai
aino Allai dererai we dohonai we inontarainesa na eroaso Yesus Kristusi fo,
mano eroasoai nanisa ambori esobuai.
23 Fafongfa, na rabuang bo tataroanso Kristusi kaharai fo, tarurai we
tatohong kariri Allai ne Hukumifoi, tuti Hukumi nani yutawang tata ambori
ne tarai kariri tanayai na ne aitamu rorong fo, tuti tonanai pariao rahidao
tataroanso Kristusi tuti taroasoi.
24 Ampafe Hukumifoi deitawang wedua tata pariao Kristusi da ma tuti
Hukumi nani kontai wiwiang tata ambori tabeng ria Allai aha na taroaso
Kristusi fo.
25 Wape rabuang boninia mani, rabuang bo taroaso Kristusia dine, ampafe
Hukumifoi wiro deitawang wedua tata aha kaha.

Tawewoming we Hukumifoi aha kaha, mae Allai niari tata we ne arikang di tata

26 We mea kiai mani Allai yuai mea we ne arikang ampa, weo meroaso
Kristus Yesusi fefe.
27 Weo mewebaptisi na Kristusi wonongfo ambori meweinontarai mer-
ariati di mea, tuti meweboyari riati ampa.
28 Na ne toninane memasi kiai na Allai urengreafo. Weo Yahudi ete,
Yunani ete, woming ete woming kahai, mang ete wiwing, mea memasi kiai.
Weo na Kristus Yesusi mea kiai meweboyari.
29 Tuti masino Kristusi ne mea kiai, nana mani deinawiai we Abrahami ne
riria di mea. Tuti tonana mani mene mambiriu we mesobu fianai aino Allai
dererai we Abrahami ne riria nania fo.

4

1-2 Imadu mau yeyo, rabuang bo arikangno ne mambiriu we sobu fio watai
na tamang ne kaiwo arera foa foi, wiro fiabaia ne defuina mai we sobu fi-
nana kaharai mani, inontarai siaio tamang yoasoi manei andino deitawang
wedua finanai, paria arikang nani fiabai ne defuina mai. Tamanai ne fi

minohi tutira fo kiai ne fi fine, wape ketui ampafe ne tarai mai kariri woming manei terai.
3 Tonanai kontai we tata, tane tarai kariri arikang nani. Rabuang bo wiro tafabai kaharai fo, amani taroaso Kristusi kaharai fo mani, tane tarai kariri arikang nani kontai, toyarine tane tarai kariri woming we tatohong kariri nunei ne hukumi karira tuti ne koangnei kiai.
4 Wape tete rahida Allai derera fo maia fo, demi Kaisungfoi to nunei meu. Kaisung nani, wiwing manei minohi tutiri tuti weinontarai Yahudi ambori dohong kariri Allai ne Hukumi dohonai we Musai foi.
5 Demi tonanai meu fo ambori feriri inontarainesa weru Hukumi Musai foi ne mambiriufo, ambori tata kontaio Allai sahu tata we mantauni ne arikang.
6 Tuti sahu mea we ne arikang nanai wedaya mani demi ne Kaisungfoi Nuaninufoi meu, sensoni taenemirorongnei, tuti Nuaninufoi medu na taborominei we Allai deyo, “Daie,* Daiwo!”
7 Ampafe mea mani, wiro mewewoming we nunei ne hukumi karira tuti ne koangnei ahang kaha, mae Allai ne arikang di mea. Tuti Allai sahu mea we ne arikang nanai doni dohongno fianai aino meinenamai we ne arikangfosa we mea ninai.

Paulusi arokuayai we inontarai Galatia fosa

8 Fafong nanai wiro metaroanso Allai kaha, ampafe mesomi we sengno wetarai kaha fo, amani mewewoming wesa.
9-10 Wape ninaia mani metaroanso Allai ampa, ete mai sewa mani, madurai we Allai deroanso mea ampa. Ampafe we fianie metarabera mea we fi kerira wetarai kaha foi tuti koang nunei nina, amani metohonsua rahidao kariri koang Yahudi foi mani esomi wea fo, amani rahida, embai tuti defuina etatorai tuti esomi wea fo. Wape koang nani wiro wemambiriu we feriri mea kaha, ampafe we fianie metarabera mea we mewewoming we koang fafong nani aha wei ne?
11 Arohukuayai we mea, imameatai we dohonao fianai aino irurai we mea wea fo wefiea kaha fe.
12 Doroi meaine! Yutang mea paria, we ambori mene tarai kariri yau na metohong toa wa. Weo yau kontai nehu tarai kariri mea ampa, amani Yahudi di yau wape wiro irutawangno Hukumi Musai foi ahang kaha. Raminde nanai menarisua yau na mai paria.
13 Enehutituai mearomiporoha kaharai, kariri fianai aino wedaya yau na reantenang yontai to mene kataiwai mau iwuwu Kaiwo Mahikai fo we mea fo. Fi wedaya mani rabuang bonanai imaninang.
14 Na rahida nanai, nehu maninang nani miraba paria we mea, wape wiro menemirorongwai kerira we yau kaha, mae metamang we yau na mai, toyari metamang we Allai ne wewai manei, ete toyari metamang we Kristus Yesusi mantauni.
15 Rahida bonani mefaraise paria we ne mai mesobuai nanai. Wape ninaia mani, mene mefaraise nana aidoni ampa? Iwaitawanai we rahida nanai masino meteyo mefating meuremiwa we metohonai we yau, we fiainawiai kariri menemiwawu fuba we yau wa mani, metamang ahang kaha mae metohong kaririaia finanai.

* **4:6** Na Yahudi ene kaiwo Iberani mani, Abba, nana mani, Dai.

16 Wape tofino, ninaia mani menemitituai we iweaiteta we mea weo
yeinawi ne wetaraifo we mea fo ne?
17 Inontarai siai fosa erurai paria we eha we menemirorongwai ambori
sau wesa, wape enemirorong mesi kaha. Weo emaya we taweboyari aha
fanai, ambori mefaraise riasa tuti merurai paria we mera riasa.
18 Masino merurai paria tonana mani, mahikai, wape merurai te we fi
beng feai, tuti merurai na fi beng nanai pampang, dohonao menari terai na
rahida inayai na nanai ria mea fo tera fanai.
19 Nehu arikang bohiwa meaine! Ninaia mani metohong yau arohukuayai
paria we mea, amani isodai dadirafo ne tarai toyari wiwinsanaio sodai
dadirafo, na rahida bo deyo minohi fo. Dadira nanai isodairai pariao
Kristusi ne niari toa fo wati parai na mene metohong toa wa kontai.
20 Enehurorongnei dohong weai paria we inayai rahang mea ambori
imadu na rawahufui fanahang we mea aha, weo iserawawera fianai aino
yeyo inari we mea aha ne!

Hagari tuti Sarai uwefiainawiai kariri todoni taweinontarai na Hukumifoi di tata aha kaha, mae taweinontaraio tasobu Allai ne Arerafo di tata

21 Doroi mano meteo metohong kariri Allai ne Hukumine meaine,
metarami kariri nehu kaiwone wo! Yeyo imadurai kariri fianai aino tarai
dotu na Hukumi Musai foi nani ne.
22 Na kaiwoariri nanai deisaharai weo Abrahami ne kaisung mandu.
Arikangfo suru manei inana mani woming dine, wonong fino Hagari, tuti
manei aha mani inana mani wiwing kesau dine, wiro woming dine kaha,
wonong fino Sarai.
23 Arikang mano na wiwing woming foi, saubaunung kariri inontaraifo
ene etawiafo. Wape arikang mano na wiwing mano kesau foi mani, saubau-
nung kariri Allai dererai we Abrahami nania fo.
24 Wiwing nini suru mani uneta we kaiwo arerai beru amani, Hagari neta
we kaiwo arerai na uai Sinai fo, amani Allai ne Hukumio dohonai we Musai
fo, tuti ne arikangfosa etaubau enumi we arikangno woming.
25 Ampafe Hagari mani neta we uai Sinai na nu Arapi foi dine. I wefi-
ainawiai kariri bendari Yerusalemi fuinini tuti ne kaiwasao ninaia mani
ewewoming we Hukumi Musai foia fosa.
26 Wape Sarai mani yiwanso Yerusalemi na rorafaisi, amani Yerusalemio
kesau foi, wiro wewoming we Hukumi Musai foi kaha. I mani tainamifoi
dine.
27 Weo na Kaiwofo dotu deyo,
“Wiwingno kurawahi, bawing na ea kaha wa waune,
puraise to!
Mano wiro numurainso amamuina pirahai we bawing kaha wa wau,
puraise tuti mukai to!
Weo wiwing mano munohi koburuwa wau,
ambori nemu arikang bitoya sewa weru wiwing mano ne mangfoi.”*
28 Doroi meaine! Mea mani Allai ne arikangno metaubau menumi kariri
Allai ne kaiwo derera foa di mea. Na tonanane, mene tarai kariri Isaki.
29 Rabuang bonani arikang mano saubaunung kariri inontarai ne daw-
iafo, niari kanggani mano saubaunung kariri Allai Nuaninufoi ne mambiri-
ufoi. Rabuang bonini tonanai kontai.

* **4:27** Yesayai 51:4

30 Wape fianai aino dotu na Kaiwo Mararebana fo ne? Na kaiwofo dotu tonina:
“Bata wiwing womingwai tuti ne arikangwai,
weo arikang nani wiro sobu fio wawafoi minohi tutira fo ria arikang
mano saubaunung na wiwing mano kesau foi kaha rai.”*
31 Ampafe doroi meaine! Tata mani wiro arikang na wiwing woming foi nani
di tata kaha, mae arikang na wiwing kesau foi di tata.

5

Yesusi sawing tata tahasau weru Hukumifoi ampa, ampafe metoaria mutu na mehasau nanai

1 Ninaia mani Kristusi feriri tata ambori tahasau weru marabao Hukumi Musai foi dapa tata wea fo ampa. Ampafe metoaria mutu na mene mehasau nanai, wiro metarabera mea we mewewoming we Hukumifoi aha fanai.
2 Mearomioaifa! Yau Paulusi yeretawang mea tonina! Amani metawiai we memasi na Allai arongreafo na mewesunati kariri ne Hukumifoi mani, Kristusi wefieai we mea ahang kaha.
3 Yeretawanai tonanai aha we mandoni kontai, weo mandoni dino dawiai we wesunati mani, todoni kontaio niari kariri fi kiai na Hukumi Musai foi na mai kontai.
4 Mano merurai we mebeng ria Allai na metohong kariri ne Hukumifoi mea, mene meweboyari ria Kristusifo futuayaia finana. Tuti na tonanane mehurumitare fi bengno Allai dohonai arora we meara nanai.
5 Wape we amea mani, ametamang tuti amenemitawanai we na Allai Nuaninufoi ne fiata amea we ameroaso Kristusi fo, Allai deiai amea we amemasi na urengreafo aha.
6 Weo taweboyari ria Kristusi mani, tawesunati ete bereri teaio, wiro wefieai ahang kaha. Mae fi fuba pari sewa ne mani, taroaso Kristusi, tuti taroasoai nanai tateinawiai na taenemiwawu inontarai siai fo.
7 Raminde nanai merurai we metohong kariri Allai ne dawiafo na mai paria, ne tarai toyari we ewawoai we emito pisa, mea kontai memito tonanai na mai paria. Wape ninaia mani, mandoni dino wedua meara memito na mai ahang kaha nina, amani metohong kariri kaiwo wetarai fo ahang kaha?
8 Aunau kerirao wedaya mea tonana fo, wiro da na Allai mano sahu mea kawurua foi kaha.
9 Weo, “Ragi kutu fuba kahai ki, wedaya tepungno fiati foi dautai sentenang.” Tuti ene kaiwo karira fo ne tarai toyari ragi.
10 Tonanai ki wape iroasoai we wiro menemitituai siai kaha rai, weo taweboyari ria Kristusi ampa. Tuti mandoni kontaio enari kanggani mene menemitituaitafo tonana mani, ambori Allai dohong aiboifo wesa ki.
11 Doroi meaine, manea eteyo yauno yeunau inontarai we enari koang sunati foi kariri Hukumi Musai nani. Wape masino inari tonana mani, we fianie paria sobu ninai inontarai eweaiteta we yau tuti enari kanggani yau ninai? Ampafe masino yeunau tonana mani, kaiwo iwuwuai kariri Kristusi we mireha na aitabafoi wiro wedaya aiteta kaha.
12 Tuti kariri mano enari kanggani mene menemitituaitai tonana fo, ne mahikai sewa mani, wiro ewesunati tera kaha mae, ehutu ene pongfo beyari kontai.

* **4:30** Kejadian 21:10

13 Doroi meaine! Allai sahu mea kawuru ampa we inontarai mehasau.
Wape dohonao mene mehasau nanai, wedaya mea we menari kariri fi
karirao menemirorong wesasari wai dohong wea fo fanai. Mae mehasau
nanai todoni kontai wedaya mea we menemiwawu wawera mea tuti mefata
wawera mea.
14 Allai ne Hukumifoi sentenang weneung na kaiwo rabuang beyari ninai
amani:
“Todoni kontaio enemuwawu inontarai siai
kariri enemuwawu bera mantaung wau wa.”*
15 Wape masino meharari wawera mea mani, metanansiau we ambori
mewedaya wawera mea kiai mesodai ne karirafo ruhiai pariao meworu ki.

Fio Allai Nuaninufoi dawi wea fo, tuti fio inontaraine etawi weai na enemirorong wesasari fo

16 Ampafe yeyo imadu fininai we mea, todoni kontai metawing mene
taraiwai we Allai Nuaninunei wiwiaing te mea, tuti ambori wiro metohong
kariri fi karirao menemirorong wesasari wai dohong we menari fo kaha.
17 Weo menemirorong wesasari wai fi dawi wea fo masi kariri Allai
Nuaninufoi ne dawi wea fo kaha, tonanai kontai we fio Allai Nuaninufoi
dawi wea fo, masi kariri fio menemirorong wesasari wai dawi wea fo kaha.
Mae fi beru nanai urapa wawerahaifa. Nana mani metohong kariri fi
menemirorong dohong we menari fo kaha.
18 Tonanai kontai masino Allai Nuaninufoi wiwiaing mea mani, wiro
Hukumifoi ne mambiriufeai we wedaya mea kaha.
19 Fi karirao inontarai enemirorong wesasari foi dawi wea fo wati parai
na fianai aino enari fo, amani enari maninawa kerira foi toyari etohong
we wiwing ete mang siai, fi werarika fo, tuti enari emaninawa siai fo, mae
emamaya weai kuteai kaha.
20 Esomi we aririwang, eha rawang, enemirireu wawerasa, esawasa, ene-
mirorong pirahai we inontarai, ehasou fuba funomai, ewati we mantaunsa
terai, eweboyari kaha tuti etoa rahana kaha.
21 Eteimameatai, emayeru biriu, efaraise we enari muniara kerira, tuti
enari fi siai wei fo. We fi tonina ne, yeretawang mea aha, kariri raminde
yeretawang mea weai kawurua fo. Inontaraio enari ne tonana fosa mani,
Allai wiro yoa wesa we eminohi na ne Mananu rorong fo kaha.
22 Mae fi maio Allai Nuaninufoi wedayarai fa mani, taenemiwawu waw-
era tata, tamararising, tanumiruainso Allai ne maifo na taenemirorongnei,
tatawang tata tuti tawarami rirora funomai we inontarai, taenemirorong
denteng we inontarai, tuti tatohong kariri fi bengno tateyo tanari fo na mai.
23 Tamanang tuti tawemambiriu we tawaitawang wedua tata. Finanai kiai
wiro hukumi bei deiweduara kaha.
24 Inontarai mano Kristus Yesusi yuaisa we ne inontaraia fosa, esarai ene
enemirorong wesasari foi tuti fi karirao dawi wea fo ampa, ne tarai kariri
epahui na aitabafoi kontai.
25 Allai Nuaninufoi niari tata tawaworu ampa, tuti wiwiang tata, ampafe
todoni kontaio tarariati.
26 Wiro taenemirorong dedai fanai, tuti wiro tawedaya tata ambori tama-
muna wawera tata fanai, tuti taenemirorongnei pirahai wawera tata fanai.

* **5:14** Imamati 19:18

6

Dohonao mewarami tafa we mefata wawera mea fe

1 Doroi meaine, masino manei obui we dohong sasarifea, nana mani mano
Nuaninu Mirarebana foi sensoni meara wa mea, mewiwiaing wenani to
rang wetarai foi aha. Menari finanai na memanang, wape metanansiau we
dohonao mantaung mea kontai metawai we sasari tonanafo fe.
2 Todoni kontaio merurai we mefata wawera mea na mene maraba
mesodaira wa, ambori na tonanane metohong kariri Kristusi ne Hukumifoi.
3 Masino manei deyo i mani inontarai fuba dine, wape wiro inontarai
tonana dine kaha, wenani sofa berahi.
4 Mansiari-mansiari deti bera mantauni we ne niari toa fo, niari beng ete
bireri e? Ampafe niari beng mani, bioi arong nanai. Wape dohonao titua
weai na inontarai siai ene enari toa fo fanai.
5 Weo todoni kontaio mansiari-mansiari sodua ne niari toa fo.
6 Mantei dino sobu aunau kariri Kristusi ne Kaiwofo, todoni kontaio fi kutu
fianai aino Allai dohonai wei fo mani ambori detorai we ne mantaunaufoi
kontai.
7 Dohonao metofa bera mea we Allai fe. Weo Allai mani wiro tameikang-
gani kaha. Fianai aino tatanang fo, nanai aino ambori tatetinaifa ne.
8 Masino manei sanangfi kariri mantauni enerorong wesasari foi ne
karira niari toa fo mani, ambori detingno mararehafoi na ne karira niari
toai nanai ki. Wape mano sanangfi kariri Allai Nuaninufoi ne wiwiaingfo
mani, ambori deting numainufo na Allai Nuaninu nani ki.
9 Ampafe dohonao tawarami tafa we tanari ne bengfo fanai, ambori
rahida bei tateting fi tanari nanai ki.
10 Ampafe tasobu rahida we tatarang nina mani, tarurai we tanari ne
bengfo we kaiwasanei kiai, reantenang pari mani we tane doroi eroasoa
nesa.

Wefuiai Paulusi deretawang jematifoi kariri sunatifoi, tuti dohong mahikai wesa

11 Meuremifo nayai na kaiwo mantaung yau isoi terai na hurupi babai
turarehi nina.
12 Inontaraio esera we ewe-ewonomi fiabai na nunei mani, inontarai nani
saino erurai we etanggoa mea menari kariri sunatifoi ne. Enari tonanafo
we ambori inontarai Yahudi fosa wiro enari kangganisa we kaiwo kariri
Kristusi ne aitabafoi fanai. Weo enemitituai eroaso Kristusi we feririsa
terai na mireha na aitabafoi, tuti ewesunati kaha mani, Yahudifosa enari
kangganisa rai.
13 Wape inontarai mano etohong kariri sunatifoi sa kontaio, wiro etohong
kariri Hukumi Musai foi na mai kaha. Mae etawiai we mewesunati, ambori
eboi earomi we ewedaya menari kariri ene kaiwofo nanai.
14 Wape yau mani, imaya we iboi arohu we fiea kaha, mae we tane
Seng Yesus Kristusi, mano mireha na aitabafoia foi, terai. Weo mireha na
aitabafoi, yau kontai imereha na aitabafoi riati, doni enehurorong dohong
we fi nunei ahang kahai, tuti nunei kontai dohong fieai we yau ahang kaha.
15 Tawesunati ete bireri kontaio towea kaha. Fio fuba sewa ne mani,
tawaworu na Kristusi.
16 We mano etohong kariri fi fuba sewa nani fosa kiai, tuti Allai ne
inontarai Israelio enemitituai tonana konta fosa, enehutawanai kadono
Allai ambori wedayasa enumiruainso ne maifo tuti enewawufo.

17 Wefuia mani, dohonao mane wedaya yau arohukuayai aha fe, weo
mewaitawanai na pesai fari bitoya mewatioai na nehu tarainei deinawiai
we yau mani Kristusi ne inontarai di yau.
18 Doroi meaine, kadono tane Sengno Yesus Kristusi dohong ne bengfo
arora we menumianinuwai. Antu!

Kaiwo Anatu Na Paulusi We Jemati Na Efesusi

Kaiwo dedung we Efesusi

Kaiwo anatu ne Paulusi soi denatuai we jemati na Efesusi, na rahida wiatai na aitamu rorong foi we yoaso Kristusifo. Tarahio kaiwone soi na bendari Roma. Kaiwo ninai soi denatuai we deretawansa kariri todoni Allai ne dawiafo we nunei tuti rorafaisi we weboyari na Kristusi tuti Kristusi we-nunggamiei wesa fo (1:10). Kontai we deisaharai we Allai ne inontarainesa kiai we ambori ewaitawanai tuti etohong kariri Allai ne dawiaio dedai mirarebana fo nani, amani ne dawiai we fianduhi ne inontarainesa kiai na Yesus Kristusifo.

Na kaiwo reantenang na kaiwo anatu ninai Paulusi deisaharai kariri todoni inontaraine eweboyari ria Kristusi nanai kawariai toa fo. Raminde nanai inontarai Yahudi fosa eroaso Allai tuti eteyo etohong kariri I na mai, na reantenangfo pariao rahida bonini. Wape eteiaya Yesusi weSeng na Allai dine. Wiro emaya we eroasoai we Yesusi mani Kristusi dine tuti Mananuo Allai dereria foi dine kaha. Wape ninaia mani Yahudi manea eroaso Yesusi weSeng tonanai, ampafe ato kariri mano eweYahudi fosa ete mano eweYahudi kaha fosa ahang kaha, weo ninaia mani ewejematifoi kiai, amani mano eroaso Yesusi weSengno da na Allai we weMananu ne.

Ampafe deisaha kariri todoni Allai diri ne inontaraine tata fo, kariri todoni Allai, na Yesusi Kristusi, ne Kaisungfoi, deiai tane sasarinei tuti niari tata tahasau weru sasari rorong foi fo, tuti todoni Allai dohong Nuaninu Mirarebana foi meu we fiainawiai kariri ne dererai nani fo.

Kaiwo sua aha na kaiwo anatu ne mani, medurai we mano etato ne kaiwo nesa we ambori eminohifo eweboyari, ambori ene eweboyari we inontaraio eroaso Kristusifo kawariai na mai. Ambori watioaia kasau we Allai ne inontaraine ene eweboyarifo, we eweboyari na Kristusi fefe. Na kaiwo neta weafo Paulusi medu kariri finanai. Soi deyo: toyari inontarai, we jematinei mani ne taraifoi dine, wape Kristusi dino wenunggamiei wei ne. Ete toyari munu kamieifoi wekamiei reantenang foi mani Kristusi dine, ete toyari wiwing mandirau manei we Kristusi mani mangfoi dine.

Paulusi soi kaiwone nina fo, enerorongfoi fituayai paria, we aro Allai ne warang rirora funomaio deinawiai na Kristusi we inontaraine tata fo. Ampafe deinawiai na ne kaiwone we enerorongfoi wiwua sopai na dohong mahikai tuti fiai Sempaisi fo. Fi kiaio Paulusi niuruainsoai we medurai tonanafo, detioai na todoni Kristusi dohong ne taraifoi mireha we tata fo, todoni deiai tane sasarinei fo, todoni enerorong denteng we tata fo tuti todoni mirarebanafo.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-2 Kaiwo fafong.
1:1-3:21 Allai ne awiafo we inontaraio taweboyari ria Kristusi ne tata.
1:3-23 Allai mioang tata paria weo taweboyari ria Kristusi.
2:1-3:13 Allai niari tata tawaworu, tuti wedaya Yahudi tuti Yahudi kaha fosa eweboyari.
3:14-21 Paulusi dutang we Sempaisi, ambori tawaitawang kariri Kristusi we enewawufo fuba we tata fo.
4:1-6:9 Taminohi na mai tuti tatohong beng kariri inontarai Kristeni.

4:1-16 Taminohi na mai tuti taweboyari.
4:17-5:21 Tafotou tanari karira tuti tanari ne bengfo terai.
5:22-6:9 Kaiwo aunau fea.
6:10-20 Inontarai Kristeni nesa ene tarai kariri rai mamuna fosa tuti ene fimamunafo.
6:21-24 Kaiwo kife.

Mahikaifeai

1 Weo Allai ne inontarai memararebanai, amani inontarai meraria Kristus Yesusi na mai wa mea, na bendari Efesusi. Kaiwo anatu ne na yau Paulusi, Kristus Yesusi ne rasuli kariri Allai ne dawiafo.
2 Kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi, urohong une bengfo arora we mea tuti urohong mea menumiruainso ne maifo.

Na taweboyari ria Kristus Yesusi, Allai mioang tata na moangno mararebana fo na rorafaisi

3 Tafiai Allai mano tane Seng Yesus Kristusi tamanai, weo na mano ewemambiriu tuti eru mananufo na roranei sa euremireafo, mioang tata na moangno mararebana fo kiai tantenang, weo taweboyari ria Kristusifo.
4 Moanai tasobuai nana mani, aininai. Wiro Allai niari nunei kaharai mae, diri tata kawuru ampa ambori taweboyari ria Kristus Yesusi. Diri tata tonanafo we ambori tamararebanai tuti ambori tamai na arongreafo.
5 Allai enewawufo wedaya doni kiutuai kawurua we yuai tata we ne arikang terai na Yesus Kristusi, tuti nanai aino dawi weai tuti piraise paria we niari ne.
6 Ampafe tafiai Allai, weo na ne sambewaraio dedai fo dohong ne bengfo arora we tata, tuti dohonai fuba paria, weo taweboyari ria Mano enewawuti foi.
7 Weo na Kristusi ne rikafoi, Allai feriri tata tahasau, na ninai tuti to fong aha, tuti warasaya tane sasarifoi, mai kariri ne bengno dohonai arora we tata tantenang.
8 Dohong ne bengfo fuba we tata tonanai na ne awaifo tuti ne enetituaitafo kai.
9 Na mantauni ne dawiafo terai, Allai piraise we deinawiai we tata fianai aino enetituaitai we niari fo, amani fio fafong nanai dediwara fo. Kiutuai we fi enetituaitai we niari nanai, ambori niari kaririai na Kristusi.
10 Fi deyo niariri nani mani, fianduhi finini kiai weboyari, amani ne na rorafaisi kontai na nunei, tuti Kristusi andino wenunggamiai we finani kiai ne. Tuti tete ne rahidafo mai mani, finanai ambori Allai niari ki.
11 Fi kiaio Allai niariri foi niariri kariri ne dawiafo tuti kariri fianai aino medura fo. Na reantenang pari fo diri tata kawuru ampa, weo dawiai we ambori yuai tata we ne inontarai, na taweboyari ria Kristusi fo.
12 Dawiai we ambori mano na reantenangfo taenemitawang Kristusi ne tata, todoni kontai tafiai Allai we ne sambewaraio dadai fo.
13 Mea kontai, na Kristusi, Allai sahu mea we ne inontarai di mea ampa, na rahida metarami ne Kaiwo wetarai fo tuti meroasoaia fo, amani Kaiwo Mahikai kia fariri we mea fo. Meroaso Kristus ampafe Allai dohongno Nuaninu Mirarebana foi we meara, kariri fafongfa dereraia fo. Nuaninu tasobui nani wefiainawiai kariri todoni tata mani Allai ne tata fo.
14 Nuaninu Mirarebana foi Allai dohoni we tata ambori na tonanane deinawiai tarai weo na rahida wana mani, dohongno fi kiaio dererai ampa

we tata ki, na rahidao feriri ne inontaraine tata weru nunei. Tafiai Allai we ne sambewaraio dadai fo!

Paulusi ne nadio fiai Allai we fi niari we jematifoi fo

15 Nanai wedaya, na reantenang tarahuoai we meroaso Seng Yesusi tuti
menemiwawu Allai ne inontarai emararebana fesa fo nanai,
16 wiro ifotou yohong mahikai we Allai we mea kaha, mae na yutanai we
Allai fo, yutang tuti mea pampang.
17 Yutanai we ambori Allai, amani tane Seng Yesus Kristusi tamanai, tuti
tane Daio dedai sambewara foi, dohong Nuaninufoi we mea. Nuaninu
nani ambori dohong mea mesawai tuti deinawi Allai kasau we mea ambori
metaroani na mai ki.
18 Yutanai kontai we Allai fiai menemitituaitawara kasau, ambori mewait-
awang fio menemitawanai we mesobuai ria Allai mano sahu mea fo na mai.
Ambori mewaitawang kariri todoni moana fuba Allai meinenamai we ne
inontarai emararebana nesara fo,
19 tuti ne mambiriuo fuba paria we mano taroaso Kristusi ne tata. Allai ne
mambiriu nanai ne tarai toyari mambiriu fuba
20 niariri we Kristusi fo, amani ne mambiriuo duwiria suwi na marareha
rorong foi aha fo, tuti dohong kadera mananu dedai foi wei we minohi riati
na rorafaisi fo.
21 Kristusi ne wang mananu nanai dedai sewa wang mananu fuba na
doni konta fo, na nunei tuti na rorafaisi, mananu mandoni konta foi, mano
ewenunggamiei na doni konta fosa, mandoni kontaio inontarai etatori foi,
tuti mandoni kontaio sobu mambiriu tonana foi, na rabuang bonini ete
rabuang bo da aha ma foi.
22 Tuti fi fuba nini kiai, Allai wedaya ambori Kristusi saha tawani na
awengfo kiai na ne mambiriufo, tuti yuaisi ao wenunggamiei we fifiani
kontai. Yuaisi kontai wenunggamiei we jematinei kiai.
23 Weo jematifoi mani Kristusi ne Taraifoi dine, andino wedaya jematifoi
mesi, tuti wedaya finini kiai mesi.

2

Allai niari tata tawaworu tuti tatarang tarai na Kristus Yesusi

1 Mea mani, raminde nanai meroaso Yesusi kaharai fo ampafe mehatai
waroi weru Allai, ne tarai toyari memarareha ampa, weo metarang na mene
sasari rorong fo tuti metohong roaing Sempaisi ne Kaiwofo.
2 Rabuang bo menayai na sasari rorong fo nani mani, metohong kariri
nunei ne niari toa ne, tuti meraria Saminseni, mano wemananu we yuo
nuaninu karira kiai na roranei ne. I mani nuaninu kerirao pariao rahida
fuinini kontai wewora mano etohong kariri Allai kaha fosa enemirorong-
foini fo.
3 Raminde nanai tata kiai kontai tane tarai toyarisa, amani tatohong
kariri fi karirao taenemirorong wesasari nei dohong wea fo, tuti kariri fi
karirao tatohong wea fo tuti taenemitituaitafo. Rabuang bonani tata mani,
inontaraio tamasi we tasodai Allai ne kasou fuba fo di tata, mai kariri
inontarai siai fosa.
4 Wape Allai, mano aroa fuba funoma foi, na enewawu funomai nanai,
enewawu tata fuba paria,
5 donio na rabuang bo tane tatohong roaingno Allai fo wedaya toyari
tamarareha na sasari rorong foi tonana fo, niari tata tatarang aha ria

Kristusi. Ampafe tawatioai we na Allai ne beng dohonai arora fo terai, feriri mea tonanai.
6 Tuti na taweboyari ria Kristus Yesusi fo, Allai duwi tata riati aha, tuti dohong tata taminohi riati na ne Mananufo na rorafaisi, na mano ewemambiriu tuti eru mananufo na rorafai sa earomireafo.
7 Allai niari tonanafo ambori na rabuang bo da aha ma fo, inontaraine ewati todoni Allai dohong ne bengfo arora fo fuba tonanafo. Ne beng nanai deinawiai na enerorongfoi denteng we tata fo, na Kristus Yesusifo.
8-9 Weo Allai dohong ne bengfo arora we tata nanai wedaya feriri mea na meroaso Yesusi fo. Fariri mesobui nani, wiro fio merurai na mantaung meara mesobua fine kaha. Mae Allai fi dohonai arora we mea fine. Ampafe mandoni kontaio wiro fiai bera mantauni we finana fanai.
10 Weo tata mani Allai dino samu tata na mai ne, tuti niari tata na Kristus Yesusi we ambori tanari fi beng fo, amani fi bengno meinenamai kawuru we tata we tanaria fo.

Kristusi fianduhi tata taweboyari

11 Tonana mani, mearomio kariri mea we raminde nanai mene tarai toa fo, amani na jematiwai meaino Yahudi kaha di mea fo. Inontarai Yahudi fosa esahu mantaunsa we inontarai ewesunati disa, esahu mea we inontarai karirao mewesunati kaha di mea. (Wape ea mani ewesunati na ene tarai terai, kariri ene koangfo, wiro na enemirorongfo tuti na tarai kaha.)
12 Mearomioai weo rabuang bonani mani, mene pari Kristusi, tuti mea mani wiro Allai sahu mea we ne inontarai Israeli kaha, mae inontarai aisei di mea, amani mehontai kontai na Allai ne Kaiwo Areraio dererai we ne inontarai Israeli fosa fo kaha. Meminohi na nunei nina mani, wiro mesomi we Allai kaha tuti menemitawang fieai kaha.
13 Wape ninaia mani, na meweboyari ria Kristus Yesusi ne, mano raminde nanai mehatai waroi weru Allai ne mea, ninaia mani na Yesusi ne rikafoi wedaya mehefang Allai ampa.
14 Weo Kristusi mantauni dino dohong ne maifo we tata ne. Andino fianduhi inontarai Yahudi nesa tuti Yahudi kaha nesara eweboyari. Wore dedaio weduasa nei, amani wore wedaya eweaiteta wesa foi, Kristusi kifakangguni ampa.
15 Allai ne Hukumio dohonai we Musai foi tuti ne fi biriu weai we inontaraine enari kariria fo, na Kristusi sawing ne taraifoi mireha fo dufi sayaraia nai ampa. Niari tonanai ambori inontarai ewerabuang boru nanisa eweboyari tuti eminohi ruhiai na mai, eweinontarai waworuo eweboyari ria Kristusi.
16 Tuti na ne mararehafoi na aitabafoi, fianduhi inontarai ewerabuang boru nanisa tuti kiasara eweboyari ria Allai ambori emasi na Allai aha, ampafe wiro eweaitata ahang kaha.
17 Tuti na ne da ma fo wiuwu Kaiwo Mahikai kariri ne mai nani we mea, mano meweinontarai Yahudi kahaio raminde nanai menayai waroi weru Allaifo mea, kontai we Yahudio ehefania fosa.
18 Weo na Kristusi, tata kiai, inontarai Yahudi tuti Yahudi kaha fosa, Nuaninu Mirarebana foi terai werang we tara to Dai Allai arongreafo.

19 Ampafe mea mani wiro inontarai aisei ete inontarai boriei di mea ahang kaha. Mae ninaia mani, mea kiai, Allai ne inontarai di mea kontai ria ne inontarai Yahudi fosa ampa, tuti yuai mea we ne inontarai na ne munu rorong fo ampa.

20 Mano taroasoane tata, Allai biaung tata wemunu, ne tarai kariri manei biaung munu bei. Rasulifosa tuti nabifosa ewekamiai amangno biaung munufoi sauwi, tuti Kristus Yesusi mantauni dino wekamiei reantenang ne.
21 Na Kristusi mani, samu tata wemunu boyari, amani taweboyari, tuti biaung tata tawemunu mirarebanaio mesi we Sempaisi minohi nai ne.
22 Tuti na meweboyari ria Kristusi fo, mea kontai, Allai biaung mea ria inontarai siai fosara mewemunu we Allai; tuti na munu nani Allai niayai nai, amani Nuaninufoi niai nai.

3

Paulusi fi niari we Yahudi kaha fosa fo

1 Nanai doni, yau Paulusi mano iwatai na aitamu rorong fe ninai we iwuwu Kaiwo Mahikai kariri Seng Kristusi we Yahudi kaha ne mea ne, yutang tuti mea we Allai pampang.
2 Tarai we metaramioai kawuru ampa kariri todoni Allai dohongno fi beng irufi wei ninai we yau, amani iwuwu kaiwo kariri todoni dohong ne bengfo arora we inontarai meweYahudi kaha wa mea.
3 Nana mani kaiwo werorong Allai dediwara fine, mae mantauni deinawiai kasau we yau na fibengno iwatioaia (tuti mewaitawanai weo itoi kuteai kariri nanai ampa).
4 Ampafe, na rahidao metato fio itoi nina mani, metafurai na mai tuti mewaitawang kariri todoni iwaitawang kaiwo werorong dediwarai nanai na mai fo, amani kaiwo kariri Kristusi nanai.
5 Na fafongfa, Allai enetituaitafo tuti ne dawiafo wiro deinawiai funomai we inontarainesa kaha, wape dediwari na kaiwo werorong. Wape na fuinina mani deinawiai kasaua na Nuaninu Mirarebana foi, deinawiai we ne rasuli tuti ne nabi emamararebana nesa.
6 Tonana mani, kaiwo werorong dediwarai fo mani ainina; amani na Kristus Yesusi ne Kaiwo Mahikai fo, amani ne kaiwo kariri feriri inontaraine tata na ne mararehafoi, wedaya inontarai Yahudi kaha fosa efanduhisa ria inontarai Israeli fosa eweboyari, tuti Allai sahusa ruhiai we ne inontarai terai disa. Tuti na eweboyari na Kristusi nanai, Allai ne kaiwo derera fo esobuai ruhiai, amani na eroaso Kristus Yesusi.
7 Na ne mambiriu fuba foi, Allai dohong ne bengfo arora we yau, amani yuai yau we mangfata we iwuwu Kaiwo Mahikai fo nanai.
8 Na Allai ne inontarainesa kiai ne, yauno ikatui pari sewa di yau. Tonanai ki, wape Allai dohongno ne bengfo arora we yau, amani mioang yau ambori iwemambiriu we iwuwu ne Kaiwo Mahikai fo we Yahudi kaha fosa, ambori yeisaharai wesa kariri Kristusi ne mioanaio wiro kai na wea kaha foi.
9 Tuti diri yau we ambori yeisaharai we mandoni kontai, kariri Allai, mano niari rorafaisi tuti nunei, ne kaiwo fafongfa dediwarai na kaiwo werorong nanai, amani kariri todoni niari Yahudi tuti Yahudi kaha fosa eweboyari na Kristusi fo.
10 Allai niari tonanafo, ambori na fuinini mani, mano ewemambiriu tuti eru mananufo na roranei sa, ewaitawang we Allai sewai paria. Tuti ne awai fuba nani ewatioai na wedaya Kristusi ne jematinei eweboyari fo.
11 Allai niari finanafo kariri ne enetituaitaio wiro werea na ea kaha foi, amani enetituataio niariri na tane Seng Yesus Kristusia fo.
12 Na taroaso Kristusi tuti taweboyari riati fo, rang kasisau we tata we takahefang Allai na tamatai kaha.

13 Ampafe yutang mea mau we dohonao menemirorong fituayai we
dadirao isodairai na aitamu rorong ne nina fe, weo na dadira isodairi nini
mani kia moang paria we mea ki.

Paulusi ne nadio dutang we jemati Efesusi foi

14 Na tonanane wedaya yisangkapa awehubuka na Dai arongreane.
15 Dai nani dino weDai we munu rorong bodoni kontai, na rorafaisi tuti na
nunei sentenang.
16 Iwenadi we kadono Allai mioang mea na ne ra mararebanai na rorafaisi
fo, dohong ne mambiriu fuba foi we mea, na Nuaninuo niayai na menemiro-
rongwai,
17 ambori na meroaso Kristusi fo, Kristusi niayai tarai na menemirorong-
wai. Iwenadi wei ambori mene meminohi toa wa weneung na menemi-
wawuwa, tuti Allai enewawufo wiwiaing mea pampang.
18 Iwenadi we Allai, kadono mea tuti Allai ne inontarai emararebanai
siai fosa, mea ruhiai mewaitawang kariri todoni Kristusi enewawu tata fo.
Enewawu tata fo fuba paria wati tanang wea kaha, ne dauroi tuti dadai fo
kontai titua afonsoa kaha.
19 Na inontaraine enemitituaitafo, wiro manei tefu ne enewawu nanai na
mai kaha. Yutanai we kadono metaroano Kristusi enewawufo nanai na mai,
ambori fi kiai na Allai, wiatai kiai na menemirorongwai kontai.
20 Allai ne mambiriuo nayai na tata fo fuba paria. Tuti na ne mambiriu
nanai, niari fi bitoya paria, bitoya sewa fianai aino tatutang wea fo ete
taenemitituaita fo.
21 Todoni kontaio na jematinei, tataparanding Allai pampang we fitawafa,
na Kristus Yesusi. Sambewaraio dadai feai we Allai we fitawafa! Antu.

4

Kaiwo kariri jematifoi we eweboyari, tuti kariri esobu Allai ne bengfo we efata wawerasa naya fo

1 Nanai wedaya yau, inontaraio iwatai na aitamu rorong feninai we ifata
Sempaisi ne, yutanai paria we todoni kontaio menari ne maifo, meminohi
memasi kariri todoni Allai sahu mea we ne arikangna fo.
2 Todoni kontaio menemirorong tewawa, memanang, tuti metawang mea.
Menari sua wawera mea na metawang mea tuti na menemiwawu wawera
mea.
3 Merurai we mewaitawang wedua fio Nuaninu Mirarebana foi niari we
mea fo, amani dohong meara meweboyarifo. Mewaitawang weduarai na
wiro mehasisou mea kahai mae meminohi na mai.
4 Weo, mano taroaso Kristusi ne tata ne mani, tane tarai boyari, tuti
Nuaninuo niai na tatane mani, mansiri. Tonanai kontai we Allai sahu mea
we menemitawang fi beyari.
5 Seng mansiri kawuru, taroasoafo boyari, baptisan boyari.
6 Tuti Allai mansiari kawuru kontai, andino weDai we kaiwasa fuba nini
kiai ne. I mani weSeng we nunei sentenang, tuti yu fi na finani kiai, tuti ne
mambiriufo na finanai kai kontai.
7 Wape mansiari-mansiari na tata tasobu fi bengfo kariri fianai aino
Kristusi detorai mai tata fo ampa.
8 Aiwedaya mani na Kaiwofo soi kariri Kristusi tonina:
“Rabuang bo dautai to katai dedai foi fo,
kia inontarai aitamuosa fo bitoya,

tuti dohong fi beng bitoya we inontarainesa."*
9 Kaiwo anta dotu deyo, "dautai to katai dedai foi" mani, todoni? Kaiwo
nanai deinawiai weo reantenangfo biari kawuru pari to kofa na nunei nini.
10 Mano biari nani, andino dautai pari sobu katai dedai sewa weru rora
bodoni konta foi, ampafe na doni kontai na rorafaisi tuti na nunei sentenang
niayai kontai na nanai.
11 Andino dohong fi bengfo we inontarainesa, amani yuai manea we rasuli,
manea we nabi, manea kontai we ewuwu ne Kaiwo Mahikai fo we kaiwasa
etaramioai kaharai fosa, tuti mane siai kontai ewenunggamiei we ewait-
awang wedua jematifoi tuti etaunausa.
12 Niari finanane we ambori fiata Allai ne inontaraifosa we erufi we Sem-
paisi tuti ebaung Kristusi ne Taraifoi awa mitubaru, amani jematifoi,
13 paria tata kiai taweboyari na tane taroasoane tuti na tataroanso Allai ne
Kaisungfoi fo. Tuti wiro tawearikang marareha na taroasoane ahang kaha,
mae rahida yiwang rahida tane tanari toa fo awa paria mai kariri Kristusi
tuti fi kiai niai nai fo niai na tata kontai.
14 Ampafe na tafabai na ne tonanane wiro tane tarai kariri arikang
marareha ahang kaha, amani arikangno ene eroasoafo tupa dawohi, ne
tarai toyari aisananahangno supa dewohi andeisafoi suhiri tuti wanangfoi
kiari towana-tonina, toyari aunau bitoya wetarai kaha foi we etau riati fo.
Inontarai eharira fosa esawai, tuti erurai we epampamu tata na ene aunauo
wetarai kahai tonana fo, wape taroaso ene aunau karira nanai funomai
ahang kaha.
15 Mae tarutawang te ne wetaraifo na taenemiwawufo, ambori na fifiani
kontaio rahida yiwang rahida ambori tane tarai kariri Kristusi aha, mano
wenunggamiei we tata foi.
16 Na ne wenunggamiei nanai, ne Taraifoi sentenang, amani ne jematifoi
saniao mei nai tuti weboyari nai, ne tarai toyari nunggamieifoi wewarang,
aweng, tuti ne tarai siai wei foi sani nai meu fo. Tuti ne Tarai nani etohong
kariri fianai aino enari fo na mai, amani awengfo we da nai, warangfo we
yufi, tuti ne siai wei fo tonanai kontai. Ambori ne Taraifoi sentenang, amani
ne jematifoi, tifu na mai, fiabai tuti wemambiriu na enemiwawufo.

Kaiwo kariri todoni jematifoi eriwang eminohi toa foa waworu aha na Kristusi

17 Ampafe na Sengnei wonongne yenggoa mea paria we fininai: Wiro
menari kariri inontaraio etaroanso Allai kaha fosa aha fanai, weo ene
enemitituatafo kia fieai kaha.
18 Ea mani enemitituatafo mamantiti ampa, ewaitawang fieai kariri Allai
kaha. Ehatai boriai weru Allai ne arangfo weo ewaitawang ne wetaraifo
kaha. Eserawawerahaifa weo enumikamiei mitubaru fefe.
19 Ene pari mamaya ampa, ampafe etohong ene taraifo funomai kariri ene
epaingfoa tuti emaninawa funoma fo, tuti rahida neungne etohong we enari
finanai bitoya sewa aha.
20 Wape mea mani, metaroangno Kristus Yesusi na rang tonana ne kaha.
21 Weo tarai, metarami kaiwo kariri i ampa, tuti mesobu ne aunaufo,
amani aunauo wetarai tasobuai na Yesusi fo.
22 Mesobu aunau kariri todoni kontaio metawing mene tarai memo wai
tuti ne niari toa wa, amani mene taraio raminde menemirorong wesasari
wai wedayari kerirawa wai.

* **4:8** Masmuri 68:18

23 Mesobu aunau kariri todoni kontaio metohong menemirorongwai tuti
menemitituaitawara ambori Allai yiwangna waworu aha.
24 Tuti weo meminohi weinontarai weworu weo Allai samu mea am-
bori mene tarai kariri mantauni, amani memasi na urengreafo tuti
memararebanai.
25 Ampafe todoni kontaio mehabi pari mene metatofa wawera mea wa,
mae memadu kaiwo tarai fo, weo tata kiai mani Kristusi ne Taraifoi di tata.
26 Mehasou mani wiro menari sasari fanai.* Dohonao mehasou pariao
kameai weroa nai ahang fe,
27 tuti dohonao metohong rangfeai we Saminseni weanggari mea fanai.
28 Mano kiamananapi foi wiro kiamananapi aha fanai, mae yurai we yufi
na mai na mantauni warangfo ambori meinenang we fiata mano ene pari fi
fosa.
29 Memadu mani dohonao memadu kaiwo karira fo fanai. Mae memadu
kaiwo biaungno inontaraifosa enemirorongfo tuti fiatasa fo. Kaiwo tonana
ne ambori kia ne bengfo we mano etaramioa fosa ki.
30 Tuti dohonao mewedaya Allai Nuaninu Mirarebana foi enerorongfoi
fituayai we mea fanai. Weo Nuaninu nani ne tarai wesegeli kesi tetaha
wedua tata, deinawiai weo Allai ne inontarai di tata, tuti ambori rahida
wanai feriri tata weru nunei.
31 Mehabi pari mene menemirorong pirahai wawera mea wai, menemiti-
tuai mea wai, tuti mehasisou mea wai. Mene mesawa mea wa, meteibabera
mea wa, menemirireu mea wa, tuti fi karira siai menari wa, ne nanai kiai
mehabioai kontai weru mea.
32 Mae menemirorong denteng we mea tuti menemiwawu wawera mea,
tuti meteiai wawera mene menari sarawa wa, mai kariri Allai deiai mene
menari sarawa wa na Kristusifo.

5

Minohi we arikang enayai na sambewarai rorong fo

1 Mea mani Allai ne arikangno enewawu mea paria di mea. Ampafe
merurai we metohong kariri ne niarifo.
2 Todoni kontaio meminohiwa menemiwawu, kariri Kritusi we enewawu
tata fo tuti dohong ne taraifoi mireha we tata, amani wekorbanio niunsai
mamporio Allai eneoai.
3 Wape na mea mani, dohonao maninawafo kuteai kontaio wiro menariri
fanai, tuti dohonao menari funong fi karira funoma fo, ete meuremi fiabai
we fianggeng fe. Mehatai weru fi tonana ne, weo finini kiai wiro mai weo
Allai ne inontarai emararebana nesa we enariri kaha.
4 Tonanai kontai we kaiwo karira fo, kaiwo kikayataio ne karira fo kontaio
memadura fanai. Weo nanai mai we mea kaha. Mae metohong mahikai
terai we Allai.
5 Weo mewaitawang fininai na mai, inontarai mano emaninawa funoma
fosa, ete enari fi karira fosa, ete euremi fiabai we fianggeng fosa, ene enari
tonanafo masi kariri esomi we aririwangfoi. Inontarai tonana nesa wiro
esobu katai na Allai tuti Kristusi une Mananu rorong fo kaha.
6 Dohonao manei sofawawera mea na ne kaiwo wetarai kaha fo fe. Weo
fi karira tonana ne aino wedaya Allai kesou inontaraio wiro etaramioi kaha
fosa ne.
7 Ampafe inontarai tonana nesa mani dohonao mefaraosa fanai.

* **4:26** Masmuri 4:4

8 Weo raminde nana mani menayai na mamantiti rorong fo, wape ninaia
mani Sempaisi dohong mea menayai na sambewarane ampa. Ampafe
todoni kontaio meminohi we arikang enayai na sambewarai rorong fo,
9-10 tuti metitua we metaroang fianai aino Sempaisi eneoa fo. Weo na
meminohi na sambewarafo mani webong na fi beng kiai fo, na fi masi fo,
tuti na wetaraifo.
11 Dohonao mehontai menari fi mai kahaio inontarai enayai na mamantiti
rorong fosa enari fo fe. Weo fi tonana ne wiro kia fiea kaha, mae ne beng
sewa ne mani, merurai ambori fi karira enari fo wiro dadiwa ahang kaha
mae wati parai.
12 Weo fi inontarai etaramididau Allai kaha fosa enari worawai tonana fo,
madurai terai ki wape tamamaya paria.
13-14 Wape fi kiai sambewara fo dansairi mani ambori wati parai ki. Tuti
sambewara nanai yiwangno fi kiai na mamantitifo ambori mirarebanai tuti
wia na sambewara nani kontai ki. Nanai wedaya kaiwofeai dotu tono:
“Mano bena ne wau, boabari wau,
tuti wuwi na marareha rorong foi meai!
Tuti Kristusi ambori sambewarai na wau ki.”
15 Ampafe metanansiau paria kariri todoni meminohi toa fo. Dohonao
menari toyari inontaraio ewebonggoi fosa fanai, mae menari toyari inon-
taraio esawai fosa.
16 Mene rahida mesobua wa meruruai we menari kaririai na mai, we
fuinina mani ne karirane da woruai bitoya paria.
17 Tonana mani dohonao mewebonggoi fanai, mae merurai we mewait-
awang Sempaisi ne dawiafo.
18 Dohonao metunung ye memayeru fanai, weo nana mani memayerufo
yu mea wedaya menari fi karira funomai, mae todoni kontaio Allai Nuanin-
ufoi niayai woru mea ambori na tonanane Kristusi yu mea.*
19 Mebaung mene meroasoawa na memadu na kaiwoariri masmuri fo,
na rarung fiai fo, tuti rarung siaio we Sempaisi fo. Todoni kontaio na
menemirorong mirising merohi rarung fiai fo we Sempaisi,
20 metohong mahikai we Dai Allai pampang na fifiani kontai na tane Seng
Yesus Kristusi wonongfo.
21 Tuti na mesomi we Kristusi fo, todoni kontaio metaramididau wawera
mea.

Kaiwoariri we mambewangne

22 Wiwingne mea, mesomi we mene mangnesa kariri mesomi we Kristusi
fo.
23 Weo mangnesa ewenunggamiei we wiwingne mea, kariri Kristusi we
wenunggamiei we mano taroasoi tuti mantauni dino weMananu Mampariri
we ne Taraifoi, amani jematifoi ne.
24 Ne tarai kariri jematifoi we somi we Kristusifo, tonanai kontai we
wiwingnesa na fifiani kontaio esomi we ene mangfosa.
25 Mangne mea, menemiwawu mene wiwingnesa, kariri Kristusi
enewawu mano taroasoi ne tata fo, tuti dohong ne taraifoi mireha we
jematifoi fo.

* **5:18** Botio Fi Rasulifosa Enari robong 2, reantenangne mani 2:38.

26 Kristusi niari tonanafo ambori yuairurang jematineia mirarebanai, tuti
niari tonanai na ne jematinei dohong kariri ne Kaiwofo tuti na mereha
baptisi foi.
27 Tuti na tonanane Kristus kia jematinei, amani mano taroasoi ne tata,
we mantauni neni, amani jematio mirarebanai tuti mehikai, dohong sarawa
kaha, tuti werarika kahai kontai, ambori mesi we sobui.
28 Tonanai kontai mangfosa todoni kontaio enemiwawu ene wiwingfosa
mai kariri enemiwawu bera mantaunsa ene taraifoi fo. Mantei di enewawu
ne wiwingfoi mani, wenani enewawu bera mantauni kontai.
29 Weo manei wiro enerireu mantauni ne taraifoi kaha rai, mae dewawuti
tuti deitawang weduari, kariri Kristusi we dewawu tuti deitawang wedua
jematifoi fo.
30 Niari tonanai weo tata mani Kristusi ne Taraifi di tata fefe.
31 Toyari na Kaiwofo dotu deyo,
“Aiwedaya mani, mang manei ambori doa siai weru ne wawafo suru,
tuti weboyari ria ne wiwingfoi,
tuti une tarai boyari finanaia.”*
32 Kaiwo nanai ne netaweafo werorong paria. Wape fio enehutituai weaifa
ne mani kariri Kristusi tuti ne jematifoi fo.
33 Wape kaiwo nanai reng we mea kontai amani, todoni kontaio mangne
wau enemuwawu nemu wiwingwai mai kariri enemuwawu mantaung
wauwa, tuti wiwingwa wau kontaio boto nemu mangwai.

6

Kaiwo kariri arikangfosa tuti ene wawafosa

1 Arikangne mea, na Sempaisi wonongfo, metaramididau mene wawafo
suru tuti metohong kariri une kaiwofo, weo nanai masi we menari ne.
2 Metato mene wawa mang foi tuti wawa wiwing foi! Na Allai ne Hukumi-
foi kiai ne mani, hukumi bonani mani hukumio reantenangno Allai dererai
tutira fine.
3 Amani dererai deyo,
“Ambori munohi na mai tuti munohi waroi na nunei.”*
4 Wawawa mea, dohonao menari mene arikangwasa enemirorong fitu-
ayai fanai. Mae metahunsa na mai, metohong kaiwo ariri mai fo wesa tuti
metaunausa na Sempaisi ne aunaufo.

Woming tuti mano wewoming wei foi

5 Doroi mewewoming wa mea, metohong kariri mano mewewoming wesa
na nufi nini ene kaiwofo. Metohong kaririai na metatosa, na mematai wesa,
tuti na menemirorong mesi, ne tarai toyari menari we Kristusi mantauni.
6 Dohonao metohong kariri ene kaiwofo tonanai na rabuang bo ewati mea
foi tera fanai, we mesera terai we efiai mea fanai. Mae menari finanai we
Kristusi ne womingno metohong kariri Allai ne dawiafo na menemirorong
mesi di mea.
7 Todoni kontaio mefatasa na menemirorong mirising, ne tarai toyari fi
menari nanai we merufi we Sempaisi, wiro we inontarai manei kaha.
8 We mewaitawanai ampa we mandoni kontai, womingfosa ete mano
ehasau fosa, ea kiai ambori esobu fiembaitafo ria Sempaisi we fi bengno
enari fo ki.

* **5:31** Kejadian 2:24 * **6:3** Ulangan 5:16

9 Tuti doroi mano mene woming wa mea! Todoni kontai menari sua mene
womingfosa kontai tonanai. Dohonao mehararufansa fanai. Weo mewait-
awanai we mea tuti mene womingwasa, mea kiai mewewoming ruhiai we
mansiari, mano wenunggamiai wesa tuti wenunggamiai we mea kontai,
amani mano minohi na Waidani foi. I mani wiro deto we inontarainesa
manei dedai sewa manei na taminohi toa fo kaha.

Allai ne fimamuna mai fo

10 Wefuiane mani, todoni kontaio mewemambiriu na Sempaisi ne mam-
biriufo tuti ne tapapa fuba foi.
11 Mesansung mea na ansung mamunao Allai dohonai we mea wa kiai,
ambori metoaria mutu we metirapa Saminseni ne karirao enetituai we niari
fo, amani Saminsenio wemananu we mano eharira fosa.
12 Weo na mamuna nini wiro tatapa inontarai nunei kaha, mae tatapa
mano ewemananuo atisa kaha fosa, mano ewenunggamiei na mamantiti
fosa, tuti mano ewemambiriu we eru rabuang bo kerira nini. Tuti tatapa
nuaninu eharirao ewerai mamunao enayai na rorafi nini ene mambiriufo.
13 Ampafe nina mani, mesansungno Allai ne fimamunafo kai, ambori tete
rahida karira fo mani, mewemambiriu we metoa we metapa mano eharira
nanisa kiai. Tuti ambori merurai na mamuna rorong foi werea naya fo
mani, metoara papayai, wiro mefanahang kaha.
14 Todoni kontaio metoaria mutu! Aunau wetarai fo, menari we aikapuru
we sotawang na menemirabuangwa ambori mehasau we merurai na ma-
muna rorong fo, tuti menemirorong mesi na Allai arongreafo nanai, ne tarai
kariri ansungno besi wedua mearomiwa kontai.
15 Memainenang pampang we mewuwu Kaiwo Mahikaio dohong inon-
tarai taminohi na mai fo, metatarai toyari sapatu na meawemiwa.
16 Sewa ne nanai kiai, merutawang mene meroasoai we Sempaisi wa mutu
we perisai*, ambori Saminseni ne ato weadia fo defai tiri fanai.
17 Meha faririo Sempaisi niari we meara fo we mene sapewi mitubaru
wedua menumiwa, tuti meru Nuaninu Mirarebana foi ne sondufoi, amani
Allai ne Kaiwofo.
18 Tuti na todoni feai kontaio mewenadi pampang we Allai kariri Nu-
aninu Mirarebana foi wiwiang mea fo, metutani we fiata mea na fifiani
kontai. Todoni kontaio na mewenadi tonana ne memainenang, meta-
mang, tuti metanansiau. Mewenadi pampang kontai we Allai ne inontarai
emararebana na Kristusi nesa kiai.
19 Tuti mewenadi we yau kontai, ambori na rabuang bodoni kontaio
ifoai borohu we imadu fo mani, Allai dohong kaiwo mai fo we yau ambori
iwemambiriu we yeisaharai kasau kariri ne Kaiwo Mahikaio dadiwa nanai.
20 Weo Kaiwo Mahikai nanai wedaya nehu tarai weinontarai fuba Allai
demi yau we iriwani imadurai, tuti wedaya kontai iwatai na aitamu rorong
fenina. Mewenadi we ambori imadu kariri Kaiwo Mahikai fo mani, imadu-
rai na imatai kahai, mae imadurai kariri todoni imadurafo.

Paulusi denatu mahikai we kife ne suratinei

21 Tihikusi, tane doroi taenemiwawuti tuti mangfatao dohong kariri fio
Sempaisi demi we niari fo na mai foi, ambori deikaririo fifiani kontai kariri
yau we mea ki, ambori mewaitawang kariri nehu tarai toa ne tuti fianai aino
inari ne.

* **6:16** Ete foti.

22 Nanai wedaya yemi dontai mau we deikaririai we mea kariri amenayai
toa ne, tuti ambori menemirorongwai mitubaru aha.
23 Kadono Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi uwedaya doroiwasa kiai
meminohi na mai, tuti menemiwawu wawera mea, tuti meroaso Kristusi
pampang.
24 Kadono Allai dohong ne bengfo arora we mano taenemiwawu tane Seng
Yesus Kristusi na taenemiwawuo woru na wea kaha fo.

Kaiwo Anatu Na Paulusi Weo Jemati Na Filipi

Kaiwo dedung we Filipi

Jemati Filipi mani jemati reantenang Paulusi biauni na nu fuba Eropa foi dine. Bendari Filipi mani wia na nu Makedonia foi. Kaiwo anatu we jemati Filipi nini Paulusi soi na rahida wiatai na aitamu rorong fe fo.

Fi bitoya paria wedaya Paulus soi kaiwo anatu ninai, amani deo dohong mahikai we jematifoi we fio etanatuai wei fo. Deunausa kontai we ambori ewemambiriu tuti etawansa na dadira rorong fo. Denggewasa kontai we enemirorong tewawa kariri Yesusi, wiro enemirorong dedai fanai tuti wiro ewati we mantaunsa tera fanai. Deikaririai wesa kontai we deyo, na Allai enerorong denteng foi terai andino wedayasa eweboyari ria Kristusi weo eroasoi fefe, wiro na etohong kariri Allai ne Hukumifo na mai fo kaha. Kontai Paulusi soi kariri fianai aino inontarai eweboyari ria Kristusi fosa esobuai ria Allai fo, amani dohonsa emirising tuti wedaya enumiruainso ne maifo.

Kaiwo anatu ninai medu kariri mirisingfo, todoni enemirorong mitubaru fo, eweboyarifo tuti kariri todoni inontarai Kristeni nesa etawansa na eroaso Kristusi fo tuti todoni eminohi weinontarai Kristeni fo. Tuti na kaiwo anatu ne kontai deinawi kariri todoni Paulusi enewawu jematifoi fo.

Kaiwo anatu ne deto kutuai tonina:

1:1-11 Kaiwo reantenang fo.
1:12-26 Kaiwo kariri fianai aino Paulusi sodaira fo.
1:27-2:18 Todoni eminohi weinontarai Kristeni fo.
2:19-30 Kaiwo kariri deo demi Timotiusi tuti Epafroditusi we ura we jematifoi.
3:1–4:9 Paulusi deretawansa we etanansiau we inontarai emai kaha fosa fo.
4:10-20 Paulusi tuti ne maniwowirifosa etanatu mahikai we jematifoi.
4:21-23 Kaiwo kafe.

Paulusi urohong mahikai we jemati na bendari Filipi

1 Weo inontarai memararebanai na Kristus Yesusia wa mea na bendari Filipi, kontai mano mewenunggamiei we jemati wa mea tuti mano mewemangfata jemati wa mea.

Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, tuti Timotiusi, Kristus Yesusi ne womingne auru.

2 Auenemitawanaifa, kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong une bengfo arora we mea tuti urohong mea menumiruainso une maifo.

Paulusi dutang tuti jematifoi we Allai tuti fiai Allai

3 Na rahida yutang tuti mea we Allai mani, ifiai tuti yohong mahikai pampang wei.

4 Na enehurorong mirising paria yutang tuti mea kiai pampang.

5 Yohong mahikai we Allai tonanai, we rahida reantenang metaramio Kaiwo Mahikai kariri Kristusi ne ria antoru fo paria sobu rahida bonini, mefata yau, merurai ria yau mewuwu Sempaisi ne Kaiwone.

6 Tuti yeitawanai Allai niari fi beng paria na mea tuti na menemirorongwai, iroasoai we niari tonanai na mea paria sobu werea naya fo, amani rahida Kristus Yesusi daraberahi nai aha ma fo.
7 Todoni kontaio enehutituai we mea tonanai kiai, weo arohuporo mea kaha, mene tarai toyari raori ikase na rahukanangne. Weo Allai dohong ne bengfo arora we mea kiai, tuti we yau kontai. Dohong ne bengfo arora we yau tonanai na rabuang bo iwatai na aitamu rorong fe ninai, kontai na rabuang bo na boriai ikahiwa tuti ne Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo tuti yoa imadu tutirai.
8 Allai deitawanai todoni enehuwawu mea paria, wiro arohuporo mea na wea kaha, mai kariri Kristus Yesusi mantauni enewawu mea.
9 Nehu fi yutang tuti mea we Allai dinini: Kadono menemiwawu wawera mea fuba sewa aha, tuti menemiwawu kariri aunau wetarai fo na mai aha tuti na mewaitawang ne bengfo.
10 Ambori na ne tonanane mewaitawang kariri ne beng pari fo, ambori menemirorongwai mirarebanai tuti metohong sarawa kaha paria rahida Kristusi daraberahi aha ma foi.
11 Kadono Yesus Kristusi ne mahikaifo nai woru mea ambori menemirorongwai mesi, ambori kaiwasanei kiai efiai Seng Allai tuti etaparandini.

Dadirao Paulusi sodaira fo wedaya kaiwasa bitoya etarami Kaiwo Mahikai kariri Kristusi

12 Doroio bohine meaine, yeo mewaitawanai na mai weo fianai aino isodairai ninai wedaya Kaiwo Mahikai ne wawu to fong, wiro su to fui kaha, tuti inontarai efau aha etaramioai.
13 Ampafe kasau we mano ewaitawang wedua yau na munu Kaisari nei tuti kaiwasa na bendarinei kiai ampa, weo eru yau ma iwatai na aitamu rorong fe ninai weo iwuwu Kristusi fefe.
14 Kontai fi isodairai tonana ne wedaya doroi eroaso Sempaisi na bendari ninisa etairiri Seng Allai ne Kaiwofo na mambiriu aha tuti na wiro ematai kaha.
15 Tarai, manea etaiririai na enemirorong pirahai we yau, tuti weo eweaiteta we yau. Wape manea kontai etaiririai na enemirorong denteng.
16 Mano etairiri Kristusi na enemirorong mesi nanisa mani, inontaraio enemiwawu yau disa. Tuti ewaitawanaifa we Allai wedaya yau iwatai na aitamu rorong fe ninai ambori ikahiwa tuti ne Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fo.
17 Mano siai ehoramaifa na enemirorong mesi kaha fosa, esera we ambori ewe-ewonomi terai. Tuti na enari tonanane, enemitawanaifa we ambori ewedaya yau isodai dadira na aitamu rorong ne pari aha.
18 Wape towea kaha. Weo ehoramai na enemirorong mesi ete seyewa kontai ki, wape todoni kontaio Kristusi andino ewuwui ne. Ampefe imirising paria.
Yo, tuti todoni kontaio imirising pampang ki.
19 Weo iwaitawanaifa we na mene nadi metutang tuti yau we Allai wai, tuti Nuaninu Mirarebanaio Yesus Kristusi demi ma foi ne fiatane, fiani isodairaifa wedaya yau ikaharai ki.
20 Fio yawi weai paria tuti enehutawanaifa mani, wiro imamaya tuti Kristusi na dadira rorong isodairai ninai kaha. Mae kariri reantenangfo paria sobu ninaifa ne, enehutawanaifa we na doni kontaio iwemambiriu, wiro imatai kaha we imadu tuti ne Kaiwone, ambori na fianai aino isodairai

ninai, wedayara imereha ete yarang te, wape ambori Kristusi kaiwasa etaparandini.
21 Weo we yau mani, iminohi yarang pampang mani, mahikai paria, we
nana mani iruai Kristusi wonongne pampang. Wape masino etohong aiboi
marareha we yau ambori imereha mani, finana mai sewa we yau, weo nana
mani, ira iminohi riati.
22 Masino iminohi yarang na nufi ninai mani, irufi bitoya wei aha, tuti
wetarai bitoya ki. Ampafe yiri ne doni? Isera wawerahai!
23 Ninai dadira paria we yau, ampafe yeo yohong kariri ne doni? Enehuro-
rong dohong weai paria we itauberahai weru nuneia iminohi ria Kristusi,
weo we mantaung yau terai mani, nanai aino beng sewa ne.
24 Wape denteng sewa we mea mani iminohi na nunei we ifata mea.
25 Iroasoai tonanai, ampafe iwaitawanaifa we todoni kontaio ambori
iminohi ria mea kiai we ifata mea, ambori mewemambiriu aha na meroaso
Sempaisi fo tuti memirising pari aha.
26 Ampafe memararising paria na Kristus Yesusi, weo fiata yau yarabera
yau we mea mau iweboyari ria mea aha.

Paulusi deretawang jematifoi we eroasoaia mutu

27 Fi fuba pari mani, meminohiwa metohong kariri fianai aino dotu na
Kaiwo Mahikai fo kariri Kristusi fo na mai. Ambori ira mau mani iwati mene
meroasoai nanai, ete ira mau kaha mani, tarahuoaifa weo metoaria mutu
meweboyari tuti meruraifa we fi beyari, amani metapa inontarai eteiaya
Kristusi fosa tuti meroaso Kaiwo Mahikai foa mutu.
28 Wiro mematai mano etapa mea fosa fanai. Weo na mematasa kaha
tonana ne meteinawiai we ambori esobu karirafo, wape mea mani, Allai
mantauni feriri mea ki.
29 Weo Seng Allai, na ne bengfo, diri mea weo meroaso Kristusi tuti
merariati, nanai tera kaha mae, we mesodai dadirafo kontai wei.
30 Weo mea kontai, ninaia mani mehontaifa na fianai aino isodaira ne,
amani fio raminde mewatioai we isodairaia fo, tuti metaramioai isodairai
pampang ninai.

2

Paulusi deunausa we eweboyari tuti enemirorong tewawa kariri Kristusi

1 Taweboyari ria Kristusi ambori taenemirorongnei wemambiriu aha.
Enewawu tata ambori tanumiruaing ne maifo. Nuaninu Mirarebana nei
weriria tata, tuti Kristusi aro tata paria, i wemanang we tata kiai.
2 Tonana mani merurai we metohong enehurorongnei mirising na fininai:
amani meweboyari na menemiwawu wawera mea wa, na menemitituaitawa, tuti na fi beyario metohong wea wa.
3 Dohonao mesera we mewonomi na fi menari wa fanai ete menari fi
na menemirorongwai dedai fe. Mae menemirorong tewawa tuti metato
inontarai siai we ansaino etadai sewa ne.
4 Tuti dohonao mewati terai we mea fe, mae mewati we inontarai siai
kontai.
5 Na meminohi wau, todoni kontaio menemirorong kariri Kristus Yesusi,
weo,
6 I fiebai dedai mai toyari Allai,
kontai Allai mantauni dine,
wape deto ne dedai nana kaha,
tuti yutawana kaha.

7 Mae sawing ne dedai nanai,
niariri ne tarai toyari woming manei
tuti weinontarai batang kariri inontaraine tata.
8 Na minohi toyari inontarai batang nanai,
su enerorongfoia tewawa
tuti dohong kariri te fianai aino Allai demi we niari fo paria mireha,
tuti mireha sawai na aitaba.
9 Nanai aino doni Allai yuaisi dedai sewa
tuti dohong wang mananu fuba pari fo wei.
10 Ambori na Yesusi wonongfo,
kaiwasa fuba na rorafaisi tuti na nunei,
kontai mano na kofa rorong wausa,
etisangkapa eawemibukafo na arongreafo kiai tuti etatori,
11 tuti emadurai na eboromifo we Yesus Kristusi mani Seng dine,
tuti na tonanane etaparanding Dai Allai.

Mene tarai toyari awahao denggararu na rorafaisi we sambewa nunei

12 Ampafe, nehu maniwowiri enehuwawu meawa meaine, mea mani inontaraio metarami kaiwo di mea. Na rahida iminohi ria mea wa, nehu kaiwo imadura fo, metaramioai tuti metohong kaririai ampa. Wape fuinina mani iminohi waroi weru mea, ampefe todoni kontaio metohong kaririai na mai pari aha. Menari tonanai we Kristusi feriri mea ampa, ampafe merurai we metohong kariri ne Kaiwofo na mematai tuti na mesomi we Allai.
13 Weo Allai mantauni dino dohong mea mewemambiriu tuti memaya we metohong kariri ne maio eneoa fo ne.
14 Fiani kontai meru fo, meru na menemirorong mirising, wiro menemiwawera wea fanai tuti mesawa mea fanai.
15 Menari tonanane ambori na meminohifo menemirorong mirarebanai tuti metohong sarawa kaha. Weo meminohi rahang inontarai sasario eminohi na mamantiti rorong fo, wape mea mani Allai ne arikangno metohong sarawa kaha di mea. Tuti na fianai aino menari fo, ewatioi we mene tarai toyari awahao denggararu na rorafaisi,
16 weo meha Kaiwo Kia Arang fo wesa. Menari tonana mani, isobu rang we iboi arohu tuti mea, na rahida Kristusi daraberahi nai aha ma foi. Tuti finanai deinawiaifa we wiro irurai funoma kaha, mae fi irurai tutirai nanai wetarai ampa.
17 Tarahai emung yaua imereha ki. Imainenang we imereha we mea ambori meroaso Kristusi tuti merariati na mai pari aha. Ampefe ne tarai kariri imami manei sara anggurifeai na korbani etohoni we Allai foi ambori korbani nani mesi, tonanai kontai na imerehane iwedaya mene fi meru we Allai na meroasoafo masi kontai, tuti na tonanane nehu rikanei ne tarai kariri angguri imamifi sara korbani nai nani. Tonanai ki, wape iparaise tuti imirising kontai ria mea.
18 Mea kontai mefaraise tonanai tuti memirising ria yau.

Timotiusi tuti Epafroditusi

19 Enehutawanai we na Seng Yesusi ne wiwiaingne, yenatu Timotiusi ahera we mea mau, ambori tarahuo kaiwo na i kariri mene meroasoawa mani ifaraise.
20 Wiro manei siai enerorong kariri yau kaha, mae Timotiusi meiri kawuru andino enetituai tarai kariri mene maife ne.

21 Weo mano wei nesa kiai mani enemitituai terai we mantaunsa, wiro we
fi Yesus Kristusi dawi wea fo kaha.
22 Wape mewaitawanai we Timotiusi mani inontarai taroasoi dine, weo i
yurai paria we deiriri Sengnei ne Kaiwo Mahikai ne ria yau, ne tarai toyari
kaisungno meinenang we fiata tamanai.
23 Nanai doni enehutawanaifa we masino iwaitawanai kariri todoni
parentane ehutu kaiwo we yaune mani, ambori isahera yenatui we mea
mau.
24 Tuti iroasoaifa kontai we na Sengnei ne wiwiaingne, mantaung yau
kontaio waroi kahai mae, ambori yontai we mea mau we ituambawa mea
ki.
25 Mae nehu doroi Epafroditusio metanatui dontai ma we fiata yau nei
mani, todoni kontaio yenatui we mea aha mau. Fiata yau kawuru ampa na
fianai aino irurai tutira ne, tuti yurai paria ria yau.
26 Aro mea paria tuti weansarai we mea, weo deitawanai we
mearomikuayai wei paria weo metaramioi we meninangne fefe.
27 Tarai we meninang paria adareti mireha. Wape Allai aroi, kontai wiro
aroi tera kaha, mae aro yau kontai ambori enehurorongnei wiro fituayai
kareraifa fanai.
28 Nanai aino doni irurai we yenatui ahera we mea mau, ambori mewa-
tioia mani mefaraise aha, tuti yau kontai iweansarai ahang kaha.
29 Metamang wei na Sempaisi wonongfo na menemirorong mirising
paria, tuti inontarai toyari Epafroditusi nesa mani metatosa,
30 weo deiriri Kristusi wonongne wedayari adareti mireha, wape wiro
enetituai we ne tarai bo neng foi kaha, mae enetituaitafo mani weo yiwang
mea we fiata yau.

3

Paulusi medu kariri aunau wetarai fo

1 Ampafe, doroi meaine, todoni kontaio memirising na Sengnei. Wiro
nuhuruainso maraba kaha we isoi riwang fianai aino isoi kawuru we meara
wa. Weo kaiwo nanai wemambiriu we wedua mea weru ne karirafo.
2 Metanansiau we inontaraio etawiai we inontarai eraria Kristusi nesa
mani ewesunati. Inontarai etawiai tonana nesa mani inontaraio enari fi
karira saine, tuti emasi we ahusa we fiawera. Metanansiau wesa.
3 Ea mani ewesunati na ene taraifoi terai tuti eroasoai weo sunatifoi
andino feririsa ne. Wape tata mani, tawesunati ete, tawesunati kaha mae,
Nuaninu Mirarebanai sensoni tata tuti wiwiaing tata we tasomi we Allai na
tarai. Nana mani ne tarai kariri tataino tasobu sunati tarai foi ne. Tatoari
terai na fio Kristus Yesusi niari we tata fo, ampafe wiro taroasoai we na fi
toyari sunatifoi dino kia maifo we tata fong kaha.
4 Masino manea eroasoai we na fi mai enari fo, toyari sunati ete fisiai wei
fo, aino feririsa ki, nana mani yau isewa aha. Weo yauno yohong kariri fi
tonana fo na mai sewa ne.
5 Weo itaubau nuhu weinontarai Israeli. Iweriria na werengno Benyamini
ma tuti inontarai Iberani tarai di yau. Nehu rahida indeatorua mani,
iwesunati. Tuti Hukumio Allai dohonai we Musai fo, inari kaririai na mai
pariao iweFarisi di yau.
6 Yohong kariri Hukumi Musai soi fo na mai nanai pariao wedaya irurai
we imungtati mano eraria Kristusi nesa, weo eroasoai we andino kia mai

wesa ne, wiro na Hukumi Musai soi fo ahang kaha. Tuti titua na ohong kariri Hukumi Yahudi nei mani, yau imasi paria wiro yohong sarawa kaha.

7 Wape fio raminde nanai ifaraiserai tuti isahuai we kia mai we yau fo, itawinai ampa weo wefieai we yau ahang kahai, weo ninaia mani iroaso Kristusi fefe.

8 Wiro finanai tera kaha mae, fiani kontai mantaung yau inari we ambori imararebana fo mani, wiro wefieai ahang kaha. Weo fi isobuai aha nina mani, fi mai sewa fine, amani yeroanso nehu Seng Kristus Yesusi. Kristusi wedaya itawing pari fi fuba nani kiai. Finani ne tarai toyari fi piro ikabioi weru yau, ambori isobu Kristusi

9 tuti iweboyari riati terai. Weo na inari kariri Hukumi Musai soi fo nanai, wiro wedaya imararebanai kaha, we ibiriu we imararebanai na fi mantaung yau inariri fo kaha, mae na iroaso Kristusi fo. Nana mani, Allai dohong yau imararebanai tonana ne weo iroaso Kristusi tera fefe.

10 Fio yawi wea ne mani, yeroanso Kristusi, tuti yeo nuhuruainso ne mambiriuo wedayari suwi na marareha rorong fo aha ma fo. Yawiai we iweboyari riati, na fi raminde nanai sodaira fo mani, yau kontai imainenang we isodairai kariri i, tuti masino irufi wei nanai wedaya emung yau imereha, imainenang we imereha wei kontai, toyari i mireha we yau ampa.

11 Tuti na tonanane enehutawanai yau kontai isuwi na marareha rorong foi aha ki.

Merurai pampang we mesobu fio inontarai Kristeni ne esera wea fo

12 Imadu tonanafo wiro yeyo isobu finanai ampa kaha tuti wiro imasi toyari Kristusi kaharai. Wape irurai pampang we isobu fio Kristus Yesusi meinenamaia fo, amani weo yeroansoi na mai pari aha. Weo finanai wedaya tefu yau tuti yuai yau we ne inontarai.

13 Doroi bohine meaine, yeitawanai kontai we wiro imasi kariri Kristusi kaharai. Wape fi beyario inari mani, kuruhutare fianai aino raminde nanai inaria fo. Tuti irurai terai we iwati to fong weo isobu fianai aino nayai na arohureafe wanai.

14 Nehu tarai toyari wemito we fiwewonong, imito tonanai pampang we ambori isobu fiembaitafo, amani iminohi na Waidani. Weo nanai aino Allai sahu yau na Kristus Yesusi wea ne.

15 Mano taroaso Kristusi na mai ne tata mani taenemitituai tonanai kontai, amani tahurumitare fi siaio raminde nanai taroasoai we ambori feriri tata ne. Wape manei na mea enemutituai siai fea mani, ambori Allai mantauni deinawiai kasau we wau ki.

16 Wape meuremi nayai na fi yeyoai mau ninai fa na mai, amani: Fianai aino tasobuai kawurua fo, tarurai we tatohong kaririai na mai pampang.

17 Doroi bohine meaine, mea kiai metohong kariri inari toa ne, tuti meuremifo nayai na mano enari ne bengfo kariri yau fosa kontai, ambori menari kariri enarifo.

18 Weo kaiwasa siai bitoya eweaiteta we Kristusi tuti etapa kaiwo kariri mireha na aitabafoi. Imadurai bitoya karirisa we mea kawuru ampa, wape imadu riwanai aha mau ninai, na enehurorong fituayai paria wedaya urehukuru deda.

19 Mano tonana nesa mani ambori esuo rande karira fo ki. Weo erurai esera terai we fi karirao kia mirising wesa fo tuti finani dawi enemirorong-foia weboyari weaia. Tuti emamaya karirai kaha, mae eboi earomifo weai. Enemitituai we fi nunei terai.

20 Wape tata mani inontarai Waidani di tata, tuti rahida neungne tatamang
paria we tane Mamparirifoi, amani Seng Yesus Kristusi, we daraberahi na
katai nani aha ma fo.
21 Andino ambori yiwangno tane tarai kerira misuhi nini, awa dedai
sambewarai kariri ne tarai bo neng foi. Niari tonanai na ne mambiriu fuba
fo, amani ne mambiriuo wedayari yuo fianggeng fuba nini kiai ne.

4

1 Doroi enehuwawu mea tuti yohong weai paria we iwati mea wa meaine,
meaino metohong enehurorong dedai tuti imirising ne. Ampafe, nehu
maniwowiri meaine, toyari fi anta itoia nanai, metoaria mutu na Sengnei.

Kaiwo aunau wefuiai

2 Weo rarowini Eyodiai tuti Sintikei muru, yenggewa muru we muene-
mirorong boyari aha, kariri inontaraio muroaso Sengnei.
3 Tuti weo nehu maniwowirio rufi tarai ria yau wa wau, yutang wau kontai
we fata suru ambori uweboyari aha. Weo ururai ria yau paria we antowuwu
Allai ne Kaiwo Mahikai fo fefe, ne tarai kariri Kelemensi tuti kaiwasa siai wei
fosa kontai we efata yau tuti erufi ria yau fo. Ewonomife watai na Buku fuba
soi kariri inontaraio ambori esobu Waidani fesa nai foi ampa.
4 Rahida neungne memirising pampang na Sengnei. Tuti yei aha mau yeyo
memirising tonanai.
5 Todoni kontaio meteinawiai we kaiwasa bitoya wai kiai we inontarai
memanang di mea. Weo Sengnei kefang we da ma to.
6 Na fiani kontaio dohonao wedaya meweansarai fe, mae mewenadi tuti
metutanai terai we Allai. Fianai aino menemitituai wea wa, memadu
kaririai we Allai pampang tuti metohong mahikai wei.
7 Ampafe Allai dohong mea menumiruainso ne maifo, amani ne maio wiro
inontaraine taenemitituai afonsoa kaha fo, ambori ne mai nanai dewawu
menemirorongwai tuti menemitituaitaiwa na Kristus Yesusi.
8 Ampafe tonana mani, doroi meaine, menemitituai terai we fi wetarai fo,
we fi wewonong fo, we fi mai fo, we fi mararebana fo, we fi mahikaio dohong
tata tamirising wea fo, fio tasahuai we fibeng fo, fi masi pari fo, tuti fi kaiwasa
etatorai we fibeng fo. Finani kiai terai aino merutawanai tuti menemitituai
kariria ne.
9 Metohong kariri aunau mesobuai ria yau kawurua nanai, amani ne
imadurai we mea fo ete na fianai aino mewati yau inari we mea fo. Tuti Allai
mano ne maifo weneung nai foi, ambori weriria mea ki.

Paulusi dohong mahikai wesa we fi etohonai wei fo

10 Imirising paria na Sengnei, weo waroi beyari arahio mewati we yau
aha ma ninai. Imadu tonanafo wiro deinawiai we anta mearomiporo yau
kaha, weo iwaitawanai we mearomio yau to, wape wiro mesobu rang we
metohong kariria kaha.
11 Imadu toninai mau ne, wiro deinawiai we isobu dadira na nehu fi
iwepararura fong kaha. Weo isobu aunau bitoya na fi iru ne ampa, we fianai
aino isobua fo, fuba ete katui te, finanai we yau nuhuruainso demoyarai.
12 Kariri todoni tane fifo tuti kariri todoni tane pari fifo nuhuruainsoai
kawuru ampa. Na dadira rorong todoni feai kontaio itantuma wea kaha.
Nehu fi bitoya ete nehu pari fi, imamosi ete ikahari, isobu aunau kawuru
ampa ambori imirising nai.

13 Weo na fifiani kontai, iwemambiriu we isodai nanai kai, weo Kristusi
dohong mambiriu we yaua fefe.
14 Tonanai mae, fianai aino menari we yau ma ninai mahikai kontai, weo
mefata yau na nehu dadira rorong ne ampa.
15 Inontarai Filipi wa meaine, mantaung mea mewaitawanai na mai
ampa, weo na rabuang bo reantenang pari iwuwu Kaiwo Mahikai kariri
Kristusi fo we mea nai wai, yontai weru mea na nu Makedonia wai mani,
wiro jemati siai bei fiata yau na fi iwepararura fong kaha, mae memeiri mea
kawurua.
16 Kontai rabuang bo inayai na bendari Tesalonika foi mani, meaino we
beiru teai metanatu we mefata yau ne.
17 Imadu tonanafo wiro yawiai we ambori metohong fi we yau kaha. Mae
yeyo ambori mesobu fiembaitafo we riwangno fi menari we yau nana fo.
18 Isobu fio metohonai kai we yau fe ampa, tuti enehutituai weaia mani
fuba paria. Fianai aino metanatuai ria Epafroditusi ma ne, isobuai ampa.
Ampafe fio iwepararura fo, isobuaia mai ampa. Fio metohoni kiai nini, ne
tarai we fio niunsai mampori na korbanio nunumi we Allai foi tuti demang
weai na enerorong mirising fo.
19 Allai mano isomi wei nei, na Kristus Yesusi dohongno fianai aino
mewepararura fo we mea ki. Tuti finanai dohong aroratai we mea fo fuba
paria.
20 Sambewaraio dadai feai we Dai Allai we fitawafa. Antu.

Paulusi denatu mahikai

21 Meteikaririai we Seng Allai ne inontaraio emararebanai na Kristus
Yesusi wasa, weo yenatu mahikai wesa. Tuti doroi enayai ria yau na nina
nesa etanatu mahikai we mea kontai.
22 Allai ne inontarai emararebanai fuba enayai na bendarifi ninisa kiai,
reantenang pari mani mano enayai na munu Kaisari nesa, etanatu mahikai
we mea kontai.
23 Kadono Seng Kristus Yesusi ne bengfo weriria menumianinuwai kiai.

Kaiwo Anatu Na Paulusi We Jemati Na Kolose

Kaiwo dedung we Kolose

Kaiwo anatu ne na Paulusi, denatuai we jemati na Kolese. Kolese mani bendari bei na nu Asia Katui foi. Bendari nini wiatai na bendari Efesusi do wanang murang foi.

Jemati Kolose nini wiro Paulusi dino biauni ne kaha, mae inontarai siai manei. Wape Paulusi niuruainsoai we todoni kontai ne mambiriu tonanai we dohong kaiwo anatu we jemati na Kolose nini. Weo tarao kaiwo we na jematifoi mantaunau manea etaunau aunau sarawa fo paria. Mantaunau nanisa enumikamiei mitubaru tuti ene aunaufo eteyo, oyo aroanso Allai tuti obu faririfo na mai mani, "Todoni kontaio inontaraine tasomi we nuaninu kerirao wemambiriu we yu nunei foi, ohong kariri sunatifo na mai, nai we fi tane wori wea fo tuti fi siai wei fo kontai."

Nanai wedaya Paulusi soi surati nini, we deisaha kariri aunau wetarai fo tuti we dapa aunau sarawaio mantaunau mai kaha fosa etaunauwai nanai. Fi weneung na kaiwone mani, Paulusi deisaharai wesa deyo, Yesus Kristusi ne mambiriu we feriri tata na mai, tuti aunau siai wei fo kiai mani manta wedaya inontarai ehatai weru Kristusi terai. Na Kristusi Allai niari nunei, tuti na Kristusi nani kontai Allai feriri nunei. Ampafe manta na taweboyari ria Kristusi fo terai, inontaraine tata taenemitawanaia mutu we ambori Allai feriri tata ki.

Kontai Paulusi deisaha kariri todoni inontarai Kristeni ne eminohi toa fo na aunau dedai mirarebanai nani fo.

Kaiwo anatu ne tarahi Tikhikusi dino kia to Kolosea ne, mano fiatari na rang rorong nana mani Onesimusi, Filemoni ne womingno Paulusi demi daraberahi wei aha foi.

Kaiwone deto kutuai tonina:

1:1-8 Kaiwo reantenang.
1:9-2:19 Kaiwo kariri todoni Kristusi ne dohong toa fo tuti fianai aino niari we inontaraine tata fo.
2:20-4:6 Inontarai Kristeni ne eminohi weinontarai ewaworu na Kristusifo.
4:7-18 Kaiwo kafe.

Paulusi denatu mahikai

1-2 Weo doroi jemati Kolose wa mea, amani inontaraio memararebanai tuti meraria Kristusi na mai wa mea.

Kaiwo anatu ne na yau Paulusi, Kristus Yesusi ne rasuline yau, kariri Allai ne dawiafo. Tuti kaiwo anatu ninai na tane doroi Timotiusi kontai. Kadono tane Dai Allai dohong ne bengfo arora we mea tuti wedaya mea menumiruainso ne maifo.

Paulusi dohong mahikai we Sempaisi we jemati Kolose

3 Na rahida neung antowenadi antorutang tuti mea we Allai, tane Seng Yesus Kristusi tamanafo, antorohong mahikai wei pampang we mea.

4 Weo antotaramioai kawuru ampa kariri todoni meroaso Kristus Yesusi tuti menemiwawu Allai ne inontarai emararebana wasa fo.

5 Meroasoai tuti menemiwawu tonanai, weo menemitawang fianai Allai meinenamai na rorafaisi we mea fo fefe. Finanai metaramioai kawuru

ampa, na kaiwo wetarai mesobua fo, amani Kaiwo Mahikai wetaraio metaramioa fo.
6 Kaiwo Mahikai nanai dafai wariai to nunei sentenang tuti kia moang we inontarai etaramioai tuti eroasoai nanisa. Ne tarai kariri mea we mesobu moangfo na raminde metaramioai tuti mewaitawang kariri Allai ne bengno dohonai arora fo, amani ne bengno wetarai fo.
7 Kaiwo Mahikai nanai metaramioai ria Epafrasi, antone maniwowiri antoenemiwawuti tuti yufi ria antoru foi. I mani Kristusi ne mangfatao yufi na masi we fiata mea.
8 Tuti andino deikaririai we antoru we menemiwawu wawera mea paria na Allai Nuaninu nei ne mambiriufo.
9 Nanai wedaya, na reantenang antotaramioai kariri mea fo antorutang tuti mea pampang we Allai, paria sobu rahida bonini wiro antofotou antorutanai tonanai kaha. Antorutang we Allai we Nuaninufoi wedaya mea mewaitawanai tuti mesawai, ambori mewaitawang fianai aino Allai dawi wea fo na mai.
10 Tuti antowenadi tonanai ambori na tonanane meminohi metarang na mai kariri fianai aino Sengnei dawi wea fo tuti meha enerorongfoi. Ampafe na fifiani kontaio menari ne bengfo, tuti mene mewaitawang kariri Allai fo fuba pampang.
11 Kontai ambori Allai na ne mambiriu dadai tuti sambewara fo, dohong menemirorongwai mitubaru, ambori metawang mea na dadira rorong mesodaira fo kai, na menemirorong mirising.
12 Tuti metohong mahikai we Dai Allai kontai na ne tonanafo. Dai nani dino dohong mea memai we mesobu fianai aino meinenamai we ne inontarai emararebana fosa mano enai na Kristusi ne sambewarafo.
13 Weo yuai tata weru memantiti rorong fo ne mambiriufo tuti kia tata to ne Kaisungno enewawuti foi ne weMananufo ampa, ambori na ninaia yu tata tuti taminohi na ne mananufo pampang ampa.
14 Na ne Kaisung nani tasobu faririfo, nana mani feriri tane sasarifoi.

Kristusi dedai mantaung

15 Na Kristusi mani tawati Seng Allaia kasau. I kontai mano reantenang pari dine, dedai sewa fi fuba Sempaisi niariri kiai nei.
16 Weo na I, Allai niari fi fuba niayai na rorafaisi tuti nufi nini, fi watioa fo tuti fi watioa kaha fo, kontai mananufosa, mano ewemambiriu fosa, tuti mano eru kaiwasanei fosa kiai. Fi kiai ne Kristusi andi niariri tuti niariri we mantauni.
17 Wiro nunei tuti rorafaisi kaharai mae, Kristusi ne fafong kawurua, tuti finini kiai weboyari na warangfo.
18 Tuti andino wenunggamiei we ne Tarainei, amani ne jematinei tata. I mani mano reantenang pari foi dine, mano dedai sewa, tuti andino reantenang pari suwi na marareha rorong foi ne, ambori meiri dedai sewa na fi fuba nini kiai.
19 Weo Allai piraise we sami ne Kaisungfoi ambori mantauni tuti fi kiai niai nai foi watioai we niayai kiai na Kristusi kontai.
20 Tuti na I Allai mantauni meduraia futuayai we niari finini kiai weboyari riati aha, amani fi kiai na rorafaisi tuti na nunei. Niari finanai na Kristusi ne rikao tiwowu na aitabafoi.
21 Raminde nanai mehatai waroi weru Allai. Meweaiteta wei we mene metohong toa wa tuti menemitituaitawa karira.

22 Wape ninaia mani, na Kaisungfoi ne mararehafo, Allai niari mea
meweboyari riati ahangfa. Na ne tonanane wedaya metoari na arongreafo
na memararebanai, wiro fisarawa kuteai watioai na mea kaha.
23 Wape todoni kontaio meroasoai pampang, metoaria mutu na meroa-
soawa. Dohonao menemiwawera we fianai aino na rahida mesobu Kaiwo
Mahikai fe nanai menemitawanaia fo fanai. Kaiwo metaramioai nanai dafai
wariai we inontarainesa kiai na nunei sentenang ampa. Tuti we Kaiwo
nanai kontai, Sempaisi yuai yau we iwemangfata we iwuwuai.

Fio Paulusi niari we jematifoi

24 Ninaia mani, dadirao isodairaifa we ifata mea ne, wedaya yau ifaraise
paria. Weo dadira rorong isodairi tonina nei, masi kariri fianai aino Kristusi
dawi weai we isodairai na nehu tarainei fo, ambori ifata ne Taraifoi, amani
ne jematinei.
25 Allai demi yau iwemangfata we ne jematinei, we ambori ifata mea.
Todoni kontaio iwuwu fi kiaio niai na Allai ne Kaiwofo,
26 amani Kaiwo defuina yiwang defuinao da wa fo dediwarai we
inontarainesa, wape ninaia mani deinawiaia kasau we ne inontarai
emararebana fosa ampa.
27 Allai dawiai we ambori ne mano emararebana nanisa eha ne Kaiwofo
tono kaiwasa Yahudi kaha wa mea, ambori mea kontai mewaitawangno
ne Kaiwo sambewarai dadaio dadiwa nanai. Tuti ne kaiwo dadiwa nana
mani, aininai: Kristusi niayai na menemirorongwai, tuti nanai dohong mea
menemitawanai we mehontai na ne katai dedai sambewara foi.
28 Kristusi nani dino amewuwui we inontarainesa kiai ne.
Ametaretawansa tuti ametaunausa na kaiwo sewai paria. Amenari
tonanafo mani, we ambori amehasa we Allai na enemirorong mesi, weo
eweboyari ria Kristusi kawurua fefe.
29 Nanai wedaya irurai paria tuti irufi na mamboni, na mambiriuo isobua
ne, amani mambiriuo Kristusi dohonai na ne mananufo ma nayai na nehu
taraife ninai.

2

1 Weo yawiaifa we ambori mewaitawanaifa we irurai katui kahai we
mea, tuti we mano na Laodikia fosa, tuti we kaiwasa bitoya foi kiaio wiro
etaroanso yau kaha fosa.
2 Inari tonana fo we ambori enemirorongfoi mitubaru tuti eweboyari
na enemiwawusa fo, ambori ewaitawanai tarai tuti mesi, ambori etaroano
Allai ne fio mirarebanaio anta dediwara fo, amani Kristusi.
3 Weo na Kristusi nani dino deinawi Allai ne deitawanafo tuti ne awaio
dediwarai na I kiai ne.
4 Fininai yeikaririaifa, ambori wiro manei sofa wawera mea na ne kaiwo
deiriria mahikai fo fanai.
5 Weo masino inayai waroi weru mea, wape enehurorongnei niayai ria
meawa, tuti ifaraise kontai we iwati menemirorong boyari wa tuti meroa-
soaia mutu we Kristusi wa.

Fio nari we ambori nayai na Kristusi ne maifo

6 Tonana mani, doroi meaine, meroaso Kristus Yesusi we mene Seng ampa.
Ampafe todoni kontaio meweririati,

7 mewenewa nai, tuti metohoni we aiwong basarai we mebaungno mene meminohi toa wa nai. Todoni kontaio meroasoaia mutu, kariri aunauo mesobuaia wa. Tuti metohong mahikai pampang wei.

8 Metanansiau dohonao manei weanggari mea na ne kaiwo wetarai kaha fo awa menemirorongwai sau we ne kaiwo masi kahai nana fe. Kaiwo nanai wiro na Kristusi kaha, mae inontaraine ene kaiwo emadura fine tuti na nunei ne hukumi karira tuti ne koangnei fine.

9 Metarami kaiwo kerira tonana fo fanai, weo fi kiai niai na Seng Allai mani samiriao niayai kontai na Kristusi, amani watioai na rahida weinontarai batang niayai na nufi ne, we I mani Seng dine, mai kariri Seng Allai.

10 Kristusi andino wenunggamiei we mano eru wang mananu fe na nunei tuti rorafaisi kiai ne. Tuti na meweboyari ria Kristusi nanai, Allai sami mea ambori fi kiai niai na Kristusi fo mani niai na mea kontai, amani niari mene meminohi toa wara tarai tuti mai pari ampa.

11 Na meweboyari ria Kristusi nanai kontai mewesunati ampa, amani na metawing mene menemirorong wesasari waia, wape wiro na sunatio inontaraine enariri foi kaha, mae na sunatio Kristusi niariri foi.

12 Weo memarareha ria Kristusi ampa na mewebaptisifo, tuti mesuwi aha riati na meroaso Allai ne mambiriufo, amani mano duwi Kristusi na marareha rorong foi aha ma fo.

13 Raminde nanai, na Allai urengreafo, memararehara, weo menari sasari fefe, tuti wiro mewesunati kariri koang Yahudi foi kaha fefe. Wape raminde nanai kontai Allai duwi mea ria Kristusia ambori metarang aha. Yuairurang tane sasarifi ampa,

14 tuti fitoi na Hukumifoi, amani fio dapa tata tuti dinggai tata we sasari tanariri foi, Allai yabang kutui ampa. Piahui na aitabafoi, kebioi weru tata ampa.

15 Na aitaba nani Kristusi niari mano eru wang mananufe na nunei tuti rorafaisi kiai ne ene mambiriufeai ahang kaha. Na ne mambiriufo kiraikobu ene mambiriufoa ewefieai ahang kaha tuti kaiwasa bitoya esaitesa we ewemambiriu ahang kaha fo.

16 Ampafe dohonao metua inontarai siai etinggai mea we metohong sarawai na fi metang fo ete metunung fo fanai, ete we rahida fuba ohonsuara fo, ete embai waworu fo, ete rahida Sabati fo fanai.

17 Weo ne ohong kaririai nanai kai mani, manta wenuaninu arora kariri fianai aino ambori da ma fo, wape ne wetarai kariri finana ne mani, Kristusi.

18 Ampafe dohonao metua meara mano eparaise enari anggari we enemirorong tewawa tuti esomi we wewai fosa, ewedaya mea metawai na ne mai mesobua fo fanai. Inontarai nanisa mani, inontaraio esomi we fio sea na rorafaisi meu ewatioa fo tuti eboi earomi eteyo ansaino ewaitawanaia mai sewa mano siai fosa ne, wape ene enemitituaitafo wiro wefiea kaha.

19 Mano tonana nesa mani, eweboyari ria wenunggamieifoi ahang kaha. Mae Kristusi andino wenunggamiei we ne Tarainei, amani ne jematinei. Weo yutawang tata taweboyari na ne Tarainei, mai kariri niaefo yutawang taraifo, tuti Allai wedayari fiabai tuti wemambiriu aha.

20 Masino memarareha ria Kristusi weru nunei ne hukumi karira tuti ne koangnei mani, we fianie na meminohiwa mene tarai toyari inontarai nuneisa nina? We fianie mesomi we kaiwo inontaraine esomi weai tonina fe nina?

21 Eteyo, “Wiro meru finana fanai! Metang fiwana fanai! Mewaramifo
tatahao finina fanai!”
22 Kaiwo etohonai tonana fo kariri fio wiro watai we numainu kaha fo.
Finana mani manta kaiwo ariri tuti aunauo inontarai nuneisa enari fine.
23 Finanai taraie atioa mani, sewai paria, weo mano etohong kariria fosa
atisa mani inontarai esomi paria disa, tuti toyari finanai mai kontai paria,
we wedayara inontarai enemirorong tewawa (mae tarai kaha), tuti ehurung
ene taraifoi na tapapa, wiro enari funong fio etohong wea fo kaha. Wape
finanai wiro kia mai kaha tuti fiata kutea kahaia, na erutawang ene taraifoi
weru sasario enemirorongfoi dohong wea fo.

3

Mehatai weru menari sasarifo tuti metohong fio mararebana fo

1 Mesuwi ria Kristusi we metarang waworu ampa, ampafe mewati te we
fi na rorafaisi, kataio Kristusi minohi na Allai warang domoya fe fo.
2 Menemitituai we fio na rorafaisi nanai terai wiro fi nunei fanai.
3 Weo memarareha ampa tuti mesuwi aha ne, tuti ninaia mani metarang
waworu aha ria Kristusi na Allai. Metarang waworu nanai dadiwa, wiro
wati para kaharai.
4 Na rahida Kristusi, mano tatarang nai nei, daraberahi aha ma mani, mea
kontai mehawariai riati na ne sambewaraio dedai fo.
5 Ampafe mehabi pari fi karirao menemirorong wesasari wai dohong
wea fo, toyari maninawafo, fi kia rarika fo, meamamirirora we menari
maninawa fo, tuti meuremi fiabai we ra fo, weo uremi fiabai we ra mani,
fi karirao ne tarai toyari omi we aririwang.
6 Fi tonana fo aino wedaya Allai kesou inontarainesa paria rai.
7 Raminde ne tonanafo dawi mea fo, tuti mea kontai anta metohong kariri
ne tonanafo.
8 Wape ninaia mani, todoni kontai mehabi pari ne karira nanai weru
mea, amani mehasisou mea fanai, menemirorong kerira we mea fanai,
meteibabera mea fanai, tuti dohonao kaiwo werarika fo ete kaiwo karira
fo, kuteai kawariai na meboromiwa fanai.
9 Wiro metatofa wawera mea fanai, weo ninaia mani, mene tarai memo
wai tuti ne niari toa wa metawinai ampa tuti mewaworu ampa.
10 Tuti mesobuo minohi toaio waworu fo ampa, tuti Allai, mano niari
inontaraine tata, yiwang mea mewaworu pampang, ampafe mene tarai
kariri mantauni tuti metaroansoi na mai.
11 Ne tonanafo wedaya inontarainesa kiai emasi ampa, wiro Yahudifosa
siai weru Yahudi kaha fosa ahang kaha, ete inontarai ewesunati fosa siai
weru mano ewesunati kaha fosa ahang kaha. Tuti inontarai aisei nesa* wiro
siai weru inontarai emamuna fosa† ahang kaha, womingfosa wiro siai weru
woming kaha fosa ahang kaha. Weo na inontarai nanisa manei ne sewa
fea kaha. Mae Kristusi meiri kawuru andino sewa fi siai doni konta fo tuti
andino weboyari ria tata kiai ne.
12 Allai enewawu mea paria tuti diri mea we ne inontarai terai tuti ambori
memararebanai. Ampafe todoni kontaio mearomio inontarai, menemiro-
rong denteng we inontarai, metu menemirorongwaia tewawa, memanang,
tuti metawang mea we inontarai siai.

* **3:11** Ete inontarai Barbar fosa. † **3:11** Ete inontarai Skiti fosa.

13 Dohonao merirora funoma fanai, mae mea kiai metawang menemirorongwaia mutu, masino manei niari sarafiea mani meteiai wawera mea. Sempaisi na enerorong mirising deiai mene sasariwai, ampafe mea kontaio meteiai wawera mea tonanai.
14 Tuti neo sewa nanai kiai mani, menemiwawu wawera mea fo, metohonai ne foniai, weo menemiwawu wawera mea nanai dawi ruhi meara meweboyari na mai.
15 Seng Kristusi mani mano wedaya mea meminohi na maifo dine. Tawini ambori yu wemananu na menemirorongwai pampang. Weo Allai sahu mea we meweboyari, ambori menayai na Kristusi ne mai nanai. Tuti metohong mahikai we Allai pampang.
16 Kristusi ne Kaiwofo, todoni kontaio tuanaia mutu na menemirorongwai, ambori mesawai na metaunau wawera mea tuti mesua wawera mea we menari ne bengfo, tuti merohi rarung masmuri fo, rarung fiai fo, tuti rarung siaio we Sempaisi fo, tuti metohong mahikai we Allai na menemirorongwai.
17 Fi kiaio menari fo ete memadura fo, finanai menari ete memadurai na Seng Yesusi wonongfo, tuti metohong mahikai we Dai Allai na wonongfo kontai.

Paulusi deunau kariri na munu rorong fo toa fo

18 Wiwingne mea, mesomi we mene mangnesa, weo nanai mai we inontarai Kristeni ne.
19 Mangne mea, menemiwawu mene wiwingnesa, wiro metapapasa fanai.
20 Arikangne mea, metaramididau mene wawafo suru tuti na fifiani kontai metohong kariri une kaiwofo, weo ne tonanane aino Allai eneoa ne.
21 Wawa mang wa mea, dohonao menari mene arikangwasara enemirorong pirahai we mea fanai, weo menari tonana mani enemirorong fituayai.
22 Doroi mewewomingwa mea, metohong kariri mano mewewoming wesa na nufi nini ene kaiwofo. Dohonao metohong kariri ene kaiwofo tonanai na rabuang bo ewati mea foi tera fanai, we mesera terai we efiai mea fanai, mae metaramididausa na menemirorong mesi tuti na mesomi we Sempaisi.
23 Fi fianai aino etemi mea weai we menari fo, todoni kontaio menari na menemirorong mesi, menari toyari Sempaisi dino merufi wei fo, wiro inontarai batang manei kaha.
24 Weo mearomioaifa we ambori mesobu fiembaitafo weo fi meru fo ria Sempaisi ki, fianai aino Sempaisi meinenamai we ne inontaraifosa fo, finanai aino ambori dohonai we mea ne. Weo mano merufi wei tera foi mani Seng Kristus meiri.
25 Tuti mandoni dino dohong sarawa mani, ambori sobu aiboifo we fi sarawai niari nanai, weo Sempaisi wiro deto we inontarainesa manei siai weru manei ahang kaha.

4

1 Doroi mano meru mene womingwa mea, todoni kontaio menari sua mene womingwasa na mai tuti metohong fi beng fo tuti masifo wesa. Mearomioaifa weo mea kontai merufi we mene wenunggamiaio yu mea foi na rorafaisi kontai.

Kaiwoariri kariri tawenadi tuti kariri todoni tanari sua mano eroasoa kaharai fosa

2 Todoni kontaio mewenadi pampang, tuti metanansiau weduarai tuti metohong mahikai we Allai.

3 Mewenadi kontai we amea ambori Allai dohong rang we amea we kaiwo
amemadura ne, ambori amewuwu Kaiwo dadiwara nanai kariri Kristusi
tuti todoni dohong rang we inontarainesa kiai ne esobu faririfo. Kaiwo
nanai wedaya iwatai na aitamu rorong fe nina.
4 Mewenadi we yau ambori kaiwo nanai imaduraia kasau, weo finanai
aino masi we inari ne.
5 Todoni kontai na metohong toa wa, mesawai na menari sua inontaraio
eroaso Kristusi kaha fosa, tuti dohonao metua rahidafo nai funoma fanai,
mae merurai we metainawi kariri mene meroasoawa wesa na mai.
6 Todoni kontaio kaiwo memadura wa, memadu kaiwo mararebanaio
kia samberawafo we inontarai siai, toyari fiangno indawani na ai ambori
miaing, ambori mewaitawang kariri todoni meroao inontarai ene kaiwofo
na maifo.

Kaiwo kafe

7 Tihikusi, tane doroi taenemiwawuti nei, ambori deikariri maino fifiani
kontai kariri yau fo we mea ki. I mani mangfatao dohong kariri fio Sempaisi
demi we niari fo na mai foi, tuti inontaraio yufi na mai we Sempaisi ria amea
dine.
8 Yemi dontai we mea mau nina mani, we deikariri kariri amenai toa ne
we mea ambori mewaitawanai tuti ambori fiata mea menemirorongwai
mitubaru aha.
9 Onesimusi kontaio ambori dontai ria Tikhikusi mau rai, i mani mene
inontarai manei dine. Onesimusi nini mani doroio taenemiwawuti dine,
tuti inontarai ameroasoi kontai, dohong kariri Sempaisi ne Kaiwofo na mai.
Uruino ambori uraikaririai we mea kariri fi kiaio amesobuai na nina ne ki.
10 Aristarkusi mano wiatai na aitamu rorong fe ria yau nini denatu
mahikai we mea. Tonanai kontai we Markusi, Barnabasi ne arurarafoi.
(Mesobu kaiwoariri kawuru ampa kariri i, we dontai mau mani, metamang
wei na mai.)
11 Yesusi mano wonongno Yustusi konta nei denatu mahikai kontai we
mea. Na inontarai Yahudi eroaso Seng Yesusia nesa mani, inontarai man-
toru nini sitoru terai itoruno itorufi ria yau, ametohong kariri fianai aino
Allai demi amea wea fo ne, amani antowuwu ne weMananu Rorong fo.
Itofata yau na mai paria.
12 Epafrasi denatu mahikai kontai we mea. I kontaio mene jemati manei
dine, tuti Kristus Yesusi ne woming dine. Dutang tuti mea pampang paria
we Allai, dutang Allai we ambori dohong mea metoaria mutu na mene
meroasoawa tuti mewemambiriu, ambori metohong kariri Allai ne dawiafo
na mai.
13 Iwati terai we yufi mamboni paria we mea tuti we inontarai na Laodikia
fosa tuti Hierapolisi fosa.
14 Dokteri Lukasio tane maniwowiri taenemiwawuti foi tuti Demasi
uranatu mahikai we mea kontai.
15 Meteikaririai kontai we mene doroi inontarai Kristeni na Laodikia
wasa, tuti we Nimfai tuti we jematio ewenadi na ne munuwai sa, weo yenatu
mahikai wesa kiai.
16 Kaiwo anatu yenatuai mau ninai metatoraia mani, merurai we ambori
jemati na Laodikia fosa etatorai kontai. Tonanai kontai we kaiwo anatu
yenatuai we jemati na Laodikia fosa, merurai kontai we ambori mesobuai
we metatorai kontai.
17 Meteikaririai we Arkhipusi toninai, “Todoni kontai nari kariri fianai
aino wobuai we nari wa kai we fata Sempaisi.”

18 Mahikaifeai na yau Paulusi. Kaiwo mahikai ninai imesiri yauno isoi
na mantaung yau warahune. Mearomio yau na inayai na aitamu rorong fe
nina!
Kadono Sempaisi dohong ne bengfo arora we mea kiai.

Kaiwo Anatu Bo Reantenang Na Paulusi We Jemati Na Tesalonika

Kaiwo dedung we 1 Tesalonika

Bendari Tesalonika, fafongfa mani, andino webendari fuba we nu Makedonia foi ne, tuti kataio mano na parenta Roma foi eminohi nai we eru nu Makedonia foi sentenang. Tarahio ne inontarai enayai nai fosa ewe-200.000 rai. Maneiru eweYahudi wape ne fiaufoi mani inontarai Yahudi kaha saine, amani mano esomi we aririwang tuti seng wetarai kaha.

Na bendari Filipi Paulusi, Silasi, tuti Timotiusi itorontai to Tesalonika tuti na wanai itowuwu Kaiwo Mahikai fo wesa ampefe maneiru teai eroaso Yesusi (Rasuli 17:1-9). Wape waroi ahang kahai mae Paulusi itosobu dadira ria Yahudifosa tuti inontaraio eroasoa kaha fosa, enari kanggani sitoru. Ampefe mano eroasoa fosa etanatu sitoru to katai siai bei aha (Rasuli 17:10).

Wape Paulusi enerorong we detisa aha weo enemamea wesa paria, dohonao eroasoafo tupa dawohi fe. De dontai wesa wape fi weduari, ampefe demi Timotiusi dontai to Tesalonika aha we suambawasa (1 Tes. 3:1-2). Mayeai Timotiusi daraberahi, kia kaiwo karirisa we Paulusi aha, deisaharai we mano eroasoai na Tesalonika fosa esodai dadira ria kaiwasa siai fosa we eraria Yesusi fefe. Tonanai ki wape ene eroasoafo mutubarufo rai. Ampefe Paulusi soi kaiwo anatu nini we ambori ewaitawang todoni mirising karirisa, todoni arosa, tuti enerorong dohong we detisa aha.

Inontarai Tesalonika fosa arahio eroaso Yesusi ampefe Paulusi soi kontai kariri todoni eminohi toa fo weo eweinontarai Kristeni fefe (4:1-12). Eserawawerahai kontai kariri fianai aino mano emararehа fosa esobua fo, amani Yesusi daraberahi kaharai, ambori eworu ete esuwi aha kontai ki. Ampefe soi kontai kariri rahidao Seng Yesusi daraberahi ma foi tuti rahida mansuwi-suwi foi (4:13-5:11).

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-3:13 Kaiwo kariri Paulusi tuti inontarai Tesalonika mano eroaso Kristusi fosa.
- *1:1-10* Paulusi dohong mahikai we Allai we inontarai Tesalonika fosa eroasoaia mutu fefe.
- *2:1-12* Paulusi soi kariri minohi toa fo na mai, na rahida minohi rahansa fo.
- *2:13-3:13* Paulusi soi kariri yurai paria we deti euremifo aha.

4:1-5:28 Paulusi ne aunau dohonai wesa fo.
- *4:1-12* Fi kariri todoni inontarai Kristeni fosa eminohi toa fo.
- *4:13-5:11* Aunau kariri mansuwi-suwifoi tuti rahida Seng Yesusi daraberahi nai ma foi.
- *5:12-22* Kaiwo aunau kariri todoni mano eroasoa fosa eweboyarifo.
- *5:23-28* Kaiwo kafe.

Mahikaifeai

1 Weo doroi mea na jemati Tesalonika, amani inontaraio mesomi we Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi wa mea.

Kaiwo anatu ninai na antoru, amani yau Paulusi, Silasi tuti Timotiusi. Antoenemitawanaifa kadono Allai dohong ne bengfo arora we mea tuti dohong mea menumiruainso ne maifo.

Paulusi itofiai Allai we jemati Tesalonika fosa ene eroasoafo

2-3 Antorohong mahikai we Allai we mea kiai. Na rahida neungne antoaromi mea kiai na antone nadi rorong ne. Antowenadi we tane Dai Allai mani, antorutang tuti mea pampang. Weo antoaromioai pampang kariri todoni metainawiai na metohong toa wa we meroaso Kristusifo, tuti todoni menari fiani kontai weo mefata inontarai siai fo, weo menemiwawusa fefe. Kontai antoaromioai kariri todoni metawang meara mutu we menemitawang tane Seng Yesus Kristusi we ambori daraberahi aha ma fo.

4 Doroi meaine, Allai enewawu mea. Antowaitawanaifa weo Allai diri mea tuti sahu mea we ne inontarai ampa.

5 Antowaitawang tonanai weo wiro na kaiwoariri arora antowuwu Kaiwo Mahikai fo we mea kaha, mae antowuwuai na Allai Nuaninufoi ne mambiriufo, tuti kaiwo nanai antoroasoai tarai na antoenemirorongne. Finanai mewaitawanaifa ampa, weo mewati terai kariri antorohong toa ne tuti kariri fianai aino antonari we mea na rahida antonai rahang mea nanai.

6 Kontai metohong kariri antorohong toa ne ampa, tuti kariri Seng Yesusi dohong toa fo ampa. Donio mesodai dadira bitoya tonanai ki, wape Allai Nuaninunei dohong mea memararising we metohong kariri ne Kaiwo antoraiririai we mea fo.

7 Na tonanane, mewekasinai we inontarai eroasoai fubao enai na nu Makedonia foi sentenang tuti na nu Akhaya foi, amani ewati mea tonanafo, ewaitawanai we todoni eroasoafo.

8 Weo na fianai aino menari nanai, wedaya kaiwasa bitoya na nu Makedoniai foi tuti na nu Akhaya foi etaramio Kaiwo Mahikai fo kariri Kristusi. Nanai tera kaha, mae kaiwoariri kariri todoni meroaso Allaifo dafai wariai kawuru to katai doni kontai. Ampafe na doni kontai antoraoa fo, wiro antomadu fieai kariri mea we kaiwasa nanisa ahang kaha,

9 weo kaiwasa antoraosa nanisa kiai emaduraia fuba kariri todoni metamang we antoru na maifo, na rahida antora we mea mau nani. Emadu kariri todoni metawing aririwangno raminde mesomi wesa we mene sengfo, mae mera we Seng Allai, mano wetarai tuti mireha na wea kaha foi, we mesomi wei fo.

10 Emadurai kontai kariri todoni metamang we Yesusi we daraberahi na rorafaisi aha ma fo. Amani Yesusi Allai ne Kaisungno duwiri na marareha rorong foi kawurua fo. Yesusi nani dino feriri tata weru aiboi ambori tasodairi ria Seng Allai fo.

2

Paulusi soi kariri fi niari na bendari Tesalonika fo

1 Doroi meaine, mantaung mea mewaitawanai ampa, weo rahida antorontai we mea mau antorufi we mea wai nani, fi antoru fo wetarai fuba pari ampa.

2 Mewaitawanaifa weo wiro antorontai we mea to bendari Tesalonika kaharai mae, kaiwasa na bendari Filipi fosa enari kanggani tuti etei kanggani antorua. Antosodai ne tonanafo ki, wape Allai fiata antoru donio na dadira rorongno kaiwasa enari we antoru fo kontaio antowemambiriu we antowuwu ne Kaiwo Mahikai fo we mea.

3 Weo kaiwo antorurai antomadurai we meroasoai nanai, wiro fi sarawa fea kaha, tuti wiro antomadurai we ambori antosobu fi we antoru kaha, ete antorurai we antopampamu mea kaha.

4 Kontai antosera we kaiwasa ambori enemio antoru kaha. Wape antomadu kariri fianai aino Allai eneoa fo terai. Weo Allai deitawang taenemirorongfuisi tuti detio antomai na urengreafo we yoaso antoru we antowuwu ne Kaiwo Mahikai fo ampa.

5 Mantaung mea mewaitawanaifa ampa, weo wiro antoboromi wemereha we mea kaha, ete antoradiwa fieai na antoenemirorongnei we mea kaha, amani fi toyari antosera we ra ete doi we antoru. Allai mantauni deitawang ne tonanane.

6 Tuti wiro antosera we inontarai etaparanding antoru kaha, nanafo wiro na mea ete inontarai siai.

7 Tarai, weo Kristusi ne rasuli di antoru, ampafe tofino antomai kontai we antorutang we fieai ria mea toyari doi ete fiang. Wape wiro antomaya we antowedayara mea mesobu maraba kaha. Rahida antonai rahang mea tonanaifa ne, antomanang we mea, antonari mea toyari wiwing manei niari sua ne arikangfoi na mai beyari.

8 Antoenemiwawu mea fuba paria, ampefe wiro antorairiri te Kaiwo Mahikai fo titou we mea kaha, mae na antoenemirorong mirising antomainenang we antonari fifiani kontai we antofata mea nayai.

9 Weo doroi meaine, mearomioaifa nendai, kariri todoni antorufi pampang fo. Diru rahida antorurai mambiriu we antosobu fiang siai, na rahida antowuwu Kaiwo Mahikai na Allai we mea fo. Ambori wiro antowedaya mane wobu maraba we antoru fanai.

10 Mewati terai, na rahida antonai rahang mano meroasoa wa mea, kariri todoni antoenemirorongnei mirarebanai, antomasi, tuti todoni antonari sarafiea kaha fo. Allai deitawanai kontai.

11 Mewaitawanaifa todoni antonari sua mea toyario wawa mang manei niari sua ne arikangfosa,

12 amani antoranggewa mea ambori menemirorongwai mitubaru, tuti antomadurai na tapapa we mea pampang ambori metohonafo mai kariri todoni Allai ne inontaraine tatohong toa fo, weo na tonanane Allai firaise we mea. Weo Allai sahu mea kawuru ampa, we meminohi na ne weMananu fo tuti na ne sambewaraio dadai fo.

13 Fi siaio wedaya antorohong mahikai we Allai pampang kontaifa ne mani, rahida antohorang Kaiwo Mahikai we mea fo metafu na mai paria, amani metafurai tarai we Allai ne Kaiwo Mahikai medura fine, wiro inontaraine amene kaiwo amemadura fine kaha. Kaiwo wetarai nanai wemambiriu na mano meroasoa ne menemirorongfuisi.

14 Doroi meaine, mene tarai kariri Allai ne jemati na nu Yudeao eroaso Kristus Yesusi fosa. Ea mani esodai dadira ria ene inontarai Yahudi siai fosa. Mea kontai tonanai, amani mesodai dadirafo ria inontaraio mene nu boyari fosa we meroaso Yesusi fefe, ne tarai kariri Allai ne jemati na Yudea fosa we esodai dadirafo ria ene inontarai Yahudi fosa fo.

15 Inontarai Yahudi nani saino emung Seng Yesusi, tuti na fafongfa emung nabifosa, kontai etata antoru weru ene kataifoi. Mandoni kontaio emamuna wei, tuti Allai wiro eneosa sobua kahaia.

16 Erurai we etamuna saya antoru, ambori wiro antowuwu kaiwo kariri todoni Allai feriri inontarai siai konta fo we Yahudi kaha fosa fanai. Ampafe ene enari tonana ne, wedaya enari sasari bitoya karerai ampa, paria wedaya Allai dohong aiboi maraba paria wesa.

Paulusi deisaharai todoni dawiai we dontai suambawa inontarai Tesalonika fosa nariai aha

17 Wape doroi bohiwa meaine, antohatai weru mea tourai, paria antonai
waroi weru mea toninai ki, wape antoenemirorongnei dohong we antosobu
mea aha. Donio antorurai paria we antorarabera antoru antowati mea aha.
18 Antorurai tonanai we antorontai mau, tuti yau Paulusi, iruraifa tonanai
we beiru tea ampa. Wape Saminseni niari wedua antoru donio antorontai
mau kaha.
19 Antoenemirorongnei dohong weai tonanai, weo tarai, meroaso Kris-
tusi wa wedaya antoenemitawanaifa tuti antomararising. Weo rahidao
tane Seng Yesus Kristusi daraberahi aha ma we fianduhi tata, tatoari na
arongreafo mani, mea na jemati Tesalonika wa meaino mewedaya antoboi
antoaromine.
20 Tarai, meaino metohona mani, antoboi antoaromi tuti antomararising
ne.

3

Paulusi medu kariri rahidao denatu Timotiusi dontai wesa fo

1 Antoenemirorong we antosobu mea ahera ne wedaya antoramang
ahang kaha mae antohutuai we aunayai na bendari Atena mae,
2 auranatu aune doroi Timotiusi we mea mau nanai. Timutiusi nini mani
Allai ne mangfata manei dine, i yufi kontai ria auru we antowuwu Kaiwo
Mahikai kariri Kristusi fo. Auranatui mau we fiata mea, ambori meparaise
tuti mewemambiriu we meroaso kanggunai.
3 Ambori na tonana ne, na dadira rorong tasodaira ne, manei na mea wiro
su to fui kaha. Mantaung mea mewaitawanaifa ampa weo dadira rorong
tasodairi nani, Allai yoa weai ampa we tasodairi.
4 Rahida antonayai ria mea na nana wa, antorairiri kaririai we mea
ampa, we ambori tasodai dadira ria inontarai siai ki. Tuti mantaung mea
mewaitawanaifa ampa we finanai tarai kaririai ampa.
5 Aino wedaya yemang aha kaha mae yenatu Timotiusi we mea mau ninai,
weo yohong weai paria we yeitawang kariri todoni mene meroasoawa. Weo
imameataifa dohonao Saminseni weanggari mea sofa mea metau wei fe.
Nana mani fi antorurai tutira ne tupa dawohi.

Kaiwo mahikai Timotiusi kia aha ma kariri todoni jemati na Tesalonika fosa eroasoa fo

6 Wape arahio Timotiusi daraberahi kawuru ria mea we auru ma ninai.
I kia kaiwo mahikai kariri mene meroasoawa, tuti todoni menemiwawu
inontarai siai wa. Deisaharai kontai kariri todoni mearomio antoru na
menemirorong mirising tuti metohong we mewati antoru ne, ne tarai kariri
antoru kontai antorohong weai paria we antowati meawa.
7 Ampafe donio, doroi meaine, na dadira rorong ne tuti na enari kanggani
antoru ne, wiro wedaya antoenemirorongnei fituaya kaha, mae antomiris-
ing. Weo kaiwo mahikai antotaramioai kariri meawa tuti kariri todoni
meroaso Kristusi wa dohong antoenemirorongnei mitubaru aha.
8 Kaiwo ninai dohong antouremi tafa na yai tuti antomirising paria, weo
meroaso kanggunai tuti metoaria mutu na Sengnei fefe.
9 Antowaitawang kariri antofaraise toa ne ahang kaha na antorohong
mahikai we Allai ne, tutira fino mirising antonumiruainsoai kariri mea na
Allai arongreafe ne.

10 Diru rahida antorutang we Allai paria, we antosobu rahida we antorontai mau antowati meuremiwa aha, ambori antofata mea na mene meroasoawa, ambori meroasoai na mai pari aha.
11 Ninaia mani, kadono tane Dai Allai mantauni tuti tane Seng Yesusi urohong rang we antoru we antorontai antosobu mea aha.
12 Kadono Sempaisi wedaya mea menemiwawu wawera mea fuba aha tuti menemiwawu inontarai siai fuba aha, ne tarai toyari antoenemiwawu mea ne.
13 Na tonanane Sempaisi dohong menemirorongwai mitubaru, ambori na Dai Allai arongreafo memararebanai tuti wiro metohong sarawa kaha, na rahida tane Seng Yesusi tuti ne wewai mararebanai rabuangfoi daraberahi nai ma fo.

4

Fi kariri inontarai eroasoa fosa todoni eminohi toa fo

1 Doroi meaine, kaiwo bitoya itoi kaririai kai ampa, wape yeo itoi fieai kontai aha. Na Seng Yesusi wonongne, antorutang mea na tapapa tuti antoranggewa mea, we merurai mambiriu aha we metohong kariri aunauo raminde nanai mesobuai ria antoru, kariri todoni meminohi toa wa, ambori Allai firaise we mea. Tarai antowaitawanai we meminohi toa wa tonanai ampa, wape antoranggewa mea weo metohong kaririai na mai pari aha.
2 Weo mewaitawang kariri kaiwo ametemi mea wea fe na Seng Yesusi ne mambiriufo ampa.
3 Weo fi Allai dawi weaifa we menari ne mani, menemirorongwai mirarebanai tuti mehatai weru maninawafoi kiai.
4 Nana mani mansiari-mansiari wau rurai we borara nemu taraiwai weru maninawafoi, boitawang weduari ambori murarebanai.
5 Dohonao maninawafoi tebung wedua uremuwara ambori amamuwa rirora funoma weaifa, kariri mano etaroanso Allai kaha fosa enarifo fe.
6 Tuti na fi tonina ne dohonao manei niari sasarifeai we ne doroi uroasoai ruhia foi fe, toyari enerorong dohong we ne doroi ne wiwingfoi ete ne mangfoi. Weo Sempaisi ambori dohong aiboi we inontarai enari sasari tonana nesa ki, kariri fianai aino raminde antoraretawang mea weai ananai.
7 Allai sahu tatane wiro we tamaninawa kaha, mae we tamararebanai tuti taminohi na mai.
8 Ampefe mandoni dino deiaya kaiwo aunau nina mani, wiro deiaya inontaraine antoru kaha, mae deiaya Allai mano dohong Nuaninu Mirarebana foi we meawai wa.
9 Yo, tuti kariri todoni menemiwawu mene doroifosa fo, tarahio yeunau mea weai ahang kaha, weo mantaung mea mesobu aunau ria Allai kawuru ampa, kariri todoni menemiwawu wawera meawa.
10 Kasau ampa, we menemiwawu mene doroi eroasoa wasa kiai na nu Makedonia wai ampa. Tonanai ki, wape antoreyo antoranggewa mea aha we metohong kariri fininai na mai paria aha.
11 Ne mai mani merurai we meminohi na mai ria inontarai siai, tuti wiro mesoro kaiwo fanai. Meuremi maya we merufi we mesobu fiang ete doi we fiata mea nai. Menari tonanai kariri fianai aino raminde antomadurai kawuru we meara wa.
12 Ampafe na tonana ne, wiro menemitawang inontarai siai we efata mea kaha, tuti inontarai eroaso Allai kaha fosa ewati meminohi toa fo nanai etato mea.

Fi kariri mano eroasoai emararehara fosa esobuai na rahida mansuwi-suwi fo

13 Doroi meaine, antorohong weai paria, we dohonao meserawawera
kariri fifianai aino mene doroio emararehara fosa esobua fo, ambori wiro
menemirorong fituayai tuti mesai metaidu karera fe kariri inontarai siaio
wiro enemitawang mansuwi-suwi kaha foi fe.
14 Weo tata mani taroasoai we Yesusi mireha tuti suwi kawuru ampa. Aino
wedaya taroasoai kontai we Allai ambori duwi kaiwasa fuba eroaso Kristusi
tuti emararehara fosa, we kiasara eminohi riati.
15 Kariri ne nanaifa mani, antoraikaririai we mea mau, we Sengnei
mantauni ne aunau medura ne toninai, na rahida Seng Yesusi daraberahi
ma foi mani, mano tatarang ne tata wiro tane fafong tasobu Yesusi weru
mano emarareha fosa kaha.
16 Weo na rahida bonani Seng Yesusi mantauni biari na rorafaisi meu, tuti
sahu na raofuifoi fiabai paria, kontai wewai mano dedai foi sahu, tuti manei
biui Allai ne songgerifoi. Tuti inontarai eroasoa fosa, mano emararehara
fosa, Allai duwisa etoa fafong.
17 Akawuru wori, mano taminohi tatarang paria sobu rahida bonani,
tahontaisa, Sengnei yuai tata ruhiai na kafafe rorong fo we tasobui na
rorafaisi. Ainanaya taminohi riati wenumainu.
18 Ampafe metaunau wawera mea na kaiwo nanai ambori menemiro-
rongwai mitubaru.

5

Mainenang we rahida Sengnei daraberahi aha ma fo

1 Doroi bohine meaine, tarahio wiro isoi kaririai we mea aha mau kaha
kariri rahida bodoni andino Sengnei daraberahi nai aha ma fo.
2 Weo mantaung mea mewaitawanai ampa, weo rahida Sengnei daraber-
ahi nai aha ma foi, da tantuma toyari we da we kiamananapi na diru
rabuang, ampafe manei wiro deitawana kaha.
3 Inontarai eroasoa kaha fosa enemitituaitaifa weo eminohi na mai ampa,
wiro esobu dadirafeai ete mamunafeai ahang kaha. Wape na rahida bonani
faini esodai ne karirafo tuti eworu na tantuma ki. Finanai esodairai na
tantuma paria, ne tarai toyari wiwinsanai amainafoi pirahai tantuma we
deyo minohi. Tuti manei wiro kiaharai weru ne karira nana kaha.
4 Wape doroi mea mani wiro inontarai menayai na manantiti rorong fo di
mea kaha, weo metaroanso Sempaisi fefe. Ambori rahida Sempaisi da aha
ma foi, wiro mesoi mea kaha, ne tarai toyari mananapio da tantuma ma fe.
5 Mea kiai mani inontaraio menayai na Kristusi ne sambewara rorong fo
di mea. Tuti tata mani wiro inontaraio tanayai na mamantiti rorong ne di
tata kaha, ete arikang mamantiti di tata kaha, weo inontarai eroasoa kaha
fosa ansaino enai na mamantiti rorong fo ne.
6 Ampafe dohonao tatena kariri inontarai siai nanisa fe. Mae todoni
kontaio tamainenang tatamang tuti tabiriu we tateiaya ne karirafo.
7 Weo diru wori kaiwasa etena ki, tuti mano emayeru biriu nesa kontai
diru wori etunung ye emayeru ki, wiro emainenang etanansiau kaha.
8 Wape tata mani inontaraio tanayai na rahidafo di tata, amani na sambe-
warai rorong fo. Ampafe tateiaya ne mai kaha fo. Taroaso Sempaisi mutu
tuti taenemiwawu inontarai siai, ambori tawemambiriu we tatoaria mutu.
Nana mani tane tarai toyari afai mamunao sensuni na ansung besi ambori

doaria mutu ma mamuna rorong fo. Kontai toyari afai mamuna foi we sata ne sapewi besi foi we weduari fo, tata kontai taenemitawanaia mutu we Allai ambori feriri tata ki. Fininai ne tarai toyari sapewi besi we wedua tata weru ne mai kaha fo.
9 Weo Allai wiro yuai tata we ambori tasobu aiboifo kaha, mae we feriri tata na tane Seng Yesus Kristusi.
10 I mireha we tata ambori na rahida daraberahi nai aha ma fo mani, rabuang bonani tamarareha kawurua ete, tatarang te, taminohi riati.
11 Ampafe metaunau wawera mea tuti mefata wawera mea, kariri fianai aino menari kawurua nanai, ambori menemirorong mitubaru aha.

Kaiwo aunau wefuiai

12 Doroi meaine, antorutang mea we metato mano erurai paria we erufi bitoya we mea fosa, amani ewiwiaing mea na Sempaisi tuti esua mea we menari fi mai fo.
13 Metatosa we inontaraio atosa disa, tuti menemiwawusa paria weo fi eru we mea wa. Meminohi na mai tuti meweboyari.
14 Antoranggewa mea kontai we, mesua mano ewata etena funoma fosa ambori erufi, metaunau mano enemimameata fosa ambori enemitawanai, tuti mefata inontaraio eroasoa mutu kaha fosa. Memanang we mandoni kontai.
15 Metanansiau, manei dapa mane wau mani, bapai ahang fanai, mae meruraifa we menari ne bengfo we mea tuti we mandoni kontai.
16-18 Inontarai meweboyari ria Kristus Yesusi di mea, donio na todoni feai kontai memararising pampang, tuti mewenadi pampang. Na fifiani kontai metohong mahikai we Sempaisi pampang, weo nanai aino Allai dawi weaifa ria mea we menari ne.
19 Dohonao meteiaya fio Nuaninu Mirarebanai foi niari fo fe.
20 Dohonao mesahu tawang kaiwo Nuaninu Mirarebana nei dohonai we mea wa fe.
21 Kaiwoariri fuba metaramioa fo, metitua weaifa, we kaiwofo tarai na Allai ete bireri e. Ambori ne wetarai na Allaifo aino merutawanai.
22 Mehatai weru fi mai kaha fo kiai.

Kaiwo kafe

23 Kadono Allai mantauni, mano dohong tata tanumiruainso ne maifo, niari menemirorongwai mirarebanai.
Kadono deitawang wedua mea paria, ambori na fi menemirorong dohong wea fo, fi menemitituaita fo, tuti fi menari fo, wiro manei dohong sarawa kaha, pariao rahida tane Seng Yesus Kristusi daraberahi aha ma fo.
24 Allai niari kariri finana rai, weo i sahu mea kawuru ampa we merariati fefe, tuti fianai aino medura fo dohong kaririai.
25 Doroi meaine, mewenadi we antoru kontai.
26 Metaikaririai we tane doroiwasa we antoenemiwawusa tuti antoranatu ene mahikaifea.
27 Na Sempaisi wonongne, yutang mea na tapapa we metato kaiwo anatu nini we tane doroio eroasoa wasa kiai.
28 Kadono tane Seng Yesus Kristusi dohong ne bengfo arora we mea.

Kaiwo Anatu Bo Boru Na Paulusi We Jemati Na Tesalonika

Kaiwo dedung we 2 Tesalonika

Inontarai eroasoai kawurua na bendari Tesalonika fosa enemiwawera weaifa kariri rahida Seng Yesusi daraberahi nai aha ma foi. Maneiru teai na sa enemitituai eteyo rahida Sengnei daraberahi nai ma fi kiawariai ampa, wape Sengnei mantauni mani ewatioi kaharai. Maneiru teai kontai aha mani eteyo rahidafoi kefang ampa, ampefe emaya we erufi ahang kaha, mae eminohi etamang wei terai.

Ampefe Paulusi, Silasi, Timotiusi itosoi kaiwo anatu nei we ambori na dadira rorong esodaira fo etoaria mutu na Sengnei. Deunausa kariri rahida Sengnei daraberahi nai ma foi, tuti deretawansa ambori eroasoaia mutu, eminohi na mai tuti eru ene fi na mai.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-2 Kaiwo reantenang.
1:3-2:17 Aunau kariri Seng Yesusi daraberahi ma fo tuti dohong aiboi we inontarai eroasoa kaha fosa fo.
1:3-12 Paulusi dohong kaiwo we fiata mano eroasoa fosa etoaria mutu na Sengnei, weo esobu dadira bitoya na mano eroasoa kaha fosa fefe.
2:1-12 Aunau kariri mano kerira pari foi ne dariafo.
2:13-17 Aunau kariri todoni Allai diri mano eroasoa fosa we ne inontaraifosa.
3:1-18 Kaiwo kafe.
3:1-5 Paulusi dutang mano eroasoa fosa we etutang tutiri we Sempaisi.
3:6-15 Aunau kariri mano emaya we erufi ahang kaha fosa.
3:16-18 Paulusi dohong mahikai wesa tuti kife ne kaiwo anatu nei.

Mahikaifeai

1 Weo doroi mea na jemati Tesalonika, amani inontaraio mesomi we tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi wa mea.

Kaiwo anatu ninai na antoru, amani yau Paulusi, Silasi tuti Timotiusi.

2 Antoenemitawanaifa kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong une bengfo arora we mea tuti urohong mea menumiruainso une maifo.

Paulusi itofiai Allai we jemati Tesalonika fosa eminohi toa fo tuti itowenadi wesa

3 Doroi meaine, antorohong mahikai we Allai pampang we mene metohong toa wa. Tuti todoni kontaio antonari tonanai, weo meroaso Kristusi na mai pari aha tuti menemiwawu wawera mea wa fuba pari aha fefe.

4 Ampafe rahida antotuambawa Allai ne jemati siai fosa mani, antomadurai karirio mea wesa. Antoraparanding mea wesa, kariri mene meroasoaia mutu tutu metawang meara mutu na Sengnei fo, na dadira rorong mesodaira fo tuti na fi kaiwasa enari kangganiai we mea fo.

5 Fianai aino mesodairai nanai deinawiai weo Allai mani, kiutu kaiwo na mai. Weo meroasoai ampefe mesodai dadira bitoya. Nanai wedaya Allai sahu mea we memai we meminohi na ne Mananufo.

6 Allai mani mano kiutu kaiwo na mai dine. Ampafe dadirao inontarai siai enari we mea nanai, Allai ambori niari wesa kontai tonanai ki,

7 tuti yuai mea weru dadira rorong mesodaira fo, tonanai kontai we
antoru. Finanai kawariai na rahida Seng Yesusi biari na rorafaisi meu, na
adia rorongno denggararu foi, tuti ne wewai rabuangno ewemambiriu fosa
fo.
8 Biari meu yu aiboiso inontarai etaroanso Allai kaha tuti etohong kariri
Kaiwo Mahikai kariri tane Seng Yesusi kaha fosa.
9 Inontarai nanisa ambori esodai aiboifoa eworu we fitawafa, tuti sosa to
boriei weru urengreafo tuti weru ne mambiriu sambewara fo.
10 Finanai ambori kawariai na rahida daraberahi nai ma foi, ambori ne
inontarai emararebana fosa, amani kaiwasa eroasoi fosa, etaparandini tuti
esomi wei. Mea kontaio mehontaiosa na rabuang bonani rai, weo meroaso
Kaiwo Mahikai antowuwuai we meara fo fefe.
11 Nanai wedaya antorutang tutu mea pampang we Allai ambori deti mea
memai na arongreafo we merariati tuti we metohong kariri ne dawiafo.
Antorutani kontai ambori fi masio menemitituai we menari fo, tuti fianai
aino menari nano mene meroasoawa mani, Allai dohong ne mambiriufo we
mea ambori menariri na mai.
12 Antorutang tonanai ambori na fi menari nanai wedaya kaiwasa eta-
paranding tane Seng Yesusi, tuti Yesusi deparanding mea paria, mai kariri
todoni tane Seng Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong bengfo paria we
meara fo.

2

Kaiwo kariri rahida Sengnei da ma fo tuti kariri mano kerira pari foi

1 Doroi meaine, kariri rahida tane Seng Yesus Kristusi daraberahi we
fianduhi tata we taweboyari riati foi ne mani, yeretawanai paria,
2 dohonao memamea wea fe, ete mesahera menemitituai sarawai kariria
fe. Tarahio manea eteyo esobu kaiwoarirfea na Sempaisi, deinawio rahida
Sengnei daraberahi nai ma fe kawariai ampa. Ete tarahio eteyo antosoi
kaiwoariri ete kaiwo anatu bei kaririai weo Yesusi daraberahi kawuru ma
ne. Dohonao mematai ete memameatai we metaramio kaiwo nana fe. Weo
kaiwo toyari nanai wiro tarai kaha tuti antosoi tonanai kaha.
3 Todoni kontaio dohonao meroaso kaiwo kaiwasa epampamu wasa
emadura wa fe. Weo rahida bonani da ma kaharai mae, fininai kawariai
akawuru wo. Amani kaiwasa bitoya foi eteiaya Allai, tuti inontarai mano
kerira pari foi, amani Saminseni ne inontarai yufi wei foi, ambori kiawariai
ki. I mani ambori wioru rai.
4 Na enerorong dedai dapa Allai tuti bioi wawa arong we andino fiabai
sewa seng fubao inontaraine esomi wesa kiai fosa. Kontai da to Seng Allai
ne Munufoi* rorongfoi, minohi nai, mae medu we kaiwasa bitoya foi deyo i
mani Allai dine.
5 Mearomioaifa we finanai kiai imadurai we mea kawuru na raminde
inayai na nanai ria mea wa ampa.
6 Tuti mewaitawang kariri fiani dino wedua mano kerira pari foi ampefe
kiawaria kahai ninai. Kio rahida bo Allai dereria foi wori, mano kerira pari
foi ambo kiawariai ki.
7 Kiawariai tonanai kaharai mae, Saminseni, mano ambori dohong ne
mambiriufo wei foi, na mamunggasai niari ne fi kerira na nunei nendai.
Wape mano weduari foi, weduari pari akawuru wori i tiwera ki,

* **2:4** Nana mani Seng ne Munufoi na Yerusalemi, katai Yahudifosa esomi wei nai foi.

8 tuti na kutu nanai mano kerira pari foi dariai. Wape Seng Yesusi da ma
mani ambori miuni na numandai firarami foi tuti na ne sambewaraio da
tutiri ma foi ki.
9 Mano kerira pari foi ambori kiawariai na Saminseni ne mambiriufoi,
tuti niari fitantuma kerira bitoya we sofa inontarainesa nayai ambori ehiri
ewarami wei.
10 Niari fikarira bitoya beyari weo pempamu inontarai mano todoni
kontaio esobu ne karirafo ki. Inontarai nanisa esobu ne karirafo we eteiaya
kaiwo wetarai na Allai fo, amani kaiwo ambori feririsa weru ene sasarifoi
fo.
11 Ampafe Allai wedayasa ambori eserawawerahai paria, donio eroaso fi
wetarai kaha foi.
12 Nanai wedaya kaiwasa nanisa ambori esodai aiboifo ria Allai, weo
eroaso kaiwo wetarai fo kaha tuti efaraise enari sasari pampang.

Allai diri mea we mesobu ne maifo

13 Wape, doroi bohio Sengnei enewawu mea wa meaine, todoni kontai an-
torohong mahikai we Allai pampang we mea, weo na reantenangfo diri mea
kawuru ampa we feriri mea. Feriri mea tonanai na Nuaninu Mirarebana
nei yuairurang meara memararebanai tuti na meroaso ne Kaiwo Mahikai
fo fefe.
14 Na ne tonanane kontai, Allai sahu mea na ne Kaiwo Mahikai antohora-
mai we mea fo ne, ambori mea kontaio mehontai tane Seng Yesus Kristusi
foi na ne sambewaraio dedai fo ki.
15 Tonana mani, doroi meaine, metoaria mutu tuti merutawang aunauo
metaramioai ria antoru kawurua nanai, amani aunauo antomadurai na
antoborominei, tuti ne antosoi na antowaramine.
16-17 Kadono tane Seng Yesus Kristusi mantauni tuti Dai Allai unari men-
emirorongwai mirising tuti mitubaru, tuti wedaya mea mewemambiriu
ambori, na kaiwo memadura fo tuti na fianai aino menari fo, menari te ne
bengfo. Weo Allai enewawu tata tuti dohong beng we tata ambori tatoaria
mutu tuti taenemitawang ne bengfo we fitawafa.

3

Paulusi dutang jemati Tesalonika fosa we ewenadi wei

1 Doroi meaine, kaiwo bitoya itoi kaririai kai ampa, wape yutang mea we
metutang tuti antoru we Sempaisi ambori ne Kaiwone anseung kahai mae
dafai wariaifa we kaiwasanei kiai tuti esobuai na mai tuti esomi weai, kariri
raminde nanai mesobuaia fo.
2 Tuti metutanai kontai we wiwiaing antoru, ambori antokaharai weru
inontarai emamuna tuti eharira fosa ewarami rorong fo. Weo kaiwasanei
ne fiaufoi wiro eroaso Seng Yesus Kristusi kaha ampefe emamuna we mano
taroasoa ne tata.
3 Wape Sengnei, fi medura fo mani dohong kaririai ki, ampefe wiro sawing
warang weru tata kaha. I ambori dohong menemirorongwai mitubaru tuti
dewawu mea weru Saminseni.
4 Tuti antoroasoai paria weo fianai aino antoraunauwai mau ninai meto-
hong kaririai pampang rai.
5 Kadono Sengnei wiwiaing mea pariao mewaitawanai na mai todoni Allai
enewawu mea fo, tuti ambori metawang meara mutu na dadira rorong fo,
ne tarai kariri Kristusi sawania mitu na dadira rorong raminde sodaira fo.

Paulusi suasa ambori ewata etena funoma fanai

6 Doroi meaine, na Seng Yesus Kristusi wonongne, antoraretawang mea
weo mehatai weruru inontarai mano ewata etena funomai tuti wiro eto-
hong kariri aunauo antoraunauwai we mea wa kaha fosa.
7 Weo mantaung mea mewaitawanai ampa, ne mai mani, metohong kariri
antorohong toa ne. Nana mani wiro antowata antorena funoma kaha na
rahida antonayai na nanai ria mea wa.
8 Tuti manei dohong fiea antorang mani, antorang funoma kaha, mae fi
nanai antobaitai. Kontai diru rahida antorurai paria we antorufi siai fo we
fiata antoru, weo antomaya we antowedaya manei na mea urewa we antoru
na fiang kaha.
9 Antonari tonanafo wiro deinawiai we antone pari mambiriufeai we an-
torutang mea we mefata antoru kaha, weo todoni kontaio antone mambiriu
we antorutang mea tonanai. Wape antore antonari tonanai we fiainawiai
we mea ambori mewata metena funoma fanai.
10 Weo na rahida antonayai na nanai ria mea wa, antomadu kaiwofeai
tonina, “Mandoni dino wiata dena funomai mani, wiro dampi fanai.”
11 Antomadu tonanai we antotaramioai we manea na mea ewata etena
funomai, wiro enari sobu fiea kaha, mae manei ne kaiwofea mani esoro ma
we eneng.
12 Inontarai tonana nesa antoraretawansa tuti antoraunausa na Seng
Yesus Kristusi wonongne we erufi na mai, tuti esera we fi etang siai.
13 Wape doroi mea mani dohonao meuremiwa marira we metohong kariri
ne bengwa ahang kaha fe.
14 Masino manei deiaya kaiwo ninai tuti dohong kariria kaha mani,
metanansiau we inontarai tonana nei tuti dohonao mefaraoi fe. Menari
tonanai wei ambori mimaya.
15 Wape dohonao menariri toyari mene aiteta fanai, mae metaretawani
toyari mene doroi.

Kaiwo kafe

16 Sengnei mani ne maine weneung nai. Kadono mantauni wedaya men-
umiruainso ne maifo pampang na fifiani kontai. Kadono Sengnei weriria
mea kiai.
17 Mahikaifeai we mea, na yau Paulusi. Mahikaio yenatuai tonina ne,
mantaung yau isoi ne. Fininai we fiainawiai na nehu kaiwo anatu ne kai,
ambori mewaitawanai we kaiwo anatu nanai manei soi siai kaha, mae
mantaung yauno isoi ne.
18 Kadono tane Seng Yesus Kristusi dohong ne bengfo arora we mea kiai.

Kaiwo Anatu Bo Reantenang Na Paulusi We Timotiusi

Kaiwo dedung we 1 Timotiusi

Timotiusi mani bariboai dine, yufi we Sempaisi ria rasul Paulusi, amani deiriri Sempaisi ne Kaiwo Mahikai fo we kaiwasanei. Tamana mani inontarai Yunani dine, mae inana mani inontarai Yahudi dine. Mae Paulusi sahu Timotiusi we ne arikang terai na Seng Kristusi wonongfo.

Paulusi tuti Timotiusi urontai to bendari Efesusi, na wanai demi Timotiusi niayai ria jematifoi we data inontaraio etaunau kaiwo mai kaha fosa. Mae mantauni dontai pari to nu Makedonia foi. Akawuru wori Paulusi enetituai we tarahio sobu rang we daraberahi to Efesusi ahera kaha, donio soi kaiwo anatu nini we Timotiusi.

Na ne kaiwo anatu nei deretawang Timotiusi we ambori yufi we Seng Yesusi na mai pampang (1:3, 18). Kontai denggewari we ambori medu wedua inontaraio etaunau fi wetarai kaha fosa (1:2-11, 4:1-6). Weo na Efesusi mani maneiru teai etaunau fi siai weru Kaiwo Mahikai foi. Etaunau kariri Hukumi Musa soi fo, wape etaunau fi wetarai kaha (1:7-8). Eteyo tanari kariri fi bitoya, toyari tarirau fanai, tuti tatang fiang tane wori wea fo fanai, ambori Sempaisi feriri tata ki. Paulusi dere we Timotiusi ambori suasa paria.

Kontai Paulusi deunau Timotiusi kariri todoni mano ewenunggamiei we Kristusi ne jematifoi etohong toa fo, amani etohong beng tuti emararebanai, wiro enari sarawafea kaha. Tuti deunauwi kariri todoni yufi we Yesus Kristusi tuti fiata inontarai Kristeni fosa kontai.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-2 Kaiwo reantenang.
1:3-20 Paulusi dere we Timotiusi ambori sua mantaunau fi mai kaha na Efesusi fosa.
2:1-3:16 Paulus deunau Timotiusi kariri todoni eminohi toa fo weo eweinontarai Kristeni fo.
4:1-16 Paulusi dere we Timotiusi ambori meduaia aunau wetarai kaha fo tuti yufi na mai.
5:1-6:2 Paulusi deunau kariri todoni mano taroasoa ne tata tanari we tane doroi fosa fo.
6:2-21 Paulusi deretawang Timotiusi ambori niari kariri Sengnei ne Kaiwo wetarai fo na mai.

Paulusi dohong mahikai we Timotiusi na Efesusi

1-2 Weo nehu kaisung bohi Timotiusi, mano isahu wau we nehu arikang terai na Sengnei weo roaso Yesusi mai kariri iroasoine.

Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, rasuli we Kristus Yesusi. Mano yuai yau we iwerasuli mani Allai, mano feriri tata foi, tuti Kristus Yesusi mano taenemitawani foi.

Kadono Dai Allai tuti Kristus Yesusi, tane Sengfoi, urohong une bengfo arora we wau, uenemiwawu wau, tuti urohong wau numuruainso une maifo.

Paulusi deretawang Timotiusi we sua mantaunau kaiwo wetarai kaha fosa

3 Timotiuse, yutang wau paria weo nayai pampang na bendari Efesusi wai, kariri fianai aino raminde ira to nu Makedonia foi mani, yeretawang wau

weaia fo. Ambori wua inontarai maneiru teai na nanisa, mano esafai kaiwo aunau wetarai kaha wasa. Modusa we efotourai weru fi enari wa. Wuasa ambori etaunau fi mai kaha fo ahang fanai,

4 tuti ambori efotou ehabi ene rahidawa funomai we etairiri fiami wetarai kaha fo, tuti riria wiro werea na wea kaha fo. Weo finanai kiai etairiri wei mani wedayasa esawasa tuti dohong wedua Allai ne fi niari fo, amani feriri tata na taroaso Yesusi fo.

5 Modusa tonanane mani weo ambori jematiwai kiai enemiwawu wawerasa na enemirorong mesi, na enemirorong ketuio mai, tuti na eroaso kanggung Yesusi na mai.

6 Manea na mantaunau kaiwo wetarai kaha wasa wiro enemiwawu wawerasa toyari nanai ahang kaha, tuti era siai etohong kariri kaiwo mai kaha fo.

7 Ebiriu we ewemantaunau Hukumi Musai soi fo wape kaiwo emadurai tuti eboromi tawanai we kaiwo tarai nanai mantaunsa eserawa eru na wa amangwau beyari.

8 Tarai, tawaitawanaifa weo Hukumi Musai soi fo, taru tawanai na mai mani, kaiwofo beng.

9 Todoni kontaio tawaitawanaifa weo Kaiwo nanai Allai wiro dohonai we mano emai fosa kaha. Mae dohonai we inontaraio etohong kariri ne Kaiwofo kaha fosa, tuti mano eteiaya Allai fosa, mano esomi we Allai kaha fosa, mano etohong sasari pampang fosa, mano ene pari seng fosa, tuti mano emung ene wawa fosa, mano emung funong inontarai fosa,

10 mano emaninawa fosa tuti mang mano emaninawa wawerasa fosa, mano eha inontarai we etawayansa we ewewoming fosa, mano etatofa tuti mano epampamu kaiwo fosa, tuti mandoni kontaio enari fi mai kaha fosa. Fi tonana ne kiai siai weruo kaiwo aunau wetarai fo.

11 Kaiwo aunau tarai ninai mai kariri Kaiwo Mahikaio beng sewa na Seng Allai mano tataparadini foi, tuti Kaiwo nanai yoasoaio yau we yeiriria ne, amani kariri todoni feriri tata ne.

Paulusi dohong mahikai we Allai we enewawufo

12 Yohong mahikai we tane Seng Kristus Yesusi weo deti yaua mani imai we irufi wei, donio yuai yau, dohong mambiriu we yau we yeiriri ne Kaiwofo tuti ifata kaiwasanei.

13 Raminde nana mani yau inontaraio yeiberahi di yau, inari kanggani tuti isansuma funomai. Tonanai wape Yesusi aro yau paria tuti deiai nehu sasari nanai, weo rabuang bonanai wiro iroasoa kaha, ampafe fi inari nanai iserawawerahai we fi sarawa fine.

14 Wape tane Sengnei dohong beng we yau fuba sewa, wedaya yau iroasoi tuti enehuwawu inontarai siai na Kristus Yesusi.

15 Kristus Yesusi da to nunei ma weo feriri inontarai sasari ne tata weru tane sasarinei. Kaiwo ninai wetarai, ampafe meroasoaia mutu dohonao menemiwawera wea fe. Tuti na inontarai sasari rabuangnei kiai mani yauno yohong sasari fiabai sewa ne.

16 Tonanai wape Kristus Yesusi aro yau, ambori deinawiai we inontarai siai weo i sawani pampang we inontarai ewesasari fosa. Yauno yohong sasari fiabai sewa ne, wape enewawu yau ambori inontarai siai ewatioai tuti ambori eroasoi kontai, ampafe eminohi na numainufo tuti esobu Waidani ki.

17 Tafiai Allai Mananuo werea na wea kaha foi, meiri andino tatatori tuti
tataparandini pampang, i wiro mireha na wea kahai tuti tawatioi kaha,
kontai meiri kawuru andi weSengne. Antu!
18 Ampafe nehu kaisung bohi Timotiuse, kaiwo anta yemi wau weaia
nanai, amani kariri todoni wua mantaunau kaiwo wetarai kaha fosa fo,
bohong kaririai. Weo nehu kaiwone mai kariri fianai aino raminde nanai
Allai medurai na mano ewenunggamiei we jemati fosa kariri waua fo,
amani fianai aino ru wei fo. Ru tawanaia mutu, ambori fiata wau rurai
ambori birapa mantaunau kaiwo mai kaha wasa, kariri rai mamuna manei
yurai we data ne aitetafosa fo.
19 Rurai we roaso Kristusi tuti bohong kariri ne Kaiwofo terai, tuti na
enemurorong ketuio mai na tapapa boiaya ne karirawa. Weo manea wiro
etohong kariri enemirorong mirarebana foi ahang kaha tuti etau we aunau
wetarai kaha fo, ampafe inontarai nanisa eroasoafo woru ampa.
20 Uwemandu na inontarai tonana nesa, uwonomi fino Himeneusi tuti
Aleksanderi. Inontarai ninsuru yeiaya suru to boriei weru inontarai eroa-
soa fosa, to Saminseni warang rorong fo, ambori na tonana ne usobu aunau
we wiro ureibera Allai ahang kaha.

2

Fi kariri todoni tawenadi we Allaifo

1 Timotiuse, fi reantenang pari mani, yenggoa wau we bounau jematiwasa
we ewenadi we Allai, etutani paria, etutang tuti inontarai siai wei, tuti
etohong mahikai wei. Finanai enari we kaiwasanei kiai.
2 Kontai ewenadi tuti mananunesa tuti kaiwasa fuba eru wang mananu
fosa, ambori na fifiani kontaio tasobu dadirafea kaha, mae taminohi na mai,
ambori tasomi we Allai tuti taenemirorongnei mirarebanai.
3 Ewenadi tonanai aino beng ne, tuti Allai tane Mamparirifoi eneoai.
4 I dawiai paria we kaiwasanei kiai ewaitawang kariri ne Kaiwo Mahikai
feririsa fo tuti ekaharai weru ne karirafo.
5 Weo Seng mansiari kawuru, amani Allai, tuti Mano Doa Rahanai we
kia inontaraine tata we Allai foi ne mansiari kawuru kontai, amani Kristus
Yesusi, mano da ma weinontarai batang.
6 I dohong ne taraifoia mireha we feriri inontaraine tata kiai weru tane
sasarinei. Na fi niari tonana ne, deinawiai na ne rahida mai, weo Allai
dawiai we feriri tata kiai.
7 Aiwedaya mani Sempaisi yuai yau we iwerasuli we Yahudi kaha fosa,
ambori iwuwu Kaiwo Mahikai ne wesa tuti yeunausa we aunau wetarai
kariri Yesusi fo ambori eroasoai. Fianai aino imadurai ninai wetarai wiro
itofa kaha.
8 Ampafe imaya we na doni kontai, mangnesa ewenadi we Allai tuti
ewenadi na enemirorong mirarebanai, wiro ehasou tuti esawasa fanai.
9 Kontai we wiwingnesa dohonao enari we ambori mangfosa euremi nai
na sa fe. Imaya we emarandinsa mayeai ki tuti esansunsa na ansung mai
tuti enari enumiwa na mai tuti fimarandingno mai. Dohonao esansunsa tuti
emarandinsa esera weo ambori mangfosa enemirorong sau wesa fe.
10 Mae enari fi mai we kaiwasa siai fo, we finanai mai we wiwingno eteyo
esomi we Seng Allai fosa enari fo.
11 Tuti rabuang bo jematifosa efanduhisa we ewenadi fo, tuti mangfosa
etoa etaunau fo mani, wiwingwasa etatosa, enemboru etaramididau terai.

12 Wiro iroa we na nadi rorong foi wiwingnesa etaunau ete eboromio
mangnesa kaha. Mae enemboru etaramididawai terai.
13 Imadu tonanane weo Adami dino Allai niariri reantenang ne, akawuru
wori Hawai ki.
14 Kontai wiro Adami dino Saminseni sofari ne kaha, mae Hawai, ampafe
donio sawai tono sasari rorong foi.
15 Tonanai wape wiwingnesao etahungno ene arikangfosa na mai, eroa-
soa mutu, enemiwawu inontarai siai tuti enemirorong mirarebanai pam-
pang, wiwing tonana nesa ansaino Allai feririsa ki.

3

Mano ewenunggamiei we jemati fosa todoni eminohi toa fo

1 Kaiwo imadurai ninai tarai, amani mandoni saino etawiai we ewe-
nunggamiei we jemati mani, nana mani enari fi dadai fo tuti mai fo.
2 Ampafe mano ewenunggamiei we jemati ne mani, enari siarawa kahai
ambori manei biriu we dinggaisa kaha, erau wiwing mansia, etawansa wiro
etohong funoma kaha, ebiriu we eteiaya fi mai kaha fo tuti enemitituai wea
kaha, tuti etitua we kaiwo emadura fo, wiro emadu funoma kaha. Kontai
eparaise etamang we inontarai siai na ene munufo, tuti esawai we etaunau
kaiwasa.
3 Etunung biriu ye kaha tuti emamuna funoma kaha, mae emanang.
Ebiriu we esawa inontarai kaha, kontai euremi fiabai we doi kaha.
4 Ewaitawang enari sua ene munu rorong fo na mai, tuti etaunau ene
arikangfosa we etaramididausa tuti etatosa.
5 Weo manei deitawang niari sua ne munu rorong fo na mai kaha mani,
todoni niari sua Allai ne jematine na mai ki?
6 Mano ewenunggamiei we jematinei mani wiro inontarai arahio eroasoai
tituaita kaha, weo nana mani tarahio eboi earomi tuti fi eru nanai, ampafe
wedaya Allai dohong aiboi wesa kariri fafongfa dohong aiboi we Saminseni
fo.
7 Ea kontai inontaraio mano eroasoa kaha fosa etatosa kontai, weo ewe-
wonomi tonana kaha mani, ambori kaiwasa siai fosa eteiberasa, ampafe
etawai to Saminseni warang rorong fo aha.

Todoni mangfata jemati fosa eminohi toa fo

8 Tonanai kontai we mangfata jemati nesa, ea mani inontaraio emai
ampafe kaiwasa etatosa, etaperemi sobaura kahai, tuti etunung biriu ye
kahai, kontai ewarami mai, wiro euremi fiebai we ra kaha.
9 Mae na enemirorong ketui mirarebana fo erutawang aunauo Allai
deinawiai we inontarai Kristeni ne tata kawurua foi we taroasoai, aunau
nanai fafongfa tataroana kaha.
10 Kontai, wiro ruaisa we eru wang mangfata fo kaharai mae, titua wesa
akawuru wo, paria etohong fisarawafea kaha mani, ambori ruaisa we
ewemangfata ki.
11 Ene wiwingfosa* kontaio wiwingno emai ampafe kaiwasa etatosa, wiro
era etairiri kaiwasa kaha. Etawansa ambori ebiriu we eteiaya fi mai kaha
fo, tuti na fifiani kontai kaiwasa eroasosa.
12 Mangfata jemati nesa mani ene wiwing mansia. Ewaitawangno enari
sua ene arikangfosa tuti ene munu rorong fo na mai.

* **3:11** Ete tarahio ‘mangfata wiwing fosa’.

13 Inontarai mano efata jemati na mahikai fosa, omi wesa tuti na tonanane
ambori ewemambiriu we emadu kariri ene eroaso Yesus Kristusi fo na
ematai kaha.

Kaiwo tarai tuti dedaio taroasoa ne

14 Enehutawanai we waroi ahang kaha mae yontai mau ituambawa wau
rai. Tonanai ki wape isoi kaiwo anatu ninai kontai we wau mau
15 ambori yontai ahera mau kaha mani, boitawanai kawurua kariri todoni
Sengnei ne inontaraine tata taminohi toa fo. Weo mano taroaso Yesusi ne
tata mani tane tarai toyari Allai, Mano minohi wenumainu foi, ne munu
rorong di tata, nana mani Allai ne jemati di tata. Ampafe tatoa tuti ne
Kaiwonea mutu, ne tarai toyari dirio doari pepayai tuti munu bei.
16 Tarai webeyari aunauo kariri Yesusi nei. Aunau nani mani dedai tuti
mirarebanai, ne tarai toyario fi dadiwa, pariao na fui ninai arahio Allai
deinawi pari we tata:
Biari meu weinontarai batang.
Wewaifosa ewatioi.
Nuaninu Mirarebanai deinawi we I mirarebanai.
Ewuwui we kaiwasa na nu siai.
Eroasoi na nunei sentenang.
Tuti to rorafaisi Allai yuaisi,
na sambewaraio dadai fo.

4

Paulusi ne kaiwo kariri aunau mai kaha fo

1 Yeikaririaifa weo Nuaninu Mirarebana nei deinawiaia kasau ampa weo
na rahidao werea naya fe ninai, inontarai manea ambori etawingno ene
eroasoafo ki, weo nuaninu eharira fosa epampamusa ampafe etaraberasa
weru ne maifo we etohong kariri Saminseni ne aunau kerira foi.
2 Aunau karira nani, inontarai eweanggario etaperemi sobaurai we fi-
waradi fosa, ansaino etaunauaifa ne. Ea enemitituaitafo tuti enemirorong
ketui fo woru ampa.
3 Etaunau kaiwasa weo erirau fanai, tuti etang funong fiang fanai. Man-
amo fiangnei kiai mani Allai niariri we tatani, ampafe mano taroaso Kristusi
tuti tataroanso ne aunau mai fea ne, tawenadi tutirai tatohong mahikai we
Allai, nana mani fiangfo mai we ang.
4 Weo fi fuba Allai niariri nei kiai mani denteng, wiro fi kuteai ahuai we
karira kaha, weo fiani aino obuai fa, wenadi tutirai we ohong mahikai we
Allaifo mani, finanai beng.
5 Mae fiangnei kiai mirarebanai, weo Allai ne Kaiwofo tuti nadi ohoni foi,
mioana fefe.

Paulusi deunau Timotiusi we yufi na mai

6 Timotiuse, aunauo imadurai kiai we wau nanai, bounauwi we
boretawang tane doroi eroasoa wasa, weo nana mani wau wemangfata
Kristus Yesusio ru fi na mai. Na tonanane dohong mambiriu we wau we boa
sau na ne Kaiwofo tuti ru tawangno ne aunau mai fo, toyari fianai aino nari
kariri kawuru mau wa.
7 Kotai weru aiririai fiamio wiro mai kaha fo, amani fiamio wedua inon-
tarai esomi we Allai fo, mae rurai pampang we womi we Allai terai.
8 Weo tarurai we ambori tane tarainei wemambiriufo mani mahikai.
Wape ne mahikai sewa ne mani, taruraifa terai we tasomi we Allai pampang,

weo nanai kia mai we tata na rahida tatarang ninai tuti na rahida da aha ma fo, amani numainufo.
9 Kaiwo ninai wetarai, ampafe meroasoaia mutu dohonao menemiwawera wea fe.
10 Tateyo tasomi we Allai, nanai wedaya tarurai pampang tuti tarufi pampang, weo taenemitawang Allai, Mano minohi wenumainu foi. Andino weMampariri we kaiwasanei kiai ne, reantenang pari mani we inontarai eroasoa nesa.
11 Bounau ne nanaifa kiai tuti bemi mano eroasoa wasa we etohong kaririaifa.
12 Dohonao manei sahu tawang wau fanai, we webariboai fefe. Mae ruraifa we wekasinai we inontarai eroasoa wasa, amani boinawi ne bengwa wesa, na kaiwo ariri modura wa, na bohong toa wa, na enemuwawu inontarai siai wa, na roaso Kristusi wa tuti bohong sarawa kaha, ambori ewatioa mani etohong kaririai.
13 Kontai na rahida bodoni kontai mefanduhi mea naya fo kiai, boto Allai ne Kaiwone na mai wesa, koramai wesa tuti bounausa, paria rahida bo ira aha mau foi.
14 Aromuo rahida bo mano ewenunggamiei we jemati fosa eruai ewaramia wasau wau, emoang wau we ru wang mangfata fo. Rabuang bonani inontaraio emadu kaiwo arerai Seng Allai dohonai wesa fosa emadu kariri mambiriuo Nuaninu Mirarebana foi dohoni we wau wai. Finanai dohonao aromuporo bohong kariria fe.
15 Fianai aino imadurai we wau mau ninai, rurai we bohong kaririai na enemurorong mesi, ambori mandoni kontaio deti nemu roasoai na mai wawu to fong pampang wa.
16 Bonansiau kariri todoni munohi toa wa, tuti aunau bounauwi wai, bohong kaririai pampang. Ambori na fi nari nanai, Allai feriri wau tuti inontarai siaio etaramio nemu aunau wasa.

5

Fio inontarai taroasoa ne tanari we tane doroifosa ne

1 Kariri mano eroasoa wasa mani, mano ewewawa wasa etohong sarawai mani, wiro rawamufui tapapa karesa fanai, mae wuasa na rawamufui fanahang, narisa toyari nemu wawa terai. Kontai narisua mano ewebariboai wasa we nemu tahatui saine,
2 tuti wiwingno ebaba fafong wasa we inamu saine. Kadawingwasa narisa toyari roromuwing terai na enemurorong mesi.
3 Bounausa ambori enarisua wiwinao eamamifui kaburu wasa tuti efatasa.
4 Wape wiwina manei ne arikang ete ne tufung manea mani, ansaino bohong kaiwoariri reantenang wesa we euremifo nai na ene inontarai nani we etohonsuari. Weo na ne tonanane aino ebai ene wawa ete etufumifoi ne mahikai dohonai kawuru wesara fo tuti Seng Allai eneoane, tuti etohong kariri ne Kaiwofo.
5 Wiwinao anture amafui kaburu wiro ne obu manei we dehumi kaha foi, enetawang te Seng Allai diru rahida wenadi pampang wei we dohong awawu wei.
6 Wape wiwina sera we minohi mirising pampang foi mani, minohi ureng barika wape ne kawa dawiti kawuru ampa.
7 Ampafe bounau fiainawiai ninai we jematiwasa ambori inontarai siai wiro esobu fisarawaifeai na sa fanai.

8 Wape inontarai manei niarisua ne terafosa kaha, pari sewa aha mani ne
munu rorong foi kaha, nana mani inontarai nani fefora ne yoasoafo, tuti
kerira sewa inontarai eroasoa kaha fosa.
9 Bounausa we wiwinao ambori eha kariri ewonomifo we efatasa fo mani,
ene tarai toninai, amani ene defuina piatoru to yai, raminde nanai erirau
webeyari,
10 ewewonomi we wiwingno enari fi mai toyario etahung ene arikangfosa
na mai paria ebaba, eparaise etamang we inontarai siai, efata* inontarai
emararebanaio eroasoa fosa, efata mano esobu dadira fosa, tuti erurai
paria, enemirorong dohong we enari fi mai fo.
11 Wiwinao wiro ewewiwinggutung kaharai fosa mani wiro eha kariri
ewonomifo we efatasa fo fanai. Ene mangfosa emereha ampa ampafe
tarahai ete etohong kaiwo arerai we Sempaisi ambori eminohi wewiwina
pampang, ewenadi tuti erufi wei terai. Wape waroi ahang kaha mae tarahi
euremiwa nai na mangfosa ampafe enemirorong dohong we erirau aha,
ampafe etawingno kaiwo arerai etohonai we Sempaisi nani.
12 Ampafe etohong sarawai tuti wedaya esobu aiboi, weo etohong kariri
areraio etohonia foi kaha.
13 Kontai waroi ahang kaha mae euremifo marira we erufi, mae rahida
neungne emei funong ene rahidafo na esuayai etari mai munu bong. Ne
karira sewa aha mani, etairiri kaiwasa siai tuti esoro inontarai siai ene
kaiwo, tuti emadu funong fio mai we madura kaha fo.
14 Nanai wedaya mani yeyo wiwinao ewewiwinggutung kaha fosa mani,
erirau aha, esobu arikang tuti enari sua ene munu rorong fo, ambori tane
aitetafosa wiro esobu rang we eteibera tawonomine fanai.
15 Imadu toninai weo wiwina manea era sarawai eraria Saminseni
kawuru ampa.
16 Wape wiwing yoaso Kristusi manei, ne terafo manea ewewiwina mani,
fiata wiwina nanisa, wiro suasa we jematifosa etahunsa fanai. Ambori
jematifosa ewati terai we wiwina eamamifui kaburu fosa.
17 Inontarai ewenunggamiei we jemati fosa, amani mano enarisua tuti
efata ene jematifosa na mai mani, todoni kontaio jematifosa etatosa tuti
etohong fi demoyarai fa we ebaisa nayai, reantenang pari mani we mano
erurai paria we ehorang Sengnei ne Kaiwofo tuti etaunau fosa.
18 Weo na Sengnei ne Kaiwone soi toninai:
“Sapio fiata inontarai yufi na romifoi fo mani†,
dampi kontai, wiro kobu wedua borongfo fanai.”*
Kontai,
“Inontaraio yufi foi mani,
todoni kontaio ambori sobu ne fiembaitafo.”*
Mano ewenunggamiei we jemati erufi we mea fosa kontai ne tarai tonana.
Fianai aino mesobua fo toyari doi ete, ansung ete, nana mani metohonai
kontai we mebai ea nayai.
19 Manei dinggai mano wenunggamiei we jemati fosa manei we dohong
sarawai mani, dohonao wukahera roasoaifa fe, mae tarahio uwemandu ete
sewa weru nana te, ansaino ewati terai we wenani dohong sarawaifa reto.

* **5:10** Toyari ‘yurairurang eawemifo’ kariri ene koang. † **5:18** Amani, ‘sapio sahariroya patibu we taraifoi tifating weru nenggaingfoi’. * **5:18** Ulangan 25:4 * **5:18** Lukasi 10:7

20 Nana mani mano dohong sarawai nani wuari na jemati euremireafo. Nari
tonanafo mani ambori mano wei fosa ewati teraifa na euremireafo ambori
wiro etohong sarawaifa kaha.
21 Na Allai, Kristus Yesusi, tuti ne wewai rabuangno diriria foi euremireafo,
ewaitawang kaiwo imadurai we wau mau nanai, tuti yeretawang wau, na
awemukikehawa paria sobu numurandaungwa, we bohong kariri fifianai
aino arahi imadurai we wau mau nanai. Dohonao boti doyari fe, mae boa
rahanai, wiro tau towana tau toninai fe.
22 Dohonao rirora funomai we ruai waramuwara wasau manei we ruaisi
we wenunggamiei we jematiwasa fe. Weo inontarai nani dohong sarawa
mani, ambori wau kontai wodai sasari nani. Ampafe boitawang nemu tarai
bo nemu wai, ambori wiro bohong sarawa fanai.
23 Bunung mereha tera fanai, mae bunung angguri kutea kontai we fiata
enemuwai, ambori werawang we fiata wau, weo wea mani moninang fefe.
24 Dohonao wukahera ruai manei we wenunggamiei fanai, weo inontarai
manea etohong wora sasari bitoya, sasari nani paria waroi ambori atioai
ki. Mae manea kontai sasari etohoni foi etohong pari, ampafe wiro utang
beraha kaharai mae atioai kawurua.
25 Tonanai kontai weo mano enari mai fosa. Manea fibeng enari fo enari
parai, ampafe watioai weriwang beyari, wape manea kontai fibeng enari fo
wiro enari para kaha. Wape ene bengfo ambori waitawanai ki.

6

1 Inontarai Kristenio ewewoming nesa mani, todoni kontaio etato mano
erufi wesa fosa na mai, ambori inontarai nanisa wiro esahubera Seng Allai
wonongfo fanai ete tane aunaufo fanai.
2 Tonanai kontai we woming mano erufi we inontarai eweKristeni fosa,
dohonao womingfosa esahutawansa fe, we eteyo ene mano ewenunggamiei
wesa fosa inontarai eroasoai karirisa disa fefe. Nana fanai, mae todoni
kontaio enarisuasa na mai pari aha. Weo mano ewenunggamiei fosa mani
inontarai eroasoai kontai karirisa, tuti womingfosa enemiwawusa fefe.

Paulusi medu kariri mano etaunau fi mai kaha fosa tuti kariri doi ete ra

Kaiwo fuba yohonai we wau mau ninai, modurai tuti bounau inontarai
eroasoa wasa, ambori etohong kaririai.
3 Mandoni dino sifai kaiwo aunau wetarai kaha feai, tuti wiro yoa we
aunauo wetarai da na Yesus Kristusi ma fo, amani aunauo dedai tuti
mirarebanai fo kaha mani,
4 inontarai tonana nei mani borong fiebai funomai, wape webonggoi.
Enetituaitafo seyewa ampa, sera we kaiwo, tuti piraise sawa we kaiwo
netawea fo. Nana mani wedaya inontarai enemitituaita mai kaha tuti
etohong kariri ne bengfo ahang kaha, enemirorong pirahai we inontarai
siai, eweboyari ria inontarai siai kaha, etairiri kaiwasa, etinggaisa we fi mai
kaha,
5 eweaiteta wesa pariao werea na weai ahang kaha, tuti enemititaitafo
woru ampa. Ewaitarahio esomi te we Allai mani ambori ene fianggeng tuti
doi bitoya ki.
6 Wape manei somi te we Allai tuti nuruainso fi sobua fo demoyarai wei
mani, inontarai nani sobu mai paria, tuti fi sobua fo denteng sewa ra ete doi.
7 Weo rahida tataubau tanumi to nufi ma ne, wiro taha sobu fi kutea kaha,
tuti rahida bo tamarareha foi kontai taha sobu fi kuteai ria tata ahang kaha.

8 Ampafe tasobu fiangfeai tuti ansungfeaia mani demoyara to.
9 Wape inontarai mano sera we ra foi mani, Saminseni ambori wedayari we niari maino fi kerira doni kontai ki. Fi kerira fuba enetituaiti kiai nani, ne tarai wewaitepario mantauni dapai we saukahari aha. Ampafe wedayari sodai ne karirafo.
10 Weo na enerorong dohong karerai we doi fo, wedaya kia maino ne karira doni kontai. Inontarai manea kontaio esera terai we doi pariao etohong kariri aunau taroasoa ne ahang kaha, mae era siai donio enemirorongfoi fituayai.

Paulusi deretawang Timotiusi we yurai na ne fi yu fo pampang

11 Wape wau Allai ne inontarai di wau, wowu nemu taraiwai weru fi fuba nani kiai. Rurai ambori weinontaraio moi na Seng Allai urengreafo, womi we Allai, roaso Kristusi, enemuwawu inontarai, tawang wau na dadira rorong fo, tuti monang we inontarai siai.
12 Rurai paria we bohong kariri Kristusi ne aunauwa na mai, ambori wobu nemu fiembaitafo, amani numainu. Toyari wemei bari we sobu fiembaitai, i yurai we mei na mai paria ampafe wewonong we sobu fiembaitai nani. Weo Allai sahu wau we ambori wobu numainu nanai, amani na rabuang bo moduraia futuayai na kaiwasa bitoya foi euremireafo we wau mani ro ria Kristusi.
13 Na Seng Allai mano dohong anseng we fifuba nini kiai foi arongreafo, tuti na Kristus Yesusi arongreafo, amani Kristusi mano medu kaiwo wetarai fo we Pontius Pilatusi foi, yawi wau paria we nari kariri fininai.
14 Bohong kariri fianai aino imaduri kiai we wau nanai na mai we beyari, wiro bohong sarawa kaha, paria rahida Seng Yesus Kristusi daraberahi aha ma foi, ambori wiro manei deibera wau fanai.
15 Rahida bo daraberahi nai aha ma nani, Allai mantauni dino kiutuaifa kariri mantauni ne dawiafo. Seng Allai nani mani mesiri kawuru andino weMananune, Dedai tuti Mirarebanai, weMananu we mananu nunei kiai tuti Seng dedai we seng nunei kiai.
16 Meiri kawurua andino wiro mireha na wea kaha, minohi na dansairaio mandoni kontaio da kefani kaha. Inontaraine tata manei kontaio wiro detioi kaharai, kontai inontaraine tata mani tawatioi kaha. Meiri kawurua andino omi wei tuti weMananu wefitawafa. Antu!
17 Boretawang inontarai ene ra na nunei bitoya wasa weo wiro enemirorong dedai fanai tuti enemitawangno fi ambori wohere tuti raima soi foi fanai, toyari ra ete doi. Mae enemitawang te Allai, mano dohong fianggeng fuba nini kiai na enerorong denteng we tane funomi tuti taparaiseri foi.
18 Boretawansa we enari beng, enemirorong denteng funomai, tuti ewarami takahetuai we efata funong kaiwasa na ene rafo.
19 Na ne tonanafo efanduhi ra mai wesa na Allai, we rahida da ma wanai. Tuti na fi tonana ne ambori esobu katai mai na Waidani, amani eminohi wenumainu.
20 Timotiuse, kaiwo wetaraio Allai yoaso wau weo bounauwaifa wa mani, boraratai na mai, ambori manei wiro deunau riwanai we kaiwo siai fanai. Dohonao taramuo kaiwasao emadu funong kaiwo wedaya inontarai esomi we Allai kaha fo fanai. Weo ea mani inontaraio esawa tuti kaiwo wetarai kaha fo, ekahiwa tutirai we kaiwo wetarai fine.
21 Weo inontarai manea eteyoaifa we etau we kaiwoariri fuba nani kawuru ampa, ampafe etawera era siai weru Sengnei ne aunau taroasoia foi.

Kadono Sengnei dohong ne bengfo arora we mea.

Kaiwo Anatu Bo Boru Na Paulusi We Timotiusi

Kaiwo dedung we 2 Timotiusi

Na kaiwo anatu weberu we Timotiusi ne, Paulusi deretawani we ambori wiuwu kaiwo kariri Seng Yesus Kristusi na mai tuti yu Allai ne Kaiwo Mahikai fo na mai. Deunauwi kontai kariri todoni yufi pampang wemantaunau fo tuti inontaraio wiuwu Kaiwo Mahikai na Allai fo, masino awa sodai dadirafo tuti enari kangganifo.

Paulusi deretawanai kontai we ambori wiro kiontai inontarai esawa funomai we kaiwo mai kaha fosa fe. Kaiwo awa weai tonana ne wiro kia fiea kaha, mae kia karira terai we kaiwasa etaramioa fosa.

We finanai kai Paulusi deretawang Timotiusi we ambori dohong kariri mantauni ne dohonafo, amani kariri yoaso Kristusi fo, todoni enewawu inontarai siai fo, tuti todoni sawani na dadira rorong fe fo tuti dadirao sodairi na rahida enari kanggani fo.

Rabuang bo Paulusi denatu kaiwo nina ne mani, wiatai na aitamu rorong fo na bendari Roma, demang we sobu aiboifo finana. Na kaiwo anatu Paulusi soi ne kai nai na Sengnei ne Kaiwone, kaiwo nina mani tarahai ne kaiwo fui pari fine.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-2 Kaiwo reantenang.
1:3-4:8 Paulusi fiai Allai we Timotiusi ne yoasoafo tuti deretawang Timotiusi ambori yufi we Sempaisi na mai pampang.
4:9-18 Paulusi dutang we Timotiusi we dontai wei.
4:19-22 Kaiwo kafe.

Paulusi dohong mahikai we Timotiusi na Efesusi

1-2 Weo nehu kaisung bohi Timotiusi, mano enehuwawu wauwa wau.

Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, rasuli we Kristus Yesusi. Na Seng Allai ne dawiafo, yuai yau we iwerasuli, ambori yeisaharai we kaiwasanei kariri Seng Allai ne kaiwo fafongfa dereaia fo, amani kariri tasobu arangfo na Kristus Yesusifo.

Kadono Dai Allai tuti Kristus Yesusi, tane Sengfoi, urohong une bengfo arora we wau, uenemiwawu wau, tuti urohong wau numuruainso une maifo.

Paulusi fiai Allai we Timotiusi tuti deretawani we yoasoaia mutu

3 Yohong mahikai we Seng Allai, mano isomi wei foi na enehurorong ketui mirarebanai, toyari fafongfa nehu werengfosa esomi weia fo. Yohong mahikai wei we yeitawanaifa weo roria Kristusi tarai fefe. Iwenadi wei pampang tuti arohuporo wau kaha, mae diru rahida yutang tuti wau pampang we Allai.

4 Arohuo enemurorong fituayai tuti wai na rahida bo tukatate turu wai. Ampafe enehurorongnei dawiai paria we isobu wau ahera, ambori na tonanane enehurorongnei mirising.

5 Arohuaifa weo roaso Kristus Yesusi tarai tuti roriati, ne tarai kariri todoni tufumuo Loisi tuti inamu Eunikei uroasoi tuti urariati fo. Ampafe iroasoaifa weo wau kontai roasoai mai kariri suru pampang.

6 Ampafe yeretawang wau we rurai pampang tuti mambiriuo Allai dohoni we waua wai. Mambiriu nani wobui na rahida bo iruai warahua wasau wau we imoang wau we rufi nai wai.
7 Weo Nuaninu Mirarebanai Allai dohoni we tata nei, wiro dohong tata tamatai ete tamamaya kaha, mae wedaya tata tawemambiriu we tarariati, tuti taenemiwawu fuba, tuti tabiriu we tateiaya fi mai kaha fo tuti taenemituai wea kaha.
8 Ampafe dohonao mumaya we boiriri kariri tane Seng Yesusi we inontarai siai fe. Kontai dohonao mumaya tuti yau weo iwa na aitamu rorong nei fe, we yeiriri Yesusifo. Wape wobu dadira toyari yau weo boiriri ne Kaiwo Mahikai fo mani, na Allai ne mambiriufo tawang wau na dadira rorong nanai.
9 Allai feriri tata kawuru ampa weru tane sasarinei tuti sahu tata we taminohi we ne inontarai mararebanai terai. Niari tonanafo, wiro titua kaririai na tane beng tatohona fo kaha, mae kariri mantauni ne enetituaitai we niari fo, tuti kariri ne bengno dohonai arora fo. Ne enewawufo fuba sewa we tata, donio na siario wiro niari nunei kaha fo, enetituaitai kawurua we dohong Kristus Yesusi we feriri tata.
10 Tuti na ninaifara mani, Allai deinawi ne enewawu nani we tata, amani na Kristus Yesusi tane Mananu Mampariri da we tata ma nei. Andino kirai kobu mararehafoi ne mambiriufo, tuti na ne Kaiwo Mahikai fo deinawiai we tata todoni taminohi tatarang we numainufo tuti ambori tasobu Waidani.
11 Tuti Sempaisi yuai yau we iwerasuli ambori iwuwu Kaiwo Mahikai ne tuti yeunau kaririai.
12 Nanai wedaya iwa na aitamu rorong ne tuti isodai dadira fuba nini kiai ninai. Wape imamaya kaha, weo iwaitawanai na mai mandoni dino iroasoi fo. Iroasoaifa we Kaiwo Mahikaio yuai yau we iwuwuaifa fo, i wemambiriu we derara Kaiwo Mahikai nanai, paria sobu rahida bo daraberahi aha ma foi, ampafe manei wiro deunau riwanai we kaiwo siai kaha.

13 Kaiwo aunau maio imadurai we waua fo, bounauwai pampang. Nari finanai na roaso Kristus Yesusi mutu tuti enemuwawu inontarai.
14 Kaiwo Mahikaio Sempaisi dohonaifa we wau we wuwuaifa wa, bounauwai na mai ambori manei wiro deunau riwanai we kaiwo siai fanai. Bohong tonanane na mambiriuo Nuaninu Mirarebanaio niai na tata nei.

15 Boitawanaifa weo inontarai eroasoai na nu Asia nei, mano efata yau nesa kiai, esu to fui weru yau ampa. Figeliusi tuti Hermogenesi uru tonanai kontai.
16 Wape Onesiforusi ne wiwing ne arikang ansaino webeiru teai mau wa etohong enehurorongnei mirising ne. Kadono Sengnei deinawi ne aroafo wesa. Weo iwa na aitamu rorong ne tonanai ki, wape wiro mimaya tuti yau kaha.
17 Wiro nanai tera kaha mae, rabuang bo dontai ma sobu bendari Roma nei mani, yurai paria sera we yau paria sobu yau we medu ria yau na ninai.
18 Kontai boitawanaifa weo na Efesusi i fiata yau bitoya paria. Ampafe kadono Sengnei deinawi ne aroafo wei, na rahida bo fianduhi inontarai fuba nunei we dirisa fo.

2

Mano yufi we Yesusi mani ne tarai toyari rai mamuna yufi na mai

1 Timotiuse, nehu kaisungwa wau, Kristus Yesusi dohong beng we wau,
ampafe tawing nemu taraiwai wei ambori dohong ne mambiriu we wau,
ambori ro riati pampang.
2 Sengnei ne Kaiwo Mahikai taramuoai kawuru ria yau na kaiwasa bitoya
foi euremireafea nanai, wau kontai ruai inontarai roasosa manea we etairiri
kaiwo nanai. Inontarai roasosa nanisa mani bounausa tuti roasosa ambori
ea kontai esawai we etaunau inontarai siai manea.
3 Wodai dadirafea toyari amea nina we boiriri Kristus Yesusi mani, tawang
wauwa mutu na dadira rorong nanai, ne tarai toyari rai mamunao sodai
dadira foa mani sawania mitu na ne dadira rorong fo.
4 Tuti rai mamuna manei yufi mani, sawing pari fi deyo niari siai fo, mae
yurai paria we dohong kariri ne komandangfoi fi demi we niari fo na mai
terai, ambori komandangfoi yoasoi tuti piraise wei. Tonanai kontai we wau,
dohonao uremu nayai towana toninai we fi siai fanai, mae uremu nayai terai
na fi Kristusi dawiai we ru fo terai na mai, ambori Kristusi yoaso wau tuti
piraise we wau.
5 Kontai we inontarai emei bari we fiembaitafea, emei na mai kariri
fiainawiai we mei toa fo mani, ambori esobu fiembaitai nanai. Tonanai
kontai we wau, tawang wau tuti rurai we bohong kariri fianai aino Kristusi
dawi wea fo na mai ambori wobu fiembaitafo ki.
6 Mano etohong romi fosa kontai tonanai, mano yurai mambiriufo andino
ambori deting fi sanang fo reantenangne. Wau kontai tonana, rurai mam-
biriu tuti Yesusi wonongfo mani, ambori fiembaitafo wobua rai.
7 Enemutituai sauaraifa kariri kaiwo netawea imadurai nanai, weo Sen-
gnei ambori dohong awai tuti mambiriu we wau we ambori boitawanai.
8 Aromuo ninai pampang. Kaiwo Mahikaio imadura fo mani, kaiwo
kariri Yesus Kristusi, mano weriria na Mananu Dauti ma. Andino suwi na
marareha rorong foi tuti weMampariri ne. Sengnei ne Kaiwo Mahikai nanai
yeiririai pampang,
9 donio wedaya isodai dadirane pariao eru aitamuo warahu awehu ne
tarai toyario inontarai memuna ete weming inontarai. Enari tonanai we
ambori Sengnei ne Kaiwone iwuwuai ahang fanai. Manamo todoni kontai
Sengnei ne Kaiwo Mahikai ne manei wemambiriu we yu aitamuoa kaha.
10 Nanai aino wedaya itawang yaua mutu na fifiani kontai aino isodaira
ne ambori inontarai Seng Allai dirisa kawuru we feririsa na Kristus Yesusia
fosa etaramio ne Kaiwofo, eroasoai tuti eminohi wenumainu ria Allai na ne
sambewaraio dadai fo.
11 Kaiwo isoi ninai wetarai, amani,
Tatawing ne karirafo mani,
ne tarai toyari tamarareha ria Kristusi,
na rabuang bo mireha we tata foi.
Suwi na marareha rorong foi aha,
ampafe tata kontai ne tarai toyari tasuwi riati,
amani taminohi na ne bengfo aha.
12 Na dadira rorong fo tatawang tata,
ambori na rahida I weMananufo mani,
tata kontai taru wang mananu fo riati.
Mae tafaforai mani,
fefora tata kontai ki.
13 Tatawing taroasoai wei fo ki,
wape i wiro sawing tata kaha,

we wiro aroporo ne kaiwo arera fo na wea kaha.

Paulusi deretawang Timotiusi we yufi we Kristusi na mai tuti deiaya aunau mai kaha fo

14 Boretawang inontaraiwasa pampang we etohong kariri fi isoi nanai. Na
Allai urengreafo bounausa ambori wiro esawa we kaiwo netawea fo fanai.
Weo nanai wiro kia fiea kaha, mae kia te ne karirafo we mano etaramioa
fosa.
15 Rurai paria ambori Seng Allai piraise ria wau tuti yoaso wau weinon-
tarai mosi we rufi wei. Nana mani mumaya tuti fi nari wa kaha. Mae
bounauwai na mai aunau wetarai na Allai fo.
16 Kotai weru kaiwo mai kaha fo, amani kaiwoarirrio wedua inontarai
esomi we Allai, weo inontarai emadu tonana nesa wedaya ambori inontarai
esomi we Allai ahang kaha.
17 Ene aunaufo dang sawarai ne tarai toyari fimaninang ang. Himeneusi
tuti Filetusi uru uwefiainawiai kariri inontarai tonana nesa,
18 weo utawera ura siai weru Sengne ne aunau wetarai taroasoa fo. Mae
etaunau kaiwofeai siai weru Sengne ne Kaiwone, amani kariri mansuwi-
suwifo. Eteyo Allai duwi inontaraine kiai na marareha rorong fo kawuru
ampa, ampafe tamarereha ki wape wiro rahida mansuwi-suwi fei ahang
kaha. Aunau nani wedaya inontarai manea eroaso Yesusi ahang kaha.
19 Wape Seng Allai wiro aroporo ne Kaiwo Arera fo kaha, amani sawing
mano taroasoi ne tata kaha. Ne Kaiwo Arera nanai ne tarai toyari kami-
rangno soa mitu, mandoni kontai wiro biatari kaha. Na ne Kaiwofo rabuang
bei dotu toninai:
“Sengnei deroanso ne inontaraifosa,”*
tuti rabuang bei aha dotu deyo,
“Mandoni dino deyo i mani Sengnei ne inontarai dine,
nana mani todoni kontaio daraberahi weru ne karira niari fo.”
20 Na inontarai ne ra bitoya ne munu fiabai bei mani ne fianggeng bitoya,
toyari rewangguai, morimori, babeu, tuti fisiai. Fianggeng nanai, weaifa
nari na peraki tuti emasi, amani we nari fi mai pari naya fo, wape weai
kontai nari na ai tuti kahofa ura, amani we nari fi mayea fo nayai ete
ohonaifa we fi werarika fo.
21 Ampafe inontarai manei masino fiotourai weru ne sasarifo tuti ketai
weru aunau mai kaha fo, nana mani ne tarai toyari fianggeng mai nari
na emasi na munu anta nani. Toyari finanai, i mesi we yufi we Allai,
mirarebanai, tuti meinenang we niari fi fuba doni kontai wei.
22 Kotai weru fi mai kahaio bariboaifesa enemirorong dohong we enari
wa. Mae ruraifa we bohong kariri Seng Allai ne dawiafo, amani roaso
te ne Kaiwofo, enemuwawu inontarai, munohi na mai ria inontarai siai,
tuti enemurorongwai mirarebanai. Bohong kariri nanai kiai ria mano
enemitawang Sempaisi na enemirorong mirarebanai we wiwiainsa fosa.
23 Dohonao kontai inontaraio esawa we kaiwo fosa fanai. Ewebonggoi,
ewaitawang sobu fiea kaha, tuti boitawanaifa weo ne tonanane wiro kia
maifea kaha mae wedaya moroa terai.
24 Inontarai yufi we Sengnei mani, wiro sawa funong inontarai kaha, mae
enerorong denteng we inontarai fuba nini kiai, sewai we deunau inontarai
na mai tuti kesou funoma kaha.

* **2:19** Bilangan 16:5

25 I mani todoni kontaio ne kaiwo manang, deunau inontarai mano eteiaya
ne kaiwo fosa, ambori tarahio Allai dohong rang wesa na ne tonanane, we
etaraberasa weru sasari etohoni foi, tuti etaroanso Kaiwo wetarai na Seng
Allai fo,
26 ambori ekaharai weru Saminseni warang rorong fo. Weo Saminseni
tefusa ampa, toyari etaukaha na ne wai tepari fo, ambori wedayasa etohong
kariri ne dawiafo.

3

Na rahida werea naya feninai mano etaunau fi mai kaha fosa eharira pari aha

1 Aromuaifa! Na rahidao werea naya feninai ambori tawati inontarai
enari fi karira bitoya paria.
2 Amani, inontarainesa ambori ewati we ene tarai bo eneng foi terai ki,
euremi fiebai we doi, enemirorong dedai tuti eboi earomi. Eparaise we
etairiri kaiwasa, tuti etapa ene wawafosa. Ewaitawang etohong mahikai we
fi beng esobua fo kaha tuti etohong katai we Allai na enemirorongfoi kaha.
3 Enemiwawu rireuwai, emaya we eteiai fi sarawaio inontarai siai enari
wesa fo kaha, tuti efaraise we etohong inontarai siai fosa ewonomi karira.
Eteiaya fi karira fo kaha, emamuna, enemirireu ne bengfo,
4 tuti etawayang funong kaiwasa. Enemifunonsa, eboromi fiebai funomai,
tuti efaraise we etohong kariri fi etawi wea fo weru fi Allai dawia fo.
5 Ea mani, watisa esomi we Allai ampa, wape na fino enari fo mani kasau
ampa we enemirorong mesi we Allai kaha, mae esomi na eboromirawa
arora. Kotai weru inontarai tonana nesa.
6 Ea mani, epampamu esuai to munu siai fo ambori eha we wiwing
eroasoa dawohi fosa enemirorongfoi. Wiwing nanisa enari sasari bitoya
ampa, tuti enari kariri te fi enemirorong dohong wea fo pampang.
7 Efaraise we esobu aunau pampang, manamo emaya we eroaso Kaiwo
wetarai na Allai fo kaha.
8 Toyari na fafongfa inontarai mandu uwonomi fino Yanesi tuti Yambresi
urapa Musai fo,* tonanai kontai inontarai ninisa etapa Kaiwo wetarai ne.
Enemitituaitafo woru ampa, tuti eroasoafo tupa dawohi ampa, ampafe Allai
kontai deiaya ea.
9 Wape eruraia todoni kontai, esobu fiea kaha, weo toyari fafongfa
Yanesi tuti Yambresi umadu kaiwo wetarai kahai, wape waroi kahai mae
inontaraifosa ewaitawanai we uwebonggoi paria. Mantaunau mai kaha
nesa toyarine, waroi ahang kaha mae inontarainesa kiai ewaitawanai we
etaunau fi wetarai kaha tuti ewebonggoi paria.

Paulusi medu kariri todoni yufi tuti minohi toa fo tuti deretawang Timotiusi we dohong kariri

10 Wape Timotiuse wau mani boitawanai ampa, weo yau wiro nehu tarai
kariri inontarai nanisa kaha. Boitawanai na mai kariri nehu aunaufe ampa,
kariri iminohi toa fo, tuti kariri fianai aino irurai wea fo. Boti terai na
uremuwa kariri todoni iroaso Yesusi fo, tuti kariri itawang yau fo paria, wiro
ikasou funoma kaha, kariri todoni enehuwawu inontarai siai fo, tuti todoni
itawang yau na dadira rorong fo ampa.

* **3:8** Keluaran 7:11

11 Boti yau kawuru we emung yau fo ampa weo yeiriri Yesusi wonongfo
fefe, tuti isodai ne dadirafo ampa, tuti kariri fi fuba isodairi kiai na bendari
Antiokia, Ikoniumi, tuti na Listra fo. Boitawanai we erurai pampang tonanai
we emung yau we yeiriri wonongfe nanai, wape Sempaisi sawing yau kaha,
ampafe ikaharai weru mararehafoi.
12 Antu paria we mandoni dino deyo somi te we Allai tuti minohi weboyari
ria Kristus Yesusi mani, ambori sodai dadirafo, amani toyario kaiwasa siai
eteiberahi, enari kanggani tuti emuni.
13 Wape inontarai eharira fosa tuti mano enari anggari we ebeng fosa,
ambori eharira sewa aha ki. Etatofa inontarai siai pampang, ea kontai
ambori inontarai siai etatofasa ki.
14 Wape Timotiuse wau, rutawang Kaiwoariri wetarai ne, amani Kaiwo
antoraunauwai kawuru we waua wa, tuti roasoai tantenang na maia wa.
Weo boitawanai kawuru kariri antoru ampa, amani mano antoraunau
Kaiwo nanai we wauwa.*
15 Na kotuifa, boroanso Sengnei ne Kaiwone kawuru ampa. Kaiwo nanai
kia mai we wau tuti deinawiai we wau rang todoni kaharai weru nemu
sasariwai tuti wobu mai nano Sempaisi, amani na taroaso Kristus Yesusi fo.
16 Sengnei ne Kaiwone kiai Allai dohonai we mano esoi kariria fosa, amani
Nuaninu Mirarebana foi sensonisa ampafe esoi ne Kaiwo Mararebana fo na
mai. Ampafe Kaiwo nanai mai we deunau tata kariri ne wetaraifo. Tanari
sarawa mani Kaiwo nanai sua tata ambori tatarabera tata aha. Kontai
deinawi we tata rang todoni ambori tamai na Allai urengreafo.
17 Mandoni dino yufi we Allai fo mani, yu Kaiwo nanai, ampafe meinenang
tuti wemambiriu we niari fi beng fo kiai.

4

1 Kristus Yesusi ambori daraberahi aha ma we weMananu tuti weo kiutu
kaiwo weo inontarai fuba minohi darang nei tuti inontarai fuba mirehara
foi ne, ambori deto tatesa kiai, amani mano ambori esobu mai fosa siai tuti
mano ambori esobu ne karira fosa siai. Nanai wedaya yau yeretawang wau
paria na Allai tuti Kristus Yesusi uaromireafo we nari toninai.
2 Amani, boiriri Sengnei ne Kaiwowa pampang, wape manea eparaise
we etarami wau ete ehobu etarami we wau mani, dohonao fouhi wau fe,
mae boiririai pampang. Manea etohong sarawa mani wuasa tuti boikaririai
wesa kariri fi etohong sarawai nanai. Bounausa we etohong kariri ne maifo
aha. Tawang wau we bounau inontaraiwasa na mai.
3 Weo rahidafi kefang ampa we inontarainesa ambori emaya we etarami
Sengnei ne Kaiwo tarai fo ahang kaha, mae etohong kariri te fianai aino en-
emirorong dohong wea fo, ampafe efanduhi mantaunau bitoya we etaunau
fi efaraise we etaramioa fo wesa.
4 Ehobu etaramifo we Kaiwo wetarai fo mae efobibi etaramifo terai we
aiririai fiami.
5 Tonanai ki, wape wau mani boitawangno nemu tarai bo nemu waia
mitu, na fi todoni kontai. Tawang wau na dadira rorong fo, boiriri ne
Kaiwo Mahikai fo we inontarai eroasoa kaha fosa, tuti nari kariri fianai aino
inontarai ewewoming we Allai fosa enari fo na mai.

* **3:14** Mano itoraunauwi mani, tufung Loisi, inang Eunikei, tuti Paulusi. Tarahai inontarai siai kontai.

6 Weo yau mani ninaya ma nehu rahida imereha naya fe kefang ampa.
Paria rahida bonini nehu tarainei yohoni we Sengnei we inari te fi dawi wea
fo na mai ampa. Tuti we beiru teai aha mani ambori ira weru nunei ki.
7 Iruraifa paria we yohong kariri Sengnei ne Kaiwo Mahikai fo na mai
ampa, tuti fi Sengnei yuai yau we inari nanai, irurai we inari na mai, toyari
wemito we fi wewonong, yau kontai imito paria werea naya fe ampa. Fi
fuba nani kiai inari we Kristusi na mai paria, wiro iwati towana iwati tonina
kaha.
8 Ampafe ninaia mani, Sengnei, mano Mangkutu Kaiwo na mai foi, ambori
dohong fiembaitafo we yau ki, amani deinawiaifa we imararebanai na
urengreafo. Fiembaitai nani isobui na rahida bo mansuwi-suwi foi. Kontai
wiro imeiri yauno ambori isobu fiembaitai tonana nei kaha, mae finanai
dohoni we kaiwasanei kiai, amani mano enemiwawuti tuti etamang wei
paria we daraberahi ahera aha ma fo.

Kaiwoariri Paulusi medurai we Timotiusi terai we dohong kaririai

9 Ruraifa we bontai ahera we yau ma.
10 Weo Demasi fianggeng nunei wewora enerorongfoi, ampafe su to fui
weru yau tuti dontai to Tesalonika ampa. Krekesi dontai yufi we jematifosa
na nu Galatiara, tuti Titusi kontai dontai to Dalmatiara.
11 Mae sea Lukasi meiri andino niayai na ninai ria yaune. Ampafe boti
Markusi we murontai ma, we i denteng we fiata yau na fi iru ne kontai.
12 Yemi Tikhikusi we dontai kawuru to Efesusi ampa.
13 Bontai ma mani ka nehu ansung maninggapoio wiatai na fino Karpusi
ne munufoi na bendari Troasi. Ka nehu bukufo kontai, reantenang mani
notesifo.
14 Aleksanderi mano niari fi na tembaga foi, i niari fi karira we yau paria,
wape Sengnei ambori biaiti ki, ambori dohong aiboi wei ki.
15 Wau kontai bonansiau wei, weo i dapa kaiwoariri tataririria ne fefe.
16 Na rahida bo reantenang imaduai fi etinggai yau wea fo na mano ehutu
kaiwo na bendari Roma nei earomireafo mani, wiro manei doatuwa yau
kaha, mae ea kiai ewawu weru yau. Kadono Allai deiai ene sarawai nanai.
17 Tonanai ki wape Sengnei weriria yau tuti dohong mambiriu we yau,
ampafe iwemambiriu we imadu kariri ne Kaiwo Mahikai foa kai na mai,
ambori inontarai Yahudi kaha fosa etaramioaifa. Tuti ikaharai weru
mararehafoi.
18 Ampafe yeitawanai weo Sempaisi dewawu yau ambori ikaharai weru
mano eteyo emung yau fo ki. Tuti i ambori kia yau na mai to ne Mananu
rorong fo na Waidani. Sambewaraio Dadai feai wei we fitaiwafa. Antu!

Paulusi denatu mahikai tuti kife ne kaiwofo

19 Yenatu mahikaifea we Persekilai tuti Akwilai uru, kontai we Onesiforusi
ne wiwingfoi tuti ne arikangsa.
20 Erastusi mani niayai na bendari Korintusi fo, tuti Trofimusi kontai
meninang na bendari Miletusi ampafe yontai weruri ma ninai.
21 Ruraifa we bontai ahera ma na danunanangfoi ne diru neungfo kaha
fo. Ebulusi, Pudensi, Linusi, tuti Klaudiai, kontai doroi enayai na nina nesa,
etanatu mahikai we wau.
22 Kadono Sengnei weriria wau tuti dohong ne bengfo arora we mea kiai.

Kaiwo Anatu Na Paulusi We Titusi

Kaiwo dedung we Titusi

Titusi mani wiro inontarai Yahudi dine kaha, wape yoaso Yesusi ampa. Paulusi sahui we ne maniwowiri dine, we urufi ruhiai we Kristusi fefe, tuti na fi yu fo mani wemangfata we Paulusi.

Kaiwo anatu nini Paulusi soi we Titusi na nu Kreta foi. Na kaiwo anatu bonini Paulusi deretawang Titusi kariri inontaraio ete ewenunggamiei we jemati fosa, amani kariri todoni etohong toa fo. Na nanai kontai inontarai manea etaunau aunau sarawa feai. Ampefe Paulusi deunauwi we todoni deunau kaiwasa na jemati Kreta foi tuti todoni eminohi weinontarai Kristeni tarai fo.

Kaiwo na suratinei deto kutuai toninai:

1:1-4 Kaiwo reantenang.
1:5-16 Kaiwo kariri mano erufi na jemati fosa.
2:1-15 Aunau we nari kariri ne bengfo.
3:1-11 Kaiwo kariri inontarai Kristeni nesa eminohi toa fo.
3:12-15 Kaiwo kafe.

Paulusi dohong mahikai we Titusi na nu Kreta

1 Weo nehu kaisung bohi Titusi wau. Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, woming we Allai tuti rasuli we Kristus Yesusi. Seng Allai diri yau tuti denatu yau we ifata ne inontarai dirisa kawurua fosa, ambori eroasoaifa. Tuti iwiwiainsa we ewaitawang aunau wetarai fo, ambori esomi te we Allai,
2 tuti enemitawanai we ambori esobu numainufo ki. Numainu nani Allai mano wiro sofa na wea kaha foi, dererai waroi kawuru na siario wiro niari nunei kaha fo, we ambori esobui ki.
3 Allai tane Mamparirifoi, tete ne rahida diriria foi, deinawi ne Kaiwo Mahikai nani we tata. Kaiwo nani yoasoaio yau tuti demi yau we iwuwuaifa.
4 Tituse wau mani isahu wau we nehu arikang terai fa, weo roaso Kristus Yesusi wa mai kariri iroasoine. Kadono Dai Allai tuti Kristus Yesusi, tane Mamparirifoi, urohong une bengfo arora we wau tuti urohong wau numuruainso une maifo.

Paulusi deretawang Titusi kariri fi yu na nu Kreta foi

5 Rahidao yontai weru nu Kreta wai mani yemi wau nayai, weo ambori fianai aino raminde tunari tara wa, nari pariaia mai. Kontai we ambori ruai manea ewenunggamiei we jemati na bendariwa kai na nuwai, toyari yeretawang wau kawurua fo.
6 Mano ewenunggamiei we jemati nesa mani, inontaraio etohong sarawa kaha, erau wiwing mansia, ene arikangfosa eroaso Kristusi kawurua, ampafe inontarai siai wiro etinggaisa we enari fi mai kaha fe ete we etarami ene wawafosa kaha fe.
7 Inontarai ewenunggamiei nesa mani, Allai yoasosa we ewaitawang wedua ne jematifoi, ampafe wiro etohong sarawa kaha, enemirorong dedai kaha, ete ehasou funoma kaha, etunung biriu ye kaha, emamuna funoma kaha, tuti euremi fiebai we doi ete ra kaha.

8 Mae eparaise etamang we inontarai siai na ene munufo, eparaise we ne
bengfo, ebiriu we eteiaya fi mai kaha fo, emai, emararebanai, tuti etohong
funoma kaha.
9 Erutawang kaiwo wetarai foa mutu, amani kaiwo aunau tatohona fo,
ambori ewemambiriu kontai we etaretawang inontarai siai we etohong
kariri aunau wetarai nani, tuti esua mano eteiayara fosa.
10 Weo inontarai bitoya eteiaya kaiwo mai fo ampa tuti esafai kaiwo
wetarai kaha fo tuti epampamu kaiwasa we eroaso kaiwo emadura fo.
Inontaraio ebiriu paria we enari tonana nesa mani, efau na Yahudio eroaso
Kristusia fosa.
11 Inontarai tonana nesa mani awa kobu eboromifo wiruai, ambori efotou
epampamu kaiwasafo. Weo na ene aunau mai kahai nani, wedaya munu
rorong bitoya eroaso kaiwo wetarai fo ahang kaha tuti esodai ne karirafo.
Tuti esafai aunau mai kaha nani we esera we ra terai.
12 Nabi manei na nu Kreta foi medu karirisa kontai kawuru ampa, deyo,
“Inontarai Kreta nesa mani, etatofa biriu, eharira paria, ewasiousa funomai
amani euremi marira we erufi, tuti etananggoing biriu.”
13 Kaiwo nabifi medura fo wetarai, wiro sofa kaha. Ampafe wua mano
esafai kaiwo wetarai kaha fosa na kaiwo tapapa ambori eroaso te kaiwo
wetarai foa mutu,
14 tuti ambori wiro etau we Yahudifosa ene kaiwo pondoaia fo tuti ene
fiami wetarai kaha fo fanai, ete ambori eroaso kaiwo inontarai mano eteiaya
kaiwo wetarai fosa emadura fo fanai.
15 Weo inontarai enemirorong mirarebana fosa mani, fifiani kontai aino
enari fo mararebanai. Wape we inontarai mano enemirorong wesasari fosa
tuti eroaso Kristusi kaha fosa mani, enari fifiani kontaio mararebanai kaha.
Weo enemirorong ketui foi tuti enemitituaitafo woru ampa.
16 Emadu eteyo ea mani inontarai eroasoai tuti etaroanso Allai saine,
wape na fi enari fo tawaitawanai we etaroansoi kaha. Allai enerireu
inontarai tonana nesa, weo wiro emaya we etaramididauwi kaha, tuti wiro
ewemambiriu we enari fi beng fo kaha fefe.

2

Aunau we nari kariri ne bengfo ambori inontarai siai eteibera Allai kaha

1 Tonanai ki, wape Titusi wau mani, todoni kontaio bounau te kaiwo
aunau wetarai fo we jematiwasa.
2 Amani bounau mano eweinonggutung wasa ambori etawansa wiro eto-
hong funoma kaha, ebiriu we eteiaya fi mai kaha fo, emai ambori inontarai
siai etatosa, eroasoai na mai aunau wetarai na Allai fo, enemiwawu kaiwasa
na mai, tuti etawansa na fianai aino esodaira fo.
3-4 Tonanai kontai we wiwinggutungwasa, bounausa ambori eminohi
esomi we Sempaisi. Dohonao etairiri kaiwasa fanai, tuti euremi fiebai we ye
fanai. Mae esawai we etaunau mano ewewiwinggutung kaha fosa we enari
fi beng fo. Etaunausa we enemiwawu ene mangfosa tuti ene arikangfosa,
5 kontai ebiriu we eteiaya fi mai kaha fo, etohong sarawa kaha mae emai,
erufi na ene munufo na mai, efata inontarai siai, tuti etato ene mangfosa.
Ambori na enari tonana ne, inontarai eroasoa kaha fosa wiro eteibera Allai
ne Kaiwofo kaha.
6 Tonanai kontai we bariboaiwasa, boretawansa ambori ebiriu we eteiaya
fi mai kaha fo.

7 Na fifiani kontai wau wekasinai wesa na fi beng nari fo. Bounausa mani,
bounau na tarai tuti na enemurorong mesi.
8 Bounau te kaiwo wetarai fo, ambori inontarai eroasoa kahaio eteiaya
wau fosa, esobu rang we eteibera tata kaha, ampafe ne tonanane wedaya
emamaya, weo wiro esobu fi sarawa feai we eteibera tata naya kaha fefe.
9 Tonanai kontai we womingwasa, bounausa we etato mano ewewoming
wesa wasa na fifiani kontai, tuti erurai we etohong kariri ene kaiwofo na
enemirorong mirising. Wiro etapasa fanai,
10 ete ewarami sayeru fanai. Mae etainawiai we ea mani ewarami mai.
Etohong tonanane mani, inontarainesa kiai etato tane kaiwo aunau kariri
Allai, tane Mamparirifoi, tuti eteyo kaiwo nanai mani kaiwo beng fine.
11 Bounau mano eroasoa wasa we etohong tonanai, weo Allai deinawi
todoni dohong beng kawuru we inontaraine tata kiai ampa, amani feriri tata
ambori takaharai weru sasarifoi.
12 Allai enewawu tata tuti deunau tata we ambori tawaramipa ne karirafo
tuti tatohong kariri fi nunei kaha. Tuti deunau tata we taminohi na nu
fininai tabiriu we tateiaya fi mai kaha fo, taenemirorong mesi tuti tasomi
we Allai terai.
13 Tuti taenemitawanaia mutu tatamang we rahida fiabai mirarebana
foi, rahidao tane Mampariri Yesus Kristusi, amani Allai Mano Fiabai foi,
daraberahi to nunei na sambewara dadai rorong fo aha ma fo.
14 I dohong ne taraifoi mireha we feriri tata kiai weru sasari kerira tanariri
nei kiai, yuairurang tata ambori tamararebanai, tuti yuai tata we ne arikang
terai. Ampafe tabiriu we tatohong fi beng fo terai.
15 Bounau mano eroasoa wasa kariri fianai aino anta imadurai nanai kai.
Bounausa, boretawansa, tuti wuasa, kariri wangno ru wa. Dohonao manea
esahutawang wau fe, weo Allai andino yuai wau we bounausa ne.

3

Kaiwo kariri inontarai Kristeni nesa eminohi toa fo

1 Boretawang jematiwasa ambori esomi tuti etaramididau mano ewe-
nunggamiei we parenta wasa tuti mano eru wang mananu wasa. Kontai
bounausa we emainenang we enari fi beng fo.
2 Boikaririai wesa we etohong inontarai siai ewonomi karira fanai, tuti
ebiriu we esawasa fanai, mae enari suasa na mai. Tuti eboi earomi fanai,
mae etato inontarai siai.
3 Weo tata kontai raminde tararia Kristusi kaha fa mani, tawebonggoi
paria, tanari funomai, tuti taroaso fi wetarai kaha fo. Fi mai kaha fo aino
tafaraiserai tuti taenemirorong dohong weai we tanari tera fo, kontai taene-
mitituai te ne karirafo, taenemirorongfoi pirahai we kaiwasa, taenemirireu
inontarai siai tuti inontarai siai enemirireu tata.
4 Tanari tonanai wape, Allai tane Mamparirifoi deinawi ne enewawufo
tuti ne mahikaifo we tata, amani feriri tatara.
5 Feriri tata tonanane, wiro titua na tane bengfo kaha, mae na mantauni
ne aro tata fo. Tuti feriri tata na Nuaninu Mirarebana foi ne mambiriufo, tuti
yuairurang tata, wedaya tatawing ne karirafo, tuti yiwang taenemirorongne
aha weworu.
6 Yesus Kristusi tane Mamparirifoi fi niari fo wedaya Allai dohong Nu-
aninu Mirarebana nei funomai we tata.

7 Dohong beng we tata ambori fi kiai dohonai we ne arikangfosa dohonai
we tata kontai, tuti tabeng riati aha. Niari tonana ambori tasobu rang weo
taenemitawanaifa we tasobu numainufo.
8 Kaiwoariri imadurai nanai tarai. Ampafe yutang wau paria we
bounauwai mambiriu we inontarai eroaso Allaia fosa ambori erurai mam-
biriu we enari fi beng fo. Weo nanai aino bengne tuti kia mai we inontaraife
tatane.
9 Wape kotai weru kaiwoariri kia mai kaha fo, amani kaiwoariri inontarai
esawasa wea fo, ete riria wiro werea na wea kaha fo, ete kaiwo funomai
kariri Yahudifosa ene koang tuti Kaiwo Musai soi fo. Mano esawa we
kaiwo tonana ne mani ewebonggoi paria. Fi fuba nani kiai wiro fiata sobu
inontarainesa kahai tuti kia mai wesa kahai.
10 Mano wedaya kaiwasa na jemati fosa ao eweboyari ahang kaha foi
mani, wuari. Wape wuari reantenangfo taraoa kahai, weberufo aha tarao
wau kaha mani, boiayari tuti wiro mefanduhi mea riati ahang fanai.
11 Inontarai niari tonana nei mani, boitawanai we da sarawai ampa, tuti
sefang na sasari. Sasari niariri tonana nei deinawiai ampa we dohong
sarawai na Allai urengreafo.

Fiainawiaio wefuiai pari

12 Na rahida bo yenatu Artemasi ete Tikhikusi we dontai mauo sobu wau
foi mani, ruraifa we wukahera bontai we yau to bendari Nikopolisi ma. Weo
imadurai futuayai we danunanangfoi ne diru neungfo mani, inayai na nana
rai.
13 Rahida bo Zenasi mano deitawang hukumi na mai foi tuti Apolosi
urontai nai wai mani, ruraifa we fata suru na fi uka ria suru na une rang
rorong fo, ambori usobu dadirafea fanai.
14 Bounau tane inontarai eroasoa wasa ambori erurai we eru fi mai fo we
efata inontarai siaio ene pari fi fosa ambori inontarai ene pari fi nanisa wiro
esobu dadira na ene munu rorong fo kaha. Na tonanane esobu aunau we
ehabi ene rahidafo funoma kaha.
15 Doroi amenai ruhiai na nina nesa, etanatu mahikaifeai we wau. Tuti
boikaririai we tane maniwowiri taroasoai ruhia wasa, mano enemiwawu
amea wasa, weo ametanatu mahikai wesa kontai.
Kadono Sengnei dohong ne bengfo arora we mea kiai.

Kaiwo Anatu Na Paulusi We Filemoni

Kaiwo dedung we surati we Filemoni

Suratinei rasul Paulusi soi na rabuang bo wia na aitamu rorong foi. Soi we ne maniwowiri manei, wonong fino Filemoni, tarahio minohi na bendari Kolose.

Filemon nini yoaso Yesusi ampa, tuti inontaraio ne wafoniai we jematifoi dine kontai. Ne woming erufi wei fosa tarahai maneiru teai, tuti na ne woming nanisa manei wonong fino Onesimusi. Woming nini wewu werui to katai siai ampa. Nana mani, na hukumi Kaisari Roma foi Filemoni miaya reti, dohong aiboi marareha we Onesimusi ki.

Wape waitawang na rang todoni Onesimusi sobu Paulusi na aitamu rorong fo tuti Paulusi deiriri Kaiwo Mahikai kariri Yesusi fo wei, ampefe yoaso Yesusi tuti dariati. Ampefe Paulusi deo denatui daraberahi we ne mano yufi wei foi aha, amani Filemoni. Nanai wedaya soi suratinei we Filemoni we medu sauarai wei, ambori todoni kontaio sobu Onesimusi na mai aha, toyari ne doroi uroaso Yesusi ruhiai, wiro we ne woming teraio deiai ne sarawafoa dine kaha.

Kaiwone deto kutuai toninai:

1-3 Paulusi dohong mahikaifeai we Filemoni.
4-7 Filemoni yoaso Yesusi tarai.
8-22 Paulusi dutang we Filemoni kariri Onesimusi.
23-25 Kaiwo Kafe.

Mahikaifeai

1-2 Weo Filemone wau, mano auenemiwawu wau tuti aune maniwowirio rufi ria auru wa wau. Kontai we aune doroio Afiai, we aune maniwowiri Arkhipusio torurai ruhiai tuti Yesus Kristusi wonongfe nei, tuti weo jematio mefanduhi mea na nemu munuwai mea.

Kaiwo anatu ninai na yau Paulusi, inontaraio iwatai na aitamu rorong ne weo iwuwu Yesus Kristusi ne yau, tuti na tane doroio Timotiusi.

3 Aunemitawanai kadono tane Dai Allai tuti Seng Yesus Kristusi urohong une bengfo arora we mea tuti uwedaya mea menumiruainso une maifo.

Paulusi fiai Allai we Filemoni enewawufo tuti yoasoafo

4 Yutang tuti wau we Allai mani, ifiai, yohong mahikai pampang wei.

5 Weo tarahuoaifa we roaso Seng Yesusi tarai tuti enemuwawu Allai ne inontarai emararebana wasa kiai fefe.

6 Yutang we Allai ambori na boiriri kariri nemu roasoawa we kaiwasa bitoya fi wa, na tonanane boitawang na mai kariri fi beng kiai tasobuai na Kristusi.

7 Doroi bohi Filemone, bohong yau imirising paria tuti iwemambiriu kontai, weo enemuwawu Allai ne inontarai emararebana wasa tuti fatasa ampafe emararising tuti enemirorongwai mitubaru.

Paulusi dutang tuti Onesimusi we Filemoni

8 Ampafe nanai wedaya ye yutang wau we nari fieai, amani fio masi we nari wa. Tuti na Kristusi wonongfo iwemambiriu we yemi wau nari fiani aino yeo nari fo kontai.

9 Tonanai ki wape tuenemiwawu turu, ampafe wiro yemi wau na kaiwo
tapapa kaha, mae yutanai teraifa. Aromuo yau, bohong kariri nehu kai-
wone, we iwewawa ampa tuti iwatai na aitamu rorong fe ninai weo yeiriri
Kristus Yesusi wonongne.
10 Ampafe yeo yutang fieai we wau kariri nemu womingno Onesimusi,
inontaraio isahui we nehu kaisung na Kristusi nei. Weo na aitamu rorong
fe ninai yeiriri Kristusi wei ampafe arahio yoasoi.
11 Raminde nanai inontarai nini wewu weru wau, kia fieai we wau kaha,
wape ninaia mani kia mai paria, wiro we wau tera kaha mae we yau kontai.
12 Yenatu nemu womingno wewu weru wau nei aha mau tuti yutang wau
we wobui na mai aha. Enehuwawuti paria, manamo yemi daraberahi we
wau aha mau ne.
13 Imaya kairi we dontai weru yau kaha, mae yeo niayai ria yau na ninai
we yiwang wau we fiata yau, na rahida iwatai na aitamu rorong fe nina we
yeiriri Kaiwo Mahikai fo fefe.
14 Tonanai wape yeo yutang wau akawuru wo, weo roa ete bireri e? Weo
imaya we iwedaya wau nari fi na enemurorong mesi kaha fanai, mae yeo
ambori fi mai nari fo mani nari na enemurorong mirising.
15 Enehutituaitai we tarahio Onesimusi ketai tourai weru wau ne, we
ambori Sempaisi dohoni we wau aha mau ambori muweboyari we fitawafa.
16 Weo i daraberahi we wau mau, wiro wewoming we wau teraifa kariri
fafong nanai ahang kaha, mae ninaia mani wahui we nemu doroi muroaso
Kristusi ruhia dine ampa. Enehuwawuti paria wape wauno enemuwawuti
sewa ne, weo wobui wewoming we wau aha, tuti we doroio daria Yesusi
tarai manei dine kontai.
17 Ampefe wahu yau we nemu maniwowirio turufi ruhiai we Sengnei
mani, tonana mani ka Onesimusi aha mau, wahui we nemu doroi kariri
wahu yau we nemu doroi nina.
18 Masino dohong sarafieai we wau ete kia nemu fiea mani, bohonai tau
we yau ma ambori ibaitai ki.
19 Ambori boitawanai we yohong kariri nehu kaiwo arerai nina mani,
mantaung yau isoi na warahunei toninai we wau, *Yau Paulusi, yauno ambori
ibai fianai aino dohong sarawai nanai we wau ki.* (Wape imaya we yeikaririai
we wau ahang kahai, we wau kontai wobu fi beng bitoya ria yau kawuru
ampa, amani na yeiriri Kaiwo Mahikai fo we wau tuti yeunau wauwa roaso
Kristusiwa.)
20 Ampafe doroi bohi Filemone, nari kariri fianai aino yeyoai mau nina,
amani bomang we Onesimusi na mai aha. Na tonanane nari yau imirising
pari aha weo ro ria Seng Kristusi na mai.
21 Yenatu kaiwo ninai we wau mau ne, iroasoaifa we bohong kariri fio
yutang wau weai nina rai. Tuti iroasoaifa we nari fi mai sewa aha weru fi
yutang wea fo ki.
22 Kontai moinenang rorong bei na nemu munuwai we yau. Weo ene-
hutawanaifa we Allai yoa we mene nadi metutang tuti yau wai kiai, tuti
wiwiaing yau ira to boriei weru aitamu rorong nei, ambori yontai mau ki.

Paulusi etanatu mahikai we Filemoni

23 Epafrasi denatu mahikai we wau. I kontai wiatai na aitamu rorong fe
ria yau weo wiuwu Kristus Yesusi ne Kaiwofo fefe.
24 Nehu maniwowirio erufi ria yau nesa kontai, amani Markusi, Aris-
tarkusi, Demasi, tuti Lukasi etanatu mahikai kontai we wau.
25 Kadono Seng Yesus Kristusi dohong ne bengfo arora we mea kiai.

Mahikaifea.

Kaiwo Soi We
Iberani

Kaiwo dedung we Iberani

Kaiwo anatu we inontarai Iberani nini, mano soi nei denatui we Yahudi eweKristeni manea, amani inontarai Kristenio esodai dadira pampang paria wedaya adareti eroaso Kristusi ahang kahai ki. Mano soi kaiwo anatu ninai, yurai we dohong kaiwo wesa pampang we ambori eroasoa fo mutu. Nanai wedaya soi kariri Yesusi Kristusi we I mani deinawi kariri Allai na masi.

Mano soi suratinei medu kariri fi betoru wesa mani: Reantenang mani, kariri Yesusi we I mani Allai ne Kaisung dine—Kaisungno werea na ea kaha. Kaisung nini deinawi ne dohong kariri Dai ne dawiafo na mai, na sawania mutu sodai dadirafo. We Allai ne Kaisung dine tonanafo, Yesusi nini dedai sewa nabio na Kaiwo Arerai Mamo fosa kiai. I kontai dedai sewa wewaifosa tuti Musai mantauni kontai.

Beru mani, Allai deinawiai we Yesusi mani weImami werea na ea kaha dine tuti dedai sewa imamio na Kaiwo Arerai Mamo fosa kiai.

Betoru mani, medurai we na Yesusi, mano eroasoi fosa ekaharai weru sasarifoi, mataifo tuti weru mararehafoi. Na weimami Dedai Mirarebana fo nanai feriri inontaraine tata na tarai. Fariri nani wiro obui na fi nunung we korbani fo tuti fi siaio nari kariri agama Yahudi foi fo kaha. Fi nari tonana fo, manta deinawi kariri fariri taraio obui na Yesusi nani terai, wiro fi siai feai konta kaha.

Na medu deisaha kariri mano eroasoaio ewe-ewonomi na Kaiwo Arerai Mamoa fo nani sa fo, mano soi kaiwo anatu fe nini deyo medurai we mano etato kaiwo anatu nesa we ambori etawa kaha, mae etohong kariri ene eroasoa fo nanaia mutu. Na robong 12 foi, dohong kaiwo wesa we etawansara mutu na dadira rorong esodairai nanai paria werea naya fo, na ewati terai we Yesusi. Deretawansa we etawansa na dadira esodaira fo tuti na inontarai enari kangganisa fo nanai.

Kife ne kaiwo anatu ne na dohong kaiwo aunau fo wesa tuti deretawansa dohonao etaramio fi siai kia enemirorongfo wedaya wiro etaramio Yesusi ahang kaha fe.

Kaiwo anatu ne deto kutua tonina:

1:1-3 Kaiwo reantenang fo mani, kariri Kristusi we I mani, deinawi kariri Allai na mai na ne taraifoi.
1:4-2:18 Kristusi dedai sewa wewaifosa.
3:1-4:13 Kristusi dedai sewa Musai tuti Yosuai.
4:14-7:28 Fi mai tuti dadai sewa Kristusi niari we weimamifo.
8:1-9:28 Fi mai tuti dadai sewa na Kristusi ne Arerafo.
10:1-39 Fi mai tuti dadai sewao na Kristusi wekorbanifo.
11:1-12:29 Kaiwo kariri imamifo we fio todoni kontai ohong kariria fo.
13:1-25 Kaiwo aunau tuti kaiwo kafe.

Allai medu na ne Kaisungfoi

1 Na fafongfa, Allai medu bitoya na ne nabifosa we tane werengno Israeli fafong fasa, tuti medu wesa na rang bitoya.

2 Wape rahida wefuiai ninai Allai medu na ne Kaisungfoi we tata. Kaisung
nani, Allai mantauni yuaisi weArikangno ambori ne mambiriu we sobu fi
kiaio tamang neng fo. Na I kontai, Allai niari nunei tuti rorafaisi sentenang.
3 Kaisung nani ne tarai toyari sambewarai we tawatipa Allai ne sambe-
warai dadai fo tuti wefiainawiaia kasau kariri Allaio tarai foi, tuti andino
derara fi kiai na rorafaisi tuti nunei na ne kaiwo wemambiriu fo ne.
Yuairurang tane sasarineia kiai na ne rikafoia mani, minohi na Mananufaisi
warang domoya fo, na katai dedai mantaung foi.
4 Dedai sewa wewaifosa kiai, dedai kariri wangno sobua fo, weo wang
nanai dadai pari sewa weru wewaifo ene wangfo.

Allai ne Kaisungfoi dedai sewa weru wewaifosa

5 Weo Allai wiro sahu wewaifosa we ne kaisung disa kaha. Wiro medu we
manei nasa deyo,
“Wauno nehu Kaisung di Waune!
Rahida bonini iweDai we Wau.”*
Kontai wiro medu kariri wewai manei deyo,
“I ambori sahu Yau we ne Dai,
Tuti isahui we nehu Kaisungfo ne,”* kaha.
6 Kontai, rabuang bo kia ne Kaisung mansiari foi to nunei meu ne, medu
deyo,
“Wewainesa kiai, todoni kontaio esomi wei.”*
7 Mae kariri wewaifosa mani, medu deyo,
“Allai niari ne wewaifosa ene tarai toyari numandai,
tuti niarisa we ne mangfata ene tarai toyari adia denggararu.”*
8 Mae we Kaisungfoi mani Allai medu deyo,
“Allai Wau, nemu kadera mananu wai wiatai we fitawafa,
tuti Wau wemananu na enemurorong mesi.
9 Wau mani enemuo ne maifo tuti enemurireu ne karirafo;
nanai wedaya Allai, mano wahui we nemu Allai dine foi,
diri wau yuai wau dedai sewa nemu maniwowirio meweboyari fosa,
tuti deinawi finanai na yuairurang nemu taraiwai na maningno kia
mirising fo.”*
10 Tuti medu we ne Kaisungfoi kontai deyo,
“Sengne Wau, na reantenang pari fo nari nunei amangneia mitu,
tuti rorafaisi mani waramu wawua fine.
11 Finanai kiai ambori woru,
wape Wau mani munohi pampang.
Finanai kiai ambori memo toyari ansung.
12 Nunei sentenang ambori wukoyari toyari wukoya ansung boriei fo,
tuti toyari manei yiwang ansungfo tonanai kontai riwani na nu siai bei
aha.
Wape Wau mani riwang Wau na ea kaha,
tuti nemu rahida wiro werea na ea kaha.”*
13 Tuti Allai wiro medu we wewaifosa na weai kawurua deyo,
“Munohi na warahu domoya ne,
paria inari nemu aiteta wausa etawai aweu awemu doa sausa.”*

---

* **1:5** Masmuri 2:7 * **1:5** 2 Samueli 7:14; 1 Tawarikhi 17:13 * **1:6** Ulangan 32:43 * **1:7** Masmuri 104:4 * **1:9** Masmuri 45:6-7 * **1:12** Masmuri 102:25-27 * **1:13** Masmuri 110:1

14 Tonana mani, wewaifosa mani fiani saine? Ea kiai mani nuaninuo efata
Allai, tuti Allai demisa we efata inontaraio ambori esobu fariri fosa saine.

2

Uarai we dohonao tara weru fariri tasobuai na Kristusi fo fanai

1 Tonana mani, todoni kontaio tarurai tarai we tarutawang Kristusi ne
aunauo tataramioai kawurua fo, ambori tara weru tane taroasoai nana
kaha.
2 Weo Allai ne Kaiwo Arerai Mamo wewaifosa emadurai we tane
werengno Israeli fosa na fafongfa, wetarai tuti todoni kontai ohong kaririai.
Tuti mandoni dino dohong kariria kaha mani sodai aiboifo, masi kariri
fisawarai niari nanai.
3 Tonana mani, todoni we fariri fiabaio tasobuia foi ne? Nana mani faririo
Allai ne Kaisungfoi mantauni dohoni. Reantenang mani fariri nani Seng
Yesusi deiririaia, tuti mano etaramioai terai ria Sengfoi sa etaiririai we tata
ampa. Ampafe, tatohong kariri fariri nani kaha mani tarai tasodai aiboi fuba
pari sewa aha foi ki!
4 Allai kontai yoa tuba fariri Yesusi dohoni nani, tuti deinawiai tonanai
na fiainawiai tuti fitantuma bitoya paria, tuti na deto Fi Mai Nuaninu Mi-
rarebana foi dohona fo, amani Fi Maio detorai kariri mantauni ne awiafo.*

Yesusi da ma weinontarai batang toyari tata, ambori fiai rang we tasobu faririfo

5 Wiro wewaifosa ansaino esobu mambiriu ria Allai we eru wang mananu
fo na nu weworu da aha ma foi kaha, amani nu weworuo tamadu kariri nini.
6 Mae mambiriu nanai Allai dohonai we inontarainesa, amani kaiwasanei
kiai, weo na kaiwofo manei yoa tubarai tonina:
“Inontarainei mani fianang dine,
doni aromuoi nina,
ete arikang inontaraifosa mani mandoni disa,
doni uremufo nayai nasa nina?
Wiro ewefiea kaha.
7 Nari inontarainei tewawa weru wewaifosa we rahida kuteai,
Mae akawuru wori bohongno sambewaraio dedai tuti wang omi wea fo
wei.
8 Kontai nariri sobu mambiriufo we yufio na doni konta foi.”*
Masino kaiwofo dotu we Allai niari inontaraine ewemambiriu we esodua
fifuba niai na nunei nini kiai, nana mani deinawiai we fifiani kontaio
ewemambiriu we eru, wiro wea bireri kaha. Tonanai ki, wape na ninai wiro
tawatio inontaraine ene mambiriu tonana fo kaha rai.
9 Wape ne tawatioa ne mani, tawatio Yesusi, andino Allai niariri tewawa
weru wewaifosa waroi kuteai, wape ninaia mani yu wang mananu fo na
sambewaraio dedai fo. Yesusi nani yu wang dedai fiabai foi weo sodai
mararehafoi ampa, ambori na Allai ne bengno dohonai arora fo, sodai
mararehafoi we inontaraine tata kiai kontai.
10 Allai niari finini kiai tuti niariri we mantauni. Allai ne enetituaitafo
mani, we fiai rang we ne arikangne tata ambori tasobu ne sambewarai
dedai fo. Ampafe wetarai paria wei we niari tane Mamparirifoi sodai dadira

* **2:4** Kariri Fi Maio Nuaninu Mirarebana foi dohona fo mani, boto kariri finana kiai na 1 Korintusi 12. * **2:8** Masmuri 8:4-6

ambori mesi paria. Na sodai dadira tonana fo mani, Yesusi weMamparirio mesi paria we feriri tata dine.
11 Yesusi yuairurang inontaraine tatara tamararebanai weru tane sasarinei ampa, tuti mano yuairurang tata foi tuti mano niari tata tamararebana ne tata, tata kiai tane wawa mansiari. Nanai wedaya Yesusi wiro mimaya we sahu tata we ne doroi kaha.
12 Yesusi medu deyo,
"Yau ambori ikorang wonomuwai we nehu doroinesa,
tuti ifiai wonomuwai na rahida bo mano esomi we Wau fosa efanduhisa fo."*
13 Medu aha deyo,
"Yau ambori iroaso te Allai."*
Tuti medu nariai aha deyo,
"Yau ninai,
tuti arikangno Allai Wau bohonsa we Yau nesa ansainina."*
14 Weo inontarai sahusa we arikang nanisa mani, arikang batangno ambori tamarareha tataine, ampafe Yesusi mantauni niari ne taraifoi kariri tata tuti minohi weinontarai batang kariri tata. Ambori na ne mararehafoi kiraikobu mano wemambiriu we mararehafoi, amani Saminseni.
15 Tuti na tonanane niari tata takaharai weru tane tawewoming we marareha foi, weo paria nanai Saminseni wewora tata na tamatai marareha foi.
16 Weo tarai, we wiro wewaifo saino Yesusi urengfo nayai nasa fo kaha, mae Abrahami ne ririane tata.
17 Nanai wedaya, na fifiani kontaio niari ne taraifoia ne tarai kariri ne doroifosa, ambori na tonanane weImami Fubao enewawufo fuba tuti dohong kariri Allai na mai, ambori dohong ne taraifoi feriri kaiwasanei kiai weru ene sasarinei.
18 Weo Yesusi sodai dadira na rahida Saminseni denggoari we sawa fo, manamo wiro sawa kaha. Ampafe i kontai wemambiriu we fiata mano esodai dadirao ambori wedayasa etawa fosa kontai ki.

3

Yesusi dedai sewa Musai
1 Tonana mani, doroi memararebanaio Allai sahu mea na katai dedai fo kontai wa mea, menemitituai sauarai kariri mano weRasuli tuti weImami Fuba foi, amani Yesusi mano taroa wei foi dine.
2 Yesusi nini dohong kariri fianai aino Allai mano diriri foi, fi demi weai we niari fo na mai, mai kariri Musai we dohong kariri fio Allai demi we niari na ne inontarai Israeli fosa kiai, amani ahusa we Allai ne Munu rorong fosa.
3 Tonanai, wape Yesusi todoni kontaio sobu sambewaraio dedai fo fuba sewa weru Musai, weo mano biaung munu bei andino sobu fiai fuba sewa munu biauni nani.
4 Tarai we mununei kiai mani, inontaraine ansaino ebauni ne. Wape mano biaungno fianggeng fuba nini kiai mani, Allai mantauni.
5 Musai dohong kariri wemangfata na Allai ne Munu rorong fo kiai na mai tuti medu kariri fio Allai ambori meduraifa fo na rahida da ma fo.
6 Wape Kristusi dohong kariri fianai aino yu fo na mai, amani wekaisungno wenunggamiei we Allai ne Munufoi fo. Tuti tataino ne

* **2:12** Masmuri 22:22 * **2:13** Yesayai 8:17 * **2:13** Yesayai 8:18

Munu di tata, masino tarutawangno tane taroaso Yesusi na tamatai kaha tuti taenemitawani pampang.

Roasoa kaha mani obu ne karirafo

7 Ampafe kariri fianai aino Nuaninu Mirarebana fi medurai fa deyo,
“Rahida bonini kontai, metarami ne rawafuifoi mani,
8 dohonao menumikamieiwai mitubaru fe,
kariri mene wereng Israeli fosa na fafongfa na rabuang bo etapa Allai
tuti etitua we ne mananufo na katai mananai sarahiai fo fe.”
9 Allai deyo,
“Na wanai mene werengfosa we defuina piarua ewati te fianai aino inari
wesara fo tonanai ki,
wape etapa yau tuti etitua we nehu mananune.
10 Nanai wedaya ikasou mano rabuang bonani sa tuti imadu yeyo,
‘Ea mani enemirorongfoi da siarawai pampang,
tuti wiro etaroang nehu rangne kaha.’
11 Ampafe ikasou tuti ifafora,
wiro esuai afui we eminohi ukai na mai ria Yau kaha.”*
12 Doroi meaine! Metanansiau, ambori dohonao obuaifa we na mea manei
enerorongfoi kerira tuti yoaso Allai kahai mae kurutare Allai Mano Darang
foi fe.
13 Wape todoni kontaio metaunau wawera mea pampang, rahida neungne
mebaung mea na kaiwo mai fo, tuti menari tonanai na kutu taminohi
na rabuang bo ahui we ‘Rahida Nini’ faini fo. Ambori na tonanane wiro
sasarinei sofa wawera mane waua wedaya bapa Allai kaha.
14 Tata kiai mani Kristusi ne maniwowirio tarurai ruhia di tata, masino
paria werea naya fo tarutawang tane taroasoaio tasobuai na reantenang foa
nanai.
15 Toyari kaiwoariri anta deyo,
“Rahida bonini kontai, metarami ne rawafuifoi mani,
dohonao menumikamieiwai mitubaru fe,
kariri mene wereng Israeli fosa na fafongfa na rabuang bo etapa Allai
fo.”*
16 Mandoni saino etaramio Allai rawafuifoi tonanai, mae etapai ne?
Tofino, inontarai nanisa mani, kaiwasa fuba raminde Musai kiasa era weru
nu Mesiri foi saine kaha e?
17 Tuti we mandoni saino Allai kesou defuina piaru fo ne? Mano Allai ke-
sousa tonana fo mani, mano enari sasari fosa, mano etau na katai mananai
sarahiai foi.
18 Tuti mandoni saino fefora weduasa deyo wiro esuai afui we eminohi
ukai na mai riati kaha ne? Mano Allai feforasa tonana fosa mani, inontarai
mano etohong kariri Allai kaha tuti eroasoa kaha fo saine.
19 Ampafe ninaifa mani, kasau ampa weo Allai wiro yoa wesa we esuai
afui eminohi ukai na mai riati kaha, weo eroasoa kaha fefe.

4

Allai dohong ne rahida bei we ne inontaraine tata ambori ne maifo tasobuai nai

1 Allai ne kaiwo dererai nanai, kariri yoa we tasuai tono ne maifo taminohi
ukai riati fo, kaiwo dererai nanai nayai pampang paria sobu rahida bonini

* **3:11** Masmuri 95:7-11 * **3:15** Masmuri 95:7-8

kontai. Ampafe metanansiau weduarai paria, ambori dohonao manei na tata wiro sobu ne mai nana kaha fe.
2 Weo Kaiwo Mahikai kariri todoni obu ne mai tuti minohi ukai riati fo nanai,* ewuwuai kontai kawuru we tata ampa, mai kariri we tane werengno Israeli fosa na fafongfara fo. Tonanai ki wape we tane werengfosa na fafongfa mani, kaiwo nanai wiro wefieai wesa kaha, weo etaramioai tonanai mae wiro eroasoai kaha.
3 Ninaia mani, mano taroasoa ne tata tasuai to Allai ne maifo taminohi ukai riati ampa, mae tane werengfosa esuai to wana kaha. Nanai masi kariri fianai aino Allai medurai tonina ne:
"Ikasou tuti ifafora,
wiro esuai afui we eminohi ukai na mai ria Yau kaha."*
Tarai, na reantenang pari fo Allai niari nunei kiai ampa, tuti fiotou niari fi fo mae minohi ukai na mai pariao ninai.
4 Weo kariri rahida itu foi mani, na ne kaiwofo Allai medu kaririai tonina:
"Allai niari fifuba nini kiai tonanai,
tuti rahida bo itu foi mani minohi ukai na mai."*
5 Tuti na kaiwo anta nanai, tatatorai we medu kontai toninai:
"Wiro esuai afui we eminohi ukai na mai ria Yau kaha."*
6 Tonana mani kasau ampa we inontarai manea ambori esuai to ne mai minohi ukai riati nana ne, wape mano esobu Kaiwo Mahikai kariri todoni obu ne mai tuti minohi ukai riati fo fafongna fosa mani wiro esuai afui kaha, weo wiro etohong kariri Allai kaha tuti eroasoa kaha fefe.
7 Nanai wedaya dei kutu rahida bei, andino ahui we 'Rahida Nini', werahida we inontarai esuai to ne minohi uka fo. Defuina yiwang defuina akawuru wori Allai medu na Dauti kariri rahida nani, na kaiwo anta dotua nanai amani:
"Rahida bonini kontai, metarami ne rawafuifoi mani,
dohonao menumikamieiwai mitubaru fe."*
8 Weo masino Yosuai kia inontarai nanisara esuai to ne mai minohi ukai nani reti, na fui mani Allai wiro medu kariri rahida siai bei ahang kahai ki.
9 Ampafe pariao ninai Allai meinenang rahida bei we ambori tasuai to ne mai minohi uka foi, ne tarai toyari I we raminde minohi ukai na ne rahida Sabati foi.
10 Weo mandoni kontaio suai to Allai ne mai minohi ukai nani mani, wenani fiotourai na fi yu fo tuti wiro yufi ahang kaha,* kariri Allai we fiotourai na fi niari fea fo.
11 Ampafe, tarurai paria we tasuai to ne mai minohi ukai nana, ambori wiro manei na tata sawai we dohong kariri inontarai Israeli fafong fasa fe, we wiro etohong kariri Allai tuti eroasoa kaha fo.
12 Weo Allai ne Kaiwone darang tuti wemambiriu, tuti reisa sewa sonduo reisa doru foi; disang mani berorong paria, paria wedaya kiatate numianinunei weru ansengnei, berorong pariao neina soriruhia fo tuti neina rorong fo. Wemambiriu kontai we titua kariri taenemitituaitafo tuti taenemirorongfuisi.†

* **4:2** Ulangan 28:1-14 * **4:3** Masmuri 95:11 * **4:4** Kejadian 2:2 * **4:5** Masmuri 95:11 * **4:7** Masmuri 95:7-8 * **4:10** Fi yu fo nanai mani, etohong korbani pampang tuti sunatifo, tuti fi erurai we emasi nai kariri Allai ne Kaiwo Arerai Mamo foi. † **4:12** Ninaia mani, Allai medu we tata na ne Kaiwofo, amani Kristusi, toyari dotu na Iberani 1:1-2.

13 Inontarainesa kiai, mansiari kontaio wiro dediwa weru Allai urengreafo kaha, weo finini kiai kehabi tuti tifai kiai na urengreafo. Andino ambori tata kiai tateiai kariri fianai aino tanari ne wei fo ne.

Yesusi weImami Fuba dine

14 Ninaia mani tane Imami Fuba dedai manei.‡ I mani da maino rorafaisi ampa, amani Yesusi, Allai ne Kaisungfoi. Tonana mani tarurai we tarutawang tane taroasoane na mutu, amani tane taroasoaio taroa weaia fo.

15 Weo Imami Fuba taneni nini, wiro ne tarai kariri imami fafong fosa kaha, weo I kiontai niuruainso fianai aino tanumiruainsoai weinontarai batang na tane tafanahangfo, amani na tawemambiriu we tateiaia sasarine kaha. Mae tane Imami Fuba nini mani siai paria, tuti ne tarai kariri tata weo raminde nanai, na fifiani kontai, sobu fi sofa we sawa fo bitoya paria, mai kariri tata na fuinini, wape I wiro niari sasari kaha.

16 Ampafe, todoni kontaio na tamatai kaha tara kefang we Allai, mano dohong ne bengfo arora foi, to ne kadera mananu foi refongfo, ambori aro tata tuti tasobu ne beng dohonai arora we tata fo, ampafe finanai fiata tata na rahida tasobu dadirafo.

5

1 Tuti kariri imami fuba fosa mani, imami fuba mandoni kontai iriri nano inontaraine tata, ruaisi we yiwang inontarainesa kiai na fi kariri omi we Allai fo, we kia inontaraine ene fi etohonai we Allai fo, tuti we dohong korbani we kaiwasanei ne sasari nani we Allai.

2 Imami nani deitawang kariri inontaraio eserawaweraha fosa tuti era sarawa fosa ene enari toa fo, tuti na kaiwo manang niari suasa, weo mantauni kontai inontarai batang dine tuti finahang na fifiani kontai.

3 Finanai wedaya todoni kontaio niunung korbani we feriri mantauni ne sasarifo kontai, wiro we inontaraifosa ene sasarifo tera kaha.

4 Tuti mandoni kontaio, wiro yuai bera mantauni we weimami fuba tonana kaha, mae Allai andino sahui tuti yuasi we yu wang dedai nana ne, mai kariri Haruni na fafongfa.

5 Tonanai kontai, Kristusi wiro yuai bera mantaunia weImami Fuba na dadai sambewara fo tonana kaha, wape Mano medu wei foi andino yuaisi na kaiwo medu wei fo deyo,
“Wauno nehu Kaisung di Waune!
Rahida bonini iweDai we Wau.”*
6 Kariri medu na katai siai kontai deyo,
“Wau mani imami di wau we fitawafa,
kariri wang imami Melkisedeki fo.”*

7 Na Yesusi minohi weinontarai batang kariri inontaraine tata fo, wenadi tuti dutanai paria na saia bibe tuti urehurufo towowu we Mano wemambiriu we feriri weru mararehafoi, tuti na dohong kariri Allai na enerorong tewawa fo, Allai tarao ne nadifo.

8 Allai ne Kaisung dine tonanai, wape na dadirao sodaira fo sobu aunau nayai we dohong kariri Allai na mai,

9 tuti na tonanafo mesi ampa, ambori weMampariri pariao fitawafa dine, we feriri mandoni kontaio dohong kariri ne dawiafo.

---

‡ **4:14** Ato kariri imami fuba fosa na Imamati 16. * **5:5** Masmuri 2:7 * **5:6** Masmuri 110:4; Kejadian 14:18-24

10 Tuti Allai sahui weImami Fuba, kariri wang imami Melkisedeki fo.

Kaiwo aretawanai we ambori tatawai weru taroaso Kristusi nei fanai

11 Kariri fi tonana ne, fi bitoya paria yeyo imadu kariri, wape dadira paria we yeisaharaia kasau, weo mene metafu kaiwo wa ahera kaha.
12 Tarai, ato weai na defuina ne mani, mewemantaunau ampa. Wape tonana kahai mae metohong we mesobu aunau ria inontarai siai kariri kaiwo reantenang na Allai ne Kaiwofo, amani kaiwo masi we inontarai arahio yoasoa foi sobu aunau kariria fo terai. Metohong we ui nendai, wiro fiang mutubaru kaha,
13 weo mandoni dino dunung ui pampang mani, wiro deitawang ete tefu aunau kariri todoni minohi weinontarai enerorong mesi na Allai arongreafo kaha, weo wearikang marareha nendai fefe.
14 Wape fiang mutubaru ne mani we inontaraio efabaia fosa, amani mano etawansa na etaunau mantaunsa pampang we todoni etitua kariri doni aino bengfo tuti doni aino karirafo.

6

1 Ampafe, doroi meaine, tara to fong na fi kariri taroasoai kariri Kristusi ne. Aunauo we mano arahio eweKristeni fosa todoni kontaio etaunaua fo, wiro tataunauai pampang fanai, mae tasoi tata we aunauo ne sua aha fo, amani aunauo masi we inontarai eroasoafo mutua fosa esobua fo. Weo, toyari inontaraio ebaung munu bei etohong munu ne kamiei reantenang fo kai we ebaungno munufoi nai fo, tata kontai tanari tonanai na taroasoanei ampa. Tonana mani wiro tataunau aunau reantenang fo pampang aha fanai, amani aunau kariri tatarabera tata weru tanari fieai wedaya mararehafoi fo, tuti kaiwo reantenang kariri todoni taroaso Allai foi,
2 aunau kariri baptisangfo, ete todoni taruai tawaraminea wasau inontarai we tamoansa fo, aunau kariri mansuwi-suwifo, tuti kariri aiboio watai we numainufo. Ampafe wiro tamadu pampang kariri finanai ahang fanai, mae toyari inontarai efabaia fo tamadu kariri Kristusi ne aunau masi we inontarai efabai fosa ewaitawana fo.
3 Tuti Allai yoa wea mani, todoni kontaio tanari tonana rai!
4 Weo inontaraio raminde esobu Yesusi ne sambewarafoa*, enumiruainso Mano minohi na Waidani foi ne bengfoa, tuti esobu Nuaninu Mirarebana foi mantaunia fosa,
5 tuti enumiruainso Allai ne Kaiwo Mahikai fo ne bengfo, tuti ewati Allai ne mambiriuo dohonai na rahida da aha ma fo,
6 wape mayeai etawai, ehurumitare Allai aha, inontarai nanisa todoni kontaio wiro rangfeai kahai arorawa we etaraberasa weru sasarifo tuti esobu ne bengfo ahang kaha. Weo inontarai nanisa na enari tonanafo epahu riwang Allai ne Kaisungfoi wesa na aitabafoi nariai aha tuti etohong mamaya Yesusi wonongfo paria na kaiwasa bitoya foi euremireafo.
7 Weo kahofa sinsung mereha metangno ming pampang aweu foi tuti wedaya fitantanangfo tifu beng we mano etanangfi fosa, nana mani kahofa nanai sobu Allai ne moanafo.
8 Wape kahofao tifu wona amafui tuti ninoio weababo fo, nana mani kahofa nanai wefieai ahang kahai tuti kefang paria we Allai deikangganiai tuti ambori niunumi na adiafoia wioru ki.

* **6:4** Yohanesi 8:12

9 Wape doroio enehuwawu mea wa meaine, amemadu we mea tonanai
ki, wape ameroaso mea, we ambori mesodai fi beng sewa fi anta nani kiai,
amani fio obuai ria faririfo.
10 Weo Allai mani medu tarai, wiro sofa kaha. I wiro aroporo fianai aino
raminde menari wei fo, tuti menemiwawuo meteinawiai wei na mefata ne
inontarai emararebana fosara fo, kariri fianai aino menari pampang paria
sobu ninai.
11 Tuti ametohong weai paria, we mansiari-mansiari wau, boinawiaifa we
rurai tarai tonanai na fianai aino enemutawana fo paria werea naya fo we
ambori wobu fi enemutawanai nanai.
12 Wiro amemaya we meuremi marira na fi tonana fo kaha, mae todoni
kontaio metohong kariri mano esobu fianai aino Allai dereraia nana fosa,
na eroasoafo tuti enemitawanai etamang weai na etawansa fo.

Allai ne Kaiwo Arera fo wiro yiwang na ea kaha

13 Weo rahida bo Allai dererai we Abrahami fo, fefora na mantauni
wonongfo, weo wiro manei dedai sewari we fefora nai kaha fefe.
14 Fefora deyo,
“Tarai antu,
we Yau ambori imoang wau fuba paria
tuti inari wau bawing separai bitoya aha ki.”*
15 Abrahami sawani demang saerawai we kaiwo nanai tuti na tonanane
sobu fianai aino Allai dererai wei tonana fo.
16 Weo inontaraine efafora mani, efafora na mano dedai sewari foi
wonongfo, tuti ne fefora tonana fo ne tarai we fio wemambiriu paria we yoa
tuba ne kaiwofo wetarai, tuti kife kaiwo dapa wai tonanafo.
17 Nanai wedaya, Allai deyo medurai na kasau we mano ambori eweriria
na Abrahamio esobu ne kaiwo derera fosa, we ambori eroasoai, we ne kaiwo
derera fo wiro yiwang funoma kaha. Nanai wedaya dohong kaiwo derera fo
tonanai, mae fefora tutirai.
18 Na dohong ne kaiwo derera fo tuti na fefora tutira fo,* Allai wiro sofa
kaha. Na fi beru tonana fo Allai wiro wemambiriu we sofa kutea konta
kaha. Ambori na tonanane, Allai dohong taenemirorongnei mirising tuti
wemambiriu fuba aha, amani mano tawawu weru nu kerira nini tono Allai
ambori tarutawanaia mutu na fi meinenamai we tata na rahida da aha ma
fo ki.
19 Taenemitawanai nanai ne tarai toyari kamutuo oari sea aweu pepayai
tuti tarutawanaia mutu nai tuti wedaya tanumianinunei niayai na mai.
Taenemitawanai nanai kontai sea tono Rorongno Mirarebana Pari foi na
Sempaisi ne Munufoi na Waidani ambori ireu aburung foi wiro wedua tata
aha kaha.
20 Yesusi dera rang da foni tata to katai nani ampa, tuti suai to wanai we
yiwang tata ampa. I weImami Fuba we fitawafa, mai kariri wang imami
Melkisedeki fo.

7

Melkisedeki, Imami Fuba dine

1 Weo Melkisedeki nini mani Mananu Salemi dine, tuti Allai, mano Dedai
Mantaung foi, ne imami dine. Na rahida Abrahami daraberahi na mamuna

* **6:14** Kejadian 22:17 * **6:18** Iberani 7:20-21

rorongno memunara kiraikobu mananufosa fo, Melkisedeki da wa sobui tuti mioani,
2 tuti Abrahami dohongno perpuluhangno kiari foi wei. Wangno Melkisedeki ninai, reantenang mani, neta we *Mananu Enererong Mesi*, tuti Mananu Salemi kontai, amani *Mananu Kia Mai* dine.
3 I mani, ne pari inana tuti ne pari tamana kontai, wiro bia na riria bei kahai kontai, wiro saubaunung kaha tuti wiro mireha na wea kaha. Ne tarai kariri Allai ne Kaisungfoi, weimami pampang we fitawafa.
4 Mewati! Inontarai nini fiabai paria, doni Abrahami tane wawafoi, dohongno perpuluhang na fi beng pari dewarai weru mananufosa fo wei nina.
5 Kariri Hukumi Musai soi foi mani, Lewi ne ririao esobu wang imami fo, ansaino ene mambiriu tonanai we efanduhi perpuluhangfo ria inontarai Israeli mano wei fosa ne, amani ene doroifosa, masino ene doroi nanisa kontai Abrahami ne riria disa ki.
6 Melkisedeki inontaraio wiro weriria na Lewi dine kaha, tonanai ki mae kia perpuluhangfo ria Abrahami tuti mioani, amani mioang mano sobu Allai ne kaiwo derera fo.
7 Tarai we wiro faforawa kaha, weo mano dedai sewa mioangno mano tewawa, ampafe tawatioai we Melkisedeki dedai sewa Abrahami.
8 Kontai kasau we Melkisedeki dedai sewa imamio eweriria na Lewi fosa. Weo na ninai inontarai batangno ambori emarareha fosa ansaino esobu perpuluhangfo, mae na wanai Melkisedeki, mano sobu perpuluhangfo ria Abrahami foi, kariri Kaiwofo deyoa fo, inontaraio darang pampang dine.
9 Ampafe madurai kontai toninai, Lewi imamio ne mambiriu we sobu perpuluhangfo, wape dohong perpuluhangfo kontai we Melkisedeki ampa, amani ria ne werengno Abrahami, amani na rahida Abrahami dohongno perpuluhangfo we Melkisedeki fo.
10 Weo rabuang bonani, Lewi wiro saubaunung kaharai, wape ne tarai toyari niayai na Abrahami ampa, na rahida Melkisedeki sobu Abrahami fo nanai.

Kristusi mani Imami Dedai dine toyari Melkisedeki, tuti dedai sewa imami Haruni

11 Na rahida Allai dohong ne Hukumifoi we inontarai Yahudi fosa, yuai Lewi ne ririafosa we eru wang imami fo, ambori ewiwiaing inontarai Israeli fosa ambori etohong kariri ne Hukumifoi na mai. Wape fio imami nanisa eru fo mani, wiro demoyarai we wedaya inontarainesa emasi kaha, weo ea kontai inontarai batang disa fefe. Tonana mani todoni kontaio imami siai manei kiawariai aha ma, amani mano weimami fo kariri wang imami Melkisedeki fo, wiro manei na Lewi ne ririafoi, toyari Haruni, kaha.
12 I mani wiro na Lewifosa kaha, ampafe Lewi ene wang imami fo riwang to inontarai siai aha tonana mani, Hukumifo kontai riwani nariai aha.
13 Weo imami mano madu kariri nini mani wiro na riria Lewi kaha, mae na riria siai, tuti na riria siai nini wiro manei fiata na mesbao ohong korbani nai we Allai foi kaharai.
14 Weo tawaitawanai ampa, we tane Sengnei weriria na riria Yehudai ma tuti kariri riria nani mani, Musai wiro medu sobu kaiwo kuteai kariri manei we weimami kaha.
15 Tuti kasau paria aha kariri todoni Hukumi Musai foi riwanai siai ampa, weo imami siai manei kiawariai aha, amani imami kariri Melkisedekifo.

16 Wenani weimamifo wiro kariri fianai aino hukumi bei dererai kariri ne
ririafoi kaha, mae kariri mambiriu darangno wiro woru na ea kaha fo.
17 Weo na Kaiwofo dotu kariri I deyo,
“Wau mani imami di Wau we fitawafa,
kariri wang imami Melkisedeki fo.”*
18 Ampafe, nina mani Hukumio fafong foi oiayari ampa, weo wemambiriu
kaha tuti wefieai ahang kaha fefe.
19 Weo Hukumio Allai dohoni ria Musai nani, wiro kia masifeai we manei
konta kahaia, nanai wedaya ninaifa mani Sempaisi deinawi rang waworuo
beng sewa we taenemitawanai nai feai, rang nani fiata tata ambori tahefang
we Allai.
20 Tuti Yesusi weimamifo wiro funomai tonana kaha, mae Allai fefora
tutirai. Imamio wei fosa raminde ruaisa fo, wiro ruaisa na kaiwo fafora feai
tonana kaha,
21 wape Mano nini, Allai yuaisi na fefora tutirai, na rabuang bo medu wei
deyo,
“Sempaisi fefora kawuru ampa,
tuti wiro yiwang kaiwo medurai nanai ahang kaha,
‘Wau mani imami di wau we fitawafa.’ ”*
22 Allai fefora tonanai wedaya Yesusi wefiainawiaio wemambiriu paria we
tata kariri todoni kaiwo areraio beng sewa fo wetarai.
23 Tuti fi siai konta mani, imami mano wei fosa mani efau, weo ea kiai
mansiari-mansiari mireha ampafe wiro manei yu wang nanai pampang
kaha.
24 Wape Yesusi mani darang we fitawafa, ampafe wiro fieai weduari na yu
wang imami fo we fitawafa fo kaha.
25 Nanai wedaya Yesusi nini wemambiriu we feriri inontaraine tata na
mai paria, amani mano na I tara tahefang we Allai, weo darang pampang
we ambori doa rahanai na tata tuti Allai.
26 Weo Imami Fuba tonana nei dino mesi we fiata tata ne, amani imamio
mirarebanai, dohong sarawa kaha, wesasari kaha, siai paria weru inontarai
ewesasari fosa, tuti dedai sewa rora bodoni kontai.
27 I mani wiro ne tarai kariri imami fuba wei fosa kaha, weo ea mani
rahida neungne enari korbanifo we mantaunsa ene sasarifoi, akawuru wori
we kaiwasa bitoya foi ene sasarifoi ki. Weo I mani niari korbani beyari
kawuru we fitawafa, na rabuang bo wekorbani mantauni ne taraifoi fo.
28 Weo kariri Hukumi Musai soi foi mani, kiutuai we yuai inontarai
batangno efanahang fosa weimami fuba, wape na fui faforao Allai meduri
foi mani, kiutuai we yuaio Kaisungfoi weImami Fuba, niariria mirarebanai
ao mesi we fitawafa.

8

Yesusi weImami Fuba we Kaiwo Arerai Waworu fo

1 Kaiwo tamadurai kai ninai, weneung tonina: tane Imami Fuba dedai
tonana dine, andino minohi na warang domoya fo ria Mananuo minohi na
kadera mananu foi na Waidani,
2 tuti yu wang Imami Fuba fo na Rorong Mirarebanai sewa foi, amani na
Sempaisi ne Munu wiatai wenumainu foi. Munu nani Sempaisi mantauni
andino niariri ne, wiro inontaraine manei dino niariri ne kaha.

* **7:17** Masmuri 110:7 * **7:21** Masmuri 110:7

3 Weo imami fuba nei kiai mani, ruaisi we kia inontaraine ene fi etohonai
we Allai fo, tuti we dohong korbani we kaiwasa ene sasarifoi nani we Allai.
Tonanai kontai we tane Imami Fuba Dedai foi; todoni kontaio ne fieai we
dohonai we korbani. 4 Masino niayai na nunei mani, todoni kontaio wiro
weimami kaha, weo imami manea kawuru ampa we etohongno korbanifo
kariri fianai dotu na Kaiwo Musai soi fo.
5 Fianai enari we eweimami fo, finanai enariri na munuo wefiainawiai
tuti wenuaninu kariri fio na Waidani fo. Finanai Allai deikaririai kawuru
we Musai ampa, na rahidao Musai niari Sempaisi ne Warumai Tendao Omi
Nai fi fo. Allai medu toninai we Musai deyo,

"Aromuoaifa, we finanai kai nari kariri fiainawiaio yeisaharai we wau na
uaifoi nanai."*

6 Wape ninaifa mani Yesusi ne fi yu weimami fo dedai sewao fi imami batang
fosa eru fo, tuti I mani Mano Doa Rahanai na Kaiwo Arerai Waworuo Allai
dohoni we yuti foi dine, tuti Kaiwo Arerai Waworuo nani mani dedai sewao
bo raminde dohoni we Musai foi, weo weneung na Allai ne dereraio mai
sewa fo fefe.
7 Weo Kaiwo Arerai reantenang fo masi fea reti, wiro obu kataifeai nariai
aha we Kaiwo Arerai weberu fo ahang kaha.
8 Wape bo reantenang foi wiro masi kaha, weo Allai sobu fisarawafeai na
ne inontarainesa, tuti medu deyo,
"Sengne Yau yeyoai,
Tarai we rahidafo ambori da ma ki,
Yau ambori inari Kaiwo Arerai Waworu fo ria riria Israeli fosa,
tuti ria riria Yehudai.
9 Kaiwo Arerai nanai wiro kariri kaiwo areraio yohonai ria ene werengfosa,
na rahida iru na ewaramifo iwiwiainsa era to boriei weru nu Mesiri foi
fo kaha.
Weo wiro etohong kariri nehu kaiwo arerai nanai pampang kaha,
ampafe wiro enehutituai wesa ahang kaha.
10 Wape ninaifa mani, nehu Kaiwo Arerai yohonai aha ria inontarai Israeli
fosa*
na rahida da aha ma fo ainina; Seng Allaine Yau imadu yeyo,
Yau ambori yohongno nehu hukumine na enumikamieifoi,
tuti isoi na enemirorongfo.
Yau mani, ambori ene Seng di Yau,
tuti ea kontai isahusa we nehu inontarai.
11 Tuti wiro etaunau ene warareng ruhi fosa,
ete ene terafosa ahang kaha, na eteyo,
'Todoni kontaio metaroanso Sempaisifo,'
Weo ea kiai, katui fuba ambori etaroano Yau ampa.
12 Weo Yau ambori yeinawi nehu enehuwawufo we ene sarawafo,
tuti ene sasarifo, wiro arohuoai ahang kaha."*

13 Na medu kariri Kaiwo Arera fo sahui we Kaiwo Arera Waworu dine
nana mani, niari Kaiwo Arera reantenang foi memo ampa, amani da ahang
kaha. Tuti fianai aino memoa tuti da ahang kahai nanai, finanai kefang we
wioru fo ampa.

* **8:5** Keluaran 25:40 * **8:10** Roma 11:11-22 * **8:12** Yeremiai 31:31-34

9

Kaiwo kariri omi we Allaifo na ne Munufoi na nunei

1 Kaiwo Arerai reantenang fo, amani bo Musai dohoni we Yahudifosa fo
mani, ne kaiwo we etohong kaririai na mai feai, kariri todoni esomi we
Allai fo, tuti neo munu mirarebanai we omi wei nai fo kontai, amani munu
inontarai nunei sa enariri foi.
2 Eruai ene munu esomi we Allai nai nani, munuo ahui we Allai ne
Warumai Tendao Omi Nai fi dine, tuti ne rorong boru. Rorong bo fong pari
foi mani wonong fino Rorong Mirarebanai. Pelita aweng foi tuti meja bei
tuti rotio ohonai we Sempaisi fo watai na nanai.
3 Na taba bo boru foi kurufuifo, obu rorong bei aha, amani rorong nani
wonong fino Rorong Mirarebanai Pari.
4 Na rorong nani, fi watai nai foi mani, mesbao nariri na emasi we nunung
finunsai mampori nai foi bei, tuti Buruao Kaiwo Arera foi, burua nani fati
na emasi sentenang. Na burua nani, botoli emasio oni fiang manna nai foi,
Haruni ne aitatohi wereroria foi*, tuti kamiei aburungno oi kaiwo arerai
rabuang sura fo naya fo, watai nai.
5 Na buruafoi ayai mani, aririwangno esahui we Kerupi mano urainawi
Allai ne sambewaraio dadai fo uroa nai. Uwaramipemafo forerawai na
burua nuwowong fo ayai, amani kataio ahui we Katai Fariri Sasari foi. Wape
fininai kai, wiro maduria wearirawang we bong na nina kaha.
6 Fi kiai nanai etanai na Allai ne Warumaifoi tonanaia mani, imamifosa
rahida neungne esuai to rorong bo fong foi we enari ene fi eweimami wea
fo nai.
7 Mae mano suai to rorong bo boru foi mani imami fuba foi mesiri andino
defuina bei mani suai webeyari tonanai afui ne. Tuti suai afui nanai, kiao
andowa ne rikafo we dohonai we korbani we Allai, we mantauni tuti we
kaiwasa ene sasario enariri na ewaitawana kaha fo.
8 Na tonanafo, Nuaninu Mirarebana foi deinawiaia kasau, we Warumai
Tendao Omi Nai foi, amani Warumai fafong na nunei nani fo wiata nendai
mani, rang we tasuai tono Sengnei ne Warumai tarai foi wiro tifai we
inontaraine tata kaha.
9 Fininai fiyiwansoai ete wefiainawiai we deunau mano taminohi na
rabuang bonini ne tata. Amani deinawiai weo mano tasomi we Allai ne
tata, wiro tasobu taenemirorong katui nei mirarebanai tuti mai na Allai
arongreafo na tatohong fieai we Allai na ne Munufoi kaha, ete wiro tasobu
taenemirorong katui nei mirarebanai na tamung andowa wekorbani wei
fo kaha. Finanai wiro wemambiriu we wedaya taenemirorong katui nei
mirarebana kaha.
10 Weo fi nari tonana fo, manta we fiangfo, fiunungfo, tuti fio nari we ruai
rurang inontarai fo. Finanai kai mani, fio ohong kaririai na boriei arora fine
tuti ohong kaririai paria rahida Allai niari fi waworu aha fo terai.

Na Kaiwo Arera Waworu ne mani Kristusi weImami Fubao doa rahana dine

11 Ninaia mani Kristusi da kawuru weImami Fuba ma ne, amani da kariri
fi bengno wataia fo. Da weImami Fuba nano Allai ne Warumai dedai
mirarebanai sewa tuti mesi sewa foi. Warumai nani wiro inontarai batang
ne saino enariri fo kaha, nana mani warumai nani wiro na nuo Allai samui
nini kaha.

* **9:4** Bilangan 17

12 Tuti wiro suai to Warumai rorong foi na kia kambing ne rikafoi tuti sapi
ne rikafoi kaha. Mae suai tono Rorong Mirarebanai Sewa nani webeyari
kawuru we fitawafa, suai afui na dohong mantauni ne rikafoi, ne rikao
tiwowu we feriri inontarainesa we fitawafa.
13 Weo rika na sapi mang foi tuti kambingfoi kontai kangganang na sapi
antung nunumi we korbani foi, imamifosa ehafarai we inontarai ewerarika
kariri hukumi agama foi sa we ambori emararebanai, amani emararebanai
na ene tarai boriei fo.
14 Na andowa ne rikafoi ohoni we ruai rurang inontarai ewerarika tonana
fosara mani, tonana mani Kristusi ne rikafoi sewa aha. Weo na Nuaninuo
wioru na ea kaha foi, Kristusi dohong ne taraifoi wekorbani we Allai, weko-
rbanio mirarebanai paria dine. Ne rika nani yuairurang taenemirorong
katui ne weru fi tanario wedaya marareha fo, ambori tatohong kariri Allai,
mano darang foi, ne dawiafo.
15 Ai wedaya mani, Kristusi na Kaiwo Arera Waworuo Allai dohoni we
yuti foi mani andino we Mano Doa Rahanai dine, ambori na tonana fo
mano Allai sahusara fosa esobu fi dererai wesa nanai, amani fio watai we
numainufo. Weo Kristusi mireha kawuru we feriri inontaraine tata weru
sasario tanariri na rabuang bo tarurai we tatohong kariri Kaiwo Arera
reantenang foi ampa.
16 Tuti kaiwo arera feai ne tarai kariri surat warisang. Weo masino obu
manei niari surat warisang bei akawuru wori mireha, todoni kontaio mano
sobu ne rafo kariri surat warisang nani dohong fiainawiai kariri weniari
surat warisang nani we mirehara fo.
17 Weo masino weniari surat warisang nani minohi darang mani, surati
warisangno niariri nani wemambiriu kaharai. Surati nani mano sobui
foi ne mambiriu we dohong kariri na rabuang bo weniari warisangfoi
mirehara fo terai.
18 Nanai doni Kaiwo Arerai reantenang fo, todoni kontaio wemambiriu na
rikafo, amani Musai miung andowa manei mirehara ambori Kaiwo Arera fo
da.*
19 Weo Musai deiriri Hukumifoi ne kaiwo kiai we inontaraifosa kiai we
etohong kaririaia mani, kia rikafeai na sapifoi tuti na kambingfoi, fia tamuai
na merehafeai. Mayeai kia nuawuru berika feai kontai ninoi hisopi feai,
yorang na rika nani tuti kifatitaiyai to bukuo Hukumi foi nanai tuti to
inontaraifosa ehai.
20 Mae medu wesa deyo, “Rika nini mani, rikao dohong Allai ne Kaiwo
Areraio demi mea metohong kariria nei wemambiriu tuti da fine.”
21 Tuti niari tonanai kontai aha we Sempaisi ne Warumaifoi tuti we
fianggengno wepahewai na nadifo kiai.
22 Tuti tarai to, kariri Hukumi Musai foi, adareti fi kiai ne, todoni kontai
mirarebanai na ruai ruramai na rikafeai terai, tuti rika tiwowu kaha mani,
wiro sasarinei kontai Sempaisi deiayari kaha.
23 Ampafe, Sempaisi ne Warumai tuti fianggeng kiai na rorongfo mani,
wefiainawiai kariri Sempaisi ne Munufoi na Waidani. Ne Munu na nunei
foi tuti ne fianggengfo todoni kontai ruai rurami ao mirarebanai na sapi tuti
kambing ne rikafo tonanafo. Wape fi na Waidani mantauni mani, todoni
kontai ruai ruramai ao mararebanai na fi tonana kaha, mae na korbanio
denteng sewa foi.

* **9:18** Tuti Kaiwo Arerai Waworu nei mani da na rika kontai, amani Kristus ne rikafoi.

24 Weo Kristusi wiro suai to Rorong Mirarebanaio inontaraine enariri we
fiainawiai kariri Rorong Mirarebanai tarai foi kaha, wape suai to Waidani
mantauni we doari na Allai arongreafo we dutani we tane masifo.
25 Imami fuba foi defuina neungne suai tono Rorong Mirarebana Pari foi
na Sempaisi ne Munufoi na nunei, kia mantauni ne rikafo kaha mae kia
andowa ne rikafo. Wape Kristusi wiro suai to Waidani we dohong mantauni
ne taraifoi wekorbani pampang tonanai kariri Imami Fuba fo kaha.
26 Weo masino tonana mani, sodai dadirafo pampang na reantenang
nunei tibaura fo paria rahida bonini kontai. Wiro tonana kaha, mae
webeyari kawuru deinawi ne taraifoi na nunei werea naya feninai, we
dohong mantauni ne taraifoi wekorbani we dufisaya sasarinei kiai.
27 Kariri fianai Allai kiutuaia fo, we inontaraine emarareha webeyari
kawuru, tuti mayeai kiutu kaiwo karirisa,
28 tonanai kontai we Kristusi, I webeyari kawuru wekorbani ne taraifoi
we sodua kaiwasa bitoya nei ne sasarifoi. Tuti I ambori deinawi ne taraifoi
na nunei weberu fo aha, wape wiro we sodua sasarifoi ahang kaha, mae we
dohongno faririfo we mano etamang wei fosa.

10

Yesus Kristusi wekorbanio mesi wefitawafa

1 Allai ne Hukumi dohonai we Musai fo, ne tarai kariri nuaninu terai,
wenuaninu deinawi kariri fibengno rabuang bonani ambori da aha ma fo,
amani fibengno tasobuai na Kristusi. Na Hukumifo tawatioaia kasau kaha
mae tawati te ne nuaninufoi, wiro fibeng tarai nana kaha. Defuina neungfo
inontaraio ehahefang Allai we esomi wei fosa, etohong ene korbanio mesi
kariri defuina fafongna fo tuti fuina yiwang fuina enari finanai pampang.
Wape Hukumifoi wiro wemambiriu we dohonsa enemirorong mesi na Allai
arongreafo na etohong ene korbani nanai kaha.
2 Weo masino inontarai esomi we Allai tonana fosa, korbani etohonai
tonana fo yuai ruransa kai webeyari ao emararebanai weru ene sasarifoi
mani, wiro enemitituai we ewesasari ahang kaha, tuti korbani nani demo-
yarai wefitawafa, ambori wiro etohong korbani tonana fo we Allai ahang
kaha.
3 Wape kasau ampa, we korbani etohonai na defuina neungfo tonana fo,
toyari deretawang inontarainesa pampang kariri sasarifoi.
4 Weo na todoni feai kontaio sapi tuti kambing ne rikafo wiro demoyarai
we yuai rurang sasarinei kaha.
5-6 Nanai wedaya rahida Kristusi suai to nunei ma ne, medu we Allai deyo,
“Wiro bawi we andowa wekorbani tuti fio ohonai we omi we Wau naya fo
kaha,
korbani nunumi foi tuti korbani ohonai we yuai rurang sasarifoi ene-
muoa kaha.
Wape nari nehu tarainei tuti moinenami wefio ohonai we Wau ne.
7 Ainanaya imadu yeyo, ‘Tarai, Dai Allaie Yau nina!
Ira ma we yohong kariri nemu awiawa,
Kariri fianai aino dotu kariri Yau na Buku Mirarebana foa fo.’ ”*
8 Anta Kristusi medu deyo, “Andowa wekorbani tuti fio ohonai we omi
we Wau naya fo, korbani nunumi foi, tuti korbani ohonai we yuai rurang
sasarifoi mani, bawi we fi tonana fo kaha tuti enemuoa kaha.” Korbani

* **10:7** Masmuri 40:6-8

tonana foi nariri kariri Kaiwo Allai dohonai we Musai fo ki, wape Kristusi medu tonanai.
9 Mayeai medu aha deyo, “Tarai, Yau nina, ira ma we yohong kariri nemu awiawa.” Ampafe dufisaya ne reantenangfo tuti yiwang na ne weberufo.
10 Tuti na Yesus Kristusi dohong kariri Allai ne dawiafo tonanaia fo, amani dohong ne taraifoi wekorbani we tata fo, wedaya tata tamararebanai, tuti finanai niari webeyari kawuru we tata we fitawafa.
11 Kontai rahida yiwang rahida, imamifosa kiai etoari eru fi eru fo pampang, rahida neungfo etohong korbanifo masi tonanai pampang, korbanio wiro wemambiriu we dufirurang sasarifo na wea kaha fo.
12 Wape imami Kristusi nini mani, dohong korbanifo webeyari kawuru terai we tane sasarinei we fitawafa. Mayeai minohi na Allai warang domoya fo.
13 Tuti paria ninaifa mani, demang terai we rahida Allai niari Kristusi ne aitetafosara saha tawansa kiai na awengfo.
14 Weo na korbani beyari kawuru fo terai mae, Kristusi niari inontaraine tata tamasi we fitawafa, amani mano niari tatara tamararebanaia ne tata.
15 Nuaninu Mirarebana foi kontai medu tuba kariri finanai we tata. Reantenangne mani medu tonina,
16 “Nehu Kaiwo Areraio yohonai riasa na rahida da aha ma fo, ainina:
Sempaisi Yau imadu yeyo,
Yau ambori yohongno nehu hukumine na enemirorongfo
tuti isoi na enumikamieifo.”*
17 Akawuru wori medu aha deyo,
“Ene sasarifo tuti ene sarawaio enariri fo,
wiro arohuoai ahang kaha.”*
18 Ampafe sasarifoi tuti fisarawafo Allai deiairia kiaia mani, wiro wepararu ohong korbani we sasarifi ahang kaha.

Tasu to fui na tane taroaso Kristusi ne fanai, mae tatawang tata tuti tararia Kristusi ne rang meinenamia nei

19 Ampafe doroi meaine, kariri Imami Fuba foi suai to Rorong Mirarebana Pari foi, kia andowa ne rikafoi, tata kontai, Yesusi ne rikafoi wedaya ambori ninaia mani rang tafai we tasuai to Rorong Mirarebana Pari foi tonanai kontai, amani tara kefang Allai na tamatai kaha.
20 Weo fiai rang waworu bei we tata tuti rang nani dohong tata tatarang. Rang nani ireu aburungno wedua Rorong Mirarebana Pari foia dine, wape ninaia mani tifai we tata ampa, amani na mantauni ne taraifoi.
21 Tuti tane Imami Fuba dedai manei, andino wenunggamiei na Sempaisi ne Munufoi ne.
22 Ampafe tara ma tara kefang we Allaia na taenemirorongno mesi tuti taroasoaia mutu, weo Sempaisi yuairurang taenemirorongneia mirarebanai weru taenemirorong ketuio kerira foi ampa tuti yuairurang tane taraineia mirarebanai na mereha mirarebana foi ampa.
23 Tarutawanaia mutu na fio taenemitawanaio taroa weai nanai, weo Mano dererai nani mani, dohong karirai na mai.
24 Tuti todoni kontaio, tauremifo nayai na tata ambori taboromio tata we ambori taenemiwawu tata tuti tanari fi beng fo.

* **10:16** Yeremiai 31:33 * **10:17** Yeremiai 31:34

25 Tuti todoni kontaio tafanduhi tata pampang we tawenadifo, dohonao
tahatai weru tafanduhi tata we nadifoi fe, kariri inontarai maneiru teaio
enari tonana fosa fe. Wape tataunau wawera tata tatohong tata taenemiro-
rongne wemambiriu aha, tarurai paria we tanari tonanai sewa aha, weo
tawatioai we Sempaisi ne Rahidafoi kikeu ampa.
26 Weo masino tawaitawang kariri ne wetaraifo tuti tatohong karirai
ampa, wape taenemikahirai we tanari sasari pampang aha mani, wiro
korbanifeai we yiwang tane sasari nanai ahang kaha.
27 Mae ne tasobua mani, tatamang terai we Sempaisi ne kiutu kaiwo fo,
amani tatamang na tamatai we tasodai Adia denggararu fo fuba paria fo,
adiao kaso mano etapai tonana fosa foi.
28 Masino inontarai manei na fafongfa deiaya Kaiwo Musai soi fo tuti
inontarai mandu ete mantoru ewati teri fosa eroa tubarai we tarai niari
sarawai tonanai, nana mani wenani wiro oiai ne sarawafo ahang kahai, mae
sobu aiboi marareha fo terai.
29 Tonana mani, menemitituai weai ki, kariri todoni aiboi marabao Sem-
paisi dohonai we mano sahatitawang Allai ne Kaisungfoi tuti deibera rikao
Allai dereri foi we werarika fo, rikao na Kaiwo Arera Waworu foi we
yuairurami wemirarebanaia, tuti deibera Nuaninu Mirarebanaio dohong
ne bengfo we tata foi. Ee! Inontarai tonana nei todoni kontai mesi we sodai
aiboi maraba pari sewa aha weru mano anta deiaya Kaiwo Musai soi foi.
30 Weo tataroang Mano medu ampa deyo,
“Ohong aiboifo we mano niari sarawa foi mani,
Yau nehu mambiriu we inari tonana ne,
Yauno ambori ibai berao mano niari sarawa foi tonana ne.”*
Kontai medu kariri mantauni deyo,
“Sempaisi ambori kiutu kaiwo kariri ne inontaraifosa ki.”*
31 Tarai to, matai paria we tawai to Allai Mano Darang foi warang aiboife fo.
32 Wape mearomi kariri fafong nana fo, amani na reantenangfo rahida
meroaso Kristusi tuti mesobu sambewarafoa fo, merurai tuti metawang
mea na dadirao maraba paria mesodaira fo.
33 Rabuang bonani, wea mani kaiwasa eteibera mea enari kanggani mea
na kaiwasa bitoya foi euremireafo. Weai kontai aha mani, mea kontaio
mehontai mesodai dadirafo ria mano enari kangganisa tonana fosa.
34 Tarai we menemirorong mesi ria mano ewatai na aitamu rorong fo
we eroaso Kristusi tuti mearomiosa, tuti rabuang bo mene rafo inontarai
etawara fo nanai, mesodai nanai na menemirorong mirising, weo mewait-
awanai we mantaung mea mesobu mene ra siaio beng sewa fea ne, amani
rao watai wenumainufo.
35 Na rabuang bonani mani, mene meroasoafo mutu paria. Ampafe
dohonao mehabi meroasoawa fanai, weo mene fiembaitafo fuba paria
demang we mea fo.
36 Weo todoni kontaio metawang mea, ambori menari kariri Allai ne
dawiafo kaia mani, na tonanane mesobu fianai aino dereraia fo.
37 Weo katu, rahidafo waroi ahang kaha,
“Mano da ma foi,
katu mani teba tuti wiro fiouhi da ma fo ahang kaha.
38 Wape nehu inontarai enemirorong mesi fosa,

* **10:30** Ulangan 32:35 * **10:30** Ulangan 32:36; Masmuri 135:14

ambori eminohi etarang na eroasoafo,
wape masino na ea, manea esu to fui mani,
wenanisa wiro enehuosa kaha."*
39 Wape tata mani, wiro inontaraio tasu to fui weru taroaso Kristusi tuti
taworu di tata kaha, mae inontaraio taroasoai tuti feriri tata we fitawafa di
tata.

11

Roasoanei

1 Roasoanei mani, fifiani dine? Taroasoanei mani, weneung na fio taene-
mitawanaifa na Allai fo, nana mani taenemiwawera we fi taenemitawana
fo kaha, tuti tawaitawanaia mutu we fio tawatioai na tauremine kaharai fo.
2 Weo na roasoai tonana fo Allai medurai we eneo inontarai enayai na
rabuang bo fafong paria fosa nani sa.
3 Na taroasoafo tawaitawanai we rorafaisi tuti nunei sentenang, Allai
niariri na ne Kaiwofo, ampafe fianai aino tawatioai ninai, finanai da na fio
tawatioa kaha fo.

Habeli, Henoki tuti Noaki itone itoroasoafo

4 Habeli tonanai kontai, na roasoafo dohong korbani denteng sewa Kaini
ne korbanifoi. Na ne yoasoafo nanai, Allai sahui we inontarai enerorong
mesi, tuti eneo ne korbanifoi. Tuti Habeli mireha ampa, wape na yoasoai
nanai, ne tarai toyari medu paria sobu rahida bonini we tata.
5 Na roasoafo kontai, Henoki minohi darang mae Allai yuaisi to rorafaisi
wiro sodai mararehafo kaha.* Wiro esobui kaha, weo Allai yuaisia fefe.
Weo wiro sodai finana kaharai mae, Allai medu kariri kawuru ampa, deyo,
"Henoki kia enehurorongnei."
6 Tuti roaso Allai kaha mani, todoni kontaio Allai enoa kaha. Weo mandoni
dino de da we Allai mani, todoni kontaio yoasoai we Allai mani niaya ne, tuti
dohong fiembaitafo we mano sera wei na taraifo.
7 Na roasoafo kontai, Noaki dohong kariri kaiwo Allai deretawanai wei fo,
amani samu wa fiabai paria rowei we fiata ne munu rorong fosa we eka-
harai weru aiboio Allai ambori bioi nunei nai foi. Finanai wiro kawariaia
Noaki detioa kaharai, wape yoasoai, ampafe na somi wei fo dohong kaririai.
Na tonanafo Noaki tuti ne munu rorong fosa ekaharai weru aiboifo, tuti
nunei sodai aiboi nani weo ea eroasoai kariri i kaha fefe. Tuti Noaki, na ne
roasoafo nanai, Allai sahui we inontarai enerorong mesi dine.

Abrahami ne yoasoafo

8 Na roasoafo kontai, Abrahami dohong kariri Allai ne kaiwofo, na
rabuang bo Allai sahui tuti demi we da to Kanaani, kataio dererai we dohoni
wei foi. Abrahami serawawera katai da wei foi, wape dohong kariri fianai
Allai deyoai nanai.
9 Na roasoafo kontai niayai weinontarai aisei na kataio Allai dererai weia
foi. Tuti minohi na munu tenda foi, tonanai kontai we Isaki tuti Yakupi suru,
weo uru kontai usobu kaiwo dererai nanai na Allai kontai ria Abrahami.
10 Abrahami dohong kariri fi Allai deyoa fo tonanai, weo deti to fong
demang we bendario biauni sau amangno mitubaru foi, amani bo Allai andi
enetituaiti tuti niariri foi.

* **10:38** Habakuki 2:3-4 * **11:5** Kejadian 5:24

11 Na roasoafo kontai, Abrahami mani, weinonggutung ampa tuti Sarai
kontai kirawahi tonanai ki, wape sobu mambiriu ria Allai we sobu riria na
Sarai. Weo Abrahami yoasoai we Allai dohong kariri ne kaiwo derera fo rai.
12 Ampafe na inontaraio weinonggutungna adareti kahofa diri tawania
foi, riria bitoya paria etaubau enumifo. Weo na Abrahami mani, ne riri-
afoi wiro ato afonsoi kaha, bitoyafo toyari awaha rora faisi tuti ninuaing
nafareng rausi.
13 Inontarai nanisa kiai na ene rahida etarang eminohi na nunei fo,
eroasoai pariao emarareha. Eroaso Allai ne derera fo tonanai wape man-
taunsa esobu fio Allai dererai wesa tonana fo kaha. Fi na kaiwo derera fo
esayorai na waroi terai tuti etamang weai paria. Tuti eteisaha kontai kariri
mantaunsa we ea mani eweinontarai aisei tuti inontarai eminohi sawai
arora na nunei disa.
14 Weo mano emadu tonana fosa, eteinawiai we enemirorongfoi dohong
weai paria we esera we nu weworuo esahui we ene katai dine.
15 Enemitituai tonanafo wiro earomio ene nuo raminde era weruri ma
foi kaha, weo masino enemirorong tonana mani, ene rang bitoya we
etaraberasa to katai nani aha.
16 Wape wiro nana kaha. Mae fio enemirorong dohong weaifa mani, we
esobu nuo denteng sewa aha foi, amani Waidani. Aiwedaya mani, Allai wiro
mimaya we esahui we ene Allai tuti ene Seng dine fo kaha, weo meinenang
bendari bei kawuru we ea ampa.
17-18 Na roasoafo, Abrahami kiutuai we miungno ne kaisung mansiari foi
we dohoni wekorbani we Allai, na rabuang bo Allai medu wei we titua kariri
ne yoasoafe fo. Abrahami nini dino sobu kaiwo Allai dererai kawuru ampa
we deyo,

"Na nemu kaisungno Isaki dino ato nemu riria bitoya foi nai ki."*

Tonanai ki wape dohong kariri kaiwofo, ampafe deyo miung Isaki we
dohoni wekorbani we Allai.
19 Weo Abrahami enetituai deyo, Allai ne mambiriu we duwi inontarai
emarareha fosa weru marareha rorong foi aha rai. Ampafe na tonanafo ne
tarai toyari sobu ne arikangno Isaki nano marareha rorong fo aha.

Isaki, Yakupi tuti Yusupi itone itoroasoafo

20 Na roasoafo Isaki deti to fong, ampafe mioang antungno Yakupi tuti
Esauwi uru kaririai.
21 Na roasoafo, rahida Yakupi de mireha nai foi, mioang Yusupi ne
arikangfo suru mansiari-mansiari, tuti somi we Allai na sauo ne aitatohi
nunggamiei foi.
22 Na roasoafo, rerai we rahida Yusupi mireha nai foi, medu kariri rahida
inontarai Israeli fosa era to boriai weru nu Mesiri foi fo tuti deretawansa we
ambori eha neinafo kontai weru kataifoi.

Musai ne yoasoafo

23 Na roasoafo, Musai ne wawafo suru umatai we urapa mananu Firauni
ne kaiwofo kaha, mae uradiwa Musai na rahida saubaunung fo paria sobu
ne embai botoru fo, weo uwatio Musai denteng fefe.
24 Na roasoafo, Musai awa fiabaifo mani, deiayarai we esahui we Firauni
antuwingfoi ne kaisung dine fo.
25 Mae kiutuai we sodai dadirafo ria Allai ne inontarai Israeli fosa, weru
minohi piraise tourai na sasari rorong foi ria inontarai sasari fosa fo.

* **11:17-18** Kejadian 21:12

26 Enetituaitaifa we sobu dadirafo ria mananu Firauni we dohong kariri
Kristusi, Mananu Mamparirio ambori kiawariai foi, mani, nanai beng sewa
weru ra fubao na nu Mesiri foi fo. Weo Musai wiro enetituai we ra nunei
kaha, mae we fiembaitai ambori sobuai na Waidani fo.
27 Na roasoafo, da weru nu Mesiri foi fo, tuti mananu Firauni kesoua
tonanai, wape mitai kutea kaha. Mae sawania mutu na fi niari fo, weo toyari
deti Allai, Mano atioi na wea kaha foi fefe.
28 Na roasoafo dohonsuao Paskafoi tuti domba ne rikafoi kiaria dufui na
inontarai Israeli fosa ene rahutu borong fo, ambori wewaio miung arikang
reantenang fosa foi, wiro miung arikang Israeli fosa konta fanai.

Inontarai siai fosa ene eroasoafo

29 Na roasoafo, inontarai Israeli fosa era kutu Rawanang Berika foi toyari
era na katai sirahiai. Wape inontarai Mesirio eteyo emito riasa awaru fosa,
etaisuia.
30 Na roasoafo, inontarai Israeli fosa era wari bendari Yeriho foi werahida
itu fo, wore kamiei na bendari foi misuhi aweu wiatai na kahofa nuwowong
fo.
31 Na roasoafo kontai, Rahapi wiwing diru foi, fiata inontarai Israeli
manduo uradiwara uwati kariri bendari Yeriho foi suru na mai fo, wedaya
inontarai Israeli fosa emuni ria inontarai eroasoa kaha fosa na bendarifoi
kaha.
32 Tuti imadu fiani aha, weo yeyo imadu kariri inontarai siaio eroasoai
tonanai konta fosa, manamo nehu rahidafea demoyara kaha. Weo wiro
imadu kariri Gidioni kaharai, Baraki kaharai, Simsoni kaharai, Yeftai ka-
harai, Dauti kaharai, Samueli kaharai, tuti nabifosa kaharai.
33 Weo na eroasoafo kontai,
eharaikobu mananufosa,
eru kaiwasa na wetaraifo,
esobu fianai aino Allai dereraia fo,
tuti ehobu singa eboromifo.
34 Tuti manea ehabisa tono adia rorong fo
wape wiro adiafoi kasosa kaha,
ekaharai weru sondu rengfo.
Efanahang wape Allai niarisa ewemambiriu,
tuti ewemambiriu na mamuna rorong fo
doni eharaikobu rai mamunao na mananu siai fo.
35 Na roasoafo kontai, wiwingfosa esobu ene inontarai emararehara fosa
aha, weo Allai duwisa nariai aha fefe. Wape manea siai kontai inontarai
enari kangganisara emarareha weo ene eroasoafo, tuti emaya we ekaharai
weru ne karira nanai kaha, weo enemitawanai we ambori Allai duwisa aha
we esobu ne beng sewa fo fefe.
36 Manea kontai inontarai eteiberasa, erarubasa na wai weababo, mae
manea siai eworasa na wai besi tuti esoasa to aitamu rorong fo.
37 Inontarai eru kamieio sara emarareha, manea kontai ehikasara efu-
tuayai na gergaji, tuti manea emunsa na sondu. Eminohifo na mai kaha,
enari domba tuti kambing rerawa karira fo we esansunsa nayai, ene pari
fi arorawa, inontaraifosa etahatawansa tuti enari kangganisa.
38 Era saiworuai na katai mananai sarahiai fo tuti na uai rabuang, na
kamiei kamirei fo tuti na winsaburung. Wape, tarai to, nunei wiro mesi wesa
kaha.

39 Inontarai nanisa kiai, na Kaiwo mararebana fo fiaisa we ene eroasoafo
tonanai, wape ea kiai wiro esobu fio Allai dereraia fo kaha weo finanai
kawariai na Kristusi fefe.
40 Weo Allai meinenang fio beng sewa feai we tata kawuru ampa, ambori
eweboyari ria tata mani tata ruhiaio tasobu ne maifo.

12

*Metawang mea na meroaso Kristusi fo na dadira rorong fo, weo na to-
nanane Dai Allai niari sua ne arikangne tatane*

1 Nina mani mano fafongfa eroasoai nani sa bitoya paria etoa wari tata
eteinawi kariri roasoai na mai ne. Tonana mani tatawing fi marabao
tasoduata ne tuti sasario miawa arora we wewora tata nei, tuti tatawang tata
we tamito na wawoaio Sempaisi demi tata we tawawoai nai foi.
2 Na tanari finana fo, tauremifo nayai terai na Yesusi, andino tane taroa-
soane weneung nai tuti mano dewawu tane taroasoai nanai pariao tasobu
ne mai fo. Yesusi sawania mutu na dadira rorong fo na sodua aitabafoi
fo, deitawanai we mireha na aitabafoi mani, fio kia mamaya paria fine.
Tonanai ki wape eneaya ne nanai, weo enetituai terai we mirising ambori
sobuai na rei dowana fo. Tuti ninaia mani minohi na Allai, Mano minohi na
ne kadera mananu foi, warang domoya foi ampa.
3-4 Mearomio Yesusi nini pampang, weo sawania mutu sodai inontarai
sasari ne ene etapaifo pariao mireha. Na mene merurai we metapa sasarifoi
nanai, wiro merurai ao emung mea memarareha konta kaharai. Ampafe
mearomioi pampang ambori wiro mefanahang tuti menemirorongfoi fitu-
aya fanai.
5 Tuti dohonao mearomiporo Allai ne kaiwo dohonai we ne arikangne
mea fo, amani kaiwo ambori dohong menemirorong mitubaru aha fo, na
medu deyo,
"Nehu kaisungne waune,
dohonao wahufora Sempaisi ne aunau maraba fo fe,
tuti dohonao enemurorongwai fituaya fe,
na rabuang bo Sempaisi sua wau fo fe,
6 weo Sempaisi dohong aunau maraba feai we mano enewawuti foi,
tuti dohong aiboi we mandoni dino yoa wei we ne arikangfo,
we ambori deunauwi nai."*
7 Mesodai dadirafea mani, metawang mea weai. Todoni kontai menemiti-
tuai we Allai yuba mea tonana fo mani we deunau mea finana, tuti nana
mani deinawiai we niari mea toyari ne arikang finanai. Weo arikang
mandoni dino wiro ne wawafoi yubati kaha ne?
8 Allai yuba ne arikangfosa kiai we deunausa, mandoni kontai. Wape masino
wiro yuba mea ete dohong aiboi we mea kaha mani, nana mani deinawiai
we mea mani arikang ninoi di mea, amani wiro ne kaisung tera di mea kaha.
9 Kontai, tane wawa na nuneisa, etaunau tata na aiboi tonana fo mani tasomi
wesa. Tonana mani, fi fuba sewa aha mani, todoni kontaio tatohong kariri
tane Dai, Mano niari tanumianinune kiai foi, ambori tatarang tuti taminohi
na mai.
10 Weo tane dai na nuneisa, eruba tata we etaunau tata na rahidafo wiro
waroi kaha, kariri fianai aino enumiruainso bengfo. Wape Dai na rorafaisi,
deunau tata we tane bengfo, ambori tamararebanai toyari I mirarebanafo.

* **12:6** Amsali 3:11-12

11 Tarai we rabuang bo tasobu aunau na aiboi tonana fo, wiro dohong tata
tafaraise kaha, mae dohong tata tapapirahai. Wape mayea mani, aiboi
tonana fo wedaya ne wetaraifo we mano Sempaisi deunauwi tonana foi ki,
nanai wetarai na enerorong mesi fo tuti na minohi na mai fo.
12 Ampafe mewarami marira fanai, tuti menari meawemibuka rirora
wara mutu, ambori meroasoawa mutu.
13 Tuti na meraria Sempaisi fo menari rangno masikaburuwa we
meawemiwa we mera nai, ambori mano enewawerahai toyari aweng sober-
aha foi wiro tindohia fanai, mae denteng aha.

Tarurai we taminohi tamararebanai, tuti wiro tateiaya Allai fanai

14 Merurai we na meminohi toa wa, meminohi na mai ria inontaraifosa
kiai, tuti merurai we ne mararebanafo terai, weo mandoni kontai mi-
rarebana kaha mani, wiro deti Sempaisi kahai ki.
15 Mewaitawang weduarai we dohonao manei na mea ketai weru Allai ne
bengno dohonai arora we tata fo fanai, ambori wiro manei ne tarai toyari
aio memu sifu rahang mea, da mau kia dadirafo tuti wedaya mano bitoya
wei fosa esobu ne karirafo fanai.
16 Mewaitawang weduarai we dohonao manei na mea meninawa fe, ete
ne tarai kariri Esauwi we deto fi masi kaha fo fe, amani dewayangno ne hak
wearikang fuba fo we fiang rewangguai bei fo, fanai.*
17 Weo mewaitawanai we na fui, na rahida bo deyo sobu moanafo ria
tamangno Isakifo, tamang deiayari. Weo masino yuraia sai kontai we
sobuai, manamo wiro sobu rangfeai we yiwang ne sarawai nanai ahang
kaha.
18 Mea mani toyari Allai ne inontarai Israeli fafong fosa kaha. Mesobu rang
mamo toyari ea kaha. Weo wiro mera to fio waramia ru feai kariri inontarai
Israeli fafongfa sa kaha. Ea mani era we fio waramia rufo amani, uai Sinai
tuti ne adiao denggararu foi, esodai mamantitifo tuti dedukafoi,
19 songgerifoi dotufo, tuti rawafuio fiabai paria foi. Rabuang bonani
etaramio rawafui nani fo, dohonsa ematai paria wedaya etutanai paria we
rawafui nani wiro medu wesa ahang fanai.
20 Weo eneinafo toyari morosung weru sa na etaramio kaiwo rawafuifoi
medurai wesa we etohong kariria fo kaha, amani rawafui medu deyo,
“Fifiani kontai,
inontarai ete andowa ete,
manei warang ete ne taraifoi disanso uai nini mani,
wenani ru kamiei oia mireha.”*
21 Tuti fio ewatioai nanai kia matai paria, wedaya Musai medu deyo,
“Imatai paria wedaya nehu weai mutu ahang kaha.”*
22 Wape mea mani, mesobu rang waworu bei, mera kawuru to uai Sioni, to
Allai Mano Darang foi ne bendarifoi, amani Yerusalemio Waidani, tuti mera
kawuru to ne wewaio ato afonsoi kaha foi efaunduhisa na mararising paria,
23 tuti to Allai ne arikang fuba fosa ene efanduhisa wejemati fo, amani
mano ewonomifo toi kawuru na Waidania fosa, tuti to Allai, Mano kiutu
kaiwo kariri kaiwasanei kiai foi, tuti to inontarai emararebana fosa enumi-
aninufo, amani nuaninuo Allai niarisara emasia fosa.

* **12:16** Kejadian 25:29-34 * **12:20** Keluaran 19:12-13 * **12:21** Ulangan 9:19

24 Tuti mera to Yesusi, Mano Doa Rahanai na Kaiwo Arera Waworu ne, tuti
to ne rika kafatitai foi, amani rikao deinawio rang waworuo denteng sewa
ne, wiro toyari Habeli ne rikao sahu we aiboifo kaha.*
25 Ampafe metanansiau weduarai, ambori dohonao meteiaya Mano medu
tonana foi fe. Weo masino mano eteiaya Allai we medu wesa tonanai na
nunei fosa wiro ekaharai weru aiboifo kaha, nana mani mano Allai medu
we tata na rorafaisi meu ne tata, masino tahurumitare ne kaiwofo mani, na
todoni feai kontaio wiro takaharai weru ne aiboifo kaha rai.
26 Rabuang bonani mani, rawafuifoi wedaya nunei rirora paria, wape
ninaia mani dererai deyo,
"Beyari aha mani, wiro inari nunei terai rirora kaha, mae rorafaisi
kontai."*
27 Kaiwo rabuang dotu tono 'webeyari aha' fo, dotu we nunei sentenang,
amani nuo Allai samui nini ambori niariri rirora tuti warapari. Ambori na
tonanane, fio wiro rirora kaha foi andino wiataia mutu.
28 Ampafe tatohong mahikai we Sempaisi, weo tasobuo nuo wiro rirora
kaha foi riati fefe amani tasobu kataifeai na Allai ne Mananu Rorong foi.
Todoni kontaio tatohong mahikai wei tuti tasomi wei na mai, amani na
tatatori tuti tamatai, kariri ne Allai eneoafo.
29 Weo tane Allai tasomi wei nei mani, ne tarai toyari adiao keso fifiani
konta fo.

13

Kaiwo aunau wefuiai

1 Mene menemiwawu wawera mea we mewedoroi wa, metawawutai na
mai pampang.
2 Dohonao mearomiporo metamang we inontarai aisei na mene munuwa
fe. Weo na nari tonanafo inontarai maneiru teai ewaitawana kahai mae
etamang we wewaifosa na ene munufo ampa.
3 Mearomio mene doroi eroasoaio enayai na aitamu fosa, mearomiosa
toyari mantaung mea kontai inontarai menayai na aitamu di mea. Tuti
mearomio mano inontarai enari kangganisa fosa, mearomiosa toyari mea
kontai mesodai ne tonanane kontai.
4 Mea kiai, todoni kontaio metato mene meriraufo we fi mararebanai, wiro
metohong siarawa fanai. Inontarai mano meninawa funoma foi tuti mano
niai ria wiwing siai foi ambori Allai kiutu kaiwo kariri ki.
5 Dohonao menemirorong dohong we doi ete ra karera fanai, mae fianai
aino wobua wa demoyarai we wau to tuti puraise we finanai. Weo Allai
medu deyo,
"Na todoni feai kontaio wiro itua wau na wea kaha,
tuti na fifiani kontaio itawing wau na wea kaha."*
6 Nanai wedaya tamadu na tanumiruainso mambiriu tateyo,
"Sengnei andi fiata yau nei,
ambori wiro imatai kaha.
Fianai aino inontaraine enari we yau ne?"*

---

* **12:24** Ne arti mani, Habeli ne rikafoi sahu tutirai we ambori mano miuni foi sobu aiboi kerira foi, wape Yesusi ne rikafoi toyari sahu dutang we Allai deiai tane sasarinei. * **12:26** Hagai 2:6 * **13:5** Ulangan 31:6 * **13:6** Masmuri 118:6-7

7 Mearomio mano ewenunggamiei we mea, mano emadu Allai ne Kaiwofo we meara fosa. Mewati kariri fi maio esobua fo na eminohi toa fo, tuti metohong kariri ene eroasoafo.
8 Yesus Kristusi wiro yiwani na ea kaha, na fafongfa, rahida ninai tuti we fitawafa.
9 Dohonao aunau aisei feai kia menemirorongwai wedaya mera sarawa fe. Weo ne bengne mani, taenemirorongnei mitubaru na Allai ne bengfo, wiro na fi kariri todoni fiang tatang fo kaha. Weo mano etohong kariri fio kariri fiang tatang fo nanai, toyari Yahudio raminde esahu fiangfeai we werarika kariri ene eroasoafo, wiro kia mai feai wesa kaha.
10 Tane mesba mesi bei we ohong korbanifo nai we Allai, tuti imami efata na mesba na Warumai na nunei fafong fosa wiro etang korbani watai nai foi kaha.*
11 Weo andowa ne rikafoi imami fuba foi kiari to Rorong Mirarebana Pari foi afui we dohoni we korbani yuairurang inontarai ene sasarinei, wape ne taraifoi niunumi na munue dereung boriei fo.
12 Nanai kontai doni, Yesusi sodai dadirafo na munuefo ne rahutu dereung boriei fo we niari inontarainesa emararebanai na mantauni ne rikafoi.
13 Ampafe tara wei to munue dereung boriei foa tuti tasodai mamayao inontaraifo eteiberahi fo kontai riati.
14 Weo na nufi ninai, tane katai taminohi tawang naya fea kaha, mae tasera we bendario ambori da ma foi.
15 Ampafe na taweboyari ria Yesusi ne, todoni kontaio tafiai Allai pampang. Finanai ne tarai wekorbanio tanari wei, amani na taboromine tateisaha wonongfo weSeng dine.
16 Tuti dohonao mearomiporo menari ne bengfo tuti mefata inontarai siai na mene fifo fe, weo korbani tonana foi dino Allai eneoa ne.
17 Metohong kariri mano ewenunggamiei we mea fo ene kaiwofo tuti metatosa. Weo ewaitawang wedua mea pampang fefe, tuti ansaino todoni kontai emadu tuti fi eru fo nanai na Allai arongreafo. Metohong kariri ene kaiwofo na mai, ambori erufi na enemirorong piraise, tuti ene fi eru fo wiro maraba wesa fanai, weo bereri mani finanai kia maifeai we mea kaha.
18 Metutang tuti amea pampang, weo ameroasoai we amenemirorong katui nei mesi, tuti na fifiani kontaio ametohong weai we amenari ne maifo.
19 Fio sewa aha mani, yeunau mea we metutang tuti amea tonanai, ambori ahera Allai kia yau we mea aha mau.

Nadi tuti kaiwo kafe fo

20 Na tane Seng Yesusi ne mirehafoi, ne rikafoi wedaya Allai ne Kaiwo Arera Waworu foi wetarai, amani Kaiwo Areraio watai wefitawafa. Allai duwiri nano marareha rorong fo, tuti yuaisi we Mantahung Dedai Mirarebanai we ne dombane tata. Kadono Allai nani kontai, amani Mano wedaya tata tanumiruainso ne maifoi,

* **13:10** Ne arti tofino: Tata tane fi denteng sewa weruo koang na agama Yahudi foi. Weo imamio erufi na Allai ne Warumaifoi fafongfa, amani emungno andowa na mesba ohongno korbani nai foi we ebai kaiwasafoi ne sasarinei, todoni kontai wiro etang fieai nano korbani omi nai foi fanai. Wape tata mani tateyo tane korbani ohoni we Allai ne mani denteng sewa, amani Yesusi mireha we feriri tata weru tane sasarinei. Tata kiai, mansiari-mansiari tasobu fariri na Yesusi ne mirehafoi.

21 meinenang mea na ne bengfo kiai we metohong kariri ne dawiafo.
Tuti na Yesus Kristusi, niari fianai dawi wea fo na tata. Todoni kontaio
tataparanding Kristusi we fitawafa. Antu.
22 Doroi meaine, yenggowa mea we ambori kaiwo aunau yenatuai we mea
mau ninai tanang ki, wape metamang weai na menemirorong mirising.
23 Ambori mewaitawanai, tane doroi Timotiusi etawini to boriai weru
aitamu rorong fo ampa. Ambori da ahera to ninai ma mani, auru ruhiai aura
mau we autuambawa mea ki.
24 Meteikaririai we mene mano ewenunggamiei we mea wasa tuti we Allai
ne inontaraio enayai na nana wasa kiai, yenatu mahikai wesa. Tane doroio
eroasoai kontai fosa na Italia, etanatu mahikai we mea.
25 Kadono Allai ne bengno dohonai arora fo weriria mea kiai.

Kaiwo Anatu Na Yakobusi

Kaiwo dedung we Yakobusi

Kaiwo anatu ne Yakobusi soi denatuai we Allai ne inontarai eroaso Yesusio enayai wariai na nunei sentenang fosa. Na kaiwo anatu ne, soi kariri fi bitoya wesa na kaiwo netawea fo, we fiainawiai wesa tuti we deunausa nayai. Amani deunau kariri inontarai Kristenine eminohi toa fo tuti fianai aino enari fo. Ampafe soi wesa, kariri todoni mano ene fi fosa tuti mano ene pari fi fosa fianai aino esodaira fo, kariri todoni enari ne bengfe fo, enemitituai sarawa kaha fo, kariri roasoai tuti ohong kariria fo, kariri kaiwo ariri maduri foi, kariri awaifo, tuti kariri mano enemirorong dedai fosa. Yakobusi kontai deretawansa we wiro etinggai inontarai fanai, wiro etatofa fanai, tuti etawansa, tuti etutang tutisa we Allai.

Na kaiwo anatu nini Yakobusi deretawanai kontai paria we na eminohi weinontarai Kristeni fo, todoni kontaio eteinawi ene eroasoafo na etohong toa fo.

Kaiwone deto kutuai toninai:

1:1 Kaiwo reantenang.
1:2-8 Roasoaia mutu na dadira rorong fo tuti utang Sempaisi we dohong awaifo.
1:9-11 Fi kariri mano ene fi fosa tuti mano ene pari fi fosa fianai aino esodaira fo.
1:12-18 Fi weanggari ambori tau wei fo.
1:19-27 Taramioai tuti ohong kaririai.
2:1-13 Wiro iri inontarai kariri ene fifo fanai.
2:14-26 Roasoai tuti ohong kaririai.
3:1-18 Sasari tatapereminei wedayari.
4:1-5:6 Inontarai Kristeni tuti finunei.
5:7-20 Kaiwo arerai we ohong kaririai.

Mahikaifea

1 Weo doroi bohio mea kiai, amani inontaraio meweriria na Israeli rabuang suraya boruo menayai wariai na nunei sentenang wa mea.

Yau Yakobusi, Allai tuti Seng Yesus Kristusi une womingne yau, yenatu mahikaifeai we mea kiai.

Meroasoaia mutu na dadira rorong fo tuti metutang we Sempaisi we ambori dohong mea mesawai

2 Doroi bohi, masino mesodai maino dadirafo mani, dohonao menemirorongwai fituaya fe, mae memararising pampang.

3 Weo mewaitawanaifa we meroasoia mutu na dadira rorong mesodairi nani, wedaya metawang mea.

4 Meruraifa we ambori mene metawang mea nanai wedaya memasi tuti mebiriu na fiani kontai.

5 Masino manei na mea wiro sewai kaha mani, todoni kontai dutang Allai ambori dohong awaifo wei, weo Allai mani warang takahetuai funomai ampafe fianai aino utang wea fo dohonai arora, wiro enetituaitafea kaha.

6 Wape manei dutani mani, yoasoai we fi dutang weai nanai sobua rai, wiro enerorong soriru fanai. Weo mano enerorong soriru nei mani, ne tarai

toyari andeisa rawanangrausi. Wanangfoi siai todoni mani, andeisafoi dipu kontai tonanai.
7-8 Inontarai tonana nei mani enerorong boyari kaha, ampafe wiro meduraia futuayai kariri fianai aino niari fo kaha. Nana mani dohonao enetituai kontai we sobu fieai ria Sempaisi fe.

Fi kariri mano ene pari fi fosa tuti mano ene fi fosa

9 Doroi Kristeni mano mene pari fi wa mea, mefaraise, we Allai yuai mea ampa.
10 Tuti inontarai mene fi wa mea, memararising kontai, weo Allai dohong mea meminohi na katai tawawa fo. Weo inontarai ene fi fosa ambori eworu toyari ainari rai.
11 Wofi dautai piao robongfoi mani, reraungfoi siamorang, ampafe ainarifoi mirurang tuti ne mianafo nai. Tonanai kontai we inontarai ene fi fosa. Erurai tuti ene fifoa tonanai, wape ambori eworu.

Fi weanggari tata we ambori tatawai

12 Mandoni dino sawani na fi dadira sodaira fo mani, wenani Allai mioani. Weo sawani kawuru na ne tonananea mani ambori sobu fiembaitafo, amani sobu numainu Seng Allai dereri we inontarai mano enemiwawuti fosa fo.
13 Manei sobu fio weanggariri we ambori dohong sarawaifa fo mani, dohonao deyo, “Allai dino weanggari yau ne,” fe. Weo Allai mani wiro enerorong dohong we niari fi karira fea kaha, tuti wiro weanggari manei na wea kaha.
14 Mae manei sobu fi weanggariri tonana fea mani, enerorong dohong we niari fi kerira fo andi wedayari ne, ne tarai kariri keri sofa we diang.
15 Ampafe dohong kariri enerorong kerira nania mani, wedaya sasarifoi tuti weboyari ria sasarifoi pampang mani, ambori wedaya mararehafoi.
16 Doroi enehuwawu mea wa meaine, dohonao menemitituai sarawa fe, weo Allai wiro weanggari manei kaha.
17 Fiani kontai aino tasobua fo, amani fi bengfo tuti maifo, biari kiai na rorafaisi meu, amani na Allai, mano niari sambewarai na rorafaisi foi. I mani Allai, mano wiro yiwani na wea kaha, tuti fianai aino meduraia fo wiro yiwang ahang kaha.
18 Na mantauni ne dawiafo, yuai tata we ne arikang tuti yiwang taenemirorongnei weworu, amani na taroaso ne Kaiwo wetarai fo. Niari tonanai we tatafo, weo nano fi kiai niariri na nufi nini mani, tataino diri tata reantenangne.

Taramioai tuti ohong kaririai

19 Doroi enehuwawu mea wa meaine, meru kaiwo fininaia mutu, amani we mandoni wau kontai ki, wukahera we taramudidau kaiwoariri, wape dohonao wukahera we modu tuti kosou fanai.
20 Weo mandoni dino kesou mani wiro dohong kariri ne maio Allai eneoa fo kaha.
21 Ampafe fi kerira tuti fi memunao menariri pampang foi mani, mehabioi weru mea. Mae na menemirorong tewawa meru Allai ne Kaiwo sanamai na menemirorongwai, weo Kaiwo nanai wemambiriu we kia mea mekaharai weru ne karirafo.
22 Todoni kontai metohong kariri fianai aino Allai medura fo, dohonao metaramioai tera fe. Weo metaramioai wape metohong kariria kaha mani, mepampamu bera mantaung mea aha.

23 Inontarai mano tarao Allai ne Kaiwofo wape wiro dohong kariria kaha
foi mani, ne tarai toyari wedoari deti ureng na kasinai.
24 Deti urengfo na maia kai, wape da weru kasinaifoia mani aroporo
urengfo we ne tarai toa foa.
25 Wape Allai ne Hukumio kia kaiwasafoi weru mamantiti rorong foi fo,
manei detori na mai tuti dohong kaririaifa pampang, wiro taraoai terai mae
aroporohai ahang kaha, wenani Allai mioani na fianai aino niari fo.
26 Mandoni dino deyo i mani inontarai somi we Sempaisi dine, wape wiro
deitawang taperengfoi kaha mani, wenani sofa berahi aha tuti ne yoasoafo
wiro wefiea kaha.
27 Inontarai somi na tarai we Dai Allai tuti mesi na urengreafo ne mani,
fiata arikang awata tuti wiwina esodai dadira fosa, tuti i kontai derara ne
taraifoi weru fi kerira nunei.

2

Dohonao metiri inontarai kariri ene fifo fe

1 Doroi meaine, mea mani inontarai meroaso Yesus Kristusi tane Sengno
sambewarai dadai sewa foi, di mea, tonana mani wiro metiri inontarai
toyari manei dedai sewai manei siai fanai.
2 Weo masino inontarai ne ra bitoya manei, sata araha rea keiwewa na
warakehafoi tuti sensuni na ansungno mehikai, da to mene katai mefanduhi
mea nai wai mau, mayeai inontarai ne pari fi manei, sensuni na ansung
karira, da kontai mau,
3 nana mani mano ne ra bitoya tuti sensuni na ansung mehikai foi andino
metatori sewa ne. Weo memadu wei meteyo, “Daie, munohi na kaderao
denteng nini,” wape mano ne pari fi foi mani memadu wei meteyo, “Boari
na wanai ete munohi na nang wowong nina.”
4 Menari tonana mani, metitua mene doroifosa, we manea etadai sewa
mano wei fosa, tuti deinawiai we menemitituaitawa kerira.
5 Nehu doroi enehuwawu mea wa meaine, metarami ma. Inontarai ene
pari fi na nuneisa mani, Allai dirisa we ambori titua kariri ene eroasoafo
mani, sahusa we inontarai ene fi disa. Inontarai nanisa ambori Allai yuaisa
we ne inontarai terai weo eminohi riati na ne weMananufo, kariri ne kaiwo
dererai we mano enemiwawutia fosa.
6 Manamo metoari aha meteikanggani mano ene pari fi fosa aha. Wape
mano ene ra bitoya fosa enari kanggani mea. Ansaino etinggai mea tuti eha
mea to mangkutu kaiwo fosa ne.
7 Eaino eteibera wonongno dedai mirarebana foi, amani Yesusi mano ne
mea foi.
8 Mananufaisi dohong kaiwoariri we tatohong kaririai na Buku Mi-
rarebana foi, amani,

“Menemiwawu inontarai siai kariri menemiwawu bera mantaung mea
wa.”*

Metohong kariri kaiwo nana mani menari ne wetaraifo finana.
9 Mae metiri inontarai toyari manei dedai sewa manei siai, amani metato
manea wape manea bereri, nana mani metohong sasari, tuti Allai ne
Hukumi dohonai we Musai nanai deinawiai we metohong sara ne Hukumi-
foi.

* **2:8** Imamati 19:18

10 Tuti mandoni dino dohong kariri Allai ne Hukumifoi kiai, wape ene-
funomi na rabuang bei mani, wenani dohong sara Hukumifoi sentenang
kontai.
11 Weo na Hukumifoi Allai medu deyo,
"Wiro metena ria wiwing ete mang siai fanai,"
tuti Hukumi siari nani kontai andino deyo,
"Wiro memung inontarai fanai."*
Ampafe masino wiro metena ria wiwing siai kaha, wape memung inontarai
mani, metohong sara ne Hukumifoi sentenang kontai.
12 Ampafe fianai aino memadura fo tuti menari fo, metitua weai. Weo Allai
kiutu kaiwo kariri mea rai, kariri ne Kaiwo kia kaiwasafoi weru mamantiti
rorong foi fo.
13 Weo mandoni dino wiro deinawi ne aroafo we inontarai siai kaha mani,
na rahida wanai Allai kontai deinawi ne aroafo wei kaha. Wape mandoni
dino aro inontarai siai mani Allai wiro dohong aiboifo wei kaha.

Roasoai tuti ohong kaririai

14 Nehu doroi meaine, manei medu deyo i mani inontarai yoasoa dine,
wape wiro deinawi kaririai na ne dohong toa fo kaha, nana mani ne
yoasoafo kia fiani wei rai? Manei yoasoai tonana mani Allai wiro feriri kaha.
15 Tarahio mene doroi manei, ne pari ansung demoyarai we sensuni nayai
tuti fiang demoyarai we dang na rahida neungfo kaha.
16 Wape memadu wei meteyo, "Wau ro mau wa. Nemu mahikai wonsung
waua monikapoi feai tuti mahikai bampi fea." Wape wiro metohong fi
dohong weai nana kaha, nana mani we fiani e memadu tonanai wei nina?
17 Tonanai kontai na taroasoafo, wiro tatohong kariria kaha mani, tane
taroasoai nanai wefiea kaha kontai.
18 Tarahio manei boyo, "Yau mani, iroasoai teraifa mani demoyarai,"
tuti manei wau aha mani boyo, "Yau mani, yohong te ne bengfoa mani
demoyarai." Wape imadu mau yeyo, meteinawiai na kaiwoariri arora kariri
mene meroasoawa, ambori yeinawi nehu iroasoane na yohong toa ne we
mea.
19 Kontai meroasoai we Allai mansiari kawuru. Mahikai! Wape metarami
ma, inggiranesa eroasoai tonanai kontai, tuti ematai paria. Mano meroasoai
wape wiro metohong beng kaha mani, mebeng sewa inggirafosa kaha, weo
ea eroasoai kontai, wape etohong kariria kaha.
20 Inontarai inggowui wa meaine, tarahio meteyo yeinawiaifa we mea we
mewati terai weo roasoaifa wape ohong kariri ne bengfo kaha mani, roasoai
tonana nei wefiea kahai.
21 Mewati tane werengno Abrahami e? Rahida bo deo miung ne kaisungno
Isaki na mesba wowongfo kariri kaiwo arerai Allai deyoai wei fo, na fi niari
nanai Allai detori we denteng riati aha.
22 Na fianai aino Abrahami niari nanai, deinawiaia kasau ampa, we
roasoafo mani, wiro kaiwo madurai arora fine kaha, mae fio ohong kariria
fine. Ampefe na finiarifo mani ne yoasoafo mai.
23 Finanai mai kariri Sengnei ne Kaiwo rabuang bo dotu deyo,
"Abrahami yoaso Allai,
tuti na yoasoai nanai Allai detori we inontarai mesi dine."*
Ampafe sahui we ne maniwowiri.

* **2:11** Keluaran 20:14; Ulangan 5:18 * **2:23** Kejadian 15:6

24 Ampafe kasau ampa, we inontarainesa ebeng ria Allai aha fo, wiro na eroasoai tera fo kaha, mae na fi bengno enari fo.

25 Kontai mewati Rahapi e? I wiwing diru dine, wape Allai detori we denteng riati, we fianai aino niari fo, amani inontarai Israeli manduo ura wa uwati kariri bendari Yeriho foi, Rahapi dino dediwa suru na ne munufoi, tuti fiata suru uwawu to katai siai aha fo.

26 Ampafe, kariri tane tarainei weo anseng bireri weia mani, mireha. Tonanai kontai we taroasoafo, wiro tatohong kaririai na fibeng tanari fo kaha mani, taroasoai nanai ne tarai toyari mireha, wiro wefiea kaha.

3

Sasari tatapereminei wedayari

1 Doroi meaine, dohonao na mea bitoya merurai we mewemantaunau jemati fe. Weo mewaitawanaifa we mano tawemantaunaune tata mani, Allai kiutu kaiwo we tata fo maraba sewa.

2 Tata kiai, wea mani tatohong sarawai. Wape mano wiro medu sara kaiwoariri kaha foi, i mani inontarai mesi dine, amani inontaraio sawang ne taraifoia mitu dine.

3 Mewati kudanei e, oyo autai nai tuti ambori iruwi we da kariri tatawiafo mani, tabuhi wai na borongfoi ambori wai nani dino iruwi nai we da kariri tatawiafo ne.

4 Kaparinei kontai tonanai. Kaparifoi watioi we fiebai tonanai tuti wanangfei mani suruoi paria, wape na ne bo irua foi mano siruwi foi siruwi defai na mimoya kariri ne dawiafo.

5 Tonanai kontai we tatapereminei, i ketui paria wape deparanding tata karira beyari. Mewati adia urengnei, ketui tonanai ki wape enang dininio kesoia kiai nai.

6 Tatapereminei mani ne tarai kariri adia. I wedaya sasari we tane tarainei sentenang. Fi na tane tarainei kiai mani andino kerira sewa ne. Ampafe kaiwo tamadurai na tatapereminei, ne tarai kariri adia na Soroha rorong foi. Saminseni andi wedaya tatapereminei denggararu tonanai, ambori kia karira we tata na rahida taminohi na nunei ninai.

7 Andowa aweng boa foi tuti ne fiafa na arong foi, romu tuti diangnei, aunauwi wori finahang ki, tuti inontaraine etaunauwia finahang ampa.

8 Wape tatapereminei mani mandoni kontaio wemambiriu we deunauwia finahang we medu sua kaiwo kaha. I memuna, mandoni kontaio wiro taraoi kaha, ne tarai toyari fimemu we memu kaiwasanei.

9 Tamadu nai tatohong mahikai we Sempaisi, tane Dai Allai, tuti tataperemi siari nani kontai andino takaherawai tuti tateikanggani inontarai siai Allai niarisa kariri mantaunifoi ne.

10 Ampafe kaiwo fiai fo tuti kaiwo kaherawa fo kawariai ruhiai na tatapereminei. Doroi meaine, finanai kerira paria.

11 Weo waya ureng boyari deda mandiei mani, wiro dowei memisi tuti dowei pirandima kaha.

12 Tonana kontai we ai urung nei, wiro webong saituni kaha, tuti anggurinei wiro webong urung kaha. Ampefe waya ureng deda mandiei meuai foi, wiro dedao mereha memisi ahang kaha.

Awai kia mai we tata ne mani biari na Allai meu

13 Masino na mea manei deyo i mani sewai tuti deitawang Allai ne rangfoi,
nana mani todoni kontaio deinawiaifa na dohong toa fo, amani niari fi masi
fo tuti ne bengfo na enerorong tewawao weneung na ne awaifo.
14 Wape masino menemirorong pirahai we inontarai siai tuti mewati
we mene tarai bo meneng wai terai we ambori mewemewonomi mani,
dohonao meboi mearomiwa meteyo mesawai fe. Weo na tonanane mebari
wera kaiwo wetarai fo.
15 Mano deyo sewai tonana nei mani, wiro sobu awai nani na rorafaisi
meu kaha, mae na nunei ma, tuti awai nani da na Allai Nuaninufoi kaha,
mae da na Saminseni ma.
16 Weo na doni kontai inontarai enemirorong pirahai wesa tuti ewati
wesa terai esera we ambori ewewonomi, na nanai kontai ambori inontarai
esawasa tuti emamuna wawerasa, tuti enari maino fi karira fo.
17 Wape mandoni dino sobu awai na rorafaisi meu mani, reantenang pari
mani wenani mesi wiro seyewa kaha, piraise we kia manangfo, deti we
inontarai siai, tuti taradidau kaiwo. Enewawu fuba tuti niari ne bengfo.
Doa rahanai, wiro enetituai we manei dedai sewa manei siai kaha, tuti wiro
tapereng sobaura kaha.
18 Inontaraio eminohi na mai tuti efata inontarai siai we eminohi ruhiai na
mai, nana mani inontarai emasi disa, tuti etohong kariri Allai ne dawiafo.

4

Mewemaniwowiri we finunei fanai mae metato Allai

1 Fifiani wedaya mea mesawa mea tuti memamuna wawera mea ne? Fi-
nanai dariai na fi karira menemituaiti na menemirorongwai, amani finanai
dawi mea pampang we menari ne karirafo.
2 Metohong paria we mesobu fieai, wape finanai mesobua kaha, wedaya
memung wawera mea. Tuti menemititou we inontarai ene fi na menemiro-
rong kerira, wape wiro mesobu fi metawi weai nana kaha. Mesawa mea tuti
memamuna wawera mea. Mesobu fi metawi wea fo kaha, weo metutang
Allai kaha fefe.
3 Kontai tarahio metutani kawuru ampa, wape mesobua kaha, weo fio
metutang weai nanai, wiro na menemirorong mesi kaha, wape we man-
taung mea mefaraiseraifa fine.
4 Toyari wiwingno enerorong wiro dohong we ne mangfoi titou ahang
kaha tuti dohong sarawai ria mang siai, mea kontai menemirorong dohong
te we Allai ahang kaha, mae metohong we finunei. Mewaitawanai kahai
we mewemaniwowiri we finunei mani, wedaya meweaiteta we Allaifo ne?
Ampafe mandoni dino de wemaniwowiri we finunei mani, wenani weaiteta
we Allai kontai.
5 Dohonao meteyo kaiwo dotu na Sengnei ne Kaiwone sofa fe. Weo
Nuaninu Denteng Allai dohoni niayai na tane tarainei dawiai paria we
tenemiwawu te Allai tuti tasomi terai wei.
6 Tonanai ki wape Allai dohong beng fuba sewa we tata. Ampafe doni na
Kaiwo Mahikai ne medurai deyo,
“Allai dapa mano enemirorong dedai nesa,
mae dohong beng we mano enemirorong tewawa nesa.”*
7 Ampafe tonana mani metato Allai tuti metapa Saminseni, ambori mito
weru mea ki.

* **4:6** Amsali 3:34

8 Mehefang Allai, ambori Allai kontaio kefang mea. Mano menari sasari
wa mea, meruai mewaramiwara mararebanai weru sasari menariri wai,
tuti mano menemirorong boru wa mea mani meruai menemirorongwai
kontai ambori mirarebanai.
9 Metatua bera mene taraiwai, mesai tuti metaidu, todoni kontai meri-
wang memiriwa na mesai tuti memirisingwa na menemirorong fituayai.
10 Metu menemirorongwaia tewawa na Sempaisi arongreafo, ambori yuai
mea metadai ki.

Wiro meteibera mene doroifosa fanai

11 Doroi meaine, wiro meteibabera mea fanai. Mandoni dino deibera ne
doroifoi ete dei we i we dohong sarawai, nana mani ne tarai toyari wenani
deibera Allai ne Hukuminei tuti deyo Hukuminei sarawai, weo Hukumi
nani deyo todoni kontai enewawu ne doroifoi. Nana mani mene tarai
wemangkutu kaiwo we Allai ne Hukumifoi, toyari meteyo fibeng kaha fine.
Masino meteibera Allai ne Hukuminei tonana mani, wiro metohong kariri
Hukumifoi kaha.
12 Wape mansiari kawuru andino ne mambiriu we dohong Hukumifi
we inontaraine tatane, tuti andino wemangkutu kaiwo we tatane. Mano
nani mani Allai dine, andino wemambiriu we feriri tata tuti kebi tata to
Soroha rorong foi ne. Ampefe mene mambiriu fiani feaifa ne, meteibera tuti
mehutu kaiwo we mene doroifesa nina?

Dohonao mearomiporo Sengnei tuti meboi mearomi tuti fi menari wa fe

13 Mano memadu meteyo, “Rahida nini ete aha te, ambori torontai to
bendari bowani ete bei siai aha, tonayai defuina bei teai we towaworifi
torawayanai, we tosera we doi nayai.” Metarami ma.
14 Fifianai aino aha mesobua fo mewaitawana kahai arorawa. Mene tarai
todoni rai? Mene tarai toyario kawario kameai mani watioi tonana mae
touraia mani niaia.
15 Ampafe memadu tonina, “Masino Sengnei eneoa mani, taminohi
tatarang tuti tanari fio tate tanari fo.”
16 Manamo wiro memadu tonana kaha, mae menemirorong dedai paria
tuti meboi mearomiwa tuti fi menari fo. Kaiwo fuba meboi mearomiwa
naya mani, kerira paria.
17 Ampafe mandoni dino deitawanaifa we ne bengfo todoni kontai niari,
wape wiro niari kariria kaha mani, inontarai nani dohong sasari finanai.

5

Kaiwo aunau we mano ene ra bitoya fosa

1 Mano mene ra bitoya wa meaine, metaramio nehu kaiwo finina. Mesai
metaidu fafong we dadira bitoya ambori mesodairi foi.
2 Mene rafi misuhia kiai ampa. Tuti mene ansungfe kantantini kiutuwi
kiai ampa.
3 Mene ra emasi tuti peraki fi raima soi kiai ampa. Raima nani we
fiainawiai kariri fianai aino mesodaira fo ki, amani todoni Allai kebi mea
tono rawanang adia rorong fo ambori keso mene taraiwai kiai. Weo nunei
ne rahida werea naya fe kefang ampa, wape mefanduhi ra bitoya terai.
Ampefe mene rawai niai ki tuti mesodai karira bitoya ki.
4 Mewati ma! Mano erufi we mea na mene romiwai ebibe esahu weo wiro
mebaisa kaha fefe. Esai tuti esahu we manei fiatasa, tuti erawamifui nani,
mananu Seng Allai taraoi ampa.

5 Mefanduhi ra bitoya na nunei we mefaraiseri tuti memiang mene
taraiwai nai. Nana mani mene tarai toyari sapio ahumia ne tarai fiabai we
ambori ani. Mea kontaio tonana, amani na mene ra nani memainenang mea
we mesobu ne karirafo.
6 Mano etohong sarawa kaha fosa meru aiboiosa tuti memunsa, wape wiro
enumiai mea kaha.

Metawang mea na dadira rorong mesodaira fo weo metamang we rahida Sengnei daraberahi nai ma fo

7 Ampafe doroi meaine, metamang tuti metawang mea pariao Sengnei
daraberahi aha ma. Metawang mea kariri inontarai mandohong romi nei, i
mani sanang aibong na romifoi, mae na wemunudang mani sawani demang
pariao we wemetang aha ambori fi sanang fo tifu na mai tuti wetarai.
8 Mea kontai tonanai, metamang tuti metawang mea, metoaria mutu, weo
Sengnei ne rahida daraberahi nai ma foi kefang ampa.
9 Doroi mea, dohonao menemitituai ete meteibera mea fanai. Weo menari
tonana mani Allai dohong aiboi we mea rai. Mearomioaifa we Mangkutu
Kaiwofi kefang we da ma ne, meinenang kawuru ampa.
10 Doroi meaine, mearomio kariri Allai ne nabio fafongfa emadu na
wonong fesara fo. Ea esodai dadirafo tonanai ki, wape etawansa. Ampafe
menarisa we fiainawiai we metohong karirisa.
11 Tarai to, ea mani tatatosa paria, we etawansa fefe. Metaramio Ayupi
kontai we sawani na dadira rorong sodairi foi ampa, tuti mewaitawanai
kontai kariri fianai aino sobuai ria Seng Allai fo ampa. Weo Sengnei mani
aroa sewa tuti enerorong denteng.
12 Doroi meaine, ne reantenang pari metohong kaririai konta mani, do-
honao mefafora na finunei ete na fi rorafaisi fe, ete na fifiani konta fe. Mae
fi meteyoai nanai antu mani meroa terai meteyo yo, mae antu kaha mani
meroa meteyo bireri. Ambori Allai dohong aiboifo we mea fanai.
13 Masino manei na mea sodai dadira mani, dutang we Allai, mae manei
firaise mani wenani yohi fiai Allai.
14 Manei na mea meninang mani sahu mano ewenunggamiei we jemati
fosa, ambori etutang tutiri we Allai tuti episowi na maning na Sempaisi
wonongfo.
15 Masino eroasoai tarai mani, mano meninang nani ambori denteng
ki, weo Sengnei waraira ne maninangfoi. Tuti niari sasari mani Sengnei
waraira ne sasarifoi kontai ki.
16 Ampafe mea kiai meteiai wawera mene sasariwai, tuti metutang tuti
wawera mea ambori mebeng. Mano enemirorong mesi fosa mani, ene
nadifoi wemambiriu paria tuti Allai yoa wei rai.
17 Mewati Eliai. I mani inontarai batang dine kariri tata, wape yoasoaia
mutu dutanai we ambori metang ming fanai, tuti metangfoi wiro ming kahai
defuina botoru aburungfeai kaririai.
18 Mayeai dutang Sempaisi nariai aha, ainanaya metangfoi miung aha,
ampafe ninoi tuti fitantanangfoi tetifu aha.*
19 Nehu doroi meaine, masino manei na mea wiro da kariri Sengnei ne
Kaiwo wetarai ne ahang kaha, mayeai mano yoasoa manei fiatari daraber-
ahi we Kristusi aha,

* **5:18** 1 Mananufosa 17:1–18:45

20 nana mani mearomio ninai, amani mandoni dino wedaya inontarai sasari manei daraberahi weru ne rang sarawa foi mani, wenani feriri inontaraifoi weru marareha rorong fo tuti wedaya sasari bitoya niariri foi niai.

Mahikaifeai.

Kaiwo Anatu Reantenang Na Petrusi

Kaiwo dedung we 1 Petrusi

Kaiwo anatu ne rasul Petrusi andi soi ne, amani Yesus Kristusi ne inontarai suraya mandu fosa manei dine. Kaiwone soi we inontarai Kristeni eminohi na katai esahui we nu Asia Katui. Na rabuang bo Petrusi soi kaiwo feninai, katai esahui we nu Asia Katui nini, wiro ne tarai kariri nu Asia na fui nini kaha. Weo rabuang bonani mani deinawi te nu bei na nu Roma foi, wape wiro Indonesia, Malaysia, Cina, tuti siai wei fo kaha. Rabuang bonani mani mano eroaso Kristusi fosa esobu dadira paria.

Nanai wedaya Petrusi soi wesa ambori esodai dadira maraba kontai mae enemirorong mitubaru. Soi wesa kariri Kaiwo Mahikai kariri Yesus Kristusi fo, mano mirehara, suwi aha, tuti ambori da aha ma foi, ambori enemitawania mutu. Esodai dadira paria we erariati mae, etawansa tuti eroasoai we waroi ahang kaha mae Allai mioansa paria, na rahida Seng Kristusi daraberahi aha ma foi.

Deretawansa kontai ambori eminohi mai kariri inontarai emararebanaio eraria Kristusi fosa.

Kaiwone deto kutuai tonina:

1:1-2 Kaiwo fafong.
1:3-12 Yesusi feriri inontaraine tata weru tane sasarine.
1:13-2:12 Todoni kontai taminohi na masi, weo Allai ne inontarai di tata fefe.
2:13–4:19 Taenemirorongnei mitubaru na dadira rorongno tasodaira ne.
5:1-11 Inontarai Kristeni nesa todoni kontai enemirorong tewawa tuti efata wawerasa na mai.
5:12-14 Kaiwo kafe.

Mahikaifea

1-2 Weo doroi Kristenio Allai ne inontarai diri mea wa mea kiai, amani mano menai taterai weinontarai aisei na nu Pontusi, Galatia, Kapadokia, Asia Katui, tuti Bitinia wa mea. Dai Allai diri mea we ne inontaraifo, kariri fianai aino enetituaitaitai kawuru na fafongfara fo, tuti Allai Nuaninufoi niari mea memararebanai wei ampa, ambori metohong kariri Yesus Kristusi tuti yuairurang mea na ne rikafoi.

Kaiwone na yau Petrusi, Yesus Kristusi ne rasuline yau.

Kadono Allai dohong ne bengfo arora we mea paria tuti wedaya mea menumiruainso ne maifo paria.

Dai Allai yiwang tata ambori tatarang tawaworu aha, donio taenemitawanai mutu

3 Moanafeai we Allai, mano tane Seng Yesus Kristusi tamanai. Ne aroafo fuba we tata paria, wedaya niari riwang tata aha toyari tataubau tanumi riwanaia tawaworu na Yesus Kristusi na suwi na marareha rorong foi aha fo. Na toninane dohong tata taenemitawanaia mutu.

4 Taenemitawanai we tasobu moanaio Allai meinenamia foi, amani moanaio suanai na Waidani foi we mea. Moanai nani wiro kerira na ea kaha, piro na ea kaha, tuti siamorang na ea kaha.

5 Moanai nani kiai we mea, weo na meroasoafo Allai deitawang wedua
mea na ne mambiriufo paria mesobu faririo meinenami we meara foi ki.
Fariri nani ambori deinawi na rahida kife nunei nai foi ki.
6 Ampafe, nanai wedaya memararising paria. Tarai, tarahai menemiro-
rong fituayai we mesodai maino dadira bitoya we rahida kutea tonanai ki,
wape mefaraise kontai.
7 Dadira bitoya mesodairi nani mani, we ambori deinawiai we mene
meroasoafo tarai tuti mitubaru. Mewaitawanai we emasinei mani, nunumi
na adiafoi we ambori obu emasi tarai dine. Tuti emasi tarai kontai mae
ambori wioru ki. Wape mene meroasoawa dadai sewa emasinei, ampafe
na dadira mesodairi wai ambori wedaya meroasoawa mutu. Na tonanane,
Allai fiai mea tuti deparanding mea, kontai yuai mea metadai na rahida
Yesus Kristusi daraberahi nai aha ma fo.
8 Wiro mewatioi na ea kaha rai, mae menemiwawuti ampa. Tuti ninaya
mani wiro mewatioi kaha, wape meroasoi. Nanai wedaya mefaraise tuti
menumiruainso mirising dedaio era wera kaiwo we madurai kariri foi.
9 Weo Allai niari mea mesobu fi meroasoai wea fo, amani feriri menumi-
aninuwai ki.
10 Kariri fariri Allai dohoni nani foi, nabi fafong fosa erurai paria we
ewaitawang karirriai. Emadu fafong kariri Allai ne bengno ambori dohonai
arora we mea fo.
11 Esera weai ambori ewaitawang kariri todoni tuti kidoni faririo Kris-
tusi Nuaninufoi medurai na ea fo kawariai ki. Rabuang bonani Kristusi
Nuaninufoi medu wesa deinawio dadirao todoni kontaio Kristusi, Mananu
Mampariri foi, sodairi foi tuti kariri ne dedai sambewaraio ambori da ma fo.
12 We nabi nanisa, Allai deikarirriai wesa we fianai aino emadurai tonana
fo, wiro reng we mantaunsa kaha, mae we mea na rabuang bonini ne mea;
amani fio na ninai metarami parai ria mano ewuwu Kaiwo Mahikai kariri
Yesus Kristusi fosa fo. Emadu finanai we meafo, emadurai na Nuaninu
Mirarebanaio Allai denatui na rorafaisi meu fo ne mambiriufo. Fi nanai kai,
wewaifosa kontai etohong weai paria we ewaitawang karirriai.

Allai sahu tata we tamararebanai na taminohifo

13 Ampafe todoni kontaio memainenang na menemitituaitawa. Metitua
meminohi toa wa tuti menemitawang te Allai ne bengno dohonai arora we
mea fo na rabuang bo Yesus Kristusi da aha ma fo.
14 Mea mani Allai ne arikangno metohong kariri ne dawiafo tera di mea,
ambori wiro metohong kariri menemirorong kerira raminde menariri na
rabuang bo menayai na mamantiti rorong fo nani foi kaha.
15 Mae todoni kontaio na meminohifo memararebanai, kariri Allai mano
sahu mea foi mani mirarebanai.
16 Weo na kaiwofo dotu deyo,
“Todoni kontaio memararebanai,
weo Yau mani imararebanai.”*
17 Na meminohi toa ne, todoni kontaio metitua kariri menayai tourai na
nunei fo, toyari menayai weinontarai aisei na nufi nini, tuti metato Allai tuti
mesomi wei terai na mematai. Weo mewenadi wei mani mesahui we Dai,
tuti andi kiutu kaiwo na mai kariri inontarainesa, kariri mansiari-mansiari
fi niari fo tuti wiro deto manei dedai sewa manei siai kaha fefe.
18 Weo mewaitawanai we Allai feriri mea weru meminohi toaio wefiea
kaha fo, kariri fianai aino mesobuai ria mene werengfosara fo. Wape wiori

* **1:16** Imamati 11:44-45, 19:2

kutu mea weru mene meminohi toai nanai, wiro biaitai na fio ambori woru
fea kaha, toyari emasi ete peraki kaha,
19 mae biaitai na fio ne harga dedai paria, amani na Kristusi mantauni ne
rikafoi, ne tarai toyari domba antungno mirarebanai, wiro ne wea karira
kaha foi.
20 Kristusi nini, Allai niari nunei kaharai mae, diriri kawurua. Tuti rahida
wefuiai ninai arahio da to nunei we mea ma.
21 Na Kristusi nini meroaso Allai, mano duwiri suwi na marareha rorong
foi aha fo tuti yuaisia dedai sambewara foi. Ampafe meroaso te Allai tuti
menemitawang te I.
22 Tonanai, na metohong kariri kaiwo wetarai fo mewarami-ira mene
sasariwai awao memararebanai ampa, ambori menemiwawu mene doroio
meroasoai ruhia fosa na mai. Ampafe todoni kontaio menemiwawu waw-
era mea na menemirorong mesi tuti na tarai aha.
23 Menemiwawu mea tonanai, weo Allai ne Kaiwo darang tuti watai
wenumainu fo wedaya meara ne tarai toyari metaubau menumi riwanaia
mewaworu ampa. Wape wiro metaubau menumi weinontaraio ambori
mireha foi kaha, mae weinontaraio metarang pampang.
24 Weo ne Kaiwofo dotu deyo,
“Inontarainesa kiai ne tarai toyari ninoi,
tuti ene sambewarai etaparandina fo ne tarai toyari ninoi ne ainari;
Ninoifoi siamorang tuti ne ainarifoi mirurang,
25 wape Sempaisi ne Kaiwofo watai wenumainu.”*
Kaiwo nanai aino Kaiwo Mahikai fo ewuwuai kawuru we meara fo.

2

1 Ampafe, weo metaubau menumiwa mewaworu aha mani, mehabi ne
karirawa kai weru mea, wiro menemirireu inontarai fanai, metatofa biriu
fanai, tuti metaperemi sobaura fanai. Wiro menemirorong pirahai we
inontaraio esobu ne maifo fanai, tuti metairiri inontarai fanai.
2 Todoni kontai mene tarai toyari arikang marareha awefang barika foi,
tuti metohong we ui mai tuti mirarebana na Allai fo. Ambori na tonanane
mefabai tuti memutubaru na mene meroasoawa, amani na fariri mesobua
fo.
3 Weo menumiruainso Sempaisi denteng we mea fo ampa.

Yesus Kristusi ne tarai wekamiei reantenangno darang, tuti ne inontarai eroasoa fosa ewekamiei samusa nai fo

4 Ampafe mera we Sempaisi ma. I mani ahui we *Kamieio Darang*, kamieio
inontaraine eteiayari we eteyo wefiea kaha fefe, wape kamiei nani Allai
diriri wekamiei dedai wewonong.
5 Mea kontai mene tarai toyari kamieio darangno Allai samusa we biaung
munu omi wei foi nai. Na tonanane mene tarai weimami mirarebanaio
meminohi merufi terai we Allai, tuti na Yesusi Kristusi metohong korbani
we Allai, amani korbani kia Allai enerorongfoi fo.
6 Weo na Kaiwo Mararebana fo dotu deyo,
“Mewati ma, yirio kamiei weharga dedai bei,
kamiei nani yohoni wiatai na Sioni wekamiei reantenang,
tuti mandoni dino yoasoi mani,
wiro mimaya na wea kaha.”*

* **1:25** Yesayai 40:6-8 * **2:6** Yesayai 28:16

7 Ampafe we mano meroasoa wa mea kamiei nani weharga paria. Wape we
mano eroasoa kaha fosa mani,
“Kamieio mano enari munu fosa eteiayaria foi,
ninaia mani andino wekamiei reantenang,”*
8 tuti,
“Kamiei nani dino wedaya inontarai esodairi ne,
tuti dohonsa etawai.”*
Esodairi tonanai weo eroaso Kaiwo Mahikai fo kaha fefe. Tuti ne tonanane
Allai samusa we ambori ene tarai tonanai kawuru ampa.
9 Wape mea mani inontaraio Allai diri mea kawurua di mea, imamio mefata
Mananufaisi di mea, kaiwasao memararebana di mea, Allai mantauni ne
inontarai di mea. Allai diri mea tuti sahu mea weru mamantiti rorong fo
we mesuai to sambewaraio fiabai foi rorongfo. Allai sahu mea tonanafo we
ambori mewuwu kaiwo kariri fi fubao niariri we mea foi.
10 “Fafongfa Allai ne inontarai di mea kaha,
wape ninaia mani ne inontarai di mea ampa.
Fafongfa aro mea kaha,
wape ninaia mani, aro mea ampa.”*
11 Doroio enehuwawu mea wa meaine! Mea mani inontarai aisei tuti
inontarai meminohi sauai na nunei di mea. Ampafe yutang mea paria
we mehatai weru sasario menemirorong dohong we menari wa, amani fi
karirao memuna we menumianinuwai wa.
12 Todoni kontaio mene metohong toa wa mai na menayai rahang in-
ontarai etaroanso Allai ete Yesusi kaha fosa wa, ambori masino eteibera
mea weinontarai menari ne karirafo di mea mani, na mene metohong toai
beng ete mai nanai, etato mea tuti ambori etaparanding Allai na rahida
daraberahi nai aha ma foi.

Mesomi we mananufosa tuti mambaisengfosa

13 Na Sempaisi wonongne yutang mea we mesomi we mano ewe-
nunggamiei eru mea na nunei sa. Amani we Kaisari mano yu wang mananu
dadai foi,
14 ete we gubernuri mano Kaisari deinawisa we etohong aiboifo we mano
enari ne karira fosa tuti we efiai mano enari ne beng fosa.
15 Weo Allai ne dawiafo mani deyo, ambori na ne beng menari fo nanai
mehobu inontarai ewebonggoi fosa eboromio emadu funoma foi.
16 Todoni kontaio meminohi weinontaraio mehasau weru sasarifoi, wape
dohona mene mehasau tonana fo metohonai we metabung wedua ne karira
menari fo fanai. Mae meminohifo menari kariri todoni inontarai mewe-
woming we Allai di mea fo.
17 Mandoni kontaio metatori, menemiwawu mene doroi inontarai Kris-
teni fosa, mematai we Allai, tuti metato mananu nunei sa.

Kristusi ne dadira sodaira fo wefiainawiai we ohong kariria ne

18 Doroio inontarai etafu mea eru mea we mewewoming wesa wa mea,
mesomi we mano eru mea wasa na metatosa. Wiro we mano enemirorong
denteng tuti ene kaiwo manang fosa tera kaha, mae we mano ene kaiwo
tapapa fosa kontai.

* **2:7** Masmuri 118:22 * **2:8** Yesayai 8:14 * **2:10** Hosea 2:23

19 Weo inontaraio dohong sarafiea kaha, wape sobu dadira mani, masino
sawani na dadira rorongno sodairi nani foi, weo deroangno Allai ne awiafo
na mai, Allai ambori mioani ki.
20 Wape mesobu aiboifo we menari sarafieai tuti metawang mea na aiboi
mesodairi nani kontai mae, mesobu fiea kaha. Wape masino mesodai dadira
we menari ne bengfo, tuti metawang mea na dadira mesodairai nana mani,
Allai deto finanai we fi mai fine.
21 Allai sahu meara we ambori mesodai ne tonanafo kontai. Weo Kristusi
mantauni sodai dadirafo we mea ampa tuti na tonanane dohong fiainaw-
iaifa we mea, ambori metohong kariri fianai aino niaria nanai.
22 "Wiro niari sasarifeai na wea kaha,

tuti obu kaiwo sofa feai na borongfo kahai kontai."*

23 Inontarai eteiberahi fo, wiro deiberasa kaha. Sodai dadirafo, wiro kiaru-
fansa kaha. Mae sawing ne taraifoi we Allai, Mano kiutu kaiwo na mai foi.
24 Kristusi mantauni sodai dadirafo na aitabafoi we tane sasarinei na ne
taraifoi, ambori tamarareha weru sasarifoi ne mambiriufo, tuti tatarang
aha na tamasi na Allai arongreafo. Na Kristusi ne kahai fuba sodairi na
aitabafoi, niari tane tarainei denteng weru fifiani kontai ampa.
25 Weo fafong nanai mene tarai toyari dombao era sarawai, wape ninaia
mani metarabera mea we Mantahungfoi, amani mano deitawang menumi-
aninuwai, ampa.

3

Kaiwo kariri todoni minohi ruhiai wemambewangfo

1 Tonanai kontai we wiwingne mea, todoni kontaio mesomi we mene
mangwasa, ambori masino mene mangwa manea eroaso Sempaisi ne Kaiwo
kariri Yesusi fo kaha mani, wiro memadu fieai wesa kaha, wape na mene
menari toa wa wedayasa eroasoai.
2 Weo mene mang eroaso kaha wa ewati mene menari toaio mai tuti
mararebana wa fefe.
3 Dohonao mene mahikaifo nayai na boriai arora terai, na fi memaranding
mea naya wa, toyari menari menumiwara mahikai, ete memaranding mene
taraiwai na fi marandingno ne harga dedai tuti ansungno ne harga dedai foi
fanai.
4 Mae, ne menari mani mene mahikaifo kawariai na menemirorongfuisi
mandiei na fiamaranding wiro siamorang na wea kaha ete nai na wea kaha
fo, amani memanang tuti meminohi na mai. Mene mahikai tonina ne aino
Sempaisi detora ne.
5 Weo na toninane, fafongfa wiwingno emararebanai tuti enemitawang
Allai fosa emaranding ene taraifoi na fi tonana fo ambori enarisa emahikai.
Tuti esomi we ene mangfosa.
6 Sarai kontaio ne tarai tonana, i somi we ne mangno Abrahami tuti sahui
we ne mano fuba dine. Mea kontaio Sarai ne kamitung di mea, masino
menari ne wetaraifo tuti wiro mematai mano enarikanggani mea fo kaha.
7 Tonanai kontai we mangwa mea, todoni kontaio menemitituaitafo mai
we mene wiwingwasa, tuti menari suasa na mai tuti metatosa, weo ene
mambiriufo wiro mai kariri mangnesa kaha, wape ea kontai ambori esobu
fio Allai dohonai arora we mea fo, amani dohong mea metarang riati we
fitawafa. Menari tonanai ambori fiea wedua mene nadiwai fanai.

* **2:22** Yesayai 53:9

Inontarai Kristeni ne esodai dadirafo we enari ne bengfo

8 Wefuiane mani, mea kiai todoni kontaio mene kaiwo boyari, menemi-
tituaitafo mai we mea, menemiwawu wawera mea toyari mambetahatui,
mearomio inontarai siai, tuti menemirorong tewawa.
9 Inontarai enari ne karirafeai we mea ete eteikanggani mea teaifa mani,
wiro menari berahai wesa tonanai ahang fanai, mae todoni kontaio memo-
ansa. Weo ne tonanane aino Allai sahu mea wea ne, ambori mesobu
moanafo riati.
10 Weo kaiwofo dotu deyo,
“Mandoni dino deo minohi darang na waroi
tuti deti ne bengfo na minohi toa fo mani,
wenani todoni kontaio deitawang wedua taperengfoi weru kaiwo ariri
karira fo,
tuti bororawafo weru kaiwo tatofa fo.
11 Kurutare ne karirafo tuti niari ne bengfo;
todoni kontaio sera we ne maifo tuti yurai we sobuai.
12 Weo Sempaisi urengfo nayai pampang na mano enemirorong mesi fosa,
tuti tarangfo tifai demang we ene nadifo,
wape dapa mano enari ne karira fosa.”*
13 Masino merurai we menari ne bengfo mani, mandoni kontaio wiro niari
ne karirafo we mea kaha.
14 Wape masino mesodai dadirafo we menari masifo mani, mesobu mai
paria! Ampafe mandoni kontaio memataiti fanai, tuti mearomikuaya fanai.
15 Wape mesomi we Kristusi tuti meroasoi we mene Seng dine na
menemirorongwai. Tuti memainenang pampang na rahida neungne we
meteisaharai we mandoni kontai, andino dutang mea we fianai aino mene-
mitawanaia mutu wea fo na mene meroasoafo.
16 Wape menari finanai na mene kaiwo fanahang, tuti metato inontarai
siai, tuti menemirorong katui wai mirarebanai. Ambori manei deikanggani
mea funomai, we meminohi na mai weinontarai meraria Kristusi wa mani,
wenani ambori mimaya sua kaiwo medurai funomai tonanai we mea fo.
17 Weo masino mesodai dadirafo we menari ne bengfo tonanai, kariri Allai
ne dawiafo, nana mani fi beng sewa paria fine. Tuti finanai beng sewa weru
mesodai dadirafo we menari ne karira fefo.
18 Weo Kristusi mireha webeyari kawuru we tane sasarinei, I mani Mano
mesi foi, mireha we inontarai emasi kaha fosa. Niari tonanafo ambori
wiwiaing tata kia tata we Allai. Inontarai emuni mirehafo na ne tarai
weinontarai batang fo, wape suwi aha na Nuaninu Mirarebana foi ne
mambiriufoi.
19 Na Nuaninufoi ne mambiriufoi kontai da wiuwu kaiwo we nuaninu
enai na aitamuo marareha rorong fo,
20 amani nuaninu na inontaraio wiro etohong kariri Allai kahai na
rabuang bo Noaki niari ne wafi nani fosa, amani mano eworu na mereha
sufoi nunei nanisa. Rabuang bonani Allai dohong aiboifo kaharai, mae
sawani demang we etaraberasa, paria Noaki niari ne wafoia kiai. Mano
enayai na wa rorong fo efau kaha, eweindeatoru ansaino ekaharai weru
mereha sufoi nunei nani ne.
21 Tuti merehao sufoi nunei nani, ne tarai we fiyiwansoai kariri baptisi
na mereha na fui ninai we feriri mea fo. Baptisi tonana nei, wiro menariri

* **3:12** Masmuri 34:12-16

we ambori yuairurang rarikanei weru mene tarainei kaha, mae ne tarai we kaiwo areraio metohonai we Allai na menemirorong ketuio denteng wai. Baptisi nani feriri mea na Yesus Kristusi suwi na marareha rorong foi
22 tuti dautai to rorafaisi ampa. Ninaia mani wemananu na Allai warang domoya foi, tuti wewaifosa, mananu na doni konta fosa, tuti mambiriu na doni konta fosa etisangkapa eawemibukafo kai esomi wei.

4

Inontarai eroasoa nesa mani, todoni kontaio eminohi toa fo siai weru mano eroasoa kaha fosa

1 Kristusi sodai dadirafo na ne taraifoi ampa, ampafe mea kontai memainenang mene taraiwaia mitu na menemitituai kariri Kristusi enetituaitafo, amani mesodai dadirafo kariri. Weo inontarai mano sodai dadirafo na ne taraifoi tonana mani, fiotourai weru sasarifoi ampa.
2 Ampafe mene rahida metarang na nunei sea ninai wiro metohonai we menari kariri fi karira inontarainesa etawi wea fo fanai, mae we menari kariri fianai aino Allai dawi wea fo.
3 Weo rahida bitoya ampa na raminde nanai menari kariri fianai aino inontarai etaroanso Allai ete Yesusi kaha fosa enari fo ampa. Amani menari maninawa kerira foi, metohong kariri mene mepaingfo, memayeru pampang, menari muniara karira fo, metunung ye, tuti mesomi we aririwangno mandoni kontai wiro somi wei fanai fo.
4 Weo ninaia mani inontarai etaroanso Allai kaha nanisa, epapuhung we ewati menari karirisa ahang kaha fo, amani mehontai mehubaru mea na sasarifoi ahang kaha, tuti nanai wedaya eteibera mea paria.
5 Wape ea ambori etoari na Allai arongreafo ki, Mano meinenang kawurua we kiutu kaiwo kariri inontaraine tata foi, amani mano etarang fosa tuti emarareha fosa.
6 Nanai wedaya Kaiwo Mahikai fo wuwuai we inontaraio ninai emararehara fosa kontaia, ambori Allai kiutu kaiwo wesa kariri inontarai nunei fosa, amani ene taraifoi mirehara, wape ambori enumianinufo etarang aha na Allai.*

Fi Maio Allai dohona fo, menari kaririai na wetarai

7 Fi fuba nini kiai, katu mani wioru fine. Ampafe todoni kontaio menemituai mai tuti mewaitawang wedua mene taraiwai, ambori mewemambiriu we mewenadi we Sempaisi.
8 Fi reantenang pari foi mani, todoni kontaio menemiwawu wawera mea na tarai. Weo na menemiwawu tonana fo, mea kontai memainenang we meteiai inontarai siai ene sarawaio enari we mea fo.
9 Metamang wawera mea na mene munuwa, na wiro mehutu mea na menemirorongwa kaha.
10 Fi Mai Allai dohonai we mea fo,† mansiri-mansiri wau nari kaririai na mai we fata inontarai siai, amani mefata wawera mea kariri inontaraio metohong kariri Allai ne bengno dohonai arora we meara fo.
11 Mandoni dino medu kaiwo mani, todoni kontaio enetituai we kaiwo medura fo toyari Allai mantauni medu na borongfoi. Mano fiata foi, todoni kontaio fiata na mambiriuo Allai dohona fo. Ambori na fifiani kontaio

* **4:6** Atorai na 1 Korintusi robongno 15 mani, Allai dohongno ene tarai waworu fo wesa kontai ki.
† **4:10** Nana mani Fi Mai toyari Fi Mai na 1 Korintusi 12 tuti 14.

Yesus Kristusi wedaya inontarai efiai Allai. Meiri andino wemananu tuti tataparandini we fitawafa ne. Antu!

Kaiwo aunau we mano esodai dadira weo eweinontarai Kristeni fo

12 Doroi enehuwawu mea wa meaine! Mesodai dadira karira paria, wape
dohona mesioi mea wea fanai, ne tarai toyari mesodai fi siai paria foi.
13 Mae, todoni kontaio mefaraise weo mesodai dadirafo ria Kristusi fefe.
Ambori na rahida tawati Kristusi da na ne sambewaraio dadai fo ma mani,
mefaraise fuba paria ki.
14 Inontaraifosa eteibera mea weo meru Kristusi wonongfo mani,
memararising paria, weo Nuaninu Dedai Sambewara foi, amani Allai Nu-
aninufoi, niayai na mea.
15 Dohonao mane wodai dadirafo we mung inontarai fe, ete we ko-
mananapi fe, ete nari fi karira siai fe, ete weo woro kaiwo fanai.
16 Wape masino wodai dadirafo we weKristenifo, nana mani dohona
mumaya we finana fanai. Mae boparanding Allai we ka Kristusi wonongfo
tonana fo.
17 Rahidafe mai ampa we Allai kiutu kaiwo kariri nunei to. Tuti Allai ne
inontaraine saino kiutu kaiwo kariri fi sarawaio enari fo fafong ne. Masino
tataino tane fafong Allai kiutu kaiwo kariri tata, nana mani mano wiro
eroaso Kaiwo Mahikai kariri Kristusi fosa ambori etodoni ki?
18 Na kaiwofo dotu deyo,
“Masino dadira paria we inontarai enemirorong mesi fosa esobu faririfo,
tonana mani inontaraio ene pari seng fosa tuti inontarai sasari fosa
ambori esobu fiani ki?”*
19 Ampafe, masino mesodai dadirafo we Allai dawiai tonana, nana mani
metawing mene taraifoi we Mano samu mea tuti dohong kariri ne kaiwofo
na mai foi, tuti menari ne bengfo pampang.

5

Kaiwo aunau we mano ewenunggamiai we jemati fosa

1 We mano mewenunggamiei we jematiwa mea, yeyo meuremifo nayai
na nehu kaiwo imadurai we mea mau nina. Yau kontai iwenunggamiei
kontai we jematinei kariri mea, tuti mantaung yau yeti terai na urehune we
Kristusi sodai dadirafo. Yau kontai ambori isobu Kristusi ne sambewaraio
dedai foi na rahida Allai deinawiai we inontarainesa foi ki. Yenggoa mea
yeyo,
2 mewaitawang wedua Allai ne inontaraio enayai na mewaramirorongwa
na mai, kariri mantahungno deitawang wedua ne fiahungfosa na mai fo.
Mewaitawang weduasa na menemirorong mirising kariri Allai ne dawiafo,
wiro menarisa na meuremi marira fanai. Tuti wiro menari we meuremi
fiabai we ra fanai, mae finanai menari na meuremi maya.
3 Dohonao menarisa na tapapa toyari mewemambaiseng we merusa
fanai, mae merurai we mewefiainawiai we mano mewemantahung wesa
nani sa.
4 Ambori rahida Mantahung Dedai pari foi da ma mani, mesobu sapewi
mananu kia sambewara foi, amani sambewarai dedaio wiro kai na ea kaha
fo.

* **4:18** Amsali 11:31

5 Tonanai kontai we mano mewebariboai wa mea, mesomi we mano
ewewawara fosa. Mea kiai todoni kontaio menari sua wawera mea na
menemirorong tewawa. Weo,
“Allai dapa inontaraio enemirorong dedai fosa,
wape dohong ne bengfo arora we inontaraio enemirorong tewawa
fosa.”*
6 Ampafe menari meara metawawa na Allai mano wemambiriu foi aron-
greafo, ambori tete ne rahidao dereria foi mani, yuai meara metadai.
7 Kontai fianai aino mearomikuai wea wa, metawinai kai we Allai, we meiri
andino deti we mea ne.
8 Todoni kontaio mewaitawang wedua mene taraiwai tuti metanansiau!
Weo Saminseni, mene aitetafoi, da sera we inontarai ne tarai toyari singao
da wariai mae bibe sera we fidang. 9 Metapai na mene meroasoaia mutu
wa, weo mewaitawanai we mene doroi inontarai Kristeni nesa kiai na nunei
sentenang esodai dadirafo kariri mea kontai tonina.
10 Dadira mesodairai ninai wiro mesodairai waroi kaha, akawuru wori
Allai, mano dohong ne bengfo arora fo tuti sahu mea we ne sambewaraio
dedai da we fitawafa, mantauni ambori dohong mea menumiruainso ne
bengfo aha ki. I ambori niari mene meroasoawara mutu aha, niari mene-
mirorongwaia mitu tuti niari mea metawang meara mutu na meroasoawa.
11 Fiaifeai we I! Andino wemananu we fitawafa ne! Antu!

Petrusi kife ne kaiwone tuti denatu mahikai wesa

12 Nehu kaiwo anatu tanang ninai, Silasi* fiata yau soi. Silasi nini yetori we
doroi iroasoi dine. Yohong weai paria we ifata mea ambori menemirorong-
wai mitubaru aha, tuti imadu we mea na iroasoai paria we fianai aino isoi
ninai, kaiwo wetarai kariri Allai ne bengno dohonai arora fo fine. Todoni
kontaio metoaria mutu na ne beng nanai.
13 Maniwowirio jemati na Babiloni† nesa, amani jemati Allai dirisa kontaia
fosa, etanatu mahikai we mea; tonanai kontai Markusi nehu kaisungnei.
14 Metohong mahikai wawera mea na menemiwawu wawera mea toyari
inontarai Kristeni.
Kadono Sempaisi wedaya mea, mano meweboyari ria Kristusi wa mea,
menumiruainso ne maifo.

* **5:5** Amsali 3:34 * **5:12** Ahui kontai we Silwanusi. † **5:13** Babiloni mani, kaiwo neta weai we bendari Roma.

Kaiwo Anatu Bo Boru Na Petrusi

Kaiwo dedung we 2 Petrusi

Kaiwo anatu weberu Petrusi denatuai ninai dohonai we inontarai eweKristeni fosa kiai. Soi kaiwo anatu fe ninai, reantenang mani we dapa mantaunau tarai kaha fosa fi sarawaio etaunauwa fo. Kontai we dirapa fi karira ene aunau sarawai tonana fo wedaya inontarai enari fo. Ampafe Petrusi soi kaiwone we deunau inontarai Kristeni nanisa we todoni kontaio erutawang aunau wetarai kariri Allai tuti Yesus Kristusi foa mutu, amani aunauo mano ewatioi tuti etarami te Yesusi we deunaufo ene kaiwo etaunauwaifa fo.

Kaiwo fuba dohong Petrusi arokuayai pari wea mani, inontarai nanisa etaunau eteyo, Kristusi wiro daraberahi to nunei aha ma kaha. Ampafe na kaiwone Petrusi deisaharai wesa, we Kristusi daraberahi to nunei ma rai, wape I miaya we inontaraine manei sodai ne karirafo kaha, ampafe fioukiri demang we ambori inontaraine esobu rahida we etaraberasa weru ene sasarifoi, akawuru wori da ma we feriri mano eroasoi fosa tuti dohong aiboi we mano eroasoi kaha fosa ki.

Kaiwone deto kutuai tonina:

1:1-2 Kaiwo mahikai tuti moanai.
1:3-21 Todoni Allai sahu ne inontarai Kristeni fosa fo.
2:1-22 Kaiwo kariri mantaunau tarai kaha fosa.
3:1-18 Kaiwo kariri todoni Yesus Kristusi daraberahi aha ma fo.

Mahikaifea

1 Weo doroi mea, mano Yesus Kristusi, amani Allai tuti tane Mamparirifoi, dohong roasoaio mahikai sewa fo we mea, na ne enerorong mesi foi, mai kariri dohonai we rasuline amea kiai ne.

Kaiwo anatu ninai na yau Simon Petrusi, Yesusi Kristusi ne woming tuti ne rasuline yau.

2 Kadono, na metaroangno Allai tuti Yesusi, tane Sengfoi nanai, Allai dohong ne bengfo arora we mea paria tuti wedaya mea menumiruainso ne maifo paria.

Aunau kariri todoni taminohi weinontaraio Sempaisi sahu tata tuti diri tata fo

3 Allai dohong fi kiaio tatohong wea fo we tata, ambori taminohi taenemirorongnei mesi tuti tawemambiriu we taweinontarai Kristeni mesi fo. Niari tonanai na ne mambiriu weSeng foi tuti weo tataroansoi fefe. I sahu tata we ambori tata mani ne inontarai tera di tata, tuti weo ne enerorong denteng tuti ne sambewaraio dedai fo.

4 Na rang tonana ne, dohong moanaio dererai we dohonai we tatara foi, amani moanaio dadai tuti mahikai pari fo. Ambori na moana nanai, wedaya mekaharai weru menemirorong wesasari dohong we ne karira fo, amani karirao ambori wedaya nunei kerira aha tuti wioru, tuti moanai nanai wedaya ambori mene tarai kariri Allai aha.

5 Nanai wedaya na meroasoaia mutu fo, todoni kontaio merurai mantaung we menemirorong denteng kontai, tuti na menemirorong denteng

nanai ne menari konta mani merurai we mewaitawang kariri todoni metaroanso Allai,
6 tuti na mewaitawang tonana fo ne menari konta mani merurai we
mewaitawang wedua mene taraiwai we fifiani kontai, na finanai ne menari
konta mani metawang meara mutu, tuti na metawang meara mutu fo ne
menari konta mani meminohi mai weinontarai Kristeni.
7 Tuti na meminohi mai weinontarai Kristeni nanai, ne menari konta
mani merurai we menemiwawu mene doroio meroasoai ruhia fosa, tuti
na menemiwawusafo ne menari konta mani merurai we menemiwawu
mandoni kontai.
8 Weo masino mene tarai tonanai, tuti rahida neungne mene tarai tonanai
pari aha mani, nanai wedaya mea, na metaroanso Yesus Kristusi tane
Sengfoi, fianai menari wa wiro funoma kaha tuti fi meru wa wetarai ki.
9 Wape inontarai mano wiro ne tarai tonana foi kaha, wenani toyari
weurengfafa wiro deti waroi kaha, tuti aroporohai we Allai saraira ne sasari
fafong fo werui ampa.
10 Ampafe, doroi meaine, merurai mamboni paria na metohong toa wa
ambori wefiainawiai we tarai inontarai Allai diri mea tuti sahu mea di mea.
Weo menari ne tonanane mani, wiro metawai ahang kaha.
11 Tuti na menari tonanane, Allai ambori fiai rahutu doa arora we mea
ambori werang we mesuai to Sempaisi tuti tane Mananu Mampariri Yesus
Kristusi ne Mananu rorongno watai wenumainufo ki.

Amewati te ne wetaraifo na ameuremine tuti nabi fafong fosa etaiririai kontai

12 Ampafe irurai we yeo yeretitawang mea we fi kiai nani aha. Finanai
mewaitawanai ampa tuti metoaria mutu na meroasoai we fi wetarai fine
ampa, wape yeyo yeretawang mea tonanai aha.
13 Na iminohi yarang feninai, enehutituai mai we yeretawang mea toninai
ambori mearomioai.
14 Weo yeitawanai we waroi ahang kahai mae ambori ira weru nunei rai,
mai kariri tane Sengno Yesus Kristusi deinawiaia kasau we yaua fo.
15 Ampafe irurai we ambori awao imereha kontaio fianai aino yeretawang
mea weai ninai mearomioai pampang.
16 Rabuang bo amehorang kariri Seng Yesus Kristusi ne da ma fo tuti ne
mambiriu fuba fo we mea fo, wiro ameboromifo beinseng kariri inontarai
siai fosa we etairiri fiamio wetarai kahaio mantaunsa ewuwua fo kaha.
Mae ametaisaharai we mea tonanafo, kariri ne Mananuo amewati terai na
ameuremine fo.
17 Weo rabuang bo Dai Allai deparandini foi mani antonayai na wanai
kontai. Rabuang bonani Mananu Sambewara Dedai foi medu wei meu deyo,
“Nehu Kaisungno enehuwawuti fi dinini, andino kia enehurorong fine.”*
18 Mantaung antoru antotaramio rawafui nani dotu na rorafaisi meu, na
rahida antonayai na uai mirarebana foi na wanai riati fo.
19 Tuti fiainawiai nani wedaya Allai ne kaiwo dohonaifa nabifosa
emadura fo, taroaso kanggunai pari aha. Kaiwo nanai denteng we mea we
meuremifo nayai nai pampang, weo kaiwo nanai ne tarai toyari padama-
rangno sambewarai na mamantitifo. Metarara kaiwo nanai pariao Seng
Yesusi daraberahi tuti mewati pari. Ne da aha ma fo ambori ne tarai toyari

* **1:17** Matiusi 17:5; Markusi 9:7; Lukasi 9:35

ahafoi tiabaurai, tuti toyari Amparifoi dautai sambewarai na menemirorongwai.
20 Fi fuba pari we mewaitawana mani, kaiwo nabi fafong fosa esobuai we esoi na Allai ne Kaiwofo mani, wiro weneung na mantaunsa enemitituaitafo kaha.
21 Weo Allai ne Kaiwo dohonai we nabifosa fo, wiro inontaraine manei niariri na mantauni ne dawiafo kaha rai. Wape Nuaninu Mirarebana foi sensonisa wedayasa emadu te kaiwo na Allai fo.

2

Mantaunau tarai kaha fosa tuti fi karira ambori esobua fo

1 Wape fafongfa nabi wetarai kaha fosa enayai rahang inontarai Israeli fosa kontai, tonanai kontai we mea, mantaunau wetarai kaha fosa ambori era mau enayai rahang mea ki. Ambori eha aunau wetarai kaha fo na mamunggasai, amani aunau karirao kia marareha we inontarainesa foi. Tuti eteiaya tane Mananuo feririsa nei, tuti na tonanane, wedaya aiboifo na tantuma we mantaunsa aha ambori eworu.
2 Tuti inontarai Kristeni bitoya etau wesa tuti ene maninawa kerira foi. Tuti ene enari toa fo wedaya kaiwasa siai eteibera Rang Wetarai foi.
3 Mantaunaufosa euremi fiabai we doi, wedaya etairiri fiami wetarai kahaio mantaunsa enariri we esera we esobu mene ra nayai. Mano kiutu kaiwo wesa tuti dohong aiboifo wesa foi, urengfo nayai nasa waroi ampa, tuti aiboifo we miunsara eworu fo wiro damang ahang kaha.
4 Weo, wewai mano etohong sasari fosa wiro Allai sawinsa ekaharai weru aiboifo kaha, mae yusa sosa to fino mamantiti na kamirei Soroha rorong foi aweu enayai nai paria rahida kiutu kaiwo kariri nunei fo.
5 Tonanai kontai na nu bo fafong nani, Allai wiro sawini kiaharai weru aiboifoi kaha. Mae dohong foa fiabai foi meu sufoi nunei kia kaiwasa eharira fosa. Wape Noaki tuti ne inontarai itu fo, ansaino ekaharai weru aiboi nani ne. Noaki mani deiriri kariri todoni ohong kariri Allai na enemirorong mesi fo.
6 Tuti kariri bendari Sodomi tuti Gomorai kontai; Allai dohong adiafoi biari meu we kaso bendari nani suru, ambori wefiainawiai we inontarainesa kariri fianai aino ambori inontarai etaroanso Sempaisi kaha fosa esobua fo.
7 Rabuang bonani Loti meiri andino kiaharai weru aiboi tonana foi ne. I inontarai enerorong mesi dine tuti enerorongfoi disani paria we inontarai sasari fosa ene karira enari fo.
8 Weo Loti inontarai enerorong mesi nini, minohi rahang inontarai ewesasari nanisa tuti etohoni enerorong pirahai paria. Weo rahida neungne detisa enari sasarifo pampang, tuti tarao ene karira enari fo pampang fefe.
9 Ampafe kasau ampa we Sempaisi deitawang kariri todoni feriri inontaraio etohong kariri ne dawia fosa weru dadira fuba esodaira foi. Tuti deitawang kariri todoni tefu inontarai sasari fosa tuti yutawansa ambori esobu aiboi paria rahida kiutu kaiwo kariri nunei nai fo.
10 Reantenang we inontarai mano enemirorong wesasario dohong we enari kariri ene epaingfo, tuti enemirireu mano Allai yuaisa we ewenunggamiei we erusa na nunei fosa.

Inontarai nanisa ebiriu tuti enumi mitubaru we enari ne karirafo tonanai, doni fidarang na Waidanio emararebana fosa kontaio wiro etousa kahai, mae eteiberasa kontai nina.
11 Enari tonanai, wape wewaio ewemambiriu tuti ewemananu weru inontarai karira nanisa fosa kontaio, wiro ebiriu we etinggai fidarang nanisa na kaiwo oiberaha fea na Sempaisi arongreafo kaha.
12 Wape inontarai nanisa esayewa paria tuti eteibera fio ewaitawana kaha fo. Ene tarai toyari andowa saubaunung we tafuri tuti muni tera foi. Ene pari enemitituaitai, eserawawerahai paria, tuti eworu rai, mai kariri andowa emamuna fosa ki.
13 Fi ambori esobuai we fiembaitai na ne karira enari fo nana mani, ambori esobu dadirafo ki.
Ea mani fio enemirorongfoi dohong weai tuti enumiruainso mahikai paria wesa mani, enari ne karira pari fo, tuti nanai wiro na diru tera kaha, mae kontai kasau na rahidafo. Ea mani ene tarai toyari rarika kerira tuti toyari anang kuru saha ireu biua. Mefanduhi we metampi ruhia mani, eminohi etampi rahang mea kontai, mae enemirorong siai weo euremi nai na mantaunsa enemirorong karira foi dohong wea fo.
14 Fi euremifo niai nai pampang mani, ewati we wiwing siai esefang na maninawa foi sa, tuti wiro efotou weru enari ene sasarifo kahai paria. Inontarai mano eroasoai mitubaru kaharai fosa ewawora enemirorongfoi ambori etoari mutu ahang kaha tuti etau we sasarifo. Esawai paria na esera we fi toyari ra wesa fo. Ea mani inontaraio Allai dohong aiboi paria wesa saine.
15 Era weru rang mimoya foi tuti era sarawaia. Era kariri rangno Beori antungno Bileami dai na fafongfa foi. Bileami nini nabi dine, dohong weai paria we sobu doi bitoya na fi kerira niariri foi.
16 Wape Allai suari we ne karira niari nanai na tapapa paria, amani ne keledaifoi, borotamu toyari andowa siai fosa mae, medu toyari inontarai wei, we ambori fiotourai weru ne bonggoifo.*
17 Mantaunau nanisa mani ene tarai toyari mereha urengno unumi wape sirarangna, tuti ne tarai toyari kafafe wanang fiabai foi sipari, wiro wedaya metang kaha. Allai meinenang kataio memantiti paria bei wesa ampa.
18 Weo eboromi fiabai etaparanding funong kaiwo wetarai kaha tuti eweanggari inontarai ambori etohong kariri enemirorong wesasari fo dohong wea fo, kariri ene epaingfo. Eweanggari mano arahio ekaharai era weru etohong kariri aunau karira fo.
19 Emadu we mano etau wesa fosa, etarerai wesa ambori eweinontarai ehasau, etohong kaiwo tonanai mae mantaunsa mani wiro ehasau kaha mae ewewoming we fi kerira enari pampang fo. Weo fianai aino wedaya manei sawai weai mani, wenani wewoming we finanai.
20 Karira paria wesa! Weo raminde nanai etaroanso tane Seng Yesus Kristusi, amani tane Mamparirifoi, donio na i ekaharai weru nunei tuti ne karirafo ampa. Wape ninaya mani etaukaha nari ne karirafo aha tuti nunei weworasa na ne karirafo aha, pariao kiraikobusa ampa. Nana mani esobu ne karira sewa fo aha weru ne fafong esobuaia fo.
21 Ampafe mahikai sewa mani, wiro etaroanso rang wetarai na Allai na wea kaha. Weo etaroansoia wape mayeai ehurumitare Allai ne Kaiwo Mirarebanaio dohoni wesara fo. Ne nanai karira sewa pari aha ne.

* **2:16** Bilangan 22:4-35

22 Inontarai nanisa kaiwo netaweai ninai wetarai karirisa ampa, amani:
"Fiawerafoi daraberahi we dang nari ne mamutafoi aha,"*
tuti "Fiaio mirarebanaia wape daraberahi aha we riroyari na wodanafoi."

3

Rahida Sempaisi daraberahi nai aha ma foi

1 Doroi enehuwawu mea wa meaine, nehu kaiwo anatu yenatuai weberua fininai we mea. Na nehu kaiwo anatu beru ne yeretawang mea ambori mearomio aunau wetarai fo tuti ambori merurai we menemitituaitawa mai, wiro menemitituai sarawa kaha.
2 Yeyo mearomio kaiwo raminde nabi emararebana fosa emaduraia nanai tuti kaiwo Sempaisi, tane Mamparirifoi, dohonai ria rasulifosa we metohong kariria fo.
3 Reantenang mani mewaitawanai we na rahida wefuiai ninai, ambori inontarai eteiberaha fosa etariai, etohong kariri enemirorong wesasari foi eteibera mea ki.
4 Ambori ehikaya mea eteyo, "Sempaisi dererai we ambori da ma ki, ampafe andi doni? Tane werengfosa emarareha ampa tuti wiro wati fi siai fea kawaria kaha rai. Fi kiai nini mesi ne tarai kariri reantenang pari Allai niari nunei fo paria sobu ninai."
5 Inontarai nanisa enari we wiro earomio fi Allai niari fo kaha, amani fafong pari fo samu roranei tuti nunei na ne kaiwofo terai. Tuti na ne kaiwofo ne mambiriufo niari nunei supa meai nano rawanangfoi tuti siai weru rawanangfoi.
6 Na mereha nani kontai Allai niari nu bo fafong nania wioru, amani na mereha foa fiabai foi.
7 Wape rorafaisi tuti nu bonini, Allai derarati na ne kaiwo nani kontai, we ambori niunumi na adiafoi. Nina mani, rorafaisi tuti nunei Allai derarati paria sobu rahida bo daraberahi we dohong aiboifo tuti miungno inontarai enari ne karira fosa foi.
8 Wape doroio enehuwawu mea wa meaine, fi beyari nina mani wiro mearomiporoha fanai, amani na Sempaisi urengreafo rahida boyari mai kariri defuina piaura wering fo (1.000), tuti defuina piaura wering fo mai kariri rahida boyari kawuru.
9 Manea enemitituai Sempaisi sikahera dohong kariri ne kaiwo derera fo kaha, wape sikahera dohong kariria rai! Tonanai ki, wape sawani we mea, we miaya we dohonao mane wodai ne karirifo fanai, mae enerorong we ambori kaiwasa fuba nini kiai esobu rahida we etaraberasa weru ene sasarifoi.
10 Wape rahida Sempaisi da nai ma foi ne tarai toyari weda we kiamananapi. Na rahida bonani rorafaisi ambori niai, wedaya fidotu fiabai tuti fi kiai na rorafaisi adia kasoia wioru, tuti nunei tuti fi kiai niayai nai foi kontai wioru ki.
11 Ampafe masino finini kiai ambori wioru tonanafo mani, mea kontai metitua kariri todoni meminohifo. Todoni kontaio meminohifo memararebanai tuti meminohi we Allai terai,
12 na rahida metamang tuti menemirorong dohong we Allai ne rahidafoi fo. Na rahida bonani ambori adia kaso rorafaisi kiai, tuti ne meninggaponifo wedaya fi kiai niayai na rorafaisi wioru ki.

* **2:22** Amsali 26:11

13 Wape tata mani tatamang we rora weworu tuti nu weworu mai kariri
Allai dereria foi, amani kataio Allai ne inontaraine kiai eminohi na enemiro-
rong mesi foi.

Petrusi kife ne kaiwo anatu nei

14 Tonana mani, doroi enehuwawu mea wa meaine, na metamang we
rahida bonani fo ninai, merurai na antu paria we memararebanai na Allai
urengreafo. Merurai ambori Allai sobu fi sarawa kuteai na mea kaha, tuti
meminohi na mai riati.
15 Menemitituaitai we Sempaisi ne sawani nanai, we rahida we mea we
ambori mesobu faririfo. Paulusi, tane doroi taenemiwawuti foi soi fininai
kontai we mea ampa. Soi finanafo na awaio Allai dohonai wei fo.
16 Na ne kaiwo anatu fo kai soi kariri finanai pampang. Tarai fi soi fo weai
kontai dadira paria we tatafurai. Tuti kaiwo nanai mano eroasoaia mutu
kahai tuti ewebonggoi fosa, ebari wawerahai aha, mai kariri enari kanggani
kaiwo siai wei fo na Kaiwo Mararebana fo konta fo. Fi enari tonana fo
wedaya mantaunsa eworu.
17 Wape, doroi enehuwawu mea wa, mea mani, mewaitawang kariri
finanai ampa, ampafe metanansiau, dohonao inontaraio eteiaya hukumi
fosa eha we menemirorongwai ewedaya metawai weru katai mutubaruo
metoari naya fo fe.
18 Wape rahida neungne merurai we mewaitawang ne bengno Yesusi
Kristusi tane Sempaisi tuti Mamparirifoi dohona fo pari aha. Todoni kontaio
metaroansoi na mai pari aha. I mani todoni kontai tataparandini, na ninai
tuti paria sobu fitawafa! Antu!

Kaiwo Anatu Reantenang Na Yohanesi

Kaiwo dedung we 1 Yohanesi

Na suratinei Yohanesi soi kariri fi beru we inontarai eroasoa fosa. Fi reantenang mani, soi kariri inontaraio etaunau kaiwo mai kaha fosa. Etaunau we Yesusi mani wiro Mananu Mampariri da to nunei ma weinontarai batang kaha, mae da wenuaninu terai.

Deretawansa we wiro era riasa tuti etohong kariri ene aunaufo fanai. Weo nana mani ambori wedaya eroaso Mananu Kristusi ahang kahai ki. Yohanesi deikaririai wesa kariri todoni deti te Yesusi tuti yu teri na warangfo kontai, tuti deikaririai we Yesus Kristusi da weinontarai batang tarai ma.

Fi beru soi kontaifa mani, deretawanai we ambori inontarai eroasoa fosa enemiwawu wawerasa tuti eweboyari ria Allai tuti ne Kaisungno Yesus Kristusi.

Kaiwo na suratinei deto kutuai tonina:

1:1-4 Kaiwo reantenang.
1:5-2:29 Sambewarai tuti mamantiti.
3:1-24 Arikang Allai fosa tuti arikang Saminseni fosa.
4:1-6 Ne wetaraifo tuti ne sarawafo.
4:7-21 Fi kariri todoni enemiwawu waweraha fo.
5:1-21 Inontarai yoaso Allai tarai foi ambori sobu numainufo.

Kaiwo kariri Seng Yesus Kristusi mano darang wefitawafa foi

1 Itoi kaiwone we mea kariri mano niayai kawuru na reantenang pari foa foi, amani mano ametaramioi terai we medu, mano amewatioi terai na ameureminei, mano mantaung amea amesairi terai tuti ameru teri na amewaramine. I mani, Yesus Kristusi dine, mano ahui weKaiwoariri deinawiai we tata todoni tatarang na tarai, amani taminohi kariri Allai ne dawiafo.

2 Allai deinawi mano dohong inontaraine tata tatarang foi we amea, tuti amewatioi, ampefe amemadurai tuti amewuwuai we mea weo mano amewatioi foi mani, mano darang ao werea na wea kaha foi dine. I mani weriria Dai Allai tuti Allai deinawi we amea.

3 Amewuwu kaiwoariri kariri mantauni, mano amewatioi tuti ametaramioi nani we mea, ambori meweboyari ria amea ki. Kontai tata mani, taweboyari ria Dai Allai tuti ne Kaisungno Yesus Kristusi.

4 Kariri finanai kiai ametoi kaiwonei we mea mau, ambori taenemirorongnei mirising beyari.

Todoni kontai tamararebanai, weo Allai yuai rurang tane sasarifi ampa

5 Amemadurai tarai we mea kariri kaiwo ametaramioai ria Yesus Kristusia fo, amani: Allai mani Sambewara dine. Wiro mamantiti kuteai nai na I kaha, nana mani neo fi sarawa kuteai konta kaha.

6 Masino tamadu tateyo taweboyari riati, wape tanayai na manantiti rorong fo, nana mani taweanggari, tanari sasari pampang tuti tanari fi wetarai fo kaha.

7 Wape masino tanayai na sambewara rorong fo ne tarai kariri Allai we niayai na sambewara rorong fe fo, nana mani taminohi wau taweboyari, tuti Allai ne Kaisungno Yesusi yuai rurang tata weru tane sasarinei kiai na ne rikao tiwowu we tata foi.

8 Masino tateyo tanari sasari kaha, nana mani tatatofa bera mantaung tata
tuti kaiwo wetarai na Allai fo niayai na tata kaha.
9 Mae tateiairai we tatohong sasari, nana mani ambori dohong kariri ne
kaiwo arera fo we tata tuti niari ne maifo, amani deiai tane sasarinei tuti
yuai rurang tata weru fi sarawai kiaio tanari fo.
10 Wape tateyo tatohong pari sasari, nana mani toyari tateyo Allai pem-
pamu, tuti wiro tasoni ne Kaiwofo na taenemirorongnei kaha.

2

Yesusi feriri tata ampafe tanari kariri Allai ne Kaiwofo

1 Nehu arikang enehuwawu mea wa meaine, itoi kaiwone we mea mau
we yeretawang mea ambori menari sasari fanai. Wape masino mane nari
sasari mani, tane mangfata mansiari, andino medu pampang tuti tata na Dai
Allai arongreafo ne, amani Yesus Kristusi. I mani mano mesi paria dine.
2 Andino mireha we feriri tata ambori Allai deiai tane sasarinei. Tuti wiro
tameiri tata kaha, mae kaiwasa fuba nunei kiai ne sasarinei kontai.
3 Tatohong kariri Seng Allai ne kaiwo pondoaia fo mani deinawiaifa we
tataroani finana.
4 Ampafe mandoni dino medu deyo, “Yeroanso Allai,” wape wiro dohong
kariri ne kaiwo pondoaia fo kaha mani, inontarai nani pempamu tuti Allai
ne kaiwo wetarai medura fo niayai nai kaha.
5 Wape mandoni dino dohong kariri ne kaiwo medura fo na mai mani,
wenani enewawu Allai na mai, kariri Allai enewawu tata. Na tonanane
tawaitawanai we taweboyari ria Allai finana.
6 Mandoni dino deyo weboyari ria Allai mani todoni kontaio da kariri
Kristusi, mano dohong kariri fi tamanai medura fo, ne wawua sahara fo.

Taenemiwawu wawera tata weo tanayai na sambewara rorong ne fefe

7 Maniwowirio enehuwawu mea wa meaine, kaiwo itoi mau we ohong
kariria ninai, amani kariri menemiwawu wawera mea, wiro kaiwo wa-
woru arahio metarami tantumarai nina kaha. Mae kaiwo nanai waroia
metaramioai ampa, amani na reantenang meroaso Kristusi fo.
8 Tonanai ki, wape kaiwo itoi mau ninai waworu kontai, we ne wetaraifo
watioai na Kristusi mantauni tuti na mea. Weo na metohong karirai nanai
mamantitifi niai ampa tuti sambewarai tarai fi sambewarai kawuru ampa.
9 Ampafe mandoni dino deyo niayai na sambewarai rorong fo, wape
enerireu ne doroifoi mani, wenani niayai na mamantiti rorong fo nendai.
10 Mae mandoni dino enewawu ne doroifoi mani, niayai na sambewarai
rorong fo tuti wedayari sawai to sasari rorong fo kaha.
11 Wape mano enerireu ne doroifoi mani niayai na manantiti rorong fo tuti
ne tarai toyari da na manantiti rorong fo ampafe serawera datoai, pariao
sodai karira, weo deitawangno Yesusi ne aunaufo kaha fefe.

Itoi we mea weo Allai yuai rurang mene sasariwai tuti weo meteiaya Saminseni fefe

12 Itoi we nehu arikang enehuwawu mea wa mea,
weo na Kristusi wonongfo,
Allai deiai mene sasariwai ampa.
13 Itoi we Dai mea,
weo metaroanso Yesusi,
mano niayai kawuru na reantenang pari foia foi.

Itoi we bariboaiwa mea,
we meharai kobu Saminseni,
metoaria mutu.
Itoi we nehu arikang enehuwawu mea wa mea,
weo metaroanso Dai Allai ampa.
14 Itoi we Dai mea,
weo metaroanso Yesusi,
mano niayai kawuru na reantenang pari foia foi.
Itoi we bariboaiwa mea,
weo mewemambiriu na mene meroasoawa,
tuti Allai ne Kaiwone nayai na menemirorongwai,
tuti meharai kobu Saminseni.

Menemirorongwai dohong we finunei fanai

15 Dohonao menemirorongwai dohong we nunei tuti fi kerira niai nai foi fanai, weo mandoni dino enewawu nunei mani, enewawu Dai kaha.
16 Weo fianggeng fuba na nunei, amani fi inontarai eharira fosa enemirorong dohong wea fo, fio euremifo nayai nai fo, tuti todoni efiai berasa tuti ene fianggengfoi, finanai kiai wiro na Dai ma kaha, mae na nunei.
17 Tutio nunei, kontai fi fuba inontaraine enemirorong dohong wea fo, ambori wioru ki. Wape inontarai mano etohong kariri Allai ne dawiafo, ea mani eminohi wenumainu.

Fi kariri Kristusi ne aitetafosa tuti ene aunau wetarai kaha fo

18 Arikang enehuwawu mea wa meaine, rahida nunei werea nai fi kikeu ampa. Tuti metaramioai kawuru ampa we inontarai mano weaiteta fuba we Kristusi nei ambori da ma ki. Kontai ninaia mani inontarai efau eweaiteta we Kristusi era kawuru ma ne. Finanai kiai deinawiai we rahidafe kikeu ampa.
19 Mano eweaiteta we Kristusi nanisa mani, raminde nanai ehontai tata, wape ninaia mani era to boriai weru tata ampa, weo enemirorongfoi wiro weboyari ria tata tarai kaha. Eweboyari ria tata tarai fea reti wiro era to boriai weru tata kahai ki. Wape, na tonanane deinawiaia kasau we na ea mani, mansiari kontaio wiro weboyari ria tata tarai kaha.
20 Wape mea mene tarai toyari ea kaha, mae mea kiai Allai sensoni mea na Nuaninu Mirarebana fi ampa, amani mesobuai ria Yesusi mano mirarebana foi. Nanai wedaya metaroanso aunau wetarai fenina na menemirorongwai.
21 Itoi kaiwone we mea mau ninai weo mewaitawang Allai ne kaiwo wetarai kariri Yesusi fo ampa, wiro meserawaweraha kaha. Tuti mewaitawanaifa kontai we kaiwo tatofa fo kuteai kontaio wiro obuai na aunau wetarai na Allai fo kaha.
22 Yeisaharai we mea aha, kariri mano eweaiteta we Kristusi nanisa, mano etatofa biriu nesa mani, mano eteyo Yesusi wiro Mananu Mampariri Allai dereri fi dine kaha. Inontarai tonana nesa mani eweaiteta we Kristusi, efafora Dai Allai tuti eteyo Yesus Kristusi wiro Allai ne Kaisungfi dine kaha.
23 Weo mandoni dino fefora ne Kaisungfoi mani wiro weboyari ria Dai kaha. Mae mandoni dino yoa we Yesusi mani Allai ne Kaisung dine, nana mani weboyari ria Dai Allai kontai.
24 Ampafe fianai aino metaramioai na reantenangfo, kariri todoni mesobu mai we meroaso Kristusi wa, metararatai nariai na menemirorongwai. Weo kaiwo nanai nayaia mutu na menemirorongwai mani, meweboyari ria Kaisungfoi tuti ria Dai Allai.

25 Tuti kaiwo dereraio mantauni deretawani we tata fo, amani taminohi
tatarang wenumainu.
26 Itoi kaiwo ninai kiai we mea, we yeretawang mea kariri inontarai erurai
we etatofa mea, eteyo Yesusi wiro Mananu Kristusi dine fo kaha, ambori
metau wesa fosa.
27 Wape we mea mani, Kristusi sensoni mea na Nuaninu Mirarebana fi
ampa tuti Nuaninu Mirarebanai nani niayai pampang na meawa, ampafe
wepararu inontarai siai etaunau mea ahang kaha. Weo Allai ne Nuanunu
Mirarebana foi deunau mea kariri fifiani kontai. Tuti ne kaiwo nanai kaiwo
wetarai fine, wiro sofa kaha. Ampafe todoni kontaio metohong kaririai,
amani meweboyari ria Kristusi.

Meweboyari ria Yesusi ambori memamaya na rahida daraberahi ma foi kaha

28 Ampafe arikang enehuwawau mea wa meaine, meweboyari ria Kristusi
pampang, ambori daraberahi aha ma mani, wiro tamatai tatadiwa kaha,
mae tatoari na arongreafo na tamamaya kaha.
29 Masino mewaitawanai we Allai mani mesi, nana mani mewaitawanai
kontai we mandoni dino niari ne maifo mani, Allai yiwang enerorongfoia
weworu ampa.

3

Allai ne arikang di mea, ampafe dohonao mera ria mano eweanggari mea we menari sasari fosa fe

1 Allai enewawu tata paria, wiro tatatoafonsoa kaha. Enewawu tata
tonanai doni sahu tata we ne arikang. Tuti tarai, tata mani ne arikang di
tata! Wape kaiwasa nunei wiro etaroanso tata we Allai ne arikang di tata
kaha, weo wiro etaroanso Allai kaha fefe.
2 Ampefe maniwowirio enehuwawu mea wa meaine, na ninaifa tawait-
awanai we tata mani Allai ne arikang di tata. Wape tawaitawang turu tane
tarai toa fo na rahida fuiwana kaharai. Tonanai ki, wape tawaitawanaifa
we Kristusi daraberahi aha ma mani, ambori tane tarai kariri mantauni ki,
weo na rahida bonani tawati teri na tauremireane. Ninaia mani tawatioi
kaha weo tane tarai kariri i kaharai.
3 Ampefe mandoni kontaio enemitawang ne tonanafo mani, ewaitawang
weduasa ambori etohong sasari kaha, tuti enemirorong mesi, mai kariri
Kristusi enerorongfoi wemesifo.
4 Mandoni niari sasari pampang ne mani, wenani dohong sara Allai neo
Hukumi dohonai we Musai foi. Weo tarai we ohong sasarinei kiai, nana
mani ohong sara Allai ne Hukumifoi finana.
5 Mewaitawanaifa we Kristusi da ma weo feriri inontaraine tane sasarinei,
tuti mantauni mani wiro dohong sasarifei kaha.
6 Mandoni kontaio weboyari ria Kristusi mani, wiro niari sasari pampang
kaha. Mae mandoni dino niari sasarifoi pampang mani, wenani wiro deti
Kristusi na wea kaha rai ete deroansoi kaha rai.
7 Nehu arikangwa meaine, mandoni kontaio dohonao metuati we weang-
gari meara ambori menari sasarifoi fe. Mandoni dino dohong kariri ne
maifo mani, i mani inontarai mesi dine, ne tarai kariri Kristusi wemesi fo.
8 Wape mandoni dino niari sasarifoi pampang mani, wenani Saminseni
ne arikang dine, weo Saminseni niari sasari na reantenangfo paria sobu
nina fefe. Tuti Allai ne Kaisungno Yesusi da kawuru to nunei ma we niari
kanggung fifianai aino Saminseni niari fo ao woru.

9 Mandoni saino Allai yiwang enemirorongfoia weworu kawurua mani,
wiro enari sasari pampang ahang kaha, weo ea mani ene tarai toyari
tamanai, amani Dai Allai mantauni. Tuti enemirorong dohong we enari te
ne maifo, weo Allai ne arikang saine fefe.
10 Fininai we ambori aroansoai kariri Allai ne arikangnesa tuti Sami-
nseni ne arikangnesa: Mandoni dino dohong kariri Allai ne maifo kaha
tuti enewawu ne doroifosa kaha, nana mani Allai ne arikang dine kaha.
Na tonanane tawaitawanai we mandoni dino Allai ne arikangfoi ne tuti
mandoni dino Saminseni ne arikangfoi ne.

Yesusi feriri mea ampa ampafe menemiwawu wawera mea

11 Na reantenang meraria Yesusi fo, metaramio kaiwo dotu tonina: Todoni
kontaio taenemiwawu wawera tata.
12 Wiro tane tarai kariri Kaini* fanai, we i Saminseni ne arikang dine,
donio miung ne tahatui tera foi ninai. Tuti we fiani niari tonana? Weo fianai
aino niari fo, fi sarawa fine tuti fianai aino ne tahatuifoi niari fo fi wetarai
fine, ampafe enerorong pirahai wei nina.
13 Ampafe doroi meaine, inontarai nunesa enemirireu mea mani, do-
honao mepapuhing fanai.
14 Tawaitawanaifa we takaharai weru marareha rorong fe ma tanayai na
numainufe ampa, weo taenemiwawu tane doroinesa fefe. Mandoni dino
enewawu kaha mani, inontarai nani mararehafoi yutawani.
15 Mandoni dino enerireu ne doroifoi mani, wenani wemiung inontarai
dine, tuti mewaitawanai we inontarai tonana nei wiro sobu numainufo
kaha.
16 Yesus Kristusi dohong ne taraifoia mireha we tata. Na tonina ne
tawaitawang kariri todoni taenemiwawu inontarai siai fo. Ampefe tata
kontai tatohong tane tarainei we tane doroifosa pariao tamarareha wesa
kontai ki.
17 Toyarine mano ne ra bitoya manei, detio ne doroifoi ne pari fi, wape
wiro aroi tuti fiatari kaha, nana mani na rang fianie deyo enewawu Allai
nina?
18 Arikang enehuwawu mea wa meaine, dohonao taenemiwawu arora na
taboromirawane fe. Mae todoni kontaio taenemiwawu na tatohong toa fo
tuti na tarai.

Tamai we tatoari na Allai arongreafo

19-20 Tawaitawanai we Allai ne arikang di tata tuti tanari kariri ne kaiwo
wetarai fo. Tuti masino taaromio fi karira kiaio raminde nanai tanari fo tuti
taenemirorong ketui fuisi dinggai tata kaririai ki, wape taweansarai wea
kaha, mae tanumiruainso tamai tuti tamainenang we tatoari na arongreafo.
Weo Allai wemambiriu sewa taenemitituaitafo kiai. Tuti fifiani kontai
deitawanaifa ampa tuti dohong tata tanumiruainso ne maifo.
21 Maniwowirio enehuwawu mea wa meaine, masino taenemirorong
ketui fuisi dinggai tata kaha, nana mani tamatai kaha we takahefang we
Allai.
22 Tuti fianai aino tatutani wea fo, tasobuai riati, weo tatohong kariri ne
kaiwo medurai we tatohong kariria fo na mai tuti tanari te fi eneoa fo fefe.

---

* **3:12** Kaini mani Adami ne arikang dine, wape Saminseni wedayari miung ne tahatui Habeli (Kejadian 4:8).

23 Tuti kaiwo medurai we tatohong kaririai fa nana mani, ainina: Todoni kontaio taroaso ne Kaisungfoi, amani Yesus Kristusi, tuti taenemiwawu wawera tata, kariri kaiwo medurai kawuru we tatara fo.
24 Mandoni dino dohong kariri te ne kaiwo pondoaia fo, nana mani weboyari ria Allai tuti Allai weboyari riati. Tuti tawaitawanai weo i weboyari ria tata na finina, amani dohongno Nuaninu Mirarebana foi we deinawi kaiwo Yesusi medura fo we tata fefe.

4

Aunauo metaramioa fo, metitua weai, weo na Allai Nuaninufoi ete na Saminseni

1 Maniwowirio enehuwawu mea wa meaine, nabi tarai kahai bitoyao etatofa we ea mani nabi disa fesa, era wariai mai katitaife kawuru mau wa etaunau fi wetarai kaha. Tonana mani dohonao meroaso funong inontarai emadu eteyo, ea mani inontarai emadu na Allai Nuaninunei disa fosa fe, mae manea emadu tonana mani metitua wesa akawuru wo, ambori mewaitawanai weo etaunau na Nuaninu Mirarebana nei ne mambiriufo ete bireri e.
2 Ambori mewaitawanaifa we mano etaunau na Allai Nuaninufoi ne mambiriu fosa ne mani, mewaitawanai na finina: Mandoni dino yoa deyo, “Yesus Kristusi da na Allai weinontarai batang to nunei ma,” mani wenani medu na Allai Nuaninufoi ne mambiriufoi.
3 Wape mandoni dino wiro yoa we Yesusi da na Allai weinontarai batang to nunei ma kaha mani, wenani wiro medu na Allai Nuaninufoi ne mambiriufo kaha, mae medu na Saminseni, mano weaiteta we Kristusi, ne mambiriufo. Metaramioaifa we nuaninu kerira nani ambori da ma ki, tuti ninaia mani niayai kawuru na nunei ampa.
4 Wape arikang enehuwawu mea wa meaine, mea mani Allai ne arikang di mea tuti meharai kobusa, metau wesa kaha, weo Nuaninu Mirarebanaio niayai na mea wai, wemambiriu sewa nuaninu kerira niayai na nu finina.
5 Mano etaunau fi mai kaha fosa mani, nunei ne inontarai saine, ampefe emadu kariri aunauo nunei tuti inontarai nunesa etaramiosa fo.
6 Wape tata mani Allai ne arikang di tata, tuti mandoni dino deroanso Allai mani, tarao tata. Mae mandoni dino wiro Allai ne arikang dine kaha mani, wiro tarao tane kaiwone kaha. Na tonana ne, tatitua nayai we tawaitawanai we kaiwo emadura fo na Nuaninu Mirarebana nei tuti wetarai, ete nano nuaninu kerira foi.

Taenemiwawu wawera tata weo Allai mani mano enewawu biriu dine, tuti enewawu tata paria

7 Maniwowirio enehuwawu mea wa meaine, mera ma taenemiwawu wawera tata, weo Allai andino dohong tata taenemiwawu tonana ne, tuti taenemiwawune mani na Allai ma. Mandoni dino enewawu mani kasau ampa we Allai yiwang enerorongfoia weworu tuti deroanso Allai.
8 Mae mandoni dino enewawu kaha mani, deroanso Allai kaha, weo Allai mani mano enewawu biriu dine.
9 Na fininaifa aino Allai deinawiai we tata kariri todoni enewawu tata ne, amani demi ne Kaisung mansiari foi to nunei meu we mireha we tata, ambori tasobu numainufo riati.
10 Na toninane tawaitawang kariri todoni taenemiwawu tarai fo, amani wiro tataino tenemiwawu Allai ne kaha mae, Allai dino enewawu tata ne donio demi ne Kaisungfoi meu we dohong ne taraifoi mireha we tata, ambori Allai deiai tane sasarinei kiai.

11 Maniwowirio enehuwawu mea wa meaine, tawatioaifa we Allai
enewawu tata paria, ampefe tata toyarine taenemiwawu wawera tata.
12 Wiro manei deti Allai kaha rai, tonanai ki wape taenemiwawu tatane
mani, Allai weboyari ria tata tuti enewawufo masi na tata, nana mani
taenemiwawu kariri ne dawiafo.
13 Tawaitawanai weo taweboyari ria Allai tuti Allai weboyari ria tata, weo
dohong Nuaninu Mirarebana fi we tata ampa fefe.
14 Tuti mantaung amea amewatioai terai tuti amewuwuaifa we kai-
wasanei we Dai demi ne Kaisungfoi ma we weMananu Mampariri we feriri
nunei kiai.
15 Ampafe mandoni dino yoa deyo, “Yesusi mani Allai ne Kaisung dine,”
nana mani Allai weboyari riati, tuti i kontai weboyari ria Allai.
16 Ampafe tawaitawanai tuti taroasoai we Allai enewawu tata.
Allai mani mano enewawu biriu dine. Inontarai mano enewawu inon-
tarai siai foi mani weboyari ria Allai tuti Allai weboyari riati.
17 Tuti taenemiwawu wawera tata na mai ne tarai toyari Allai enewawu
tata fo, ampefe na rahida ambori kiutu kaiwo we tata fo, tamatai kaha tuti
tamamaya kaha we tatoari na arongreafo, weo na nunei mani taenemi-
wawu na mai kariri i we enewawu fo.
18 Mandoni dino enewawu inontarai siai mani, wiro mitai we sobu aiboi
ria Allai kaha. Amani mano enewawu inontarai siai ne tarai kariri Allai
enewawuti, wiro mitai we sobu aiboi ria Allai ahang kaha, weo deitawanai
dohong kariri Allai ne dawiafo ampa, amani enewawu inontarai siai. Wape
inontaraio mitai sobu aiboi ria Allai mani, kasau ampa we wenani wiro
enewawu inontarai siai kaha.
19 Taenemiwawu Allai tutu taenemiwawu wawera tata, weo Allai dino
enewawu tata fafong ne.
20 Masino manei medu deyo, “Yau mani enehuwawu Allai,” wape enerireu
ne doroifoi, wenani mani inontarai pempamu dine. Weo mandoni dino wiro
enewawu ne doroio deti teri foi kaha, nana mani todoni deyo enewawu
Allaio detioi kaha foi nina?
21 Ampafe kaiwo Allai dohonai we tatohong kariria finina: Mandoni dino
enewawu Allai mani, todoni kontaio enewawu ne doroifoi.

5

Taroasoa Yesusi Kristusi ne dirasaya fi nunei

1 Mandoni dino yoasoai we Yesusi mani Mananu Mampariri Allai dereri
fi dine, wenani Allai yiwang enerorongfoia weworu. Tuti mandoni dino
enewawu Dai Allai mani enewawu ne doroifosa kontai. Weo ea mani
wawafoi ne arikang saine kontai.
2 Ampafe taenemiwawu Allai finanai tuti tatohong kariri ne kaiwo pon-
doaia fo. Na tonanane tawaitawanai we taenemiwawu Allai ne arikangnesa
finanai.
3 Weo taenemiwawu we Allai finina, nana mani tatohong kariri ne kaiwo
pondoaia fo. Tuti ne Kaiwofo wiro maraba we tata we tatohong karirai
kaha,
4 weo Allai ne arikangne tata mani, tawemambiriu we taharai kobu fi
kerira na nufi nini kiai. Tawemambiriu tonanai na tane taroasoafo.
5 Mandoni dino wemambiriu we kirai kobu nunei rai e? Mano biriu we
niari tonana nei mani, manta inontarai yoasoai we Yesusi mani Allai ne
Kaisung dine.

Kaiwo rabuang botoruo deinawiai we Yesus Kristusi mani Allai ne Kaisung dine

6 Allai ne Kaisungno da to nunei ma nei mani, Yesusi mano weMananu
Kristusi dine. Da ma sobu baptisifo na mereha, tuti mireha na aitabafoi,
ne rika tiwowu we tata. Ampafe wiro sobu baptisifo tera kaha, mae ne rika
tiwowu we feriri tata nai kontai. Finanai Nuaninu Mirarebana nei medurai
we antu tarai, tuti Nuaninu Mirarebana nei mani tetofa kaha, mae medu te
fi tarai fo.
7-8 Fi betoruo itomadu kariri Yesusi ne mani, Allai Nuaninu Mirarebana
nei, Mereha webaptisi nai nei, tuti ne Rikao tiwowu nai foi.* Fi nanai
itorainawi ruhiai weo Yesus Kristusi mani Allai ne Kaisung dine.
9 Fianai aino inontaraine emadura fo taroasoai, wape fianai aino Allai
medura fo wemambiriu sewa finanai. Ampafe todoni kontai taroaso ne
kaiwo medura fo kariri ne Kaisungfoi.
10 Ampafe mandoni dino yoaso Allai ne Kaisungfoi mani, yoa we kaiwo
kariri Yesusi nanai na enerorongfoi. Wape mandoni dino yoaso Allai kaha
mani, wenani medu toyari deyo Allai pempamu, weo wiro yoaso kaiwo Allai
medurai kariri ne Kaisungno Yesus Kristusifo kaha fefe.
11 Tuti ne kaiwo medura fo ainina: amani Allai dohongno numainufo we
tata kawuru ampa. Tuti ne Kaisungfoi andi dohong numainu nanai we tata
ne.
12 Mandoni dino sobu Allai ne Kaisungfoi mani, sobu numainufo. Mae
mandoni dino sobu ne Kaisungfoi kaha mani, sobu numainufo kaha.

Taroasoai we Yesus Kristusi mani Allai ne Kaisung dine, nana mani taminohi wenumainu rai

13 Itoi kaiwone we mea, mano meroasoai we Yesus Kristusi mani Allai ne
Kaisung dine, ambori mewaitawanai we mesobu numainufo ampa.
14 Tawaitawanai paria we tatutang Allaifo mani, fiani kontai aino tatutani
weai kariri ne dawiafo mani, taraoai.
15 Tuti masino tawaitawanaifa we tarao tata na fianai aino tatutani wea fo
mani, tawaitawanai kontai we finanai dohonai konta rai.
16 Masino mewati tane doroi inontarai Kristeni manei niari sasari, wape
sasari nani wiro sasario wedayari sobu numainu kaha foi, nana mani
metutang tuti inontarai nani we Allai, ambori daraberahi weru ne sasarifoi
tuti sobu numainufo riati. Fininai we mano enari sasario wiro wedaya
numainufo nai werusa kaha fosa. Wape sasarifei wedaya obu numainufo
kahai kontai. Manei niari sasari maraba nani mani wiro yeretawang mea
we metutang tutiri we Allai kaha.
17 Fi sarawai kiaio tanariri ne mani, sasari dine. Wape na sasari nanai kiai,
weai wiro wedaya rawanang adia foi kaha.
18 Tawaitawanai weo mandoni dino Allai yiwang enerorongfoia weworu
mani, wiro niari sasari pampang kaha, weo i dewawuti ampafe Saminseni
wemambiriu we niari fi karira wei kaha.
19 Tawaitawanai weo nunei sentenang sawai to Saminseni ne mambiriufo,
wape tawaitawanai we Allai ne arikang di tata ampa.

* **5:7-8** Tarahai ne maksuti tonina: 1. Fi Nuaninu Mirarebana foi deinawiai we tata kariri Yesusi na kaiwo medurai we tata na taenemirorongnei. 2. Kaiwo Allai medura fo na rahida Yesusi sobu baptisi fo, tuti, 3. Fio kawariai tuti fi wewaifoi medurai kariri Yesusi na ne mararehafoi tuti rahida suwi aha fo.

20 Tawaitawanai kontai we Allai ne Kaisungfoi da kawuru to nunei ma tuti
dohong awai we tata kawuru ampa, ambori tataroanso Allai mano wetarai
foi. Tuti taweboyari ria mano wetarai nani tuti taweboyari kontai ria ne
Kaisungno Yesus Kristusi. Yesus Kristusi nini faini dino Allai taraifoi dine
tuti andi dohong numainufo we inontaraine tata ne.
21 Arikang enehuwawu mea wa meaine, mehatai weru omi we ariri-
wangno inontarai eroasoa kaha fosa esomi weai we ene sengwa.

Kaiwo Anatu Bo Boru Na Yohanesi

Kaiwo dedung we 2 Yohanesi

Na kaiwo anatu nini Yohanesi soi we Ai manei tuti ne arikangfosa. Tarahio mano Yohanesi sahui weAi foi tuti arikangfosa mani, kaiwo neta wea fine. Amani aifoi neta we jemati bei tuti arikangfosa neta we inontarai na jematifoi.

Yohanesi deretawansa kariri fi beru. Reantenang mani deretawansa we enemiwawu wawerasa. Beru mani deretawansa we etanansiau we mantaunau tarai kaha fosa tuti ene aunau wetarai kaha fo.

Kaiwo na kaiwo anatu nei deto kutuai tonina:

1-3 Kaiwo reantenang.
4-11 Enemiwawu wawerahai tuti anansiau we aunau wetarai kaha fo.
12-13 Kaiwo kafe.

Mahikaifea

1 Weo Ai wau, mano Allai diri waua wa, tuti we nemu arikangwasa.
Kaiwo anatu ne na yau, mano iwewawa we mano taroasoa ne tata.
Enehuwawu mea paria, wiro imeiri yau enehuwawu mea tonana kaha, mae inontarai fubao etaroanso kaiwo wetarai kariri Yesusi na Allai nesa kontai.
2 Weo tata kiai taroaso ne Kaiwo wetarai fo tuti tarutawanaia mutu we fitawafa.
3 Yutang Dai Allai tuti ne Kaisungno Yesus Kristusi kadono urohong une bengfo arora we tata, uenemiwawu tata na uenemirorong denteng foi, tuti urohong tata tanumiruainso ne maifo. Kadono tasobuai na taroaso ne wetaraifo tuti na taenemiwawufo.

Menemiwawu wawera mea tuti metanansiau we aunau wetarai kaha fo

4 Enehurorongnei mirising paria we tarahuoai we nemu arikangwa manea etohong kariri Dai Allai ne kaiwo wetarai fo kariri todoni eraria Yesusi fo, amani kariri fianai aino dererai we tatohong kariria fo.
5 Ai enehuwawu wau wa waune, ninaifara mani, yutang wau paria we todoni kontaio taenemiwawu tata. Fianai aino yeyoai ninai wiro kaiwo waworu arahio metarami tantumarai nina kaha. Mae kaiwo nanai waroia metaramioai ampa, amani na reantenang meroaso Kristusi fo.
6 Na toninane tawaitawang kariri todoni taenemiwawu tarai fo, amani tatohong kariri Allai ne kaiwo pondoaia fo. Tuti kaiwo medurai nanai metaramioai kawuru na reantenangfo ampa, amani todoni kontaio taenemiwawu wawera tata.
7 Inontarai epampamu fosa bitoya etariai kawuru ampa tuti era wariai to nufi sentenang mauwa. Tuti inontarai nanisa mani wiro eroasoai we Yesus Kristusi da weinontarai batang to nunei ma kaha. Inontarai tonana nesa mani inontarai epampamu tuti eweaiteta we Kristusi.
8 Ampafe metanansiau we dohonao metawing mene meroasowa fe. Weo nana mani fi amerurai weai rahang mea nanai tupa dawohi. Mae merurai we ambori mesobu mene embaitafoa mai ria Allai.

9 Mandoni dino yutawang Kristusi ne aunaufo kaha mae da boriei werua
mani, wenani weboyari ria Allai kaha. Mae mandoni dino yutawanaia
mutu, nana mani weboyari ria Dai Allai kontai ne Kaisungfoi.
10 Ampafe manei da mau we deunau aunauo siai feai weru Kristusi ne
aunaufo mani, dohonao metamang wei na mene munuwa fe, ete metohong
mahikaifeai wei fe.
11 Weo mandoni dino dohong mahikai we inontarai tonana nei mani,
kiontai wenani unari fi karira niari fo.

Kaiwo kafe

12 Yeyo yeikariri kaiwoariri bitoya we mea mau, manamo imaya we
yenatuai arora na kaiwo anatu kaha. Enehutawanai we yontai terai mau
we iwati mea tuti imadu terai ria mea, ambori taenemirorongnei mirising.
13 Aie, nemu doroi ne arikangno* Allai dirisa nesa etanatu mahikaifeai we
wau.
Mahikaifeai.

* **1:13** Ne maksuti mani, doroi na jemati na katai Yohanesi soi nai fo fosa.

Kaiwo Anatu Bo Botoru Na Yohanesi

Kaiwo dedung we 3 Yohanesi

Na Yohanesi ne kaiwo anatu bonini, soi we ne maniwowiri manei, wonong fino Gayusi. Gayusi nini mani inontarai ne fong na jemati bei dine.

Yohanesi fiai Gayusi we fi niari we fiata inontarai Kristenio erufi tarai we Seng Yesusi fosa. Deretawanaifa kontai we Gayusi denansiau we inontaraio wonong fino Diotrefesi foi. Weo Diotrefesi nini dawiai we wenunggamiei na jematifoi tuti niari fi sarawai we inontarai Kristeni siai fosa.

Kaiwone deto kutuai tonina:

1-4 Yohanesi dohong mahikai we Gayusi.
5-8 Yohanesi fiai Gayusi.
9-12 Yohanesi deinawi kariri Diotrefesi weinontarai kerira dine mae fiai Demetriusi.
13-15 Kaiwo kafe.

Yohanesi dohong mahikai we Gayusi

1 Weo nehu maniwowiri Gayusi, mano enehuwawu wau tarai wa wau.
Kaiwo anatu ne na yau, mano iwewawa we mano taroasoa ne tata.
2 Maniwowiri enehuwawu wau wa waune, yutang Allai we kadono wobu maninangfea fanai, tuti wobu mai na fi kiai nari wa, mai kariri numuaninuwai sobu mai ria Sempaisi ampa, amani na roasoawa.
3 Imirising paria we tane doroi maneiru teai etontai ma eteikaririai we yau kariri todoni bohong kariri ne wetaraifo na mai, tuti todoni roria Allai tarai fo.
4 Fio dohong yau imirising sewa ne mani, tarahuoai we nehu arikangnesa etohong kariri aunau wetarai fo tuti eraria Allaifo.

Yohanesi fiai Gayusi

5 Maniwowiri enehuwawu wau wa waune, bohong kariri Allai fi medura fo ampa. Amani fata tane doroi Kristenio etontai mau wasa na mai paria. Wiro boroansosa na wea kahai wape bomang wesa na mai ampa, weo eroaso Kristusi fefe.
6 Inontarai nanisa eteikaririai we jemati na ninai kariri enemuwawuwa. Tuti ne mai sewa ne mani, fatasa kariri Allai eneoafo, ambori era na mai.
7 Weo era we etairiri Seng Yesusi wonongfo, tuti wiro esobu fieai ria inontarai eroaso Yesusi kaha fosa.
8 Ampafe inontarai taroaso Yesusi ne tata, todoni kontaio tafata tane doroi mano etairiri Yesusi wonongfo tonana nesa, ambori na tonanane, tahontaisa na fi eru fo, amani tafatasa etairiri kaiwo wetarai na Allaifo.

Yohanesi dinggai Diotrefesi we niari fi karira fo, mae fiai Demetriusi

9 Isoi kaiwo anatu feai kawuru we jematiwai ampa, manamo Diotrefesi kendipa amea beyari, weo i yurai we deyo wenunggamiei we jematiwai fefe.
10 Ampafe yontai mau wori isefa fi karira fuba niariri wai kiai, tuti ne pempamu meduri kariri amea wai ki. Tuti wiro niari fi karira tonana ne tera kaha, mae rahidao tane doroifosa era mau wa, wiro miaya we demang wesa kaha. Mae doari aha dei wedua mano emainenang etamang wesa wasa. Tuti mandoni dino yurai we fiatasa mani, data wenani weru jematiwai kontai.

11 Maniwowiri enehuwawu wau wa waune, dohonao taha kariri ne
wawuawa fe, mae nari kariri ne bengfo terai. Weo mandoni dino niari ne
bengfo mani, Allai ne inontarai dine, mae mano niari ne karirafo mani, wiro
deroanso Allai kaha rai.
12 Demetriusi mani kaiwasanei kiai efiai, tuti deinawiai, na todoni dohong
kariri Allai ne Kaiwo wetarai fo, we i mani inontarai beng dine. Amea kontai
amefiai, tuti boitawanaifa we fi amemadurai kariri i ninai kaiwo wetarai
fine.

Kaiwo kafe

13 Yeyo yeikariri kaiwoariri bitoya we wau mau, manamo imaya we
yenatuai arora na kaiwo anatu kaha.
14 Enehutawanai we wiro anseung ahang kahai mae, yontai mau, ambori
tumadu terai na nanai.
15 Kadono numuruainso Sengnei ne maifo. Nemu maniwowiri na nina
nesa etanatu mahikai we wau. Boikaririai we tane maniwowiriwasa weo
yenatu mahikai maisa kiai.
Mahikaifea.

Kaiwo Anatu Na Yudasi

Kaiwo dedung we Yudasi

Kaiwo anatu nei mani na Yudasi, Yakobusi ne tera manei. Tarahai Yudasi nini mani Seng Yesusi ne tahatui tera manei dine (Matiusi 13:55). Na ne kaiwo anatu nei dere we mano etatori fosa ambori etanansiau paria we inontarai efaraosa etaunau fi karirao wetarai kaha fo, tuti eminohi etohong sasari pampang. Yudasi denggoasa paria ambori eroaso Kaiwo Mahikai wetarai fo tuti eroaso Yesusi na mai. Ne kaiwo anatu ninai ne tarai kariri kaiwo anatu bo boruo Petrusi soi foi.

Kaiwone dotu kutuai tonina:

1-2 Kaiwo reantenang, Mahikaifea.
3-16 Kaiwo kariri mantaunau tarai kaha fosa.
17-23 Yudasi deretawang jematifosa we etarara ene eroasoafo.
24-25 Kaiwo kafe tuti fiaifeai we Allai.

Mahikaifea

1 Weo inontaraio Dai Allai sahu mea tuti enewawu meara wa mea, meaino Yesusi Kristusi deitawang wedua mea wa. Kaiwo anatu nei na yau Yudasi, Yesus Kristusi ne womingne yau tuti Yakobusi ne tera di yau.

2 Kadono Allai ne enerorong denteng we mea fo, enewawu mea fo, tuti wedaya mea menumiruainso ne mai fo, fuba paria na mea.

Kaiwo kariri mantaunau tarai kaha fosa

3 Doroi enehuwawu mea wa meaine, reantenang mani enehurorong dohong paria we isoi kaiwo anatu feai kariri faririo tata kiai tasobuia foi, wape ninaia mani, mantaunau wetarai kaha efau ehawariai ma, ampafe enehutituai siai aha tuti yeyo itoi kariri fi siai kontai. Tonana mani isoi kaiwo anatu ninai we yenggoa mea nayai, ambori merurai we metarara fianai aino meroasoai kawurua nanaia mutu. Finanai Allai dohonai webeyari we ne inontarai emararebana fosa meu.

4 Weo mesao mae, inontarai manea enayai saiworu mea ampa. Inontarai nani sa mani, inontarai wiro etohong kariri Allai disa kaha. Weo kaiwo kariri Allai ne beng dohonai arora we inontaraine tata fo, ebariwerahai aha, amani eteyo ohong sasari kontai ki mae towea kaha. Enari tonanafo we ambori etohong kariri ene maninawa kerira foi, tuti eteiaya Yesus Kristusi, tane Mananu tuti Seng mansiari foi. Na fafongfa nabifosa emadu kariri aiboi ambori inontarai nanisa esodairi foi ampa.

5 Mewaitawang kariri ne ninai kai ampa, wape yeyo yeretawang mea kariri todoni Sempaisi feriri ne inontarai Israeli fosa weru nu Mesiri foi, wape mayeai ming mano eroasoa kaha fosa fo.

6 Mearomioai kontai kariri wewaio Allai dohong mambiriu wesa we eru wangfo, wape manea na sa wiro etohong kariria kaha mae etawing wang eru fo tuti ewawu weru ene katai eminohi naya fo to katai siai. Na tonanane Allai weworasa na wai besio wiatai we numainu foi, na katai memantiti na kahofa rorong fo. Na wanai ewatai pariao Allai dohong aiboifo wesa na rahida fuba foi.

7 Mearomioai kontai kariri bendari Sodomi tuti Gomorai kontai bendari watai ruramai na nana fo we ne inontaraifosa enari kariri wewai nanisa

fo, amani etohong kariri Allai kaha. Ea kiai enari maninawa kerira foi tuti maninawa werarika paria foi. Ea ewefiainawiai kariri mano esodai aiboi fuba na Adia danggararu we fitawafa foi, weo deretawang inontarainesa kiai.*

8 Tuti na tonana fo kontai, mano etamiai tonana fosa, amani mantaunau tarai kaha fosa, enari ene taraifoi werarika na fi werarika fo, tuti eteiaya Allai ne mambiriufo, kontai eteibera wewai dadai sambewaraio enayai na Waidani fosa.

9 Wape Mikhaeli kontaio, mano wenunggamiei we wewai ebeng fosa foi, fiabai tonanai kontai mae wiro niari tonanai karirisa kaha. Rahida Saminseni, mano wenunggamiei we wewai etawaia fosa foi, urapa suru we Musai ne tarai mireha foi we mandoni dino sobui fo mani, Mikhaeli wiro biriu we dinggai Saminseni na kaiwo oiberaha fea kaha, mae medu terai deyo, “Sengnei andino dohong aiboifo we wau ki.”*

10 Wape inontarai nanisa emadu eteibera fio ewaitawana kaha fo. Tuti fianai aino enari fo, wiro enari na enemitituaitai mai fo kaha, mae enari toyari andowa ne pari enetituaitai. Na tonanafo esodai aiboifo ria Allai.

11 Karira paria wesa to! Weo era kariri rangno Kaini dai foi fefe. Tuti emito we esobu doifo wedaya etaukaha ne karirafo kariri Bileami. Tuti eteiaya mano ewenunggamiei wesa fo kontai kariri Korai na fafongfa, ampafe Allai minsa na tantuma kariri ming Koraifo.*

12 Rahida mefanduhi mea we metampi ruhiai na mahikaifo mani, inontarai eharira fosa eminohi etampi ria mea kontai na emamaya kutea kaha, ene tarai kariri kamiei na iya reng kia karira we wa amangfo. Enemitituai we mantaunsa terai. Ea mani ene tarai toyari kafafe wanang kiari, wape wedaya metang miung kaha. Tuti ene tarai toyari aio fikainuing niayai wape wiro webong kaha, toyario aio fating newafoi tuti mirehara disa.

13 Ne tarai kariri andeisa dipua wekawawuai na rawanangrausi, ea kontai erurai tonanai we enari fi kia mamaya fo. Ene tarai kontai kariri awahafo etabera weru ene katai enayai nai fo, wedaya Allai meinenang katai mamantiti kapuruya fo wesa we enayai nayai we fitawafa.

14 Kariri inontarai nanisa, inontarai manei na Adami ne ririao bo itu foi, wonong fino Henoki*, fafongfa medu fafong karirisa deyo,

> “Mewati! Sempaisi ambori da tuti ne mano emararebana fosa bitoya paria ma ki, 15 we kiutu kaiwo kariri kaiwasanei kiai. Sempaisi ambori dohong aiboifo tau we inontarai eharira fosa we fi kerira enariri fo kiai. Tuti dohong aiboifo kontai we inontarai ewesasari nanisa we kaiwo karirao emaduri we eteiberahi fo.”

16 Inontarai nanisa ehutu inontarai siai na enemirorongfo tuti eteiberasa. Eminohifo etohong kariri te fi enemirorong wesasari fo dawi wea fo. Eboromi fiabai kariri mantaunsa tuti eboromi wemereha we inontarai we ambori esobu fi ria wenani sa.

Yudasi deretawang jematifosa we etarara ene eroasoafo

17 Wape doroio enehuwawu mea wa meaine, mearomi kariri fianai aino raminde tane Sengno Yesus Kristusi ne rasulifosa emaduraia fo.

---

* **1:7** Kejadian 19:1-24 * **1:9** Danieli 10:13, 21, 12:1; Wahyu 12:7; Ulangan 34:6; Zakariai 3:2
* **1:11** Kejadian 4:3-8; Bilangan 16:1-35, 22:1-35 * **1:14** Kejadian 5:18, 21-24

18 Raminde emadurai kawuru we mea eteyo, “Nunei rerai we werea naya
fo mani, inontaraio ambori eteibera mea fosa ehawariai ki, inontaraio
etohong kariri mantaunsa ene enemirorong wesasari fo dawi wea fo.”
19 Inontarai nini saino ewedaya aiteta we inontarai Kristeni fesara eha
tatesa ne. Allai Nuaninufoi wiro sensonisa kaha, mae eminohifo etohong
kariri te enemitituaitai na inontarai ea fo.
20 Wape doroi enehuwawu mea meaine, mefata wawera mea ambori
mene meroasoao mirarebana fo mutu pampang. Tuti metutang we Allai na
Nuaninufoi wiwiaing mea na mene nadiwa.
21 Metarara mene taraiwai tonanai na Allai ne enewawufo, na metamang
we Yesus Kristusi tane Sengfoi, na ne aro mea fo kia mea ambori meminohi
metarang wenumainufo.
22 Menemirorong denteng we mano enemirorong soriru na eroasoa fosa.
23 Inontarai siai fosa, metafusa mehasa to boriei ambori ekaharai weru
adia rorong enayai nai foi. We inontarai mano siai wei fosa, amani mano era
ria aunau wetarai kaha anta nani sa kontai, mearomiosa, mae na mematai
tuti metanansiau—weo ene sasari enari fo, ambori metaukaha ne karirafo
konta fanai. Ansung etatara fo kontai menemirireuwai we finanai ne tarai
toyari sinsung rarika kerira na enemirorong wesasari fo fefe.

Kaiwo kafe

24 Fiaifea we Allai mano wemambiriu we deitawang wedua mea am-
bori wiro metawa kaha fo, tuti wemambiriu we kia mea na mirising tuti
memararebanai wiro obu fi sarawa feai na mea kaha to arongrea dadai
sambewara fo,
25 we Allai mano mesiri kawuru, mano weMampariri we tata na Yesus
Kristusi tane Sengfoi, andino dedai, sambewarai, wemananu tuti wemam-
biriu na fafongfa, paria sobu ninai, tuti we fitawafa! Antu.

Wahyu We Yohanesi

Kaiwo dedung we Wahyu We Yohanesi

Kaiwo anatu nei mani kariri fi fubao Yesus Kristus deinawiai we ne inontaraio wonong fino Yohanesi. Ampefe Yohanesi nani soi kaririai.

Rabuang bo soi kaiwofo mani inontarai Kristeni fosa esodai dadira paria weo eroaso Seng Yesusi fefe. Na rahida bonani mani parenta Roma foi demi we kaiwasafoi kiai we esomi we mananu Roma foi, mano esahui we Kaisari, ambori esahui we ene seng dine. Wape inontarai Kristeni fosa wiro esomi wei kaha, mae esomi terai we Seng Yesus Kristusi, pariao parentafoi miunsa kontai. Wape Kristeni manea siai fosa ematai tuti esu to fui weru ene eroasoafo. Yohanesi soi kaiwo anatu nei wesa ambori ewemambiriu aha weo etoaria mutu na eroaso Yesusi fo.

Fi fuba na kaiwonei wefiainawiai ete fiatioai, amani fio Seng Yesus Kristusi deinawiai we Yohanesi we detioai. Na kaiwone mani soi na kaiwo netawea fea bitoya paria, ambori fio kasau kaharai fo, na rahida bo kawariaifa fo, kasau we tata ki. Finani kiai inontarai eroasoa fosa na fafong nanai ewaitawanai, wape na fui nini mani wiro kasau we tata kaha. Wape fio kasau mani, masino inontarai Kristeni ne tata tasodai dadira bitoya na nunei, tonana ki wape tasu to fui fanai, taroaso Yesusi mutu tuti tarariati pampang ki. Weo na fui wana mani Seng Yesusi ambori miungno ne aitetafosa kiai tuti wemananu we nunei sentenang. Tuti tata kontai tawemananu riati rai.

Kaiwo na suratinei deto kutuai tonina:

1:1-4 Kaiwo reantenang.
1:9-3:22 Fiatioai bo reantenang foi.
1:9-20 Yesusi atioai we Kaisung Inontaraio doa rahanai na pelita aweng itu fo.
2:1-3:22 Yesusi ne kaiwo medurai we jematifosa na bendari itu fo.
4:1-16:21 Fiatioai bo boru foi.
4:1-5:14 Yesusi, Domba Antungno doa rurang Allai ne kadera mananu foi na rorafaisi.
6:1-8:5 Domba Antung foi fiosabu segeli itu fo.
8:6-11:19 Wewaifosa ebui songgeri itu fo.
12:1-16:21 Fiainawiai ituo deinawiai kariri fio ambori kawaria fo.
17:1-21:8 Fiatioai bo botoru foi.
17:1-19:20 Yohanesi deti wiwing diru manei, wonong fino Babeli.
19:11-21:8 Yesusi kiawariai we mano dautai na kuda tuti kiraikobuo ne aitetafosa kiai.
21:9-22:5 Fiatioai bo boa foi.
Yohanesi deti kadawingno Domba Antung foi dauti fi, wonong fino Yerusalemi Waworu.
22:6-21 Kaiwo Wefuiai.

Kaiwo kariri bukunei

1 Kaiwo na bukunei mani dotu kariri fio Yesus Kristusi deinawia fo, amani fio Allai dohonai we Yesus Kristusi ambori deinawiai we ne womingnesa,

kariri fianai aino katu mani kawaria fo. Ampafe Kristusi demi ne wewaifoi da we ne woming Yohanesia we deikariri fi ambori kawariai nanai wei.*
2 Yohanesi deiriri kariri fifuba deti teri na urengfo nani kiai, amani kariri
Allai Kaiwo medura fo tuti kariri fio Yesus Kristusi deinawiai weia fo.
3 Weo waroi ahang kahai mae fininai kiai ambori kawariai ki. Mano deto
kaiwo kariri fi ambori kawaria fo ninai mani, Allai mioani ki. Tuti mano
etaramioai esoniai na enemirorongfoi tuti etohong kariria fosa, ea kontai
Allai mioansa ki.

Yohanesi dohong mahikaifea we jemati itu fo

4 Weo doroi mea na jemati ituo na nu Asia wai mea. Yau Yohanesi
yutang we Allai, mano niayai kawuru na reantenang pari foa foi, mano
niayai pampang paria sobu rahida bonini, tuti niayai pampang we fitawafa
foi, kadono mioang mea, amani dohong ne bengfo arora we mea tuti
dohong mea menumiruainso ne maifo. Kadono Allai Nuaninu ituo etoari
na arongreafo, kefang we ne kadera mananu foi fosa, emoang mea kontai.
5 Tuti kadono Yesus Kristusi, mano deiriri kaiwo wetarai fo na mai foi,
mano reantenang suwi fafong na marareha rorong fo meai, mano wem-
ananu fuba we mananu na nunei fosa kiai foi, kadono mioang mea tonanai
kontai.
Yesusi enewawu tata donio mireha we tata ambori na ne rikao tiwowu we
tata fo feriri tata weru tane sasarinei.
6 Tuti yuai tata we ne inontarai na ne Mananu rorong fo, tuti taweimami
we tarufi we tamangno Allai, amani tane tarai kariri imamifosa, tariwang
Allai tamadu ne kaiwofo we kaiwasanei, tuti taha inontarai ene korbani tuti
ene nadifo tatohonai we Allai. Yesusi tataparandini tuti todoni kontai andi
wemananu we fitawafa ne. Antu!
7 Mewati, i da na kafafe rorong fo ma ki. Mandoni kontaio ambori detioi
ki, mano raminde etisani fosa tuti inontarai siai kontai ambori ewatioi we
da ma fo. Rabuang bonani, kaiwasa fuba nunei kiai ambori ematai tuti esaia
etaidu ki. Tarai! Antu!
8 Seng Allai medu deyo, "Yau mani *Alfa* tuti *Omega* di yau.† Yau inayai
kawuru na reantenang pari foia foi, tuti inayai pampang paria sobu rahida
bonini, tuti inayai pampang we fitawafa foi. Tuti yau iweMananu Fuba Sewa
ne."

Yesusi demi Yohanesi we soi kariri fi detioa fo

9 Yau Yohanesi, mene doroi na taroasoa Kristusi ruhia ne, tuti mano isodai
dadira rorong fo toyari mea, tuti toyari mea kontai itawang yau na dadira
rorong nanai, weo taminohi na Yesusi ne Mananune. Ehabi yau to nu
Patmosi ma iwatai nai, weo iwuwu Allai ne Kaiwo waworu ne, amani kariri
todoni kaiwasa esobu fariri na eroaso Seng Yesusi, tuti kaiwo Yesusi medura
fo fefe. 10 Tete Sempaisi ne Rahida dine, Nuaninu Mirarebana nei sensoni
yau, ainanaya tarahuo manei medu na kuruhune, na rawafui fiabai toyario
songgerifi wedotu fenana.
11 Medu we yau deyo, "Fianai aino botioai ninai woi na buku bei tuti
bonatuai we jemati itu ninai, amani we jemati na bendari Efesusi, jemati
na Simirna, jemati na Pergamusi, jemati na Tiatira, jemati na Sardisi, jemati
na Filadelfia, tuti jemati na Laodikia."

* **1:1** Kaiwo 'Wahyu' ne mani, neta we fiainawiai. Ampafe Yesusi dohong wahyu we Yohanesi, nana mani deinawi fi ambori kawaria fo we Yohanesi detioa fo. † **1:8** Ne tarai kariri A tuti Z na kaiwo ambe.

12 Ampafe yarabera yau iwati to kuruhufuia, we iwati we mandoni dino
medu tonanai we yau ne. Ainanaya iwati katai we pelita suang nai itu,
finanai enari na emasi kai.
13 Tuti iwati inontarai manei doa rahanai na pelita aweng itu fo, ne
tarai toyari Kaisung Inontarai nei. Ansung satari foi fiabai deuroia sobu
awerengfo tuti na ne ansung arong fo soru ireu aburung enariri na emasi
bei.
14 Nungfoi tuti nurandaungfo bua karofari toyari kafafe bua. Urengfo
suru uransairai toyari adia fiabai paria.
15 Awengfo dedori toyario besi kasoia dedori fenanai. Rawafuifoi
nubuayai toyari mereha deda na dofiro.
16 Warang domoya foi yu awaha itu tuti sondu reisa kurubong tuti reisa
reng bei kiawariai na borongfo. Urengfo sambewarai toyari wo rahida
rabuang.
17 Na kutu iwatioi nanai, itawai aweu isangkapa awehubuka na aron-
greafo, nehu tarai toyari inontaraio mireha, wiro ikabera yau ahang kaha.
Wape suba warang domoya foi ma yu yau, tuti medu we yau deyo, “Mutai
fanai! Yau mani *Reantenang Pari* di yau tuti *Fui Pari* di yau.
18 Tuti mano *Darang Pampang* di yau. Raminde imerehara, wape boti
ninaia mani yarang we fitawafa. Aisu we rahutu Marareha rorong fo tuti
Soroha rorong fo nayai na warahu rorong ne ampa.
19 Ampafe woi kariri fianai aino botioai nanai, amani fio kawariai kawu-
rua fo tuti ne ambori kawariai aha fo.
20 Tuti fi toyari kaiwo adiwarai kariri awaha ituo botioai na warahu
domoya fininai tuti pelita aweng itu fo enariri na emasifo mani, deinawi
kariri fininai: Awaha itu fo yiwanso wewai ituo ewaitawang wedua jemati
itu fo saine. Tuti fi pelita doa nayai itu fo mani deinawio jemati itu fo.”

2

Kaiwo arerai we jemati na Efesusi

1 Mayeai Yesusi medu we yau aha deyo, “Yohanese, woi nehu kaiwo
imadura ne we wewai na jemati Efesusi foi tonina:
Mano yu awaha itu na warang domoya foi tuti da rahang pelita aweng ituo
enari na emasi fo, ne kaiwo arerai we jematiwai ainina.
2 Iwaitawang kariri fianai aino menari wa ampa, amani merurai merufi
paria tuti metawang mea na dadira rorong fe wa, tuti wiro memaya we
mewati inontarai eharira fosa euremifo kaha fo. Kontai iwaitawanai kariri
todoni merurai we mewaitawang kariri inontarai epampamu we eteyo ea
mani rasuli saine fosa. Eteyo emadu fieai na Sempaisi wonongfo wape
mewati karirisa sauarai ambori mewaitawanai weo ea tonana kaha.
3 Iwaitawanai we wonohunei wedaya mesodai dadirafo, amani mesobu
dadira bitoya na Yahudifosa weo mewuwu kariri yau fefe. Wape metawang
mea pampang tuti wiro mesu to fui kaha, mae meraria yau pampang. Finani
kiai dohong yau iparaise ria mea ampa.
4 Tonanai ki, wape iparaise kahai we fisarawafeai kontai menari wa,
amani wiro menemiwawu yau kariri reantenang meroaso yau fo ahang
kahai.
5 Ampafe mearomioaifa, weo ne tonanane wedaya mehatai waroi weru
yau ampa. Ampafe metarabera mea weru mene sasariwai tuti menari kariri

fianai aino na reantenangfo menaria nanai. Bereri mani, ambori ira mau we ifating mene fio katai pelita doa nai wai weru katai wai ki.

6 Wape iwati fi beng feai kontai na mea, amani menemirireu fio Nikolasi ne inontarai erariati fosa enari fo, kariri yau kontai we enehurireuwa fo.

7 Mandoni dino wetarang mani, tarao kaiwo Allai Nuaninufoi medurai we jematifi kiai nina. Mandoni dino doara mutu dirapa Saminseni pariao wereafo mani, ambori iroa wei we dang aibongno dohoni minohi darang wenumainu ria Allai na Waidani ki.”

Kaiwo arerai we jemati na Simirna

8 Yesusi medu we yau Yohanesi aha ma, deyo, “Woi we wewaio na jemati na Simirna foi toninai:

Mano *Reantenang Pari* foi tuti *Fui Pari* foi, mano mireha ampa tuti suwi aha ne, ne kaiwo finina;

9 Iwaitawang dadira bitoya mesodaira wa tuti mene pari fi wa ampa. Wape imadurai we mea mau yeyo na Sengnei mani inontarai mene fi di mea paria. Tuti iwaitawanai kontai ampa we mesobu kaiwo kahera wai paria, ria inontarai eteyo ea mani inontarai Yahudi tarai saine fosa. Ea mani eteyo etohong kariri Musai ne Hukumifoi na mai, wape eteiaya yau Yesusi nehu Kaiwofo, amani Kaiwo kariri todoni ifariri kaiwasafo na imereha wesa fo. Emadu funomai tonanai, weo ea mani, Yahudio etohong kariri Allai ne Kaiwofo na mai saine kaha, mae Saminseni ne inontarai saine.

10 Dohonao mematai we dadirao katu wori mesodaira fo fe. Weo yeisaharai we mea, Saminseni ambori wedaya inontarai eweaiteta we mea fosa etafu manea na mea, esoasa to aitamu rorong fo ki. Tuti ambori mesodai dadirafo paria rahida sura. Niari tonanai we meafo we ambori deo wedaya metawai na mene meroasoafo. Wape yeyo todoni kontaio meroaso yau terai pampang, pariao masino memarareha kontai ki, tuti ambori yohongno fiembaitafo we mea ki, amani meminohi metarang we fitawafa.

11 Mandoni dino wetarang mani tarao kaiwo Yesusi Nuaninufi medurai we jematifi kiai nina. Mandoni dino doara mutu dirapa Saminseni pariao wereafo mani, wenani wiro sodai Marareha Weberu fo kaha.”

Kaiwo arerai we jemati na Pergamusi

12 “Woi weo wewai na jemati Pergamusi toninai:

Mano yu sondu reisa tuti reng boru foi ne kaiwo we jematiwai finina;

13 Iparaise we mea. Iwaitawanai we katai meminohi nai wai mani katai Saminseni wemananu nai dine. Tonanai ki, wape mesomi we yaua mutu, tuti mefafora yau kaha. Tuti mewati terai we emung Antipasi, nehu inontarai somi we yau na mai tuti deiriri wonohu wai. Mewatisa emuni na mene bendariwai, kataio Saminseni wemananu nai wai tonanai ki, wape meroasoai mutu, wiro mesu to fui kaha.

14 Tonanai ki, wape iparaise kahai we fisarawai beiru teaio menari wa, amani inontarai maneiru teai na mea ene tarai kariri Bileami.* Bileami nini na fafongfa deunauo Baraki we weanggari inontarai Israeli fosa we etaukaha sasarifoi, amani etang fio esomi tutirai we aririwangfosa tuti emaninawa funomai.

15 Mano nanisa kontai etohong kariri Nikolausi tuti ne inontarai erariati fosa ene aunau karira fo.

* **2:14** Bilangan 22:5, 7, 25:1-3, 31:16; Ulangan 23:4

16 Ampafe metarabera mea weru mene sasariwai. Bireri mani, waroi
ahang kahai mae ambori ira mau tuti imunsa na sonduo kiawariai na
borohu fenini ki.
17 Mandoni dino wetarang mani, tarao kaiwo Yesusi Nuaninufi medurai
we jematifi kiai nina. Mandoni dino doaria mutu, dirapa Saminseni pariao
wereafo mani, ambori iroa wei we dang fiang mannao dadiwa fo, amani
fiang na Waidani, tuti yohong kamiei biuao isoi wang waworu fo nai foi wei
ki. Wang nanai wiro manei siai deitawana kaha, mae mano sobu kamieifoi
meiri andino deitawana ne."

Kaiwo arerai we jemati na Tiatira

18 Mayeai Yesusi medu we yau aha deyo, "Woi we wewaio na jemati Tiatira
foi toninai:
Seng Allai ne Kaisungno urengfo uransairai ne tarai toyari adia deng-
gararu paria tuti awengfo dedori toyari besi kasoia dedori foi, ne kaiwo we
jematiwai finina;
19 Iwaitawang fianai aino menari wa ampa, amani kariri menemi-
wawuwa, meroaso yau wa, mefata inontarai wa tuti metawang mea na
dadira rorong fe wa. Tuti iwaitawanai kontai we na fui ninai fi menari wa
nanai fuba pari sewa reantenang meroasoa fo.
20 Tonanai ki wape iparaise kaha we fisarawafeai menari wa, amani
meroa we Isebeli, wiwingno deyo i mani Allai ne nabi demi ma dine foi.
Wiwing nani sofa wawera nehu inontarai erufi we yau nesa bitoya paria tuti
deunausa we emaninawa tuti etangno fiang etohonai we aririwangfesara fo.
21 Yohong rahida wei kawuru we daraberahi weru ne sasari maninawa
nani faini, manamo merira.
22 Ampefe ikafa kanggunia meninang ambori sodai dadirafo, tuti man-
doni saino enari maninawafo riati mani, yohonsa esodai dadirafo pari riati
kontai. Tuti efotou enari sasarifo kaha mani, ambori esodai aiboi yohonai
tonanai wesa fo ki.
23 Ne inontarai erariati fosa, ahusa we ne arikangfosa, kontai imunsa
weruai. Inari tonanai ambori jematinei kiai ewaitawanai we yauno iwati
bau kaiwasa enumikamieifoi tuti enemirorongfoi ne. Tuti ewaitawanai we
yohong aiboifo we mansiari-mansiari kariri sasari enariri foi ki.
24 Wape mea siai na jemati Tiatira wai, wiro metohong kariri Isebeli ne
aunau kerira nani kaha, tuti wiro merurai we mewaitawang Saminseni ne
aunau werorong nani kaha. Fianai aino menari tonana fo demoyarai, wiro
yohong kaiwoariri siai feai we metohong kaririai ahang kaha.
25 Mae fianai aino mesobuai kawurua fo mani, amani mene meroasoa yau
wa, merutawanaia mutu paria sobu rahida yarabera yau nai aha mau foi.
26-27 Mandoni dino doara mutu dirapa Saminseni pariao wereafo mani,
tuti dohong kariri fianai aino yawi wea fo paria werea naya fo mani, ambori
yohong mambiriufo wei ki, amani mambiriuo Dai na rorafaisi dohonai we
yau fo. Ne tarai toyari nabi fafong fasa emadu kariri Mananu Mampariri foi
ne mambiriufo eteyo,
'I ambori wemambiriu we yu kaiwasa na nunei fosa kiai,
tuti disang kanggunsa na ne aitatohi besi foi
emangganggung toyari isang kanggung awaing fenanai ki.'*
28 Tuti yohongno awaha Ampari wei we fiembaitai kontai ki.

* **2:26-27** Masmuri 2:8-9

29 Mandoni dino wetarang mani, tarao kaiwo Yesusi Nuaninufi medurai
we jematifi kiai nina."

3

Kaiwo arerai we jemati na Sardisi

1 Mayeai Yesusi medu we yau aha, deyo, "Woi we wewai na jemati Sardisi
foi tonina:
Mano yu Allai Nuaninu itu fo tuti yu awaha itu fo na warangfo, ne kaiwo
medura finina. Iwaitawang fianai aino menari wa ampa. Kaiwasa eteyo
inontarai metarang di mea, amani meroaso yaua mutu. Wape yeitawanai
wiro tonanai kaha, mae memararehara, amani mene meroasoafo tupa da-
wohi arorawa, toyari metawera weru meroaso yau fo tuti menemitawanai
we metohong kariri Hukumi Musa soi foi ambori feriri mea.
2 Metoabari mea! Merurai tuti mene meroasoaio adareti mareha nanai
ambori mireha fanai, mae darang aha. Weo iwati fio menari wa wiro mai
na Dai Allai arongreafo kaha.
3 Ampefe mearomio kariri fianai aino raminde nanai mesobuai tuti
metaramioai nanai, amani kaiwo kariri todoni ifariri mea na meroaso yau
fo, wiro na metohong kariri Hukumi Musai soi fo nani kaha. Metohong
kariri finanai tuti meroaso yau terai we ifariri mea, tuti metarabera mea
weru mene sasario menemitawang Hukumi Musai soi foi we feriri mea fo.
Wape metena pampang tuti metoabari mea kaha mani, ira tantuma mau
rai, nehu tarai toyari inontarai da we kiamananapi, tuti wiro mewaitawang
kariri rahida bodoni dino ira tantuma nai tonanai mau ne kaha.
4 Tonanai ki, wape inontarai na Sardisi wai manea etanansiau weduarai,
ampafe ene tarai toyari ewaitawang wedua ene ansung etatara fo ambori
werarika kaha, amani ewaitawang wedua ene taraifoi weru sasarifoi. Inon-
tarai nanisa mani emai, ambori eweriria yau tuti rahida fui wanai esansung
ansung bua fo ki.
5 Mandoni dino doara mutu dirapa Saminseni pariao wereafo mani,
ambori isansuni na ansung bua fo toyarisa, tuti wiro ifating wonongfo weru
Buku soi kariri inontaraio esobu Waidani fosa nai foi kaha. Tuti na Dai Allai
tuti ne wewaifosa earomireafo iroa wei we i mani nehu inontarai dine.
6 Mandoni dino wetarang mani tarao kaiwo Allai Nuaninufi medurai we
jematifi kiai nina."

Kaiwo arerai we jemati na Filadelfia

7 Yesusi medu aha deyo, "Woi we wewai na jemati Filadelfia foi tonina:
Mano mirarebana foi tuti wetarai foi, andino yu Dauti ne aisu mananu foi
ne, amani ne mambiriu fuba toyari Mananu Dauti na fafongfa. Fiai rahutu
bei mani, wiro manei ne mambiriufeai we kifei ahang kaha, tuti kifei mani
manei wiro fiai ahang kaha. Amani, rahutufoi tifai weo tara nai to rang
waworu feai we yiwangno Hukumi Musai soi foi. Yahudio etohong kariri
Hukum nanisa kontaio wiro ewemambiriu we ehobu rang waworu nani
ahang kaha. I mani, ne kaiwo medura finina.
8 Iwaitawang fianai aino menari wa ampa. Iwaitawanai weo mefau kaha.
Wape metohong kariri nehu Kaiwone tuti mefafora yau kaha. Ampafe
mewati! Ifai rahutu bei tifai we mea ampa, tuti rahutu nani manei wiro
wemambiriu we kifei ahang kaha. Rahutu nani mani ifariri mea na meroaso
yau terai fo, wiro na metohong kariri Hukumi Musai soi foi kaha.

9 Inontarai siai mano enemitawang te erurai we etohong kariri Hukumi
Musai soi foi we feririsa fosa mani, eteyo ea mani inontarai Yahudi tarai
saine tuti eteiaya yau Yesusi. Wape inontarai nanisa epampamu terai,
weo wiro eweYahudi na enemirorongfo kaha mae, Saminseni neo inontarai
disa. Ea mani, ambori inarisa era mau etisangkapa eawemibukafo na
mearomireawa ki, tuti ambori emadu eteyo, 'Tarai! Mano meroaso te Yesusi
wa mea, Sempaisi enewawu mea paria!'
10 Metohong kariri nehu Kaiwone na mai paria, amani metawang mea
ampa na dadira rorong wa, ampafe yau kontai ambori yemang wedua mea
na rahida nunei sentenang sodai dadira pari fe nai foi ki. Rahida nani mani
kaiwasa na nunei kiai sobu fiweanggarisafo we etawai ki. Wape mea mani,
yemang wedua mea.
11 Waroi ahang kahai mae ira mau rai, ampafe fianai aino mesobuaia
fo, amani mene meroaso yau wa, merutawanaia mutu, ambori fiembaitaio
Allai meinenamai we meara wa, wiro manei kia weru mea fanai.
12 Mandoni dino doara mutu dirapa Saminseni pariao wereafo mani,
wenani ambori minohia pepayai we fitawafa na Waidani. Ne tarai toyario
dirio doaria pepayai tuti munu bei, tonanai kontai, yau ambori ikutuaifa
we minohia mutu na Allai ne Munufoi na Waidani ki. Tuti ambori isoi Allai
wonongfo nai, tuti Allai ne bendari wonongfo nai kontai, amani Yerusalemi
weworu foi, bendario ambori bia nano Allai na rorafaisi meu foi. Tuti isoi
wonohu weworu ne na ne taraifoi kontai ki.
13 Mandoni dino wetarang mani tarao kaiwo Allai Nuaninufi medurai we
jematifi kiai nina."

Kaiwo arerai we jemati na Laodikia

14 Yesusi medu aha deyo, "Woi weo wewai na jemati Laodikia foi tonina:
Mano wonongno *Antu* foi, i mani mano deiriri kaiwofo na mai tuti na
wetarai dine. Tuti fi fubao Allai niariri na nunei kiai ne mani weneung nai.
I mani ne kaiwo arerai we jematiwai finina.
15 Iwaitawang kariri fianai aino menari wa ampa. Amani mene meroa-
soawa wiro maninggapoi ete danunanang kaha, toyari meraria yau pari
kaha, tuti metawing mene meroaso yau wa pari kahai kontai. Ne tonanane
karira paria! Denteng mani, merurai paria we meraria yau na mai, ete bireri
mani metawing yau beyari finanaia.
16 Wape wiro menari tonana kaha, mae mene meroasoawa kifakifayai,
amani menemiwawera na mene meroasoawa, ete meroaso yau kuteai terai,
ampafe ikasou mea pariao ambori ikandi mea to boriai weru borohunei ki.
17 Memadu meteyo, 'Inontarai amene fi di amea, amesobu ra bitoyara,
wiro amene pari wefiea kaha.' Memadu tonanai wape mewaitawana kahai
weo na mene meroasoawa mani, mene obu fiea kahaifa ne ne? Mekaharia
mebeng kahai, meuremiwa fafa, tuti menayai arora.
18 Ampafe yeunau mea mau we todoni mani meworio fi mai fo ria yau,
amani emasio mai sewa fo we mene ra, ambori na Sempaisi arongreafo
mani mene ra bitoya, tuti mewori ansung bua fo we mesansung nai ambori
menayai arora tuti memamaya ahang kaha. Kontai rawangno ufi tauremine
naya fo ambori metufi meuremiwa naya mani mewati aha.
19 Mandoni dino enehuwawuti fo mani, niari sarawa mani isuari tuti
yohong aiboifo wei we yeunauwi nai. Ampafe isua mea, yohong aiboifo
we mea tonina ne mani, merurai paria tuti metarabera mea weru mene
sasariwai ambori mene meroaso yau wa wiro kifakifayai ahang fanai.

20 Mewati! Ira mau yoa na mene rahutu borong wa mae yutanai. Mandoni
dino taraoai tuti fiai rahutufoi we yau mani, ambori ira wei afui tuti iminohi
yampi riati tuti dampi ria yau kontai.
21 Mandoni dino doaria mutu dirapa Saminseni pariao wereafo mani,
ambori iroa wei we minohi ria yau na nehu kadera mananu nei. Kariri
yau we yoara mutu yirapa Saminseni fo, ampafe iminohi ria Dai Allai na ne
kadera mananu fe nina.
22 Mandoni dino wetarang mani, tarao kaiwo Yesusi Nuaninufi medurai
we jematifi kiai nina."

4

Yohanesi deti fi kariri Allai ne mananufo

1 Mayeai iwati fieai aha, amani iwati rahutu bei na rorafaisi tifai.
Ainanaya tarahuo mano anta medu we yau na rawafui fiebai toyario song-
gerifoi, medu we yau nariai aha deyo "Bautai toninai meai, we yeinawi
kariri fianai aino ambori kawariai aha fo we wau."
2 Na tatofang nanai kontaio, Allai Nuaninufoi sensoni yau. Ainanaya iwati
kadera mananu bei na Waidani tuti manei minohi nai.
3 Wenani keiwewa toyari kamieio keiwewa ne harga dedai, amani
kamieio memarampoti esahui we intan, tuti kamieio berika esahui we
sardisi fenanai. Tuti aewi bei doa woruwi na katai minohi nai foi. Aewi nani
ne tarai kariri kamieio ne harga dedai bei, amani kamieio keiwewa, esahui
we zamrud.
4 Na katai nani kontai iwati kadera mananu fo piareia boa tuang wariri,
tuti mano eminohi naya fosa mani, mano ewewafoniai ewepiareia mana
fosa. Ansung etatara fo bua karofari tuti etata sapewi mananu fo na
enumifo, sapewi nanai enari na emasi kiai.
5 Tuti na kadera mananu foi nani iwati kaiwewa kewariai nai tuti kadidu
dotu tuti nubuayai nai. Mae na arongfo, oborio itu doa danggararu nayai.
Obori nanai deinawi karirio Allai Nuaninu itu fo.
6 Tuti iwati rawanang bei mani, ne tarai toyario kasinai wiatai na aron-
greafo, memarampoti paria.
Mae iwati fidarang mana etoari na katai kadera mananu foi warabuka
boa fo. Euremifo bitoya paria, amani bitoya na earomifo tuti bitoya na
ehurumifo.
7 Fidarang mano reantenang foi ne tarai toyario singa, mano mandu foi
ne tarai toyario sapi mang manei, mano mantoru foi mani ureng toyario
inontarai, tuti mano mana foi ne tarai toyario koroweio yera warapemafoi
we sifo.
8 Tuti ewaramipemafo aiwonang, na ene taraifoi sentenang weureng,
tuti na ewaramipema arowawahi fo kontai weureng. Diru rahida erohi
pampang efiai Allai. Erohi eteyo,
"Seng Allai wau, murarebanai, murarebanai, murarebanai,
Mano Wemananu Dedai Mantaung di wau,
Mano nayai kawuru na reantenang pari foa foi di wau,
Mano nayai pariao sobu rahida bonini,
tuti Mano nayai pampang we fitawafa di wau."
9 Mano fidarang mana nanisa erohi rarungfoi we efiai Allai mano minohi
na ne kadera mananu foi nani, amani mano minohi wenumainufo. Eta-
parandini, esomi wei, tuti etohong mahikai wei. Erohi efiai tonanafo,

10 mano ewewafoniai fosa, amani mano ewepiareia mana fosa, etawai
aweu etisangkapa eawemibukafo na Mano Darang Wefitawafa foi aron-
greafo, esomi wei tuti efating ene sapewi mananu fo etohonai watai na
arongreafo tuti emadu eteyo,
11 “Dai Allai amene Sengne wau,
Meiri wauno mosi we amefiai waune.
Meiri wauno weMananunei.
Wauno ametaparanding wau,
Amesomi we wau tuti ametohong mahikai we waune.
Weo wauno nari fi fuba nini kiai ne.
Tuti nariri kariri nemu bawia wa ne.”

5

Buku reraungno kafaria mitu foi tuti Domba Antung foi

1 Mayeai iwati mano minohi na ne kadera mananu foi yuo buku
reraungno kafaria bei na warang domoya foi. Buku reraungfoi dowani
donini sefang na kaiwoariri, tuti taha weduaria mitu na segel kesi itu (7).
2 Ainanaya iwati wewai wemambiriu manei medu na rawafui fiabai deyo,
“Mandoni dino mesi we fioabuo segel kesi itu fo tuti fiorera buku reraungfoi
ne?”
3 Wape na rorafaisi ete na nunei, ete na kofa rorong wau kontaio, manei
wiro mesi we fiai kaha tuti deto kaiwo nayai na rorongfoi kaha.
4 Tarahuo kaiwofo nanai isaia yeidu, weo wiro obu manei mesi we fiorera
bukufoi tuti deti rorongfoi kaha fefe.
5 Ainanaya manei na mano ewewafoniai fosa medu we yau deyo, “Wai
fanai! Boti! Inontarai manei, wonong fino *Singa Na Yehudai*, ahui we *Riria
Na Dauti* kontai, andino kiraikobu Saminseni. Meiri andino mesi we fiosabu
segel kesi itufo tuti fiorera buku reraungfoi ne.”
6 Mayeai iwati Domba Antung manei doa rahanai na kadera mananu
foi, tuti fidarang mana fosa, tuti mano ewewafoniai fosa. Domba Antung
foi iwatioi na ne taraifo pesai fari bitoya toyari emuni kawurua fenana.
Nungkaradoi itu tuti ureng itu kontai. Nungkaradoi itu fo deinawi ne
mambiriu fuba fo, tuti ureng itu fo deinawi Allai Nuaninu ituo denatuai we
nunei sentenang ne.
7 Ainanaya Domba Antung foi saha afong yuo buku reraung kafaria mitu
foi ria mano minohi na kadera mananu foi warang domoya foi.
8 Na kutu warawa yuo buku reraungfoi nana fo, fidarang mana fosa
tuti mano ewewafoniai piareia mana fosa etawai aweu etisangkapa
eawemibukafo na arongreafo. Eru kecapifo tuti rewangguai nofio enari na
emasi fo, rewangguai nofi nanai esoni finunsai mamporio deinawi Allai ne
inontarai emararebana fosa ene nadifo.
9 Tuti erohi rarung weworu rowei dotu tono:
“Wau mosi we ka buku reraung kafaria mitu nani ne,
tuti fosabu segeli taha weduari nai foi ne.
Weo emung waua mureha ampa,
tuti na nemu rika tiwowu nani,
bai kutu inontarai fuba nunei kiai,
we Allai ampa,
amani inontarai na riria bodoni kontai,
na kaiwo bodoni kontai,

tuti na nu bodoni kontai.
10 Ruai inontarai nanisa kiai we nemu inontarai
we eminohi na nemu Mananuwa,
tuti ambori we eweimami,
we erufi we tane Seng Allai,
tuti eru nunei ki."
11 Mayeai iwati tuti itarahuo wewai katui ahang kaha, bitoya paria ne fiaufo tarahio 1.000 we1.000, tuti 10.000 we10.000, wiro ato afonso ne fiaufo kaha, etoa wari kadera mananu foi, tuti fidarang mana fosa, tuti mano ewewafoniai fosa.
12 Erohi na erawamifui fiabai eteyo,
"Domba Antungno emung waua wa wau mosi,
Mosi we Allai yu wau we weMananu,
Mosi we wobu ra we nemu,
Mosi we wobu Allai ne awaifo,
Mosi we Allai dohong wau wemambiriu,
Mosi we amesomi we wau,
Mosi we ametaparanding wau,
Tuti mosi we amefiai wau."
13 Ainanaya tarahuo inontarai fuba nini kiai, tuti andowa fuba nunei kiai, amani mano na rorafaisisa, na nuneisa, tuti na kofa rorong wausa, erohi efiai eteyo,
"Mano munohi na nemu kadera mananu wai,
tuti Domba Antung wa wau,
Muruino amefiai muru,
Muruino amesomi we muru,
Muruino ametaparanding muru,
tuti muruino muwemananu we fitawafa ne."
14 Fidarang mana fosa eroatuba ene rarungfoi eteyo, "Antu!" Tuti mano ewewafoniai fosa etisangkapa eawemibukafo esomi we suru.

6

Domba Antung foi fiosabuo segeli wonang fafong fo tuti fio kawariai naya fo

1 Mayeai iwati Domba Antung foi fiosabuo segeli itu fo bo reantenang foi. Ainanaya iwati fidarang mana fosa, tuti manei nasa sahu na rawafui fiabai toyari kadidu fenanai deyo, "Ro ma!"
2 Ampafe iwatia mani, iwati kuda biua manei kiawariai ma, tuti inontarai manei dautai nai. Inontaraifoi mani yuo afai aburuei na warangfo, tuti manei dohong sapewi mananu bei wei. Inontarai nani da weinontarai wemambiriua we miung woru ne aitetafosa kiai.
3 Mayeai iwatio Domba Antung foi fiosabu segeli bo boru foi aha tuti tarahuo fidarang mana fosa, manei siai medu aha deyo, "Ro ma!"
4 Ainanaya iwati kuda manei aha kiawariai aha ma. Kuda nani mani berika toyari abo. Mano dautai nai mani manei dohong sondu fiabai bei wei tuti dohong mambiriu wei we fiating ne maifo weru nunei, ampafe wedaya inontarai nunesa eminohi na mai ahang kaha mae emamuna tuti emung wawerasa.
5 Mayeai Domba Antung foi fiosabu segeli bo botoru foi aha. Tuti tarahuo fidarang mana fosa, manei siai aha medu deyo, "Ro ma!" Ampafe iwati aha

mani, iwati kuda niumetang manei. Mano dautai nai foi yu fititua maraba nai bei na warangfo.

6 Tarahuo rawafui bei medu rahanai na fidarang mana fosa, amani medu kariri aiboi kahari foi, deyo, “Pa denteng literi bei mani ne harga dedai paria, mai kariri manei yufi mani ne fiebaitai rahida bei fo, tuti pa denteng turura kaha foi kontaio literi botoru mani ne hargafo tonanai kontai. Wape ai saituni bongfoi tuti angguri bongfoi mani meiri fanai.”

7 Mayeai Domba Antung foi fiosabu segeli bo boa foi aha. Tuti tarahuo fidarang mana fosa mano sea foi medu deyo, “Ro ma!”

8 Ainanaya iwati kuda manei aha wape ne tarai fidadiru toyari mirehara. Mano dautai nai foi wonong fino *Marareha*, tuti manei siai, wonong fino *Aitamu Marareha Rorong* fo, da riati na kurufuifo. Usobu mambiriu we urato kutu kaiwasa na nunei kiai we rabuang boa, tuti rabuang bei nasa mani (¼), umunsa weruai. Kaiwasa nanisa umunsa na mamuna, na kahari tuti fimaninang fimung, tuti na andowa memuna foi.

9 Mayeai aha mani Domba Antung foi fiosabu nario segeli bo ring foi aha. Ainanaya iwati inontarai emarareha fosa enumianinufo, enayai na mesba arowawahifo, amani mesba ne tarai kariri mesbao fafongfa enunung korbani we Allai nai foi. Ea mani mano kaiwasa emunsa weo ewuwu Seng Allai ne Kaiwo kariri Yesusi fo, tuti emadu eteyo Yesusi ene Seng dine, pariao wedaya emunsa tonana.

10 Esahu na erawamifui fiabai eteyo, “Sengno weMananu, murarebanai tuti tarai ne waune, kidoni wori kutu kaiwo kariri inontarai nunei fosa tuti inontaraio raminde emung amea fosa, tuti bohong aiboifo wesa ki?”

11 Ainanaya manei dohong ansung bua fo mai sa tuti medu wesa deyo, “Metawang mea metamang kuteai, pariao mene doroi tuti mene maniworiri fosa era ruhiai ma memai akawuru wo. Mene doroi tuti mene maniwowiri nanisa Allai dirisa we ambori kaiwasa emunsara emarareha toyari raminde meara fo.”

12 Mayeai iwati Domba Antung foi fiosabu nari segeli bo wonang foi aha. Fiosabui tonana fo, mundiei fiabai bei fiorirouwai na mambiriu, tuti wofaisi niumetang toyari ke fenanai, embaifoi kontai berikahofi toyari rika.

13 Awahafaisi kontai tiafating tuti tiraru to nunei aweu toyari deduka si kahutu aibong kendi fenanai.

14 Tuti rorafaisi kontai niai toyari riraung mintantunung wape wanangfoi siparia niai. Tuti uai tuti nufo kontaio tawera weru katai doa naya fo.

15 Ainanaya mananu fuba nunei kiai, inontarai baba fosa, mano ewe-nunggamiei we afai mamuna fosa, mano ene fi fosa, mano ewemambiriu fosa, kontai womingfosa tuti inontarai siai wei fosa kiai, ewawua etadiwa na katai we winsaburungfo tuti manapahangfo na uai rei.

16 Mae esahu we uaifo tuti manapahangfo eteyo, “Tiru meu biritawang amea, bodiwa amea weru mano minohi na kadera mananu foi urengfo tuti weru Domba Antung foi ne kasoufo.

17 Weo rahida fuba Allai tuti Domba Antung foi urainawi une kasou fiabai fo we kaiwasa nunei foi andinini, tuti mandoni kontaio wemambiriu we sodai ne tonanafo kaha.”

7

Inontarai Israelio ewe-144.000 esobu Allai ne fiainawiaifoi na ene taraifoi

1 Mayeai iwati wewai mana, etoari na nunei rea boa ne, mae erutawang
wanang urengfo kai ambori wiro siaya fanai, na rawanangrausi, ete na
reirei tuti na ai rorong fo fanai.
2 Ainanaya iwati wewai siai manei kiawariai na do wanang murang foi
ma. Yuo Allai mano darang wefitawafa foi ne capifoi na warangfo, tuti
sahu na rawafui fiabai we wewai manao esobu mambiriu we emei nunei
na wanangfo nanisa.
3 Sahu wesa deyo, “Dohonao metawing wanangfo we mei rawanangrausi
ete reireisi tuti ai rorong foi fanai, pariao amewecapi tane Seng Allai ne
womingfosa erewomifo na ne capinei akawuru wo.”
4 Ainanaya tarahuoai we kaiwasa wecapisa nanisa mani ewe-144.000,
amani inontaraio dirisa na inontarai Israeli rabuangno ewesuraya boru fosa
ene ririafoi saine.
5 Na riria Israelifoi rabuang bei mani ewecapio ewe-12.000, amani:
Na Yehudai ne ririafoi ewe-12.000
Rubeni ne ririafoi ewe-12.000
Gati ne ririafoi ewe-12.000
6 Aseri ne ririafoi ewe-12.000
Naftali ne ririafoi ewe-12.000
Menaseri ne ririafoi ewe-12.000
7 Simeoni ne ririafoi ewe-12.000
Lewi ne ririafoi ewe-12.000
Isakhari ne ririafoi ewe-12.000
8 Sebuluni ne ririafoi ewe-12.000
Yusupi ne ririafoi ewe-12.000
tuti Benyamini ne ririafoi kontai ewe-12.000.

Kaiwasa bitoyao ato afonsoi kaha foi etoari na Allai tuti Domba Antung foi uaromireafo

9 Mayeai iwati aha mani iwati kaiwasa katui ahang kaha, ato afonsoi kaha.
Kaiwasa nanaisa mani inontarai fuba nunei kiai saine, amani inontarai
na riria bodoni kontai, na kaiwo bodoni kontai, tuti na nu bodoni kontai.
Esansunsa na ansung bua, etoari na kadera mananu foi refongfo tuti na
Domba Antung foi arongreafo, tuti eru ai baya na ewaramifo.
10 Na erawamifui fiabai etaparanding Allai eteyo,
“Amefiai wau,
amene Seng Allai,
mano munohi na nemu kadera mananu wai!
Tuti amefiai Domba Antung wa wau!
Weo mumeiri muruino mufariri inontaraine amea ne!”
11 Wewaifoi kiai etoa wari kadera mananu foi, tuti fidarang mana fosa,
tuti mano ewewafoniai ewepiareia mana fosa, etawai aweu etisangkapa
eawemibukafo na kadera mananu refongfo tuti esomi we Allai eteyo,
12 “Antu!
Allai, amene Sengne wau,
meiri wauno amefiai waune
tuti ametaparanding waune.
Wauno wowai ne,
ametohong mahikai we wau,
tuti amesomi we wau.
Wauno weMananune tuti wemambiriu we fitawafa ne.
Antu!”

13 Ainanaya mano ewewafoniai fosa manei dutang yau deyo, “Mano
esansung ansung bua fo wanisa mani, mandoni saine, tuti era na doni ma?”
14 Ampafe iroa wei yeyo, “Daie! Iserawerahai, wau boitawana ne.”
Ainanaya medu we yau aha ma deyo, “Kaiwasa fuba nanisa mani inontaraio
esodai karirafo paria na dadira fiabai rorong nanai kiai na nuwausi tuti era
na dadira rorong nanai ma. Ea mani eruai ene ansungfo na Domba Antung
foi ne rikafoi tuti enaria bua karofaria fo saine.
15 Nanai aino wedaya Allai yoa wesa we etoari na arongreafe nina, tuti
diru rahida ewewoming wei na ne Munu rorong fo. Tuti Allai, mano minohi
na kadera mananu foi, ambori demang weduasa ki.
16 Wiro enumiruainso ewawisi na weai ahang kaha, tuti earomitataha na
weai ahang kaha, wiro enumiruainso wofoi piasara esasora ahang kaha.
17 Weo Domba Antungno doa rahanai na kadera mananu foi, andino ne
tarai we mantahung we dehunsa ne. I ambori kiasa we etunung mereha
urengno dohong kaiwasa eminohi etarang we fitawafa foi ki, tuti Allai
ambori dufi euremikurufo ki.”

8

Segeli bo itu foi, Domba Antung foi fiosabui

1 Mayeai Domba Antung foi fiosabu segeli bo itu foi nanai, rorafaisi wewui
beyari paria araha ureng aburung fea.
2 Ainanaya iwati wewai ituo etoari na Allai arongreafo, tuti manei do-
hongno songgeri itu wesa.
3 Mayeai iwatio wewai siai manei kiao nofi nunung finunsai mampori
naio nariri na emasi foi, da wa doari na mesba arongfo. Tuti manei dohong
finunsai mampori bitoya weia we niunung ria inontarai eroasoa fosa ene
nadifo na mesbafoi, na kadera mananu foi refongfo.
4 Ampafe riraungno finiunsai mamporio wewaifoi niunumi foi, dautai
ria mano eroaso Yesusi fosa ene nadifoi we Allai ayai, na nofio niunung
finiunsai mamporio yuti na warangfoi.
5 Mayeai wewaifoi da wa kia adiafo na mesbafoi ma, soniai to nofi niunung
finunsai mamporio yuti na warangfoi, tuti kifa kangguni to nuwausi aweu.
Ampafe kadidufoi sarabau kahofa wau tuti kaiwewafoi keiwewari bitoya
paria, tuti mundiei fiabaitureha bei fiorirouwai na mambiriu.

Wewaifosa ebui songgeri wonang foi fafong

6 Finanaia kaifo, wewai itufo emainenang we ebui songgeri ituo eru fo.
7 Ainanaya wewai mano reantenang foi biuio songgeri bo reantenang
foi, mayeai na tantuma metang kamiei foi miung, metang nani miung-tuti
adiafoi tuti rikafoi to nuwausi aweu, wedaya nuo ato kutuwi we betoru foi,
adia kaso weai (⅓). Tonanai kontai we ai tifu foi, amani kutuwi we betoru foi
adia kaso do weai tonanai kontai, tuti ninoi kehe foi, adia kasoi kiai.
8 Mayeai wewai mano mandu foi biui nari songgeri bo boru foi aha,
ainanaya iwati manei so fi ne tarai toyari uai fiabai denggararu toyari adia
bei to rawanangfoi aweu. Wedaya rawanangfoi ato kutuwi we betoru foi
kontai dowei (⅓) werikara sentenang.
9 Tuti fi niai nai foi kontai ato kutuwi we betoru foi, dowei (⅓) mirehara
kiai; tonanai kontai we kaparifoi kiai, ato kutuwi we betoru kontai, dowei
(⅓) deisui ete kerira kiai.

10 Mayeai wewai mano mantoru foi biui ne songgeri yuti foi aha, ainanaya awaha fuba bei denggararu toyari antironi fenanai, sawai na rorafaisi to wayafo aweu, wedaya waya tuti mereha ureng fo na nunei ato kutuwai we betoru, dowei (⅓) pirandima kiai.
11 Awaha nani wonong fino *Pirandimai*. Ampafe dohong wayafo tuti mereha ureng fo doweai tonanai parandima wedaya inontarai bitoya emarareha weo etunung merehafo fefe.
12 Mayeai wewai mano mana foi biui ne songgerifoi aha, ainanaya iwati fieai bioi kobu wofoi ampefe bauri we betoru mani dowei (⅓) kerirawao mamantiti. Tonanai we embaifoi tuti awahafo kontai. Finanai kiai wedaya rahidafoi atori we betoru mani, dowei (⅓) mamantiti, tuti dirufo tonanai kontai, atori we betoru mani, dowei (⅓) awahafoi tuti embaifoi wiro danggararu kaha.
13 Mayeai iwati aha mani, iwati romu korowei manei sifo kefang aweu kahai, mae sahu na rawafui fiabai deyo, "Karirao! Karira! Karira paria we inontarai nuwai mea, weo na rabuang bo wewai mantoru fui fo sitoru itobui itone songgeri botoru fo aha mani, mesodai karirafo paria na fi karira botoru fo ki."

9

1 Mayeai wewai mano ring foi biui ne songgerifoi aha, tuti iwati awaha bei sawai na rorafaisi to nuwausi aweu. Manei dohongno aisufoi we awahafoi, ambori fiai Kamirei Berorong foi* nai.
2 Ainanaya fiai Kamirei Berorong foi tuti riraungfoi kiawariai na kamirei rorong fo ayai. Riraungfoi mintantunung toyari kafafe niumetang fenanai, awa tebung wedua wofoia sambewarai nariai ahang kaha tuti rorafaisi kontai memantiti beyari.
3 Tuti mansonggeri katui ahang kahai kiawawariai na riraung rorong foi aweu sinsung nunei. Mansonggeri nanisa esobu mambiriu we etisang mani damirai toyari amafiahi.
4 Mano demisa foi, deretawansa weo wiro emei aifoi, ninoifoi ete fitantanang siai wei foi fanai. Mae etisang te inontaraio wiro esobu Allai ne capifoi na erewomifo kaha fosa terai.
5 Wape wiro esobu mambiriu we ewedayasa emarareha kahai, mae ene memufoi wedayasa etamirai beng kaha paria embai ring. Ene memuo wedayasa etamirafo ne tarai toyario amafiahi we disang manei mani damira fenanai.
6 Na rabuang bonani kaiwasa nanisa enemirorong dohong paria we emarareha terai, wape mararehafoi toyari niayai waroi werusa.
7 Mansonggerifosa ene tarai toyario kudao meinenang we memuna. Na enumifo etata fi ne tarai toyari sapewi mananu, nariri na emasi, mae euremi toyari inontarai.
8 Enumirandaungfo dawariroi toyari wiwing enumirandaung, tuti ederemi toyari singa dereng.
9 Earomifo tabung weduarai na fi ne tarai toyario ansung besi. Tuti esifo mani ewaramipemafo nubuayai toyari kuda bitoya paria emito rifu oto mamuna fo to mamuna rorong ne nubuayafo nanai.

---

* **9:1** Amani kamireio etamu Saminseni tuti neo raifosa nai, pariao esobu aiboi na rahida Sengnei kiutu kaiwo nai foi.

10 Eamamindaung kariri amafiahi tuti weababo tonanai. Ene mambiriufo nayai na eamamindaung nanai, we etisang inontaraifosa nayai, tuti wedayasa etamirai paria we embai ring.
11 Ene mananuo wenunggamiei wesa foi mani, wewaio wenunggamiei we Kamirei Berorong foi dine. Wonongfo na kaiwo Iberani mani esahui we Abadoni, mae na kaiwo Yunani mani esahui we Apolioni. (Nana mani *Mano Niari Fi Karira*.)
12 Fi kia karira fo ne reantenangfe tawera ampa. Wape beruo ambori da aha ma ki.
13 Mayeai wewai mano wonang foi biui ne songgeri yuti foi aha. Ainanaya tarahuo rawafui bei kiawariai na mesba emasio wiatai na Allai arongreafoi, nungkaradoi boa fo.
14 Rawafuifoi medu we wewai mano wonang foi deyo, “Bisuo wewai manao eworasa etoari na waya fiabai Efrati foi.”
15 Ampafe da wa disuo wewai mana fo sara, weo waroi ampa etamang we ne diru neungfo mai, amani emainenansa terai we ene defuinafo, embaifo, rahida tuti araha ureng mai we era. Tuti era weo emungno inontarai na nuneisa, ato kutusa we betorua mani, emung rabuang bei (½).
16 Tarahuo rawafui bei deikaririai we yau deyo, afai mamunao etautai na kudafo era ria wewai mana fosa nanisa mani ewe-200 juta.
17 Tuti na fiainawiai iwatioa fo mani, iwati afai mamuna fosa tuti kudao etautai nai fo nanisa mani, afaifosa esansung ansungno besia ehai. Ansung besi etatara fo mani arongfo barikahofi toyari adia, kahe rawanderi, tuti bamining toyari kamiei belerang. Mae kudafosa mani, enumikamieifo toyari singa. Adia, riraung, tuti belerang kawariai na eboromifo ariei.
18 Fi betoru kawariai na kuda eboromifo ariei nanai ne tarai we fimung, wedaya inontarainesa kiai, ato kutusa webetorua mani, rabuang bei (½) na sa mirarehara kiai.
19 Kudafosa ene mambiriu wedaya inontarai emarareha nai nanai, nayai na eboromifo tuti na eamamindaungfo. Weo eamamindaungfo wenungkamiei toyari tawai nungkamei, tuti na eamamindaung nanai enari kanggani tuti emung inontarai nai.
20 Wape kaiwasa bitoya foi, amani ne seao emarareha na fimung nani kaha fosa, wiro ematai we etaraberasa weru ene sasari enariri foi kaha. Wiro efotou esomi we arowuifoi kahai, aririwangno enariri na emasi, peraki, tembaga, kamiei tuti ai foi kaha. Fi esomi weai tonana fo wiro weureng we deti kahai, wetarang we tarao kaiwo kahai, tuti weaweng we da kahai.
21 Ea kontai wiro etawing fi kerira enariri foi kaha, toyari emung inontarai fo, eha rawang fo, emaninawa funoma fo, tuti ehamananapifo kaha.

10

Wewai tuti buku reraungno ketui foi

1 Mayeai iwati wewai siai manei aha. Wewai nani wemambiriu paria, biari na rorafaisi meu. Ne tarai kariri sensuni na kafafe bei, tuti aewi bei doa na nungfoi. Urengfo sambewarai toyari wo sambewarai mae awengfo ne tarai toyari aisiyang fiabai denggararu fenanai.
2 Na warangfo yu buku ketuio rerawi kawurua bei. Biari meu, aweng bo domoya foi doa sau rawanangrausi mae aweng dowei foi doa sau reitahafoi.

3 Sahu na rawafui fiabai paria, ne fiabaifoi toyari singa manei bibe, tuti
kadidu itu dotu tuba rawafuifoi aha, toyari eroao ne kaiwofo.
4 Kadidu itu fo dotu kai nanai yeo isoi kaiwo tarahuoai nanai, manamo
tarahuo rawafui bei medu we yau na rorafaisi deyo, “Wiro woi kaiwo tara-
muoai na kadidu itu fo nana fanai, mae taramuoai terai tuti nemuboruoaifa
ra.”
5 Ainanaya wewai anta iwatioi nani, amani mano doa na rawanangrausi
tuti na reitahafoi, yuai warang domoya foi to rorafaisi ayai we fefora.
6 Tuti fefora na Allai wonongfo, mano darang wefitawafa foi, andino
niari rorafaisi, nunei, rawanangrausi tuti fi kiai niayai nai foi. Fefora deyo,
“Fianai aino Sengnei kiutuai we niari fo, finanai wiro fioukirai ahang kaha.
7 Wape na rahidao wewai mano itu foi biui songgeri bo itu foi mani, fianai
aino Allai kiutuai kawurua we niari fo, pariao ninai dediwara nendai fo,
dohong kaririai ki, kariri Kaiwo Mahikai medurai we ne womingfesara fo,
amani ne nabifosa.”
8 Mayeai rawafui anta tarahuoi medu we yau na rorafaisi nani, medu
aha deyo, “Roa, ka buku reraungno tirera kawurua foi ria wewaio doa sau
rawanangrausi tuti reife nani na warangfo ma.”
9 Ampefe ira we wewaifoia yutani we dohong buku reraungfoi we yau ma.
Ampafe medu we yau deyo, “Karia tuti bani. Na boromuwa numuruainso
memisi toyari aniwa ne maing, wape toni afui wori dohongno enemuwai
memboni ki.”
10 Ainanaya ika buku reraungfoi riati na warangfo ma tuti yani kariri
deyoafo. Yania mani, na borohune nuhuruainso memisi kariri aniwa ne
maing, wape itoni afui mani wedaya enehufuisi memboni paria.
11 Ampafe manei medu we yau aha deyo, “Wuwuo Allai ne kaiwo dohonai
we wau ne aha, kariri fio Allai deyo ambori niari nao nunei fo, amani fio
niari we kaiwasa na riria bitoya, inontarai na kaiwo bitoya, inontarai na nu
bitoya, tuti we mananu bitoya kontai.”

11

Kaiwo kariri Allai ne nabi mandu demi suru fosuru

1 Mayeai manei dohongno ai rea titua fi nai bei we yau, tuti Allai medu
deyo, “Ka fititua nai nani we roa titua nehu Munufoi na Yerusalemi nai tuti
mesbafoi. Tuti boto kariri kaiwasa esomi nai fosa maneiru.
2 Wape munu refong boriei foi mani tituati fanai, weo katai nani mani
yohoni terai we inontaraio etaroanso yau kaha fosa. Inontarai nanisa
ambori eru bendari mirarebanai Yerusalemia embai piarua boru tuti emei
kanggani ki.
3 Tuti ambori yohong mambiriu we nehu inontarai mandu we umadu
nehu kaiwo yohonai we suru ne rahida 1260 ki, ete embai piarua boru. Inon-
tarai nani suru usansung ansung toyari ansung karungfo, amani ansungno
fafongfa nabi Israeli fosa esansuna fo.”
4 Allai ne inontarai nani ansuruino, ahu suru we ai saituni roworu fo
tuti pelita aweng boruo* uroa na Allai, mano weSeng we nunei sentenang,
arongreafo suruine.
5 Masino manea eteo enari karirafeai we suru mani, ambori adia ki-
awariai na uboromifo ariei we kaso mano enari kanggani suru nanisa ki.

* **11:4** Zakariai 4:1-3, 11-14

Ampefe une aiteta enari kanggani suru nanisa, adiafoi kasosa emarareha tonanai.
6 Inontarai nani suru Allai dohong mambiriu we suru we ureiwedua metangfoi, ambori ming kahai paria rahida umadu kariri Allai ne kaiwofo werea naya fo. Usobu mambiriu kontai we unari merehafoia werika tuti unari kanggani nunei na fimungfoi kiai kontai. Une mambiriu we unari finanai na rahida bodoni kontai ureo unari tonanafo.
7 Umadu kariri Allai ne kaiwofoa kaia mani, andowa memuna manei, amani andowa memuna sewa foi kiawariai na Kamirei Berorong foi meai, tuti na mamuna rorong fo dapa suru tuti ming surua umararehara.
8 Tuti une taraifoi wiatai funomai na rang fiabai foi na bendari fuba foi. Bendari fuba nani kataio raminde epahu Sengneia mireha sawai nai foi dine. Bendari nani mani wonong tatawa fino Sodomi tuti Mesiri, weo Sodomi tuti Mesiri kontaio unemirireu Sengfoi.
9 Uwatai na nanai rahida botoru aburung feai mae, kaiwasa na nunei sentenang, amani inontarai na riria bodoni kontai, na kaiwo bodoni kontai, tuti na nu bodoni konta fosa, era ma we esai suru. Tuti eteiwedua mandoni kontai we wiro eha surua esarai suru fanai.
10 Kaiwasa na nunei sentenang enemirireu suru ampefe efaraise we umararehafo, etohong muniara tuti etohong fi wawerahai wesa we etohonsua une mararehafo. Weo nabi nani suru unari kanggani inontarai nunesa paria fefe.
11 Wape rahida botoru aburung feai aha mani Allai dohong ansengfoi we suru aha, ampafe usuwi na marareha rorong foi aha ma tuti kaiwasafoi ewati suru we uroari na earomireafo nanisa emataia etaperemi kiota eboromifo.
12 Mayeai Allai ne nabio duwi suru nani suru, utarami rawafui bei sahu na mambiriu na rorafaisi meu deyo, “Murautai meai.” Ainanaya kafafe bei sea ma soru surua, kia suru urautai to rorafaisi na une aitetafosa euremireafo.
13 Na kutu nanai kontaio, mundiai fiabai turehi bei fio, wedaya bendari fuba foi, ato kutui wesura mani, ne katai besura nanai (1/10) mangganggung, tuti inontarai ewe-7.000 emarareha. Inontarai siai fosa, mano emarareha na mundiaifoi kaha fosa, ematai ebeng kaha wedaya etaparanding Allai na rorafaisi.
14 Fi kia karirafo ne beru fe tawera ampa. Mae mewati ne betorufe anseung kahai mae kawariai aha ki.

Songgeri bo itu foi tuti rarungno mano ewewafoniai fosa erohi foi

15 Mayeai wewai mano itu foi biui songgeri bo itu foi aha, ainanaya tarahuo rawafui bitoya na rorafaisi erohi na erawamifui fiabai eteyo, “Ninaia mani, nunei kiai, tuti nu bodoni kontai na nunei sentenang, nayai na tane Sengnei tuti ne Mananu Mampariri foi, uwarami rorong fo ampa. Tuti Sengnei ambori wemananu we yu nunei we fitawafa.”
16 Tuti mano ewewafoniaio ewepiareia mana eminohi na kadera mananu piareia boa fo, na Allai arongrea fosa etawai aweu etisangkapa eawemibukafo, esomi we Allai.
17 Efiai eteyo, “Seng Allaio weMananu Fuba Sewa wa wau, wauno nayai pampang ne tuti nayai kawuru na reantenang pari foa foi.
Ametohong mahikai we wau, we boinawi nemu mambiriu fuba wa ampa, tuti wemananu we ru nunei to.

18 Kaiwasa etaroanso wau kaha fosa ehasoua etang wawerasa we wau,
wape rahidafe mai ampa we boinawi nemu kasouwa tuti kutu kaiwo
kariri mano emarareha fosa. Tuti rahida we bohong fiembaitafo we nemu
womingfosa foi andinini, amani we nemu nabifosa tuti nemu inontarai
emararebana fosa kiai, tuti mano etato wonomuwai fosa, katui ete fuba.
Tuti rahida we mungno mano emei kanggani nunei foi andinini."
19 Ainanaya Sempaisi ne Munufoi na rorafaisi tifai, tuti Buruao wiatai
na munu rorong foi nani, wati pari, amani ne tarai kariri buruao fafongfa
Allai ne Kaiwo Arerai dohonai we Musai fo watai nai foi dine. Kaiwewafoi
keiwewari pampang, kadidufoi sara, mundiei fiorirouwai, tuti metang para
kamiei foi miung.

12

Wiwingfoi tuti tawai naga foi

1 Ainanaya iwati fitantuma fiabai bei na rorafaisi, fitantuma nani dohong
yau ipapuhung wei paria. Amani iwati wiwing manei ne taraifoi sambe-
warai weo sensuni na wofoi. Awengfo doa sau embaifoi tuti sata sapewi
mananu weawaha suraya boru fo na nunggamieifoi.
2 Wiwing nani wearikang tuti bibe weo nuruainso amaina pirahai we
minohi.
3 Mayeai iwati fitantuma siai feai na rorafaisi aha. Amani iwati tawai
naga fiabai sewa manei, ne tarai toyari tawai fiabaiturehi ete toyari wang-
gori fubateraha manei, berikahofi toyari abo, mae nunggamiei itu, tuti
nungkaradoi sura. Na nunggamiei itu fo sata sapewi mananu itu nai.
4 Kifa amandaungfoi na rorafaisi, kifa fafating awaha bitoya tiafating to
nunei meu. Neo fiaufo ato kutu awahafaisi kiai webetorua mani, fiau kariri
rabuang bei (½) na rabuang botoru nanai. Tuti doari na wiwingno rerai we
minohi nani arongreafo, weo demang we arikangfoi saubaunung mani soni.
5 Mayeai wiwingfoi minohi tuti arikangfoi, amani kaisung dine. Arikang
nani andino ambori wemananu we nunei sentenang, ne mambiriu we yu
nunei foi mani ne tarai toyari yuo aitatohi besi bei, amani ne mambiriufo
fuba tuti yu nunei na tapapa. Nagafoi demang wei we soni tonanai, wape na
tantuma wewai manei wewuri weru nagafoi, yuaisi to Allai tuti ne kadera
mananu foa.
6 Mae wiwingfoi wewu ne tarai to katai manano wekamamiei fo, amani
kataio Allai meinenami wei foi. Na katai nani etawawuti rahida 1260, ete
embai piarua boru.
7 Tuti iwati mamuna fiabai na rorafaisi, amani Mikhaeli mano we-
nunggamiei we wewaifosa foi tuti ne wewaifosa emamuna we tawai naga
foi tuti ne wewai erariati fosa, tuti emamuna wawerasa tonanai.
8 Wape emamunara mani, nagafoi tuti ne wewaifosa ewemambiriu we
etapa Mikhaeli tuti ne wewaifosa kaha. Ampafe ene pari katai na rorafaisi
aha tuti etatasa weru rorafaisi.
9 Ehafa kanggung tawai naga fiabai foi aweu, amani tawai tawa na fafong
faini dine, ahui we Saminseni ete inggirane, mano wiwiaing kaiwasa na
nunei we era sarawai tuti enari sasari fine. Ampefe Mikhaeli tuti ne
wewaifosa ehafa kangguni tuti ne wewaifosa weru rorafaisi to nunei meu.
10 Mayeai tarahuo manei sahu na rawafui fiabai na rorafaisi deyo, "Rahida
Allai feriri ne inontaraifosa, tuti deinawi ne mambiriufo, tuti weMananufo,

tuti rahidao Mananu Mampariri foi kontai deinawi ne mambiriufo we wemananu, ninaia mani kawariai ampa.

Weo mano dinggai tane doroifosa pampang, amani diru rahida dinggaisa na Allai urengreafoi, Mikhaeli tuti ne wewaifosa ehafa kangguni to nuwausi ampa.

11 Tane doroi eroasoa fosa mani eharaikobu Saminseni ampa. Eharaikobui na Domba Antung foi ne rikafoi ne mambiriufoi, amani Yesus Kristusi ne rikafoi. Tuti eharaikobui na eteiairai weo Domba Antung foi ene Seng dine. Esobu dadira pariao emarareha kontai ki, wape emainenang we esodai ne nanai tuti wiro esu to fui weru ene Sengfoi kaha.

12 Ampafe rorawa wau murarising to! Tuti we mano menayai nai wa mea memararising kontai to! Wape karira we mano menayai na nuwai mea tuti na rawanangwai mea. Weo Saminseni biari kawuru to nuwai meuwa tuti kesoua dang wawerahi. Weo deitawanai we wiro sobu rahidafeai bitoya we niari ne karirafo ahang kaha."

13 Tawai naga foi detioai we ehafa kangguni to nunei meu fo nanai, dawi wiwing anta minohi tuti kaisung foi finanaya.

14 Wape wewaifosa etohongno romu korowei warapema fiabai boru we wiwingfoi, ampafe sifo weru nagafoi to katai emainenami weia foi, amani na katai minano wekamamiei foi. Tuti na wanai Allai ambori dewawuti paria defuina botoru aburung fea.

15 Ainanaya nagafoi boroabi mereha fiabai foi na borongfo rufang wiwingfoia. Mereha nani ne tarai toyari waya we dedapa wiwingfoi weru katai niayai nai foi.

16 Wape nunei fiata wiwingfoi ne tarai toyari fiai borongfoi we song mereha nagafi boroabiriri nani kiai to kofa.

17 Tawai naga foi kesoua dang wawerahi paria we wiro miung wiwingfoi kaha fefe. Ampafe da rufang wiwingfoi ne arikang siai fosa aha, amani inontaraio etohong kariri Allai ne Kaiwofo tuti eteyo Yesusi mani ene Seng dine fosa. Da wa kiontai ne rai mamuna fosa weo emamuna wesa.

18 Tuti da wa doari na nafarengfo, kesou paria.

13

Andowa kiawariai na rawanangfoi

1 Ainanaya iwati andowa memuna manei, kiawariai na rawanangfoi meai. Andowa nani nungkamiei itu tuti nungkaradoi sura. Na nungkaradoi sura fo sata sapewi mananu sura nai. Mae na nungkamiei itu fo soi wang deibera Allai nai fo.

2 Andowa nani ne tarai toyari macan tutul.* Awerengfo toyari beruang awereng, mae borongfo toyari singa borong. Andowa nini, tawai naga foi dohong mantauni ne mambiriufo tuti ne mananufo wei we wemananu fuba.

3 Iwati na nungkamiei itu fo bei kifari fiabai paria. Fari nani todoni kontai wedayari mireha rai, wape wiro mireha kahai tuti farifoi denteng ampa. Finanai wedaya inontarai nunesa kiai epapuhung weai paria tuti era riati.

4 Kaiwasafoi esomi we tawai naga foi weo mambiriu dohonai we andowafi fo, tuti esomi we andowafoi kontai. Efiai eteyo, "Mandoni kontaio ne mambiriufo mai andowa nini kaha. Tuti mandoni wemambiriu we dapai rai?"

* **13:2** Macan tutul mani nehi fiabai memuna toyari harimau.

5 Andowafoi sobu mambiriu weo bioi arongfo deparanding berahi tuti deibabera Allai. Sobu mambiriu kontai we wemananu na nunei embai piarua boru.
6 Fioai borong we deibera Allai tuti deikaherao wonongfo, katai dedai minohi nai foi, tuti inontarai fuba enayai na rorafaisi fosa.
7 Sobu mambiriu we memuna we Allai ne inontarai emararebana fosa tuti kiraikobusa. Sobu mambiriu kontai we yu kaiwasa nunei kiai, amani inontarai na riria bodoni kontai, na kaiwo bodoni kontai, tuti na nu bodoni kontai.
8 Andowa nani kaiwasa fuba nunei kiai esomi wei tantenang, amani kaiwasao wiro ewonomifo watai na Domba Antung foi, mano emuni mirehara foi, ne Bukufoi kaha. Buku nani, na fafong pario Allai niari nunei kaharai mae, soi kawuru na Buku nani kariri inontarai esobu Waidani fosa foi.
9 Mandoni dino wetarang mani tarao kaiwo nina.
10 Mandoni kontaio, mano eroasoai tuti mano eroasoa kaha fo, mandoni dino Allai kiutuai we eru aitamusoi mani, todoni kontai wenani ambori eru aitamusoi kaririai ki.
Tuti mandoni dino Allai kiutuai kawurua we mireha na fimamunafo mani, todoni kontai wenani ambori inontarai emuni kaririai ki. Ampefe inontarai emararebana fosa, todoni kontai etawansa na dadira esodairai ria andowafoi fo, tuti eroasoaia mutu, wiro esu to fui fanai.

Andowa siai kiawariai na reitahafoi

11 Mayeai iwati andowa siai manei kiawariai na reitahafoi aha. Andowa nani nungkaradoi boru, une tarai toyari domba antung nungkaradoi, wape rawafuifoi toyari tawai naga rawafuifoi.
12 Na andowa mano reantenang foi ne mambiriufo tuti na wonongfo, wedaya kaiwasa fuba nunei kiai esomi we andowa reantenang foi, mano ne kahaifoi dentengna foi.
13 Niari fitantuma fiabai tuti fiainawiai bitoya. Ampafe na kaiwasa bitoya foi earomireafo, niari adia bei biari na rorafaisi to nunei meu.
14 Niari fitantuma tonanai na andowa reantenang foi wonongfo tuti na ne mambiriufoi, ampefe na fitantuma nanai, weanggari kaiwasa fuba niayai na nufi nini kiai, tuti demisa enari aririwang manei ambori esomi we andowa reantenang foi nai, amani mano kifari na sondu bei, wape denteng ampa.
15 Tuti sobu mambiriu kontai we niari aririwangfoia darang, medu tuti yurai, ampafe miungno kaiwasa fuba eteiayari fosa.
16 Andowa mano wefuia foi denggoa kaiwasafoi kiai we esobu fiainawiai na ewarami domoya foi ete na erewomifo, amani kaiwasa nunei kiai, katui tuti fuba, mano ene fi tuti mano bireri fosa, womingfosa tuti woming kaha fosa kontai, tuti mandoni kontai, we esobu fiainawiai na ewarami domoya foi ete na erewomifo.
17 Ampefe mandoni dino wiro sobu fiainawiai nana na ne taraifoi kaha, wiro dawayangfi ete wewori fi ahang kaha. Tuti fiainawiai nani mani, wonongno andowa reantenang foi, ete angka kariri wonongfo.
18 Ampafe we waitawang kariri fi ninaifa mani, todoni kontaio obu aunaufo. Mandoni dino sewai mani, ambori deto kariri angkao deinawi kariri andowafoi nani, amani deto ruhi angkao ene nomorifo ambori sobu angka we wonongfo. Weo angka bonani mani kaiwo netaweai weo angka kariri inontarai. Ne angka mani 666.

14

Domba Antung foi tuti ne inontarai ewe-144.000 fosa

1 Mayeai iwati aha mani, iwati Domba Antung foi doa na uai Sioni.
Tuti iwati inontarai ewe-144.000 etoari riati kontai. Inontarai nanisa na
erewomifo kiai soi Domba Antung foi tuti tamang Seng Allai uwonomifo
nayai.
2 Tuti tarahuo fi dotu fiabai paria na rorafaisi, nubuayai toyari mereha
sabi na dofiro tuti toyari kadidu fiabai nubuayai fenanai. Fi dotu tarahuoi
nani ne tarai toyari kaiwasa emei na musikio esahui we kecapifoi.
3 Ampafe iwati kaiwasa ewe-144.000 etoari na Allai arongreafo, fidarang
mana fosa tuti mano ewewafoniai eminohi wari Seng Allai na ne kadera
mananu fosa. Inontarai ewe-144.000 nanisa erohi rarung weworu bei,
rarung nani manei siai wemambiriu we deitawani kaha. Kaiwasa ewe-
144.000 nanisa mani Sengnei feririsa weru nuneia fo saine.
4 Ea mani, inontarai emararebanai toyari mano wiro etena ria wiwing
kaha, mano wiro esomi we fieai siai kaha, tuti era ria Domba Antung foi to
katai doni konta fosa. Inontarai nanisa Allai biai kutusa ampa na kaiwasa
fuba nunei kiai. Ne tarai toyari inontarai etohongno fi reantenang esobuai
na fi eru fo we Allai fo, ea kontai tonanai, amani mano reantenang ohonsa
we Allai tuti Domba Antung foi saine.
5 Inontarai nanisa ewaitawang epampamu na wea kaha tuti enari sara fi
kutea kahai arorawa.

Wewai mantoru fositoru tuti kaiwo itomadura fo

6 Mayeai iwati wewai siai manei aha, iwatioi we sifo na rorafaisi. Wewai
nani meinenang we sahu tuti Allai ne Kaiwo Mahikaio, watai we numainu
fo, amani ne Kaiwo Mahikai kariri Yesus Krisuti feriri kaiwasanei, sahu
tutirai we kaiwasa fuba nunei kiai, amani we inontarai na riria bodoni
kontai, na kaiwo bodoni kontai, tuti na nu bodoni kontai.
7 Wewaifoi medu na rawafui fiabai deyo, “Allai meiri andino mematiti
tuti metaparandini ne. Weo rahidafe mai we kiutu kaiwo kariri nunei to.
Mesomi wei, andino niari rorafaisi tuti nunei ne, rawanangrausi, tuti waya
ureng fo.”
8 Wewai mano reantenang foi medua kaia, mayeai iwati wewai mano sua
ahang foi kiawariai aha ma tuti sahu deyo, “Misuhi to! Bendari fiabaio
Babeli misuhi beyari ampa. Bendari nani dino raminde wedaya kaiwasa
na katai doni kontai etunung ne angguri kerira foia emayeru emaninawa
funomai. Amani wedayasa enari maino fikarirafoi kiai.”
9 Mayeai wewai manei aha, amani mano mantoru foi, kiawariai aha, tuti
sahu na rawafui fiabai deyo, “Mandoni kontai esomi we andowafoi tuti ne
aririwangfoi tuti esobu fiainawiafo na erewomifo ete na ewaramifo fosa
mani,
10 inontarai nanisa ambori Allai kesousa paria tuti sousa ahang kahai
mae yu aiboiosa na mambiriu paria. Ne kesou maraba fuba nanai ne tarai
kariri sari angguri bitoya tono ne moki rorong foi pariao sefang paria, tuti
etunumi kiai, nana mani esodai karira paria we Allai kesousa tonana fefe.
Tuti ambori esodai dadirafo paria na Adiao webelerangno denggararu foi
rorongfo ki, na wewai emararebana fosa earomireafo tuti na Domba Antung
foi arongreafo.

11 Adiao wedaya esodai dadirafe nani, wiro fefe na wea kaha. Ampafe
inontaraio esomi we andowafoi ete ne aririwangfoi tuti esoi andowafoi
wonongfo we fiainawiai na ene taraifo nanisa, ambori esodai dadirafo, diru
rahida, pariao we fitawafa."
12 Ampefe inontarai emararebana fosa, amani mano etohong kariri Allai
ne Kaiwofo, tuti mano eroasoaia mutu, eraria Yesusi pampang, tuti wiro esu
to fui kaha fosa, todoni kontai etawansa na dadira rorong esodaira fo ki.
13 Ainanaya itarahuo rawafui bei na rorafaisi, medu deyo, "Toi finina: Na
ninai to fongna mani, mano eroaso Sempaisi fosa, emarareha mani, Allai
mioansa paria." Tuti Allai Nuaninufoi yoa tubarai deyo, "Yo, tarai to! Ea
ambori erufi aha ewaramitafa kaha, weo esobu fiembaitafo na fi eru na
nunei fo ki."

Allai kiutu kaiwo we nunei, ne tarai kariri mandohong romi deting ne aibong sanami fo

14 Ainanaya iwati aha mani, iwati kafafe biua bei na arohurea ne, tuti
manei minohi nai. Wenani mani ne tarai kariri Kaisung Inontarai foi. Na
nungkamieifoi mani satao sapewi mananu emasi bei nai, tuti yuo umbe
sabiti reisa bei na warangfo.
15 Ainanaya iwati wewai manei siai aha kiawariai na Sempaisi ne Munufoi
ariei tuti sahu we mano minohi na kafafe wowong foi fo na rawafuifoi fiabai
deyo, "Ka nemu umbe sabiti wai we kutufi to, weo rahidafe mai ampa we
kutu aibong na nuwausi ampa, we aibong na nuwausi miraia kiai ampa."
16 Ampefe mano minohi na kafafe wowong foi fiating ne umbe sabiti foi
kifari we kiutu aibong nuwausi kiai, tuti na tonanane fianduhi aibongfoi kiai
kiari to ne kataia wiatai nai.
17 Ainanaya wewai manei siai aha da na Sempaisi ne Munufoi ariei. I
kontai yu umbe sabiti reisa bei na warangfo.
18 Tuti wewai manei siai aha da na mesbafoi, amani wewaio yutawang
adia we keso fi na mesba wowong fo. I kontai sahu na rawafuifoi fiabai we
wewai mano anta yu umbe sabiti reisa foi fo deyo, "Ka nemu umbe sabiti
wai tuti kutu aibong angguri weru arirawangfo kiai, weo aibong angguri na
nunei kiai mirai ampa."
19 Ampefe wewaifoi fiating ne umbe sabiti foi kifari to nunei sentenang
aweu, fianduhi aibong angguri fo kiai nai, akawurua soi tono katai fiabaio
etaha kangguni nai bei. Katai etaha kanggung aibong angguri nai nani mani,
kaiwo yiwansoai weo Allai ne kasoufo tuti todoni kesou inontarai nunesa
paria fo.
20 Aibong anggurine kiai etaha kangguni na katai etaha kanggung aibong
angguri fo nai foi na bendari do boriai foi, tuti rika deda nai, ne tarai toyari
waya dedari. Rika nanai deda tonanai toyari wayao waroio kilometeri 300
teai, tuti berorongfo mani adareti meteri boru.*

15

Wewai itu fo tuti aiboi beitu fo

1 Mayeai iwati fitantuma fiabai bei na rorafaisi, fitantuma nani dohong
yau ipapuhung wei paria. Amani iwati wewai ituo Allai demisa era ma we

* **14:20** 300 km. mani, na kaiwo Yunani mani soi '1.600 stadia'. Tuti berorongfo meteri boru mani, soi 'dedai kariri dedaio wai borongfo na kuda manei'.

eboi nunei fosa na fimung itu fo. Na fimung itu nanai Allai ne kasou we inontarai na nunei fosa, kai finanaya.
2 Tuti iwati fi ne tarai toyari rawanang kasinai bei, tuti adia denggararu nai. Na rawanang kasinai foi dereungfo, iwati inontarai manea etoari nai. Inontarai nanisa mani inontaraio etirapa andowafoi, ne aririwangfoi, tuti ne angkao yiwang kariri wonongfoa fo saine. Etoa mae eru musikio esahuai we kecapifo na ewaramifo, kecapi nanai kecapio Allai dohonai wesa fine.
3 Etoa mae erohi rarung bei, amani rarungno raminde Allai ne womingno Musai yohi foi tuti Domba Antung foi yohi foi. Rarung nani dotu tonina:
“Seng Allai wau weMananu pari sewa ne,
fi nari wa fuba, wedaya kaiwasa epapuhung,
tuti ehiri ewaramifo.
Wau mani weMananu we fitawafa,
fiani kontai aino nari wa masi tuti wetarai.
4 Sengne waune, mandoni dino mitai wau kaha
tuti deparanding wonomuwai kaha ne?
Weo meiri wauno murarebana ne.
Kaiwasa na nu bodoni kontaio era ma esomi we wau,
We mandoni kontai deitawanai we fi masio nariri wai kiai wetarai.”
5 Mayeai iwati aha mani, iwati rorongno Sempaisi minohi nai na ne Munufoi na rorafaisi tifai.
6 Ainanaya wewai ituo eha aiboi fimung beitu fosa etariai na Sempaisi ne Munufoi ariei. Ansung esansuna fo buao karofari toyari kaiwewa fenanai, tuti na ansung esansuna fo arongfo, esoru ireu aburung enari na emasi feai.
7 Mayeai manei na fidarang mana fosa, dohongno rewangguai wenofi ituo enari na emasi fo we wewai itu fosa. Rewangguai wenofi nanai sefang na Allai, mano minohi na numainu foi, ne kasoufo. Aiboi nanai Allai dohonai we bioi nunei naya fine.
8 Tuti Seng Allai ne mambiriu fiabai foi, tuti ne sambewaraio dadai fo, wedaya ne Munufoi sefang na riraung. Ampafe mandoni kontaio wiro wemambiriu we suai afui kaha, paria aiboi beitu wewai itu fosa etohona fo kai.

16

Allai ne aiboi beituo bioi nunei naya fo

1 Ainanaya tarahuo manei medu na rawafui fiabai na Allai ne Munufoi we wewai itu fosa deyo, “Mera wa mesari Allai ne kasouo watai na rewangguai wenofi fo to nuwausi aweu. Amani na ne aiboi beitu fo.”
2 Ainanaya wewai mano reantenang foi da wa wiowu Allai ne aiboi reantenangno meinenami na ne rewangguai wenofi yuti foi to nunei meu, we bioi nuwausi nai. Ampafe aiboi wewaifoi wiowui to reitahafoi nani wedaya mano esobu andowafoi ne capifoi na ene taraifoi tuti esomi we ne aririwangfoi sa, esobu fimung, amani esodai fafororang kerira paria na ene taraifoi tuti fafororang nani kiurunsa paria.
3 Mayeai aha mani wewai mano mandu foi da aha, tuti wiowu Allai ne aiboi bo boru foi meinenami na ne rewangguai wenofi foi to rawanangfoi aha weu. Ampafe aiboi nanai wedaya rawanangfoi werika toyari rumang fenanai. Tuti finanai wedaya fifuba niai nai foi mirehara kiai.

4 Mayeai aha mani wewai mano mantoru foi, wiowu Allai ne aiboi bo botoruo meinenami na ne rewangguai wenofi foi nani to wayafo tuti waya ureng fo aweu, wedaya wayafo tuti waya ureng fo werika kiai.
5 Ainanaya tarahuo wewai mano wenungkamiei we merehafo kiai foi medu deyo, “Allai wauno Murarebana ne, wauno nayaifa pampang paria sobu nina ne tuti nayai kawuru na reantenang pari foa foi di wau. Aiboi bohonai we nufi ninai masi paria.
6 Weo kaiwasa esodai aiboife ninisa, raminde emung nemu inontarai emararebana fosa kawuru ampa tuti nemu nabifosa ampa ampefe ene rikafo deda paria. Ampafe ea kontaio esodai nemu aiboi tonana fo, amani etunung rika nani. Tuti aiboi tonana fo masi paria we esodairai.”
7 Ainanaya tarahuo rawafui bei na mesbafoi deyo, “Tarai! Seng Allai wauno weMananu pari sewa ne, aiboi bohongna wa wetarai tuti masi.”
8 Mayeai wewai mano mana foi, wiowu Allai ne aiboi bo boa na ne rewangguai wenofi foi nani to wofoi aha. Wedaya wofoi meningkapoi fuba paria, tuti niunungrarafu inontaraifosa toyari adia rerafusa.
9 Ampefe wo meningkapoi nani, niunungrarafu ene taraifoia wekahai, wedaya eteibera mano dohong fi mung foi wonongfo, amani Allai. Esodai ne karirafo tonanai ki, wape wiro etaraberasa weru ene sasarifoi kaha tuti etaparanding Allai kaha.
10 Mayeai wewai mano ring foi wiowu Allai ne aiboio na ne rewangguai wenofi foi nanai to andowafoi ne kadera mananu foia. Wedaya katai wemananu wei foi memantiti sentenang. Ampafe na mamantiti rorong nani, wedaya fimung esodairi foi damisa awao ehiri etaperemifo.
11 Ampafe eteibera Allai na rorafaisi we fafororang dohonsa etamira foi tuti fimung siai wei fo. Esodai ne tonanafo, wape wiro emaya we etaraberasa weru sasari enariri foi kaha.
12 Mayeai iwati wewai mano wonang foi aha, da wa wiowu Allai ne aiboi bo wonang na ne rewangguai wenofi foi nani to waya fubao Efrati aweu. Finanai wedaya wayafoi sirarang ambori meinenang we mananu na do wo dautai nai fosa era kutuai nai we emamuna.
13 Ainanaya iwati nuaninu kerira mantoru, itone tarai toyari kidowa. Itohawariai na tawai naga foi, andowafoi tuti nabi tarai kaha foi itoboromifo ariei (nabi tarai kaha foi mani ahui kontai we andowa mano mandu foi dine*).
14 Finani sitoru mani, nuaninu kerira itonari fitantuma bitoya sitoru ne. Nuaninu kerira nani sitoru, itora wa itofanduhi mananu fuba nunei kiai we emamuna na rahida fubao Allai, Mano Wemananu pari sewa foi, kiutu kaiwo kariri nuneifo.
15 Sengnei medu deyo, “Metarami ma! Ira toyari inontarai kiamananapi mau rai. Mandoni dino denansiau weduarai tuti meinenang pampang we deitawang ne ansungfo, ambori wiro da arora kaha tuti mimaya kaha, wenanai imoani paria.”
16 Ainanaya nuaninu kerira fo sitoru, itofanduhi mananufosa na kataio na kaiwo Iberani mani esahui we Hermagedonifoi.
17 Mayeai wewai mano itu foi, wiowu Allai ne aiboi meinenami na ne rewangguai wenofi foi nani to rorafaisi meu. Ainanaya tarahuo manei sahu

* **16:13** Botio robongno 13:11-17.

na rawafui fiabai na kadera mananu foi na Sempaisi ne Munufoi, deyo, “Allai ne aiboifo kai finanaia!”
18 Mayeai kaiwewafoi keiwewari tuti kadidufoi sarabaurai, tuti mundiai fiabaiturehi bei fio. Mundiai fiabai tonana nei wiro fio na wea kaharai, na reantenang Allai niari inontarainesa fo paria sobu rahida bonini.
19 Mundiai nani wedaya bendari fuba foi tibau webetoru tuti kaiwasa na nuo etaroanso Allai kaha ene bendarifo kontai woru. Weo Allai deti we Bendari Fuba Babeli nania tuti yu aiboio ne inontaraifosa, amani dohonsa etunung angguri deinawi kariri ne kasou fenanai na ne mokifoi.
20 Nufo daisuia kai tuti uaifo musuhi.
21 Metang esi foi miung, metang nani ureng bei mani miraba kiro piarua sura teai. Metang ureng nani sawai meu miung kaiwasanesa. Ampafe inontarai esodai fi nanisa eteibera Allai paria, weo fimungno metang kamiei esodairi nanai, maraba paria fefe.

17

Wiwing wedaya kaiwasa enari sasari foi tuti ne andowa dautai nai foi

1 Mayeai manei na wewai ituo eha Allai ne aiboifo we nunei meu fosa, da ma medu deyo, “Ro ma, ambori yeinawiai we wau kariri todoni Allai dohong aiboifo we wiwing diruo wewonong foi nani, mano minohi na bendari fuba ebauni kefang we waya bitoya foi fo.
2 Wiwing nani wedaya mananu fuba nunei kiai, enari sasari maninawa fo riati tuti wedaya inontarai nunesara ene tarai toyari emayeru na ne angguri kerira foi, ampafe etitua we fi enari fo kahai, mae etawayang funongsa kontai.”
3 Ainanaya Allai Nuaninufoi sensoni yau tuti iwatioai we wewaifoi kia yau to katai sirahiai wekamamiei fo. Na nanai iwati wiwing manei, minohi sau andowa manei kurungfo. Andowa nani berikahofi toyari abo tuti na ne taraifoi sentenang soi kaiwo tuti wang bitoyao deibera Allai nai fo. Andowa nani nungkamiei itu tuti nungkaradoi sura.
4 Wiwingfoi ansung sensuna fo kehe werawanderi tuti barika toyari abo. Mae mianai na emasi, kamamieio ne harga dedai, tuti fi ne tarai toyari raorio esahui we mutiarafoi.* Mae na warangfo yu moki emasi bei, moki nani sefang na fi piro kerira niari fo tuti ne maninawa poro fo.
5 Na rewongfoi soi wangfeai. Wang nani ne fiainawiafo wiro deisaha para kaha, wape dotu kariri ne fi karira niari fo. Wangfo dotu tonina:

BABELI FUBA!
NEUNG TANAMAI WE WIWING DIRU KIAI
TUTI WE FI KARIRA PIRO FOI KIAI!

6 Tuti iwati wiwingfoi meyeru we dunung Allai ne inontarai emararebana fosa ene rikafoi, amani mano eteyo Yesusi mani ene Seng dine fosa.
Iwatioi mani ipapuhung paria.
7 Ainanaya wewaifoi medu we yau deyo, “Fiani popuhung wei ne? Fi botioai nanai, amani wiwingfoi tuti ne andowa dautai nai foi, mano nungkamiei itu tuti nungkaradoi sura foi, ne fiainawiafo ambori yeikaririai we wau ki.
8 Andowa botioi nani, raminde nanai niayai kawuru na nunei, manamo mirehafo waroi ampa. Wape katu mani kiawarai na Kamirei Berorong

* **17:4** Mutiara—Kamamiei reifofa niai na firai kamitatarai doa na katai murutufoi rorongfo. Mutiara mani ne harga dedai paria.

foi meai, we sodai ne karirafoa wioru ki. Kaiwasa nuneisa ewatioi we da aha ma fo nanai epapuhung wei paria. Weo raminde nanai niayai kawuru na nunei, tuti mireha wape ambori kiawariai aha wedayasa epapuhung tonanai. Kaiwasa nanisa mani, inontaraio reantenang pari Allai niari nunei kaharai mae wiro soi ewonomifo na ne Bukufoi kaha fo saine, amani Bukuo soi kariri mano esobu Waidani fosa foi.

9 Ampafe fininaifa mani, manei sewai tuti sobu aunaufo na mai fino deitawanaifa fe. Andowafoi nungkamiei itu fo mani deinawi wiwoi ituo wiwingfoi minohi naya fo

10 tuti mananu ituo ewemananu fosa. Mananu itu nanai, ewering emarareha ampa, manei wemananufe nendai, tuti manei kontaio wiro kiawaria kaharai. Mano kiawaria kaharai nani da ma mani, wiro wemananu waroi kaha.

11 Tuti andowa mano raminde nanai niayai na nunei, wape mirehara foi tuti katu mani kiawariai aha ma foi, i mani mananu mano indeatoru dine. Tuti i mani kiontai mananu itu fosa. Tuti katu mani da we sodai ne karirafo na rawanang adia foi finina.

12 Andowafoi nungkaradoi sura botioa fo mani, deinawi kariri mananu surao wiro eru wang mananu fo kaharai fosa. Wape ambori esobu mambiriu we eru wang mananu fo araha ureng boyari, ria andowafoi ki.

13 Mananu sura ninisa kiai eweboyari we etohong ene mananufo tuti ene mambiriufo we andowafoi.

14 Ambori emamuna we Domba Antung foi, wape wiro ewemambiriu we etapai kaha. Weo Domba Antung foi kiraikobusa, weo i mani Seng fuba dedai sewa seng nunei kiai dine tuti Mananu fuba dedai sewa mananu nunei kiai dine. Tuti ne inontaraifosa, mano sahusa, mano dirisara fosa, tuti mano wiro esu to fui werui kaha fosa, ea kontai emamuna riati."

15 Mayeai wewaifoi deisaharai kontai we yau aha deyo, "Mereha fuba botioi kiai na katai wiwing diru foi minohi nai foi mani, deinawi kariri inontarai fuba nunei kiai, amani inontarai na riria bodoni kontai, ete na kaiwo bodoni kontai, tuti na nu bodoni konta saine.

16 Andowafoi tuti nungkaradoi sura anta botioai nanai, ambori enemirireu wiwing diru wewonong foi. Ne fi minohi tutira fo kai etawarai weruri tuti efating ne fiawawafoa doa arora. Etang ne taraifoi, tuti enunumi na adia.

17 Mananu sura fosa enari tonanai, weo Allai dino wedayasa ambori enemirorong dohong we enari finana fo. Ampafe enari kariri fi dawi wea fo. Amani eweboyari, etohong ene mananufo we andowafoi ambori andowafoi wemambiriu we wemananu paria fianai aino Allai medura fo mai kaririai.

18 Mae wiwing botioi nani mani, deinawi kariri Babeli, bendari fubao yu mananu siai nunei sentenang foi dine."

18

Babeli misuhi

1 Mayeai aha mani, iwati wewai siai manei biari na rorafaisi meu. Ne mambiriufo fuba tuti ne taraifoi sambewarai toyari wofe nanai, we sambewa nunei.

2 Sahu na rawafui fiabai deyo, "Misuhi to! Bendari fiabaio Babeli misuhi beyari ampa! Kaiwasa wiro eminohi nai ahang kaha, mae ninaia mani, inggirafosa tuti nuanuni eharira fosa enariri we ene katai ampa, tuti romu kerira werarika foi kiai enariri kontai we ene munu.

3 Weo kaiwasa fuba nunei kiai enari maninawafo riati, ne tarai toyari etunung ne angguri deinawi kariri fikerira pari niariri foi. Mananu nunei kiai enari maninawafo riati, tuti mano ewaworifi etawayanai ahang fosa esobu ra bitoya paria na ne maninawafoi, weo etawayang fikarira bitoya we kaiwasa na Babeli, fio ne harga dedai fine."

4 Ainanaya tarahuo rawafui siai bei na rorafaisi medu deyo, "Nehu inontaraiwa meaine, mera weru bendariwai to boriai ambori wiro mehontai na sasari ne kaiwasafo etohoni nani fanai, tuti ambori wiro mesobu ne aiboi fimung fo konta fanai.

5 Weo sasari enariri foi tibuka awiai sobu rorafaisi ampa, tuti Allai aroporo sasari kerira enariri tonana nei kaha.

6 Ampefe, mano metohong aiboi we bendari Babeli wa mea, fi kerira kiai raminde Babeli niariri we inontaraifosa wai, menari wei tonanai fuba sewa aha. Raminde nanai niari fi kerira bitoya wedaya inontarai siai esodai ne karirafo. Ampefe ninaia mani, meriwang ne dadirao niari tonana fo we mantauni aha, tuti ne metohonai wei fo weberu aha.

7 Fianai aino raminde sobuaia fo, amani minohi na ne mai pari fo tuti sobu fi bitoya paria, kariri finanai, ninaia mani, metohoni sodai dadirafo tuti enerorong fituayai fuba tonanai kariri ne mai sobuaia nanai. Weo deparanding berahi pampang, deyo, 'Yau mani wiro wiwinao urehukuru dada na wea di yau kaha, mae wiwing iwemananu di yau.'

8 Deparandini tonanai ampafe na rahida boyari kawuru sodai kipa fimung karira fo beyari, amani mararehafoi, enerorongfoi fituayai tuti kaharifoi. Tuti ambori adia kasoi kiai, weo Allai mano dohong aiboifo wei foi mani, Seng Allaio wemambiriu sewa dine.

9 Mananu fuba nunei kiaio enari maninawafo riati tuti eparaise na fimaranding enari fenani, ewati riraungfoi we dautai nai ayai nanai, ambori esaia etaidu we bendarifoi ki.

10 Ematai ao etohong baba kahai, ampefe etoari na waroi mae emadu eteyo, 'Aro! Bendari fiabai Babeli sodai ne karirafo paria. Babeli bendari wemambiriu foi, na araha ureng boyari kawuru mae wioru.'

11 Mano etawayangfi na nunei sentenang nesa esai tuti enemirorongfoi fituayai wei, weo manei wiori fi etawayangna fo ahang kaha fefe.

12 Weo Babeli wiori fianggeng bitoya paria nasa, toyari emasi, peraki, kamiaio weharga dedai fo tuti mutiarafo, kontai ireu mahikaio biua karofari fo, ireu werawanderi fo tuti berika toyari abofoi. Kontai fianggengno enariri na aio wiro obu funomi kaha foi, fianggeng enariri na gaja uboreng foi, na aio ne harga dedai foi, na tembaga, besi tuti na kamiei mehikai foi.

13 Tuti ai memisi rerawa, finunsai mampori fo, muri, kemenyang, angguri, maning, tepung tuti patibu, sapi tuti domba, kuda tuti oto kuda yabiti fo, tuti womingno afai mamuna fosa etafusa fosa. Finanai kiai anta etawayanai wei, tuti etawayangno inontarai wei kontai.

14 Mano etawayangfi nanaisa, emadu we wiwingfoi, amani Babeli, eteyo, 'Fianggeng fuba enemurorong dohong wei foi tuti fio puraiserai na rahida neungne, toyari bampi na mai tuti fio denteng miang nemu taraiwai nai fi, wiorua kiai ampa, tuti wobui na weai ahang kaha.'

15 Inontaraio etawayangfi we bendarifoia esobu ra bitoya nai nanisa, ambori ematai ao etohong baba kahai, etoari na waroi mae esaia etaidu we bendarifoi.

16 Emadu eteyo, ‘Aro! Bendari fiabai Babeli nini sodai ne karirafo paria.
Ne tarai toyari wiwingno sensuni na ireu biua karofari foi, ireu ne harga
dedaio werawanderi foi tuti ireuo berika toyari abofoi. Tuti miang ne
taraifoi na emasi, kamiai weharga dedai tuti mutiara.
17 Wape araha ureng boyari kawuru mae ne fianggeng fuba nani wiorua
kiaia!’
Inontarai mano ehai kapari fosa, inontarai etontai na kapari fosa, mano
erufi na kapari fosa, tuti inontaraio eha fianggeng etontai na kaparifoi we
etawayanai fosa, etoari na waroi.
18 Ewati riraungfoi dautai na bendarifoi ayai nanai, etaidu wei eteyo,
‘Bendari na doni kontaio wiro mesi bendari fiabai nini kaha.’
19 Ampafe ehafung kangganangso enumifo we fiainawiaifa we enemiro-
rongfoi fituayai we bendarifoi tuti esaia etaidu wei eteyo, ‘Aro! Bendari
fiabai nini sodai karirafo paria. Bendari nini wedaya kaiwasa fuba etontai
na kapari fosa esobu ra bitoya ampa. Wape na araha ureng boyari kawuru
mae ne fianggengfoi kiai nani wiorua kiai.’
20 Mano menayai na rorafaisi mea, memararising we fi sodaira fo!
Tuti inontarai memararebana wa mea, rasuliwa mea, tuti nabiwa mea,
memararising kontai we fi sodairai nanai! Weo Allai dohong aiboi wei, we
biai karirao raminde nanai niari we meara fo.”
21 Mayeai wewaio wemambiriu manei yuai kamiei fiabai turehi bei, soi to
rawanangnei meu tuti medu deyo, “Bendari fiabai Babeli waune, toyarine
wau kontai Allai ambori so kanggung wau na mambiriu tonanai kontai ki,
ampafe wiro ati wau ahang kaha.
22 Nemu inontarai emei kecapi fosa wiro taramiosa we emei ahang kaha,
mano erohi fosa, mano ebui suling fosa tuti ebui songgeri fosa, wiro
taramiosa we erohi, ebui suling tuti ebui songgerifo na wea ahang kaha.
Wiro obu inontarai deitawang yufi manei na nanai ahang kaha, tuti taramio
kamiei fiabai riroya patibu nai foi wedotu ahang kaha.
23 Wiro ati padamarangfei wedenggararu nai ahang kaha, tuti kaiwasa
enari muniara mandirau nai ahang kaha kontai. Weo raminde nanai nemu
inontarai etawayangfi wasa mani, inontaraio ewe-ewonomi paria na nunei
saine. Tuti na nemu rawang kerira wai weanggari kaiwasa fuba nunei nai.
24 Weo Babeli wau mungno nabifesa ampa, tuti Allai ne inontarai
emararebana fosa ampa. Wonong we mandoni kontai mireha tonana fo,
wauno waramu rikaosa ne.”

19

Kaiwasa na rorafaisi erohi eparaise we Babelio wiorufo

1 Mayeai aha mani, tarahuoai we na rorafaisi kaiwasa bitoya erawami-
fuifoi nubuayai paria, esahu eteyo,
“Haleluya! Tane Seng Allai, tafiai,
weo andino feriri tata ne,
andino tataparandini ne,
andino wemambiriu ne!
2 Tafiai, weo kiutu kaiwo na mai tuti wetarai.
Kiutuaifa ampa we dohong aiboifo we wiwing diruo fuba foi,
mano na ne maninawafo wedaya kaiwasa nunei eharira kiai ampa.
Allai miuni tonanai we biai ne inontaraifosa ene rikao raminde wiwing diru
foi miunsara fo.”

3 Tuti esahu aha eteyo,
“Haleluya!
Weo adia kaso wiwing diru foi nani ne riraungfoi sinu we fitawafa!”
4 Mano ewewafoniaio ewepiareia mana fosa tuti fidarang mana fo, etisangkapa eawemibukafo esomi we Allai mano minohi na ne kadera mananu foi fo, tuti eteyo, “Antu! Haleluya!”
5 Ainanaya tarahuo rawafui bei medu na kadera mananu foi deyo, “Mefiai tane Seng Allai, mea kiai, mano mewewoming we Allai tuti mano mesomi wei ne mea, katui ete fuba!”

Domba Antung foi tuti ne muniara mandirau foi

6 Mayeai tarahuo fieai toyari kaiwasa bitoya paria esahu. Erawamifuifoi fiabai dotu toyari dofiro nubuayai tuti kadidu dotu fenanai. Emadu eteyo,
“Haleluya!
Weo tane Seng Allaio wemambiriu sewa ne,
andino wemananu ne.
7 Tamararising, taparaise tuti tataparandini.
Weo rahida Domba Antung foi rirau nai fi kiawariai ampa
tuti kadawing dauti fi meinenami kontai ampa.
8 Allai dohong ansung mirarebanai bua karofari tuti kaiwewa fo
we kadawingfoi we sensung nai.”
(Ansung mirarebana nanai deinawi Allai ne inontarai emararebana fosa fi masio enari kariri ne dawiafo aine.)
9 Ainanaya wewaifoi medu we yau deyo, “Woi fininai, ‘Mandoni dino Allai wenoti to Domba Antung foi ne muniara mandirau foi mani, sobu moanafo riati.’ ” Mayeai medu aha deyo, “Kaiwo ninai, kaiwo tarai na Allai fine.”
10 Tarahuo kaiwofo nanai, itawai aweu isangkapa awehubukane na arongreafo we isomi wei. Manamo medu we yau deyo, “Nana fanai! Wiro womi we yau fanai, weo yau kontaio Allai ne woming di yau kariri wau, tuti kariri nemu doroio eraria Yesusi tuti eru ne aunaufoa mutu fosa! Mae womi we Allai terai! Weo Allai ne kaiwoariri nabifesa emadura fo mani, deinawiaia kasau ampa we Yesusi mani Seng dine.”

Yesusi dautai na kuda biua manei tuti miungno andowa kerira foi

11 Mayeai iwati rorafaisi tifai tuti iwati kuda biua manei tuti manei dautai nai. Mano dautai nai foi wonong fino *Wetarai* tuti *Dohong Kariri Allai Ne Dawiafo Na Mai*. I mani kiutu kaiwo na mai tuti memuna we ne aitetafosa na mai.
12 Urengfo suru usambewarai toyari adia fiabai denggararu, tuti sata sapewi mananu bitoya na nungkamieifoi. Soi na ne taraifoi wangfeai, amani wangno wiro manei siai deitawana kaha, meiri dino deitawana ne.
13 Ne ansung deuroi satari foi werika sentenang, tuti mantauni wonong fino *Kaiwo Allai*.
14 Rai mamuna na rorafaisi sa etautai na ene kuda ebaibua fosa tuti era riati. Rai mamuna nanisa ansung esansuna fo bua karofari tuti mirarebanai.
15 Sondu reisa bei kiawariai na borongfo ariei. Sondu nani dino memuna naia kiraikobu kaiwasa fuba na nu bodoni konta foi tuti yu kaiwasa nanisa na ne aitatohi besi foi, amani yusa na tapapa. Andino ambori sahariroya anggurio deinawi kariri Allai, mano Wemambiriu Sewa foi, ne kasoufo, na katai etahariroya angguri nai foi ne.

16 Na ne ansung deuroi satari foi tuti na awedungfo, soi wang nina:
Mananu Fiabai Sewa Mananu Nunei Kiai tuti Seng Dedai Sewa seng Nunei Kiai.
17 Ainanaya iwati wewai manei doari na wofoi, tuti sahu na rawafui fiabai
we romu fuba esifo na rora amau faisa deyo, “Mefanduhi mea to ninai ma,
we metampi ruhiai na fiang fubao Allai dohona nei,
18 ambori metangno mananufosa ene taraifoi tuti afai mamuna babao
emarareha na mamuna rorong fosa ene taraifoi. Tuti metangno mano
etautai na kuda fosa ene taraifoi, tuti kudafosa kontai, tuti kaiwasa fuba
nunei kiai, katui ete fuba, woming ete woming kaha fosa!”
19 Mayeai iwati andowa kerira foi, mananu fuba nunei kiai tuti ene afai
mamuna fosa, efanduhisa we emamuna we mano dautai na kuda biua foi
tuti ne rai mamuna fosa.
20 Wape tefu andowa kerira foi tuti ne nabi tarai kaha foi. Nabi tarai kahai
nini dino, raminde niari fitantuma bitoya na andowafoi wonongfo ne. Tuti
na fitantuma kerira niariri tonana foi, pempamu kaiwasa bitoyao esobu
andowafoi ne fiainawiafo na ene taraifoi tuti esomi we ne aririwangfoi. Tefu
surua so suru ururang to Rawanang Adiao webelerang denggararu foi aweu.
21 Mae mananu fuba fosa tuti ene afai mamuna fosa mani, mano dautai
na kuda biua foi miunsa na sondu kewariai na borongfo ariei nani. Ampafe
romufosa kiai esifo ma etananggoing rai nanisa ene taraifoia enemifo pising
beyari.

20

Kristusi tuti ne inontarai feririsa fosa eru wang mananu defuina 1.000

1 Mayeai iwati wewai manei biari na rorafaisi meu. Yu aisu Kamirei
Berorong foi ne rahutufoi tuti wai besi fiabai bei na warangfo.
2 Ainanaya tefu tawai naga fiabai foi—tawai kerira tawa foi—amani Samin-
seni, mano wemananu we inggirafosa foi, wiorahia.
3 Tuti soi to Kamirei Berorong foi aweu, mayeai kife rahutufoia tuti
niari kobui na aisufoi tuti saha weduari na segeli. Ambori wiro pempamu
kaiwasa na nunei ahang kaha, paria defuina piaura wering (1.000) fo kai.
Wiataia defuina piaura wering foa kaia fo, wewaifoi sawini tourai aha.
4 Ainanaya iwati kadera mananu fo, tuti mano eminohi naya fosa esobu
mambiriu we ehutu kaiwo. Iwati inontarai manea kontai enumianinufo,
amani inontaraio raminde emadu kariri Yesusi tuti ewuwu Allai ne Kaiwofo
wedaya kaiwasa eferangkahutu eramikanangfoa fosa. Ea mani, inontarai
wiro esomi we andowa kerira foi tuti ne aririwangfoi kaha, tuti wiro esobu
andowafoi ne fiainawiafo na erewomifo ete na ewaramifo kaha. Esuwi na
marareha rorong foi etarang aha tuti eru wang mananu fo ria Kristusi paria
defuina piaura wering (1.000).
5 Inontaraio esuwi na marareha rorong fo we eminohi etarang defuina
piaura wering nanisa deinawi mansuwi-suwi reantenang fo finana. Wape
inontarai emararehao wiro esuwi konta kaha fosa, ewatai paria defuina
piaura wering foa kai akawuru wori esuwi ki.
6 Inontarai mano esuwi na mansuwi-suwi reantenang fe nanisa
emararebanai tuti Allai mioansa paria. Weo wiro esodai Marareha Weberu
foi kaha. Weo Marareha Weberu foi wiro wemambiriu we kiasa kaha.
Ampefe eweimami we Allai tuti Kristusi, tuti eru mananu ria Kristusi paria
defuina piaura wering (1.000).

Allai miungno Saminseni tuti ne raifosa

7 Defuina piaura wering (1.000) foa kaifo, wewaifoi fiorehu wai besi fo
weru Saminseni tuti sawini weru aitamu wiatai nai foi.
8 Ainanaya Saminseni kiawariai weru katai wiatai nai foi ariei, tuti da
we pempamu kaiwasa na nunei sentenang amani kaiwasa na nu fubao
uwonomi Gogi tuti Magogi, tuti fianduhisa we emamuna. Kaiwasa fuba
fianduhi nani ato afonsoi kaha, ne tarai toyari ninuaing na nafareng.
9 Inontarai nanisa esinsung mai katai na nunei sentenang pariao era
wa esoru katai Allai ne inontaraifosa eminohi nai foi, amani bendario
enewawuti foi, we emamuna wei. Manamo Allai su adia bei na rorafaisi meu
kasosara ehaia.
10 Mae Saminseni, amani mano pempamusa foi, wewai manei soi to
Rawanang Adia foi, amani adiao belerang denggararu foi. Katai nani dino
raminde wewaifoi so andowa kerira foi tuti ne nabi tarai kaha foia unayai
nai ne. Na katai nani esodai dadira fiabai paria fo nai, diru rahida we
fitawafa.

Aiboi wefuiai pario Allai dohonai we inontarai eharira fosa

11 Mayeai iwati kadera mananu fiabai biua bei, tuti Seng Allai minohi nai.
Na arongreafo, rorafaisi tuti nunei unai na tantuma tuti wiro watioi na weai
ahang kaha.
12-13 Tuti iwati inontarai emarareha fosa, katui ete fuba, etoari na
arongreafo. Inontarai emarareha na rawanang fosa, mano enayai na
Mararehafoi tuti na Aitamu Marareha Rorong foi, inontarai nanisa kiai, era
wa etoari na Allai arongreafo we kiutu kaiwo karirisa. Mayeai iwati manei
fiai buku soi kariri inontarai ene enari toa fo naya fo. Tuti fiai buku siai bei
kontai amani, Bukuo soi kariri mano esobu Waidani fosa nai foi. Ainanaya
Allai dohong aiboifo we inontarai emarareha fosa kariri fianai aino soi na
bukufoi kariri ene etohong toa fo nanai.
14 Mayeai wewafoi so Mararehafoi tuti Aitamu Marareha Rorong foi to
Rawanang Adia foi aweu. Rawanang Adia nini mani Marareha Weberu foi
dine.
15 Mandoni dino wonongfo watai na Buku soi kariri mano esobu Waidani
fosa foi kaha mani, wenani kontai Allai soi to Rawanang Adia foi.

21

Nu weworu

1 Mayeai iwati Rora Weworu bei aha, tuti nuneio weworu bei aha. Weo
nunei bo reantenang foi niai ampa. Rawanangfo kontai bireri ampa.
2 Tuti iwati Bendari Mirarebanai, amani bendari Yerusalemi weworu
foi, Allai suki na rorafaisi meu. Bendari nani ne tarai toyari kadawing
mandirauo mirandinia meinenang we ne mangfoi.
3 Tuti tarahuo manei sahu na kadera mananu foi deyo, “Ninaia mani katai
Allai minohi nai fi wiatai rahang inontarainesa ampa. Tuti minohi riasa,
ambori yuaisa we ne inontaraifosa. Allai mantauni ambori weririasa tuti
weSeng wesa.
4 Ambori dufi euremikurufo weru euremifo, wiro esodai mararehafoi
ahang kaha, esai ahang kaha, etaidu ahang kaha, tuti enumiruainso emani-
nang na weai ahang kaha. Weo fi kiaio mamo foi niai ampa.”

5 Ainanaya mano minohi na kadera mananu foi medu deyo, “Boti ma!
Ninaia mani inari fi fuba nini kiai weworu!” Tuti medu tubarai aha deyo,
“Woi fianai aino imadurai we wau mau nanai, weo kaiwo nanai tarai tuti
masi we meroasoai.”
6 Mayeai medu we yau aha deyo, “Kai ampa! Yau mani, *Alfa* tuti *Omega*
di yau, yau kontaio *Reantenang Pari* tuti *Fui Pari* di yau. Mandoni dino
arongtataha mani, ambori yohong merehafo dunung ki, tuti mereha nanai
yohong aroratai na waya urengno dohong kaiwasa eminohi etarang we
fitawafa foi.
7 Mandoni dino doara mutu dirapa Saminseni mani, wenani sobu finanai
kai ria yau ki, tuti ambori iruaisi we nehu kaisung tuti iweSeng wei ki.
8 Wape mano ematai we enari ne mai fosa, mano eroasoa kaha fosa, mano
enari sasari kerira fosa, mano emung inontarai fosa, mano emaninawa
funoma fosa, mano eha rawang fosa, mano esomi we seng tarai kaha fosa,
mano etatofa biriu fosa, kaiwasa kerira fuba nani kiai ambori iso sa to
Rawanang Adia webelerang denggararu foi aweu. Rawanang Adiai nani
mani, Marareha Weberu foi dinani.”

Yerusalemi weworu foi

9 Ainanaya wewai wefuiai pari foi, na wewai ituo eru rewangguai wenofi
beitu sefang na Allai ne aiboi beitu fo, da ma medu we yau deyo, “Ro ma,
ambori tura wa yeinawio Kadawing Mandirau foi we wau, amani Domba
Antung foi ne wiwingno ambori dauti foi we wau.”
10 Ampafe Allai Nuaninufoi sensoni yau tuti wewaifoi kia yau to uai
fiabai dedai beia. Na wanai deinawi Bendari Mirarebanai we yau, amani
Yerusalemi. Bendari nani biari na rorafaisi na Allai arongreafo meu.
11 Allai ne sambewaraio dadai fo wedaya bendarifoi keiwewa toyari
kamieio keiwewa ne harga dedai esahui we intani, tuti memarampoti toyari
kasinai.
12 Bendarifoi ne taba kamieio dawariri foi fiabai tuti dedai, tuti ne rahutu
suraya boru, wewai ewesuraya mandu ewaitawang weduarai na rahutu
suraya boru nanai, amani mansiari-mansiari deitawang wedua rahutu bei.
Tuti esoi inontarai Israeli fosa ewonomifo kariri ene riria suraya boru fo
maino rahutu suraya boru fo, amani rahutu bei riria bei, rahutu bei aha
mani riria bei.
13 Rahutu suraya boru nanai, botoru arong to do wanang murang foi,
botoru arong to do wanampui foi, botoru aha mani arong to do wanansai
foi, tuti botoru arong to do wanamba foi.
14 Taba kamiei foi ebauni sau kamiei suraya boru. Na kamiei suraya
boru nanai, esoi Domba Antung foi ne rasuli suraya mandu fosa ewonomifo
nayai, amani mansiari-mansiari wonongfo na kamiei bei.

15 Wewai medu we yau nani, yu aititua enariri na emasi bei we titua
bendarifoi, ne taba dawariri foi tuti ne rahutufo, nayai.
16 Bendarifoi wiatafo weaburuniai, amani deuroifo masi kariri tebafoi.
Ampafe tituatia mani ne deuroifo deuroio stadia 12.000, amani kilometeri
2.200, tonanai kontai we ne tebafoi tuti ne dedaifo.
17 Mayeai titua taba kamiei foi aha mani, kehubang hasta 144, amani
meteri piatorua wonang (66). Weo wewaifoi ne tituafo kariri todoni inon-
taraine etituafi fo.

18 Taba kamiei nani enariri na kamiei keiwewa ne harga dedai esahui we intani, mae bendarifoi mantauni na emasi denteng pari foi. Emasi nani memarampoti toyari kasinai.
19 Kamiei ebaung tabafoi sauwi foi mani, na kamamieio keiwewa tuti ne harga dedai ureng suraya boru.

Amani kamiei ureng bo reantenang foi mani, na kamiei intani memarampoti,
bo boru foi na kamieio kehe rawanang esahui we nilami,
bo botoru foi na kamiei kehe rawanang tuti kehe ai reraung esahui we mirahi,
bo boa foi na kamieio kehe ai reraung esahui we zamrudi.
20 Mae kamiei bo ring foi na kamiei berika tuti biua esahui we unami,
bo wonang foi na kamiei berika esahui we sardisi,
bo itu foi na kamiei bemining emasi esahui we ratna cempaka,
bo indeatoru foi na kamiei kehe adareti toyari mansoari aibong, esahui we berili,
bo indeata foi na kamiei bemining esahui we topasi,
bo sura foi na kamiei kehe bemining esahui we krisopasi,
bo suraya boyari foi na kamiei kehe toyari rawanang baba esahui we lazuardi,
mae kamiei bo suraya boru foi na kamieio kehea werawanderi foi esahui we kecubung.
21 Rahutu suraya boru fo na mutiara suraya boru, ampafe rahutu bei mani na mutiara fiabai bei, rahutu bei aha mani tonanai kontai. Mae bendarifoi ne rang fuba fo mani na emasio denteng pari fo, emasi nani memarampoti toyari kasinai.
22 Seng Allai mano Wemambiriu Sewa foi tuti Domba Antung foi uminohi na bendarifoi, ampafe iwati Seng Allai ne Munufoi na bendarifoi kaha, weo Munu nani bireri ampa.
23 Bendari nani wiro wofoi ete embaifoi sambewari kaha, tonanai ki wape wiro memantiti na wea kaha, weo Allai ne sambewaraio dadai fo aino sambewari ne, tuti Domba Antung foi andino ne tarai wepadamarang sambewari konta ne.
24 Kaiwasa na doni kontai na nunei, ambori era na sambewaraio na bendarifoi nani ki, tuti mananufosa kontai ambori eha ene rafoi to bendarifoi ki.
25 Rahutu to bendarifoi afui nani wiro kafei na wea kaha, mae tifai pampang na rahida neungne, weo katai nani wiro diru na weai ahang kaha fefe.
26 Kaiwasa fuba nunei kiai ambori era wafui we etaparanding Allai tuti Domba Antung foi tuti esomi we suru nai.
27 Wape mano enari fi kia mamaya fosa, ete mano epampamu fosa, ete tanang tofino mano enari fi werarika fo, inontarai nanisa wiro esuai to bendarifoi afui kaha. Mae mano esuai afui fosa mani, mano ewonomifo watai kawuru na Domba Antung foi ne Bukuo soi kariri mano esobu Waidani fosa foi.

22

Waya kia mai

1 Mayeai wewaifoi deinawi waya rowei we yau, wayao ne merehafoi
manei dunumi mani minohi darang wenumainu dine. Wayafoi memaram-
potia wati tauremi nai toyari kasinai fenanai, tuti deda na kadera mananuo
Allai tuti Domba Antung foi uminohi naya fo ariei.
2 Deda ariei mani deda riria rang fiabai foi rabuang tahi fo na bendarifoi.
Aio bongfoi kaiwasa etani mani eminohi etarang we numainufoi, doa na
wayafoi eneung dowani tuti donini. Defuina bei mani webong we besuraya
beru, amani embai bei mani webong we beyari. Mae reraungfoi kaiwasa na
nunei kiai ehari we enari ene maninangfoi nai.
3 Ampafe fiani kontai aino Allai deikangganiaia fo, wiro nayai na bendari-
foi kaha. Allai tuti Domba Antung foi ambori une kadera mananu foi wiatai
na bendarifoi, tuti Allai ne womingfosa ambori efatari ki.
4 Ewati te Allai urengfo tuti soi wonongfo na erewomifo ki.
5 Katai nani wiro diru na weai ahang kaha tuti wiro etohong we wofoi
tuti padamarangfoi we sambewasa ahang kaha. Weo Seng Allai mantauni
andino ne tarai we wo tuti padamarang we sambewasa ne. Tuti ambori eru
wang mananu fo we fitawafa.

Seng Yesusi daraberahi aha ma fo

6 Ainanaya wewaifoi medu we yau deyo, “Kaiwo fuba taramuoi kiai nini,
kaiwo tarai fine tuti masi we meroasoai. Seng Allai mano sensoni ne
nabifosa na Nuaninu Mirarebana foi, demi ne wewaine yau kawuru ma we
yeinawiai we wau kariri fianai aino katu wo kawaria fo, ambori woi karirai
we ne womingfosa.”
7 Yesusi medu deyo, “Metarami ma! Yemang ahang kahai mae ira ahera
mau. Mandoni dino dohong kariri kaiwo fuba dotu na bukufi nini mani,
sobu moanafo.”
8 Tuti fi fuba nini kiai, yau Yohanesi, tarahu terai na tarahune tuti iwati
terai na urehune kontai. Tarahuoai tuti iwati fi fuba nini kaifo, itau aweu
isangkapa awehubuka na wewaio deinawi finanai we yau foi arongreafo we
isomi wei.
9 Manamo medu we yau deyo, “Nana fanai! Weo yau kontaio Allai ne
woming di yau kariri wau, tuti kariri nemu doroio ewenabi fosa tuti kariri
kaiwasa fubao etohong kariri kaiwo areraio watai na bukufi ninisa. Ampefe
womi te we Allai.”
10 Ainanaya medu we yau aha deyo, “Wiro bodiwa kaiwo watai na bukufi
nini fanai, weo rahidafe kikeu ampa, we fininai ambori kawariaifa.
11 Mandoni dino niari ne karirafo mani,
niari pampangna,
tuti mandoni dino niari fi werarika fo mani,
tawing wenani niari pampang kontaia.
Mandoni dino niari fi mai fo mani,
wenani todoni kontai dohong karirai pampang.
Kontai mandoni dino mirarebana mani,
wenani todoni kontaio mirarebanai pampang.”
12 Yesusi medu deyo, “Metarami ma! Yemang ahang kahai mae ira ahera
mau, ira tuti fiembaitane we yohonai we mansiari-mansiari kariri fi niari fo.
13 Yau mani *Alfa* tutu *Omega* di yau, yau kontaio *Reantenang Pari* tuti *Fui*
Pari di yau.
14 Mano eruai ene ansungfo ambori mararebana fosa mani, esobu
moanafo ria Allai. Ea mani ambori Allai yoa wesa we etangno aibong na aio

dohong kaiwasa eminohi etarang we numainu foi ki, tuti esuayai na rahutu fiabai foi to bendarifoi afui ki.
15 Wape inontarai mano emasi we ahusa we fiawera fosa, amani mano eha rawang fosa, emaninawa funoma fosa, emung inontarai fosa, esomi we seng tarai kaha fosa, epampamu na kaiwo emadura fo tuti na etohong toa fosa, kaiwasa fuba nani kiai enayai na borieifo.
16 Yau, Yesusi, yenatu nehu wewaifi we mea meu wa, we deisaha kariri fi fuba nini we jematiwai kiai ampa. Yau mani *Riria Na Dauti* di yau, tuti yau mani awaha *Ampario* denggarau fiabai foi di yau."
17 Allai Nuaninufoi tuti Domba Antung foi ne Kadawing Mandirau foi umadu we Seng Yesusi ureyo, "Ro ma!" Tuti mandoni kontaio tarao kaiwone mani todoni kontai medu deyo, "Ro ma!" Mandoni dino arongtataha tuti mandoni dino miaya mani da ma kia mereha wedaya kaiwasa eminohi etarang we fitawafa fo we dunung. Mereha nanai kia arorataifa, wiro biaita kaha.

Kaiwo arera wefuiai pari kariri kaiwo na bukunei

18 Yau Yohanesi yeretawanaia mutu toninai we mandoni kontai andino tarao kaiwo watai na buku isoi fininai, kariri fianai aino ambori kawaria fo, amani yeretawanai tonina; Masino manei medu seru kaiwofeai siai weru kaiwo nina mani, Allai ambori dohong seru aiboi fimungno watai na ne bukufi ninai kontai wei ki.
19 Tuti manei medu ta weaifa ete fefora weaifa mani, Allai kontai kiutu fiembaitaio deretawanai na buku fininai wei kontai ki, amani wiro sobu katai we minohi na bendari mirarebana foi kaha, tuti dang aibongno manei dani mani wedayari minohi darang we numainufoi kaha foi.
20 Mano medurai we kaiwo ninai kiai mani kaiwo tarai fine foi deyo, "Yo! Wiro yemang ahang kahai mae, ira ahera mau!" Antu! Seng Yesuse, ro ahera ma!
21 Kadono Seng Yesusi dohong ne bengfo arora we Allai ne inontarainesa kiai! Antu!